1238. FÜLEP LAJOS -

Kedves Gerlőtei,

hát Maga aztán fait accompli ele
végig szép és jó, amilyennek Ma

ZSOLNAY VILMOS

Magyar Szemle
2003/3.

4. del.

Ahonnan a Nagycsarnokot kormányozták

Törzskávéházamból zenés kávéházba – séta a Kiskörúton

Budapesti kávéházi kalandozásaink újabb szakaszához érkeztünk: a Kiskörútra. Néha le is térünk majd róla egy kicsit, be-bekukkantunk a mellékutcákba, a régi városfalak mögött szunyókáló kis bejzlikbe vagy éppen a „külsővárosok" zugaiba. Kezdjük is mindjárt egy ilyen titkos tanyával.

„Az Erkel utca és a Csarnok tér sarkán van, előtte a baromfipiac, mellette a déligyümölcs-kereskedők, és benne mindegyik asztalnál más brancs ül" – tudatja a Csarnok kávéházról a Világ újságírója 1916 nyarán. Az üzlet úgy tíz évvel korábban nyílt – a Budapesti Lak- és Címjegyzékben 1907-ben szerepel először, Böhm Ferenc vezetése alatt. Öt év után Mandlbaum Lipót veszi át, az ő működését 1916-ig, az utolsó háborús címtárig tudjuk nyomon követni. 1922-ben a kávéház neve mellől hiányzik a tulajdonosé, 1926-ban viszont ismét felbukkan régi ismerősünk, Böhm úr, és marad is még tíz esztendeig. Regnálása utolsó évében, 1935-ben Ádám Károllyal társul, aki aztán egy-két évig egyedül viszi a boltot, ám 1938-ban már özvegyébe ütközünk a címtár lapjain, hogy végül 1941-ben eltűnjön róluk ő is, a kávéház is.

Az 1916-os beszámoló névtelen szerzője lüktető ritmusú életről tudósít. „Az egyik percben az asztalok mellett öten sem ülnek, pár perc múlva pedig nem kapni helyet még a sarokban sem. De azért mindegyik vendég leül, az asszonyok megkávéznak, a férfiak csak egy stampedli snapszot kérnek az Edétől, aki jóval túl van már a hadköteles koron, és nagyon sok esztendő óta szolgálja ki a Csarnok kávéház vendégeit."

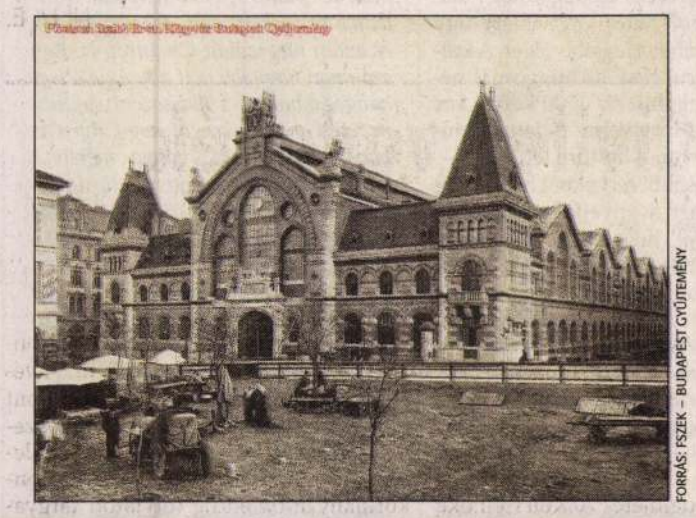

FORRÁS: FSZEK – BUDAPEST GYŰJTEMÉNY

A csarnok mögött volt a kávéház

Az istenért, kik ezek a nők? Melyik háziasszonynak vagy szakácsnénak juthat eszébe a bevásárlás lázas pillanataiban kávézgatni? Nem, ne értsük félre: ez a kávéház azokra alapozta létezését, akik reggel négykor már ott nyüzsögnek az asztaloknál, „előkerülnek a tömött bukszák a mellény alól, azután fuvarlevelek cserélnek gazdát, a márványlapokon szoroznak, osztanak, százkoronásokkal, ezerkoronásokkal dobálóznak".

Kofák a kávéházban? Hajaj! Hogy ennek milyen sziklaszilárd hagyománya volt Pesten, azt már Robert Townson angol utazó is bizonyítja, aki 1793-ban lepődik meg azon, hogy „a vén kofa és a púderos kabátos fodrász" ugyanott issza kávéját, ahol az arisztokraták likőröznek. De érdemes fellapoznunk e tenyeres-talpas pesti ősanyák kedvéért Toldy István „Mikor a nők kávéházba járnak" című kis beszélyét is. Az 1860-as évek végén járunk, pirkadat előtt a Belvárosban. „A »török császár« volt az egyetlen kávéház, melyet útközben nyitva találtunk. Mindenütt a városban mély csend, csak itt van élénk sürgés. Nem csoda, e kávéházat a legelőkelőbb osztály látogatja. Négyszegletesre húzott gömbölyű arcok, élő megoldásai a quadratura circuli [a kör négyszögesítése] nagy problémájának, az egész alak egy négyszögletes gömb. Sokszorozott toilette e pyramis-termeteken, jóllakott megelégedés az egészséges arcon – nagy kéz, nagy láb, nagy száj, nagy zseb –, ezeken minden nagy… A forum zsivajában vastaggá edzett hangon foly a társalgás. Nem léha szélkergetés, a nap égető kérdései vétetnek tanácskozás alá. Összebeszélkezések a napi árak felett. Valódi összeesküvés a zöldséget vásárló világ ellen. A többség dönt, de a minoritásnak [kisebbségnek] szabad separatvotumát [különvéleményét] a közönségnek előterjeszteni. Valódi zöldségbörze; itt támadnak a piac fejedelmei."

Térjünk vissza a mi Csarnokunk titkaihoz. „A kávéház voltaképpen parcellákra van osztva. A Csarnok tér felé néző oldalon az ablak melletti nagy asztalt a baromfikereskedők foglalják le. A kassza mellett a mészárosok ülnek, az ő helyükön kávéznak hajnalban a halkereskedők, akik az egész városból itt jönnek össze, de csak úgy négy, öt óra felé, napközben künn árulnak a standjaikon, és ha széles bőrkötényével napközben valamelyik betéved az ajtón, akkor az egész kávéházon megérzik a hal illata. A burgonyakereskedők az Erkel utcai frontot foglalják el, a hátuk mögött van a bulgárok asztala, a kávéház hátsó részét pedig a tojáskereskedők tartják megszállva, akik legnagyobb konzumensei [fogyasztói] a kávéháznak, itt kötik meg üzleteiket."

A Csarnok krumplikereskedői között a korabeli riporter még rezesbandára is talál. Mielőtt azt hinnénk, hogy a franzstadti polgárok hajnalonta trombitaszóra riadtak, hallgassuk a régi piaci tolvajnyelv szómagyarázatát: „Rezesbandának nevezik a kisebb kereskedőket, krovótoknak pedig azokat, akik minden szezonban mással kereskednek, és csak most, hogy az új burgonyának van szezonja, ártják bele magukat a burgonyakereskedők üzletébe… új burgonya van elég, a város adna is a kereskedőknek, csakhogy nem akar külön megállapodásra jutni a rezesbandával, a krovótokkal, meg a nagykereskedőkkel. Arról pedig, hogy a krumplisok egységes szervezetet alkossanak, szó sem lehet." Volna pedig jó példa: a testvériesen összetartó, dolgos, vidám bulgároké. Náluk nagy a rend. „Az őszszakállú Péter bácsi, aki mindig az asztalfőn ül, valóságos király a bulgárok között. Ha beszél, akkor a többi hallgat, a szava pedig szentírás. Vele nem mer senki ellenkezni, van is tekintélye az egész kávéházban, még az Ede is megkülönböztetett tisztelettel szól hozzá…"

FORRÁS: TÁBORI KORNÉL: PESTI ÉLET

Kocsin érkező árusok 1910 körül

Magasan jár a nap. „Tíz órakor a forgalom élénkülni kezd, most van a tojástőzsdén a jegyzés ideje, utána még elfogy egy pár stampedli szilvórium, később már ritkul a kávéház, ebéd után már nem kötnek üzleteket, akkor a biliárd és a csendes dardli járja, este pedig alig lézeng valaki a Csarnok kávéházban, amelynek igen komoly a szerepe Budapest közélelmezése terén…"*

Kerülgethetjük ma a Nagyvásárcsarnokot, nem fogunk rátalálni a Kofakamara törzsasztalára. Pedig talán mindannyian jobban járnánk.

SALY NOÉMI

POLITIKAI HIRDETÉS

Vágja zsebre a híreket!

Bárhol jár itthon vagy külföldön, az InfoRádió mostantól mindig kéznél van. Tárcsázza a 06-20-INFO-958 (06-20-4636-958) Pannon GSM telefonszámot, és – egy normál hívás díjáért – máris a BBC stratégiai partnerének legfrissebb híreit, tudósításait hallgathatja. Telefonon. Az InfoRádiót.

INFO RÁDIÓ 95.8

06-20-4636-958 Hírek bárhol, bármikor

Hab a tortán!

Kezdetnek 9,5% később +1% kamatprémium!

Ha Ön részt vesz akciónkban, és ez idő alatt OTP Hitelkártyát igényel, akkor annak első éves kártyadíját elengedi az OTP Bank!

A 2004. május 20. és június 19. között megadott 5 millió Ft feletti 2 hónapos akciós lekötésre. A kamatprémium a második két hónapos lekötési ciklus végén kerül jóváírásra. Az akció részletei megtalálhatók a bankfiókokban a Hirdetményben és a honlapon.

EBKM 5 millió Ft esetén 10,00%.

OTP LAKOSSÁGI FOLYÓSZÁMLA

OTP BANK

Őrzik, mert féltik a dalt

Hetvenöt éves Vikár László

Születésnapján az ünnepeltet illik megajándékozni. Most azonban másképpen alakult. Vikár László adott ajándékot az őt köszönteni kívánóknak. A tisztelgő sorokra készülődvén vettem kézbe a Volgán innen, Volgán túl – Naplójegyzetek a magyar őshaza vidékéről című kötetét. Abban a 1958 és 2000 közötti kilenc szovjetunióbeli, majd egy ez idáig utolsó oroszországbeli népzenegyűjtő útjának emlékeit elevenítette föl, kevés híján négyszáz nap történéseit. Nemcsak a szakmabelieknek – zenetudományi szempontból megtette azt magyarul és más nyelveken megjelent könyveiben, cikkek egész garmadájában –, hanem az érdeklődő, sőt a laikus nagyközönségnek is élvezetes formában.

Bő négy évtized alatt – jobbára nem kevésbé jeles kutatótársával, a szövegeket pontosan lejegyző Bereczki Gábor professzorral – háromszáz településen fordult meg.

Az eredmény: körülbelül 4000 dal a Volga, a Káma és a Bjelaja vidékéről, arról a tájról, ahol nyelvrokonaink, marik (cseremiszek), mordvinok, udmurtok (votjákok) meg azok a népek, baskírok, csuvasok, tatárok laknak, amelyek elődeivel valaha a mi őseink is együtt éltek. És megannyi mozaikkocka a korabeli Szovjetunió mindennapjairól, aprólékosan pontos helyi zenei kutatásokról és naiv csodavárásról, a funkcionáriusok és a „hétköznapiak" józan és részeg vendégszeretetéről, félig-meddig titkolni kényszerült sámánénekekről és forszírozott pártdalokról. Vagy arról, hogy egy moszkvai étlapon – a Zeneművészek Szövetségének éttermében – ez állt: „libamájas kása a la Kodály". Arról, hogy Csuvasföldön fiatal magyar asszonnyal találkozott – Magyarországon szolgáló katonaférjét követte a valamikori őshaza vidékére.

A legnagyobb figyelmet, persze, az ősi dallamoknak és szövegeknek szentelte a szerző. Számtalanszor kellett tapasztalnia, hogy ha a szövegek különböznek is, a dallamok, kiváltképpen az egyszerűbbek, a kevesebb hangból építkezők – szinte függetlenül attól, hogy melyik nép fiai-lányai éneklik őket – erősen hasonlítanak egymásra: „a finnugor cseremiszek és a török nyelvű virjal csuvasok ugyanazokat a dallamokat éneklik a Volga két partján". (Milyen kár, hogy a könyvből hiányzik a hanglemezmelléklet!) A kölcsönzésre, az átvételre, az egymásra hatásra utalnak a votjákok körében tett megfigyelései is: falusi öregasszonyok úgy énekelték archaikus énekeiket, hogy az eredendően egyszólamú dallam a befejezésekor – nyilvánvalóan orosz hatásra – kétszólamúvá változott. Másfelől pedig: „a finnugorok közül a mordvinok oroszosodtak el leginkább, de az ének náluk is tovább él, mint a beszéd". A mordvinoknál a sirató ma is élő hagyomány. Nem is akármilyen hagyomány: „büszkék arra, ha szépen siratnak – és megdicsérik érte egymást."

A népzene fontosságára, közösségmegtartó erejére utal Vikárnak egy 1970-ből való másik mondata: „A szórványkisebbség jobban őrzi, mert félti a régit."

Mai – hetvenötödik – születésnapja alkalmából ezt kaptam a Széchenyi-díjas népzenekutatótól.

DANISS GYŐZŐ

Százötven év Európa árnyékos felében

Mikor 1867-ben Magyarország és Ausztria „csatlakozott egymáshoz", az 1854 tavaszán hivatalosan megalapított pécsi Zsolnay-cég beszerezte az első gőzgépet, és megoldotta a közvetlen vasúti kapcsolatot. Kutatás hagyományok, piacok és dús fantáziájú művészek után, személyes baráti-családi kapcsolatok keresése építésszel, geológussal. Aztán fejlesztés. Így lett világhírűvé – gondoljuk mi... – a Zsolnay dinasztia.

Száz esztendeje itt bizony jó világ volt. Virágzott a „virágzó stílus", a style floreale, azaz szecesszió. A millenniumi előkészületek és az I. világháború közötti két évtizedben nem csupán az állam költött sokat, hanem a polgárok is, étkészletre, vázára, fényképkeretre, különböző felesleges célokat szolgáló tartóedényekre, vagyis olyasmire, amire 1914 után már nemigen tellett.

Aztán „jött 1949-ben az államosítás, és a cég felvette Porcelángyár Pécs nevet", mondja Gabriele Fahr-Becker a szecesszióról szóló 426 oldalas, több kilós könyvben (kiadási éve 1997). Azért érdemes őt említeni, mert a „világpiacon" ma ez a mérce, és mert a szerző becsülettel ír arról, hogy volt egy szecessziós Zsolnay, sőt még szép színes képet is közöl. De ez tudomány, nem marketing, neki nem kell tudni arról, hogy Mattyasovszky Zsolnay Margit 1974-ben az ősök nevében megengedte a márkanév használatát. A többi leszármazott viszont pert indított (és vesztett), talán mert elkedvetlenítette őket, hogy nem csupán államosultak, hanem le is csukattak, meg ki is telepíttettek annak idején. Bizony, igen tanulságos gyártörténeti kiállítás ez, az Iparművészeti Múzeum (kerámiaborítás: Zsolnay, Pécs) emeletén. Nem csupán a különböző Zsolnaykról és Mattyasovszkykról, Miklósról, Vilmosról, Lászlóról, Tiborról, Zsoltról meg hosszú nevű cégekről elnevezett korszakok, a felnégyelés és egységesítés ütemei, az ipari porcelán gyártásának hullámai érdekesek, hanem az is, milyen tud lenni az ember, ha az érdekei és elvei tettre sarkallják, és a történelmi pillanat is kedvező.

Amúgy, ha az ember a világhálót nézi, akkor úgy tűnik, szecessziós díszű-formájú és eozinmázas Zsolnay iránt egészen szép a kereslet. Ám az amerikai jövedelmekhez képest olcsók, hiszen a Zsolnayt az ohioi Samuel A. Weller gyárával együtt tartják számon, mégpedig mint a francia Clémant Messier fémfényű mázának utánzóját (Alastair Duncan). Magyar gyökerű amerikainak persze ez mást jelent, inkább egy falatnyi „őshaza".

FOTÓ: NÁDOR KATALIN

Az a Zsolnay, amit ma is szeret a világ: Apáti Apt Sándor 1909-es vázája

Márkanevekről nem illik bírálatot mondani. Meg nem is helyes „ítésznek" tekinteni magunkat. Csak azt mondom, hogy az említett két évtized egyre szebbnek tűnik, bárhogy morogtak a kortársak. Minél inkább morog(hat) a kortárs, annál jobb abban a korban élni. Hogy Rippl Rónai tányérja gyönyörű, s hogy nagy kár Andrássy Tivadar elveszett „szeci" ebédlőjéért. Hogy Apáti Apt Sándor tervei megfogják ma is a nézőt. Hogy tiszteletre méltó törekvés volt, amikor Zsolnay távol- és közel-keleti hagyományokban, olasz és magyar reneszánsz örökségben olyan elemek után kutatott és kutattatott, amelynek alapján össze lehetne gyúrni egy korszerű nemzeti stílust. Korszerűn persze az 1880 körüli szalonlakó polgárság igényeit értve. Mindegy, hogy hazafiúságból tette, vagy mert úgy vélte, ez lehet a legjobb üzlet. A kultúra is áru, csak az átlagosnál nehezebb eladni. Az 1900 körüli kor volt az a történelmi pillanat, amikor az áruból kultúra lett.

A későbbi tervekből bizony inkább azt a következtetést lehet levonni, hogy ami szobornak még megfelelt, az porcelánfiguraként bizony… akkor is, ha csupán „nép-nemzeti" akar lenni (harmincas évek), és akkor is, ha „modern" (hatvanas évek). Az 1914-ben kezdődő XX. század esztétikai szempontból elvesztegetett idő volt a világtörténelemben.

Hát persze, azért a XX. század volt az életünk, sok szép emlékkel. Ahogy a Zsolnay-fejlődéstörténet is tele van finom, szép darabokkal. Egyszerű, habános racionalitású mintákkal, gondos keletutánzó csipkével, gyönyörű rőt színekkel. A „agyagból gyúrt virágok" olyan méltón képviselhetik a magyar örökséget, hogy még Nancy franciái is szeretettel néztek rá, amikor 2001-ben Zsolnay-kiállítást rendeztek a francia art nouveau egyik fellegvárában. Van hagyomány, amihez nyúlhatunk. De amikor a ráfizetéses régi gyár tulajdonosa az Állami Privatizációs Rt., hiába szeretnénk, hogy az üzleti világ Zsolnay egész múltjától lelkesüljön.

SZÉKELY ANDRÁS

Meghalt Nicolai Ghiaurov

Mindig készülünk a rosszra, de ez nem jutott eszembe. Hogy ez is megtörténhet mostanában. Annyira öröknek tűnt mindaz, amit Nikolai Ghiaurov tett. Soha nem látszott fiatalnak. Soha nem gondoltam öregnek. Volt. Most meg nincs.

Klasszikus példája volt annak, ahogy nem szabad karriert építeni: rögtön a csúcson kezdett. Olyan csodálatos volt a hangja, olyan hibátlan volt a muzikalitása (hiszen a szófiai tanulmányok után az éneklés mellett karmesterséget is tanult annak idején Moszkvában), hogy nem volt ideje kis szerepekkel bíbelődni: mindenki azt akarta, hogy sokat énekeljen. És ő énekelt. 1955-ben debütált Szófiában. Két év múlva Bécsben, még két év, és a Scalában, 1962-ben Londonban, '65-ben pedig New Yorkban. Tíz év kellett ahhoz, hogy bevegye a világot. Ennek ellenére nem tört meg a karrierje, nem ment idő előtt vagy akár idejében nyugdíjba, még idén januárban, hetvennégy évesen is föllépett. Tavaly hallottam Zürichben, a Sevillai borbélyban. Abszolút sztárszereposztás volt, de Ghiaurov nem illett oda. Mindenki jól énekelt, volt, aki nagyon jól, és aztán megszólalt Ghiaurov is. Egy számmal nagyobb volt a hangja a leghangosabbnál is. Fölszisszent, jajdult, nevetett a nézőtér. Ja, hogy ilyen is van a világban. Az orgánum mérete, a hang emberfölötti ereje mindig is jellemző volt rá. Akit kicsit is érdekel az opera, tudja, mire gondolok. Például a Klemperer vezényelte Don Giovanniból a Pezsgőáriára. Mintha egy repülőgép-anyahajóval kellene beállni a balatonfüredi mólóhoz. De odaáll, centiméteres pontossággal.

Ő volt a legjobb Fülöp király és a legjobb Főinkvizítor, a legjobb Borisz Godunov, a legjobb Colline, a legjobb Ramfis, a legjobb Mefisztó, Sparafucile, Banquo. Fölösleges sorolni. Mindenben a legjobb volt. Legfeljebb néhányan odaállhattak még mellé, holtversenyben. Nagyon kevesen. Mégis most elsőként az jut eszembe róla, ahogy a Verdi Requiemjének Dies irae tételében a rémület és világomlás után a romok alól előkúszik a hangja: salva me, fons pietatis. Úgy szólal meg, hogy a kérés ne legyen szégyen. Beszéltem olyannal, aki együtt dolgozott vele a színpadon. Neki elsőként az jutott eszébe Ghiaurovról, hogy jó ember volt.

Mellette volt a halál pillanatában a felesége, Mirella Freni. Soha nem értettem, mi hozott össze két ennyire különböző embert. A kortalanul babaszerű Frenit és a kortalan méltóságú Ghiaurovot. Az kevés, hogy mindketten mekkora énekesek. De mi más? Aztán rájöttem. Az, hogy Ghiaurov jó ember volt. Ez sugárzott a lényéből, a hangjából, ez marad ránk a lemezein és videofelvételein. Szebb emlékmű nem maradhat egy ember után.

FÁY MIKLÓS

HIRDETÉS

POLITIKAI HIRDETÉS

alföld

ÍZELÍTŐ A JÚNIUSI SZÁMBÓL

„A művésztelepnek nevezett »vízgyógyintézet« valóban vizes volt, salétromos és elhanyagolt… vonzereje Feledy vitalitása, angyali humora, szervezőképessége és a nyomdagép volt. Rövidesen állandó művészkolóniát verbuvált össze. Éveken keresztül itt dolgozott Kondor Béla, Csohány Kálmán, itt lakott Lenkey, Lukovszky, Vati Jóska. A Miskolci Grafikai Biennálé gondolata is itt született meg, hiszen e nyomasztó korban alig volt kiállítási lehetőség. Az évek folyamán Miskolc a magyar grafika fellegvára lett." (Kass János: A kortárs levelei – Azok a régi szép idők)

Aczél Géza, Kukorelly Endre, Mesterházy Balázs, Oravecz Imre, Schein Gábor, Székely Szabolcs versei.

Antal Balázs elbeszélése, Csiki László Városrészek című regényének részlete.

Világirodalmi tanulmányok: Bacsó Béla: Franz Kafka példája; Bényei Tamás: Regény, etika, regényetika, pszichoanalízis és a Lazarillo de Tormes; Kulcsár Szabó Ernő: Az archiváló filológia „vidám pozitivizmusáról"; Pólik József, Georg Büchner: Danton halála.

A grafikai anyag Feledy Gyulától való.

ZSOLNAY

121.▲
Tulipánváza, Zsolnay, 1900 körül
Porcelánfajansz, zöld eozin máz
Fazonszám: 5340
Magasság: 14,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 300 000 Ft

122.

122.◀
Váza, Zsolnay, 1905 körül
Porcelánfajansz,
opak és színes eozin mázak
Magasság: 25 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 400 000 Ft

123.▶
Váza négy füllel, Zsolnay, 1904
Terv: Apáti Abt Sándor 1903 XII
Porcelánfajansz, opak és magas tüzű eozin mázak
Fazonszám: 7166 Magasság: 20,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 360 000 Ft

124.

124.◀
Kancsó, Zsolnay, 1900 körül
Geometrikus virágmotívumok
Porcelánfajansz, magas tüzű színes cozin mázak, savmaratott
Fazonszám: 5574 Magasság: 29,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
restaurált
Kikiáltási ár: 450 000 Ft

125.▶
Díszváza, Zsolnay, 1906 körül

Porcelánfajansz,
magas tüzű színes eozin mázak
Fazonszám: 7116
Magasság: 33,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 360 000 Ft

126.

126. ▲
Váza, Zsolnay, 1910 körül
Porcelánfajansz, opak,
magas tüzű és transzparens eozin mázak
Fazonszám: 8850
Magasság: 17,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 750 000 Ft

61.

61. ◄
Zsolnay Júlia (1856-1950)

Őszirózsák Zsolnay vázában
Olaj, vászon 66x42,5 cm
Jelezve balra fent: ZSJ. 1897
Kikiáltási ár: 120.000 Ft

ZSOLNAY

szerkesztette: **Németh Géza**, e-mail: nemeth.geza@magyarhirlap.hu

Olcsó műtárgyak többmilliós kivételekkel

Amíg a festmények árait az aukciók határozzák meg, addig a műtárgyaknál az árverés inkább extrém, mint napi gyakorlat. Például a régi bútorokat és egyéb lakberendezési tárgyakat egész évben folyamatosan vásárolják a bemutatótermekből.

MŰTÁRGY

GRÉCZI EMŐKE

Lehetetlen olyan átfogó áttekintést adni a műtárgyak aukciós szereplésérőI, mint ahogyan a múlt héten tettük a festményeknél. A régiségeknek minden típusa másképpen viselkedik aukciós környezetben, és műfajonként eltérők a tendenciák is. A múlt évről összességében annyit bizonyosan el lehet mondani, hogy a régiségek nagy része sokkal inkább eladható galériából, műkereskedésből, mint a festmények. Ezért nem biztos, hogy megéri drága katalógust készíteni a porcelántárgyakról, ékszerekről és az apróbb régiségek választékából. Ugyanígy egy lakás régi bútorokkal való berendezése rendszerint nem illeszkedik az aukciós szezon menetrendjéhez, az üzletek egész évben folyamatosan és bőségesen kínálnak lakberendezési tárgyakat. Ennek ellenére akadnak aukciós házakat is üzemeltető kereskedők, akik régóta ezen az álláspontonvannak, ám üzletük megszokott arculatának fenntartásáért mégis rendeznek műtárgyaukciókat. Más kereskedők viszont felhagynak ezzel, vagy legalábbis csökkentik az éves árverések számát, és elsősorban a festményeket viszik a nagy közösségi eseményekre, a régiségeket pedig meghagyják az üzlet látogatóinak.

Tavaly többször előfordult, hogy egyes tárgyak több licitáló tetszését is elnyerték, és így kimagasló árat értek el, ám ezek az alkalmak nem befolyásolják a tárgytípus piaci szereplésének tendenciáit. A Nagyházi Galériánál egy 9,5 centiméter átmérőjű, 1840 körül készült üvegkép (Előkelő hölgy portréja) aranyozott bronz keretben 4,2 milliós árával lepte meg a közönséget és feltehetően az eladót is. Az elsősorban kamaraárveréseiről ismert Első Budai Árverezőház európai árszínvonalon, négymillió forintért tudott értékesíteni egyetlen kitüntetést.

A BÁV továbbra is az apróságok eladásában jeleskedik, ezernyi régi használati- és vitrintárgy cserél náluk gazdát. A Polgár Galéria tavaly ismét megtartotta óraárverését, több tétel (Vacheron & Constantin és Patek Philippe arany karórák, barokk lábasórák) ára is átlépte az egymillió forintot. Még ősszel több értékes szecessziós és artdeco üvegtárgy szerepelt katalógusukban, egy 1910 körüli Daum Nancy váza kilencszázezer forintért kelt el.

Az ezüsttárgyak továbbra is, a szőnyegek pedig ismét keresettek. Igaz, tulajdonképpen csak a Nagyházi Galéria bizonyította ezt, amikor félmillió forintnál értékesebb tételeket indított, és közülük több is milliókért kelt el, ám ezt a tavalyi évben többször is meg tudta ismételni.

A néprajzi tárgyak gyűjtői Nagyháziéknál ismét bevásárolhattak, ősszel és télen két ónfedeles habán kancsó (1657-ből és 1667-ből) is 1,5 millió forintot ért.

A Mű-Terem Galéria alkalmanként tíz-tizenkettő Zsolnay-tárgyat árverez, az árak általában háromszázezer és kétmillió forint között alakulnak. Októberi aukciójuk első tételeként indítottak egy szecessziós falitál párt kétmillió forintról, a végső ár pedig egy festmény esetében is dicséretes lenne. A tálakat hétmillió forintnál ütötték le ugyanis. A kitartó vásárló – járulékokkal együtt – csaknem 8,5 millió forintot fizetett a két műtárgyért. ■

A ZSOLNAY FALITÁLAK kétmillió forintról indultak, de hétmillió lett a leütési áruk

Szánalmas Kommuna lárvái

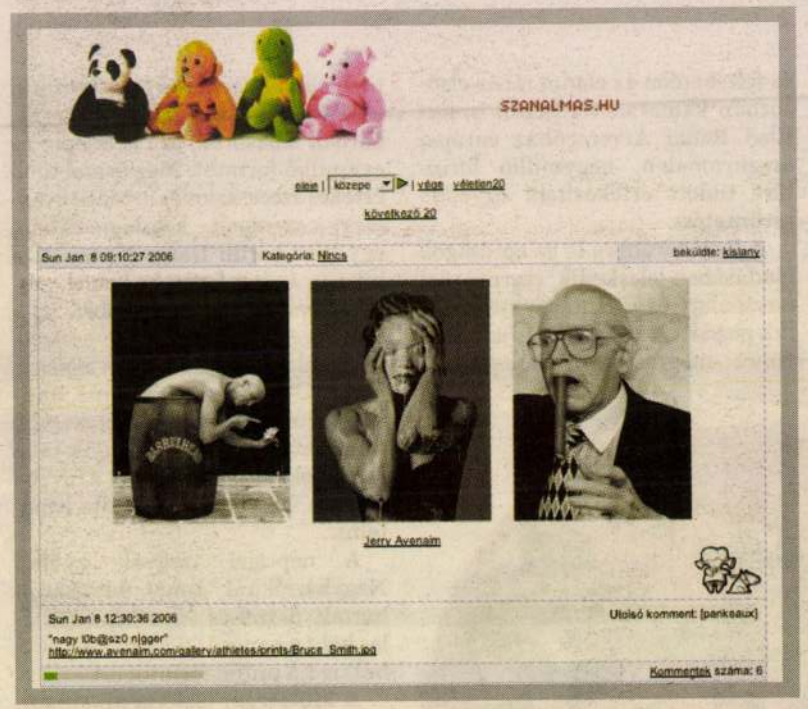

HONLAPMUSTRA

Blogolni trendi, ez tény. A belőlük lassan létrejövő világméretű hálózatról talán már hallott az olvasó. A népszerű, de nem egészen szabatos nevén internetes naplónak hívott jelenség talán újfajta médium szerepét is betöltheti a jövőben. Ma még meglehetősen amorf képződmény, így sok másféle mellett a Szánalmas.hu weboldal is ide sorolható.

A honlapon sok kép található, mégsem fotóblog (merthogy ilyenek [illegible] szerzők írások szórják a titokzatos szerkesztők a postokat, mint például a Retro: ide kerül minden, ami a virtuális térben a múlt általában roppant kretén emlékeit őrzi valahogyan. Van itt link a Dallas tévéfilmsorozat webes adatbázisától a Pac-man nevű özönvíz előtti játék letölthető verziójáig mindenféle régiséghez. Számos egyéb rovat is van: Képrejtvény, Jóság, Art, Zene, Szociokrimi stb. Önálló helye van még a sertésnek is, Gyesznó néven. De vannak Cicusok és Kandúrkák is, ezek a kü-

A 30 éves halála

A Duna Televízióban folytatódik Michael Palin sorozata, a Sarkig tárt világ (Pole to Pole), amelyben nem az Egyenlítő mentén, hanem a 30. hosszúsági fok mentén vándorol lefelé az Északi-sarktól a Déliig. Ez a nem fiatal ember, aki annak idején a Monty Python Csoportban volt az egyik leghülyébb, a kilencvenes évek elején körbeutazta nyolcvan nap alatt a Földet, és azóta nem száll le róla a BBC, elküldi mindenhová, ő pedig elmegy. Körbeutazta a Csendes-óceánt, járt a Szaharában, a Himalájában, és mindenről filmet csinált, illetve könyvet írt. Szerencsére ezek most már nálunk is beszerezhetők, nemrég jelent meg az első három utazásáról szóló útikönyv, és remélem, hamarosan jön

M1

5.25 Hajnali gondolatok
5.30 Kárpáti krónika (ism.)
5.40 Agrárhíradó
5.50 Nap-kelte
9.00 Max, a zsaru
Az utolsó repülés
10.00 Híradó
10.05 Napi mozaik
10.55 A kis folyó története
Japán film (ism.)
11.45 A sokszínű vallás
12.00 Híradó
13.00 Roma magazin
13.30 Domovina
14.00 Afrika gyöngyszeme
15.00 Kalandos nyár
Francia tévéfilmsorozat
15.54 Mozart 250
16.00 Híradó
16.05 Az emlősök élete
17.00 12+
17.25 A nagy vita
18.00 Híradó
18.20 Esti mese
18.50 Szomszédok (ism.)
19.00 Híradó este
19.54 Sporthírek
20.05 Az élet muzsikája – Kálmán Imre
Magyar–szovjet film
22.00 Hétfő este
22.45 Kultúrház
23.00 TS – Sporthét
23.25 Híradó
23.35 Sporthírek
23.40 TS – Sporthét
0.10 Azzurro. Svájci–francia film
1.35 Kárpáti krónika

TV2

6.00 Magellán
6.25 Tények – reggel
6.55 Mokka
Utána: Stahl konyhája
9.00 Szóda
9.55 Teleshop
11.30 Salome
12.25 Frédi és Béni, avagy a két kőkorszaki szaki
12.55 Játékidő
13.55 Miss MacMichael osztálya
Angol vígjáték
15.35 A szerelem ösvényei
16.20 Anita, a búbájos bajkeverő
16.45 Charlie – Majom a családban
17.35 Hetedik mennyország
18.30 Tények
19.00 Jóban, rosszban
19.30 Aktív
Áll az alku

M2

5.25 Hajnali gondolatok
5.30 Kárpáti krónika
5.40 Agrárhíradó
5.50 Nap-kelte
9.00 Válaszd a tudást!
10.00 A kultuszminiszter
10.55 Tudásakadémia
12.00 A szólás szabadsága (ism.)
13.00 TS. Sportcsillagok gálaestje
14.40 Haydn: C-dúr fantáziák
14.50 Kárpáti krónika
15.00 Lajtha László, a népzenekutató
15.20 Néprajzi értékeink
15.25 Nap-kelte
18.00 Könyveskép
Göncz Árpád: Front
18.25 Ellerton: Tarantella
18.30 Kultúrház
19.25 Esti mese
19.40 Membrán
20.05 Híradó este
20.25 Sporthírek
20.35 Kultúrház
21.00 Egymás kisebbségei vagyunk
22.00 A szerencse zsoldosai Amerikai film
23.40 Záróra
0.25 Mozart 250
0.30 Válaszd a tudást!
1.30 Tudásakadémia
2.35 Membrán
2.55 Népzenei koncert
3.25 Egymás kisebbségei vagyunk
4.20 Haydn: C-dúr fantáziák
4.30 Bűvölet

01-09 HÉTFŐ

DUNA TELEVÍZIÓ

5.30 Gazdakör
5.50 Reggeli muzsika
5.55 Reggel
8.30 Hungarorama
8.35 A holnap világa
9.00 Majd a komornyik
9.50 Bűvölet
10.45 Világunk (ism.)
11.45 Híradó
12.05 Gazdakör (ism.)
12.25 Magyarország kincsei
12.30 Négyzetméter (ism.)
13.00 Kívánságkosár
13.50 Hungarorama

HBO

6.30 Irigy kutya
Amerikai vígjáték
8.10 Hollywoodi sztárok
8.35 A szótlan zenész
Amerikai zenés film
10.50 Mozi! Mozi! Mozi!
11.20 Kesztyűcsere
Amerikai vígjáték
12.45 Ég velünk
Amerikai vígjáték
14.55 Rekonstrukció
Dán dráma
16.25 Harry Potter és az azkabani fogoly
Angol kalandfilm
18.45 Felvétel indul
19.20 Kék pillangó
Kanadai filmdráma
21.00 Rossz nevelés
Spanyol filmdráma
22.45 Halhatatlanok
Francia–olasz–angol film
0.25 Álomcsapda
Amerikai horrorfilm
2.35 Bölcsőd lesz a koporsód
Amerikai akcióthriller
4.15 A szótlan zenész
Amerikai zenés film

SPORTI

8.30 Labdarúgás. Spanyol
11.15 Labdarúgás. Francia
12.45 Alpesisí-magazin
13.15 Biliárd
14.45 H_2O-magazin (ism.)
15.15 Labdarúgás
Burton Albion–Manchester United
17.15 Labdarúgás. Spanyol
19.15 Labdarúgás. Olasz
19.30 Mai helyzet
19.45 Labdarúgás. FA-kupa
20.30 Labdarúgás. Portugál
21.15 Labdarúgás. Spanyol
22.15 Labdarúgás. Olasz
23.15 Labdarúgás. FA-kupa (ism.)
0.15 Mai helyzet (ism.)

SPORT2

5.30 Labdarúgás. Olasz
7.45 Aranypillanatok
8.00 K. O. Tv
9.00 Bokszmágia (ism.)
10.30 Labdarúgás. FA-kupa
13.30 Aranypillanatok
13.45 SZÚR-koljunk!
15.15 Kézilabda (ism.)
17.30 Kézilabda (ism.)
19.45 Labdarúgás. Portugál

ZSOLNAY

52. ▲
Díszváza, Zsolnay, 1890 körül
Porcelánfajansz, magas tüzű, színes mázas festéssel
Fazonszám: 933 Magasság: 31 cm
Jelzés: TJM családi címer
Kikiáltási ár: 280 000 Ft

53.

53. ▲
Díszváza, Zsolnay, 1900 körül
Keleti és folklór motívumok
Porcelánfajansz, színes és transzparens eozin mázak
Fazonszám: 933 Magasság: 29,5 cm
Jelzés: máz alatti gyöngykörös Zsolnay Pécs márkajelzés
Kikiáltási ár: 280 000 Ft

54. ▲
Váza, Zsolnay, 1910 körül
Porcelánfajansz, "ökörvér" és
transzparens eozin mázak
Fazonszám: 8191 Magasság: 28,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 240 000 Ft

55.

55. ▲
Tányér, Zsolnay, 1905 körül
Paradicsommadár gyűszűvirággal
Porcelánfajansz, opak és magas tüzű eozin mázak
Átmérő: 26 cm
Jelzés: nem olvasható
Kikiáltási ár: 360 000 Ft

gazdaság 2003 jún 26

Újra Belgiumban a Zsolnay

Közel 60 évi távollét után újra megjelennek a Benelux országok piacán a Zsolnay porcelánmanufaktúra termékei. Az 1853-ban Zsolnay Vilmos által alapított cég mai legszebb termékeiből hétfőn és kedden rendezett kiállítást Trócsányi László brüsszeli magyar nagykövet Brüsszelben. A jelenlegi körülmények között, amikor a Villeroy et Boch és a Rosenthal nemzetközi hálózata és nemzetközi gyártókapacitása uralkodik a piacokon, a hagyományos, nemzeti jellegű porcelángyárak – Meissen, Limoges, Koppenhága, a finn Arabia, a cseh, lengyel, magyar porcelángyárak is – általában hazai piacaikon élnek. Így a Zsolnay évi néhány tízmillió forint értékben tervez értékesíteni a belga piacon. A Zsolnay mellett a Herendi is kapható belga boltban. *(mti)*

ság

a nap száma

0,25

százalékponttal csökkentette irányadó kamatlábát az amerikai jegybank szerepét betöltő Federal Reserve (Fed) tegnap. A Fed az irányadó kamatlábat ezzel egy százalékra – csaknem öt évtizedes mélypontra – szállította le. A piacokat sem a kamatcsökkentés ténye, sem mértéke nem lepte meg: a befektetők a nap folyamán intenzív részvényvásárlásokkal előlegezték meg a lépést. A kamatcsökkentéstől, amelyet az igen alacsony ütemű pénzromlás is lehetővé tett, a piacok és az elemzők az amerikai gazdaság

Zsolnay Miklós

2002. IV. 13

KÜLÖNÖS TÁRGYAK

Zsolnay – a név kötelez

IGAZI AMERIKAI sikersztorinak mondanánk, ha a vállalkozás helyszíne nem Magyarország lett volna. 1853-ban Zsolnay Miklós még egyszerű pécsi kereskedő, néhány évvel később, fia már a jól prosperáló Pécsi Cement, Samott és Tűzbiztos Agyagáruk Gyárát vezeti. 1878-ban pedig már a párizsi világkiállítás aranyérmével büszkélkedhetnek Zsolnay termékei, és szerte Európából özönlenek a megrendelések a mind forma- és színvilágában, mind máztechnikájában hihetetlenül változatos, mégis markáns stílusú cserépedényekre. Az öt embert foglalkoztató manufakturális vállalkozás jóllehet több száz főre duzzadt, mégsem nőtte ki a családi keretet, hiszen a művészi és üzleti tervezést egyaránt a Zsolnay testvérek és férjeik végezték nem kevés sikerrel. A három testvér nevének kezdőbetűjét őrzi a korai Zsolnay-tárgyak alján látható T. J. M. (Teréz, Júlia, Miklós) jelzés is a pécsi öt torony rajza mellett.

Mindamellett, hogy a vállalkozás rendkívül jövedelmező volt, és sorra kapták az épületkerámiákra és teljes belső burkolatok kialakítására a megbízásokat, aranyérmet aranyéremre halmoztak a különböző nemzetközi kiállításokon. A historizmus szelleméhez hűen Zsolnay műhelye több hatást és stílust olvasztott egybe, komponált harmonikus egésszé műveiben az 1880-as években. A népi bokályok aranyozása csak az első lépések egyike volt. Az ásatások során előkerülő görög római vázák alakja vagy a japán selyem fényét imitáló aranybrokát-technika szintúgy beépült, mint Zsolnay Miklós közel-keleti útjának eredményeképp átvett úgynevezett „damaszcenírozás" eljárása, amely a tárgy teljes felületet kitöltő arabeszkes csigavonalas díszítést hozott. A tojásfehér alapú porcelánfajanszon remekül mutatnak az arany kontúrral festett gazdagon burjánzó motívumok.

A mély, markáns színekkel festett, eozinmázas váza a századfordulón keletkezett

Zsolnay művészetét az új stílus, a szecesszió sem tette idejétmúlttá.

Éppoly természetes könnyedséggel szakadt el a konvencionális formavilágtól és díszítéstől, amilyen híven és alázattal őrizte és fogalmazta újjá azt a historizmus idején. Az organikus elemek kiszámíthatatlan összefonódása káprázatos színkavalkáddal borítva lüszteres csillogással a felületén semmi mással nem összetéveszthető. Amint az alábbi, a Nagyházi Galériában árverésre kerülő, mély, markáns színekkel festett, eozinmázas 1898–1900 közt készült váza is illusztrálja.

Szalóczi Péter

Az oldalt szerkeszti: **V. Bálint Éva**

ink, és ittunk hozzá egy-egy pohár
t. A skanzen akkor gazdagodott egy
sz régió frissen felépített házaival.
ntán beszélgető csoportok verődtek
ze. A végén már azok is jól érezték
gukat, akik kezdetben ezt amolyan
imódi dolognak tartották.

***Nem is olyan régimódi ez, hiszen
gy világcégek is súlyt fektetnek arra,
gy a csapatszellem erősítése érdeké-
n szabadidős programokat szervezze-
k a munkatársak számára.***

Akkor lehet, hogy én egy nagyon kor-
erű dolgot találtam föl?

Semmiképpen sem korszerűtlent...

Mindenesetre nagyon olcsó volt. Az
mbudsmanokra egyébként sem volt jel-
mző a költekezés. A nagyon szűkös
prezentációs keretet sem költöttük el
ha. A névnapokat úgy ünnepeltük
eg, hogy kivártunk körülbelül két hó-
apnyi névnapot, minden hónapban be-
zettünk egy jelképes összeget, és ebből
ettünk az ünnepelteknek ajándékot. Ők
ondoskodtak a süteményről, az om-
udsman és a helyettese reprezentációs
eretéből pedig kijött az a pohár pezsgő
neg üdítő, ami az ünnepléshez kellett.

***Gyanítom, hogy az ön közéleti nép-
zerűsége nem utolsósorban női mivol-
ának is köszönhető. Megjelent a nyil-
ánosságban egy határozott, olykor ke-
ény nő, akiről az első pillanattól nyil-
vánvaló lett, hogy különös érdeklődés-
sel és megértéssel viseltetik az elesettek,
a nehéz sorsú, hátrányos helyzetben élő
emberek iránt.***

Ez nem az én érdemem, hanem a kö-
rülményeké. Nagyon kevés nő szerepel a
közéletben. A markánsabb személyisé-
gek szerencsés vagy kevésbé szerencsés
szereplését figyelve úgy látom, azok van-
nak többen, akik megállják a helyüket.
Új szín a közéletben a női érvelés. Én sa-
ját magamon ezt nem tudom ellenőrizni,
de másokon igen. Amikor a nyolcvanas
évek végén Csehák Judit egyedül ült a
kormányban miniszterelnök-helyettes-
ként, érzékelhetően új tárgyalási légkört
teremtett a férfitársaságban. A hétköz-
napokban a praktikus problémák megol-
dásában a nőknek még mindig sokkal
több szerepük van, mint a férfiaknak.
A családban felmerülő betegség, átme-
neti anyagi gondok megoldása, az apa és
a gyermek közötti konfliktus feloldása
mind-mind inkább a nőre vár. A család-
ról való fizikai gondoskodás is általában
női feladat maradt. A nőt szocializációja
teszi talán inkább képessé a konfliktusok
békés feloldására. Persze csak akkor, ha
ez a szocializáció jól alakul – sokszor ta-
lálkoztam intrikus nőkkel is. Kriminoló-
gusként egy-egy bűnözőkarrier mögött
gyakran megtaláltam azokat a nőalako-
kat, akiknek jelentős szerepe volt a férfi-
ember életének félresiklásában. Nem va-
gyok elfogult sem a nők, sem a férfiak
iránt. De a nők, a társadalmilag rájuk ki-
osztott szerep miatt, talán inkább képe-
sek kompromisszumot kötni. Ha a köz-
életben több nő játszott volna jelentős
szerepet, esetleg nem durvult volna el
ennyire a politikai érintkezés nyelvezete,
mint napjainkban. Talán folyamatosab-
ban beszélgetnének egymással. A sze-
repmegosztásból adódó társadalmi har-
móniának, ha van ilyen, a közéletben is
jelen kellene lennie. Nem politikai prog-
ram és nem is erőltetett pozitív diszkri-
mináció alapján, de engedni kellene az
erre vállalkozó nőket, hogy közéleti sze-
rephez jussanak. Ezt egyszer Göncz Ár-
pád úgy fogalmazta meg, hogy ennek az
országnak sok pozitív kisugárzású, mo-
solygós, hiteles, adott esetben kemény
közéleti asszonyra, lányra van szüksége
ahhoz, hogy konszolidálódjon a politikai
kultúra.

***Ön vállalna-e további közéleti szere-
pet, vagy visszatér a tudomány világába?***

Most a szakmám vonzásában élek.
Sok-sok olvasás után szeretném megírni
a hazai körülményekre szabott büntető-
politikai elképzeléseimet. Szeretnék köz-
reműködni a megvalósításukban is, ha a
sors ad rá alkalmat.

---

sem állt Afganisztánig, Kabulban hozta a
csét az afgán királyi család számára. Az
ltag menekült a gyémánttal Pandzsábba.
uralkodók ajándékozgatták egymásnak,
indu lázadást követően Lord Dalhousie
s címén zsebre nem vágta. 1849-ben, ami-
a hajózva a partra lépett, a testéhez kötö-
an hozta magával, így vámot sem fizetett
csodájára járt a nép a londoni világkiállí-
tán csiszolták, polírozták jelenlegi formá-
tve 82 karátot. A Kohinoor Viktória ki-
nájának lett az ékessége. Azóta is követe-
iniak, hinduk, pakisztániak és afgánok.
illett ez a gyémánt Erzsébet anyakirály-
a gyász napjaiban egy angol glosszista –,
p olyan volt, mint ő: a legkeményebbek
és hihetetlenül régi."

Sárközi Mátyás

ZSOLNAY

Szerzők abc-sorrendben

Aba-Novák Vilmos....140, 154
Aggházy Gyula....151
Agricola Lídia....42
Ámos Imre....68, 147
Anna Margit....59, 67
Bálint Endre....60, 69
Balla Béla....33, 41, 44, 103
Barabás Mikós....32
Belányi Viktor....177
Beöthy, Étienne....73
Berkes Antal....153
Biai Föglein István....10
Bolmányi Ferenc....16
Boromisza Tibor....104
Bortnyik Sándor....157
Böhm Pál....21
Börtsök Samu....102
Brodszky Sándor....109
Csók István....81, 179
Czóbel Béla....87, 134
Derkovits Gyula....171
Domanovszky Endre....84
Egry József....9, 19, 191
Faragó Géza....17
Farkas István....160
Farkasházy Miklós....58, 64, 158, 168
Ferenczy Károly....47, 106
Frank Frigyes....78
Fülöp Antal Andor....36
Gaál Margit....186
Gadányi Jenő....61
Gedő Ilka....70
Gyarmathy Tihamér....57, 65, 182
Herman Lipót....172, 185
Holló László....12
Hollósy Simon....105
Id. Markó Károly iskolája....112
ifj.Markó Károly....192
Ismeretlen festő (Kernstok Károly?)....184
Jándi Dávid....40, 97, 174, 187, 188,
K. Spányi Béla....20
Kádár Béla....79, 85, 149, 169
Kádár Géza....90, 101
Kárpáthy Jenő....144
Kiss Bálint....119
Kmetty János....50, 71, 167, 181
Korniss Dezső....62, 66
Koszta József....139
László Fülöp....27
Ligeti Antal....113
Litteczky Endre....39, 43
Lotz Károly....29, 31
Márffy Ödön....180
Maticska Jenő....38
Mattis Teutsch János....74, 76
Mednyánszky László....28, 114, 116, 173
Medveczky Jenő....77, 82
Merész Müller Gyula....13
Mészöly Géza....22
Mikola András....92, 99
Molnár C. Pál....159, 190
Molnár József....115
Monostori Moller Pál....176
Mund Hugó....91
Munkácsy Mihály....30, 117
Nagy István....130, 133
Nagy Oszkár....34, 35, 45, 98, 138
Neogrády Antal....152
Paizs-Goebel Jenő....89
Pászk Jenő....37
Patkó Károly....48, 194
Perlmutter Izsák....14, 145
Perlrott Csaba Vilmos....96, 107, 162
Pittner Olivér....75
Poll Hugó....143
Pór Bertalan....18
Reissmann Károly Miksa....175
Rippl-Rónai József....86, 141, 142, 146, 178
Rudnay Gyula....128, 137
Ruttkay György....63, 72
Sassy Attila....80, 164
Schadl János....166
Scheiber Hugó....6, 8, 148, 161, 170
Schönberger Armand....7, 156, 165, 185, 193
Szabó Vladimir....189
Székely Bertalan....118
Szolnay Sándor....95
Szőnyi István....131, 132, 183
Telepy Károly....25, 110, 111
Thorma János....46, 93, 100
Tornai Gyula....23
Tornyai János....129
Tóth Menyhért....15, 135, 136
Varga Vasile....94
Vastagh György....26
Vaszary János....88, 155, 163
Vörös Géza....11, 83
Zemplényi Tivadar....24, 150
Ziffer Sándor....49, 108
Zsolnay kerámiák....1, 2, 3, 4, 5, 51, 52, 53, 54, 55, 56,
....120, 121, 122, 123,124, 125, 126
Üvegablak....127

1.

1.▲
Tulipánváza, Zsolnay, 1900 körül
Porcelánfajansz, zöld és barna eozin mázak
Fazonszám: 5537 Magasság: 26,5 cm
Jelzés: máz alatti gyöngykörös Zsolnay Pécs márkajelzés
restaurált
Kikiáltási ár: 360 000 Ft

2.

2.▶
Virágtartó, Zsolnay, 1900 körül
Porcelánfajansz, magas tüzű színes és transzparens eozin mázak
Fazonszám: 5588 Magasság: 10 cm
Jelzés: máz alatti festett Zsolnay Pécs márkajelzés
Kikiáltási ár: 200 000 Ft

A Mű-Terem Galéria
ennek a tárgynak a bevételét
a Pécsi Janus Pannonius Múzeum
Modern Képtárának
ajánlja fel, kutatási célokra

3.

3.▶
Tintatartó, Zsolnay, 1906 körül
Porcelánfajansz, színes és transzparens eozin mázak
Fazonszám: 7173 Magasság: 9,5 cm
Jelzés: máz alatt festett Zsolnay Pécs márkajelzés
Kikiáltási ár: 180 000 Ft

4.

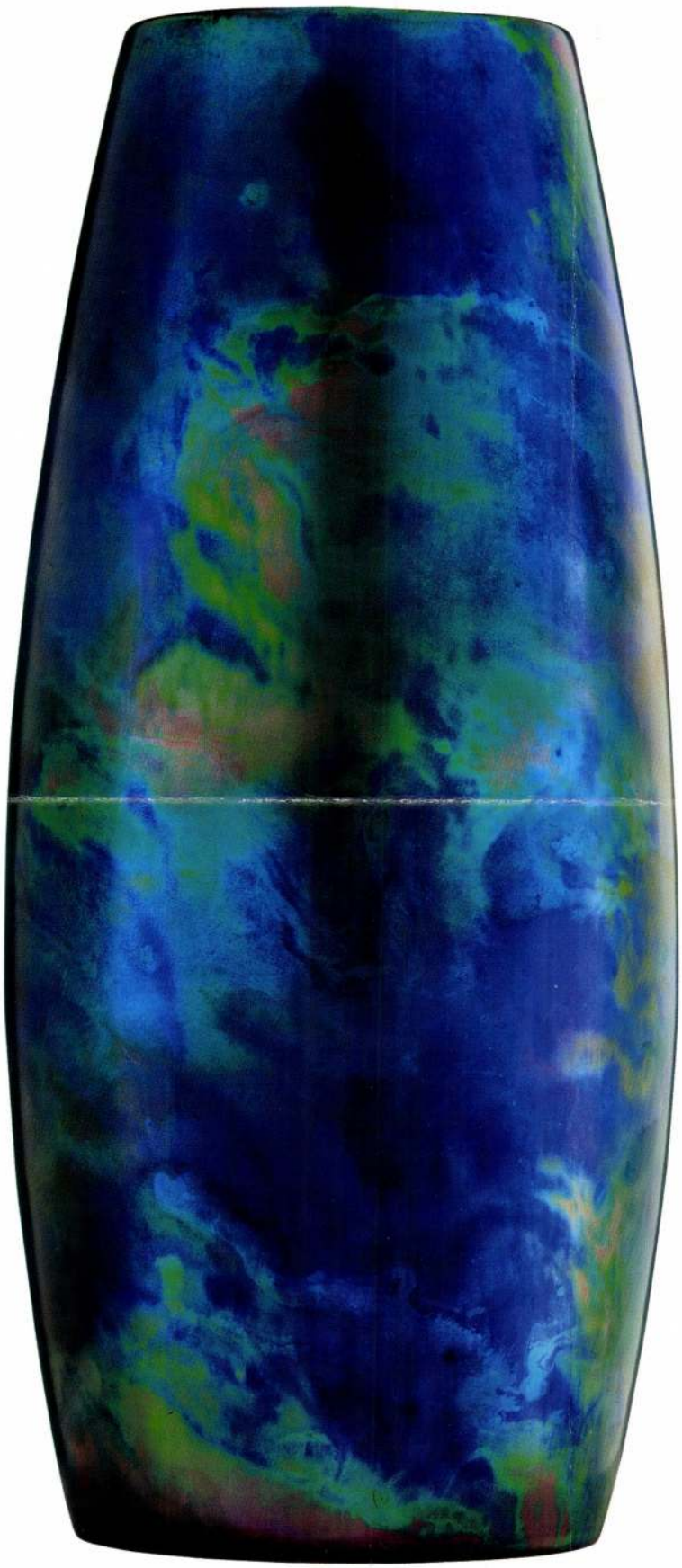

4. ◀
Szivarváza, Zsolnay, 1900 körül
Porcelánfajansz, u.n. "Labrador" eozin máz
Fazonszám: 5282 Magasság: 31,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
restaurált
Kikiáltási ár: 300 000 Ft

ZSOLNAY

15.▲
Kancsó, festett füllel, Zsolnay,1904
Apáti Abt Sándor mintája
Gres, opak és transzperens eozin máz
Fazonszám:7156 Magasság: 23 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 200.000. Ft

16.

16.▲
Kancsó rákkal, Zsolnay,1901
Kapás Nagy Mihály mintája
Gres, a fülön zöld transzparens cozin máz
Fazonszám: 6511 Magasság: 36 cm
Restaurált
Reprodukálva: Csenkey Éva:Zsolnay szecessziós kerámiák 1992. 71. o.
Kikiáltási ár: 650.000. Ft

17.▲
Kancsó, stilizált virágmotívumokkal
Zsolnay, 1907 körül
Porcelánfajansz, opak és transzparens ecozin máz
Fazonszám: olvashatatlan Magasság: 21,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 200.000. Ft

18.

18.▲
Korsó, virágmotívummal, Zsolnay, 1900 körül
Porcelánfajansz, transzparens és opak eozinmázakkal
Fazonszám: 5050 Magasság: 31 cm
Jelzés: benyomott Zsolnay Pécs és pontokból álló kör alakú márkajelzés
Reprodukálva: Csenkey Éva: Zsolnay szecessziós kerámiák. 1992, 37. oldal
Kikiáltási ár: 300.000. Ft

19.▲
Váza, kitárt szárnyú papagájjal, Zsolnay, 1909 körül
Porcelánfajansz,opak és transzparens eozinmázak
Fazonszám: 5919 Magasság: 51 cm
Jelzés: domború körpecsét
Restaurált
Reprodukálva: Csenkey Éva:Zsolnay szecessziós kerámiák 1992, 87. oldal
Kikiáltási ár: 650.000. Ft

Vaszary János (1867-1939)

Versailles, 1925
Olaj, karton 48 x 67 cm
Jelezve balra lent: Vaszary J.

Irodalom:

- Haulisch Lenke: Vaszary János. Budapest, 1978.
- Bálint Jenő: Vaszary János művészete. Budapest, 1923.
- Petrovics Elek és Kárpáti Aurél: Vaszary. Budapest, 1941.
- Radocsay Dénes: Vaszary János naplója. Szépművészet, 1944. 11. sz.
- László Gyula: Vaszary János emlékezete. Somogyi Almanach 9. 1967.
- Mezei Ottó: Vaszary János és/vagy az új reneszánsz. Vaszary János összegyűjtött írásai. Budapest, 1996.
- Vaszary János gyűjteményes kiállítása. Polgár Galéria, 1998. katalógus

Kiállítva:

- KUT 3. Nagy Kiállítás, 1926. Ernst Múzeum
- Neuzeitliche Ungarische Ausstellung. Nürnberg, Morishalle, 1929. 389.tétel
- Szépművészeti Kiállítások Magyar Mesterek Műveiből. Vándorkiállítás-sorozat (Győr, Sopron, Nagykanizsa), 1931.

Vaszary János (archív fotó)

Vaszary János művészetében jelentős változást hozott 1925-ös párizsi útja. A fekete alap helyett fehérre kezdett festeni. László Gyula visszaemlékezése szerint "a festőkés helyett, és vastag festéktömegek helyett széles ecsettel fest és vékonyan, szinte vízfestés-szerűen viszi fel a vászonra a terpentinnel oldott olajfestéket." Persze a változás jelei már korábban felfedezhetők, mégis az 1925-ös út egy új stílus kialakításának ígéretét hozta, melynek kiteljesítése az elkövetkezendő éveken át lényegében Vaszary haláláig tartott.

A *Versailles* (1925) című festmény már az új program jegyében készült, és azoknak a ritka képeknek a sorába tartozik, melyek elsőként tudósítanak a művész festészetében megjelenő újításokról.

Egy tavaszi napon Versailles parkjában kényelmesen sétáló társaságot láthatunk. A szokványos jelenetben mégis van valami különös, ami kiemeli a képet a hétköznapiságból. Szerencsére rendelkezésünkre áll a festmény alapjául szolgáló tusrajz-vázlat (MNG Grafikai osztály), mely a kulcsot adhatja a helyes értelmezéshez. A rajz minden valószínűséggel a helyszínen született, datálása szerint 1925. IV. 23-án. Pillanatnyi festői rögzítése a látványnak, pontosan abból a nézetből, ahonnan a festmény is készült. A részletek többnyire megegyeznek a festményével, szembetűnő különbséget az utóbbi javára az épület nagyobb távlatba történő helyezése, illetve az alakok feltűnése jelenti. A tágabb perspektíva alkalmazása lehetőséget adott a festmény alap-

20.▶
Vaszary János (1867-1939)

Versailles, 1925
Olaj, karton 48 x 67 cm
Jelezve balra lent: Vaszary J.
Kikiáltási ár: 3.000.000. Ft

Zsolnay

GYÁNI GÁBOR

Jelenlét 2002/8

CSALÁDTÖRTÉNETI FIKCIÓK ÉS VALÓSÁGOK

Jávor Kata: Életmód és életmód-stratégia a pécsi Zsolnay család történetében

A polgár, polgárosodás kifejezések mai – olykor politikai célú – túlzott használata idején nem haszontalan alaposabban is elmélyedni az általuk jelölt jelenségek történetében. Ami talán azért sem egészen felesleges, mivel e szavak – időbeli állandóságuk ellenére –, ahogy azt a fogalomtörténet is tanítja, a referenciális tartalmukat illetően meglepően változatosak. Meggyőződésem, hogy a polgár és a polgárosodás éppen azok a történeti kategóriák, melyeknek napjainkban semmi sem felel meg közvetlen módon. Ha polgáron állampolgárt értünk, akkor persze a szó mai használatának is van némi racionális értelme. Ha pedig polgárosodáson a szabad individuumok létrejöttének a folyamatát értjük, akkor úgyszintén indokolt a kifejezés napjainkban való alkalmazása. Ennél azonban nem terjed tovább e terminusok jelentése, ezért mindenképp tanácsos felhagyni kategorikus használatukkal.

Most pedig a megállapítás indoklásának kellene következnie, ám erre, szerencsére, nincs semmi szükség, hiszen Jávor Kata könyvét elolvasva bárki megismerkedhet a ténybeli bizonyító anyaggal. Recenzensként nem kell tehát mást tennem, mint az olvasó becses figyelmébe ajánlanom Jávor művét azért, hogy mindenki maga győződjön meg róla, mi *volt* és milyen *volt* a polgár, amikor valóban létezett mint társadalomtörténeti tény; valamint, hogy miről szólt a polgárosodás, amely viszont egy a polgárrá válásról utóbb alkotott szociológiai és történetírói fogalom csupán.

Ne várja tehát tőlem senki, hogy kihüvelyezve a könyvben megrajzolt polgárképet, bárkinek is meg kívánom takarítani a mű elolvasását. Az viszont teljes joggal elvárható a recenzenstől, hogy különféle kontextusok megteremtésével az olvasót hozzásegítse a munka minél hiánytalanabb befogadásához.

Jávor Kata olyan néprajztudós, aki gyakran folyamodik ugyan írásos forrásokhoz etnográfiai kutatásai során, mint tette legutóbb is *A magyar paraszti erkölcs és magatartás* című, hosszabb lélegzetű, izgalmas tanulmányában (In: Paládi-Kovács Attila, főszerk.: *Magyar Néprajz VIII. Társadalom*. Bp. 2000. 601-693.), ám akinek ennek ellenére a néprajzi terepmunka (az orális adatgyűjtés) a leginkább megszokott világa. Ezért meglepetést is kelt mostani munkája. Egyrészt azért, mert noha ezúttal is használ interjúanyagot (szóbeli közlés – olvassuk könyve vége felé mind gyakrabban a jegyzetekben), a Zsolnayaknak a könyvben előadott élettörténete azonban zömmel történeti (írott) forrásokon alapul. Más-

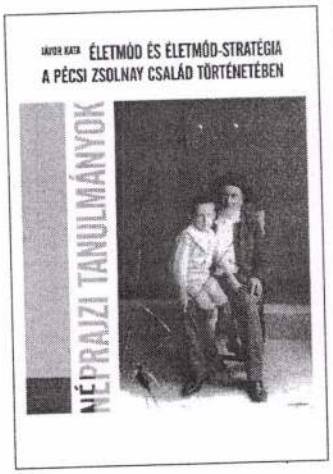

Néprajzi tanulmányok
Akadémiai Kiadó Rt.
Budapest, 2000
278 oldal, 1450 Ft

A föntiek Mészöly egyik Krúdy-jegyzetével kerülnek összhangba. Az írás Szindbádot mint az amoralitás pillanatnyi szabadságának képviselőjét jellemzi. Krúdy Mészöly olvasatában radikálisabban elkülönül a korra jellemző ítéletektől, mint írótársai. Krúdy mondatai ellentétben állnak ugyan a közkeletű vélekedésekkel, de egyben állításokat is tartalmaznak: szövegeinek kijelentései a tagadás és az állítás értékpólusainak vonzásában keletkeznek. Krúdy Mészöly szerint a szépség monstruozitásával szembesíti az olvasót, ami azt bizonyítja, hogy Krúdy-Szindbád mentalitásában keverednek a keleti (álomszerű) és a nyugati (realitásközpontú) vonások. A keleti filozófiák számára mind a világ, mind az álom látszat, azonban Szindbádot, az ezeregyéjszaka hajósát európaivá avatja az, hogy tapasztalását ellentétes metafizikai értékpólusok tagolják. Mészöly Miklós egyik esszéjének szavai már-már Szindbád-jegyzetének kommentárjaként is olvashatók: „A dogmatizált isten szóval változatlanul nem tudok mit kezdeni. Csak az üresen maradt helyével; ami mintha zsúfoltabb lényeggel és tartalommal volna tele, mint amit a megnevezés, utalás és ráfogás begyűjthet. A Jézus-alak – nekem – ebben a kimetszett, üresen maradt térben a leghitelesebben biztató magárahagyatottság. A Lehetőség legrejtélyesebb, emberi kihívása." (Mészöly Miklós: „Biblia-Bibliák", in: *A tágasság iskolája*, Budapest, 1977, 250. o.)

*A tágasság iskolájá*nak egy másik helyén így fogalmaz: „A művészet értéke és tartóssága attól függ, hogy milyen mértékben képes egy kor létezés-élményét a kor össztudásának a fókuszában felmutatni. Ez a fókusz: a kor abszolút öntudata." (257. o.) Úgy látom, nem lehetünk biztosak benne, hogy Mészöly késői opusa egy közép-európai mágikus realista mitológia megteremtését készíti elő. Mészöly életművének aktualitását abban fedezem föl, hogy szövegeinek reverzibilitásával a kor abszolút öntudatát kívánta elérni.

részt meglepő, hogy néprajzosként, aki pedig – köztudottan – a nép, magyarán a parasztság specialistája, a városi polgárság, a modern közép- és felsőközéposztály historikuma felé fordult az érdeklődése.

Ami ennek az utóbbinak a tudományos kontextusát illeti, nyomban meg kell említeni, hogy a modern kori polgárság csupán az utolsó egy-két évtizedben vált komoly és intenzív kutatás tárgyává. Talán azért is késlekedett vele kapcsolatban a tudományos kíváncsiság megélénkülése, mert a polgárság (a burzsoázia, hogy rosszul csengő másik nevén is megnevezzük) kifejezetten utálat és megvetés tárgyát képezte az utóbbi egy évszázadban. A polgárellenesség, aminek persze a 19. század derekáig nyúlnak vissza a gyökerei, a 20. században és kivált az első világháború után vált uralkodóvá. Ebben azután éppúgy ludas volt az antiliberális szocializmus és bolsevizmus, mint a nem kevésbé polgárellenes jobboldali totalitarianizmus, a fasizmus. A polgárságot ma körüllengő történelmi rehabilitációs hevület, nyugaton és keleten egyaránt, valóban nagy lendületet ad a polgárságfogalom történelmi konkretizálásának. A nemegyszer mikro- és mentalitástörténeti megközelítést alkalmazó tudományos diskurzusból az érdemel – Jávor könyve okán – különösen nagy figyelmet, amely a *gendert* mint analitikus kategóriát (Joan Scott) alkalmazva közelít a történeti polgárság életvilágához. Ennek volt kimagasló, szinte emblematikus terméke Leonore Davidoff és Catherine Hall közös munkája a birminghami polgári középosztályról (*Family Fortunes: Men and Women of the English Middle Class 1780-1850.* London, 1978.). Nálunk is létezik ma már e témában érdemi tudományos termés, amely a Hanák Péter által szerkesztett *Polgári lakáskultúra a századfordulón* (Bp. 1992., és németül Wien, 1994) című tanulmánykötet megjelenésétől számítható, és melynek legújabb, egészen frissen megjelent terméke Szakál Gyula monográfiája (*Vállalkozó győri polgárok 1870-1940.* Bp. 2002.).

A polgárság mint társadalmi csoport *differentia specificája*, ahogy azt már Max Weber nevezetes protestáns etika-tézise óta gyanítani lehetett, a tudati szférában rejlik. Árnyaltabban fogalmazva: a modern polgárt a polgár rendi kategóriájától, valamint a középosztály (és a kispolgárság) másfajta, tehát nem kifejezetten polgárias elemeitől sajátos világszemlélete és életvitele, a csak rá jellemző ethosz és fogyasztás, egyszóval a polgár mentális karaktere különbözteti meg. Határozottabban fogalmazva: a polgárt polgárrá nem speciális jövedelmi forrása (ipari vagy kereskedelmi tevékenysége, értelmiségi hivatása), hanem jövedelmének a sajátos elköltési módja teszi. A polgár kulturális alapokon nyugvó meghatározása ad tehát Jávornak menlevelet a könyvében érvényesített megközelítéshez. Hiszen a szerző a bevezetésben nyíltan megvallja, hogy társadalomtörténeti érdeklődése elsősorban kulturális töltetű: „A mobilitási folyamatokat a társadalmi helyzetváltoztatás kulturális összefüggéseivel való kapcsolatukban kívánjuk megragadni. [...] E mikrotörténelem vizsgálata során ugyanis azokat a kulturális jegyeket keressük, amelyek legszemléletesebben illusztrálják egy kultúra, jelen esetben a polgári kultúra önépítkezését és egyben a makrofolyamatok általi meghatározottságát." (7-8. o.) Majd kijelöli a kultúra azon területeit, melyek empirikus szemmeltartásával próbál közel kerülni hősei, a Zsolnay család egymást követő nemzedékeinek polgári arculatához. Ezek szerint az anyagi kultúra (öltözködés, étkezés, otthonkultúra), a társadalmi érintkezési formák, a gyereknevelés, a köznapok és az ünnepnapok kettőssége (a luxus és a reprezentáció szerepe életükben), végül a szabadidőtöltési szokások képeznék vizsgálódása fő témáit.

Az ambiciózus kutatói célkitűzés megvalósításának elsőrendű feltétele a mindezekhez tekintetbe vehető és kellően hasznosítható történeti forrásanyag gazdagsága és folyamatossága: annak hiányában ugyanis a legizgalmasabb történészi kérdésfeltevés sem több puszta (ám többnyire beváltatlan) ígéretnél. Jávorra azonban ez nem érvényes (és ehhez éveken át tartó állhatatos anyaggyűjtése is hozzájárul, hiszen az igyekezete végül sikerrel járt), hiszen a Zsolnayakról szokatlanul jól dokumentált képet ad.

Nyomban hozzá kell azonban ehhez fűznünk, hogy korántsem mondható egyenletes-

nek a rendelkezésére álló forrásanyag. Ebből is fakad, hogy Jávor nem képes rekonstruálni vagy nem tudja az időben folyamatosan nyomon követni mindeme kulturális jegyek mindegyikét. Ígéri, de jobbára mégis hiányzik könyvéből az anyagi kultúra említett elemeinek a ténybeli ábrázolása (öltözködés, étkezés, otthonkultúra), ennélfogva a számára könnyebben hozzáférhető források (róluk még majd szólok) segítségével többnyire a generációk egymás közti kapcsolatainak a természetéről, a fogyasztási szokásokról, a pályaválasztási stratégiákról, valamint a névadásról és hasonlókról esik leginkább szó.

A Zsolnay családdal kapcsolatban keletkezett (az átlagost egyébként jóval meghaladó mennyiségű) forrásanyag, a történeti (üzemtörténeti, művészettörténeti) irodalom mellett, jellemzően családi dokumentumokat rejt magában; mindenekelőtt a Zsolnay-lányok (Teréz és Margit) 1974-es keltezésű írott családi legendáriuma (a *„Zsolnay"*), az egyik családtag 20. század közepén vezetett naplója (*Amit átéltem*, valamint *Apa emlékiratai*), továbbá a jó polgári szokás szerint intenzíven levelező család ilyesfajta dokumentumai (*Mattyasovszky-Zsolnay Zsolt levelei feleségének, Sauska Mária levelei Mattyasovszky-Zsolnay Margitnak*), végül a családi fotóanyag (ebből tizenöt felvételt közre is ad) válik a szerző különösen nagy hasznára.

Jávor a polgári személyiség keletkezésének hazai történeti folyamatát oly módon ábrázolja, hogy egyetlen családon keresztül kíséri nyomon e történet etapjait és a folyamat meghatározó társadalomtörténeti vonásait. Így és ennyiben van korszakjelző szerepe az egymást követő generációk egy-egy középpontba állított figurájának: elsőként Zsolnay Miklós pécsi kereskedőnek, a vállalkozók „előfutáraként" azonosított Zsolnay-ősnek (1800–1881), aki még a régi, a rendi világ gyermeke volt. Őt Zsolnay Vilmos, az „alapító" (1828–1900) követi, aki a magyarországi kapitalizmus 19. század végi hőskorának, a *Gründerzeit* időszakának volt egyik nevezetes vidéki képviselője. Neki, vagyis annak a Zsolnaynak szenteli a szerző könyve egyötödét, akinek a ma is látható szobor állít élő emléket Pécsen. Külön mutatja be Jávor Zsolnay Vilmost, a vállalkozót, és külön magát a polgárt. Kérdés persze, hogy szétválasztható-e élesen a személyiségnek ez a két oldala? Mindenesetre Zsolnay Vilmos ily módon kettős tükörben mutatkozik meg előttünk, és a vállalkozóról kiderül, hogy mily hallatlanul nagy készséget mutatott az innováció iránt, valamint hogy fivérei közül egyedül neki sikerült maradéktalanul elsajátítania a piaci sikerhez, egyúttal a nagypolgárságba való felemelkedéshez megkívánt viselkedési szabályok és mentális képességek teljes komplexumát. A polgár karaktere ugyanakkor némileg rendhagyó, hiszen Zsolnay sem Pécs hagyományos polgári világába (elitjébe) nem kívánt mindenáron beépülni, sem a reprezentáció és a tüntető fogyasztás iránt nem mutatott nagy hajlamot és túlzott fogékonyságot. Ami végül különösen feltűnő, s ez valóban egyéni (családi) specifikum, az az alkotó művészetekhez fűződő bensőséges viszonyában rejlik, ami a Zsolnay család szocializációs stratégiájában is az egyik döntő momentum ettől a generációtól kezdődően.

Az „örökösök", vagyis a harmadik nemzedék főhőse Zsolnay Miklós (1857–1922), mellékalakjai pedig a művészhajlamú Zsolnay-lányok, Teréz és Júlia. Az üzleti téren véglegesen beérkező Zsolnay-gyár és a nagypolgárság soraiba imigyen bejutó Zsolnay család abban a Miklósban „talál rá" az ebbéli helyzetét hűen kifejező reprezentatív személyre, akiről Jávor azt tartja: „Kvalitásait és szokatlan méretű munkabírását tekintve igazi Zsolnay volt, de a nagypolgári életvitelnek és eszmerendszernek egy liberális, kozmopolita változatát képviseli, amely ugyanakkor bizonyos 'úri', dzsentroid behatásoktól sem mentes, s amely így sok tekintetben távol, sőt szemben áll apjáéval." (168. o.) Zsolnay Miklós ilyenformán egyszerre volt dezertőr („egy korábbi polgári világ és értékrend 'dezertőrje'") és „előfutár" („az új, polgári, liberális értékrend előfutára"). (178. o.) Miklós halálával, amely véletlenül egybeesik a trianoni Magyarország időszakának a beköszöntével, a cég (és persze maga a család is) hanyatlásnak indul. E korszak jellegzetes „to-

vábbélő" alakjai az imént említett Zsolnay-lányok, akik az életből korán eltávozó fivérükhöz hasonlóan szintén nóvumot képeznek. A szerző szerint ez abban áll, hogy „magas szintű kulturáltságukat az egész család, sőt Pécs városa életében tudják kamatoztatni". (205. o.) Másként mondva: Teréznek és Júliának sikerült végre kilépni a patriarchális polgári család megszokott női szerepéből, hogy immár a nyilvánosság terén belül jelöljék ki a nő lehetséges társadalmi helyét. Ez a Zsolnay családban korábban példa nélküli tett azonban nem talál végül hű követőkre az újabb nemzedékekben.

Jávor beszámolója egy máig közismert, egyszerre nagytőkés és művész család felemelkedéséről s hanyatlásáról némileg szokatlan narratívában fogalmazódik meg. A fikció és a tudományos tényközlés határmezsgyéjén jár a szerző, amikor az őt olyannyira izgató kérdést, az érlelődő polgári személyiség természetét, annak változásait és történelmi korokhoz kötött változatait – történeti adatokra alapozva – igyekszik feltárni. Mert miféle adatokról van és lehet itt egyáltalán szó? Semmiképp sem olyanokról, melyeket megbízható történeti forrásként vagy adatként szokott a történész számon tartani.

Nézzük például a fényképek Jávor által adott elemzését: „Zsolnay Vilmosnéról még el kell mondanunk, hogy fotói alapján rendkívül finom és kedves, puritánsága mellett választékos és egyéni megjelenésű lény lehetett." (34. o.) Nem az a baj ezzel a megállapítással, valamint az azt követő gondolatsorral, hogy túlságosan impresszionisztikus; s nem is az jelenti csupán a problémát, hogy ennyit és nem többet tudunk meg, mert ennyit *lehet* csak tudni Zsolnayné́ról. A gond abból ered, hogy ha valami ily mértékben dokumentálatlan, arról jobb egyáltalán nem beszélni. Ráadásul a valóságnak a fotó alapján ekként történő rögzítése feltűnően hevenyészett is; ha a szerző a korabeli fényképek módszeres elemzésével kerítene sort a feltételezett valóság definiálására, kétségkívül „szakszerűbbnek" hatna analízise. A problémát tovább súlyosbítja, hogy ezt a felettébb bizonytalan alapokon nyugvó Zsolnay Vilmosné-imázst később arra használja, hogy annak tökéletes ellentéteként mutassa be a két lánya által képviselt új asszonyideált és „modern" női identitást, mely utóbbiakról tényszerűen is több és biztosabb információ áll már rendelkezésre.

További példákat is hozhatunk erre a nem igazán meggyőző, mert a tudományos diskurzus szabályai szerint megalapozotlan ítéletalkotásra. A családban történtek java részének, ha nem éppen mindegyiküknek, a családi legendáriumot építgető (azt szentesítő) visszaemlékezések („*Zsolnay*") képezik egyedüli forrását. Vegyük például a testvérek, Vilmos és Imre kapcsolatának többnyire konfliktusos alakulását, melynek egy 1875-ben kirobbant vita emlékezeti felidézése szolgál forrásszerű bizonyítékául. Természetesen nincs okunk kétségbevonni az esemény megtörténtének a „tényét" (bár az epizodikus emlékek ténybelisége sem feltétlenül adott!), ugyanakkor nem írjuk alá, hogy az események értékelésében mindig az emlékezőt illetné meg az utolsó szó joga. Egyéb ténybeli támpont híján persze rendszerint a tőle származó interpretációt szokás hitelesként elfogadni.

Ennek ellenére jóval több óvatosságot ajánlanék ilyen esetekben is. Az emlékezések anyagának kritikátlan és teljesen reflektálatlan kezelése, amely Jávort oly mértékben jellemzi, végül oda vezet, hogy a historikus minden további nélkül kiszolgáltatja magát a család egyes tagjai által utólag konstruált családtörténeti elbeszélés kizárólagos nézőpontjának, noha az „felülírhatja", sőt rendszerint felül is írja – a másféle adatok alapján immár közvetlenül – a historikus által szerkesztett lehetséges történetet. A családi legendáriumok formájában megnyilvánuló, általuk kisajátított családtörténet azonban, megítélésünk szerint, amennyire bevilágít, annyira meg is másítja e múlt idővel feledésbe merült „intim" történeteket, melyeket Jávor oly bőségesen sorjáztat könyvében. Komoly tanulság ez azok számára, akik a személyes- és a csoportidentitás problémáját történeti perspektívában firtatják antropológiai érzékenységű és mikrotörténeti síkon folyó kutatásaik során.

A családi hagyomány mindannyiunk életében játszott kivételesen nagy szerepe közismert dolog. Kevésbé ismert vagy elismert viszont, hogy ez a hagyomány sem lebbenti fel

közvetlenül a fátylat az előttünk járt nemzedékek tényleges élettapasztalatairól. A saját eleinkről ebből hozzáférhető tudás ugyanis felettébb szelektív és kifejezetten célirányos, mivel azt adja csupán tovább, s abból kerekít formás családtörténetet, ami menetközben (tehát mindig utólag) egyértelműen hasznosnak, fontosnak, értékesnek – egyszóval igazán a számunkra valónak bizonyul. Ezt rögzíti az a fajta emlékezés is, mellyel Jávor a könyvében dolgozik (a *„Zsolnayak"*), és persze a családi hagyományt magát leghatásosabban éppen a „Zsolnayak" által példázott (írott) mnemotechnika képes továbbéltetni. De mivel utólagos konstrukcióról, helyesebben olyan folyamatosan elbeszélt történetről van szó, melynek végleges (mindenesetre a történész számára elérhető) formát a hajdani események és élettapasztalatok retrospektív távlata ad, így ez a történet sem adja kezünkbe a múlt állítólagos valóságának a képét.

A Zsolnayak életmód-stratégiáját érzékeny kézzel rekonstruáló, majd értően elemző szerző példát adott a polgárságtörténet egy lehetséges megközelítésére. Az olvasmányként is élvezetes könyv ugyanakkor égető kérdésként veti fel, hogy fenntartható-e, illetve mennyiben tartható fenn a családtörténeti fikció és a családtörténetbe csomagolt polgárságtörténet közti különbség vagy legalábbis e különbség puszta látszata.

M. NAGY MIKLÓS

Egy lebegő filozófus

Andrei Makine: Sorsszimfónia

Makine a mai orosz irodalom egyetlen olyan alakja, akinek minden műve megjelent-megjelenik magyarul. Ez persze némileg pontosítandó: Makine éppúgy tekinthető francia, mint orosz írónak: egy szibériai faluban született, ott töltötte gyermekkorát, aztán 1987-ben emigrált, és franciául írja regényeit, ám azok tematikáját túlnyomórészt az oroszországi gyermekkor és ifjúság, az orosz-szovjet történelem, kultúra és irodalom adja. *A francia hagyaték*ban és az *Amour-parti szerelmesek*ben ezt az élmény-anyagot, az orosz életvilág sivárságát, a szépség és szerelem utáni kamaszos vágyódást, saját identitáskeresését izgalmasan és kemény munkával gyúrja regénnyé – eredendően lírai, helyenként szentimentális, sőt a giccs határán billegő stílusát ügyesen ellenpontozza véres-szadista jelenetekkel, villanásokkal, a lírai szövegben fel-felbukkanó s így aztán különösen hatásos szlenges vagy trágár kifejezésekkel és a szöveg-testen végigborzongó leheletnyi iróniával. A saját élményanyagtól eltávolodó művekben Makine már kevésbé magabiztosan mozgott: az anya és fia közti vérfertőző kapcsolatot elmesélő *Olga Arbelina bűné*ben és a *Keletsirató* című kémregényben ugyan izgalmas kérdéseket vet fel, izgalmas történeteket mesél, de az olvasó időről időre a szerző lírai ömlengéseinek légüres terében találja magát...

Fordította Szoboszlai Margit
Ab Ovo Könyvkiadó
Budapest, 2002
108 oldal, 1750 Ft

Az új Makine-mű, a

ZSOLNAY

1.

1. ▲
Kaspó, Zsolnay, 1906 körül

Apáti Abt Sándor terve
Gres, opak és transzparens eozin mázak
Formaszám: 7157
Jelzés: domború körpecsét
Magasság: 17,5 cm
Restaurált
Kikiáltási ár: 400 000 Ft

Szerzők abc-sorrendben

Aba-Novák Vilmos....58, 61
Ámos Imre....7
Anna Margit....9, 78, 79
Baky Győző....136
Bálint Endre....15, 98
Balla Béla....22, 23, 26, 27
Barabás Márton....32
Barabás Mikós....109
Batthyány Gyula....146
Belányi Viktor....12
Benczúr Gyula....114
Berény Róbert....88
Bernáth Aurél....35, 154
Bor Pál....95, 141
Csók István....69, 115
Czóbel Béla....130
Deák Ébner Lajos....108
Derkovits Gyula....157
Egry József....55, 133
Emőd Aurél....67
Farkasházy Miklós....97
Fényes Adolf....53
Frank Frigyes....11
Fülöp Antal Andor....31
Gimes Lajos....18
Glatz Oszkár....60, 143
Gyarmathy Tihamér....81, 96
Háry Gyula....103
Hincz Gyula....80, 82
Iványi Grünwald Béla....33
Jándi Dávid....116, 117
Jendrassik Jenő....111
Kádár Béla....57, 75, 125
Kádár Géza....118
Karlovszky Bertalan....112
Kelety Gusztáv....102
Kern Herman....104
Klie Zoltán....73, 131
Kmetty János....77, 83, 85, 135
Kontuly Béla....68
Koszta József....63
Liezen-Mayer Sándor....110
Litteczky Endre....24, 121
Lotz Károly....42
Márffy Ödön....21, 34
Markó András....48
Markó Ferenc....43
id. Markó Károly....106
Mattis Teutsch János....13, 19, 93, 99
Mednyánszky László....36, 37, 39, 40, 44, 47
Molnár C. Pál....64, 65, 132
Molnár József....38, 105
Mund Hugó....28
Munkácsy Mihály....46, 153
Nagy István....50, 51, 52
Nagy Oszkár....29
Németh Miklós....139
Pechán József....119
Perlmutter Izsák....59
Perlrott Csaba Vilmos....71, 123
Pittner Olivér....145
Poll Hugó....17
Remsey Jenő....138
Réti István....122
Rippl-Rónai József....20, 134
Román György....10
Róth Ferenc....120
Schadl János....14, 91
Scheiber Hugó....74, 126, 127, 128
Schönberger Armand....129, 155
Shakirov Sebestyén....72
Szántó Piroska....86
Székely Bertalan....45
Szinyei Merse Pál....113
Szobotka Imre....84
Szőnyi István....8, 54, 56, 62, 144
Telepy Károly....41, 100, 101, 107
Tihanyi János Lajos....137
Tornyai János....49
Tóth Menyhért....89, 90
Uitz Béla....87
Undi Carla (Sidló Ferencné)....142
Vajda Lajos....92
Váli Dezső....94
Varga Vasile....25
Vaszary János....66, 70, 76
Vörös Géza....16, 140
Zichy Mihály....156
Ziffer Sándor....30, 124
Csáky grafika....151
Csáky szobor....152
Zsolnay kerámiák....1, 2, 3, 4, 5, 6, 147, 148, 149, 150

2. ▶
Váza fedővel, Zsolnay, 1902 körül

Reneszánsz szőnyeg motívum
Porcelánfajansz, cozin mázak
Formaszám: 5325
Jelzés: máz alatt festett gyöngykörös Zsolnay Pécs márkajelzés
Magasság: 28 cm
Kikiáltási ár: 340 000 Ft

3.

3. ◀
Váza, Zsolnay, 1900 körül

Porcelánfajansz, kék cozin máz
Formaszám: 5242
Jelzés: festett gyöngykörös márkajelzés,
Masszába nyomott Zsolnay Pécs márkajelzés
Magasság: 30 cm
Kikiáltási ár: 380 000 Ft

4. ▲
Dupla nyakú kancsó, Zsolnay, 1900 körül

Pécs környéki folklór kerámia alapján
Porcelánfajansz, labrador máz
Formaszám: 1880
Jelzés: máz alatti festett gyöngykörös márkajelzés,
benyomott Zsolnay Pécs bélyegző
Magasság: 19,5 cm
Kikiáltási ár: 360 000 Ft

5.

5. ◀
Gyümölcsöstál, Zsolnay, 1902 körül

Porcelánfajansz, eozin máz
Formaszám: 6259
Jelzés: domború körpecsét
Magasság: 32 cm
Restaurált
Kikiáltási ár: 750 000 Ft

6. ▶
Váza, Zsolnay, 1902 körül

Tiffany Loetz üveg imitáció
Porcelánfajansz, eozin
Formaszám: 6115
Jelzés: domború körpecsét
Magasság: 26 cm
Restaurált
Kikiáltási ár: 320 000 Ft

7.

A Mű-Terem Galéria ennek a tételnek a bevételét a Thesaurus Universalis Alapítványnak ajánlja fel. Az alapítvány szándéka - többek között - a magyarországi magángyűjtés, műkereskedelem tevékenységének szakszerű muzeológiai, restaurátori támogatása.

7. ▲
Ámos Imre (1907-1944)

Kályha előtt ülő akt
Vegyestechnika, papír 46x31,5 cm
Jelezve jobbra lent: U. Ámos Imre 1931
Kikiáltási ár: 120 000 Ft

ZSOLNAY

149.

149. ▲
Tál, Zsolnay, 1907 körül

kívül-belül festett, art-deco
Porcelánfajansz, eozin
Formaszám: 4669
Jelzés: domború körpecsét
Magasság: 13 cm
Szájátmérő: 25 cm
Kikiáltási ár: 400 000 Ft

67.

67.▲
Kulacs, Zsolnay, 1895 körül
porcelánfajansz, opak és transzparens cozin máz
Fazonszám: olvashatatlan Magasság: 48 cm
Jelezve: masszába nyomott Zsolnay Pécs,
TJM családi jelzés
Kikiáltási ár: 390.000 Ft

66.▲
Váza, Zsolnay
porcelánfajansz, "ökörvér" és transzparens cozin máz
Fazonszám: olvashatatlan Magasság: 26 cm
Jelezve: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 480.000 Ft

65.

65.▲
Vázapár romantikus tájjal, Zsolnay, 1907
Hidasy Pilló Sándor terve
porcelánfajansz, "ökörvér" és transparens cozin máz
Fazonszám: 7879 Magasság 44 cm
Jelezve: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 600.000 Ft

ZSOLNAY

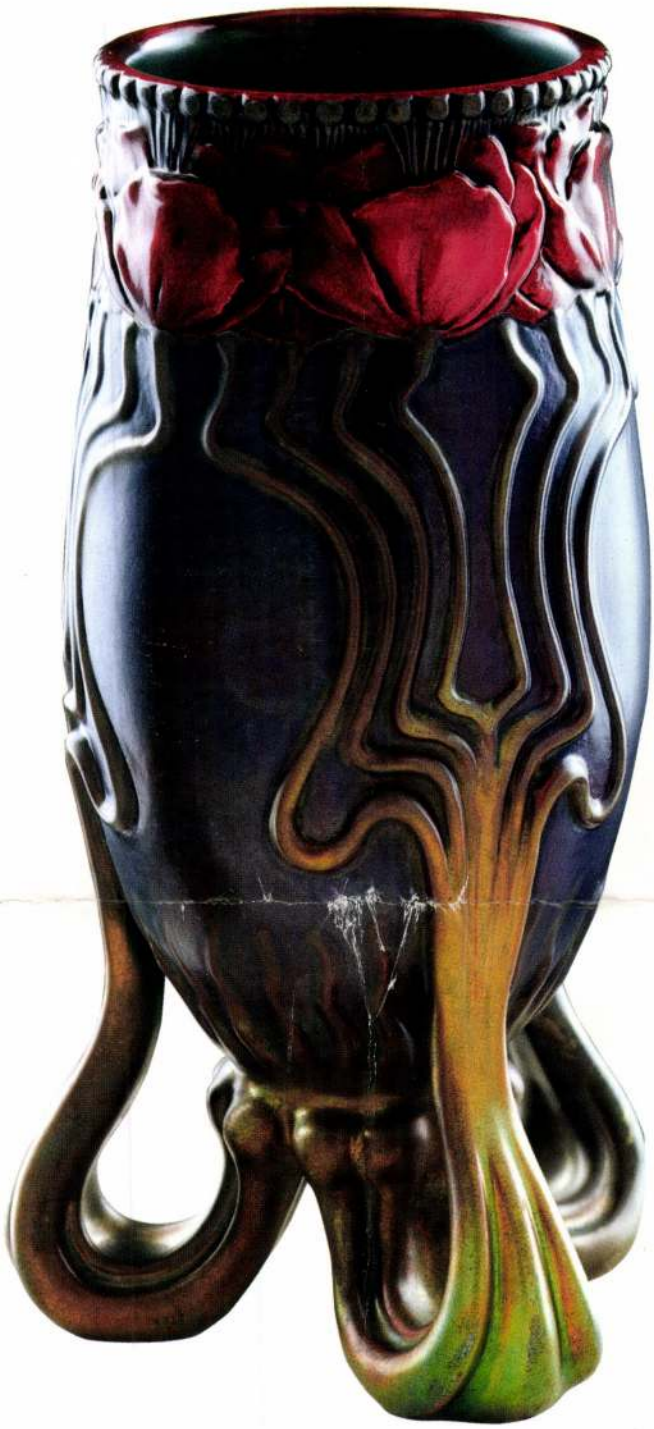

64.▲
Váza virágmotívummal, Zsolnay 1899
Az un. népi szecesszió egyik legkiemelkedőbb mintája
Mack Lajos terve
porcelánfajansz, opak és transzparens eozin máz
Fazonszám: 5750 Magasság: 22,5 cm
restaurált
Kikiáltási ár: 350.000 Ft

Tsolnay

Hallósi Éva: Tsolnay-Produkte auf Weltniveau. = Bud. Rund. 16. Dezember 1985 6. ll

ZSOLNAY

KATONA tune: Magyarországi Ceránviagyával a századfordulón. = Építőanyag. 32, 1985, 5. 151–155.

ZSOLNAY

MENDÖL Zsuzsa: Pécs, Zsolnay Muzeum. - 2. kiad.
Bp. : TKM, 1985 16 p., ill. (Tájak, korok, muzeumok
kiskönyvtára ; 139.)

Pap Gyula hozzájárulása
plasztikai megjele

Haulisch Lenke

Pap Gyula formaterveinek és fémtárgyainak rövid ismertetése és értékelése nem csupán azért időszerű, mert erre hazánkban ez ideig kísérlet sem történt, hanem azért is, mert egy olyan XX. századi szellemi vonulat nemzetközileg ismert és elismert megtestesítői, melynek feltételeit a demokráciának egy rövid, ám termékeny szakasza teremtette meg századunk kataklizmában bővelkedő történetében, s melyekre a nemzetközi irodalom nem mulaszt el ismételten s egyre részletesebben kitérni. Különösen aktuálissá teszi ezt az ismertetést a berlini Bauhaus-Archiv ún. műhelykiállítás-sorozata, mely az idáig legteljesebb képet kívánja adni a nemzetközi iskola eredményeiről, s melynek eddig a Bauhaus-fotográfiát, majd a fémműhely tevékenységét feldolgozó anyagában kaptak helyet Pap Gyula munkái. A fémműhely kísérleti szakaszának olyan alkotásai fűződnek Pap Gyula nevéhez, melyek előképül szolgáltak a későbbi munkák számára. S ha a kiállítás és katalógusa nem is vállalkozott a fejlődéstörténet bemutatására (az alkotásokat egyszerűen a művészek nevének ábécé-rendbe való állításával rendszerezi), a dokumentációs anyag, a megközelítőleg elfogadható évszámok és a tárgyak önmagukért beszélnek.

Pap Gyula 1920-ban Bécsben hallott először *Johannes Itten* módszeréről, amely alapján a svájci művész 1916—19 között az osztrák fővárosban tanított. Őt keresve tudta meg, hogy Itten *Gropius* hívására 1919-ben Weimarba költözött. Pap Gyula elküldte hát addigi munkáit

embert s
eszméje n
régi stílus
l'art pour
önszabály
szövetség
tott géppe
lerakhassa
plasztikai
lommal bí
tivitás hat
nált műve
alkalmazás
másolásáv
melynek e
felfogásáb
közösségé
a morál int
biztosan v

A gropi
cióból ere
stílus után
lőző, a ter
tómódsze
Erőteljese
lizáló mec

Szerzők abc-sorrendben

Aba Novák Vilmos 21
Borsos József 10
Csók István 3
Czóbel Béla 24
Egry József 25
Lotz Károly 8, 12
Id. Markó Károly 7, 11
Mednyánszky László 26
Munkácsy Mihály 13
Skuteczky Döme 9
Tornai Gyula 22
Vaszary János 20

1.

1.▲
Váza, lombiküveg alakú, Zsolnay, 1898
Porcelánfajansz, kék eozin, un. Labrador máz
Fazonszám: 4906 Magasság: 27 cm
Jelzés: pontokból álló bélyegzett kör alakú márkajelzés,
masszába nyomva Zsolnay Pécs
Kikiáltási ár: 200.000. Ft

Ennek a vázának a bevételét a Mű-Terem Galéria az Iparművészeti Múzeum részére ajánlja fel Zsolnay-kutatások céljára.

2.▲
Kisplasztika, papagáj, Zsolnay, 1909,
Mattyasovszky Zsolnay László mintája
Porcelánfajansz,színes opak és transzparens ezinmázak
Fazonszám: 8282 Magasság: 37 cm
Jelzés: domború körpecsét
Reprodukálva: Santi-Gacher: Zsolnay Ceramics,1998. 130. oldal
Kikiáltási ár: 350.000 Ft

3.

3.▲
Szivar alakú váza, szecessziós jelenettel, Zsolnay
Porcelánfajansz, vörös un. "ökörvér" és transzparens ecozin máz
Fazonszám:5282 Magasság:34 cm
Jelezve:domború körpecsét
Kikiáltási ár: 200.000. Ft

4.▲
Váza, kristálymázzàl, Zsolnay
Porcelánfajansz, kék és transzparens eozin máz
Fazonszám: 5650 Magasság: 32,5 cm
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 350.000. Ft

Zsolnay

5.

5.▲
Váza, vulkán panorámaképével, Zsolnay, un. Nabis-váza 1900 körül
Porcelánfajansz, opak és transzparens eozinmázak
Fazonszám: 5650 Magasság: 33,5 cm
Jelzés: masszába nyomott Zsolnay bélyegző
Reprodukálva: Csenkey Éva: Zsolnay szecessziós kerámiák. 1992, 49. oldal
Kikiáltási ár: 480.000. Ft

ZSOLNAY

57.▲
Kaspó, páva mintás dekorral, Zsolnay

Porcelánfajansz, kétrétegű eozin máz.
Fazonszám: 644, kivitel 1906 körül.
Magasság: 19 cm, szájátmérő: 22 cm.
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 480.000 Ft

58.

58.▲
Tál, lóhere alakú, Zsolnay, 1900 körül

Porcelánfajansz, áttetsző és fedő eozin mázakkal festett.
Szájátmérő: 29 cm.
Jelzés: bélyegzett gyöngykörös Zsolnay Pécs márkajelzés
Kikiáltási ár: 360.000 Ft

59.

59.▲
Névjegytartó, art deco, Zsolnay

Pfilf Miklós terve 1913-ból. Porcelánfajansz, eozin mázak. Kivitel 1920 és 30 között.
Fazonszám: 8694. Hosszúság: 37 cm. Magasság: 18 cm.
Jelzés: bélyegzett hárompajzsos márkajelzés
Kikiáltási ár: 250.000 Ft

ZSOLNAY-család

HANTHY Kinga: Zsolnay - család és porcelain [Beszélgetés Mattyasovszky-Zsolnay Tamással]. = Magyar Nemzet, LIV. évf. 301. sz. 1991. dec. 24. 28. p.

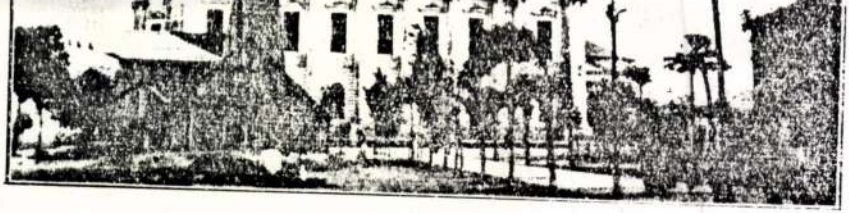

9. kép.

A debreceni Nagytemplom, előtte a kútfúró-toronnyal 1885 körül, Zoltai theologus korában.

közül pedig, akik vele később szoros baráti viszonyba, vagy jó ismeretségbe kerültek, *Krudy Gyulát*, *Móricz Pált*, *Szabolcska Mihályt*, *Móricz Zsigmondot*, *Ady Endrét* és *Vértessy Gyulát* említem. Az írói és ujságírói élet e közismert alakjaihoz kapcsolódó emlékeit, élményeit késő öregségében is szivesen emlegette, s ha alkalma nyilott reá, írásaiban meg is örökitette.

Ha valaki, úgy Zoltai a legátusi jövedelmekre minden évben rá volt utalva. Mint legátus, sokfelé megfordult a Tiszántúlon s keresményéből özvegy édesanyját is segitette; 1884-ből megmaradt iratai között van egy beszéd és egy ima. Mindkettőt

ZSOLNAY

MENDÖL Zsuzsa: A Zsolnay gyárban készült kerámia közkutak, szökőkutak. In: JPM Évk. XXVIII (1984) 329 - 352.p. ill. G.

A nagyobb mennyiségű i
igénylő munkálatok esetében
előkészitése, kicsinyités,
vehető, egyuttal felhivom a
mát, hogy a másolást lehető

Ha valamelyik gép meghi
értelemszerüen másik két gé
és a fénymásolást elvégezni.

Az esetleg felmerülő v
nak Pataki Gábor igazgatóhe

Budapest, 1981. V. 31.

ZSOLNAY

SÜLE Tamás: A pécsi Zsolnay gyár eozin mázas orvosi érmei és plakettjei. - Az Érem, XL.évf.1.sz. 1984 24 - 27.p. ill.

Mai

KRANCICKI IMRÉNÉ
könyvkötő
1147. Bp., Mexikói út 7.

Megrendeljük Önnél a mellékel
kiadványok kötését és aranyoz
mellett.

EPULT 1854 EVBEN

A JANUS PANNONIUS MÚZEUM

meghívja Önt a

ZSOLNAY ÉPÜLETKERÁMIA KIÁLLÍTÁS

megnyitójára

1992. július 4-én(szombaton) 11 órára

a Nemes Endre Múzeumba.

(Pécs, Káptalan u. 5.)

A kiállítást megnyitja:

Kovács Orsolya

művészettörténész

Nyitva: 10 - 18 óráig

Szünnap: Hétfő

F.k.: Dr. Ujvári Jenő igazgató

Janus Pannonius Múzeum – 7601 Pécs, Pf.: 158

Lóska Lajos

építész

Budapest

Felsô Zöldmáli út 61-65.

1025

ZSOLNAY

T. Ágoston László: Családi porcelain.
= Mo. XXI. évf. 39. sz. 1988. szept. 23. 24. p. ill

ZSOLNAY

Brestyánszky Ilona: ~~A~~ Új utakon: A Zsolnay jövője.
= Nők Lapja, 1984. jún. 9. XXXVI. 23. 14-15. p. ill

- a Zsolnaynál ma Kérülő modern Keramiál

sztály 1986-1990. évi tevékenységéről

időszakban a Fotótár és a Pecsét-
ével minden gyüjtemény gazdát cse-
többször is. A gyüjteményekben tör-
valamint a hosszabb kényszerü távollé-
fennakadást a munkában. Kisebb zökke-
olgálat, folyt a szerzeményezés, ill.
Utóbbiak volumenét a szükös forint
ták.
ri gyüjteménynek és a Pecsétmásolat
a.
ok közül megjelent Rozgonyi Iván:
ak 1955-1981. Bp. 1983. 393 l., a-
vódíjjal honorált /Rozgonyi kapta/.
nscriptiones 8. kötete, amely 1989
A nyomda az idén márciusra igéri.
ivészek és mesterek feudáliskori
lgárkönyvek feldolgozása megadott
Szakban Bártfa, Besztercebánya, Selmec

Katona Imre

ZSOLNAY

szemtől szemben

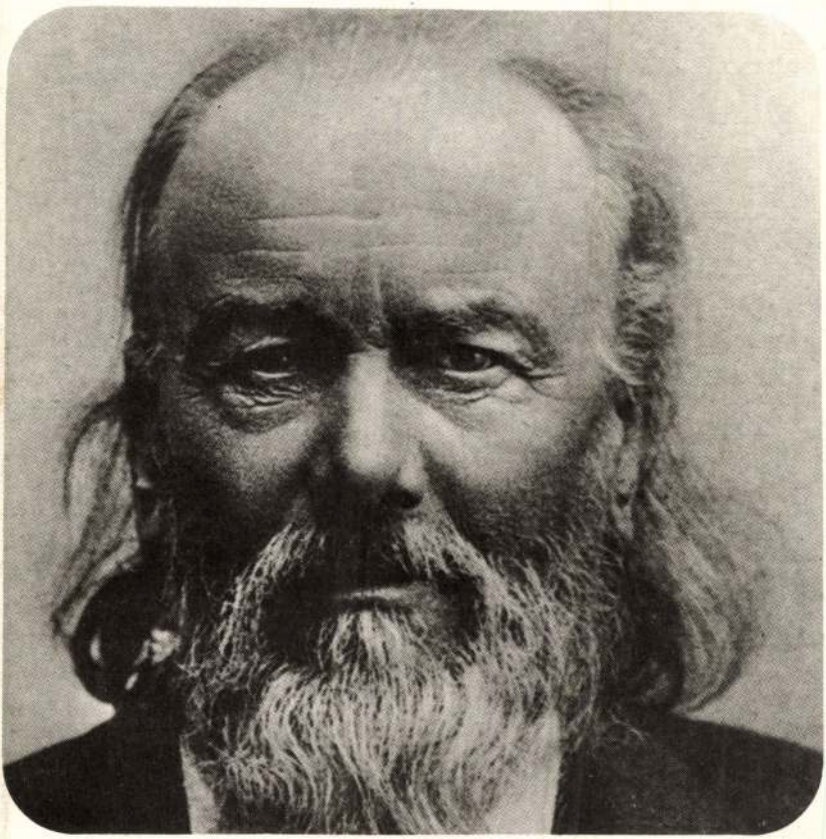

KATONA IMRE

Zsolnay Vilmos

SZEMTŐL SZEMBEN

KATONA IMRE

Zsolnay Vilmos

GONDOLAT · BUDAPEST 1977

Lektorálta
BRESTYÁNSZKY ILONA
SIKOTA GYŐZŐ

ISSN 0324–7384
ISBN 963 280 409 0
© Katona Imre, 1977

Bevezető

Igen különbözőek az utak a halhatatlanságig.

Vannak, akiké sima, egyszerű. Másoké hosszú és göröngyös, buktatókkal teli. Vannak, akik csak haláluk után emelkednek a halhatatlanságba, másoknak ez már életükben sikerül.

Zsolnay Vilmost az utóbbiak közé sorolhatjuk...

Íme, a halála utáni nekrológokból néhány szemelvény:

Egyetértés: „A magyar műipart súlyos veszteség érte. Egyik legkiválóbb, sőt, mondhatni, a legkiválóbb művelője, akinek nevét az egész világon ismerik: Zsolnay Vilmos ma reggel meghalt Pécsett, hetvenhárom éves korában. Agyagedénygyáros volt, lángeszével és fáradhatatlan szorgalmával azonban az iparművészet legnagyobb alakjai sorába küzdötte magát. Nevét úgy emlegetik ma a keramikában, mint Bessemer nevét az acélgyártásban. Pécsi gyárának készítményei vetélkednek a világhírű középkori mesterek műremekeivel. Ezek vitték szerte a világba a Zsolnay nevet, dicsőséget, hírnevet szerezve a magyar műiparnak. Műegyetemi tanulmányait befejezve, kénytelen volt fivérének terrakotta- és fazekasgyáracskáját átvenni. Ebből a szerény kezdetből fejlődött a világhírű Zsolnay-gyár, ahol most ezernyi munkás, egy-egy művész mindegyik; készíti a magyar kerámiai műipar remekeit. Zsolnay Vilmos művészi lelke csinált a kezdetleges gyáracskából világhírű műipartelepet. Fáradhatatlanul dolgozott, hogy valami újat, eredetit, tökéleteset alkosson. Elméleti képzettsége párosult művészi hajlamával. A nyers agyaggal addig kísérletezett, a formát addig idomítot-

ta, míg a fajanszgyártást oly tökélyre emelte, hogy az egész világon utánozzák a magyar mester módszerét."

Pesti Hírlap: „Ha tőlem függne, én az iskolákban a Periklészek és Julius Caesarok biográfiája helyett Zsolnay Vilmos életét olvastatnám. Mert az ilyen példa teszi termékennyé a magyar lelket. A pécsi edénygyáros pályája az az egyetlen igaz ösvény, melyen iparunknak járnia kell, nemzeti céllal dolgozni és naggyá fejleszteni a meglevőt. S körülbelül ez a legjobb út a milliók felé is. Ha Zsolnay Vilmosnak szobrot állítanak, legyen alakja mellett egy magyar díszedény és egy telegráfdrótot szigetelő porcelán. E két jelben ott lesz az ő egész szép és jó élete."

Budapesti Napló: „Világhódító volt... Messzi kontinensekre tolta előre katonáit, s mindenütt ütközetet nyert. Az agyag fegyver lett kezében, szebb uniformist pedig még nem kapott katona, mint a Zsolnay csudás ércfényben lángoló lüszterei. Vékonyka szivárványszerű lehelet a törékeny fajansztestben; agyag, amely érccé pirul. De minő művészet van ebben a földátalakításban! S azért lett akkora teremtő talentummá Zsolnay, mert elméjével egészen behatolt a természet matériáiba, s úrrá lett fölöttük. Hasonló győzelmet csak kevés ember arat. És mégsem babérból vetette az ágyát. Köténynyt kötött maga elé a pécsi fazekas, beállott a korongok és agyagtömegek közé, kezébe vette a mintázófát, kavargatta a zománctégelyeit, szította a tüzet nagy kohóiban. Munkásművész volt, nem zsúrművész. Egy diadalmas ember, aki szent naivsággal csak úgy tud élni, hogy egyre mímeli a nagy teremtőt. Ez hatalmas, isteni munka."

Magyar Ipar: „Ismeritek Zsolnay Vilmos életét. Láttátok a kicsiny kezdetet, melyből kiindult, és bámuljátok a szédítő magasságot, melyre két keze munkájával és teremtő agya szorgalmával eljutott. Tanuljatok az ő példájából! Így cselekszik a férfi, aki hivatása tudatában és érzetében egy célt tűz ki maga elé, és összes akaraterejét megfeszíti annak elérésére. És ily sikert ért el az, aki tud és mer is akarni. Aki kitűzött céljától nem engedi magát eltéríteni, aki ereje ismerésében kész százszor, százegyedikszer is újrakez-

deni a sziszifuszi munkát, mert tudja, hogy annak sikerülte nem lehetetlenség. Hogy sokszor az acélizmok is elernyednek, hogy verejték gyöngyei kiülnek arcunkra, és nincs, aki letörölje – hogy a kishitűség naponta megkörnyékez bennünket, és sziréndalokat zeng puha örömökről és édes kényelemről, vajon ki vetne erre ügyet? A fő: a szívós, törhetetlen akarat, melyről a példabeszéd is azt mondja, hogy sikert arat. Félre tehát kislelkűek, kik minden nagy és nehéz dolognál azzal álltok elő, hogy nem lehet. Nem lehet, mert nem tudtok, nem mertek akarni. Mert a heverés párnája, ha mindjárt romlás árad is szét róla, édesebb és hívogatóbb, csábítóbb, mint a küzdelem erőfeszítése és fáradalma. Nézzétek Zsolnay Vilmos életét, kinek akarata győzedelmeskedett az élettelen anyagon, a százados elmaradottság sötét árnyain, a művészetek makacs szabályain és korlátain, a nemzeti féltékenység és irigység engesztelhetetlen démonain, és minden mérkőzésben elnyerte a pálmát a maga és a magyar műipar, a magyar nemzet számára."

Gelléri Mór, a nagy ipartörténész pedig így búcsúztatja:

„Az ezermester agyagbűvészt sírba fektették. Végtisztességén képviselve volt a kormány és szülővárosa. És a gyászoló közönség lelkében az egész magyar társadalom lelke szólalt meg.

És ott fog állani Pécs piacán a fazekasmester szobra. Ő lesz az első kézműves, akinek szobrot emelnek.

Magyarországon rendszeresen csak nagy királyoknak, nagy lantosoknak és apró politikusoknak juttatnak monumentumot, az előbbieknek közadakozásból, az utóbbiaknak hivatalos költségen. Rangot jelent a szobor, s ha a nagy tömegek adományozzák hozzá a bronzanyagot fillérek formájában, akkor jelentősége magasabb minden más emberi dicséretnél. Olyasvalamit mond, hogy akiknek sorából a föld alá költözött, azok itt akarják őt marasztalni, kiemelik a hantok alól, hogy gyermekeik gyermekei is társalkodhassanak vele szobornyelven. Óh, dicsőség az, ha a nép emel valakinek szobrot; százszoros és ezerszeres, ha az a valaki semmi más, mint agyaggyúró kézműves!

Egyéb titulusa nem volt. Ő magát fazekasmesternek nevezte,

amikor egyszer a király fogadta. Rangja, címe, predikátuma ebben az egy szóban foglaltatott: Zsolnay. Senki nagyobbat nem mondhat róla, mint ha nevén nevezi. Igaz, hogy az a családjáról szállott rá, de ő tette névvé. És amit apró, ranglistákon tovatekergőző stréberek egy élet fáradsága árán sem tudnak elérni, azt akaratán kívül elérte ő: a nagyvilág elitje megsüvegeli ezt a nevet. A magyar fazekasmester világhírű lett. Azért, mert ő volt a világ legkitűnőbb fazekasa.

És a magyar iparosvilág el fog zarándokolni Pécsre mint búcsújáró helyre. A magyar ipar legnagyobb úttörőjének szobra fog ott állani, hirdetve a késő századoknak azt a világraszóló dicsőséget, melyet nem magának szerzett Zsolnay, hanem a hazának."

Az olvasó az élő Zsolnayval találja magát szemben a könyv következő oldalain. Arra törekedtünk, hogy emberi, művészi alakja úgy jelenjék meg előttünk, amilyen a valóságban volt.

Zsolnay Vilmos valóban a magyar kerámiaművészet mindmáig utolérhetetlen mestere, aki nemcsak a formák sokaságát hozta létre, hanem a díszítmények régióit is. A halála óta eltelt hetvenöt év alatt alig olvashattunk Zsolnay Vilmosról. Talán ez is indokolja és időszerűvé teszi e munka megjelentetését.

I.

Pécs és a Zsolnayak a XIX. század közepén

Pécs – ahonnan Zsolnay Vilmos pályája elindult – a XIX. század közepén még jelentéktelen kisváros. Lakóinak számát s az ország életében betöltött szerepét tekintve a huszonnegyedik helyet foglalta el, s nemcsak olyan városok előzték meg, mint Kecskemét vagy Makó, hanem olyanok is, mint Békés, Hajdúszoboszló, Baja és Eger. Még nem ipari város, de már fejlődésnek indult. Határa erdők nélkül 2727 kat. hold szántóból, 1864 kat. hold rétből és 1890 kat. hold szőlőből áll. Erdőterülete kb. 5000 kat. hold. A lakosság igényeinek kielégítésére a szántó és rét együttesen is kevésnek bizonyult, ezért a várostól délre eső mocsaras területet is megpróbálták hasznosítani. Az erősen süppedékes, morotvás területen szarvasmarha-tenyésztés folyt, a hegyoldalakon parasztok legeltették nyájaikat. A város legjelentősebb tevékenysége a szőlő-, gyümölcs- és zöldségtermesztés volt. Lakóinak száma 1851-ben tizenötezer. Ez a szám 1861-re – tehát tíz évvel később – tizennyolc és félezerre, az 1870-es évek elejére pedig huszonnégyezerre emelkedett. A gyors változást az ipar fejlődése is jól szemlélteti. Gyáriparról még nem beszélhetünk, csak ezt megelőző ipari tevékenységről. Különösen jelentős volt Pécs kádár- és fazekasipara. Ez utóbbi a Tettye kitűnő agyagját hasznosította ugyanúgy, mint a kályhaipar és a pipásság. A legnagyobb keresletnek a fazekasedények, elsősorban a fehéredények örvendtek. A város monográfusa, Hölbing Miksa 1846-ban azt írta, hogy a pécsi föld alkalmas agyagot tudna adni akár egy manufaktúrának is.

A város természetes energiái – például a víz – is kedvezően

alakították az ipar fejlődését. A Tettye-patak vizét már a XVI. században felhasználták. A XIX. század közepén tizenhat lisztőrlő malom, továbbá papír-, fűrész- és olajmalmok dolgoztak itt, a pokrócosokon és posztósokon kívül. Ugyancsak ide telepedtek műhelyeikkel a tabakosoknak nevezett tímárok, továbbá a serfőzők is. E műhelyek nagy része sohasem nőtt túl a céhes ipar keretein, egyik-másik azonban manufaktúrává, sőt középnagyságú gyárrá fejlődött. A növekvő szükséglet kielégítésére újabb energiaforrásokat kellett feltárni. Így fordult a figyelem a földben rejlő, a víznél sokszorta nagyobb energiát hordozó kőszén felé. A szén nemcsak közvetlenül ipari berendezések hajtóanyagaként töltött be elsőrendű szerepet, hanem úgy is, mint a közlekedés nélkülözhetetlen üzemanyaga. Elég a vasútra vagy a folyami hajózásra utalnunk. Miután Pécs bőven rendelkezett kőszénnel, érthető, ha az iparosodás folyamatát meggyorsító országos közlekedési hálózatba is korán bekapcsolódott. A közlekedés kialakulásával az áruforgalom a korábbi évek sokszorosára nőtt. A múlt század közepén a behozatali forgalomban az osztrák iparcikkek, a kivitelben pedig Pécs és környékének agrártermékei és a pécsi kőszén vezettek. Az importcikkek sokfélesége azt mutatja, hogy a vásárlóerő már a szabadságharc előtt sem volt jelentéktelen, még kevésbé az az 1860-as években. A forgalom növekedésével együtt nőtt a raktári készlet mennyisége is. Megkezdődik a Kossuth utcai udvarokban a máig is álló nagy raktárházak építése. Az áruforgalom növekedésével azonban nemcsak a raktári készletek nőttek, hanem a tőke is koncentrálódott. Ezzel egy időben megnőtt azoknak a száma, akik már nem rendelkeztek termelőeszközökkel, és más megélhetési lehetőség híján kénytelenek voltak munkaerejüket eladni, munkásnak jelentkezni a város egymás után életre kelő gyáraiban. Ugyanakkor Pécsett kialakul a város polgárságának felső rétege is.

A Zsolnay család története, feltörekvése szinte példázza azt a fejlődést, amelyet Pécsről röviden vázoltunk. A család őse, Zsolnay József szabó Szombathelyről került Pestre. Itt 1796-ban feleségül

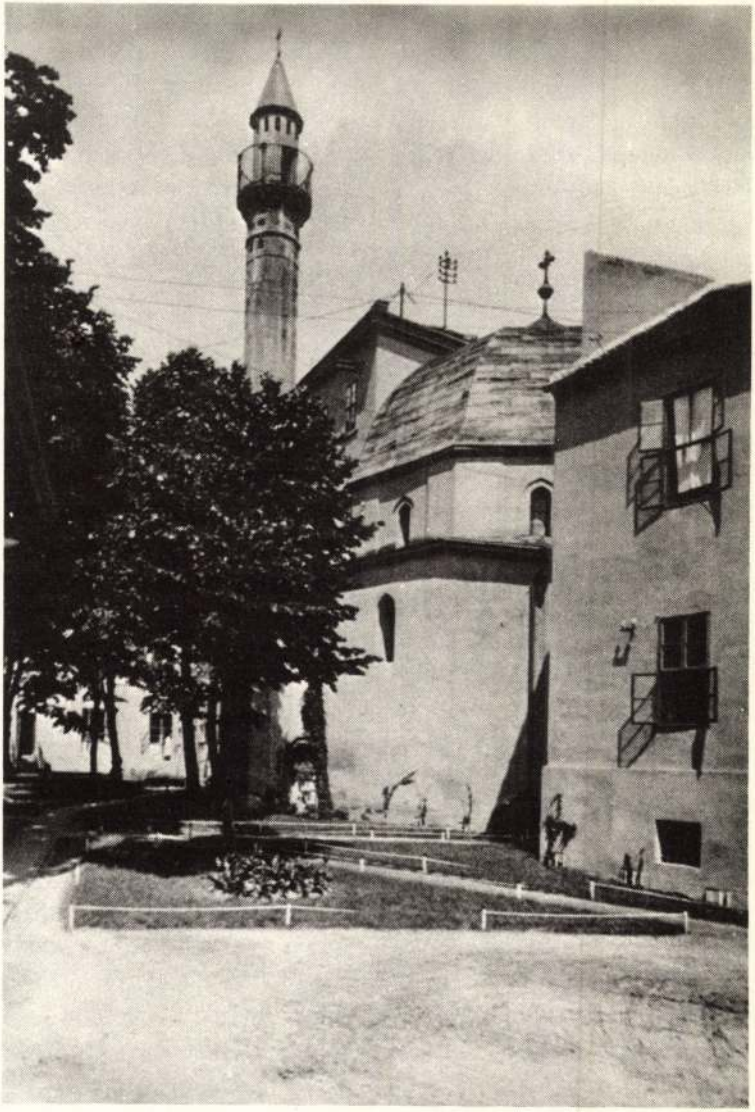

Pécs, a XIX. század 70-es éveiben

vette Edelmayer Katalint, aki valószínűleg egy iparosnak volt az özvegye. E házasságból származott Zsolnay Miklós – Zsolnay Vilmos apja –, a családi vagyon megalapozója. Zsolnay Miklós kereskedői pályára lépett. Kitűnő és erős üzleti érzékkel rendelkezett, amely kemény akarattal és kitartó szorgalommal párosult. Nem csoda hát, hogy a Fő térre (ma Széchenyi tér) néző üzletháza egyre bővült, s nemcsak pultjain sokasodott az áru, hanem raktáraiban is. Vagyona gyarapodásával társadalmi helyzete is megváltozott. Ezt igazolja Ballay Terézzel – Ballay György gimnáziumi tanár leányával – 1825-ben kötött házassága. Gyermekeik pályaválasztása is mutatja a család emelkedését. Imre kereskedő lett, Vilmost eredetileg szintén a kereskedői pályára szánták, Ignácból gazdász, Györgyből jogász, Cölesztinből pedig katonatiszt lett.

Ignác, a legidősebb fiú, akinek élete legtöbb ponton érintkezik Zsolnay Vilmoséval, a gazdászoklevél megszerzése után egy szlavóniai nagybirtokon helyezkedett el. Ez a pálya azonban nem elégítette ki a csapongó fantáziájú, könnyen lelkesedő fiatalembert. Az iparalapítás és a magyar iparfejlesztés eszméin felbuzdulva otthagyta állását, és hazament Pécsre, hogy apja támogatásával ipari téren érvényesüljön. „Mi most – írta a hatvanas években – egy feltartóztathatatlan haladási időben élünk. Egy haladásban, mely nemcsak egyes szakmákra szorítkozik, hanem minden emberi munkásságra kiterjed... Mindig nagyobb tökélyre jutni, tudományt terjeszteni jólétet elősegítve, ez azon cél, melyet elérni fő feladatunk..."

Bizonyára Ignác eszméinek hatására jutott arra a gondolatra Zsolnay Miklós, hogy az eladó Spitzer-féle lukafai (Somogy megye) kőedénygyárat megvegye fiának. Csupán az volt a kikötése, hogy fia előbb egy évig tanulmányozza Lukafán a kőedénygyártást. Ignác készséggel eleget tett apja óhajának, s amikor a lukafai gyár berendezéseit áruba bocsátották, Zsolnay Miklós nagy részét szekereken Pécsre szállíttatta, s a város keleti szélén megvásárolt telken agyagipari műhelyt rendezett be. Ezt a kis gyárat az apa egyelőre nem Ignác fia, hanem saját neve alatt és saját tulajdonaként

A Zsolnay család

létesítette. Zsolnay Miklós e lépését csak úgy érthetjük meg a maga teljes jelentőségében, ha a sajátos pécsi vonatkozásokon túlmenően az országos helyzetet is áttekintjük, s megállapítjuk, kedveztek-e a viszonyok a század közepén kőedénygyár alapítására vagy sem.

A kiegyezés után az ipari termelőerők fejlődése Magyarországon is meggyorsult. Nemcsak a régi, hagyományos iparágak virágoznak fel, hanem újak is keletkeznek. Talán a kerámiagyártás az egyetlen, ahol a kapitalista átalakulás nem jár fellendüléssel, konjunktúrával. Néhány nagy hírű, még a XIX. század elején és a reformkorban alakult kőedénygyárunk éppen ezekben az években, évtizedekben szünteti be működését. Ugyanekkor, az 1860-as–1870-es években szerveződik újjá a pesti Fischer Ignác-féle majolikagyár, a városlődi kőedénygyár, valamint ekkor kezd hallatni magáról – és egyre többet – a pécsi Zsolnay-gyár is. Ahhoz, hogy a magyar kerámiaipar század közepi problémáit megérthessük, tisztáznunk kell – legalábbis nagy vonásaiban – azokat az okokat, melyek néhány nagy hírű kőedénygyárunk bukását előidézték, s a felsorolt újabbak létesítéséhez vezettek.

Magyarországon ugyan már a XVIII. század közepén állítottak elő manufakturális, vagyis üzemszerű keretek között kerámiát – Holicson, Tatán, Budán stb. –, de csak a XVIII. század végén és a XIX. század elején, a kőedénygyártásra való áttéréssel indult meg a tulajdonképpeni szériatermelés a kerámiaiparban. A kőedény árut a használati igény hozta létre, ennek megfelelően csak addig virágzott, míg a várakozásnak megfelelt, s nem talált olyan versenytársra, mely nemcsak olcsóbb és jobb, hanem szebb is volt.

Több külföldi gyár a század közepén már jelentős lerakattal rendelkezett Pesten és az ország más nagyobb városaiban. A reformkor nemzeti eszméktől fűtött légkörében a magyar kőedény áruknak is volt némi konjunktúrájuk – bár nem egy kőedénygyárunk (Kassa, Miskolc, Hollóháza) éppen ezekben az években került csődbe. A század ötvenes-hatvanas éveiben, a nemzeti elnyomás korszakában azonban ez a helyzet alapjaiban megváltozott. A véd-

vámrendszer fennállása következtében az ország nem tudta megakadályozni az olcsó nyugati kőedény- és porcelánáru beözönlését. Az 1870-es évektől egyre nagyobb számban beözönlő meisseni, elbogeni, schlagenwaldi porcelán a korabeli magyar kerámiaipar félelmetes vetélytársának bizonyult.

Zsolnay Miklós műhelyének megindulásakor a kőedény magyarországi válsága tehát már megkezdődött. Zsolnay Miklós maga sem tudta, mire vállalkozik, amikor egy régi elhagyott, korábban szemétlerakó helyül szolgáló téglavetőben elkezdte működését. Téglák mellett építészeti terrakotta díszeket, majd használati edényeket, utóbb pedig majolikát gyártott, mint ezt a soproni Kereskedelmi és Iparkamara 1860., 1861. és 1862. évi jelentésében is olvashatjuk: „Egy agyagárugyár Pécsett égetett agyagból, vagyis inkább Syderolithból és Terralithból már több évek folyta alatt épületi és kerti díszítményeket, öblönyöket (Vasen), íróeszközöket, tűzhatlan téglákat, Wedgwood és közönséges főző vagy égetett edényeket készít."

Zsolnay Vilmos lányának, Teréznek Ignác nagybátyja termékeire gondolva legelőször a mázolt vízvezetékcsövek jutnak eszébe. E kis méretű és világos színű terrakották a Király utcai házon kívül még ma is sok pécsi házat díszítenek. Használati edényeire csak egészen bizonytalanul és homályosan, főleg nagynénje elbeszélései alapján emlékszik vissza. Állítólag egyszerű fehér tányérok, tálak voltak, melyeket sötét narancssárga máz fedett.

Zsolnay Ignác terrakottáit és kőedényeit a közvetlen piac, a pécsi és a Pécs környéki polgárok vásárolták. Korsói, tálai ugyanúgy a háztartások nélkülözhetetlen felszerelési tárgyaivá váltak, mint az ország más gyárainak, fazekasainak kő-, illetve fazekasedényei. Korsóit, tálait a család Fő téri üzlete hozta forgalomba.

A viszonylag jó technikai felszerelés ellenére a kedvezőtlen piacviszonyok következtében a manufaktúra egyre sorvadt, termelése akadozott. A fejlett osztrák–cseh ipar elsöprő fölénye Ignác kis üzemét is ugyanúgy a tönk szélére juttatta, mint említett kőedénygyárainkat, sőt a herendi porcelángyárat is.

Zsolnay Miklós a házat és a telket, valamint a még hozzá vett ingatlant 1854-ben fiára, Ignácra íratta. Ezzel – továbbá a manufaktúra felszerelésével és valószínűleg némi készpénzzel együtt – Zsolnay Ignác kikapta a családi vagyonból örökrészét: tízezer forintot. Ennyi volt tehát tőkéje a vállalkozáshoz. És Ignác előtt megnyílt annak a lehetősége, hogy a magyar iparpártolás eszméit valóra váltsa. Az üzem felvirágoztatása azonban csak kemény, áldozatos munkával vált volna lehetővé. Gondok tömegét kellett elhárítani. Nemcsak a megfelelő nyersanyag felkutatása, kibányászása és ideszállítása váratott magára, hanem ki kellett dolgozni a termelés technikáját, bővíteni a vevőkört, kimunkálni a megfelelő piaclehetőségeket. Ignác kezdetben biztosan örült a régóta várt és áhított lehetőségnek, csapongó fantáziája, nyugtalan természete azonban megakadályozta abban, hogy gyárát kifejlessze, a felmerülő gyártási és eladási problémákat megoldja. 1864-ben már csak egy-két emberrel dolgozott, s gyártmányai még elődjének, a meglehetősen közepes színvonalú lukafai kőedénygyárnak a termékeivel sem versenyezhettek. A termelés színvonalának rohamos hanyatlásával arányosan nőttek az adósságai, és 1863-ban csak öccsének, Vilmosnak a kölcsöne mentette meg az elárverezéstől. Zsolnay Ignác Vilmos öccsével szemben fennálló anyagi kötelezettségeinek következményeként a két fivér 1864-ben egyévi próbaidőre társas viszonyba lépett egymással. Az üzemet továbbra is Ignác vezette, Vilmos pedig a szükséges tőkét előlegezte. De a próbaév sem váltotta be a vállalkozáshoz fűzött reményeket. A balszerencsétől üldözött Ignác kedvét vesztette, átadta üzemét öccsének, ő maga pedig családjával együtt elhagyta az országot. Romániába költözött, és Bukarestben telepedett le.

Zsolnay Ignác elbukott; bár megfelelő tőkével rendelkezett, és sokoldalú tehetséggel áldotta meg a természet, hiányzott belőle a kapitalista termelési mód korában elengedhetetlen vállalkozói tulajdonság: az üzleti szellem és szívós akarat – írja róla Ruzsás Lajos nagyszabású Zsolnay-könyvében.

Mattyasovszky Zsolnay Teréz ugyanígy látja bukásának okát:

„Ignác évekig lelkesen vezette a kis üzemet. Az ő keze munkáját dicsérik azok a terrakotta díszítmények, amelyek az édesatyánk által épített s ma a Központi Takarékpénztár tulajdonát képező ház Király utcai homlokzatán és az üvegezett átjáróban láthatók.

Sajnos azonban most sem tudott kitartani huzamosan a vállalkozása mellett. Állandóan új és új ötlete támadt. A királyi helytartó 1862-ben megjelent engedélye alapján például kedve támadt, hogy politikamentes folyóiratot adjon ki, amely *Pécsi Iparlapok* címen hetente kétszer jelent meg." A lap célkitűzései között – egyebek mellett – ilyeneket olvashatunk: „Értekezések a természettudományok minden ágazatáról, gyakorlati filozófia, esztétika, honi történelem, népgazdaság, ipar, bányászat, kereskedelmi statisztika és fejlődéspolitika... Utóbbi feladata intézmények létesítésének céltudatos szervezése. Név szerint: népipari és kereskedelmi, valamint politechnikai iskolák felállítása, a hazai irodalom méltatása és elsősorban a népi és ipari irodalom terjesztése." Ahhoz, hogy valaki az 1860-as évek elején Pécsett egy ilyen sokoldalú és magas szintű lap kiadására gondoljon, a józan számítás hiánya mellett jó adag könnyelműség is kellett.

Ez volt tulajdonképpen fő oka bukásának...

Nem bukott el azonban vele a vállalat, a magyar kerámiai szak nagy jövőjű vállalkozása, hanem 1865-ben olyan személy kezébe került, akinek egyénisége, alkata messzemenően megfelelt mindazoknak a követelményeknek, melyeket a kor a sikeres vállalkozóval szemben támasztott.

Ez az ember a magyar kerámiaművészet talán mindmáig legnagyobb alakja, Zsolnay Vilmos volt.

II.

A kezdeti nehézségek

Zsolnay Vilmos 1828. április 19-én született Pécsett. Apja, a szigorú és céltudatos Zsolnay Miklós nem szívesen látta, hogy jól rajzoló fia a festőművészi pályára készül. Ezért Zsolnay Vilmos, mint engedelmes fiú, csak szűkre szabott szabad idejében vehette kezébe a ceruzát és az ecsetet. A bécsi politechnikum elvégzése után egy ideig még Bécsben maradt, a neves Martin és Bauer cégnél helyezkedett el, majd szülei kívánságára Frankfurt, Drezda és München nagyobb kereskedéseiben dolgozott, hogy tapasztalatot szerezzen a kereskedés fortélyaiban. Az 1848-as szabadságharc eseményei már Pécsett találják; a város többi polgárához hasonlóan ő is nemzetőr, a függetlenségi eszmék lelkes híve. 1852 fordulópont életében: ekkor ismeri meg későbbi feleségét, a vinkovcei Bell Terézt. Az ismerkedést kitartó levelezés követi, és hamarosan fellángoló kölcsönös szerelem. A fiatal lány nem csinál titkot a Zsolnay iránti érzelmeiből. „Kedves Vilmos! – írta nem sokkal megismerkedésük után – miután úgy véli, hogy nem egészen értett meg engem, ezért most megmondom, mit mondott a szívem... Igen, – de ajkaim ezt nem bírták kimondani... Sokat szeretnék írni Önnek, de nem bírok, nem értem saját magamat sem. Nagyon örülök, hogy kedves édesapját körünkben üdvözölhetjük. Vilmos, hagyja Ön, hogy édesapja egyedül utazzon? Nem hiszem ezt, Ön biztos el fogja kísérni, és én nagyon örülök a viszontlátásnak." Zsolnayné legalább úgy örült ennek a találkozásnak, mint fia, és hogy mi mindent elkövetett a fiatalok boldogságáért, azt ugyancsak Bell Teréz egyik hozzá intézett leveléből tudjuk:

Zsolnay Vilmosné Bell Teréz

„Kedves jó Anyám!

Biztos vagyok benne, Zsolnayné asszony, hogy nevezhetem így Önt. Bensőséges örömmel ragadom meg a tollat, hogy köszönetet mondjak Önnek, kedves Anyám, szeretetteljes gondoskodása jeléért. A gyűrűt, melyet szeretete zálogának tekintek, azonnal ujjamra húztam, és addig fogom hordani tisztelettel, amíg Vilmos egy másikra cseréli, akkor ezt a számomra szent szeretetzálogot, ami engem és Vilmost boldoggá tett, köszönettel és csókkal vissza fogom szolgáltatni Önnek. Most pedig, jó Anyám, egészen halkan a fülébe kell súgnom valamit: Vilmos tolvaj, elrabolta szívemet, de ne mondja ezt meg neki. Apának szerencsés megérkezést kívánok útjáról. Kezeit csókolva ajánlom magam tisztelettel."

Zsolnay Vilmos 1853 elején tartotta eljegyzését Vinkovcén. Már tervezik közös életüket; erről olvashatunk Teréz 1853. március 4-én kelt, Zsolnay Vilmoshoz írt levelében:

„Kedves Vilmos!

Nagyon örülök annak, hogy a kedves Mama és a mi jó nővéreink, Julian és a kedves Berger hamarosan eljönnek hozzánk. Örülök, hogy Ön az én kedvenc színeimre festeti a lakást, hogy az a szoba, ahol legtöbbet tartózkodunk, kék lesz, ami nekem nagyon kellemes. Erdei patakocskáról és amarántvirágról olvastam, és úgy találom, hogy ez egészen az én ízlésem szerint való." Majd az együtt töltött vinkovcei szép napokra emlékezve így folytatja: „... A szélmalom és a vastag törzsű fa, kedves Vilmos, szemrehányást tesznek nekem, hogy miért nem látogatjuk meg őket újra. Megígértem nekik, hogy ha eljön, megint átöleljük törzsét..." Alig néhány hónappal később, 1853. július 1-én megtartották esküvőjüket Vinkovcén.

Zsolnay Vilmost ekkor még nem érdekelte a kőedénygyártás. Minden erejével, ambíciójával terebélyesedő családja gondtalan megélhetéséért küzdött. Három év alatt három gyermeke született: 1854 májusában Teréz, 1856 februárjában Júlia, Miklós pedig – az ág továbbvivője – 1857 októberében. 1856 júliusában Zsolnay évek óta először engedélyezett magának pár hetes szabadságot,

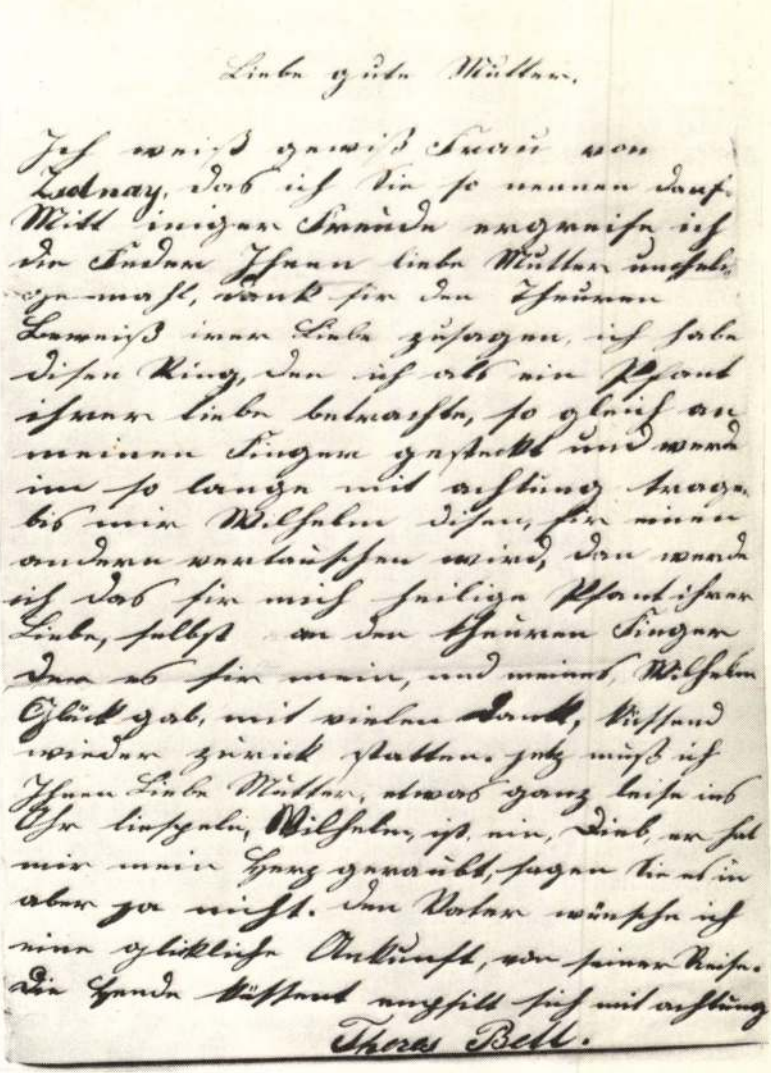

Bell Teréz levele Zsolnay Miklósnéhoz

és német- és franciaországi körutazásra indult. Szinte naponta írja leveleit Pécsett lakó feleségének, melyekre szinte naponta kapja a választ. Felesége távollevő férjének humoros hangon ír: „Kedves jó férjecském – írja felesége augusztus 24-én –, kedves Vilmos! Tegnap kaptam meg leveledet Frankfurt am Mainból, és nagyon örülök, hogy jól vagy, és erről szívélyesen biztosítasz, de azért megmondom, kedves Vilmos, hogy ne nézz túl sokat a szép francia nők szemébe, meg fogom nyomni, kedves férjecském, az orrocskád hegyét, hogy tényleg jól viselted-e magad. Három hosszú hét elmúlt, kedves Vilmos, és most következik három még hosszabb, de azután a viszontlátás elfeledteti ezt a hosszú időt. Hogy örülök annak a pillanatnak, mikor kedves gyermekeinkkel együtt a karjaidba röpülhetek, és megint szívből megcsókolhatlak téged, kedves Papó." Majd azt írja, hogy „kedves Julcsikánknak már van egy foga, és pár nap múlva kijön a második is, a kicsi nagyon jól viseli magát, kiütései is gyógyulnak... Mi, szeretteid, mindnyájan szívélyes csókjainkat küldjük, és Rézi [Teréz] nem hagy békében, ő is írni akar az ő kedves Papójának."

Hazatérése után Zsolnay most már teljes erővel nagyvonalú tervei megvalósításához fog: 1858-ban házat vásárol a Király utcában, majd átveszi apja jól menő Fő téri üzletét, és azt nagy, emeletes bazárrá bővíti. Ez az üzlet pécsi viszonylatban igen nagyszabású volt, az üveggel fedett kis Párisi utcát teljesen betöltötte. Az épület nagyobbításán kívül az áruválasztékot is növelte: rövidáru, porcelán, üveg, kőedény, lakatosáruk, szerszámok, hangszerek, templomi kegyszerek, dohányáruk, vegyes különlegességek, majd később tükrök, csillárok, képkeretek, tapéták, szövetek, szőnyegek és bútorok mind megtalálhatók voltak üzletében.

Ambícióit azonban mindez nem elégítette ki. Érdeklődése – ha már festőművész nem lehetett – az ipar felé vonzotta. Állandóan tanult, kutatott, tervezett. Előbb egy üveghutát bérelt, majd egy bányát, de egyikkel sem ment sokra. Ez sem szegte kedvét, inkább újabb, más irányú tevékenységre, próbálkozásra ösztönözte. Amikor 1862-ben átvette Zsolnay Ignác szerény méretű téglavetőjét

és terrakottaműhelyét, tulajdonképpen kíváncsiságának, sokirányú érdeklődésének áldozott. Ezen a helyen áll ma is a világhírű, óriási kiterjedésű, gyönyörű berendezésű Zsolnay-gyár. Vilmos is téglavetéssel indult, hogy az elgondolása szerinti új műhelyépületek megépítéséhez legyen elegendő és jó minőségű téglája. Úgy látszik, grandiózus méretű gyárépület lebegett a szeme előtt, mert üzletét éppen ezekben a hónapokban újabb résszel gyarapította. Nem hagyhatjuk azonban figyelmen kívül, hogy a gyár akkori állapotában – ahogyan az 1852 óta Zsolnay Miklós, majd Zsolnay Ignác vezetése alatt működött – profitszerzési szempontból aligha jöhetett számításba. Arról sem tudunk, hogy Zsolnay Vilmos bármilyen módon szándékosan törekedett volna arra, hogy a gyárat Ignác bátyjától megszerezze. Később azonban, amikor a gyár fellendült, s termékeit az ország határain túl is megismerték, a család egyes tagjai elvitatták Zsolnay Vilmosnak a gyár megszerzésével kapcsolatos tiszta szándékát. Ezekkel a vádakkal kapcsolatban nem árt hangsúlyoznunk, hogy anyja, Zsolnay Miklósné, az őt ért számtalan csapás után – hogy csak egyetlen, elveszített lányát és Cölesztin és György végletekig könnyelmű életvitelét említsük – a szilárd támaszt nyújtó Zsolnay Vilmosnál keresett és talált menedéket kínzó szomorúságában, aggodalmában –, Vilmosnál, „aki mindenben segített, fizetett, ha arra volt szükség, mentette a menthetőt. „Nagyanyánk nem félelmében titkolta el a bajokat hirtelen haragú férje elől, hanem az iránta érzett aggodalomból. Így vált atyánk anyja bizalmasává és támaszává; ez a körülmény késztette arra az elhatározásra is, mely irányt szabott életének, s amely tehetsége kibontakozásához vezetett. Elsősorban az édesanyja iránti szeretetből akarta megmenteni Ignácot, hogy kímélje szüleit a további bánattól és szégyentől" – írja Zsolnay Teréz családi naplójában. Az is ezt bizonyítja, hogy amíg a gyár jövedelmezősége nem volt biztosított – s még távol állt attól, hogy teljes kapacitással működjék –, Zsolnay tovább növelte üzlethálózatának körét. Egyik, 1862. március 6-án, a *Pesti Hírlap*ban közzétett hirdetése szerint raktárának választéka Pécs városában egyedülálló. *Tartalmaz e raktár*

dús választékban legújabb és legcsinosabb alakú ágyakat, asztalokat, sifonszereket, ezüstszer-, trumeau-, kredenc-, mosdó- és éjjeliszekrényeket, továbbá díványokat, pamlagokat, nyugágyakat és támlásszékeket, tabureteket és más székeket, az utóbbiakat kárpitozva szövettel vagy enélkül: nád- vagy szalmafonattal, végre mint bútorvázakat, minden kárpitozás nélkül. Mind e bútornemek részint Bécsből hozatvák, részint helyben a legújabb ízlés és divat szerint szilárdan és tartósan készítve, s folyvást minden minőségben és legmérsékeltebb áraktól kezdve készletben vannak; ezenkívül mind fa-, mind vasbútorok rajza, szívesen megtekintésre készen tartatnak, melyek szerint minden fentebb érintett tárgyakra nézve megbízásokat elvállalok, melyek valódi és pontos teljesítésére különös gondot fogok fordítani – ígéri a hirdetésben Zsolnay Vilmos. A *Pécsi Lapok* 1871. április 23-i számában pedig arról értesíti nagyra becsült vevőkörét, hogy bútorraktárát a Bolthajtás utcába helyezi át. *E raktárban létező bútorok saját készítményeim lévén, azon helyzetben vagyok, azoknak divatos, ízlésteljes kiállítása mellett a felhasznált anyag jó minőségéről, valamint szilárdságáról kezeskedhetem* – olvashatjuk a hirdetésben.

E feltehetően különböző pécsi asztalosok által készített bútorok közül sajnos eggyel sem rendelkezünk. A bútorok azonban díszítésükkel egyetemben minden bizonnyal Zsolnay ízlése szerint készültek. Mindkét hirdetés említi ugyanis, hogy ezek Zsolnay Vilmos készítményei, tehát a mintalapok megtervezésében feltétlenül irányító szerepe volt. E bútordarabok esetleges előkerülése Zsolnay Vilmos alkotó egyéniségét újabb, erőteljes vonással gazdagítaná. Ennél azonban jobban érdekel bennünket az a körülmény, hogy Zsolnay Vilmos új, műipari vállalkozása még ekkor sem lehetett deficitmentes, különben aligha propagálja annyira Bolthajtás utcai bútorraktárát. Bár a Zsolnay-gyár első korszaka még Zsolnay Ignác idejére esik – hiszen már akkor is készültek díszvázák, épület- és homlokzatdíszek Pécsett, amihez kétségtelenül művészi szándék is kellett –, a gyárat mégsem tekinthetjük még a hatvanas évek elején és közepén sem műipari létesítménynek. Az üzem csak akkor

lendül fel, amikor Zsolnay Vilmos Ignác bátyjától átveszi. Zsolnay Vilmos tevékenységében a kőedénygyár kezdetben nem jelentett új fordulatot. Különböző üzleteit ugyanolyan intenzitással bonyolította, mint odáig. Már a kőedénygyár tulajdonosa volt, amikor az üzlet bővítéséhez nélkülözhetetlen tőke növelése érdekében 1866-ban társul vette maga mellé Imre nevű testvérét, aki tízezer forinttal járult hozzá vállalkozásához. Emellett még pécsi polgároktól is vett fel különböző nagyságú kölcsönöket, s közben tovább próbálkozott újabb pénz-, illetve haszonszerzési lehetőségekkel is. A kőedénygyár telkén hatalmas virágkertészetet létesített, amelyet Németországból hívott elsőrangú kertésszel műveltetett meg. A Fő téren levő Bazár-ház is változatlanul funkcionált. Zsolnay Vilmos figyelmének tekintélyes részét azonban mindinkább a kőedénygyár jövőjének kérdései kötötték le. A gyár rövid, tízéves működése is bizonyította, hogy az Ignác által megkezdett út járhatatlan, s csak újabb csődhöz vezetne. Zsolnay Vilmos rövidesen rájött arra, hogy csak úgy teheti életképessé a kerámiaüzemet, ha megjavítja készítményei színvonalát. Ehhez mindenekelőtt megfelelő szaktudásra volt szüksége. Lázas tanulásba, kutatásba kezdett, s nemcsak a gyakorlati munkában, hanem elméletileg is képezte magát. Minden szabad idejét, a kora reggeli és késő esti órákat, ünnep- és vasárnapjait egyaránt kerámiaműhelyének és a tanulásnak szentelte. Zsolnayt az agyagipar művészi művelésében rejlő lehetőségek izgatták, az alkotásvágy, az önkiteljesítés. Mattyasovszky Zsolnay Tibor szavai jellemzik legtalálóbban a kezdet nehézségeivel küzdő, de törhetetlen akaratú embert: „A művészlélek idealista hajlamosságai mellett az üzleti érzék és vállalkozási kedv sem hiányzott Zsolnay Vilmosból. Érdeklődése kiterjedt a legkülönfélébb üzleti lehetőségekre, így többek között 1867-ben ő építtette a pécsüszögi vasútvonalat. E munkánál felmerült cementszükséglet fedezésére cementégető kemencét is létesített telepén. A vasútépítéssel járó vállalkozói haszon gyümölcseit azonban nem élvezhette, mert a mély bevágású vasútvonalon előbukkanó bővizű forrás tekintélyes, előre nem látott költségtöbbletet eredmé-

nyezett. Zsolnay ekkor kárpótlásként a forrás saját területe közelében elfolyó vizének használati jogát kérte. Ezt meg is kapta, a vizet bevezette telepére, s ezzel adva volt egy gőzgép felállításának lehetősége. Még az 1868. év folyamán bejegyeztette új vállalatát »Első Pécsi Cement, Chamott és Tűzálló agyagáruk« elnevezés alatt. Ez tehát a tulajdonképpeni gyárrá való átalakulás időpontja."

Harmincnyolc éves ekkor. Tulajdonképpen még fiatal, bár ha igaz az a balzaci közhely, hogy az életet nem az évekkel, hanem az átélt élményekkel kell mérnünk, akkor egész „korszaknyi" idő van már mögötte: betegség, siker, kudarc és egy eddig számításba nem vett lehetőség, későbbi álmainak netovábbja: az edénygyár, biztató jövőjével és nyomasztó múltjával. Zsolnay Vilmos nem önszántából került kapcsolatba a kőedénygyárral, úgy látszik azonban, az először csak kényszerű, nem kívánt kapcsolat fölcsigázta érdeklődését a kőedénygyártásban rejlő lehetőségek iránt.

„Atyánk harmonikus kapcsolatban volt a világgal és környezetével, értékelte és a maga számára hasznosította a körülményeket" – írja Mattyasovszky Zsolnay Teréz emlékezéseiben.

A kőedény anyagában és technikájában egyaránt alapvetően különbözik a fajansztól. Anyaga, mint a porceláné, kaolin, kvarc és föld- illetve mészpát. Miután kiégetéséhez a fajanszénál magasabb hőfokra van szükség, máz alatti színezésre csak néhány oxid alkalmas. A máz viszont – mint a porcelán is – alacsony hőfokon színezhető. A kőedény – legalábbis fehér változatában – sokszor megtévesztésig hasonlít a porcelánhoz, ezért ahol alapanyagok híján a porcelán előállítása költséges és nem kifizetődő, a legkitűnőbb porcelánpótló anyag. Lukafa készítményeiből számos darab maradt fenn múzeumainkban, gyűjteményeinkben. Lukafán nem készült festett áru. Az edényeket plasztikus mintákkal díszítették, amelyek jól érvényesültek az átlátszó máz alatt. A rendelkezésre álló vasoxid tartalmú agyag vörösre, illetve barnára égő edényeket eredményezett. Az első Zsolnay-kerámiák anyaga ugyancsak vörösre égő agyag volt. Ezek alapján úgy tűnik, hogy az első Zsolnay-készítmények a lukafaiak egyenes folytatásai, s a Zsolnay Ignác

idejében készült kerámiák vizsgálatai is ilyen következtetést sugallnak. Ugyanis Zsolnay Ignác műhelyében is többé-kevésbé a kőedényekre jellemző úton, sokszorosítással készítettek vázákat. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül azt sem, hogy a gyár telephelye mellett, a város keleti részén az agyaggödrök és téglaégetők vidékén Zsolnay Miklós Piacsek Antal építőmestertől is vett egy kis házat 551 négyszögöl telekkel és egy téglaégető kemencével. E telket később még egy holddal kiegészítette. Egyébként ezen is agyaggödrök tátongtak ugyanúgy, mint a szomszédos telkeken, amelyek egyike Tachler János, a másik pedig Frenkl Mátyás téglavetőé volt. Mindezek alapján kézenfekvő lenne a feltételezés, hogy Zsolnay Ignác valahol ott folytatta tevékenységét, ahol a lukafai gyár abbahagyta. Ugyanakkor kétségtelen, hogy Zsolnay Ignác számára valóban ez az út kínálkozott kereskedelmi tőkéjének ipari tőkévé alakítására, miután az agyagiparban csak porcelánt és kőedényt gyártottak ekkoriban Magyarországon. Az idő inkább a porcelánnak kedvezett, bár Herend példája arra figyelmeztet, hogy a magyar porcelánipar fejlődése sem mentes az akadályoktól. A kőedénygyártás fejlődését már indulásakor meghatározta a tőkehiány, amely általában kedvezőtlenül befolyásolta a magyar gyáripar fejlődését. A XIX. század közepén azonban nem csupán emiatt akadozik a kőedénygyártás Magyarországon. Kétségtelen, hogy egyebek mellett szakemberek hiánya is nehezítette az előretörést, az igazi okot azonban a porcelán térhódítása jelentette. A kőedény anyagának porozitása miatt sohasem tudott a porcelán vetélytársává lenni, hanyatlása tehát mindenekelőtt a porcelán elterjedésével áll összefüggésben.

Zsolnay Ignác gyárának működését 1853. március 1-én engedélyezte a soproni Kereskedelmi és Iparkamara, melyhez akkoriban Pécs városa is tartozott. Olyan értelemben azonban sohasem volt kőedénygyár, mint például a miskolci, iglói, pápai vagy regéci. Ezekben kizárólag fehér kőedény készült, míg Lukafán, a pécsi gyár elődjében – ugyanúgy, mint az erdélyi Batizon ekkortájt – barna vagy sárgás átlátszó mázas edények készültek. Ezek alapanyaga – a barnára égő vasoxidos agyag – csak hozzá-

tét tekintetében különbözött a fajansz és a közönséges fazekasáru anyagától. Miután Zsolnay a budai külvárosban levő telkén – a téglavetők mellett – ugyanolyan színű és karakterű agyagot hozott felszínre, érthető, ha ezt próbálta felhasználni árui készítésénél. Már Ruzsás észrevette, hogy a Zsolnay-gyár létesítésekor az alapítók előtt nem egy közönséges kőedénygyár felállításának eszméje lebegett, különben nem vitték volna át Pécsre a lukafai kőedénygyár felszerelését. A Zsolnayak saját szemükkel győződhettek meg arról, hogy a pécsi és Pécs környéki fazekasság mennyire virágzott, s az egyes fazekasok milyen tetemes haszonra, sőt vagyonra tettek szert az állandó piacozás következtében. Zsolnay Ignác tehát sajátos válaszút elé került. Olyan áruk előállítására törekedett a már meglevő kőedénygyári felszereléssel, amelyek nemcsak hasonlítanak a kőedényre, hanem egyszersmind különböznek is tőle. Ilyen volt a közönséges fazekasáru, melynek előállítása legalább annyira foglalkoztatta Zsolnayt, mint a kőedényé. A lukafai kőedényáruk ismeretében biztosan tudjuk, hogy Ignácot aligha érdekelhette a kőedénygyártás művészi oldala, mert a lukafai edények minden művészi jelleget, sőt eredetiséget nélkülöztek. A technikai problémák sem abból fakadtak, hogy Zsolnay Ignác nem tudott a kőedénygyártás technikai-technológiai problémáival megbirkózni. Ekkor már a kőedénygyártás minden technikai-technológiai trükkje, fogása ismert volt Európában és Magyarországon egyaránt. Zsolnay Ignác számára elsősorban az jelentette a technikai-technológiai nehézséget, hogy olyan anyagból és olyan eszközökkel akart kőedényt előállítani, melyek erre – sajátos tulajdonságaik miatt – egyszerűen alkalmatlanok voltak. Említettük, hogy 1852-ben még volt némi kereslet a kőedényáruk iránt, az 1860-as évek elejére azonban a helyzet alapjában megváltozott. A nyersanyagot – mint már említettük – az egykori téglagödrökből nyerték, és csupán némi csehországi földpáttal sikerült változtatniok valamelyest a massza tulajdonságain. Az agyagot helyileg munkálták meg. Hordókban, kádakban áztatták és lábbal taposták, hogy képlékenységét növeljék. Az így előkészített agyagot a műhelyben koronggal

vagy öntéssel alakították. Ugyanitt folyt a már egyszer égetett (zsengélt) tárgyak mázazása és festése is. A mázat – miként az egyszerű fazekasok – maguk állították elő. Égetésre a téglavető kemencéjét alakították át. Ebből is látható, hogy Zsolnay Ignác kerámia készítményei tulajdonképpen nem kőedények voltak, nem is fazekasáruk, hanem a kettő között helyezkedtek el. Ez volt a helyzet 1864-ben, amikor Zsolnay Vilmos lett a kis kőedényüzem tulajdonosa. Nyugodtan megállapíthatjuk: igen nagy merészség és kockázatvállalás kellett ahhoz, hogy megpróbálja valaki az üzem prosperitásának biztosítását. Kézenfekvő, hogy erre csak családtag vállalkozhatott. Az 1860-as években ugyanis a kőedényválság még a néhány évvel korábbi helyzethez képest is elmélyült. Az üzemet átvevő Zsolnay Vilmosnak tudomásul kellett vennie, hogy ha el akarja kerülni a csődöt, és nem akar a többi kőedénygyár sorsára jutni, le kell térnie a díszítés nélküli, illetve minimális díszítésű kőedények gyártásáról.

III.

Az alapozás évei

Nem könnyű kiutat találni a válságos helyzetből. 1868-ban a gyárat „Első Pécsi Cement, Chamott és Tűzálló agyagáruk" néven kívánja Zsolnay a városi tanácsnál bejegyeztetni. A beadványban kérését a következőképp indokolja: *Az a szándékom, hogy az alsó országút mentén, a nagyközönség által jól ismert fazekasműhelyem és kereskedelmi kertészetem helyén olyan gyárat létesítsek, amely minden tekintetben megfelel a mai követelményeknek. Erre a célra a meglevő épületeket teljesen átalakítanám, és lényegesen megnagyobbítanám. Elsősorban tűzálló agyagárukat, samottot és cementet állítanék elő. Kérelmemet nemcsak azért nem támasztom alá nyomatékos érveléssel, mert ezt az ipar szabad gyakorlására vonatkozó rendeletek feleslegessé teszik, hanem azért sem, mert meggyőződésem, hogy a város Tanácsa örömmel fogad minden kezdeményezést, amely az ipar fejlesztését, s ezáltal a jólétet biztosítja. Csak annyit kívánok megjegyezni, hogy tűzálló gyártmányaimra minden kemencével dolgozó gyárnak és műhelynek szüksége lehet. A gyár közhasznú lesz azért is, mert tekintélyes számú munkaerőt foglalkoztat majd, így sok nélkülözőn segít. A fentiekre hivatkozva tisztelettel kérem a tekintetes városi Tanácsot, adjon nekem engedélyt az „Első Pécsi Cement, Chamott és Tűzálló Agyagáruk" név alatt bejegyzendő gyár létesítésére, és ezen határozatáról engem ügyvédem útján értesíteni szíveskedjék.* Ebben a beadványban tehát szó sincs semmiféle dísz- vagy akár használati edények gyártásáról. Zsolnay felterjesztésében világosan kifejti, hogy „elsősorban tűzálló agyagárukat, samottot és cementet" kíván előállítani. A felter-

jesztés figyelmes elolvasásából az is kiderül, hogy újonnan bejegyeztetendő gyárát „fazekasműhelye és kereskedelmi kertészete" helyén, tehát ezek feláldozásával akarja felállítani. Ekkor, 1868-ban még határozottan az az álláspontja, hogy új gyárában kizárólag cementet, samottot és más tűzálló agyagárukat gyárt. Noha a Zsolnay-gyár már 1852-től működik, mégis ezt az évszámot, 1868-at tekintik a gyár alapítási évének. 1968-ban tudományos ülésszakkal ünnepelték bejegyzésének századik évfordulóját. Az egykori szövegek figyelmes elolvasásából kiderül, hogy 1868 volt a legnagyobb „kisiklás" a Zsolnay-gyár életében. Ugyanis, bár szerény keretek között, már 1852-től folyt ha nem is művészi, de legalább művészi igényű kerámiakészítés Pécsett. Ha azonban Zsolnay Vilmos 1868-as terve megvalósul, a Zsolnay-gyár a szó legszorosabb értelmében ipari üzemmé vált volna.

Zsolnay Vilmos e „kisiklását" úgy tekinthetjük, mint a gyár végső profiljának kialakításáért folyó harc egyik állomását. Milyen tényezők, körülmények alakították ki benne ezt a sorsdöntő elhatározást?

A sok körülményt lehetetlenség lenne egyenként felsorolni és elemezni, azt hisszük azonban, hogy Zsolnay – immáron a gyár birtokában – a prosperitás biztosítása érdekében próbálta gyárát kisüzemből gépekkel felszerelt, ipari nagyüzemmé átalakítani. Talán nem szükséges részletezni, hogy ez időben a kerámiagyár tulajdonképpen csak a nevében volt gyár, valójában még a manufaktúra méreteinek és gépesítettségi fokának sem felelt meg. Ezt Zsolnay Vilmos is jól tudta, s talán amit Ignác bátyja sikertelen próbálkozásából első tanulságként levont, az éppen az volt, hogy csak korszerűen felszerelt és megfelelően gépesített gyár felelhet meg a kor követelményeinek. Másrészt Zsolnay úgy vélte, hogy az építkezések állandóan növekvő üteme egyre több cementet igényel, az épülő kohászati gyáraknak pedig mind több samott-téglára van és lesz a közeljövőben szükségük. Sikerült is némi kísérletezés után kitűnő minőségű cementet előállítania. Vállalkozása azonban rövid életűnek bizonyult. Az Újvidék melletti Beočinból egy vállal-

kozó kifürkészte Zsolnay gyártási módszereit. Pécsett a cementgyártást igen megdrágította, hogy a szükséges nyersanyagokat távolról kellett ideszállítani. Beočinban viszont helyben gazdag nyersanyagforrás volt, így az ottani magánvállalkozás hamarosan tőkeerős részvénytársasággá alakult, míg Zsolnayé nem bizonyult életképesnek. Mégsem elsősorban ezért szüntette meg Zsolnay a cementgyártást, hanem azért, hogy a kemencét samottégetővé alakíthassa át. Úgy találta, hogy a környéken folyó, egyre nagyobb ütemű építkezésekhez, mint például a Duna Gőzhajózási Társaság bányatelepén építendő kokszkemencéhez vagy a hidasi üveghutához igen nagy mennyiségű samottra lesz szükség, s ez sokáig biztosít munkát üzemének. Ezt a „kis" számítási hibát azonban a körülmények szerencsés alakulása következtében rövid idő alatt kijavította, s így végül is nem került sor a fazekasműhely tervezett lebontására és a felszerelés eladására.

1868–1869-től a gyár történetének új korszaka kezdődik. Fejlődése most már nagy lépésekkel halad előre. Zsolnay Vilmos a forrás vizét átvezeti a telepre, és felállítja a helybeli Prick-cégtől vásárolt első kis tizenkét lóerős gőzgépet. Bár a műhelyek a dombtetőn álltak, a gépházat – tekintettel a forrás mély fekvésére – a lapályban volt kénytelen felállítani; így kezdődik a gyár terep megszabta, hegyen és völgyben való további terjeszkedése.

Tévedés volna azonban azt hinni, hogy a változások, a gyár átalakítása máról holnapra ment végbe. Zsolnay Vilmos semmiképpen sem volt megelégedve a kis iparteleppel, kezdetleges műhelyeivel, a gyártmányok minőségével. A korabeli technikai viszonyok ismeretében egészen más fogalmai voltak egy kerámiai gyárról. Noha ekkor még nem rendelkezett komoly kerámiai előképzettséggel, hamar belátta, hogy vállalkozását csak úgy teheti életképessé és jövedelmezővé, ha az ipartelepet továbbfejleszti, és készítményei minőségét tetemesen megjavítja.

Bátyja távozásával ismét üzembe helyezte a terrakottaműhelyt, és az üzem felügyeletét Zsolnay Ignác egy régebbi kitűnő szakmunkására bízta. Kezdetben a régi eszközökkel, a bátyja által is alkal-

Porcelánfajansz díszváza, 1886 körül

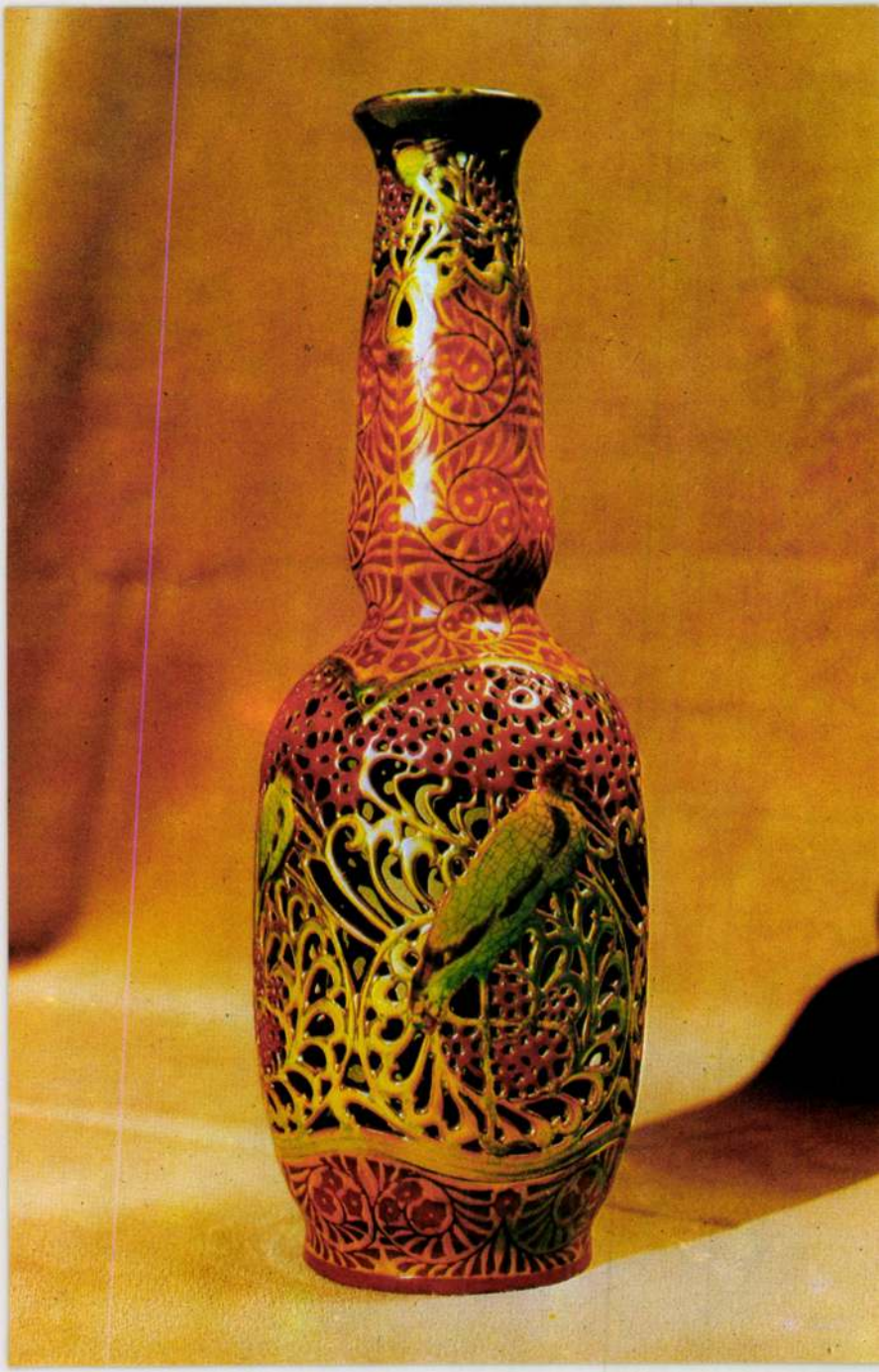

mazott technikai eljárással folytatta a gyártást: terrakottát, csöveket és használati edényeket készített. E merkantil termékek mellett azonban messzebbre is nézett. Törekvésében nagy segítségére volt az Amerikából nemrégen hazatért Nedtvich Tamás gyógyszerész, a később híressé vált pécsi botanikus, aki Zsolnay Vilmost a kémiai-technológiai tudományokra oktatta. Nyilvánvalóan neki is szerepe lehetett Zsolnaynak abban az elhatározásában, hogy teljesen a majolika gyártására térjen át. Megtartotta ugyan Ignác bátyja készítményeinek repertoárját, de minden módon a minőség megjavítására törekedett. Rájött arra, hogy a budai külvárosi agyaggödrökből nyert agyag földpátos keveréke alkalmatlan minden követelményt kielégítő készítmények előállítására, ezért lázas kutatómunkába kezdett. Egyik, 1866. május 1-én megkezdett jegyzetkönyve érdekes bepillantást enged abba a munkába, amelyet ebben az időben – alig két évvel az üzem átvétele után – elkezdett. Egymást érik benne a város területén a közeli és távolabbi környéken talált nyersanyagok felsorolása, a kísérletek e nyersanyagok vagy egyéb anyagok vegyítésével arra, hogy melyik bizonyul leginkább használhatónak az égetésnél. Hat hónap alatt nyolcvannál több olyan kísérlet eredményét foglalja össze ez a kis füzet, melyekben rengeteg az egyéni kombináció és lelemény. Hasonló ez azokhoz a kísérletekhez, amelyeket a porcelán feltalálása idején, a XVIII. század elején Németországban Tschirnhausen és Böttger végzett. Fontos körülmény, hogy Zsolnay készítményei ekkor még mindig nem nevezhetők kőedényeknek, hiszen nincs meg bennük a kőedényt jellemző magas kvarctartalom. Zsolnay Vilmos két irányban kísérletezett: elsősorban az agyag minőségét akarta megjavítani különböző keverékek révén, majd amikor e téren már ért el bizonyos eredményt, kvarclelőhelyek után kutatott. Kezdetben ő is elsősorban környékbeli agyagot használt, ezeket azonban hozatott anyagokkal vegyítette, és ezernyi módon próbált meggyőződni használhatóságukról. *Egy nagyszerű, a műipar igényeinek tökéletesen megfelelő és a mostani előrehaladott műipar színvonalán álló gyárat szándékozom felállítani* – írta. A kezdet kezdetétől arra törekedett,

hogy a hazai – s mindenekelőtt a pécsi – agyagokat felkutassa és használja. Ezt a célt szolgálta a várossal kötött szerződése is, amelynek alapján Lapisnál áshatott agyagot, s a városi erdőben a kozári vadászháznál aknát és tárnákat építhetett. 1872-ben Horvátországba utazott, hogy megtekintse a zagori agyagbányákat. A zagori agyag annyira bevált, hogy Zsolnay sokáig használta készítményei alapanyagául. De hozatott földet Váraljáról, Hidasról és Tolnából is. Érthető, ha éppen az agyag összetételének javulása következtében elsősorban tűzálló téglákat, terrakottákat és használati edényeket gyárt, s lassanként csökkenti a közönséges fazekasáruk készítését. Ebben kétségtelenül az összetételében megváltozott alapanyag is közrejátszott, mert amilyen mértékben sikerült hőállóbb anyagot előállítania, úgy csökkent az agyag koronggal való megmunkálásának lehetősége. Tehát pusztán ez a körülmény is arra ösztönözte, hogy csökkentse készítményei között a fazekasáru arányát. Ugyanakkor fel kell figyelnünk egy másik jelenségre is. Ha szorgalmasan tanulmányozzuk a korabeli kereskedelmi és iparkamarák évi jelentéseit, szokatlan jelenséggel találkozunk. Alighogy lezajlott az ún. kőedénykrízis, újabb válság fenyegeti az agyagipart. A vasedények terjedése és népszerűsége következtében a törékeny fazekasáruk piaclehetőségei elképesztő módon összeszűkülnek: a fazekasok száma évről évre csökken. Ez az ún. fazekaskrízis az 1880-as évek közepén és az 1890-es évek elején azután olyan méreteket ölt, hogy a folyamat ellensúlyozására az iparkormányzat is lépéseket tesz. Agyagipari iskolákat szervez, hogy az országban ekkor még tevékenykedő néhány fehéredényes megtanítsa a díszműáru-készítésre az egyszerű, ehhez nem szokott fazekasokat. A fazekaskrízisből való kijutás elengedhetetlen feltétele olyan áruk készítése, melyek már nem a használati, hanem a díszműáruk kategóriájába tartoznak. Zsolnay helyes érzékkel ismerte fel, hogy kelendő díszműárut csak kitűnő alapanyagból készíthet. Régi elképzeléseit próbálta valóra váltani, amikor fehér kőedényanyag előállítására törekedett a tőle megszokott céltudatossággal.

Zsolnay Ignác még vörösre égő agyagot használt árui készítése-

kor; Zsolnay Vilmos vizsgálódásai arra irányultak, hogy fehérre, vagy legalábbis világosra égő kaolin tartalmú agyagot találjon. Évekig tartó meddő kísérletezés, próbálkozás után 1871–1872-re érik be az eredmény. Mattyasovszky Zsolnay Teréz családi feljegyzései erre a kérdésre is kitérnek. „Egy feljegyzésben különös örömmel találtam meg – írja – Schöffmann állításainak bizonyítékát, mely szerint az első edények cserepe zsemleszínű volt. Apánk a saját telkén bányászott agyagról éppúgy, mint a szabolcsiról azt írja, hogy az szép zsemleszínűre ég." Úgy látszik, sokáig ezt az agyagot használták Pécsett, mert mint ugyancsak Mattyasovszky Zsolnay Teréz feljegyzései bizonyítják, „az edények cserepe 1873-ig sárgás-szürkésfehér volt, melyen a vékonyan felvitt máz hajszálrepedéseket mutatott. A máz alatt aprócska barnásfekete pontok láthatók, melyek arra vallanak, hogy a massza még mindig nem kielégítő, szennyes. Csak 1872-ben esik először szó arról, hogy a tűzből szép korsók és vázák kerültek ki." Ezek a korsók és vázák műfajilag már kőedénynek minősülnek, hiszen masszájuk összetételében nemcsak kaolinos agyag és földpát található, hanem kvarc is. Ezt Zsolnay a tettyei kvarchomokbányából nyerte, amelyet idővel szintén megvásárolt. A homokot mint árucikket ugyancsak jól tudta értékesíteni, mivel Horvátországból, a Bácskából, Tolnából s más vidékekről régtől fogva idejártak a fazekasmesterek a *veicá*ért – ahogyan ők a pécsi földet nevezték. A *veica* árusítása a környékbeli bosnyákok hagyományos üzlete volt.

Az új típusú anyag, a sárgás-szürkésfehér kőedény előállítására a régi téglavető kemencéje alkalmatlannak bizonyult, ezért Zsolnay olyan körkemence építését vette tervbe, amelyet kőedénygyáraink a XIX. század elejétől használnak. Ilyen angol típusú körkemencék épültek például Pápán a XIX. század elején, s ilyenek kívánkoztak Pécsre is, hogy a folyamatos gyártás mielőbb megindulhasson. A körkemence építése a gyár két első igazgatója, Dressler és Schmidt nevéhez fűződik. A gyár indulásának ezeket az első éveit meglehetős homály fedi. Mattyasovszky Zsolnay Teréznek is csak egyik régi munkásuktól, az öreg Kreuzingertől sikerült néhány

adatocskát megtudnia. Ezek szerint a Dressler és Schmidt által épített ún. első kemence hasznavehetetlennek bizonyult, Schmidt ugyanis rézsútosan beépített rostélyokat alkalmazott, amelyeken a pécsi szén kemény rögökké csomósodott össze, s a folyamatos tüzelés lehetetlenné vált. Emiatt a kemencét állandóan bontani és javítani kellett. Schmidt irányítása mellett a kemencével egyidejűleg épült a gépházhoz csatolt malom is, melyben a kvarcot őrölték finom porrá.

„...Dressler igazgató itteni működése rövid ideig tartott" – írja Mattyasovszky Zsolnay Teréz, majd így folytatja: „...Ha jól emlékszem, nem elégítette ki Apánk hozzá fűzött reményét, és nem tudott eleget tenni a kezdetleges üzem követelményeinek, másrészt feltehető az is, hogy az elegáns, kifinomult kultúrájú embernek és családjának nem feleltek meg sem az idegen ország, sem az akkor Pécsen uralkodó kisvárosi viszonyok."

Zsolnay Vilmosnak tehát nem volt szerencséje a két első igazgatóval. Dressler mindössze fél esztendőt töltheteti Pécsett, Schmidt 1870-ben jött, és 1871 első felében még Zsolnaynál dolgozott. Már az év elején ellentétek merültek fel közöttük, valószínűleg a kemenceépítés kudarca miatt. Schmidt beköltözött az Aranyhajó Szállodába, s ott várta be ügyei elintéződését. Távozása után a fiatal Steinfeld lépett a helyébe, majd ugyanaz év nyarán az apja is Zsolnayhoz szegődött.

„Jómagam nagy dilemma előtt állok Dresslerrel és Schmidt igazgatókkal, akikre végképpen nem emlékszem – írja Mattyasovszky Zsolnay Teréz. – Sem családunkból, sem az öreg munkásaink közül nem emlékszik senki Schmidtre, mintha nem is lett volna sohasem Pécsen. Pedig hogy itt volt, azt (a már említetteken kívül) Miklósnak az 1878-as Párizsi Világkiállításról Apánkhoz írt levele is tanúsítja: »Itt van egykori technikai vezetőnk, Schmidt professzor, aki jelenleg a meisseni gyár igazgatója. Rendkívül meg van elégedve teljesítményünkkel.« Schmidt ez idő szerint Németországban a szakma egyik vezető egyénisége. Pécsi tartózkodásának nyomaira végül is derék öreg Steidlünk vezetett, aki ma is még raktárnoka

s felügyelője az épületkerámia-műhelynek. 1881-ben lépett be a gyárba, és feleségül vette kiváló formaöntőnk, Kahlenberg Adolf leányát. Apósa gyakran beszélt neki Schmidt igazgatóról, említést tett arról is, hogy Deák Ferencet és Széchenyit ábrázoló két régi mellszobrunk Schmidt műve volt. Két bájos gyermekszobrocskát s egy őrangyalt gyermekkel mintázott. Utóbbi még ma is látható a régi temető néhány sírján. A munkák rajzát megtaláltam a régi modellkönyvekben, sajnos keltezés nélkül, s az évszámot Steidl sem tudja, úgy emlékszik azonban, hogy a tornacsarnokot díszítő medalionok is Schmidttől származnak, eszerint utóbbinak 1870-ben itt kellett lennie, viszont biztos, hogy 1871 késő őszén már bizonyos Steinfeld volt a vezető."

Zsolnay Vilmos első készítményei nem maradtak fenn, rólúk csak Mattyasovszky Zsolnay Teréz feljegyzéseiből alkothatunk némi fogalmat. Ebből tudjuk, hogy az első készítmények között nemcsak virágcserepek, hanem tolltartók és vázák is szerepeltek.

Az 1870-es években a kerámiaiparban is meginduló szériatermelés hatására elterjed a levonóképes díszítés. Zsolnay élvezte fehéressárgás anyagának újszerűségét, ezért első darabjait máz alatt színezte, méghozzá levonóképek segítségével. A máz alatti színezésre csak a máz színén átütő kobalt alkalmas, ezért az első tárgyak szinte kizárólag kobalttal készültek. A máz alatti színezés könnyen felismerhető és megkülönböztethető a máz feletti színezéstől: az utóbbinál a kontúrok kemények, merevek, a máz alatti díszítésnél viszont – miként az itatós a tintát – a kontúrt a máz felszívja, ezért a vonalak lággyá, elfolyttá válnak. Zsolnayt már 1870–1871-ben foglalkoztatta az a gondolat, hogy ebből az anyagból dísztárgyakat állítson elő. Ebben Kosch udvari tanácsosnak, a bécsi Állami Vegykísérleti Intézet igazgatójának támogatását is elnyerte, legalábbis egy időre. „Kosch a bécsi császári kísérleti intézet alkalmazottja volt, udvari tanácsos, bürokrata és jó szakember, aki szívesen vett minden üzleti összeköttetést" – olvashatjuk Mattyasovszky Zsolnay Teréz feljegyzéseiben.

A Koschsal való kapcsolatnak tulajdonítható, hogy a levonóké-

pes technika átmenetileg meghonosodik Zsolnaynál. A tárgyakat öntéssel és préseléssel készítik, felületükre előbb levonóképes, majd festett dísz kerül. A gyár első formaöntője Kahlenberg volt, akit 1872-ben szerződtetett gyárába Zsolnay, az első festő pedig „az intelligens, tehetséges Clavin", aki amikor a Koschsal való kapcsolat megszakad, saját kezűleg festegeti Zsolnay készítményeit. A díszítés skálája – noha csak kék színt használhattak máz alatt – változatos volt. Alighanem ebből az időből származik az Iparművészeti Múzeum egy tálja, amelyen az 1-es benyomott formaszám látható egy *F* betű társaságában. Az *F* betű pedig Pécs német nevének, Fünfkirchennek a kezdőbetűje.

IV.

A Bécsi és a Párizsi Világkiállítás között (1873—1878)

Az 1872-es év problémákkal kezdődött. Éppen amikor a bécsi kiállítás előkészületeire kellett volna fordítania minden erejét és idejét Zsolnay Vilmosnak, súlyosan megbetegedett tüdővérzésben Imre öccse, és a városi üzlet ezer gondja is az ő nyakába szakadt, még ha felesége igyekezett is a segítségére lenni. 1872. február 19-én az osztrák Koschhoz írt levelében egy másik, talán még Imre öccse betegségénél is súlyosabb nehézségre utal, amely a kiállításra való felkészülésben komolyan akadályozza. *Mélyen tisztelt Kosch úr! Kérem, ne tartson sem könnyelműnek, sem hálátlannak, hogy oly soká nem válaszoltam Önnek, balszerencsém az idősebb Steinfelddel magyarázatul és mentségemül szolgál. Az öregúr éppen a mázakkal kezdett foglalkozni, amikor megbetegedett és meghalt. Tizennégy nappal ezelőtt temettük. Szegény ember csak meghalni jött hozzánk. Éppen akkor lett beteg, amikor elkészültek a mufolák. A díszmű szakmára megint nincs emberünk. Sikerült szerződtetnem egy rendkívül ügyes fiatal mintázót, így most elsősorban formaöntésre rendezkedünk be. A mázunk is sokkal jobb, mint volt, és remélem, hamarosan sikeres próbákat küldhetek Önnek. A csempegyártást illetően teljesen osztom a véleményét. Nincs szándékomban felhagyni ezzel a kísérlettel, sőt azt remélem, hogy ha szép formák és dekorok állnak a rendelkezésemre, e téren érem majd el az első sikert.*

Nagyon várom az ígért mintákat. Nem tudna Bécsben olyan embert találni, akinek kedve volna ehhez a szakmához, és szívesen jönne hozzánk? Olyan emberre lenne szükség, aki segítene bevezetni a

levonóképes eljárást. Így félő, hogy edényeink ugyan elkészülnek, de nem áll majd rendelkezésünkre dekor...

Nemcsak mázazó szakembere nem volt Zsolnaynak, hanem máza és festéke se. Ezért akarta a bécsi Koscht magának mindenáron megnyerni. *Nem akarok tovább várni azzal a bejelentéssel, hogy eltökélt szándékom megnyerni műhelyét, kerámiáit, terrakottafestékeit és elsősorban az Ön nagybecsű személyét a magam, azaz közös érdekeink céljára, és megfelelő alaptőkével közös üzletet alapítani, amelynek valószínűleg Bécs lenne a székhelye...*

Hiába írta azonban egyre-másra sürgető leveleit Koschhoz, és hiába érvelt, az ígért mázakat és festékeket Kosch nem küldte. 1872. december 30-án ezt írja neki Zsolnay: *Utolsó levelem és küldeményem óta nélkülözöm válaszát. Nem szeretném bizonytalanságban kezdeni az új esztendőt, nem várhatok tovább tudósításaira. Sem a megígért küldemény, a levonóképek a vázákra és virágcserepekre, sem a költségek elszámolása nem érkezett meg...*

Így hát nem tudom, hogyan intézkedett, mikor és mit kapok. A máz alatti festékek és a terrakottákhoz való zománcok létkérdést jelentenek számomra. A kiállítás mérföldnyi léptekkel közeledik, és félő, hogy semmivel sem tudunk elkészülni. Szóbeli megbeszélésünk után vártam híreit, most már arra gondolok, hogy talán beteg, vagy pedig elveszett a levele. A jövő évben tisztázni kell egymáshoz való viszonyunkat...

Ui. Kérem, szíveskedjék közölni, mi a kiállítandó áruk szállítási határideje, milyen árut küldjek, és hogy megtette-e a kiállításra vonatkozó intézkedéseket.

Ám e nem szűnő nehézségek ellenére is sikerrel szerepelt Zsolnay az 1873 áprilisában megnyílt Bécsi Világkiállításon. Méghozzá a kiállított Zsolnay-készítmények részben levonóképesek voltak, de zömük már alacsony hőfokon égetett, ún. „schmelzfestéssel" kivitelezett mű volt. Ez azért is kiemelkedő teljesítmény, mert Zsolnay eddig csak közönséges használati edényt gyártott, díszedényeket még soha.

Zsolnay Teréz így ír a kiállításról emlékirataiban:

„A kiállításon fokozatosan keskenyedő polcon színes virágfüzérekkel ékesített nagy kerti terrakotta vázák, különböző alakú és stílusú dísztárgyak között a legszebbek a barna- vagy kékmázú reneszánsz korsók voltak. Az egyik hasas, összeszűkülő nyakkal és erőteljes füllel. A másik laposra nyomott testű, hegyes csőrű, díszítése domborművű ornamentika. Kiállítottunk ezenkívül benyomott csőrű korsókat, apró virágcsokrocskákkal díszített fekete peremű, csőrös, ún. francia kancsókat, kobalt díszítésű magyar korsókat és antik, valószínűleg római minta után készült rövid, szűk nyakú korsókat, melyek finom terrakottából készültek. Voltak dohánytégelyek, gyufatartók, kávésdobozok, keverőtálak, fazekak, lábasok, patikaedények, csészék, nagy fedeles tégelyek, zsírosbödönök, sima fehér mosdókészletek. Nagy érdeklődést keltettek a színes mázakkal díszített terrakották, női fejes medalionok, konzolok, oszlopfejes párkánycsíkok és a színes magyar címer."

A kiállítás után Zsolnay és készítményei egy csapásra világhírűek lettek, és mindenfelől áradtak hozzá a megrendelések. Júliusban ezt írta fiának, Miklósnak: *Kiállításunk nagy feltűnést kelt, annyi a megrendelésünk, hogy képtelenek vagyunk valamennyinek eleget tenni. Angliából, Franciaországból és Oroszországból, sőt Amerikából futottak be jelentékeny megbízatások. Elsősorban mégis a bécsi piac jelent számunkra nagy lehetőséget. Éjjel-nappal dolgozunk.*

A kiállítás jelentős sikerrel zárult. A zsüri a nagy bronzéremmel és elismerő oklevéllel, a király pedig a Ferenc József-renddel tüntette ki Zsolnayt. Augusztusban az egész család Bécsbe utazott, ahol találkoztak a Grazból érkező Miklóssal. Zsolnay Vilmos egyetlen fiát a grazi kereskedelmi iskolába íratta, hogy ott a kereskedelem minden csínját-bínját kitanulja. Miklós ekkor még alig tizenöt esztendős volt, de Zsolnay Vilmos már komoly teendőket bízott rá, ami arra vall, hogy mindenképpen igyekezett fiában a gyár iránti érdeklődést felkelteni. Ő volt a gyár új bécsi megbízottja, Beck és apja között az összekötő, ezért ekkor főleg ő intézte a gyár külföldi megrendeléseit.

Minél távolabb kerülünk időben a gyár alapításától, annál nehe-

zebb elképzelnünk Zsolnay első termékeit, korai stílusát. Azért is nehéz, mert a rendkívül sokoldalú és aránylag már a korai időkben is nagy kapacitással dolgozó gyár számos kerámiatípust állított elő. A készítmények időbeni elhelyezését többek között az is nehezíti, hogy a gyár – mint minden kerámia- és porcelángyár a világon – egyes áruit a későbbi évtizedekben is megismételte, mégpedig a régi forma- és dekorszám feltüntetésével. Bár minden tárgy keletkezését nem tudjuk teljes pontossággal meghatározni – jóllehet ebben kétségtelenül jócskán segítenek a gyári jegyek is –, azt tudjuk, hogy egyes években milyen jellegű, típusú edények készültek Zsolnay Vilmos pécsi majolikagyárában. A készítményeket ugyanis – legalábbis 1873-tól – forma- és dekorszámmal látták el, s a terveket belemásolták a forma- és dekorkönyvekbe. E formák és dekorok évek, évtizedek alatt vaskos kötetekké testesedtek. Maradjunk a legfontosabbnál: a formakönyveknél. Az I. kötet 1-től 845-ig terjedő formát tartalmaz, és hozzávetőlegesen az 1873 körül készült kerámiákat foglalja magában. A II. kötet 846-tól 1393-as formaszámig terjed, és kb. 1880–1882-ig tartalmazza Zsolnay készítményeit. A III. kötet rajzai az 1394-től 2184-es formaszámig haladnak, és kb. az 1883-ig készített formákat tartalmazzák.

Bennünket ebben a pillanatban az I. formakönyv rajzai érdekelnek leginkább. Ez tartalmazza a gyár első elfogadható készítményeit. Ne tévesszen meg bennünket, hogy a Zsolnay-gyár nem 1873-ban kezdte el tevékenységét, hanem már 1852–1853-ban, ez az időszak a gyár előtörténete, a későbbi nagy feladatokra való felkészülés ideje, s nem a művészi termelésé, amely csak akkor indul meg, amikor Zsolnay Vilmos veszi át a vezetést.

Az Iparművészeti Múzeum Zsolnay-gyűjteménye számszerűen nem sok, mintegy 1400 darabból áll, de művészi szempontból igen értékes, jelentős darabokat tartalmaz. Akárcsak Herendnek, a gyárnak is volt mintaterme, mely most a pécsi Janus Pannonius Múzeumé. Ide kísérleti darabok nem kerülhettek, csak olyanok, amelyek – ha csupán néhány példányban is – gyártásra kerültek. Ezzel szemben az Iparművészeti Múzeumba – főleg Wartha Vince

Terrakotta korsó magyaros dísszel

Tűzkutya. Szürke engóbon aranyozott szélű ónmázas dísszel

jóvoltából – olyan darabok is bekerültek, amelyeket valamilyen okból nem gyárottak le. Wartha már az 1890-es években foglalkozott azzal a gondolattal, hogy Zsolnay Vilmos készítményeiből önálló múzeumot kellene létrehozni, hadd lássa a világ Zsolnay Vilmos géniuszát, keramikusi zsenialitását. E célból Zsolnay hozzájárulásával átkutatta a pécsi gyárat pincétől a padlásig, hogy minden olyan darabot összeszedjen, amelyet Zsolnay alkotott. E darabok közül többet még életében átadott az Iparművészeti Múzeumnak. Más Zsolnay-műtárgyak a Műegyetem technológiai tanszékén tárolt Wartha-gyűjteménnyel kerültek hosszas hányódás után, 1948-ban az Iparművészeti Múzeumba. Az így nemcsak számban, hanem jelentőségében is megnőtt anyag érdekes bepillantást enged Zsolnay Vilmos pécsi gyárának korai időszakába.

A gyár korai készítményeit Wartha Vince *Az agyagipar technoló-*

giája című könyve (1892) III. táblájának 1. képe és a Ráth György szerkesztette *Az iparművészet könyve* (1902) című kiadvány II. kötete 14. oldalán található LXXXIII. melléklet 2. képe ábrázolja elsőként. *Az agyagipar technológiájában* közölt képen szinte kivétel nélkül a dunántúli ásatásoknál akkoriban előkerült őskori edényeket idéző ún. pannóniai edények változatait láthatjuk. A Ráth-könyv képtábláján pedig a pannóniai edényeken kívül fazekaskorsókat, magyar mintájú festett népi korsókat, egy sakkmintás székely stílusú tálat, egy nagyméretű Palissy stílusú vázát, a nagyszentmiklósi kincs egyik darabját imitáló vázát, egy ibolyamintás kőedény csészét és aljat ábrázolnak. Miután Wartha saját gyűjteményéből állította össze a képen látható darabokat, s gyűjteménye – mint említettük – az Iparművészeti Múzeum tulajdona lett, a korai darabok a valóságban is rendelkezésünkre állnak. Ha a képen levő kerámiákat az eredetivel összevetjük, érdekes megállapításokra, következtetésekre jutunk. Mindenekelőtt vizsgáljuk meg a formát és a dekort, de ne hagyjuk figyelmen kívül a jegyet és a formaszámot sem. A kép alsó részén egy tojásdad alakú, négy lábon álló, kettős sárkányfejes, szürkésfekete színű váza látható. Felületét érdes tapintású agyagos máz, úgynevezett engób fedi, melyen arannyal keretelt zöld, vörös és sárga átlátszó mázas virágdísz fut. Formaszáma: 1324. Eszerint a váza nem 1873 táján, hanem pár évvel később, 1880 körül készült. Ennek ellenére az engóbos alap a színes átlátszó mázas motívumokkal kétségtelenül a korai tárgyak közé sorolja. Zsolnay alkotásai – legalábbis az első években – magukon viselik a gyár előzményeinek nyomait. Az átlátszó máz iránti ragaszkodás ugyanis a kőedénytechnika öröksége. Ugyancsak a kőedénytechnika hatása érződik a plasztikus díszek iránti különös ragaszkodásban. Az engóbos eljárás a fazekastechnika sajátja. Ne feledjük, hogy a Zsolnay-gyár az 1850-es években még közönséges fazekasárut is állított elő. Nemcsak az engób használata alakult ki ekkor, hanem a fazekasformák is, melyek a közönséges fazekasáruknál magasabb hatványon, díszes kivitelben, de formailag hűen követve az eredetit jelennek meg

Zsolnay Vilmos művészetében. A kettős sárkányfejes váza a formaszám alapján nem tartozik a gyár első darabjai közé, de kétségtelen, hogy számos hasonló kivitelű darabot találunk az 1-től 846-os számig terjedő formák között. Ilyen például egy kis parasztkorsószerű, ugyancsak szürkésfekete engóbos korsócska, melyet – miként a kétfejű vázát – sárga, kék, zöld, piros és kék színű átlátszó mázas, magyaros motívumok díszítenek. Formaszáma: 528. Ez is mutatja, hogy Zsolnay már indulása elején, 1873–1874-ben alkalmazta ezt a technikát és díszítőmódot. Egyes kritikusok és szakemberek úgy vélik, hogy Zsolnay Vilmos elgondolásainak ez a gazdag díszítés felelt meg legjobban, s ezt a törekvést támogatták a profitszerzés szempontjai is. A pénzes polgárok ugyanis szívesen vásároltak történelmi stílusokban festett, dúsan díszített művészi alkotásokat. Ezt azonban így aligha állíthatjuk. Kétségtelenül már ekkor számos jel mutat rá, hogy Zsolnay valóban kedveli a dús díszítést, s legfőbb törekvése, hogy olyan eljárásokat dolgozzon ki, amelyek nem takarják el a massza nemes színét. A kívánt massza előállításáig azonban még hosszú idő telik el. Addig olyan technikákhoz folyamodik, melyek valójában eltakarják masszájának kezdeti sárgásbarnás színét. Noha Wartha képén nem látható, az első készítmények közé tartoznak az ún. kobalt ceruzás rajzú vázák és tálak. Említettük, hogy Zsolnay egyik első díszítésmódja a máz alatti kobaltos eljárás volt. A díszítő eljárást Bécsből hozatott festékek és receptek alapján kezdi meg, de kísérleti úton hamarosan önállóan továbbfejleszti. Ezzel az egész üzemben nagy fellendülés következik be az ún. „luxus" edények előállítása terén.

A kobaltceruzás technika kezdete is Zsolnay tevékenységének első éveire, valószínűleg 1873-ra nyúlik vissza: „Ez kobaltirónos díszítés a mázolatlan cserepekre kerül közvetlenül – írja Mattyasovszky Zsolnay Teréz. – Az első, s majdnem legjobb ebben a modorban egy teáskészlet volt, mely Rohan hercegnő, férjezett Degenfeld grófnő számára készült megrendelésre. Ez a rendelés azokban az időkben, amikor az úgynevezett magasabb körök csak a külföldi porcelánt értékelték, mindannyiunkat érthető büszkeség-

Kobaltirónos tál Pulszky Ferenc mellképével

gel töltött el... Szerencsére néhány csésze megmaradt a készletből... Minden darabon rajt volt a Degenfeld grófok »D« betűje és a hercegi korona...

Ezt a technikát Apánk korsókra és vázákra is alkalmazta, melyek közül kiválnak az ún. »őserdő«-vázák. Az átlag 40–50 cm magas, kitűnő formájú (*F* 264) vázák díszét Apánk gyakran rajzolta kobaltirónnal, és árnyalta ecsettel, minden előzetes tervezés nélkül, közvetlenül a mázolatlan edényre... Mázolás után ezeket az edényeket magas tűzön égették ki. A kobalt mellett néha miniumot vagy

krómot is alkalmaztak az »őserdő«-vázákon, ami finom művészi hatást kölcsönzött az edényeknek." A kobaltirónos készítmények között különböző típusokat találhatunk. Az »őserdő«-vázán szinte minden esetben kiaknázták az edénytest csontfehér színét. A vonalak az átlátszó máz szívóhatása következtében meglágyultak. Ahol a tárgy teljes felületét kitöltötte a kobaltirónos dísz, általában vékonyan fedték átlátszó mázzal, hogy a rajz ne lágyuljon esetleg a felismerhetetlenségig. Ily módon a rajz leheletszerű finomsággal tölti ki az edény felületét. Ezzel egy sajátos díszítési mód vonult be Zsolnay eljárásai közé. Amint a művelet fokról fokra tökéletesedett, az eljárást *flowing* elnevezéssel folytatták, és később ugyanezen célra krómbarnát használtak. A krómirónos készítmények közül kiemelkedik az ún. Pulszky-tál. Pulszky Ferenc a Nemzeti Múzeum főigazgatója volt, a muzeológia európai szaktekintélye. Az Iparművészeti Múzeum csak 1873-ban – éppen Zsolnay gyárával egy időben – alakult meg. 1870–1872-ben, amikor Zsolnay Vilmos még nem indította el a folyamatos díszműáru-termelést, hanem csak a művészi irány kialakításán kísérletezett, gyakran fordult a Nemzeti Múzeum igazgatójához előképért. Ehhez a munkához adott Pulszky Ferenc állandó és hathatós támogatást Zsolnay Vilmosnak, aki ezt azzal hálálta meg, hogy Pulszky Ferenc képét kobalttal felrajzolta az egyik táljára. Bár Zsolnay szerves kapcsolatban állt a Nemzeti Múzeummal és személy szerint Pulszky Ferenccel, beszédesebb az írásbeli dokumentumoknál, ha tárgyai egy-egy díszítőelemét próbáljuk összehasonlítani az akkor még a Nemzeti Múzeumban levő, de később az Iparművészeti Múzeumba átkerült eredeti tárgyakkal. A tálon rajta van az egykori gyári cédula is, melyből megtudjuk, hogy a dekorszámot nem arab, hanem római kilences számmal jelölték, ezzel is kifejezve, hogy a tál díszítése nem tartozik a gyár dekorjainak sorozatába. De mit hálált meg Zsolnay Pulszkynak, mi volt az a segítség, amelyet a Nemzeti Múzeum nyújtott neki? Vagyis melyik volt az az edénytípus, amelynek készítése még a kobaltirónos, esetleg az engóbos edényeket is megelőzte? Van az Iparművészeti Múze-

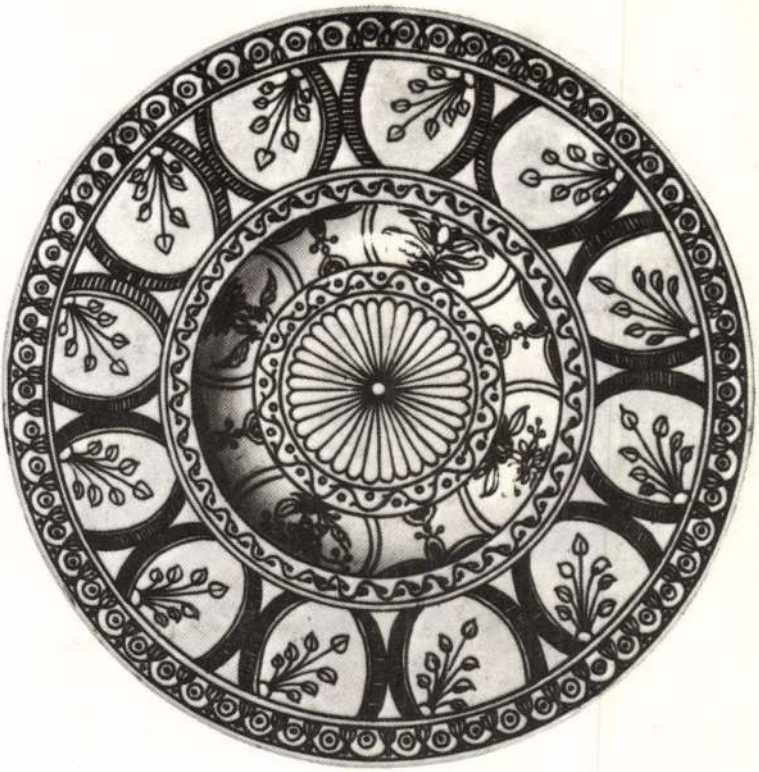

Tál magyaros díszítéssel

umban egy huszonhat darabból álló tálgyűjtemény, melyet a Műbarátok Köre ajándékozott a Múzeumnak 1907-ben. A tálak – mint a Műbarátok Körének kísérőleveléből kitűnik – báró Liptay Béla özvegyétől kerültek a Műbarátok Köréhez. E tálakat „Liptay Béla még akkor rendelte Zsolnaytól, támogatásképpen, amikor a gyár művészi stílje még nem volt kialakulva" – írja Radisics Jenő az Iparművészeti Múzeum 1908-as gyűjteménygyarapítási jelentésében. A huszonhat tál mindegyike a 220-as formaszámot viseli, tanúsítva, hogy valóban a gyár első periódusában,

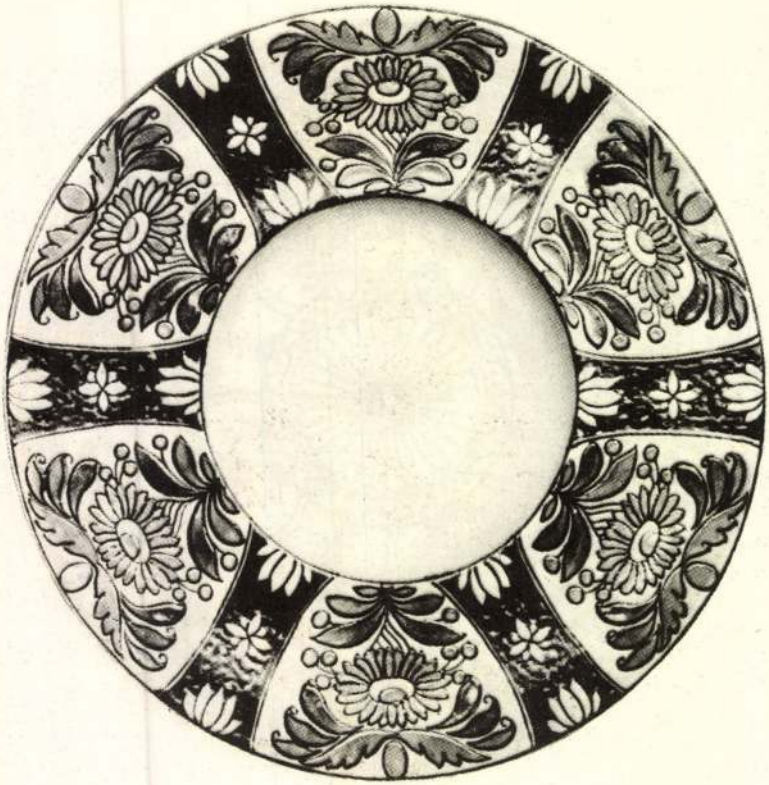

Tál magyaros díszítéssel

1873-ban–1874-ben készülhettek. Alakjuk egészen sajátos, a széles perem nagy sekély öbölben végződik. A XVII. századi habán tálak alakja ilyen. Arról, hogy ezekről a tálakról vagy máshonnan vette-e a formát Zsolnay, nincsenek feljegyzéseink. Bár a tálak mindegyike más-más mintájú, mégis arról árulkodnak, hogy Zsolnay Vilmos a habán tálak alapján jutott ehhez a tálformához, a motívumok rajzaiból ugyanis könnyű ráismerni az egykori habán díszítőelemekre. Az arannyal keretelt reneszánsz virágtövek például világosan jelzik, hogy készítőjük a habán kerámia hatása alatt dolgozott.

Tál magyaros díszítéssel, öblében madárral

Érdekes, hogy Zsolnay már akkor foglalkozott a habán díszítőmotívumoknak a magyar iparművészetben való felhasználásával, amikor még azt sem tudták, kik készítették ezeket az edényeket, és miként került Magyarországra ez a kiérlelt, hibátlan szépségű művészet. Még évek múlva is kérdéses volt e kerámiák készítőinek kiléte, sajátos művészetük gyökere. 1873-ban a Nemzeti Múzeum Érem- és Régiségtáráról készült *Képes Kalauz*ban a múzeum ismert, s azóta többször kiállított habán edényeit „magyarországi régi tulipános ízlésűeknek" minősítik, s „az ősi egyszerűség tanúi-

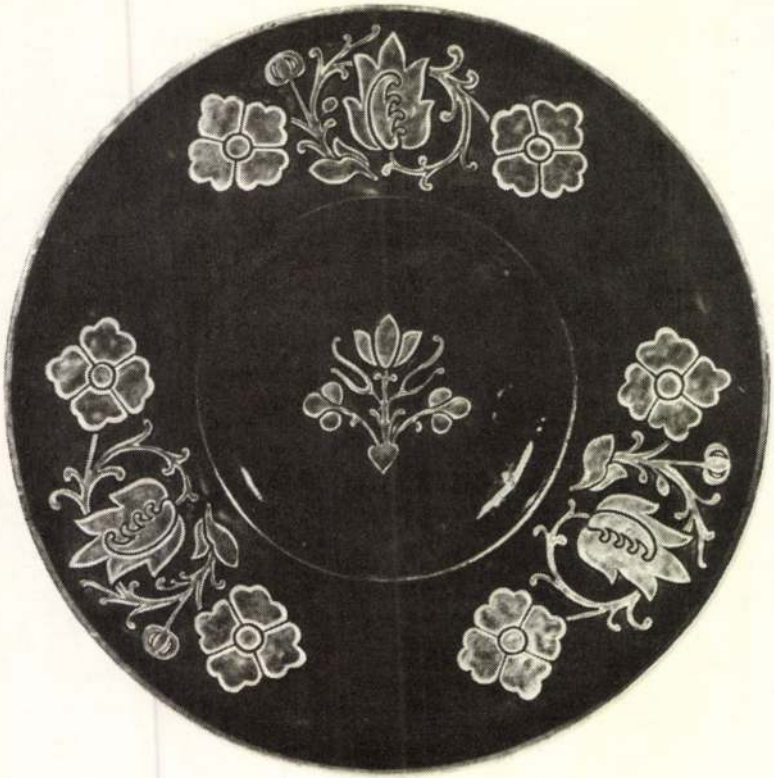

Kék habán tál

ként" emlegetik, amelyek „honi művészeink figyelmét érdemlik". E kerámiák titka Rómer Flórist, a régészettudomány első hivatott magyarországi művelőjét is szenvedélyesen érdekelte. 1876-ban írt katalógusában mégis tiszteletre méltó őszinteséggel beismeri, „hogy jelesül kik és hol készítették a fehér mázas virágos edényeket, melyekből különféle időkből, különféle, de sajátos ízlésben feltűnő edényeket bírunk, ezeknek mindekkoráig még csak nyomára sem juthaték". A magyaros díszítőelemeket keresve Zsolnay tehát ugyanazt az utat járta be, mint kortársai, tévedéseivel és zseniális

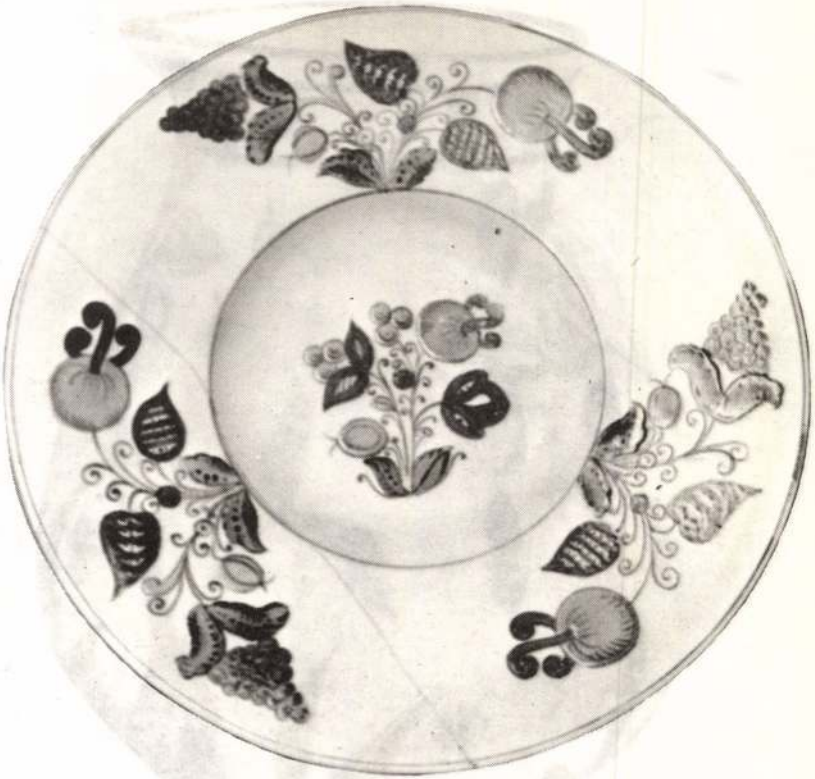

Tál habán stílusban

előrelátásával együtt. A tálak díszítéséül habán motívumok mellett erdélyi sakk-kockás mintákat, különböző alakú és vonalú virágtöveket, nagy és apró mintás motívumokat egyaránt alkalmazott. Ez a tálgyűjtemény kétségtelen bizonyítéka Zsolnay korai motívumkeresésének, próbálkozásainak. Másfelől azt is bizonyítja, hogy Zsolnay – már a kezdet kezdetén – két irányban tapogatózott. Egyfelől olyan díszítő eljárás kialakításán fáradozott, amely takarja az edény felületét és a masszaszínt, időnként azonban olyan eljárást is alkalmazott, amelynek segítségével – mint egy ablakon

Porcelán korsó

– masszája egyre fehéredő színét is megmutathatta. A habán táltípusokon is mindkét eljárással megpróbálkozott, de még túl korainak érezte, hogy masszájával kiálljon a nyilvánosság elé, bár egy-egy kivételes alkalommal ettől sem riadt vissza. Mégis mintha elvesztette volna türelmét masszajavítási, illetve fehérítési munkái

közben, mert 1874-ben – rövid ideig – fehér felületű porcelán készítésével is megpróbálkozik. Ebből az anyagból egyelőre inkább csak laboratóriumi és használati cikkeket készített, meg néhány kisebb méretű vázát. Sajnos kevés Zsolnay-porcelán maradt fenn napjainkig ebből az időből, de ezek is mutatják, hogy Zsolnay Vilmos számára a porcelán csak kirándulóterület maradt, rövid intermezzo. Míg a fajansz engedelmeskedett erős akaratának és géniuszának, a porcelán fölött nem sikerült diadalmaskodnia. Noha mindent elkövetett, porcelánjain a díszítmény változatlanul applikáció maradt, míg a fajansz díszítésében már egészen korán sikerült olyan eljárást kialakítania, ahol a díszítmény szervesen illeszkedik a formához. Ezért tovább finomítja kőcserépanyagát. Cserepe és mázа ugyan még nem vetekedhet fehérségben a porcelánnal, de évről évre fehérül, világosodik. Büszke eredményeire, ám csak ritkán mutat belőle a közönségnek valamit. Első készítményei között épp ezért azok a típusok dominálnak, amelyeknek a felületét különböző takarómázak borítják. Mint már láttuk, szívesen nyúl az edény felületét tökéletesen takaró fekete vagy sötétszürke engóbokhoz, amelyeken a díszítményt színes átlátszó máz alkotja. Később a cserép takarására színes átlátszó mázhoz folyamodik. Ezen már nehezebb ugyancsak átlátszó mázas dekort alkalmazni, mert dekor formájában az edényre kerülő hasonló máz könnyen „megfut", ezért Zsolnay a dekorokat arannyal keretezi, s az aranyat utólag égeti rá az edénytestre. E technikával egy időben – vagy alig utána – kezdi alkalmazni a színes átlátszó mázt dekor nélkül. Levélszerű hamutartók, Mohács környéki bosnyák korsók imitációi maradtak fenn ebből az időből. A takarómázas eljárás klasszikus darabjai azonban az 1874 utolsó negyedében megjelenő ún. pannóniai edények. Az etruszk kerámiához hasonló barna vagy vörös agyagból készült edények általában megtartják eredeti formájukat, s nagyobbrészt mázolatlanul vagy csak helyenként mázolva készülnek. Díszítésüket fehér engóbbal kitöltött vonalornamentika alkotja. E gyártmányoknál a dunántúli – pannóniai – ásatások során előkerült edények voltak Zsolnay számára

Engóbos váza

Váza arany mintával

a követendő példák. A pannóniai edényekre az 1870-es években figyelt fel; ekkor kerültek elő ezek a sajátos formájú és díszítésű edények. A pannóniai edényekről ezeket olvashatjuk Mattyasovszky Zsolnay Teréz feljegyzéseiben: „Jó barátunk, a tehetséges gyűjtő és amatőr régész Horváth Antal ügyvéd egy Makarban fekvő szőlője aljában végzett ásatás alkalmával, olyan történelem előtti időből származó edényekre bukkant, amilyenek állítólag csak hazánkban fordulnak elő. Horváth ezt a kincset Atyánk rendelkezésére bocsátotta. Az eredeti edényekről pontos másolatok készültek, a töredékeket kiegészítették s új edényeket is terveztek ebben a modorban. Atyánk nevezte el ezt a sorozatot »Pannóniának«, fazonkönyveink tévesen »ó-római« névvel jelölik ezeket."

E sorokhoz kapcsolódva megjegyezzük, hogy Zsolnay Vilmos pannóniainak elnevezett edényeit a szakirodalom is pannóniainak

Bosnyák korsó

nevezi éppen azért, mert bár az ország egész területén – a Felvidéktől Erdélyig – kerültek elő ilyen edények, mégis a Dunántúl alsó részén, főleg Tolna megyében fordulnak elő legnagyobb számban. Zsolnay már akkor foglalkozott mészbetétes edények készítésével, amikor azok készítésmódját még nem tisztázta a tudomány. Wartha Vince csak a századfordulón vegyelemezte ezeket, és megállapította, hogy e tárgyakat szabad kézzel formálták, a díszítéseket pedig fésűszerű szerszámmal alakították ki. Az ezeket kitöltő fehér anyag – az ún. mészbetét, melyről e kerámiát elnevezték – égetett csonthamu, melyet vízzel oltott mészpéppel keverve kentek a díszítések mélyedéseibe.

Az ún. mészbetétes edények szorosan kapcsolódnak Zsolnay eddigi alkotásaihoz. Említettük, hogy a legelső időben engóbos alapú és színes átlátszó mázas dekorú edényeket készített. A pannóniai edényeknél is ezt az engóbos technológiát alkalmazta. A mészbetétes edényeket füstös kormozó lángon égették, azért felületük fényes vagy matt fekete volt. A vörös agyagból készült mészbetétes edények színe így sokat mélyült a kormozó láng hatására. Zsolnay nem a füstölgő égetést választotta, hanem az edények alapszínét fekete vagy sötétbarna engóbbal pótolta.

Az engób – a benne levő kevés átlátszó máz miatt – mindig matt és érdes tapintású felületet eredményez. Érthető hát, hogy az engóbot csak az edények külső falán alkalmazhatta, az edények belsejét színes átlátszó mázzal kellett „kibélelnie". De ezek az edények még így sem nagyon alkalmasak használati célra: a külső engóbos felület érdes, tapadó volta nehezíti a tárgy kézbevételét, használatát. Zsolnay ezen megpróbált úgy segíteni, hogy az engóbba a szokásosnál több átlátszó mázat kevert az érdesség csökkentésére, a tárgy karcos dísze azonban ellensúlyozta e törekvését.

A kor azonban finom tapintású, díszes kerámiát igényelt, így Zsolnaynak a földből előkerült fekete vagy vörös kerámiákat a XIX. század hetvenes évei igényeinek megfelelően át kellett formálnia. A hetvenes évek közönsége érdeklődött ugyan az archaikum iránt, ízlésének azonban mindenekelőtt a gazdag díszítésű dísztár-

Pannóniai edény

gyak feleltek meg. Ilyen volt a szép fehér vagy kék alapú, virágokkal, évszámokkal, címerekkel díszített habán kerámia is, amelyet ezekben az években fedeztek fel, és igen nagy keresettségnek örvendett. A mészbetétes edényekből Zsolnayt csak a lényeg ragadta meg, a sajátos forma, a geometrikus karcolt dísz. A sajátos forma abból eredt, hogy az edényeket szabad kézzel formálták. Ne feledjük, hogy 1874-ben, a mészbetétes edények készítésekor, vagy előtte nem sokkal Zsolnay még korongolt formákat állít elő. A Mohács környéki bosnyák, sokác és bunyevác korsók, vizesedények formái izgatják elsősorban. Az egyszerű, díszítetlen edények csodálatos fantáziája nyomán gazdag díszítésű edényekké alakulnak át. Ezekhez ugyanazt a színes átlátszó mázt használja, mint az engóbos edények díszítésénél. A leggyakoribb a világossárga és a zöld színű átlátszó máz, de nem ritka a barna sem edényein. 1874-ben – amikor a pannóniai edények készítéséhez fog – már nemcsak az engóbos technika ismeretén és alkalmazásán van túl, hanem az átlátszó mázas eljárásokon is. Így az eddig használt barna engób

Zöld váza plasztikus arany dísszel

Levél alakú tál színes átlátszó mázzal

helyett – amely az edények felületét érdessé, kellemetlen tapintásúvá teszi – megpróbálkozik az átlátszó barna mázzal. Miután a pannóniai edényeken a plasztikus dísz is gyakori, az átlátszó máz jól érvényesül az edények felületén. A felületet sem karccal díszíti, mert ez is kellemetlen tapintásúvá teszi az edényt, hanem aranyfestékkel. Az így készült „pannóniai edények" már nem a földből kikerült edények reprodukciói, hanem formában és díszítésben egyaránt saját tervezésű alkotások. Zsolnay hamar rájött a pozitív–negatív mintázás sajátosságaira. Már az említett habán tálnál is megpróbálkozott fehér alapon sötét és sötét alapon virágos díszít-

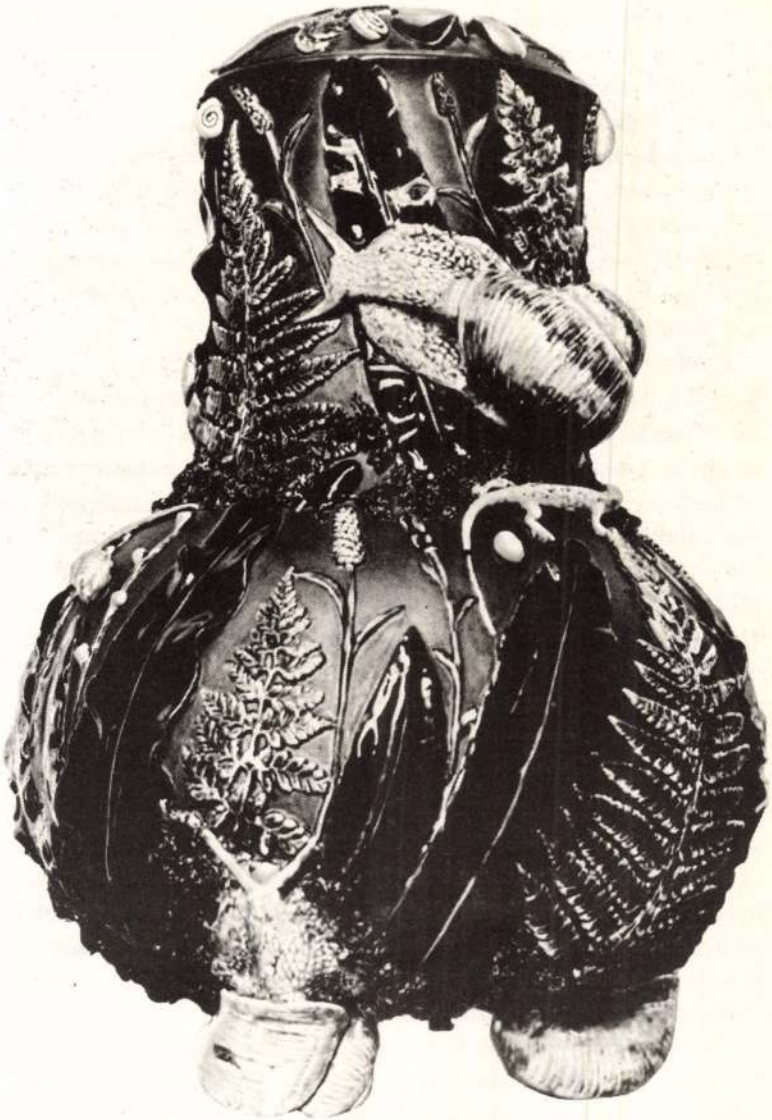

Váza plasztikus dísszel. Palissy stílusában

mények előállításával, s ezt az eljárást a mészbetétes edényeknél is kipróbálta, ezért egyszer-másszor a mészbetét fehér színét vitte fel az edénytestre, a barna szín pedig a mészbetét-karcok kitöltését imitálja. Érdekes módon esetenként a technika önállósul, például a fazekasedényeknél alkalmazott színes átlátszó mázt Zsolnay önálló tervezésű edényein is használja. A nehéz máz feletti festés helyett az edények plaszticitását aknázza ki. A mélyedésekbe ható máz ugyanis sokkal melegebb színt ad, mint a domborulatról lecsurgó. Ez fokozza az edények plaszticitását, sőt a felületdíszítést is megoldja.

Zsolnay Vilmos kimeríthetetlen fantáziáját és igényességét mindennél jobban igazolja a volt Zsolnay-gyári múzeum (jelenleg Janus Pannonius Múzeum) anyaga. Az 1873–1882 között gyártott edények és díszműáruk tulajdonképpen máz alatti és máz fölötti fajansz-, illetve majolika készítmények, magas tüzű máztechnikával. Találunk közöttük durva fajansz-, régi majolika- és ólommázas edényeket is, melyeket alacsony, 600–800 °C-on, erősen ólomdús mázzal égettek ki. Műérték tekintetében a magas tüzű máztechnikával készült edényeket és díszműtárgyakat kell kiemelnünk. A szabadkézi aranyrajzmintás díszítés, a króm- és kobaltirónos eljárások változatai már jól begyakorolt, avatott szakmunkásokat igényeltek. A formák a klasszikus irányt követték a kínai, japán, majd egyéb közel- és távol-keleti minták utánzataival. Az alkalmazott klasszikus díszek a francia Palissy-gyártmányok hatása alatt készültek. A naturalista irányzatot az egyes vázákra, dísztárgyakra került természeti tárgyak (kígyók, békák, gyíkok, rovarok, növények, virágok) lenyomatai képviselték, az akkori polgári ízlés igénytelensége szerint. Ezek a Palissy-féle készítmények típusáruk voltak, melyeket abban az időben – a közönség kedvét keresve – más gyárak is előállítottak.

Ha a gyártmányok fejlődését vizsgáljuk, érdekes kép bontakozik ki előttünk. Zsolnay kisebb méretű díszvázáit eleinte jobbára külföldről hozatott levonóképekkel látja el, de később áttér a szabad kézzel rajzolt vázák készítésére. Az 1873. év végén készült darabok

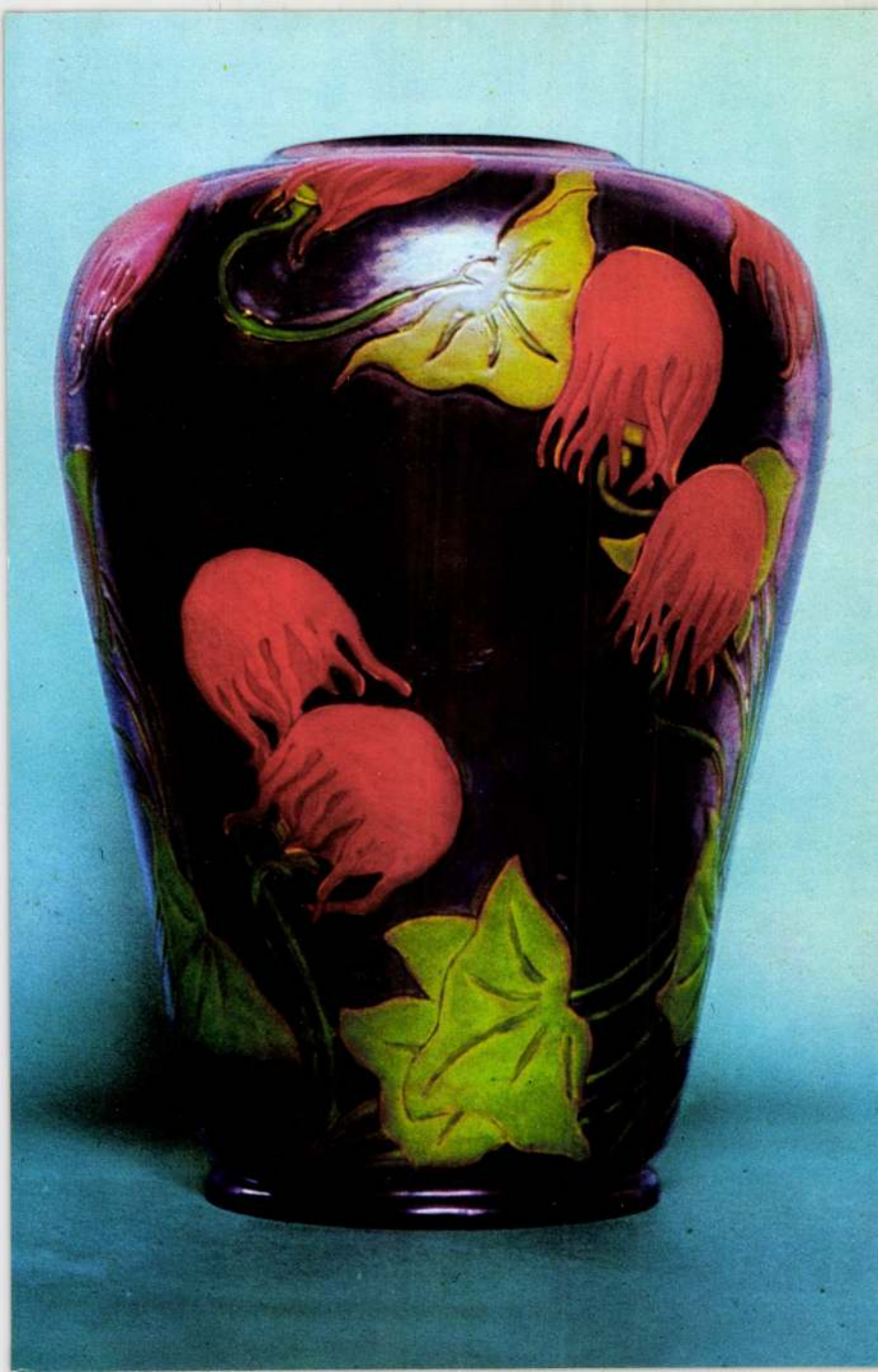

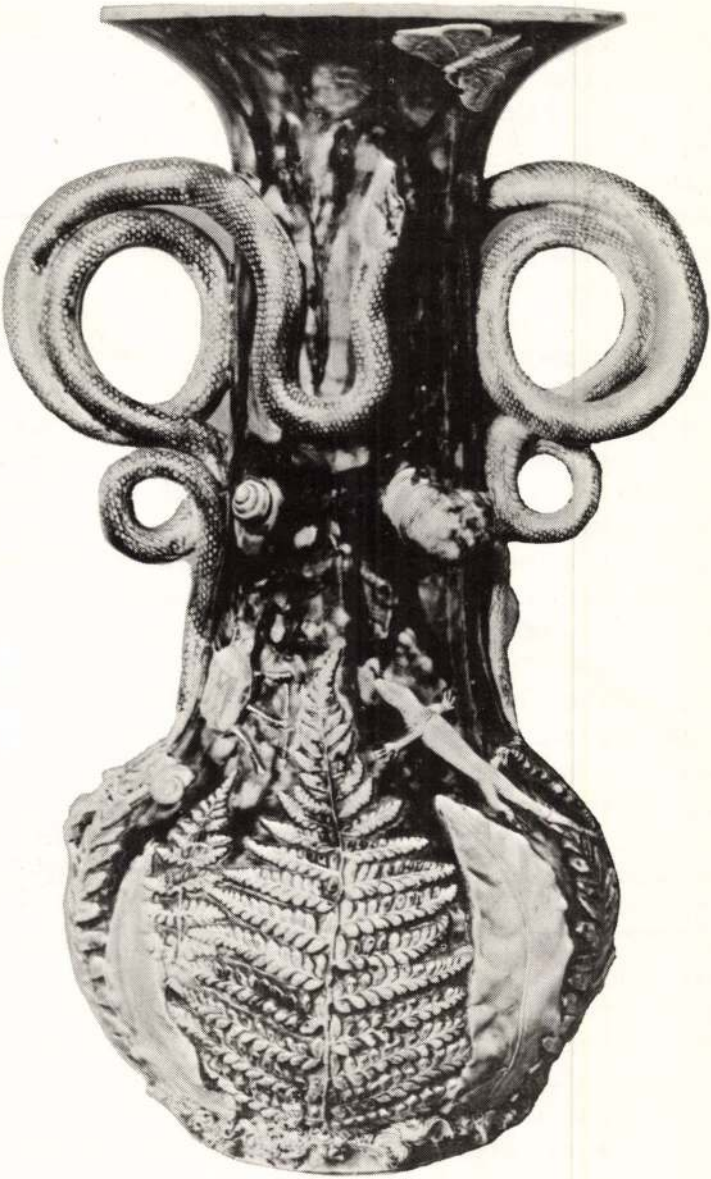

Váza plasztikus növényi és állati díszekkel. Palissy stílusában

között már a több színű majolika vázák, korsók és tálak dominálnak. Egyre több szépséges alkotás kerül ki a keze alól. Nem csoda, ha az 1873-as Bécsi Világkiállításon végképp magára irányítja díszműáruival a külföldi szakkörök figyelmét. Noha e készítmények még magukon viselik a kezdés nehézségeit, olyan újabb technikai eljárások lelhetők fel rajtuk, amelyek az akkori kerámiagyárak fejlett termékei mellett is feltűnő eredetiséget mutatnak. A siker magával hozta az anyagi hasznot is. A Zsolnay-gyár nemcsak Bécsben talált piacot áruinak, hanem külföldről, másfelől is kapott rendeléseket.

Tulajdonképpen csak ekkor kezdődik az igazán kemény munka Zsolnay számára...

Míg Zsolnay 1873-ban a kezdet nehézségeivel küzdött, s csak néhány hónap állt rendelkezésére, hogy a bécsi kiállításra felkészüljön, az 1878-as Párizsi Világkiállításon hosszú évek elmélyült alkotómunkájának eredményeit mutathatta be.

A korszak szellemi kultúráját a historizmus határozta meg, érthető hát, hogy Zsolnayt elementáris erővel foglalkoztatták a régi kerámiatechnikák és előállításuk mikéntje. A két Zsolnay lány: Teréz és Júlia, akik mindketten örökölték apjuk tehetségét, már ekkor, az 1870-es évek közepén megkezdték a pécsi és a Baranya megyei népművészeti emlékek, elsősorban kerámiák, szőttesek és hímzések gyűjtését. „Annyira hatalmába kerített a gyűjtőszenvedély, annyira rajongtam korsóimért és tálaimért – írja Zsolnay Teréz –, hogy követésre méltónak tartottam ezt a stílust. Ismételten kértem édesatyámat, készítsen olyan szép ónmázakat [helyesebb: ólommázakat], amilyeneket kincseimen megcsodáltam. De ő másra, jobbra törekedett. Álma a magas hőfokon égethető zománc volt. Amikor aztán ezernyi kísérlet után megoldotta ezt a maga nemében egyedülálló feladatot, tréfásan megkérdezte tőlem, igaza volt-e, amikor ezt az utat követte, és nem kedvenc ónmázaimmal próbálkozott." A népies elemek és a már kikísérletezett technikák mellett Zsolnay újabbakkal is megpróbálkozott. Fiának, Miklósnak 1875-ben sikerült először az ún. elefántcsontmázat előállítania.

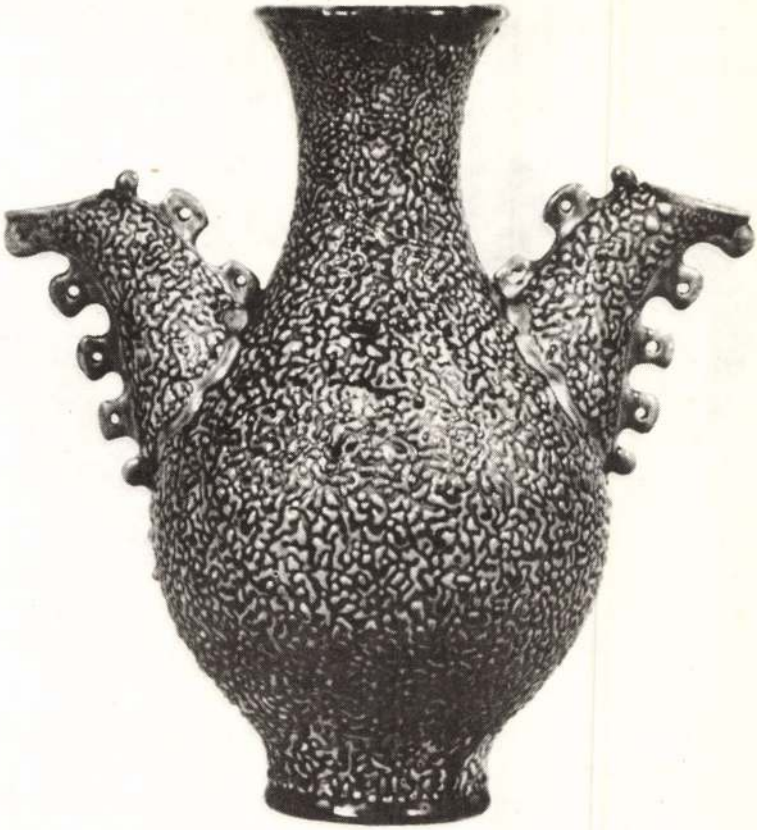

Ún. Tigermázas váza, aranyszínű zöld zománcdísszel

Ez ugyan még tökéletesítésre szorult, de alapul szolgált Zsolnay Vilmosnak a máz végleges összeállításához. Ugyancsak ezekben az években állítottak elő először Pécsett üzembiztos porcelán szigetelőket. Ezek ugyan nem voltak olyan fehérek, mint a porcelánok, de ellenálló-képességük nagyobb volt, mint azoké. A szigetelők folyamatos gyártása azért hasznos és előnyös, mert a porcelán

Váza fehér zsugormázzal

szigetelő megfelelő cikk a kemencetér gazdaságos kitöltésére, ugyanúgy, mint a kis méretű edények vagy plasztikák. Zsolnay szerette volna, ha megbízottja, Testory – akivel állandó levelezésben állt ebben a kérdésben – megfelelő piacot szerez a szigetelők elhelyezésére. Április 12-i levele azonban, levonva a kudarcból a kellő tanulságokat, a tőle megszokott határozottsággal tesz pontot a szigetelőkérdésre: *Sürgönye, amely szerint „fényesen megbuktunk" a szigetelőkkel, igen kellemetlenül érintett. A gyártást természetesen azonnal beszüntettem, de szeretném tudni, mi okozta bukásunkat.* Egyébként ebben a levélben említi először Zsolnay azt, hogy a kályhacsempegyártást is megkezdte. Egyfelől a díszműáruknak éppen nem tekinthető porcelán szigetelők és kályhacsempék gyártásával próbálkozik – előbbivel ugyan nem különösebb siker-

rel –, másfelől szebbnél szebb díszműárukat, vázákat, tálakat készít, amint az 1876-os szegedi kiállításon készült felvétel is tanúsítja. Zsolnay nagy kiállítási polcának már csak a legalsó fokán áll konyhaedény, a többin mind díszműáru. Itt szerepel először *vertantique* tárgyakkal, különféle nagyságú kékes- vagy szürkészöld mázzal bevont, mufolatűzben égetett, klasszikus formájú edényekkel. 1877 végére, sok-sok kísérlet eredményeként kifejleszti a magas tüzű zománctechnikát, mely ettől kezdve mindvégig jellemzi a Zsolnay-készítményeket. A különböző technikák birtokában főleg a hazai és a külföldi múzeumok tárgyai, ismert művészettörténeti publikációk képei szolgáltatták az ez időben készült Zsolnay-kerámiák mintáit. A Magyar Nemzeti Múzeum vezetőin kívül a bécsi Österreichisches Kunstgwerbe munkatársai, köztük az iparművészet-történet szinte minden ágában jártas Jacob von Falke segítségét is igénybe vette Zsolnay. Lányainak, Teréznek és Júliának kötelességéül szabta, hogy Falke segítségével és irányításával készítsenek minél több másolatot híres ötvös-, elefántcsont-, textil- és kerámiatárgyakról. Zsolnay – ugyanúgy, mint Falke – a szőnyegeken, párnákon és nem utolsósorban kerámiákon virító naturalisztikus rózsák, virágcsokrok, madarak helyett a stilizált ornamentika népszerűsítésének fontosságát vallotta. E felfogásának tulajdonítható, hogy a Zsolnay-tárgyakon szinte a kezdetektől stilizált ornamentika uralkodik.

Zsolnayt azonban nemcsak a tárgyak díszítése foglalkoztatta, hanem azok formai megmunkáltsága is. Ezért tett meg mindent annak érdekében, hogy minél jobb művészeket nyerjen meg segítőtársul. Kitűnő művészi érzékét dicséri, hogy éppen a pesti születésű Klein Ármint, a bécsi Iparművészeti Főiskola egyik legtehetségesebb növendékét szerződteti gyárába. Zsolnay Teréz szerint: Klein aprócska, vézna fiatalember volt; kicsi, hegyes, gyér szakállával, ferde metszésű szemével, egész arcformájával egy vézna satnya faunra emlékeztetett, akinek azonban az istenek – megmaradva a mitológiai hasonlatnál – pánsíp helyett ecsetet és ceruzát adtak a kezébe. Klein Ármin tevékenysége nem redukálható az 1878-as

Festett kerámia-lap

Párizsi Világkiállítást közvetlenül megelőző évekre, hiszen művészete főleg az 1880-as évek után bontakozik ki. Mégis e helyen említjük elsősorban, mert az ő munkájának eredménye is az az elismerés, melyet Zsolnay Vilmos 1878-ban kapott Párizsban. Klein a neoreneszánsz művészet hatása alatt dolgozott, főleg a

monumentális plasztika érdekelte. Ezt mutatják az Eötvös Loránd Tudományegyetem Természettudományi Kara Múzeum körúti épületének homlokzatdíszei, de mint kobaltirónos tájaiból megállapíthatjuk, legalább olyan kitűnően rajzolt, mint mintázott. Nagy vesztesége az egész magyar iparművészetnek, hogy tehetsége nem tudott kibontakozni a maga teljességében, mert ragyogóan induló pályája kezdetén, a nyolcvanas évek közepén meghalt. Bár Zsolnay energiáját ekkor már majdnem teljesen lekötötték a gyárral kapcsolatos teendők, a rengeteg kísérlet, újabb és újabb technikák, mázak, díszítések kidolgozása, más, jövedelmezőnek ígérkező vállalkozásokba is belekezdett. 1877 nyarán itthon és Németországban szabadalmat kért egy bélyegnedvesítőre, mely víztartályként szolgáló kis zománcozott vályúból és abban forgatható, mázolatlan, tömör hengerből állott. Majd mikor e vállalkozása nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, Perczel Miklós alispán biztatására megvásárolta Dulánszky püspöktől a Mohácsi-sziget erdőkitermelési jogát. Azonban ez a vállalkozása sem hozta meg a kívánt hasznot. A gyár, noha termékei napról napra ismertebbé és keresettebbé váltak, ugyancsak keveset jövedelmezett, hiszen Zsolnay minden hasznot az újabb kísérletekbe fektetett. „Nemcsak Kosch, a vérbeli üzletember, de még Falke, az esztéta és művészettörténész is szem előtt tartotta az üzleti hasznot. Azt tanácsolta Atyánknak, elégedjék meg az elért eredménnyel, és gyártson csak tökéletes és könnyen eladható árut – írja emlékezéseiben Zsolnay Teréz, majd így folytatja. – De a kutató elme nem ismert megállást. A jót mindig jobbal akarta felváltani, és kimeríthetetlen képzeletét követve mindig újabb, magasabb célért küzdött. A pénz másodrendű volt számára, és ha mégis haszonért törte magát, mint bányavállalata, a vasútvonal építése, a spódiumgyártás vagy akár oly csekélység, mint a bélyegnedvesítő, az csak azért történt, hogy fejleszthesse gyárát, és újat alkothasson."

Zsolnay 1873 és 1878 közötti munkásságát összefoglalva megállapíthatjuk, hogy számos új technikát és formát alakított ki. Sok kávés-, teás- és mokkáskészletet gyártott korallvörös, kék és arany

japán modorú vagy színes naturalisztikus virágdíszítéssel. A vázlatkönyvben negyvennyolc új díszműforma szerepel, mindennél beszédesebben tanúsítva, hogy az 1878-as világkiállításra való felkészülés jó ütemben haladt előre. Zsolnay minden tehetségét és energiáját a kiállításra való felkészülésre összpontosította, és jóformán a gyár addigi teljes repertoárját elküldte Párizsba a konyhaedényekkel együtt. Úgy döntött, hogy a céget helyette fia, a tizenkilenc éves Miklós képviselje, hogy ő közben továbbra is imádott gyárában dolgozhasson. A fiatal, szinte még gyerekember eleinte otthontalanul érezte magát a nagy európai metropolisban, de lassan magára talált. Április 12-i levelében még kábult a látnivalók kavalkádjától: „Hogy milyen elhagyatottnak érezheti magát az ember egy ilyen városban, azt tegnap esti érkezésemkor értettem meg... A sok edény és remek váza láttán egész gyenge lettem. De ahelyett, hogy gyönyörködtettek vagy ösztönöztek volna, kishitűség fogott el. Ma már valamivel vígabban nézem a világot, és remélem, sőt bízom benne, hogy választékomat méltányolják majd... Ne féltsetek, sohasem ismertem mást, mint amit Ti akartok, és amit magam helyesnek tartok. Nem hagyom magam befolyásolni, és nem fogok könnyelműségeket elkövetni." Zsolnay Vilmos április 26-i válaszleveléből rekonstruálhatjuk az anyag elhelyezését is: *Kár, hogy elhelyezésünk a kiállításon nem a legelőnyösebb, és be vagyunk ékelve a pesti és a herendi Fischerek közé. De az elhelyezésen nem múlik minden, és ha nem is táplálok vérmes reményeket, meggyőződésem, hogy az említettek nem szoríthatnak ki minket. Nem félek attól, hogy kishitűséged és határozatlanságod tartós lesz. Párizsban először sok por száll a szemünkbe, de kitisztul. Te is tisztábban fogsz látni, és visszanyered a bátorságodat. Mernünk kell, és sohasem szabad elveszteni az önbizalmunkat.*

Május 1-i levelében végre már a megnyílt kiállításról adhat számot Miklós. Megemlíti, hogy Doulton, a híres angol keramikus is vett tőlük egy perzsa nefelejcsdíszes darabot. Erre válaszolva írja Zsolnay: *Kétszeresen örülök a hírnek, hogy Doulton vett egy vázát, mivel ez a legjobb bizonyítéka annak, hogy elértünk valamit.*

Csak az aggaszt, hogy a vevők a zsüri bírálata előtt széthordják az anyagot... Égető szükségem lenne egy jól képzett korongosra... A kemencét most boltozzák, de szörnyű lassan megy minden, mert hiányzik a pénz a gyors és racionális építkezésekhez... Ha gyártmányaink megnyerik egy szakember tetszését, igyekezz őt társulásra bírni, hogy egyesült erővel és kellő tőkével még jobbat, még szebbet tudjunk alkotni...

Miklós május 7-i levele már optimistább az előzőknél. „Nem adom át magam a túlzott reménynek, de bízom abban, hogy sikerünk lesz... Azt is látom, hogy állandó összeköttetésben kell állnunk a világgal. Finomárunk részére meg kell szerezni az angol piacot..." Majd apja aggodalmaira válaszol: „Légy nyugodt, gondoskodom róla, hogy a zsüri alaposan megnézze a kiállításunkat, de sohasem leszek tolakodó. Úgy vélem, az ember sokkal jobban imponál, ha keresik, mint ha maga keresi az összeköttetést. Mindig ügyelek arra, hogy a legjobb darabokat megtartsam. Egyébként a bíráló bizottság június végén vagy július elején kezdi meg működését, addig bőven van időnk mindent megfontolni." Május 13-i levelében pedig ezt írja apjának: „A herendi Fischer sok árut hozott, és úgy látszik, kielégítő üzleteket köt. Nagyon igyekszik velem barátkozni, helyesebben fenntartani köztünk a jó viszonyt. Azt az ajánlatot tette, hogy Pécs társuljon Herendhez. Kiállítási polcuk szép, de nem impozáns."

Végre közel kerültek a nagy naphoz. Miklós erről így számol be június 18-i levelében: „Ma vagy holnap ér hozzánk a bíráló bizottság, így állandó izgalomban élek. Hogyne lennék izgatott, amikor a bizottság tagja H. E. L. V., akiben nem lehet megbízni. Herend ijedtében hors-concours. A pesti Fischer tegnap ért ide néhány láda áruval. Csoda, de még ezt a silány anyagot is veszik! Lehangoló, hogy az emberek nagy részének se szépérzéke, se ítélőképessége nincs. Csak nagyság szerint mérlegelnek..." Csaknem négy hónap telt el a zsürizéstől az eredmény kihirdetéséig. Az eltelt időben Zsolnay egyik levelet a másik után írja fiának, Miklósnak Párizsba, és próbálja a közben megvett tárgyakat pótolni.

Végre október 22-én este megérkezik Pécsre Miklós távirata, amelyben tudatja, hogy a zsüri ítélete: aranyérem.

Ez a titkon remélt, mégis váratlan hír nagy örömmel töltötte el a családot, s ez az öröm a következő napon megkétszereződik, amikor Miklós arról értesítette őket, hogy a francia kormány becsületrenddel tüntette ki Zsolnay Vilmost. *Az aranyérem* – írja Zsolnay fiának – *nem volt számunkra meglepetés, ezt elvártuk. A becsületrend viszont mindannyiunkat meglepett, és őszintén bevallva nagy örömet szerzett! ... Tudod fiam, hogyan és kinek kell megköszönnöm ezt a megtisztelő elismerést? Seregesen érkeznek az üdvözlő levelek és táviratok, külön megemlítem közülük Fischeréket. Nem bántja őket túlzottan a mellőzés?*

Az 1878-as Párizsi Világkiállításon elért siker szélesre tárta Zsolnay előtt a külföld kapuit, műtárgyai meghódították a világpiacot. A kiállítás novemberben zárt, de 1879 második feléig tartott, amíg legyártották és szétküldték a különböző megrendeléseket.

Ennek a hatalmas és a maga nemében páratlan sikernek a hatása Zsolnay Vilmost egy életen át elkísérte, olyannyira, hogy a következő évek munkáit enélkül nem is érthetnők meg.

V.

A nagy siker után

Az 1878-as Párizsi Világkiállítás tehát nagyszerűen végződött Zsolnay Vilmos számára. Munkái osztatlan sikert arattak. Talán ez ejtette gondolkodóba, hogy árui minőségi védelméről gondoskodjék.

Milyen veszély fenyegette Zsolnayt? Voltak hazai vetélytársai, vagy csak néhány külföldi gyár bírta a Zsolnay által diktált iramot? Már említettük a különböző porcelángyárak termékeinek beáramlását Magyarországra, melyek elsősorban a porcelán- és kőedénygyáraknak jelentettek problémát, a fajanszgyárakat – sajátos termékeiknél fogva – megkímélte az egyre élesedő konkurrenciaharc. A XIX. század második felében dolgoztak ugyan rangos fajanszgyárak Európában, mint például az olasz Cantagalli- vagy a Ginori-gyár, ezek azonban erősen olaszos karakterű áruik miatt nem találtak egyöntetűen kedvező fogadtatásra Európa piacain, így hazánkban sem jelentettek komoly konkurrenciát. Felfejlődőben volt viszont a később a Zsolnay-gyárral is vetekedő Fischer-gyár. Fischer Ignác 1864-ben már Pesten van, és virágzó porcelánfestöde tulajdonosa. Kerámia önálló előállításával ekkor még nem foglalkozik, a hatvanas évek végén azonban erre is kísérletet tesz. 1869-ben már húsz munkással dolgozik, és készítményei az 1872., illetve az 1876. évi szegedi országos kiállításokon komoly elismerést aratnak. E sikereken felbuzdulva 1877-ben a porcelánfestésről teljesen áttér a majolikagyártásra. A kezdet olyan szerencsés, hogy 1880-ban már hetven munkást foglalkoztat, egy évvel később pedig gyártelepe elégtelennek bizonyul a nagy mennyiségű rendelés telje-

sítésére, ezért azt megnagyobbíttatja. Megveszi a külső Dob utcában a volt Ildényi-féle keretgyár épületét, és ezt céljainak megfelelő műhellyé alakítja át. A gyárban gőzerőt alkalmaz, tizennégy égetőkemencéje, ötven segédgépe s mintegy kétszázötven munkása van. Festödéjében száznegyven munkás dolgozik. E néhány adatból is kitűnik, hogy Zsolnay számára nem a hasonló külföldi gyárak jelentették a fő veszélyt, hanem elsősorban Fischer Ignác műhelye, mely éppen ezekben az években fejlődik a Zsolnay-gyárral majdnem egyenrangúvá. A termékekből is nyilvánvaló, hogy a két gyár egymással éles versenyben állt, sőt Fischernek talán még kiterjedtebb külföldi piachálózata volt, mint Zsolnaynak. Fischer Ignác már az 1880-as években készítményeinek mintegy kilenctizedét exportálja, nagyrészt Amerikába, sőt Kínába is. Raktárai vannak Bécsben, Lipcsében, Hamburgban, Brüsszelben, Párizsban, Londonban, Koppenhágában, Varsóban, Isztambulban, Szmirnában, Portóban és Milánóban. Fischer ugyanúgy tisztában van azzal, hogy mi kell a külföldnek, mint Zsolnay. Egyébként Fischer ugyanazt a „népies" – vagy ha úgy tetszik: „magyaros" – stílust követi, mint Zsolnay. Technológiájuk is sokban hasonlít egymásra. Fischer is ólmos mázat használ, erre festi máz feletti ólomfestékkel magyaros motívumait, akárcsak Zsolnay. A népművészeti formák és elemek óhatatlan formai és díszítésbeli összecsengést, hasonlóságot, rokonságot eredményeznek. Zsolnay már számos formát, motívumot és technikát végigpróbált, amikor Fischer megjelenik a piacon kerámiáival, így jogos az a feltevése, hogy Fischer utánozza az ő eljárását, stílusát. Zsolnay mindenáron ki akar térni Fischer elől, ezért – bár masszája és technikája komoly elismerésben részesül 1878-ban Párizsban – tovább kísérletezik annak fehérítésével. Arra törekszik, hogy Fischer sárgás, kőedényszerű anyagától eltávolodjék, és olyan technológiát alakítson ki, mely a massza fehérségét próbálja kiaknázni. Ezt azonban önmagában kevésnek érzi, ezért árui törvényes védelméről is gondoskodni akar.

A kapitalizmus fejlődésével 1869-ben nálunk is megjelenik az

árukat védő ún. „védjegytörvény". Két évtizeddel később, 1892-ben a törvény tovább módosul, a törvényes áruvédelem feltételei azonban lényegében már 1869-ben kialakulnak. E védjegytörvény írja elő a „központi védjegylajstrom" vezetését; erre mindazon árukat és védjegyeket bevezették, amelyekre tulajdonosaik védelmet kértek a területileg illetékes iparhatóságtól.

Jeggyel már a XVIII. századi kerámiákon is találkozunk. Ezek közül a múlt század második fele óta – amikor gyűjtésük Európaszerte megindult – igen sokat sikerült összegyűjteni. Magyarországon a *Művészi Ipar* hasábjain találkozunk velük először, főleg kerámiatörténeti tanulmányok illusztrációiként. A kerámiajegyek gyűjtését a kerámia és története iránti érdeklődés indította el. A jegyet úgy kezelték, mint a tárgy legfontosabb attribútumát, amelynek segítségével nemcsak a készítés ideje tisztázható, hanem a helye és körülményei is. Ugyanakkor a jegyek körül nemcsak nálunk nagy a bizonytalanság, hanem külföldön is. Ma már köztudomású, hogy a kerámiajegyek tartalma igen különböző lehet. Más a tartalma a népvándorlás idejéből való vagy a középkori fenék-, illetve peremjegyeknek, mint például a XIX. századi gyári jegyeinknek, illetve védjegyeinknek. A korai jegyek problémáival itt egyáltalán nem foglalkozunk, s a XIX. századi jegyek közül is csak a Zsolnay-jegy kialakulását érintjük.

Zsolnay Vilmos is használt jegyet kerámiáin már az 1870-es évek elejétől, talán éppen 1873-tól. Első jegye Pécs német nevének, Fünfkirchennek a kezdőbetűje, az *F* betű. A következő szakaszban a *Z W*, vagy *W Z* monogramot és a *Pécs* megjelölést használta áruin megkülönböztetésül. Ez azonban nem volt nyilvántartott és bejegyzett jegy, csupán árui megjelölését célozta. 1878-ban azonban felmerült a jegy használatának szükségessége, mint ami védi, óvja árui minőségét, és biztosítja tulajdonosa számára a technika, a forma, a dekor elsőbbségét, ha úgy tetszik: utánozhatatlanságát. Ezek késztetik arra Zsolnay Vilmos „porczellán-, kő-edény-, majo-

lika- és terracotta-gyáros"-t, hogy termékeit védjegyeztesse. A bejegyzésre a soproni Kereskedelmi és Iparkamaránál kerül sor 1878. december 30-án, délelőtt 10 órakor, 17-es sorszám alatt. A gyár bélyege: egymás mellett álló öt torony kettős kereszttel, egyszerű csúcs alakban. Ettől jobbra a felirat: Zsolnay Pécs 1878. Balra: *T. J. M.* betűk. Ha meggondoljuk, hogy e lajstromozásra csak a Párizsi Világkiállítás zárása után került sor, nyilvánvaló, hogy Zsolnayt a művészi tárgyaknak párizsi sikere s az itthon kialakult sajátos körülmények késztették a bejelentésre.

VI.

Festői ambíciók

Az 1870-es évek közepe, második fele a historizmus diadalát hozta. A kerámiában is a többnyire régi edényeken látható díszes jelenetek, történelmi csataképek váltak divatossá. Európa keramikusai szinte kivétel nélkül ezek előállítására törekedtek. Már a XVII. század második felében és a XVIII. század elején elterjednek – főleg a német és németalföldi területeken – a nagy felületű kerámiaképek, a díszesen festett tálak, vázák és kályhacsempék. Ezek azonban ónmázas technikával készültek. Az egyszer égetett (zsengélt) agyaglapokat fehér ónmázzal vonták be, s így nyersen festették rá színezőoxidokkal a kívánt mintát. Felesleges hangsúlyoznunk, hogy a nyersen mázazott felület festése igen nagy szakértelmet, ügyességet kívánt, ezért a festhetőség kedvéért a fehér fedőmázt is ráégették az agyaglapra. De még így sem volt könnyű felvinni az alapra a színeket.

A XIX. század hatvanas-hetvenes éveiben kezd kibontakozni nálunk is a történeti festészet. Madarász Viktor, Székely Bertalan, Than Mór neve fémjelzi – hogy csak a jelentősebbeket említsük – az új történelmi irányt. Erőteljes formák, komor színek jellemzik ezt az akadémikus szellemben fogant művészeti stílust.

A németalföldi fajanszfestési eljárás az ún. tónusos festést kultiválta. Ez azt jelenti, hogy nem a színek légióival, hanem csak egy színnel, főleg a kékkel dolgoztak. Egyébként is a fajanszra csak négy fém oxidjával lehet festeni. Az olajfestményt tehát ezzel a technikával nem lehet imitálni.

Zsolnay Vilmost hajlamai, képességei a festészet felé vonzották.

Minden vágya az volt, hogy a festészetet választhassa élethivatásának. Szülei azonban lebeszélték őt erről a pályáról. A kispolgári felfogás nem sokra becsülte a művészi pályát, így Zsolnay Vilmos, miután befejezte a bécsi politechnikumot, nem festő, hanem kereskedő lett. Festegetésre csak vasárnaponként vagy a délutáni órákban maradt ideje, kedvtelésként. Művészi becsvágya kiélésére keramikusi hivatása ugyan tág lehetőséget biztosított, a piktúrával azonban mégsem szakított véglegesen. Sajnos műveit évszámmal, kézjegyével nem látta el, így csak lányai, Mattyasovszky Zsolnay Teréz feljegyzéseire hivatkozva állapíthatjuk meg egy-egy képének keletkezési évét és körülményeit. Ebből tudjuk, hogy első képeit még csaknem gyermekfejjel, tizenöt-tizenhat éves korában készítette. Utolsó képe egy kaktuszt, barackokat, szőlőfejeket és sütőtököket ábrázoló csendélet. Ám ahogy a kerámiagyár egyre bővül és fejlődik, Zsolnay munkája, gondja is megszaporodik, és elvonja őt a vasárnapi pihenőóráktól, kedves szórakozásától, a festéstől; vagy új tevékenysége annyira kielégítette művészi ambícióit, hogy a festés mint önálló művészet nem érdekelte többé olyan intenzíven, mint kereskedő korában. Elnyomott, majd más irányba terelt művészi kedvtelése azonban – úgy látszik – még egyszer fellobbant az 1878-at követő években. A Párizsi Világkiállításon egy olyan kerámiatechnika is felbukkant, amely a sokáig festői ambíciókat tápláló Zsolnayt megragadta és elbűvölte. A kiállító az európai kerámia egyik legnagyobb egyénisége, Theodor Deck volt. „Ő volt az első, aki először készítette nagyban azokat a gyönyörű képeket, melyeknek előállítására sajátságos módszert használt – írja róla Wartha. – Félig reliefszerűen festett, nyers fajanszalapra glazúrával kevert fémoxidokkal. Erre alacsony temperatúránál olvadó mázt borított, és ez behatolt az oxidos masszába, és olyan hatásokat létesített, amelyeket nem lehetett még eddig olajfestékkel elérni."

Már a technika első népszerűsítői is hangsúlyozták, hogy ezzel az eljárással még az olajfestéknél is mélyebb tónusokat lehet előállítani. Franciaországban ekkor már halódott az akadémizmus, érthető hát, hogy e technika éppen Franciaországban nem aratott

sikert, a találmány pusztán technikai érdekesség maradt. Magyarországon más volt a helyzet. 1873-ban ugyan hozzánk is betör az impresszionizmus Szinyei *Majális*ával, de évtizedekig csupán elszigetelt példa maradt. A közízlés az akadémikus festészetet kultiválta. Zsolnay a maga ízlését vetítette ki, amikor megpróbálta meghonosítani ezt a technikát nálunk is.

Wartha Vince a következőket mondja ezekről az „olajfestményutánzatokról": „Zsolnay Vilmos valóban bámulatos eredménnyel dolgozta ki ezt az eljárást. A festő nyers agyagtáblára fémoxidos agyagpéppel fest, és csak ezután kerül a kép a mázolás és kiégetés művelete alá. A máz a színes agyagokat áthatja; ez olyan mélységet, oly fényt kölcsönöz a színeknek, hogy ugyanezt olajfestékkel a vászon felületén nem lehet elérni. Az ekként előállított festmény, mondhatni, örök időre való, amennyiben szabad levegőn sem változik el." Ezzel a technikával készült a Budai Vár Szent István-terme részére az Árpád-házi királyok festménysorozata: Roskovits Ignác tervei alapján festették a gyárban alkalmazott művészek. A képeket 1892-ben bemutatták a bécsi Iparművészeti Társulat kiállításán, ott felfigyelt rá egy francia építész, aki Romániában dolgozott templomok tervezésén és építésén, és megrendelt a sinaiai és constanţai templomok részére összesen 382 darab, zömében 180 × 92 cm méretű képet.

E táblaképek tervezőiről, kivitelezőiről viszonylag keveset tudunk. A főleg tájképeket, népi és keleti motívumos életképeket, tanulmányfejeket, kosztümös idilleket, mesés vagy várostromos jeleneteket, reneszánsz delnőket, kedélyes ónémet polgárokat ábrázoló falitál-képeket gyaníthatóan idegenből jött német tervezők és edényfestő szakmunkások készítették. A kivitelezés változatossága különböző szaktudású és alkatú tervezőkre és festőkre utal. Ezek az ábrázolások sokszor minden eredetiség nélküliek, és csupán ügyes másolatoknak látszanak, de a maguk korában, polgári körökben igen kedveltek voltak. Ezeket a Wartha által is kiemelt műveket Zsolnay irányításával olyan festők hozták létre, akik jórészt ismeretlenek maradtak. A gyárban azóta sem készültek ilyen árucikkek.

VII.

Kísérlet az alapanyagokkal

Zsolnay Vilmos pécsi műhelyében már a hatvanas években megindul a kutatómunka, a kísérletezés új kerámia-alapanyagokkal. Ez a törekvés a hetvenes évek végén, a nyolcvanas évek elején sem szűnik meg. Elsősorban a Torda-Aranyos megye és Ungvár környék felé fordul Zsolnay figyelme. A Torda-Aranyos megyei Szind község kaolintartalmú ásványait a század eleje óta ismerik: a batizi kőedénygyár innen fedezte alapanyagának egy részét. 1881-ben mégis a meglepetés erejével hat, hogy „Torda-Aranyos megyében Szind község határában óriási kiterjedésű porcellánföld-(kaolin-) telepre bukkantak...".

Az Ungvár környéki dubrinicsi kaolintelepek szintén ismertek már a század elején. 1846-ban kaolintisztító üzem működik a megye területén, amelynek anyagát Bécsbe szállítják. Ez alkotja a híres bécsi porcelán egyik alapelemét. 1853-ban pályázatot hirdetnek egy Dubrinicson felállítandó porcelángyár alapítására. 1883-ban felmerül egy Ungvárott létesítendő agyagipari iskola eszméje. „Az ügy iránt egyébként a hazai szakférfiak körében is nagy érdeklődés mutatkozik. Zsolnay pécsi gyáros azzal fordul Novák Endréhez, hogy kívánatos volna tájékozás és tanulmányozás céljából ezen gyári üzem megtekintése..."

A század hetvenes-nyolcvanas éveiben az ipari termelőerők fejlődésével előtérbe kerül a hazai nyersanyagok fontossága, szerepe. A Földtani Intézet már a nyolcvanas évek elején külön gyűjteményben állítja össze az országos geológiai felvételek alkalmával talált ásványi anyagokat. E gyűjtemény egyik csoportját az agyag-, üveg-

és cementipar nyersanyagai alkotják. Miután a gyűjtött nyersanyagok, különösen az agyag értéke és használhatósága csak gyakorlati kipróbálás útján állapítható meg, a vizsgálatok elvégzésével a Földtani Intézet Petrik Lajost és Mattyasovszky Jakabot – Zsolnay Vilmos vejét – bízza meg 1884-ben. Ilyenképpen még 1884-ben százhetvenhét magyarországi agyagfajta vizsgálatára került sor, melyeket az 1885. évi országos kiállításon az égetett próbákkal együtt mutattak be. Csak az 1885-ös kiállítás után derül ki, hogy e különleges hazai fehérföldek – noha különböznek a valódi kaolintól – alkalmasak porcelán készítésére, s így kaolinnak, pontosabban riolit-kaolinnak nevezhetők. Miután azonban a riolit-kaolin összetétele eltér a meglehetősen állandó összetételű külföldi kaolinoktól, magas az alkálitartalma, nemigen tűzálló, és csak alacsonyabb hőfokon égethető, ún. japán porcelán készíthető belőle. Az ilyen alacsony hőfokon égetett porcelán gyártásánál a túlégetés alig kerülhető el a gyakorlatban, és azzal a veszéllyel jár, hogy több lesz a selejt. Ezzel szemben előnye, hogy kiégetéséhez kevesebb tüzelőanyagra van szükség.

Zsolnay ösztönös érzékét dicséri, hogy megérezte az ún. riolitporcelánra való átállással járó veszélyeket. Ugyanakkor mindent megtett, hogy az új alapanyagot valamiképpen mégis beleépítse masszájába. Az 1878-as Párizsi Világkiállításon bemutatott Zsolnay-árukat nem lehetett az ismert agyagáruk egyik csoportjához sem sorolni – sem a porcelánhoz, sem a fajanszhoz –, mert a két áruféleség tulajdonságait egyaránt magában foglalja. Dr. Alexander Schmidt berlini professzor, a Zsolnay-gyár egykori igazgatója, aki – mint tudjuk – összekülönbözött Zsolnayval, és ennek következtében került el Pécsről, s így aligha vádolható a Zsolnayak iránti elfogultsággal, a Párizsi Világkiállításról írt könyvében így nyilatkozik: „Zsolnay Vilmos Pécsen egy művészi agyagáru-kollekciót állított ki, amely annyira egyedülálló, s annyira különböző minden más gyártmánytól, hogy rögtön általános érdeklődést keltett, és technikai szempontból nézve a szakemberek előtt is talány volt." Schmidt a továbbiakban ismerteti ezt az anyagot és gyártási

technikáját, s ennek alapján porcelánfajansznak nevezi. Tény, hogy Zsolnay a Párizsi Világkiállítás zsüritagjait, akik pedig mind kerámiai szaktekintélyek voltak, olyan dilemma elé állította gyártmányainak újszerűségével, hogy kerámiai-kémiai vizsgálatnak vetették alá a gyártmányait. Nem akarták ugyanis elhinni, hogy a pórusos cserépen ólommentes, magas hőmérsékleten olvadó máz van. És a vizsgálat után odaítélték Zsolnaynak a kiállítás nagydíját.

A pécsi porcelánfajansz gyártástechnológiája a porceláné hoz hasonlított. Először 900–1000 °C-on zsengélték, majd mázolás után kb. 1250 °C-on égették. Anyaga a mázas égetéskor sem tömörödött, hanem porózus maradt, törésfelületén nyelvhez tapadó, likacsos szövetű, nem áttetsző. Wartha Vince azt javasolta Zsolnaynak, hogy anyagát riolit-porcelánnak nevezze. Ez az elnevezés azonban nem ment át a köztudatba, a nagyközönség mindmáig teljesen helytelenül Zsolnay-majolika néven ismeri.

Nem kétséges, hogy Zsolnay e gyártmánya az eddigiekhez képest nem merőben új, hanem az 1873-ban kialakított massza javított, átalakított változata. Az 1884-es nyersanyagkutatás hatására azonban megváltozott alapanyagának összetétele. Zsolnay a költséges pilseni kaolin és blaszkói agyag helyett hazai alapanyagokhoz, elsősorban sárospataki kaolinhoz folyamodott. Az sem véletlen, hogy a magyarországi riolit-kaolinok közül éppen a dubrinicsit és a nagyszentmihályit alkalmazta már 1878, illetve 1884 előtt. Ugyanis ezeket könnyen be tudta építeni masszájába, mert kémiai összetételüket már a XIX. század közepe óta ismerték.

Zsolnay Vilmos mindent megtett, hogy masszájához a szükséges nyersanyagokat biztosítsa: 1884-ben már számos agyag- és kaolinlelőhely tulajdonosa. Mattyasovszky Jakab és Petrik Lajos jegyzéke szerint ő bérli a sztajnyáni (Ung megye) agyagbányákat. A sztajnyáni agyagbánya 1 km-re feküdt Nagymihálytól, ezért az agyagot a Zsolnay-receptkönyvek nagymihályi kaolinnak nevezik. Ugyancsak övé volt a dubrinicsi (Ung megye) bánya is. A bánya évi termelése ötezer métermázsa volt. E két agyagbányán kívül 1885-ben Zsolnay még más kaolin-, illetve riolittartalmú agyagbá-

nyákat is bérelt. Így például a Bihar megyei révi agyagból évente mintegy húszezer métermázsát használt fel masszájához. A beregszászi Nagy-hegy felső részén Beregszász városhoz tartozó bánya, valamint a nagyváradi káptalan tulajdonát alkotó szászfalui lelőhelyek szintén tetemes mennyiségű alapanyagot adtak a híres Zsolnay-„porcelánfajanszhoz". Az elefántcsontszínű massza abban különbözött a fehértől, hogy kevésbé vasmentes nyersanyagokat használt hozzá Zsolnay, így például 25% tettyei homokot.

A Zsolnay-kerámiák máza is a lágy porcelán összetételének felel meg. Az ebből készült edények, kancsók, bögrék, tálak között sok a kizárólag Zsolnay munkáira jellemző, pinkfestéssel színezett, amelyet kívül rózsaszínű, belül pedig átlátszó mázzal látott el, amely alatt előtűnt a cserép sárgásfehér színe. A díszedények festésére általában erős tüzű, máz feletti festéket használt, de alkalmazta a máz alatti festést is. A minták kontúrjait a mázfelületen kirajzolták, majd ráfestették a mintát az erős tüzű festékkel, amely voltaképpen színes máz. A színes mázfestékek az alapmázból készültek színező oxidok hozzáőrlésével. A színes mázakhoz Zsolnay Vilmos kobalt-, réz-, nikkel-, mangán- és uránsókat használt, valamint krómoxidot, vasoxidot és titánoxidot. A színes mázakkal festett tárgyakat valamivel alacsonyabb hőmérsékleten égette, mint az alapmázat. Ilyenkor az erős tüzű festék, vagyis a színes máz kissé beleolvadt az alapmázba, s a Zsolnay-gyártmányokra annyira jellemző, szép hatást keltett. Az eljárás nehézsége abban rejlett, hogy igen kevés fém-oxid alkalmas magas hőfoknál a színezésre, mert közülük a legtöbb elillan vagy redukálódik. Zsolnay e készítményét valóban méltán nevezték „porcelánfajansznak", mivel alapanyaga – eltérően a valódi porcelántól, amely egész tömegében meglágyul a magas tűzön, s ez okozza rendkívüli átlátszóságát – a magas hőfokon nem olvad meg, és meg sem lágyul.

„A rajzban nincsen éles, keményre határolt vonal – írja Zsolnay porcelánfajanszáról Wartha Vince –, lágyan simulnak a tündöklő virágok a kissé sárgás alaptesthez, és az egymásba folyó erős tüzű zománcok néha olyan hatást idéznek elő, hogy a néző a természetes

virág bársonyszerű felületét véli látni. A színeknek ez az egymásba folyása nagyobb felületű tárgyakon is gyönyörű hatást szül. A máz nem afféle zsíros fényt ad, mint a modern fajanszokon, hanem kissé áttetsző anyaga kevesebb fényt ver vissza. Ha vékony csiszolatot készítünk a Zsolnay-féle gyártmányokról, akkor látjuk, hogy az üvegszerű mázban átlátszó, rövid oszlophoz hasonló kristályok vannak kiválva. Ezek a kristályok okozzák azt a sajátos fényt, melyet a felület visszaver."

Tehát Zsolnaynak szinte kínálkoztak a feltételek az új kerámiastílus megteremtéséhez. A gyengén sárgás, szinte a vászonhoz hasonló edénytest, az erős tűzön kiégő, felülethez simuló színes máz, az összefolyást eltakaró aranykontúr (inkrusztáció), mind egyéni stílus lehetőségét rejtették magukban. A körülmények azonban bonyolult helyzetet teremtettek, bármennyire adottak voltak is a továbbhaladás feltételei.

Mielőtt Zsolnaynak az 1880-as évek közepe táján kibontakozó stílustörekvéseivel foglalkoznánk, számba kell vennünk azokat a körülményeket, amelyek nemcsak Zsolnay művészi termékeit befolyásolták, hanem az egész korabeli magyar porcelán- és kőedényiparét.

VIII.

A historizmus sodrában

A magyar kerámia 1878 után egyre gyakrabban szerepel különböző világ- és nemzetközi kiállításokon. A Párizsi Világkiállításon nemcsak Zsolnay Vilmos keltett feltűnést készítményeivel, hanem Fischer Ignác pesti porcelángyáros is. „Ezen idő alatt kedvezőbb fordulat állott be idehaza is: az előkelő világ, mely még rövid évek előtt nagyon kicsinylőleg tekintett hazai gyártmányainkra, apródonként meggyőződött, hogy ezen iparágunk – noha még csak fejlődése kezdetén van – egyenrangot foglal el a világ legjobbjaival" – írja Mudrony Soma a *Magyar Ipar*ban. Zsolnay és Fischer sikeres párizsi szereplésének köszönhető, hogy a budapesti és a pécsi majolikagyárat elhalmozták megrendelésekkel. A siker ugyanakkor felvetette a magyar kerámia továbbfejlődésének kérdéseit is.

Az 1870-es évek végén, az 1880-as évek elején – mint már említettük – a historizmus uralkodik nálunk. „Ezen irányzatnak egyik jellegzetessége többi közt..., hogy az agyagiparban a porcelán mellett, mely a közelmúltban majdnem egyeduralommal bírt, ismét előtérbe lépett a valamivel durvább anyagú, de épp ezért erőteljesebb alkotásokra alkalmas majolika és fajansz."

Az alapanyag mellett a díszítőelemek is megváltoznak, átalakulnak. A finom vonalú barokk és rokokó elemek teljesen eltűnnek, s rusztikusabb minták, díszítőelemek jelennek meg a dísz- és használati edényeken egyaránt. Noha a külföldi szaklapokban is számos „elég szép" minta jelenik meg, „nem elegendő ezeknek puszta utánzása, hanem szükséges, hogy hazánkban régebben előállított

iparcikkek motívumait is értékesítsük, vagyis hogy ne legyünk a jelenleg is dívó külföldi stílusoknak szolgai utánzói..." – vélekedik dr. Schnierer Gyula. A magyaros nemzeti stílus megteremtése, kialakítása azonban nem könnyű, mert Magyarországnak éppen hányatott története, a fennmaradásáért vívott örökös harc következtében nem maradt ereje önálló stílus teremtésére – amint ezt Steindl Imre véleménye is kifejezi: „A reneszánsz, román, gót stílusnak nincsenek magyar árnylatai. A folytonos harcok s küzdelmek alatt a művészeti irány elsatnyult, s megállapodott az olasz és francia mesteremberek által..." Majd így folytatja: „Nekünk tehát nem magyar stílust kell most megteremtenünk, hanem magyar művészetet, s a megállapodott állami és politikai viszonyok közben majd kifejlődik a magyar stílus is. A fő feladatunknak oda kell irányulni, hogy a most divatozó stílusokat meghonosítsuk, s ezeknek lehetőleg nemzeti jelleget adjunk." Vagyis előbb egyáltalán művészetet kell teremtenünk, sajátos jelleggel.

Az „útkeresés" hosszú évekbe telt. Steindl Imre – az Országház építője – egészen máshol keresi a magyar ornamentikát, mint néhány évvel később Vidéky és Huszka tanárok. Steindl szerint „a magyaros ornamentek bizánci stílből erednek, ami az erdélyi románok hímzéseiben, katrincáiban, szegélyeiben élénken nyilvánul. Máramarosban pedig oláh fatemplomok román és gót stíl szerint építvék. Ezért nem lehet magyar stílről szó, s magyar árnylatról sem; a régi alkotásokban – kevés kivétellel – a tervezet olasz és francia, a detail német."

A századvégen felvirágzó ún. magyaros stílus sem magától született meg, hanem állami, központi segítséggel. Az országszerte megindult széles körű gyűjtőmunka eredményeként igen sok népi ornamentikát, díszítőelemet vettek számba. Ezekből válogatták össze a különböző alkotásokra alkalmas díszítőelemsort, melyet az ún. *Mintalapok* füzeteiben adtak közre.

A magyaros stílus 1885-től kőedényeinken is megjelenik. A fehér alaptestű s árnylag alacsony hőfokon olvadó, átlátszó, színtelen mázú kőedény ugyanis igen alkalmas ilyen díszítésre. „A magyaros

díszítés elemei – írja Pap János *Az agyagipar az ezredéves országos kiállításon* című könyvében – igen jól alkalmazkodnak kőedénygyáraink alapanyagához, amennyiben azok nagyobb technikai nehézség nélkül kirajzolhatók az egyszer égetett biszkvit tárgyakra, a likacsos szövetű cserépre – de csak a művészi ízlés, a művészi érték rovására. Kőedénygyáraink nem találták ki a módját annak, hogy ezen elemeket olyan módosítással alkalmazzák, amely ugyan technikai nehézségeket idézett volna elő, de ezzel a tárgyak értékét sajátosságukon kívül is még szerencsével fokozhatták volna..."

A Zsolnay-gyár fejlődésében két tendencia jelentkezik a múlt század végén. Az ipari porcelánon kívül egyre csökkenő mennyiségben, de még mindig jelentős mértékben foglalkozik díszkerámiával is. Ennek köszönheti, hogy a kőedénykrízis és a fazekasválság megrázkódtatásait könnyen átvészelte. Zsolnay Vilmos nagysága tehát többek között abban rejlik, hogy az európai válság kellős közepén sikerült megtalálnia azokat a lehetőségeket, amelyek gyára virágzását biztosították. Ezen túlmenően utat mutatott évtizedek kerámiai munkásainak, művészeinek is. A díszkerámia megjelenése, kibontakozása és felvirágzása Magyarországon elválaszthatatlan Zsolnay Vilmos nevétől.

Akarva-akaratlanul a Zsolnay-gyár is beleszólt abba a vitába, mely a „hogyan tovább" kérdéseire próbált válaszolni a rendelkezésre álló alapanyagok, az egyre növekvő külföldi konkurrencia számbavételével. Zsolnay Vilmos nem teoretikus volt, nem elvi síkon szólt hozzá a vitához, hanem gyártmányaival, azok anyagával és művészi minőségével. Az 1870-es évek közepén benne is felmerült ugyan a kérdés, hogy a kőedény vagy a porcelán lesz-e a jövő alapanyaga, az 1878-as Párizsi Világkiállítás tanulságai azonban mindezt eldöntötték. Megmaradt eredeti anyagánál, a kőedénynél. Tévedés volna azonban a korabeli kőedénygyárak termékeit Zsolnay kőedényeivel azonosítani. Zsolnay Vilmos kőedénye – mint ezt már az 1878-as vegyelemzés is bebizonyította, és Wartha is megállapította – a riolit-porcelán egy válfaja volt. Nemcsak gyártástechnológiájában, hanem díszítésében is eltér a

korabeli magyarországi gyárak kőedényeitől. Mint láttuk, Zsolnay Vilmos már 1873-ban megpróbálkozott hazai hagyományaink felújításával. A historizmus légkörében ekkor még elsősorban a klaszszikus történeti stílusokhoz kapcsolódik, kísérletei mégis igen jelentősek kerámiagyártásunk s a Zsolnay-gyár 1885 körüli tevékenységének kialakításában. Éppen ekkor – 1885 körül – Holics készítményeinek imitálását szorgalmazza ipari és kereskedelmi kormányzatunk. Európa – elsősorban Franciaország – figyelmét szeretnék e XVIII. századi, lotaringiai alapítású fajanszmanufaktúrára irányítani. 1885-ben az Union Central des Arts stílustörténeti kiállításainak sorozatában is megpróbálják Holics egykori művészetét bemutatni az Iparművészeti Múzeum anyaga segítségével. Zsolnay példája volt-e ösztönző, vagy valami más, nem tudjuk biztosan – tény azonban, hogy a holicsi hagyományok erőltetésével a kőedénykultuszt is megpróbálják feltámasztani. Zsolnayt – mivel a hagyományok felhasználásában is a maga útján járt – ebben sem lehetett befolyásolni. Míg azok a népművészet átvételére irányuló kísérletei, melyeket 1880 előtt végzett, csak egy-egy technika alkalmazásának lehetőségeit csillantják fel, 1880-tól készített kerámiáin már gazdag tapasztalat alapján foglalkozik a népművészet eredményeinek felhasználásával.

IX.

Stílus- és technikai variációk

A majolikát az ón- és ólommázas technikák alkalmazása jellemzi. Az ónmázas edényeknél a díszítést a nyers, még ki nem égetett máz felületére vitték fel, ecsettel vagy írókával. Ez nagy ügyességet kívánt, mert a porszerű, a vizet erősen szívó nyersmáz felületre a festék azonnal odatapad, és később nem lehet javítani rajta. Készítettek nemcsak fehér, hanem színes, elsősorban sárga ónmázt is, melybe színező fémoxidokat tettek. Az ólom- vagy ólom-bóraxos mázt aláfestéssel vagy enélkül alkalmazták. Rendszerint a mázatlan, terrakottára égetett cserépre kerül a festék, és azután mázzal bevonva égetik ki a tárgyat. E díszítésnek az az előnye, hogy a festék és a máz égetése egy tűzben történik, továbbá hogy a máz alatt fekvő festék nem kophat le, és az ilyképpen díszített tárgyaknak egyforma fényük van. Hátránya viszont, hogy az edényt alacsony hőfokon kell kiégetni, a massza nem ég tömörödésig, s így jó tulajdonságai nem érvényesülnek kellőképpen. Tudjuk, hogy Zsolnay masszája kedvező összetétele következtében 1200–1250 °C-on égett ki, ezen pedig az aláfestésnél és a beleégetésnél használt színező oxidok – a kobaltoxidot kivéve – elillannak. Ezért Zsolnay olyan festési eljáráshoz folyamodott, mellyel lehetővé vált a massza kiégetése előnyös tulajdonságait érvényesítő hőfokon. A népi és az ónmázas eljárásnál – mint láttuk – a máz alá, illetve a mázra kerül a díszítés. Zsolnay eljárásánál, miként a porcelánnál, a már kiégetett porcelánmázra viszik fel a festéket. S hogy a díszítőelemeknek az alapmázzal való összefolyását eltakarják, a díszítőelemeket arany színnel kontúrozzák. Ez az eljárás

hatásában első pillanatra a hímzésekre hasonlít. Ott is, miként itt, az alap színe változatlan, csak a minta kap élénk színeket. A minták kontúrjait – főleg a XVII–XVIII. századi hímzéseinken és egyes helyeken, így Baranyában ma is – arannyal, illetve ezüstskófiummal varrják ki. Nem csoda, ha Zsolnayt ez az új eljárás a hímzéstechnikára emlékeztette. Leányai, Teréz és Júlia segítségével óriási gyűjtésbe kezd. A Zsolnayak nemcsak a pécsi és Pécs környéki fazekasemlékeket gyűjtötték, és nemcsak ezek formáit, mintakincseit használták fel kerámiáikon, hanem Baranya megyei hímzéseket is. A gyűjtemény egy-két darabja Júlia jóvoltából az Eggenberger-féle könyvkereskedés kiadásában 1898-ban is megjelent *Régi magyar hímzések* címmel. Nagy részük viszont 1949-ben a budapesti Néprajzi Múzeum letétjébe került, majd visszaszállt a család tulajdonába, onnan pedig jórészt a pécsi Janus Pannonius Múzeumba. Az első „hímzés stílusú" edényt 1881-ben készíti Zsolnay Vilmos, ugyan még nem a Baranya megyei, hanem a japán hímzéseket, lakkfestéseket és papírrajzokat vette alapul. Pusztán a stílus emlékeztetett a hímzésekre. Érdekes evvel kapcsolatban, ha Zsolnay Vilmos 1882. december 12-én Wahlisshoz írt leveléből idézzük: ...*Higgye meg, nem helytálló, amit a versengésről ír. Júlia már a múlt karácsonykor elküldte Önnek az első virágos, madaras virágvödrét, s Ön egy szóval sem ismerte el jelentőségét, nem érdekelte, még csak nem is válaszolt levelére; nem is akartuk ezt a modort folytatni, és csak kilenc hónappal később használtuk fel mégis ezeket a mi eredeti tervezésű rajzainkat tálak és csészék díszítésére... Bécsben láttam aztán az első rossz utánzatokat, melyeket Fischer ezúttal nem japán művészeti könyvből merített, hanem a tőlünk meglépett két dán festő, Olsen és Rosenkohl használták fel a tőlünk lopott pauszaikat, műveik alkotásához.* A rövid kis részletből is kitűnik, hogy 1881-ben kezdett Zsolnay fehér alapon színes mázú állatalakos, virágos és füzérdíszes kerámiákat készíteni. A XIX. század második felében a japán lágy porcelánokat, illetve kőedényeket díszítették ilyen színes hatású, dekoratív motívumokkal. Ez a stílus ugyan a lakkfestésben és a fametszésben is érvényre

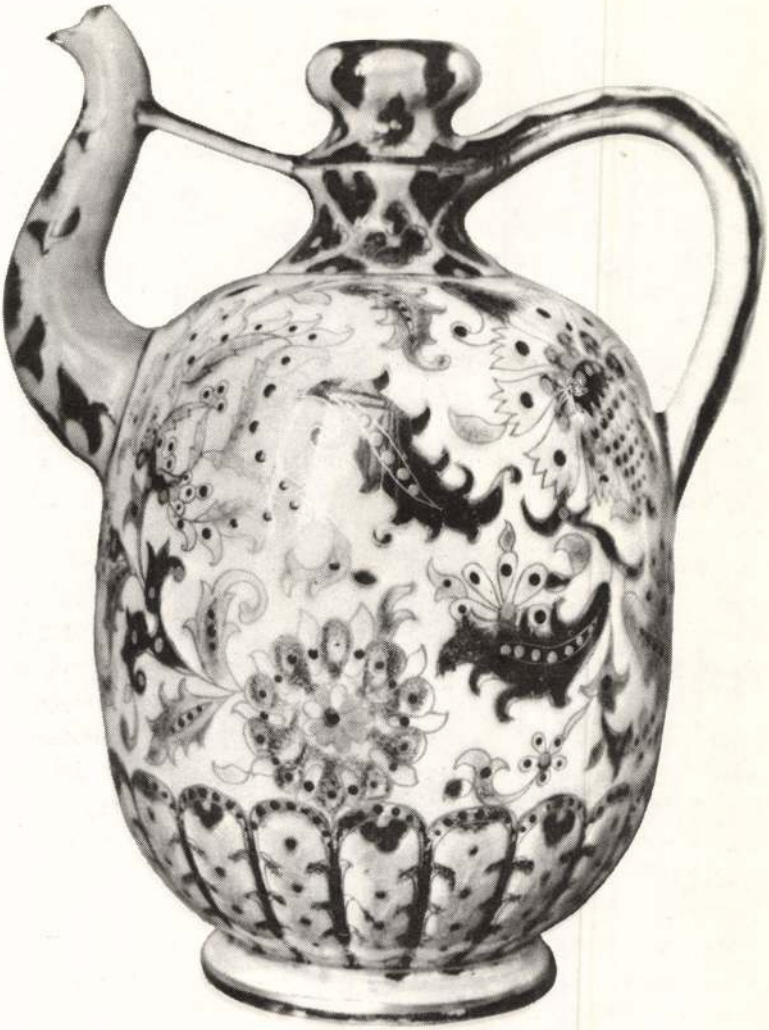

Korsó, fehér alapon hímzésmintákkal

Önarckép. Zsolnay Júlia munkája

Zsolnay Júlia Sikorszki Tádéné

jutott, így nehéz eldönteni, melyik műfajról került át Zsolnay edényeire.

Ha az ember- és állatalakos és virágdíszes japán típusú edények tervezését, illetve gyártását csak 1881-ben kezdte is el Zsolnay, már 1878 és 1881 között lényegében hasonló technikájú, csak más stílusihletésű edények kerültek ki a keze alól. Az ún. japán stílus előtt egy közel-keleti stílushatás ejtette rabul; nemcsak a török Isnik Kütahya színes virágos-leveles táljai foglalkoztatták – ugyanúgy, mint a francia Decket –, hanem az ún. perzsa stílus is, sőt éppen az utóbbival egy időben már a távol-keleti hatások is fellelhetők edényein. Távol-keleti kobaktök alakú vázáin a perzsa szasszanida-kor virágos díszítményei tündökölnek. Míg a kütahyai tálak pontosan körülhatárolt stíluskorszakot jelentenek Zsolnay művészetében, a perzsa díszítmény korszaka összefolyik a japán virágos-madaras korszakkal. A forma már távol-keleti, a díszítmény azonban még perzsa. E tárgyakat főleg színtelen átlátszó mázzal borította, de akad közöttük – nem is kis számmal – zölddel, halványkékkel színezett edény is. Ez talán mintha azt sejtetné, hogy Zsolnay Vilmos, bár tisztában volt masszája szépségével, mégsem érezte a fehér masszaszínre kerülő színes díszítést elég dekoratívnak, ezért a közvetlenül masszára kerülő mázt színezte. Ehhez az eljáráshoz egyébként az ún. japán virágos-madaras korszak kellős közepén is szívesen nyúlt. Zsolnay gazdag fantáziája nem engedte, hogy egy-egy típusnál maradjon. Míg az egyik típust gyártotta, már javában dolgozott a másik típus előállításán. Egyáltalán, a gyár 1878–1881 közötti időszakát a mintaeklekticizmus jellemzi: a közel-keleti formáknak és dekoroknak legalább akkora a szerepük, mint a távol-keletieknek, ha nem nagyobb. A Wahlisshoz 1882. december 12-én írt levél idézett részlete arra is világosan utal, milyen véletlenek játszottak közre abban, hogy egy-egy minta elterjedjen. A mintát tulajdonképpen Fischer Ignác pesti majolikagyáros hozta divatba, aki elkezdte a Zsolnayaknál kialakított virágos-madaras edények utánzását azoknak a pauzoknak a segítségével, amelyet a Zsolnaytól eltávozott két dán festő vitt magával. Fischer

Váza, japán modorú plasztikus állatdísszel

Zsolnay Vilmos műterme (1900 körül)

„rájött" e stílus kelendőségére, s tulajdonképpen ez ösztönözte Zsolnayt arra, hogy a madaras-virágos edények készítését tovább folytassa. Ennek tulajdonítható, hogy e korszak viszonylag hosszabbra nyúlt a többinél.

Ebből bontakozott ki azután az ún. hímzésstílus, vagy magyaros stílus 1884 körül. Zsolnayt nemcsak a stílusdivatok befolyásolták – kutató, vizsgálódó énje állandóan kereste az újat, újszerűt. Azt hihetnénk, megnyugodott, mikor megtalálta és kiteljesítette a régen keresett hímzésstílust, ez azonban korántsem volt így. Még az ún. magyaros stílus idején, 1883 körül készültek például az ún. orchideás készletek. Mattyasovszky Zsolnay Teréz naplójegyzeteiből tudjuk, hogy testvére, „Júlia annak ellenére, hogy egészsége még nem állt helyre, mégis szorgalmasan dolgozott az orchideás

díszű kávés- és teáskészleten, melyet húsvétra be akart fejezni. Ezt a készletet a szenvedélyes orchidea-kedvelő bécsi Rotschild rendelte. Minta gyanánt egy remek illusztrált könyvet küldött, melynek alapján Júlia majd minden darabra más és más orchideát tervezett, a dekorkönyvben ötven ilyen rajz szerepel! ... Az edények kobalt alapján az arannyal cloissonírozott [körülszegett] virágokon a magastüzű mázak minden árnyalata remekül érvényesül..." Mégis, ez a motívum nem annyira a díszedények, inkább a használati edények motívuma maradt. Ennek tulajdonítható, hogy viszonylag sok fennmaradt napjainkig. Nem úgy, mint a magyaros díszűekből, amelyek elsősorban a külföld számára készültek. Noha a magyaros stílus nem csupán Zsolnay sajátja volt, hanem országos jelenség, Zsolnay Vilmos sajátosan reagált e stílushullámra. Zsolnay magyaros stílusa nem hasonlít más gyárak, például Apátfalva vagy Városlőd magyaros stílusához. Zsolnay ugyanis nem a központilag összeállított *Mintalapok* alapján dolgozott, melyek a kerámián kívül fafaragás-motívumokat is tartalmaztak, hanem túlnyomórészt saját gyűjteményére támaszkodott. Míg a központilag összeállított *Mintalapok*nál a fő cél a motívumok magyaros formája volt, Zsolnay a legkülönbözőbb ormánsági, Baranya megyei népművészeti emlékeken található motívumokat alkalmazta. A régi református templomok fakazettáinak motívumsorait ugyanúgy felhasználta, mint a saját gyűjtésű ormánsági hímzések stíluselemeit. Ugyanakkor ő sem vette figyelembe, hogy ezek a motívumok sajátos absztrakción mentek át, míg kerámiára kerültek. Abban azonban következetes maradt, hogy a környék hagyományos népművészeti motívumaiból alakította ki kerámiáinak díszítőelemeit. Lányát, Júliát is arra buzdította, hogy ezt a magyaros irányt művelje: *A küldött rajzok, főként a korsó és virágvödör nagyon tetszenek, igazi örömöt szereztél velük. Ez az, amit évek óta kívántam, munkáidban új magyar stílus kel életre, önálló, lendületes, s a magyar érzésvilágból fakadó! Folytasd ezt az irányt, melytől sokat várok!* Miközben a magyaros stílusú edények bemutatkozása külföldön is sikerült, és a gyárat elhalmozták újabb és újabb meg-

rendelésekkel, Zsolnay folytatta kísérleteit. Az újabb és újabb technikák megjelenése nehezen köthető egy-egy évhez, mégis amennyire meg lehet állapítani, az 1883–1884-es évek teljesítménye. Legtöbb esetben az előző év kísérletei a következő évben bontakoztak ki teljes szépségükben.

Mint újdonságról, a tojássárga majolika mázról, a magastüzű trachit-opálról, a lapidolittechnikáról, a yellow és oldbrown, a remek perzsavörös mázról és végül a tigertechnikáról kell beszámolnunk. Mattyasovszky Zsolnay Teréz feljegyzéseiből idézünk:

„(Tiger- vagy zsugormázas technika)... Az első tökéletes darabok középmagas gyöngyözésűek és rózsaszínűek voltak, ezeket követte a türkiz és vörösbarna, majd a sárga és még sok más változat. Az 1884. év végén készült aztán a lényegesen olcsóbb »mufolatiger«, melynek elnevezése csupán képletes, mert a tiger mindenkor magastüzű gyártmány – a túl olvadékony majolikamázak erre nem alkalmasak. Fenti elnevezés alatt azokat a gyártmányokat értjük, melyek színtelen vagy türkiz mázzal lettek magas tüzön égetve, majd majolika festékkel bevonva a mufolába kerültek, újabb égetésre. A technika 85-ben érte el tetőfokát, mint fejlettség és közkedveltség, ez év őszén jelent meg az úgynevezett velőtiger, melynél a máz középmagas gyöngyözésű, szürkésfehér, fekete erezéssel. Majd a Williams-tiger következett. Ez a pompás változat világítóan fehér, magasabb gyöngyözését helyenként sima felület szakítja meg, mely ékszerszerűen megmunkált arany díszítésű. Időközben nagy mennyiségben készült a mufolatiger, mely tömegáruvá vált, és gyártása olyan méreteket öltött, hogy a számlák szerint a díszműáru összforgalma felének felelt meg. – 85 novemberében az »american tiger«, mely fekete alapon piros, sárga és zöld dekorral. Szerencsére ez a vad furcsaság csak rövid ideig tartotta magát."

Ugyancsak említésre méltó az ún. trachitopál-technika. Ez egy világos barnás-zöldes máz, mely helyenként finom türkizzöldbe vált át, ami valószínűleg króm- és ónvegyület eredménye. Rendkívüli olvadékonysága folytán áttetsző, sejteni engedi az alapbarna tónusát, kiemelkedő pontokról lecsurogva pedig felcsillan álatta az edény világos teste.

X.

Az erőgyűjtés évei

Az 1880-as éveket így jellemzi Zsolnay Teréz emlékirataiban: „A legszembetűnőbb a gyár állandó, nagyvonalú fejlődése. A munkáslétszám növekszik, és fokozódik a választék. A gyárat szüntelenül nagyítani, építeni kell, és leküzdeni a pénzügyi nehézségeket. Ezen a ponton jelentkeztek az első nézeteltérések atyánk és fivérünk között. Amíg édesatyánk a jövőben bízva nem riadt vissza a jelen nehézségeitől, mindig új és új terheket vállalt, addig Miklós csak biztos alapon akart tovább haladni. Figyelme egyre inkább a kereskedelem felé terelődik, atyánk pedig a technikai nehézségek leküzdésére szenteli minden energiáját. Az értékesítés gondja Miklósé."

Ebben az időben kezdődik Zsolnay Vilmos összeköttetése a bécsi Ernst Wahliss-szal. Az övé lesz Bécs területére a Zsolnay-luxusáruk egyedárusítási joga. Wahliss a kereskedő óvatosságával és higgadtságával semmit sem tesz, amíg nem biztos a megfelelő haszonban. Wahliss is kevés beszédű, megfontolt ember, akárcsak Zsolnay, mégis tűz és víz a két ember. Zsolnay megfontoltsága meleg emberi érzéseket takar, Wahlisst a rideg üzleti számítás jellemezte. „A hosszú évekre terjedő üzleti összeköttetés ellenére sem fejlődött ki bensőséges viszony közte és atyánk között. Egymáshoz való viszonyuk a kölcsönös haszon érdekében fenntartott barátságos formaság volt. Bár mindkét atya szívesen vette volna, ha gyermekeik szorosabb összeköttetésbe kerülnek egymással, a két család teljesen eltérő természete miatt ez a kívánság nem valósult meg. Wahliss rendkívül éles eszű volt. Tanácsai helytállóak lehettek, de amikor a beérkezett, gazdag ember fennhéjázó hangján szólt, örökké küz-

dő, lelkesedő atyánk gyakran visszautasította a megalázó szavakat. Nem volt mindig türelme hosszadalmas eljárással kereskedelmi szempontból is tökéletesen egyenletes termeléssé fejleszteni az elért eredményt. Minden kísérlet új, csábító utakat tárt fel előtte, és a türelemjátékhoz hasonló, egyhangú termelés elviselhetetlen volt szenvedélyes, kutató természetének. Nemegy technika, találmány elsikkadt ezért, mégis egész működése olyan varázskertbe illő virágzás volt, melyben mindig új csodák nyíltak."

Míg az 1880 előtti esztendőket az ismételt nekikészülés jellemezte, az 1880-as évtizedet a fejlődés, a beérkezés. A termékek repertoárja már legalább három gyár igényeit kielégítené, de Zsolnay örökösen újra vágyó, kutató fantáziája nem elégszik meg a választékkal. A városi üzlet jóformán alig érdekelte, éjjel-nappal a gyárban volt. Egyre többet foglalkoztatja az a gondolat, hogy mindent felad a városban, és végleg kiköltözik a gyárba. Természetesen szerette volna, ha az az üzlet, amelyet még édesapja alapított, s amelynek a család felemelkedését és jólétét köszönhette, nem kerül idegen kézre. Ezért – igen előnyös feltételek mellett – már régebben felajánlotta vételre Imre öccsének. Miután ajánlatát Imre visszautasította, mégiscsak idegen vevőt kellett keresnie. Az üzem növekedése további anyagi befektetést igényelt, ezért Zsolnay a Széchenyi téri, valamint az üvegezett udvarral hozzácsatolt Király utcai házát is eladta. Sőt mivel közben apja, Zsolnay Miklós is meghalt, a testvérek kielégítésére az ő szomszédos házát is el kellett adni. Az így kapott pénzt a gyár megnagyobbítására fordította: az akkor folyó építkezések következtében alakultak ki a gyár épületei, melyek ma is állnak.

A megnagyobbodott gyárban megsokszorozódott a termelés, így kielégíthették az újabb és újabb rendeléseket. Közben a kísérletek sem szakadtak félbe, amit azok az újabb technikák tanúsítanak, melyek ez időben jelennek meg Zsolnaynál. 1880-ban szerepel először például a *pâte sur pâte*, vagyis a „mázon máz" technika. E technikánál az alapot szürkészöld máz alkotja, melyen a sárgásfehér, áttetsző fátyolszerű pâte rendkívül finoman hatott. Fejlődött

az ugrasztott máz, a barna flowing, a relief-arany, és ekkor jelent meg először a lüszter. A vertantique szűnőben van, a pannóniai ugyan még előfordul, de csak átlátszó mázas változatban. Még mindig keresett cikkek a mohácsi és a siklósi fazekasimitációk, a plasztikus díszű Palissy stílusú edények és az ezek alapján készült kelkáposztalevelek különböző nagyságban. Az 1880-as év folyamán százhárom új forma és százharminckilenc dekor készül, s a számlákban huszonegy külföldi cég neve szerepel, ami azt bizonyítja, hogy Zsolnay Vilmos készítményei előtt kinyílt a világ kapuja. Ki hinné, hogy az a Zsolnay, akit szinte az egész világon ismernek és elismernek, tetemes vagyona ellenére is állandó pénzügyi nehézségekkel küzd, mivel az üzem zavartalan fennmaradásához és bővítéséhez nem áll elegendő forgótőke a rendelkezésére? Már említettük, hogy ahol és amikor csak tehette, társat keresett vállalkozásához, hogy forgótőkéjét ily módon növelje. Ezt tudva fordult hozzá azzal Buschbach Péter, a gazdag ügyvéd, hogy alapítson vele részvénytársaságot. Amikor erről Pesten tartózkodó lányai tudomást szereztek, kétségbeesett levélben fordultak apjukhoz: „Buschbach [Beretvás] bácsi a napokban leutazik Pécsre, nagyon kérjük papát, legyen igen kedves hozzá, de a gyárat el ne adja! Meggyőződésünk, hogy családunk ezzel a lépéssel sokkal többet vesztene a tekintélyéből, mint amennyit anyagilag nyerne. A tervezés és a rajzolás nem lenne többé öröm számunkra, s ha pénzért tennénk, kevesebb elismerésben lenne részünk, mint eddig. Ha nem megyünk férjhez, a gyárban mindig örömünk telik majd, lesz hivatásunk és életcélunk." Júlia még hozzáfűzi: „Papa, el ne add a gyárat, félek, hogy elvesztjük szabadságunkat." Úgy látszik, közben Zsolnay is eltért eredeti szándékától, mert egy Testoryhoz intézett levelében ezt írja: *Még nem válaszoltam Beretvás úrnak, mert nem tudom beleélni magamat egy ilyen társulás gondolatába. Ha az ember egy életen át önállóan cselekedett, akkor nehéz az akaratát alávetni egy igazgatónak. Ez nem jelenti azt, hogy végleg elejtettem a gondolatot, de először tisztában kell lennem önmagammal.*

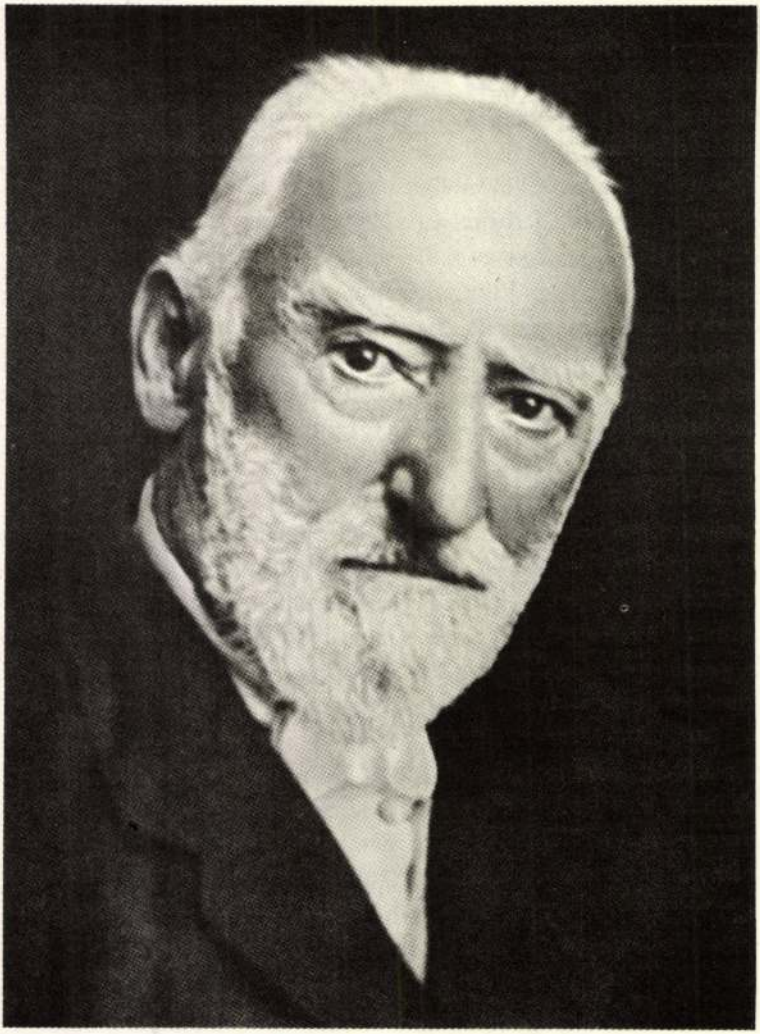

Zsolnay Teréz férje, Mattyasovszky Jakab geológus

Zsolnay Teréz fényképe

Nemcsak a gyár jövője izgatja Zsolnayt, hanem a családjáé, a gyerekeké is. Teréz leánya 1881 farsangján ismerkedik meg későbbi férjével, Mattyasovszky Jakab geológussal. Miklós életében is sorsdöntő az 1881-es év. Ekkor kerül kapcsolatba a dúsgazdag Freistettler Vilmossal, a kitűnő műértővel, aki bevezeti őt a somogyi dzsentritársaságba. „Itt látott először szabad úri életet, és itt ébredt fel benne a vágy a fényűzés iránt" – emlékszik vissza öccsére Zsolnay Teréz. Talán megváltozott életmódja és életfelfogása is közrejátszott abban, hogy egyre gyakrabban került sor éles ellentétre közte és puritán gondolkodású apja közt. Zsolnay Teréz azt írja ugyan, hogy ilyenkor csak az agyak szikráztak, az ellentét – bármilyen éles volt is – sohasem mérgezte meg egyikük vagy másikuk magatartását. Kétségtelen azonban, hogy az ilyen ellentét olyan, mint a folyam hordaléka: egyre vastagabban ülepszik le a lelkek mélyén. Az apa és a fia közti ellentét egyre magasabb hatványon jelentkezett. Bizonyára mindketten szenvedtek tőle; Zsolnay Vilmost – az apát – azonban jobban és mélyebben megkínozta. Ez az oka annak, hogy az ő leveleiben jelentkezik állandóan ez a probléma. 1886. október 23-án is ez adja a tollat a kezébe: *Kedves fiam! Minden sorodból nyugtalanság és elégedetlenség árad. Ezt nem szeretem! Örülj, hogy Karlsbad fizikailag jót tett neked! A magam részéről azt kívánnám, bár lenne ott egy kút, amely a nyugodt életszemlélet, az igazi boldogság és a valódi életcél felismerésére serkent. Ezt a forrást ajánlanám neked, és igaz atyai szeretettel kérlek, bőven oltsad a szomjadat vizével. Fájlalom, hogy fiatal korod ellenére nyomott hangulatban vagy, és nem ismersz valóban kellemes, vidám órát. Édes fiam! Fél évszázad áll mögöttem, egész életemben tele voltam törekvéssel, munkakedvvel, és mindig csak egy célt láttam magam előtt: családot alapítani, a meggyőződésem szerint élni, nevet szerezni magamnak, és az utókorra hagyni léptem nyomát. Isten segítségével elértem ezt a célt, és naponta új erőt, bátorságot merítek abból a meggyőződésből, hogy helyesen éltem. A küzdelem nem bénított meg. A keserű tapasztalatok, a csalódások nem rontottak el, ellenkezőleg: jobbá tettek. Még az ellenségeimet sem gyűlölöm,*

és az életemet is odaadnám a gyermekeim boldogságáért. Fiatal koromban azt gondoltam, ha a sors úgy rendelné, szívesen dolgoznék szüleimért. Ez a magasztos feladat nem lett osztályrészem, sőt szüleim szorgalma segített, hogy anyagi alapot teremtsek családomnak. Hogy ez a szerény kezdet szorgalom, jóindulat és állandó törekvés folytán mivé lett, hová fejlődött, azt magad is látod. Örökrészemet megszázszoroztam, gyermekeimet magasabb társadalmi osztályba emeltem, mint amilyenben magam éltem fiatalabb koromban. Mindig azt reméltem, fiam, hogy benned nemcsak az elért sikereim, hanem a szellemem utódját is megtalálom. Az út, amelyen egy életen át jártam, nem volt sem veszélyes, sem merész, de mindenkor a benső meggyőződésem irányított. Sohasem voltam könnyelmű, így a sikertelenségek miatt nem kellett szemrehányással illetnem magamat. Csapások és keserű veszteségek értek, más talán összeroskadt volna a terhük alatt, de ezeket a veszélyeket bátorsággal magam győztem le. És most hálát adok a sorsnak, hogy kitartottam a helyes úton. Ha ma vagy holnap mennem kellene, ez csak akkor bántana, ha úgy látnám, hogy te, fiam, nem vagy bátor és öntudatos utódom.

A te fiatalságod sokkal nyugodtabb, mint az enyém volt, és ha nem tudsz szívből derűs és boldog lenni, az nemcsak a te hibád, hanem az enyém is. Mindig arra törekedtem, hogy ne légy kevesebb, mint én voltam. Az ember mindent elérhet, feltéve, hogy jóról, nemesről, felemelőről van szó, és az igaz emberség elnyerésére törekszik. Felemelő feladat lehet valakinek az örökét szolgálni, a gondtalan sorsnak azonban kevés a hordereje, nem férfihoz méltó hivatás. Az alkotó ember mozgalmas életében a ritka nyugodt, szabad pillanatok értékesebbek és gazdagabbak, mint a mindig egyforma jólét.

Gondolatban veled vagyok fiam, vasárnap délután van, és nem ismerek ennél jobb pihenést. Szívesen vagyok veled, nagyon keveset beszélgettünk eddig egymással. Mindig túl közel álltam hozzád, nem láttad szükségesnek, hogy közelebbről megismerj. Azt képzelted, még a gondolataimat is eltalálod, ami néha nem is nehéz feladat. De azt, hogy ezek a gondolatok és elképzelések helyesek-e vagy sem, közvetlen közelről sohasem lehet megállapítani. Sohasem fek-

tettem kellő súlyt a látszatra, az igazság és a gyermekeim ellen elkövetett bűnnek éreztem, hogy hamis és át nem érzett cselekedetek révén más képet mutassak nekik, mint azt, ami lelkemben él. A valódi bensőség szenved minden komédiától, jobb a fájdalmat elviselni, mint valótlan örömet mímelni.

De Miklós nem tudja elviselni a pénztelenséget, az anyagi gondok özönét, melyekkel naponta meg kell Zsolnay Vilmosnak küzdenie. *Írod, hogy Angliában az árukkal csakhamar milliomosok lehetnénk* – írja novemberben Miklósnak Angliába. – *Erről én is meg vagyok győződve* – folytatja –, *de tudom, hogy itthon is kifizetjük majd az adósságainkat, és lesz pénzünk, fiam, ha olyan leszel, mint én. A becsületes törekvés, a szorgalom és a munka meghozza a gyümölcsét, és én tele vagyok bizalommal a jövőnket illetőleg! Csak ne késsen sokáig, különben nem érem meg!*

Lányaiban annál több örömet talált, Zsolnay Teréz és Mattyasovszky Jakab ismeretségéből még abban az évben házasság lesz. Esküvőjüket szeptember 15-én tartották Pécsett. „Mi ketten családi körben ünnepelt, csendes menyegzőre vágytunk, de nagyatyátok másképp akarta – írja visszaemlékezéseiben Zsolnay Teréz a lányának. – Azt kívánta, hogy jelen legyen minden rokonunk, barátunk. Lakásunkban nem volt ekkora asztalnak hely, ezért a kertben építtetett sátrat, amelyet kívülről tölgy- és bükkfalomb fedett, belülről pedig Klein piros dáliafüzérekkel díszített. A gyártól a városig az utcák tele voltak emberekkel, amikor bevonultunk a Dóm térre, a téren pedig annyian álltak, akárcsak körmenetkor. Mi voltunk az utolsó pár, aki a templom restaurálása előtt itt tartotta esküvőjét. Ott térdeltünk a hatalmas barokk oltár előtt, és régi barátunk, Pollák kanonok, aki valamennyiünket keresztelt, adta ránk áldását. Atyátok tanúja Mechwart András, a Ganz-gyár igazgatója, jónevű mérnök volt. Este a kertet lampionokkal világították meg, a nagy sátor megtelt vendégekkel, katonazenekar és cigánybanda játszott, munkásaink az új műteremben táncoltak. Másnap Bolognába utaztunk, ahol atyátok részt vett egy geológiai kong-

„Méhsejt" edény

resszuson, innen Fioranóba, hogy megismerjem nővéreit és a régi családi otthont..."

A gyár közben élte a maga megszokott életét. Klein a politechnikum (Természettudományi Kar épülete) domborműveinek mintázása mellett is talált időt a tervezésre: hetvenkilenc új dekorból huszonhét az ő műve. Klein mellett Júlia is számos tálat és dekort tervezett. A következő évben, 1882-ben a gyár fejlődése oly mértékben lekötötte Zsolnay Vilmost, hogy a közben megindult munkásképzés és a nagyarányú építkezés miatt nem volt lehetősége kísérletezésre. Ezért a díszműgyártást csupán az új formák és dekorok, valamint a meglevő eljárások fejlesztése és kifinomodása jellemzi.

A nyolcvanas évek második fele végre meghozza a maga nagy eredményeit. Az 1887-es év az aranydekor diadala. Ebben az évben összesen harmincnyolc kg aranyat használtak fel díszítésre. Az év másik újdonsága az ún. „Vanda-sorozat". Ezeket a fehér, ritkábban világossárga alapú darabokat a már ismert félgömb alakú dudorok, türkiz gyöngysorok díszítették. A díszműáruk mellett a műszaki cikkek gyártása is állandóan fejlődött. Készültek járdaszegélyek, egészségügyi áruk, csempék.

A következő, az 1888-as év nagy vívmánya az ún. méhsejttechnika, amelynél az edények külső burkát méhsejtszerűen áttört réteg képezi. A tányérok, csészék pereme gyakran készült teljesen áttört kivitelben. A dupla falú edényeknél helyenként szép vonalú kivágásokat alkalmaz Zsolnay, belül finom, aprólékos aranyrajzzal díszíti a tömör falat. Az edények belső falát, sőt néha a sejthálót rózsaszínű vagy átlátszó mázzal vonja be, az egyes sejtek peremét pedig megaranyozza, így rendkívül finom hatású díszítés keletkezik. E díszítő eljárás onnan kapta a méhsejttechnika nevet, hogy a kivágott díszítések külön-külön, de összekomponált formában is a méhsejtre emlékeztettek. Végül 1888 júliusában jelent meg az első old ivory, azaz elefántcsontmassza, s ezzel elkezdődött a faragásszerűen díszített edények sorozata. E massza és a rákerülő matt hatású átlátszó máz szinte teljesen az elefántcsont-faragás benyomását keltette. Érthető, ha ezzel az eljárással majdnem kizárólag

Váza arany szegélyű áttörésekkel

elefántcsontfaragás-imitációk készültek, a Nemzeti Múzeum darabjai és különböző művészettörténeti publikációk alapján. Az elefántcsontszerű masszát később fényes átlátszó mázzal is használták, sőt a korábbi esztendők dudoros áttört türkizes díszítését is felhasználták ezen a masszán. Úgy látszik azonban, ezzel Zsolnay nem volt elégedett, mert csupán néhány így készült edényt ismerünk.

Az elefántcsontmassza plasztikai célra is alkalmasnak bizonyult, s hogy fel is használták a gyakorlatban, azt nemcsak Zsolnay Vilmosnak és feleségének, Bell Teréznek életnagyságú mellportréja bizonyítja, hanem Ferenc Józsefnek és Erzsébet királynénak egész alakos szobrai is. Sőt kályhák, kandallók készítésére is felhasználták e kicsit zsíros fényű, kellemes tapintatú elefántcsontmasszát.

Jelentősen befolyásolta a Zsolnay-kerámiák stílusát Zsolnay Miklós közel-keleti útja. Már addig is foglalkozott Zsolnay közelkeleti, elsősorban perzsa csempék készítésével. Ez a hatás azonban nem közvetlen indítékokból, hanem művészettörténeti publikációkból született. Zsolnay Miklós útja azonban szélesre tárta a gyár kapuit a közel-keleti hatások előtt. Miklóst elsősorban a dzsámiburkoló csempék érdekelték, főleg ezeket tanulmányozta, de mindent megnézett, amit csak lehetett, hogy útjából minél több hasznot húzzon a gyár. Elragadtatással ír Isztambul szépségeiről, a város tarka forgatagáról, a bazárról és a dzsámikról. „Külön kiemelte I. Ahmed szultán 1603-ban épült mecsetjét, amelyben több ezer négyzetméter mintás csempe borítja a falakat. Russzami pasa dzsámijában másolatot készített néhány csempéről, ami igen érdekes, de egyben rendkívül fárasztó is volt, mivel magas létrán állva, nagy sietséggel kellett rajzolnia, mert a sűrűn ismétlődő imák idején nem volt szabad a mecsetben dolgozni. A másolást az imámok csak tekintélyes baksis ellenében engedélyezték. Miklós azonnal hazaküldte rajzait azzal a megjegyzéssel, hogy saját technikánkkal, magastüzű zománcainkkal kell ilyen csempéket készíteni, nehogy kevéssé sikerült utánzatoknak minősüljenek." Majd ezeket írja: „Tegnap egy perzsától ősrégi mozaikfajansz tégladarabot vettem,

Kütahyai tál-imitáció

és négy régi fémfényű csempét is szereztem. Azonkívül Ahmed pasa mecsetjében az imámtól vásároltam csempetöredékeket, Brusszában olyan ősrégi fajanszmozaikokat láttam, amelyeket bizonyára csempéből kifűrészelt motívumokból állítottak össze. Szeretném ezt a technikát otthon kikísérletezni." November 25-i levelében így vall törökországi útjának céljáról: „... Ami engem ide vonz, az az ország varázslatos szépsége és a tudat, hogy ha ez az ország egyszer más uralom alá kerül, aranybánya mindenkinek, aki itt egy iparvállalattal rendelkezik. Nos, a télen lesz időnk mindent megfontolni" – írja apjának. Miklóst izgatta egy Isztambulban

felállítandó gyár gondolata. Bár – mint november 8-án apjának írta – Muszif pasa kultuszminisztertől megkérdezte, milyen kedvezményeket biztosítana egy, a küldöttekhez hasonló dísztárgyak előállítására képes gyár alapításához, arra azonban, úgy látszik, nem volt már felkészülve, hogy ajánlata török részről a lehető legkedvezőbb fogadtatásban részesül. Maga írja egy másik alkalommal apjának: „Úgy kerültem ebbe az egész ügybe, mint Pilátus a krédóba, amikor ürügyet keresve a szultán megajándékozására, gyáralapításra vonatkozó kérdést tettem fel. Mivel az ajándéktárgyak megnyerték a szultán tetszését, a kérdés már el is volt intézve. Számunkra elképzelhetetlen, milyen emberfeletti tekintélye és hatalma van a szultánnak. Nem tudom, Atyám, hogy ítéled meg a helyzetet. A magam részéről egyelőre semmiféle kötelezettséget nem vállalok, van időnk gondolkodni, és helyesebb, ha még nem nyilvánítasz véleményt. Ma olyan a helyzet, hogy én diktálhatom a feltételeket. Az állami területen és épületen kívül annyi fát vághatok a kincstári erdőkben, amennyit akarok, és még sok kedvezményre van kilátás. A szultán egyetlen kívánsága, hogy fezt viseljek majd! Milyen gyönyörű lenne, ha mindezt a saját hazánkban kaphatnók meg! Semmi esetre sem gondolok arra, hogy ha valóban gyárat létesítenénk itt, meg is tartsuk magunknak. Azt képzelem, hogy egy év múlva részvénytársaságot kellene alapítani. Az erre szóló jogot eleve kikötöttem, a megindításkor szükséges pénzt Seefelnerék adnák. Én csak időt veszíthetek ezen az üzleten, mégis nagyon meggondolandónak tartom. A nyersanyagot, illetve a kész masszát mi szállítanánk vámmentesen. Ezzel szép nyereséget biztosítanánk a pécsi gyárnak. Biztos, hogy a törökök előbb-utóbb kiszorulnak Európából, és akkor mi uralkodnánk a piacon. Hendi bej szerint olyan elsőrendű kaolin található, hogy még néhány évvel ezelőtt Olaszország innen szerezte be a kaolinszükségletét. Biztos, hogy jó tűzálló agyagok is találhatók, de a biztonság kedvéért kikötöm a nyersanyagok vámmentes behozatalát. Az itteniek nem győzik bámulni sikereimet. Őfelsége megbízta Muszif pasát a velem való közvetlen tárgyalásra, felhatalmazva arra, hogy adjon

Váza, kütahyai dísszel

meg nekem minden kedvezményt, s mindez néhány nap alatt történt. Ehhez hasonló eset még nem fordult elő!"

Az idézetekből is kitűnik, hogy Zsolnay Miklós túlment apja eredeti elképzelésén, és nem csupán felvetette egy közösen létesítendő gyár lehetőségét, melyben ugyanolyan árut készítenének mint Pécsett, hanem már a lehetőségek konkretizálásához is hozzákezdett, megállapodott a leendő gyár helyében, egy Boszporusz partján álló kioszképületben is. A november 25-i leveléhez mellékelt fénykép ezt az épületet ábrázolja. A levélben ezt írja Miklós többek között: „Ma elbúcsúztam Muszif pasától, aki sok üdvözletet küld neked, apám, azzal az üzenettel, hogy gyorsan alapítsunk egy szép gyárat. Ők mindent megtesznek, ami hatalmukban áll! Mindez nagyon szép, de ki tudja, meddig uralkodik még a szultán." Zsolnay Teréz emlékirataiban nem tud visszaemlékezni rá, miért nem valósult meg a törökországi vállalkozás; a fő ok bizonyára az volt – írja –, hogy Zsolnay nem tudta egy évig nélkülözni Miklóst. De Zsolnay – mint a fiához írott levelei bizonyítják – végig tőkehiánnyal küszködött, ezért akart társasviszonyra lépni különböző vállalkozókkal, az isztambuli gyár létesítéséhez pedig komoly tőkére lett volna Zsolnay Vilmosnak szüksége. Mi azt hisszük, ez, és nem a Zsolnay Teréz által felhozott ok miatt hiúsult meg a törökországi vállalkozás.

Miklós Törökországot elhagyva, Kisázsián, Egyiptomon és Görögországon át folytatja útját. Bizonyára itt is sok élményben volt része, a törökországiak mégis sokkal mélyebb és tartósabb hatást gyakoroltak rá. Nem vitás, hogy a Zsolnay-kerámiákon a görög vázák hatása ugyanúgy kimutatható, mint Egyiptom ókori művészetéé, Közel-Kelet, főleg Kütahya hatása nemcsak a csempék motívumaiban és színeiben van jelen, hanem tálakon és vázákon is. Közel-Kelet hatása a török és arab könyvkötések plasztikus arabeszkmintáiban is él, melyek főleg ez időtől jelennek meg és válnak népszerűekké Zsolnay munkáin. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy Közel-Kelet, pontosabban Kütahya hatása a nyugat-európai kerámiakultúra alakulásába is beleszólt – elegendő,

„Egyiptomi" váza

ha Theodor Deck Kütahya-imitációira gondolunk. A fémmázas kerámiák iránti érdeklődés csak növelte a keleti motívumok iránti fogékonyságot. Azt hisszük, nem tévedünk, ha feltételezzük, hogy Zsolnay Miklós közel-keleti utazásának egyik fő okát éppen ebben az érdeklődésben és nem gyáralapítási szándékában keressük. Ezt bizonyítja az is, hogy irdatlan mennyiségű török és perzsa csempeanyagot hozott haza, amely ma is megvan és tanulmányozható.

XI.

Újabb üzemágak

Zsolnay már az 1878-as Párizsi Világkiállítás előtt megpróbálkozott porcelánszigetelők készítésével. Sikerült is minden igényt kielégítő szigetelőt gyártania, akkor azonban nem talált ezeknek megfelelő piacot, ezért a gyártást hamarosan abbahagyta.

A körülmények azonban néhány év alatt sokat változtak.

A távíró és telefon feltalálása után nemsokára az Osztrák–Magyar Monarchia távíró- és telefonhálózatát is kezdték kiépíteni. A szükséges szigetelőket a magyar vasutak és a posta import útján szerezte be. Zsolnay Vilmos felfigyelt erre, és 1882-ben elkezdett porcelánszigetelő-gyártással kísérletezni. Felajánlotta Baross Gábor közlekedésügyi miniszternek, hogy hazai szigetelőkkel látja el a vasutat és a postát. 1888-ban már négy darab emeletes porcelánégető kemence szolgált a gyárban erre a célra, és 1895-re a kemencék száma megkétszereződött.

A műszaki porcelán gyártása képzett szakembereket kívánt, hiszen a gyengeáramú szigetelők mellett az erősáramú (1000 V alatt) és nagyfeszültségű (1000 V felett) szigetelők gyártását is megkezdte Zsolnay. Eleinte külföldi műszaki szakembereket szerződtetett, de a két világháború között már magyar szakember vette át a műszaki vezetést. A gyár ma is működő berendezésének nagy részét ebben az időben állították fel.

Arról, hogy az első években a porcelánszigetelők milyen nyersanyagokból készültek, és mi volt a massza összetétele, Zsolnay Vilmos saját kezűleg vezetett, eredeti receptkönyvei tanúskodnak. A zsebkönyv nagyságú kötött receptkönyvekben minden massza,

máz, festék, engób külön számmal van bejegyezve. A számokat folytatólagosan vezette, tekintet nélkül arra, hogy milyen anyagokra vonatkozott a recept. Könyvében tehát felváltva vannak a legkülönbözőbb receptek. Az 1891. novembertől 1893 elejéig vezetett receptkönyvben 4391 szám alatt van bejegyezve a következő recept:

Isolatoren porzellan.

2 isolatoren hart gebr.
2 isolatoren geglüht
7 Feldpath Pilsen
8 Dubrinits
2 Váralja
10 Pilsener kaolin
5 Karlsbader kaolin
Seit Januar 892 angefangen

A receptekben térfogatarányban a megadott nyersanyagokat százalékra átszámítva az előbbi szigetelő porcelán összetétele:

5,56% erős tüzű porcelán cserép
5,56% zsengélt porcelán cserép
19,44% pilseni földpát
22,20% dubrinicsi kaolin
5,56% váraljai fehér agyag
27,78% pilseni kaolin
10,90% karlsbadi (ma: zettlitzi) kaolin

A későbbi receptekben az arányok módosultak, de a nyersanyagok ugyanezek. Jóllehet a gyár e részlegének fejlődése nem tartozik szoros értelemben véve a művészi készítmények problematikájához, mégsem hagyhatjuk figyelmen kívül, mivel csak nagy teljesítőképesség mellett fejlődhetett naggyá a gyár művészeti osztálya. Ugyanis az ezekből eredő jövedelemtöbblet tette lehetővé, hogy Zsolnay a gyár művészi termékeire nagyobb gondot fordíthasson.

Ugyanakkor már kezdetben fenyegetett a veszély, hogy a szigetelőgyártás a díszműáru-gyártást el fogja nyelni. A díszműáru- és a szigetelőáru-üzemek fejlesztésében ugyanis nem találták meg a kedvező arányt, s a szigetelőgyártás mellett a díszműáru-gyártás egy időben erősen lemaradt. A szigetelőgyártás ugyanis Zsolnay Miklós „profilja" volt, aki apja művészi törekvéseivel szemben már apja életében – erősen üzleti szellemű lévén – mindenáron a műszaki termékek gyártását szorgalmazta. A körülmények is kedveztek neki. A meginduló villamosítás állandó piaclehetőséget biztosított, míg a díszműáru-eladás még virágkorában, a nyolcvanas-kilencvenes évek elején sem ment kisebb-nagyobb zökkenők nélkül.

Emellett újabb üzemágak is létesültek. A csöveket készítő, barna sómázas kőgyurma anyaggal dolgozó műhelyből több nagy égetőkemencét foglalkoztató gyárrészleget fejlesztett Zsolnay, amely a csöveken kívül saválló kőgyurma kádakat, páckosarakat, bödönöket, korsókat, edényeket, nagy fényképtálakat stb. készített.

A samott-, a tűzálló és bázikus téglák, kazánburkolatok, égetőkemencék, olvasztók, belső bélésfal-idomtégláinak előállításával a hőbolttornyok (mufolák) elterjedésével keresett cikksorozat gyártása indult meg, s a nagy kereslet egy megnagyobbított samottgyár felállítását tette szükségessé.

Zsolnayt már régóta foglalkoztatta egy kályhagyár létesítésének gondolata is, de ez csak 1886-ban érett elhatározássá benne. Kályhagyártással hazánkban a nyolcvanas évekig csak kisiparosok foglalkoztak, a jobb minőségű áru jóformán mind külföldről került hozzánk. Csak ebben az időben keletkeztek nagyobb kályha- és terrakottagyárak Magyarországon. Méltán csatlakozott ezekhez Zsolnay Vilmosnak az ún. „alsógyár" részben létesült kályhagyára, amely tökéletes minőségű, művészi formában készült, több színben zománcozott, a legmagasabb igényeket is kielégítő kályhákat készített kiváló művészek tervei és rendelései szerint.

A Zsolnay-gyár kályhakatalógusa nyomtatásban is megjelent, így kályháinak formáiról pontos és megbízható fogalmat alkotha-

tunk. A katalógus összesen kétszáznegyvennyolc kályhatípust tartalmaz. A kályhák egy részét ugyan már Zsolnay Miklós készítette a megadott formaszámok alapján, de a katalógus 1-től mintegy 200–210-ig terjedő tételei még Zsolnay Vilmos életében készültek. A kályhák pontosan követik a gyár díszműáruin és épületplasztikáin megnyilvánuló hatásokat, stílusirányokat. A 192. számú, ún. Szent István-kályha a millenniumkor, 1896-ban készült a kiállítás román terme részére. Előtte közvetlenül erősen historizáló kályhákat találhatunk reneszánsz fiókokkal és rokálydíszes barokk-rokokós oromzattal. Nagy Mihály és Abt Sándor tervezők tevékenységével kezdődik a szecesszió a Zsolnay-gyárban, egyes darabok díszítése azonban már 1896 előtt is a szecesszió formavilágát idézi. Elég, ha a katalógus 186-os és 187-es kályháira gondolunk, melyeknek játékos, plasztikus díszei félreérthetetlenül a szecesszióra utalnak. Ennek ellenére a kályhákon – ugyanúgy, mint a gyár dísztárgyain – csak a század utolsó éveiben (1897–1898-tól) jutott uralomra az új stílus. A Szent István-kályha után készültek erősen szecesszsiós jellegűek nemcsak felépítésben, hanem plasztikus díszeik kialakításában is. A gyár dísztárgyain és épületkerámiáin konstatálható stílusjegyeket a kályhák is magukon viselik, hiszen ezeket lényegében ugyanúgy Zsolnay elképzelései szerint és szellemében tervezték, mint a dísztárgyakat és épületplasztikákat. A nyolcvanas évek közepén, amikor a kályhagyár létesült, a magyaros stílus uralkodott Zsolnay díszedényein. Érthető, ha Zsolnay Vilmos első, ez időben készült kályhái „népies" jellegűek. Ez ugyan nem a csempék magyaros motívumaiban mutatkozik meg, hanem – mint a katalógus rajzai mutatják – elsősorban jellegükben viselik magukon a népies stílust. Közismert, hogy az egyszerű fazekasmesterek kályhái korongon készültek, színes átlátszó mázzal. Ezért a fiókok – mint a szájuknál négyzetessé alakított fazekak – szinte mindig mélyítettek, szemszerűen kialakítottak. Zsolnay első kályháin a parasztkályhák reminiszcenciái érződnek, legalábbis ami a fiókokat illeti. Ha kevésbé mélyítettek is, mint a parasztkályhák csempéi, a formai előzmény nyilvánvaló.

A kockás fiókos kályhák a szemes kályhák típusaival rokonok ugyanúgy, mint a mélyített fiókok. Egyszerű felépítésűek, alig tagoltak, s peremdíszük is egyszerű, mint a parasztkályháké. Ugyanilyen egyszerű a következő típus, az ún. önémet kályha is. Az önémet kályha fiókjai téglalap alakúak, plasztikus díszűek, lábazatuk magasabbra épített, mint a kockás-fiókos kályháké, legalábbis a legtöbb esetben. Peremük – a német reneszánsz kályhákkal ellentétben – egyszerű, párta nélküli. Magasságuk 2 m és 2 m 40 cm között váltakozik. A lábazatmagasság és az egész kályhamagasság aránya váltakozik; a kályha típusától függ. A fiókok kialakításán túl csupán a felépítés aránya utal arra, hogy a kályhák előzménye a német reneszánszba nyúlik vissza. Míg azonban a német reneszánsz kályhák legnagyobb része pártázott, magas lábazatú, Zsolnay önémet kályhái között szélesen, sőt ötsarkosan kialakított is van. Zsolnaynak ugyanis tekintettel kellett lennie vásárlóközönségére is. A többségükben díszesen kialakított kályhák nem a falusi, hanem a módosabb városi lakosság igényeit szolgálták, és mint lakásberendezési kellékeknek, a lakások, sőt az épület stílusához is igazodniuk kellett. Csupán érdekességként jegyezzük meg, hogy a magyar eklektika a német reneszánsz helyett szívesebben nyúlt az olasz reneszánsz építészet eredményeihez, ezért Zsolnay egy másik reneszánsz kályhatípust is kialakított, amely nem a német, hanem az olasz reneszánsz motívumait és stílusjegyeit próbálta felhasználni. Ez is mutatja, hogy a kályha mint lakberendezési kellék mennyire függvénye a berendezés stílusának, az enteriőrnek. A neoreneszánsz stílushoz kapcsolódott a reneszánsznak nevezett kályha: kis méretű téglalap és nagyméretű négyzet alakú fiókokból állt. A kis és nagyméretű fiókok egyaránt olaszos rozetta mintájúak. A lábazati rész alig szélesebb, mint maga a kályhatest, amelyet reneszánsz golyósor-minta választ el tőle. A különböző ún. „reneszánsz" kályhák a téglalap és négyzet alakú fiókok variálása mellett záródíszekben különböznek. Van közöttük az egyetemes reneszánsszal rokon, és erdélyi reneszánsz típusú. A különbség a párkányok kialakításában, jellegében mutatkozik meg. Az ún.

erdélyi reneszánsz típusú kályha pártázatos, s a kolozsvári Történeti Múzeum reneszánsz habán pártás kályhájához hasonlít, a mélyített fiókú a kockás fiókúhoz. Míg amazok fiókjában egy élére fordított plasztikus kocka van, ezekében kerekre formált mélyítés. A reneszánsz stílus az 1880-as évek legvégén jelentkezik Zsolnay kályháin, s ekkor jelennek meg a kandallók különböző típusai is (*F* 30). Ezeken a már ismertetett csempéket és lábazatdíszeket használják, csupán a párkányok új tervezésűek. A kandallók méretei igen eltérőek, nyilvánvalóan annak a helyiségnek a méreteitől függően, ahová kerülnek. A kandallókkal szinte egy időben kezdi készíteni Zsolnay az ún. kandallókályhákat. Ezek szabályos kandallók kályhatesttel, magasságuk közel kétszerese a közönséges kandallóknak. A kandallóra épített kályhák igen különböző kialakításúak. Van olyan, amelyet hagyományos fiókok alkotnak, viszont van olyan is, amely plasztikusan kialakított felületekből áll. Az első egyszerű, sima kályhák az 1890-es évek elején készülnek: ezek kb. kétméteres magasságukkal, alacsony lábazati mélységükkel a kályhák hagyományos formáját követik. Az 1890-es évek elején, a sejtmintás kerámiákkal egy időben készülnek az ún. tapétakályhák, amelyek fiókjait bonyolult vonalvezetésű plasztikus minták ékítik. A tapétás kályhák is a közönséges kályhák típusaiba tartoznak. Méreteik alig térnek el a hagyományostól. A keleties, ún. Lechner-stílus az 1890-es évek elejének jellegzetessége, és nemcsak az épületplasztikai elemeken jelenik meg, hanem kályhákon, illetve kandallókon is. A kilencvenes években a Zsolnay-kályhák felépítése és kivitele is demokratizálódik. A díszes, különleges kialakítású kályhák és kandallók mellett egyre több a közönséges, egyszerű, díszítetlen, vagy csak alig díszített fiókos kályha. Főleg a tapétamintás kályhák egyszerűek, alig tagoltak. Az önémet kályhák mellett, melyek reneszánszos díszűek, gótikus kályhák is készültek Pécsett. Ezeket sem a kályhafiókok mintázata teszi ilyenné, hanem párkánydíszük. Egyébként a 111-es formaszámú kályha fiókjai roppant érdekesek: plasztikus díszük a gótikus mérműveket utánozza.

A kilencvenes évek közepén ismét megjelennek a stílkályhák. A „magyaros" mellett román, rokokó, francia, keleties, sőt török stílű kandallóval is találkozhatunk.

A Zsolnay-kályhák egyik érdekes jellemzője, hogy sarok- és lábazati díszük mellett párkánydíszük egyéni, mindig az adott kályhára tervezett. A fiókok kialakításában nem nagy a változatosság, ez csak a legritkábban határozza meg a kályha jellegét, stílusát. Más gyárak termékeivel szemben – ahol a fiókok kialakítása határozza meg a kályha jellegét – a Zsolnay-kályhák elsősorban sarok- és lábazati díszükkel, párkányukkal vonják magukra a figyelmet, ez teszi őket reprezentatív megjelenésűekké, karakteressé.

A kályhagyártás nemcsak jó tervezőket, hanem jó kivitelezőket, formázókat és főleg kályharakókat igényelt. A nagy díszes kályhák egyberakása, belső szerkezetük kialakítása alapos szaktudást igényelt, és nagy felelősséggel járt. Gondoljunk csak a Hauszmann Alajos tervezte művészi Zsolnay-kályhákra, amelyeket Hauszmann a Várban állított fel, vagy akár Möller gyönyörű kályha-kandallóira. E munkák mesterei Koppányi Ignác, Récsi (Ribica) kályharakók, Zott József és Várnagy György formázók voltak; ők valósították meg odaadó és szorgalmas munkájukkal Zsolnay és művésztársai elgondolásait, a művészi gondolatok az ő kezük nyomán öltöttek formát. Munkájukat azonban a gyárvezetőség annyira másodrendűnek tartotta, hogy az általuk kivitelezett dísztárgyakon sem nevüket, sem monogramjukat, sem valamiféle jelet nem találni. Azoknak a munkásságát, akiknek kortársai már nincsenek itt, már nem élnek, csak a nyilvántartási könyvekből, a kartotéklapokból sejthetjük. Pedig ezek a formázók, festők nagy szerepet játszottak a Zsolnay-kerámiák igazi történetében.

XII.

A pirogránit atyja

Az építészeti kerámia az 1870-es évek végén lendül fel a Zsolnay-gyárban. Az első sikert az Ybl Miklós által tervezett budai Várkert árkádjainak mennyezetére készített több színben mázazott terrakotta kazetták hozták. Ezt követték a régi Műegyetem külső frízei és párkányzatai. 1882-ben a burgenlandi máriafalvi gótikus templom restaurálásakor Steindl egy színes fajansz majolika kőoltár, szószék és keresztelőmedence munkáit bízta Zsolnayra, aki tökéletesen oldotta meg ezt az újszerű feladatot is. Az ide tartozó munkák közül nevezetesek még a Mátyás-templom tetőzete és pirogránit épületdíszei (Schulek Frigyes, 1888), a Belvárosi plébániatemplom főoltára, Budapest (Steindl Imre, 1892), a bécsi Poliklinika (1892), a budapesti Lukács fürdő (1893), a kassai Dóm külső kerámiái (1892), a Sacherl-, König- és Deininger-ház burkolata Bécsben (1892–93), a karlsbadi fürdő (Hellmer és Fellner, 1893–94), a prágai Kereskedelmi Kamara épülete, a Pécsi Nemzeti Színház (Steinhart és Lang, 1893–1894), a kecskeméti Városháza (Lechner Ödön, 1894).

1893-ban a Lukács fürdő építése azonban már a nyitányát jelentette Zsolnay új, nagyszerű kerámiaanyagának, a pirogránitnak, amelyet ettől kezdve egyre szélesebb körben és mind nagyobb sikerrel alkalmaztak.

Az új kerámiaanyag, Zsolnay Vilmos alkotótehetségének újabb nagyszerű bizonyítéka, annak köszönheti jelentőségét, hogy összetételénél fogva fagyállóbb, jobban dacol az idővel, mint a terrakotta. Az építészek már csak e tulajdonsága miatt is igen szívesen

alkalmazták. A pirogránit sikerét az is fokozta, hogy a Zsolnay-gyár különböző színekben mázazva alkalmazta. Ezzel a pirogránit kedvenc dekoratív eszközévé vált a századvég szecessziós építészeti irányzatának, amely dúsan díszítette a homlokzatokat.

Zsolnay a porcelánfajansz edény- és dísztárgyak mellett kezdettől fogva gyártott terrakotta és közönséges agyagcsövet, valamint samott-téglát. Épületkerámiai gyártmányait azonban, amelyek kezdetben nem voltak eléggé fagyállók, mindenképpen tökéletesíteni igyekezett. Ezeknek a kísérleteknek az eredményeként születtek meg az általa plutonitnak és pirogránitnak elnevezett épületkerámiai anyagok, amelyeket az 1890-es évek elejétől nagyobb mennyiségben gyárt.

A plutonit lényegében nagy hőmérsékleten, de nem teljes tömörödésig égetett kőanyag: masszája tűzálló agyagból, aránylag durva samott- és porceláncserép-őrleményből állott. Kőszobrok és épületterrakotta pótlására készült, szürke vagy barnás színárnyalatban, s nem volt mázzal bevonva. A színt az alkalmazott agyag vastartalma, az égetéskor szálló hamu és a lánggal való érintkezés befolyásolta.

A pirogránit a plutonit tökéletesebb változata, anyagában hasonló a plutonithoz, azzal a különbséggel, hogy nincs benne porceláncserép-őrlemény, masszája tűzálló agyagból és kb. 30–40% 1–2 mm szemcsenagyságú samottőrleményből áll. Gipszformában alakították kézi erővel, és száradás után 1300 °C körüli hőmérsékleten égették, majd sómázzal vagy színes majolikamázzal vonták be.

A pirogránit – ebben az összetételben – Zsolnay Vilmos találmánya, bár hasonló anyaggal az 1889-es Párizsi Világkiállítás orosz osztályán már találkozhattak keramikusaink. Az anyag tökéletesítésének nehéz munkájában Wartha is részt vett, amint ezt egyik, Zsolnay Vilmoshoz írt, dátum nélküli levele tanúsítja:

„Kedves Barátom!

Sajnálom, hogy nincsen elég tapasztalatom az ún. pirogránit alkalmazhatóságáról. A valódi pirogránit az 1889-es a Párizsi Világkiállítás orosz osztályában volt kiállítva, és a mi »Keramit«

gyártmányunkra emlékeztetett, és majdnem teljesen a kezdő olvadásig volt égetve. A beküldött próbák közül az egyik (ökörszem) 8% vizet, a másik (ornamentes tábla) 5,5% vizet vesz fel magába, tehát még kissé porózus. De én azt hiszem, hogy ez az anyag versenyezhet a legjobb terméskővel, mert hiszen az is porózus, és sok esetben kevesebbet bír, mint a közönséges terrakotta.

Ha tőlem függne a döntés, hát én nyugodtan használnám azt az anyagot, csak valami rongy ólommáz ne jöjjön vele érintkezésbe. A kályhafiókokat e napokban megnézem.

Baráti üdvözlettel
dr. Wartha Vince"

A pirogránit a régi kezdetleges és a szabadban könnyebben romló terrakottát véglegesen kiszorította a helyéről, így az épületdíszeknél a terrakottát többé már egyáltalában nem alkalmazzák.

A pirogránitgyártás korántsem volt egyszerű feladat, egyaránt kiváló formaöntői, formakészítői és szobrászi tudást igényelt. Az építészeti kerámiák gyártása új építészeti osztály felállítását tette szükségessé a Zsolnay-gyárban. Ennek irányítását 1885-től Stendl Mihály épületszobrász művezető vette át. Mellette, külön osztályon, kiemelkedő szerepe volt a modellek és munkaformák előállításában Szlávik Lajos művezetőnek és Jurán Ferenc díszítő szobrásznak. Filep György, majd Villányi (Vidolovits) Lajos volt az osztály legkiválóbb szobrászkivitelezője, a legjobb formázóval, Bor Józseffel egyetemben. K. Nagy Mihály iparművésznek külön szobrászosztálya volt, ahol az épületdíszek szobrászi részét készítették. Az építészeti kerámia, a szebbnél szebb színekben ragyogó majolizált pirogránit díszek sorsa azonban szorosan összefüggött az épületen való elhelyezési munkálatokkal. Ha rossz az elhelyezés, vagy felületes a kőművesmunka, akkor mindhiába a gondos gyári kivitelezés, a szép kerámia hamar tönkremegy. A gondatlanul elsimított fugákon át a víz beszivárog az idomdarabok belsejébe, és az egészet szétrepeszti a fagy. Az építésznek tehát különösen jó kivitelezőre van szüksége, akinek szakértelme megóvja a művészi munkát az idő előtti pusztulástól.

Váza. Színes eozin, 1896 körül ➔

Ebben a korban, a XIX. század utolsó évtizedeiben indul meg nagyobb ütemben a magyar városok fejlődése, és a kor vezető építészei a köz- és magánépületek egész során alkalmazzák Zsolnay kerámiáit. E hosszú és fényes sorból kiemelkedik az Országház (Steindl Imre, 1894–1895), az Iparművészeti Múzeum (Lechner Ödön, 1894–1895), a Műcsarnok (Schickedanz Albert, 1894–1895), a Hotel Krantz, Wien (1894), a Kőbányai templom (Lechner Ödön és Tandor Ottó, 1896–1897), a budapesti Erzsébetvárosi plébániatemplom (Steindl Imre, 1897–1898), a budapesti Bakteorológiai és Földtani Intézet (Lechner Ödön, 1898–1899), a Budai Vár Szent István-terme (Hauszmann Alajos, 1899–1900) és a budapesti Postatakarékpénztár (Lechner Ödön, 1899–1900).

A kilencvenes évektől, a pirogránit feltalálásától kezdve, ismert művészek, kiváltképp építészek egész sora tölt hosszabb-rövidebb időt a gyárban. Ekkor vált Zsolnay gyára a „művészi munka igazi hazájává". Lechner Ödön, Schulek Frigyes, Ybl Miklós, Steindl Imre, Hauszmann Alajos, Schickedanz Albert, Korb Flóris, Alpár Ignác, Lang Adolf, Möller István, Waldner Gyula, Vágó József, Lajta Béla, Hegedüs Ármin, Sebestyén Artúr, Jakab Dezső, Pártos Gyula, Aigner Sándor, Fellner Sándor, Pogány Móric, Körmendi Nándor építészek keresték fel megbízatásaikkal a gyárat, és olykor maguk is tevékenyen részt vettek az általuk elképzelt vagy megtervezett épületdíszek kerámiáinak kivitelezésében. Az előző korszakban Zsolnay fajansz díszműáruival, különleges festési technikájával vívott ki magának elismerést. A magyar népművészeti motívumokat, amelyeket Zsolnay Vilmos a klasszikus minták mellett oly szeretettel és lendülettel alkalmazott, e tárgyakról ismerte meg a műpártoló külföldi közönség. A fajanszáruknak ezt a vezető szerepét a kilencvenes években fokozatosan az épületkerámiák vették át. Azok a ragyogó homlokzatú épületek, amelyek a magyar városokban lépten-nyomon magukra vonják a szemet, nemcsak egy kor építészeti stílusa, hanem Zsolnay Vilmos zsenije és a pécsi Zsolnay-gyár munkássága mellett is tesznek tanúságot. Ezeknek az épületeknek külső homlokzatán sok a pompa és a fény, belül azonban a

lakások többnyire rossz beosztásúak, a helyiségek sötétek voltak. A pompás homlokzat, a millennium korabeli Magyarországra jellemzően, sivár és szomorú belsőt takart.

Zsolnay Vilmos építészeti kerámiai termékeivel azt a stílusirányzatot is szolgálta, amelyet a század utolsó évtizedében Lechner Ödön kezdeményezett. A magyar szecessziónak e népművészeti motívumokat felhasználó irányzata olyan nagyszerű alkotásokkal büszkélkedhet, mint az Iparművészeti Múzeum Üllői úti jellegzetes palotája és a budapesti Posta-takarékpénztár épülete.

Míg a Posta-takarékpénztár épülete a századfordulón, 1899–1900-ban készült, az Iparművészeti Múzeum a kilencvenes évek közepén, sajátos, historizáló szecessziós stílusban. A szecesszió egyik legfontosabb ismérve, hogy gyökeresen szakítani akar a historizmussal. A klasszikusan nyugodt, harmonikus motívumok helyett felborzolja, nyugtalanná teszi a felületet. Az Iparművészeti Múzeum épületplasztikái a historizmusnak a szecesszióba való finom átmenetét képviselik. A plasztikák díszei, motívumai magyaros jellegűek, ugyanakkor reneszánsz karakterűek. A leggyakoribb motívum a szívből kinövő reneszánsz virágtő. A motívumokat magukban foglaló mázas pirogránit felületek kontúrjai már a szecesszió nyugtalan vonalait követik, mégis a szecessziós jelleg elsősorban az épület tömegelemeiben jut kifejezésre, az épületplasztikák mértéktartó magyaros díszítményeikkel még a régi stílus, a historizmus tanúi.

Zsolnay tetőcserepeinek és oromzatdíszeinek anyaga is majolika mázas pirogránit, csak finomabb szemcsézetű masszából való. Készültek majolikamázas pirogránitból belső vagy külső fal burkolására szolgáló lemezek is. Később – főleg az 1890-es évek második felében – olyan pirogránit darabokat is készített Zsolnay, amelyeken a több színű díszítmény között lüszteres, illetve eozinos felületek is csillognak. A pirogránit gyártásához Zsolnay Vilmos zagori és wildsteini (Csehország) agyagokat használt. De a Zsolnay-féle burkolólapok még egyszínűségük esetén is változatos hatást keltettek, Zsolnay ugyanis mindig megtalálta a módját, hogy a lapok

szegélykialakítása vagy lüszterezettsége kellemes tónust és felületjátékot biztosítson. Különösen a Lechner-féle keleties hatású építkezés bánt gazdagon a pirogránit burkolólapokkal, oromzatdíszekkel és színes, szivárványos színű tetőcserepekkel, és ezek a pirogránit épületdíszek sohasem hatnak applikációnak, hanem mindig az épület szerves részének. Esetenként Zsolnay oromzat- és nyeregdíszei olyan gazdagok, hogy szinte meghatározzák az épület jellegét. A pirogránit épületplasztika még a stílus alakulásába is beleszól, az eklektika jellegét is sajátosan árnyalja. A kor magyar építészei kedveltek például olyan tetőmegoldásokat, amelyek színes tetőcserép alkalmazását lehetővé tették. Ezért találunk annyi keleties és neoromán stílusú pirogránit cserepes épületet a XIX. század utolsó éveiből.

Zsolnay az ún. építészeti osztályt az 1880-as évek második felében külön sajtolórészleggel bővíti ki. Ez az osztály foglalkozott a falburkoló lapok előállításával. A sajtolt falburkoló lapok, a reliefmintás vagy matricarajzos díszítményekkel ellátott, szabad kézzel festett lemezek tömegei – melyek ekkoriban rendelésre készültek – főleg Bécsben keltek el. A padlóburkolatok mintái, a használati cikkek formái, díszítései, a medalionos domborművek mintázatai mind művészi tervezést, pontos munkarajzot, a különböző anyagok zsugorodásának ismeretét, tehát a leggondosabb kivitelezést igényelték. Minden kéz munkája szorosan összefüggött egymással, a művészi munka a kiviteli tevékenységgel. Egy tárgyon, mire elkészült, nem egy, hanem tucatnyi munkás dolgozott, és esetleg évekig váratott magára egy-egy áru díszítése.

Az új osztály állította elő a fal-, fürdőkád-, medence- és padlóburkoló lapokat is. Sőt innen kerültek ki a keramit lapok és a sárga kongótéglák, a vastag falú kapualj- és járdaidomlapok, az utcaburkoló szegélytéglák is. A tervrajzokat a gyár készítette, különösen a fürdőszoba- és padlóburkolatokét.

A kapualjburkoló lapok még mindig láthatók városaink, főleg Budapest egyes házainak bejáratában. Bár általános használati célra készültek, élénk, mély színeikkel még ma is művészi hatást

keltenek és lenyűgöznek. De készültek díszcsempék is a Zsolnay-gyárban. Ezeket élénk növényi vagy amorf díszek jellemezték. Az 1890-es évek közepétől a szecessziós díszítmények is megjelennek a falicsempéken: a tulipán, a magyaros karakterű kardvirág stb. Zsolnay nagy vívmányát, az eozint is alkalmazza falicsempék díszítésére. Nemcsak a zöldes ércszínű, önmázas lüszter és a vörös flambé, valamint a kettő sajátos kombinációja gyakori a szecessziós falicsempéken, hanem a fémreflexes lüszter is, amelyet 1896-ban vezet be Zsolnay. Ezt a lüsztertípust a mintás csempéken használják előszeretettel. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a fémmázakhoz való különös ragaszkodás is egyik jellemzője Zsolnay szecessziós készítményeinek. A szecesszió által annyira kedvelt színes amorf minták szinte kínálkoztak az eozinos kivitelezésre, sőt a puszta struktúrájukkal ható eozinos felületek is lehetnek a szecesszió megjelenésének sajátos formái. Már említettük, hogy a flambévörös – ha vékonyan viszik fel a felületre – a vörös átlátszó mázhoz hasonlít. Átüt alóla a csempe színe és az előre ráfestett kékes-lilás erezet. Ugyanezt a felületjátékot önmázas lüszteren is láthatjuk. Ennél az erezetet nem aláfestéssel érte el Zsolnay, mint a flambévörösnél, hanem a mázra való festéssel. Különösen a csempéken alkalmazta szívesen ezt a technikát, mert ehhez kevés kézi festésre volt szükség, az így készült csempék mégis igen díszesek, reprezentatívak.

XIII.

Az „aranykor" kezdete

Zsolnay Vilmos alkotó munkásságának legizgalmasabb és legszebb szakasza az ún. eozin-korszak, mely 1885–1886 körül, az eozin feltalálásával kezdődik, és Zsolnay halálakor, 1900-ban jut tetőpontjára.

Azóta a Zsolnay-eozin világhírre tett szert; Zsolnay Vilmos neve egyet jelent az eozinnal.

Mi e világhírnév titka – és mit nevezünk egyáltalán eozinnak?

Leggyakoribb és legismertebb fajtája sárgászöldes-aranyos színű, de gyakori a kék színű, erezett eozin is. Ezt az eozintípust a máz fémessége jellemzi. A másik eozin átlátszó mázas, díszesen dekorált, rajta a fémesség reflexszerűen érvényesül. A harmadik eozintípus vérvörös színű, és csak helyenként fémes csillogású. Ez az „eozin" főleg kínai porcelánokon látható, ezért – kiváltképp feltalálása éveiben – „kínai rézvörösnek" nevezték. Ma inkább franciásan *flambé*nak hívják.

A Zsolnay-kerámiákon e három eozintechnika többnyire különkülön, olykor kettő együtt fordul elő, de van néhány olyan Zsolnay-edény is, amelyen egyszerre mindhárom technika fellelhető. Ez azonban már hosszú, küzdelmes fejlődés eredménye.

Hogyan jutott Zsolnay az eozintechnika birtokába? E technikák nem egy helyen és nem egyszerre jelentek meg, hanem különböző helyeken és különböző időben, bár tulajdonképpen más-más mázakon és hőmérsékleten alkalmazott, lényegében azonban azonos eljárásról van szó. A két fémes színt adó eljárás összefüggését ugyan egy pillanatig sem vitatták, a flambétechnikát azonban

sokáig önálló eljárásnak tekintették, és nem vették észre összefüggését a másik két eozintechnikával.

Fémesen csillogó kerámiaedényt már a IX. századtól készítettek, az eljárás azonban tökéletesen feledésbe merült, és még a XIX. század közepén sem ismerték a titkát. Ezt a lényegében ismeretlen technikát próbálták a XIX. században felújítani a Ginori és Cantagalli testvérek Firenzében, Ros y Urgel Spanyolországban (Valencia), Theodor Deck és Clement Massier Franciaországban, Dulton Angliában stb. Míg az olaszoknak csak gyantás lüsztert sikerült előállítaniuk, a franciáknak és a spanyol Ros y Urgelnek már a redukciós lüszter előállítása is sikerült. Mi a hasonlóság és a különbség a két eljárás között?

Wartha Vince meghatározását idézzük:

A gyantás eljárásnál: „A fémfényes réteget úgy állítják elő, hogy valamely fém-oxid gyanta- vagy zsírsavas vegyületét megfelelő oldószerben, például levendulaolajban, karbolsavban feloldják, és ecsettel a díszítendő mázas felületre festik. Hevítéskor (oxidációs lángnál) a szerves anyag elég, és a fém vagy fém-oxid rendkívül finom réteggé olvasztva hátramarad..."

És a redukciós eozin? Ismét Warthát idézzük:

„...ha mi vasrozsdát kénezüsttel vagy kénrézzel keverünk, és vastag pép alakjában rárakjuk az ólomtartalmú fajansz felületére, tűzbe rakjuk és füstöljük..., akkor a kihűlés és a réteg lekefélése után az edények a legszebb lüszter színekkel vannak borítva... A réz-oxidot közvetlenül a glazúrába lehet keverni oly csekély mennyiségben, hogy az oxidáló tűzben csak gyenge kékes vagy zöldes színezetet mutat, ellenben redukálva gyönyörűszép vörös színű lesz. Ez a vörös szín lehet tiszta, fémreflex nélküli, lehet skarlátvörös, lehet a vörös minden nüansza..."

Az első eljárásnál tehát a *fémoxid* gyanta- vagy szírsavas vegyületét viszik oldott állapotban a díszítendő mázas felületre, s a benne levő szerves anyagot *oxidációs lángon* égetik rá. A redukciós eljárásnál az ezüst- vagy a rézvegyületet semleges anyaggal (például vasrozsda, korom, agyag stb.) keverve viszik az edény mázazott felüle-

tére, és a fémes szint nem oxidációs, hanem *redukciós lángon* égetik rá.

E technikát az itáliai Derutában és Gubbióban alkalmazták a legsikeresebben a XVI. század folyamán. Derutában, e kis umbriai városban készítették az első olasz aranysárga, fémreflexes majolikát. Derutából került át Gubbióba a lüszteres felületdíszítés, ahol a híres maestro, Giorgio Andreoli fejlesztette a legmagasabb fokra ezt a rendkívül dekoratív díszítő eljárást. Neki sikerült az aranyos Deruta-lüszter mellett a világhírűvé vált rubinvörös rézlüsztert és a gyöngyház színű ezüstlüsztert kikísérleteznie. Eljárása titkát senkinek sem árulta el. Kortársai gyakran küldték hozzá kész majolika tárgyaikat, hogy azokat csillogó lüszterrel díszítse. A gubbiói majolikán a festő neve mellett rendszerint megtalálható a gubbiói mester lüszter színben ragyogó aláírása is. A valóban sikerült darabok száma nem nagy, s mint Picolpasso leírásából kitűnik, maestro Andreoli nagyon meg volt elégedve, ha a lüsztterezés után száz majolika tárgy közül hat a rubinvörös fémfényt mutatta. Ezekért aztán egyenlő súlyú arannyal fizettek. Ezért csak igen kevés jellemző gubbiói lüszteres majolika maradt ránk napjainkig.

Noha az olaszok emelték a XVI. században a legmagasabb szintre ezt az eljárást, a technika mégsem náluk, hanem a Közel-Keleten alakult ki, a IX–XI. században. A lüszterrel való díszítést először a perzsák alkalmazták, majd az arabok. Tőlük sajátították el a mórok, akik Spanyolországban is meghonosították. Valószínű, hogy az olaszok is a móroktól tanulták a lüszterező eljárást. A francia Decket is a mór kerámia szorgalmas tanulmányozása segítette a redukciós lüsztertechnika felfedezéséhez. 1887-ben megjelent híres könyvében elsőként közli a mór fazekasok különböző színű fémmázainak receptjeit, és ismerteti a beégetés módját. Ennek lényege, hogy fémvegyületekkel (oxidok, sók) vörösizzáson nem olvadó, indifferens anyagokat (okker, kréta, vasoxid stb.) összedörzsölünk, és a már készre égetett mázas felületre utólag vastag rétegben felkenjük. Az így előkészített tárgyat a máz lágyu-

láspontjától függő hőmérsékletig hevítjük, majd ekkor valamilyen kormozó anyag elégetésével redukáló atmoszférát létesítünk. Lehűlés után a tárgy felületéről a kormos réteg ledörzsölése után előtűnik a mázzal kissé összeolvadt fémfényes réteg.

Decket, Massier-t és természetesen Zsolnayt és Warthát is olyan lüszter előállítása érdekelte, amely a használatkor nem kopik le az edényről. Újból Warthát idézem: „Ez okból már tökéletesebb módszereket is alkalmaznak tartósabb lustre-ek előállítására. Decknek már többször említett munkájában találunk némi útbaigazítást, de egyúttal figyelmeztetést is, hogy eme szép fémfényű áruk előállítása nehézségekkel jár, és a siker nem mindig biztos." Ebből csak annyi bizonyos, hogy a redukciós fémmázt a gyantás lüszterfesték reakciójaként kezdték használni Deck alapján.

Noha az Union Centrale des Arts 1884-es kiállításán Deck elsősorban még fémmázas készítményeivel szerepel, munkái között már flambék is találhatók. Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum igazgatója – aki 1884-ben Franciaországban járt – Theodor Deck fémmázas készítményei mellett említést tesz mint újdonságokról, flambéiról is:

„Kezdhetném a spanyol–mór ízlésű élénkvörös és kék fémfényű edényeken, melyeknek szépen sikerült sorozatát láthatjuk itt, vagy a rekeszes fajtán, melynél a színek a díszítés körvonalai által vannak határolva, ami a remek technika mellett kitűnő hatást idéz elő; vagy a nagy, máz alatt aranyalapot mutató arcképes tálakon, melyeknél nem tudjuk a zománc fényét és tisztaságát vagy a művész amaz eszközeinek egyszerűségét kell-e jobban bámulni, melyekkel a körvonalak és domborulatok lágyságát el tudja érni. De ezek úgyis ismeretesek. Ami új, ami elsőrangú vívmány, az a réztartalmú máz, a *flambé* és a *céladon translucide sur pate d'application.*

Már hosszabb idő óta, jóval a Manufacture Nationale keletkezése előtt foglalkozott Deck e két probléma megoldásával, s habár ő sem volt képes az égetés eredményét előre meghatározni, flambéi mégis éppoly szépek, sőt talán szebbek, mint Sèvres-é, s máza

– a rubinvörös, a kék vagy a zöld minden árnyalatával – úgy átlátszóságát, mint fényét illetőleg, eléri a kínai eredetieket.

...A flambék szekrényénél, melyben néhány új »uni« szín is látható – mint például egy gyönyörű türkiz- és sötétkék –, a véletlen játékával állunk még szemben. Meg van ugyan határozva, mi szükségeltetik előállításukhoz, az eljárás módja is ismeretes, de nem úgy az égetés eredménye. Ezért az égővöröstől – *sang de boeuf* – vagy a kékesszürkétől – *foie de mulet* – kezdve, a barna-, sárgás és smaragdzöldet külön vagy együtt, ugyanazon az edényen keverve találjuk. Néha majdnem fehér, csak imitt-amott maradt meg egy-egy folt, aszerint, amint a tűz kisebb vagy nagyobb mennyiségű réz éleget színített vagy pároltatott el. Mindaddig tehát, amíg az edény a kemencéből ismét ki nem vétetik, színe meg nem határozható. Előre pedig sohasem, amiért is két egyenlő darab még nem készült. Meg lesz-e oldva az a probléma is, képesek lesznek-e a kívánt hatást előre kiszámítani, azt most még megmondani bajos lenne; azt állítják ugyan némelyek, hogy a kínaiaknak ez sem okozna nehézségeket, de bizony az utazók elbeszéléseinek nem mindig lehet hitelt adni; szeretnek ismeretlen dolgokról csodás regéket mondani.

A most érintett edényekhez majdnem kizárólag kínai formákat használnak, mint mondám, minden egyéb díszítés nélkül. Ennek oka nagyon egyszerű. Az eredetiek Kínából származtak; addig csak olyanokat ismertek, az impulzust is ezek adták, az utánzatok tehát szintén az adott előzők felé fordultak, és sokkal újabb, sokkal bizonytalanabb még az egész eljárás..."

Tehát 1884-ben Franciaországban már elterjedt a flambétechnika, Decken kívül többen alkalmazzák. Deck eredeti fémmázas eljárása átmenetileg mintha háttérbe szorulna emiatt; mindenekelőtt az új technika foglalkoztatja a francia keramikusokat.

Mielőtt a flambétechnika előzményeit és feltalálásának körülményeit ismertetnénk, szólnunk kell a két fémmázas technika és a flambétechnika összefüggéseiről. Mint láttuk, eleinte csak a spanyol–mór edények hatására alkalmazott lüsztert ismerték, átlátszó

mázon csak később próbálkoztak lüszterrel. A hatás – talán szükségtelen hangsúlyoznunk – igen eltérő, „amint azt különböző mázú edényeken alkalmazzuk" – írja Petrik egyik tanulmányában. „Az ónmázas edényeken (durva fajansz) a lüszterek fémfényűek, nem átlátszók, ahogy azt a régi mór edényeken, az olasz majolikán és Ros y Urgel edényein láthatjuk. De más a lüszter, ha azt ólombóraxos fajanszon állítjuk elő. Ezen az átlátszó mázban a réz inkább feloldódik, és ilyképpen a rubinüveghez hasonló színeket nyerünk. Ez a vörös szín még szebb lesz, ha a lüszteres edényt, miután az első égetés után lekeféltük, redukáló láng mellett másodszor erősebben égetjük, mely alkalommal a réz teljesen oldódik a mázban..."

„Az egész technika tehát azon alapul – olvashatjuk Petriknél más helyütt –, hogy a réz és az ezüst gyönge izzásnál már a mázba átdiffundál, anélkül hogy az megpuhulna. E technikát – folytatja – az üvegfestők már régen alkalmazzák. Ismeretes, hogy sárga színű üveget nyerünk, ha klór-ezüstöt agyaggal, vasoxiddal stb. összekeverünk, és e péppel befestett üveget égetjük. Ha égetés után az üveg fölületén levő agyagot lekeféljük, előtűnik az üveg sárga színe. Éppúgy készítik az üvegföstők a vörös lüsztert, csakhogy ezüst helyett rézoxidot okrával, agyaggal stb. keverve föstenek az üvegre, de a vörös szín csakis redukáló tűzben képződik. Az ezüst és réz tehát oly alacsony hőmérsékletnél, melynél az üveg még nem olvad meg, átdiffundálnak, és föstik az üveget. A régi mesterek – és Deck Theodor is – ezt a technikát csupán ónmázon alkalmazták, melyen a lüszterek fémfényt mutatnak. De már az 1889. évi párizsi kiállításon feltűnt Massier, kinek edényein a rézlüszter rubinszínű volt."

Anélkül hogy a flambék előállításának elsőbbsége kérdésében pro vagy kontra állást foglalnánk, megjegyezzük, hogy csak a francia keramikusoknak sikerült bizonyítaniuk a fémmázas és flambétechnika azonosságát. Míg a francia flambékészítők egy része – élén Theodor Deckkel – a fémmázas kerámia előállítását is ismeri, a német flambékészítők között ilyen nincs.

Az elmondottakból nyilvánvaló, hogy a három technika alkalmazásának eredményeként megjelenő mázt nevezik *eozin*nak. A három technika különböző időben és helyen jelenik meg, s hatol be hozzánk az 1880-as évek közepétől az 1890-es évek elejéig. Az első, legkorábbi, fémes csillogású fémmáz előállítója a nagy francia keramikus, Theodor Deck. A második technika az ún. *rouge flambé*, más néven kínai rézvörös. Ez is a hetvenes évek végén – a nyolcvanas évek elején jelenik meg, és terjed el Németországban, valamint Franciaországban.

A harmadik technika a Massier nevéhez fűződő fémreflexes eljárás. Első kísérleteit az 1880-as évek közepén mutatták be.

Továbbiakban e technikák magyarországi elterjedését és hatását vizsgáljuk behatóbban, és azt, hogy találkozott velük Zsolnay.

XIV.

Zsolnay fémmázas kísérletei

Az Iparművészeti Múzeum mintegy ezerötszáz darabból álló Zsolnay-gyűjteménye számos olyan példányt őriz, amelyeket nem sorozatban gyártottak. Az elefántcsont imitációjú edények nem tartoznak Zsolnay leggyakoribb készítményei közé, ennek ellenére még mindig találkozhatunk velük az állami és magán műkereskedelemben. Az Iparművészeti Múzeumnak is több ilyen elefántcsont imitációjú edénye van, közülük különösen egy kissé szűkülő szájú kupa emelkedik ki. Magassága 13 cm, talpszélessége 11, szájszélessége pedig 9,5 cm. A kupa alsó és felső részén fémmáz pánt fut körül. A testen levő, plasztikusan kidomborodó mitológiai jelenet egyszarvún ülő meztelen nőt ábrázol vadászó nimfák és agarak társaságában. A plasztikus figurák mélyedéseiben az átlátszó máz vastagon rakódott le, ezért a kontúrok barnás színűek. Tulajdonképpen nem is a kupatest figyelemre méltó – ilyen színvonalú Zsolnay-tárgy nem ritkaság –, hanem a testen körülfutó pántszerű fémmáz. Ez ugyanis kétségtelenül eozin, mi több, a pécsi Zsolnay-eozin első jelentkezése. Már a tárgy leltározóinak feltűnt az eozin szürkés-zöldes arany színe, s ennek alapján úgy vélték, hogy a gyár egyik első eozinkészítményével állnak szemben. A gyűjtemény több ilyen elefántcsont imitációjú tárgyat is őriz, ezeken azonban – kivéve a kupát és a Lehel-kürt alakút – nincs fémmáz. Van közöttük viszont két olyan fémmázas tárgy is – egy korsó és egy képkeret –, amelyek mintája ugyanolyan, mint egy fémmáz nélküli, nagyméretű elefántcsont imitációjú korsóé és az ún. Lehel-kürté.

A tárgyak fonákján különböző jegyek és számok találhatók.

„Elefántcsont" kupa lüszteres peremmel

Egyiken szabad kézzel rajzolt öttornyos, kettős keresztes, a másikon a benyomott nagybetűs ZSOLNAY PÉCS szöveges, a harmadikon pedig a név alatti ovális keretben MADE IN AUSTRIA–HUNGARY feliratos jegyet találunk. Ez utóbbi jegyet valószínűleg az 1879-es sidneyi kiállításra készült darabokon alkalmazták, mint ez Nikelszky könyvéből kiderül. Ugyancsak az ovális jegy előtti időből való a benyomott nagybetűs ZSOLNAY PÉCS szövegű jegy is. Ezekkel közel egyidős az öttornyos jegy, amely a Lehelkürtöt imitáló darab felső, belső részén található.

Ebből is nyilvánvaló, hogy ezek az eozinos tárgyak – legalábbis

a jegyek alapján – jóval 1890 előtt készültek. Arra, hogy valóban 1890 előtt készült eozinos edényekre bukkantunk, szolgáljon bizonyságul a kolozsvári Történeti Múzeum eozinos vázája. Ez már az 1887-es dobokai ipartörténeti kiállításon is szerepelt – amint ezt a vázában talált cédula *D* betűje bizonyítja. A váza fonákján dőlt nagybetűvel a masszába nyomva ZSOLNAY PÉCS olvasható. Ezt a jegyet viszont – mint ismeretes – még 1885 előtt használták Pécsett. Egyébként meg kell jegyeznünk, hogy a tárgyak különlegessége már a leltározáskor is feltűnt. Így például a kupa leírókartonján nemcsak azt találjuk, hogy a szájánál és alján „bevájt abroncsszerű öv" és „füle vöröseszöldes eozin", hanem utólag azt is aláírták, hogy nem az 1890-es évek végétől használt, hanem „őseredeti" eozinnal állunk szemben. Ugyancsak eozinként leltározták a Lehel-kürtöt, a poharat és a kancsót is. A tárgyak datálásában mutatkozó eltéréseket az eozin korai jelenlétével magyarázhatjuk.

Újabban nemcsak a gyár védjegyét és a készítés sajátosságait hívjuk segítségül a Zsolnay-tárgyak datálásánál, hanem a tárgyak forma-, olykor dekorszámát is. A formaszám mindig a masszába nyomott, a dekorszám többnyire máz felett festett, alacsony jegyű szám. A formaszám pontosan követi a pécsi Zsolnay-gyárban levő formakönyv tételeit. A formakönyv első rajza 1873-ban kelt. 1889 körül már a 4487-es formánál és az V. kötetnél tartottak. Természetesen a formatervezés 1889-ben sem állt le, utána még száz és száz érdekes, izgalmas tárgyforma készült Zsolnay pécsi gyárában, bennünket azonban most csak azok a kötetek érdekelnek, amelyek az említett formaszámokat tartalmazzák.

Kötetek száma	*A kötet formaszámai*	*Év*
IV. könyv	2185–2990	1883–1887
V. könyv	2991–3670	1887–1889
VI. könyv	3671–4487	1889–

Az említett kupa formaszáma 2729-es, tehát a IV. kötetben található, amely az 1883 és 1887 között készült tárgyak rajzait tartalmazza. A másik három eozinos edény (a Lehel-kürtön nincs formaszám), a keret, a korsó és a pohár a 2936-os, 2954-es és 2486-os formaszámot viseli. Tehát számaik alapján ezek is 1883 és 1887 között készültek a Zsolnayak pécsi gyárában. A nagyméretű, eozindíszítést ugyan nem mutató, de elefántcsont imitációjú korsó 2667-es formaszámú, tehát az előbbiekkel egy időben készülhetett, 1883 és 1887 között. Nyilvánvaló tehát, hogy már 1887 előtt készült rézlüszteres edény Zsolnay gyárában. Ez azért is meghökkentő, mert az irodalomból úgy tudjuk, hogy 1893 az eozin feltalálásának éve, és felfedezése Wartha Vince műegyetemi professzor nevéhez fűződik. Az irodalmi utalásokban Zsolnay Vilmos neve is többször felmerül ugyan mint társfeltalálóé – a felfedezés dicsőségét azonban mindeddig majdnem kizárólag Wartha Vincének tulajdonították. Figyelmen kívül hagyták, hogy Wartha Vince – mint kísérleti darabjai és a különböző írásos dokumentumok bizonyítják – csak a vörös fémlüszteres technika sikeres kísérletén volt túl 1892 decemberében, illetve 1893 elején. A fémes színű lüszter készítését ekkor még meg sem próbálta. Ebből is nyilvánvaló, hogy az a lüsztertechnika, amellyel a kilencvenes évek elején Wartha és Zsolnay foglalkozott, eltért az említett tárgyakon megállapított technikai megoldástól. Ugyanis a kupán, a poháron vagy a Lehel-kürtjén látható pántot imitáló sárga vagy zöldarany eozin arra utal, hogy Zsolnay e korai eozinkísérletei nem szerves előzményei a kilencvenes évek elején Petrik, majd Wartha támogatásával folyó flambékísérleteinek. Zsolnay csak Petrik ihletésére fordult a flambétechnika felé, míg Warthával való kapcsolatai az átlátszó mázas lüsztertechnika fogásainak elsajátításában segítették. Tehát mielőtt Zsolnay Vilmos a flambétechnikára tért volna át, fedőmázak lüszterezésével kísérletezett. E kísérletei eredményeként számos darab maradt fenn napjainkig. Ezekből megállapíthatjuk, hogy kísérletei – bár a lüszterezés nem minden tárgyon egyaránt kifogástalan – eredményesen zárultak. A kísérletek ideje a darabok formaszámai alapján – ha

hihetünk a formakönyveknek – 1884–1885. A sorozatban a pohár formaszáma a legalacsonyabb (2486), majd a kupa (2729) s végül a keret (2936), illetve a korsó (2957) következik. Ezek alapján arra következtethetünk, hogy Zsolnay Vilmos mintegy három-négy évig foglalkozott ezzel a sajátos technikával, és kísérleteit 1884–1885-ben kezdhette el. Különben furcsa véletlen, hogy e kísérletekről semmilyen írásos és irodalmi dokumentum nem maradt fenn. Csupán egyetlen olyan adat található az irodalomban, amely halvány utalást tartalmaz Zsolnaynak erre a tevékenységére. Az állítást – bár ellentmondásos – szó szerint közöljük Nikelszky Géza Zsolnay-könyvéből.

„Mulasztás volna részemről, ha az eozin pályafutásával kapcsolatban meg nem emlékeznék egy különös felfedezésemről. Egyszer egy érdekes, régies dekoros tál került a kezembe, amelyről az eozintechnikával kapcsolatosan soha nem esett szó. Az alacsony, talpas tál festett peremdísze: kissé naiv felfogású, magyaros hímzésminta, ércfényű, aranyoszöld színben. A tál fonákján, közepén sötétbarna alapon sárga betűkkel ez a felirat látható: Julcsa, 1875. XI. 5.

Eozintál 1875-ben – holott a Zsolnay-eozin születési éve 1893.! A tál a tizenkilenc éves Zsolnay Júlia munkája, apja csináltatta vele, hogy ezzel jelezze, mikor bukkant először erre a technikára.

„Néhány pesti vegyészmérnök – Wartha Vince tanítványai – figyelmeztetett arra – írja Nikelszky –, hogy az eozintechnikának e korai feltűnését hozzam nyilvánosságra, hiszen ez a tény nem kisebbíti Wartha világszerte ismert, Zsolnay által is nagyra becsült érdemeit. Ekkor a gyár régi eozinszakértőivel is megvizsgáltattam a tálat, s írásba foglaltattam nyilatkozatukat arról, hogy kétségtelen eozintechnikájú, 1875-ben Zsolnay Júlia által készített tálról van szó."

Miután Zsolnay ilyen összefüggésben tudtommal még nem szerepelt, joggal merül fel a kérdés, hihetünk-e Nikelszkynek, vagy az egész csak jóhiszemű félreértésen alapul. Nikelszky évtizedekig a Zsolnay-gyárban dolgozott, töviről hegyire ismerte tevékenységét és múltját. A pécsi Janus Pannonius Múzeumba került Zsolnay-

anyag egy része az egykori gyár gyűjteménye, Nikelszky azonban még a teljes gyűjteményt látta, ismerte, s a gyár idősebb dolgozóitól az egyes tárgyak keletkezési körülményeit is könnyűszerrel megtudhatta. Ennek ellenére ismert adataink alapján nem hittük és nem hihettük, hogy Zsolnay nevét az eozinnal kapcsolatban már ilyen korán megemlíthetjük. Ehhez olyan bizonyítékokra lenne szükség, melyek az említettek mellett is ezt a feltevést támogatják. Nikelszky adatának megjelenésétől napjainkig azonban egyetlen olyan tárgy vagy írásos adat sem került felszínre, amely Zsolnay Vilmos 1875-ös felfedezéséről tanúskodna. Az is szaporította a kérdések számát, hogy a kísérleti darabokon kívül vajon piacra szánt áruin is alkalmazta-e az eozint. Időközben viszont az Iparművészeti Múzeum Zsolnay-gyűjteményében több olyan tárgyra bukkantunk, melyeken egyéb mázakon kívül az eozint is megtaláljuk. 1875 és az általunk konstatált lüsztertechnika megindulásáig, 1884–1885-ig csaknem tíz esztendő telt el. Ha valóban sikerül Zsolnaynak már 1875-ben eozint előállítania, alig hihető, hogy csak 1884–1885-ben kezdi el belőle a sorozatgyártást. Ezenkívül Nikelszky leírásában már a modern eozintechnika asszociációit érezzük, ugyanis régies dekor csak átlátszó máz lüszterezésével érhető el. Viszont ha átlátszó mázra kerül a lüszter, a tárgyon a fémesség csak reflexszerűen érvényesül, aranyoszöld szín ugyanis csak fedőmázon alakulhat ki. Eszerint – ha Nikelszky leírásának mégis hihetünk – Zsolnay 1875-ben már kétféle lüsztertechnikát is alkalmazott. Ez a két lüsztertechnika csak a kilencvenes évek elején találkozik a Zsolnay-gyárban. Egyébként a technika európai fejlődését vizsgálva is arra a következtetésre jutunk, hogy még a nyolcvanas évek második felében sem egyesül a három eljárás egy személy vagy egy műhely munkáin. Ha Zsolnay 1875-ben már csakugyan ismeri és használja a kétféle technikát – amint ezt Nikelszky állítja –, akkor teljesen kizárt, hogy az 1878-as világkiállításon ne szerepelt volna ilyenekkel.

A Zsolnay számára oly nagy dicsőséget hozó Párizsi Világkiállítás legjobb és legszakszerűbb leírását annak az Alexander Schmidt-

nek köszönhetjük, aki – mielőtt a berlini porcelángyár igazgatói székébe emelkedett – három évet töltött Pécsett a Zsolnay-gyár kötelékében. Ha valóban készült volna már 1878-ban Pécsett rézlüszteres edény, lehetetlen, hogy mint újdonságot ne állították volna ki Párizsban, s ne szerepelt volna Schmidt könyvében. Ezzel szemben Schmidt leírásában, s így valószínűleg a kiállításon sem szerepeltek Zsolnay által készített fémmázas edények. Ez viszont azt bizonyítja, hogy Zsolnaynak ekkor még – 1875–1878 között – nem sikerült eozint előállítania.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy még 1884–1885-ben is csak kevesen ismerték a lüsztertechnikát Európában. 1885 és 1889 között viszont már egy sereg francia keramikus alkalmazza, főleg azt a válfaját, amely a fedőmázat tekinti kiindulópontnak. A francia Clément Massier csak 1889-ben szerepel olyan kerámiákkal, melyeken nem fedő-, hanem átlátszó mázat alkalmaz a lüszterpép alatt.

Zsolnay fedőmázas lüsztertechnikája tehát a francia Theodor Deck kísérleteihez kapcsolódik. Nem tudjuk, volt-e közvetlen kapcsolata a nagy francia keramikussal és felfedezővel, az azonban kétségtelen, hogy szinte vele egy időben foglalkozik – méghozzá nem is sikertelenül – a lüsztertechnika egyik érdekes és úttörő változatával.

Zsolnay Vilmos a meglepetések embere. Nemcsak a lüsztertechnika foglalkoztatja a kor egyik legnagyobb keramikusával egy időben, hanem más eljárások is igen korán megjelennek Pécsett, így például az aranyfólia-technika. Ezzel mint újdonsággal csak 1889-ben találkozott Petrik Lajos a Párizsi Világkiállításon, Zsolnay viszont már 1873-ban ismerte és alkalmazta a technikát, amint a múzeumban levő egyik tálja mutatja. Ez is megerősíti gyanúnkat, hogy Zsolnay Vilmos korán kapcsolatba kerülhetett a francia Deckkel, akitől mindezek az újítások származnak. Wartha többször panaszkodott Zsolnaynak, hogy mázai kemények, ezért lüsztertechnika céljára nem olyan jók, mint Fischer mázai. Tudjuk, hogy a kemény, magas hőfokon olvadó ún. porcelán mázak –

amilyeneket ekkortájt Zsolnay használt – a *rouge flambé* legkitűnőbb hordozói. Nem csoda hát, hogy neki sikerült legelőbb Magyarországon a ragyogó piros színt adó *rouge flambét* előállítania. Amikor Zsolnay Warthával találkozott, már az eozintechnika két válfaját kitapasztalta. Érthető hát, ha viszonylag rövid időn belül sikerült a technikák kombinatív lehetőségeit kiismernie és gyárában alkalmaznia. 1893–1894-ből már számos olyan Zsolnay-eozint ismerünk, amelyen a Zsolnay által 1884–1887-ben alkalmazott fedőmázas eozintechnika ugyanúgy érvényesül, mint a *rouge flambé*-technika. Elég, ha 1894 karácsonyára barátjának, Székely Bertalannak ajándékozott korsójára gondolunk. Érdekes, hogy míg a rouge flambénál – legalábbis a kezdeti időben – megmaradt a keleties formák keretei között, a fedőmázas lüsztertechnikánál a historizmus éppen akkor divatos irányzatához kapcsolódott. Jó példa erre az említett kupa, a Lehel-kürt, a korsó és a keret díszítése. Az elefántcsont imitációjú kupa XVII–XVIII. századi eredetiről készült. A mitologikus ábrázolás világosan utal eredeti barokk stílusára. A Lehel-kürt középkori, feltehetően XI. századi. A képkeret medalionos dísze szintén középkori iniciálékról származik, ugyanúgy, mint a korsó testének plasztikus dísze.

Zsolnay Vilmos indulása első éveiben foglalkozott különböző műfajok, ötvöstárgyak, elefántcsontok imitálásával. 1884–1887-ben – az anyag diktálta szükségszerűségből – ismét a magyar népművészet tárgyaihoz, a magyarországi múzeumok anyagához fordult. Az eozintechnika 1890 utáni kombinálásával újabb formák és díszítőelemek jelennek meg Pécsett. A Közel-Keletről hozott török, de főleg perzsa csempeanyag, valamint az újabb eozintechnika Zsolnay figyelmét Perzsiára és Mediterráneum ornamentumaira irányítja. Zsolnay érdekesen színezi a magyar historizmus stíluselemeit az 1890-es évek elején és közepén. Főleg az átlátszó mázas lüsztertechnika következtében iktatódnak be Zsolnay-kerámiákba közel- és távol-keleti formák, díszítőelemek.

XV.

A flambétechnika kezdetei

Petrik Lajos már 1884-ben kapcsolatba került Zsolnay Vilmossal, Mattyasovszky Jakab geológuson – Zsolnay vején – keresztül. Ekkor kezdte el ugyanis Mattyasovszkyval Magyarország agyagainak vizsgálatát. Petriket elsősorban a kaolinfélék érdekelték, illetve hogy hogyan lehet ezekkel pótolni a költséges külföldi kaolinokat.

Természetesen Zsolnayt is érdekelte, hogyan lehetne a költséges és nehezen beszerezhető külföldi kaolint mellőzni, és hazai lelőhelyekre szert tenni. Petrik és Mattyasovszky vizsgálódásai e problémája megoldásában is segítették. 1885-re sikerült masszájából a külföldi anyagokat teljesen kiküszöbölnie, és a massza kellő fehérségét biztosítania.

Ezekben az években már megindultak Pécsett a fémmázas kerámiák előállítására irányuló kísérletek, bár Zsolnaynak voltaképpen nem jött jókor e technikai újdonság. Ugyanis a fémmázas technika – miután a lüszter ólommázra kerül – tulajdonképpen takarómázas eljárás. Emlékszünk, Zsolnay indulásakor használt színes takarómázt vagy az alapszínt gyökeresen megváltoztató színes átlátszó mázt, amikor masszájának színével még nem volt elégedett. Amilyen mértékben sikerült világosítania masszáját, úgy tért át az alapot meghagyó díszítésre. Az 1880-as évek közepén, amikor már szinte kizárólag fehér alapra, máz alatt festett színeket alkalmazott, jelent meg üzemében a lüszteres eljárás. Érthető, ha csak színként, kis felületen használta fel készítményein, nem akarta szép, csontfehér masszáját a csillogó fémes színnel teljesen eltakarni.

A formaszámok tanúsága szerint Zsolnay ekkor csak egy-két

évig használta a fémmázat kerámiáin, s talán örökre feledésbe merül e technika Pécsett, ha a fia, Miklós 1887–1888-as kisázsiai, közel-keleti gyűjtőútjáról nem hoz haza számtalan fémesen csillogó töredéket. Ezek a török és perzsa kerámia fénykorát idéző színes, virágos csempelapok a gyár készítményeinek stílusára is kihatottak, mert Zsolnay Vilmos meg volt győződve róla, hogy az arabok és perzsák dekoratív lüszteres kerámiái Közép-Európában is népszerűségre tesznek szert.

A fémmázas kerámia előállításában főleg Petrik Lajosra támaszkodott. Valószínűleg ő ösztönözte a flambétechnika kialakítására is, mások szerint viszont Wartha segítségéhez folyamodott.

Wartha Vince 1891-ben és 1892-ben többször járt Pécsett, Zsolnaynál, s ekkor született meg benne az elhatározás, hogy kikísérletezi azt a rubin- és ezüstfényű fémmázt, amelyet a Zsolnayak által gyűjtött közel-keleti kerámiákon látott. Pap János szerint nem Wartha fordult első ízben Zsolnayhoz, hanem Zsolnay kereste fel személyesen Budapesten a híres vegyészt, aki – mint Márton Lajos írja a *Márványújság*ban – „éppen az olasz Giorgio Andreoli elveszett rubin lustre-ének fölfedezésével foglalkozott. Zsolnay azonnal felismerte ennek rendkívüli értékét, a gyártási titkot megszegve, éjszakáit nappallá változtatva, testtel és lélekkel hozzákezdett ezen legújabb technika fejlesztéséhez, s rövid három-négy év alatt oly tökélyre emelte, hogy a világ szakembereinek csodálatát, bámulatát és elismerését vívta ki maga számára."

Ez így már csak azért sem hihető, mert Zsolnay – noha minden új iránt különösen fogékony volt – csak hosszas töprengés után határozta el, hogy megpróbálkozik a flambétechnikával. A flambévörös is takaró jellegű máznak tekinthető, ugyanúgy, mint a fémeszöld fémmáz, érthető hát, ha Zsolnay féltette eddigi eredményeit e technikától. Ugyanakkor Zsolnay porcelánfajansza, mázának keménysége miatt, szinte kínálta a siker feltételeit az új technikához, „hiszen tulajdonképpen a puha porcellán felkarolásával függ össze a kínai rézvörös (rouge flambée) edények létrejötte". Ugyanis

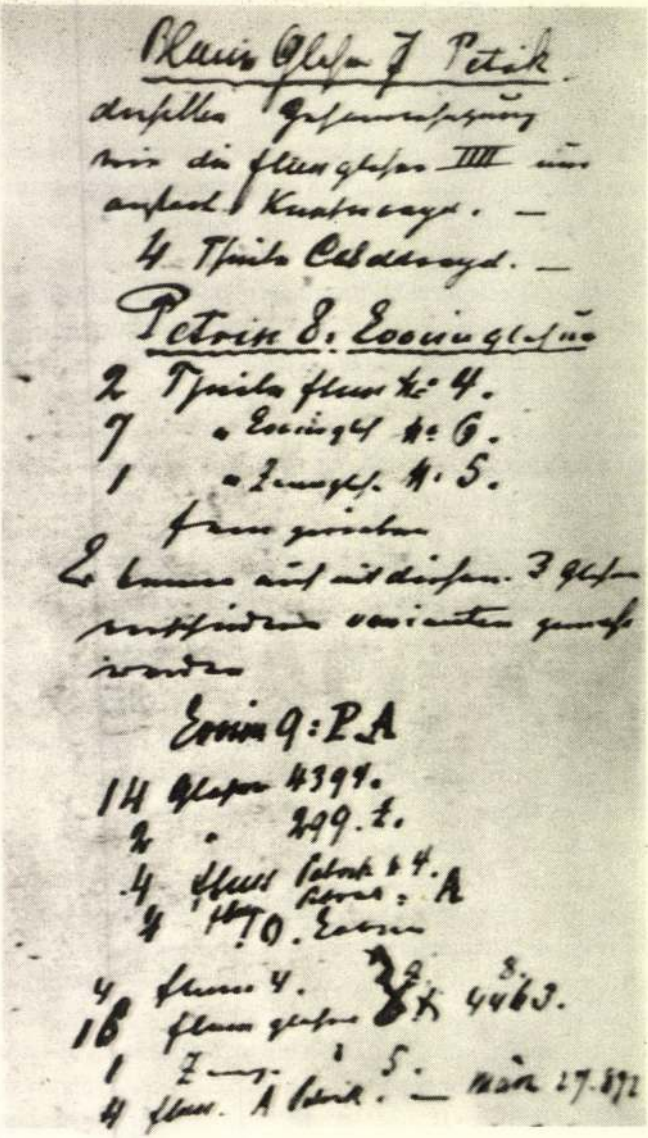

Petrik eozin receptje

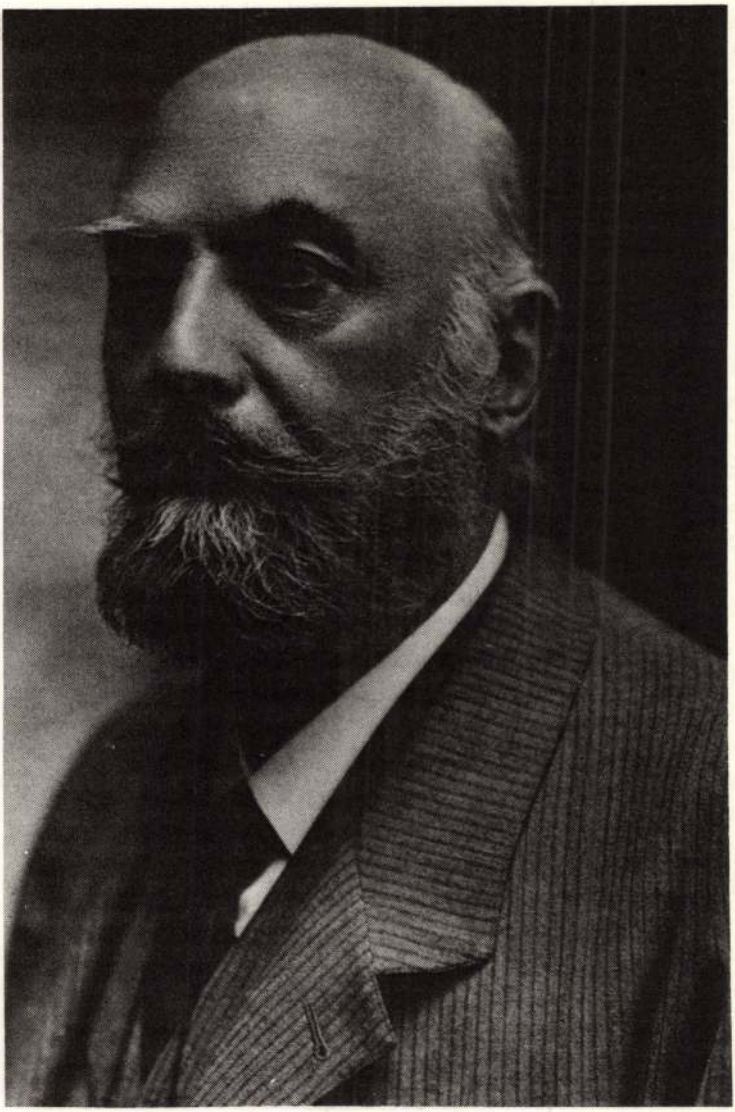

Wartha Vince arcképe

a lüszter beégetéséhez olyan mázra van szükség, mint a puha porcelán máz, amely a kétszeri égetést is kibírja.

Az új mázak első nagyszabású seregszemléje az 1889-es Párizsi Világkiállítás volt. A magyar kereskedelmi és ipari vezetés Petrik Lajos ipariskolai igazgatót küldte ki a kiállítás újdonságainak tanulmányozására, de természetesen magánemberként más magyar szakértők – többek között Wartha Vince is – részt vettek a nagyszabású nemzetközi bemutatón. Tulajdonképpen ennek a kiállításnak a tapasztalatai vezettek a lüszterkísérletek megkezdéséhez.

Még 1889-ben, illetve 1890-ben számos előadásra került sor a Párizsi Világkiállítás tanulságainak „szélesebb körben való megismertetése céljából" az ipar, illetve az iparművészet különböző területein. Az előadásokat a Technológiai Iparmúzeum rendezte; az intézet tanárai összesen tizenhat előadást tartottak a különböző iparágakról, közöttük Petrik Lajos az anyag- és üvegiparról. Az előadások egy része nyomtatásban is megjelent, teljesen vagy kivonatosan a *Technológiai Lapok*, a *Művészi Ipar*, a *Gazdasági Mérnök* és az *Iparügyek* című folyóiratokban.

„E tárgyakat én is láttam, és megfogamzott bennem a gondolat, hogy ezekhez hasonlókat minálunk is kellene gyártani – olvashatjuk Wartha Vincénél. – Megállapítottam, hogy Massier ólomtalan mázat használ, és ezek felületét látja el ezüst- vagy rézlüszterrel, és csakhamar rájöttem az égetés módjára is. Először kisebb méretű kapellás próbakemencében saját laboratóriumomban sikerültek a próbák, és később alkalmam nyílt a módszert a Zsolnay-féle pécsi gyárban nagyobb mértékben kidolgozni."

Egy másik vélemény szerint az Iparművészeti Múzeum egyik ismert gubbiói táljáról pattintott parányi máz vegyelemzése útján jutott Wartha a rejtély nyitjához. Ez azonban aligha igaz, mert vegyelemzéssel legfeljebb azt sikerült volna megállapítania – ami úgyis ismert volt –, hogy a tál vörös reflexét rézvegyület alkotja. Ám az említett gubbiói tál valóban hatott Warthára. Egyik 1899-ben írt tanulmányában büszkén írja, hogy „e darab szorgalmas tanulmányozása volt elsősorban oka annak, hogy ezen techni-

ka utánzásával gyakorlatilag is foglalkoztam". A tálat csak 1893 második felében vásárolta az Iparművészeti Múzeum a párizsi Spitzer-féle aukción, így ezen aligha konstatálhatta azt a technikát, melynek leírását „elsőbbsége megőrzése végett" – mint ezt az 1892. december 19-én B. Eötvös Loránd elnöklete alatt megtartott akadémiai ülés jegyzőkönyve tanúsítja – már 1892. december 14-én zárt borítékban helyezte el az akadémiai irattárban.

Míg a tálon s Massier készítményein a vörös szín csak reflexszerűen van jelen, Wartha beadványa a vörös fémlüszteres kerámiák, vagyis flambék készítésének leírását tartalmazza.

Wartha tehát csak 1889–1890-ben, Massier hatására kezdett foglalkozni rézlüszteres kerámiák készítésével. Ezzel szemben Petrik mint e technikák pontos ismerője járt 1889-ben a Párizsi Világkiállításon. Egyik 1888-ban írt tanulmányának alábbi sorai világosan bizonyítják e technikákban való alapos jártasságát:

„. . . A kínai rézvörös előállításával kísérleteket nem tettem, mivel a rendelkezésemre álló kemencében a láng minőségének szabályozása nem lehetséges, és így kilátás a sikerre nincsen, azonban felemlítem, hogy egy égetés alkalmával, mikor véletlenségből redukáló gázok hatoltak a tokba, a rézzel festett máz vörös lett, s így azt hiszem, hogy kellő berendezés mellett ezen titok is megfejthető volna."

Wartha a gyors siker vágyától hajtva, eredeti elhatározását félretéve, előbb flambét akart létrehozni, s csak ennek sikeres előállítása után kívánta beváltani eredeti célját. Ezzel viszont 1889–1890 körül Petrik ösztönzésére Zsolnay már intenzíven foglalkozott. Ezt tudva Wartha is felgyorsított ütemben készült flambéi bemutatására, de minden igyekezete ellenére sem sikerült Zsolnayt megelőznie.

1891-ben szerepel a rouge flambé először kiállításon Magyarországon, méghozzá két kiállítónál, Zsolnay Vilmosnál és Wartha Vincénél egyidejűleg. Míg Zsolnay az 1891-es agyagipari tárlaton szerepelt lüsztereivel először, Wartha Vince ugyanez évben az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításán mutatta be rouge flambéit.

Zsolnay bemutatójáról Petrik ezt írja: „A kiállítás fénypontja a Zsolnay díszfajanszainak csoportja volt. Zsolnay régibb díszítő technikáin kívül mint újdonságot lüszteres edényeit mutatta be."

„Mivel Diner úr azt állítja, hogy sem Zsolnay, sem Fischer új technikát nem mutatott be, felemlítem, hogy Zsolnay a sejtes díszfajanszokon kívül, melyeket már az Iparművészeti Társulat karácsonyi tárlatán is láttunk, mint újdonságot lüszterekkel és domború aranyozással díszített edényeket mutatott be..."

Wartha második rouge flambé-bemutatójára két évvel később, ugyancsak az Iparművészeti Társulat 1893. évi karácsonyi kiállításán került sor, mint ez Batai Gábor *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi tárlata* című, a *Művészi Ipar* 1893-as évfolyamának 148. oldalán levő híradásából is kitűnik:

„E tárlaton láttuk két évvel ezelőtt először, az idén másodízben Wartha Vincze műegyetemi tanárnak a fémfényű máz előállítása körül tett kísérleteinek szép eredményét, melynek nagy fontosságát a kerámiában mindenki elismeri, aki tudja, miről van szó."

Zsolnay azonban már az Iparművészeti Társulat 1891. évi kiállításán ismét szerepel fémmázas kerámiákkal, tehát egy éven belül ez már a második rouge flambé-bemutatója. Érthető, ha Zsolnay szereplése Warthát szemlátomást nyugtalanítja. Ezt tükrözi a Zsolnay Vilmoshoz 1891. évi december 18-án keltezett levele, melyben az Iparművészeti Társulat ez évi kiállításáról és annak rá gyakorolt hatásáról számol be rendkívül plasztikusan. „Az Ön által kiállított csodálatosan szép darabok agyonütnek a környezetükben mindent! Fischer siralmas gyártmányaira ránézni is rossz! Egészen izgatott lettem, amikor megláttam az Ön piros színű darabjait, és mindjárt tudni akartam ezek készítésének bonyolult mikéntjét!"

1892 márciusában Zsolnayhoz írott levelében – többek között – ezeket olvashatjuk:

„Bárcsak Pesten lenne az Ön gyára, hogy együtt dolgozhatnánk! Levelezés útján nehéz közös kísérleteket folytatni... Az eozin ráégetését az Ön nehezen olvadó mázа akadályozza, mivel az olvadáshoz szükséges magas hőfoknál kiválik a gázból a szén, és akadá-

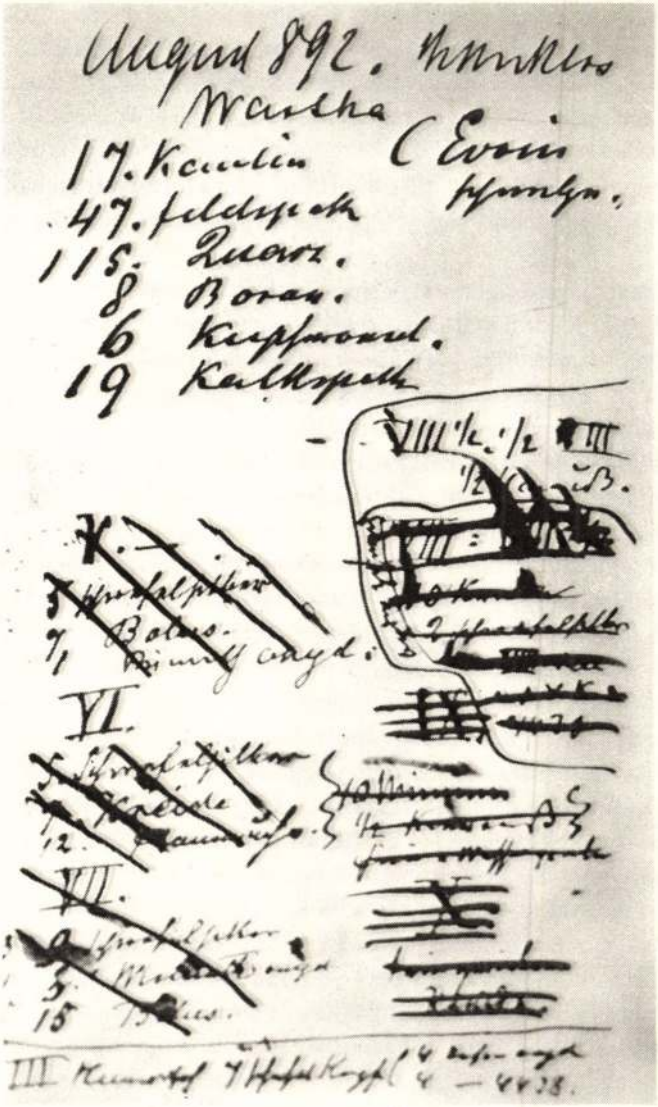

Wartha-receptek

lyozza a megfelelő színeződést. Végezze kérem a következő kísérletet: a rézkovával bevont darabot, a mufola bemelegítésétől számított negyedórányi hevítés után emelje ki, és kefélje le a rézkovaréteget, melynek az edényre ráolvadni nem szabad. Ezek után tegye vissza a tárgyat a mufolába, és redukáló gázlángon égesse vörösre. A bevonó felület eltávolítása után könnyebb a folyamatot megfigyelni. A leghelyesebb a lágyabb perzsa vagy bóraxmáz alkalmazása."

Tehát a valóságban szó sincs tűzben égetett flambéról, mint ezt Fittler Kamill a *Művészi Ipar*ban megjelent *A Magyar Iparművészeti Társulat 1892-ik évi karácsonyi tárlata* című cikkében propagálta ország-világnak; cikke második része, amelyben Zsolnay érdemeit méltatja, annál helytállóbb:

„Keramikusaink közül Zsolnay Vilmos és Fischer J. vettek részt a tárlatban. Az utóbbi újabb érdemeket szerez magának a hazai ipar körül, hogy újból berendezett budapesti gyárában a rendkívül olcsóságú nyomtatott ornamentikával díszített porcellánárut is kultiválja, és így ezreket és ezreket tart itthon, melyek ezelőtt a külföldre vándoroltak. Zsolnay a vasutak elhavazása miatt úgyszólván csak az utolsó pillanatban mutathatta be legújabb termékeit, a Wartha Vincze műegyetemi tanár útmutatásai nyomán készült és nagy tűzben, nem pedig moufle-ban égetett fémfényű flambéit. A gyártmány még nem egészen tökéletes, a lüszter az általa bevont fölületeknek csak egyes részein sikerült, a szín földes, de ezek csak az első kísérletek, és előállítási módszerük még koránt sincs megállapodva. Kétséget sem szenved, hogy már nagyobb föladatokat is megoldott érdemes készítőjük, s ez újabb szép iparművészeti cikkek előállítási nehézségein is mihamarabb győzedelmeskedni fog, amit különösen két okból szeretnék. Először, mert a sikerült részekről ítélve, a gyártmányok oly szépek lehetnek, hogy ország-világ fog rajtok kapni, másodszor és főképp pedig azért, mert az előállítási nehézségek tervezőjüket a nemesebb egyszerűségű formák kultiválására vitték, ami egymagában véve is óriási érdem és nyereség."

XVI.

Harcok a flambétechnika körül

Említettük, hogy Zsolnay Vilmos már az 1880-as évek végén kezdett foglalkozni lüszterezéssel. Kétségtelen, hogy ekkoriban Petrik segített neki a technika fogásainak elsajátításában. Pontosan nem tudjuk, de feltehető, hogy 1890–1891-ben lazult meg közöttük a kapcsolat Petrik és Wartha ellentéte következtében. A két kiváló keramikus közötti nézeteltérésre Petrik Lajosnak a *Művészi Ipar*-ban megjelent cikke adott okot. A cikkben Petrik a fémfényű edények előállítását ismertette:

„. . . Wartha tanár úr, kivel én már másfél évvel ezelőtt közöltem azt a tapasztalásomat, hogy a rézlüszter második égetésekor az ún. rouge flambéhoz hasonló színnel oldódik a mázban, a karácsonyi tárlaton ezen eljárás szerint készített igen sikerült edényeket mutatott be."

Warthát érzékenyen érintette Petrik idézett mondata, ezért ugyancsak a *Művészi Ipar* hasábjain élesen visszautasította Petrik megjegyzését.

„Válasz Petrik Lajos úrnak. A *Művészi Ipar* 6. évfolyamának 185. oldalán Petrik Lajos úr azt állítja, hogy a karácsonyi tárlaton általam kiállított vörös lüszteres edények azon eljárás szerint készültek, amelyet ő már másfél évvel azelőtt közölt velem.

Erre az állításra csak azt válaszolom, hogy arról az eljárásról, melyet én használtam, Petrik úrnak nincsen fogalma, ami kitetszik cikke minden sorából. Ha azt hiszi, *hogy a vörös lüszter előállítása a Deck-féle eljárás szerint sikerül,* mihelyt az ember azt szó szerint végrehajtja, úgy nagyon, de nagyon téved! Hiszen azt Deck is

belátta már, hogy az ő eljárása csak kivételképpen szokott sikerülni.

Hogyan kelljen azt biztosítani? Ezt most nem árulom el, hanem a kitalálást Petrik úrra bízom. Hiszen a dolog rendkívül egyszerű és könnyű.

Dr. Wartha Vincze"

Warthának az eljárás lényegét nem érintő válaszára Petrik szakszerűen válaszol a *Művészi Ipar* 1892. évfolyamában. Míg Wartha nyíltan vitatja, hogy a vörös lüszter előállítása a Deck-féle eljárás szerint sikerülhet, Petrik ország-világ előtt állítja, hogy kezében „a Deck-féle előírások... eléggé jó eredményeket adnak". Petrik szerint „teljesen lényegtelen az, hogy milyen rézvegyületből indulunk ki, *mert a lüszter sikere csakis az égetés módjától és a máz minőségétől függ*".

Wartha nemcsak az elsőbbséget akarta biztosítani magának, hanem a feltaláló büszke címét is, ezért arra törekedett, hogy bebizonyítsa: módszere ha mutat is bizonyos azonosságot Deck és Massier eljárásával, azoktól alapvetően különbözik. Petrik a Deck–Massier-eljárás megbízhatóságát hangsúlyozta azzal, hogy a rézlüszter készítésének ezen kívül nincsen más módszere. Míg Petrik érvelt és bizonyított, Wartha ex cathedra kijelentéseket tett, és álláspontja érvényesítésében professzori, illetve akadémikusi tekintélyét is igénybe vette.

Téved azonban, aki azt hiszi, hogy a kettőjük közti polémia csupán „akadémikus" jellegű volt, és nem hatott a kerámiai közéletre. Zsolnay lánya, Teréz feljegyzése szerint Wartha Vince professzor 1891 szeptemberében jár Pécsett először. Egy hétig volt Zsolnay Vilmos vendége, „kora reggeltől, késő estig vitatták a különböző problémákat, kísérleteztek, lelkesedtek, és kölcsönösen bámulták egymást". Wartha 1891. szeptember 23-án a perzsa csempe masszájáról a remek színezésére vonatkozó kísérletekről ír, és beszámol a Deck-féle lüszterekkel való próbálkozásairól. „Sikerült igen szép fényű vörös lüsztert előállítani, mely azonban csak helyenként foltokban mutatkozik az edény falán! Meggyőződtem

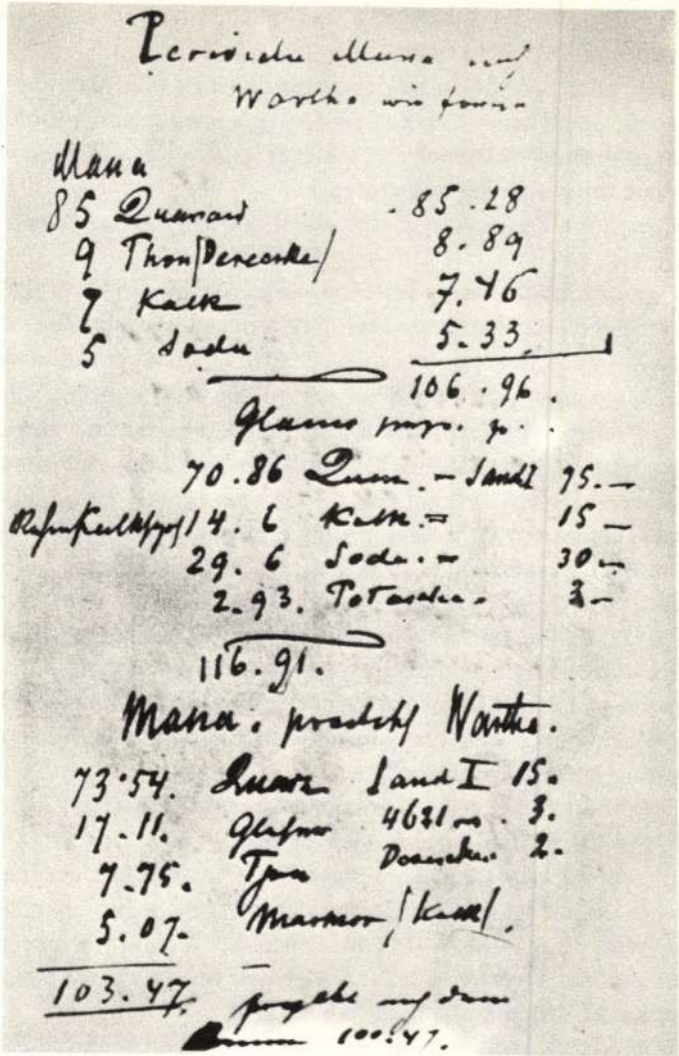

Wartha receptje

arról – írja Zsolnay Vilmosnak –, hogy ezt a lüsztert csak erősen redukáló tűzzel lehet elérni!"

1891. november 24-én már részletes utasítást küld Zsolnay Vilmosnak, amelyben – érdekes módon egy sereg olyan problémát is megoldottnak vél, amellyel csak évek múlva lép a nyilvánosság elé. Íme az utasítás pontos szövege:

„Utasítás a Deck–Wartha-féle eljárás kivitelezéséhez. Eozin vörös.

A rézoxydullal vörösre festendő mázolt tárgyat ecset segítségével meglehetősen vastagon bevonjuk a végletekig szétdörzsölt és vízzel vagy ecsettel vegyített vörösrézkovával, majd száradni hagyjuk. A máznak nem szabad túl sok ólmot tartalmaznia, nehogy már alacsony hőmérsékletnél redukálódjék, s eltakarja a szép rézvörös színt. A budapesti Fischer máza igen alkalmasnak bizonyult, mivel ez csak sárga izzásnál redukálódik. Az általam vizsgált ólommentes perzsamáz is jól bevált, s oly remek vörös fényt lehet ezzel elérni, mely megközelíti a híres olasz gubbiói lüsztereket. A pécsi fajansz igen nehezen veszi fel a vörösréz színt, mivel ez csupán a meglágyult mázba tud behatolni, de azért a mufolában elérhető legmagasabb hőmérsékletnél a pécsi porcelánfajansznál is sikerül a vörös színezés. Különösen szépen színeződik a finom áttetsző angol csontporcelán halvány máza. Tanácsos lenne ezzel a technikával nagyban kísérletezni."

Ezek után következik a vörösrézkovával (Deck szerint kén-rézzel vagy vasoxiddal) bevont edények égetése.

„A mufolát nem szabad, amint ez általában történik, egyszerűen betenni a kemencébe, ellenkezőleg: teljesen el kell zárni a kemence belsejétől, és egy átfúrt vasfedővel befedni. A furaton megfelelő átmérőtű vascsövet vezetünk be, melynek végére a gázvezetékhez csatolandó kaucsukcsövet szerelünk.

A kísérletek, melyeket egy vasbádog mufolával végeztem, egész jól sikerültek, használatánál azonban állandóan fennforog a veszély, hogy égetés közben apró vasoxid pikkelyek válnak le faláról, és foltokat idéznek elő a mázon. Ez ellen a mufola vékony azbeszt-

lappal való kibélelésével védekezhetünk. Részemről egyébként is állandóan használok különféle vastagságú azbesztlapokat a mufola teteje és alja közt változó hőmérséklet kiegyenlítésére, azonkívül a lapok a hirtelen tüzelésnél repedéstől óvják a mufola alján elhelyezett edényt.

A begyújtástól kezdve a vörösizzásig oxidálva kell égetni, mert így képződik a sajátos sárga, illetve sárgásbarna vegyület, mely a mázba hatol, és világítógázzal égetve pompás vörösre változik. Ezen adat helyességéről úgy győződtem meg, hogy az oxidációs égetés után le hagytam hűlni a tárgyakat, majd óvatosan lekeféltem róluk a bevonatot, míg előtűnt az említett sárga szín, ezután visszaraktam őket a mufolába, és oly mérvű gázsugarat engedtem be, hogy a fölösleges gázmennyiség a mufola peremén lángolt. Időnként ellenőriztem, s mire beállt a vörösizzás, a máz kivörösödött, és színe az égetés tartalma és hőmérséklete szerint mélyült.

Általában sikerül a tárgyat egy tűzben vörösre égetni, ha először oxidálunk, aztán gázt vezetünk be, és ezzel redukálunk, végül pedig ismét oxidálunk, majd lehűlni hagyjuk. Az esetben, ha keveset redukáltunk, és sokat oxidáltunk, a szín némileg visszahúzódik, s a lekefélés után látva, hogy a tárgy helyenként vörös, azt képzeljük, hibás, de ne hagyjuk magunkat megtéveszteni! Ha visszateszszük a mufolába, és gázzal vörösizzásig tüzelünk, végül még egyké t percig oxidálunk, a legszebb eredményt érjük el. Persze nem szabad annyira fokozni a tüzelést, hogy az edényre kent por esetleg összeolvadjon a mázzal.

Remek hatást nyerünk, ha a tárgyat helyenként nem vonjuk be, s a továbbiakban a fent vázolt módon kezeljük. A máz ólomtartalma szerint a fehéren hagyott foltok az égetésnél többé-kevésbé szürkék, néha barnák lesznek, gyakran pompás szintjátékkal. Ha valamit fehéren szeretnénk hagyni, például vörös gyümölcs mellé leveleket akarunk festeni, úgy helyüket vízben péppé kevert angolvörössel (vasoxiddal) kenjük be. Lekefélés és polírozás után a levelek hófehérek, és könnyen olvadó zománcokkal bármely színre festhetők, aranyozhatók és oxidációs tűzben égethetők, anélkül

hogy ez a vörös alapszínnek kárára lenne, sőt ez néha még szebb is lesz égetés után. Ha fenn kívánjuk tartani a vörös árnyalatot, viszont további színeket akarunk oxidáló tűzben az edényre égetni, úgy ezúttal a vöröset vonjuk be az említett angolvörös péppel.

A vörösből fehér foltokat ki lehet maratni, ha vízzel vegyített míniumot mint vékony festéket kenünk a kívánt helyre. Ezek a foltok ragyogó fehérek lesznek néha egész enyhe zöldes árnyalattal. Szem előtt kell tartanunk, hogy hihetetlen kevés rézzel tudunk mélyvörös színt elérni. Ha kelleténél több a réz, a redukciós tűzben feketés árnyalatok képződnek szép arany reflexszel. Végül ha Deck módja szerint ezüstnitrátot használunk, aranysárga mázat nyerünk arany, sőt néha több színű reflexszel, a legtöbb esetben elég a finomra tört rézkovához vízzel vegyített néhány cseppnyi salétromsavat hozzáadni.

Színes mázú tárgyak kezelése redukciós tűzben.

Ha rézzel enyhén zöldre festett mázra arany vagy vörös reflexet kívánunk égetni, úgy betesszük a mázolt tárgyat a muffolába, s kezdettől fogva világítógázt vezetünk be, és lépésről lépésre figyeljük az edényeken mutatkozó színeződést. A megfelelő pillanatban eloltjuk a mufola alatti tüzet, és gáztűzben hagyjuk lehűlni. Amire a hőmérséklet a vörösizzás alá süllyedt, leállítjuk a gázt, mert akkor már nem befolyásolja a színeződést a levegő oxigéntartalma. Ezzel a módszerrel kitűnő hatású színeződést érünk el, egyszerű redukcióval és gázban való lehűléssel, de a máznak nem szabad sok ólmot tartalmaznia. Végül lehet rézoxidot éterben oldva az edényre fecskendezni és oxidációs tűzben ráégetni, majd gázzal redukálni, de ezzel az eljárással nem érhetünk el olyan szép eredményt, mint rézkovával.

Budapest, 1891. november 24-én.

Prof. Wartha Vince"

Wartha leveleit kellett idéznünk ahhoz, hogy Zsolnay alkotói műhelyébe bepillantsunk, ugyanis Zsolnaynak csak egy levele maradt fenn ezekből az évekből, de ez sem szakmai, hanem személyi

természetű. A levelet Wartha publikálta a *Magyar Üveg- és Agyagújság* 1907. november 1-i számában: *Mélyen tisztelt Barátom! Sorai azt az örvendetes hírt hozták, hogy a kis Vilma, hála Istennek, már megszabadult a csúnya köhögéstől. De viszont azt a szomorú hírt is közölték velünk, hogy látogatását egyelőre nem várhatjuk, ami sok szép tervünket megsemmisítette. Drága barátom, mi valamennyien azt reméltük, hogy az itteni tartózkodás jót fog önnek tenni, némi üdülést és szórakozást nyújtani. Teréz már ezer tervét szőtte a kirándulásoknak, és örült, hogy az ön ittléte kárpótolni fogja őt egy hosszabb utazásért. Én pedig, tőlem telhetően, be akartam mutatni mindazon előzetes munkálatokat, melyeket közös ügyünk érdekében eddig eszközöltem. Amit Miklós mondott, sajnos tényeken alapszik. De ez nekem már nem új, sőt fel sem tűnik. Megszoktam, hogy egész életemen át így kell küzdenem. Elejétől máig így ment a sorom, és csakis az ügy iránti szeretet adott nekem erőt és bátorságot a küzdelem folytatására. Különben régen felhagytam volna az egésszel. Én a magam részéről persze másképp gondolkodom. Hiszem és reménylem, hogy ezzel is sikert fogunk elérni.*

A legmelegebb érdeklődéssel viseltetem az ön munkája és fáradozásai iránt. Nagyon örvendek, hogy olyan lelkesen érdeklődik a fazekasmesterség iránt. És hogy hazánk dicsőségére iparművészetté kívánja ezt fejleszteni. Örömmel hallom fényes sikereit, és mindig a legnagyobb mértékben méltányolni fogom kutatásait. Egész tudásommal mindenkor készséggel állok rendelkezésére. Teljes tisztelettel és elismeréssel hűséges, tisztelő barátja,

Zsolnay Vilmos fazekasmester

Kedves nejének szívélyes üdvözlet és kézcsók.
Pécs, 1893. július 28.

Furcsa, hogy ezen az egy levélen kívül több fennmaradásáról nem tudunk, pedig hogy Wartha birtokában igen sok Zsolnay-levél volt, azt éppen a legautentikusabbtól, tőle tudjuk: „Hosszú és érdekes leveleket írt nekem Zsolnay Vilmos, melyek közül máig is sok megvan nálam. Annak idején nem sok fontosságot tulajdoní-

tottam nekik, nem is őriztem meg mind. Pedig e leveleknek idővel nagy lesz a kortörténeti becsük.

Éppúgy jobban meg kellett volna őrizni ama próbákat, melyeket Zsolnay a technikája érdekében eszközölt. Egy alkalommal bejártam a gyár pincéjét és padlását, hol vastag porréteg és pókháló alatt eltemetve egész tömegét találtam az érdekesebbnél érdekesebb kísérleteknek. Töredékek, olykor apró cserepek voltak ezek, de az utókor szakemberei megbecsülhetetlen kincsnek jelölik majd őket. Mert eszközölt Zsolnay *Pallissy pâte sur pâte* stb. próbákat, melyek mintegy fokozatos bemutatói lehetnek törekvéseinek, fejlődésének. Az eredmények egy részét elhoztam magammal, és az Iparművészeti Múzeumnak adtam. Legjobb helyen vannak ott, bár mindig az volt az óhajom, hogy egy külön Zsolnay-múzeum létesüljön, melyben összegyűjtessék minden emlék."

Tény azonban, hogy Zsolnay levelei, noha kortörténeti jelentőségükkel Wartha már 1907-ben tisztában volt, elvesztek – a magyar kerámia- és kultúrtörténet mérhetetlen kárára. Ekkor vált állandóvá Wartha és Zsolnay kapcsolata, és – mint az idézett levél is mutatja – ekkor kezd Zsolnay szakítani Petrikkel. A Warthával való együttműködéssel a lüsztertechnika új, eddig nem járt útjaira lép. Erre vonatkozólag írja: *Hiszem és reménylem, hogy ezzel is sikert fogunk elérni.*

A Petrikkel való több éves kapcsolatnak több levélbeli emléke maradt fenn Mattyasovszky Zsolnay Margit birtokában. E levelek feldolgozás végett Grofcsik Jánosnál is voltak, aki ezeket nekem megmutatta. Sajnos, feldolgozásukhoz, illetve közzétételükhöz Mattyasovszky Zsolnay Margit nem járult hozzá. Ezért az 1893-ban még szellemként kísértő Petrikről s a levél pontos hátteréről nincsenek hiteles adataink. Szerepét egyre inkább Wartha veszi át Zsolnay Vilmos életében. A következő levelek is kettőjük együttműködését, közös kísérleteit dokumentálják. Warthát az ún. gubbiói lüszter felfedezésének vágya ösztönözte. Ekkor azonban még nem, csak 1899-ben sikerült rájönnie, hogy míg a francia Massier ólommentes mázon dolgozott, a derutai és a gubbiói mesterek

– köztük Giorgio Andreoli – ólmos mázon állították elő csodálatos fémfényű lüsztereiket. Ezért a gubbiói lüszter előállítása ekkor még elérhetetlen távolságban állott előtte. Ő azonban azt hiszi, és arról ad hírt Zsolnaynak, hogy ezt sikerült elérnie, mi több, túlszárnyalnia. Egyik 1893. július 5-én kelt levelében ezeket írja – többek között – Zsolnaynak: „A gubbiói Giorgio Andreoli mester híres áttetsző rubin- és ezüstlüsztere nem titok többé! Nem kell már az Iparművészeti Múzeumba mennie, nálam is láthat hasonló lüszterrel díszített próbalemezeket! Aki még tizennégy nappal ezelőtt azt mondta volna nekem, hogy a redukált lüsztereket a legérzékenyebb mufolafestékkel együtt lehet beégetni, annak arcába nevettem volna. Ma ezt már nem teszem! ... Massier és Deck lüszterei tompák a gubbióiakhoz képest. Nem győzök betelni a remek színekkel! Az ön kék és fehér csempéi közül egyet elfűrészeltem, és mindkét részt lüsztereztem. Rendkívül jól sikerültek, nem lehet őket megkülönböztetni a spanyol csempéktől, gyertyafénynél pedig olyan szépek, hogy templom díszítésére is alkalmasak lennének."

Az ilyen és hasonló tartalmú leveleknek se szeri, se száma. Nem visznek azonban közelebb bennünket Zsolnay emberi, családi problémáihoz, főleg a fiával, Miklóssal való egyre élesebb konfliktus megértéséhez. A munkába való belefeledkezés talán éppen a gyógyír ezekre a súlyos, nehéz problémákra.

A viszonylag hosszúra nyúlt európai historizmus régi, sokszor feledésbe merült eljárások felélesztésével eddig nem látott módon és mértékben fellendítette az iparművészetet. A régi korok produktumainak utánzása a régi technikák, eljárások ismeretét sem nélkülözhette. A régi eljárások közé tartozott a fémmázak előállítása is, melyet a közel-keleti, majd a mór és derutai, valamint gubbiói keramikusok nagy sikerrel alkalmaztak évszázadokkal ezelőtt.

Már az eddigiekből is nyilvánvaló, hogy a flambéeljárás és a vörös fémreflexes edények előállítása nem két, hanem tulajdonképpen egy technika. Mindkét eljárásnál arról van szó, hogy a semleges anyagokkal kevert rézvegyület hogyan viselkedik a különböző má-

zakon, teljesen átalakul-e vörössé vagy csak részben, reflexszerűen. Wartha kísérleti darabjait a Műszaki Egyetem 1948-ban átadta az Iparművészeti Múzeumnak, ahol ezek ma is megtalálhatók. Ezek között mindkét eljárásra, a teljesen vagy csak részben vörössé átalakult lüszteres edényekre bukkanhatunk. Írásos dokumentumok tanúsítják, hogy Wartha már 1891-től állított elő flambét. Viszont olyan kerámiát, melyen a vörös reflexszerűen érvényesül, csak 1893-tól találhatunk Wartha darabjai között. Az első általa előállított fémreflexes kerámia: egy tálka, arany csíkkal keretelt piros peremmel, öblében színes magyaros spirálmotívum. Alján Wartha monogramja mellett az 1893-as évszám olvasható. Ha tehát elfogadjuk Warthának azt az állítását, hogy 1893-tól foglalkozik lüszterek készítésével, figyelembe kell vennünk, hogy ez csak a vörös fémreflexes edények előállítására vonatkozik. Hogy Zsolnay Wartha segítségét igénybe vette-e flambéi készítésénél, vagy továbbra is a Petrik által megjelölt úton haladt, ma már nem tudhatjuk. Azonban abból, hogy Zsolnay korai flambéin nincsen aranyos csillogás, arra következtethetünk, hogy nem a Wartha-féle mufolási eljárást vette át, hanem megmaradt a magastüzű, ún. kemény eozinnál. Van ugyan néhány olyan Zsolnay-flambé is, amely az ún. lágy eozin kategóriájába sorolható; ez viszont azt tanúsítja, hogy Zsolnay, eljárása tökéletesítése érdekében mindkét, a kemény és az ún. mufolástechnikával is megpróbálkozott. Zsolnay Vilmos már 1891-től rendszeresen állít elő flambévöröst. Erre tehát alig vonatkozhat Warthának az a kijelentése, hogy a teljesen kikísérletezett eljárást 1896-ban vezették be a pécsi Zsolnay-gyárban. Egészen nyilvánvaló, hogy itt csak arról az eljárásról lehet szó, melynek első sikeres példányával 1893-ban találkozhatunk edényei között. Zsolnay az 1890-es évek előtt is használt ónmázas lüsztert keverte az első kettővel. E technikák bemutatóhelye az 1900-as Párizsi Világkiállítás volt. Természetesen a lüsztertechnikákat nemcsak ebben a párosításban keverték, hanem mindenképpen, mégis, a jelzett években ez a keverés a legáltalánosabb. Az egyes technikák keverését a stíluson belüli tendenciák is meghatá-

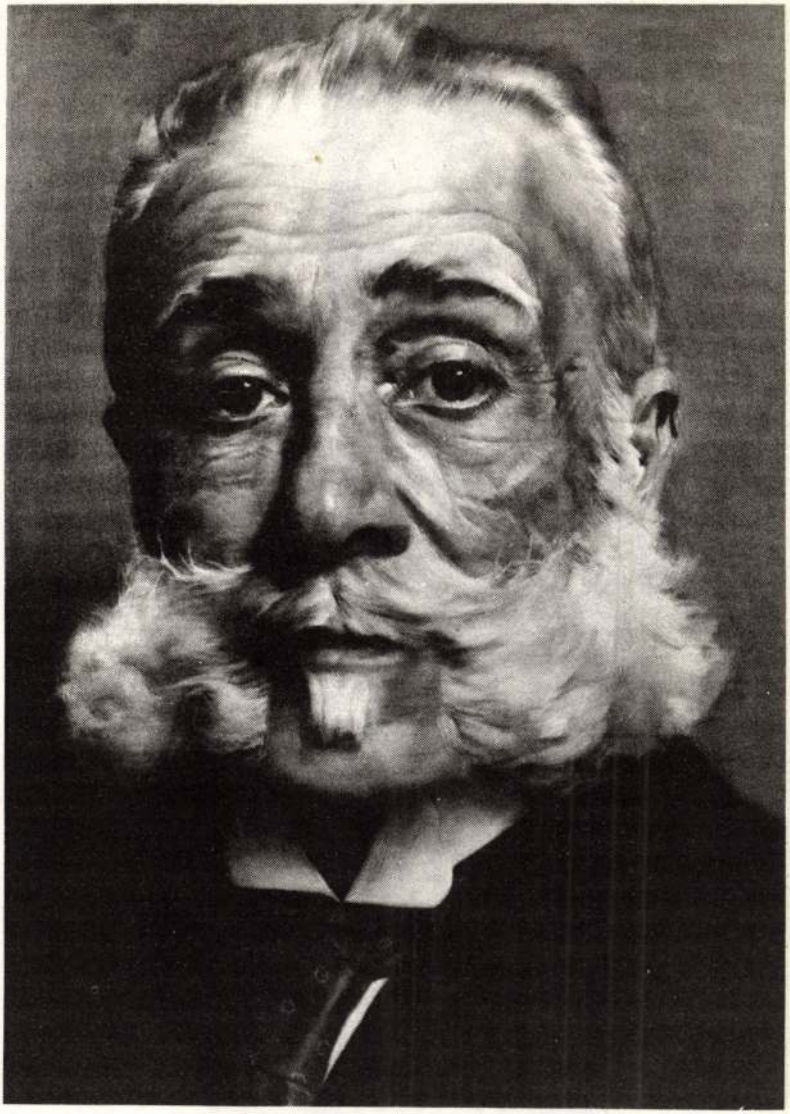

Radisics Jenő, az Iparművészeti Múzeum akkori főigazgatója

Váza perzsa elemekkel. Eozin

Eozinált váza perzsa motívumokkal

rozták. A kilencvenes évek elején – amikor az ónmázas lüsztert és a flambétechnikát Zsolnay Vilmos már ismerte, és a keverés technikailag megoldott volt – a két eljárást nemcsak azért alkalmazták együttesen, hogy demonstráljanak vele, hanem hogy a flambétesten a színes-fémes-aranyos dekort alkalmazhassák. Ahogyan Franciaországban sem vált önálló technikává a Massier-féle vörös lüszteres eljárás, melyet egyedül alkalmaztak. Zsolnay csak az eozintechnikák részeként alkalmazta. A stílushatások befolyásolták Zsolnayt abban, hogy e technikában rejlő lehetőségeket nemigen tudta kihasználni. A szecesszió ornamentumossága ugyan már a 90-es évek közepén megjelenik a Zsolnay-gyárban, igazi pompájában azonban csak a kilencvenes évek legvégén bontakozik ki. Zsolnay vörös lüszteres készítményei között 1896-ban és 1900-ban a bizánci brokátokat imitáló stílus terjed el. A fémreflexes technikával a brokátok aranyos-ezüstös ragyogását próbálta utánozni, tehát valójában a technika határozta meg a stílusorientációt. Ami azonban az 1896-os években, a millenniumi ünnepségek történeti légkörében sikerült, 1900-ban, az új stílus hatására már elveszti jelentőségét, és a szecesszió győzelmével végleg kiszorulnak a historizmus egymást váltó irányzatai. A szecesszió Magyarországon – legalábbis a kezdeti években – inkább a formaalkotásban van jelen, mint a díszítőelemekben. A szecessziós formaképzés nem kedveli az alkotóelemek túlhangsúlyozását, ragaszkodik a bizarrhoz, a merész vonalakhoz. Az anyagszerűségüket már-már levetkező, fémes hatású Zsolnay-kerámiák kapóra jöttek e stílusoknak. Különösen az ónlüszteres, fémes hatású kerámiák váltak divatossá, és elterjedt az intenzív díszítést lehetővé tevő flambétechnika is. Együttesen, egymásnak fölé- vagy alárendelve szolgálták az új stílust.

Váza, gyenge fémlüszterrel

A Wartha-féle vörös fémlüsztert is sikerült az új stílus szolgálatába állítani az 1900-as évek közepén. Ez azonban már nem Zsolnay Vilmos, hanem fia, Zsolnay Miklós nevéhez fűződik, az ő méltatása, tevékenységének ismertetése pedig túlmenne írásunk keretein.

Mindent összevetve megállapíthatjuk: a Wartha-féle vörös fémlüszteres technika ugyan sikerrel indult, de a szecesszió kibontakozása miatt nem érte meg azt a népszerűséget, melyet újraalkotója remélt. Az eozintechnikák közül ez volt viszonylag a legkurtább életű, és nem véletlenül a legkevésbé ismert is.

XVII.

Zsolnay eozinjai

Vannak – és nem is kevesen –, akik az eozint pécsi találmánynak tartják. Ez a vélemény, legalábbis ilyen summásan, nem elfogadható, mert ez annyit jelentene, mintha Zsolnayn kívül senkinek sem sikerült volna Európában vagy máshol eozint előállítania. Ugyanakkor tökéletesen igaz, hogy a Zsolnay-eozin ha nem is alapjaiban, de karakterben valóban eltér Európa és a világ hasonló készítményeitől.

Zsolnay eozinja lényegét, illetve összetételét tekintve ugyanolyan fémmáz, mint külföldi rokonai, megfelelői. Csakhogy a fémmázak karakterét, fémes csillogását döntően meghatározza annak a máznak a milyensége, összetétele, melyre a reflexet vagy a fémes csillogást előidéző pép rákerül. A máz karakterének legjellemzőbb meghatározó tényezője a keménység, illetve lágyság. A máz e tulajdonságát az eozinpép rákerülése után is megőrzi. Ezért a fémesség vagy a fémreflex milyensége, erősen vagy csak alig konstatálható jelenléte a máz e tulajdonságától függ.

A Zsolnay-mázaknak meghatározott karakterük volt. A dokumentumokban többször találkozunk erre vonatkozó autentikus megállapításokkal. Zsolnay mázainak e meghatározott tulajdonsága tette és teszi sajátossá a magyar eozint, amely szemmel láthatóan különbözik más nagy keramikusok hasonló mázaitól.

Sárosi Bella még úgy definiálta az eozint, hogy lüszterrel átfuttatott majolika. Ma már azonban tudjuk, hogy az eozin nem egy, hanem több technika gyűjtőneve. Az *eozin* kifejezés 1891-ben fordul elő először Zsolnay receptkönyvében. Ez az adat igen figyelem-

re méltó, mert világosan mutatja, hogy a kifejezés akkor keletkezett, amikor Zsolnay már két olyan eljárást is ismert, amely a lüsztertechnika kategóriájába tartozik. Az egyik – még a nyolcvanas évek közepén használt – eljárás szerint ónmázon alkalmazzák a lüsztert. Ilyenkor a kerámia zöldes-fémes csillogást kap. A másik eljárás a flambétechnika. Itt a semleges anyagokkal összedörzsölt rézvegyület nehezen oldódó átlátszó mázra kerül, a kétszeri égetés következtében a réz átdiffundál a mázba, s így az edény színe szép élénkvörös lesz. A közvélemény úgy tudja, hogy az eozin a görög *eosz* szó származéka, és hajnalpírt jelent. Ez azonban csak részben igaz, mert eozin szavunk nem közvetlenül az *eosz*ból származik. 1893-ban egy ruhafestékfajtát neveztek eozinnak, mint ezt a *Pallas Nagy Lexikon* „eozin" címszava tanúsítja: „Eozin az ún. fitaleinek közé tartozó festék... Szép zöldesen csillámló kristályos por, amely vízben és borszeszben gyönyörű színnel oldódik. Szövetek festésére használják". Eszerint a lüszter helyett elterjedt *eozin* szavunkat nem a feltalálók alkották, hanem csupán kölcsönvették a hasonló nevű és színhatású ruhafestéktől. A névasszociáció legvalószínűbb magyarázata, hogy – miként az említett ruhafesték – a rézlüszter is átalakul a redukciós tűz hatására fémeszöldes színűről vörösesbarnára. Az eozinnak ez az értelmezése egyben hűen mutatja a Zsolnay-gyárban végbement változásokat. A szóalkotás utal arra, hogy a kifejezés első használója ismerte a lüszterek egyes mázakon való eltérő viselkedését. 1891-ben Zsolnay Vilmos már második fémmázas periódusánál tart. Az előző fejezetekben az egyes fémmázas eljárásokat önálló technikaként tárgyaltuk, s az érthetőség kedvéért egyiket élesen elhatároltuk a másiktól. A valóságban e technikák egymással keveredve jelentkeznek Zsolnay kerámiáin. Az 1900-as Párizsi Világkiállítás Zsolnay-anyagában a különböző fémmázas technikák minden elképzelhető variációját megtaláljuk. E technikák azonban nem máról holnapra alakultak ki, hanem hosszan tartó folyamat, kemény küzdelem eredményeként, s a technikák elsajátításának ütemében jelentkeztek Zsolnay kerámiáin. Említettük, hogy Zsolnay már ismerte

a fémes színű önmázas lüsztert, amikor a flambékészítést megkezdte, nem ismerte viszont a vörös fémreflex készítésmódját. Tulajdonképpen e technika elsajátítása érdekében folyamodott Wartha Vincéhez, és szakított Petrik Lajossal. Wartha két olyan évszámot is említ, amikor eljárását Zsolnay nagyüzemileg bevezette: 1893-at és 1896-ot. Sokáig ellentmondásosnak tűnt a két évszám említése, és csak akkor oszlott el a félreértés, amikor kiderült, hogy a Wartha által említett vörös fémlüszteres és flambéeljárás nem egy, hanem két technika. 1893-ban a flambétechnikát vezette be Zsolnay, 1896-ban pedig a vörös lüsztertechnikát.

Magyarországon 1896-ig nem találkozhatunk e két technika együttes használatával, 1896-tól viszont már Zsolnay is használja a vörös fémreflexes technikát, és így jelentős változás áll be edényei díszítésében. Ez a technika sokáig külön fut, s csak az 1900-as Párizsi Világkiállításra kiküldött anyagokon találkozhatunk a három technika kombinált használatával.

Az eozin szót tehát már régen használták, amikor Zsolnay 1896-ban áttért a fémreflexes díszítésre. Nyilvánvaló, hogy e technikára nem lehettek tekintettel a fogalom megalkotásakor. Érdekes, hogy ezeket az edényeket mindmáig nem is sorolják az eozinok közé, sőt még a flambét sem.

A közvélemény nem is tudja, hogy a vörös színű flambé ugyanúgy az eozincsalád tagja, mint szép zöldes-fémes színű testvére, s színét ugyanannak a vegyületnek köszönheti, melynek a rouge flambée a pirosat.

E technika nehézsége abban van, hogy a tárgynak csak oly mértékben szabad felvennie a piros színt, hogy a máz alatt mutatkozó díszítés változatlanul megmaradjon. Bár Wartha már ekkor – 1891–1892-ben – úgy gondolta, hogy sikerült megfelelő eljárást találnia, ez a valóságban nem így volt. Még 1892 végén a Tudományos Akadémián elhelyezett leírása sem tartalmazza a végleges megoldást. Zsolnayval közös kísérletük számos eredménye maradt fenn a múzeumokban, köztük egy olyan váza, melyre a rákerülő vörös lüszter majdnem teljesen eltakarja a máz alatti festést. Két-

A bizánci szövetek stílusában készült eozinált henger alakú váza

Lopótök alakú váza

Zöldessárgás, eozinnal díszített váza

ségtelen, hogy az összes lüszterező eljárás közül ez a legnehezebb, érthető tehát, ha ezt sikerült a fémmázas technikák közül legkésőbb előállítani. A biztos siker feltételeként olyan mázakat kellett kikísérletezniök, amelyek nemcsak színben feleltek meg a várakozásnak, hanem keménységben is. Zsolnay 1891. december 11-én meg-

Pávafark-díszű váza

kezdett, ötödik receptkönyve 1-től 18-ig Wartha-recepteket tartalmaz, majd 18-tól 4368-ig saját receptjei sorakoznak, bizonyítván Zsolnay Vilmos páratlan szorgalmát és példátlan kísérletező kedvét. Kétségtelen, hogy a Pest és Pécs közötti távolság a közös munkát igen nehézzé tette.

Az eozintechnika a kerámia mellett üvegen is alkalmazható. Ezt nemcsak Tiffany tevékenysége példázza – aki kétségtelenül mindmáig e technológia legnagyobb virtuóza –, hanem többek között Zsolnayé is.

Csihalek Ferenc a Zsolnay-gyár eozinfestészetének munkavezetőjeként tette ismertté nevét, majd odahagyva a gyárat, Baján telepedett le, ahol önálló műhelyt rendezett be, s a gyárban szerzett tapasztalatai birtokában elkezdte a kerámiák és üvegek eozinálását. Csihalek bajai üzemében az eozintechnikát kizárólag fedőmázon állította elő, ezért kerámiái fémes hatásúak, színben azonban nem olyan élénkek, mint Zsolnay hasonló darabjai. Miután vállalkozása nem váltotta be a hozzá fűzött reményeket, műhelyét rövidesen bezárta, ő maga pedig visszatért Zsolnay szolgálatába. Még Baján megpróbálkozott eozinált üvegek készítésével, és az ő kísérleti darabjai láttán merült fel Zsolnayban üvegáruk eozinfestésének gondolata. Technikai nehézségek nem állottak útjában, csak a dekorálásra alkalmas üvegárut kellett beszerezni – írja Mattyasovszky Zsolnay Margit, majd így folytatja: „A budapesti Kossuch-cégnél összeállított választék került felhasználásra. Az eredmény, mint az akkor készült darabokból megítélhető, kielégítő volt. A gyártás folyamán tapasztalták, hogy az egyes színek az üvegen nem ugyanúgy jelentkeznek, mint a cserépedényen. Javarészt nélkülözik azt a fémfényű csillogást, amely a kerámiákat, különösen a kék és zöld színűeket jellemzi. Az említett színek közül egyébként a zöld inkább sárga, a kék pedig sötétbarna árnyalatban mutatkozott. Viszont igen szép, tüzes rubinpiros tónusban világított a vörös. Jellegzetes tünet volt még, hogy az üvegen az

Eozinos váza

összes színek állandóan tökéletes egyenletességben jelentkeztek, ami cserépedénynél ritkaságszámba ment. Ez abban leli magyarázatát, hogy a kerámia alapanyagú edényeknél, az azokat borító mázréteg (zománc) sajátosságaitól, főleg vastagságának az egész felületre kiterjedő egyöntetűségétől függően, sokszor ugyanazon a darabon is előfordulnak színárnyalati eltérések, míg az üvegnél maga az alapanyag – a mázat is helyettesítő üveg – teljesen homogén testet képezvén, adva vannak a színeződés állandósulásának előfeltételei. Érdekes az is, hogy ezeknél az eozinnal festett üvegeknél nagyon szembetűnő hatással van a színek érvényesülésére a megfelelő háttér. Így például egy világos terítőre állított tálon egészen más a színhatás, mint amikor ilyen háttér nélkül egyszerűen keresztüllátunk a minden oldalról megvilágított üvegtárgyon. Kitűnően hatnak továbbá a homályos üvegből készült és használati céluknál fogva belső oldalukról erős fényhatásnak kitett lámpaernyők. Megjegyezném még, hogy elég kényes kérdésnek mutatkozott az olyan rajzminták megválasztása, amelyek üvegre alkalmazva, megfelelő hatást váltanak ki. E tekintetben az üvegek egyikénélmásikánál mutatkozik némi zavaró hatás. De miként említettem, ezen első sorozat előállítása kísérleti jellegű lévén, a cserépedények díszítését szolgáló, rendelkezésre álló rajzminták felhasználására szorítkozik."

„Még az eozin feltalálását követő, egészen korai időben történt – olvashatjuk szintén Mattyasovszky Zsolnay Margitnál –, hogy Zsolnay Vilmos ebédlőasztaláról felkapott egy poharat – amelyből talán épp előzőleg itta meg uzsonnakávéját –, magával vitte laboratóriumába, különféle színű, kígyóvonalú eozincsíkokkal saját kezűleg megfestette, kiégette, s aztán ott őrizte kísérleti mintagyűjteményében. Élénken emlékezetemben maradt ez a színeket tisztán és élénken tükröző pohár (az égetés alatt kissé elcsempült), amely később múzeumunk egyik vitrinjében kapott helyet, az első eozinok között. Nagyatyánk kutató vágya ezzel a kísérlettel ki volt elégítve. Az üvegdíszítési lehetőség, úgy látszik, tovább nem érdekelte. Mint vérbeli keramikus, saját gyártmányainak tökéletesítésé-

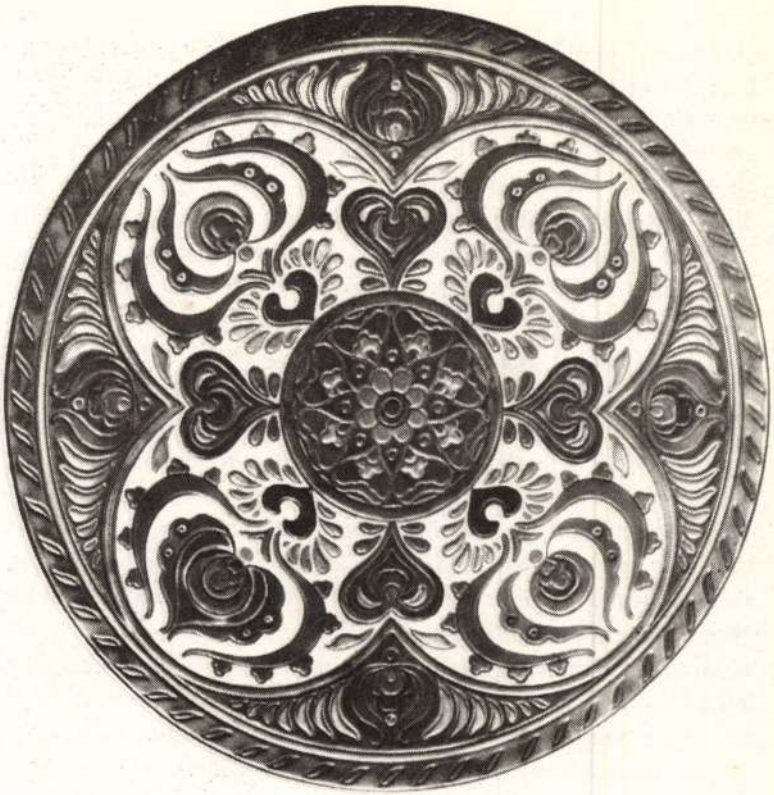

Magyaros stílusú tál színes eozin dísszel

re, technikájának ily irányú fejlesztésére összpontosította egész figyelmét és munkabírását. Ez annyival is inkább érthető, mivel ezen a téren sokkal nagyobb változatosság, csillogóbb, pompásabb színhatások elérése kecsegtetett."

Ezzel kapcsolatos mondanivalónkat tulajdonképpen be is fejezhetnénk, hiszen – mint Mattyasovszky Zsolnay Margit állítja és részletesen kifejti – Zsolnay Vilmos egyetlen kísérleti darab előállításán túlmenően nem foglalkozott üvegek eozinálásával. A kérdésnél mégis hosszasabban kell időznünk, mert egyes szerzőknél Zsolnay neve másként és más összefüggésben merül fel az üveg eozinfes-

tésével kapcsolatban. Éppen a kilencvenes években nálunk is elterjedt „eozinláz" hatására akadt olyan, hitelt érdemlőnek ugyan nemigen nevezhető, de Zsolnay köreihez közel álló szerző, a már említett Sárosi Bella, aki a kerámiákon megjelenő eozintechnikát egyenesen az üvegekről eredeztette. Úgy vélte, hogy Zsolnay Vilmos csodálatos színben pompázó eozinjait – s nem utolsósorban ennek technikáját – az üvegekről kölcsönözte. Ugyanis a régi római üvegeken gyakori szivárványszerű, íriszes réteg mintájára sikerült Zahn J. Györgynek Zlatnón 1856-ban ilyen szivárványos, opalizáló üveget előállítania, amelyet az 1873-as Bécsi Világkiállításon mutatott be, és Zsolnay valószínűleg innen vette annak ötletét, hogy a kerámián már sikeresen előállított eozinnal üvegen is megpróbálkozzék. Sárosi Bella ennek alapján viszont őt tette meg e technika feltalálójának. Az igazság az, hogy a XIX. század második felében is előbb jelenik meg – több évszázados pangás után – a fémreflex kerámián, mint üvegen, tehát semmiképpen sem hathatott az üveg a kerámiára. Viszont a kerámia sem hatott közvetlen módon az üvegre, hanem csak közvetve, hiszen a kerámián bevált és sikerrel alkalmazott fémlüszteres eljárás – éppen mint Zsolnay kísérletei mutatják – az üvegen korántsem járt olyan megnyugtató eredménnyel. Igaz, hogy az amerikai Tiffanynak már az 1890-es évek elején sikerült csodálatosan szép irizáló üvegeket előállítania. Üvegei a kerámiára sem maradtak hatástalanok, az ő eljárása azonban alapjaiban különbözött a kerámián alkalmazott lüsztterező eljárástól.

Zsolnaynak nem sikerült az üveget olyan intenzív lüszterréteggel beborítania, mint ahogyan ezt Tiffany tette, ezért a nem éppen eredményes kísérlet hatására elfordul az üvegtől, és minden energiáját a kerámia tárgyak lüszterezésére fordítja. Talán azért vallott kudarcot, mert akkor próbálkozott az üvegek lüszterezésével, amikor még ónmázon sem tudott jó és intenzív fényű lüsztert előállítani. Közben Tiffany üvegeinek lüsztere elragadtatja Európát. Érthető, hogy Zsolnay sem tudja kivonni magát hatásuk alól. 1899-ben – néhány hónappal halála előtt – még ajándékkerámiával kedveskedik Warthának. „Fogadja köszönetünket a szép darabokért – írja

Tál. Rippl-Rónai József terve

1899 decemberében kelt válaszlevelében Wartha Vince Zsolnaynak –, melyekkel nagy örömet szerzett: ez már valóban kerámiába átültetett Tiffany." Nemcsak kerámiái üvegszerű hatására ügyel, azok formáit is üvegszerűen alakítja ki, úgyhogy némelyik kerámiája megtévesztésig hasonlít az üveghez. Az 1899-es évszám arra figyelmeztet bennünket, hogy üvegstílusú edényei nemcsak sárgászöldes színben készülhettek, hanem kékben is. Az úgynevezett üvegkorszak pontos idejét nem ismerjük, annyi azonban bizonyos, hogy az úgynevezett üvegmázas Tiffany stílusú kerámiák formaszá-

Tál sötétzöld háttérben virágokkal. Rippl-Rónai terve

ma 4500-tól 6000 körülig terjed, vagyis alig valamivel a nagyjából ugyancsak 5000 formaszámú fémmázzal kombinált rouge flambék után készültek. Az ún. üvegstílus nemcsak a formák üvegszerűségében, instabilitásában jelentkezik, hanem a máz üveges, mély áttetszőségben is. Az üvegszerű, áttetsző fémreflexes máz sokszor jelleg-

Lila váza, plasztikus díszekkel

zetes kerámiai formán mutatkozik, nem találja meg az üvegszerű megjelenési formát. Vázák, kerek fedeles dobozok egyaránt találhatók az ún. üvegstílus darabjai között. Az üvegstílus legfontosabb ismertetőjele a vastagon felvitt átlátszó máz, az erre helyezett mázba folyó szín és a mázban levő finom fémreflex. A vastag máz

miatt a felület aprólékos díszítése lehetetlen, mert az átlátszó máz magába szívja az alap mázát tartalmazó színező festéket, ezért egymásba mosódó szivárványos színek borítják az edények felületét.

Zsolnay Vilmos ezzel végleg befejezte üvegimitációit. Azok az eozinos üvegek, melyek a pécsi Janus Pannonius Múzeum gyűjteményében találhatók, Csihalek Ferenc későbbi próbálkozásai, és csak annyi közük van a Zsolnayakhoz, hogy Zsolnay Miklós is próbálkozott ezzel a technikával élete utolsó éveiben – sikertelenül.

XVIII.

Az utolsó kísérletek

A XIX. század második felében két színvonalas kerámiagyár működött Magyarországon. Az egyiket – a Zsolnay-gyárat – az ország határain túl, egész Európában ismerték és ismerik ma is, míg a Fischer-féle szinte teljesen feledésbe merült. Egyes Fischer-készítmények megtévesztésig hasonlítottak Zsolnay Vilmos áruira. Az azonos kor, azonos stílus egyik gyárban ugyanazt vagy megközelítően ugyanazt eredményezi, mint a másikban – gondolhatnánk. Kétségtelen: a stílusazonosság, stílusrokonság részben ennek is tulajdonítható, de csak bizonyos fokig, mert a törvény, az áruvédelem a gyártmányazonosságot szinte kizárta. Mint majd láthatjuk, az azonosságnak egészen más okai vannak. Mielőtt azonban ezt elemeznénk, Fischer Ignác gyáráról kell szólnunk néhány szót.

A XIX. század második felében létesült kerámiaüzemeink közül a pécsi Zsolnay-gyár mellett a tatatóvárosi származású Fischer Ignác vállalkozása emelkedik ki. Fischer Ignác a tatai Fischer Mózes Áron fia és a herendi Fischer Mór veje volt. A mesterség első fogásait apja tatai gyárában sajátította el, később Herenden tökéletesítette szakismereteit. Gyára az 1864-ben Pesten létesült porcelánfestő műhellyel kezdte el működését, melyben már a kezdeti időszakban foglalkozott kerámiacikkek előállításával. A Zsolnay-gyárhoz hasonlóan Fischer Ignác is elsősorban díszkerámiák készítését tűzte ki célul, és különösen majolika termékeivel ért el sikert. A hazai kőedénygyárak többségével ellentétben, amelyek ekkor a nyugat-európai kőedénygyárak termékeihez hasonló, főleg használati edényeket készítettek, Fischer Ignác hamar felismerte

a díszműáruk iránt itthon és külföldön megnyilvánuló igényt, s elsősorban ezek készítését szorgalmazta. Zsolnay már a hetvenes évek második felében a kerámia áruk széles választékát készítette a porcelántól a porcelánfajanszon át a közönséges kőedényig. Fischer Ignác fő gyártmánya viszont az átlátszó ólmos mázzal bevont, nem nagyon kemény kőedény volt. Ezt a kerámiafajtát Wartha díszfajansznak nevezi; az akkori időben legismertebb neve: majolika. Fischer legfőbb törekvése az volt, hogy edényei magyaros formákban és magyaros díszítéssel készüljenek. A díszkulacsokon, dísztányérokon és más alkalmas tárgyakon a magyar népéletből merített jeleneteket örökített meg. Ezek nemcsak belföldön voltak keresettek, hanem külföldön is mint magyar specialitás. Készített sok dísztárgyat kínai motívumokkal is, melyekkel az 1885-ös országos kiállításon különösen nagy sikert aratott. Ismeretes néhány óriás méretű díszvázája is. Akárcsak Zsolnay, elég nagy mennyiségben gyártott fajansz burkolólapokat, amelyek a kor divatja szerint nem tiszta fehérek voltak, hanem máz alatti mintával díszítették őket. Fischer – mint említettük – máz feletti, alacsony tüzű festékeket használt, ezért kerámiái lágyabb fényűek, melegebbek, mint Zsolnay Vilmoséi. Kezdettől nagy volt a rivalizálás Zsolnay Vilmos és Fischer Ignác között, ez a versengés még csak fokozódott a kilencvenes évek elején, az eozinkísérletek megindulásakor. Wartha mindent elkövetett, hogy valamiképpen Fischer Ignác gyárát is bevonja eozinkísérletei körébe, s így Fischer mázainak minőségéről közvetlenül meggyőződjék. Ezért az ekkor nála, a Műegyetem technológiai tanszékén tevékenykedő és neki lüszterező Örleyt kapacitálta, hogy segédjék a pesti Fischer-gyárhoz. Örley a Fischer-féle gyárban, Wartha pedig a pécsi Zsolnay-gyárban próbálja ki eljárását.

A Fischer-féle üzem egy ideig erőteljesen fejlődött, de a nyolcvanas évek virágzása után hirtelen hanyatlásnak indult. A kilencvenes évek elején megszaporodtak az értékesítési nehézségek, pénzügyi gondok, úgyhogy 1893-ban részvénytársasággá alakult „Fischer Ignác-féle porczellán és majolika gyár" részvénytársaság címen.

Eozinos edény

A vállalatnak háromszázezer Ft volt az alaptőkéje, háromszáz darab 100 forintos részvényt bocsátottak ki, ám a vállalkozás így sem bizonyult életképesnek. Alig két év után, 1895 májusában a vállalat közgyűlése a felszámolás mellett döntött: az üzemet Zsolnay Vilmos vette meg, és a Dob utcából az Öv utcába költöztette át.

Nem tudjuk pontosan, mi bírta rá Zsolnayt a gyár megvásárlására. Egyebek mellett feltehetően az, hogy Pesten – a fővárosban – is legyen üzeme, de a Fischer-gyár megvásárlásával arra a vevőközönségre is apellált, amely Fischer áruit vásárolta. Ezért nemcsak a gyárat és berendezését vásárolja meg, hanem a gyár terveit és technológiáját, többek között mázait is. Wartha leveleit olvasva,

és figyelembe véve, hogy Zsolnay csak 1895 után kezdte meg nagyüzemileg az eozinálást, aligha lehet kétséges előttünk Zsolnay Vilmos vásárlási szándékánál e körülmény döntő szerepe. 1896-ra Fischer erősen népies kerámiái ugyan már elvesztették vonzerejüket – a Zsolnay-gyár sem készített már a kilencvenes években ilyeneket –, következésképpen Fischer formáit és dekorjait 1895 után már nem használták fel a Zsolnay-gyárban. Ez tehát nem lehetett a Fischer-gyár megvásárlásánál Zsolnay Vilmos szempontja. Sokkal inkább érdekelhették Fischer mázai, melyek Wartha Vincének a lüsztertechnika kifejlesztéséhez kellettek. Másrészt Zsolnayt kezdettől érdekelte az ipari kerámia, különösen pedig az ún. *szaniter* áru. A pécsi gyár az állandó bővítgetések ellenére is szűknek bizonyult egy ilyen komoly gépeket igénylő áru készítéséhez, ezért az Öv utcai gyárat erre a célra rendeztette be.

Zsolnay eozin-korszakának végén jelennek meg ún. kristálymázas kerámiái. Ezeket kék vagy fehér színű, hópikkelyszerű kristályok borítják. A kristálymázas kerámia tulajdonképpeni virtuózai a dánok voltak, a technika megismertetése azonban – ugyanúgy, mint a lüsztereké – az 1889-es Párizsi Világkiállításhoz fűződik. Itt mutatott be a Davis Collamore és társa tulajdonát képező Rockwood Pottery Cincinnati (Ohio) cég először szép avanturin mázas tárgyakat.

Az avanturin máz tulajdonképpen kristálymáz. Az utóbbinál azonban a kristályos kiválások a máz felületén jelentkeznek, míg az avanturin máznál a csillogó vasoxid kristályok a mázban „úsznak", a máz felülete sima és fényes. A máz elnevezését egy avanturin nevű kvarcfajtától kapta, melybe beágyazott vascsillám pikkelyek villognak, vagy a repedéseiben található vasoxid kristályok mutatnak pompás csillogást. Az avanturinkvarc utánzása céljából készítettek mesterséges avanturint is: ez világosbarna színű, szépen csillogó vasoxid kristálylemezkékkel telített átlátszó üveg.

Az 1889-es Párizsi Világkiállításon megfordult két nagy magyar keramikus, Wartha és Petrik a Rockwood Pottery avanturin mázára éppúgy felfigyelt, mint Massier redukciós rézlüszterére, s miután

Váza leánnyal. Felületét rouge flambée fedi

Váza jegecelt mázzal

Zsolnay mindkettőjükkel kapcsolatban állt, a kristálymáz hamarosan felkeltette az ő érdeklődését is. Mégis, minek tulajdonítható, hogy csak az 1890-es évek végén – majdnem tíz évvel az 1889-es Párizsi Világkiállítás után – került sor kristálymáz alkalmazására a pécsi gyárban? Hangsúlyozzuk, hogy noha az avanturin máz is kristálymáz, mégsem azonos azzal, amelyet Zsolnay készített az 1890-es évek végén. Az avanturin máztól hosszú út vezetett a Zsolnay-féle kristálymázig.

A hetvenedik éve felé járó Zsolnayn a kor alig hagyott nyomot. Ugyanolyan frissen járt-kelt, mint évtizedekkel ezelőtt, s ugyanolyan energiával intézte a gyár ügyeit, mint a nyolcvanas vagy a kilencvenes években. 1897-ben azonban váratlan betegség bolygatta fel a Zsolnay család nyugalmát. Zsolnay Vilmost makacs hörghurut gyötörte. A betegség ugyan nem volt új keletű, de az évek múlásával egyre súlyosbodott, ezért úgy határoztak, hogy kezelés végett feleségével két hetet Reichenhallban töltenek. Tovább kellett volna maradnia, de az 1900-as Párizsi Világkiállításra való felkészülés gondolata nem hagyta nyugton. Megpróbált leve-

A Zsolnay család 1900 körül: Zsolnay Miklós, Zsolnay Vilmos, Bell Teréz, Zsolnay Teréz, Zsolnay Júlia

lekben intézkedni, de hamarosan rájött, hogy a gyárban felmerült számtalan probléma, az égetés milyensége, a massza aránya stb. nem oldható meg levelezés útján. Egyik levelében például türelemre inti Miklóst, s azt tanácsolja, hogy hazatéréséig semmiféle változtatást ne eszközöljön a porcelánmasszán, mert ez kényes kérdés. *Ezekben rejlik a mi rendkívül bonyolult gyártásunk minden nehézsége, gyenge pontja! Az égetésnél a porcelán nagyfokú tömörödése, a nagy izolátorok, mindenféle kis vacak, kőagyag korsók, finom fajansz elefántcsontmáz, kényes színek és ki tudja még, mi minden, amelynek minden darabja más-más tüzet igényel. Igaz, a kemencében különböző a hőmérséklet, de ez nemcsak a berakásnál és az égetésnél kíván rendkívül ésszerű kezelést, hanem megfelelő masszát is. Nyugodt lehetsz, hogy én ezeket a körülményeket mind szem előtt tartom, s ennek köszönhetőek eddigi eredményeink. Jegyezd fel összes aggályaidat, minden bajt és nehézséget, hogy hazatérésem után mindezt megbeszélhessük. Gondolok mindenre, aminek otthon történnie kell, s hazatérésemkor mindent rendbe hozok, pótolok minden mulasztást.*

Zsolnay Vilmost Reichenhallban is a kerámia és a pécsi gyár foglalkoztatta, pihenőidejének minden percében a kerámiagyártás problémáin töprengett. Egy nap Reichenhallban járva-kelve, Zsolnaynénak megtetszett egy szépen csiszolt labradorkő. Zsolnay a követ megvette és hazavitte, azzal a szándékkal, hogy megcsinálja eozinban. Már korábban is foglalkoztatták olyan kerámiatechnikák, amelyek a kő vagy kőzet imitációját keltik. Ilyen volt az éppen ezekben az években kikísérletezett jegecelt-mázas technika, mely az avanturinkvarchoz hasonló máz előállításán alapult. Mint többé-kevésbé minden, amit akart, ez is sikerült, s a következő esztendőben már ott díszelgett a többi mellett a ragyogó kékben és zöldben játszó labradortechnikával készült tál mint reichenhalli tartózkodásának műalkotásban megnyilvánuló emléke, eredménye.

M. Zsolnay Margit feljegyzéseiből tudjuk, hogy Zsolnay Vilmos reichenhalli tartózkodása napjaiban Júlia leányát is felkereste, aki ebben az időben Münchenben élt, s ott a magyar származású Lie-

Zsolnay Miklós

zen-Mayer Sándor mellett festészeti stúdiumokat folytatott. Júlia magyaros kerámiadísz-terveivel már a nyolcvanas években páratlan sikert aratott, s a kerámiától való elfordulása nemcsak anyját, apját is meglepte és elszomorította. A reichenhalli napok alig jelentettek Zsolnaynak pihenést, hiszen a Párizsi Világkiállításra való felkészülés szinte minden gondolatát lekötötte. Az elektromos szigetelő gyártása is számos egyszerű és bonyolult problémát jelentett, melyhez szintén az ő figyelmes szakértelmére volt szükség.

Az 1900-as Párizsi Világkiállításra való felkészülés nehéz gondok megoldása elé állította Zsolnayt. A gyár ugyan a termékek széles skálájával rendelkezett, de a technikai-technológiai újdonságokért folyó harcban árui korszerű művészi kivitelére nem fordított mindig megfelelő gondot. Noha Zsolnay Vilmos a historizmuson belül szinte minden művészi stílust végigpróbált, s ezzel biztosította árui kelendőségét, a kilencvenes években már kevésnek bizonyult a historizmuson belüli stílusvariálás. Különösen az 1889-es Párizsi Világkiállítás bizonyította, hogy az iparművészetben is új irányzat alakult ki, amely éppenséggel tagadása a historizmusnak. Ez az új irányzat a szecesszió. Zsolnay előtt mind nyilvánvalóbb lett, hogy a szecessziótól való idegenkedését le kell küzdenie, mert ha ezt nem teszi, nemcsak a külföld előtt veszélyezteti népszerűségét, hanem belföldön is. Talán e belátás vezette arra a gondolatra, hogy az 1900-as Párizsi Világkiállításon új stílusú alkotásokkal vegyen részt. Az eozintechnikában elért kimagasló eredményei ösztönözték arra, hogy edényeit e technikával hozza létre. Az eozin a történeti stílusokkal került ismét elő a régi technológiák kelléktárából. Élete – legalábbis nyugaton – a történelmi stílusokhoz kapcsolódott. Mivel azonban ezek nyugaton már az 1880-as évek végén hanyatlóban voltak, s a szecesszióval új stílusáramlat kezdett terjedni Európa-szerte, az eozinról hamar elterelődött a figyelem. Magyarországon másként alakult a helyzet. Itt – egy-egy előremutató példától eltekintve – még az 1890-es években is a historizmus uralkodik. Így érthető, ha a történelmi stílushoz történelmi technikát alkalmaznak. Az új stílust azonban nehéz a régi technika keretei

közé szorítani. Sőt nyugodtan állíthatjuk; az új stílus buja mozgalmassága nem kedvezett a historizmus statikusságát tükröző fémes mázaknak. Ezért Zsolnay Vilmos minden olyan törekvése meddőnek bizonyult, mely az új stílus párizsi bemutatására irányult. A formaképzésben is nagy volt a bizonytalanság, az új stílust csak alig tükröző, erélytelen formák a régi technikák fedőfelülete alatt nem jutottak kellő érvényre.

Zsolnay azonban már nem érhette meg törekvései sikerét, a Párizsi Világkiállítást. 1900. március első heteiben erős meghűlés döntötte ágynak. Néhány nap múlva, miután láza csökkent, és közérzete tűrhető volt, felkelt, és lement a gyárba, hogy egy megkezdett kísérletet folytasson. Estére állapota rosszabbodott, tüdőgyulladás lépett fel. Végül is ez végzett vele 1900. március 23-án.

ADATOK ZSOLNAY VILMOS ÉLETÉRŐL ÉS MUNKÁSSÁGÁRÓL

Az életrajz és pályakép adatai

1828. április 19-én született Pécsett Ballay Teréz és Zsolnay Miklós második fiaként. Tizenegy éves korában állt be tanoncnak apja üzletébe, tizenhat éves, amikor felszabadul.

1844 Megkezdi tanulmányait a bécsi politechnikumban. Ennek befejezése után Bécsben, a Martin és Bauer kereskedőcégnél praktizált, majd nagyobb körutat tett Cseh- és Németországban.

1848 A pécsi nemzetőrség tagja.

1853 Huszonöt éves korában kötött házasságot a vinkovcei Bell Terézzel. Ezzel egyidőben kikapta apjától örökségét, a Fő téri tízezer forint értékű rövidáru- és játékáruboltot, melyet egy szomszédos telek megvásárlásával s a „Bazár"-épület létesítésével öt év alatt háromemeletes épületté fejlesztett. Ez a ház a pécsi Kossuth Lajos utcán máig is fennáll.

1854 Megszületett Teréz nevű leánya.

1856 Júlia nevű leánya született.

1857 Ekkor született Pécsen fia: Miklós. A grazi kereskedelmi iskola elvégzése után apjának állandó segítőtársa és a gyár városmányosa.

1861 Megépítteti a pécsi–mohácsi vasút pécsüszögi szakaszát.

1866 Társul vette maga mellé Imre testvérét, aki ugyancsak tízezer forintot hozott vállalkozásába.

1868 Kérte, hogy Első Pécsi Cement, Chamott és Tűzálló agyagáruk címen alapítandó (Ignác bátyjától átvett) gyárához a városi tanács az iparengedélyt adja meg. Az ekkor megindult üzem élére előbb egy Dressler nevűt állított igazgatónak, majd Alexander Schmidtet, aki később a világhírű meisseni porcelángyárat vezette.

1870 Kapcsolatba kerül a bécsi Koschsal, akivel szeretne társulni.

1871 Szerződik a gyár első formaöntője: Kahlenberg.

1871 Steinfeldet, majd Golischt fogadja fel igazgatónak.

1871–1872 Nendtvich Tamás gyógyszerésztől kémiát tanul.

1872 Horvátországba utazik, hogy a zagori agyagbányát bérbe vegye.

1872 A gyár kötelékébe lép az első festő: Clavin.

1872 A bányák értékesítése meghiúsul, Kloschsal kapcsolatos terve szétfoszlik.

1872–1873 Imre öccse tüdővészben megbetegszik.

1873 A Bécsi Világkiállításon sikerrel szerepel. Az üzletkötésekkel fiát, Miklóst bízza meg.

1873 Megpróbálja Ignácot hazatérésre bírni.

1874 Üzleti kapcsolatba lép Testoryval, a legnagyobb pesti kereskedővel. Elkészíti a gödöllői vadászkastély mosdókészletét a király használatára.

Megkezdi a pannóniai edények gyártását.

1875 Imre és a közte levő üzleti kapcsolat megszűnik. Imre a bazár bútorosztályát alakítja át önálló üzletté. A szigetelők gyártásába kezd, de belebukik. Ausztriára is kiterjedő lerakatot akar Pesten létesíteni.

Megkezdi a kályhagyártást.

1877 Kifejleszti a magastüzű máztechnikát.

1877 A bécsi karácsonyi kiállításon sikerrel szerepel.

1878 A soproni Kereskedelmi és Iparkamara előtt gyárát szabadalmaztatja. A Párizsi Világkiállításon áruival nagy sikert arat. Párizsi tárgyalásainak eredményeként Wahliss bécsi kereskedőnek a Zsolnay-áruk külföldi árusításának jogát tíz évre eladja.

1879 Egyik leltárban ekkor szerepel először a gyári múzeum.

1880 A *pâte sur pâte* technikát ekkor alkalmazzák először.

Városi üzletét eladja, és végleg a gyárba költözik.

1881 A gyár átépítésének fedezésére két házát is eladja, és a gyár részvénytársasággá való átszervezésének gondolatával foglalkozik.

Teréz lánya házasságot köt Mattyasovszky Jakab geológussal.

A Magyar Iparművészeti Társulat karácsonyi tárlatán első díjat nyer.

1883 Meghal öccse, Cölesztin.

Júlia leánya házasságot köt Sikorsky Tádé műépítésszel.

Megjelenik a zsugormázas technika.

Megkezdik a szigetelők gyártását.

1884 Ybl Miklós csempéket rendel a budapesti kiállítás királyi pavilonjához.

Egy Pesten létesítendő gyár gondolata foglalkoztatja.

1886 Lerakatot létesít Pesten.

Felépíti a kályhagyárat és az új terrakottaműhelyt.

1888 Először alkalmazza a méhsejt- és az elefántcsont-technikát.

1889 Párizsban lerakatot akar létesíteni Wahliss vezetésével.

A herendi gyár megvásárlása foglalkoztatja.

Barátságot köt Schulek Frigyessel, Lechner Ödönnel és Székely Bertalannal.

Karlsbadba utazik, ahol a szén és a kaolin minőségét tanulmányozza.

1891 Az agyagipari tárlaton flambéival először szerepel.

Folytatódnak a tetőcserép szállítások a Mátyás templomhoz.

1892 A bécsi Iparművészeti Társulat kiállításán kerámiaképekkel szerepel.

1895 Megvásárolja Fischer Ignác Dob utcai gyárát.

1896 Részt vesz a millenniumi kiállításon.

1897 Rippl jár nála Pécsett.

Betegségét Reichenhallban kúrálja.

Meglátogatja Münchenben tartózkodó Júlia lányát.

1897–1898 készülődés a Párizsi Világkiállításra.

Abt Sándort, Mack Lajost, Darilek Henriket és Nikelszky Gézát szerződteti.

1900. március 23-án tüdőgyulladásban meghal.

Forrásjegyzék

I. PÉCS ÉS A ZSOLNAYAK A XIX. SZÁZAD KÖZEPÉN

A Pécsre vonatkozó történeti-statisztikai adatokat Ruzsás Lajos: *A pécsi Zsolnay-gyár története.* Bp., 1954. című munkából (9–38. l.) vettük.

A Zsolnay családra ugyancsak Ruzsás könyve szolgáltat értékes adatokat (38–62. l.) más ismert forrásokkal együtt (*Pécsi Napló*, 1918. május 19.) – *Zsolnay Vilmosról.* Pécs, 1889. augusztus 3. – Gelléri Mór: *Zsolnayról. Pécsi Napló*, 1907. október 19. – *Zsolnay. Agyagipar*, 1909. január 1. – *Baranya múltja és jelene.* Szerk. Várady Ferenc (1896). – *Kiállítás és kiállító*, III. *Pécsi Figyelő*, 1896. június 26. – Pap János: *Zsolnay Vilmos. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1907. november 1., 17. – *Zsolnay Vilmos pécsi edénygyára. Anyagi Érdekeink*, 1875. (V. köt.) 9. l.

A lukafai üzem megvásárlására és a gyár korai idejére nézve: „Fazekas": *A Zsolnay gyárról. Pécs szab. kir. város Majorossy Imre Múzeumának 1941. évi Értesítője.* (Szerk. Török Gyula.) 91–98. l.

A termelőerők fejlődésével és a magyar kerámia korabeli viszonyaival, fejlődésével, hanyatlásával e sorok írója foglalkozott. (*Anyag- és stílusproblémák a magyar kerámiaiparban a múlt század végén. Építőanyag*, 1971. 6. sz. 221–226. l.)

A miskolci kőedénygyárról ugyancsak e sorok írója írt (*A miskolci kerámia, Művészettörténeti Értesítő*, 1971. 2. sz. 106–133. l. 1972. 3. sz. 177–199. l. – *Újabb adatok a miskolci kőedény és porcelán történetéhez. A Herman Ottó Múzeum Évkönyve.* (X.) 1971. 115–139. l.).

A gyár indulásáról és a kezdeti nehézségekről Nékám Lajosné írt (*A pécsi Zsolnay-gyár első készítményei és jegyei. Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei*, XII. évf. 1970. 125–137. l.).

II. A KEZDETI NEHÉZSÉGEK

Az életrajzi adatokat M. Zsolnay Teréz – M. Zsolnay Margit és Sikota Győző: *Zsolnay* című könyvéből és „Fazekas": *A Zsolnay-gyárról* írt írásából merítettük. (*Pécs szab. kir. város Majorossy Imre Múzeumának 1941. évi Értesítője.* 91–98. l.)

Zsolnay első próbálgatásaira: *Zsolnay Vilmos pécsi edénygyára. Anyagi Érdekeink,* 1875. (V. köt.) 9. l. – Ruzsás Lajos: *A pécsi Zsolnay-gyár története.* Bp., 1954. 38–58. l.

Mattyasovszky Zsolnay Tibor idézete: „Fazekas": *A Zsolnay-gyárról* című műből való (*Pécs szab. kir. város Majorossy Imre Múzeumának 1941. évi Értesítője.* 91–98. l.), míg Zsolnay Teréz idézete a *Zsolnay* című, már idézett műből.

A kerámiára utaló általános tudnivalók jórészt Wartha Vince: *Zsolnay Vilmos emlékezete. Magyar Iparművészet,* 1908. XI. évf. 57–63. l. című tanulmányából, Grofcsik János: *A magyar finomkerámiaipar története.* Bp., 106–126. l. című munkájából valók. A technológiai jellegű adatokat jórészt az alábbi munkákból merítettük: Petrik Lajos: *Az agyagiparos.* Bp., 1913. – Nikelszky Géza: *A Zsolnay-gyár művészete.* Pécs, 1959. – Gelléri Mór: *A magyar ipar úttörői.* Bp., 1887. 185–186. l. – Schillinger Zsigmond: *Kőedény-iparunk. Magyar Üveg- és Agyagipar,* 1901. november 15. – Pap János: *Az agyagáruk felosztása. Magyar Üveg- és Agyagipar,* 1901. december 15. – *Zsolnay-gyár. Budapesti Látogatók Lapja,* 1888. – *Műipari minták. Magyar Ipar,* 1883. 55–56. l. – *A Zsolnay-féle gyár Pécsett. Iparügyek,* 1888. 17/18. c. 138–139. l. – Wartha Vince: *Der alte Töpfermeister von Pécs. Pester Lloyd,* 1900. április 1. – *A soproni ker. és iparkamara Jelentése az 1860., 1861. és 1862. évekből.* – Fabinyi Tihamér: *A pécsi iparművészet fénykora. Pannónia,* 1936. 167. l. – *A Pécsi Széchenyi-egylet előterve. Iparlap,* 1861. július 24. – Ruzsás Lajos: *A pécsi Zsolnay-gyár története.* Bp., 1954. 38–62. l.

III. AZ ALAPOZÁS ÉVEI

A gyár első éveire vonatkozóan M. Zsolnay Teréz – M. Zsolnay Margit és Sikota Győző: *Zsolnay* című könyve, továbbá *A soproni Kereskedelmi és Iparkamara évi jelentései* szolgáltak forrásul. Továbbá: *Zsolnay Vilmos*

pécsi edénygyára. Anyagi Érdekeink, 1875. 9. l. – Pap János: *Zsolnay Vilmos. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1907. november 1., 7. – Gelléri Mór: *Zsolnay Vilmos emlékezete*. 1907. november 1. – *A soproni ker. és iparkamara Jelentése az 1860., 1861. és 1862. évből. – A soproni ker. és iparkamara Jelentése. az 1863., 1864. és 1865. évben*. Sopron, 1867. – *Zsolnay Vilmos centenáriuma. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1927. május 1. – Cserkúti Adolf: *A Zsolnay-gyár 50 éves. Pécsi Napló*, 1918. május 19. – Óberhammer Antal: *Emlékbeszéd Zsolnay Vilmosról. Pécsi Napló*, 1905. április 23. – Dr. Wartha Vincze: *Zsolnay Vilmos életéből. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1907. november 1., 2. – *Zsolnay Vilmos emlékezete. Pécsi Napló*, 1908. március 3. – *A pécsi Zsolnay-serleg ünnepély*. 1908. április 11., *Pécsi Napló*, 1908. március 28. – Nikelszky Géza: *Zsolnay Vilmos 1828–1900*. MEÉVK, 1900. 5–8. l. – *Zsolnay. Agyagipar*, 1909. január 1.

Az első kísérletekre vonatkozóan M. Zsolnay Teréz feljegyzéseit használtuk, továbbá: *Zsolnay V. gyártulajdonos által fönntartott... alsófokú iparis-kola I. értesítője az 1885/86-iki tanévből*. Összeállította: Reberics Imre Pécsett, 1886. – *Akadémia a Zsolnay-gyárról. Pécsi Figyelő*, 1897. május 9.

IV. A BÉCSI ÉS A PÁRIZSI VILÁGKIÁLLÍTÁS KÖZÖTT

A gyár forma- és dekorszámainak, valamint jegyeinek összefüggéséről Nékám Lajosné írt (*A pécsi Zsolnay-gyár első készítményei és jegyei*) *Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei* XII. kötetében, 1970. 125–237. l. Ugyancsak érdekes oldalról foglalkozik a Zsolnay-gyár készítményeivel Wartha Vince is (*Az agyagipar technológiája*. Bp., 1892.).

Az Iparművészeti Múzeum Zsolnay-gyűjteménye mindmáig publikálatlan. Az erre vonatkozó adatok saját két évtizedes tapasztalatunk eredményei.

A Zsolnay-múzeum gondolatát 1907-ben vetette fel Wartha Vince (*Zsolnay Vilmos életéből. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1907. november 1., 2.).

A gyár első termékeiről Nikelszky Géza *A Zsolnay-gyár kéziratában* (Iparművészeti Múzeum Adattára) és M. Zsolnay Teréz – M. Zsolnay Margit és Sikota Győző: *Zsolnay* című munkájában is olvashatunk.

Zsolnay Vilmos érdeklődéséről ugyancsak Wartha Vince ír (*Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1907. november 1.).

A kobaltirónos technikáról, a Degenfeld-készletről és az „őserdő"-vázákról M. Zsolnay Teréz naplójában találhatók érdekes vonatkozások.

A Pulszky-tálat az Iparművészeti Múzeum őrzi. – Az első huszonhét darabos Zsolnay-tálról a Műbarátok Köre irattárában (Iparművészeti Múzeum Adattár) találhatunk (1890–1893.) értékes és érdekes dokumentumokat. – Zsolnay habán-imitációjáról e sorok írója írt *A habán kerámia Magyarországon*. Bp., 1974. című könyvében. A pannóniai edények gazdag irodalmából itt csak néhányat idézhetünk. *Pannóniai edények. Arch. Ért.*, 1878. 36–37. l. – *Arch. Ért.*, 1879. 57–58. l. – *Az általános pannóniai agyagművek. Arch. Ért.*, 1971. 140. l. – A kérdést Wosinsky Mór foglalta össze: *Az őskor mészbetétes díszítésű agyagművészete*. Bp., 1904. – A pannóniai edényekkel azonos technikájú edényekkel mindmáig nem foglalkoztak a kutatók.

Az 1873. évi Bécsi Világkiállításról részletes katalógus jelent meg: *Ungarn auf der Wiener Weltausstellung*, 1873. 150–152. l.

V. A NAGY SIKER UTÁN

A magyar porcelán-, kőedény- és fajanszipar külföldi konkurrenciájáról, főleg a meisseni gyár versenyéről e sorok írója írt az *Anyag- és stílusproblémák a magyar kerámiaiparban a múlt század végén* (*Építőanyag*, 1971. 6. sz. 221–226. l.) és *Korai meisseni márkautánzatok Magyarországon a XIX. század második felében* (*Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Művészeti Múzeum Évkönyve*, XIII. 1970. 51–62. l.) című tanulmányaiban.

Fischer Ignác gyáráról Gelléri Mór írt *A magyar ipar úttörői* című már többször idézett kötetében.

Az áruvédelemre vonatkozóan pusztán néhány forrásra szorítkozunk: *Közgazdasági Lexikon*. II. 79–80. l. – *Magyarország bejegyzett czégeinek hiteles jegyzéke*. Grill Károly, 1885. – Csányi Károly: *A magyar kerámia és porcelán jegyei*. – A herendi gyár jegyeiről e sorok írója írt *Korai meisseni márkautánzatok Magyarországon a XIX. század második felében* (*Az Iparművészeti Múzeum és a Hopp Ferenc Kelet-ázsiai Múzeum Évkönyve*, XIII. 1970. 51–62. l.) és *Ismeretlen adatok a herendi porcelángyárról* (*A Veszprém megyei Múzeumok Közleményei* 10. köt. 1971. 303–314. l.) című tanulmányaiban.

Zsolnay lajstromoztatására 1878. december 30-án került sor, melyről a *Központi Értesítő* 1879. április 6-án (24. sz.) tudósít.

VI. FESTŐI AMBÍCIÓK

A fejezet összeállításánál Martyn Ferenc: *A festő Zsolnay Vilmos (Pécs szab. kir. város Majorossy Imre Múzeumának 1942. évi Értesítője)* és Sarkadiné Hárs Éva: *Zsolnay Vilmos, a festő (A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve,* 1958. 107–108. l.) című tanulmányaira támaszkodtunk.

A technika részletes leírásával Grofcsik János: *A magyar finomkerámiaipar története* című könyve (114. l.) és Wartha Vince: *Zsolnay Vilmos emlékezete. Magyar Iparművészet,* 1908. XI. évf. 57–63. l. című tanulmánya foglalkozik. Ez utóbbi megismétlése – más szavakkal – a Ráth-féle kötet *Agyagművesség* fejezetében található megállapításoknak, melyekből szintén idéztünk.

VII. KÍSÉRLET AZ ALAPANYAGOKKAL

A Zsolnay-gyár kezdeti kísérleteivel és ennek eredményeivel M. Zsolnay Teréz–M. Zsolnay Margit és Sikota Győző: *Zsolnay* című könyve foglalkozik. – A szindi és a dubrinicsi kaolinról és ennek felhasználásáról e sorok írója írt (*Anyag- és stílusproblémák a magyar kerámiaiparban a múlt század végén. Építőanyag,* 1971. 6. sz. 221–226. l.).

Magyarország agyagaira és ezek minőségére vonatkozó, általunk is használt irodalom: Mattyasovszky–Petrik: *Az agyag-üveg; cement-ásványfesték iparnak katalógusa.* Bp., 1885. – Petrik Lajos: *Tanulmányi jelentések. A magy. kir. Ipartechnológiai Múzeum Értesítője.* 1882–83. Bp., 1883. 10–15. l. – Petrik Lajos: *A magyarországi porcellánföldekről, különös tekintettel a riolit-kaolinra.* Bp., 1887. – Petrik Lajos: *A hollóházi (radványi) riolit-kaolin.* Bp., 1889.

A pécsi porcelánfajansz anyagának összetételével Grofcsik János foglalkozott (*A magyar finomkerámiaipar története.* 107–110. l.). A különböző agyagok összetételéről és tulajdonságairól Mattyasovszky–Petrik már idézett munkáját használtuk.

VIII. A HISTORIZMUS SODRÁBAN

Az 1880-as évek művészi ízlését és esztétikai irányultságát számos tényező befolyásolta. Az idevonatkozó gazdag irodalmi anyagból csupán néhányat idézünk: Katona Imre: *Anyag- és stílusproblémák a magyar kerámiaiparban a múlt század végén. Építőanyag*, 1971. 6. sz. 221–226. l. – *Műipari minták. Magyar Ipar*, 1883. 55–56. l. – Schillinger Zsigmond: *Kőedényiparunk. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1901. november 15.

IX. STÍLUS- ÉS TECHNIKAI VARIÁCIÓK

Zsolnay első kísérleteit M. Zsolnay Teréz–M. Zsolnay Margit és Sikota Győző: *Zsolnay*-könyve tartalmazza, de sikerrel használtuk Nékám Lajosnénak az *Iparművészeti Múzeum Évkönyvének* XII. kötetében írt cikkét *(A pécsi Zsolnay-gyár első készítményei és jegyei)* is.

Az 1880-as évek technikai kísérleteit Grofcsik János is említi: *A Pécsi Porcelángyár (volt Zsolnay-gyár) termékeinek fejlődése kerámiai szempontból. Építőanyag*, 1969. 4. sz. 125–133. l. című cikkében. Ugyancsak ő említi a porcelánfajansz-technikát is és a porcelánfajansz mázolását.

A Zsolnay lányok (Júlia és Teréz) baranyai hímzéseinek egy része a pécsi Janus Pannonius Múzeumba került, és ma is ott van. Júlia említett terveiről Zsolnay Teréz írt említett naplójában. A különböző technikák leírásával ugyancsak itt találkozhatunk.

X. AZ ERŐGYŰJTÉS ÉVEI

A fejezet írásánál Grofcsik János: *A Pécsi Porcelángyár (volt Zsolnay-gyár) termékeinek fejlődése kerámiai szempontból. Építőanyag*, 1969. 4. sz. 125–133. l. című cikkét, Nikelszky Géza: *A Zsolnay-gyár* című kéziratát, Nikelszky: *A Zsolnay-gyár művészete* című könyvét használtuk fő forrásul. Grofcsik János közölte a szigetelőmassza összeállítását is. A díszműáru- és a szigetelőgyártás összefüggéseit e sorok írója érintette az *Anyag- és stílusproblémák a magyar kerámiaiparban a múlt század végén. Építőanyag*, 1971. 6. sz. 221–226. l. című cikkében.

XI. ÚJABB ÜZEMÁGAK

Fő forrás: Nikelszky Géza: *A Zsolnay-gyár* című, már többször idézett kézirata (Iparművészeti Múzeum Adattár).

A korabeli kályhagyárak összefoglaló ismertetése a *Magyar Üveg- és Agyagújság* 1904. november 1-i számában jelent meg.

Az egyes kályhák típusaira, jellegzetességeire a gyár által kiadott katalógus szolgált útmutatóul.

XII. A PIROGRÁNIT ATYJA

A fejezet megírásánál Nikelszky Gézának az Iparművészeti Múzeum Adattárában levő Zsolnay-emlékezésére támaszkodtunk. A plutonit és a pirogránit meghatározásánál Grofcsik János ny. egy. tanár írásait használtuk (Grofcsik–Reichard: *A magyar finomkerámiaipar története*, Bp., 1973. 110–111. l., Grofcsik János: *A Pécsi Porcelángyár [volt Zsolnay-gyár] termékeinek fejlődése kerámiai szempontból, Építőanyag*, 1969. április. 127. l.).

Wartha Vince idézett levelét az Iparművészeti Múzeum Adattára (KLT 371.) őrzi.

A pirogránit művészi felhasználásáról talán Nikelszky közli a legtöbb adatot (Nikelszky Géza: *A Zsolnay-gyár művészete*, Pécs, 1959. 23–27. l.).

Az Iparművészeti Múzeum épületének tervrajzai a múzeum adattárában találhatók a kapcsolatos iratanyaggal együtt. A pirogránit nyersanyagaira Grofcsik János idézett munkáiban találunk utalást.

Az építési osztály alakulásával, működésével kapcsolatban Nikelszky Géza 1959-ben megjelent munkáját és a múzeumban található kéziratát használtuk.

XIII. AZ „ARANYKOR" KEZDETE

Az eozintechnika történeti kialakulásával a szerző egyik cikke (*Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag*, 1969. április, 134–137. l.) és Grofcsik János tanulmánya foglalkozik (*A pécsi Porcelángyár [volt Zsolnay-gyár] termékeinek fejlődése kerámiai szempontból. Építőanyag*, 1969. IV. 125–133. l.).

Wartha Vince definícióit *Az olasz keramika remekművei a renaissance korában* című cikkéből (*Akadémiai Értesítő*, 1899. 303. l.) vettük.

A derutai és a gubbiói lüszterre vonatkozó adatokat Wartha idézett tanulmányából merítettük.

Az Union Centrale des Arts 1884-es kiállítását Radisics Jenő ismerteti (*Jelentés az Union Centrale 1884. évi kiállításáról.* Kézirat. Iparművészeti Múzeum).

Petrik Lajosnak *Az 1891. évi agyagipari tárlat* című cikke a *Művészi Ipar* 1891-es évfolyamában jelent meg. A flambétechnika elterjedését Petrik Lajos (*A Seger-porcelán összetétele. Művészi Ipar*, 1888. 117. l.) alapján tárgyaljuk. A kérdés kifejtésénél a szerző egyik tanulmánya (*Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag*, 1969. IV. 134–137. l.) is alapul szolgált.

XIV. ZSOLNAY FÉMMÁZAS KÍSÉRLETEI

Az említett tárgyak az alábbi leltári számokon találhatók az Iparművészeti Múzeumban:

Kupa, ltsz. 52 353
Korsó, ltsz. 54 170
Képkeret 53 328
Lehel-kürt, ltsz. 21 351

Az 1879-es sidneyi kiállítás tárgyainak jegyét Nikelszky (*A Zsolnay-gyár művészete.* Pécs, 1959. 83. l.) közölte. Az ovális jegy előtti nagybetűs ZSOLNAY PÉCS szövegű jegyre ugyancsak Nikelszky könyve utal (183. l.).

A Kolozsvári (Cluj-Napoca) Történeti Múzeum 1887-es eozinos vázáját Bunta Magda publikálta (*A Kolozsvári Történeti Múzeum Zsolnay-gyűjteménye. 100 éves a Pécsi Porcelángyár.* Tanulmánykötet. Szerk. Mándoky László, Pécs, 1971. 109–125. l.).

A tárgyak leírókartonjait a hivatkozott leltári számokon megtalálhatjuk.

A dekorkönyveket a pécsi Zsolnay-gyárban őrzik. Bennünket érdeklő összefüggésben Nékám Lajosné foglalkozott ezzel (*A pécsi Zsolnay-gyár első készítményei és jegyei. Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei* XII. 1970. 125–137. l.).

A korai eozinkísérlettel Nikelszkynél (29–30. l.) találkozunk. Az eseményt e sorok írója is idézte *Néhány szó a Zsolnay-eozinról* című tanulmányában (*Építőanyag*, 1969. IV. 134–137. l.).

Az 1889-es Párizsi Világkiállítás tanulságairól, „szélesebb körben való megismertetése céljából" előadások tartattak az ipar, illetve az iparművészet különböző területeiről. Az előadásokat a Technológiai Iparmúzeum rendezte, és az intézet tanárai összesen tizenhat előadást tartottak a különböző iparágakról, közöttük Petrik Lajos tanár az agyag- és üvegiparról. „Ezen előadásoknak egy része teljesen vagy kivonatosan a *Technológiai Lapok*, a *Művészi Ipar*, a *Gazdasági Mérnök* és az *Iparügyek* című folyóiratokban nyomtatásban is megjelent." (*Jelentés a magy. kir. Technológiai Iparmúzeum 1889/90. évi működéséről.* Szerk. Taborsky Ottó–Hegedűs Károly, Bp., 1890. 5. l.) Az idézett adatokat Petrik Lajosnak a *Művészi Ipar* 1890-es évfolyamában megjelent *A keramika az 1889. évi párisi tárlaton* című cikkéből (21–22. l.) merítettük.

Wartha többször nyilatkozik arról, hogy míg Fischer mázai puhák, s eozinálásra kiválóan alkalmasak, Zsolnay mázai viszont kemények, sok ólmot tartalmaznak. (Utasítás a Deck–Wartha-féle eljárás kivitelezéséhez. Eozinvörös, lásd Katona Imre: *A Zsolnay-eozin kialakulása a korabeli dokumentumok tükrében. Baranyai Helytörténetírás.* A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, 1971. 191–205. l.)

XV. A FLAMBÉTECHNIKA KEZDETEI

Az 1884-es földtani kutatásokról Mattyasovszky Jakab–Petrik Lajos: *Az agyag-, üveg- és ásványfesték iparnak szolgáló magyarországi nyersanyagok részletes katalógusa.* A Magy. Kir. Földtani Intézet kiadványa, Bp., 1885. című könyve tájékoztat. A gyűjteményt – melyen a kötet adatai alapulnak – az Iparművészeti Múzeum őrzi.

Petrik Lajos az újfajta porcelán előállítását a *Művészi Ipar* 1888-as évfolyamában publikálta (*A Seger-porcellán összetétele* című tanulmányában).

Petrik Lajos tanácsadói szerepe mindmáig nem kapott kellő figyelmet, pedig adatok bizonyítják, hogy Zsolnay első flambéit az ő szakértői buzgalmának köszönhette. Még a *Zsolnay* című könyvben is az áll, hogy Zsolnay csak az égetés kérdésében kérte ki Petrik Lajos segítségét, ezzel szemben kétségtelen bizonyossággal állíthatjuk, hogy szerepe az első flambék előállításában ennél sokkal nagyobb volt. Wartha pécsi kiállításaira vonatkozó adatokat Sarkadiné Hárs Éva: *Lüszterfényű kerámiák és a Zsolnay-eozinmázas edények* (*Janus Pannonius Múzeum Évkönyve*, 1963. 369–378. l.) című

cikkéből vettük, de ebben az értelemben ír M. Zsolnay Margit is a családra és a gyárra való emlékezésében. Wartha és Zsolnay kapcsolatának sajátos beállításával több helyen találkozunk (Márton Jenő: *Zsolnay. Agyagipar*, 1909. január 1. – Uő.: *Magyar Kő- és Márványújság*, 1909. január 1. – Pap János: *Zsolnay Vilmos, Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1907. november 1., 7.).

A lágy porcelán feltalálása és a flambétechnika létrejötte között szoros összefüggés van, mint ezt Petrik Lajos többször hangsúlyozta (*A Seger-porcellán összetétele. Művészi Ipar*, 1888. 117. l. – Petrik Lajos: *A magyarországi porcelánföldekről, különös tekintettel a riolit-kaolinokra*. Bp., 1887.)

A fémfényű edényekre vonatkozó idézetet Petrik Lajosnak a *Művészi Ipar* 1890-es évfolyamában megjelent *A keramika az 1889. évi párizsi tárlaton* című cikkéből (21–22. l.) merítettük.

Warthának Massier edényein látott fémmázra vonatkozó idézetét *Az olasz keramika remekművei a renaissance korában* (*Akadémiai Értesítő*, 1899. 301. l.) című tanulmányából vettük.

A gubbiói tál vegyelemzéséről szóló állítás csupán kitalálás (Katona Imre: *Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag*, 1969. 4. sz. 134. l.), de hogy a tál tényleg hatott Warthára, azt ő is említi egyik tanulmányában (*Az olasz keramika remekművei...*). A gubbiói tál beszerzéséről a szerzőnek *Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag*, 1969. 4. sz. 134. l. című cikke tájékoztat.

Wartha leírásának akadémiai elhelyezéséről *Akadémiai Értesítő*, 1893. IV. köt. 47. lapján olvashatunk. A leírást pedig az *Iparművészeti Múzeum Adattára* őrzi Klt. 370. sz. alatt.

A kínai rézvörös előállítására vonatkozó észrevételt Petrik egyik 1888-as cikkéből idézzük (*A Seger-porcellán összetétele. Művészi Ipar*, 1888. 18. l.).

Wartha Zsolnayval is versenyben van. Míg Zsolnaynak már az 1891-es agyagipari tárlaton sikerült flambét bemutatnia, Warthának csak ugyanezen év végén, az Iparművészeti Társulat karácsonyi kiállításán sikerült ugyanazt kiállítania (*Magyar Hírlap*, 1891. december 14.). „A karácsonyi tárlat alkalmából... Wartha Vince tanárnak a keramika technológiájának tudományos műveléséért és különösen a fémfényű zománc biztos előállításáért elismerés szavaztatott, a 100 frt-os első díjjal..." (*Művészi Ipar*, 1892. március 20. sz. 3. l.)

Zsolnay bemutatóját Petrik méltatja a *Művészi Ipar*ban (1891. 183. l.).

Wartha levelét M. Zsolnay Margit szívességéből e sorok írója is publikálta (*A Zsolnay-eozin kialakulása a korabeli dokumentumok tükrében. Baranyai Helytörténetírás*, 1971. 200. l.).

Wartha 1908-as előadását a *Magyar Iparművészet* 1908. évfolyamának 60–62. oldaláról vettük át.

XVI. HARCOK A FLAMBÉTECHNIKA KÖRÜL

Petrik ominózus kijelentése a *Művészi Ipar* 1891. évfolyamának 184. oldalán található.

Wartha válaszát a *Művészi Ipar* 1892. évfolyamának 67. oldalán olvashatjuk. Petrik viszontválaszát a *Művészi Ipar* (1892. 115–116. l.) közli.

Deck receptjét *La Faience* (Paris, 1887. 232–234. l.) című könyve tartalmazza.

Wartha 1891. szeptember 23-án írt és Zsolnayhoz küldött levelét M. Zsolnay Margit akkor még kéziratban levő könyvéből idézzük (II. 286. l.). Az 1891. november 24-i utasítás teljes szövegét ugyancsak M. Zsolnay Margit kézirata tartalmazza (II. köt. 287–290. l.). Wartha következő, 1892. márciusi leveléből is találhatunk részleteket M. Zsolnay Margitnál (II. köt. 292–293. l.). Kettőjük személyes ellentétével több helyen foglalkoztunk, többek között Katona Imre: *A Zsolnay-eozin kialakulása a korabeli dokumentumok tükrében. Baranyai Helytörténetírás.* A Baranya Megyei Levéltár Évkönyve, 1971. 191–205. l. – *Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag*, 1969. 4. sz. 134–137. l. – *A körmöcbányai eozin. Építőanyag*, 1970. 1. sz. 1–6. l.

XVII. ZSOLNAY EOZINJAI

Petrik Lajosnak az 1889-ben Párizsi Világkiállításról tartott beszámolóját a *Művészi Ipar* 1890-es évfolyama (15–29. l.) tartalmazza. Wartha 1892-es idézetét *Az agyagipar technológiája* című könyvéből, az 1908-ast pedig a *Magyar Iparművészet* 1908. (57–63. l.) évfolyamából merítettük.

Elhatározásáról saját maga nyilatkozik *Az olasz keramika remekművei a renaissance korában* (*Akadémiai Értesítő*, 1899. 297–303. l.).

Warthának a máz milyenségére vonatkozó utasítását M. Zsolnay Margit

kézirata (II. 287. l.) tartalmazza. Ugyancsak M. Zsolnay Margit közli Warthának a mázak viselkedésére vonatkozó megfigyeléseit is (*Utasítás a Deck–Wartha-féle eljárás kivitelezéséhez. Eozinvörös.* II. köt. 287. l.).

Az eozinokra utaló megjegyzéseket M. Zsolnay Margit kéziratából (II. köt. 302. l.) merítettük.

Wartha 1905-ös tanulmányát Ráth: *Az iparművészet könyve* közli (II. köt.).

Wartha kísérleti darabjait korábban a Műegyetemen, 1948-tól az Iparművészeti Múzeumban őrzik. Az említett fémreflexes tálka leltári száma: 22 128.

Örley Jánossal a szerző dolgozata foglalkozik (*A körmöcbányai eozin. Építőanyag*, 1971. 1. sz. 1–6. l.).

A Zsolnay-eozinról (Katona Imre: *A Zsolnay-eozin kialakulása a korabeli dokumentumok tükrében. Baranyai Helytörténetírás*, 1971. 193. l.) Sárosi Bella definícióját *Fémreflexes üvegek* (*Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1904. január 4.) című cikkéből vettük. A zöldes-fémes színű lüszter azonos az ún. zöld eozinnal, melyet főleg 1897-től készítenek, de a technika csak Zsolnay Miklós alatt terjed el a gyárban.

Clément Massier-től több kerámiatárgy található az Iparművészeti Múzeumban. Ezek leltári számai: 5150, 60 103, 5149, 4596, 55 931, 5147.

Az eozin szóval Katona Imre *Néhány szó a Zsolnay-eozinról* című cikke foglalkozik (*Építőanyag*, 1969. 4. sz. 134. l.).

Az eozindíszítés eljárásairól Wartha 1908-as emlékbeszéde értekezik. *Magyar Iparművészet*, 1908. 57–63. l.

Wartha levelét e sorok írója ismertette (*A Zsolnay-eozin kialakulása a korabeli dokumentumok tükrében. Baranyai Helytörténetírás*, 1971.).

Wartha 1891. november 24-én írott levelét ugyancsak M. Zsolnay Margit kézirata tartalmazza (II. köt. 287–290. l.).

Az „íriszes" üvegekre vonatkozóan Sárosi Bella két cikkét (*Fémreflexes üvegek. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1904. január 4. – *Fémreflexes üvegek. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1903. szeptember 15.), valamint Gelléri Mór: *A magyar ipar úttörői* című könyvének „Zahn J. György, üveggyáros Zlatnón" című fejezetét (193–195. l.) használtuk.

A pécsi Janus Pannonius Múzeum eozinos üvegeit M. Zsolnay Margit ismertette (*A Zsolnay eozin üvegek. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve.* Pécs, 1958. 201–202. l.).

Sárosi Bella cikkeit már említettük. A Nikelszky-idézet helye *A Zsolnay-gyár* című kézirata.

További mondanivalónk az Iparművészeti Múzeum és a pécsi Janus Pannonius Múzeum Zsolnay-anyagán alapszik.

Zsolnay első ónmázas lüszterével e sorok írója foglalkozott (*Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag*, 1969. 4. sz. 134–137. l.).

A tájképi elemek az akkor átmenetileg ismét alkalmazásra kerülő engóbos technikájú faliképekről kerültek át az edényekre.

A fejezet megírásánál a múzeumok Zsolnay-edényeinek tanulságát értékesítettük.

XVIII. AZ UTOLSÓ KÍSÉRLETEK

A Fischer-kerámiákat mindmáig alig gyűjtik, az Iparművészeti Múzeum Fischer-gyűjteménye is hézagos.

Fischer Ignácra és a Dob utcai gyárára Gelléri Mór: *A magyar ipar úttörői* című könyv „Fischer Ignácz, majolikagyáros" című fejezetét használtuk. Fischer Ignác gyártmányaira Grofcsik János: *A magyar finomkerámiaipar története*. 120–121. l.

A Fischer-féle eozinkísérletekkel a szerzőnek *A körmöcbányai eozin* című tanulmánya foglalkozik (*Építőanyag*, 1971. 1. sz. 166. l.).

Wartha 1891. december 18-án kelt levelét M. Zsolnay Margit közli kéziratában (II. 290–291. l.). Warthának 1892 márciusában írott levele tartalmazza az idézett passzust.

Wartha 1891. november 24-én készített utasítása tartalmazza a Zsolnaygyár és Fischer Ignác készítményei közti összevetést. A Fischer-gyár bukásának okát és előzményeit Grofcsik János: *A finomkerámiaipar története* (120–121. l.) című könyve tartalmazza.

A kristálymázakra, különösen az avanturin mázra: Grofcsik János–Katona Imre: *Avanturinmáz-kísérletek Magyarországon a XIX. század végén. Építőanyag*, 1970. 8. sz. 313–316. l.

Az 1889-es Párizsi Világkiállításon látott edények alapján foglalkozott Wartha és Petrik is a kristálymázakkal. Wartha a *Chemiker Zeitung* 1890.

évfolyamának 21. számában és a *Thonindustrie Zeitung* 1890. évfolyamának 170. oldalán, valamint a *Spechsaal* 1890. évfolyamának 236. oldalán számol be kristálymázas, pontosabban avanturinmázas kísérleteiről. Petrik – mint az *Iparügyek* című folyóirat 1890. április 15. száma írja – 1890. január 21-én *Az agyag- és üvegipar* című előadásában a Párizsi Világkiállítás agyagipari újdonságairól szólva nemcsak a technika puszta ismertetésére szorítkozott, hanem egyúttal a két technikával tett saját kísérleteit is bemutatta. „Amint utólag értesülünk róla – olvashatjuk az *Iparügyek*ben –, a mágócsi agyagipari tanműhelyben előadó utasításai szerint már hozzáfogtak az avanturinmázas edények gyárilag való készítéséhez..."

Wartha kísérleteiről szerzőnek Grofcsik Jánossal írt *Avanturinmáz-kísérletek Magyarországon a XIX. század végén* című cikke tájékoztat (*Építőanyag*, 1970. 8. sz. 313–316. l.).

Zsolnay Vilmos reichenhalli tartózkodására M. Zsolnay Teréz–M. Zsolnay Margit–Sikota Győző: *Zsolnay* című könyve szolgált forrásul. Ugyancsak ebben található Zsolnay Vilmosnak fiához, Zsolnay Miklóshoz intézett levele a porcelángyártás problémáiról, nehézségeiről.

A zöld eozinos tárgyak különösen az 1900 utáni Zsolnay-tárgyak között gyakoriak.

Az 1900-as Párizsi Világkiállításra való felkészülés olyan sok művészeti és technológiai problémát vetett fel, hogy ezek egy részével más fejezetekben foglalkoztunk.

Technikai szótár

A technikai szótárt Petrik Lajos, Örley János, Wartha Vince, Grofcsik János könyvei és cikkei alapján állítottuk össze.

Engóbok: A színes máz mellett a máz alatti festékek használata is elterjedt. Ha ez a festék agyag vagy színezett agyag, és nyers árura alkalmazzák, akkor engóbnak hívjuk. Ha azonban fémvegyületeknek és festékeknek a keveréke, és már egyszer égetett cserépen alkalmazzák, máz alatti festéknek hívjuk. Az engóbon tehát olyan agyagokat értünk, amellyel agyagtárgyainkat azért vonjuk be, hogy azzal az alapanyag színét megváltoztassuk. Mivel a bevonás leöntés útján történik, az engóbot öntőföldnek, ha pedig festésre használják, festőföldnek hívják. Leggyakrabban fehér földet használnak öntőföldnek, de használnak más színű agyagot is e célra, például sárga, vörös vagy barna agyagot. Az agyagok természetes színe korlátozott számú szín alkalmazását engedi meg. Az ember színérzéke azonban a kevés színnel nem elégszik meg, ezért megfesti az agyagot. Az agyag színesítésére ugyanazokat a fémvegyületeket használják, mint a máz festésére.

Eozin: Egy hasonló nevű ruhafestékről nyerte nevét. E festék por alakban zöldes-fémes színű, oldott állapotban azonban pirossá alakul át, ugyanúgy, mint a lüszterpép, ha nem ón-, hanem ólmos mázra visszük

fel, és a hagyományosnál erősebben (kétszer) égetjük redukciós tűzön. A Zsolnayak a többféle lüsztert nevezték eozinnak, az ezzel való díszítést pedig eozinfestésnek.

Fajansz: Készítéséhez márgás agyagot (ún. tálföldet) használnak, ugyanis a fajansz nélkülözhetetlen kelléke az ónmáz, csak a márgás agyagon tart repedezés nélkül. Az ónmáz kémiailag ólom-nátrium-szilikát, melyben fel nem oldott ónoxid van. Ez a fel nem oldott ónoxid teszi a mázat átlátszatlanná és fehér színűvé. Az edényeket először nyersen égették (zsengélték), és utána mázolták. A díszítést a nyers, még ki nem égetett máz felületére vitték fel ecsettel vagy írókával. A díszítmény palettája négy színre korlátozódott: kobaltkékre, sárgára, mangánlilára és végül zöldre. A festékek festő fémoxidokból és mázképző anyagokból állnak, tehát tulajdonképpen színes mázak. Az égetést általában 940–980 °C-on végezték. A tárgyak a kemencében tükörsima, tejüvegszerű mázat kaptak, amelyen a besüllyedt festékek ragyogóan érvényesültek.

Folyatott mázak: Olvadékonyság szempontjából könnyen és nehezen olvadó mázakat különböztetünk meg. A kvarctartalmú mázak általában nehezebben olvadnak, mint a bórsavtartalmúak, a nátrium-, kalcium- és káliumos mázak ugyanúgy, mint az ólmos mázak. A különböző mázak összekeverésével tetszőleges hőmérsékletnél olvadó mázak készíthetők. A folyatott mázak olyan különböző olvadáspontú mázak, melyek a tűzben egymásra olvadnak, és szép, érdekes mázstrukúrát alkotnak.

Kőagyag: Nyersanyaga samottal soványított zagori (magas kaolintartalmú) agyag volt. Főleg agyagcsövek készítésére használták. Ezeket kívül sómázzal, belül

agyagmázzal vonták be. A könnyen olvadó agyag és földpát keverékéből összeállított belső mázat a cső formálása után bőrkemény állapotban engóbszerűen alkalmazták, mely a cső kiégetési hőmérsékletén fényesre olvadt.

Kőedény: Két típusát különböztetjük meg. 1. a meszes vagy puha és 2. a földpátos vagy kemény (angol) kőedényt. Magyarországon az utóbbit földpátlelőhely híján nem készítettek sem a XIX., sem a XX. században. A meszes kőedény fehérre égő tűzálló agyagból készül. Mivel ezt alacsony hőfoknál égetik, olyan vasoxidos agyagok is használhatók, melyek különben magas hőfoknál szürkék lesznek. Az agyaghoz őrölt kvarcot és meszet, illetve krétát kevernek. Az első égetést kb. 1000–1100 °C-on eszközlik. Az így kiégetett biszkvitet azután alacsonyabb hőfoknál olvadó mázzal vonják be, és tokokba rakva másodszor égetik. A kőedényt hol máz alatt, hol máz felett díszítik. A XIX. század második felének élénk virágos díszű kőedényei máz felett díszítettek.

Kristályos mázak: Ha egy rész fémoxidra három résznél több kovasav jut, a máz többé-kevésbé átlátszatlan. A fehér ónos máz is fémoxidokkal túltelített máz, s tulajdonképpen a mázból kivált ónoxid teszi átlátszatlanná. A túltelített mázaknak van egy olyan sajátosságuk is, hogy lehűléskor megint kiválnak, ami miatt a már fényesen kiolvadt máz lehűléskor átlátszatlan, matt lesz. Kellő összetétel mellett azonban olyan mázakat is állíthatunk elő, melyek gyorsabb lehűléskor átlátszók, de amelyekből lassú lehűléskor a mázban feloldódott alkotórészek szabályos alakban kikristályosodnak. Ily módon olyan mázak is állíthatók elő, melyekből lassú lehűléskor nagy, a központtól sugarasan kiágazó tű alakú kristályok válnak. Jól kristályosodnak a titánsavval, króm-, urán-, va-

nádium-, molibdén- és volfrámoxiddal túltelített mázak is. Kristályos máz az avanturin is, melyben számos aranysárga, fényes pikkelyes kristály van.

Lüszterfesték: A kerámia tárgyakon fémes csillogást idéz elő. E fémfényes réteget úgy állítják elő, hogy valamely fémoxid gyanta- vagy zsírsavas vegyületét megfelelő oldószerben, például levendulaolajban, karbolsavban feloldják, és ecsettel a díszítendő mázas felületre festik. Hevítéskor (oxidációs lángnál) a szerves anyag elég, és a fém vagy fémoxid rendkívül finom réteggé olvasztva hátramarad.

Mázak: Lényegében véve üveg, amelyet akkor nevezünk máznak, ha kerámia tárgyak bevonására szolgál. Az üveg éppúgy, mint a máz, a kvarcnak vagy a bórsavnak valamilyen fémmel való vegyüléke. Az üvegben előforduló fémek között leggyakoribb a nátrium, kálium, kalcium és ólom. E fémek kvarccal is, bórsavval is színtelen üveget adnak, melyek egymással könnyen elegyednek. A legtöbb más fém is üveget ad kvarccal és bórsavval, de többnyire színes üveget. Megkülönböztetünk átlátszó és átlátszatlan mázakat. Átlátszó mázakat akkor alkalmazunk, ha azt akarjuk, hogy az agyag színe átlátszódjék, a fedőmázat pedig akkor, ha az edénytest színét fedni akarjuk. A máz átlátszatlanságát többnyire ónoxid hozzáadásával érjük el. Az ónos máz, ha nincs benne festőanyag, fehér. Megkülönböztetünk továbbá színes és színtelen mázakat. A máz akkor válik színessé, ha bizonyos fémvegyületeket keverünk bele. Ugyanis egyes fémek vegyületei színesek, illetve színezőképességgel rendelkeznek. Különösen az alábbi fémvegyületeket használják színtelen máz festésére: a vasat, a rezet, a kobaltot, a mangánt, a krómot, az antimont stb. és vegyületeit.

Máz alatti festékek: A máz alatti festék az engóbbal rokon. Akkor hívjuk festéknek és nem engóbnak, ha nem csupán színezett agyaggal állunk szemben, hanem fémvegyületek és festékek keverékével, és nem nyers, hanem már egyszer égetett (zsengélt) cserépen alkalmazzuk. A máz alatti festék a kőedényipar különlegessége. A festés kizsengélt árura történik ecsettel vagy írókával. A festéket kevés ragasztóval keverjük, hogy a festéket odaragassza a cseréphez. A festék rászáradása után egyszerű átlátszó mázzal vonják be az árut.

Pirogránit: A plutonit tökéletesebb változata. Anyaga hasonlít a plutonitéhoz azzal a különbséggel, hogy ebben porceláncserép-őrlemény nincs, masszája tűzálló agyagból és kb. 30–40% 1–2 mm szemcsenagyságú samottőrleményből áll. Gipszformában formálják kézi erővel, és száradás után 1300 °C körüli hőmérsékleten égetik. Sómázzal vagy színes majolika mázzal szokták bevonni. A sómázas pirogránitot ugyanúgy égetik, mint a sómázas kőagyagot. A színes mázas pirogránit kétszeri égetéssel készül. Először kb. 1300 °C-on nyílt lángú kemencében égették, majd részben vagy egészben színes majolika mázzal (ónoxidos fedőmáz) bevonva, másodszor a máz természetétől függő hőmérsékleten, általában 950–1000 °C között égették. A második égetéshez zárt tüzű kemencét használtak. A későbbi időben Zsolnay készített olyan pirogránit darabokat is, melyeken a több színnel való díszítés közt eozinos felületek is voltak.

Plutonit: Nagy hőmérsékleten, de nem teljes tömörödésig égetett kőagyag, melynek masszája tűzálló agyagból, aránylag durva samott- és porceláncserép-őrleményből áll. Kőszobrok és épületterrakotta pótlására készült, s nem volt mázzal bevonva. Szürke vagy barnás színárnyalatú volt. A színt az agyag vastar-

talma, az égetéskor elszálló hamu és a lánggal való érintkezés befolyásolta.

Porcelán: A kaolinnak, földpátnak és kvarcnak olyan keveréke, melyben a kaolin arányszáma 54, a földpáté 26, a kvarcé pedig 20% körül mozog. Az alacsony hőfokú égetés (zsengélés) után mázazzák, majd 1400 °C körüli hőfokon tokban égetik. A tokmasszát samottal kevert tűzálló agyagból állítják elő.

Porcelánfajansz: (Zsolnay-féle) Gyártástechnológiája hasonló a porceláné hoz. Kétféle masszából készítik: fehér és világossárga (elefántcsont) színben. Mindkét massza egy nyersanyag és egy őrlemény keverékéből áll. A finom őrlemény a nyersanyagkeverék 14%-át alkotja. A masszát először 900–1000 °C-on zsengélték, majd mázolás után kb. 1250 °C-on égették. Az anyag a mázas égetés hőmérsékletén sem tömörödik, hanem pórusos marad. Az elefántcsontszínű massza lényegileg abban különbözött a fehértől, hogy kevésbé vasmentes nyersanyagokat használtak, így például tettyei homokot 25%-ban. Az alkalmazott máz egy lágy porcelánmáz összetételének felelt meg. A díszítmények festésére általában erős tüzű máz feletti festéket használtak, de festettek máz alatti festékkel is. A színes mázfestékek az alapmázból készültek színezőoxidok hozzáőrlésével. Az ily módon kifestett tárgyakat valamivel alacsonyabb hőmérsékleten égették, mint az alapmázat. A színes máz és az alapmáz összeolvadásánál a határvonalak kissé elmosódnak, ezért a minta kontúrjait arannyal szokták utánafesteni. Az aranyat tokos kemencében 700 °C körüli hőmérsékleten égetik a tárgyra, mely ez esetben négyszer volt kemencében.

Porcelántechnika: A fajanszedényeket először nyersen égetik (zsengélik), és utána vonják be fehér ónmázzal. A díszítést

a nyers, még ki nem égetett mázfelületre vitték fel ecsettel vagy írókával. Ez nagy ügyességet kívánt, mert a porszerű, a vizet erősen szívó nyersmáz felületre a festék azonnal odatapad, és rajta később javítani nem lehet. Másrészt a nyersmáz felületre nem vihető fel hajszálvékony vonalrajz, ezért már a XVIII. század elején, miként a porcelánnál, a díszítést nem nyers, hanem égetett mázfelületre vitték fel. Ilyenkor a kontúrok meghúzására szánt festéket terpentinolajjal és vastag velencei terpentinnel keverjük össze, és hosszú szőrű ecsettel vagy írótollal visszük a mázra. Ha a körvonalas rajz megszáradt, a festékeket vízzel és kevés arábikummal keverve rakjuk fel. Az ecsetet ebben az esetben úgy kezeljük, hogy a vastag festék belőle kifolyhasson. A festék szétfolyását az olajos körrajz akadályozza. Ezért e festési módot kifestésnek hívják.

Redukciós lüszter-technika:

A fentiektől alapvetően eltérő technika. Ha vasrozsdát, agyagot, kormot kén-ezüsttel vagy kén-rézzel (kékgálic) keverünk, és vastag pép alakjában rárakjuk az ólomtartalmú fajansz felületére, tűzbe rakjuk és füstöljük, akkor a kihűlés és a réteg lekefélése után az edények a legszebb lüszterszínekkel vannak borítva. Ha a máz, melyre a pépet felvisszük, ónmáz, lüszterünk kékes-zöldes fémfényű, ha ólmos átlátszó mázra visszük fel a pépet, edényünkön fémreflex keletkezik. Ha az ólmos mázat kétszer égetjük, színe vörössé (rouge flambée) alakul át. E háromféle lüszter sajátos megjelenésűvé teheti edényünket.

Szigetelőporcelán (Zsolnay-féle):

Anyaga kétféle finom őrlemény (erős tüzű és zsengélt porceláncserép), plzeňi földpát és váraljai fehér agyag, valamint háromféle kaolin (zettlitzi, plzeňi és dubrinicsi) keveréke. Miként a közönséges porcelánt, ezt is kétszer égetik, előbb alacsony, majd magas tűzben.

Terralit vagy sziderolit: Finomabb fazekasagyagból készített díszáruk, melyeket lakkfestékkel díszítenek. A gipszformában formált és terrakottára égetett árut terpentinolajjal összedörzsölt földes festékkel (okra, umbra, angolvörös stb.), melyhez még kopállakkot kevernek, befestik, és végre tiszta lakkal bevonják. A befestett tárgyakat mufolakemencében oly alacsony hőfokon szárítják ki, amit az emberi kéz még kibír. Magasabb hőfoknál a lakk felhólyagosodik.

A Zsolnay-gyár jegyei és védjegyváltozatai Zsolnay Vilmos idejében

Zsolnay Vilmos az 1870-es évektől jeggyel látta el készítményeit. E jegyek bizonyos változata ma is megtalálható a Zsolnay-gyári készítményeken.

4 × 20 mm-es betűkkel masszába nyomva ZW. PÉCS, alatta nagy *F* betű (Fünfkirchen) 14 × 18 mm-es méretben

4 × 22 mm nagyságú betűk benyomva

A nagybetűk 3 mm, a kisbetűk pedig 1,5 mm magasak. Hosszuk 18 mm. Benyomott betűkkel

W helyett V-vel, 3 × 26 mm-es betűkkel

Kisebb tárgyakon 2 × 16 mm-es benyomott betűkkel

A betűk 3 mm magasak, hosszuk 24 mm

9 mm magas kalligrafikus betű, bekarcolva

Zsolnay Vilmos

Dőlt, rajzolt betűkkel, a nagybetűk 6 mm magasak, hosszuk 58 mm, gumibélyegzővel vannak a mázra nyomva

Közepén az öt templom (Fünfkirchen-Pécs), tornyocskáin kettős keresztekkel, alatta két, fogyó párhuzamos vízszintes vonallal, balra „Zsolnay/Pécs"-felirat, két sorban rajzolt, dőlt betűkkel, alatta dőlt csigavonaldísz; jobbra „T. J. M" írott nagybetűk (Teréz, Júlia és Miklós kezdőbetűi), jobbfelől félkör ívű vonaldísszel bezárva.
Ez a gyár egyetlen védjegye, melyet Zsolnay Vilmos 1878-ban a soproni Kereskedelmi és Iparkamara előtt lajstromoztatott. A védjegyet Zsolnay Júlia tervezte. Eleinte máz alá rajzolták kobalttal, később masszába nyomták, majd gumibélyegzővel vitték fel az edény aljára

Az előbbinek egy későbbi változata azzal a különbséggel, hogy a „ZSOLNAY/PÉCS" kétsoros felirat nagybetűkkel készült

Ugyanennek egy későbbi változata kisebbítve. A korábbihoz képest változott a ZSOLNAY/PÉCS alatti díszítmény, ezenkívül a Zsolnay név Z betűje s a templomajtók a bal oldalra kerültek át

Az előbbiekből kialakult, szabad kézzel rajzolt öttorony-motívum, kicsinyített változatban. Többnyire arannyal rajzoltan fordul elő

Az öt templom kissé felnagyítva, hiányoznak alóla a vízszintes vonalak. Arannyal, szabad kézzel rajzolt

Az öt templom még nagyobb alakban, alatta egyetlen vízszintessel

A név alatt ovális keretben: „MADE IN AUSTRIA-HUNGARY." Valószínűleg az 1879-es sidney-i kiállításra készült, az oválisban látható felirattal

Az öt templom, három fogyó vízszintes talpvonallal

Nagy körbélyegző, középen az öt templommal. 1891-től az eozinedényeken, szabad kézzel rajzolva, később bélyegzővel

Mint az előbbi, kettős körvonal helyett azonban pontsor keretezi, és a szöveg lent félkörívben helyezkedik el

Kisebb, mint az előbbi, kettős körvonallal, közepén az öt templom, s kétfelől a szöveg

Kettős körvonalú, az öt templom alatt MILLENNIUM szöveg évszámmal

Mint az előbbi, az öt templom alatt félkörívben a cégfelirat, s a körbélyegző alatt, annak keretéhez idomuló szalagfeliratban: MILLENNIUM

A gyári jegy 1900 után plasztikusan mintázott

Bibliográfia

Ágh Timót: *Emléklapok Pécs sz. kir. város múltjából és jelenéből.* Pécs, 1894.

Aigner Sándor: *Zsolnay Vilmos (1827–1900).* M. M. E. E. Heti Ért. 1900. 151–152. l.

Babics András: *A pécsvidéki kőszénbányászat története 1944-ig.* Közoktatásügyi Kiadóvállalat, Bp., 1952.

Batai Gábor: *Az Iparművészeti Társulat karácsonyi tárlata. Művészi Ipar,* 1893. 152. l.

Bolgár Tivadar: *Zsolnay Vilmos.* Emlékbeszéd a Pécsi Polgári Casino 1932. május 10-én tartott Zsolnay-serleg ünnepélyen. *Pécsi Napló,* 1932, május 15.

Brisits Frigyes: *Gondolatok a Zsolnay-Múzeumban* (Pécs). M. M. V. (1929). 577–581. l.

Csányi Károly: *A magyar kerámia és porcelán története és jegyei.* Képzőművészeti Alap Kiadó, Bp., 1954. 154. l.

Cserkuti Adolf: *A Zsolnay-gyár 50 éves. Pécsi Napló,* 1918. május 18.

Deck, Th.: *La Faience.* Paris, 1887. 232–234. l.

Entz Béla dr.: *Zsolnay-serlegbeszéde.* (Kultúra-könyv) Pécs, 1933.

Fabinyi Tihamér: *A pécsi iparművészet fénykora.* Pannónia, 1936.

Fazekas (Mattyasovszky Zsolnay Tibor): *A Zsolnay gyárról. Pécs szab. kir. város Majorossy Imre Múzeumának Értesítője.* 1941.

Felvinczi Takács Zoltán: *Keleti és magyar formák a Zsolnay-kerámiában. Magyar Művészet,* 1928. I. rész. 375–386. l.

Gelléri Mór: *A magyar ipar úttörői.* Bp., 1887.

Ipartörténeti vázlatok. Bp., 1906.

Grofcsik János: *A Pécsi Porcelángyár (volt Zsolnay-gyár) termékeinek fejlődése kerámiai szempontból. Építőanyag,* 1969. 4. sz. 125–133. l.

A magyar finomkerámiaipar története. Bp., 1973. 323. l.

Hárs Éva: *Zsolnay Vilmos, a festő. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve,* 1958. 197–198. l.

Lüszterfényű kerámiák és a Zsolnay-eozinmázas edények. A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1963. 369–378. l.

Hayden, Arthur: *Royal Copenhagen Percelain.* London–Leipzig, 1911. 452. l.

Horváth István (mérnök) *Zsolnay-serleg beszéde 1908. április 1-én. Pécsi Napló,* 1908. április 12.

Jakabffy Ferenc: *Az üveg edények. Művészi Ipar,* 1890. 115. l.

Katona Imre: *A Zsolnay-eozin kialakulása a korabeli dokumentumok tükrében. Baranyai Helytörténetírás,* 1971. 191–206. l.

Anyag- és stílusproblémák a magyar kerámiaiparban a múlt század végén. Építőanyag, 1971. 6. 221–226. l.

A körmöcbányai eozin. Építőanyag, 1970. I. 1–6. l.

Néhány szó a Zsolnay-eozinról. Építőanyag, 1969. 4. 134–137. l.

Lyka Károly: *A magyar iparművészet karácsonya. Magyar Iparművészet,* 1897–1898. 158. l.

Zsolnay Vilmos. (Nekrológ.) *Magyar Iparművészet,* 1900. V. 3. 95–96. l.

Martyn Ferenc: *A festő Zsolnay Vilmos. Pécs szab. kir. város Majorossy Imre Múzeumának 1942. évi Értesítője.* (Szerk. Török Gyula.) 80–81. l.

Mattyasovszky Jakab–Petrik Lajos: *Az agyag-, üveg- és ásványfestékiparnak szolgáló nyersanyagok részletes katalógusa.* Bp., 1885.

Mattyasovszky Zsolnay Margit–Hárs Éva: *A Zsolnay-kerámia.* Vezető a J. P. M. állandó kiállításához. Pécs, 1966. 87. l.

Mattyasovszky Zsolnay Teréz feljegyzései. Kézirat.

Mudrony Soma: *Magyar majolikák. Magyar Ipar,* 1880. október 31. 312–313. l.

Náday Pál: *Az iparművészet Magyarországon.* Bp., 1920. 120. l.

Nékám Lajosné: *A pécsi Zsolnay-gyár első készítményei és jegyei. Az Iparművészeti Múzeum Évkönyvei,* XII. évf. 1970. 125–137. l.

Nikelszky Géza: *A Zsolnay-porcelángyár művészi készítményei.* (Kézirat.) Iparművészeti Múzeum Adattára.

Zsolnay Vilmosné halála. Pécsi Napló, 1918. május 4.

A Zsolnay-gyár művészete. Pécs, 1959.

Oberhammer Antal: *Emlékbeszéd Zsolnay Vilmoson. Pécsi Napló,* 1905. április 23.

Pap János: *Zsolnay Vilmos. Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1907. november 1.
Pataky Dénesné: *A Zsolnay-kerámia. Múzeumi Füzetek*, 1955. 32. l.
Ismerjük meg a kerámiát. Gondolat, Bp., 1966. 105–107. l.
Petrik Lajos: *Az 1891. évi agyagipari tárlat. Művészi Ipar*, 1891. 185. l.
A Seger-porczellán összetétele. Művészi Ipar, 1888. 117. l.
Radisics Jenő: *Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum gyűjteményének gyarapodása. Magyar Iparművészet*, 1908. 310. l.
Ruzsás Lajos: *A pécsi Zsolnay-gyár története*. Művelt Nép Könyvkiadó, Bp., 1954. 252. l.
Sárosi Bella: *Érdekes edények*. (Dr. Wartha Vince bronzkori utánzatai.) *Magyar Üveg- és Agyagújság*, 1903. május 1. 9–10. l.
A szegedi iparművészeti kiállítás. Magyar Üvegipar, 1901. október 15. sz.
Fémreflexes üvegek. Magyar Üveg- és Agyagújság, 1904. január 4.
Fémreflexes üvegek. Magyar Üveg- és Agyagipar, 1903. szeptember 15.
Schulek Frigyes: *A Zsolnay-szobor. Pécsi Napló*, 1908. április 11.
Wartha Vince: *Der alte Töpfermeister von Pécs. Pester Lloyd*, 1900. április 1.
Zsolnay Vilmos életéből. Magyar Üveg- és Agyagújság, 1907. november 1., 2.
Előadása az Orsz. Iparművészeti Múzeumban 1908. március 6-án: Zsolnay Vilmos emlékezete. Magyar Iparművészet, 1908. XI. évf. 57–63. l.
Az olasz keramika remekművei a renaissance korában. Akadémiai Értesítő, 1899. 297–303. l.
Az agyagipar technológiája. Természettudományi Társulat, Bp., 1892.
Zsolnay Vilmos életéből. Magyar Üveg- és Agyagújság, 1907. november 1., 2.
A modern üvegipar. Magyar Üveg- és Agyagújság, 1910. augusztus 15.
A budapesti agyagipari kiállításról. Technológiai Lapok, 1891. június 30.
Zsolnay-gyár. Budapesti Látogatók Lapja, 1888.
A Zsolnay-féle gyár Pécsett. Iparügyek, 1888. 17/18. 138–139. l.
A király a Zsolnay-gyárban. Pécs, 1891. június 24.
A Zsolnay-gyár. Pécs, 1891. május 27.
Pécsi mozaik. Iparügyek, 1888. 17/18. 134–135. l.
A kerámia ipar külföldön és nálunk. Magyar Ipar, 1882. február 20. 37–38. l.
Zsolnay Vilmos 1828–1928. Pécs, 1928.

Régi magyar hímzések. Összegyűjtötte és az eredetiek nagyságában rajzolta Sikorszka-Zsolnay Júlia. Tíz lap. Eggenberger-féle könyvkereskedés. Bp., 1898.

Zsolnay Vilmos pécsi edénygyára. Anyagi Érdekeink, 1875. V. köt. 9. l.

Zsolnay-gyár, Pécs. Majolika kályhák mintakönyve. É. n.

Tartalom

Bevezető 5
I. Pécs és a Zsolnayak a XIX. század közepén 9
II. A kezdeti nehézségek 18
III. Az alapozás évei 30
IV. A Bécsi és a Párizsi Világkiállítás között (1873–1878) 39
V. A nagy siker után 75
VI. Festői ambíciók 79
VII. Kísérlet az alapanyagokkal 82
VIII. A historizmus sodrában 87
IX. Stílus- és technikai variációk 91
X. Az erőgyűjtés évei 101
XI. Újabb üzemágak 119
XII. A pirogránit atyja 126
XIII. Az „aranykor" kezdete 133
XIV. Zsolnay fémmázas kísérletei 140
XV. A flambétechnika kezdetei 148
XVI. Harcok a flambétechnika körül 157
XVII. Zsolnay eozinjai 173
XVIII. Az utolsó kísérletek 189
Adatok Zsolnay Vilmos életéről és művészetéről 201

Kiadja a Gondolat, a TIT kiadója
Felelős kiadó a Gondolat Kiadó igazgatója
Felelős szerkesztő: Detre Józsefné
Műszaki vezető: Kálmán Emil
Műszaki szerkesztő: Kakucsy Júlia
Fedélterv: Urai Erika munkája
Megjelent 20000 példányban
15 (A/5) ív + 4 oldal színes melléklet terjedelemben
Ez a könyv az MSZ 5601–59 és 5602–55 szabványok szerint készült
77-0225 – Dabasi Nyomda, Budapest–Dabas
Felelős vezető: Földes György igazgató
Szedte a Nyomdaipari Fényszedő Üzem (779114/8)

21,– Ft

12

szemtől szemben

„Világhódító volt... messzi kontinensekre tolta előre katonáit, s mindenütt ütközetet nyert. Az agyag fegyver lett kezében, szebb uniformist pedig nem kapott katona, mint a Zsolnay csudás ércfényben lángoló lüszterei. Vékonyka szivárványszerű lehelet a törékeny fajansztestben; agyag, amely érccé pirul. De minő művészet van ebben a földátalakításban! Hasonló győzelmet csak kevés ember arat. És mégsem babérból vetette ágyát... KöténYt kötött maga elé a pécsi fazekas, beállott a korongok és agyagtömegek közé, kezébe vette a mintázófát, kavargatta a zománctégelyeit, szította a tüzet nagy kohóiban. Munkásművész volt..."

Budapesti Napló, 1900. március

GONDOLAT

2.▲
Váza, Zsolnay, 1900 körül

Porcelánfajansz, magastüzű színes eozin mázak.
Fazonszám: 5098. Magasság: 36 cm.
Jelzés: domború körpecsét.
restaurált
Kikiáltási ár: 320.000 Ft

3.

3.▲
Falikép, Zsolnay, 1903 körül

Szignált, Apáti Abt Sándor munkája, a Bécsi Vadászati Világkiállításra készült.
Porcelánfajansz, magastüzű színesmázas eozin.
Fazonszám: 6419. Átmérő: 34 cm.
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 240.000 Ft

A Mű-Terem Galéria
ennek a tárgynak a bevételét
az ELTE Művészettörténeti Intézetének
ajánlja fel.

4.

4. ▶
Tintatartó, Zsolnay 1906 körül

Porcelánfajansz, eozin mázak.
Fazonszám: 7173. Dekorszám: 2442. Magasság: 9 cm.
Jelzés: máz alatti festett Zsolnay Pécs márkajelzés
Kikiáltási ár: 120.000 Ft

5.

5. ▶
Váza, Zsolnay "ökörvér máz", 1911 körül

Hidasy Pilló Sándor (?) munkája
Porcelánfajansz, vörös flambé áttetsző eozin máz.
Fazonszám: 8465. Magasság: 26 cm.
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 180.000 Ft

ZSOLNAY

6.

6.▲
Váza négy füllel, Zsolnay, 1904.

Un. Nabis váza. Terv: Apáti Abt Sándor 1903. XII.
Porcelánfajansz, opak és magastüzű színes eozin mázak.
Fazonszám: 7166. Magasság: 21 cm.
Jelzés: bélyegzett gyöngykörös Zsolnay Pécs márkajelzés.
restaurált
Kikiáltási ár: 360.000 Ft

ZSOLNAY

117. ▲
Váza virágmotívummal, Zsolnay, 1885 körül

Porcelánfajansz, magastüzű színes mázas festéssel.
Magasság: 39,5 cm.
Jelzés: TJM. családi címer
Kikiáltási ár: 180.000 Ft

118.▲
Tányérpár, Zsolnay, 1881 körül

Kaldeway Kelemen munkája. Máz alatti kobalt ironrajz, a tányér szélén aranybrokát alapon email díszítés.
Fazonszám: 676. Méret: 37x24 cm.
Jelzés: Z.W. Pécs masszába nyomott, és bélyegzett TJM. családi címer
Kikiáltási ár: 480.000 Ft

119. ▲
Kisplasztika, art-deco, Zsolnay, 1914.

Mack Lajos munkája. Porcelánfajansz, eozin mázak.
Fazonszám: 8745. Magasság: 29,5 cm.
Jelzés: domború körpecsét
Kikiáltási ár: 240.000 Ft

120.

120.▲
Váza, zárt szárnyú papagájjal, Zsolnay, 1908 körül

Porcelánfajansz, opak és magasfényű eozin mázak.
Fazonszám:5919. Dekor: 5240-es számú rajz. Magasság: 37,5 cm.
Jelzés: domború körpecsét.
restaurált
Kikiáltási ár: 550.000 Ft

121. ▶
Lámpa, Zsolnay, 1901.

Mack Lajos munkája.
Porcelánfajansz, opak és eozin mázak.
Fazonszám: 6235. Magasság: 37,5 cm.
Jelzés: domború körpecsét.
restaurált
Kikiáltási ár: 650.000 Ft

122.

122.▲
Iványi Grünwald Béla (1867-1940)

Virágcsokor
Olaj, vászon 80,5x60,5 cm
Jelezve jobbra lent: Iványi Grünwald Béla 1931.
Kikiáltási ár: 1.200.000 Ft

ZIFFER SÁNDOR

50.

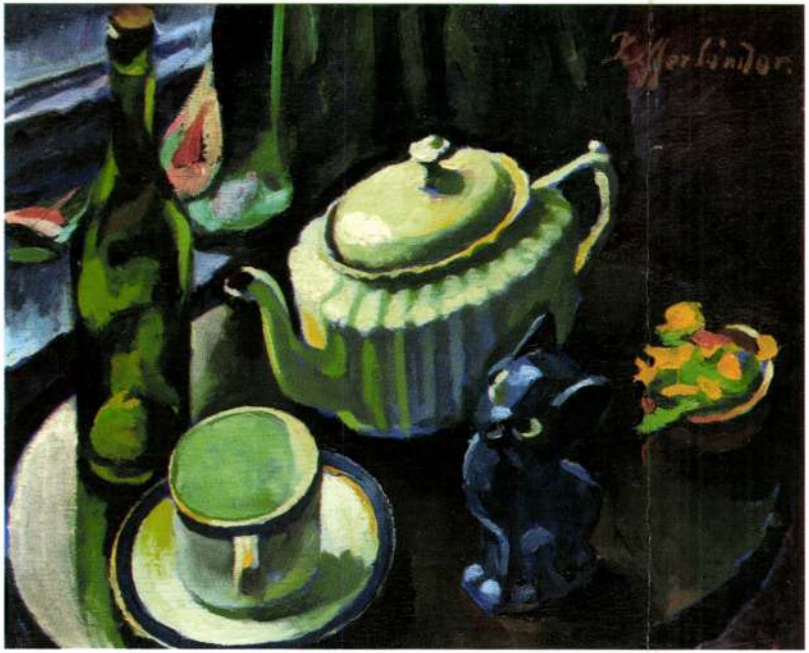

50. ◄
Ziffer Sándor (1880-1962)

Csendélet kék macskával
Olaj, fa 32,5x40 cm
Jelezve jobbra fent: Ziffer Sándor
Kikiáltási ár: 400.000 Ft

118. ▲
Váza áttört reliefdekorral, Zsolnay, 1885 körül

Porcelánfajansz, ráillesztett, áttört díszítéssel, ún. „tiger" mázzal
Fazonszám: 699.
Magasság: 30 cm
Jelzés: masszába nyomott Zsolnay Pécs márkajelzés
Kikiáltási ár: 250 000 Ft

119.

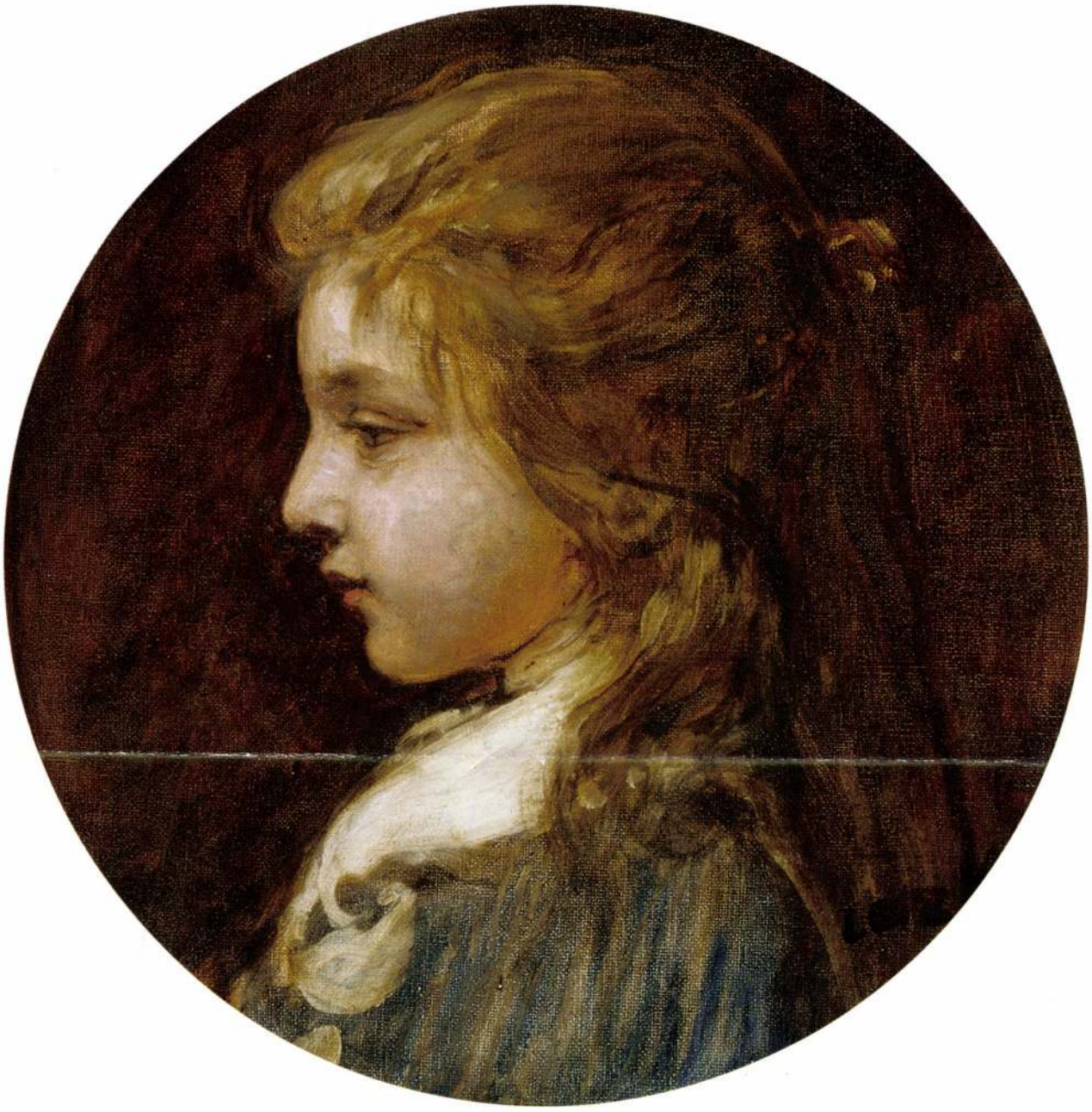

119.▲
Lotz Károly (1833-1904)

Kislány portré

Olaj, vászon, 40,5x40 cm
Jelezve jobbra lent: Lotz K.
Kikiáltási ár: 1 000 000 Ft

ZSÖGÖDI NAGY IMRE
2002. dec.

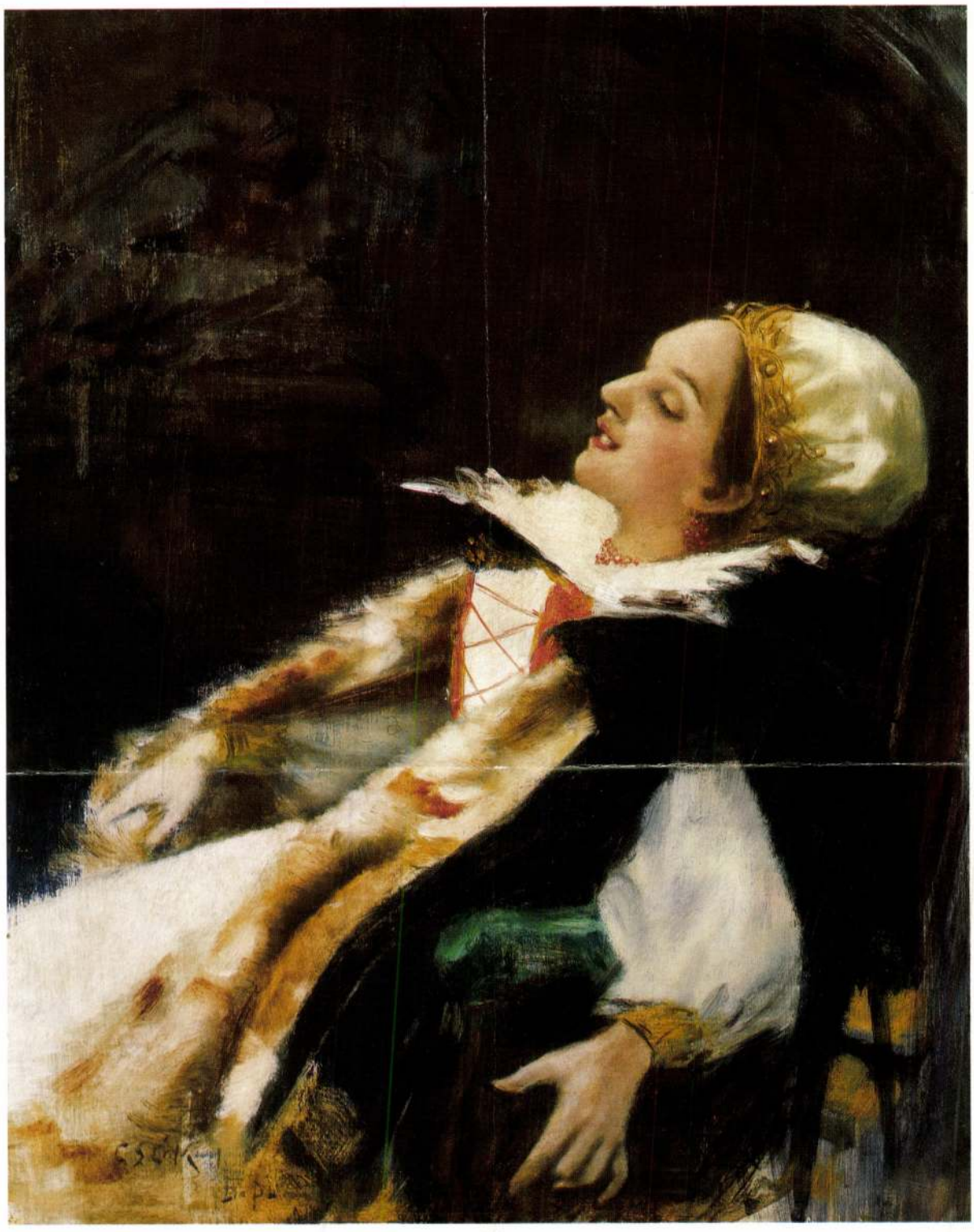

198

198 ▪ CSÓK ISTVÁN (1865–1961)

Báthory Erzsébet

49,5 × 40 cm
Olaj, fa
Jelezve balra lent: Csók I Bp.–

Kikiáltási ár: 1 500 000 Ft

3.

3. ▲

Gyümölcstál, szőlős díszítéssel, Zsolnay, 1900 körül

Porcelánfajansz, opak és transzparens eozinmázak, ún. „labradormáz", savmaratott, ráillesztett díszítés.

Fazonszám: 6156 (papírcimkén)

Magasság: 24,5 cm, Szájátmérő: 26 cm

Jelzés: Gyöngykörös Zsolnay Pécs márkajelzés

Kikiáltási ár: 750 000 Ft

2. ▶
Váza, Zsolnay, 1900 körül

Porcelánfajansz, ún. „labradormáz".
Fazonszám: 5977.
Magasság: 35 cm
Jelzés: domború körpecsét

Kikiáltási ár: 280 000 Ft

Szerzők abc-sorrendben

Aba-Novák Vilmos....92
Agricola Lídia....163
Ámos Imre....103
Bálint Endre....101, 104, 108
Balla Béla....41, 159
Barcsay Jenő....105, 110
Bartl József....125
Basch Andor....178
Bene Géza....85
Berény Róbert....31
Berkes Antal....23
Boldizsár István....183
Bor Pál....8
Boromisza Tibor....156, 174
Borsos József....56
Bortnyik Sándor....113
Börtsök Samu....38, 165
Brodszky Sándor....52
Bruck Lajos....29, 142
Csernus Tibor....134
Csók István....120, 123
Czigány Dezső....91
Czóbel Béla....74, 198
Derkovits Gyula....190
Déry Béla....13
Dési Huber István....195
Egry József....90, 138
Emőd Aurél....66, 86
Fajó János....126
Farkas István....192
Fényes Adolf....28, 87
Ferenczy Noémi....62, 63, 71
Ferenczy Valér....43
Földi Péter....133
Frank Frigyes....64, 81, 184
Futásfalvi Márton Piroska....20
Gaál Ferenc....17
Gábor Jenő....79
Glatz Oszkár....169, 170
Gráber Margit....82, 185
Gyarmathy Tihamér....106, 111
Hencze Tamás....128
Herrer Cézár....15, 143
Hincz Gyula....107
Hollósy Simon....46, 172
Huszár Vilmos....173
id. Markó Károly....122
Ifj. Markó Károly....53, 200
Irányi Iritz Sándor....157
Ismeretlen magyar festő (Makk József?)....69
Iványi Grünwald Béla....45, 78, 140, 141
Jakab Zoltán....42
Jándi Dávid....33, 34
Járitz Józsa....152, 153
Jobbágyi Gaiger Miklós....24
K. Csikós Antónia....162
Kádár Béla....72, 76, 94
Kern Hermann....55
Kernstok Károly....98
Keserű Ilona....151
Klie Zoltán....65, 80
Kondor Béla....112
Koszta József....18, 145
Kovács Mihály....54
Krizsán János....37, 171
László Fülöp....121
Lisztay József....166
Litkey György....131
Litteczky Endre....35, 36
Lotz Károly....119
Márffy Ödön....25, 99
Margitay Tihamér....179
Mattis Teutsch János....5, 6, 7, 193, 194
Mednyánszky László....51, 57
Medveczky Jenő....68, 83
Mikola András....164
Molnár C. Pál....21, 22
Molnár József....50
Munkácsy Mihály....58
Nádler István....129
Nádler Róbert....12
Nagy István....77, 139
Nagy Oszkár....39, 158, 167
Nemes Lampért József....61
Németh Miklós....189
Orosz Gellért....124, 127
Paczka Ferenc....136
Papp Aurél....40
Papp Oszkár....150
Patkó Károly....32
Pekáry István....10, 11, 19
Peterdi Gábor....197
Poll Hugó....14, 175, 176
Pólya Iván....182
Pólya Tibor....181
Remsey Jenő....180
Rippl-Rónai József....73, 154, 191, 199
Rudnay Gyula....89
Scheiber Hugó....75, 95, 96, 97
Schéner Mihály....130
Schönberger Armand....27, 59, 60, 70, 84
Sikuta Gusztáv....132
Szolnay Sándor....160
Szőnyi István....93, 146
Telepy Károly....48, 49
Thorma János....44
Tibor Ernő....16
Tihanyi Lajos....201
Tornai Gyula....144
Tornyai János....88
Uitz Béla....100
Vajda Júlia....196
Vajda Lajos....102, 109
Vass Elemér....187
Vaszary János....26, 30, 135, 137, 147, 148, 149, 155
Vörös Géza....9, 177, 186
Walleshausen Zsigmond....67
Zemplényi Magda....188
Ziffer Sándor....47, 161, 168
Zsolnay kerámiák....1, 2, 3, 4, 114, 115, 116, 117, 118

2002 őszi ZSOLNAY

1.

1. ◀
Váza körbefutó törökszegfű-dekorral, Zsolnay, 1900 körül

Formaterv: Sikorski Tádé
Porcelánfajansz, transzparens és opak ezinmázak, savmaratott alap, fényes kontúrvonalazás.
Fazonszám: 6085.
Magasság: 30 cm
Jelzés: domború körpecsét
Restaurált
Kikiáltási ár: 380 000 Ft

ZSOLNAY

DEHÉNY-DITTEL Lajos: Budapest, A kőbányai Szent László-plébániatemplom. Bp. : TKM, 1991. 16 p. ill.

221/7.

413, 445, 1768, 2073, 2366

2234

, 616, 619, 756, 778, 788, 789, 846, 884

ORSZÁG VILÁG

XII. ÉVFOLYAM
1968. JÚNIUS 19
ÁRA: 3,50 FORINT

25

BUDAPEST

MA

Szeretettel köszöntjük névnapjuk alkalmából ***BOGLÁRKA*** *nevű kedves olvasóinkat.*

A Nap kél 5.18
nyugszik 20.18 órakor

Hírek, tudósítások, események közölhetők 14-től 18 óráig a 15-000-es telefonszámon.

Hírszerkesztő:
BALOG NÁNDOR

Díszes ékszer

A szép magyar Boglárka nevünk nemrég szorította ki a nap éléről a Fülöpöt. Benne a virág és ékszer fogalma rejtőzik. „Boglár" elavult szavunk a régi díszmagyar férfiviseletnek ötvösmunkával és drágakővel díszített díszgombját, vagy a fémveretes gyöngyös női ékszert éppen úgy jelentette, mint a népes növénycsaládot.

Hitoktatóképzés

A pécsi egyházmegye felvételt hirdet teológiai levelező tanfolyamára. A tanulmányi idő három év. Jelentkezni lehet Pécsett a Janus Pannonius u. 4. szám alatt, vagy a 72/327-352-es telefonon.

Sásdi járatok

A Pannon Volán Rt. értesíti az utazóközönséget, hogy mától ismét közlekedteti járatait 16.45-kor Ságyról Sásdra és 19.17-kor Sásdról Ságyra.

Szociális ellátás

Mától lép hatályba a Pécsi Önkormányzatnak az a rendelete, amely a személyes gondoskodást nyújtó szociális ellátásokról szól.

Időjárás

Időnként erősebben megnövekvő felhőzetből helyenként zápor, zivatar várható. Az északira forduló szél megerősödik, időnként viharos széllökések is lesznek.

Vízállás: Mohács 535 cm, apadó, vízhő 19,0 fok, Őrtilos 32 cm, apadó, 18,5, Barcs 114 cm, áradó, 18,3, Drávaszabolcs 160 cm, apadó, 18,2.

Ízelítő a székesfehérvári Göde Andrea munkáiból **Fotó: Laufer László**

Országos fazekaspályázat

Dr. Máté János polgármester köszöntő szavait követően *dr. Füzes Endre*, a szentendrei Szabadtéri Néprajzi Múzeum főigazgatója nyitotta meg tegnap délután a 12. országos fazekaspályázat kiállítását a siklósi vár emeleti galériájában. A pályázatra az idén 52 fazekas összesen 704 tárgyat küldött. A kiállítás megnyitóján adták át a pályázat díjait is. Első díjat kapott *Vargáné Kozák Éva*, *ifj. Fazekas Lajos* és *Gradwohl Zsolt*, másodikat *Oh Zsuzsanna*, *Szénási János*, *Les Gábor*, harmadik díjat *Schmauserné Grénus Julianna* és *Cseh Margit*. A zsűri különdíját *Szabán György* és *Lőcsei Krisztina* nyerte el. A pályázat nagydíját – bár a pályamunkák megfeleltek a kiírt feltételeknek – a zsűri nem ítélte oda. A tárlat október 17-ig tekinthető meg a siklósi várban.

Kótány

Balatoni program VIII. 1–7-ig

VASÁRNAP

A hét minden napján térzene kezdődik 18 órakor Fonyódon, a kikötőnél. Balatonfüreden e napon fúvószenekari műsor lesz a Tagore sétányon, kezdete 10 óra. 11 órakor Tihanyban, a Parasztgazda ház udvarán lesz néptáncbemutató. Gyenesdiáson 20.30-kor a Batsányi néptáncegyüttes lép fel. Balatonlellén vasárnap rendezik meg a Balaton triatlont.

HÉTFŐ

Keszthelyen, a Festetics kastélyban a Magyar Barokk trió ad koncertet, kezdete 20.00 óra.

KEDD

Balatonberényben 19 órától a Határ Csárdában a Batsányi néptáncegyüttes lép fel.

SZERDA

Siófokon, a kulturális központban 21 órától folklórest lesz.Balatonfüreden a Fehér Templomban Csavlek Etelka és Király Csaba hangversenye lesz 20 órától.

CSÜTÖRTÖK

Szántódpusztán 11 órától lovasbemutató lesz.

PÉNTEK

21 órától Balatonföldváron Szandi, Balatonfüreden az Old Boys, Keszthelyen az EDDA, Siófokon a Repülők lépnek fel. Keszthelyen megkezdődik, s vasárnapig tart a Borfesztivál.

SZOMBAT

Siófokon az Oldy Boys, Balatonföldváron az EDDA lép fel. A balatonszemesi templomban áriaestet rendeznek. Balatonboglárón egésznapos táncház lesz, Balatonfüreden megkezdődnek a Borhetek rendezvényei. Siófokon, a Kulturális Központban 21.00-tól operettgála lesz.

Cigányszervezet közgyűlése Pécsett

Baranya Megyei Cigányok Érdekvédelmi Szövetsége néven szombaton újjáalakult a Független Cigány Szövetség Baranya Megyei Ifjúsági Szervezete. A szervezet közgyűlésén *Gerendás Árpádot* megerősítették elnöki tisztségében, alelnökké *Kocsis Tibor* és *Varga Istvánt* választották. A 700 tagot számláló szövetséghez új jelentkezők és alapszervezetek csatlakoznak, így például a most megalakulóban lévő véméndi és szőkei szervezet.

A közgyűlésen megemlékeztek a július 10-én rendezett, és a mozgássérült gyermekek támogatását célul tűző jótékonysági délutánról, amelyen 67 ezer forint gyűlt össze. Ebből a legnagyobb támogatást, 35 ezer forintot a pécsi Rehabilitációs Technika Kft. biztosította, és 10 ezer forintot adományozott a nemes célra a kaposvári művelődési ház is. A szervezet vezetője megköszönte a támogatásokat, amelyből mosógépeket és centrifugákat vásároltak a rászorulók részére. Hogy másokon is segíthessenek, továbbra is várják a felajánlásokat.

❍ **Emlékkiállítás** nyílik Kígyós Sándor szobrászművész munkáiból ma délelőtt 11 órakor a szoboszlói Kisgalériában. A kiállítást Szél Júlia, a Magyar Rádió főmunkatársa nyitja meg.

❍ **Sárkányrepülők** bajnoksága kezdődött tegnap a pásztói Tittel Pál Kollégiumnál. A bajnokságra 60 versenyző jelentkezett.

❍ **Városi rangjának visszanyerését** Pécsvárad hatnapos ünnepséggel teszi emlékezetessé. „Pécsvárad képekben" címmel augusztus 15-én kiállítás nyílik a vár galériájában.

❍ **Román gyerekeket táboroztatnak** augusztus 8-tól Fadd-Domboriban. Szekszárd a tavasszal létesített testvérvárosi kapcsolatot Lugojjal. Az együttműködés alapján tervezik a magyar gyermekek lugoji üdültetését is.

❍ **Zenei esteket** tartanak augusztus három vasárnapján a kiscelli múzeumban. Barokk és reneszánsz zeneművek csendülnek fel. A koncertek 19 órakor kezdődnek.

Kétéves a Pandúr

A Pandúr című, közkedvelt dunántúli bűnügyi magazin szerkesztői tegnap este Pécsett, a Palatinus Hotelben ünnepelték a lap megszületésének második évfordulóját. Példányszámuk egyre növekszik, mától már kapható az augusztusi szám. Ismét tudósítanak a régió legdöbbenetesebb bűnügyeiről, tanáccsal szolgálnak, hogy miként vegyünk új autót, sőt elkalauzolnak a Mohácsnál járőröző ENSZ-naszádok fedélzetére is. Mit keresnek a kéksapkások? A választ megtalálhatják. Ám nem árt az óvatosság, ugyanis a lap szlogenje szerint: „a Pandúr rabul ejt".

❍ **Feltámadt a szél** szombaton délután Pécs térségében. A délutáni csúcshőmérséklet 34,3 Celsius fok, a legerősebb széllökés erőssége 53 km/h volt.

❍ **Kulcscsomót találtak** tegnap Pécsett a Málomvölgyi úton. Jogos tulajdonosa átveheti az utcában lévő ABC áruházban.

❍ **Hitoktatók lelkigyakorlatára** kerül sor augusztus 6-án 16 órától 8-án 12 óráig Pécsett a Zárda templomban. Jelentkezni lehet a Caritas irodában a Janus Pannonius u. 4. szám alatt. Felvilágosítással szolgálnak a 72/327-352 telefonon.

❍ **Továbbra is aszály** pusztít Baranya megyében. Alig fejlődnek a kertekben a zöldségek. Többen is panaszkodtak, hogy nem használ az öntözés sem, több gyümölcsfa is kiszáradt az idén.

❍ **Vadászrepülő tanfolyam.** Az oroszországi Krasznodárból, a MIG-29-es vadászrepülő tanfolyamról pénteken este 17 tiszt érkezett haza az elmúlt hónapban kiutazott 110 tagú csoportból. Az átképzésen résztvevő pilóták és repüléstechnikai szakemberek egészségesek, kiképzésük a terveknek megfelelően halad.

Rádiós sportnap a Pollack-on

Szombaton a Pollack Mihály Műszaki Főiskola strandjának üzemeltetői és a Pécsi Rádió munkatársai sportnapot szerveztek az uszoda területén. *Dán Tibor* a Pécsi Rádió vezetője elmondta: a kánikula se akadályozta meg a két intézmény munkatársait, hogy összemérjék képességeiket a sportban. Foci, röplabda, vízilabda és lábtenisz mérkőzéseket szerveztek, amelyeket a a Pannónia Rádió 16 és 18 óra között élő műsorában közvetített. Nem maradt el a szakácstehetségek felfedezése, az esti vacsorafőzés sem.

Körzeti TV-adás

Az Itthon című műsorával ma is jelentkezik a Magyar Televízió Pécsi Körzeti Stúdiója, amelyben az otthon elmaradhatatlan kellékéről, a könyvről lesz szó. A könyvek, mint barátaink, a könyvkiadás, a könyvnyomtatás, a mai könyvtár és könyvművészet a műsor témája.

Augusztus 20-án szentelik fel Marcaliban, a Berzsenyi lakótelepen épült, Boldog Gizelláról elnevezett új római katolikus, 250 hívő befogadására alkalmas templomot **Fotó: Kurucz**

Csavargó gyerekek a Balatonnál

Az otthoni elégedetlenség, a szülői szigor, a számonkéréstől való félelem, a kalandvágy sok gyereket indít pénz nélkül világgá, legalábbis a Balaton mellé. Ott aztán a létükért a csínytevéstől a lopásig mindenre képesek a kis csavargók.

Dr. Orbán István, a Somogy Megyei Gyermek- és Ifjúságvédelmi Intézet (GYIVI) igazgatója említi, hogy 1987-ben meg kellett szüntetniük a Balaton déli partján fülön csípett gyereket befogadó ideiglenes szállásokat. Jelenleg csak a nagocsi otthonukban tudják elhelyezni őket, bár idén eddig alig vittek oda kis csavargót. Pedig nagyon sokan vannak – állítja –, csak az ifjúsági őrjáratok megritkulásával kevesebben buknak le közülük. Somogy nem balatoni részeiről a kaposvári GYIVI-be kerülnek a kis csavargók. Ők értesítik a gyámügyeseket. Jövőre Siófokon és Fonyódon ismét nyitnak befogadó szállást.**M. L.**

TALENTEAM
Export-import Kereskedelmi és Szolgáltató Kft.

1100 W-os porszívó	~~14.900 Ft~~	11.200 Ft
20 prog. aut. mosógép	~~42.200 Ft~~	39.200 Ft
290/90 IKOMB. hűtő	~~49.900 Ft~~	47.600 Ft
kerámialapos tűzhely+grill	~~89.200 Ft~~	81.000 Ft
hűtőláda 140 l	~~27.900 Ft~~	26.400 Ft
hűtőszekrény 275 l	~~32.700 Ft~~	29.900 Ft
elektromos tűzhely	~~37.100 Ft~~	34.800 Ft
kerámialapos főzőlap	~~51.500 Ft~~	45.200 Ft
fagyasztószekrény 120 l	~~29.900 Ft~~	28.200 Ft
hűtőszekrény 257 l	~~29.700 Ft~~	27.200 Ft
mosógép keverőtárcsás	~~7.600 Ft~~	7.200 Ft
centrifuga	~~6.300 Ft~~	5.900 Ft
Atlasz tésztagép	~~3.200 Ft~~	2.800 Ft
Black & Decker fúró 710 W	~~18.000 Ft~~	16.300 Ft
Black & Decker sarokcsiszoló	~~25.300 Ft~~	22.900 Ft
Tili-toli szőnyegseprű	~~1.100 Ft~~	990 Ft

Házhoz szállítás, részletfizetési lehetőség
Kárpótlási jegyet elfogadunk
Új szolgáltatásunk: gyorsfénymásolás, kicsinyítés, nagyítás

Cím: Pécs, Petőfi u. 8., Tel.: (72) 314-606
Nyitva: 9 - 17 óráig

ÁR
ALATT VAGYUNK...
KELE & CO

ZÁRTSZELVÉNYEK

20X20X2X6000
25X25X2X6000
30X20X1,8X6000
44,- Ft/kg

30X30X2X6000-től
120X60X4X6000 mm-ig egységesen
39,20 Ft/kg

(Áraink az ÁFA-t nem tartalmazzák!)

DUNAFERR CENTER
DUKER Acéltermékgyártó és Kereskedő Kft.
Pécs, Megyeri út 64. Telefon: (72) 326-255 Fax: (72) 326-922
(AGROKER telep)

Kötélhúzás Az Életért

– 1991. szeptemberétől a pécsi, volt Bajcsy-laktanyában lakókocsiban, igen mostoha körülmények között várva az életmentő riasztást, minden nap bevethetők voltunk. Most a bázisunkat kénytelenek voltunk áttenni Pécsről a minket örömmel befogadó Balatonlellére, ahonnan a széltől függően 25-30 perc alatt érünk a pogányi reptérre – mondja *Harkányi László*, a For Life (Az életért!) mentőhelikoptereket üzemeltető vállalkozó.

Hogy miért települt ki Pécsről a For Life?

A nekik szerződésileg járó négy és félmillió forintot hiába is várják. A leszállóhelyükből is elvettek 25 métert, így az a biztonságos fel- és leszállásra már alkalmatlan. A helikopteres légimentő szolgáltatásukat anyagilag megalapozó sétarepültetésekre hiába is kértek engedélyt, azt a lakosságot zavaró zajártalom miatt már tavaly is elutasították (más cégnek viszont megengedték). A pogányi reptér ügyében sem tudtak még tárgyalni senkivel.

A miértekre Harkányi László egyetlen helyen se kapott érdemi választ. Minden illetékes szabadságon van.

– Bár a pénzünket nem kaptuk meg, mi akkor is talpon vagyunk. Én a szavamat mindig betartottam, hogy jön a Mi-2-es, megjött, azt követte két újabb, ott állnak levámolva a volt pécsi bázisunkon, s rövidesen azok is bevethetők. Már három Mi-2-es és két Kamov helikopterünk és két mentőautónk van. Nem akarjuk lehúzni a rolót, emberi életet akarunk továbbra is menteni. Ha igényt tartanak ránk.

Most kölcsönt kellett felvenni, hogy folytathassák a légi mentést. Még jó, hogy a szekszárdi Mezőbank segített. Az erőművi zagykazettán Pécstől kapott területen szeretnék már megépíteni a végleges helikopter pályát. De miből? Ott csak a közművesítés hárommillióba kerül! Harkányi László vállalkozóként kölcsönt se kap, mert nem az övé a terület.

– Már többször mondtam: addig lesz Pécsett mentőhelikopter, amíg sétarepültetésre másnak nem adnak ki engedélyt. De kiadtak. Lelle viszont befogadott, örülnek nekünk.

Folyik a kötélhúzás „Az Életért!"

M. L.

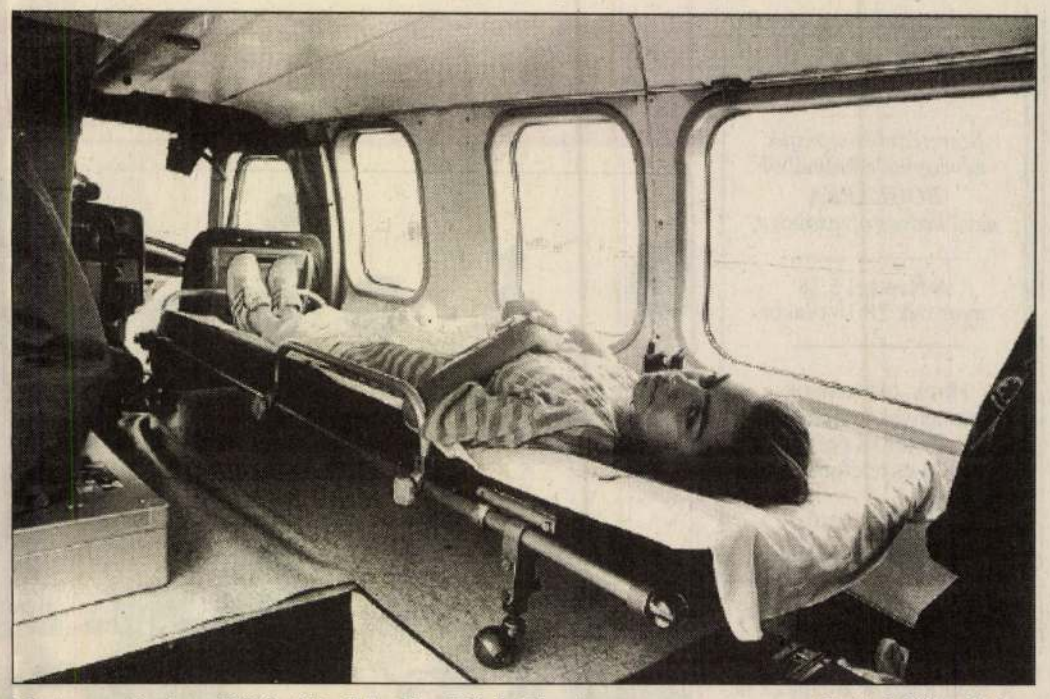

Most a pogányi repülőtérről indul a For Life helikopter **Fotó: Löffler Gábor**

Hogyan fényképezzünk nyáron?

Nyár van, többnyire ilyenkor megyünk szabadságra, hegyek közé, vízpartra, erdőbe. S ha év közben eszünkbe sem jut, ilyenkor azért fényképezünk, hogy megörökítsük a ritka alkalmat, a tájat, egymást. S mert nyár van, többnyire süt a nap. Fényképezni pedig napsütésben szoktunk. Pedig, mint az elkészített felvételekből többnyire kiderül, a nappal többnyire baj van. Általában nem onnan süt, ahonnan kéne. Ha a déli órákban fényképezünk, a nap magasan a fejünk fölött áll, a szemgödör ilyenkor árnyékba borul, a rövid árnyékok miatt a táj és az épületek laposak, jellegtelenek. Szerencsésebb tehát, ha a reggeli vagy a késő délutáni órákban fényképezünk, a hosszú árnyékok, a súrló-fények érdekesebbé teszik felvételeinket.

Persze nemcsak napközben fényképezhetünk, hanem hajnalban és alkonyatkor is, akkor, amikor még vagy már a horizont körvonalai élesen elválnak az égbolttól. A hosszabb megvilágítási idő miatt esetleg állványra is szükségünk van, de ennek híján megpróbálkozhatunk azzal is, hogy gépünket egy fához vagy oszlophoz szorítjuk.

Tengernél vagy 2000 méternél magasabb hegyek között járva ajánlatos UV–szűrőt használni, mert a szemmel láthatatlan ultraibolya sugarak nyomot hagynak a fényérzékeny anyagon, rontják az élességet, és a színes filmek esetében kékes elszíneződést okoznak. Az UV szűrő persze minden más esetben is hasznos lehet, hiszen védi az objektívet a szennyeződéstől.

Hasznos lehet még a skylight szűrő is, amely a kék égbolt által okozott általános reflexeket csökkenti. Fekete–fehér felvételek esetében használhatunk sárga, narancs vagy vörös szűrőt. Ezek, különböző fokozatokban, elsötétítik az eget, kiemelve ezzel a fehér felhőket vagy a fehérre meszelt épületeket.

A szakkönyvek többnyire nem tanácsolják, hogy a nappal szemben fényképezzünk, pedig nagyon szép, érdekes felvételeket készíthetünk ellenfényben. Persze figyelembe kell venni, hogy a közvetlen napfény becsapja fénymérőnket. Ilyenkor használni kell, ha van, a korrekciós gombot, de ennek híján a filmérzékenység beállításán módosíthatunk, például 400 ASA-ról 100 ASA-ra állítjuk átmenetileg a gombot.

Cs. L.

A rántástól a Cirkuszhercegnőig

Bukszár Márta főállásban magánéneket tanít a pécsi egyetemen, másodállásban pedig a Pécsi Nemzeti Színház primadonnája. Otthonában kerestük fel, vajon mit csinál egy színésznő, két évad között.

– Pihenek – mondta a művésznő –, most éppen a ház körüli munkák kötnek le.

– *Ki lehet hagyni hónapokat gyakorlás nélkül?*

– Nem. Teljes gyakorlás nélkül legfeljebb két–három hetet lehet, mert annyira lemerevszik a hangszalag, hogy egy váratlan fellépést lehet, hogy jól meg tudnék csinálni, de két hétre elmenne a hangom.

– *Miből áll a gyakorlás?*

– Leginkább skálázásból, de híresen rossz skálázó vagyok, utálom csinálni, és alig várom, hogy valami darabot előkotorjak. Mert fel szoktak kérni váratlan fellépésre is. Ez a torkomnak és a lelkemnek is jó.

– *Általános jelenség, hogy egy művész nyáron a kertjében dolgozgat?*

– Hát, ezt nem tudnám megmondani, de az én nyaram nagyon érdekesen alakult, mert a szegedi társulat megvett egy francia turnéra: a Cirkuszhercegnőt csináltam volna franciául. Nagyon szerettem volna, hiszen ez volt az a szerep tíz évvel ezelőtt, amellyel kezdtem, és amelybe két hét tanulás után kellett beugranom úgy, s egyik délután megmutatták, hol kell bemennem a színpadra, este pedig bementem. Pedig előtte csak rántást kevertem a konyhában. De a turné elmaradt.

– *És a következő évad?*

– Már az elmúlt évad végén elkezdtem készülni az októberi premierre, akkor mutatjuk be a Bál a Savoyban című operettet. Lesz több komolyzenei fellépésem szeptemberben, erre már augusztusban készülök. **Cs. L.**

A földvári csodavitorlás

250 ezer márkát kínálnak érte – üzem épül a sorozatgyártásra

Aligha gondolná bárki is a balatonföldvári „hegyre", vagyis a domboldalba fellátogató turisták közül, hogy a Móricz Zsigmond utca 43-as számú ház kertjében álló, egyelőre gondosan letakart alkalmatosság egy tízmilliónál is többet érő verseny-vitorlás. Mely ráadásul egy rövidesen munkához látó vitorlás-gyár alapját is jelenti egyben.

Megalkotója, *Baka Attila* 250 ezer német márkára taksálja az általa kifejlesztett vitorlás értékét, s hogy nem csupán egy fellegekben járó balatoni „tengeri-medve" hóbortos ötletéről van szó, azt az is jelzi: kilenc vevő akár már holnap kifizetné a 250 ezer márkát.

– *Valóban nem olcsó dolog egy ilyen hajó* – ismeri el a földvári hajóépítő, amire úgyis mindenki rájön azonnal –, *de mentségemre legyen mondva: azok között, akiknek egyáltalán eszébe juthat egy ilyen vitorlás megvásárlása, nem nagyon vannak, akik ne lennének márka-milliomosok.*

A versenyvitorlások közé tartozó ún. Sharen Kreuzer kategóriájú vízijárgány már most is több digitális műszerrel rendelkezik, mint egy átlagos magyar iroda, de ha a „találmány" lényege, a speciális – hogy ne mondjam: titkos – kompjúter-vezérlés is bekerül a vitorlásba, Baka Attila szerint . . . De arra kért, ne kiabáljam el.

– *Annál is inkább ne, mert jelenleg úgy áll, hiába szerettem volna én magam behajózni a vitorlást, el kell adnom, hogy a továbblépéshez szükséges tőkéhez hozzájussak* – mondja az eredetileg műszaki tanár végzettségű, negyvenes éveiben járó földvári hajó-tervező. – *Azt azonban megfogadtam, csak a hajót adom el, a „találmányt" nem.*

Mert – amiről még nem esett szó – Baka Attila vitorlása egy

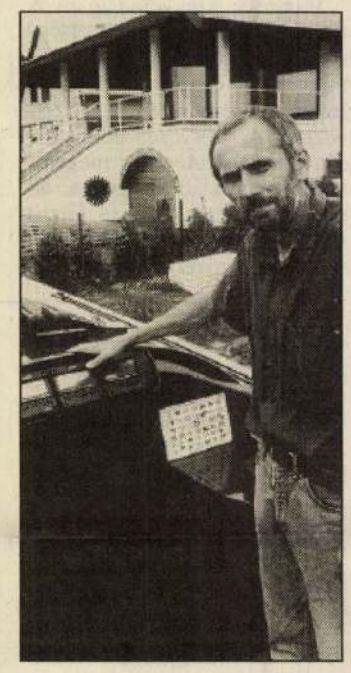

1962-es svéd terv továbbfejlesztett, korszerűsített változata. A több rétegből álló, speciális eljárások tucatjával, kizárólag fából készült vitorlástest azonban még nem lenne világszenzáció – ami azzá teszi, az alkotója elmondása szerint egy olyan, a számítógép munkáját is igénybe vevő ötlet, mellyel a versenyeken való navigálás az optimális szintre hozható. Nagyjából arról van szó, hogy a tucatnyi műszer a széljárást, s egyéb lényeges adatokat elemezve szinte előírja a versenyzőnek az adott esetben legjobb megoldást – amit aztán megvalósítani persze már a vitorlázónak kell. Hogy azért a verseny verseny maradjon, ne automaták küzdelmévé degradálódjon a „milliomos-sport".

Mert erről van szó. Baka Attila azt mondja, a vitorlázásban majdnem olyan ez a kategória, mint az autóversenyek között a Forma 1. S itt kilenc biztos megrendelőre szert tenni, már nem akármilyen teljesítmény.

Csábították is a földvári tanárembert a nyugati vitorlásgyártók – főleg, hogy a januári, düsseldorfi világkiállításon sikerrel mutatta be a hajót – ő azonban úgy döntött, megcsinálja saját szakállára az üzletet. No, nem egyedül, de itthon, Magyarországon, egészen pontosan a Balaton mellett, Földvár és Szántód között.

– *A telket már megkaptuk az önkormányzattól, köszönet érte. Nem kell nagy területre gondolni, hiszen évi három-négy hajónál többet úgysem lenne célszerű gyártani. Ehhez pedig néhányszáz négyzetméter és tíz-tizenöt dolgozó is elég.*

A Sharen Kreuzer-t Baka Attila csak akkor takarja ki, ha nagyon szükséges – kényes jószág, drága is, vigyázni kell rá, ez tehát érthető. Május elsején ugyan egyszer – nagy ünnepség közepette – vízre rakták már, a hajó igazi születésnapja azonban minden bizonnyal augusztus 9-ikén lesz, ekkor kezdődik ugyanis a Magyar Bajnokság, s a hajó építője ott szeretné először starthoz állítani.

Pauska Zsolt

Fiatal keramikusok és a Zsolnay

A Parti Galériában látható a Siklóson nemrég befejeződött kerámia szimpózium alkotásainak kiállítása, amely a DeForma csoport munkáit mutatja be. A szimpózium egyik szponzora a pécsi Zsolnay Porcelángyár volt, melynek teljes vezérkara megtekintette a kiállítás anyagát egy esetleges gyártás reményében.

– Nem a gyár, hanem a DeForma csoport részéről vetődött fel az ötlet és ajánlat – mondta *Otterbein István* vezérigazgató –, hogy a siklósi alkotótelepen olyan termékeket terveznének, amelyek várhatóan beleillenek a Zsolnay profiljába.

– *Volt-e arra példa az elmúlt évtizedekben, hogy gyáron kívüli tervező munkáját valósították meg?*

– Az elmúlt időszakra ez nem volt jellemző, az államosítás előttire igen. A Zsolnay család számtalan nem gyári alkalmazottat, neves művészeket is foglalkoztatott.

– *Most, hogy megtekintették a kollekciót, mi a véleményük a bemutatott anyagról?*

– Mindenképpen újszerűek. Mi a porcelán fajanszt szigorú keretek között használtuk fel, attól ez eltérő stílus. De van itt négy-öt művész, olyan kollekciókkal, amelyekkel érdemes foglalkozni. Természetesen a végső szót majd a vásárlók fogják kimondani.

– *Hogyan lehet felmérni, hogy eladhatók vagy sem?*

– Remélem, hogy meg tudunk egyezni a művészekkel abban, hogy ezek a tárgyak az őszi Frankfurti Vásárra, mint mintadarabok kikerüljenek, ott a külföldi partnereink közvetlenül tudnak majd véleményt nyilvánítani, s miután a fajansz exportja eddig nem volt sikeres, most kiderül, hogy ezt a technikát egy egészen más stílusirányzat milyen sikeresen képviseli. Ezt követheti természetesen a belföldi piacfelmérés.

Sárkány József művészettörténészt, a Janus Pannonius Múzeum munkatársát is megkérdeztük, mi a véleménye az együttműködésről.

– Úgy érzem, hogy nagy lehetőség előtt áll a Zsolnay, és nagyon szerencsések azok a keramikusok, akik a DeForma csoport tagjai. Adva van tizenhárom fiatal keramikus, akik szeretnek és tudnak is jó edényeket készíteni. És adva van egy gyár, amely attól lett világhírű, *Zsolnay Vilmos* vezetésével, hogy megtalálta azt a technológiát, a fajanszét, amely az adott lehetőségek között a legjobb volt, másrészt pedig volt bátorsága és intelligenciája ahhoz, hogy figyelemmel kísérje a legújabb európai törekvéseket. Ehhez meg tudott szerezni kiváló művészeket, és a termékeket elvitte Párizsba, Berlinbe, Rómába kiállítani. A gyár számára azért nagy lehetőség ez a mostani, mert ezek a művészek vállalták, hogy a Zsolnayra jellemző technológiára készítenek gyártható edényeket, elsősorban ivóedényeket. Rövid négyhetes kurzus alatt, mint a kiállítás is bizonyítja, nagyon jó minőségű tárgyakat tudtak előállítani úgy, hogy közben meg kellett tanulniuk a fajanszfestés technológiáját, ami nem egyszerű dolog. A gyár szponzorálta ezt a szimpóziumot, adta az anyagot, és a művészek pedig kipróbálhatták, dolgozhattak vele. A csoport tervezi, hogy a gyár számára igényként felmerült projektbe beszáll, és jövő januárban megvalósítanak egy öthetes együttműködést, amelynek keretében, a fajansz technológiával gyertyatartót, bonboniert és hamutartót készítenének. A gyári zsűri előtt bemutatják, és a gyárnak módjában áll elsőkézből ezek közül kiválasztani azt, amiről úgy gondolják, hogy nagy szériában kívánnak gyártani. S valószínű, hogy már ősszel meg fog nyílni Pécsett a DeForma csoport üzlete és bemutatóterme. **Cs. L.**

Nyugdíjasok boltja Balatonföldváron

A nyugdíjasok bevásárlási gondjain segít az a pénteken átadott bolt Balatonföldváron, ahol az időskorúak jelentős kedvezményekkel vásárolhatnak élelmiszereket. Az üzletet, a nemrég megalakult nyugdíjasklub kezdeményezésére a helyi önkormányzat támogatásával alakították ki, egy már korábban is önkormányzati tulajdonban lévő boltból, s a berendezését is a város pénzéből vásárolták.

A Balaton-parti településen élő nyugdíjasok, s az itt nyaraló idősek is örömmel fogadták a hírt, s bizonyára a környező településekről is sokan jönnek majd ide, hiszen Siófoktól Fonyódig ez az egyetlen ilyen üzlet.

A tervek szerint rendszeresen különféle akciókat is szerveznek, például cukrot, lisztet és egyéb alapvető élelmiszereket jutányos áron kaphatnak a nyugdíjasok.

Zsolnay [ ], [kerámiikus]

L. Lechner Ödön

Palló Sándor: Kinesek és ötvösök 8.

Nagyszabadság, Bp. 1970 szept. 29.

ZSOLNAY

MATTYASOVSZKY-ZSOLNAY Tamás: Adalékok a Zsolnay díszitő épületkerámia kutatásához. = Pavilon, 8, 1993 36-41. és ill. + Déry Attila hozzászólása

Kazinczy-emlék építése. Szkalnitzky sok vonatkozásban sikeresebb, gyorsan felívelő pályát mondhatott magáénak, egyetemi katedrához is jutott, míg ebben Yblnek nem volt része, s hogy végül is kettőjük viszonya konfliktusmentes volt, azt Ybl bölcs, visszahúzódó emberi magatartásának, szakmai tudása bizonyító erejének, tekintélyének tulajdonítja a szerző.

Negyven, Ybl nevével kapcsolatba hozható bérház szociális és formai jellegzetességeinek összefüggését vizsgálja *Ritoók Pál* tanulmánya. A fellendülő nagyvárosi élet e tömegfeladatán Ybl Miklósnál is a tipizálás jelentkezik, bérpalotái a közép-európai összképhez igazodtak, többségükön a neoreneszánsz érvényesült, mert a hazai arisztokratikus reprezentáció városi palotáinál követett reneszánsz mintaképet a nagypolgárság is elfogadta és követte.

Az egykori pesti képviselőház — ma Olasz Kultúrintézet — neoreneszánsz palotája építéstörténetét napjain

ZSOLNAY - család

HANTHY Kinga: Zsolnay - család és porcelán /beszélgetés Mattyasovszky Zsolnay Tamással/. = Magyar Nemzet, LIV. évf. 301. sz. 1991. dec. 24. 28.p.

ZSOLNAY

MATTYASOVSZKY ZSOLNAY Tamás: Adalékok a Zsolnay diszitő épületkerámia kutatásához. = Pavilon, 8, 1993 36-41. és ill. E

hoz. DÉRY Attila: Észrevételek Mattyasovszky Zsolnay Tamás irásához. = uo. 41-42.

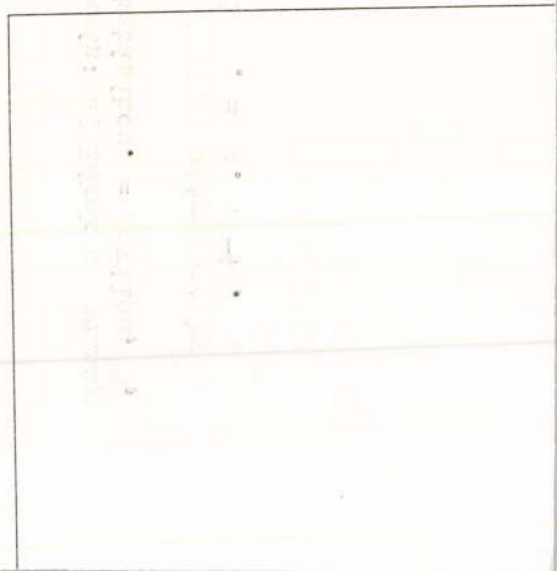

ZSOLNAY

CSENKEY Éva: Zolnay

ism. L.A.[LUKÁCSY András]: A Zsolnay-kerámiasorozat képei elé. = Magyar Hirlap,1992. nov. 28. I.p.ill.

1984. március 16-tól. Bev. Sándor Edit. Vaja : Vay Ádám Múzeum, 1984 [6]p., ill.

2257. **Sarkantyú Judit**

KOVÁCS Gyula: A gráciás groteszk : Sarkantyú Judit kerámia képei és figurái. = Művészet, 25, 1984, 4. 40-42., ill.

2258. **Sárkány Erdősi Gabriella**

kiáll. Bp., Lila Iskola, 1984 **ism.** KERTAI Klára: Minden meggyilkolt gyermek emlékére (1944-1945) : Sárkány Erdősi Gabriella kiállítása. = Új Élet, 1984. december 1. 3., ill.

2259. Sárkány Győző

SÁRKÁNY Győző kiállítása, Bp., Erzsébetvárosi Kisgaléria, 1984. június. Bev. Bosnyák Sándor. Bp. : Fővárosi Szabó Ervin Könyvtár, 1984 [4]p., ill.

B.S. [BOSNYÁK Sándor]: Hol az alagút vége? [interjú]. = Mozgó Világ, 10, 1984, 8. 99-100., ill.

2260. **Scarpa, Carlo**

[Összeállítás Carlo SCARPA építészről Emilio Ambasz és Klaniczay Péter írásaival]. = Opeion, Ifjúsági melléklet, 3, 1984, 1. 20, 23-29., ill.

2261. **Schaár Erzsébet**

kiáll. Az utca, Bp., Magyar Nemzeti Galéria, 1983 **ism.** EMBER Mária: The street. = New Hungarian Quarterly, 25, No 93, 1984 171-172., ill.; JÁRY Péter: Képzőművészeti kiállítások - újdonságok - zsidó vonatkozások. = Új Élet, 1984. szeptember 15. 5.

UDVARY Ildikó: Schaár Erzsébet utcája. = A Magyar Képző- és Iparművészek Szövetsége Tájékoztatója, 1984, 3-4. 47-56.

2262. **Schäffer Judit**

kiáll. Bp., Várszínház, 1984. **ism.** JELMEZEK színpad nélkül. = Film-Színház-Muzsika, 1984. április 21. 16-17., ill.; VÁMOS László: Nem gyökerek nélkül. = Új Tükör, 1984. április 29. 22., ill.

SCHÄFFER Judit és Kézdi Lóránt díszlettervező kiállítá-

Zsolnay

Hanthy Kinga: Az öttorony árnyékában : Zsolnay: család és porcelán [beszélgetés Csenkey Évávla, Kosinsky Györggyel.] = Magyar Nemzet, 1993. junius 17. 11.

ZSOLNAY

CSENKEY Éva: Zsolnay szecessziós kerámiák. Bp. : Helikon, 1992.

rec.(sz.a.)SZILÁGYI András: A magyar szecesszió remekei. = Magyar Nemzet, 1992. november 11. 10.

et őrnagynő, s akkor kérdi, hogy mivel
rditja, és ebben a pillanatban meg-
y nem kell igazolni a Nolipának mert
kiderül, hogy a takaritónő volt.
. S hogy ez mennyire igy volt, ez
aztán elmesélte, hogy 45 után hogy lett
nek és a nak a nagy vásznait,
ázolta, ő elvitte és ezekre miket
t nem Nolipa találta ki, hogy ez
olt, ez más konkrét élményt mondok el
, amint emlitettem apám 45 után a
tt. Ott is laktam ott a Kékgolyó
riumból csinálták, meséltem talán azt

ZSOLNAY

UNGÁR Tamás: A Zsolnay piaca kialakulatlan. = Műkinsc Figyelő, 1992. 6. 6. ill.

Zsolnay

(hanthy)/HANTHY Kinga/: A hivatal nem enged : Zsolnay: család és porcelán. = Magyar Nemzet, 1992. július 31. 8.

Zsolnay - mai

ZSOLNAY

CSENKEY Éva: Zsolnay. Bp. Helikon 1992

rec. – thl – : Fotóbravúr. = Mérték, 1992. okt. 4. 14. ill

ZSOLNAY

HANTHY Kinga: Zsolnay: család és porcelán : Az öttorony árnyékában. = Magyar Nemzet, LV.évf.115.sz 1992. május 14. 11.p.

Orseolo mit der Gegengabe des heute noch in Ravenna verwahrten elfenbeinernen Thrones bedankt, vgl. BU 1424 d und 1426 c (1001). Doch gehört Venedig zu den *aliena iura* und nicht zum Reich (vgl. BU 1381a).

37 Ich schließe die Möglichkeit nicht aus, daß Otto III. weitere Fürsten zu Königen zu erheben gedachte, etwa den Dogen von Venedig mit Dalmatien (vgl. die vorige Anm.) oder — doch hier betreten wir den brüchigsten Boden historischer Spekulation — den Markgrafen Ekkehard I. von Meißen (vgl. oben S. 18 mit Anm. 25). Wie dem aber sei, zu Lebzeiten hat Otto III. nur Stephan von Ungarn und Boleslaw Chrobry erhöht; so ist zunächst auch nur an sie zu denken, ohne deshalb das methodische Prinzip in Frage zu stellen, in den gekrönten Fahnenträgern den Typus der vom Kaiser erhobenen Könige zu sehen (der auch die erst in Zukunft vielleicht noch zu erhebenden mit einschließt). Die Miniatur spiegelt geradezu einen bestimmten historischen Augenblick, ohne deshalb die weitere Entwicklung auszuschließen. Das Aachener Ottonenevangeliar wäre nämlich, träfe die oben im Text angedeutete Interpretation zu, ins Jahr 1001/1002 zu datieren. Vgl. dazu unten S. 124 mit Anm. 5. — Aus methodischen Gründen abwegig sind die Identifikationsversuche von: Mathilde UHLIRZ, Zur Geschichte der Mauritiuslanze, in: Ostdeutsche Wissenschaft. Jb. d. Ostdeutschen Kulturrates 5 (1959) S. 99—112; Valérien MEYSZTOWICZ, A propos d'une miniature, in: Antemurale 5 (1959) S. 109—119; Gérard CAMES, Otton III et ses haut dignitaires sur les miniatures de Bamberg et de Munich, in: Scriptorium 16 (1962) S. 231—238.

Zsolnay

KATONA Imre: A Zsolnay Pesten született? =
Heti Budapest, II. évf. 8. sz. 1990. március 9.
19-20.p. ill.

-----válaszol rá Mattyasovszky Zsolnay Tibor

információ. Ha bárkit érdekelne magya-
egyezhető Ács Katónál.

21-tygodniowe dziecko urodzone żywe

(zdjęcie zrobione po 3 tygodniach)

Zsolnay

MATTYASOVSZKY ZSOLNAY Tibor: A zsolnai Pesten
született? A válasz: nem. = Heti Budapest, II.
évf. 20. sz. 1990. junius 1. 16.p. ill.

válasz Katona Imre: A Zsolnay Pesten született.c. cikkére

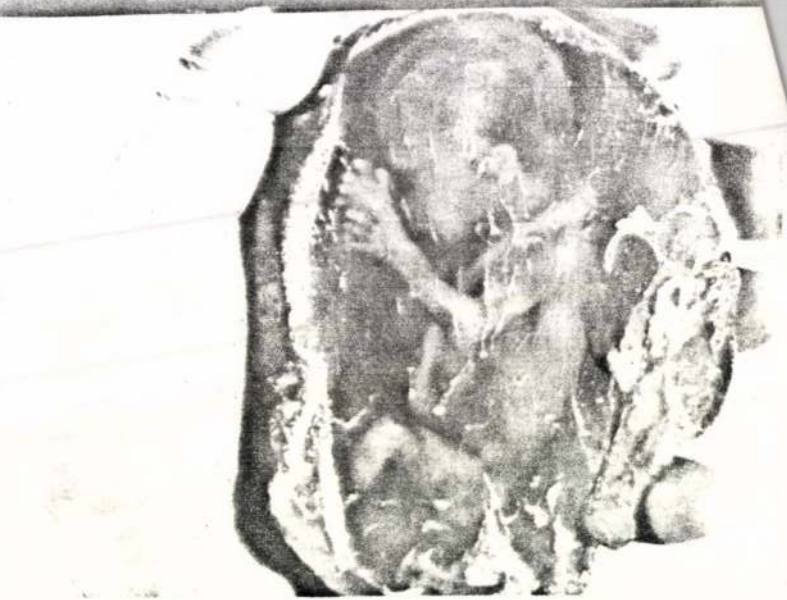

11 DO 12 TYGODNI

Funkcjonują już wszystkie wewnętrzne narządy. Dziecko oddycha, połyka płyny płodowe, trawi je i oddaje mocz. Odczuwa ból, kuli się ukłute igłą i wtedy, gdy usłyszy hałas. Gdy matka się porusza, przyjmuje dogodną pozycję. Gdyby posłodzić płyn płodowy, dziecko będzie częściej go piło, gdyby zakwasić — przestanie. Można je nauczyć reagować obronnie na dźwiękowe sygnały ukłucia. Lecz nigdy dwa płody nie będą reagowały identycznie, są przecież odrębnymi organizmami. Na tym etapie rozwoju, jak twierdzi Arnold Gesel „mocno się rozwija organizacja jego psychosomatycznego bytu".

Od tego czasu w organiźmie nie powstaje nic nowego, następuje tylko dalszy wzrost i dojrzewanie.

Zsolnay

MENDÖL Zsuzsanna: Épületekhez kapcsolódó diszitő üvegmunkák Pécsett. - A Janus Pannonius Muzeum Évkönyve, 35. 1990 (1991) 217 - 242.p. ill. G.

XIX-XX.sz. magyar üvegmüvészet

Zsolnai András

Kodexmásoló

1424

l.

Könyvkiáll. aml.

12. l.

ten Brief vom 29.vor

als Betrag für das Wi

statte mir eine Quittu

Indem ich mi

len angelegentlichst e

1 Beilage.

ZSOLNAY

631. okt. 29. Zsolnay pécsi edénygyártmányai az iparmúzeumban

1877

102. p.

M. Ét. 1991. 1-2

Zolnai András

Andreas de ...
civitate Zolna

dicsd

Andreas de
civitate Zolna

alatt.

Mony. 30/1933 nbr.

T 52-0-72 sz. távbesz

az 1934. évre való megújítása ta

Kim

A Műemlékek Országos Bizot

~~nem felszerelendő távbeszélő ut~~

~~Tárgyában~~ (: A m. kir. vallás és közoktatás ügy

Folyó-szám	Név	állás és fizetési osz
1	Dr Mészáros	Főtitka

Zsolnay Gábor, a Kisgaléria vezetője.

A Bartók Béla út 32. Galériában megnyílt kiállítás témája portrék, vallomások a legfontosabbról, az emberről. Zsolnay Gábor elmondja, hogy a Hazafias Népfront XI. ker.-i Művészek és barátiak köre kérésére adtak helyet magángyűjteményeik kiállításának, melyet jím. 1.-ig tartanak nyitva.

Módos István: Arcképek magángyűjteményekből.

Pesti Műsor, 1980. máj. 21.

Zsolnay Géza

Téli táj, olaj.

Nemzeti Szalon
1917. máj.
tav. tárl.

NEMZETI SZALON MŰVÉSZETI EGYESÜLET

ELNÖK:

Gróf ZICHY JÁNOS

TÁRSELNÖK:

PRESZLY ELEMÉR

ALELNÖKÖK:

ZSOLNAI Gábor

SZÖNYEI Tamás: Művészet? Politika?
= Világ II. dof. 25. sz. 1991. június 19. 40-41. p. ill

Bartók 32 Galéria

Szentjóby Tamás
Zsolnai Gábor

- mukerekedelem,

25.	Bp. XI., Orlay utca rk.	1974
26.	NEMESNÉP rk.	1953
27.	NEMESHETÉS rk.	1975
28.	EDELÉNY g.kat.	1983
29.	FLORATANYA rk.	1991
30.	TAKSONY rk.	1958
31.	SZAMOSKÉR ref.	1974
32.	Bp. XI., Ildikó tér ref.	1981
33.	SZENTMIHALYTELEK rk.	1991
34.	FERTÖD rk.	1985
35.	HOLLOHAZA rk.	1967
36.	PÉCS bap.	1986
37.	HALASZTELEK rk.	1982
38.	DEBRECEN, NAGYERDÖ ref.	1975
39.	DUNAUJVAROS ref.	1985
40.	Bp., BÉKASMEGYER rk.	1987
41.	RÉVFÜLÖP rk.	1982
42.	NEMESVAMOS adv.	1990
43.	NAGYLOK rk.	1960
44.	CEGLÉD rk.	1986
45.	MANDOK g.kat.	1970
46.	BALATONLELLE rk.	1946
47.	ZANKA rk.	1984
48.	FOLYAS rk.	1983
49.	HÉVIZ rk.	1965
50.	GYÖR, KISBACSA rk.	1958

Zsolnay Géza

Női akció .. műve nekepel a
műsarnok tél. Tárlatán (emlitve)

Est 1938 II. 6

MDK

Zsolnay Géza

Téli táj, olajf.

Nemzeti Szalon, 1917.maj.tav.tárl.

Zsolnay György, Pécs

a bécsi képzőművészeti akadémián Gundel-dijat
kapta

Kitüntetett magyar művész-növendékek. Vas. Ujs. 1889, 487 l.

es, 2 tengelyes, barokk oromzatában
mlokzata 4 tengellyel. Barokkstilü,

Zsolnay Gyula

Zsolnay Gyula. kisérlet.

Műcsarnok 1891/92 téli K.

Zsolnay Gyula

szobrász

1891. Budapest.

(520) A vető. Gipsz szobor. 200 frt.

(528) Kisérlet. Gipsz szobor. 500 frt

(542) Férfi mellszobor. Gipsz.

Téli kiállítás 1891/92

Wolnay Gorz

Pécsrol a Gundel dijat
kapta 1889 be a
bécsi Kejzinow. akad. ain

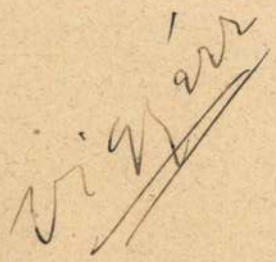

Vigyázz

Vasvy 1889. 487 l.

Zsolnay Gyula

szobrász

Szül. Pécsett (?), Zsolnay Ignác fia. F Amerikába vándorolt, ahol ismert névre tett szert. Évekig mint

F Fiatal korában a pécsi Zsolnay-gyárban dolgozott. Még itju volt, mikor

a st. louisi képzőművészeti főiskola tanára, majd igazgatója működott

Nik Pécs képzm

11. l

MEGHÍVÓ

BUDAPEST SZÉKESFŐVÁROS KÉPTÁRA GRAFIKAI GYŰJTÉSÉBŐL,
A SZÉKESFŐVÁROSI IDEGENFORGALMI HIVATAL, ÁLLAT- ÉS NÖVÉNYKERT PÁLYÁZATAIN DÍJAZOTT
FÉNYKÉPEKBŐL, VALAMINT A „BUDAPEST" SPORT EGYESÜLET TAGJAINAK FELVÉTELEIBŐL RENDEZETT

GRAFIKAI- ÉS FÉNYKÉPKIÁLLÍTÁS

1939. ÉVI AUGUSZTUS HÓ 18-ÁN, PÉNTEKEN DÉLUTÁN 5 ÓRAKOR, A SZÉKESFŐVÁROSI VIGADÓ
ÉPÜLETÉBEN (V., DEÁK FERENC-U. 2) TÖRTÉNŐ
ÜNNEPÉLYES MEGNYITÁSÁRA

BUDAPEST, 1939. ÉVI AUGUSZTUS HÓ

Szendy László

POLGÁRMESTER

EZ A MEGHÍVÓ A MEGNYITÁS NAPJÁN KÉT
SZEMÉLY RÉSZÉRE BELÉPŐJEGYÜL SZOLGÁL

Budapest székesfőváros házinyomdája 1939 — 7207

Zsolnay Gyula MDK

szobrászművész

Zsolnay Ignác fia, fiatal korában Zsolnay Vilmos gyárában dolgozott.

Majd Amerikába vándorolt és az Egyesült államok legismertebb szobrászművészei közé ta rtozott-

A St Louisi Képzőművészeti Főiskola tanára, majd igazgatója lett.

11.e.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs . 1959.

Zsolnay Gyula

szobrász művész

a Zsolnay-gyár művészeti munkáiban közreműködött kb. 1880-1883.

70.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Gyula, Pécs

1889. I.dij. Gundel

Bécsi képzőm. akadémia magyar ösztönd. névsora
Fleischer Béca. 1o2. l.

MDK

Zsolnay Gyula, Pécs

1889. Gundel I. dij.

Bécsi Képzőm. Akad. magyar ösztöndijasainak névs.

Fleischer, Bécs. 1o2.l.

Zsolnay Gyula, szobrász, festő,

Zsolnay Vilmos bátyjának, Ignácnak fia.
Cigány-életképeket mintázott, kedvelte a kostümös alakokat.

Később Amerikában híres szobrász lett belőle.

— : A pécsi képzőművészet kistükre (5)
475–478.

JELENKOR, Pécs, 1971. május XIV/5

Zsolnay Gyula
nővére

Zsolnay Gyula nővére volt a gyárban később kivándorolt Amerikába és ott is jelentős sikert ért el.

Romváry Ferenc: Pécsi képzőművészeti élet a hét....
Művészet, 1973.szeptember - 14.oldal

Zsolnay Gyula

A Zsolnay Gyula által mintázott családi képmások sorakoztak a család kettős tetejü házán.

Zsolnay Teréxia, N. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974. 161.o.

Zsolnay Gyula

a szobrászat érdekelte,1892-ben kivándorolt Amerikába,1897-ben már az Arts Club alapitó tagjai közöt van,és ismert szobrász lett.

Zsolnay Teréxzia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
Corvina 1974. 159.o.

Zsolnay Gyula.

A Zsolnay gyárban cigány-életképeket mintázott. Később Amerikában híres szobrásszá vált.

Jelenkor, Pécs, 1971. (?) 5.

Zsolnay Gyula

A Mücsarnokban rendezett tárlatról számol be M.: "A téli kiállitás" cimmel, s felsorolja az ott szereplő legifjabb müvésznemzedék tagjait, közöttük megemlitve a müvész nevét.

Képes Családi Lapok, Bp. 1891. dec. 6.
XIII. évf. 49. sz. 778-779. lap

M.D.K.

Zsolnay Gyula, szobrász

A Zsolnay gyárban folyamatos gyakorlata volt a plasztikai alkotásnak. Ő Zsolnay Vilmos idejében működött, 1880-8[illegible] között. 272.o.

Romváry Ferenc: Sinkó András Művészetéről 269.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1966. Pécs. 1967
Somogymegyei Nyomdaipari Váll. Kaposvár

Zsolnay Gyula

Zsolnay Gyula, szobrász, szül. 1862 júl. 2-án Pécsett, 1887 okt.-ben iratkozott be és 1892 jan.-ig a szobrászok szakosztályán Hellmer és Kundmann tanítványa volt. 1889-ben a Gundel-díjat kapta. Bécsből Chikágóba távozott.

K

Fleischer Bécs

·98.8.

MDK

Zsolnay Gyula, szobrászm.

Zs.Ignác fia, kit Zs.Vilmos maga mellé vett a gyárba, és uj modellek és eredetibb feladatok végzését bizta reá. - Zs.Gy. később Amerikába ment, hola St.Louisi Képzömüvészeti Föiskolának lett később tanára, majd igazgatója. Az Egy. Államok egyik legismertebb szobrászmüvésze lett.

Nikelszky Géza: A Zsolnay gyár müvészei és kivitelezői. Pécs. 1940.ápr.12.

Zsolnay Gyula MDK

Férfi mellszobor, gipsz

Műcsarnok 1891/92. téli kiáll.

Zsolnay Gyula

MDK

A vető, gipsz

Műcsarnok 1891/92. téli kiáll.

Zsolnay Gyula

MDK

Kisérlet, gipsz

Műcsarnok 1891/92. téli kiáll.

Zsolnay Gyula MDK

Kisérlet, repr.

Mücsarnok 1891/92. téli kiáll.

MDK

Zsolnay Gyula, szobrász /sz.Pécs, 1862.jul.2./

Fleischer Bécs 98 l.

MDK

Zsolnay Gyula szobrász

Nik Pécs képzm 11. old.

Zsolnay Gyula

zsobrán

lásd okv

Pécsi muzát

1941

93 l.

BUDAPEST
42 VL 15-B
62

Zsolnay Gyula-

az 1900-as évek nobrasz elején a Zsolnay-gyár legelső nobrászművésze volt s kutónösen népies magyar genre nobrocskái nagyon elterjedtek. Amerikába vándorolt ci jónevű ci jókresetű ember lett.

Nikelszky Géza

Pécsi képzőművészek.

Baranyai Magyarság

1922. máj. 28.

ZSOLNAY GYULA szobrász

ROMVÁRY FERENC: A pécsi "Vasváry-ház".
= Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 34.
1990 247.p., 249.p. képe

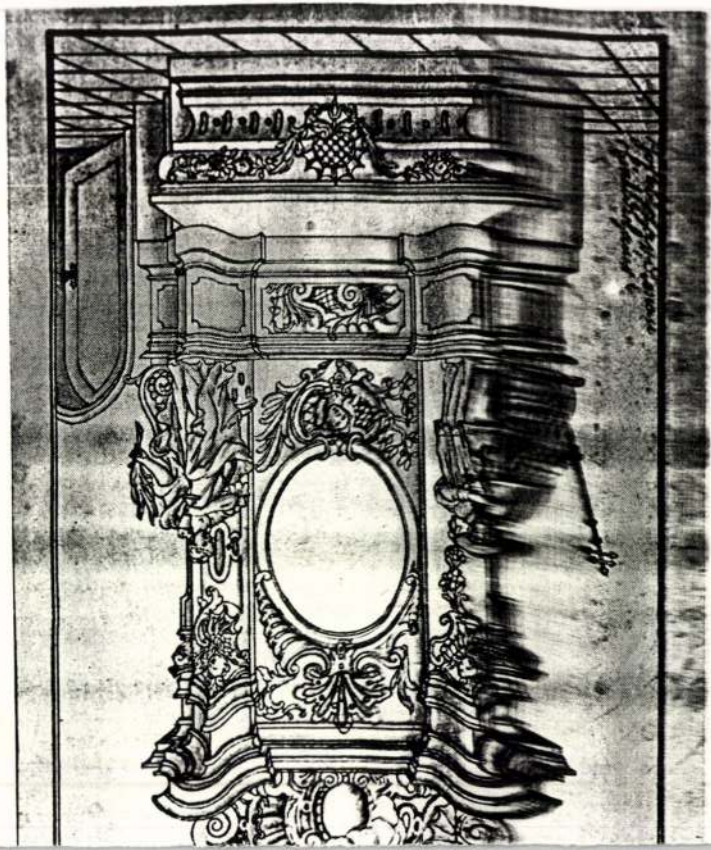

ZSOLNAY Gyula

Foerk Ernővel együtt készitett Kossuth mauzoleum terve, 1902

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990

51.p.

ZSOLNAY Ignét keramikus

épületkerámiái Pécsen

LEVÁRDY Ferenc-LEVÁRDY Henrietta: Pécs historikus építszete. = Baranyai Müvelődés, 1987. 1.sz. 13 - 14. p.

Isolnay Ignác
farkas

M.D.K.

1864-ben fiszre Isolnay Vilmos betár-
nel kemény cserép üzemébe.

Pataky Dénesné: A Isolnay kiránnia

[illegible]

Zsolnay Ignác MDK

Id. Zsolnay Miklós pécsi kereskedő fia. gazdászati oklevelet szerzett, majd a lukafai Spitzer-féle köedénygyárban elsajátitotta a keramikus mesterséget, ezután atyaj megvette a lukafai gyár berendezésének tetemes részét, és 1852-ben megkapta az engedély kőedénygyár alapitására. Két év mulva a telket átiratta fiára Ignácra..

Zs. Ignác 12 évi küzelem után átadta az üzemet öccsének Vilmosnak /aki az utolsa esztendőben már társa is volt/ maga pedig Bukarestben telepedett le. Zsolnay Ignác fia : Gyula néhány évet Zs Vilmos üzemében töltött, majd Amerikába vándorolt ahol a St Louisi Képzőművészeti Főiskola tanára majd igazgatój lett. 9é10-11.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay - gyár müvészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Ignác

MNK

Zsolnay gyár.

Zsolnay Vilmos születésének 100. évfordulója /1928/ alkalmából díszes vasrács készült "1862-1928" évszámmal. Pedig Vilmos bátyja 1852-től tizenkét évig vezette a gyárat. Zsolnay Ignác működését is a gyár történethez kellene számítani.

14-15.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs . 1959.

M. D. K.

ZSOLNAY Ignác keramikus

Lukafa kemény cserép műhelyében

Tanult. Zs. Vilmos bátyja.

Atyjuk, Miklós, 1852-ben megvásárolta a lukafai üzem kerámiai felszerelését és azzal megalapította Pécsett a Zsolnay-gyárat

Csányi 1954. 48. l. 51. l.

Zsolnay, Vilmos, keramikus (1828-1900).
Lélek és forma. Magyar művészet, 1896-1914.

4. Ajtó a Lechner Ödön tervezte Földtani Intézet berendezéséből; Zsolnay tetőkerámia elemek a Postatakarék-pénztár épületéről. (repr.)

Magyar Építőművészet, 1986. 4., 61-old.

Zsolnay Ignác

agyagipárműgyára

l.

Művészeti Hotok Ungvár
1941. 110. l.

Zsolnay Ignác

Zs. Miklós fia

1852-ben apja megvásárolta részére a lukafai üveghutát és kemény cserépgyárat, melynek berendezéséből alapították a pécsi Zsolnay gyárat.

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története. Bp. 1966.

104.o.

Isolnay Ignác

Apja, Isolnay Miklós megvásárolta nálunk a lukafai üveghute és kemenyszerép kisüzemet – 1852-ben.

P. Breslyánszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp. 1966, 104 l.

MDK

Zsolnay Ignác, porc.gyáros

kitöl lo esztendö után öccse Vilmos átvette a gyárat. - Fia, Gyula kitünö szobrász lett, kit Zs.Vilmos maga mellé vett a gyárba.

Nikolszky Géza: A Zsolnay gyár müvészei és kivitelezöi. Pécs. 1949.ápr.12.

M.D.K.

Zsolnai Ignátz, csapólegény

A veszprémi csapó ifjú társaság cserépkorsója. Feliratból: "...Zsolnai Ignátz...első Legénységében..." Készitette Kováts István 1827-ben. L.40.kép. Veszprémi Bakony Múz. Lsz. 6-24. Függelék: 52. 196.o.

Nagybákay Péter: Veszprémi és Veszprém megyei céhkorsók. 139.o.

A Veszprém Megyei Múzeumom Közleményei.4.1965. Veszprém Kiadja a Veszprém Megyei Múzeumok Igazgatósága, Veszprém

M.D.K.

~~Zsolnai Ignátzcsapólegény~~

Zsolnay Ignác

Zs. Miklós fia

1852-ben apja a részére vásárolja meg a lukafai kerményczerép manufaktura berendezését.

Zs. Vilmos bátyja; 1864-ben tanulnak

Patoky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
4.o.

MDK

Zsolnay Ignác

Nik Pécs képzm 11. old.

Zsolnay Ignác

Card

Pécsi muzeát

1941

91, 92-l.

93. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Zsolnay Ignác

alapította a
pécsi Zsolnay-
gyárat szerény
keretek közt
1852. ben. Ez
1864. az ő vezetése alatt állott.
Ekkor adta át öcscsének Zsolnay
Vilmosnak.

Nikelszky Géza
előadásából.

Régészeti és Műtört. Társ.
1954. máj. 6.

Zsolnay Ignác

kemény cserép gyűrős

Lukafa

Csányi 1954

48. l

Zsolnay Ignác

l.

Csányi 1954

57 l.

Zsolnay Ignác

készitette el azokat a terrakotta diszitményeket, amelyek a Központi Takarékpénztár tulajdonát képező ház Király utcai homlokzatán és az üvegezett átjáróban láthatók/Ma Kossuth Lajos u.1./

Zsolnay Teréz, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 12.o.

Zsolnay Ignác, keramikus

k: Zsolnay I.

(578. old.)

— : Címkép. Címoldal

Larencz László: Pécs első nyilvános gyógyszertárát. 577.

Élet és Tudomány, Bp. 1978 máj. 12. XXXIII/19

1021

1980.VIII.2.Kossuth 18.25 Dné
Mai könyvajánlatunk

- A könyvkiadók és könyvterjesztők tájékoztatója.

- Kasztione László: Helienisztikus művészet. Sokáig a klasszikus görög művészetet tekintették az ókori művészet csucspontjának, amelyhez képest minden elözö és kövtkező stiluskorszakot alacsonyabbrendünek tartottak. Napjainkbán a modern történeti és esztétikai elemzés arra az eredményre jutott, hogy minden kor és terület társadalma a saját valóságos helyzetéből adodó mondanivalóhoz alakitotta ki stiláris formanyelvét. Ez a szemlélet teszi lehetővé az ókori görög művészet utolsó történelmi szakaszának, a helienizmus művészetének mélyrehatóbb megértését. Kasztione László könyvének fő célja az, hogy rávilágitson azokra a társadalmi és ideológiai tényezőkre, amelyek a helienisztikus művészetet kialakitották. A könyv a Corvina Kiadó ujdonsága.

- Sikota Győző: Zsolnay. A mult század 5o-es éveiben mindösszesze néhány munkást foglalkoztató kezdetleges kis kerámia manufaktura alakult Pécsett. Tulajdonosa egy tekintélyes kereskédő család lelkes, vállalkozószellemü fia, Zsolnay Ignác volt. Kitartó munkával, állandó kisérletezéssel művészi tárgyak tervezésével a kis üzem hamarosan szinvonalas gyárrá fejlődött. Sikota Győző könyve a magyar művészi kerámia fejlődésének ezt a fontos állomását kelti életre. A regénynek is izgalmas gyártörténetet fekete-fehér és szines képek teszik szemléletessé. A mü harmadik kiadása a Corvina Kiadó gondozásában jelent meg.

ZSOLNAY IMRE

Rádió és Televizió Ujság 1990. 12.sz.4.p.

Iparos, aki szobrot kapott

Zsolnay Vilmos Pécsett született 1827-ben és ugyanott halt meg 1900. március 23-án. Atyja kereskedő volt. Nem szívesen vette, hogy jó rajztehetséggel megáldott fia festőművész szeretne lenni. Így Zsolnay Vilmos — mint engedelmes fiú — csak szűkre szabott szabad idejében vehetett ceruzát és ecsetet a kezébe. Illő odaadással tett eleget a szülői kívánságnak, hogy Bécsben, Frankfurtban, Drezdában és Münchenben különféle nagyobb kereskedésekben szerezze meg a szükséges szakmai ismereteket, s apjának jól menő kézműáru-üzletét átvegye és fejlessze. Hazaérkezése után át is vette a boltot és nagy bazárrá alakította át.

HAJSZÁLGYÖKEREK
KEDD, KOSSUTH 21.45

Lelke — ha már hivatásos festőművésszé nem lehetett — inkább az ipar felé vonzotta. Üveghutát bérelt. Bányászatot is üzött. 1862-ben átveszi bátyja, *Zsolnay Ignác* szerény méretű terrakotta-műhelyét és téglavetőjét. Ezirányú munkásságának első időszakában inkább az ipar, mint a művészet felé hajlik. Kutató elméjének és művészi érzékének együttes hatása 1873-ban érlelődik ki. Ez az esztendő említésre méltó fordulópontot jelent életében. Ekkor sikerült az elefántcsontszínű — úgynevezett *ivoire* — porcelánt előállítani. Ennek sajátossága részint az agyag, részint pedig a máz összetételében rejlik. Keleti, perzsa és indiai díszítőmotívumok kerültek ezekre a gondos technikai kivitelben készült ivoire-edényekre, melyek a Zsolnay-gyár különlegességeivé váltak.

Tökélyre fejlesztette a tűzben végzett zománcozást is. Az 1878-i párizsi világkiállítás a Zsolnay nevet és a gyár termékeit hazánk határain túl is ismertté tette. A rendelések mindenünnen tömegesen érkeztek. Szükségessé vált az üzem folytonos bővítése, időszerűvé — s egyúttal immár lehetségessé — a technikai és művészi újítások egész sora. Számottevő előnynek bizonyult a gyár számára az eozin és a pirogránit feltalálásával szerzett világhír. Közben nagy forgalmat bonyolított le a gyár a mindennapi életben használatos porcelán- és majolika-cikkekből, egészségügyi, vegyészeti és elektrotechnikai tárgyakból is. 1895-ben Zsolnay megvette a budapesti Fischer Ignác-féle Dob utcai kőedénygyár részvényeit, mivel ez a vállalat csődbe jutott. Később a telepet a Dob utcából Zuglóba (Öv utca) helyezte át, ahol főleg burkolólemezeket és egészségügyi cikkeket gyártott.

Az 1900-as évek elején a Zsolnay-gyár ezernél több munkást foglalkoztatott. Munkásai továbbképzésére nagy figyelmet fordított. Ezért saját költségén jó tanerőkkel ellátott iskolát tartott fenn. Ő volt az első iparos hazánkban, aki szobrot kapott. A szobrot *Horvay János* szobrászművész mintázta, talapzatát *Schulek Frigyes* műépítész tervezte. Zsolnay Vilmos holtteste a gyár mögötti magaslatra épített — veje, *Sikorsky Tádé* által tervezett — mauzóleumban nyugszik.

Katona Imre

A százesztendős tenorkirály, avagy: legenda és valóság

Az olyan páratlan művészeknek, mint a száz esztendeje született *Beniamino Gigli,* seregnyi „titkuk" van, melyeknek kifürkészése mindig izgalmas feladat, tudós szakembereknek és értő hallgatóknak egyaránt. Még akkor is, ha eleve tudjuk: a művészet végső titkának legjobb esetben is csak a külső burkáig hatolhatunk el —, hiszen mindig marad valami megfejthetetlen, szavakra nem váltható része a teremtő nagyságnak.

BENIAMINO GIGLI LEGSZEBB FELVÉTELEIBŐL
VI/1.: HÉTFŐ, KOSSUTH 23.30

Megismerhetjük Gigli életének és pályájának külső adatait: hogy Recanatiban született 1890. március 20-án, és hatvanhét esztendősen Rómában halt meg, 1957. november 30-án. A nép gyermeke volt, mint oly sok művész: cipészmester-sekrestyés fia. Hét éves korában már énekelt szülőhelye templomi kórusában — e ténykedése ösztöndíjakhoz juttatta, azok pedig alapos, komoly tanulmányok végzéséhez segítették. 1914-ben nemzetközi énekversenyt nyert Pármában és még abban az évben színpadra lépett Ponchielli Giocondájában. A következő esztendőben Nápolyban tűnt fel Boito Mefistofeleoperájában, Mascagni vezényletével. 1918-ban lépett először a milánói Scala színpadára, ezt dél-amerikai szereplések sora követte. 1920. november 26-án mutatkozott be a New York-i Metropolitan Opera közönségének,

LEGENDA ÉS VALÓSÁG
XII/1.: SZERDA, KOSSUTH 20.30

A második világháború után Anglia vált Gigli működésének fő területévé: a Covent Garden opera, meg egy seregnyi koncertterem, a teljes szigetországot átszelő turnéinak színhelye. Utolsó hangversenyét 1956-ban adta; a visszavonulását követő esztendőben meghalt.

Legotthonosabban a lírikus-romantikus olasz és francia operák világában mozgott: a Szerelmi bájitalban, a Faustban és a Mefistofelében, az André Chénierben és a Giocondában, a Bohéméletben és a Gyöngyhalászokban. Repertoárján nem kevesebb, mint hatvan opera szerepelt. Hallgatóit olvadó szépségű hanggal, tökéletes énektechnikával, drámai megjelenítő erővel kápráztatta el. Hangszíne maga is a drámai jellemzés eszköze volt; egy-egy kitörése, egy-egy hangsúlya a lényegét rajzolta meg az ábrázolt figurának. Hogy ennyi művészi erény egyetlen művészben egyesüljön, azt egy nemzedék — így vélték a kortársak — legfeljebb egyszer érheti meg.

Centenáriuma a rádió és a televízió több alkotóműhe-

MDK

Zsolnay István építész

Magánép. eng. Bp. Vállalk. Közl. 1906. aug. 29.

5 l.

Zsolnay Jé os

festő MDK

Kiállitás Hmvásárhelyen 1912 feb.

Kiss L.:Vás.müv. 250.o.

ZSOLNAY ISTVAN, szabómester

Győrött, maróky Mihalynak a céhbe való felvétele ügyé ben úgy nyilatkozott, hogy mert a magyar szabók Győrött sokan lévén, sőt a szigetiek és a révfaluiak a varosba bejárván, a magyar szabók aruja nem kelendő. O Ménfőre telepedett ki. $ 280.old. 3.jegyz

BALÁZS PÉTER: A Céhrendszer problémái Győrött a XIX. század első felében 279. old.

AKRABONA, A Győri Xantus János Muzeum Évkönyve, 17. Győr, 1975.

Zsolnay János

1912 febr. 18-án bemutatta Répait a Kaminóban, a Sas női nalonjában.

Kiss Lajos, Vasárnap Refi művészélet
Bp 1957

250

Zsolnay Júlia MDK.
özv. Sikorski Tádéné festő.

A 90. évét betöltött matrónát egy művész kiktött-
tég kereste fel.

„Pécs Művész-Matrónája"
Új Dunántúl 1946 III évf. február 16. 4. l.

N. S. Ny.

ZSOLNAY
SZECESSZIÓS KERÁMIÁK

A különleges kivitelű kötet a világhírű – több világkiállításon nagydíjat nyert – Zsolnay-kerámiák leghíresebb korszakának tárgyait mutatja be: a kézműves munkával készült, egyedi kivitelezésű, nemes formájú, fémfényű, máig utánozhatatlan eozinmázas vázákat, kancsókat, tálakat, dísztárgyakat. Ezek az alkotások a nemzetközi műtárgypiacokon egyre keresettebbek, nemcsak egy életforma nosztalgiájaként, de valódi értékőrző műtárgyként is.
A 160 színes és 80 fekete-fehér fotót tartalmazó, album alakú (210 × 280 mm) könyv Csenkey Éva művészettörténész tanulmányainak, műtárgyleírásainak köszönhetően az eddigi legteljesebb összefoglalása Zsolnay szecessziós korszakának.
A művészetek iránt érdeklődőknek és a különleges könyvek gyűjtőinek egyaránt ajánljuk.
Megrendelhető a könyvesboltokban és a Helikon Kiadóban (1053 Budapest, Eötvös Loránd u. 8. Tel.: 117-4694)

Ára: magyar nyelven kb. 1280,– Ft, angol nyelven kb. 1800,– Ft.

KULTURÁLIS ÖRÖKSÉGVÉDELMI HIVATAL

ÖRÖKSÉG GALÉRIA
BUDAPEST, I. TÁNCSICS MIHÁLY U. 1.

150 év – 150 műtárgy

(Válogatás a magyarországi magángyűjtemények védett Zsolnay kerámiáiból)

időszaki kiállítás
2003. szeptember 16 – október 26.
Szakértő: Csenkey Éva

A kiállítást rendezte:
Harangi Anna, Tomanicz Anikó és Terei Márta
Az ismertetőt írta: Harangi Anna

Zsolnay

A Kulturális Örökségvédelmi Hivatal, kapcsolódva az Európa Tanács által 48 országban meghirdetett Kulturális Örökség Napjaihoz 2003. szeptember 16-tól október 26-ig a Hivatal Örökség Galériájában a magyarországi magángyűjteményekből válogatva, védett Zsolnay kerámiákból rendezte meg kiállítását. A tárlat tisztelettel kíván adózni Magyarország leghíresebb „fazekasmestere" előtt, ahogyan magát Zsolnay Vilmos nevezte, születésének 175. évfordulója és a gyár alapításának 150. évfordulója alkalmából.

Zsolnay Vilmos és gyára

Zsolnay Vilmos sikerekben gazdag, kísérletező életútja a visszatekintő megemlékező számára sorskönyvszerűen előre elrendeltnek tűnik. Művészetekre fogékony tehetsége jól párosult racionális, előrelátó, nemes polgári vonásokkal rendelkező személyiségével, rendkívüli teherbírása szellemi rugalmassággal és a zseni fogékonyságával. Szerelmi házasságot köthetett, és gyermekeiben továbbörökítette művész vénáját. S bár a kor, amelybe beleszületett, semmivel sem volt kedvezőbb a vállalkozásoknak, mint ma, mindig megtalálta, vagy – az elrendelt sorskönyv metaforájánál maradva – mindig rátaláltak azok az életlehetőségek, amelyeket beleszőve saját sorsába, lépésről lépésre haladhatott előre nagyszabású terve megvalósításában.

A gyárat édesapja, Zsolnay Miklós idősebb fiának, Ignácnak vásárolta és alapította 1853-ban atyai örökségül, ám az akkori helyzetben nem találta meg az igazi helyét és szakmai számításait a kőedény manufaktúra kezdetleges keretei között, így egy családi megállapodás értelmében 1865-től Vilmos öccsének adta át a gyár vezetését és tulajdonjogát.

Zsolnay Vilmos módszeres és megfontolt előrelátással fogott hozzá a gyár fejlesztéséhez. Az első időkben gyára igazgatói posztjára jó nevű külföldi szakembereket fogadott fel. Így került 1870 és 1871 között a gyár élére dr. Alexander Schmidt, a meisseni porcelángyár későbbi igazgatója és a berlini egyetem professzora, akivel később is tartott a szakmai kapcsolat. A következő fontos lépés a világhír felé a gyár termékeihez szükséges nyersanyagoknak és energiahordozóknak a felkutatása volt. Bérleti jogot szerzett azokra az újra feltárt Pécs környéki agyaglelőhelyekre és Ung megyei bányákra, amelyekből a szükséges nyersanyagokat lehetett kitermelni és előállítani. Vállalkozását több szálon futtatta, a kereskedéssel mindaddig nem hagyott fel, míg kerámiaüzemét a lehető legbiztonságosabban tudta üzemeltetni: kezdetben a korszerűsítéshez cementet, samottot és spódiumot is gyártania kellett. Üzleti érzékét és tájékozottságát dícséri, hogy abban a pillanatban, ahogy érzékelte a piaci versenyben a helyzeti előnyt élvező vetélytársak felbukkanását, képes volt váltani, ha kellett, azonnal elállni olyan termékek piaci forgalmazásától, amelyek nem voltak elég jövedelmezőek és versenyképesek. Így, bár az akkori Magyarországon mindössze Herenden volt porcelángyártás, látva a cseh, osztrák és német porcelán olcsó piacát, porcelángyártás helyett mázas edényárut, épület és kertdíszítő terrakottát, közönséges agyagcsövet és samott-téglát gyártott. Eközben folyamatosan kísérletezett új eljárásokkal és technikákkal a kerámiagyártás területén.

A piac nemzetközi bővítését Bécsen keresztül látta megvalósíthatónak. Franz Koscht, a nagyszerű bécsi kémikust, a Kémia-technológiai Kísérleti Intézet akkori igazgatóját választotta üzlettársául, ettől remélve egy bécsi lerakat létrehozását az európai piac meghódításához. A társulást az 1873-as tőzsdekrach meghiúsította, és csak egy szűk évtized múltán tudott olyan külföldi társulást építeni, amelynek segítségével Ernst Wahliss bécsi kereskedőn keresztül sikerült exportüzletet létesítenie Európa más nagyvárosai felé. Az exportlehetőségeket a világkiállításokon történő, tudatosan felépített bemutatkozásokkal készítette elő és alapozta meg.

Porcelánfajansz és eozinmáz

Az első nagy sikert az 1873-ban Bécsben megrendezett Világkiállításon aratta: termékeit bronzéremmel díjazta a szakmai zsűri, Zsolnay Vilmost pedig a Ferenc József rend II. fokozatával tüntették ki. Az igazi világhírt öt év múlva, a Párizsi Világkiállításon bemutatott különleges anyagú kerámia, az általa kikísérletezett porcelánfajansz hozta meg. A zsűri tagjait, a kor kémikus szaktekintélyeit is dilemma elé állította: *„Nem akarták elhinni, hogy a pórusos cserépen ólommentes, nagy hőmérsékleten olvadó máz van." (Grofcsik-Reichard: A magyar kerámiaipar története, Bp. 1973, 107)* A porcelánfajansz kétféle masszából készült, fehérből és világossárgából. Az elnevezés a berlini professzortól, Alexander Schmidtől származik, mivel az anyagot a porcelánhoz hasonlóan először alacsonyabb 900-1000 °C hőfokon, majd a földpátos mázzal együtt égetik 1250-1280 °C hőfokon. Eredményeit a világkiállítás nagydíjával és Francia Becsületrenddel ismerték el.

Kísérleteinek másik fontos területe a kerámia díszítéséhez használt mázkülönlegességek tökéletesítése volt. Petrik Lajos és Wartha Vince kémikusokkal konzultálva, 1893-tól dolgozta ki az árnyalatokban gazdag, színpompás eozintechnikát. A fémes fénnyel irizáló lüszteres máz már a XI. században ismert volt Keleten. Ezt a technológiát az arabok honosították meg Spanyolországban, majd innen került át Itáliába a XIII. század közepén. Leghíresebb darabjai a XV. században a gubbiói műhelyekből kerültek ki. A XIX. század vége felé Európában egymás után állították elő a gubbióihoz hasonló vörös, ún. „bikavér mázat", de egyik sem volt olyan tökéletes, mint a Zsolnay-féle. A siker az égetéskor és redukáláskor alkalmazott gyakorlati fogásokon múlt: az eozinpasztával bemázolt tárgyakat előbb oxidálni, majd redukálni kellett, ólommentes mázak esetében pedig csak akkor lehetett eredményt elérni, ha a redukálógázokat akkor vezetik a kemencébe, amikor a máz már meglágyult. A hosszabb idejű redukciós égetéssel így szép fémlüszterek keletkeztek. A lüszter hatása mázanként különböző: az önmázas edényeken a lüszterek fémfényűek, nem átlátszóak, míg az ólommázak esetében csak fémreflexként jelentkeznek.

A Zsolnay-gyár művészeinek formavilága:

„A művészet alkalmazott misztika (Ricardo Huch). Valóban a múlt század fordulóján az épületek, bútorok és műtárgyak, plakátok és könyvdíszek formáit a természetből és a hagyományokból leszűrt eszmények szerint rendezték, alakították és foglalták dekoratív egységbe. Építészek és szobrászok, festők és mesteremberek, iparuk művészei fogtak össze, hogy megteremtsék az ember környezetében a világ egységét. Minden művészeti ág egymásba fonódott, hogy egy szobabelsőből, egy épületből, akár egy egész városrészből, egyetlen, összehangzó művet hozzon létre." (Csenkey Éva: Zsolnay szecessziós kerámiák, Bp., 1992, 21) Mikor e sorok íródtak, a múlt század fordulóját az 1900-as év jelentette. A Zsolnay gyár világhíres korszaka a historizmus és a századfordulón Magyarországon is megjelenő szecesszió stílusában fogant.

A kiállításon bemutatott tárgyak legkorábbi darabja egy 1877-ből való porcelánfajansz vázácska, a legkésőbbi egy 1940 körülire datálható porcelánfajansz szelence. Így a 150 év csak a megemlékezés szellemi intervallumát jelöli. A bemutatott tárgyak egy részét, 49 darabot vetített formában, míg 101 darabot az üvegtárlókban elhelyezve tekinthet meg a látogató. A kiállított műtárgyak – eredeti rendeltetésüket tekintve dísz és használati tárgyként funkcionáltak – a historizmus és a szecesszió formavilágát követik.

A gyár legelső művészei: Zsolnay Vilmos és leányai, Júlia és Teréz maguk is szenvedélyesen gyűjtötték a régi tárgyakat. Zsolnay Vilmos tudatosan vásárolt a világkiállításokon olyan kerámiákat - elsősorban a távol-keleti művészet: Kína és Japán vonzotta, majd a közel-keleti iszlám kerámiák -, amelyek a későbbiek során a formák kincsestárát jelentették a gyár által forgalmazott termékek esetében. Teréz 1870-től kezdi gyűjteni a Pécs környéki népművészet emlékeit: *„Annyira hatalmába kerített a gyűjtőszenvedély* – írja emlékirataiban -, *annyira rajongtam korsóimért és tálaimért, hogy követésre méltónak tartottam ezt a stílust".* Júliára is hatott a magyar népművészet motívumkincse, ám képző- és iparművészeti tanulmányai is nagy hatással voltak rá. Tüzetesen tanulmányozta a bécsi Iparművészeti Múzeum keleti és perzsa gyűjteményében lévő tárgyakat és a könyvtár keleti művészetekről szóló szakkönyveit. A fiatal Zsolnay Miklós közel-keleti útjáról perzsa csempékkel és kerámiákkal megrakottan tért haza. A későbbi művészek a történeti korok világából merítettek ihletet, Klein Árminnak például legkedveltebb korszaka a reneszánsz volt. A szecesszió művészei közül Sikorski Tádé az 1898-99-ben készült formakönyvek tanúsága szerint a tulipán-sorozat százötven variációját rajzolta meg, minden egyes vázlatán a kerámiát törékeny és karcsú indává és tulipánszirommá formálva.

A kiállítás rendezőinek egy olyan szellemi és tárgyi örökség bemutatása volt a célja, amelyet - nem lévén múzeumi és közgyűjteményi tulajdonban - szinte soha nem láthat a nagyközönség, és amely méltón képviseli mindazokat a szellemi és művészi értékeket, amelyeket a magyar és az egyetemes iparművészet történetében a Zsolnay márkanév fémjelez.

Köszönet és elismerés illeti azokat a családokat, örökösöket, akik sorsuk viharos és nélkülöző idejében is ragaszkodtak e tárgyakhoz, mindannyiunk számára megőrizve otthonaik elzárt szekrényeiben e remekműveket, most pedig, e kiállítás idejére kölcsönadták, hogy mindannyian gyönyörködhessünk féltett családi kincseikben.

A Zsolnay családot megörökítő archív fotókópiákat és az eredeti mintalapokat a kiállítás idejére a pécsi Janus Pannonius Múzeum adta kölcsön.

Nyitvatartás: naponta 9-17 óráig

Zsolnay Ignác, kerámiás

Larencz László: Pé

Élet és Tudomán

XXXIII. évf.
19. szám
1978. V. 12.

SZÁMUNK TARTALMA:

579 **ACÉLGYÁRTÁS — OXIGÉNNEL**
Blahó István és dr. Szőnyi Zoltán

582 **MI A VILÁGŰRJOG? 2. A MA ÉS A HOLNAP KÉRDÉSEI**
Dr. Herczeg István

584 **A PARTIFECSKÉK GYŰRŰZÉSE**
Schmidt Egon

587 **A KÉSZRUHA-GYÁRTÁS ÚTJA**
F. dr. Dózsa Katalin

591 **KÖZEP-ANATÓLIA SZIKLAVÁROSAI**
Nemerkényi Antal

595 **„ALULJÁRÓK" VULKÁNOK KÖZÖTT**
Dr. Héderváry Péter

597 **NYELV ÉS ÉLET: PALIMADÁR**
Dr. Bakos József

598 **AZ SI MÉRTÉKEGYSÉG-RENDSZER ELTERJESZTÉSE**
Dr. Petik Ferenc

602 **GONDOLKODÁS — 64 MEZŐN**
Bakcsi György

603 **MONDHATTA VOLNA SZEBBEN?**
Dr. Kemény Gábor

603 **A GONDOLKODÁS ISKOLÁJA II. KATEGÓRIÁJÁNAK NYERTESEI**

604 **A TUDOMÁNY VILÁGA**

607 **A HÁTLAPON: A HAL HALÁLA**
B. Z.

Címképünk:

A pécsi Szerecsenhez címzett gyógyszertár a Zsolnay-féle díszkúttal (Lantos Miklós felvétele)

A KÖVETKEZŐ SZÁMUNK TARTALMÁBÓL:

Az alvás mint viselkedés ● A felsőörsi könyvlelet ● Miért a tej? ● A rádióban hallottuk: „Én hadifogoly francia vagyok" ● Mikrotápelem-hiányos talajaink földerítése ● Vácrátót ● Káin és Ábel ● Hogyan „gondolkodik" a számítógép — 64 mezőn? ● Élősarok ● Sakk ● A tudomány világa

KEDVES ÉLET ÉS TUDOMÁNY!

Nyolcvan éve múlt, hogy *felújították* az eddigi adatok szerint

PÉCS ELSŐ NYILVÁNOS GYÓGYSZERTÁRÁT,

amely akkor már *200 éves múltra tekintett vissza.* A *Szerecsenhez* címzett gyógyszertár alapításának évfordulójára az akkori tulajdonos, *Sipőcz* István új „patikaházat" építtetett a réginek a helyére, s kicserélte az egykorú gyógyszertári berendezést is. A régi gyógyszertár a jubileum évében, 1897. december 15-én teljesen megújulva nyílt meg.

Az új berendezés *újbarokk* stílusban készült. A bútorzatba hatvannyolc virágmintás pirogránit lapot építettek be. Ezek külön megrendelésre kézi festéssel készültek a *Zsolnay*-féle porcelángyárban. A helyiség közepén állították fel a patika legszebb ékességét, a *néger alakkal* díszített, 190 cm magas, háromcsapos *díszkutat* (lásd a címképet). Ezt *Zsolnay Ignác* tervezte. A gyógyszerek tárolására szolgáló porcelán edényeket *Elbogen*ben (ma *Loket,* Csehszlovákia) készítették. A gyógyszertárnak a maga korában gazdag könyvtára is volt a XVII—XVIII. század gyógyszerészeti és orvosi irodalmából.

Az 1950. évi államosítás után *műemlékként* védetté nyilvánított gyógyszertár ma is működik.

Larencz László
gyógyszerész

KITÜNTETÉSEK A TIT ÚJJÁALAKULÁSÁNAK 25. ÉVFORDULÓJÁN

A *Tudományos Ismeretterjesztő Társulat Országos Elnöksége* a Társulat újjáalakulásának 25. évfordulója alkalmából rendezett ünnepségen az ismeretterjesztés érdekében kifejtett kiemelkedő és áldozatos munkájuk elismeréséül a

BUGÁT PÁL EMLÉKÉREM

kitüntetésben részesítette:

dr. Batizi László ny. gimnáziumi igazgatót; *dr. Deme Lászlót,* a nyelvtudományok doktorát, a szegedi József Attila Tudományegyetem tanszékvezető egyetemi tanárát; *Mód Aladárné dr.*-t, kandidátust, a Központi Statisztikai Hivatal tudományos tanácsadóját; *Végh László* ny. vezérigazgatót; *H. Zádor Anna dr.*-t, ny. egyetemi tanárt.

A kulturális miniszter — a népművelés terén kifejtett kiváló munkájukért — a

SZOCIALISTA KULTÚRÁÉRT

kitüntető *jelvényt adományozta:*

*dr. Bácskai Tamás*nak, a Magyar Nemzeti Bank ügyvezető igazgatójának; *Czapári Endré*nek, a győri Révai Gimnázium és Szakközépiskola tanárának; *dr. Dombrády Lóránd*nak, a Hadtörténeti Intézet tud. munkatársának; *dr. Endrői Pál*nak, a TIT orsz. központja főmunkatársának; *dr. Fodor György*nek, a Komárom megyei Bíróság elnökhelyettesének; *Gyovai Gyulá*nak, a Magyar Külügyi Intézet igazgatójának; *dr. Lénárt*

(Folytatás a 602. oldalon)

ÉS TU
19. szám 1978. V

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve | 40 (1995) | 211–223 | Pécs, 1996

Népi elemek, folklorizálás a Zsolnay kerámiában

Kovács Orsolya

A felvilágosodásban gyökerező irodalmi előzmények után, amelyek a paraszti élet ábrázolását, a paraszti nyelvhasználat jellegzetes elemeit az irodalmi köznyelvbe – főként a népies költészeten belül – beemelték, a XIX. század közepére általánossá vált az érdeklődés a paraszti kultúra tárgyai iránt. Elsőként a viselet vonta magára a figyelmet. Az 1867-es párizsi világkiállításon különféle nemzetek népviseletébe öltöztetett babákat mutattak be. Nagy előrelépést jelentett az 1873-as bécsi világkiállítás, amelyen Jakob Falke „nationale Hausindustrie" címszó alatt a paraszti kézművesség termékeit gyűjtötte össze. A bemutató célja részben az volt, hogy illusztrálja régi korok művészetének továbbélését, részben, hogy a modern iparművészet forrása legyen.

A XIX. század második felében egyeduralkodó historizmus tudományos alapossággal kutatta fel a történeti stílusok díszítmény- és formakincsét, hogy másolandó mintákat adjon az ipari formatervezés számára. Ezzel a jelenséggel szemben lépett fel Angliában a preraffaelita mozgalomból kinövő új generáció, amelynek vezetője a ruskini eszméket követő William Morris.

Magyarországon az iparművészetben jelentkező, a művészi színvonalat az ipari termelés lehetőségeivel összehangolni igyekvő szándék összekapcsolódott a nemzeti művészet megteremtésének igényével.

E törekvés legkorábbi példája az iparművészetben a Zsolnay kerámiában figyelhető meg. Zsolnay Vilmos zseniális tájékozódását jelzi az a tény, hogy a korszak – az 1860-as évek – viszonyaiból egyáltalán nem következett a népi fazekasság iránti igény, éppen ellenkezőleg. A múlt század második harmadában a Pécsett elsősorban bosnyákok által művelt fazekasipar, amely közvetlen példával szolgált volna, tönkrement. A város polgárai, jobb módú kereskedők, iparosok főként német nemzetiségűek voltak, akiknek igényeit az elsősorban Bécsből importált igényesebb keménycserép, a porcelán, a háztartásban a zománcozott vasedény elégítette ki. A kereslet és kínálat alakulása megrendítette nemcsak a városi, de a környékbeli paraszti fazekasok helyzetét is, akik közül sokan éppen a Zsolnay gyárban keresnek majd munkát és próbálják meg folytatni addigi kétlaki, paraszti-kézműves életformájukat[1]. Az Ignác által jegyzett korai korszakban, az 1853-at követő mintegy tíz év alatt a keménycserép tálak, korsók, tányérok és az épületdíszítésre szolgáló terrakották, mázas vízvezeték-csövek mellett közönséges fazekasárut is gyártottak.

„Az edények cserepe 1873-ig sárgás vagy szürkés-fehér, a vékonyrétegű máz gyakran hajszálrepedéses, aprócska pontok látszanak rajta, ez arra vall, hogy a massza még mindig nem volt kellőképpen tiszta. 1872-ben esik szó először arról, hogy a tűzből szép korsók és vázak kerültek ki."[2] A tökéletlen technológia megtűrte a fazekasok által használt egyszerű formákat, díszítményeket. A 70-es évek elején azonban ugrásszerű fejlődés következett be. Az 1873-as bécsi világkiállításon a Zsolnay gyár többek közt kobalt díszítésű „magyar korsókkal" aratott sikert. E korszakból maradt fenn a JPM gyűjteményében az 52.92. leltári számú kancsó, amelynek nyakon körbefutó felirata: „Éljen a király". A felirat nem követi a fazekasok által használt spontán, gyakran esetlen módot, az írott betű szinte nyomdai pontosságú. A peremet és a nyaktagot határoló vonalak mértani jellege, az edénytestet díszítő címer grafikus minősége és a stilizáltan népies virágcsokor egyaránt jelzi, hogy amig a forma a paraszti fazekasságból ered, a dekor nem törekszik a paraszti előképek másolatára.

Az 1879-es székesfehérvári országos kiállításon a Zsolnay gyár már a „házi iparból" megismert formák és dekorok tökéletesített, nemzetivé fejlesztett változataival tűnt fel[3]. A kiállítás után kelt Zsolnay Vilmos levele, (JPM ad. 1594-95.), amelyben edényeket rendel Kovács Mihály debreceni fazekastól.

„T. Cz. Kovács Mihály úr, fazekas Debrecenben
Pécsett július 18-án (1879)

A Székes fehérváry kiállításon vettem öntől a festett és kiczifrált korsóiból, rendelnék is minden fajtából egyelőre 100 drb. ha ön azokat ép oly minőségben de olcsóbban számíthatná? Melékelek 3 drb rajzot a mely után meg ismerhető 3 féle edényből 10-10 darabot vasúttal azonnal küldeni kérem. Leg olcsóbb számláját várva Tisztelettel

Wilh. Zsolnay."

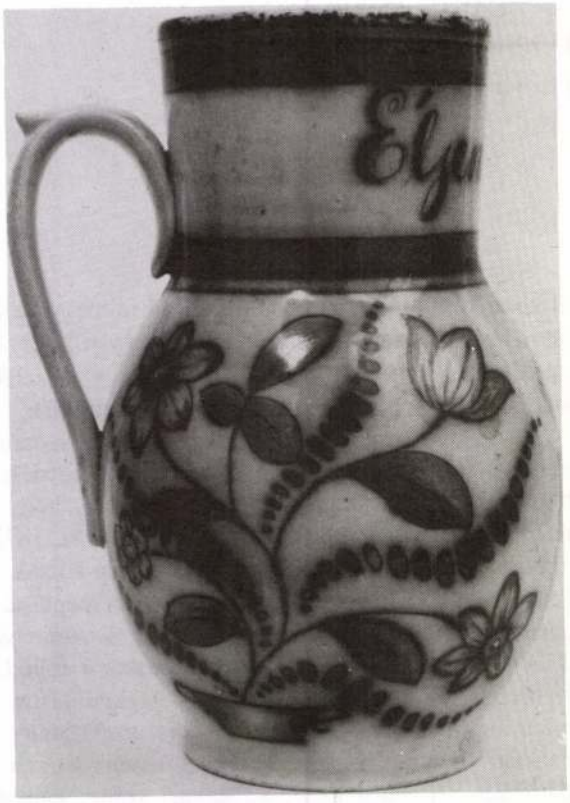

1. ábra. Kancsó, 1874. Ltsz.: 52.92. keménycserép, máz alatti kobalt festéssel. F: 1.

2. ábra. Zsolnay Vilmos levele Kovács Mihály debreceni fazekashoz, 1879.

A rajzos mellékletben négyféle edény szerepel, kétfülű fazék, füles kancsó és az Alföldön használatos kétféle füles korsó, amelyek közül az egyik száján zárt, gombos fedélben végződő, nyakán kerek nyílásokkal áttört vizes korsó. Díszítményük írókázott virágindás. A megrendelés nyilvánvalóan kereskedelmi célú, Zsolnay feltehetően ezeket az eredeti fazekasedényeket díszítette aranyozással és adta tovább. A levélben lerajzolt kétfülű fazék egészen annak a fazéknak a mása, amelyet Kresz Mária közöl a Néprajzi Múzeum gyűjteményéből[4], és amelyet ő Siklósról eredeztet.

A JPM Zsolnay gyűjteményében két ilyen aranyozott fazekas edény található (ltsz.: 51.1837. és 51.2282.).

A Zsolnay Vilmosban megnyilatkozó érdeklődés részben a „házi ipar" termékeiben rejlő üzleti lehetőségre vonatkozott, részben a keramika minden ágára, technológiájára, stílusára irányuló általános érdeklődéséből fakadt és nem akadályozta őt abban, hogy ugyanakkor porcelánkísérleteket folytasson vagy a távolkeleti keramika módszerit kutassa.

Zsolnay Vilmos maga is festett, tervezett népies modorban. Zsolnay Teréz visszaemlékezése szerint „Megvan az a kis korsó is, amelyet atyánk maga díszített magyaros tulipánnal, és hátul, a fül alatt »ZV 1874« jelzéssel látta el. Ezt a sárgás cserepű korsót vastag, lágy, fehér cinkmázzal vonta be, gyenge égetés után kobaltirónnal rajzolta rá a mintát, majd a fényarany szegélyt mufolában égette ki".[6]

Ő volt a kezdeményezője a népi kerámia gyűjtésének, amelyet aztán Júlia és Teréz folytatott. Zsolnay Teréz már 16 évesen, 1870-ben vásárolt hímzéseket, mielőtt a néprajzi gyűjtés megindult volna. Zsolnay Vilmos kapcsolatban állt azzal a Pulszky Ferenccel, akinek fia, Pulszky Károly az első magyar népművészeti kiadvány szerzője. („A magyar házi ipar díszítményei", 1878. Fischbach Frigyes tábláival.)

3. ábra. Fazekas edény aranyozással, ltsz. 51.1837.

4. ábra. Fazekas edény aranyozással, ltsz. 51.2282.

„Forma és díszítés terén nagy segítséget nyújtott atyánknak Pulszky Ferenc, a Magyar Nemzeti Múzeum igazgatója és Hampel József múzeumi őr. Másolás és tanulmányozás céljából rendelkezésre bocsátották a múzeum edénygyűjteményének legjellegzetesebb magyar darabjait. Számos remek népies motívum származik a fazekasedényekről is, amelyeket ez idő tájt kezdtem gyűjteni. Pécs régi zsupptetős házacskáiban akkor még sok szép, öreg tál és korsó díszítette a falakat, és itt bukkantam a régi pécsi hímzések és szőttesek legkiválóbb darabjaira is. Mindez együttvéve a népművészeti munkák valóságos kincsestára volt. Annyira hatalmába kerített a gyűjtőszenvedély, annyira rajongtam korsóimért és tálaimért, hogy követésre méltónak tartottam ezt a stílust".[7]

Zsolnay Teréz textilgyűjteménye, amely ma a JPM néprajzi gyűjteményében van, arról tanúskodik, hogy Teréz a gyűjtésnél meghatározta a származási helyet, illetve felírta, kitől vette, honnan jött az eladó. A textilek egy része Dráva menti horvát falvakból származik, nagyobb hányada Baranyából, magyar és horvát falvakból, és egy kisebb csoport bácskai bunyevác eredetű. A gyűjteményben szövött és hímzett lepedővégek, törlőkendők is szerepelnek az általa olyannyira kedvelt hímzett ingvállak mellett.

A fazekas műhelyekből származó gyűjtemény meglévő része is nagy változatosságot mutat. Az edények egy része a közeli fazekasközpontból, Mohácsról, Siklósról, Máriagyűdről származik, jelentős csoportjuk a környező német falvakból, Hertelendről illetve Hosszúhetényből.

Általánosságban elmondható, hogy a mohácsi korsó és az ugyancsak mohácsi szélesszájú „török korsó", valamint a siklósi korsó a legkedveltebb típusok közé tartozik, és ha díszítményeiben nem is, formájában az 1910-es évekig fennmarad, hasonlóan a Kresz által leírt koronás korsóhoz és askoshoz, amelyeknek szecessziós változataival is találkozhatunk. A szecesszió tervezőművészei számára azért sem volt idegen a népies formavilág, mert a kezdetektől fogva igen variábilisan használták fel az eredeti mintákat.

Zsolnay Teréz munkájában a stílustisztaságra való törekvés mutatkozik meg. Az edény felületét a fazekasoktól megszokott módon keskeny díszítősávokkal tagolja és az így nyert szabályos mezőkben helyezi el a díszítőmotívumokat, amelyek megőrzik eredeti karakterüket.

A stílustisztaság jó példája az 1875-76-os bokály (JPM ltsz. 51.907.), amely keménycserépből készült, csontszín máz alatt magastüzű kék és rózsaszín rajzos virág és négyzethálos mintával erdélyi példa nyomán. A schmelz festésű bokály, amelyen a motívumokat keskeny arany kontúr szegélyezi, jelzi az ellentmondást, amely a fazekas mintaképek és a Zsolnay gyár keramikai törekvései között feszült, és amely lehetetlenné tette az előképek pontos megőrzését. Ilyen igény talán csak Terézben volt, Júliát a kezdetektől a török-perzsa modor életszerű gazdagsága vonzotta, és ezt a vonzódást népies tárgyain is kifejezésre juttatta.

5. ábra. Bokály, 1875-76., ltsz.: 51.907.
Keménycserép, schmelz festék. F: 10.

Zsolnay Vilmos mintagyűjteményének darabjai közt szép számmal találunk fehér ónmázas tárgyakat, amelyeknek egy része környékbeli fazekasműhelyekből, elsősorban Kőnig János hosszúhetényi műhelyéből származik. Ilyen az 51.680. leltári számú tál, amelynek öblében csontszín alapon edényből kinövő ágat látunk szimmetrikusan elhelyezett virágokkal, a virágok mellett szabálytalanul elrendezett madarakkal – az életfa motívum kései, a bomló hagyományokat mutató változatát, amelyet a fazekas szignója kísér 1872-es dátummal. A hátul mázatlan tál akasztónyúlványa is arra vall, hogy az edény dísznek és nem használatra készült a gyűjtemény számos más táljával együtt. Ezek a reprezentációs céllal készült fazekastermékek részét képezték annak a gazdag tárgyegyüttesnek, amely a múlt század második felében utoljára felvirágzó paraszti kultúrát képviselte (HOFER, 1975).

A Zsolnayak már nem az általuk autentikusnak vélt, „ősi" paraszti kulturával, hanem annak városias, kézműves maradványaival és egy olyan falusi változatával találkoztak, amely reménytelenül igyekezett felvenni a versenyt a gyáriparral.

A gyűjtemény egy másik darabja, az 51.678. leltári számú tál biedermeier ízlés szerint készült, kézműves műhelyben, csontszínű ónmázas, peremét keskeny barnás-viola csík szegélyezi, amely megismétlődik szalag-

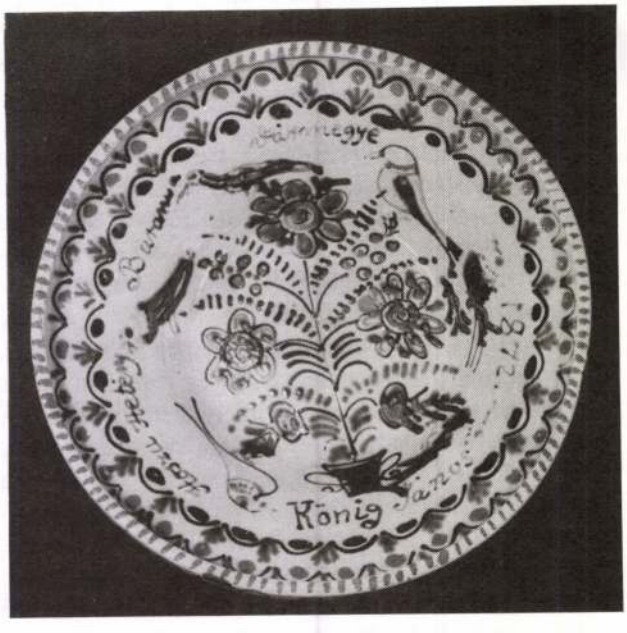

6. ábra. Fazekas tál, 1872., ltsz. 51.680.

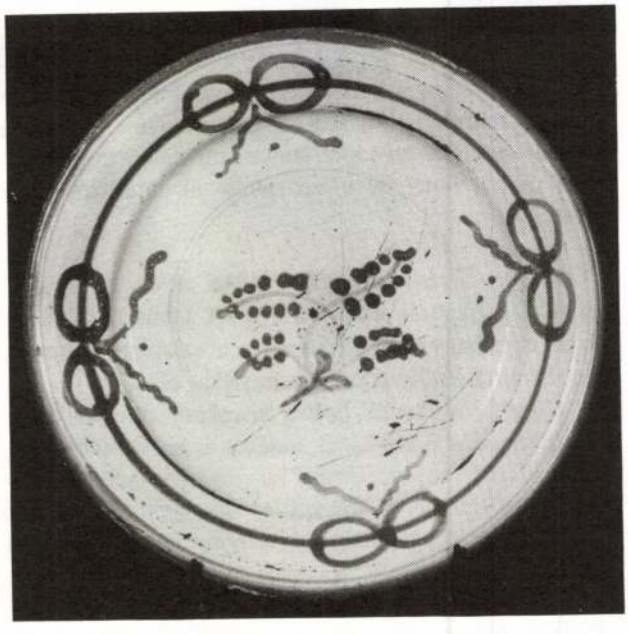

7. ábra. Fazekas tál, ltsz. 51.678.

8. ábra. Tál, ltsz. 51.666.

csokor díszítéssel. Öblében szalaggal átkötött kis virágcsokor. Ugyancsak polgárias ízlést tükröz az 51.666. leltári számú kaménycserép tál, amely kívül-belül fehér ónmázas, hullámos pereme és a rajta elhelyezett apró virágos indák, az öblében lévő szegfűs csokor egyaránt porcelán előképre utalnak.

Egyértelműen fazekas edények után készültek azok a korai díszedények, amelyek 563-as és 564-es számmal szerepelnek a fazonkönyvben, és önálló tervként a JPM adattárában (ad. 61.447.28.). A korai tervekre jellemző módon, ügyetlenül megrajzolt, feltehetően a Zsolnay nővérek egyikétől származó terven duplafülű, fedeles edényeket látunk, olyan formákat, amelyek a magyar fazekasságban nem használatosak. Ívelt fülük jellegzetesen historizáló, többszörösen tagolt, csúcsos fedelük török hatást mutat. Elképzelhető, hogy a helyi bosnyákok által meghonosított, balkáni típusról van szó.

A stíluselemek keveredésére jó példa a Kresz Mária által is publikált (KRESZ, 1971) ún. „arató korsó", amelyet már Nikelszky is említ, mint olyan népies formát, amelyet 1874-75-ben „Pannonia" típusú dekorral

9. ábra. Mintarajz, ad. 61.447.28. (papír, vízfesték).

láttak el. A JPM gyűjteményében lévő barna mázas arató korsó (ltsz. 52.149.) több szempontból is érdekes. Sgraffito díszítése nemcsak a Zsolnay kerámián, de a magyar népi fazekasságban is ritkaság. SOPRONI Olivér szerint[9] a sgraffito technika a VIII-IX. században az egész Keleten közkedvelt, a talpas tállal együtt a rituális használathoz kapcsolódik. Ezért a török kerámiaművészet, majd ennek hatására a magyar sem fogadta be teljesen. (Kivéve a Felső-Tiszavidék görögkatolikus lakosságát, amelynek körében ünnepi alkalmaknak szentelve a legutóbbi időkig élt ez a technika, illetve a hozzátartozó díszítménykincs.)

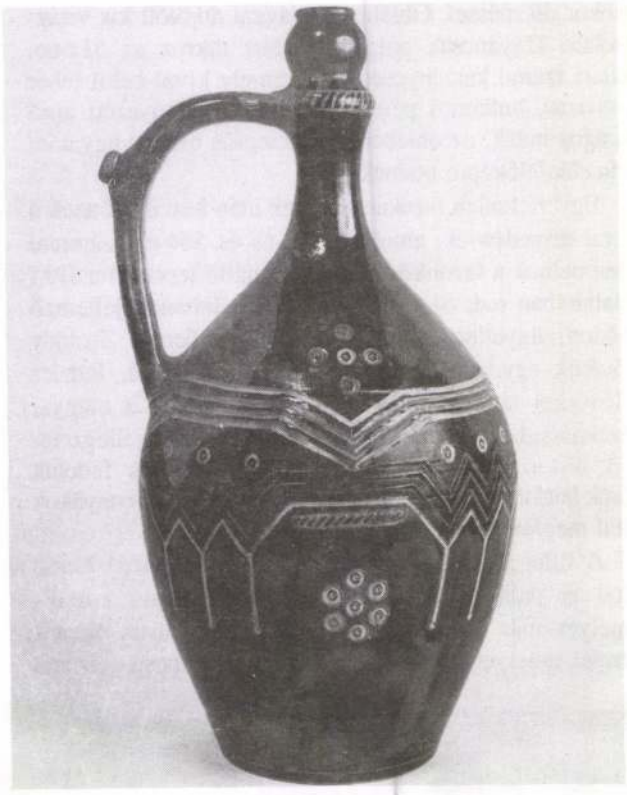

10. ábra. „Arartó korsó", 1874-75, ltsz. 52.149. Mázas keménycserép sgraffitto díszítéssel.

11. ábra. Tervrajz, F: 275/A, B, C.

A Zsolnay gyűjtemény néprajzi vonatkozású anyagából is hiányzik ez a technika, egy feliratos butellát kivéve, ezért kézenfekvőnek látszik, hogy a sgraffito eljáráshoz kapcsolódó motívumokat a bronzkori mészbetétes edények formavilágát és díszítménykincsét feldolgozó körből vegyék át, és ebben nem zavarta a tervezőt a források különbözősége.

Az Iparművészeti Múzeum tulajdonában lévő, Kresz Mária által publikált „aratő" korsónak (ltsz. 1315.) kissé nyújtott nyakú változata a JPM nyűjteményében lévő, 52.149. leltári számú korsó, barna mázas, arannyal szegélyezett zöld, kék és csontszín ún. „Pannon" vonalrajzos változata. A fazonkönyv tanúsága szerint ezt a formát egészen törökössé stilizálták a nyak megnyújtásával, illetve a nyaktagon elhelyezett gyűrűkkel, kupakkal látták el és végül tálcával, gyűrűs talpú pohárkákkal szervizzé bővítették – ezzel messze eltávolodva az eredeti, fazekas előképtől.

Ugyanebben az időben, 1875-ben készült Liptay báró megrendelésére egy fazekasmintával díszített, magyaros tálsorozat, amelyről csak Zsolnay Teréz visszaemlékezéseiből tudunk, egyetlen darab sem maradt belőle. „A műértő Liptay ezután a gyár első mecénásainak egyike lett, megértve a honi vállalkozás első zsenge hajtásainak báját és a bennük rejlő nagy ígéretet."

Az 1876-os szegedi kiállításon gazdag, változatos díszítésű korsókkal, csutorákkal, vázákkal, kávés és teáskészletekkel, csörgőkorsókkal szerepeltek. A magyaros díszítmények máz alatti kobalt és krómfestéssel, majolika mázzal vagy schmelzfestéssel technikával készültek. A fenti két példa, a megrendelésre és alkalomszerűen gyártott dísztál sorozat, és a vásárra szánt edénytípusok jelzik a magyaros forma- és díszítménykincs felhasználásának korlátait. Paraszti előképekből kiindulva csak a már említett ösztövér megoldások születhettek az olyan műfajokban, mint a kávés vagy teás szerviz, vagy akár a váza. Az eredetileg víz, bor vagy pálinka tartására használt korsó csak bizonyos típusú ízlésnek felelt meg díszedényként, a népies formák furcsán hatottak volna a tőlük idegen funkciókban. Ezért a díszedényként használt típusokat az eredetinél sokkal gazdagabban díszítették, míg a használati edények sokáig megőrizték származásuk jegyeit.

A paraszti használatban elterjedt füles kancsónak több változata élt tovább használati edényként a Zsolnay gyártmányok körében. Az 1873-74-ben készült madaras díszű (JPM ltsz. 52.76.) és az 1875-76-ban készült (JPM ltsz. 52.51) virágindás, majd az 1878-as stilizált virágdíszes (ltsz. 52.85.) kancsók közös vonása a paraszti kézművességhez közel álló, egyszerű és spontán díszítésmód, amely arra vall, hogy a gyárban dolgozó, eredetileg önálló fazekasként működő festőtől származik a kivitel.

A használati edények között ezek a formák egészen a XX. század elejéig tovább élnek.

A másik ilyen edénytípus az élelmiszerek tárolására szánt kétfülű, keskeny peremmel ellátott, széles szájnyílású fazék, amely készülhet fedővel vagy anélkül. A zsírosbödönnek is használatos edény gyártása is folytatódik (az 1-es fazonkönyvben a 28-as számon látható) egészen az első világháború végéig. Nikelszky említi, hogy az első világháború idején „meg egy-két zsírosbödönre máz alatti fluor savakkal disznóölési jelenetet festett" – mint a főnök, Zsolnay Miklós ajándékára az akkori miniszternek –, ilyesféle felirattal: „Egy kis ízelítő köll a régi jó időkből" – „pinx. Nikelszky G." – „1917. Hadiév, december hó". A népies életképpel díszített edény ma is megtalálható a JPM gyűjteményében (ltsz.: 51.5513.).

12. ábra. Zsírosbödön, 1917., ltsz. 51.5513. Terv: Nikelszky Géza. Máz alatti kobalt rajzos.

A használati edények mellett a 80-as évek elejére kialakul a népies forma és motívumkincs felhasználásának másik módja, amely nem annyira a forrás tisztasága, az átvett motívumok eredetisége, mint inkább a népiesség szimbolikus értéke miatt vált ki elismerést.

Már Klein Ármin munkásságában is megfigyelhető, hogy élesen szétválik a paraszti hagyomány átvétele és a népiességnek a festészetből korábbról már jól ismert, zsánerszerű megjelenítése. Klein közkedvelt kulacsának formája paraszti előkép után készült, díszítménye azonban tipikus példája a zsánerfestészetnek, mulatozó, szüretelő vagy lakodalmat ülő parasztjainak semmi köze az iparművészeti forma és díszítménykincs megújítására tett kísérletekhez.

A kulacs, ez az eredetileg az antikvitásból származó, a középkori zarándokok által elterjesztett edénytípus, a népiesség, a magyaros jelleg szimbólumává vált. Reprezentatív szerepét jól tükrözik a Zsolnay Teréz által a gyári múzeum anyagáról felvett leltárkönyv bejegyzései: az „ungarischer Krug" mellett a leggyakoribb magyaros típus, és számban messze felülmúlja az előzőt a „csutora".

13. ábra. „Csöcsös" korsó, fazekas munka, ltsz. 51.619.

A kulacs eredetileg bor és pálinka tartására egyaránt szolgált. Legáltalánosabb formája a kerek kulacs, lábbal, hogy le lehessen állítani, keskeny oldalán fülekkel, hogy azon szíjat átbujtatva vállon is lehessen hordani. Kevésbé elterjedt formája a középen lyukas pereckulacs. A paraszti kézművességben meglévő hagyományt, amely szerint az edényt belbecsének megfelelően díszítik, fejlesztette tovább a Zsolnay gyár a különféle nagyságú csutorák

gazdagon festett változataival. A Zsolnay adattárban lévő tervrajz három díszes kulacsot ábrázol (ad. 61.449.37.). Mindhárom magyaros díszítésű. Az 525-ös fazonszámú kulacs kerek oldallapján reneszánsz jellegű virágkosár tulipánnal, az 526-os fazonszámú kulacson a stilizálás formai jegyei: a vállszíj tartására két plasztikus voluta szolgálna. Oldallapján erősen stilizált, kék sávokkal szabályosan kiosztott mezőkben ismétlődő, szinte naturális tulipán motívum. A harmadik, 527-es fazonszámú pereckulacs csipkézett vállszíjtartóval, testén az úrihímzésből átvett, indás, tulipános motívummal.

Mint a fenti példák mutatják, a szimbolikus funkció, az elvontan és semmiképpen sem a stílustisztaság jegyében érvényesülő népies díszítmény veszi át az eredeti motívumok helyét. A magyaros motívumok ilyen értelmű felhasználása, átalakítása mellett több gyakorlati érv szól. Az írókázott díszítmény szükségképpen olyan mértékben egyedi, hogy azt a gyári termelés nem engedheti meg magának. A díszkerámiánál a technikai színvonal érvényesítése és a vevők igénye egyaránt fontos tényező. A magyaros motívumoknak a török díszítményekkel való rokonsága olyan ösztönös felismerés, amit egyaránt elősegített a történeti tudat és az európai díszítőművészetben hódító orientalizáló divat.

A magyarosnak vélt virágok, indák óhatatlanul alakulnak a korízlésnek megfelelően törökös vagy perzsa modorúvá.

Zsolnay Júlia tervezte az 1878-79-ben készült bokály díszítményét (ltsz.: 51.2139.). Az erdélyi forma a legkorábbiak között szerepel (F: 10), de a dekor is hasonló korú (D: 46). A kettő párosítása jelzi a népi formák gazdagításának, az iparművészethez közelítésének igényét. Mert bár az 1880-as évekre bevett szokás lett a népi kerámiák, – közülük is elsősorban a bokályok – és textíliák gyűjtése és lakásdekorációként való alkalmazása, nem szabad megfeledkeznünk a vásárlók azon népes táboráról sem, amely többet, divatosabbat várt egy kerámiagyártól. A bokályon a dekor törökös, geometrikus díszű szegélyekkel felosztott felületen ovális, karéjosan tagolt medálban elhelyezett virág.

Az edény formájának és a rajta elhelyezett díszítménynek az ambivalenciája talán Zsolnay Júlia gyakorlatában volt a legáltalánosabb. Másik tervrajzán (ad. 448.43.) a siklósi korsó formára az úrihímzés által inspirált, egy tőből fakadó, szimmetrikus elrendezésű virágdíszes indát tervezett.

Már a 70-es évek végén kialakult a magyarosnak érzett stílus az ornamentikában, amely az úrihímzés és a népi textiliákon használt virágmotívumok szimmetrikusan elrendezett, indákkal tagolt, dús szövevényét jelentette (D: 287, 288).

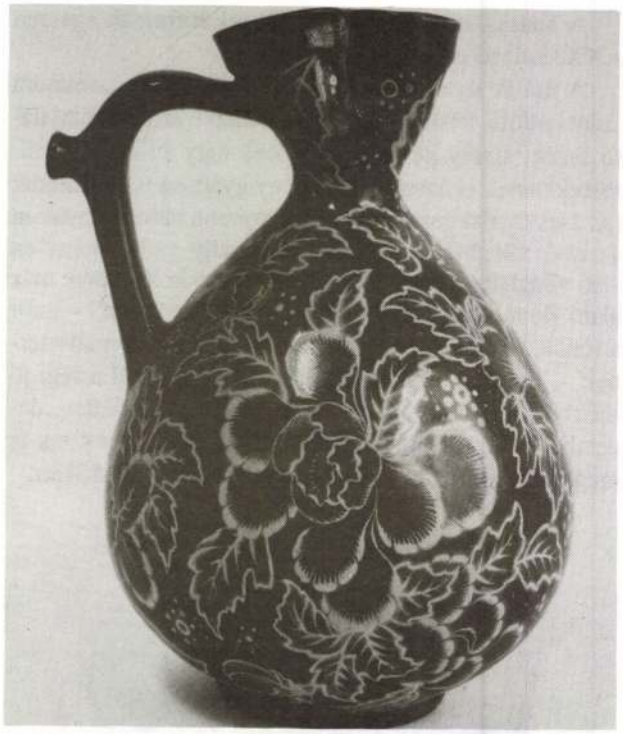

14. ábra. Korsó, 1897., ltsz. 52.606. Keménycserép, eozin.

A stílusnak ez a felszabadult értelmezése teljesedett ki Sikorski Tádénak egyébként is sokirányú munkásságában. Az eredetileg építész képzettségű, lengyel származású Sikorski Zsolnay Júlia férjeként került a családba és a kerámiagyártásba. Rutén modorú díszedényeivel új hangot hozott a népies díszkerámiába. 1880-as keltezésű formatervén (F: 545, 546, 547) a díszkancsók nyílását kis nyúlványok díszítik, az edénytesten plasztikus, áttört rozettadísz, a kancsó fülén plasztikus madár, amelyet gyakran megismétel, az 52.120-as leltári számú korsón például szimmetrikus elrendezésben. Az edények plasztikai gazdagodását elegánsan egészíti ki a díszítmény visszafogottsága, geometrizáló jellege, amelynek finomságát arany kontúrozással emeli ki. Sikorski nem riad vissza attól sem, hogy a rutén díszítményeket a mohácsi korsón, vagy török formán is alkalmazza[12]. Rutén stílusú díszedényei előremutatóak, szabad formálásukkal, a népművészetből nyert inspiráció elfogulatlan kezelésével már a szecessziós tervezőmódszert előlegezik.

Az 1880-as években átmenetileg háttérbe szorulnak a magyaros formák és dekorok, hogy helyt adjanak a páratlan technológiai gazdagsághoz kapcsolódó mór, közel- és távolkeleti hatásoknak, az ékszertechnikával, üvegtechnikával készült áttört, dúsan aranyozott edényeknek.

A 90-es években aztán újra előkerült a népiesség, ezúttal a millennium tükrében, a nemzeti karakter kifejezőjeként. A gyári technológia azonban olyan mértékben eltávolodott a paraszti kézművesség színvonalától, hogy nyilvánvalóan csak áttételesen lehet inspirálója a tervezésnek. A millenniumi kiállításra szánt „magyaros" munkák az új technika, az eozin lehetőségeinek megfelelően gazdag színezésükkel, irizáló fényükkel tűnnek ki. A motívumkincs, amit felhasználnak, összetett és bonyolult.

A JPM gyűjteményében lévő 52.606.-os füles korsó formai előképe a gyűjteményben lévő siklósi korsó (ltsz. 51.619.). Az eredeti cserépedény, ún. „csöcsös" korsó barna mázas, fehér ónmázas díszítéssel, amelyet írókázott csíkok egészítenek ki. A Zsolnay gyárban 1897-ben készült változat mustrája szinte naturálisan aprólékos virág- és levélminta, amelyet kontúrvonalak emelnek ki. Színezése – sötétkék alapon vörös és kékeszöld – az eredetitől eltérően az eozin technikában rejlő festői lehetőségeket aknázza ki.

Az 1890-es évek végén a fazonkönyvek tanusága szerint nagyobb számban tűnnek fel a paraszti fazekasságból származó formák. A 7-es fazonkönyvben szereplődíszkorsók jelzik az ízlés változását: a szűk, gyűrűs nyakú, öblös szájú díszedények bár követik az előkép formáját, megnyúlt arányaikkal, erőteljes tagolásukkal finomítják azt (F: 5176, 5179, 5180). Az 5177-es fazonszámú kulacs még tovább megy az eredeti forma megváltoztatásában: talpa megismétli a vállszíjtartó áttört motívumát, homorú oldalfalának közepén áttört, kerek nyílás, amellyel átmenetet alakít ki a teljes és a pereckulacs között.

Ennél jóval messzebb megy a szabad formálásban Apáti Abt Sándor, aki a már korábban ismert és alkalmazott „askos" típusú korsót dolgozza fel duplafalú edényekhez készült variációin. A kettős nyílású korsó eredete kecskebőrből készült tömlő[13]. Magyarországon kizárólag a Dunántúlon ismeretes, az Alföldön vagy Erdélyben nem fordul elő. Ez az antik edénytípus az egykori római birodalom területén élt tovább, a középkorban gyakori volt állatfej kiöntővel. A technikai lehetőségek mellett feltehetően ez a típus inspirálta Apáti Abtot 6170-es és 6171-es fazonszámú, gömbtestű díszedényeinek tervezésénél. Legszembeötlőbb a hasonlóság a 6199-es fazonszámú rajzon, amelyen csak két nyílás szerepel, elhelyezésük és az edény formája egyaránt az askosra utal.

Sikorski Tádé az 51.4824.-es leltári számú díszkorsóján szintén az askos típust dolgozza fel (1902-es formaterv). Ezt fehér alapon magyaros virágmotívumok díszítik, fogantyúja alatt áttört, duplafalú motívummal. A CSENKEY Éva által publikált[14], feltehetően Apáti szecessziós tulipán dekorjával díszített változat jelzi, hogy az építészekhez hasonlóan a szecesszió formatervező művészei is meglelték a századfordulón a népművészetben rejlő konstruktív, formaalakító lehetőségeket. A paraszti fazekasság funkcionális tisztasága tehette indokolttá, hogy feltűnnek korábban nem gyártott edénytípusok, mint a 6460-as fazonszámú tál, amelynek közvetlen előképe Zsolnay Vilmos mintagyűjteményében őrzött fazekas tál lehetett.

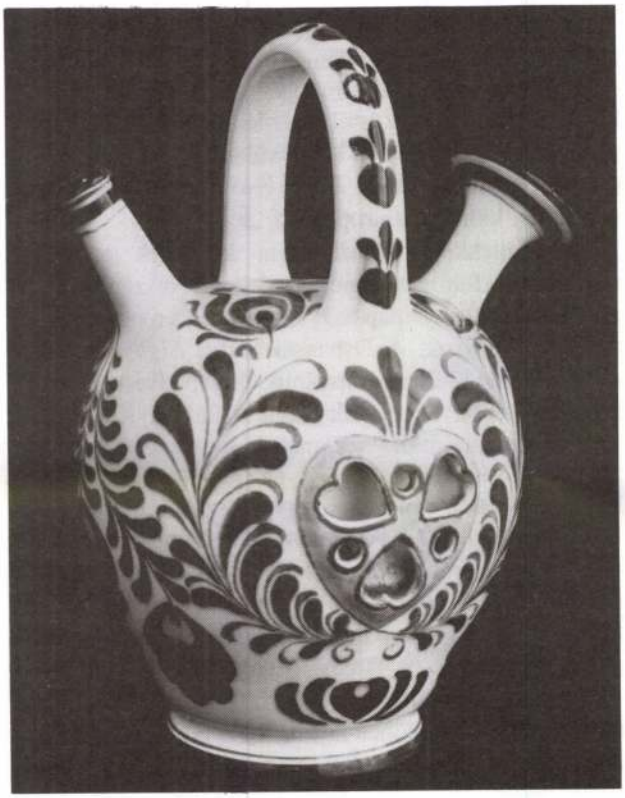

15. ábra. Díszkorsó, 1902., ltsz. 51.4824.
Terv: Sikorski Tádé. Keménycserép, majolika máz.

Ugyancsak 1902-ben tervezte Sikorski Tádé azokat a korsókat, amelyek a paraszti típusokból kiindulva egy-egy motívumot dolgoznak fel, és amelyek kifejezik a tervezőnek a különleges formák iránti vonzódását. A 6900, 6901, 6902-es fazonszámú korsókat (ez utóbbi alapján készült a fent említett 51.4824.-es leltári számú díszkorsó) az askos kiöntőnyílása inspirálta. Ez a csőszerű nyúlvány az egyiken kerek nyílásokkal áttört lappal kapcsolódik az edénytesthez, a másikon gombokkal díszített fület kap. A 6903-as fazonszámú korsón gyűrűs nyakú, tölcséres szájnyílású, hagyományos formájú korsóhoz illeszti az askos kiöntőcsövét. A 6904-es fozonszá-

mú korsón a hagyományos formát törökös szájnyílással látja el, a fület megkettőzi és gombokkal díszíti, ami által a funkcionális elemből plasztikus díszítőmotívumot teremt.

6905-ös fazonszámú díszkancsója a koronás korsó díszedénnyé formált változata, amelyen a felső, eredetileg vízszűrésre használt rész olyan távol kerül a zárt gömb testtől, hogy egyértelművé teszi a funkciótól való teljes eltávolodást. Kiegészül viszont az edénytesten elhelyezett, plasztikus, áttört, rozettás díszítménnyel, amely a felső rész koronájára rímel.

Ugyancsak Sikorski tervezte még abban az évben (1902) a 6917-es fazonszámú kulacsot, amely szintén az eredeti típus szabadon formált változata. Teste szabályos kerek idomú, a szokástól eltérően lapos. A szíjtartók plasztikus díszítő elemekké alakulnak át. Szája nyújtott, csúcsos gombbal zárul. A 6918-as fazonszámú kulacs szívalakú, kiöntője antropomorf „fej".

A fentiekkel párhuzamosan készültek a sokkal triviálisabb felfogású, népies jellegű dísztárgyak is, amelyek közül az óralap hagyományosan a reprezentációs műfajhoz tartozik. A Dsbanski Sixtus Sigismund által tervezett, 6622-es fazonszámú óralap ívesen tagolt, közepén kerek, az órának szánt nyílással. Két oldalát leveles indán álló, szimmetrikusan szembefordított „kakas" motívum díszíti, amelynek néprajzi vonatkozásai kevéssé lehettek ismertek a tervező számára. A 6623-as fazonszámú, ugyancsak általa tervezett óralap kontúrvonala kis koronamotívumokkal tagolt, díszítménye bimbós indából kinövő gránátalma és tulipán motívum. Az óra fölött meglepő módon apró kulacs szerepel ornamentális díszítményként.

Kapás Nagy Mihály, aki 1899-ben a szecesszió térhódításával egyidőben kezdte több, mint ötven esztendős Zsolnay gyári pályafutását, a népies zsánerjelenetek tervezésében a Klein által megkezdett hagyomány folytatója lett. 6922-es mintája szecessziós stílusú falikép, amelyet két plasztikusan formált fatörzs keretez. A falikép nyáját legeltető juhászt ábrázol cifra szűrben, hagyományosan idillikus megfogalmazásban.

1906-ban – szobrász lévén – kísérletezik a népies formaadás modernizálásával. 7210-es fazonszámú perselye kulacs-forma, oldalán keskeny nyílással, a perselyhez illő malac és bőségszarú dekorral. 7912-es fazonszámú hamutartója ovális forma, amelyet pásztor figura keretez olyan módon, hogy bal oldalán van a fokosra támaszkodó figura, a fokos benyúlik a hamutálba, amelyet kétoldalt a cifraszűr két szárnya keretez. A 7872-es fazonszámú zsardineren az edényt pásztor és pásztorleány figurája fogja közre.

E sikerületlen példák mellett Mack Lajosnak, a szecessziós szobrászat élvonalát képviselő szobrásznak is van néhány kevéssé színvonalas életképe a fazonkönyvekben. A 7459-es fazonszámú faliképén vízparton álló, szűrt viselő parasztok intenek egy csónak után, 7460-as tervén sípot faragó, szűrbe öltözött pásztor, mellette fiatal lány, 7478-as fazonszámú faliképén ismét a Kukurica Jancsi és Iluska egy változata – mintha ez a népies-irodalmias motívum ragadta volna meg Mack fantáziáját.

A felsorolt, kissé erőltetett megoldások jelzik, hogy kötelező penzum lehetett a tervezők számára a „népies modor", olyan feladat, amely nem mindig elégítette ki alkotói fantáziájukat.

A bécsi származású és iskolázottságú, szecessziós stílusban jártas Dařilek Henrik is tervezett népies modorú ornamentikát (F: 7344, 7345, 7346) tálakra, amelyeken a szív alakú kontúrba foglalt gránátalmamotívumok szerepelnek. Dařilek nem adott semmit a tőle nyilvánvalóan idegen motívumkincshez, a közízlésnek leginkább megfelelő elemeket választotta ki és dolgozta fel iskolás modorban.

Apáti Abt Sándor is tervezett népies életképeket, ha nem is a szokványos modorban. 7608-as fazonszámú faliképe vászonfehérítő parasztlányokat ábrázol szecessziós stílusban és keretben, 7609-es fazonszámú faliképének kerete teknőalakú, benne lovagló parasztlegény.

Az 1904-ben keletkezett, 7248 és 7249-es fazonszámú díszedény tervén a varrottasok erősen stilizált formakincsét használja fel, a díszítmény karakterét a geometrikus rendbe szedett mustrák, erős kontúrvonalak adják. 7246-os tervén a szecessziós formaadású, enyhén szélesedő hengeres vázatesten szögletes virágedényből kinövő száron gránátalma motívum. A szögletes virágedény, a leveles inda, a gránátalma és a tulipán Abt népies-szecessziós diszítményeinek visszatérő elemei. Ez utóbbit florális szecessziós díszedényein is gyakran feldolgozza. 7753-as tervén jellegzetesen szercessziós formán jelenik meg a népies ornamentika. A kerek szájnyílás alatt közvetlenül elhelyezett négy apró fül az ornamentikából kiszakadt, plasztikussá vált szirom motívummal kapcsolódik az edénytesthez. Az ornamentális elem plasztikus diszítménnyé való alakítását figyelhetjük meg a 7852-es fazonszámú kaspón, amelyen a virágedényből a kaspó lábához csatlakozó motívum lesz. 7948-as fazonszámú tervén a szecessziós formájú váza felületén plasztikus ornamentális díszítményként jelenik meg az erdélyi bokályokról ismert négyzetrácsos díszítmény, a hagyományos alsó harmadban. Fölötte erősen leegyszerűsített és geometrikussá stilizált tulipán motívum, amelyet négyzetes formába írt geometrikus mustra egészít ki.

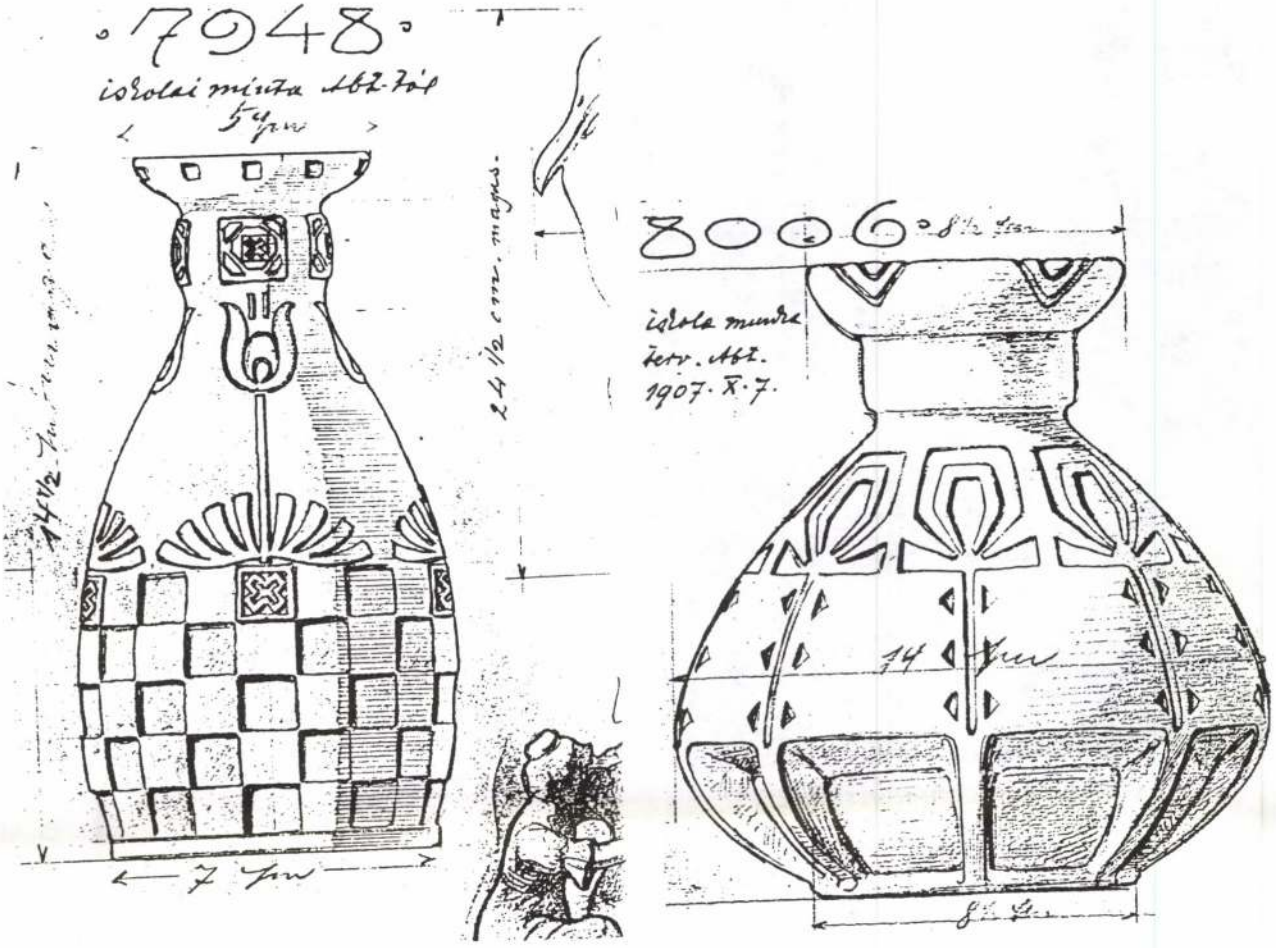

16. ábra. Apáti Abt Sándor tervei, 1907.

Apáti Abt egyébként a formaadásban is kedveli a letisztult, geometrizáló jelleget. 7278-as és 7279-es díszkorsó tervén az edények formai jellegét a szögletesen alakított fül adja meg. A korsó felületét az eredeti három virágos vagy virágcsokros, edényből kinövő szerkezetből kiszakadt, szecessziós vonalvezetésűvé alakított indák tagolják.

Apáti Abt konstruktív formavilága azonban korántsem volt tipikus a század első évtizedében. A mintakönyvek által terjesztett, kommercializált díszítménykincs afféle népnyelvként terjedt az iskolák, kézimunkakörök, kiállítások révén[15].

Ez a kissé édeskés, historizáló népiesség vonta bűvkörébe Nikelszky Gézát is, aki szívesen dolgozta fel a csodaszarvas motívumot. (Dekorkönyv, VI. 5140, 5143, 5144.) Népies szecessziós motívumait (Dekorkönyv, VI. 5122-5131) a közkézen forgó mintalapok nyomán stilizálta. A saját kútfőből merített, népiessé formált díszítményekhez a pásztorfaragásokat is felhasználta forrásként (D 5166).

Az 1911-es torinói világkiállítás magyar pavilonjában, amelyet Tőry Emil és Pogány Móric tervezett, a grès szobrok, a külső és belső burkolatok, sőt még a berende-

17. ábra. Kúpváza, 1916., ltsz. 51.4771.
Terv: Václav Novotný. Keménycserép, eozin.

zés egy része is a Zsolnay gyárban készült. (Pogány Móric, Grès ülőke a turini kiállítási pavilonba, F: 8435, a Vízudvar régi magyar lószerszámok motívumait feldolgozó csillárjának eozin gombjai F: 8435.) A kiállítási csarnokon a geometrikussá stilizált, archaizáló formavilág uralkodott, amely alaposan átformálta a Vízudvar belső burkolatát tervező Nikelszky szemléletét.

A torinói díszburkolat stilizált figuráit, a magyarság eredetére utaló csodaszarvast szinte jellé redukálta. A fényes fekete alapon színes eozinmázzal megrajzolt tulipánok, madarak nem egy régi formavilág felidézését, hanem a modern formanyelv megelőlegezését jelentették, amely a körülmények szerencsétlen alakulása folytán nem teljesedhetett ki.

1916-ben Václav Novotný, a cseh származású edényfestő szlovák népi motívumokat használt fel díszedényeken. A gyűjteményben lévő 51.4771.-es leltári számú kúpváza csontszín alapon zöld-sárga-viola eozinfestéssel, ágon ülő madár motívummal, a népi díszítmények közvetlen feldolgozásának kései, elszigetelt példája.

A 20-as, 30-as évek szegényedő díszműgyártásában a népiesség jobbára kommersz porcelánfigurákra korlátozódott.

Jegyzetek

1 RUZSÁS Lajos: A pécsi Zsolnay gyár története, Budapest, 1954. 62. p.
2 ZSOLNAY Teréz – M. ZSOLNAY Margit: Zsolnay Budapest, 1974. 31. p.
3 KRESZ Mária: A baranyai népi fazekasság hagyományai a Zsolnay gyárban. In: 100 éves a Pécsi Porcelángyár, Pécs 1971. 45. p.
4 KRESZ, 1971. 52. p.
5 NIKELSZKY Géza: A Zsolnay gyár története, Pécs, 1959. 29. p.
6 ZSOLNAY Teréz, 1974. 53. p.
7 ZSOLNAY Teréz, 1974. 59. p.
8 HOFER Tamás: Ethnographia, 1975.
9 SOPRONI Olivér: Bachminszky kerámiája. A JPM Évkönyve, 1959. 215. p.
10 ZSOLNAY Teréz, 1974. 59. p.
11 NIKELSZKY Géza, 1959. 49. p.
12 SOPRONI Olivér: A magyar művészeti kerámia születése. A török hódoltság kerámiája, é. n. 231. p.
13 KRESZ, 1971. 49.p.
14 CSENKEY Éva: Zsolnay szecessziós kerámiák. – Budapest, 1992. 51. p.
15 VÁRADI Szilárd: Magyar díszítmények, Budapest, 1910. FÜLEKI József – MOLNÁR Jenő: Magyar minták szabadkézi rajzolásokhoz. é. n. Klösz és fia, Budapest.

Irodalom

CSENKEY Éva: Zsolnay szecessziós kerámiák. – Budapest, 1992.
HOFER Tamás: Három szakasz. – Ethnographia, 1975.
KRESZ Mária: A baranyai népi fazekasság hagyományai a Zsolnay Gyárban. In: 100 éves a pécsi porcelángyár. – Pécs, 1971.
NIKELSZKY Géza: A Zsolnay gyár története. – Pécs, 1959.
RUZSÁS Lajos: A pécsi Zsolnay gyár története. – Budapest, 1954.
SOPRONI Olivér: Bachminszky kerámiája. – A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, 1959, p. 215-249.
SOPRONI Olivér: A magyar művészi kerámia születése. A török hódoltság kerámiája.
ZSOLNAY Teréz – M. ZSOLNAY Margit: Zsolnay. – Budapest, 1974.

Volkstümlichkeit und Folklorisierung in den Zsolnay Keramiken

Orsolya KOVÁCS

Die in der Aufklärung wurzelnde Weltanschauung hat das Interesse an den Gegenständen der volkstümlichen Kultur bis zur Mitte des 19. Jahrhunderts immer mehr verstärkt. In Ungarn wurde das künstlerische Niveau des Kunstgewerbes, das auch die industrielle Produktion geprägt hatte, mit der Absicht verknüpft., die Grundlagen der „nationalen" Kunst abzulegen. Das früheste Erscheinung dieser Bestrebung kann in den Zsolnay Keramiken beobachtet werden.

In der frühen Periode der Zsolnay Fabrik, den beinahe 10 Jahren nach 1853 wurden in der von Ignác Zsolnay geleiteten Manufaktur außer Tonwaren, für Baudekoration geeigneten Terrakotten und glasierten Wasserleitungsröhren auch gewöhnliche Töpferwaren hergestellt. Aus dieser Periode wurde in der Sammlung des Janus Pannonius Museums ein Krug (Registriernr. 52.92) aufbewahrt, dessen Aufschrift am Hals „Es lebe der König!" lautet.

In der Landesausstellung in Székesfehérvár 1879 hat die Zsolnay Fabrik mit den vervollständigten, „national" entwickelten Varianten von „hausgewerblichen" Formen und Dekors Aufsehen erregt.

Das in Vilmos Zsolnay geweckte Interesse bezog sich teils auf die geschäftlichen Möglichkeiten, die sich im Hausgewerbe zeigten, teils deutete es auf seine künstlerische Verlegung hin, da er selbst Dekors in volkstümlichem Stil entworfen hatte. Er soll auch mit der Initiative für eine Sammlung von ethnographischen Gegenständen begonnen haben, die im späteren von seinen beiden Töchtern, Júlia und Teréz fortgesetzt worden war.

Im allgemeinen kann festgestellt werden, daß der „Mohácser Krug", der ebenso aus Mohács stammende „türkische Krug" mit breitem Ausguß, bzw. der Siklóser Krug zu den beliebtesten Typen gehörten, die in der Produktion angewendet wurden. Sie sind, wenn auch nicht in ihrer Dekorierung, aber in ihrer Form bis zum zweiten Jahrzehnt des 20. Jahrhunderts erhalten geblieben, ähnlich wie der Krug mit „Krone" und Askos. Letzteres weist auch Varianten mit Jugendstildekors auf. Die volkstümliche Formenwelt war den Designern des Jungendstils auch deshalb nicht fremd, weil sie die ursprünglichen Motive von Anfang an sehr variabel verwendet hatten. Die Künstler der Zsolnay Fabrik begegneten nicht mehr der von ihnen als authentisch betrachteten, „uralten" Bauernkultur, sondern deren städtischen handgewerblichen Resten, bzw. einer solchen dörflichen Variante, die mit der Fabrikindustrie hoffnungslos zu konkurrieren versuchte.

Völkische Formen, ungarische Dekors wurden sowohl für repräsentative- wie auch Gebrauchszwecke angefertigt. Nach bäuerlichen Vorbildern entstanden schwache Entwürfe in verschiedenen Kunstbereichen wie Kaffee- und Teesets, oder Vasen.

Zu Beginn der 80er Jahre bildete sich eine andere Verwendungs-art von volkstümlichen Formen- und Dekorationselementen aus, die den Akzent von der Abstammung immer mehr auf den symbolischen Wert der Volkstümlichkeit versetzte. Als schönes Beispiel dafür gilt die Feldflasche, dieses von mittelalterlichen Pilgern verbreitete Tipu, das seinen Ursprung in der Antike hatte, und in Ungarn zum Symbol der Volkstümlichkeit und des Nationalcharakters wurde. Bereits in den 70er Jahren des 19. Jahrhunderts entwickelte sich in der Ornamentik ein als ungarisch angesehener Stil, der aus der Verwendung von „Herrenstickerei" und völkischer Dekorationskunst entstand.

Die freie Interpretation des volkstümlichen Stils fand ihre Vervollkommnung in Tádé Sikorskis vielseitiger Tätigkeit. Durch die Verwendung von Anregungen aus der Volkskunst legte er am frühesten, bereits 1897 Formenentwürfe in Jugendstil vor.

Die in der Fabrik der Jahrhundertwende tätigen Künstler, in erster Reihe Sándor Apáti Abt, entdeckten auch die konstruktiven Gestaltungsmöglichkeiten, die in der Volkskunst aufzufinden waren.

Die funktionelle Reinheit der bäuerlichen Töpferei ermöglichte, daß um die Jahrhundertwende verschiedene, früher nicht hergestellte Gebrauchsgegenstände aus dem bäuerlichen Leben in der Produktion der Zsolnay Fabrik auftauchten. Außerdem wurden auch triviale Zierstücke mit volkstümlichem Charakter hergestellt, wie z.B. die Genreszenen von Mihály Kapás Nagy.

Der letzte große Durchbruch der Volkstümlichkeit waren die von Géza Nikelszky entworfenen Beläge, Puffer bzw. Vasen im ungarischen Pavillon der Weltausstellung in Turin 1911. Sie zeigten eine sich herausbildende moderne Formenwelt, die wegen der unglücklichen politischen Umstände doch nicht entfaltet werden konnte.

Zsolnay László festö.

Katol.Szemle.1931.I.128-35.l.

Zsolnay László, MDK

A Szinyei Társ. értékes tárlattal ünnepli a 25 esztendős Ernst múzeumot.
Az ünnepi kiállításon a Szinyei Társ. több elhunyt művészének munkái is szerepelnek.

Dérány András: Két kiállítás.
Uj magyarság. 1937.okt.17. 6.l.

Zsolnay kászló
Eparmüvész

Zsolnay keramiával díszítette
falát és Törley József archépe lát-
ható rajta a Törley pince épi-
tésze.

Molnár Aurél: Az utolsó harty
Tükör, 1974. dec. 31 – 18 lap

Zsolnay László

- 1957 - festményekből és rajzokból álló kiállítása nyílik a Janus. Pan. Múzeumban - ebben az évben.

A Jan. Pan. Múz. kiállításai

Jan. Pan. Múz. Évk. 1974 XIX.

Zsolnay László

un. mapos vázája szereplt az 1926-os budapesti Tavasz i Vásáron

Zsolnay Teréz ia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Corvina 1974

204.o.

Zsolnay Láazló

192o-as évek második felében továbbfejlesz-
tette a kisplasztikák máz alatti festését.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
Corvina 1974
2o5,o.

Alkotó fiatalok

Zsolnay László

Szolnok Megyei Hírlap, 1978. szept. 10.

Zsolnay László, a Vegyiművek képzőművész szakkörében tölti szabad idejét. Mintáz, szervez, vitatkozik...

Fotó: Kőhidi

ra a Pflichtára — recsegett. — Küldje be.

A főosztályvezető a teljesen üres íróasztalnál ült. Beosztottjának a tárgyalások gyakoriságára utaló dohányzó-

volt fiatal altiszt. Közlékenysége azonban fokozatosan alábbhagyott. Pedig Cézár szívesen hallgatta volna, mert a háború előtti idők hétköznapjairól keveset tu-

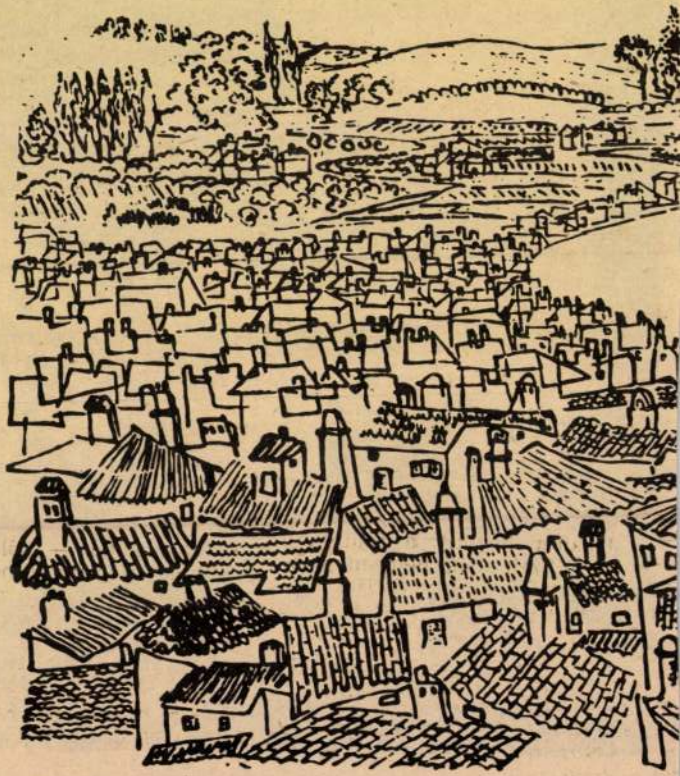

Makrisz Zizi: Olasz kisváro

Zsolnay László

művei közül az 192o-as évek második felében a Szőlőt evő mackót, a Kakadut, az Oroszlánt, az Ülő törököt, a nagy állatos vázát gyártották ismét a Zsolnay gyárban.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Corvina 1974

2o3.o.

Zsolnay László

munkája a közel egyméter magas papagályos,
és pávás váza,magas nyaku,piros váza, gömbváza
női alakokkal és pálmákkal ása domb rmüves
,csigás váza a maszkot ábrázoló fedővel.

Zsolnay Teréz a,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
Corvina 1974 195.o.

Zsolnay László

tervezett az 191o/es években néhány darabot, mint a muzeumban kiállitott dombormüves állatos vázát,a szőlőt evő mackót, a törököt, az eozin kivitelü nagy gömbvázát női aktokkal.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay

Corvina 1974

194.o.

Tsolnay László
iparmű rész-vegyész

Miltalics,

Németh Lajos: Csontváry Muzeum - problémákkal.
MŰVÉSZET, 1973.december - 46.oldal

Zsolnay László

Az 1873-as bécsi világkiállítás-
son Diszoklevél" és Érdemérem"
jut" a pécsi gyár működéséért
Zsolnay Lászlónak.

---: - bükkösdi -- : Hagyományok és vivmányok.
Müvészet, 1973.szeptember - 41.oldal

Isolnay László

Isolnay Pécsett elemte vánákat, rajnai modorú sörösborsókat, patikvedényeket, bécsi, szentpétervári, párisi, angliai, amerikai rendeliseket bonyolított le.

---: - bükkösdi -- : Hagyományok és vivmányok.

Müvészet, 1973.szeptember - 41.oldal

Zsolnay László

1876-ban megjelenik a magas tűzű mázzal bevont Zsolnay Kerámiacserép. 1892-ben megkezdi Zsolnay a falburkoló lemezek gyártását.

---: - bükkösdi -- : Hagyományok és vivmányok.
Művészet, 1973.szeptember - 41.oldal

ZSOLNAI MÁRIA PASZTELLJEI

Városi Könyvtár, Győr

Érzékeny lelkületű fiatal művész mutatkozik be szülővárosában. Alig tette meg az első lépéseket, munkái máris meglepően egységesek. Manapság kevésbé népszerű eszközzel, a pasztellel kísérti meg a „természet rejtett arcának" és az önmagában épített világnak képi ábrázolását. Indítékai természeti gyökerűek, lapjain — néhány konkrétabb tájrészlet vagy motívum kivételével — mégsem a felszínek képe jelenik meg. „Gondolati festészetnek" nevezhetnénk talán, de ez sem fedi a lényeget. Finom felületű hártyagömböket formáz hideg kékkel és zöldekkel, de a burkot rögtön áttetszővé festi. Belül az apró buborékok, sejtkezdemények, indázó fonalak a születés, az élet apró jeleit hordozzák. Másik sorozatán fátyolfinomságú hullámok lebegnek, szinte érzékeltetni képes az életre keltő szellő simogatását. Vagy éppen sugárzó tűzgömbök idéznek meg reményteli napokat, horizont mögé rejtőző alkonyi hangulatokat. Balatoni tájain formákat oldó párák terjengenek, zöldek és barnák finom változatait kibontva. Külön „fejezetet" alkotnak az egy-egy fa szeszélyes alakzataira épülő képek: némelyiken szinte mesterien fokozódik látomássá az egyszerű motívum. A puha sötét hátterek kárpitján megvillanó, gesztusokat hordozó fehér vonalak sokszor mágikus erőt kölcsönöznek némelyik pasztelljének. A tiszta élményektől áthatott művek figyelemre érdemesek s kíváncsiságot keltőek a művész jövőjét illetően.

Salamon Nándor

Új Tükör 1989. XXII. 14. 6.

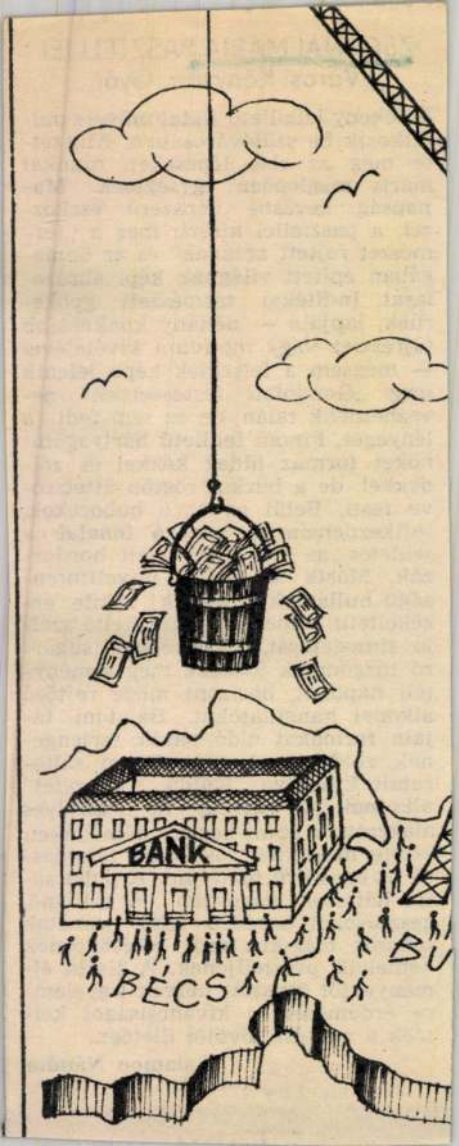
BANK
BÉCS
BU

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA:
DR. SUCHMANNÉ FILEBICS MAGDA

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ:
1989. FEBRUÁR 8-TÓL FEBRUÁR 25-IG
HÉTFŐTŐL PÉNTEKIG 14–18 ÓRÁIG
SZOMBATON 9–13 ÓRÁIG

A GYŐRI VÁROSI KÖNYVTÁR
HERMAN OTTÓ U. 22. SZ.

TISZTELETTEL MEGHÍVJA

ZSOLNAI MÁRIA

FESTŐMŰVÉSZ

KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÁSÁRA

1989. FEBRUÁR 7-ÉN,
KEDDEN 17 ÓRÁRA

ZSOLAY Mária festő

F. k.: Mezei György
SZGY. 89. 6870

Zsolnay-Mattyasovszky Miklós

Az Ernst Muzeumban mutatta be müveit. A kritika,-melyet m. sign-val közöl a lap,- két dolgot ismer el: az egyik, hogy igen ügyes, talentumos müvész, a másik, hogy az egész francia festészetet nagyszerüen ismeri. Beszámolójának végén Margitay megjegyzi: "szinte kisértésbe esik festményei előtt, hogy ne irjon-e hasábos méltatást a modern francia festőművészetről!"
A fenti sign.-val jelölt kritika három kiállitást ismertet. Az ezeken szereplő művésznévsort lásd: Kosztolányi Kann Gyula Élet, Bp. 1916. febr.27. VIII.évf.9.sz.211. lap.

Zsolnay Mattyasovszky Miklós

m. sign.-val /Margitay Ernő/ három kiállitásról számol be:
Garay Ákos és Honti Nándor a Könyves Kálmán Szalonban mutatja be müveit.
Tichy Kálmán és Tichy Gyula a Szent György-Céh aukciójának keretében szerepel müveivel.
Kosztolányi Kann Gyula és Zsolnay-Mattyasovszky Miklós alkotásaival az Ernst Muzeumban jelentkezik.

A müvészek munkájának értékelése az egyes nevek szerint külön cédulákon szerepel hivatkozással Kosztolányi Kann Gyula nevére.

Élet, Bp. 1916. febr. 27. VIII. évf.
9. sz. 211. lap.

MDK

Zsolnay-Mattyasovszky

kisplasztikai modelljei után készitett a Zsolnay-gyár uj szobrokat

Uj kerámia. Magyar Iparművészet 1926. 126.l.

MDK

Zsolnay-Mattyasovszky László, festőm.

Nympha. Repr.

Gerő Ödön: Az akt- kiállítás. -Magy.Művészet.1925.
391-392.l.

Zsolnay -Mattyasovszky László, festőm.

a valeurökben nem bizik. A konturba és a kétmere-
tüség igazába veti minden bizalmát.

Gerö Ödön: Az akt-kiállitáson.
Magyar Müvészet. 1925. 389.l.

MDK

Zsolnay-Mattyasovszky László

Női akt, repr.

Nemzeti képzőm. kiáll. 1934.

MDK

Zsolnay-Mattyasovszky László, festőm.

Nympha. Reprodukció,

Gerő Ödön: ?. -Magy.Művészet. 1925. 391.l.

Zsolnay-Mattyasovszky László MDK

Női akt, repr.

Mücsarnok 1934 Nemzeti Képzőművészeti Kiállitás

Zsolnay-Mattyasovszky László, festöm.

a valeurben nem bizik, a konturba veti minden bizodalmát és a kétméretüség igazába. Aktja is erröl tanuskodik.

Magyar Müvészet. 1925. 389-390.l.

MDK

Zsolnay-Mattyasovszky László, festőm.

a valeurökben nem bizik. A konturba veti minden bizalmát és a két-méretüség igazába. A ktját is ezze a hitével festette meg.

Gerő Ödön: Az akt-kiállitás.
Magyar Müvészet. 1925. 389.l.

MDK

M.Zsolnay László

Virágok és madarak, repr.

Szépm.Muz. Uj magyar képtárának kat. 1928.

Zsolnay-Mattyas-
ovszky László
festő

lásd

Mattyasovszky Zsol-
nay László

alatt

Buffalói (USA) magyar Kolónia

V. 300

MDK

Zsolnay-Mattyasovszky László

Gerő O.: Az okt kiállitás. Magyar Művészet 1925. 389.l.

Magyar Müvészet 1925.391.o. Kerényiné

Zsolnay-Mattyasovszky László:Nympha.

(l. Mattyasovszky alatt is!)

Zsolnay-Mattyasovszky László festő

Magyar Művészet 1925.369-392.o.
Gerő Ödön: Az akt-kiállitás.

MDK

Zsolnay Miklós,

végezte a Zsolnay-palotán a falburkolati piregrá-
nit munkát.

Korb és Girgl.- A Zsolnay-palota.
Magyar Epitőművészet. 1907.jul. 17-24.l.

MDK

Zsolnay Miklós

Grand prix kitüntetést kapott a st. louisi. világkiállitáson.

Művészet, 1904. 406.l.

MDK

Zsolnay Miklós gyáros

A Steindl-Céh utolsó munkaévében Zsolnay Miklós gyáros volt a társaság alelnöke.

Cikk: Steindl-Céh

Magyar Epitőművészet, 1907. 9.sz. 22.l.

MDK

Zsolnay Miklós

Zsolnay családja körében. Vas. Ujs. 1900. 200.l.

MDK

Zsolnay Miklós

három évre az országos képzőművészeti tanács tagjává nevezték ki

A magyar orsz. képzőm. tanács. Épitő Ipar 1908. jul. 12. 285.l.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 17
Telefon: 188-296, 188-307
DUNÁNTÚLI NAPLÓ
1974 JUL 2

1021

VENDÉGEK DEBRECENBŐL

A Janus Pannonius Múzeum kapuja előtt tanakodnak egy pillanatig: ki menjen előre. Az első benyomás rengeteget számít. Végül a lányok engem tuszkolnak maguk elé, mégiscsak ismerem az igazgatót...

— Az igazgató úr vidéken van — mondja Pordány Lászlóné. — Nem maguk a debreceniek?

— De igen.

Ezt nem én mondom, de nem is tiltakozom, így hát engem is debreceni magyar-népművelés szakos hallgatónak néznek, harmadévesek vagyunk, egyhónapos nyári gyakorlatra jöttünk Pécsre. Nagy Márta, Vider Irén, Katona Imre — és most már az újságíró is. Kissé feszélyezve érzem magam, de a gyerekeknek tetszik a dolog, ők is elfogadnak debrecenieknek. Pordányné rögtön telefonál, és már kísér is minket Szabó Gyula muzeológus birodalmába.

Szabó Gyula is Debrecenben végzett. Az egyetem életéről, régi professzorokról kérdez, feketével kínál minket. Mielőtt részletesebb tájékoztatást adna a legújabb kori helytörténeti osztály tevékenységéről, érzékletes szavakkal vázolja a város múltját, fejlődését. A középkori Pécstől kezdve a harmincas évek pécsi munkásmozgalmáig, dr. Doktor Sándor alakjáig minden szóbakerül, még az emberek megnyerésének művészetébe is bepillanthatunk.

— Az eldugott falvakban, padláson vagy a sublat mélyén rengeteg régi újság, értékes dokumentum rejtőzik. A vidékiek azonban nem szeretik, ha idegen tekint be ezekre a helyekre. Ilyenkor rokonnal, szomszéddal kell szövetkezni, szedje össze ő az anyagot, minket minden érdekel. És ha megmagyarázzuk, milyen nagy szolgálatot tesznek a leletek rendelkezésre bocsátásával, megértik és őszintén örülnek neki.

Mártáéknak szemmellátható lag jólesik, hogy kollégáknak tekintik őket, lassan felengednek, és most már ők kérdeznek. Észrevétlenül telik el a délelőtt, sokkal többet ér ez, mondják, mintha ebbe is, abba is belekap az ember.

Dr. Durkó Mátyás egyetemi docens, a debreceni népművelési tanszék vezetője, még mielőtt eldöntötték volna, hogy kit küldenek ide, azt mondotta: „Kitüntetésnek veheti, aki Pécsre kerül, mert ott nagyon színvonalas, kiterjedt népművelési munka folyik". Ők hárman két hete vannak itt, és munkanaplójuk már majdnem betelt. Megfordultak a Városi Könyvtárban, a Moziüzemi Vállalatnál, a mozgó művelődési házzal Siklóson, Kisharsányban, jártak a meszesi művelődési házban és munkásszálláson, Villányban meglátogatták a 25 éves jubileumát ünneplő Virányi Endre festőművészt, szabadtéri előadásban látták a „Mesél a bécsi erdő"-t és ezzel még nem is teljes a lista. Legkevesebbet „támaszpontjukon", a Városi Tanács Művelődésügyi Osztályán tartózkodnak. A héten már feladatokat kaptak Várady Géza főelőadótól, aki a mecseki karnevál és az eszperantó világkongresszus kulturális programját szervezi. Mindenütt szívesen fogadták őket, csak a Pécsi Nemzeti Színházhoz kellett háromszor menni, mire szóbaálltak velük: „Építkezés van, minden a feje tetején áll, ilyet láthatnak Debrecenben is..."

A diákok általában zokszó nélkül viselik el az ilyen program-kieséseket ott van a strand, azt mindig be lehet iktatni. De ők azért jöttek ide, hogy hasznosan töltsék az idejüket.

Katona Imre a Fegyveres Erők Klubjában tartott Shakespeare-vetélkedőn monológrészleteket és két Shakespeare-ről szóló verset adott elő. Fejből. A lányok lelkendezve mesélik a Zsolnay Margitnál látottakat, kertjében csodálatos Zsolnay-vázák, a lakása valóságos múzeum. Felhívják az illetékesek figyelmét: egyedül Zsolnay Margitnak vannak adatai arról, hogy édesanyja 500 darabos főkötő-gyűjteménye honnan, milyen falvakból származik. Szívesen elmondaná.

A népművelő önzetlen örömével sorolják azokat a módszereket, amelyek Debrecenben jórészt még ismeretlenek. Nemcsak munkaidő alatt, hanem a kézimunkázó asszonyoknak is tartanak TIT-előadást Baranyában, érdeklődésükre számot tartó, hasznos gyakorlati kérdésekről.

Hármuk közül Imrének volt nagyobb a szerencséje. Az istenkúti művelődési ház vezetőjére remek érzékkel rátalált. Balogh Gyuri bácsi régi ismerősünk, írtunk is róla. Most Katona Imre szavai nyomán új szerepkörben ismerkedünk meg vele.

„Háromszáz forint fizetésért vállalta a kultúrház vezetését, különösebb képzettség nélkül, de hallatlan akarással. Örökvakut, másológépet, lemezjátszót, rengeteg és jól kiválasztott, értékes lemezzel, televíziót vásárolt a bevételből, plusz jelenleg még 26 ezer forintjuk van a takarékban. De a szőlőbeli ‚kamarahangversenyen' nem volt belépődíj... A zeneiskola növendékeit hívta meg Gyuri bácsi, ötven hallgatójuk volt, képzeld el! Nagyobb rendezvényeknél a felesége segít neki. Ilyen embert nemcsak Hajdú-Biharban, az egész országban is nehéz találni".

Kéri Tamás

Vider Irén, Katona Imre, Nagy Márta

Apróhirdetések

Szoba-konyhás házfelügyelői lakásomat elcserélném hasonló főbérletiért, Hunyadi J. u. 17., esti órákban.

Belváros közepén kevés költséggel helyreállítható háromszobás családi ház, egyszoba, összkomfort azonnali beköltözhetőséggel olcsón eladó. Ujmecsekalja, Poltárk Mihály u. 5. — Földszint 1.

Kalor-kályha kicsi 3 darab igen jó asztalitűzhely szolóbe, egy cserépkályha eladó. — Nagyváradi u. 5., du.

Különbejáratú kisebb bútorozott (esetleg üres) szoba, fürdőszobahasználattal, 1 személy részére kiadó. Fürdőszobában gázboyler van. Ungvár u. 15. József Attila u. végén.

Összeköltözők figyelem! Belvárosi családi házban három nagy szoba, összkomfortos, olcsóbérű, sok mellékhelyiségből álló lakásunkat műhely, vagy orvosi rendelő és váró lehetőségével, elcserélnénk 2x2 szoba, összkomfortosért. „Sólyos — virágoskert" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Kétszoba, összkomfortért elcserélném belvárosi, alacsonyberű, magasföldszinti, társbérleti szobámat, külön alagsori nagyméretű konyhával, melyben villanytűzhely, boiler, fürdőkád van beépítve. — „Értékkülönbözet térítés" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Trabant (601 CG/11000) km., kifogástalan, eladó. Jótállással, fizetési könnyítés. Telefon: 23-85. sz.

ESKÜVŐRE menyasszonyi ruhakülönlegességek kölcsönzése. Megye u. 4. (Széchenyi térnél).

Perfekt gyors- és gépíró állást változtatna. „15 éves gyakorlat" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

250-es kiskerekű Jáwa eladó, András-akna 7. Volt vájáriskola.

Egyedülálló nénit keresek 3 gyermekem mellé. Családtagnak, saját házam van, falun. — „Közös megegyezés" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Udvari bútorozott szoba gyermektelen házaspárnak kiadó. Ugyanott kisgyermek gondozását lakásomon vállalom. — Öregmezsés, Apaffy u. 19. sz.

Patacson szóló sok gyümölcsfával eladó, Cím: Ujmecsekalja, Hajnóczi u. 17/a, I. em. 2. ajtó.

Udvari szoba, konyhás lakás (elhanyagolt állapotban) 122 négyszögöl telekkel eladó. Érdeklődni lehet 11-21 telefonszámon.

TEMPÓ KSZ vállalja

minden méretű szőnyeg javítását, rojtozását és előszövését, karpitozott bútorok szakszerű tisztítását.

PÉCS, Tettye utca 15. Telefon: 38-69.

Super Skoda jó karban levő, eladó, Pécsszabolcs, Hősök tere, Óvoda u. 9. Kerényi Alajos.

Üres albérleti szoba kiadó házaspárnak. — Kertváros, Bimbó u. 19. sz.

Eladó olcsó áron fehér szekrény, csillár, szputnyik, mélykocsi, nagy szőnyeg és egy vaskályha. Cím: Bajcsy-Zs. u. 30. I. em.

Elcserélném nagyméretű kétszoba, összkomfortos földszinti, belvárosi lakásomat kisebb emeleti belvárosira. — „15 000" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Dolgozó nő egy gyermekkel üres, különbejáratú albérletet keres. „Belváros 112 578" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Keres családi ház beköltözhetően, sürgősen eladó, Pécs, Gyárváros, Gyöngyösi István u. 6.

Különbejáratú, teljesen független két helyiségből álló albérleti szoba egy évi előfizetéssel szeptember 1-re kiadó. Kertváros, Berzsenyi u. 11. (Templomnál). Érdeklődni 17 órától.

Elveszett 11-én a Dózsa György u. 21/1. sz. alól egy fekete juhászkutya, fehér szakállal, nyakörvvel és pórázzal együtt. Burkus névre hallgat. A becsületes megtaláló értesítését kérem jutalom ellenében.

Olcsó hálóberendezés, konyhabútor, heverő, rekamié, garnitúra, asztalok, szelon, sodronyok, matracok eladók. Alkotmány u. 7. Bútorüzlet, Kórháztérnél.

26 NB. méhcsalád, vándorbódé, pergető 17 000 Ft-ért, külön is eladó. Pécs, Bokor u. 2. sz.

Családtagként eltartanék egyedülálló személyt, vagy magas életjáradékot fizetnék készpénzért. „Megegyezünk 112 580" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

„Koncert"-magnó — üzemképes, sok tartalék alkatrésszel eladó. Érdeklődni: Kandó Kálmán u. 22. III. 17. Hétköznap 17 óra után.

Panni-motor kifogástalan és szép állapotban olcsón eladó. Pécsszabolcs, Felsőtelep, Ibolya u. 3.

Eladó Skoda autóradió, ablaktörlőmotor, távszivattyú, emelő, Zsolnay u. 44. Dudás.

300 négyszögöl szép szóló autóbusz-megállóhoz közel, sürgősen eladó, Ürögi út, Lajkó-megálló, Dani.

Háromszoba, összkomfortos öröklakás beköltözhetően + garázs eladó. Hunyadi János u. 88. Bayer.

Egyszoba, konyha, fürdőszobás utcai PIK lakásomat elcserélném ujmecsekaljai PIK egyszobásra, vagy másfélszobásra. — „Sürgős 112 598" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Jáwa-Ideál, 50 kcm motorkerékpár, újszerű állapotban, áron alul eladó. Felsőmalom u. 20., földszint jobbra.

Nagyharsány, Vörösmarty u. 108. sz. ház **eladó.**

Háromszoba, összkomfortos családi ház beköltözhetően eladó. — Pécs, Jászai Mari u. 21. sz. Érdeklődni este 6 után.

Elcserélném két kis szoba-konyha, éléskamra, gáz, víz bent, lakásomat szép udvari házfelügyelőire, Ozdi, Rákóczi u. 49/1.

Lottó tárgynyeremények mosógép és faj-farkas kiskutya, 2 darab, eladó, 100.— Ft egy darab. Érdeklődni: Ady Endre u. 53.

500 vagy 601-es Trabantot vennék, fizetési kedvezménnyel. Cím: Pécs, I., Korvin Ottó u. 5., házfelügyelő.

Gyermektelen házaspárnak belvárosi albérleti szobát keresek. — „Sürgős 112 560" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Gyermektelen házaspárnak különbejáratú szuterinlakás elsejétől albérletbe kiadó. Ugyanott egy fekete gyermek kerékpár eladó, Torda u. 49/1.

Felveszek egy ipari tanulót, lakatos szakmában. — Jelentkezés: Hird, Szabadság u. 123. Németh József, lakatosmesternél.

Eladó egy 400 négyszögöles házhely, lábazatanyaggal Hird, Rózsa Ferenc utcában. Érdeklődni: Németh József lakatosnál.

Veszek „Patek" órát, Vadász Jenő, Pécs, postán maradó.

Üres albérleti szobát, konyha- és fürdőszoba használattal keresek. „Sürgős 3174", jeligére a Jókai u. hirdetőbe.

1800 négyszögöl területből szóló, 100-mál több franciabarackfa, üvegház, melegágyak, kétszobás lakás, mellékhelyiségek, a cserkúti szőlőhegyben sürgősen eladó. Részben is. Érdeklődni: Staubach. — Pécs, Marx u. 77. sz. és a helyszínen.

5 család méh felszerelésével, ugyanott egy hangfogós cimbalom eladó, Garéi plébánia.

Festés utáni nagytakarítást vállalunk. Bejelentés három nappal előbb. VEGYE IGENYBE

takarítónő-bejáróné-

szolgáltatásunkat! GYORS, PONTOS MUNKA! TEMPÓ KSZ PÉCS, Sallai u. 9. sz. TELEFON: 28-41.

Adler kőthengeres és kettőszázötvenes kiskerekű lengővillás, modern (nyugatnémet) motorkerékpár eladó. Velorexet átveszek. Dudek, Székely Bertalan u. 2.

Német hangulatlámpa, ifjú pár lakószoba-kombinált szekrény, — konyhaasztal, csillár és olajfestmények eladó. Pécs, Felsővámház u. 26.

Pécsújhegyen, Bor u. 19. sz. ház 400. négyszögöl szőlővel eladó.

Albérletet keresek 23 éves dolgozó nőnek és leendő gyermekének, aki édesanya helyett mindenben kész segítője lenne „Világos lakás" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Törzskönyvezett puli kölykei eladók, Boszorkány u. 4.

Vasasi családi házat cserélnék újmecsekaljai szövetkezeti lakásért. „Csere" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

A harkányi műút mentén Tenkes csárdánál 1 hold föld + 250 n-öl új szőlő eladó. Érdeklődni a Tenkes-csárdán.

Cserkút, Ujhegyi-dűlőben 385 négyszögöl szőlő eladó, buszmegállótól 10 perc. Özv. Bencze Kálmán.

Ház eladó Siklóson, a Kesztyűgyár mellett. Kassai u. 17. sz. alatt. Megegyezni lehet a helyszínen, Pálfi Imrénél.

Trabant tulajdonosok figyelmébe! Festett lampakereteit, és lökhárítóit, krómozottra azonnal cserélem. — Somfai krómozó, Sörház u. 9 sz.

Két családnak is megfelelő családi ház, négyszoba beköltözhetőséggel eladó. „Kétszobás összkomfortot kérek" jeligére Sallai u. hirdetőbe.

2000 darab új tégla, 3 m³ homok, 200x190 új garázsajtó és egy nyugatnémet négyszemélyes sátor eladó. — Érdeklődni: Doktor Sándor u. 80. Madárbolt. Telefon: 42-97.

Márkás és egyszerűbb festmények 3/4-es kerékpár, új gyermek tangóharmonika eladó, Mártírok u. 16.

SELLYEI ÉPITŐ KTSZ öt kőműves ipari tanulót felvesz az 1966—67-es tanévre. Jelentkezés a kiszmunkaügyben.

A Pécsi Fmsz Szállítási és Szolgáltatási Szakcsoportja lovaskocsival mindennemű

fuvarozást vállal

a lakosság szolgálatában. Fuvarvállaló irodáink: Ipar u. 6. Tel.: 51-62. — 1. sz. TÜZÉP-telepen, Jókai—Majláth u. sarok. — 2. sz. TÜZÉP-telepen, Nagy Lajos u. 9.

Hatóságilag megállapított, szabott árak

Város déli részén kertes kétszobás családi ház eladó, 1967. I. félévi beköltözéssel. Ajánlatokat: „Garázsos" jeligére a Jókai utcai hirdetőbe.

Eladó Super hűtőszekrény televizió, rádió, lemezjátszó, szarokrakamié, hármasszekrény, egyéb szép bútor. Megyeri út 6., bútorüzlet.

Elcserélném újmecsekaljai földszintes, garzon lakásom belvárosi szoba-konyha főbérletiért. „Erchányász" jeligére a Sallai u. hirdetőbe.

Megbízható nőt kevés házimunkára felveszek, Kossuth u. 17., udvari emelet.

1 darab 1 éves tiszó eladó. Pécsudvard 60. hsz.

Vesszünk varrógépeket, süllyesztőst, cipészstopolót, és régi fegyvert, pénzt, kitüntetést. József u. 42.

Hálószobaberendezés — konyhabútor, szelon, rekamié, heverő, bútortélék eladók. Molnár, Felsővámház u. 2.

Veszek kályhákat, teatűzhelyeket, varrógépeket, parázstűzhelyeket, tűzhelyeket, villanysütőket, mosógépeket, porszívót. Koltai, Rákóczi u. 48.

Veszek hálószobabútorokat, csőgarnitúrákat, kárpitozott garnitúrákat, rekamiékat, szelonokat matracokat, hármasszekrényeket, ágyakat, asztalokat, székeket, konyhabútort, kombináltszekrényt. — Koltai, Rákóczi út 48.

Belvárosi egyszobás, vagy szoba-konyhás lakást keresek egy személy részére. Megegyezés 3170 jeligére a Jókai u. hirdetőbe.

Beköltözhetően központban, háromszobás, összkomfortos, öröklakás eladó. Autót átveszek, Tel.: 27-34.

Harkányban lévő öthelyiségből álló vikend ház sürgősen eladó. Érdeklődni Kanyó Károlyné, Tenkes csárda, up. Máriagyűd.

Balatonlellén part mellett két szoba július 16-tól kiadó. Bővebbet: Zrínyi u. 18/1. szám alatt. Telefon: 28-77.

Egy családi ház nagy kerttel eladó, fizetési kedvezménnyel. Bodolyabér, II. ker. 21. sz.

Különbejáratú bútorozott szoba dolgozó nő vagy házaspár részére kiadó. Szőlő u. 19. 18 óra után.

Közületek figyelem! — Sellye és Vidéke Körzeti Földművesszövetkezet 1 darab jókarban levő Warszawa PICKOR 0,5 to. gépkocsit elad. Érdeklődni a helyszínen, vagy telefonon, Sellye 8.

Egy beton kútteto teljes felszereléssel, egy világos háló eladó. — Vörös József, III. kér. Kovácstelep, Sarkantyú u. 5.

Iker sportkocsi újszerű állapotban eladó. — Komló, Arany János u. 19. I/2.

Azonnal beköltözhető kétszoba, komfortos, kertes ház a Kertvárosban eladó. Tolsztoj u. 29. Varga.

Jáwa-Ideál teljesen új eladó Pécsújhegy, Palahegy u. 27. Telefon: 12-53., lakatosműhely.

Balatonlellén, központban nyaralásra szoba kiadó. Két személynek augusztus egytől. Telefon: 43-38.

DUNÁNTÚLI NAPLÓ
A Magyar Szocialista Munkáspárt Baranya megyei Bizottsága és a Megyei Tanács lapja.
Főszerkesztő: Vasvári Ferenc.
Szerkesztőség Pécs, Hunyadi út 11
Tel.: 15-32, 15-33, 21-60, 60-11.
Belpolitikai rovat: 31-68.
Kiadja:
a Baranya megyei Lapkiadó Vállalat
Felelős kiadó: Braun Károly.
Kiadóhivatal: Pécs, Hunyadi út 11
Tel.: 15-32, 15-33, 21-60, 60-11.

PÉCSI SZIKRA NYOMDA
Pécs, Munkácsy Mihály u. 10. sz.
Felelős vezető: Melles Rezső.

Terjeszti a Magyar Posta.
Előfizethető a helyi postahivatalok-nál és kézbesítőknél.
Előfizetési díj 1 hónapra 12.— Ft.
Indexszám: 25 654.

A keleti művészet Európában

■ MTI

Isztambulba szállították a Pécsi Janus Pannonius Múzeum keleti kerámiagyűjteményének legszebb darabjait, hogy a török nagyvárosban, a Türk ve Islam Eserleri Múzeumban megnyílt kiállítás közönsége is láthassa őket.

Tavaly nyáron a fővárosban is bemutatták a Nemzeti Múzeum kiállításán a közel-keleti Iznikben, Isztambulban, Kairóban és Damaszkuszban *Zsolnay Miklós* által vásárolt falicsempék, tálak, dísztálak, vázák gazdag gyűjteményét, amely kiegészült a Zsolnay Miklós, illetőleg leányai, *Júlia* és *Teréz* készítette eredeti rajzokkal és úgynevezett mintalapokkal is.

Zsolnay Miklós 1887–1888-ban járt közel-keleti tanulmányúton, amelyen számos, igen értékes kerámiaanyagot vásárolt.

A kiállítás a keleti művészet európai felfedezéséről, a Zsolnay-gyárban kifejlesztett technikákról, a kerámiában rejlő – s a századforduló magyar építészetére is kiható – díszítő lehetőségekről ad áttekintést.

ZSOLNAI MIKLÓS

MAGYAR NEMZET 2000. IV. 21.

2001.02.21	90,58	12,41	92,4	9,75
2001.04.18	89,16	12,26	91,18	9,75

AZ MNB HIVATALOS DEVIZAÁRFOLYAMAI

Devizanem	Árf. 1 egységre forintban	Devizanem	Árf. 1 egységre forintban
Angol font	434,61	Kanadai dollár	186,45
Ausztrál dollár	163,65	Lengyel zloty	64,15
Cseh korona	7,12	Német márka	132,02
Dán korona	34,69	Olasz líra (1000)	133,35
Euró	258,20	Osztrák schilling	18,76
Luxemburgi frank (100)	640,06	Portugál escudo (100)	128,79
Finn márka	43,43	Spanyol peseta (100)	155,18
Francia frank	39,36	Svájci frank	164,28
Holland forint	117,17	Svéd korona	31,36
Ír font	327,85	Szlovák korona	6,22
Japán jen (100)	262,50	USA-dollár	275,00

00.Szeptember	2 050,00	2 [illegible]
00.December	-	-
MOL részvény		
00.Június	5 200,00	5 275,00
00.Szeptember	5 305,00	5 465,00
00.December	-	-
OTP részvény		
00.Június	13 490,00	13 490,00
00.Szeptember	14 075,00	14 075,00
00.December	-	-
Richter részvény		
00.Június	16 985,00	17 335,00
00.Szeptember	17 400,00	17 945,00
00.December	-	-
TVK részvény		
00.Június	4 750,00	4 750,00
00.Szeptember	4 995,00	4 995,00
00.December	-	-
01.Március	-	-

Zsolnay Miklós MDK

III.oszt.vaskoronarendet kapta

Kitüntetések. Épitő Ipar 21.sz.1905.

máj.21. 191 1.

MDK

Zsolnay Miklós

Az Ipm. Társ. választmányi ülése. Magyar Iparművészet 1906. 46 l.

MDK

Zsolnay Miklós

Az Orsz.Iparegyesület... Épitő Ipar 21.sz.1905.V.21.

191 l.

MDK

Zsolnay Miklós

A Társulat köréből. Magyar Iparművészet, 1910. 8.sz. IX. 1.

M.D.K.

Zsolnay Miklós.

Iparmüvész keramikus megkapja a pécsi országos kiállitás alkalmával Nádler Robert festőmüvész által készitett diszoklevelet.

A pécsi kiállitás sikere.

Városok Lapja. 1908. 3.évf. 21.szám. 6.o

MDK

Zsolnay Miklós,
gyáros

A miniszteretanács elöterjesztésére Zs.M. -t a király élethossziglan a magyar föreniház tagjává nevezte ki. /Rajta kivül Heltai Ferenc dr. főpolgármestert./

Magyar Épitömüvészet.1913. 2.sz. 14.l.

M.D.K.

Zsolnay Miklós, keramikust

a „modern magyar architektu-
rával oly elválasztháthatatlanul
kapcsolódó" Zsolnay gyár meg-
alapítóját, főrendi házi tagsága
alkalmából a lap meleg szavak-
kal köszönti.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1913. XXXIV. évf.

febr. 26. sz. 5. old.

Zsolnay Miklós

alapította 1852. bien a pécsi Zsolnay gyárat

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története
Bp. 1966.
105. o.

Zsolnay Miklós

Az 1846-tól működő Lukafai kemény cserépgyárat és üveghutát megvásárolta fia, Zs. Ignác részére 1852-ben.
Ezzel a berendezéssel alapítottak a pécsi Zsolnay-gyárat.

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és porcelán története
Bp. 1966.
104.o.

Zsolnay Miklós

1900-tól, Zs. Vilmosnak, apjának halála után a Zsolnay gyár vezetője.

p. Brestyánszky Alon a: A kerámia és a parcelán tér tévete
Bp. 1966.
106 s.

Zsolnay Miklós

alkalmazza előszor a Zsolnay kerámiában (1900-22) a dánok. Titánsóit a mázban.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

10.0

Zsolnay Miklós

alatt a gyár tervező művénei:
Apáti Abt Sándor, Nikelszky Géza, Darilek H.
Henuk, Mack Lajos, Hidasi Pillo Sándor,
Mattyasovszky Zsolnay László

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia, Bp. 1965.

13.o.

Zsolnay Miklós

Zs. Vilmos fia.
Apja halála után (1900-tól) ő vezeti tovább a gyárat.

Megszüntek a technikai újítások
Kivétel: 1903. jégvirágos
1910. aranturin } mázak

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
12.o.

Zsolnay Miklós

1914. világbá Sorn. A Zsolnay gyár tönkrement

1922. Zs. Miklós halála

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
14.o, 15.o.

Zsolnay Miklós

(2)

Épületkerámiái (folyt.)

Országos Központi Takarékpénztár
Vakok Intézete
Erzsébet Nőiskola
Postatakarékpénztár
Pénzügyminisztérium
Meteorológiai Intézet
a Pesti Hazai Első Takarékpénztár
Országos Levéltár
Pesti Magyar Kereskedelmi Bank

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia
Bp. 1955.

13.0

Zsolnay Miklós (3)

épületkerámiái (folyt)

Adria Biztosító Társaság

Központi Járásbíróság

Igazságügyminisztérium

Gellértszálló fallenskolatai és díszei

kecskeméti városhoza, marosvásárhelyi és nagyvá-
radi törvénynekek, bentercebányai takarékpénztár,
a deszi, miskolci, újvidéki törvénynekek, a fiúmei
Tengerészeti Akadémia, a pécsi és zágrábi póstapalo-
ták

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia
Bp. 1955.

13.

Zsolnay Miklós

Épületkerámiái (folyt)

(4)

a pécsi Zsolnay-gyár és vácosfalva díszei, az Alföldi Takarékpénztár, Hajdú vármegye székháza és az Arany Bika szálló Debrecenben, bentvcebányai erdő igazgatóság buskolásai.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia
Bp. 1957-

B.p.

Zsolnay Miklós

5

Épületkerámiái
bulföldön
Bécs: Polyklinika, Hotel Sacherl, Hotel Krantz,
Stadtpark vázái
Karlsbad és Marienbad: fürdőépítkezések
Prága: Sparhamera
Csernovitz: elspalota
Sarajevo: városháza,
Belgrád legnagyobb nállodája
bukaresti pósta és telegrafőigazgatóság
romániai Sinaia, Constanza: gör. kat. templom

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
13.o.

Zsolnay Miklós

1852-ben megvásárolta a lukafai kis kemény-
cserép ~~[illegible]~~ manufaktura berendezését fia, Zs.
Ignác részére

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp 1955.
4.01

Z s o l n a y Miklós keramikus

M Ű V É S Z E T
I. évf. 1902.
431.
"Kitüntetések"

Zsolnay Miklos

plakettje Beck Ö.
Fülöptől
kiállítva

Unkari

Helsinki 1935

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

Zsolnay Miklós

rod

Pécsi Napló 1905.
máj. 26. (Zs. ünnepélye.)
Zs. Vilmos fia, a pécsi
Zs.-gyár tulajdonosa.

Zsolnay Miklós

l.

Bierbejtört

263. l.

Zsolnay Miklós

+ 1920

lásd okv

Pécsimuzért

1941

93 és kv. A.

96. l.

97. l.

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

A kaposvári értesítők is ilyen munkamenet mellett készültek, azzal a különbséggel, hogy azokat házilag bizony egyszer sem olvashatták át, mert itt csak egy hasáblevonatról beszélnek. A szerző előtt és a szerző által kijavított hibáknak ólomban való korrigálása után aligha olvasták át ezeket az értesítőket s így nem csoda, ha ily hibákkal került a közönség kezébe az értesítő: fennállásának 34-éve, könyvnomdajaban, osztályfőnökök, összegből, Tsengery, az iskolát a kormányzó őfőméltóságaval szemben hálára kötelezi; egyik sorban Báthori, a másikban Báthory; bár a polgáriban négy osztály van, mégis egyik tanár: a V. osztály főnöke; tanusított helyett tanított olvasható. A klasszifikálást feltüntető táblázatoknál a III. a) osztály első oldalának tanulói: növény- és állattanból nyertek osztályzást, embere, meseereitől, bizoy. szi (minus), sziute, szoreti elfoledni, költeménzei, kénsárpa, peoig, m jelől, dörömből, impreszionismus, vajz, Apyonyi, igazgtót, évbeklőd fánia, Piorska stb. és még ezekl lan sok hiba bizonyítja, hogy nem dulásom. Megemlítem még, hogy helyett mindenütt A és E betű van, zek, a mondatok végén a pontok látszanak, vagy csak alig-alig. Ha szük, hogy a hosszúékezetű betű alkalmazva, akkor mindenki fogalm termékekről.

És ezek a nyomdatermékek, úg

golul szeretnénk megtanulni. Be-
zdőről. Angol nyelvről lévén szó,
jtés ne okozzon gondot senkinek!
megtanuljuk a kiejtést is és azt
éhány száz sémaszerű szó tudása
lvasunk. Ha a nyelvtanban lévő
em értjük, nyelvmesterhez sem
rt a rádiótechnika csodálatos fej-
a kondenzátor néhány milliméte-
eredeti londoni kiejtést hallhatok.
len nyelvnek sarokköve. Ebben
módszereket, amelyek egy-egy
ását fokozatosan közlik velünk,
őáll az a helyzet, hogy már keres-
dunk írni teljes angol szabatos-
sincs róla: hogyan fordítsuk ezt
ést: „Ha tudtam volna!..."
gyetlen ép mondatot sem szer-
ezebben hajlítható igék pedig
ob társalgásban fordulnak elő!
után – amikor már tűrhetően ol-
ink 2–300 szót, a nyelvtan alap-
eragozási formákat" – kezdődik
k, amely egy éven belül, kellő
ikerre vezet. Két szóban foglal-
lszer: ujság- és regényolvasás.
ngzik is, ez az egyetlen lehető-
ő nyelvet a lehető legrövidebb
elsajátíthassunk.
lás után már angol ujságot ve-
a kezünkben olvassuk végig a
utolsó apróhirdetésig és minden
en érdekes kifejezést, angliciz-
élő, lüktető nyelvet fogjuk meg-
gramofónlemeze a „King's Eng-
eszélt angol nyelvnek. Az ujság-
bb regényekbe is kezdhetünk.
órát kell így olvasnunk. Másnap
ünkbe kiírt szavakat és kifejezé-
sükkel együtt, de nem tanuljuk
agyó igékkel kell ily könyörtele-
kezdetén; tantervünkben többé
a kialakított formák száma viszonylag kevés s a munka-
menet mintegy megkövesedetten azonos. A legtöbb
ipar ilyen. A csizmadiánál például, ha egy csizmát jól ki
tud szabni s jól meg tudja azt varrni: valószínű, hogy a
századik, sőt ezredik csizmája is jól meg fog felelni a
rendeltetésének. Hasonló az eset a legtöbb egyéb mes-
terségnél, főleg azért, mert a nyersanyagféleség és a
formák mennyisége mindezeknél igen korlátolt. A betű-
szedőnek azonban minden egyes munkájánál, sőt min-
den egyes soránál változik a fő-fő nyersanyaga: a nyelv,
a szöveg. De gyakran változik a forma, a jövendőbeli
nyomtatványnak a megjelenési formája is; gondoljunk
csak a papirosalak, a betűnagyság, sorelrendezés, díszí-
tés stb. változatai révén előálló különbségekre. Ezért is
nem vethette meg lábát nálunk a taylorizmus, fordiz-
mus, bedeauxizmus stb. elnevezésű racionalizáló rend-
szerek egyike sem. Ezért maradt – és marad időtlen
időkig – a betűszedés tipikusan szellemi munka. Bázisa
a tudomány és a művészet, s ennélfogva holtig kimerít-
hetetlen. Sőt e szellemisége következtében folytonos
továbbtanulásra kötelezi az adeptusait. Mert maga a
nyersanyagunk is folyton bővül – gondoljunk csak a
napról napra fölmerülő új fogalmak, nevek, divatossá
emelt szólásmódok sokaságára –; foglalkozásunk mű-
vészi felét, a formaadást illetően pedig lan állandóan
benne kell úsznunk a grafikus művészetek áramlatai-
ban. Megint csak rusztikus példázattal élve: aki húszesz-
tendős korában jó csizmadia volt, az marad negyvenéves
korára is; de az olyan betűszedő, aki húszesztendős
korában legény volt a talpán: folytonosan való friss
tanulás és továbbképzés híján negyvenéves korára bi-
zony már levitézlik...

Utóirat.

A Grafikai Szemle ezidei 1. számában egy levelkém
jelent meg, amelynek kapcsán egyes lapszedő kollégáim
szóbeli kifogásokat és észrevételeket tettek nálam, hogy
a mai viszonyok között miképpen is állíthatok fel tétele-
ket, mikor senki sem beszél esztétikáról, szépészetről,
szépen, egyenletesen beosztott sorokról, hanem csak
sok és minél több, oly hosszú szedésről, amelyet még
hosszabb madzaggal lehet csak megmérni. Senki nem

Zsolnay Miklós

+ 1922-ben. U. 3574

Pesti Hirlap

1930. apr. 16.

(Zs. hagyatékát fel kell osztani az összes örökösök közt.)

Nem volt gyermeke, de tíz fogadott gyermeke volt. 3 fogadott fiát 1919-ben levette abba társasági szerződésbe, melyre gyárait és üzleteit átruházta. Végrendelet hiányában az örökösök és a fogadott gyermekek közt per folyt. Minián az Igazságügyi fordítás

utaljon ki Schneider Vencel fe

a szegedi ferencrendi /Mátyás/

hez való hozzájárulás fejében

Budapest, 1939.fe

A m

dr.

mi

A hivatalos másolat hiteléül:

min.irodatiszt.

ZSOLNAY 1. *Miklós*, kerámikus, * Pécs 1857, † 1925 Atyja, Z. 2., a kitűnő hírnévnek örvendő kerámikus s a pécsi Z.-gyárnak megalapítója volt. Eleinte a gyár kereskedelmi ügyeit intézte, de apja halála után ő vette át a pécsi és a közben létesült budapesti gyár vezetését, s alatta a gyár jelentékenyen felvirágzott és az ország belső vállalatainak egyikévé fejlődött.

E. G II. 635 l

Kossuth Lajos 1844-ben:

Mellig, kissé balt
haja, szemöldöke, bajusza
me kék. Ingének gallérja
mentéjé fekete.

Olajfestés, vász
Az 1848-di

Zsolnay Miklós

III. oszt. vaskoronarend.

érdemkereszt

Magyar Iparművészet

1905. 221. l.

Firenzei és umbriai Madonnái kevés
a beállitás,a komponálás sokkal vál
való a Louvreban őrzött "Madonna fá
lemes,ritmikus vonalvezetés érvénye
ránt.Behatóan foglalkozik a fény és
tónust akar elérni.Az alakok monume
dell'Impannatan"/1514,Firenze,Pitti
kával halmozták el.A pápa Róma müvé
megbizást tanitványaival végeztetet
nitványai.Ekkor már épitészettel is
ron is,részt vett a Santa Maria del
tésében is.A barnás vörös szinekben
kiegyensulyozott kompozició a "Madc
A mozdulatok egymásba kapcsolódnak,
marad.-- Egészen ujszerü kompozició
Maria a kis Jézussal a karján a fel
gos glóriát fest,ami által plasztiku
s szepségét kiemeli.Spirituális elgo
galmazza meg,ami egészen ereaeti.A
tan,átszellemülve nézik a felhőkön
San Sisto rend számára készitette a
Előbbi:Róma,Vatikán,1511./,L754-ben
volt.Szintén spirituális,viziószerü
köpenybe burkolt alakja,karján a kis
balra áll,ugyancsak a felhőkön Sixtu
térdel.Lent egy párkányra két kis an
Jézus tekintetében valami ijedtség,
Hiányzik az anya és gyermeke közötti
tek és angyalkák alakjával tökéletes
Rafael ezzel a transcendentális kom
Tartalmi tekintetben haladóbb Michel

rá. S ennek egy becsületes élet egész lendületes munkájával igyekezett megfelelni. Szervező erejét nemcsak cégének, a világhíres kerámiai gyárnak minél szélesebb körben való népszerűsítésére s nagyipari kifejlesztésére fordította. Ugyanakkora energiával dolgozott az egész magyar ipari élet organizálásán, a kül- és belföldi kiállításokon, a magyar gazdasági életnek önállósításán s legfőképpen szűkebb hazájának: Pécsnek kultúrális emelésén. A legritkább magyar tipus képviselője volt: azé a gyárosé, akinek vállalkozási kedve a művészettől a legolcsóbb használati tárgyig, minden kiaknázhatót felölel, amivel lendíteni lehet a mi elmaradt ipari tevékenységünkön. Közmondásos szorgalmával, még élete derekán túl is, hihetetlen munkateljesítményekre vállalkozott. Sohasem pihent és kora reggeltől késő estéig bámulatosan könnyen végezte százféle dolgait, de mindig talált időt, hogy a kultura ügyeivel is foglalkozzék. És ha valamihez hozzáfogott, alaposan végezte munkáját. Hosszú, hosszú éveken át mindig ott volt az Iparművészeti Társulat választmányának ülésein, előbb mint tag, később mint alelnök, szívós és makacs küzdelmet folytatva olykor kormánytényezők ellen is a magyar iparművészek anyagi és erkölcsi érvényesüléséért. A Társulat nemcsak illusztris vezető-egyéniségét vesztette benne, de siratjuk a jó és kedves barátot is, akinek érdekes feje, sarkalló tettereje, finom és megértő szelleme pótolhatatlan űrt hagyott maga után. A magyar ipari kultúrának e fájdalmas veszteségben is megnyugtató tudat az, hogy a nagyhírű magyar kerámiai gyár az ő halálával is tovább folytatja tevékenységét, az elhaltnak fiai, illetve unokaöccsei vezetésével, akik szerencsés munkafelosztással, élethivatásuk sokféleségével fognak technikailag, kereskedelmileg és művészileg a gyár továbbvezetésén és továbbfejlesztésén munkálni.

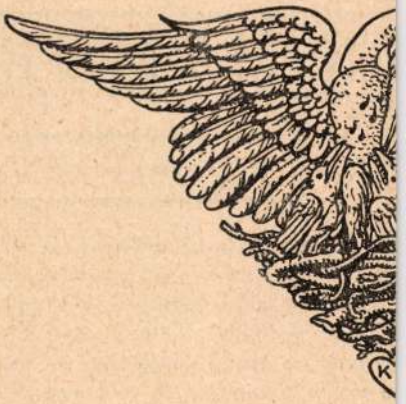

helyszűk-
lehet, ezért az intézet vez-
törekszik, hogy egyes csoportokban tegye
férhetővé a nagyközönség számára. Az elmult esztendőben az olasz bársonyok és selyemszövetek, majd a keleti szőnyegek csoportjai voltak kiállítva, most pedig a magyarországi népies hímzések kerültek bemutatásra. A kiállítás felöleli a magyar népies hímzések valamennyi csoportját, valamint az erdélyi keresztszemes, a kalotaszegi irásos, a délmagyarországi, sárközi és északmagyarországi tótvidéki magyar hímzéseket. A kiállítás, melyet Csányi Károly osztályigazgató rendezett el, az egész nyár folyamán megtekinthető a rendes nyitási napokon.

AZ ORSZ. M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM TÖRTÉNELMI SZOBASOROZATA NEMSOKÁRA ELKÉSZÜL. Egy esztendeje, hogy a múzeum a már régebben tulajdonában levő kőszegi patika végleges elhelyezésével megkezdte ennek a nagyjelentőségű tervnek a megvalósítását, azóta két további interieurnak berendezésén dolgozik. Ezeknek egyike a szobasorozat rokoko terme, melynek számára a múzeum a sümegi püspöki kastélynak egy a rokoko felé hajló Louis XIV. mennyezetét lemásoltatta és benne a múzeum rokoko butorait, valamint az e korból való egyéb műtárgyakat helyezi el. A másik a sümegi püspöki kastélynak barok stílusú könyvtárszobája, a teljes eredeti butorzattal és igen érdekes mennyezetének sikerült másolatával. A két új termet a múzeum még az ősz folyamán mutatja be a nyilvánosságnak.

IN MEMORIAM

ZSOLNAY MIKLÓS

A magyar ipari, művészi és az egész gazdasági életnek mély gyásza van; életének hatvanötödik évében, hosszú betegség után kidőlt közülünk Zsolnay Miklós, a fáradhatatlan alkotó-tevékenységnek, a nemes polgári erényeknek egyik legértékesebb képviselője. A sors nem a nagy újítók, a művészi sugallat heroszainak szerepét szánta neki, hanem az öröklött nagy név és a kiváló ipari hagyományok továbbfejlesztésének feladatát bízta

Magyar Iparművészet
1922.

Z s o l n a y Miklós keramikus

M Ű V É S Z E T
XII.évf.1913.
36.
"Lejáró pályázatok"

Zsolnay Miklós.

Pécsi kereskedő volt, aki a somogymegyei Spitzer-féle lukafai kerámiagyárat megvásárolta és Pécsre szállíttatta. Ebből a kerdemenyezéből fejlődött a mai Zsolnay Művek NV. kerámiagyár. A fejlődés segítői voltak: Ybl Miklós, Hauszmann, Lechner építének.

Kis Ujság, Budapest, 1917. aug. 4.

MDK

Zsolnay Miklós, gyáros

volt a Steindl-Céh művészeti egyesület egyik alelnöke.

Krónika:

A Steindl-céh.

Magyar Építőművészet. 1907.9.sz. 22.l.

M.D.K.

Zsolnay Miklós, keramikus
(1857-1922)

a pécsi majolika gyár megalapítója, aki gyártmányával nemcsak a Leerner-féle magyaros építőstihusnak adott tápot, hanem számos külföldi és magyar kitüntetést szerzett, 1922. febr. 25-én meghalt

Vállalkozók Lapja, Bp. 1922. XLIII.évf.

márc. 8. sz. 3. old.

MDK

Zsolnay Miklós

A Gyüjtő. 1915. 2o4.l.

MDK

Zsolnay Miklós

Fejes Gy.: A pécsi muzeumról. Dunántul 1922. nov. 5. 2.l.

Nov. 5. Z.I.

MDK

Zsolnay Miklós

Vállalkozók Közlönye 1908. dec. 30. 8.1.

rá. S ennek egy becsületes élet egész lendületes munkájával igyekezett megfelelni. Szervező erejét nemcsak cégének, a világhíres kerámiai gyárnak minél szélesebb körben való népszerűsítésére s nagyipari kifejlesztésére fordította. Ugyanakkora energiával dolgozott az egész magyar ipari élet organizálásán, a kül- és belföldi kiállításokon, a magyar gazdasági életnek önállósításán s legfőképpen szűkebb hazájának: Pécsnek kultúrális emelésén. A legritkább magyar tipus képviselője volt: azé a gyárosé, akinek vállalkozási kedve a művészettől a legolcsóbb használati tárgyig, minden kiaknázhatót felölel, amivel lendíteni lehet a mi elmaradt ipari tevékenységünkön. Közmondásos szorgalmával, még élete derekán túl is, hihetetlen munkateljesítményekre vállalkozott. Sohasem pihent és kora reggeltől késő estéig bámulatosan könnyen végezte százféle dolgait, de mindig talált időt, hogy a kultura ügyeivel is foglalkozzék. És ha valamihez hozzáfogott, alaposan végezte munkáját. Hosszú, hosszú éveken át mindig ott volt az Iparművészeti Társulat választmányának ülésein, előbb mint tag, később mint alelnök, szívós és makacs küzdelmet folytatva olykor kormánytényezők ellen is a magyar iparművészek anyagi és erkölcsi érvényesüléséért. A Társulat nemcsak illusztris vezető-egyéniségét vesztette benne, de siratjuk a jó és kedves barátot is, akinek érdekes feje, sarkalló tettereje, finom és megértő szelleme pótolhatatlan űrt hagyott maga után. A magyar ipari kultúrának e fájdalmas veszteségben is megnyugtató tudat az, hogy a nagyhírű magyar kerámiai gyár az ő halálával is tovább folytatja tevékenységét, az elhaltnak fiai, illetve unokaöccsei vezetésével, akik szerencsés munkafelosztással, élethivatásuk sokféleségével fognak technikailag, kereskedelmileg és művészileg a gyár továbbvezetésén és továbbfejlesztésén munkálni.

MUZEÁLIS ÜGYEK

MAGYAR NÉPIES HÍMZÉSEK KIÁLLÍTÁSA AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN. Ismeretes, hogy a múzeum rendkívül gazdag textil-gyűjteménye helyszüke miatt a maga teljességében kiállítani nem lehet, ezért az intézet vezetősége állandóan arra törekszik, hogy egyes csoportokban tegye hozzáférhetővé a nagyközönség számára. Az elmult esztendőben az olasz bársonyok és selyemszövetek, majd a keleti szőnyegek csoportjai voltak kiállítva, most pedig a magyarországi népies hímzések kerültek bemutatásra. A kiállítás felöleli a magyar népies hímzések valamennyi csoportját, valamint az erdélyi keresztszemes, a kalotaszegi írásos, a délmagyarországi, sárközi és északmagyarországi tótvidéki magyar hímzéseket. A kiállítás, melyet Csányi Károly osztályigazgató rendezett el, az egész nyár folyamán megtekinthető a rendes nyitási napokon.

AZ ORSZ. M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM TÖRTÉNELMI SZOBASOROZATA NEMSOKÁRA ELKÉSZÜL. Egy esztendeje, hogy a múzeum a már régebben tulajdonában levő kőszegi patika végleges elhelyezésével megkezdte ennek a nagyjelentőségű tervnek a megvalósítását, azóta két további interieurnak berendezésén dolgozik. Ezeknek egyike a szobasorozat rokoko terme, melynek számára a múzeum a sümegi püspöki kastélynak egy a rokoko felé hajló Louis XIV. mennyezetét lemásoltatta és benne a múzeum rokoko butorait, valamint az e korból való egyéb műtárgyakat helyezi el. A másik a sümegi püspöki kastélynak barok stílusú könyvtárszobája, a teljes eredeti butorzattal és igen érdekes mennyezetének sikerült másolatával. A két új termet a múzeum még az ősz folyamán mutatja be a nyilvánosságnak.

IN MEMORIAM

ZSOLNAY MIKLÓS

A magyar ipari, művészi és az egész gazdasági életnek mély gyásza van; életének hatvanötödik évében, hosszú betegség után kidőlt közülünk Zsolnay Miklós, a fáradhatatlan alkotó-tevékenységnek, a nemes polgári erényeknek egyik legértékesebb képviselője. A sors nem a nagy újítók, a művészi sugallat heroszainak szerepét szánta neki, hanem az öröklött nagy név és a kiváló ipari hagyományok továbbfejlesztésének feladatát bízta

Magyar Iparművészet
1922.

Zsolnay Miklós

majolika és agyagáru gyáros

l

Közlepkiall

189. l

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Zsolnay Miklós

erod
s

Schulek Frigyes:

A Zsolnay-szobor műszaki
ismertetése. Bp 1908
9. l.

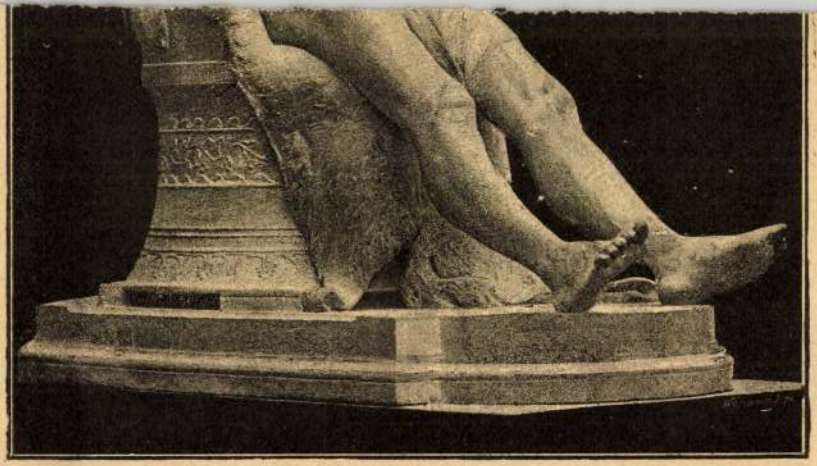

Róna József. Utolsó szerelem.

Zsolnay Miklós

l.

Ságüvegenpár

313. l.
317. l.
323. l.

Chelsea Market

Jefferson

343.1
343
343.1

Zsolnay Miklós

Zs. Vilmos fia

Csanyi 1954.

57. l.

52. l.

Zsolnay Miklós

az 1911. évi torinói nemzetk. kiáll. magyar csoportjának rendezése körül szerzett érdemeiért a Király elismerését fejezte ki.

Építő Ipar
1912. 508. l.

Zsolnay Miklós

Szül. 1857 Pécs.

Élet.

Madstr. 495. l.

Zsolnay - Mattyasovszky László

Zsolnay-Mattyasovszky László: Fiatal leány

georg
BALL BAN
Kossuth Lajos-u

PÁLYÁZATOK SÍREMLÉKEK ÉS KATONASÍROK TERVEIRE. Két érdekes pályázatot hirdetett ez év tavaszán az O. M. Iparművészeti Társulat. Ez egyik különböző tipusú síremlékek terveire szólt, a másik pedig a háborúban elesett, vagy a háborúban szerzett betegségben elhalt és Magyarországon eltemetett hősök, valamint az idegen hadifoglyok sírhantjainak jelzésére alkalmas sírkövekre. Az első pályázat háromféle feladatot tűzött ki a tervezőkre és pedig: *a)* vörös márványból elkészítendő egyszerű sírköveket (a pályadíjakat Fellegi Antal adta). *b)* A másik felhívás szerint különböző síremlékeket (a pályadíjakat a díszítőszobrászati és kőfaragó-szakosztály tagjai adták össze) és *c)* elhalt nagyjaink jeltelen sírhantjaira szánt fejfákat kellett tervezni. Utóbbi pályázatot díjak nélkül hirdették. A bíráló bizottság a március hó 30-án tartott ülésén a következőképpen döntötte el a pályázatokat: *a)* a vörös márványból készítendő sírkövek terveire hirdetett pályázat két 1.500—1.500 koronás díját Ohmann Bélának, egy-egy 1.000—1.000 koronás díjat pedig Halmágyi István és Branczeiz János pályaműveinek ítélte oda. *b)* A síremlékek terveire kitűzött 3.000 koronás díjak közül kettőt Horváth Béla és Hosszú Pintér Gyula, egy-egyet Müller Tibor, Ohmann Béla, Schalamonek Károly kaptak. Végül *c)* a fejfák tervei közül a bizottság Horváth Béla és Hosszú Pintér Gyulának, Ladkóczy Rezsőnek, Schalamonek Károlynak, Szász Vilmosnak és Vass Jánosnak 1—1 tervét, Mátrai Lajos és Ohmann Bélának két közös tervét kitüntető elismerésben részesítette.

EGY SZIGORÚ PÁLYAZATRÓL. A Müller-féle illatszergyár plakátot akart készíttetni az ő puderei, krémjei és szappanai kelendővé tételére. Művészi plakáton óhajtván ezt megtenni, pályázatot hirdetett a magyar grafikus művészek számára, ami igen helyes és ki is tűzött néhány egészen csinos díjat a legjobb pályaművek jutalmazására. Így kitűzött egy húsz-, egy tíz- és egy ötezerkoronás díjat, sőt azonkívül még három ezerkoronás díjat is, amellyel a másodrendű pályamunkákat kívánta jutalmazni. Ez utóbbi díjakra már alig lehet azt mondani, hogy a mai viszonyok közt s egy jónevű illatszergyár részéről túlságos megbecsülést rejtenének magukban a művészi alkotóerő irányában. Mindezen azonban szó nélkül tovább lehetne siklani, hogyha a pályázati felhívás, amely fogalmazásában és tartalmában egyaránt teljes járatlanságot árul el az ily kérdésekben, egyéb kuriozumokat is nem tartalmazna. Mindenekelőtt egy május 1-jei dátummal kibocsájtott pályázati felhívásban nem lehet május 8-ikára, mint végső határidőre kiírni a pályazatok beküldését, mert elvégre, ha sok is a felületes magyar grafikus, még mindig több az, aki komolyan és elmélyedéssel szokott dolgozni. A jurorok összeállításánál is van némi szépséghiba. Mert hogy az a pár tulajdonos benne akar lenni a zsüriben, az természetes. De hogy miért kell amellé az egy művészeti szakértő mellé három kereskedelmi szakértő, az már nem egészen világos. Végül pedig azt írja a pályázati felhívás, hogy „a beérkezett pályaműveket akár nyernek azok díjat, akár nem, a cég *természetesen* vissza nem adja." Nem, szó sincs róla, t. cég, az nem természetes. A szellemi tulajdonjog sem Csáky szalmája és „természetesen" egy ilyen nagy cégtől sem szép az, amit ma már a legkisebb szatócs sem tesz meg, hogy ajándékban megtartson olyan rajzokat és vázlatokat, amelyekel neki megtekintés és választás céljából küldtek el.

MUZEÁLIS ÜGYEK

MAGYAR NÉPIES HÍMZÉSEK KIÁLLÍTÁSA AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN. Ismeretes, hogy a múzeum rendkívül gazdag textil-gyűjteménye helyszüke miatt a maga teljességében kiállítani nem lehet, ezért az intézet vezetősége állandóan arra törekszik, hogy egyes csoportokban tegye hozzáférhetővé a nagyközönség számára. Az elmult esztendőben az olasz bársonyok és selyemszövetek, majd a keleti szőnyegek csoportjai voltak kiállítva, most pedig a magyarországi népies hímzések kerültek bemutatásra. A kiállítás felöleli a magyar népies hímzések valamennyi csoportját, valamint az erdélyi keresztszemes, a kalotaszegi írásos, a délmagyarországi, sárközi és északmagyarországi tótvidéki magyar hímzéseket. A kiállítás, melyet Csányi Károly osztályigazgató rendezett el, az egész nyár folyamán megtekinthető a rendes nyitási napokon.

AZ ORSZ. M. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM TÖRTÉNELMI SZOBASOROZATA NEMSOKÁRA ELKÉSZÜL. Egy esztendeje, hogy a múzeum a már régebben tulajdonában levő kőszegi patika végleges elhelyezésével megkezdte ennek a nagyjelentőségű tervnek a megvalósítását, azóta két további interieurnak berendezésén dolgozik. Ezeknek egyike a szobasorozat rokoko terme, melynek számára a múzeum a sümegi püspöki kastélynak egy a rokoko felé hajló Louis XIV. mennyezetét lemásoltatta és benne a múzeum rokoko butorait, valamint az e korból való egyéb műtárgyakat helyezi el. A másik a sümegi püspöki kastélynak barok stílusú könyvtárszobája, a teljes eredeti butorzattal és igen érdekes mennyezetének sikerült másolatával. A két új termet a múzeum még az ősz folyamán mutatja be a nyilvánosságnak.

IN MEMORIAM

ZSOLNAY MIKLÓS

A magyar ipari, művészi és az egész gazdasági életnek mély gyásza van; életének hatvanötödik évében, hosszú betegség után kidőlt közülünk Zsolnay Miklós, a fáradhatatlan alkotó-tevékenységnek, a nemes polgári erényeknek egyik legértékesebb képviselője. A sors nem a nagy újítók, a művészi sugallat heroszainak szerepét szánta neki, hanem az öröklött nagy név és a kiváló ipari hagyományok továbbfejlesztésének feladatát bízta

Magyar Iparművészet
1922.

rá. S ennek egy becsületes élet egész lendületes munkájával igyekezett megfelelni. Szervező erejét nemcsak cégének, a világhíres kerámiai gyárnak minél szélesebb körben való népszerűsítésére s nagyipari kifejlesztésére fordította. Ugyanakkora energiával dolgozott az egész magyar ipari élet organizálásán, a kül- és belföldi kiállításokon, a magyar gazdasági életnek önállósításán s legfőképpen szűkebb hazájának: Pécsnek kultúrális emelésén. A legritkább magyar tipus képviselője volt: azé a gyárosé, akinek vállalkozási kedve a művészettől a legolcsóbb használati tárgyig, minden kiaknázhatót felölel, amivel lendíteni lehet a mi elmaradt ipari tevékenységünkön. Közmondásos szorgalmával, még élete derekán túl is, hihetetlen munkateljesítményekre vállalkozott. Sohasem pihent és kora reggeltől késő estéig bámulatosan könnyen végezte százféle dolgait, de mindig talált időt, hogy a kultura ügyeivel is foglalkozzék. És ha valamihez hozzáfogott, alaposan végezte munkáját. Hosszú, hosszú éveken át mindig ott volt az Iparművészeti Társulat választmányának ülésein, előbb mint tag, később mint alelnök, szívós és makacs küzdelmet folytatva olykor kormánytényezők ellen is a magyar iparművészek anyagi és erkölcsi érvényesüléséért. A Társulat nemcsak illusztris vezető-egyéniségét vesztette benne, de siratjuk a jó és kedves barátot is, akinek érdekes feje, sarkalló tettereje, finom és megértő szelleme pótolhatatlan űrt hagyott maga után. A magyar ipari kultúrának e fájdalmas veszteségben is megnyugtató tudat az, hogy a nagyhírű magyar kerámiai gyár az ő halálával is tovább folytatja tevékenységét, az elhaltnak fiai, illetve unokaöccsei vezetésével, akik szerencsés munkafelosztással, élethivatásuk sokféleségével fognak technikailag, kereskedelmileg és művészileg a gyár továbbvezetésén és továbbfejlesztésén munkálni.

VANDRÁK LÁSZLÓ (1858—1922.) Ezt írták egy keresztre s ez annyit jelent, hogy egyik elsőrangú műiparosunk elhagyta a cizelálló életeszközeit. Apja, Vandrák Samu (1820—1892.) Bécsben tanulta a bronzművességet s hogy Pestre jött Rozsnyóról, ahol szülei laktak, a bronzművescéh úgy adott neki engedélyt, ha mesterművét mielőbb bemutatja. Az 1846-iki pesti kiállítás jó alkalom volt, ahol is a bronzérmet megnyerte s az erről való okmányt Batthyány Lajos gróf, elnök és Kossuth Lajos, igazgató írták alá. Az 1848—49—50-es időkben Samu mester olajképeket festeget, a zavaros idők nem kedveztek mesterségének. Csak 1853-ban fogadta be céhe a bronzművesek közé. Fia, a most elhúnyt Vandrák László, 1887-ben vette át a műhelyt. Ugyanez évben alakult a felbontott céhek helyébe a liberális ipartestület. Neki nem ártott ez az új forma se, amely a pénzzel vállalkozóknak nyitott utat. Vele született a céhrendszer mesterségét őrző becsülete. Amaz akadályt nem ismerő, folyton kutató nagymesterek közé tartozott, akik az utolsó értéküket és energiájuk végső lobbanását is beledobták az öntvénybe, hogy tiszta hangja legyen a munkájuknak. A mai iparosnemzedék kereskedőszellemét, noha kereskedelmi iskolát végzett, sohase sajátította el, mert érezte, hogy ez a szellem csak a munka rovására tudja kétes erényeit kifejteni. A művet a maga szépségéért, az öntvényt a maga titokzatos sajátosságaiért szerette s nem kímélte magát a fojtó gázok alchimista ködében. Egyik legnagyobb műve az a relief, amit Kriesch Aladárral együtt alkottak, tele volt mesterségbeli nagyszerű ötletekkel: a sötét bronzon színes zománcbetétek csillogtak s amit a művész fantáziája elképzelt, ő mindent megvalósított a tűzben. Az a tűz s azok a titokzatosan átváltozó s a művészet számára varázsolni kész fémek voltak az eleme, — de egyúttal pusztító eleme, — mert ezek falják az emberi energiát, lekötik és elviselik. Ez volt kora halálának közvetlen oka. Bár halálosan beteg, mégegyszer összeszedte az utolsó energiákat, kivitette magát a ráleselkedő, lenyűgöző erők közé, a műhelybe. Végignézett mindent, elbúcsúzott munkásaitól s nagyszerű veretgyűjteményeitől, amit nagy gonddal mintegy 1.600 darabra gyarapított. Halálával a mesterség is, de a művészetünk is szegényebb lett, még pedig, a mai körülmények között, kimondhatjuk: pótolhatatlanul.

Erdélyi fényképe
Zsolnay Miklós, a főrendiház új tagja

kedvű öreg urak méltóságos színe előtt és bizony megérdemel egy szerény ebédet.

Az asszony vállat vont.

— Mehet a vendéglőbe.

— El is megyek. Azaz, hogy elmegyünk, mert ha itthon nincs ebéd, önnek is el kell jönnie.

— Nem. Én itthon maradok.

— Úgy? . . . És mit fog ebédelni?

— Semmi köze hozzá, csak menjen . . .

— Huh, de mérges valaki . . . pedig nincs igaza. Tegnap délután óta nincs rá semmi oka, hogy haragudjék rám, mert hiszen tegnap délután öt órakor ünnepélyesen megesküdtem, hogy azt a bizonyos válópört, melyet ellenem indítani fog, nem fogom sem késleltetni, sem meghiúsítani, de még csak nem is fogom kifigurázni a gonosz lelkemmel, hanem az összes rám olvasandó kis és nagy bűnöket engedelmes jobbágyi alázattal „elvállalandom" és az ön makula nélkül pompázó Szent Sebestyénjét soha többé egy rongyos kis szócskával sem fogom kigúnyolni.

— Most is gúnyolja?

— Mivel gúnyolom? Talán azzal, hogy „szent" Sebestyénnek nevezem?

— Igen, azzal is.

— Lám, pedig azt hittem, hogy ennek a gúnynak örülni fog. Mert — igaz, ami igaz — ezelőtt bíz én elmondtam erre a makulátlan és minden egyebekben is kitünő Kovács Sebestyénre minden rosszat, amit sorvadófélben levő hivatalnoki eszecském csak kitalálhatott, mert diadalmas hadat akartam vezetni Kovács Sebestyén úr ellenállhatatlan nyakkendői, utólérhetetlen frizurája és káprázatosan tökéletes Ferenc József-kabátja ellen, — el akartam rágalmazni az ön közeléből, ha már semmiképpen sem birtam korrekt tökéletességébe belekötni. De midőn meggyőződtem róla, hogy minden ellenséges erőfeszítésem hiábavaló és az ön gráciájából és szivéből kipottyantam: visszavontam és visszavonok mindent, amit erről a roppant korrekt férfiúról az utóbbi három hónap alatt elmondottam.

— Kénytelen vele, — bólintott komolyan az szony.

— Úgy van, — hagyta rá udvariasan a férj kénytelenségből teszem, mert végre belátom, hogy a roppant korrekt férfiúval nem vehetem föl a senyt. Főleg — mert most már nem is akarom. adom magamat és leteszem a rágalom összes feg reit az ön lábacskái elé. Jó fiú akarok lenni. Azt a cionálom, hogy azzal a bizonyos szelid megenyhül gondoljon rám, amelyről a költők írnak, ha ma Kovács Sebestyén úr felesége lesz . . . mert, ha csalódom, titokban erre gondol?

Az asszony félig visszafordította a fejét és adta meg kevélyen és hidegen a vállán keresztül a laszt:

— Erre gondolok, de nem titokban.

— Önérzetes szó . . . Főleg a kevély hangs amely kíséri, s mely e pillanatban talán nincsen is szen helyén. Kérem! Egy szóval sem mondom, ez a kijelentése egy kicsit gyöngédtelen, — csak zatosan „vélelmezem", hogy most nincs egészen lyén, mert — ismétlem — én jó fiú akarok lenn őszintén meggyónom, hogy Kovács urat igenis, seredett konoksággal rágalmaztam és gúnyoltam a naptól kezdve, amikor három vagy négy hón ezelőtt először lépte át lakásunk küszöbét, hogy teletét tegye" és savószínű szemeinek nyájasan pillantásaival belopja magát az ön kegyeibe.

Az asszony most már egészen visszafordu tükör mellől és úgy nézett szembe férje változat mosolygó szemeivel.

— Megtiltom, hogy gúnyolja! — kiáltotta latosan.

— Huh, de mérges valaki . . . pedig nem g lom, hanem éppen megfordítva: dicsérni akarom, megérdemli.

— Nincs szükségem a maga dicséreteire!

— Jesszusom, milyen hangosan kegyeskedi szélni.

— Csak mondja ki, hogy ordítok. Minap úgyis mondta. Nem felejtettem el . . .

— Minap? Lehet, lehet . . . Lehet, hogy tam. De az már rettenetesen régen volt, — akko reméltem, hogy elüldözhetem Kovács Sebestyén az ön közeléből, tehát megpróbálkoztam nyersebb verekkel is. Azóta azonban beláttam, hogy sem Sebestyén kigúnyoltatása és elüldözése nem sil sem az ön visszahódítása. Ennélfogva tehát ka lok — bár férji bűneimet ezután sem fogom megv tatni: nem leszek papucsvitéz, nem fogok úgy tá ahogy más fütyül, hetenként kétszer ezután is gyek a „Vén legények klubjá"-ba, kétszer az egyletbe és egyszer Fodorhoz — verekedni.

— Kék foltokat kapni.

— Kapni és adni . . . mert ezekre a kék f szükségem van. Ha nem így éltem volna, ma mincöt éves koromban, én is a testileg megrokk elnehezedett trotlik merev csontú gárdájába tar — nem tudnám átugrálni a székeket, nem tudné fencet vetni, nem tudnám lábamat a nyakamba t

Az asszony ennél a pontnál egy kicsit e lyodott.

— Mint egy komédiás . . . — mondott biggyesztve.

— Igen, mint egy komédiás a cirkuszb mondja, azok az egészséges, ép, erős, izmos és ru emberek, nem pedig azok . . . Hopp! Szinte bele Szent Sebestyén kigúnyolásába, pedig ezt mos igazán nem akarom. Sőt most már hathatósan akarom, mert újra ismétlem: megérdemli. Lás

Uj Idők 1913. I.

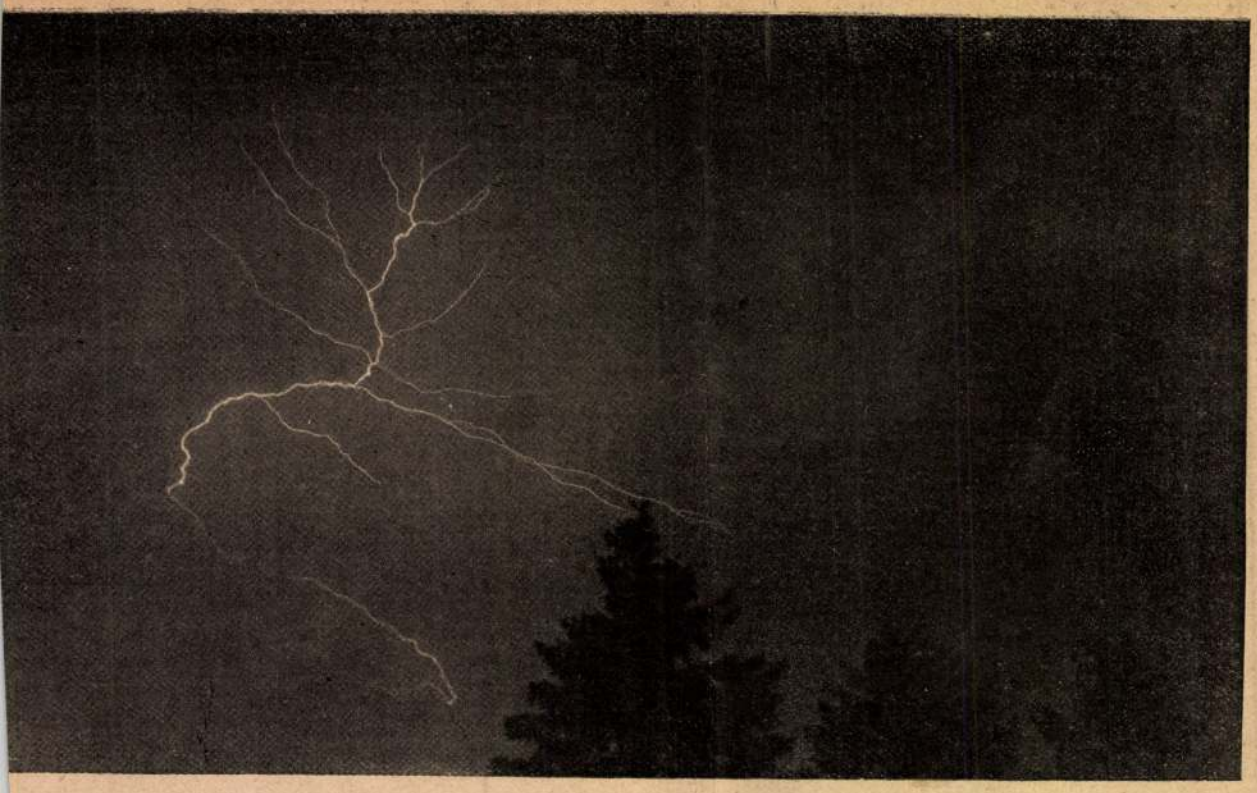

Ifj. Belle Gyula amatőr-fényképe

A VILLÁM

nt Sebestyén kigunyoltatása

Elbeszéles

Irta ABONYI ÁRPÁD

Hiába vág ily kiállhatatlan grimace-okat, — a, öt perc alatt már tizedszer, az asszony, mi- osszankodva hátat fordított férjének, bár ré- ért is, hogy nyulánk alakját és arcocskájának onásait lopva, szeretettel, megszemlélhesse a agy álló-tükrében — és hiába mosolyog foly- t egy kinai porcellán-baba! Ezt az utolsó he- elyet az ön közelében el kell töltenem, még eg szeretné keseríteni, mint ahogy eddig . Pedig az eredménnyel, amelyet elért, még a osz lelke is beérhetné. Egyébiránt pedig csi- ost már, amit akar, — elhatározásom szilárd ásíthatatlan.

rj derült mosollyal ismételte:

Megmásíthatatlan.

genis, megmásíthatatlan! — erősítette harag- szony.

zép, hosszú szó ez a — megmásíthatatlan.

sak gúnyolódjék . . .

Jem gúnyolódom, — tiltakozott mosolyogva csak emlékembe akarom vésni, hogy elhatá- lárd és megmásíthatatlan.

okkal szilárdabb, semmint a maga gonosz eli.

s sokkal megmásíthatatlanabb — pompás, ó, az bizonyos — semmint az én gonosz lel- eli. Köszönöm, kedves Nellike, mindezeket sokszor volt szíves elmondani.

e vegye ajkára a nevemet!

mint parancsolja, — válaszolta udvarias sal a férfi — tehát, mindezeket már igen sok- ttam „asszonyom" . . . Igy jó lesz.

szony bólintott; jó lesz.

hát „asszonyom", most talán inkább arról nék némi homályos fölvilágosítást adni, hogy gatta föl tulajdonképpen az egész lakást és kapok én ma voltaképpen ebédet? Haza- jövök a hivatalból, éhesen, mint egy sovány farkas és ön ahelyett, hogy kiadná derék Márta szakácsnénk- nak a parancsot a tálalásra —

— Nincs Márta! — vágott közbe az asszony — nem érti, hogy kifizettem a bérét és elküldtem?

— Elküldte?

— El!

— Elküldte Mártát, azt a derék nőt, a vadmár- tások királynőjét, a kifli-kóchok cárnőjét és legnagy- szerűbb zsenijét a fejedelmi, sőt császári töltött ká- posztának? Kérem, ez borzalom.

— Ne nevessen!

— Bocsánat, nem nevetek, hanem sírok — kinai porcellán-baba módra, amint magát az imént kifejezni kegyeskedett. Egyébként pedig, ha a derék Márta ál- lása megrendült és megbukott — hozathatott volna ebédet a vendéglőből.

— Kellene?

— De mennyire kellene! Éhes vagyok.

— Maga nem bánná, ha én szaladnék utána, hogy a nagyságos úr becses étvágya ki legyen elégítve.

— Nem ön, hanem a Julis.

— Nincs Julis!

— Nincs Julis?

— Nincs! Az is ott van, ahol a szakácsne . . .

— Szóval, a konyhakabinet mind a két tagja meg- bukott és el van csapva.

— Igen, el vannak csapva! — intett fejével az asszony — akinek ebéd kell, menjen a vendéglőbe. Ki- jelentem magának, hogy mától kezdve szombatig — amikor elutazom, haza, falura, a mamához — ebben a lakásban sem reggelire, sem ebédre, sem vacsorára nem terítenek. Értette?

— Értettem. Ezt a gyászhirt azonban már reg- gel meg lehetett volna nekem mondani, amikor elin- dultam a hivatalba, mert akkor most nem jöttem volna haza, hanem betértem volna ebédelni valamelyik ven- déglőbe. Vegye kegyesen figyelembe, hogy aki majd- nem négy óra hosszat referál három olyan miniszteri tanácsosnak, akik közül kettőnek leányai vannak és ezeket a kedves gyermekeket, pénz híjján, sehogy sem tudja „elsütni" — az kegyetlen tortúrát áll ki e rossz-

A könnyek gyermeke

Szent Ágoston 1500 éves emlékezetére

Pécs, aug. 30. — A könnyek magzatjának mondották Szent Ágostont, amikor pedig Monica könnyeinek forrása jóformán még csak megnyilott.

Monika vérző szívvel látta fiának eltévelyedését, manicheista felfogását s mert féltette lelkét, könnyeinek áradatával akarta útját állni s visszakisérni öt az igaz egyházba. Ezzel még nem elégszik meg. Elmegy az egyik püspökhöz — a történelem nem jegyezte fel nevét, — aki kitünő bibliaismerő hirében állott, megkérte, beszéljen Ágostonnal s vezesse vissza az Egyházba. A püspök azonban passzive viselkedett a kéréssel szemben. Hiába Monikának minden kérése, rimánkodása és zokogása. A püspök megingathatatlan maradt. Végre türelme folytán felkiáltott: Menj innen, hagyj magamra. Lelkedre mondom: lehetett-e, hogy ennyi könny magzatja elpusztuljon.

Máris a könnyek gyermeke pedig a könnyek forrása alighogy felfakadt!

Monika fiát, Ágostont, szokatlanul nagyon szerette. Jobban, aggódóbb szeretettel, mint a többi gyermekét. Tán valami benső sugallat ösztönözte, hogy többet foglalkozzék vele, jobban vigyázzon rá, szeretetének melegével meghittebben vegye öt körül, mert Istennek különös szándékai vannak a gyermekkel. Magasra lángoló édesanyai szeretet! És mégis ... ez a szeretet sebezte meg oly gyakran s fájdalmasan az édesanya szivét. Korán észrevenni fia szivében ébredező szenvedélyeket. Szinte megborzad a gondolattól, hogy atyjának érzéki természete lesz urrá gyermeke felett. Ezért is alig kerül ki a szülői házból s belép a világba, Isten szerelmére kéri, kerüljön minden fajtalanságot. Ettől kezdve szinte állandóan ott találjuk Monika könnyeinek nyomát a fiatal Ágoston bünös útján.

Pedig Ágoston is minő szeretettel csüngött édesanyján! Míg atyjáról alig emlékezik meg irásaiban s abban a kevés feljegyzésben is inkább a tiszteletnek, mint a szeretetnek hangján szól róla, addig édesanyjához a legmelegebb vonzódással ragaszkodik. Nemcsak tisztelet s megbecsülés az, amit édesanyjával szemben érez, de gyengédség, melegség, lángoló szeretet. Annyira együtt érez a két lélek, hogy valósággal egynek érezzük öket. Ami Ágostont nagygyá, hiressé tette, esze, nagylelkusége, meleg szive, azt mind édesanyjától örökölte. Oly melegség, tisztelet s szeretet sugárzik minden irásából, amikor édesanyjáról emlékezik meg, hogy a világirodalomnak nincsenek lapjai, amelyeken meghatóbban s bensőségesebben irnának az édesanyáról.

Meleg érzésénél azonban erősebb. Hiába Monikának minden intése s figyelmeztetése, szivvel-lélekkel s értelmével beleveti magát a manicheizmus karjaiba, mert úgy találja, ott van az igazság, ott találja meg lelkének nyugalmát s békéjét. Mily fájdalmasan érintette édesanyját eme, szomorú eltévelyedése. Mennyi kérés, könyörgés, hagyjon fel a tévelygéssel s vele együtt legyen az igaz egyháznak hüséges gyermeke. Minden meddő kisérletezés! Sőt a tüzes ifjú a manicheizmus béklyóiban annyira az igazság birtokában érzi magát, hogy édesanyját is megakarja nyerni az új tan számára. Itt azonban az édesanyai szív már nem ismer határt ... bármily nehezére esik is, fiát elüzi házából.

Nemsokára Monikát újra ot találjuk fia mellett. Féltő gondja mégis akkor csillapodik kissé, ha ott van mellette. Jelenléte ... úgy érzi — mégis csak állandó figyelmeztetés s visszatartja a mélyebb elbukástól. Ágoston nem szívesen türi ezt az édesanyai féltő tekintetét. Rómába akar menni. Tovább akarja magát képezni s esetleg jól jövedelmező rétori állást szerezni. Édesanyja ellenzi az utazást. Még nagyobb veszedelmek várnak rá a világvárosban. Ágoston csak úgy tud töle szabadulni s utazását megvalósítani, hogy rászedi öt: „hazudtam anyámnak — ennek az anyának!" emlékezik erről egyik irásában — s tudtán kivül áthajózik Rómába.

Mennyire lesujtotta Monikát fiának eme cselekedete, igazán csak az ő meleg édesanyai szive tudta kellőképen átérezni. Könnyeinek áradatát nem tudja eltorlaszolni. Érzi, neki fia mellett van a helyes ezért mindenáron utána akar menni. Nem fél a tengertől, nem tudja visszatartani a fárasztó út. Longinusz fiával hajóra száll, Rómába megy s onnét Milanóba, mivel fia időközben már ott vállalt tanári állást.

A viszontlátás boldogságának derüjét csakhamar fekete felhőkkel borította be a tapasztalt valóság. Ágostont ott látja a szenvedélynek rabláncaiban. Szivét a pénz kerítette hatalmába, értelme meg továbbra is ott jár a tévedések országútján. Ujabb buzgó imák, kérés, rimánkodás, sirás és könnyek s mindenekfelett tárgyalások s megbeszélések a milanói püspökkel, szent Ambrussal.

Mily nagy erő is a könny és imádság! Hatása nem maradhat el. Végre is győzelmet arat, mert a könny és imádság gyermeke nem veszhet el. Megtérése után Ágoston édesanyjához rohan s tudatja vele a kerti jelenetet. És a szent özvegy, aki már annyi könnyel fizetett fiának eme könnyeiért, most is sir; de ezek már nem a fájdalom könnyei, hanem a diadal s az öröm boldogító kifejezői. Monika befejezte hivatását. Fiát visszaadata az igazságnak, visszavezette az Istenhez. Mi keresni valója volna neki már itt az életben? Ágoston is mintha megérezte volna édesanyja hivatása beteljesedését, hazafelé indul, hogy élte hátralevő napjait Afrikában az édes szülői földön élje le.

Ostiában találjuk a kis társaságot. Hajóra várnak, amely Afrikába vigye öket. Hajó helyett, azonban jött a halál. Ágoston mintha csak megérezte volna, igyekezett minél többet édesanyjával lenni, irja Papini: A ház ablakai a kertre néztek és egy júniusi alkonyaton Monika és Ágoston kikönyökölt az egyik ablakon és elgyönyörködött a természet terhes növényeiben és a tengeri mennyboltozaton. A langyos és rózsaillatos véghetetlen csend, a buja növényzett emlékezetükbe idézte a hontalanoknak a dél édeni mezőit, hazájuk gazdag és forró földjeit. Ebben a csendben beszélgetett az anya és a fiu. Ez a beszélgetés mintegy előize volt annak a boldogságnak, amely várt az édesanyára. Mert Monika már nem szállt hajóra. Láz lepi meg s rövid idő alatt végez vele. Ágoston csak emlékével térhetett vissza Afrikába, ahol mint hippói püspök működött közel negyven esztendőn keresztül.

Monika sokat imádkozott és sokat könnyezett s megszülte másodszor is gyermekét, a könnyek gyermekét, mint Isten választott edényét, aki életében megtapasztalta, mennyit kellett szenvednie, míg az igazságot megtalálta. De amikor végre megtalálta, hüségesen szolgálta. Mint az igazság katonája s védelmezője áll a katolikus világ szentjeinek dicső sorában.

Halálának most van 1500 éves évfordulója. Illő, hogy emléke előtt az egész katolikus világ meghódoljon s a könnyek gyermekénél keresse az igazság útját. Ő megtalálta azt és másnak is megmutatja.

Geosits Lajos

HIREK

Augusztus 31. — Pünkösd utáni XII. vasárnap — Rajmund

Szeptember 1. — Hétlő Egyed

A „DUNÁNTÚL"

szeptember elsejével új előfizetést nyit olvasói számára. Amikor a lap hatalmasan megsokasodott táborába szólitjuk Pécs város és Baranya vármegye egész ujságolvasó közönségét, a jól teljesitett kötelesség és a becsületes munka eddig elért sikerei könnyüvé teszik számunkra a lap közérdekét szolgáló munkásságára való hivatkozást és azt az állitást, hogy a „Dunántúl" két évtizede hirdetett programja megvalósitásának egyenes útján jár. A keresztény és nemzeti életideálok megvalósitását sürgetik úgy az egyén, mint a társadalom életében. Követeléseink mellett mindenkor a kritika bátor hangján harcolunk, nem vagyunk megalkuvók, sem felfelé, sem lefelé. A magyar vidék egyik legnivósabb és legmegbizhatóbb lapját adjuk olvasóink kezébe. Kedvezményeink egész sorozatával igyekszünk az olvasók minden igényét kielégiteni. Mától kezdve külön rádiómellékletet adunk és fenntartjuk továbbra is összes régi kedvezményeinket. Ami fáradhatatlan munkásságunkért az olvosók részéről továbbra is csak azt a bizalmat kérjük, amellyel eddig is megajándékozta a lapot Pécs és Baranya közönsége.

— **Püspöki elismerés.** Virág Ferenc megyéspüspök Brand Ede polgáriskolai nyugalmazott igazgatónak a katolikus egyházi zene terén évtizedeken át kifejtett buzgóságáért, főpásztori elismerését fejezte ki és főpásztori áldását küldötte. Brand Ede számos egyházi éneket szerzett és magyaros stilü zenekisérettel látta el, amelyek azóta bekerültek az általa kiadott egyházi énekeskönyv révén a többi imakönyvekbe is s többet közülök ma már országszerte énekelnek, mint pl: Mond szívem dalt, Máriát dicsérni, Magyarország Nagyasszonyt, Szent Oltárodhoz stb. énekeket.

— **A Dunántúl rádió melléklete.** A Dunántúl ismét bővül terjedelemben. Lapunk vasárnapi számához előfizetőink kényelmére teljes heti rádióműsort mellékelünk azzal, hogy a Dunántúl napilap ez ajándékát fogadják olvasóink szivesen. A Dunántúl készséggel hoz meg minden áldozatot és cserébe nem kér mást, mint olvasóink a lap iránt tanusitott további szeretetét. A jövőben rádiómellékletünket, mely „Európa Rádió Műsora" címet viseli, már a szombati számhoz fogjuk mellékelni.

— **A pécsi malmok mérsékelték a lisztárakat.** A pécsi malmok a mai nap folyamán némileg mérsékelték a nagybani lisztárakat. Ezek szerint a finom liszt 37, a főzőliszt 33, a fehér kenyérliszt 28, az 5-ös kenyérliszt 24, a barna kenyérliszt 20 és a rozsliszt 24 fillér kilogrammonkint. Az olcsóbbodás métermázsánkint mintegy két pengő.

A Kat Legény Egylet idei
tánciskolája
szept. 8-án ismerkedő estéllyel Kovács tánctanár vezetése mellett nyilik meg. Jelentkezni lehet az egyesületben.

— **30 éves szolgálati jubileum.** A pécsi gáz és villanytelep ma meleg, családias ünnepély színhelye volt. A telep tisztikara és alkalmazottai meleg ünneplésben részesitették Leikauf István műszaki altisztet, aki 30 éve áll a vállalat szolgálatában, becsülettel és hűséggel teljesitve munkáját. Nagy Elek igazgató az alkamazottak jelenlétében szép beszédben méltatta a derék jubiláns érdemeit.

— **Orvosi hir.** Vende János dr. bőrgyógyász, urológus szabadságáról megérkezett. Rendelését Színház tér 2. szám alatt újból megkezdte.

— **Eljegyzés.** Hauk Teruska úrleányt eljegyezte Kurucz Sándor posta fd. jogszigorló.

— **Esküvő.** Vaszilovits Kató úrleány és Székely János Máv. tiszt f. hó 31-én, délelőtt 12 órakor tartják esküvőjüket Budapesten a Gát utcai r. k. plébániatemplomban.

Keglevich Mária okl. gyógyszerészt szeptember 3-án, délután 6 órakor vezeti oltárhoz a pécsi székesegyház Corpus Christi kápolnájában Géczy Dezső okl. gyógyszerész.

Kovács Ilonka és Bayer Gáspár folyó hó 31-én, délután 5 órakor tartják esküvőjüket a budai külvárosi plébániatemplomban.

Még eddig nem létezett olcsó árak mellett vásárolhat
ALT ÉS BÖHM CÉGNÉL.
Tekintse meg **reklámkirakatainkat** és győződjön meg áruink eddigi változatlan jó minőségéről és dús választékáról!

— **Orvosi hír.** Elek Pál dr. orvos Inczédy Dénes u. 3. szám, szabadságáról visszaérkezett és rendelését szeptember 1-én megkezdi.

— **A Dunántúl budapesti ingyen szállószobája.** Szeptember hónapra a Dunántúl előfizetőinek biztositott kedvezményt egy napos budapesti ingyen szálló szobára, Meszlényi József Pécs, Kálvária u. 44., özv. Radócsay Győzőné Pécs, Megyeri út 15. és Pécsy Ferenc Szigetvár, Arany János utca 13. előfizetőink kapták meg a modern és kényelmes Park szálló utalványait.

— **Dr. Szűts Jenőné** a zongoraoktatást szeptember 4-én megkezdi. Kéri növendékeit, hogy e napon, 11—1 óra között jelentkezzenek.

— **Az emberbarátok jótékony és kultúregyesülete** szeptember hó 7-én, Tompa Mihály u. 38. szám alatt, Bula István vendéglőjében elsőrendű cigányzene közreműködésével, tánccal, mükedvelő előadással, tombolával, férfi és női tekeversennyel kapcsolatosan szüreti mulatságot rendez, melyre úgy az egyesület tagjait, mint jóbarátait és ismerőseit is meghivja a vezetőség. Sorrend: délután megjelenik Bíró uram a Kátsa cigánnyal és a kisbíróval összedoboltatja a csőszpárokat, akik kocsikkal a város több utcáin felvonulást tartanak. Este fél 8 órakor mükedvelő gárda szórakoztatja a vendégeket, még a komolyak is kacagni fognak. Utána tánc reggel 4 óráig, amikor is szünetközben különböző kacagtató mókák következnek. Belépődij nincs, tekintettel azonban a jótékony célra, önkéntes adományokat köszönettel fogad a vezetőség.

Hírek néhány sorban

Bethlen István gróf miniszterelnök szeptember 4-én Genfbe utazik. — **Az Ottó-permanencia** ügyében hír szerint Bethlen miniszterelnök ma válaszolt Zichy János grófnak. — **Tuka Bélát** a komáromi fegyintézetben helyezik el. — **A volt perui elnököt** fiával együtt börtönbe vetették. — **Bud János** keresk. miniszter szombaton délután megnyitotta a városligeti iparcsarnokban az őszi lakásberendezési vásárt. — **Feloszlatták** a lengyel parlament két házát. — **MacDonald** miniszterelnök repülőgépét Jorkshire felett vihar érte és azt leszállásra kényszerítette. — **Elhunytak:** gróf Széchenyi Géza Somogymegye bizottsági tagja Bpesten, Horváth Nándor ny. bírósági irodaigazgató Miskolcon, Halmosy István miklóshalmi plébános Bécsben, özv. Eisenkolb Gáspárné Rieger Teréz Szegeden, Barta László magántisztviselő Debrecenben, Kalmár Jenő, a szabadkai munkásbiztosító volt igazgatója Szabadkán, Gallyas István szerkesztő Szegeden, Arany Sándor székesfővárosi segédhivatali főigazgató Bpesten, Szántó Adolfné Nagykanizsán, Pákok Lajos forg. adóellenőr Simontornyán, özv. Jobbágy Jánosné Liptay Mária Hajdunánáson, Komjáthy László dr. ügyvéd, ny. polgármester Veszprémben, özv. Szakáll Józsefné Veszprémben, özv. Szakáll Józsefné Somogyi Erzsébet Vasszentmihályon. — **Őskeresztény** templomot ástak ki Óbudán. — **Andrée sarkkutató** most megtalált, jégbefagyott holttestét év után megtekinti volt menyasszonya is, aki 17 évi várakozás után ment csak férjhez. — **Kaposvár** város közgyűlése 60 százalékos pótadót szavazott meg. — **Fürdőtrikóban** dolgoznak a türhetetlen meleg miatt a londoni gyárakban. — **Elgázolta** egy autó Budapesten Szatmári Gizella kenyeresleányt, majd a gázolás után tovarobogott. — **A kaszafúrók** tegnap éjjel 8000 pengőt vittek el az ujpesti Baeder-illatszergyár pénztárából. — **Leánykereskedő** bandát leplezett le a csernovitzi rendőrség. A banda fejét, Goldstein Izidort letartóztatták. — **Repülőgépről** ágyuból lövette ki magát egy olasz artista. — **248 állást és 3675 álláskeresőt** mutat ki az országos munkaközvetítő hivatal. — **A burgonyatermés** 1,350.000 mázsával, a cukorrépa 1,092.000 mázsával, a tengeri 182.000 mázsával javult Magyarországon. — **Győrben** a polgármester falragaszokon kérte, hogy a munkásság ne vegyen részt a szeptember elsejei tüntetéseken. — **Összeütközött** Zürich mellett a levegőben két bombavető repülőgép. Mind a két pilóta szörnyethalt. — **Scitovszky** és Gömbös kijelentették, hogy vállalják a felelősséget az „Ottó-permanenciá"-ért. — **A Justice for Hungary** Detroitba érkezett. — **Fasiszták** és antifasiszták véres harcot vívtak ma Párisban. — **Draskovich grófnőt** vesz el a bajor trónörökös fia. — **A cseh posta** ismeretes levélfosztogatása világbotránnyá dagad. — **Halálra gázolt** az autó egy koldusasszonyt Esztergomban. — **Időjóslat:** Az időjárásban lényeges változás nem várható.

A SINGER VARRÓGÉPEK MÉGIS A LEGJOBBAK!

Az idei rádió piac szenzációja

a 3+1 csöves hálózati váltóáramu

STANDARD 3a

13 pengős havi részletekben kapható mindenütt.

Pécsi oltár Amerikában

Elkészült a pécsi Zsolnay-gyár egy világraszóló műve — A johnstowni Sz. Mária gör. kat. templom főoltára az ősz folyamán felállításra kerül

Pécs, aug. 30. — A Zsolnay-gyár műhelyeiben a mult év augusztus eleje óta egy nagyszabású művészi oltár munkálata folyik. Az oltár Amerikába, *Johnstown* nevű városba kerül. Ez a város Pennsylvániában van, Pittsburgon innét Newyork irányában. Egyike ez az újabban alakult nagyobb városoknak. Az oltárt a johnstowni görög katolikus egyház plébánosa, egy agilis magyar pap: *Szabados* Miklós rendelte temploma részére.

A pécsi székesegyház főoltárának méreteire emlékeztető szabadon álló baldachinos, majolika, grés, eozin kivitelü, gazdagon diszített bizánci stilusú oltár munkálata, mely tavaly nagy csendben vette kezdetét, — mint ahogy minden igazi komoly munka lárma nélkül indul, — ez a maga nemében páratlanul álló művészeti teljesítmény a napokban nyert szerencsés befejezést. Kerámiáról lévén szó, mely az utolsó pillanatokig a munkálat minden egyes külön darabjánál az égetés előre nem látott esélyeinek van kitéve, itt igazán lehet megbecsült szerencséről is beszélni. Az oltárt előkészítő munkálatok a jelzett időnél jóval előbbre nyulnak.

Egy budapesti egyházművészeti és árúforgalmi r. t. közvetítésével ugyancsak rev. pastor Nicol. Szabados részére Johnstownba még 1925 december hóban egy, a mostani oltárhoz hasonló kivitelü keresztelő kútat szállított a Zsolnay-gyár, ugyanazon „St. Mary's greek catholic rutheniae Church" részére. Ez a keresztelőkút annyira megnyerte a főpásztor és híve tetszését, hogy a templom pompás főoltárát ugyancsak Zsolnay-féle örök időkre szóló kerámiai anyagból készítendőnek határozták el.

A templom eredeti terve — így természetesen az oltár is — egy pittsburgi műépítő cég, architect *John T. Comes* irodájából való és az oltár eredetileg műkő, márvány és mozaik kivitel részére volt tervezve. Ámde Szabados pastor, akihez hasonló áldozatkész műpártoló javunkra nagyon elkelne odakünn még, a mai rossz munkaviszonyok dacára (ott is csak három napot dolgoznak hetenként a gyárakban, akárcsak a Zsolnay-gyárban, vagy egyebütt) lelkes híve lett a magyar kerámiának és áldozatkészen kitartott a Zsolnay-gyár művészi produktumai mellett. Ezt az érzést a Zsolnay-eozin szerelmese, Szabados barátja: *Goydich* kanonok, ez oltármunkálat amerikai közvetítője — oltotta bele. Ez a lelkes magyar pap mindent elkövet ma is a magyar művészeti termékek kivitele, kulturánk áthonosítása érdekében. Szabados lelkész a márvány mozaikos oltárnak kerámiára való átalakítását a tervező építésszel egyetértően a Zsolnay-gyárra bízta. A gyár ennek a megbízatásnak teljes sikerrel tett eleget, az átalakítást művészi osztályán intern végezte el, amelynek ez a nagyfontosságú és ritka rendelés lett az eredménye. Az oltár eredeti 1:15 méretü színes tervrajzát, melyet az egyház pecsétjével és aláírásával ellátva elfogadott, egyébként a tavalyi 1929. jún. 9—19-iki pécsi egyházmegyei kiállításon a Zsolnay-gyár egyéb kollekciója mellett, bemutatta a pécsi közönségnek a belvárosi Kat. Körben. A nagyszerű terv *Szőnyi* Ottó dr. figyelmét már e kiállításon teljes mértékben lekötötte s érdeklődése közben odafokozódott, hogy a munkálatokat teljes tetszésére megtekintette a gyár munkahelyiségeiben.

Az oltár, mely felszereléseivel együtt, a napokban teljesen elkészült és elszállítására vár, az idő rövidsége és a költséges és teljes apparatust igénylő felszerelés miatt ideiglenesen nem állítják fel, de a gyár gondoskodik arról, hogy legalább részleteiben megtekinthessék a hivatottak és az érdeklődők.

A johnstowni oltár a kivitelt illetőleg valóban páratlan műalkotás. Egyedülálló, ép úgy, mint a pécsi Zsolnay Vilmos szobor talapzata, mely Zsolnay plutonit anyagból készült s mely anyag tartósságára nézve is a granitkővel veszi fel valóban a versenyt. Egyedülálló, mint a Zsolnay Vilmos-emlékkút, mely részenként eozinnal van diszítve, s amelyhez hasnoló kerámiai diszítő eljárás sehol nincs a világon. Mert az eozin tudvalevőleg a pécsi Zsolnay-gyár *specialitása*.

Ha az igazi kerámikusról azt tartják, hogy jól imádkozott, ha egy-egy kemencéjének leégetése után száz százalékig hibátlan árút sikerült kiszednie, a Zsolnay-gyár tulajdonosai, az oltármunkálat vezetői ugyncsak meg lehetnek elégedve az elért erkölcsi sikerrel: *Sikorski Zsolnay* Miklós műépitész, ki az oltár kivitelének művészeti részét irányította, *Mattyasovszky Zsolnay* Zsolt vegyészmérnök, aki az oltár építési anyagát állította elő s a műszaki részére felügyelt, valamint *Mattyasovszky Zsolnay* Tibor, ki az anyagiak létrehozásán, a munka sikeres kivitelén a Zsolny név újabb dicsőségére fáradozott. A johnstowni oltár valóban olyan harmonikus művészi alkotás lett, amilyent egyetlen kerámiai gyár sem tud felmutatni. Sőt bátran mondhatjuk, hogy hasonló művészeti értékü teljesítménye ebben a nemben magánk a Zsolnay-gyárnak sem volt az utóbbi évtizedekben.

A világhirü máriafalvai templom, a budapest-belvárosi plébánia templom főoltárai, valamint a kőbányai templom fő- és mellékoltárai, a margitszigeti kápolna oltára stb., amelyekkel a gyár annakidején oly nagy sikereket aratott, egészen másnemü művészi teljesítmények voltak. Mert míg amazoknál a kiváló tervezők aranycsengésü nevei mellett (Steindl, Lechner, Tandor, Aigner) a tüzes majolikát a dús aranyozás tette a nemes megmintázáson felül értékessé, ennél az oltárnál az egységes majolika-grés kivitelü alapzománcozásban a *modern eozin* vette át a vezető szerepet. Már pedig eozin-oltára eddig csak a Zsolnay-mauzoleumnak van Magyarországon, annak a köralapú örök pihenőhelynek, melynek kubikulumábn hasonló kivitelü sarcofágban a nagy gyáralapító, Zsolnay Vilmos nyugszik.

A gyár eme legújabb remekművén valóban bő alkalom kínálkozott az eozin értékeinek csillogtatására. Az oltár bizanci stilusa, a keleti ékes formanyelv, kiválóan alkalmas az eozinos kivitelre. Ezt a lehetőséget a gyár teljes mértékben ki is aknázta. A hatalmas belső térkiképzéses templom apszisnáak közepén szabadon áll a három márványlépcsős, négyzetes alapra épült baldachinos oltár. Négy zöldszinü, erezett carrarai „Verde Alpi" márványoszlopon nyugszik a hatalmas bordás kazettás kupola, melynek sisakja hármas fém-kereszt csúcsban végződik.

Az oszlopokat dús indamintás délkörü ívek kötik össze, amelyekre a 16 osztásos dobtest nehezedik. A sarkokon, kiszögelő fülkékben a négy evangelista színes ülő szobra látható, míg a világosabb színü mennyezet ívein ruthén (cyrill) arany feliratok és a zúgokban angyalfejek foglalnak helyet. Az oltár maga lényegesen egyszerűbb kivitelü, elől a menza alatt térdeplő angyalok domborművével. A tabernaculumon a szőlőfürtös és liliomos díszítmények részben a beuroniak egyházművészeti törekvéseit visszaadó elemekből adódtak, mik különösen a figurális domborművekben nyertek jellemző kifejezést.

Az egész oltár magassága a keresztvégződéssel együtt a padlóig 9.25 méter, oszloptávolsága 3.075. Az egész mű méreteiről különben fogalmat adhat, hogy az egyes részek kiszállítására az oltárra jövő gyertyatartókkal, külön díszes vázákkal stb. együtt mintegy 150 láda van előirányozva.

Reméljük, hogy a munka épségben érkezik ki Amerikába s a felállítást is szerencse kíséri Szabados pastor városában, ahova a gyár saját szakmunkását küldi ki az oltár elhelyezésére.

A johnstowni oltár az Ur dicsőségére rövidesen állni fog és az dicsősége lesz egyúttal a magyar iparművészetnek is, amelyre a mai időkben legnagyobb szükségünk van.

Nikelszky Géza.

Ha gyermekének az iskolaévre jó, erős és mégis olcsó strapacipőt akar venni, úgy forduljon bizalommal a **Nóra cipők** egyedárusitójához:

Pollák cipőáruház, Irgalmasok-u.

Férfi- női- és gyermekcipők nagy választékban.

Isolnay Miklós (ifi)

Ajja helóle utóu 1900-ban átveni a pár vezetését. Az ipari termelés kerül előtérbe, a művéni szinvonal hanyatlik. Kapcsolatai főleg a Balkánra terjednek. A diszédénygyártás helyett az építéneli kerámia, a kályha-gő és nyelelőgyártás jelentéren.

P. Breslyénszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp. 1966,

106 l.

Zsolnay Miklós

Ignác fia számára megvásárolta a Lukasfán 1846-ból működő kisüzemi üveghuta és kemény-cserépgyárat és arral alapíloka meg Pécsett a Zsolnay-gyárat.

P. Breslyánszky Ilona, 105 l.
Ismerd meg a kezdőszót, Bp-1961, 104 l.

MDK

Zsolnay Miklós

A Zsolnay kerámia. Janus Pannonius Muz.Pécs 1966.

Zsolnay Miklós

Fischer Mórhoz (Herend) kasonlóan ki akart térni a gyár átprofilirozása elől.

Katona Imre: A herendi porcelán történetéhez; Ipari Művészet, 1971. 3. sz. 41. l.

1001—1324. FAYENCEOK a pécsi Zsolnay-gyárból. — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XXV. művészeti aukciójából.

MODERN TÁRGYAK GYÜJTÉSE.

DAS SAMMELN MODERNER KUNSTGEGENSTÄNDE.

A művész lelke, ha van lélekvándorlás, valószinüleg átszáll alkotásaiba; ott azonban ugyancsak sokat kell tapasztalnia: esést, emelkedést, dicséretet és gyalázást, feledést és felmagasztosulást. Könyvtárakra megy az irodalma például Rembrandt különböző megitélésének, a praeraffaelisták raffaelbuktató forradalmának, Goya megdicsőülésének és Murillo zuhanásának, egy Greco, egy Magnasco ujjászületésének stb. stb. A művészeti izlésnek ezeket a hullámzásait rendszerint egy-egy energikus esztetikus propagandája idézte elő, de az izlésváltozás terén vannak általános pszichológiai jelenségek is.

Most kisebb dolgokról akarok szólani és ezek kapcsán szándékszom rámutatni, hogy mily mohón hajszoljuk mindenben a régit és nem törődünk sem a közelmulttal, sem a jelennel.

Mint gyermek emlékszem még a falusi kuriák berendezésére és életére. Kényelmes cseresznyefaszékeken üldögéltünk az ebédnél, a melynek fáradalmait terebélyes pamlagokon hevertük ki; uzsonnatájban pálmamintás teritőt szedtünk le a polituros asztalról és öblös csészék kerültek elő az üveges pohárszékről. Hogy milyen stilusuak voltak ezek a butorok, arról senki sem beszélt. Utoljára empire-stilusról hallottunk, ám ezeken se griffmadár, se szerecsenfej, se szfinksz, se római katona nem volt, tehát aligha lehetett empire-butor. Butor volt, egyszerü, szolid, használható butor a mi szemünkben. Nem is volt soká becsülete, mert egyszerre csak ujat hozott a módi, cifra faragásokkal, hajlitott karfákkal, háromszor is görbült lábakkal, kagyló- és virágdiszszel; más asztalos meg olyan könyv-

A Gyüjtő 1915.

1001—1324. FAYENCEN der Fabrik Zsolnay Pécs. — XXV. Kunstauktion der Sanct-Georgs-Innung Vereinigung Ungarischer Kunstliebhaber.

szekrényeket és almáriomokat kezdett csinálni, hogy valóságos csucsives templomokra emlékeztetett. Aztán egyszerre csak ezek is sutba kerültek. Jött a szecesszió, — ilyen szecesszió, olyan szecesszió — millió elgörbülésével, majd teljesen leegyszerüsitett anyagszerüségével . . . , de ekkor már valami csodálatos dolgot kezdtek el suttogni az emberek. Olyasmit, hogy milyen szép is az a biedermeier-stilus és a biedermeier-butor. Nosza rajta, szedjük elő a padlásról, ha ugyan nem került az ócskáshoz. Aztán meg hallottunk valami neobarok- és neogót-butorokról. Ezeket kell renoválni, ezekből lesz csak az igazán szép szalon és uriszoba! Igy jöttünk rá, hogy lassanként műtárgyak lettek ifjuságunk megvetett rekvizitumai. Most már elő is szednők őket, ha lehetne. Rendszerint azonban nem lehet, mert bánat alakjában későn jön a megbecsülés.

Nagy volt a bécsi porcellán hire valamikor. A vőlegények menyasszonyuk kezdőbetüivel diszitett csészét hoztak a császárvárosból. A menyasszonyokból pedig nagymamák lettek, a csészék a szekrényfiókba kerültek, a szobalány kirántotta a fiókot, a csésze eltörött . . . vagy ha megmaradt, ugyancsak az ócskáshoz került, a kitől aztán az unoka, a kiből időközben szenvedélyes gyüjtő lett, fiatalasszonykorában harmincszoros áron vásárolja vissza.

Az Alt-Wien-porcellánnak mindenesetre rövid volt a Rip-van-Winkle-álma. De milyen hosszu volt a holicsi fayence-oké vagy a többi kedves, becsületes régi magyar fayence-gyár készitményei. A népies magyar fazekasok termékeit meg éppenséggel csak egy-két év óta kezdjük megbecsülni. Rendszerint akkor kezdünk csak valamit értékelni és gyüjteni, a mikor már elmult az az idő, a melyben hozzájuthattunk volna.

Könnyü ennek okát adni. Ennek is megvan a maga kényelmes oldala. Ahhoz, hogy ne érhessen bennünket csalódás, az szükséges, hogy egy megállapodott itélethez tartsuk magunkat. Ehhez pedig idő kell. Legcélszerübb tehát, ha megvárjuk, mig bizonyos tárgyakat muzeumi gyüjteményekben mutatnak be, könyveket irnak róluk, s akkor aztán az, a mi az emberek milliói-nak tetszik, az fog tetszeni nekünk is.

Csakhogy ez nem igazi gyüjtőhöz, amatőrhöz méltó álláspont. Az amatőr azt szereti és azt gyüjti, a mi neki tetszik és izlésének, ismereteinek tudatában biztosra veszi, hogy nem őt fogja meghóditani a tömeg, hanem ő a tömeget. Az amatőr nem engedheti, hogy a kor előzze meg őt, hanem neki kell a jelent megértenie s a jövőt megéreznie.

Gondoljuk meg, hol lennénk most, ha egy Medici Lőrinc vagy egy Corvin Mátyás megelégedtek volna azzal, hogy — a mint az akkor széltében divat volt — ókori

1325—1338. HUSZÁRTYPUSOK. Zsolnay-fayence-ok. — Die Husaren aller Zeiten und aller Länder, eine Serie der Fabrik Zsolnay, Pécs. — A Szent-György-Céh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XXV. művészeti aukciójából.

emlékek kutattassanak fel és nem pártolták volna az akkori modern művészeket, a kiket ma már szintén klasszikusoknak nevezünk. A műbarátok már akkor belátták, hogy a «régi» tárgyak száma véges és hogy a régiség fogalma nagyon relativ. A mi ma még uj és hozzáférhető, az holnap már régi és hozzáférhetetlen lehet. Ezért kell itélőképességünket annyira fejleszteni, hogy merjünk ujat is gyüjteni.

A keramikáról szóltunk az előbb. A modern keramikának már vannak is gyüjtői világszerte. A meisseni és sèvresi gyárak alapitásuk óta mai napig szakadatlanul folytatják üzemüket; ha régi termékeiket gyüjtöttük, mért ne gyüjtsük a moderneket? A kopenhágai porcellángyár modern termékeit számos muzeum és magángyüjtő felvette már gyüjtési körébe, sőt kopenhágai porcellánról szólva, már nem is gondolunk arra, hogy ez a gyár egyike a legrégibb porcellánműhelyeknek és hogy már a XVIII. században igen virágzó munkásságot fejtett ki. Szóval itt már a modern gyüjtés és a modern iparművészet győzelme van előttünk a régivel szemben.

A művészi keramikában sohasem szabad ugy okoskodnunk, hogy, ha ezt vagy azt a tárgyat megkaphatjuk ma, megkaphatjuk holnap is, megkaphatjuk akár egy példányban, akár sok példányban. Ilyesmit legfeljebb tömegcikkekről mondhatunk. Ott azonban, a hol már finomabb, művészi dolgokról van szó, ott minden egyes keramikai tárgynak meg van a maga individuális és — hogy ugy mondjuk — akcidentális karaktere. Az agyag, a vegyszerek minősége, mintázás, máz, szinezés, égetés, dekorálás annyi aprólékos részlettel jár, hogy például a legritkább esetben történik meg az, hogy két egyszerre készülő fayencefigura mindenben egyformán sikerüljön. A gyüjtő leleményességének nyilik tehát tere: válassza ki a modern keramikából azt, a mi neki tetszik, a mit jónak tart. Mert ismételjük, a mi ma van, az holnap már talán nem lesz. Holnap már talán meg sem lesz az a minőségü anyag a mi még tegnap meg volt, változnak művészek, tervezők, munkások, vezetők, változik az a rengeteg sok esetlegesség, a mitől egy olyan komplikált iparművészeti terméknek, mint a milyen a keramikai tárgy, létrejötte függ.

Ha ez nem igy volna, ugy az a meisseni figura, a melyet ma ugyanabban a meisseni gyárban ugyanazon modellek után a régi munkások leszármazottai készitenek, teljesen azonos volna azzal, a mit az ősök a XVIII. században készitettek. És az mégis más. Megváltozott azóta minden. Megváltozott jóformán a levegő is. Ezért kell mindent akkor gyüjteni, a mikor alkalom van rá.

1001—1324. FAYENCE-OK a pécsi Zsolnay-gyárból. — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XXV. művészeti aukciójából.

Ezért voltunk hálásak alelnökünknek, Zsolnay Miklós urnak, a mikor elmult aukciónk alkalmával pécsi gyárának termékeiből egy kis választékot juttatott hozzánk olyan tárgyakból, a melyek tulajdonképen vagy sohasem kerültek, vagy már nem kerülnek rendes kereskedelmi forgalomba. Tagjaink méltányolták előzékenységét és a kedves gyártmányokat jóformán elkapkodták. Most megujitottuk hasonló irányu kérésünket Zsolnay Miklós urhoz, a ki a legnagyobb készséggel válogatott ki pécsi gyárából ezuttal már néhány száz szebbnél szebb fayence-műtárgyat, ismét főképen olyanokat, a melyek rendes kereskedelmi forgalomba nem kerülnek. Mindenki meggyőződhetik róla, hogy e bájos keramikák ára is olyan, hogy kedvet csinál a továbbgyüjtéshez. Szóval tagjaink részére ismét egy rendkivül kedvező alkalom nyilik meg, hogy gyüjteményüket jelen darabokkal — jelenleg még igen olcsón — gyarapitsák. Mert lehet, hogy lesznek még nálunk máskor is Zsolnay-fayence-ok, de azok már nem ezek lesznek. Tessék tehát felhasználni a jó alkalmat és mindenki akkor gyüjtsön és akkor vásároljon, a mikor még nem kell ázsiót fizetni. Az igazi gyüjtő a saját vitrine-je ablakán át nézi a tárgyak értékének emelkedését.

708. TÁNYÉR, Városlőd. — Ungarischer Teller aus Városlőd. — A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XXV. művészeti aukciójából.

Ugyanezt mondhatjuk általában a modern művészetről. Csodálatos az emberek pszichológiája és csodálatos a piktorok tragikuma! Még csodálatosabbak az ennek következtében előálló árak: mintha a szegény piktor halálára várnának, hogy emelkedjenek. A mig a festő él, termel, lehet tőle vásárolni, addig csak vontatottan kelnek a képek; ám ha meghal, szétkapkodnák azt is, a mi nincs. Nekünk, gyüjtőknek, öntudatosan, nyitott szemmel kell szétnéznünk a világban. Ne azt vásároljuk, a mi másoknak tetszett, hanem merjük megvenni azt is, a mi magunknak tetszik. Ne csak az elmult nagyságok hagyatékában tessék böngészni, de az élő művészek tárlatain is. Ez a módja a művészet őszinte pártolásának, az izlés és itélőképesség fejlesztésének. Ily módon lehet megszerezni olyan műveket, a melyek akkor, a mikor a tömeg észbe kap, már hozzáférhetetlenek lesznek. KEÁN KÁLMÁN.

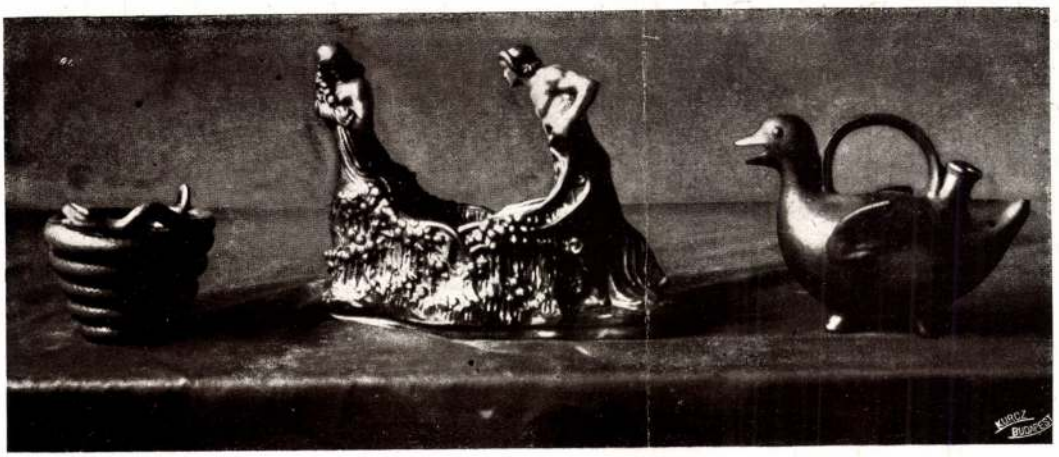

1001—1324. FAYENCEN der Fabrik Zsolnay, Pécs. — XXV. Kunstauktion der Sankt-Georgs-Innung Vereinigung Ungarischer Kunstliebhaber.

A SZENT-GYÖRGY-CZÉH MAGYAR AMATŐRÖK ES GYÜJTŐK EGYESÜLETE XXV. MŰVÉSZETI AUKCIÓJA.

DIE XXV. KUNSTAUKTION DER SANCT-GEORGS-INNUNG, VEREINIGUNG UNGARISCHER KUNSTLIEBHABER.

MEGTEKINTÉS: 1915. november 25-től december 4-ig, egész nap.

ÁRVERÉS: December 5-én egész nap, 6-án és 7-én délután, 8-án egész nap.

Egy esztendeje éppen, hogy Kossuth Ferenc művészeti hagyatékával az első háborus aukciónkat rendeztük. Talán ez a kiállításunk volt az első lépés a felé, hogy fővárosunkban a művészeti élet lecsillapodott idegekkel ismét megujuljon. Azóta tevékenységünket a rendes mederben folytattuk tovább és a hol csak lehetett, megtettünk mindent, hogy a háborus jótékonyságból is ki vegyük a magunk részét. Legutóbbi aukciónkon szintén szép sikert értünk el azoknak a tárgyaknak elárverezésével, a melyek a Megvakult Katonák Országos Bizottságának ajándékoztattak. Tagjaink, e nemes célra való tekintettel, lelkesen licitáltak egymásra, ugy hogy 993 K-át nyujthattunk át a Bizottságnak a jótékony cél javára. E tevékenységünket egyáltalában nem szándékunk félbeszakitani és ez uton is kérjük azokat, a kiknek valamely felesleges műtárgyuk van, juttassák el hozzánk, mi azt bármely jótékony-hadi célra, kellő módon fogjuk értékesiteni.

A jelekből itélve, aukciónk iránt igen szép érdeklődés nyilvánul meg, a mit az összegyült rendkivül változatos és becses anyag meg is érdemel. Anyagunk egyképen figyelemre méltó, akár a falakat, akár szinültig megtelt szekrényeinket és polcainkat nézzük.

A képeket három csoportba oszthatjuk. Az első csoportot Sassy Attila kollektiv kiállitása alkotja, melyről más helyen bővebben megemlékeztünk. A második csoport egy szép kollekció antik festményekből, különösen a biedermeier-kor művészeinek munkásságából. Hogy csak néhány nevet emlitsünk, jelentős művekkel képviselvék: D'Agoty, Alot, Alt Rudolf, Altamonte, Astudin, Baron, Beinke, Benza, Bonnington,

Breckelenkam, Dietriczy, Ender, Gauermann, Gerasch, Gerbes, Geritsen, Halauska, Hauzinger, Jaroczynski, Kremserschmied, Laffit, Löffler, Maulpertsch, Melicourt, Natus, Oesterley, Pirchan, Platzer, Probst, Ranzoni, Roux, Schalken, Schroedel, Schwenninger, Thorenflied, Tischbein, Troger, Van der Wenne, Wengler, Van der Werf, stb. stb.

A harmadik csoportot hazai művészeink alkotják. Ezek közül nekünk, kik az elmult aukciónkon már jó egynéhány Lotz-remeket mutathattunk be, ismét egy pompás női fejet van alkalmunk közönségünk elé állitani abból az időből, a mikor a mester az állatfestést abbanhagyva, tehetségének teljében fogott a figurális festéshez. Ugyancsak javaidejében mutatjuk be a magyar képirás nesztorát, Madarász Viktort, kitől »Vak-Botyán bucsuja« cimmel egy muzeális jelentőségü festmény, valamint három szép olajtanulmány disziti falainkat. Böhm Pál művészetét egy szinekben gazdag olajképecske képviseli. A továbbiakról helyszükében hadd szolgáljon ismét csak egy száraz névfelsorolás, azokról, a kiknek képeit és grafikai lapjait kiállitásunk anyagába besorozhattuk:

Ágoston, Augusztin, Barsi, Barta, Bayer, Bayros, Beér, Bosznay, Conrád, Cserna, Czencz, Déry, Edvi-Illés, Feiks, Feiler, Fehérváry, Ferkay, Feszty, Góth, Grósz, Hegedüs, Jaschik, Jaszusch, Jávor, Józsa, Keményffy, Klammer, Klimó, Koszkol, Kron, Kubinyi, Lápossy-Hegedüs, Linek, Litkei, Margittay, Márk, Mednyánszky, Novák, Olgyai, Olgyay, Pálya, Ripl-Rónai, Rózsaffy, Rubovits, Sándor, Strobl, Szántó, Szász, Székely, Szlányi, Tull stb. stb.

Ezek között Barta Istváné egészen friss még, művei azonban szintén frissek és a legszebb reményre jogositók.

A monumentális plasztika körébe tartozik Tóth Istvánnak egy pompásan megkomponált domborműve, valamint egy reneszansz-időből származó ólomdomborműi.

Iparművészeti antikvitásokban van minden, a mit csak gyüjtő szeme-szája megkivánhat. Sok szép ezüst-tárgy; ezuttal több, mint máskor. Egy tucatnyi szebbnél-szebb miniatür, néhány szép álló- és zsebóra, (egy tüzben aranyozott XVIII. századi bronz utazóóra), porcellán- és fayence-tárgy nagy változatossággal, válogatottan szép csészék, ónedények egy XVIII. századi magyar gyógyszertárból, biedermeier poharak, serlegek és bonbonnierek; néhány szép régi ülőbutor; régi metszetek, exlibrisek, stb. stb.

Külön kell megemlitenünk a pécsi Zsolnay-gyár termékeit, melyek között nem egy unicum jellegü darab is van. Ezekről egyébként lapunk más helyén is szólunk.*

Egyebekben utalunk a részletes katalógusra. Most még csak azt jegyezzük meg, hogy kiállitásunk külső képe is kiváltképen sikerült ez alkalommal; változatos, meleg és barátságos, ugyhogy, ha valaki nem is akar vásárolni, érdemes eljönnie.

144. PROBST, KARL: Portrait.
A Szent-György-Czéh Magyar Amatőrök és Gyüjtők Egyesülete XXV. művészeti aukciójából.

*Lásd »Modern tárgyak gyűjtése« c. cikkünket, a 201—204. lapokon.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 387-748, 340-726
1976 MAJ 5
DUNÁNTÚLI NAPLÓ
Zsolnay Miklós, ipar művész

Eltűnt pécs-baranyai irodalom

1021

A virrasztó asszony

Dénes Gizella regényeiről

„... Mégis, a krónikák írják, lapokon őrködő betűk hirdetik: Perényiné Kanizsai Dorottya több száz főnyi kapással Mohács mezejére sietett, hogy eltemesse azokat, akik Szent János fejvételének napján, augusztus utolján elvéreztek a harcban Anno Domini egyezerötszázhuszonhatban ..."

E történeti tényt a mohácsi csatatéren napjainkban folytatott ásatások is igazolják. De legszebb emléket Kanizsai Dorottya életéről és a mohácsi csata elesettjeinek eltemetéséről egy pár hónappal ezelőtt, 73 éves korában elhunyt pécsi író állított: *Dénes Gizella.*

Dénes Gizella 1902-ben a baranyai Ócsárdon született. Már korán eljegyezte magát az irodalommal. 24 éves, midőn *Venyigelángok* címmel első novelláskötete megjelenik. Ezt követi nemsokára egyik nagysikerű regénye, a *Csodálatos fazekas.* Ebben Zsolnay Miklósnak, a világhírű pécsi iparművésznek állít emléket. Az *Ezüst nyárfák*ban a dunántúli falvak életéről kapunk jól rajzolt szociográfiát. Sok ifjúsági és társadalmi regény *(Marion kisasszony, Eliza tündöklése, A hegyek hercegnője, Az asszony, aki vétkezett, Veronka és a város* stb.) megírása után Dénes Gizella átvált a történelmi regények írására. E regényei közül is kiemelkedik az Anjou Lajos király leányáról, Mária életéről írt munkája: a *Kisasszonykirály* és talán legnagyobb alkotása, az 1943-ban megjelent: *Virrasztó asszony.*

Történelmi regényeiről ezeket írja *Várkonyi Nándor,* a kiváló pécsi irodalomtörténész: „Velejében lírikus, gyöngéd, szubjektív természet; szinte feloldva a szeretetben, a szerelem rajzában, s történetein néha megérzik, hogy ábrándok, álmok szülöttei. Az életet széppé tevő érzések költője, s nagy együttérzéssel éli bele magát alakjainak lelkivilágába."

Valóban ezt érezzük ki a *Virrasztó asszony*ból is. A mű hőse: Kanizsai Dorottya, első házasságban még az *álomszerelem* megszállottja, aki úgy érzi, neki csak az a feladata, hogy átadja önmagát, feladja önmaga külön kis egyéniségét, „külön élete minden jussát." Később, midőn Perényi Imre személyében megperzseli a „*földi szerelem*", az égés és a gyötrelem, kiderül, hogy nem tud ellenállni az erőszakos látogató kísértéseinek. Mert ha ez a földi szerelem egyszer „elkapja az asszonyembert, nincs ellene orvosság, csak járja az útját, úgy sem szabhatsz eléje tilalomfát."

Kanizsai Dórának mégis van ereje tovább lépni a férfiak kénye-kedvének kitett, akaratlan báb szerepéből. Nádorrá lett férje mellett csakhamar észreveszi, hogy „az úrirend férfiait" az egyetnemértés, a nagyravágyás, a maguk igazának a másik fölé helyezése jellemzi. „*Vezetni és uralkodni kívánnak, és nem szolgálni,* önmagukat alávetve egyetlen célnak, egyetlen akaratnak." És inkább meghalnak a mohácsi csatamezőn, de nem lépnek egymással egységre a budai Liga és a Zápolya-szövetség tagjai.

1943-ban bátorság volt Berzsenyit idézve hirdetni: „*Csak szabad nép dolgozik dalolva.*" Az „*Augusztusi vihar*" a baranyai tájakra visz el bennünket. Perényiné Kanizsai Dorottya, elhunyt férje jogán Siklós várúrnője, éppen egyik jobbágylánya lakodalmát készíti elő, midőn megkapja egyik nevelt fiának üzenetét: Jön a török! Küldjön hadsereget a tolnai táborba!

És jött a nagy temetés! Dóra asszony száz és száz jobbágyával hordatta a halottakat a nagy közös sírba, nehogy temetetlenül maradjanak: „tizenöt ezer harcos hevert a homokban, ki fej nélkül, ki kar nélkül, ki négy darabban."

A mohácsi csatatér rémségei közepette válik Kanizsai Dorottya igazán hőssé, igazán asszonnyá: *anyjuk akar lenni az elhunytak árváinak.* És ekkor mondja ki a regényíró legfontosabb mondanivalóját: „*Mohácsnál elvesztettétek a régi Magyarországot, ti nagyeszű, hidegokos férfiak; az újat majd fölneveljük mi, forrószívű, hinni tudó, áldozatvállaló asszonyok.*"

Dénes Gizella e regényében is nem annyira ellentétekkel súlyos szituációkat akar teremteni, mint inkább az emberi élet belső rezzenéseit szeretné kitárni és megoldani. Kevés benne a jellemfeszülés, a shakespeare-i szenvedélyek lázas lüktetése. A regényíró mesélni akar, és az egyszerűség igénytelenségében találja meg a nagyszerűt. Ott, ahol mások semmit sem látnak, ő problémát fedez fel, mert észreveszi a mindennapi élet apró történéseit. Stílusa: él, zenél, mesél. Diadalmas tollvonásokkal a poros portrékról lefújja a múlt patináját, és olajos szavak siklásával éleszti elénk Kanizsai Dorottya váréletének hétköznapjait. Tollán a tárgyak ízt, színt kapnak, s vele együtt átéljük hőseinek életét. Nála: vicsorog az idő, csattognak a szavak, „a szemek a falak között röpdöstek, fáklyák szurkos, sistergő lángjába és gyertyák halk, puha fényébe."

Kanizsai Dorottya színes, változatos életét ma nem ismernénk olyan jól, ha Dénes Gizella nem alakította volna alakját regénybe. Mindkét virrasztó asszony előtt gyújtsuk meg — legalább e rövid emlékeztetővel — a megismerés és az elismerés mécsesét.

Tóth István dr.

KS/I

Háromnapos hivatalos látogatásra a Német Szá ságba érkezett Julius Nyerere tanzániai állam Walter Scheel nyugatnémet köztársasági elnök

Bondor József hazaérk iraki és kuvaiti útjáról

Bondor József építésügyi és városfejlesztési miniszter vezetésével kedden hazaérkezett a magyar delegáció, amely az építésügyi együttműködésről tárgyalt Irakban, majd Kuvaitban.

Bagdadban megbeszéléseket folytatott az építésügyi ágazatok közötti kétoldalú együttműködés kibontakoztatásának lehetőségeiről. A megbeszélésen megvitatták a két ország műszaki és gazdasági együttműködésének kibővítését az építőipari szakterületen, valamint a magyar városépítési és tervezési tapasztalatok felhasználásában. A tárgyalásokon tanulmányozták, miként vehetnének részt a magyar szakértők az Irak több tartományában jelenleg épülő házépítő kombinátok befejező munkálataiban. Áttekintették azokat a lehetőségeket, amelyek szerint Magyarország építőanyagokat szállíthat Irakba és támogatást nyújthat az útépítésben, a vízellátás megszervezésében és az elektromos távvezetékhálózat kialakításában.

Bondor József május 1. és 3. között hivatalos látogatást tett Kuvaitban. Eredményes tárgyalásokat folytatott a két ország építésügyi együttműködéséről, továbbá a kuvaiti építésügyi fejlesztés programjához nyújtható magyar közreműködés lehetőségéről.

✦ NICOSIA: T. Papadopulosz, a ciprusi görög közösség képviselője megbeszélést folytatott az ENSZ-főtitkár ciprusi különmegbízottjával a görög és a török közösség közötti tárgyalások felújításáról. A találkozón szóba került a török ellenőrzés alatt álló területeken lakó ciprusi görögök helyzete is – közölték hivatalosan Nicosiában.

✦ *MOSZKVA: A szovjet fővárosban bejelentették, hogy az SZKP Központi Bizottsága és a Szovjetunió Legfelsőbb Tanácsa Elnökségének meghívására a Mozambiki Népi Köztársaság párt- és állami küldöttsége május közepén hivatalos baráti látogatást tesz a Szovjetunióban. A küldöttséget S. M. Machel, a Mozambiki Felszabadítási Front elnöke, a köztársaság elnöke vezeti.*

✦ *ROTTERDAM: Kedden reggel súlyos vonatszerencsétlenség történt Rotterdamtól mintegy 10 kilométerre nyugatra. A Rajna-expressz – valószínűleg rossz váltóállítás miatt – belerohant egy álló személyvonatba. Az első jelentések szerint legalább 10 halottja van a súlyos szerencsétlenségnek, s az anyagi kár is jelentős.*

✦ STOCKHOLM: A statisztikai intézet adatai szerint Svédországban az április 30-án véget ért évben 11,1 százalékkal emelkedett a fogyasztói árak indexe.

✦ *MEXIKÓVÁROS: Leone, az Olasz Köztársaság államfője lemondta májusra tervezett mexikói hivatalos látogatását. Echeverria mexikói elnökhöz intézett levelében Leone országa belpolitikai helyzetével indokolta az utazás lemondását.*

ellenére sem vehetik fel a versenyt nagy ütközetben a hiva-

tot, hogy átpártoljanak a győztes császáriakhoz. Augusztus

szocialista építés céljait. Szocialista jövőnk építésében a hosszabb távra szóló gazdasági, műszaki-technikai feladatok meghatározása és megvalósítása mellett a társadalmi életviszonyok tudatos alakítása, a tudati viszonyok fejlesztése kerül mindinkább munkánk középpontjába. Elő kell segítenünk társadalmunk szocialista létviszonyainak gazdagodását, a szocialista erkölcs és életmód szabályai szerint élő, dolgozó, alkotó közösségek kialakulását, fejlődését — mondotta. — Társadalomépítő tevékenységünkhöz nélkülözhetetlen, hogy egyre többet tudjunk az emberről.

Tudnunk kell — mutatott rá Lázár György — érdekeltek-e az emberek az új ismeretnek megfelelő cselekvésben, avagy ellenkező az érdekük. E kérdések tisztázásához nélkülözhetetlenek azok a tudományok, amelyek az ember közösségeivel, gazdasági és társadalmi viszonyaival, kapcsolataink erkölcsi, jogi szabályozásával és mindezt egységbe foglaló világnézetével foglalkoznak. Elmondhatjuk tehát, hogy jövőnk, társadalmunk építésében a tudásnak, a tudománynak új, az eddiginél is meghatározóbb szerepe van kialakulóban. Ez megnöveli a tudomány munkásainak feladatát és egyben társadalmi felelősségét is — hangsúlyozta a miniszterelnök.

Lázár György beszédének további részében a munka hatékonyságát növelő, eredményességét gazdagító feltételekről szólt. Kiemelte: fokozni kell a tervezés, a gazdálkodás, az irányítás módszereinek tökéletesítését, az anyagi és szellemi erők jobb koncentrálását, a hazai és nemzetközi kutatások teljesebb összehangolását, a tudományos munka hatékonyságának növelését. — A megjelölt célok valóra váltásának záloga — mutatott rá — a rendelkezésre álló szellemi kapacitás koncentrálása, a belső

Jelentkezett egy Előzés okozt halálát?

Zsolnay Miklós

A turini nemzetközi kiállitáson a magyar iparmüvészet egyik legméltóbb képviselőjeként mutatkozott be a müvész, aki most főrendiházi tag lett,- közli a Müvészet c. rovat cikkirója "Zsolnay Miklós" cimmel.

A HÉT, Bp. 1913. febr. 23. XXIV. évf.
8. sz. 126. lap.

Zsolnay Miklós

egyetlen kezemunkája egy kis váza, nyakán keskeny schmelzfestékes szegély, a testén egy rákon lovagló, szivet horgászó kis Ámor. Alján a felirat: Miklós 13/12 75. A pécsi Janus Pannonius Muzeum tulajdona.

Zsolnay Terézia, N. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974. 60.o.

Zolnai Miklós

Az 1904-es világkiállításon részt vett a művész St. Louis-ban.

Ernyei Gyula: Tiffanytól Mohóly Nagyig
Művészet, 1978. október - 38. lap.

Zsolnay Miklós

egyedül az elefántcsontszinü máznak a kikisérletezésében játszott szerepet.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 60.o.

Csolnay Miklós

Az épülettheránina előretörése
már jóvészt Csolnay Miklós
működésének idejére esik.

---: - bükkösdi --- : Hagyományok és vivmányok.
Művészet. 1973.szeptember - 41.oldal

ZSOLNAY NŐVÉREK, keramikusok, tervezők

Az általuk kialakított gazdag motívumvilág átvétele akkor nem ütközött semmi szerzői jogba, így a versenyhez szükséges egyik feltétel a kisebb üzemek részére könnyen biztosítható volt, amihez néhányan országos szinten is reményeket fűztek. 284.old. 20.jegyz

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlődi kőedénygyár 9 /1866-1950/
275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971
Veszprém, 1971

MDK

Zsolnay Miklós

Bálint Zoltán: Londoni levél. A Ház. 1908. I.
4.sz. 83 l.

M.D.K

ZSOLNAY Miklós
(1857-1922),
1900-ban átvessi átgyártól (Nilmos) a
pécsi gyár vezetését

Csányi 1954. 51., 52.,

K. D. K.

ZSOLNAY Miklós

1852-ben megvásárolja a lukafai ü-
zem kerámiai felszerelését és azzal
megalapította Pécsett a Zsolnay-gyárat.
Fia: Ignác a lukafai műhelyben tanult

Csányi 1954. 48., 51. l.

M.D.K.

Zsolnay Miklós
keramikus

Apja halála után a gyárat vezette.

Pataky Dénésné: A Zsolnay kerámia

12 l.

M.B.N.

181

MDK

Zsolnai Miklós porcellángyára

1909. Gyári vázákat, porcellánokat állít ki.

A debreceni iparművészeti kiállításra, D, 1909. 6. l.

6

Zsolnay Miklós
keramikus

M.D.K.

A dánok alkalmaztak a jegvirágzatot a keramiába, amit átvesz.

Pataky Denésné: A Zsolnay kerámia.

10 l

H.P.1

MDK

Zsolnay Miklós tárlata

munkái láthatók a pécsi Zsolnay-gyár múzeumában: agyagkorsó, tál.

Illyés Gézas:
A Zsolnay-gyár.

Dunántúl, Pécs, 1949. augusztus.
[186. l.]

Zsolnay Milós ifj.

MBK

A Zsolnay-gyár főbb épületkerámiai munkái 1908 után:

a bp-i Nőipar-iskola homlokzati diszei /P á r t o s Gy. 1909-1910/; A kiskunfélegyházai városháza külső diszei / M o r b i t z e r S. 1910/; A szabadkai városháza oromdiszei, cimerei, párkány, vesztibulum-lapburkolata /J a k a b D. 1908-10/; a bp-i volt Párizsi Áruház homlokzat-burkolata szobrokkal/Sziklai Zs. 1910/ az Erzsébetvárosi törvényszék / Tőry E./

40.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnayógyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós /ifj/

Zsolnay Vilmos halála /1900/ után fia Miklós vette át a gyár vezetését. Miklós a Zsolnay-szobrot és a mauzoleumot állitatta fel apja emlékezetére.

A Polgári Kaszino megkezdte Zsolnay-serleg-ünnepélyeit.

A serleget Darilek /Henrik/ tervezte,

35.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

MK

Zsolnay Miklós ifj

keramikus

A Zsolnay-gyárban készülnek a pécsi Postaigazgatóság domborművei, szobrai és zsindely tetőfedése /B a l á s s Ernő 1903-4/; Kecskemét városi bórházának majolikadíszei /Márkus Géza 1904/; a romániai Gore Florida "al fresco" képei /J. B e n a r d 1904/; a budapesti Örökimádástemplom pyrogranit homlokzatdíszei /Aigner Sándor 1905-6/; A milánói kiállítás magyar pavilonjának belső kerámiái és cosin kacsán kutja /M a r ó t i G é z a 1906/.
39.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959

Zsolnay Milós ifj

MDK

Zsolnay főbb épületkerámiai munkái 1910-től a dévai szinház; a bp-i Palace Hotel külső diszei /J a k a b D./; alföldi Takarékpénztár Debrecen/ Vágó J./ ; Belvárosi Takarék, Bp. erkélymellvéd, Főbejárat és nagyterem diszei /Schmal H./; A pöstyéni Zöldfa-szálló és fürdő medencediszei cozinkutja és külső majolikái/ B ő h m H e n r i k és H e g e d ü s Á r m i n / 1 9 1 1 .

40.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj.

MDK

A Zsolnay-gyár főbb épületkerámiai munkái: A pécsi Városháza /L a n g A d o l f 1906/ és a belgrádi Rossija- épület/I l k i c 1906-7/ díszei; a budapesti Gresham-épület belső előterének és lépcsőjének lapburkolata/Quittner Zs. 1906/ a marosvásárhelyi városháza homlokzati díszei /Jakab D. 1906/ A bp.i József megyetem lépcső házának és homlokzatának díszei /1906/ A constanzai templom külső díszei és képei /M a n d r e a 1908/.

40.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj. MDK

A Zsolnay-gyár főbb épületkerámiai munkái 1908-tól: A budapesti Hungária uszoda belső diszei/ Á g o s t o n B. 1908/; Magyarország Állandó Műcsarnoka /Velence/ épületének kapuja és tetőzete/ M a r ó t i G. 1908/; a bp-i Liget szanatorium vesztibulumának cozines diszei és csipkés agyagkeretei /J a k a b D. 1909 és 1911/; az állatkerti Vastagbőrűek házának burkolatdiszei, a főbejárat süveges kiképzése medvékkel./Neuschloss Knüsli K. 1909-12/; A Várbazár-árkádok diszei, Frizek és a Than-féle képek kerámiai változatai./1909/

40.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj.

MDK

Zsolnay főbb épületkerámiai munkái:

Turini kiállítás magyar pavilon bejárata: hat "Szmagyar"alakkal, Ligeti kettős domborművével, vízudvarának lapburkolata Nikelszky arányos cseh mintáival és Ligeti bivályos kutszobrával /Pogány M./ XI 1911.

a kecskeméti ev. egyházi építkezés domború burkolatai /Mende V. 1911/;

40.o.

a Sp-lipetvárosi kaszinó nyári helyiségének külső burkolata/ Vágó J./ 1912. 41.o.

NIKELSZKY GÉZA:A Zsolnay-gyár Művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj

Zsolnay több épületkerámiai munkái 1912-ből:

Debrecen város szákházának homlokzata/J á m b o r és B á l i n t /; amarosvásárhelyi Közművelődési ház homlokzata díszekkel és tetőcsucsokkal / K o - m o r és J a k a b / 1912.

A bp-i fasori ref. templom homlokzati díszei /Á r - k a y á l a d á r /.

40-41.o.

NIKELSZKY GÉZA : A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

MDK

ZSOLNAY Miklós ifj.

Zsolnaynak az első világháboru alatt készült épületkerámiai munkái közt van a Gellért-fürdő thermálmedencéinek falburkolata, ülőpadjai, pilonok, kutak /Ligeti szobraival/ viaszöpök, párkányok. A munkálatok 1917-ig ~~xxx~~ tartottak H e g e d ü s Á r m i n , S t a e r k é s S e b e s t y é n tervei alapján.

41.o.

- 6

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj. MDK

Zsolnay főbb épületkerámiai munkái 1913-tól

A Fővárosi Orfeum, az eszterági kápolna s a bp-i Astoria száll- belső burkolata /H i k i s c h R./ A világháboru alatt a besztercebányai erdőigazgatósági székház homlokzata /Waelder Gyula/; az Országos Levéltár külső majolika diszei/Pecz Samu/ és a Gellért-fürdő.

41.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete. Pécs. 1959.

Zsolnay MikLós ifj. MDK

épületkerámiai munkái 1915-ben:

A Grünwald-féle várhegyi villa külső lapburkolata, figurális /Beck O. Fülöp/ domborműves oszlopokkal, vázákkal és tetőfödéssel /Vágó J./; A Bajza utcai polg. fiuiskola pávás oszlopdíszei H o r v a y pyrogranit domborműveivel, s az egykori Omnia mozi portáljának díszes burkolata./ Freund D./

41.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj.

MDK

Zsolnay 1917-ben az Adria Biztosito Társasági épület vesztibüljének diszit ésével~~[illegible]~~/ /T ő r y és P o g á n y / fényes korszakot zárt le az épületkerámiai munkásságában.

41.o.

NIKELSZKY GÉZA: ~~[illegible]~~// A Zsolnay-gyár müvészete.
Pécs. 1959.

MK

Zs9. Zsolnay Miklós ifj.

Atyja halála után vezette a Zsolnay gyárat az épületkerámiai pompakedvelés korszaka az ő nevéhez füződik.

Voltak kömüvességhez értő szakemberei is, ahol nem a gyár szakemberei intézték az elhelyezést bajok mutatkoztak pl. Iparmüvészeti Mużeum kupolája és a Postatakarékpénztár tetőcsucsának diszei.

20 évi munkájában összeroppant.

1919 febr 16-án elhagyta gyári munkakörét.

1922 febr. 25-én meghalt hatvanöt éves korában. Rekawinklben halt meg, a pécsi családi sirkápolnába temették márc. 5-én.

41-43. o.

NIKELSZKY GÉZA:A Zsolnay-gyár művészete. Pécs.1959.

Zsolnay Miklós ifj.

Zsolnai épületkerámiai munkálatai:

Korányi Sándor Bp-i épitkezése , Homlokzat /Bálint és Jámbor 1908/ a Szabadkavidéki Takarékpület külső diszei , eozinos lapjai./ Jakab D.1908/

76.o. 32. jegyzet.
NIKLOSSY GÉZA: A Zsolnay -gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj

MDK

Zsolnay épületkerámiai munkálatai:

özv. Schmidl Sándorné mauzoleuma, a bp-i izr. temető / L a j t a B é l a / ; szabadkai R a i c h l -építkezés homlokzati diszei; dolaji miholjaci és szt mihályi kastélyok tetőfedém diszei. / M ö l l e r I s t v á n / 1904.

75.o. 31. jegyz.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj. MDK

Zsolnai épületkerámiai munkálatai:

/////// Gries Anna sirboltja a Bp-i izr temetőben / ////// /Lajta 1907./

76.o. 32. jegyzet.
NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay -gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay MikLós ifj. MDK

Zsolnay épületkerámiai munkálatai: /1911-14/

G l u c k s t a h l Gyula bp-i épitk. oszlopburkolatok/1911/; bp-i épületek: Schiffer Mária színes majolika diszitése/ Vágó J./; Goldmann -épület kapualja/K a r v a l y Gy./; Teichner-épület /M e d g y e s. M e s s i n g e r

76.old. 33. jegyz.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj. MDK

Zsolnay épületkerámiai munkái 1911-14.

Bp-i Harsányi-épület /L a j t a ; szatmári régi "Fehérház" külső lapburkolata dombor-művekkel/ W e s s e l o v s z k y testvérek/ Lajta Testvérek bp-i Szervita-téri bérháza lapburkolat szines szallagdisszel/ L a j t a B./ kecskeméti ref. egyh. építkezése: külső burkolat / M e n d e V. /1914.

76.o. 33. jegyz.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay gyár művészete.

Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj

MDK

Zsolnay épületkerámiai munkái 1911-14:

Akecskeméti főreál eozinos ivkutjai. / Z a - b o r e c z k y F./; Bp. J e d r a s s i k - villa külső zománcos díszei.

76.o. 33. jegyzet.

NIKELSZKY GÉZA:A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Miklós ifj. MDK

Zsolnay épületkerámiái munkái 1907-1909.:

Apesti Petőfi-ház belső diszei / Vágó J. 1908/
A berndorfi iskola kapuja majolika és csempe burkolattal. /H. Peschl. 1909/.

76.o. 32. jegyz.

NIKELSZKY GÉZA : Az Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Miklós /ifj/

Zsolnay Vilmos fia.

Zsolnay-gyárban apja mellett dolgozott.

21.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs 1959.

Zsolnay Miklós ifj.

keramikus

A Zsolnay-gyár készíti/1900/a Zala György-féle műterem homlokzatdíszeit és Zala nagy domborművét; a szatmári szálloda és Vigadó külső díszeit/B á l i n t é s J á m b o r/ a szerémségi pergola /S c h v e n s o n 1903/ a budapesti Pénzügyminisztérium pyrogranit díszeit /F e l l n e r 1903-4/.

39.o.

NIKELSZKY GÉZA : A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959

Zsolnay Miklós /ifj/ MDK

1914-től a Zsolnay unokák vezették a gyárat. Zs.Miklós mát 1911-ben azért adoptálták, hogy a gyár továbbra is Zsolnay néven müködhessék. Mattyasovszky Zsolnay Tibor mint senior főnök a kereskedelmi ügyeket vállalta, Mattyasovszky Zsolnay Zsolt a vegyászmérnöki munkakört, Sikorszki Zsolnay Miklós az épitészmérnöki teendőket.

49.o.

A Zs. unokák sértetlenül tértek vissza a harctérről, de alig hogy megkezdték müködésüket kitört az első bérharc.

50.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete. Pécs. 1959.

kombinálása a szobák meghittségét és az ember kényelmi érzését zavarta és kiölte az interiőrből az életet. Ezek a szobák nagyon hasonlóak voltak az elsőosztályú hajókabinokhoz. A modern művészek megtanulták, hogy egy szoba egységét nemcsak az egy és ugyanazon szín és egyfajta fa alkalmazásával lehet elérni, hanem még sokkal inkább a különböző tónusok összehangolása által, ami amellett még megőrzi a szoba elevenségét is. Itt is erősen segítségére volt a lakásművészetnek a modern festészet, amely megtanította a művészeket a legkülönbözőbb szín- és fényhatások összehangolására. A szobák nagyobb elevensége által elérték azt is, hogy az interiőrnek ahhoz, hogy művészi legyen, nem kell mozdulatlannak lennie. Nem szükséges, hogy minden váza, minden kép egy és ugyanazon a helyen maradjon. Ez a lakás változatosságát kellemesen növeli és teret enged a lakó egyéni ízlésének is, mert hiszen a tervezés ilyen kötetlensége mellett kedvére vásárolhat egy-egy új műtárgyat és elhelyezheti lakásában anélkül, hogy annak hangulati egységét megbontaná.

Ezek az elvek tették lehetségessé a francia bútorművesség modern megújhodását s ezek értették meg a közönséggel, hogy nemcsak akkor szolgál a művészetnek, ha régi dolgokat vásárol, mert a modern törekvéseknek is megvan a maga artisztikus értéke, amely évről évre mindig erőteljesebben jelentkezik. Karakterében, természetesen még változni fog, de bizonyos, hogy amíg olyan művészek munkálkodására számíthat, mint Jaulmes, Raignères, Groult, Miss Lloyd, Marc, Duchamp, Villosz, Richard, Desvallières, Follot, Huillard, Sue, Gampert, Tauzin, Mallet, Stevens stb., addig fejlődése biztosítva van.

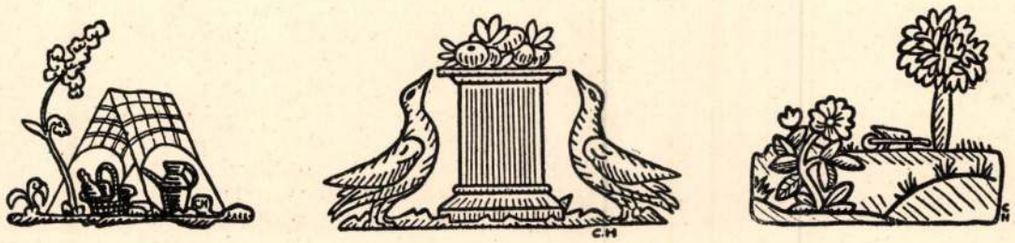

Ch. Hébert.

ZSOLNAY MIKLÓS FŐREND. Örömmel és őszinte megelégedéssel vettük a Zsolnay Miklóst ért magas kitüntetés hírét s bizonyára nem is szükséges, hogy örömünket és megelégedésünket olvasóink előtt megokoljuk. A magyar közönség előtt ismeretes az az eredménydús, előkelő munka, amelyet Zsolnay Miklós, követve családja tradicióit, a magyar agyagművesség jegyében kifejtett s amelynek nemcsak Magyarországon, hanem immár az egész világon igen nagy sikerei voltak. Úgyszólván alig volt külföldi kiállítás, amelyen a pécsi Zsolnay-gyár artisztikus termékei ne aratnának elismerést, sőt hódolatot és Zsolnay Miklósnak mindenesetre elsőrangú érdeme, hogy becsületes munkájával igaz dicsőséget szerzett a magyar ipar hírnevének. De ezen az érdemén felül tisztelettel és hálával kell, hogy megemlékezzünk azokról az érdemeiről is, amelyeket a magyar ipar felvirágoztatása céljából más tereken szerzett. Évek óta alelnöke az Iparművészeti Társulatnak, elnöke a gazdasági bizottságnak és mindkét minőségben sohasem habozott, hogy széleskörű tapasztalatait, tudását, energiáját a társulat rendelkezésére bocsássa. A kitüntetés tehát annál kevésbbé érhetett volna méltóbb embert, mert hiszen Zsolnay Miklós személyében magát a magyar ipart tisztelték meg, eleget téve annak a sajnos eddig elég elhanyagolt szempontnak is, hogy a magyar ipar vezetőemberei az ország törvényhozásában képviselve legyenek. Annál örvendetesebb, hogy az uralkodó választása olyan emberre esett, aki meggyőződésünk szerint a legtisztább lelkiismerettel és hazafisággal fogja elvégezni a képviselet munkáját.

Zsolnay Miklós született Pécsett 1857-ben. Atyja, Zsolnay Vilmos, a világhírű keramikus, a kereskedelmi felsőbb iskolák elvégzése után azonnal maga mellé vette, hogy a megnagyobbodott és már exportra is berendezett gyár kereskedelmi részét intézze. Közben a gyártást is alaposan megtanulta és igen nagy része van benne, hogy a magyar kerámia részben művészetté finomult. Zsolnay Vilmos halála után ő vette át a pécsi és a közben létesült budapesti gyár vezetését. E gyárak óriási fejlődésükkel és üzemképességükkel nemcsak hogy teljesen kiszorították a külföldi versenyt, de a külföldön is dicsőséget szereznek a magyar kerámiai iparnak. Szűkebb hazájában, Pécsett, amelynek díszpolgára Zsolnay Miklós, minden társadalmi mozgalomnak az élén van és lelke minden közérdekű törekvésnek. Az 1907-iki pécsi országos kiállításnak ő volt a kezdeményezője, és páratlan erélyű, fáradhatatlan megteremtője és annak, valamint a turini nemzetközi kiállítás magyar részének óriási sikerét, mely ugyancsak az ő páratlan elnöki és vezetői energiájának tudható be, a király is elismerte, amidőn több magas érdemrenddel tüntette ki. Több külföldi rendjelnek is tulajdonosa.

Magyar Iparművészet
1913.

KIÁLLÍTÁSOK

WEGENERNÉ OLGA JULIA khínai gyüjteményeinek az Országos Magyar Iparművészeti Múzeumban rendezett kiállítását február hó 21-én nyitották meg. A rendkívül értékes és tanulságos művészi tárgyak a múzeum földszinti nagy csarnokát és középső folyosóját egészen megtöltik és nagy érdeklődést keltenek. A kiállítás katalógusában Radisics Jenő, az Országos Magyar Iparművészeti Múzeum igazgatója következő sorokkal jellemzi Wegenerné gyüjteményét: Khína hosszú időkön át a maradi furcsaságok országa gyanánt élt a köztudatban. Művészete pedig Európában nem számított, jóllehet ereje már egy ízben, a XVII. század végén megnyilatkozott, mikor messze idegenben, éppen a nyugaton, a XIV., majd a XV. Lajosról elnevezett stílusok kialakulását elősegítette. Még sem vette észre, még sem számolt vele senki.

Iparművészete lépte át elsőnek a hirhedt khínai falat. Porcellánja a XVII., illetőleg a XVIII. században közkedveltségnek, sőt bámulatnak örvendett. Idők multával, III. Napoleon korában, a Palikao generális által Khína ellen vezetett hadjárat nyomán áradtak be hozzánk a rekeszzománcok, szövetek és hímzések, inkább kíváncsiságot, mint esztétikai gyönyörüséget keltve.

Művészetének ősforrása, e nép lelkének legsajátosabb világa, a festészet, azonban a legújabb időkig abba a titokzatos felhőbe volt burkolva, melyben a Khínát jelképező mesebeli sárkány megszületett. Anglián kezdve lépésről lépésre hódította meg magának Európát, a porcellánedények megkapó mázaival, a rajtuk látható színes ábrázolásokkal, a többrétegű, bámulatosan köszörült üvegekkel, az erőtől duzzadó bronzokkal, a szivárványos szövetekkel és metszett féldrágakőedényekkel, míglen végül akadtak, akik a khínai művészet erejétől mintegy megittasodva, hazájában keresték fel a mindezeket tápláló geniust s azt — a festészetben megtalálták.

Valamennyi apostola között a khínai művészetnek legelől halad Wegenerné Olga Julia asszony, kinek gyüjteményét közönségünknek való bemutatás céljából harmadiknak sikerült megszereznünk, miután az eddig csak Berlinben s Londonban volt kiállítva, egy része egyáltalában még sehol nem volt közszemlére kitéve. A hatásról, melyet a két említett kulturközpontban kiváltott, a vele kapcsolatos irodalom számolt be. Egy szóval kifejezve: hatalmas volt. Azt hiszem, hogy a jelen kiállítás láttára a mi közönségünk is azzal a benyomással fog távozni a múzeumból, hogy egy magas színvonalú, ősi erejű, eredeti művészet megnyilatkozását élvezte, mely szülőanyja a japáni művészetnek.

A khínai művészet, kivált pedig festészete megértéséhez szem előtt kell tartanunk, hogy más a kiindulási pontja, mint a mienknek s ami szintén lényeges, más eszközökkel dolgozik. Az európai festészetnek az ember a központja, tárgyai elsősorban az emberiség története, az ember lelki világával összefüggő események, vagy az ember maga, az arckép: az ember mintegy ki van ragadva az őt környező természetből s attól elválasztva, urává téve. Nem úgy a khínai festészetben. A khínai szemében a természet nagy egység, melynek egyik eleme az ember. Fontosabb a többinél, amennyiben neki egyedül adatott meg a természeti erők törvényeit megismerni, a maga céljaira értékesíteni, alkotni, új értékeket létrehozni; mégis, alapjában véve, csak olyan teremtménye a mindenségnek, akár a madár vagy a virág, születik s elmúlik, mint az, mert a természet törvényei nem ismernek kivételt. A khínai világnézet tehát a mienknél magasabbrendű, általánosabb és a lét megismerését tisztábban visszatükrözi. Innét van az, hogy legnagyobb művészeik egyazon gonddal, szeretettel foglalkoztak mindenha az úgynevezett holt természettel, a tájképpel, az állattal, a virággal és az emberrel s mindezeket egyformán megfigyelték, hogy sajátságaikat megértsék s a művészet szemüvegén át nézve, visszaadják. Ne csodálkozzunk tehát, hogy a khínai művész a mi felfogásunkhoz képest ritkábban vette ecsetére az embert, míg másfelől a kakasnak meg a libának még a lelkét is elleste.

A khínai festmény külső megjelenése is más, a hozzája használt anyagoknál fogva. Alapanyaga selyem s vízfestékkel készült: alakjára nézve rendesen hosszúkás, függélyes mező. Az alap nem tűnik el, sőt belejátszik a képbe, hatását módosítja. A színek áttetszők, anyaguk tömegével nem hatnak s ekkép a selyem diszkrét fényével és texturájával kombinálva, előttünk ismeretlen hatásokat és elérhetetlen finomságú árnyalatokat hoznak létre. Ezeket segíti elő az a körülmény, hogy a képek általában inkább világosak — kivált voltak, mikor megszülettek — s kerülik az erős árnyékolásokat. Nélkülözzük nagyjában a khínai képekben a nekünk megszokott távlati hatásokat, de nem azért, mintha a festők képtelenek lettek volna ilyeneket előállítani (l. erre nézve a 39. sz. festmény baloldali részét), hanem mivel a távlat egyúttal megkötöttséget is jelent, a kompozíciónak a térben való kényszerű elhelyezését követeli; korlátokat szab az egyéni képzeletnek, melynek pedig annyira döntő a szerepe a művészeti alkotásoknál. Mindezekhez járul a természet hosszú időkön át folytatott éles megfigyelésének eredményeként a látottak egyszerűsítése, a leg-

MDK

Zsolnay Sikorski Miklós müépitész

Kőszeghy Gyula nyerte az első dijat a vegykisérleti állomás tervpályázatán. Dunantul 1929. ápr. 26. 3.l.

MDK

Zsolnay-Sikorszky Miklós

Pécsi épitész 1928-ban.

MDK

Zsolnay-Szikorszky Tádéné

Pécsi egyházmüv. kiáll. Dunántul, 1929. jun. 12.

5.1.

Zsolnay Miklós

Cáid

Ormay Vilay

1905. 418 l

Zsolnay Miklós

MAGYAR MŰVÉSZET

1928. 368, 382, 384

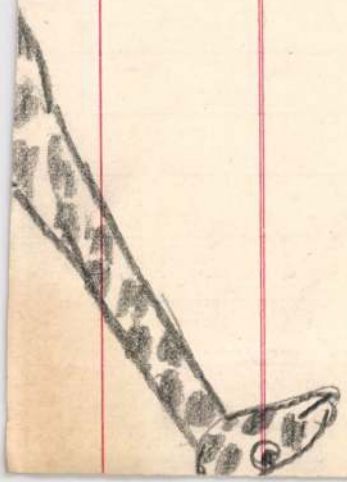

P690-89

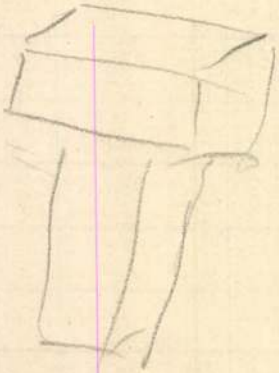

Zsolnay Miklós

Zsolnay Miklós. Írta Ezrey. Vállalkozók Lapja, febr. 26.

1913

(Művészet 1913. 124. l.

Madzsar József dr. VI. 311

Zsolnay Miklós

Wód

M. Tyszkiewicz

1908. 44. l.

.....-i m. kir. posta- és távirda-pénztár.

Nyugta

azaz: ..... Korona ...

mely összeget, mint évi ..... K lakpénzemből az 190.... évi .....

lakbérnegyedre eső részletet, a .....-i m. kir. posta-

..... pénztárból minden hiány nélkül felvettem.

Kelt .....-n, 190.... évi .....

Zsolnay Miklós

Művészet 1902. 354, 431

– 1904. 406.

– 1907. 424

– 1913. 124

Magyar Művészet

1928. 368, 382, 384

Carreño Juan da Miranda: Férf
kéje 96 (605), 4072 (589). — Gyermek k
pe 96 (605), 3838 (529).

Zsolnay Miklós

Universeti lex. 844.

Revai lex. 19 K. 765. l.

Rákóczy Ferencz

Mellig, négynyolczai
jusza s szemöldöke fekete,
öltözve, mely alól ingének
vetetten viseli.

Olajfestés vászonra
Festője: ~~ismerlen~~ a
Al Kept. 153.

10c.

Zsolnay Miklós, keramikus; műl.

Zsolnay Miklós

Magyar Iparművészet. 1908. 44. l.

Nemzeti Szalon Almanachja. Bpest, 1912. 220. l.

Ország-Világ. 1905. 418. l.

ha másutt nincs életrajza
ezt a forrást dev. laid.

— Számos dolgot nem vezérelhetünk a kht.-ból. Így azt sem, hogy a város az említett funkciókról, lehetőségekről mit tart. De mindent megteszünk annak érdekében, hogy észrevegyenek bennünket, hogy annak a bizonyos lokális értéktudatnak biztos talapzataként tekintsenek — városlakó és közhivatalnok — mindarra, ami az egykori Zsolnay-gyár területén és közelében megőrződött. Nem említettük ebben a körben az egyetem Művészeti Karát. A nagy tér és ipari berendezés igényű szobrászati, kerámiaszobrászati képzés, a bronzöntés technológiája, a festészeti műhelyek kivételesen optimális helyzetbe kerülnének az egykori gyári műhelyekben. A gyárudvar közepén álló Sikorski-ház, amely eredetileg is műteremháznak készült, nagy, északi megvilágítású műtermével páratlan alkotói klímát ígér. De hasonlóképpen lehetne gondolkodni a szomszédos, egykori művelődési házról is. Szépsége, funkcionális kialakítása számos, akár eltérő kulturális, múzeumi vagy alkotóházi feladat kielégítésére predesztinálja. A tulajdonos aligha spórolhatja meg itt a hatékony beavatkozást. A kulturális élet struktúrája, az épített örökség portfóliója nyilvánvalóan jelzi majd a szellemi természetű törekvéseket, amelyek tárgyi formába törekszenek. Feltétele persze ennek a mozgásnak, hogy a valóban konzekvens, tényleges értékelemzésen alapuló modellt ténylegesen létrehozzák, elfogadják és, hogy törekedjenek megvalósítására.

— Felteszem, hogy a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. létrejötte óta igyekezett bizonyítani készültségét az említett vagyon jobb feltételek közé juttatásában. Mi mindent tettek az elmúlt években?

FOTÓ: ZSOLNAY ARCHÍV

„... De mindent megteszünk annak érdekében, hogy észrevegyenek bennünket, hogy annak a bizonyos lokális értéktudatnak biztos talapzataként tekintsenek — városlakó és közhivatalnok — mindarra, amit az egykori Zsolnay-gyár területén és közelében megőrződött..."

— Fel kellett ismernünk, hogy az álmodozások mellett igazán eredményesek csak a kis lépések taktikájának következetes végigvitelével lehetünk. A kht. tulajdonában lévő épületek nagy része az elmúlt időszak mostoha körülményeinek következtében rendkívül leromlott állagúvá vált. A tetők és falak beáztak, a tetőszerkezetek korhadtak voltak. Egyszerre kellett stabilizálni és sterilizálni ezeket. Egy felújítási tervet készítettünk és eszerint, no meg anyagi erőinknek megfelelően kezdtünk a legkülönbözőbb állagmegóvási, felújítási és restaurációs munkálatokba. Ezek sorában első a Sikorski-műteremház felújítása volt. Ma teljes készültségben áll befogadni művészeti tervező és kivitelező munkát. Elindítottuk és sikeres befejezés előtt áll a toronyépület felújítása, amelyben Zsolnay Vilmos szobája is volt. Teljesen felújítottuk a bejáratnál lévő egykori üzemépület egyik átjáróját, ahol egy Zsolnay emléktáblát is elhelyeztünk. Vásároltunk egy sor kisebb műtárgyat és gyártörténeti relikviát, elkezdtük a kerti kerámiák restauráltatását. Mindehhez igen szigorú és fegyelmezett működés kell, amely garanciát ad a pályázatok megkövetelte minőségre és a pénzügyi fegyelemre. Kiváló munkatársam, *Bobanovics István* 1954 óta dolgozik a gyárban, mint a tenyerét ismeri annak bonyolult rendszerét, titokzatos zegzugait. Ezen kívül együttműködünk a gyár megmozdulásaiban, kiállításain, különböző évfordulók megünneplésében, osztozunk a szakmai kommunikációs feladatok megoldásában.

— Egy évig innovációs igazgatóként tevékenykedett a Porcelán manufaktúrában. Milyen problémákkal kellett ekkor szembenézniük?

— Tudomásul kellett vennünk, hogy a tradíciónak tényleges üzleti szerepe is van, bizonyos erkölcsi értékek tapadnak hozzá, amennyiben sugallja az idő sikeres próbáját. A tartósság, a régiség köztudomásúan marketingérték is, ezért a kipróbált stiláris örökséget nem lenne célszerű drasztikusan leírni. A világtrendek is a tárgyak őrizte idő jelentőségéről szólnak, az idő testet öltése legtöbbször jövedelmező terméket is eredményez. Erre bizonyíték a turisztikai ipar, és maga a világörökségi rendszer is garanciát ígér a kulturális örökség fenntarthatóságára. Sajnálatosan gyengíti az említett esélyeket a potenciális fogyasztó kilétének átalakulása. Ma már kevesen vásárolnak funkcionális műtárgyat csupán befektetésként. Számos, korábban kultikus termék visszaszorult az olcsó, praktikus anyagok és technológiák következtében. Átalakult a vásárló ízlése is. Az avantgard tendenciák éppúgy elvonják a figyelmét, mint az egyszerű, puritán formakultusz. Ma már Meissen is csak a klasszikus régi tárgyait mutogatja, és így van evvel a Rosenthal, a Wedgwood is. De menekülési útvonal nem vázolható fel a tradíciótól történő teljes elszakadással. Viszont minden bizonnyal fokozott szerepet kell játszania a nagy intellektuális energiát követelő gyártmányfejlesztésnek, ami új terméket eredményez és a marketingmunkának, ami az új piacokat tárja fel. De ezenközben ellensúlyozni kellene a csökkenő volumenű termelést, elavult eszközparkot, továbbá felül kellene vizsgálni a gyári mitológiát, amelynek árnyékában képtelenség fogékonyságot kialakítani a jelenkor szépségeszményeihez kapcsolódó tárgyakhoz. Az alsó középosztály helyzete rendkívüli módon romlott az utóbbi évtizedekben. Ízlése, műveltsége és anyagi teherbíró képessége ma már nem teszi lehetővé, hogy kizárólagos eltartója legyen egy alapjaiban konzervatív, ugyanakkor drága iparművészeti kultúrának. Ez a réteg bukott a legnagyobbat, hiszen jövedelme megcsappant, műveltsége és ízlése pedig természetesen fordult a kortárs művészet racionális ökonómiája felé. A búzavirág, pillangó és Pompadour motívumokra épített díszítőstílust ugyanakkor a modern és olcsó design telibe találta, meglehetősen gyenge lábakon álló mítosszá lett maga a Zsolnay kerámia hagyomány is. A gyártmányfejlesztés kényszere értelemszerűen veszélyezteti a kialakult régi gyári termelő és marketing beidegződéseket, ezen a tájon érzékeny pozícióharcok állnak döntetlenre. Az új termékstruktúra megtalálása pedig bonyolult folyamat, hiszen nemcsak trendhez kapcsolódást, hanem a trend befolyásolásának kényszerét is jelenti, mert ez lehet csak a sikerképesség garanciája. Törékeny egyensúly, amelyben a tagadás és építés elemei egészítik ki egymást. Jómagam sokkal inkább gondolkodnék komplex tárgyegyüttesekben, amelyek a ma jellemzőnek tekinthető életformákhoz igazodnak.

— Visszatérve az ingatlanokhoz, a hasznosításnak milyen biztató irányai vannak?

— Azt gondoljuk, hogy a probléma felvetése több szempontból szerencsés helyzetben, ill. aktuális időpontban történik, mert a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. jogi személyében létezik egy olyan szervezet, amely megfelelő vagyoni háttérrel,

apparátussal rendelkezik. Az érintett tulajdonosok továbbá kinyilvánították együttműködési szándékukat arra az esetre, ha az elképzelés elnyerné a szükséges támogatottságot. Az eredetileg városszélen épült gyár napjainkra városközponti pozícióba került. Környezetébe a jó közlekedési kapcsolatok és a történeti városmag közelsége okán gyors ütemben településhez városközpontra jellemző intézményi funkció. A Zsolnay úton a kereskedelmi-szolgáltató, a Felsővámház utcában az idegenforgalmi és vendéglátó funkciónak kellene dominálnia. A Zsolnay út déli oldala — a Balokány térsége — az egyetemfejlesztésnek lehetne a területe. Egy nagyléptékű rehabilitációs program városépítészetileg jól illeszkedne a város történelmi tengelyén, a régi budai út mentén zajló szerves fejlődési folyamatokba, ill. jelentősen felerősíthetné azokat. A koncepció kiindulópontja, hogy az ingatlanegyüttest csak széles összefogással, külső források bevonásával lehet felújítani. A megüresedett ingatlanokat a felújítás után pedig olyan funkciókkal kell megtölteni, amelyek önfenntartó módon, de fontos közcélokat is szolgálnak, ugyanakkor megfelelően szervülnek a meglévő adottságokhoz — termeléshez — és egymást erősítve tudnak működni.

A rehabilitált területen nyilvánvaló módon adódik az idegenforgalmi hasznosítás. A bizonytalan funkciójú épületekbe ennek megfelelően olyan tevékenységeket lenne kívánatos telepíteni, amelyek amellett hogy támogatják a termelést, erősítik az idegenforgalmi értékesítés lehetőségeit is. E szempontok alapján a lehetséges funkciókat a kutatás, fejlesztés, művészeti, építészeti felsőoktatás, múzeum, közgyűjtemény, szálloda, vendéglátás területein kereshetjük. A lehetséges funkciókkal kapcsolatban az is követelmény, hogy a tevékenység folytatása során megteremtődjenek a működés anyagi forrásai is. Az egyes funkciók meghatározásakor mindig számolnunk kell a lehetséges olyan partnerrel is, aki egyrészt képes a működtetés költségeinek viselésére, vagy akár piaci alapon tudja használni az ingatlanokat.

Ha a rekonstrukciós elképzelések sikerrel járnának, Pécs és Magyarország egy igazán kivételes látványossággal lenne gazdagabb. A gyár tevékenységére jelenleg is sok látogató kíváncsi. Ugyanakkor, amit mutatni tudunk, az csak töredéke a lehetőségeknek. Nem kell ecsetelni annak fontosságát, hogy az a műhely, amely a magyar vizuális kultúra egyik, a mai napig élő és ható csúcsprodukcióját hozta létre, legalább megtekinthető legyen mindenki számára.

— Milyen ütemben tervezték a felújításokat, milyen várható kiadásokkal számoltak?

— A revitalizációs program által érintett teljes terület felújítása, minden előirányzott feladat elvégzése, egy lépcsőben, egy lendülettel elképzelhetetlen. Nélkülözhetetlen az önállóan is értelmezhető felújítási és hasznosítási egységek kialakítása, amelyek térben és időben egyaránt lépcsőzik

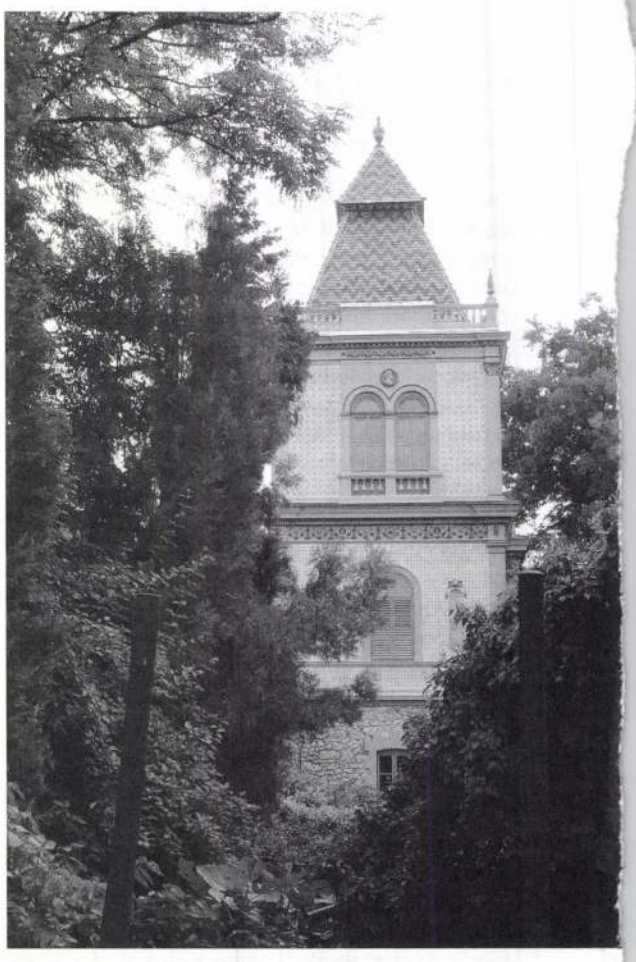

„...Teljesen felújítottuk a bejáratnál lévő egykori üzemépület egyik átjáróját, ahol egy Zsolnay emléktáblát is elhelyeztünk..."

e rendkívüli feladatot. Minden fontos tényezőt figyelembe véve északról déli irányban haladva egyértelműen kínálja magát a megoldás. Az első lépcsőhöz a két városi ingatlan, valamint a gyár északi területén lévő műemlékek tartoznának a pirogránit gyáregység kivételével. A második lépcső lehet értelemszerűen a pirogránit gyáregység, végül a harmadik lépcső a gyár déli területén elhelyezkedő védett épületek. Ezen felül számoltunk még egy „tartalmi" lépcsővel is, amely feltételes módban akkor következne be, ha több épület-együttesből a termelőtevékenység kivonulna és teljes funkcióváltás válna szükségessé. Ebben az esetben az ún. „tartalmi lépcső", — ami időben a negyedik szakaszt jelentené, az épületek funkcióváltásának építészeti előkészítése volna.

Ha egy ingatlan beruházás gazdasági indítékait általában vizsgáljuk, a befektetői várakozás kettős lehet. A beruházás eredményeként olyan vagyontárgy jön létre, amely az elhasználódást meghaladó mértékben növeli az értékét és a növekmény, mint jövedelem az ingatlan értékesítésekor realizálható. Másrészt az ingatlan hasznosításától is folyamatos jövedelem képződése várható el. A Zsolnay Örökség esetében van egy harmadik, társadalmi szinten realizálódó „jövedelem", amely az ingatlan eszmei értékéhez kapcsolódik: vizuális környezetünk színvonalát emeli, erősíti identitástudatunkat stb. Ez áttételesen visszahat az üzleti jellegű megtérülésre is, mind a vagyonérték, mind a hasznosítási lehetőségek tekintetében egyaránt, ugyanakkor jogalapot is teremthet arra, hogy az ingatlan különleges minőségéből adódó többletráfordítások finanszírozására közpénzek is igénybe vehetők legyenek.

— Nyilván van egy, a tervezés során célként tételezett ideálképük mindarról, amit el szeretnének érni?

— A felújítási munkák eredményeként minden bizonnyal kivételes látványt nyújtó épületegyüttes és park jöhet létre. Nyilvánvaló funkcióként adódik e látványosság megnyitása, mindenki számára megtekinthetővé tétele. Ugyanakkor figyelembe kell venni, hogy adottságként a területen működő termelőüzemek, de funkció tekintetében jelenleg még bizonytalan helyzetű épületek is találhatók. A koncepció által érintett épületek közül ilyenek elsősorban a „Zöld ház", a „Sikorski-ház, a kerti pavilon és lelátó, valamint a volt „Díszműraktár".

A „Zöld ház" eredetileg lakó és műterem háznak épült. Az államosítások után közművelődési tevékenységeknek adott otthont, falai között működött a „DoZsó" néven közismert, népszerű művelődési központ. Az épület lehetséges jövőbeni funkciója is ehhez közelítene. A Janus Pannonius Múzeummal együttműködésben, múzeumként helyet biztosíthatna a klasszikus Zsolnay gyűjtemény, valamint a kortárs kerámiagyűjtemény bemutatására. Különleges látványosság lehetne a herendi mintára kialakított bemutató porcelánműhely, ahol a vendégek a termelés megzavarása nélkül ismerhetnék meg e különleges ipar alapvető technológiai lépéseit, a porcelánkészítés folyamatát.

A Sikorski-ház jelenlegi gyári hasznosítását tekintve elsősorban a művészeti és gyártmányfejlesztői gárdának ad otthont. Eredetileg is műteremháznak épült, benne található a város egyik legszebb műterme. A jelenlegi hasznosításhoz kapcsolódva adottságait kihasználva egy különleges hangulatú szállodának adhatna otthont. Amennyiben a revitalizáció eredményeként kialakuló látvány és szolgáltatások a tervezett mennyiségben vonzzák majd a látogatókat, az megfelelő piaci igényt generálhat egy itteni szálláslehetőség iránt. A szállodai funkció területszükséglete ugyanakkor a szomszédos épület hasznosítását is megoldja.

A jelenlegi pirogránitüzem épületeinek jelentős része szintén műemléki védettség alá került. Az épületegyüttes fekvése nagyon kedvező, három utcára néző épülettel is rendelkezik, valamint a Major utcai telkek megvásárlásával önálló bejárat is létesíthető. Az alternatív hasznosításra a kedvező fekvés miatt akár a látványparkkal összekapcsolva, akár önállóan, jó lehetőségek kínálkoznak. A század eleji hangulatot árasztó ipari épületek az üzemcsarnok kibontásával látványban összekapcsolhatók a „Zöld ház" elegáns sziluettjével, ami így különleges építészeti egységet alkothat. Az épületek ipartörténeti ritkaságokat, korabeli szentúzelésű sómázas kemencéket is rejtenek. A felújításkor az adottságoknak megfelelően csak az igényes műemléki felújítás, és igényes funkció szerinti belső felújítás jöhet szóba. Az épületegyüttes hasznosítása két irányban történhet. A déli szárnya, amelyben kemencék találhatók, múzeumi funkcióban, míg a

„...Nyilvánvaló funkcióként adódik e látványosság megnyitása, mindenki számára megtekinthetővé tétele..."

a felújítás után is a jövő gondozása maradhatna az épületben folyó tevékenység fő feladata. A gyári fejlesztői gárda mellett az épület befogadhatná az időszakosan itt dolgozó iparművészeket, de elképzelhető a Pécsi Tudományegyetem Művészeti Karával együttműködésben, elsősorban a DLA (doktorandusz) kurzusok kerámia-szobrász hallgatóit is.

A kerti pavilon és lelátó tradicionálisan a pihenést, a rekreációt szolgálta. A lelátóról figyelemmel lehetett kísérni az azóta beépített telken lévő teniszpályán folyó játékot, a kerti üvegházban Zsolnay Vilmos kertész szenvedélyének hódolva egzotikus növényeket nevelt. A helyreállítás után ez az objektum újra a megpihenés lehetőségét biztosíthatná. Az üvegházban télikert ill. kerti vendéglátóhely működhetne, de kiszolgálhatná a díszpark melegházigényeit is.

A volt Zsolnay lakóház felújítás utáni hasznosítása a telken belüli fekvése miatt (a Felsővámház utca felőli jó megközelíthetőség) könnyen megoldható. Az ideális ugyanakkor az lenne, ha speciális nyugati kereskedelmi vagy irodai funkcióban hasznosítható.

A 6-os úton átkelve a gyár déli területén szintén találhatóak védett, de felújításra szoruló és a funkció tekintetében bizonytalan jövőjű épületek. A hasznosítás lehetőségét épp a napjainkban konkretizálódó nagyívű városfejlesztési elképzelés teremti meg, amelynek lényege egy, a Zsolnay-gyártól a Balokányligeten keresztül az egyetemi épületekig terjedő „kulturális-szabadidős övezet" létrehozása. Ebben az övezetben könnyen lehet funkciót találni az óriási belső terekkel és ipartörténeti ritkaságokkal rendelkező épületeknek. Kézenfekvő pl. a sok hasonló épületnél már bevált kollektív műtermi, kiállítótermi hasznosítás.

A Zsolnay Mauzóleum jelenlegi és a felújítás utáni „funkciója" adott. A család már korábban elfogadta, hogy az elsősorban kegyeleti hely szabadon látogatható legyen. Az épület a Zsolnay tradíciók egyik legkoncentráltabb megjelenítője.
A látogató, sétája során egészen kivételes hangulatban találkozhat Zsolnay Vilmossal, aki úgy vált kultuszteremtő személyiséggé, hogy életében a lehető legpolgáribb utat járta. Gyáros volt és kereskedő, akinek nem volt köze forradalmakhoz, általában a politikához, igazán nem fedezett fel nagy dolgokat, de birtokolta a legfontosabb polgári erényeket. Mindig tudta, hol vannak a saját korlátai és mindig kész volt az új gondolatok befogadására, és akinek az élete példázza azt az igencsak aktuális magatartásmodellt, amely szigorú morális alapokon is képes az anyagi sikerre.

— Milyen európai uniós forrásokra számítanak?

— Magyarország EU-s csatlakozása a koncepció megvalósíthatóságának tekintetében valóban rendkívüli fontosságú fejlemény. A revitalizáció az eddigi gyakorlat szerint is számíthatott volna központi támogatásra, azonban ez a projekt bekerülési értékének jobb esetben kb. 30%-át finanszírozta volna. Ezzel szemben 2004. május 1-től hozzáférhet az EU fejlesztési támogatásaihoz. Ez a kht. számára — és az egész „Zsolnay ügy" számára — olyan új lehetőségeket jelent, amelyek szerencsés esetben a revitalizációs elképzelések reális megvalósulási esélyeit teremtik meg. Az egyes operatív programok (OP) közül a Regionális Fejlesztési Operatív Program (ROP) tartalmaz olyan intézkedéseket, amelyek a revitalizáció szempontjából érdekesek lehetnek. Ilyenek a ROP 1.1., ami a turisztikai vonzerők fejlesztését, és ilyen a ROP 2.2., ami a településrehabilitáció és barnamezős területek hasznosítását támogatja.

— Milyen eredményei vannak a revitalizációs folyamatnak?

— Az épített Zsolnay örökség teljes újraélesztése az álmok birodalmába tartozó utópiának tűnik. Ugyanakkor a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. létrehozásával a tulajdonos megteremtette a kis lépésekben haladás lehetőségét is. A kht. fennállásának 4 éve során az ingatlanok tekintetében egy valóságos perspektívaváltást tudott előidézni. A végrehajtott felújítások eredményeként egyre több emberben — gyáron belül és kívül is — tudatosul az itteni értékek nagyságrendje. Talán a leghatásosabb agitáció épp egy szépen felújított homlokzat, akár ha csak töredéke a nagy feladatnak.

A kht. a védett épületegyüttes 3 kitüntetett pontján tudott egy-egy látványos homlokzat-felújítási munkát elvégezni. Ezek a Sikorski-ház északi és keleti homlokzata, a Díszterem külső homlokzata, valamint az É 12-13 épületek közti átjáró és kapcsolódó homlokzatok. Emellett sikerült a tetőszerkezet teljes felújításával — beleértve a sérült csúcsdísz cseréjét is — és a párkányok és falrések tisztításával, újra fugázásával stabilizálni a mauzóleum állapotát. Ugyanakkor talán a legfontosabb — bár egyáltalán nem látványos — eredmény a revitalizációs elképzelések mind szélesebb körben történő megismertetése. Új leleményünk, hogy a felújítás és hasznosítás projektjét „Zsolnay Ipartörténeti Park" néven emlegetjük. A név nem lényegtelen — nomen est omen —, ha erről beszélünk, mindenki tudja mire gondolunk. Reméljük, tudni és érezni fogják majd ezt az EU források kezelői is, akik most innen nézve, mint afféle új és profán megváltók, a tervek megvalósulását hozhatják el mindannyiunknak. ■

RÁDÓCZY (f) LÁSZLÓ

Vili bácsi

Három emberi példa van az életemben: Kós Károly, C. G. Jung és Zsolnay Vilmos. Mindannyian teljes életet éltek és teljes művet hoztak létre, olyat ami mélyen belém ivódott.

Harminc évvel ezelőtti főiskolás koromban egy budavári antikváriumban került a kezembe Jakó Géza: Az agyagművesség című könyve (1934. Tallinn). Ebben Wartha Vince igen élvezetesen írta le Zsolnay Vilmossal együtt folytatott próbálkozásaikat a redukciós égetéssel készülő majolika birodalmában. (A távolkeleti technika lényege, hogy az égetés végső stádiumában a kemencéből elvonják az oxigént és így különleges színvilágú, egyedülállóan irizáló csillogást kap a máz.) Az ehhez használt világítógáz veszélyes üzem, ennek eredményeként többször felrobbant az egész műhely. Vili bácsi (talán tiszteletlenség, de azóta így hívom), ez az autodidakta zseni mindennek ellenére rögeszmésen és megszállottan kísérletezett tovább — mígnem kidolgozta a megbízható gyártási technológiát és a végeredményt elkeresztelte eozinnak...

A főiskola vége felé néhány napot volt szerencsém a gyárban tölteni, ekkor találkoztam először azzal a varázslatos hangulatú, csodás és egyedi épület-oázissal, amit mintegy „melléktermékként" létrehozott teljességre törekvő elméje. Tátott szájjal bámultam a sok finom részletet, az összképet, amelyben mindenütt Ő van jelen. Ekkor szippantott be végérvényesen Vili bácsi szelleme, menthetetlenül beleszerettem — de ez idáig magánügy.

Majd fél emberöltő múltán, négy évvel ezelőtt keresett meg Komor István, a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. igazgatója azzal, hogy tegyük rendbe a gyárat, találjuk ki, hogyan lehetne feltámasztani azt a hatalmas értéket, amit Zsolnay Vilmos ránk hagyott és amit utódai az államosítás óta elmúlt ötven évben csak romboltak, tönkretettek, szétvertek, vagy egyszerűen csak pusztulni hagytak. Elkeserítő, szívet szorító látvány és állapot fogadott mindenütt. Végigjártuk együtt a siralmas állapotban lévő épületek minden zegét-zugát, a kertben szobrok és épületdíszek töredékeit kurkásztuk elő a burjánzó növényzet alól.

Itt éltek: a Zsolnay-család és a műhelyek vezető munkásai — hogy kéznél legyenek, ha szükség lenne rájuk —, mindenki együtt, egy cél érdekében összetartva. Egy autonóm mikrovilág, ahol volt teniszpálya lelátóval és üvegház a kedvenc növényeknek is... Sosem fogom elfelejteni, hogy milyen állapotokat találtunk ott és mindenütt, amerre csak néztünk. Minden szögletből a több évtizedes gazdátlanság szele süvített elő.

És ekkor léptem be először a maradványaiban is lenyűgöző mauzóleum misztikus világába. Ilyen érzés kerítheti hatalmába a Tutankhamon sír felfedezőit — hátborzongató még most is, ha rá gondolok. Úgyhogy a felkérést örömmel elfogadtam.

Elkezdődött a munka: levéltári kutatás, szakirodalom, fotódokumentálás, felmérés — apránként az átfogó revitalizációs koncepció és program is kezdett körvonalazódni. A többnyire levelezésből és pénztárkönyvekből álló levéltári iratkötegek inkább az üzleti ügyekbe vezettek be — megrendelések teljesítése a Monarchiától Amerikáig, agyagbányák és a gyár területén átfolyó patak megvásárlása a várostól, az alapanyag- és a készáru szállítását megkönnyítő vasút építéséről, vagy a Zöld ház galériájának falépcsőjéről folytatott polémia az elöljáróságggal (amelyet végül azért nem kellett kicserélni beton szerkezetűre, mert a gyárnak volt önkéntes tűzoltóegylete...).

Az építkezések nyomára többnyire csak írásos emlékekben lehet bukkanni (érthetően, hiszen akkoriban még nem volt kötelező engedélyeztetni és megőrizni a tervezeteket). Vili bácsi pedig leginkább a saját ura volt: akkor és azt épített, amire éppen szüksége volt a fejlesztéshez és ezeket többnyire kísérleti, visszamaradt, vagy selejtes gyártmányaival díszítette — mégis a maga nemében páratlan esztétikai értéket, maradandó minőséget alkotott. Volt célja, akarata és hozzá (ehhez is) ösztönös szép- és stílusérzéke.

A revitalizációs koncepció nagy léptékű ugyan, de csak amekkorát a Zsolnay név hitünk szerint megérdemel és megkövetel. A néhány éve védett műemlék-együttes felújítása akkora összeget igényel, hogy csak állami, vagy EU-s pályázati segítséggel lehet megvalósítani. A gyár ma kihalt és

A következő felújítás: A padlásajtó mögött volt Zsolnay Vilmos dolgozószobája.

Az egykori díszműraktár épülete.

FOTÓ: ZSOLNAY ARCHIV

FOTÓK: RÁDÓCZY (F) LÁSZLÓ

gazdátlan, annak ellenére, hogy lakják. A termelés siralmas körülmények között és indokolatlanul nagy alapterületen terpeszkedik — nem csoda, ha gazdaságtalan (intő jel: a porcelánszigetelők gyártását nemrégen már megszüntették). A porcelán és a pirogránit gyáregységek tehát teljes korszerűsítésre szorulnak. A „szocialista" nagyüzemmé puffasztott jó öreg gyárat ki kell végre takarítani, az igénytelen barakkokat, műhely-hodályokat lebontani. Az üres és megüresedő régi épületeket pedig olyan fontos közcélokat szolgáló funkciókkal kell megtölteni, amelyek képesek önfenntartóak lenni. A rehabilitált területek egyik nyilvánvaló hasznosítási iránya az idegenforgalom. Emellett a termelést támogató, azzal összefüggő művészeti felsőoktatási, valamint múzeumi-közgyűjteményi feladatokra is alkalmassá tehető. A porcelánkészítéstől a pirogránit gyártáson át a körkemencék, a rendbe tett épületek, a kert, kívül és belül minden látnivaló.

Lehetetlen, hogy a rengeteg idő, energia és pénz kárba veszne. Tudunk nagyot gondolni és messzire látni: a szép megköveteli a magáét.

Az ajtónyílásba betéve a lábunkat, összeszorított foggal, évről évre legalább egy épületrész homlokzatát rendbe téve araszolunk előre. Egy kis szidolozás-fényezés nyilvánvalóan még nem elég. De így visszafogható az enyészet és legalább észrevehetővé lehet tenni egyedülálló örökségünket, amelyet Vili bácsi és családja hozott létre.

Amit eddig elvégeztünk:
A Sikorski-ház

A pusztulásában is méltóságteljes, a XIX. századi Morris-iskola hatását mutató épület hosszú ideig *Sikorski Tádé* (valószínűleg az ő tervei szerint) és

Zsolnay Júlia lakása és műterme volt. A díszes ablakkeretezések, a csúcsdíszek, a gerinccserepek és a fedés anyaga is színes, mázas pirogránit. A boltíves főbejárat fölötti — allegorikus figurákkal díszített — kerámiaplasztika *Klein Ármin* tervei alapján készült. A hatvanas évektől az épületet gyári óvodaként használták. Ekkor cserélték az előlépcső pirogránit mellvédjét és korlátját „modern" acél és faszerkezetűre — szerencsére az előkerült családi fotográfiák alapján sikerült rekonstruálni. Mellette botanikai ritkaságszámba menő terebélyes ginkgo biloba fa áll. A süllyesztett kertet alacsony kőtámfallal kerítették, tetején sómázas pirogránit díszekkel, a kerti burkolatok és lépcsők anyaga plutonit, amilyet az épület előtti aszfaltrétegek alatt is megtaláltunk...

Első lépésként két homlokzat rendbetételére volt elegendő pénz 2001-ben.

A volt díszműraktár-épület átjáró és torony

Itt mindenki áthalad, aki az északi kapun át érkezik a gyárba. A boltíves kapuzat oszloplábazatai —, fejezetei, az architráv és a timpanon mázatlan pirogránitból készültek. A gányolt, barna csúszásgátló műgyantával bevont lépcsőt két pirogránit griff őrzi. Az átjáró belső falfelületein, a mázas csempeburkolat fölötti négy mezőben több réteg festék alól engobbal festett historizáló mintás, növényi ornamentikával díszített színes kerámialap-burkolat került elő — egy hónapig tartott csak ennek a restaurálása.

Zsolnay Vilmos születésének 175. és a gyáralapítás 150. évfordulóján itt találtunk méltó helyet a *Dobány Sándor* készítette emlékfal számára.

A lépcső és az előtte lévő tér — eredetihez hasonlító — mázatlan kerámia burkoló elemeinek pótlását már csak Romhányban vállalták...

Egyedül erről az épületről került elő egy Sikorski Tádé készítette terv — persze nem egészen úgy épült meg, amint a régi fotók is bizonyítják. Építésének ideje a közvetett források, a stílusjegyek és a mázas kerámia burkolat alapján az 1880-as év végére valószínűsíthető, amikor Zsolnay Miklós már visszatért közelkeleti tanulmány- és gyűjtőútjáról. Eredetileg díszműáru raktárnak épült, majd a múlt század első évtizedeiben alakították át lakássá a család számára.

A mázas csempével borított toronyrész volt a legaggasztóbb állapotban, ugyanis a párkányok és kőműves-szerkezetek szétfagytak, a kerámiadíszeket néhol csak a szentlélek tartotta. Szerencsére a kétszer kontyolt tetőszerkezet és a mintás, pirogránit cserepezés a jellegzetes „bütykös" gerinccserepekkel és a csúcsdísz még elfogadható állapotban van.

A részleges felújításhoz is két nekifutás kellett, az átjárót 2003-ban, a tornyot az idén sikerült rendbe tenni.

A következő lépés a gyár legnagyobb, összefüggő épületegyüttesének nyugati homlokzatrészlete lesz, ahol Vili bácsi régi műterme is volt a padlásszobában...

A Zöld ház (volt DoZsó) és a Mester több évtizede változatlanul méltatlan állapotban lévő nyughelye, a mauzóleum kétségbeejtő állapotáról még nem is beszéltünk...

Mi most itt tartunk, de hol van az igazi gazda? — mert 2010-ben, amikor Pécs remélhetőleg megkapja a Kultúra Fővárosa megtisztelő címet, azt szeretném jelenteni, hogy:
MINDENT RENDBE TETTÜNK! ■

A Sikorski műteremház két, felújított homlokzata.

...és ilyen volt 2000-ben.

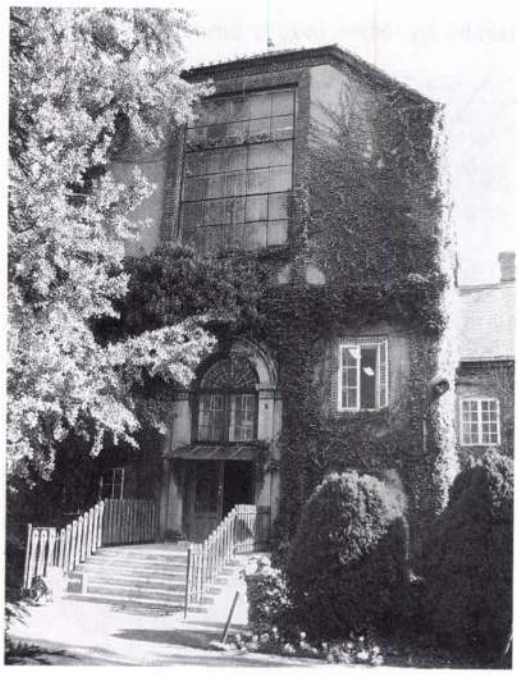

CSÁKI KLÁRA

Az álomból valóság

— *Egy restaurálás története* —

Az álom

1993-ban a Magyar Külkereskedelmi Bank Rt. felkérésére szakvéleményt készítettem a Budapest V. kerület Szt. István tér 15 sz. ház Zsolnay burkolatú portáljáról. Kutatásaim során összehasonlító (mázas) anyagot keresve keveredtem el a budapesti Kozma utcai temetőbe. Ez Magyarország legnagyobb zsidó temetője, 1891-ben nyitották meg. Benne kószálva az elmúlt évszázad magyar művészetének a tudomány és irodalom számos alakjának síremlékére találtam, itt vannak eltemetve közös sírban az 1848/49-es magyar szabadságharc zsidó hősei is.

Különleges látvány a Kozma utcai kerítésfal mentén húzódó kripták sora. Erre kellett elhaladnom, hogy keresett célomhoz érjek, mígnem egy szokatlan formájú és színű kripta előtt megtorpantam. Megállított átható kéksége. Pusztulásában is szépséges volt. Kicsit mézeskalács hangulatú, ám nagyon barátságos. Úgy éreztem nem építmény ez, inkább élőlény. Így találkoztam először a szecessziós Schmidl sírbolttal.

Ezután majd két év múlt el. A Janus Pannonius Múzeum helytörténeti osztályán dolgoztam akkoriban, de gyakran megfordultam Budapesten. Minden alkalommal kimentem a temetőbe megnézni, áll-e még. Közben gyűjtögettem mindent, amit meg lehetett tudni „róla" — saját örömömre. Elképzeltem, álmodoztam, mit tennék ha..., hogyan lehetne megőrizni, helyreállítani... Nem tudtam akkor, hogy az idő csöndjében már sokan és régtől fogva munkálkodtak — sok kicsiny emlékkő-akarat gyűlt egybe — hogy az álmom és a valóság összetalálkozzanak majd.

A véletlen

1995 tavaszán eltévedt telefonhívás futott be hozzánk, a Zsolnay Múzeum helyett. A kagylót én vettem fel. Így történt, hogy az ismeretlen telefonáló tőlem kérdezte: tudunk-e bármilyen információt adni a *Lajta Béla* tervezte Schmidl-sírboltról. Természetesen! Sőt azt is elmondhatjuk, hogyan lehetne restaurálni...– szólt ma már önhittnek tűnő válaszom.

A valóság

Így történt, hogy amikor a Nemzeti Pantheon Alapítvány megbízásából a Kőnig és Wagner Építészek Kft. elkészítette a sírbolt komplex helyreállítási tervét, önálló szakvéleményként szerepelt benne álmodozásaim eredménye. Építész és restaurátor más szemmel, de azonos céllal mérte föl az objektumot. A műszaki leírás és a restaurálási javaslat egyértelmű feladatokat fogalmazott meg, de a konkrét gyakorlati megoldások felől volt némi bizonytalanság bennünk. A kicsi építmény szerkezetének kialakítása, anyagainak sokfélesége, hosszú ideje tartó pusztulása összetett problémát jelentett. Eredeti tervrajz nem volt.

A főtéma

A sírboltot Lajta (Leitersdorfer) Béla tervezte, 1904-ben épült. A kerámia burkolatokat a pécsi Zsolnay gyár, a mozaikokat *Róth Miksa* műhelye készítette. A finom megmunkálású kovácsoltvas kapu készítője ismeretlen.

Az építmény két részből áll: egy téglafalazattal határolt téglaboltozatos födémmel épített kriptából, és a felszín fölé emelkedő parabola ívű dongaboltozatos vasbeton szerkezetből, amelyet mélykék mázas téglányokkal burkoltak. A bejárati és hátsó homlokzatok világosabb kobaltkék mázas pirogránit elemekből épültek, üvegmozaik betétekkel díszítettek. Belül törtfehér-okkersárga mázas kerámia szalagokkal keretelt mozaik és kazettás carrarai márvány lábazat és felirati tábla van, a padlón a kriptalejárat márvány keretét körülölelő üvegpaszta padlómozaikkal. *Dávid Ferenc* művészettörténész így írta le: „Barátságos sírbolt: a századelő legeredetibb alkotásainak egyike. Metszete rövid függőlegesekre helyezett parabola, folyamatos vonal a földtől a csúcsig, majd vissza a földig, a kunyhó, a hajlék egybeszabottságát kifejezendő. A homlokzat díszesebben keretelt, körvonalainak enyhe szögletekről lendülő lapos ívsora kendőzi azt is, ami a sírbolton még építésre, konstrukcióra utal, vagy díszíti inkább a mézeskalács puhaságával, kerekdedségével. Beljebb nagyobb formák: szív és szárnyak, és legbelül a legegyszerűbb: az ajtó sötét nyílása...

A beszélő motívumok is...: a kisded mákgubók a homlokzaton csak jelzik, a kinyílt fehér-lila virágok az oldalfalakon pedig sejtetik azt, ami a belső homlokoldalon életfa formájában ünnepélyes erővel a záróívnek „feszül": a mákot, a mákony, a szelíd álom vigasztaló szimbólumát."

Amit láttunk

Helyreállítás előtti állapotában a külső burkolati elemek sok helyütt lehulltak, összetörtek, némelyek eltűntek. A homlokzati mozaiktáblák átrepedtek, a mozaikszemek kipotyogtak ágyazóanyagukból. A belső mozaikok kerámiakeretei hasadtak, darabolódtak. A mozaikok elváltak a felülettől, a padlómozaikot összekötő ágyazóanyag szétfagyott. Néhol a mozaik anyaga is levelesen-szilánkosan megsemmisült. A kovácsoltvas kapu mállott a korróziótól, plasztikus mintái lekoptak helyenként. A lassú pusztulást együttesen okozták és fenntartották:

- az idő múlásával öregedő, „kifáradó" különféle építőanyagok,
- a burkolati elemek fugáinak lazulása, kihullása,
- a megbomló felületeken a szerkezetbe hatoló csapadék, a szélhordta szilárd szennyeződésekből kialakuló „talaj"-ban megtelepedő és terjeszkedő növényzet,
- az ismétlődve váltakozó hőmérsékleti hatások,
- a karbantartás hiánya.

A sírbolt restaurálás előtt

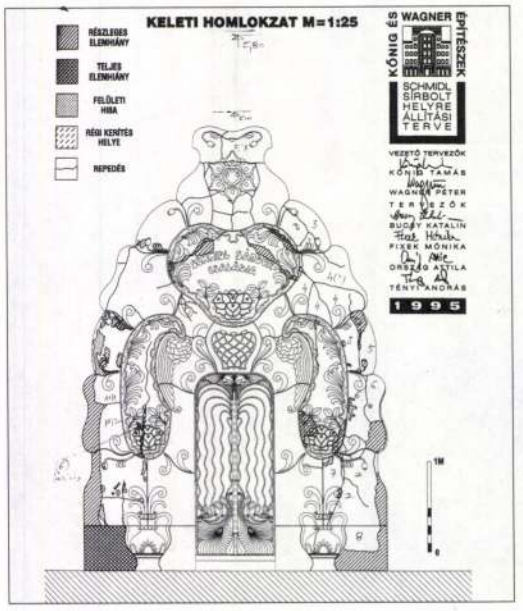

Bejárati homlokzat helyreállítás előtti, felmérési rajza

... a szélhordta szilárd szennyeződésekből kialakuló „talaj"-ban megtelepedő és terjeszkedő növényzet...

A romlás lassú folyamat, szinte észrevétlenül alakul, de van egy olyan fázisa, amelyben ez látványosan felgyorsul — és amelynek bekövetkeztét célszerű megelőzni és lehetséges is. (Pécsett ma hasonló problémák mutatkoznak a Zsolnay Mauzóleum és Zsolnay Vilmos szobrának esetében.)

A Schmidl-sírboltnál az előzetes sóvizsgálatok Na_2SO_4 (thenardit) és $K_3Na(SO_4)_2$ kettős só nagy mennyiségű jelenlétét mutatták. Ezek a sók jól oldódnak, mozgékonyak, nedvesség hatására hajlamosak oldat formájában a falban maradni. Amikor a megváltozó körülmények hatására kikristályosodnak, a 3-4-szeres térfogatnövekedés révén, mállasztják az anyagot.

A feladat

Az alapvető szándék nem pusztán a „konzerválás" volt, hanem a megfelelő épületszerkezeti és épületfizikai viszonyok kialakítása; a keletkezett sók lehetőség szerinti maximális kivonása mellett a nedvesedési források megszüntetése — zárt külső burkolattal, szigetelt járószinttel, a kialakult nedvesedési „hidak" megszüntetésével egyfajta nyugalmi helyzet létrehozása az építményen belül.
Az eredeti tervrajzok hiányában az épület belső szerkezetét, az oromfalak és a belső mozaikívek rögzítési módját, egymáshoz való viszonyát csak a bontás során, tapasztalatból ismerhettük meg.

Így építették

Az alépítmény — párhuzamosan a kerítés vonalával — a két szomszédos sírbolt alá nyúlik. A kripta melletti részeket kitéglázták, majd egy nagykavicsos betonréteget húztak fölé. Erre kiskavicsos bitumenréteget simítottak, ez lett a felépítmény alapja.

A tartószerkezetet a hátsó homlokzat felől kezdték kialakítani. A mindössze 10-12 cm vastag betonhéj zsaluzási nyomain pontosan követhető volt a kialakítás folyamata. A homlokzati ívet az első és második mákgubó díszítésű, kisméretű elem-párnál rögzítették, vonóvasakkal.

Belül, a betonhéj-fal mellett, körbefektetett téglasorra állítva a márvány lábazati lapokat törmelékkel kevert híg cementtel kiöntötték. A lábazat és a bezsaluzott kriptabejárat között összefüggő betonalapot készítettek. A kőkeretet, gipsszel megtöltve a kő és a beton között fennmaradó rést a visszabontott zsaluzat helyére rakták. Erre került a vastagabb kiegyenlítő, majd a vékonyabb ágyazóhabarcs, amelybe a padló mozaik részeit ültették.

Az álló felületekre meszes habarccsal helyezték föl a kerámiaszalagokat, közükbe cementtel a mozaikmezőket és kazettákat.

Közjáték

Korábban, még a kutakodások idején *Mendöl Zsuzsa* művészettörténész felhívta figyelmemet a Baranya Megyei Levéltár Zsolnay anyagára és egy rövid beszélgetés során emlékezett arra, hogy „mintha látta volna" a Zsolnay strazzák körül a Schmidl sírbolt vázlatát. És valóban. A 67. sz. Strazzában (gyári szállítókönyv) rátaláltam a homlokzat jobb oldallal szimmetrikus baloldali felének rajzára. A bejegyzésekből önálló történet kerekedett: A Zsolnay gyár 1904 áprilisában szállított először az építkezéshez, de úgy látszik, Lajta elégedetlen volt a külső burkolati elemek színével, mert egy későbbi — augusztus 27-i — „átmázalva visszaküldetett" bejegyzés utal rá, hogy újra kellett szállítaniuk az anyagot. A szövegeket olvasva úgy tűnt, nehézségekkel küzdöttek az építkezés során, olyannyira, hogy végül a gyár saját embereit küldte föl a fővárosba, a késő őszbe nyúló munkák befejezéséhez. Számomra fantasztikus élmény volt, ahogyan a bontások kézzel foghatóan igazolták a strazzák bejegyzéseit.

Átvezetés

Mindez, amiről a türelmes olvasónak most mesélek, szervesen hozzátartozik a restaurátor munkájához (bár ezt kevesen tudják), de talán ezért is művelem szívesen a szakmámat.

Visszatérés a „többszólamú" főtémához

A Kozma utcai Schmidl sírbolt helyreállítási, restaurálási munkálataiban „oroszlánrész" jutott a pécsieknek. *Varga Péter* állította helyre a mozaikfelületeket, amelyekhez *Jegenyés János* üvegművész készítette az alapanyagot. A különböző alakú és méretű mozaikszemek körülményes, lassú kézi munkával készültek. Emlékezetem szerint a megfelelő színek eléréséig kb. 1000 színmintát készített. *Dobány Sándor* keramikusművészt dícsérik a kerámiapótlások, igaz nem hagytuk kibontakozni. „Csak" a donga palástjának hiányzó, vagy nagyon töredékes, mélykék mázas téglányait, és a bejárati homlokzat bal alsó sarokelemét készíthette újra, a többit restauráltuk. Akit még felemlegetnék az alkotó közreműködők közül, az *Francz Ferenc*, a kiváló ötvösművész, ma már nincs velünk, de talán többet lát a világból, mint mi mindnyájan... Utolsó munkáinak egyike lett a sírbolt kovácsoltvas kapujának másolata, az eredetit már nem lehetett megmenteni.

A restaurálási munkák 1996 tavaszán indultak. A védőtető kialakítása, a kovácsoltvas kapu kibontása, és a mozaikfelületek levédése után következhetett a mozaikpadló felvétele és a nagyon hiányos kazetták kivésése. Miközben mi eltávolítottuk a csúcselemtől a járószintig futó, némelykor karvastagságnyi, sűrű gyökérhálót, addig Varga mester a homlokzati mozaikpanelek lebontásával foglalatoskodott.

A bontás során tapasztaltuk, hogy méretezési hibák miatt az építmény palástján a kisméretű téglányokat háromszor hizlalt kiegyenlítő rétegre ragasztották. A bal oldali burkolat erősen lepusztult, míg a gerinc elemektől jobbra (ez volt a védettebb oldal) a kiegyenlítő rétegek egyetlen nagy lemezben, a téglányokkal együtt, váltak el a beton héjtól. Így ezt az oldalt nem bontottuk le, mert az az eredeti burkolat, legalább részbeni megsemmisülésével járhatott volna. Hasonlóképpen jártunk a bejárati homlokzat kapunyílást képező nagy elemeivel. Itt a kerámiák habarccsal, téglával szorosan kitöltve, önmagukban képezték a falat. A fennmaradó elemek megnehezítették a munkát, de cserébe megőrizhettük épségüket.

A lebontott, sérült, hiányos és a kripta mellől összegyűjtött kerámiatöredékeket Pécsre szállítottuk. Hazai pályán, nyugodtabb körülmények között állíthattuk össze őket. Néhány — szinte csak emlékeztetőül megmaradt — törmelékből lépésről lépésre haladó rekonstrukcióval építhettük vissza az eredeti formát.

1997 végére eljutottunk a külső burkolat visszaépítési munkáihoz. Itt az eredetitől eltérő megoldásokkal kellett dolgoznunk, figyelembe véve, hogy:
- a homlokzatokat csak szárazon rakhatjuk össze,
- a kerámiaelemek nem lehetnek teljesen kitöltve, és darabonként rögzítést igényelnek,
- szigetelést kell iktatni a legalsó elemek és a járószint közé,
- a betonhéj palástja kiegyenlítő rétegének helyére vízzáró és rugalmas habarcsot kell alkalmazni,
- a fugázó anyag is legyen rugalmas.

1998-ban a belső felületek kerültek sorra a helyreállításban, ahol a mozaikmunkáknak jutott a főszerep. Lenyűgöző látványt nyújtott az elkészült mozaikpadló és helyükre kerültek a sárgás színű üveg bevilágítók.

... és végül?

Végül, 1998 őszének egy szép napsütéses délelőttjén a Pantheon Alapítvány nevében *Ráday Mihály* átvette a felújított sírboltot.

E munka felett érzett örömöm a sírokhoz gyakorta járó, ismerősként köszönők boldog örömétől kerekedett teljessé, akik bár végig figyelemmel kísérték munkánkat, most mégis rácsodálkoztak a Schmidl-sírbolt kedves szépségére. ■

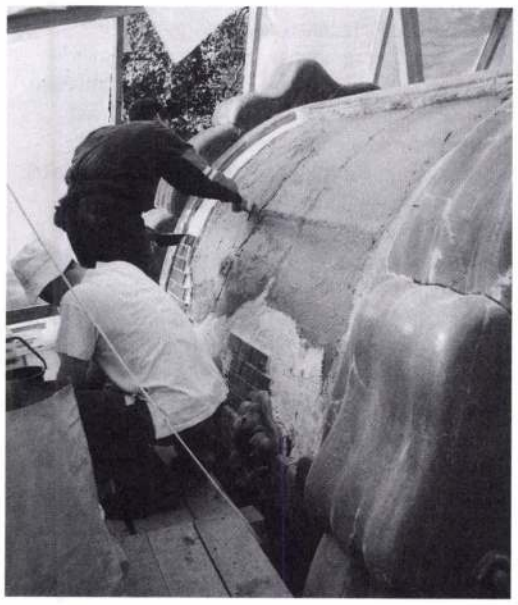

Helyreállítás előtti állapotában a külső burkolati elemek sok helyütt lehulltak, összetörtek...

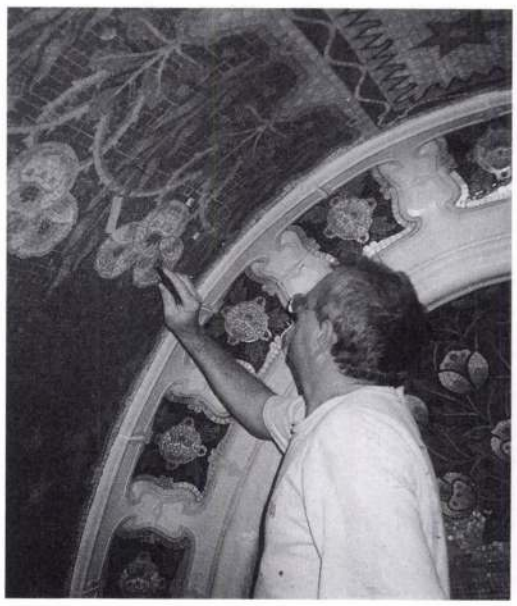

Varga Péter állította helyre a mozaik felületeket

A felújított sírbolt

KOSZITS ATTILA

Vajúdó fesztiválhegyek

Nemcsak forró és esős, hanem végre folyamatos programkínálatban bővelkedő nyarat is elkönyvelhetünk, ehhez hasonlóval az utóbbi jó néhány évben nem lehetett találkozni. Még szinte véget sem ért a IV. Pécsi Országos Színházi Találkozó (június 03–13), máris kezdődött a Művészeti és Gasztronómiai Fesztivál (június 12–28), a XIV. Zenei Fesztivál (június 14–július 3), a XV. Pécsi Folknapok Nemzetközi Népzenei Fesztivál (június 25–27), a IV. Rockmaraton (július 6–10), az ICWIP – 8. Nemzetközi Kultúrhét (július 23–31), s mindezekkel párhuzamosan a Pécsi Szabadtéri Játékok (június 5–július 28), majd a III. CIOFF World Folkloriada (augusztus 12–16), a Mediterrán Hangulatok Fesztiválja (augusztus 20–22), és a most véget ért Pécsi Napok (szeptember 16–26). Mindezek mellett a város volt az egyik helyszíne — a kevés nyilvánosságot kapott — Gyermek, Ifjúsági Kulturális és Művészeti Világfesztiválnak is augusztusban.

Ha csak az iménti felsorolást és a fesztiválok többszáz produkcióját nézzük, akár elégedetten bólinthatnánk is, de ha koncepciójában, tartalmában, programkínálatában, megvalósulásában, a műfaji skálában, minőségében, színvonalában értékeljük, akkor már nem ilyen impozáns a kép.

Anna Udvar: Synge – A szentek kútja. Rendező: Hargitai Iván.

Anna Udvar: Petőfi – A helység kalapácsa. Rendező: Füsti Molnár Éva.

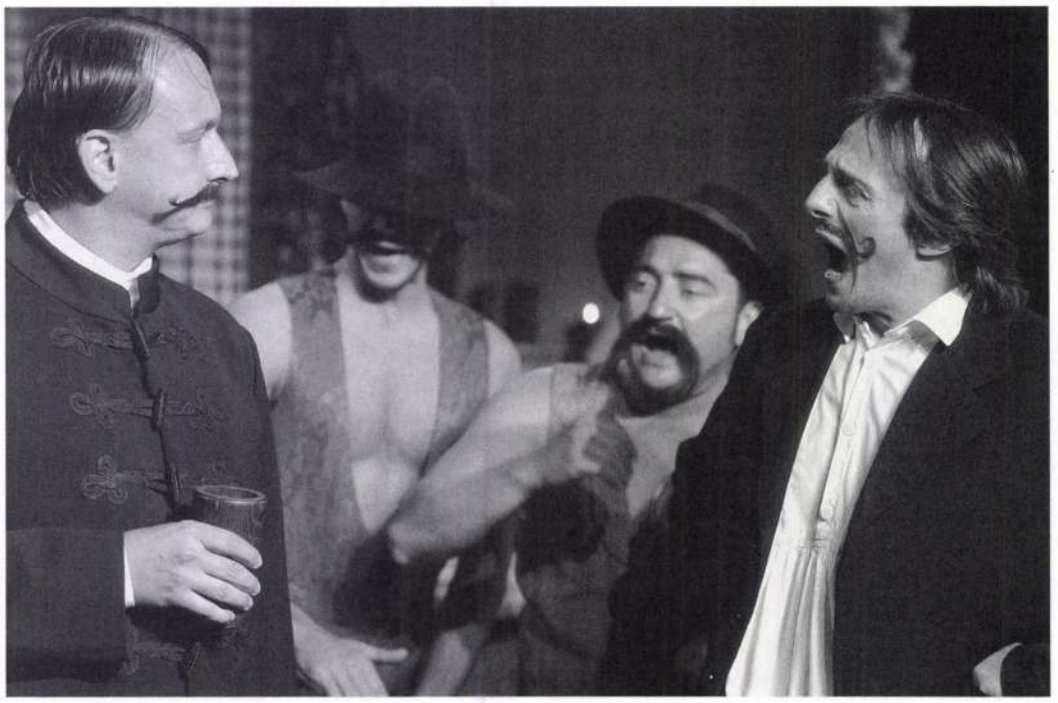

FOTÓK: TÓTH LÁSZLÓ

A **Pécsi Szabadtéri Játékok** második évében már három helyszínen fogadta a közönséget: sok esztendő áldatlan állapotai után végre a felújított Káptalan utcai szabadtéri színpad is belépett az Anna udvar és a Tettyei romok színpadai mellé. Mindhárom hely kivételes és közönségcsalogató környezetben található. A nem megnyugtató költségvetés, az ismét működő színpad elkészültének szoros határideje és így a tervezés bizonytalanságfaktorai ellenére hat új bemutatót állítottak színre. Három előadás a Pécsi Nemzeti Színházzal (Szentek kútja/A helység kalapácsa, a Pécsi Balett Rómeó és Júlia/Is-mer-M, Anconai szerelmesek) egy-egy a Szolnoki Szigligeti Színházzal (Dundo Maroje) és a Budapesti Fáklya Horvát Táncegyüttessel (Lucidum Intervallum) közös produkcióban jött létre, s végül említsük meg a Don Quijote mezítláb című, Bognár József tánc-groteszkjeiből összeállított estet is. Ezenkívül helyet kapott a „Miaszerelem?" az Oberon Színházi Műhely fiataljaitól, és képzőművészeti események, szoborkiállítások mindhárom helyszínen. De a POSZT, a Művészeti és Gasztronómiai Fesztivál, valamint a XIV. Nemzetközi Zenei Fesztivál eseményeinek egy része is ugyanitt zajlottak. Gazdag programsor — az előadások kritikájába most nem mennék bele — kollégáim úgyis megteszik. A szabadtéri színpad felújítása azonban remélhetőleg nem áll le a jelenlegi pontnál, hisz pl. a játszótér előtti betonteknő/zenekari árok zord látványa eléggé lerontja a képet. A színpad fölé egy esővédőt sem ártana telepíteni, hisz pl. a Rómeó és Júliánál nagy gondot okozott a nedves balettszőnyeg, rendesen csúszkáltak a táncosok. Az hogy a programsor belecsúszott a POSZT és a Művészeti és Gasztronómiai Fesztivál rendezvényeibe is, nem tűnt szerencsésnek, hisz a programdömping nem kedvezett a látogatottságnak. Különösen akkor, ha ingyenes vagy fizetős rendezvények közül kellett választania a nagyérdeműnek; nem is kétséges, hogy melyik mellett döntött. A jövőre nézve stabillá illene tenni a Szabadtéri Játékok költségvetését, hogy a következő évad tervezését időben (már most) el lehessen kezdeni.

A **Művészeti és Gasztronómiai Fesztivál** újra megszámlálhatatlan fajsúlyos és tömegszórakoztató programmal szolgált, szinte minden műfajban, az eddig szokásos Sétatér és környékén kívül már a szabadtéri színpadon is. A Honvéd Táncszínház színvonalas „Duna rapszódia..." előadására még a Káptalan utcai helyszín hivatalos avatása előtt került sor, nagy közönségsikerrel. Tátrai Tibor és Szűcs Antal Gábor latin gitárestje is vonzó programnak bizonyult, viszont a két neves muzsikus nem tudott megbirkózni e hely méretével. Elvesztek a nagy térben, valamilyen látványelemmel (táncosok, vetítés, vendégek stb.) gazdagíthatták volna a produkciót, így csak egy klubban sikeres zenés est került a nagyszínpadra, egy idő elteltével unalmassá válva, kiüresedve. A zavaró párhuzamosságok a fesztiválnak kedveztek: míg a Sétatéri színpadon ingyenkoncertek zajlottak, a szabadtérin pedig belépőjegyesek. További gondot jelentett, hogy a színházi előadásokat zavarták hangos zenéjükkel a Dóm téri színpadon fellépők. De mind-

AKNAI TAMÁS

A név nem lényegtelen...

A Zsolnay Örökség Kezelő Kht.

Körültekintés és felelősségérzet kell ahhoz, hogy a hagyományokban gazdag fajansz, porcelángyártás mellett mindazokról a körülményekről szóljunk, melyek a későbbi helyi fejlődés szellemi és fizikai alapfeltételeként hatottak, és amelyek a városépítés léptékében is megragadhatók voltak. Amelyeknek a következtében jelentékeny mennyiségű ingatlanvagyon is létrejött. Ennek sorsa, szerepe, lehetséges funkciói mindmáig — talán manapság leginkább — igen komoly kérdéseket tesznek fel, miközben ugyanilyen komoly feladatokat is adnak. Ezekkel foglalkozik a Zsolnay Örökség Kezelő Kht., amelynek ügyvezető igazgatójával, Komor Istvánnal készítettünk interjút.

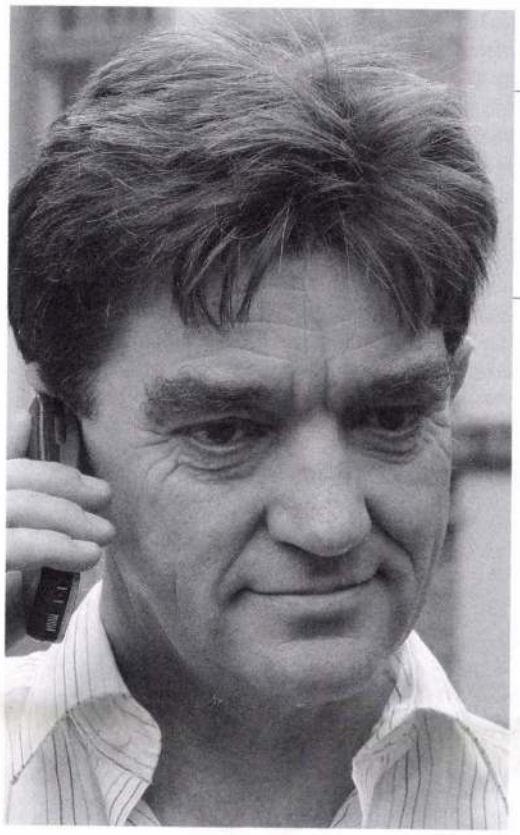

Komor István: — Az ipari kerámia, a kerámia alapanyaggyártás és a közszolgáltatási hálózat fenntartása lett a Zsolnay Porcelángyár Rt. feladata, míg a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. a gyári tevékenységeknek helyet adó ipari műemléki épületek, kertek, Zsolnay építmények, szobrászati dísztárgyak állagvédelmét, felújítását végzi...

— A „külső" és „belső" környezetváltozás, a történeti keretek és fizikai feltételek aktuális átalakulása több mint szembeszökő. Miképpen alakultak a kétségtelenül sokjelentésű Zsolnay fogalom lehetséges koordinátái az utóbbi tíz évben?

— Egy minden bizonnyal hosszabb — és megannyi kidolgozott, elemezhető előzményre is visszatekintő — gondolatkísérlet elvégzésének feladatát veszi magára, aki ma Pécs városának és a városkarakterének újra-meghatározásába fog. Értékkeresésről van szó ebben az esetben is, aminek indoka, hogy a XXI. század elején érvényesülő gazdasági kulturális, politikai tendenciák alapvetően átrendezték azokat a meghatározó körülményeket, amelyek közepette a város mindeddig formálódott. Természetes bizonytalanság az elvégzendő műveletben azonban az értéknek tulajdonított — nyilvánvalóan rendkívül összetett — fogalom maga. Tudnunk kell tehát, hogy ma mit keresünk. Tudnunk, ismernünk kell, hogy az a finom történeti és esztétikai, valamint érzelmes elemekkel telített minőség, amit az idegenforgalmi ipar egyik talapzataként képzelünk el, és próbálunk működtetni, milyen tekintetben változott. A névben megtestesül egy XIX. századi magyar város polgárosodásának ellentmondásokkal terhelt folyamata, a reneszánsz géniuszok személyes nagyszerűségét felidéző emberi formátum, páratlan hatékonyságú munkálkodás, amelynek eredménye anyagi és szellemi értelemben is hosszú távú következményekkel járt a város jellegének kialakításában. Érdemes e ponton tűnődni afelől is, hogy a pécsi bányászat vagy éppenséggel a Zsolnay-gyár milyen módon hatott a város népmozgalmi viszonyaira, életformáira, települési képére, hogy milyen jövőt meghatározó kényszereket jelentett ittlétük, átalakulásuk és/vagy megszűnésük. És ott van a névben e mindeddig alig hangsúlyozott értékelem is: a művészeté. Tudnunk, látnunk kell azt is, hogy a kerámiaművészet, a maga szellemi és fizikai feltételrendszerével mi módon helyezkedik el a mai piacon megjelenő szükségletek, igények között, és hogy mindebből mennyi lehet érvényes a történeti és esztétikai értéket kereső, és mennyi a megújulás és élénk jelenkori életfunkciók kiszolgálását elváró „fogyasztóra" nézve. A politikai és gazdasági rendszerváltás a kulturálistól lényegileg eltérő ütemekben valósult meg. A magyar művészet a hatvanas évek végétől — ha reflex-modernizációs pályákat is írt le — lényegében párhuzamosan haladt a meghatározó nemzetközi tendenciákkal. Az iparművészet és kerámiaszobrászat hasonlóképpen élte meg az utóbbi három évtizedet, de a művészek egyénileg felszabadultnak tetsző műterem-világának falain túl valójában egy könnyen magyarázható, de igen nehezen formálható, ráadásul nagy hagyományú szociális és termelési kultúra körülményei követeltek alkalmazkodást. A művészi motivációk körén túl azonban itt van és létezik, ingatlanvagyonával, a gondjaira bízott történeti és termelési értékekkel elszámolásra kötelezett maga a gyár. A Zsolnay Porcelángyár Rt. a kilencvenes években azonban köztudottan megállíthatatlanul lefelé köröző negatív spirálba került. Az akkori menedzsment és tulajdonosi csoport ebben a formában nem volt képes úrrá lenni a kedvezőtlen folyamatokon. A jótékony változást a cégjogi szerkezet átalakításától, illetve az újraszervezéstől várták. A tulajdonosok a gazdasági problémáktól megtisztítva, tehermentesen gondolták útjára bocsátani a profitszerző termelési egységeket. Ennek jegyében került a klasszikus gyári tevékenység a Zsolnay Porcelánmanufaktúra Rt.-hez, ami a pirogránit, porcelán- és eozintárgyak termelését jelentette. Az ipari kerámia, a kerámia alapanyaggyártás és a közszolgáltatási hálózat fenntartása lett a Zsolnay Porcelángyár Rt. feladata, míg a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. a gyári tevékenységeknek helyet adó ipari műemléki épületek, kertek, Zsolnay építmények, szobrászati dísztárgyak állagvédelmét, felújítását végzi, azokat bérbe adja, vagy másképpen hasznosítja.

— Közügy volna a Zsolnay örökség sorsa?

— A gyári épületekben megtestesülő tárgyi-szellemi vagyon romjaiban is impozáns látvány. A hely szellemének a meseházakból a parki sétányokból és szobrokból áradó ittléte mindenkit megérint. Ugyanakkor látszik az elhanyagoltság és a sokszor érthetetlen rombolás is. A város tulajdonában lévő két ingatlan sorsa még elkeseritőbb. A „Zöld ház"-ban a művelődési központ már jó pár éve megszűnt, azóta üresen áll. A mauzóleum sokáig őrizetlenül volt kénytelen elviselni a barbár rongálásokat. Az eredeti állapot visszaállítása óriási feladat és messze túlmutat a Zsolnay cégcsoport rövid távú lehetőségein. Különösen így van ez, ha a termelés jelenlegi helyzetét és a várható tendenciákat is figyelembe vesszük. A termelés térben is visszahúzódik, az épületek felszabadulnak. A termelő társaságok nem tudnak anyagi áldozatokat vállalni a használaton kívüli épületekre. Marad az apránkénti értékesítés, amely rövid úton további romláshoz, az örökség megsemmisüléséhez vezethet.

— Milyen megfontolásokat kellett az alapítás idején figyelembe venni?

A gazdasági gyakorlatban legalábbis nem szerencsés, ha a profit és az ingatlannal együtt járó költségek egymás ellen dolgoznak. Az ingatlan egy univerzális vagyontárgy, amely működőképességének, minőségének megőrzéséhez hosszú távú tulajdonosi érdekek tapadnak, ugyanakkor gyakran olyan tulajdonságokkal is rendelkeznek, amelyek a rövid távú profitszerzés szempontjából közömbösek.
A klasszikus Zsolnay-gyár ingatlanai, vagyis a gyárépületek, a mauzóleum, az egykori DoZsó, a városban fellelhető építészeti és szobrászati emlékek legalább olyan súllyal alakítják a „Zsolnay"

fogalommal kapcsolatos képzeteket, mint a Zsolnay Múzeum kiállított darabjai. Megfogalmazódik tehát egy morális követelmény is mindazokkal szemben, akik ennek a vagyonnak a gazdái. Az érték megőrzésének és fenntartásának kötelezettségét rója ránk az értéktudat, ami Pécs lakóiban él. Ez a tudat pedig nyilvánvalóan valóságos értéket tükröz. De nemcsak a közgondolkodás, hanem a nemzeti kultúra és művelődés integritása is megköveteli, hogy az a nagy kiterjedésű és sokféle minőségű épület, szobor, köztereken és a gyár területén lévő műtárgy – mint a nemzeti kultúra része — megfelelő gondozásban részesüljön.

— Mikor jött létre a mai cégstruktúra?

— A reorganizációs terv megvalósításának eredményeként 1999-ben alakultak ki azok a társaságok, amelyek lényegében ma is jellemzik a cégcsoportot. Ekkor az MFB volt a tulajdonos, amely a könnyebb értékesíthetőség, illetve szakmai befektetők kedvéért bontotta meg az egységesebb, komplex szervezetet. Így alakult ki a mai szervezet, amelyhez 2000-ben csatlakozott a Cerins Kft., amely az ipari kapacitásokat és termelési ingatlanokat működtette. Egyes felszabaduló ingatlanrészeket emellett az APV Rt. egyik technikai cége vette át.

— Hogyan alakult ki a Zsolnay Örökség Kezelő Kht.?

— A reorganizációs folyamatban tisztázódott a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. szerepe. Legfontosabb célját a társasági szerződés tartalmazza, ami így hangzik: „A Zsolnay márkanévhez kötött tevékenységet folytató „Zsolnay Porcelánmanufaktúra Rt." számára helyet adó, Zsolnay örökségbe sorolt ipari műemléki és műemlék jellegű és nem műemlék jellegű épületek, kerti Zsolnay építmények és szobrászati dísztárgyak állagvédelme, felújítása, karbantartása, ezen épületeknek és építményeknek a hozzájuk tartozó földterülettel együtt való birtoklásával és bérbeadásával a Zsolnay Porcelánmanufaktúra Rt. részére." A termelésből kiesett, de az előbb említett szempontok alapján értékesnek tekinthető ingatlanvagyon hasznosítása feltétlenül komoly feladat. Éspedig olyan, ami szinte előírja, hogy a mai magyar, vagy éppen pécsi gazdasági-kulturális életben akár korábban nem megszokott „termékként" vállaljon szerepet ez a vagyon. Ezenközben a működési bevételek biztosítása is e feladatkör része. Ezeknek formája lehet bérleti díj, amit a különböző ingatlanrészek külső-belső használata biztosít és lehet a nonprofit szférából érkező forrás, ami lényegében pályázati úton megszerzett pénz.

FOTÓ: AKNAI TAMÁS

— Nagy tervek, méltó célok. De miképpen lehetett elkezdeni a valóra váltásukat?

— Az alapítók a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. számára 350 millió forint törzstőkét biztosítottak és rögzítették azt is, hogy a gazdálkodása során elért eredményt nem osztják fel, hanem a társaság közhasznú tevékenységére fordítják. A törzstőkéből kellett megoldani az első ingatlan-kivásárlásokat, illetve az ezután maradó 60 millióból kezdte voltaképpeni feladatának elvégzését a kht. Nem volt ez sem egyszerű, hiszen ebben az időben sűrű vezetőváltások jellemezték a Zsolnay cégcsoportot, ami a cégfilozófiában éppúgy nyomot hagyott, mint a mindennapi tennivalók irányának, ütemének a meghatározásában. Ügyvezető igazgatóként mindenesetre elkészítettem az első szabályzatokat, felépítettem magát a szervezetet és adminisztrációját. Amiről persze nem nagyvállalati léptékben kell gondolkodni, hiszen gyakorlatilag ketten vagyunk a kht.-ban belső munkatársak. Az indulás körüli feladat volt meghatározni azt a jövőképet, amelyből le lehet vezetni a napi teendőket. Az első teljes évünk 2000 volt. Ekkor kezdtük el felmérni az épített Zsolnay-örökséget és ekkor kezdtünk a tényleges revitalizációba is.

— Melyek voltak az ekkor megfogalmazott jövőkép legerősebb kontúrjai?

— Rádóczy László építésszel közösen kezdtük az adatgyűjtést. Mindenekelőtt tisztáznunk kellett, hogy a termelési tevékenység fokozatos visszaszorulásával megüresedő ingatlanokat miért és mi módon érdemes megtartani. Rögzítettük, hogy a múlt felértékelődése és értékelése egyszerre jellemző tünete, ugyanakkor serkentő motívuma például az idegenforgalmi iparnak, ezért a múltat nem kell „végképp eltörölni", miképpen azt egy korábbi igen operatív világnézeti alapvetés elvárta volna. Az érték — esetünkben rejtett érték — nyilvánosságának megteremtése adott értelmet annak a reményünknek, hogy a XIX. század kézmű- és gyáriparának termelési technikája, épített környezete akár ipari archeológiaként, akár a modernizáció skanzenjaként eddig nem mozgósított figyelmet provokál és beindítja azt az érdeklődő mobilitást is, amelynek velejárója a fenntartás további fedezetének biztosíthatósága. A revitalizáció elvi kiindulópontja volt, hogy hosszú távon érdemes meghatározni a fejlesztési programot. Ennek középpontjában pedig ott kell legyen az a város kezelésében lévő Zsolnay vagyon is — a „Zöld ház" (DoZsó) és a mauzóleum — amelynek „helyzetbe hozott" együttese adhatja csak ki azt a páratlan környezetet, amely világörökségi ambícióktól a kulturális főváros szolgálatáig eredeti történeti, építészeti, művészeti és társadalompolitikai szempontokkal teszi tartalmassá magának a városnak a recepcióját is. Városi lehetőség tehát a XIX. századi magyar ipari kultúra archeológia számba menő értékelése, illetve ennek a ma világszerte felértékelődő kulturális vagyonnak a hasznosítása.

— A legújabb kor európai városfejlődésben szinte minden magára adó város, kicsik is nagyok is, mint Bruck an der Mur, Delft, Larissa és Volos, London, Birmingham, Liverpool, Párizs és Lyon látványos birtokbavétellel és még látványosabb revitalizációs beruházásokkal tették a legkülönbözőbb kulturális funkciók szolgálatára alkalmassá a malmokat, dokkokat, raktárakat, régi gyárépületeket, vasútállomásokat, víztornyokat, vízműveket, erőműépületeket, gátőrházakat. Mit kellene tenni azért, hogy Pécs felfedezze itt lehetséges kulturális expanziójának kivételes terepét?

hangzottak el ugyanis arról, hogy az emlékművet a talapzatáig le kell-e bontani vagy sem, miután komoly repedések alakultak ki az egyik mellékfigura, a vegyész alatt. A városnak a munkálatokra egyelőre nincs pénze, mint ahogyan a szobor sorsáért aggódó számos civil szervezetnek sem, bár azt nem szabad feledni, hogy a tulajdonos végül is a város, amely elsősorban a világörökségére, másodsorban az Európa Kulturális Fővárosa cím megszerzésére koncentrál. Ám úgy tűnik, egyelőre egyik programjába sem illik bele a Zsolnay-örökség. A világörökségbe, miután ókeresztény emlékekről van szó, természetesen nem, a kulturális fővárosról pedig egyelőre csak halovány ötlethalmazok fogalmazódtak meg. A 2003-as Zsolnay-évben, a gyáralapító születésének 175. évfordulóján az ünneplés mámorában senki sem várhatta el az illetékesektől, hogy észrevegyék: az ünneplés tárgya, Zsolnay Vilmos örökségének egy része romokban hever.

Kunszt Márta alpolgármester egy kulturális lap állítása szerint elképzelhetőnek tartaná a szobor teljes lebontását és elraktározását, majd a szükséges pénz megszerzése után az újjáépítést. Ez a frappáns ötlet ugyanabba a kategóriába tartozik, mint a kulturális bizottság elnökének, *Meixner András*nak az elképzelése a magasházról, amely az Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerése esetén a rendezvények központjaként funkcionálna, földszintjén uszodával, tetején hangversenyteremmel. Egyelőre még a károk felmérése ügyében sem történt semmi, így a tennivalók pontosan nem fogalmazhatóak meg, mint ahogyan a felújításhoz szükséges pénz nagysága sem meghatározható. Az viszont biztos, hogy az önkormányzat az idén hárommilliót különített el a város több mint száz köztéri szobra rendben tartására, ebből feltehetően még az elbontást sem tudná finanszírozni. Összehasonlításként nem árt tudni, hogy nyáron, az erős emberek kontinens csapat-világbajnokságára, amely fél napig tartott a sportcsarnokban, 15 milliót adott az önkormányzat.

Nők, zuhanás előtt

A szobornál nem sokkal jobb a helyzete az ugyancsak önkormányzati tulajdonban lévő Király utcai Vasváry-háznak. Az épület udvari szárnyának Zsolnay-kerámia elemei 1997-ben eltűntek, a belső homlokzat szoborcsoportja pedig darabokban hever a Zsolnay-gyárban. A gyár pirogránitüzeme képes lenne az elemeket legyártani a fazonkönyvek rajzai alapján, de a becslése szerint ennek költségei áfával együtt több mint 30 millió forintot tennének ki.
Az utcai homlokzat tetején azonban még áll az életnagyságú nőalakokat ábrázoló szoborcsoport, amely 1884-ben készült. Három egyformát gyártottak akkor le ebből: egy a Vasváry-villára, a másik kettő a Király utcai Vasváry-házra került, közülük már csak ez az egy „él". A többiek a gyárudvaron, illetve egy garázsban hevernek darabokban, élvezve az „elraktározás" előnyeit. Csáki Klára restaurátor vállalkozott arra az életveszélyes mutatványra az elmúlt esztendőben, hogy kimászott a szoborhoz megvizsgálni annak állapotát. Az eredmény nem túl szívderítő, a szobor, ha nem is egyben, de részleteiben bármikor lezuhanhat a járókelők fejére. Minél előbb konzerválni kellene, tanácsolja. A további kettő közül az egyik helyreállítható, a másik viszont újragyártható. Természetesen a gyárnak az jelentene üzletet, ha mindhármat legyárthatná, darabonként tízmillió körüli összegért. Egyelőre azonban egyik megoldásra sincs remény, a szobrok ügyével senki sem foglalkozik, legalábbis addig, amíg le nem zuhan az első darab. Akkor figyelnek fel majd kultúrpolitikusaink a Zsolnay nőalakokra, bár valószínű, hogy

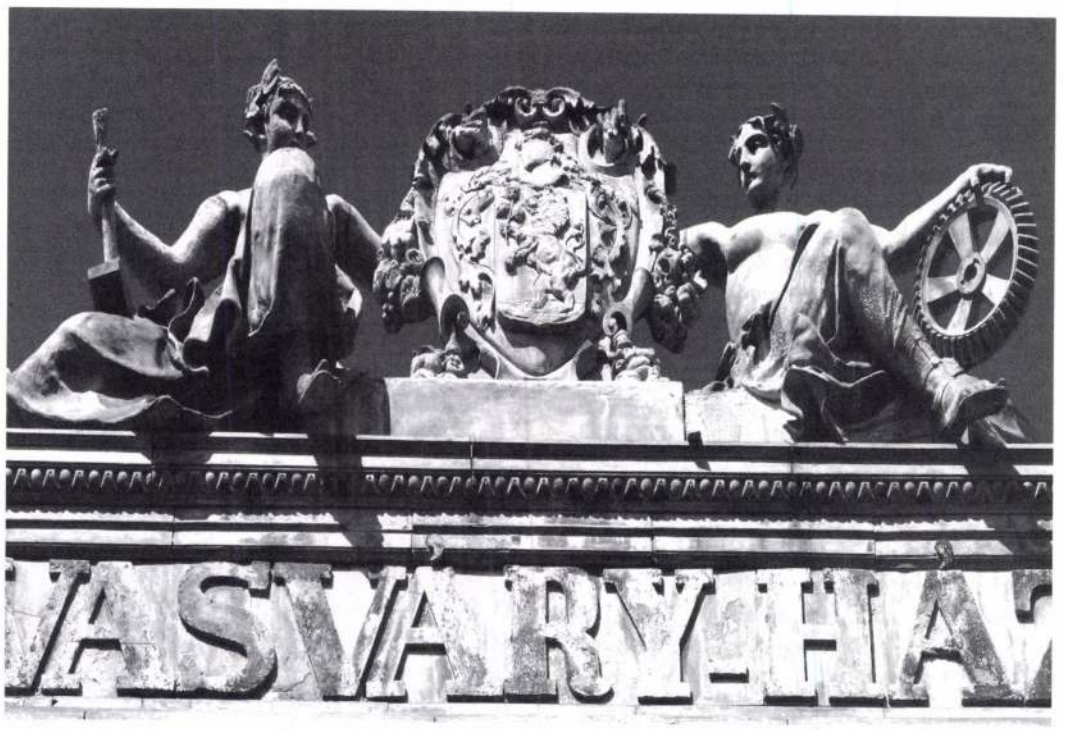

A mauzóleum kívül és belül...

abban az esetben sem megmentésükön, sokkal inkább balesetet okozó voltuk miatt, a kevesebb költséggel járó eltakarításukon fognak munkálkodni.

Mauzóleum a vesztőhelyen

A mauzóleumot a gyáralapító Zsolnay Vilmos 1900-ban történt elhunyta után fia, Miklós emeltette a gyárral közvetlenül határos magaslaton 1901-ben, ott, ahol egykoron a városi vesztőhely állt.
A *Sikorski Tádé* építész terve szerinti neoromán épület egy sírkápolnát és alatta egy sírkamrát foglal magában díszes eozin szarkofággal, 32 koporsó-

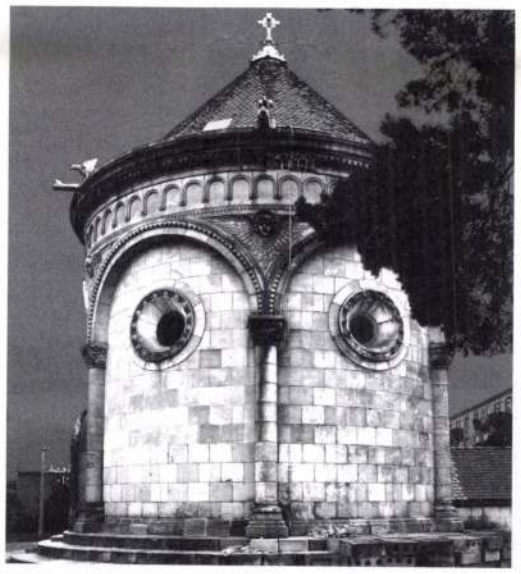

Az utcai homlokzat tetején azonban még áll az életnagyságú nőalakokat ábrázoló szoborcsoport,

fülkével. A mauzóleum homlokzatát zománcozatlan pirogránitlapokkal burkolták, a félgömb kupolát pedig sötétzöld majolikamázas idomcserepekkel fedték le. A kápolnában eozin oltárt és örökmécsest helyeztek el. A falak színes csempékkel voltak díszítve, a kerek ablakok üvegei pedig a Roth-műhelyben készültek.

A mauzóleum tönkretételének kezdeteit *Mattyasovszky Zsolnay Margit* feljegyzéseiben rögzítette. A rongálásokat az orosz katonák kezdték 1944 novemberében, akik kivágták a kápolna zárját, majd ledobtak egy gyertyatartót a kriptába, de egyéb kárt nem okoztak. Aztán 1945-ben valakik álkulccsal behatoltak a kriptába, ahonnan kilopták *Zsolnay László* hamvvedrét, s miután meggyőződtek arról, hogy üres, bedobták a tuják közé. 1946-ban feltörték a régi temetőből áthozott halottaik sírját, két urna fedelét eltörték, és Zsolnay Miklós csontjait kidobták.

1947–48-ban tették tönkre a felvezető utat szegélyező nyerskőfalazatot lefedő pirogránitidomokat és az azokon nyugvó stilizált oroszlánsorozat nagy részét. Kövekkel behajították a színes üvegablakokat, összetörték az örökmécsest, az eozin oltárt. Bezúzták a felső tető majolikacserepeit és a sírhelyhez vezető lejárat hasonló héjazatát is. Összetörték a kerti vízvezetéket, a pirogránit ülőpadok vázait. Az akkori vállalatvezető egy gyári lakatos segítségével felnyitotta a kripta vasajtaját és a belső rácsajtót, s miután meggyőződtek arról, hogy a család nem itt rejtegeti kincseit, úgy távoztak, hogy tárva nyitva hagytak mindent. A szabad bejárás következménye a síroknál elhelyezett vázák eltűnése, a halottak maradványainak szétszórása. „Leírhatatlan módon bemocskolták a mauzóleumot" — írja Zsolnay Margit, aki jelentést tett a rendőrségen, ahol óva intették attól, hogy ez ügyben további lépéseket tegyen.

Sikorski Vanda feje, mint futball-labda

1950. március 8-án egy 60x40 centiméteres téglányt fűrészeltek ki a kápolna eozinbetétes, nehéz tölgyfa ajtajából, és egy emberfej nagyságú követ dobtak le, rá a szarkofágra. Ezek után falaztatták be a kápolnaajtót. Aztán 1951-ben kiszállt a városi tanács művelődési osztályának előadónője három mesterember társaságában, s felmérték, miként lehetne csekély költséggel, egy-két intézkedéssel megmenteni a mauzóleumot a végpusztulástól.

FOTÓ: RÁDÓCZY (f) LÁSZLÓ

Mindennek eredményeképpen megszületett egy átirat, amelyben kötelezték Mattyasovszky Zsolnay Margitot a szükséges javítások elvégzésére. 1952 és 1954 között kétszer törték fel a kriptát, a kápolna falát telefirkálták undorító rajzokkal, trágár versekkel, s elkezdték lefejteni a falburkolat pirogránitelemeit, kilyukasztani a lépcsőket. A már üresen tátongó ablakkereteket kövekkel dobálták, addig, míg kitörtek belőlük a keresztdíszek. Ekkoriban jött le Budapestről a műemlék-felügyelőség akkori vezetője, aki miután megszemlézte az építményt kívülről és belülről, kijelentette: a mauzóleum sohasem volt műemlék, megvédeni tehát nem szükséges, a helyreállítási költségek pedig amúgy sem állnak arányban az épület műértékével. Zsolnay Margit több oldalról is értesítést kapott, hogy az épület lebontására engedélyt adnának, ha kérné.

A kriptabejárat boltozata 1954–55 telén omlott be. Ekkor műértékek után érdeklődést mutatók lemásztak az oldalfalon, kinyitották a kripta alsó vasrácsát. Egy ember hetekig lakott benn a nőjével. „Sikorski Vanda sírját felbontották, csontocskáit széjjelhordták, és fejével footballoztak! Ugyanezt tették dédatyánk csontjaival is. Vandának mindössze egy fekete harisnyába bujtatott lábszárcsontját találtam meg a szemét és a szenny között. Pénzem nem lévén, csak hosszas utánjárás után tudtam elérni az ajtó befalaztatását" — írja Zsolnay Margit.

Münnich, a kultúra barátja

1956 tavaszán kezdődött minden elölről, feltörték a bejáratot, az eozin oltárt ízzé-porrá törték, a kriptában most már valamennyi urnát tönkretették. Ekkor kijött a helyettes tanácselnök, Asztalos Ferenc, aki, ahogy egy városvezetőhöz illik, sok mindent megígért, majd két nap múlva elutazott Debrecenbe, és szokás szerint nem történt semmi. 1958-ban a tujákról vágott ágak segítségével ereszkedtek le a kriptába, a szarkofág fedele olyan képet mutatott, mintha kalapácsütésekkel zúzták volna össze. Ekkoriban jelent meg először a rendőrség is, rajtakapva néhány alakot, akik éppen Zsolnay Margit édesanyjának koporsóját húzták ki a sírból. 1959-ben, amikor már sem lelki, sem fizikai ereje nem volt ahhoz, hogy lemásszon megnézni az újabb pusztítás nyomait, írt *Münnich Ferenc* miniszterelnöknek, segítségét kérve. A miniszteri leirat azonban hetekig feküdt a tanácsházán, mielőtt beidézték volna Gócz Béla elnökhelyetteshez a tanácshoz, s további hetek teltek el addig, amíg a leirat hatására utasították a gyárat, hogy bontsák le a kertfalat, és a bontási anyag fejében végezzék el azokat a legsürgősebb javításokat, megerősítéseket, amelyek a további pusztulásnak gátat vetnek. A gyár végül is lebontotta a falat, ennek ellentételezéseként azonban nem történt más, mint a felső ajtó újbóli befalazása, vagyis még Münnich sem volt mindenható, miképp gondolná a közönséges halandó.

A Lovas-korszak

A Münnichet követő korszak sem mutatott több empátiát a mauzóleum iránt, évtizedekig nem történt pozitív változás. Aztán jött *Lovas László*. Lovas az Ércbányánál dolgozott, mint mondja, műszaki emberként, s a 80-as évek óta foglalkoztatta a Zsolnay mauzóleum helyreállításának gondolata. A városszépítő egyesület alelnökeként került kapcsolatba megmentendő értékekkel, a remeteréti esőbeállóval, a Kálváriadombbal, a Zrínyi-szoborral, a Tubes kilátóval. Felfigyelt a mauzóleumra, amely a teljes pusztulás határán állt, akkoriban a tető nyugati része is hiányzott, miután belecsapott a villám. A rendbetételt végül is a városszépítők által a város segítségével létrehozott szervezete, a Zsolnay Alapítvány nem kevés intenzitással segítette, már amennyire erejéből tellett, melynek jelenleg ő a kuratóriumi elnöke. 1992 óta látogathatóvá is tették az épületet, miután 1986-tól kezdődően sikerült ötvenmilliót az épületbe fektetni a kulturális minisztérium és adományozók jóvoltából. Csak a kitakarítása négy évig tartott, meséli, hiszen a törmelékeken kívül ott volt a több száz bentlakó galamb által termelt óriási mennyiségű guanó is, végül 40-50 köbméter szemetet hordtak ki. 1990-től '95-ig hivatalosan, egy önkormányzati intézmény dolgozójaként, gondnoka volt a létesítménynek, miközben kuratóriumi elnökként is tevékenykedett ugyanott, de autóbalesete miatt nyugdíjazták.

Egy ideig a fia végezte ezt a munkát, majd az üzemeltető, a Pécsi Kulturális Központ más gondnokot nevezett ki, de gyakorlatilag Lovas László az, aki délelőtt tíztől délután négyig a helyszínen található mindennap, nála vannak a kulcsok is. A bejárati vaskapura kitett egy táblát, amelyen első pillantásra meglepő felirat olvasható: ZSOLNAY MAUZÓLEUM EOSIN SZABADKŐMŰVES SZENTÉLYE. A konfliktus közte és a kulturális központ között mindennapos, megpróbálták már lecserélni a zárat, de ő megakadályozta, magyarázza. Kapott üzenetet több irányból, hogy idegenvezetése nélkülözi a szakszerűséget, de idegenvezetést rajta kívül még senki sem kezdeményezett. Ha ő nem lenne, a még megmaradt szépségeket nem látná senki sem. Az biztos, hogy érdemei a mauzóleum ügyében elévülhetetlenek, de az is biztos, hogy nem neki kellene egyedül a hátán hordoznia a működtetéssel járó valamennyi terhet, s a látogatók által önként felajánlott apró adományokat gyűjtve ábrándozni a helyreállítás lehetőségeiről, mint valami csodáról.

A polgármester válaszol

A zavaros helyzettel kapcsolatban *Toller László* polgármesternek tettünk fel kérdéseket, melyekre írásban válaszolt. Tisztában vannak azzal, válaszolta, hogy feltehetően Lovas László az, aki lecserélte a zárakat, melynek következtében a kulturális központ nem tudja működtetni a mauzóleumot, ezért a szükséges intézkedéseket megteszik. Az önkormányzat sohasem adott a Zsolnay Alapítványnak megbízást a mauzóleum működtetésére, s bár Lovas László jelenléte korábban gondnokként jogszerű volt, jelenleg azonban korántsem az. A kulturális központ igény esetén biztosítja a szakszerű idegenvezetést, állítja a polgármester, bár az erre vonatkozó információs táblát ismeretlen személy eltüntette. Ezt azonban pótolni fogják. Az EOSIN SZABADKŐMŰVES SZENTÉLY feliratot haladéktalanul eltávolítják. A Zsolnay-mauzóleum ügyét egyébként a város a pécsi épített Zsolnay-örökség részeként kívánja kezelni, s remélik, hogy a Zsolnay cégcsoport ügyében a közeljövőben kormányzati döntés születik, s így megtehetők a szükséges, lehetséges intézkedések. Az önkormányzat elsősorban a műemlék épületek revitalizációban jelenleg is munkát végző szakemberekkel kíván együttműködni.
A polgármester válaszában kitért a Zsolnay-szobor megerősítésének kérdésére is, amelyet a PVV Rt. vizsgál: döntés a megfelelő szakvélemények után és a bekerülési költségek ismeretében várható.
A tervek között szerepel a sürgős állagmegőrzés, a közlekedési hatásvizsgálat elvégeztetése is, majd a tényleges megvalósítási munka. A szobor, amely 2007-ben lesz százéves, a polgármester reményei szerint e jubileumi „születésnapra" megújul.
A Vasváry-ház szobrának balesetveszélyes voltát megvizsgáltatják. Rendbe-tételéről nem mondanak le, de arra várhatóan csak egy későbbi időpontban kerülhet sor.

Tervek: az ipartörténeti park

A helyzet tehát ma, 2004 őszén nem túl szívderítő akkor, ha arra gondolunk, hogy csak Pécsett, az 1880-tól 1949-ig terjedő időszakban több mint nyolcvan helyszínen, különböző épületeken jelentek meg a Zsolnay pirogránitelemek, Európában pedig hatvanegy épület mondhatja el magáról ugyanezt Hágától Marosvásárhelyig. Minderről tudományos szintű felmérés nem készült, pedig akadna teendő bőven, amely üzletnek sem rossz a gyár szempontjából. De sok minden más sem készült el abban a nevezetes 2003-ban, amely Zsolnay-emlékév néven voltaképpen egy másfél éves programsorozatot foglalt magában. A tervek többek között még arról szóltak, hogy kerámiával burkolják be a Kálváriadomb alatti alagutat, megújítják, és Zsolnay térnek nevezik el az Irgalmasok temploma előtti kiszélesedést, díszelőadást rendeznek a színházban, és sokak reménykedtek abban, hogy valami elkezdődik a romhalmazzá vált Balokány rendbetétele ügyében is, ahol valamikor számos Zsolnay kerámia volt fellelhető.

Talán némi reményre ad okot az, hogy felmerült a Zsolnay Ipartörténeti Park gondolata, amely létrejöttét a Zsolnay Örökség Kezelő Kht. szorgalmazza. A park magában foglalná a mauzóleumot, a DoZsoként ismert egykori Zsolnay nyári lakot, a gyár északi részén lévő, termelésből kivont épületeket, a 6-os út túloldalán fekvő, a Basamalom utcával határos épületet. Ez a komplexum többek között a Zsolnay termelési kultúra és a pécsi ipartörténeti emlékek bemutatásán túl egyéb kulturális, oktatási és turisztikai célokat is szolgálna. Négy lépcsőben valósulna meg, az első kettő a becslések szerint közel három és fél milliárdba kerülne. Pénzt elsősorban az Európai Unió valamelyik pályázatában bízva remélnek. Megszerzése feltehetően nem lesz könnyű. A Zsolnay-örökség kezelése, rendbetétele, s magának a gyárnak a sorsa, jövője természetesen nemcsak a város feladata kell hogy legyen. Mert végül is az ország nem lebecsülendő értékeiről, vagyonáról van szó. ■

János járt

Nincs annál rettenetesebb, mint amikor fennkölt dolgokon egyszerűen elröhögi magát az ember. Hogy ez miért van, lehet így, annak ezer az oka és kell is ok hozzá, kell hozzá néhány különös körülmény. Fennkölt éppúgy, mint az ellenkezője, ráadásul ugyanazon időben, ezek egymásra vetítésének önfeledtséggel vegyes késztetésével együtt. És amikor ilyesmire emlékezik az ember, akkor javasolt az éppen adott valósággal megalkotott kapcsolatát felülvizsgálni, majd a vizsgálat eredményét következtetésnek tekintve bizonyos tanulságokat megfogalmazni.

Nincs politikatörténeti jelentősége az alant közreadott igaz mesének, de születése sui generis mégiscsak politikai és történeti fogantatásról szól, amellyel szemben a tény, hogy elröhögöm magamat, tényleg némi utánjárásra int. Egyszer volt, hol nem volt. Abban az időben úgy esett, hogy — mint minden mai hatvanéves számára (már csak a nemzedéki hovatartozás meghatározásának okán is érdemes számba venni ezt a korszakot) — krónikusan is, meg ciklikusan is bizonyos mozgalmi jellege volt a nyár egy részének. Attól a fennkölt perctől számítva, hogy Papp Laci (Bp. Honvéd) az iskolaudvaron nyakamba kötötte a kék nyakkendőt, sorsszerűen rajzolódott serdülőkorom nyaraiba valami nemigazán oda való, melaszos édességű intarzia, mintázataiban az akkor természetes bandaéhséggel, kalandvággyal, misztikumigénnyel, az akkor aktuális hormonális forradalom előjeleivel, már ami a csajokat illeti. És hát a táborok. Kezdetben kisdobostábor, majd úttörőtábor, aztán kisztábor. Az építőtábor vegyes típusú tábor volt, amelyben a tökfölösleges a marhajóba oltva (ez esetben brómos teával, csajok nélkül, pardon, konyhásnénik azért voltak) tanított ön- és országismeretre. Aszófő, Csillebérc, Hanság, Tiszakerecseny (Ecsedi láp), Bakonybél a helyszínek. A kórházi zöldtakonyszínű (James Joyce örökszép jelzője a tengerre, Szentkúthy Miklós magyarításában) és jelentős plasztikai deformációktól izgalmas alakú alumínium megafonból egész nap szólt a Munkásőrség Központi Kórusának előadásában a „Szél bánthat, Nap hevíthet, nem zavarja terveinket..." kezdetű központi zenemű, amelynek fősora volt: „Ma újra nagy tettekre szólít a párt" és úgy fejeződött be, hogy „Hajrá fiatalok". Kemény Bandi ehhez hozta a Jevtusenko összest, esténként a tábortűznél pedig szavalta: „Naggyá nem lenni gyalázat, mind naggyá legyetek!". Hát ebben a körben fogant a mese, amely ténylegesen nem céloz semmi mást, mint egy apró kis verstani döccenés okán az ismeretlen végtelenjének összevetését a tudás szánalmas korlátozottságával. Ami — ha a derűs végkimenetelt tekintem, hisz elröhögöm magamat — végeredményben váratlan kimenetel. Talán ezért érdemes arra, hogy lejegyezzem. Tehát Csillebércen vagyunk, ahol a tizenkét éves mókusok köznapi teendői a zászlófelvonással kezdődtek. Távolról az úttörővasút dohogása, a gyülekezési téren készülődés az „olyvidámság" tartósítására. Jelentés, pajtások, jobbra, balra át, igazodj stb. Most pedig énekeljük el, — hangzott — és a rengeteg gyerek rákezdett a „Lent, hol a tölgyek őrzik a völgyet, kúszik az erdei út. Kimszesek jártak..." kezdetű dalra. Mozgalmi slágerre. Amit nem ismertem, mert az alsószentiváni iskolában csak népdalt tanultunk, azokat pedig itt nem énekelték soha. Pedig olyan szívesen javasoltam a „daltanulás" program során a többieknek a „benedeki határban szántó ekéről", a „csipkefa bimbójáról", valamint „barna babámról" stb. szóló dalokat. Én végül is tudtam ezeket, kár nem ért, hacsak avval nem, hogy itt megtanultam a „bunkócskát" is, a „munkásőrnek egy baja, így van ez, nincsen három élete, élete..." és más, fülemben máig zsírosan elidegeníthetetlen harmóniákat, prozódiákat. A zászlófelvonásnál U alakban álltunk, középen volt a zászlórúd és kezdtük énekelni a „kimszesek jártakat". Pontosabban a többiek. Én nem ismertem a dalt sem, a szövegét sem, így, hogy e szégyellnivaló másság ne derüljön ki, próbáltam mindent szájról leolvasni. A velem átellenben álló pajtások ajakáról tökéletesen vettem a textust. A kerek vagy zárt szájnyílásokból jött az első szótag és a többi, ment minden, mint a mókus fent a fán. A dal hömpölygött a maga törvényei szerint tovább, egészen ott tartottunk (tartottak) már, hogy a kimszeseknek — akik a tölgyekkel őrzött kanyargós erdei úton közlekedtek („Ebben a tájban nincs hiba bájban" — írta más okból Parti Nagy Lajos) — az élén Ságváááári... És itt jött a baj. Merthogy nem tudtam én erről a kimszes Ságváriról semmit sem. A KIMSzről se. Alsószentiványon akkor szerintem ugyancsak nem tudott róla senki, de ez nem mentség, mert az eset éppenséggel Csillebércen történt, ahol viszont minden (majdnem azt mondtam: sokkal krémesebb) másabb volt, mint Alsószentiványon. Ma már ismerem az ínycsiklandó politikatörténeti részleteket, mert rátanultam és mert újra eszünkbe juttatták, — ismétlés a tudás anyja — képes vagyok magam is felidézni teljes komplexitásában a remiz melletti cukrászdában folytatott tragikus tűzpárbaj alakjait, társadalmi jelentőségét, továbbá a fegyveres ellenállás, földalatti mozgalom történelmi pátoszát. Figyeltem az előttem álló úttörő pajtások száját, amelyen a „Ságváááári jáá..." széles ajakkerekítéses fonémái buktak elő, és amelyek okot adtak arra, hogy a bevált gyakorlat szerint tegyem saját alkotókészségemmel teljessé a kiejtésük pillanatában elkapott félszavakat. A „jáá..." első szótagként nekem a Jánost jelentette, míg a szabályos versezet és a történelmi arcképcsarnok természetesen pisztolyos Endréről szólt. De nem a nevének említésével, hanem avval, hogy a kimszesek élén járt az erdei úton. Merthogy a dal hitelesen úgy folytatódik, hogy „élükön Ságvári járt." Mármost az a fényesen csengő szoprán, ami akkor az enyém volt, a „Ságváááári járt..." tartama alatt természetesen észrevétlen maradt. Ámde ez a „járt", nekem akkor az említettek miatt egy rövidke szótaggal hosszabb volt, mint az első, az igazi változat, a „járt". Ki is énekeltem tehát a magam nagy odaadással megkonstruált szövegváltozatát, tehát: „élükön Ságvári Jáááános". A fennhangon sipított ráadás János a kollektív „járt" elhangzása utáni csendben éles nyiladékokat vágott a bérci tetőn. Töredék másodpercnyi döbbenet után mindenki röhögni kezdett. Röhögött a táborvezető pajtás, röhögtek a raj- és őrsvezetők, még a mókamester pajtás is. Én meg nem tudtam, hogy mi történt, mi olyan nevetséges, főleg, hogy miért. Aztán elmondták. Ennek a megvilágosodásnak a részleteiről csak azért nem tudok számot adni, mert gyorsan elfelejtek minden rosszat.

Mostanában rajtakapom magamat valami hasonlón. Képletes kifejezés persze, de próbálok szájról olvasni ezúttal is és időben megszerkeszteni a valószínűleg létrejövő üzeneteket. Elindult egy gondolat, szép az íve, méltó a jelentése, így akár szívet melengető továbbgondolások forrása lehet. Európa kulturális fővárosának lenni kivételes rang, bámulatra méltó esély arra, hogy viszonylag rövid idő alatt pótoljuk fogyatékainkat és indítsunk be olyan alkotó-építő folyamatokat, amelyek ugyan Európában ismerős minőségeket dobnak fel, de amelyeknek cáfolhatatlanul pécsi jegyei a hozzájuk vezető utcákban, az őket befogadó és megmutató épületekben, színházi és zenei társulatokban, művészeti műhelyekben, a szólisták személyiségében fejeződnének ki. És a kultúra erkölcsformáló következményeiben. Aztán körülnézek, és mit részletezzem, elröhögöm magamat. A mai Balkán számos szegletét szégyeníteném meg igaztalanul, ha némely körülményeinkre a „balkáni" jelzőt használnám. A gondolat induló ívéből már a születése utáni évben valami egészen más lett. Csak ellenőrizni kell. Hallom a helyi televízióban, hogy Pécsett tulajdonképpen már minden megvan a Kulturális Főváros rang és funkció betöltéséhez ezért már csak a szlogen megtalálása van hátra.

„Lent, hol a tölgyek őrzik a völgyet...?"

Acsai Tamás

ZSOLNAY Egyszerre egyértelmű és egyszerre sokértelmű szó. Erre utal, hogy egyaránt használható főnévként és melléknévként. Minden kultúrabarát beidegződésünk azt diktálja, hogy ha Pécs legújabb kori jellemvonásainak felkutatása, vagy éppen felidézése közben a Zsolnay elnevezésbe bukkanunk, azonnal lépcsőház-burkolatok, kerti kerámiák, tengernyi éjjeliszekrényre, komódra, zongorára tett dísztárgy jussanak az eszünkbe. És evvel azonos időben felidéződik bennünk egy, a modernizációval megváltást kínáló városi fejlődésmodell. És így van ez rendjén. A nagy korszakokat nehéz megfosztani következményeiktől. A történelmi „rend" többnyire az, hogy egymás mellett, egymás után általában több egyenlőtlenül emlékezetes korszak illeszkedik egymáshoz. Közönségesen talán egy ilyen felsorolást Pécsett is meg lehetne ejteni, hiszen a kétszáz éves tradíció a jelen, vagy közelmúlt tárgyi kultúrájában változatosnak, gazdagnak tűnik. Ha feltesszük, hogy az egymás után sorjázó periódusok egyazon jelentőséggel, anyagi gazdagsággal tapadnának meg az emlékezetben és a környezet városi léptékű formáiban, akkor a modernizációnak és városi civilizatórikus fejlődésnek sokkal több maradandó nyomát kellene látnunk életünk lehetséges tereiben. Éppúgy, mint az Firenzében, Birminghamben stb. is megesett. Esetünkben azonban nincs ez így.

A klasszikus Zsolnay-gyár évszázados tevékenysége, többrétegű jelenléte a város életében olyan nyomatékot ad a névnek és a hozzá köthető teljesítménynek, hogy szinte kizárólagos lesz emiatt. Ez a város és vidéke életét minden vonatkozásban befolyásoló ipari, nyersanyag, oktatási és szociális bázis mintha nem hagyott volna helyet másnak, és ténylegesen sincs is az általa elfoglalt helyen jelentékenyebb nála, miközben nem pótolhatja a változásokból, fejlődésből stb., következő sokféle trendet sem. De ne legyünk igaztalanok. A pécsi szénbányászat történetében is vannak a város fejlődésére hasonlóképpen kiható mozzanatok. Nem egyszerű, de a teljes hatás és jelentőség felmérése közben egészen könnyű feladatnak látszik a Zsolnay mű- és használati tárgyak értékelése. Nem így annak a többszörösen összetett jelenségnek a megragadása, amelyben egyéni és társadalmi cél, mozgásba hozott eszközrendszer, építőkedv, művészi szuverenitás szerveződik egybe. Nem műtárgyakról beszélünk most tehát a Zsolnay jelenségről szólván. Társadalom- és kultúrapolitikai, valamint többféle szakmai szempontból kíséreljük meg áttekinteni mindazt, ami a Zsolnay főnévvel és melléknévvel érintkezésben van. Aknai Tamás, Cseri László, Csáki Klára és Rádóczy (f) László írásai talán alkalmas kezdetét jelenthetik egy feltétlenül kibontakoztatható vitának. Nem titkolt szándékunk, hogy a nyilvánvalóan nyitott kérdések teljessé tétele érdekében kapukat nyissunk mindazoknak, akik adatokkal, teóriákkal stb. gazdagíthatják az eddigi képet.

CSERI LÁSZLÓ

A Zsolnay-örökség repedései

FOTÓK: CSERI LÁSZLÓ

... hogy az emlékművet a talapzatáig le kell-e bontani vagy sem, miután komoly repedések alakultak ki az egyik mellékfigura, a vegyész alatt.

Ha Zsolnay-kerámiáról hallunk, akkor eszünkbe juthatnak a gyár egykori historizáló, orientalizáló, folklorizáló vagy éppen szecessziós alkotásai, a fémes lüsztermáz, vagyis az eozin, aztán a gyár első nemzetközi sikere az 1873. évi Bécsi Világkiállításon, Zsolnay Vilmos Ferenc József-rendje, az 1878. évi Párizsi Világkiállítás grand prix-je, a francia kormány Becsületrendje, a termékek külhoni piaci és múzeumi sikerei. De nekünk, pécsieknek eszünkbe jut az a siralmas állapot is, amit a város számos, Zsolnay-kerámiával díszített építményének állaga fémjelez. Ez a város, s ez az ország nem lehet büszke arra a folyamatra, amely 1945-tel kezdődően a mai napig tart, s melynek eredményeképpen néhai Zsolnay Vilmos folyton-folyvást forog a sírjában, ha még ki nem lopták belőle.

Biciklizni tanul a pápa

A katolikus egyház feje, orvosi tanácsra, minden reggel háromszor körbekerékpározza a Szent Péter-székesegyház előtti hatalmas térséget. Útjára, orvosán kívül, csak hat svájci testőr kíséri el, akik erre az alkalomra a nehézkes sisak helyett fehér bukósisakot viselnek. Róma népe számos utas és zarándok térden állva nézi végig a szentatya reggeli testgyakorlatát — olvashatjuk Örkény egyik egypercesében ezt az álhírt. Persze, manapság, amikor már semmin sem lepődünk meg, akár valóság is lehetne, hogy a pápa körbebiciklizi a Szent Péter-székesegyház előtti teret, ebben legfeljebb betegsége, és nem idős kora az, ami korlátozza. 2002 májusában viszont hírül adta a Dunántúli Napló azt a pécsiek számára nem kevésbé érdekesnek mutatkozó valós hírt, hogy a Pécsi Kerékpáregylet alapítójára, Zsolnay Vilmosra kerékpártúrával emlékezik meg a család és annak baráti köre: a hónap végén a nyolcvan esztendő felett járó *Mattyasovszky-Zsolnay Tamás* vezetésével Budapestről, a Ráday utca sarkáról indulna az emléktúra — írja a lap —, amely négy nap alatt ér le Pécsre. Első útjuk a mauzóleumhoz, aztán a Zsolnay-szoborhoz vezet, majd a Széchenyi téren fogadják a túrázókat a város vezetői. Hogy az eseményre végül is sor került-e vagy sem, annak a későbbiekben nincs nyoma az újságban, de az biztos, hogy a több mint nyolcvanéves Mattyasovszky-Zsolnay Tamás lényegesen jobb állagú lehetett, mint látogatásának tárgyai, a nála nem sokkal idősebb mauzóleum és Zsolnay-szobor.

Repedés a vegyész ülepe alatt

A betegeskedő Zsolnay-szobor kapcsán nemrégiben szakmai viták is fellángoltak. Ellentmondó érvek

Marlboro

Kerekes László: Ábrák

Forgách András: Tolsztoj, a bosszantó,
Vitalij Moszkalenko: A Karamazovok és a Pokol,
Irodalmi kvartett,
Viktor Jerofejev: A jó Sztálin

Élő Beszélő a Merlin Színházban, 1997. május 18., vasárnap, délután 4 órakor „AZ ÉN HÁZAM, AZ ÉN VÁGYAM"
Vetített képekkel kíséri beszélgetés tárgyi és környezeti kultúránkról
Kérdez: Kisbali László esztéta, beszélgetőtársai: Szalai András építész, művészettörténész, Fábry Sándor, a Hócipő munkatársa.

Fizessen elő a BESZÉLŐre! Most olcsóbb, és nyerhet is vele! Ha június 5-ig befizeti a kedvezményes előfizetési díjat, részt vesz ajándéksorsolásunkon is, amelyen a Balassi, az Európa, a Jelenkor, Magvető, az Osiris és a Sík Kiadók 10-10 ezer Ft-os könyvcsomagját nyerheti! Előfizetési díjaink 1997. június 5-ig
egy évre 1500 Ft (2000 Ft helyett)
fél évre: 750 Ft (1500 Ft helyett) így egy lapszám Önnek 200 Ft helyett mindössze 125 Ft-jába fog kerülni!
Kérjen befizetési csekket az 1364 Bp., Pf. 143 címen vagy a 302-1271-es és 302-2912-es telefonszámok egyikén, vagy fizesse be a kedvezményes előfizetési díjat a fenti címre rózsaszín postautalványon a kézbesítési cím pontos feltüntetésével!

Felsőoktatási pályázatok

Az ebben az évben először meghirdetett Felsőoktatási Programfinanszírozási Pályázatra a beadási határidőig 2392 pályázat érkezett be. Bár a pályázati kiírás az egy intézmény által beadható pályázatokat nem limitálta, s semmiféle mennyiségi megkötést nem tartalmazott, ez a szám mégis kissé meghaladta az előzetes várakozásokat.

A Felsőoktatási Pályázatok Irodájának munkatársait illetve a pályázatok elbírálásával megbízott Kuratóriumot azonban nem annyira a pályázatok nagy száma, mint inkább azok rendkívül hiányos, sok helyen kifejezetten helytelen kitöltése érte váratlanul. Különösen a költségtervezési táblákat volt nehéz értelmezni. Nagyon sok pályázat hagyta figyelmen kívül a pályázati kiírásban szereplő százalékos megkötéseket, valamint a pályázók körére vonatkozó feltételeket.

Számtalan esetben tapasztaltak az Iroda munkatársai apróbb, a helytelen kitöltésből eredő formai hibákat.

Mivel mindezekből eredően a pályázatok közel 80 százaléka formai hibásnak lett volna minősíthető, a kuratóriumnak – a pályázatoknak a hibás beadásból következő nehézkes számítógépes adatrögzítése mellett – a formai hibából eredő kizárás kritériumait is újra kellett gondolnia.

Így a pályázati kiírásban közöltekkel szemben – a pályázatok minél korrektebb értékelése érdekében, a pályázók érdekeinek maximális szem előtt tartásával – a pályázatok elbírálásának menetrendje a következőképpen módosul:

Szakértői értékelések: 1997. május 20.
Szakterületi rangsorolás zsűrinként: 1997. május 27.
A Kuratórium végleges döntésének kialakítása: 1997. június 7.
A pályázók értesítése a pályázatok eredményéről: 1997. június 14.
Szerződések megkötése: 1997. július 15.

Neogrády-kép, Zsolnay-kerámia

MŰGYŰJTÉS

A bécsi Dorotheum palotája igazi aukciós nagyüzem. A vasárnapokat kivéve itt majd minden napra esik licitálás, sőt április tizedikén kettő is akadt: a Ludwigstorff-teremben fél kettőtől 195 múlt századi festményt árvereztek, majd négy órától jött ugyanitt a „Jugendstil", megközelítőleg háromszáz tétellel. Talán mondanunk sem kell, hogy a kínálatban magyar vonatkozású művek is felbukkantak – mint ez itt általában lenni szokott –, ám ezúttal a kereslet irántuk mérsékeltebb volt az átlagosnál.

A két Neogrády közül az apa nem hiába volt az akvarell tanára a budapesti képzőművészeti főiskolán négy évtizeden át – ahol a bajor fővárosban szerzett akadémikus ismereteit kamatoztatta –, tárlatokon is főleg vízfestményekkel szerepelt, hosszúra nyúlt, termékeny élete során. Itt most egy önmagához képest is túl könnyed (sőt, inkább felszínes és rutinos) munkája szerepelt (38 x 49 cm-es méretben), amelyen mintha emlékezetből festette volna meg az erdőszéli öreg fa törzséhez támaszkodó hölgy alakját. Ne csodálkozzunk hát, ha az első emeleti Károly-teremben rendezett előkiállításon illetve a katalógusban feltüntetett, 20-25.000 ATS közötti, előzetes becslési értékhez képest végül áron alul, „csak" 13.000 schillingért cserélt tulajdonost. És ez még mindig túl magas a magyar pénztárcához képest...

Honi piktúránkat képviselte már jobb felhozatal is a császárvárosban (igaz, olykor rosszabb is), de ez a mostani inkább a közepes tehetségekre, a kismesterekre korlátozódott. Egyetlen kivétel talán Spányi Béla (osztrák „átiratban" Béla von Spányi), aki bécsi és müncheni tanulmányok után Szolnokra járt ihletforrásért, hogy a korabeli magyar parasztéletet a paysage intime modorában megörökítse. Itt kínált olajképe a tanyavilágról bármilyen részletgazdag az emberek, állatok parányi figuráinak már-már naiv mesterekre emlékeztető pingálásában, a viharszaggatta nádfedél, az előtérben tornyosuló trágyadomb sejteti a nyomort, az égre meredő gémeskút valamint az alant szélesen elterülő síkságra nehezedő, felhős mennybolt egyenesen drámaivá teszi a kompozíciót. A táj (47,5 x 95 cm-es méretben) így senkinek sem kellett a 60-70.000 schillinges kínálatban.

Mint ahogy szintén visszamaradt a több generációs Vastagh-művészdinasztia állatfestőként számon tartott legifjabb tagjának – a kolozsvári születésű Gézának – két, lenvászonra festett olajképe is egy támadó hímoroszlánról és egy békésen szieszтázó párról (előbbi 25-30.000, utóbbi 30-40.000 schilling közötti áron), bármennyire rutinos kereskedelmi érzékkel hagytak közöttük mintegy negyven tételnyi szűnetet a közönség számára. (A hazai nézők a városligeti Vajdahunyad várában székelő mezőgazdasági múzeumból ismerhetik őt jobban). Thury Gyula viszont inkább vallásos falképeket festett a Lotz-iskola stílusában, Nagyváradtól Pannonhalmáig, szerte az ország templomaiban. A Dorotheumba került olajképe (38 x 63 cm) befagyott folyó partján a nádarató parasztok és a korcsolyázó polgárok csoportját állítja szembe, kissé teátrális ötlettel és vérszegény festői erényekkel (30-35.000 schillingre saccolták, mindhiába). Ugyanennyiért, ugyanígy nem kelt el Zorkóczy Gyula emberalakok nélkül is életteljesebb virágos rétje (89 x 98 cm), amelyet a művész falemezre festett olajjal, pepecselő türelemmel, szemnek tetszetős lakásdísz gyanánt.

Hárs Éva közelmúltban megjelent, kiváló Zsolnay-könyvéből is tudhatjuk, hogy százötven esztendős pécsi manufaktúra alapítójának kisebbik fia – Zsolnay Vilmos – már 1872-ben társasviszonyt ajánlott Franz Kosch bécsi kémikusnak, a következő évben sikerrel szerepelt kerámiáival az ottani világkiállításon, 1879-től pedig Ernst Wahliss osztrák kereskedő egyedárusítói jogot kapott tőle a császárvárosban, egész Ausztriára kiterjedő érvénnyel. Talán a korai tradíció miatt gyakoriak és kelendőek a Zsolnay-fajanszok a Dorotheumban, no és az ott még mindig dívó szecessziós nosztalgiahullám okán is... Most egy dekoratívan praktikus, pontyformájú halastál 1914-ből – alján a kerek, öttornyú márkajellel és a 8979-es modellszámmal – kékeslilászöldes alapon aranyló eozinmázzal, az előzetesen elvárt 12-16.000 schilling helyett kereken tízezerért cserélt gazdát. Még szebb sikert aratott egy füles vázapár a századfordulóról – talpán „Zsolnay Pécs" – felirattal és 6704-es modellszámmal –, amelyet a fűzöldtől a sárgásfehéren át az égszínkékig terjedő glazúr-árnyalatokban, reliefszerűen is kiemelkedő virágcsokorral díszítettek. Tíz-tizenötezer schillinges becsült értékének felső határán szólalt meg a csengő, a ház bevett szokása szerint.

Wagner István

Aukciók péntektől-péntekig

Műtárgy, általános: máj. 22. (du. 5)
Első Budai Árverezőház (Margit krt. 16.)
Műtárgy, általános: máj. 20. (du. 6)
Árverési Csarnok (Vámház krt. 9.)
Műtárgy, általános: máj. 19. (du. 5)
Belvárosi Aukciósház (Váci u. 36.)
Műtárgy, általános: máj. 22. (du. 5)
Első Miskolci Árverezőház (Miskolc, Széchenyi u. 1.)
Bélyeg, filatélia, képeslap: máj. 22. (du. 5)
Ulysses Antikvárium (Rákóczi út 7.)
Általános: máj. 20-21-22. (du. 5)
Polgár Galéria (Csörsz u. 18.)
Festmény: máj. 23. (du. 3)
Arte Galéria (Ferenczy u. 14.)
Numizmatika: máj. 20-21. (du. 1/2 5)
Globe Galéria (Nádor u. 5.)

Biztos eladás!
Ha műtárgyait, ékszereit vagy bármely régiségét értékesíteni akarja forduljon a BÁV Rt. szakértőihez. A *legmagasabb piaci áron* megvásároljuk vagy *magas előleget* fizetünk!
Az aukciós tárgyfelvétel folyamatos!

Szakfelvevőhelyeink:
Ékszer: V. Párisi u. 2. 118-6217
VI. Andrássy u. 43. 342-9143
VII. Thököly út 14. 322-5014
és valamennyi fővárosi és vidéki ékszerboltban.
Festmény, műtárgy:
V. Bécsi u. 1-3. 117-2548
V. Bécsi u. 3. 118-4403
V. Kossuth L. u. 103. 118-0433
V. Falk Miksa u. 21. 131-0513
V. Semmelweis u. 19. 117-6327
VI. Andrássy út 27. 342-5525
I. Hess A. tér 3. 175-0392
Szőnyeg: V. Ferenciek tere 10. 118-3733

Bútor: Címbejelentés: 217-6307; 218-7898
A beszállítás díjmentes!

BÁV Rt. — az értékek birodalma!

ZSOLNAY

ÚJRA ÉP A KÚT

Sikerült helyreállítani Pécs egyik, nemrég megrongálódott büszkeségét, a különleges mázzal borított Zsolnay-kutat, a magyaros szecesszió nevezetes alkotását.

ZSOLNAY - GYÁR

említve. ld. Szenes Zsuzsa

Székely András: Hazánk Hamburgban. Művészeti kiállítások

UJ TÜKÖR 1982. XIX. évf. 17. sz. 28-29. o.

. torv. munkaidőnek megfelelő szem. alapbér: Ft.

nitásánál alapulvett munkaidő: hónap.

artama: -tól -ig.

yitója:

z szükséges előzetes engedély kelte, száma:

ülő dijból progressziv jöv.adó és községfejl. hozzájár. kerül

.....

....

izott megbizó

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

HAJDÚ-BIHARMEGYEI
NÉPÚJSÁG

Zsolnay

1963 MÁJ 12.

Jubiláló kerámia

Százéves a pécsi Zsolnai gyár

Százéves a pécsi Zsolnay gyár. Mai nevén: Pécsi Porcelángyár. A név változott, de a márka nem. A négytornyú templom képe megmaradt a készítmények jelzésében. És a „zsolnay" — így, kisbetűvel — már fogalommá vált.

A gyár korabeli bejegyzés szerint: Első Pécsi Cement, Chamotte és Tűzbiztos Agyagáruk Gyára. Alapítólevelének dátuma: Pécs, 1868. május 5. A százéves gyárban azonban mindig hozzáteszik nem ez az igazi kezdet. 1852-ben Zsolnay Vilmos Kossuth iparpártoló mozgalmának hatására alapította keménycserép-manufaktúráját. Ez lett a későbbi gyár alapja.

A Zsolnay család vállalta a

kerámiagyártás kockázatát.

Mellékvállalkozásokba kezdtek — csontlisztgyár, fafeldolgozás, szénbánya — a gyár érdekében. Pedig a gyár még a világkiállítások, a virágzás időszakában is mindössze 1%-os hasznot hozott.

Zsolnay Vilmos lányai is a gyárban dolgoztak mint tervezők. Egyikük, Teréz elkezdte a gyár történetének megírását is. Hatalmas munka — legapróbb számláktól, jegyzetektől, jelentős családtörténeti leírásokig, művészi elképzelésekig — oly átfogó kortörténeti, művészeti, családtörténeti dokumentum született, hogy egyik bírálója a „magyar Buddenbrook ház"-nak nevezte.

A Zsolnay lányok — Júlia és Teréz — a népművészet hagyományaiból merítettek.

Zsolnay Vilmos kísérletező ember volt. Semmilyen anyagi áldozatot sem sajnált a gyártól, külföldi szakembereket alkalmazott, és új megoldást keresett a máztechnika fejlesztésére. Wartha Vincével a régi mór kerámiák mázait vizsgálták: Wartha vegyelemzett egy ilyen lüsztermázas tálat, s ennek alapján új, ragyogó fényű mázat állított elő, amely olyan rózsaszínesen derengett, mint a hajnal.

A görög hajnalpír (eos)

szóból eosin-nak nevezték. És ez az eosin adja meg a modern Zsolnay kerámiának is sajátos fényét. Ma már széles színskálán alkalmazzák — még Zsolnay kísérletezte ki a zöld mázat, amely minden terméken más-más ragyogással jelenik meg.

Rippl Rónai festőművész is dolgozott a gyárnak. Az építészek, Lechner Ödönnel az élen, a pirogránit alkalmazásával kezdtek kísérletezni. És ez az anyag időállónak bizonyult. Elviseli a nagy városok rossz levegőjét. Bizonyíték erre a kecskeméti városháza, az Iparművészeti Múzeum és sok más középület.

Az óriási gyár, a nagyüzem most múltjának ünneplésére készül. Októberben többnapos ünnepségsorozatot rendeznek, tudományos ülésszakot vegyészek, történészek részvételével s kerámiai biennálét az ország kerámikusainak nagy kiállításával.

Ma a gyárban négy tervező dolgozik. Munkáikkal nemcsak a porcelán készítmények között találkozhatunk; épületkerámiákat is terveznek, amelyeket a gyár kivitelez. Ezek díszítik például a pécsi ABC áruház belső terét s az új klinikai tömb ebédlőjét.

Sokszor szemükre vetette a vásárló közönség, hogy a régi kerámiával nem foglalkoznak. Az évforduló alkalmával — meglepetésül — régi formák felújítását kezdték meg. De készül már új formájú feketekávés készlet, amelyet a

régi mintakönyv alapján kézzel festenek.

A város becsüli gyárát. Bizonyíték erre az a remekül rendezett kiállítás, amelyet a múzeum mutat be állandó kiállításként. A gyár történetének dokumentumai találhatók itt: tömegével az eosinos vázák, perzsa, mór, egyiptomi mintás edények, különleges, egy-egy külföldi megrendelő ízlését tükröző, de az eredetiség jegyét mindig magán viselő készlet.

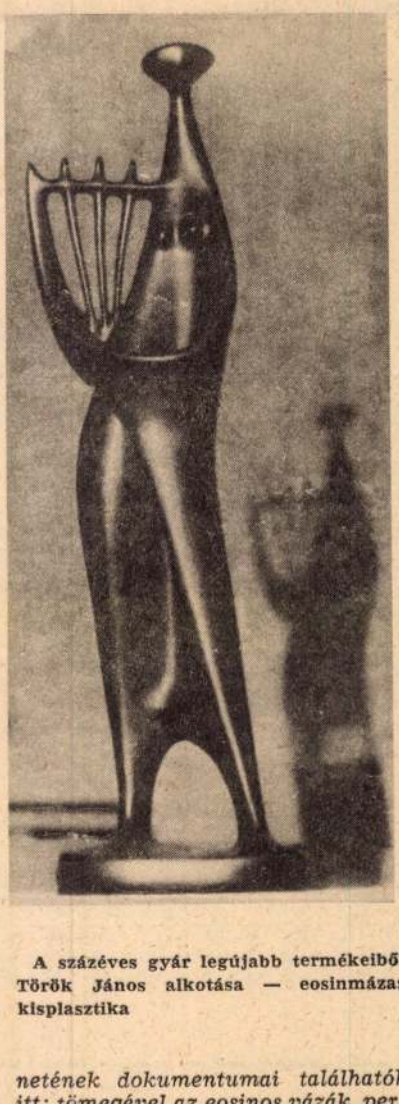

A százéves gyár legújabb termékeiből Török János alkotása — eosinmázas kisplasztika

Torday Aliz

Hinta-

R

otekció

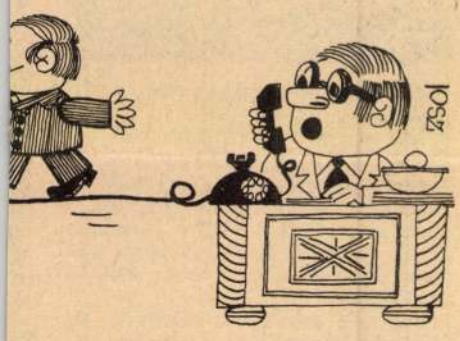

(Zsoldos Sándor rajza)

— Végre egy kivilágított szekér! (Kertész László rajza)

Állatorvosnál (Tóth József rajza)

SZABÓ JÁNOS FELVÉTELE

Humor kapásb

MINIMÁNIA

Emberek! Ne vigyük túlzásba, mert már teljesen átestünk a mini másik oldalára. Addig rendben van, hogy mini a szoknya, mini a zsebpénz, mini a munka, és mini a prémium.

De! És itt a lényeg: olvasom, hogy Szardíniában, (nem a halkonzervben), mini háború folyik, hogy az ügető vasárnapi programjában egy *mini zsoké is szerepel, Maxi zsoké* eddig nem is létezett. Termetüket illetően nem a kosárlabdázók közül válogatják őket.

Ezenkívül van már mini cipő, amelynél azonban nem gond, hogy hol szorít, mert tudvalevő, hogy a mini cipő szorít. Erről már megboldogult Salamon Béla bácsi is beszélt, aki 46-os cipőt hordott.

Szóval, terjed a minimánia, amely lehet, hogy nyelvünket gazdagabbá teszi, de ez túl mini. Mert van nekünk egy *kicsi* szavunk, amely mini eltéréssel ugyanazt jelenti, mint a *mini*.

Lehet, hogy e sorokért a minimániásoktól szemrehányást kapok, de arra kérem őket, hogy akkor az se legyen maxi, hanem mini.

KÖZÉPFÜL

Csúcsforgalom, zsúfolt autóbusz. Megmozdulni is nehéz. Zömök férfi az ülés támlájába kapaszkodik. Egy másik férfi hozzáér. A zömök megrántja magát. A másik beteszi a busz nyitott ablakát. A zömök dühösen kirántja, és megszólal:

— Gondolja, hogy maga miatt megfulladok?

A másik:

Nagy teljesítmény! Gazdas

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor u. 1
Telefon: 188-296, 188-307

Dunántúli Napló
1968 MÁJ 30

Kerámiabiennálé

Október 7. és 31. között rendezik meg Pécsett az I. Országos Kerámia Biennálét. A Pécs Városi Tanács, a Megyei Tanács, az SZMT, a Magyar Képzőművészek Szövetsége, a Kiállítási Intézmények és a Janrius Pannonius Múzeum a rendező szervek. Az eredeti elképzelésekkel szemben a szövetségi és alaptagokon kívül pályázhatnak gyári kerámikusok is használati tárgyakkal. Máris igen nagy az érdeklődés, eddig 80 pályázó jelentette be részvételét, ami legalább 300 tárgyat jelent. A három fődíj mellett a különféle szervek különdíjakat ajánlottak fel.

A Pécsi Porcelángyár ezévben ünnepli fennállásának 100. évfordulóját, így ez az országos kerámikus szemle szerencsésen illeszkedik a jubileumi ünnepségek keretébe. Tekintettel arra, hogy Siklóson már van egy országos kiállítás a Modern Magyar Kerámia, az elgondolások szerint az I. Országos Kerámia Biennálé sikere segíthet a kerámia vonatkozásában Baranya speciális arculatát kialakítani.

1:1, Nagynyárád—[illegible] osztály: Geresd—Borjád 3:1, Babarc—Kékesd 3:1, Szajk—Somberek 7:1, Maráza—Kisnyárád 0:0.

*

A területi atlétikai csb. legutóbbi fordulójában néhány jobb eredmény is született a PVSK pályán. Férfi felnőttek: 200 m: Herlicska, Tanárképző Főiskola 23.9. 800 m: 1. Varga, Pécsi Dózsa 2:02.5, 2. Kiss, Komló 2:03.9. 3000 m: 1. Rémes PVSK 9:38.8, 2. Salpa Komló 9:39.9. Magasugrás: 1. Bánsági PEAC 180, diszkoszvetés: 1. Borbás Komló 39.88. Ifjúsági fiúk, 800 m: Ürmös Komló 2:01.6, 3000 m: 1. Németh, Bóly 9:16.3. Nők, súly: 1. Illés, Dózsa 11, 200 m: 1. Czifra, Kaposvár 27.1, 2. Patacsi, P. Postás 27.5, gerely: 1. Takács, Barcs 41.10, 2. Herics, Tanárképző Főiskola 40.40.

…asznált eladó. …ő délután. — …16. II. emelet.

…via Szuper ki…állapotban ked…eladó. Pécs, Uj…eptember 6 tér

…tért kétszemé…ié, fotel, szék, …mint heverő, …

Villanytűzhely. Csepe… varrógép, kombináltbútor… konyhaszekrény, eladó. — Rab. Atléta u. 21.

Ujszerű Skoda, Zastav… személygépkocsit vennél… lakásért cserélek. Ajánla… tokat: „Kocsi + kész… pénz" jeligére a Sallai u… hirdetőbe.

Garázs kiadó. Tolbuhi… út 122.

1021 Zsolnay cég

1968. szeptember 15. — Dunántúli napló

Ma nyílik a Zsolnay-kiállítás

Augusztus 20 óta zárva volt a Zsolnay-kiállítás, a Janus Pannonius Múzem Káptalan utcai épületében. Ma délelőtt 9 órától ismét megnyitja kapuit.

A Zsolnay-gyár alapításának 100. évfordulója alkalmából is, és a kiállítások szokásos szükségletei miatt festették át a porcelánokat bemutató négy termet és folyosót, tették rendbe a tárlókat, szekrényeket és tisztították át a kiállított edényeket. Néhány új tárggyal is gyarapodott a híres Zsolnay múzeum. Így például a két éve vásárolt étkészlet gyönyörű darabjaival, amelyet a 30-as években Hohenlohe herceg megbízásából egy belga fajanszkészlet alapján készített a gyár, s a herceg hozzájárulásával több példányt is gyártottak belőle.

Mi látható tehát a kiállításon? A megújított feliratok útbaigazítanak bennünket a nyitás előtti napon tett rövid sétánkon. Az első teremben ott sorakoznak a gyár korai, az ókori és a dunántúli ásatásokból előkerült bronzkori stílust utánzó edényei, Klein Ármin és a két Zsolnay-nővér, Teréz és Júlia tervei. Zsolnay Teréz volt egyébként az első porcelántervező, aki tudatosan kezdte alkalmazni, tanulmányozni a magyar népművészet formanyelvét. Képviselve vannak különben a kiállításon a gyárnak azok az edényei is, amelyeket népinek vélt modorban készítettek. A tizenhatodik századi neves francia kerámikus, Palissy Bernard modorában készült, felrakott növényi és állati figurákkal díszített tárgyakat külön szekrény őrzi. Pehm Gábor, Sikorszky Tádé tervein kívül egy Izsó Miklós porcelánszobor és Sinkó András újabb munkái szerepelnek a kiállításon. Külön része a kiállításnak a XIX. század burzsoá ízlésének megfelelő üvegtechnikával, márványozott, aranyalapú, aranybrokát vagy elefántcsont technikával készült, valóban rendkívül szép edények, használati tárgyak. Egy vitrin őrzi a szecesszió Zsolnay-emlékeit, másik a milléniumi tárgyakat, ismét másik az eozint, sőt, az őseozinnal gyártott régi tárgyakat. Kiderül a kiállításból, hogy a Zsolnay gyár tervezői jóformán minden stílust megpróbáltak porcelánra alkalmazni, még a híres damaszkuszi acéldíszítési módot is. A mázalatti színes festésű porcelánokat egyedül itt készítették Magyarországon — hirdeti a felirat. S mintegy kuróziumként, Mattyasovszky Zsolnay László tervei mellett megtalálható magának, a neves Zsolnay Vilmosnak kezenyoma is — egy mázalatti kobaltfestésű edényt ő készített, sajátkezűleg.

Madrid egén ezrek látták szeptember 6-án a lassan mozgó, ismeretlen tárgyat, amely 90 percen át volt látható a hárommilliós város minden sarkából. A ragyogó tárgyat, amely északról dél felé haladt a szél ellenében, meteorológiai szakemberek is megfigyelték és azt mondták, képtelenek rá magyarázatot találni.

Kétszázezer halott a közutakon

A béke kellős közepén egy Moloch tizedeli az emberisé-

száma sem sokkal magasabb. Svájcban például 100 országúti

Hány nap van még hátra Mexikóig?

A mexikóiak már régóta számolják. 1965. októbere óta a mexikói rádió, televízió és sajtó naponta ünnepélyesen bejelenti: *„Még 956 nap... még 365 nap... még 154 nap..."*

A 44 millió lakosú Mexikó, lakosainak számát tekintve, az Egyesült Államok és Brazília után a nyugati félteke legnagyobb állama. Partvidékét párás trópusi dzsungel borítja, az ország közepén örök hó csillog a hegycsúcsokon. Az országban több spanyolul beszélő ember él, mint Spanyolországban.

Az embereknek különleges szokásaik vannak Mexikóban. Félnek például minden újdonságtól, mert a történelem so-

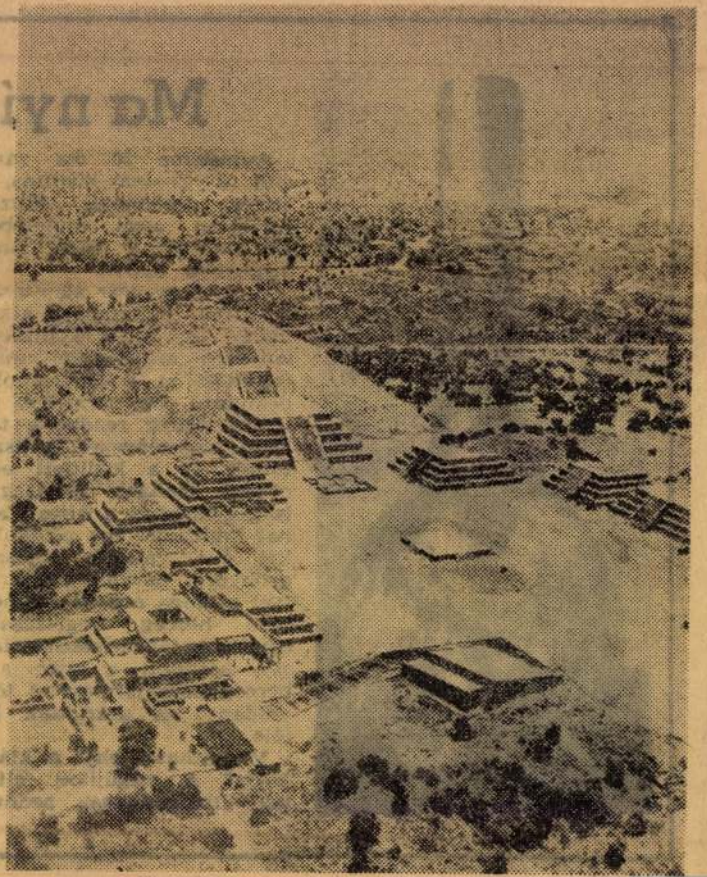

MDK

Zsolnay-gyár

Magyar Iparmüvészet 1928. 7o.l.

ZSOLNAY

Háss Éva: A 145 éves Zsolnay gyár alapításának levéltári dokumentumai. = Pécsi Szemle, 1998/2. 49–57.

Az utolsó fényképek
22. oldal
Wolfgang Wagner
23. oldal
Sztárok a Pesti Vigadóban
25. oldal

Szombati
Magazin

Sissi imakönyve aukción
26. oldal
Gyermekvilág '98
27. oldal

Magyar Nemzet
1998. május 16., szombat

A Zsolnay név gyárának világhírt szerzett

Múltat idéző, értéket becsülő kézműves remekek

Ritka jubileumot ünnepel egy magyar gyár: *Zsolnay Vilmos, a Zsolnay Porcelángyár Rt. alapítója 170 éve született.* A mai cég története 1853-ig nyúlik vissza. *Zsolnay* Miklós kereskedő ekkor vásárolt telket a pécsi „budai külvárosban", azzal a szándékkal, hogy az ott lévő fazekasműhely és téglaégető kemence helyén kőedénygyárat létesítsen.

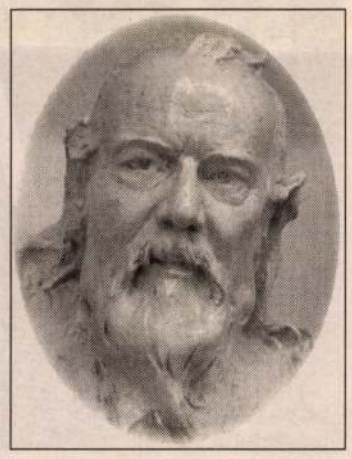

Zsolnay Vilmos

Abban az évben kelt iratok őrzik annak tényét, hogy a kőedény-gyártáshoz épület készült. A kis üzemet a következő évben Zsolnay Miklós átíratta fia, Ignác nevére. 1863-ban Ignáccal társult testvéröccse, az ambiciózus kereskedő, *Zsolnay* Vilmos, aki egy év után átvette bátyjától a kőedénygyárat.

Az új tulajdonos fenntartotta a Fő téren lévő üzletét, de hozzákezdett a kis gyár fejlesztéséhez is. Mindenekelőtt *olcsó nyersanyagforrások után kutatott.* Megvizsgálta Pécs és környéke régi agyaglelőhelyeit, s a felhasználásra alkalmasat megvásárolta. Jó kereskedői érzékkel mindenekelőtt tőkeerőssé akarta tenni vállalkozását, ezért részt vett a mecseki szénbányászatban, a meginduló vasútépítésben, a fakitermelésben, majd cementet gyártott. A hasznot a kerámiaüzem fejlesztésére fordította. 1868-ban a modernnek számító, megnagyobbított üzem bejegyzését *Első Pécsi Czement Chamotte és Tűzbiztos Agyagáruk Gyára* címmel kérte. Terrakottákat és egyszerű, használati dísztárgyakat készítettek az üzemben, s megkezdték a díszedények gyártását is. Zsolnay Vilmos nem rendelkezett kémiai ismeretekkel, ezért *az üzem vezetésére külföldről hívott szakembereket,* akik irányították a munkát az égetőkemence építésétől a gyártási folyamatig.

Az idő múlásával az új gyártulajdonos sorra megvált minden más vállalkozásától. Minden idejét a kerámiagyártásra fordította, kémiai ismereteket tanult, kísérletezett. A gyár első jelentős sikerét *az 1873. évi világkiállításon* érte el. Az ott kiállított tárgyak alapján számos megrendelést kapott Angliából, Franciaországból, Oroszországból, sőt Amerikából is. A szakemberekből álló zsűri bronzéremmel és elismerő oklevéllel díjazta, a király pedig *Ferenc József-renddel tüntette ki* Zsolnay Vilmost.

A jó gyakorlati érzékű gyártulajdonos eleinte maga is részt vett a tárgyak készítésében, később pedig a termékek anyagának finomításán és egy újfajta, magas tűzön égetett zománc előállításán fáradozott. A kísérleteket 1877 végén siker koronázta: *előállította az elefántcsont színű fajanszot.* Ezzel a találmányával a kínai lágyporcelán változatos, tiszta színeinek hatását érte el.

Az 1897-es brüsszeli világkiállításon Zsolnay Vilmos munkái diplomát nyertek

A bájos hölgy a cég vázáit reklámozza

A Pompadourt kínáló szecessziós embléma

A következő években a magas tüzű zománctechnika alkalmazásával és a művészi díszítés gazdagságával az európai kerámiák közül is kiemelkedőek lettek a Zsolnay-gyár termékei. Az 1878-as párizsi világkiállításon a bíráló szakértők egyedülállónak minősítették a magas tűzön égetett reliefzománcot. A művek a legnagyobb elismerést, a *Grand Prix-t* nyerték el, a francia kormány pedig ZsolnayVilmost a Légion d'honneurrel, a *Becsületrenddel tüntette ki.* Ezután Európa fővárosainak nagy múzeumai egész sorozatokat rendeltek kiállításaik részére.

A siker további munkára ösztönözte a fáradhatatlan kedvű Zsolnay Vilmost. Ezekben az években vált folyamatossá kapcsolata Erst *Wahlissal,* akinek Bécs egész területére egyedárusítási jogot adott. Az új technikák keresését ezután sem hagyta abba, s *egy selejtből hároméves munkával kifejlesztette az úgynevezett tigermázat.* 1855-ben Budapesten mutatta be a terrakotta lapokra festett kerámiaképeket. A cég termékeinek profilját is bővítette: 1855-ben *kályhagyárat létesített,* egyre nagyobb tömegben készítette az *épületdíszítő kerámiákat,* s megkezdték a fagyálló, különböző mázakkal színezhető pirogránit készítését is.

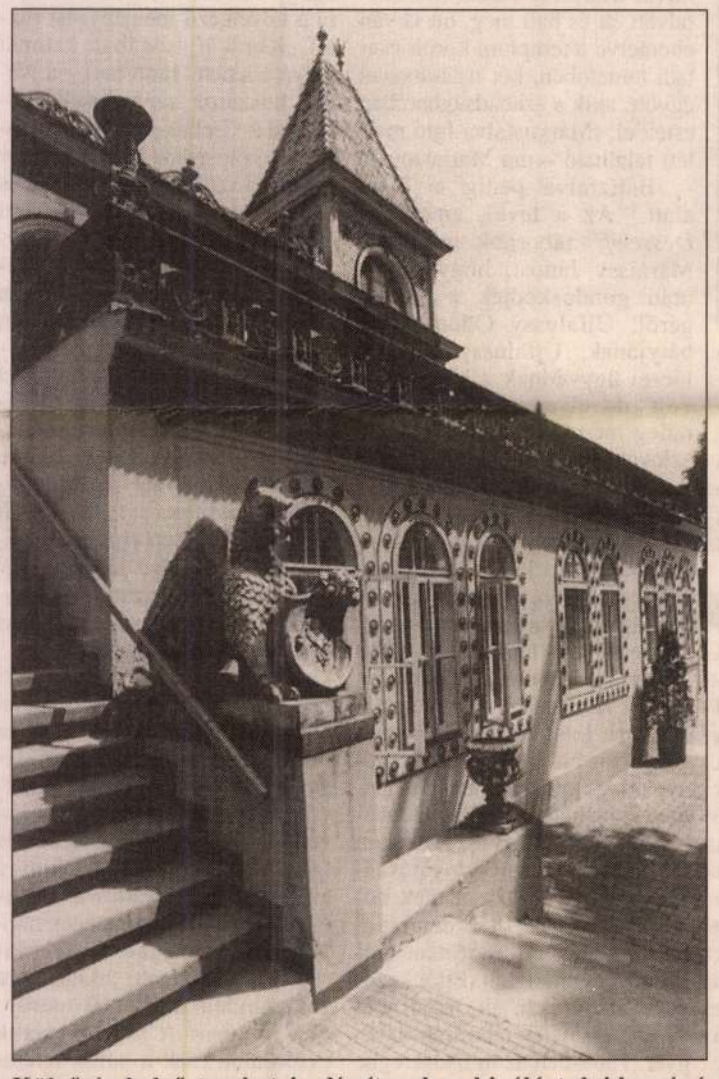

Külső és belső tereket is díszítenek a kiváló tulajdonságú pirogránitokkal

előállításának módja. Az ezzel a technikával készült mintadarabok keményen, áttetszően csillogtak. A színjátszó, többszínű, később festéssel dekorált, maratott, márványozott és számtalan változatú, szebbnél szebb felületet eredményező gyártási, égetési fortélyokat már a Zsolnay-gyárban kísérletezték ki. Az új technika az *eozin* nevet kapta.

1896-ban Magyarország ezeréves fennállását nagy pompával ünneplő millenniumi kiállításon a Zsolnay-gyár már az eozin legszebb darabjaival szerepelt. Az uralkodó a *Ferenc József-rend II. fokozatával* tüntette ki Zsolnay Vilmost, *Pécs pedig díszpolgárává választotta.* Ezzel a kiállítással a gyár művészi stílusában lezárult egy korszak: a változást az Európa-szerte felvirágzó új stílus jelentette. A szecesszió szellemében kibontakozó új forma- és díszítési mód szerencsésen ötvöződött az eozintechnikával. A szecesszió virágkorát azonban Zsolnay Vilmos már nem érhette meg, mert 1900-ban meghalt. Pécs városa 1907-ben emlékművet állíttatott neki.

A jubileumra tervezett Barocco nevű készlet első példányát a gyár az Iparművészeti Múzeumnak ajándékozta

A már világhírű gyárat 1900-tól fia, *Zsolnay* Miklós vitte tovább. A két világháború, a nyersanyagforrások és a piacok elvesztése, az országhatárok, államrendszerek és tulajdonviszonyok megváltozása érzékenyen érintette a céget. Amikor pedig *1948-ban államosították a gyárat, fő profiljává a porcelánszigetelők gyártását tették.* A dísztárgy porcelán és eozin készítése csak öt év múlva kezdődhetett meg, s csak a '60-as évek végén vált lehetővé ismét az elefántcsont színű Zsolnay-porcelán előállítása. 1982 óta önálló vállalatként működik a Zsolnay Porcelángyár, 1992 óta részvénytársasági formában.

Ünnepségek, rendezvények jelzik: a gyár és Pécs városa szeretettel emlékezik meg az évfordulóról. Április közepén megalakult a *Zsolnay Klub,* amely a híres porcelánok gyűjtőiből és hozzáértőiből szerveződött, tiszteletbeli elnöke a család leszármazottja: *Mattyasovszky Zsolnay* Tamás. Nemrég Pécs egyik terén felavatták az úgynevezett *Tüke szobrot,* a város tősgyökeres polgárainak jelképét. A Zsolnay Porcelángyárban készült pirogránit szökőkút *Fürtös* György munkája, a helybeli polgári kör kezdeményezésére, számos nagy pécsi cég támogatásával született meg. A helybeli Zsolnay Vilmos Múzeum egyik különtermében megnyílt, s decemberig tart nyitva az a kiállítás, amelyen a névadóval kapcsolatos emlékek, iratok, rajzok tekinthetők meg. A porcelángyár *Zsolnay-díjat és designer-pályázatot* hirdet meg 1998-ban építészeknek, iparművészeknek és képzőművészeknek.

A Zsolnay-porcelánok kedvelőinek szép emlék lesz az évforduló tiszteletére készített jubileumi készlet. A *Barocco* névre keresztelt étkészletet *Szabó* Kinga tervezte. Kézi festéssel készülnek a *82 darabból álló,* az ét-, tea-, mokka- és szendvicses készlet mellett szalvétagyűrűket, gyertyatartókat, hamutartót és vázát is tartalmazó szettek. Mindössze *170 készletet állítanak elő, sorszámmal ellátva* s a tulajdonos a sorszámot igazoló diplomát kap a készlet mellé. Mivel minden darab kézi munka, havonta összesen hat készlet hagyhatja el a gyárat, a 170. készletet 2000-ben veheti át a megrendelője. A gyár garantálja, hogy az utolsó darab elkészülte után több készlet nem kerül piacra, a pótlásokat további 30-ig vállalják.

A Barocco jubileumi készlet nulladik példánya a Zsolnay Porcelángyár Rt. bemutatótermébe kerül. Az első két példányt pedig *a Zsolnay Múzeumnak, illetve az Iparművészeti Múzeumnak* ajánlotta fel a gyár.

Rácz Judit

A Zsolnay Porcelángyár Rt. és Schiller Zsuzsa felvételei

ZSOLNAY

Negyvennyolcas hősök emlékezete a gesztenyés parkban

Az utolsó fényképek

Egyre kevesebben tudják, hogy a Budapest Kongresszusi Központ helyén, az úgynevezett gesztenyés parkban, ahol valamikor a Németvölgyi temető állott, negyvennyolcas hősök is aludták örök álmukat addig, amíg fel nem számolták a temetőkertet. A szabadságharc százötvenedik évfordulóján a figyelem és érdeklődés tárgya ez is, hiszen nap nap után járunk arrafelé. De miért is kerültek ebbe a földbe, és kik voltak ők, akikre most emlékezünk? A kérdés megválaszolásához kissé messzebbre kell tekintenünk.

A XIX. század Budájának két nagy temetőjét, a Vízivárosit és a Tabánit még a XVIII. század végén létesítették. A Vízivárosi temetőkertet (a Szent János Kórháznál, a Kútvölgyi lejtő–Virányos út–Szilágyi Erzsébet fasor között) 1785-ben szentelték fel és nyitották meg, miután az 1695-ben létesített korábbi Vízivárosi, úgynevezett pestistemetőt – amely a mai Margit körút–Kapás utca–Varsányi Irén utca–Erőd utca között terült el – megszüntették. 1797-ben a polgári temető mellé telepítették át a Déli vasút helyén kijelölt katonai temetőkertet is. A Vízivárosi temetőbe 1885-ig temetkeztek, de csak az 1960-as években ürítették ki végleg.

Itt nyugodott mások mellett például *Vásárhelyi* Pál, a kiváló kultúrmérnök (sírja ma a Fiumei úti – korábban Kerepesi – temetőben található), *Verseghy* Ferenc, a költő és nyelvtudós, ide temették jeltelen sírba a Vérmezőn kivégzett magyar jakobinusokat, és ezen a helyen pihentek *Vörösmarty* Mihály leányai.

Az Alkotás utca–Csörsz utca–Avar utca és a Hegyalja út által határolt Tabáni temető 1796 és 1885 között volt használatban. Itt temették el többek között *Virág* Benedeket, a költőt (1833-ban Vörösmarty írt elégikus, keserű sorokat kidőlt keresztjéről), *Lenhossék* Mihály orvosprofesszort, *Psota* Móricz '48-as tüzér ezredest, és ebbe a temetőkertbe helyezték el a Budavár ostrománál elesett honvédeket.

A Vízivárosi és a Tabáni temető nevezetesebb halottainak földi maradványait és a szebb sírköveket aztán 1939–40-ben a Németvölgyi temető (Hegyalja út 37.) díszparcellájába vitték át. Ez a temetőkert 1885. november 15-én nyílt meg, de csak 1912-ig volt rendszeres használatban, jóllehet egy ideig a legnagyobb temetkezési helynek számított Budán, azonban 1894-től a farkasréti dűlőben létesült köztemető hódította el tőle fokozatosan az elsőséget. 1944-ben a Németvölgyi temetőkert is hadszíntérré vált, s a sírok egy része megsérült. Ettől függetlenül a főváros ostroma idején és utána újfent temettek ide.

Budapest Főváros Tanácsa 1963. január 23-án tartott 111. ülésén határozott úgy, hogy a Vízivárosi és a Tabáni temetőből – azok megszűnése után – a Németvölgyi temető emlékkertjében csak az 1848–49-es szabadságharcosok sírjai maradjanak meg bekerítve, és elrendelte a gondozásukat. A többi neves halott földi maradványait a Kerepesi úti temetőbe, az e célra létesített, úgynevezett nemzeti panteonba szállítják, külön-külön sírokba helyezik el őket, síremlékeiket pedig felállítják.

A Fővárosi Közlöny 1963. évi 2. számában olvasható volt a Fővárosi Tanács 72–74. számú határozatának valamennyi rendelkezése, de fájó, hogy a tanács határozatával *ellentétes* volt az, ami bekövetkezett. Az 1848–49-es szabadságharcosok ugyanis nem maradtak bekerítve a helyükön, illetve nem gondozták a sírjukat, hanem feliben-harmadában, szakszerűtlenül, szükségmegoldásokkal kikotortatták őket onnan, és áttelepítették földi maradványaikat a Kerepesi temetőbe.

Miközben tizenöt évvel korábban – 1948 augusztusában – a Kerepesiből a Németvölgyi temetőbe vitték például az aradi vértanú *Schweidel* József tábornok özvegyét és fiát a család többi tagjával együtt, aztán dr. *Balogh* Sándor 1848–49-es orvosszázadost és feleségét azzal, hogy itt örök nyugalmuk lesz. Nem is beszélve *Burdina* Alajos '48–49-es honvéd őrnagyról, *Ghyczy* István hadnagyról és *Jezartsek* Lukáts lovas nemzetőrről, akik Budavár visszafoglalásakor haltak hősi halált. Róluk azt tartották, hogy mindenképpen budai földben a helyük. (*Nemeskürty* István írja Kik érted haltak, szent Világszabadság című könyvében Schweidel tábornok fiáról: „... amikor ból úgy döntött, hogy hivatalos felkérés nélkül részt vesz az exhumálási és áttelepítési munkálatokban. A sírokról fényképeket készített, és kartotékrendszerben dolgozta fel az elhunytak élettörténetét. (Sajnos a felbecsülhetetlen értékű dokumentumok nagy része – mivel nem kellettek senkinek – 1976-ban bekövetkezett halála után elvesztek, megsemmisültek.)

Az exhumálási rohammunka előkészület nélkül, meglepetésszerűen ment végbe, nagyobbrészt csontzúzással, szakemberek bevonása nélkül. Csak Miklós Imre állt őrt a sírok mellett. A földi maradványok végül is kis ládákba kerültek, s ezekben vitték át a csontokat a Kerepesi temetőbe. De például özv. *Maderspach* Károlyné született *Buchwald* Franciska nemzeti hős asszonynak egy kartondoboz sem jutott. Csontjai egy 28x30x53 cm nagyságú kőhengerbe csak úgy fértek bele, hogy az állkapcsát szét kellett törni.

A földi maradványok kis ládákba kerültek, s ezekben vitték át a csontokat a Kerepesi temetőbe

Egy fénykép őrzi Psota Mór, Zulavszky Simon és Czillich Ede (Eduárd) egykori sírját a Németvölgyi temetőkertben

Haynau altárbornagy fölajánlotta neki: cserébe atyja haláláért fölveheti a Haynau nevet, nehogy a megbélyegzett Schweidel névvel kényszerüljön élni, *Schweidel* Albert honvéd százados – nem tudjuk, hogy a szóban forgó fiúról van-e szó... – *a szerk.* – eltűnt egy uradalmi intézőség erdejében, ahol élete végéig saját becsületes és megharcolt nevén élt afféle gazdálkodóként.")

Miklós Imre sírtörténész – előzőleg, a hőskorban a kisgazdapárt tagja, majd 1947-ig a Magyar Függetlenségi Párt országgyűlési képviselője, MÁV-alkalmazott –, akit politikai meggyőződése miatt tétlenségre kárhoztattak, felháborodott a Kútvölgyi, majd pedig a Németvölgyi temető nemzeti hősei sírjainak megbolygatása és az eljárás kegyeletsértő végrehajtása miatt, ezért saját elhatározásából úgy döntött, hogy hivatalos felkérés nélkül részt vesz az exhumálási és áttelepítési munkálatokban. A sírokról fényképeket készített, és kartotékrendszerben dolgozta fel az elhunytak élettörténetét. (Sajnos a felbecsülhetetlen értékű dokumentumok nagy része – mivel nem kellettek senkinek – 1976-ban bekövetkezett halála után elvesztek, megsemmisültek.)

Jelen sorok írója annak idején – Miklós Imre jóvoltából – a helyszínen láthatta Maderspach Károlyné koponyáját, aki többek között *Bem* és *Kmety* tábornokokat látta vendégül otthonában, Ruszkabányán, s akit Haynau később nyilvánosan megvesszőztetett. A sírtörténész felhívta a figyelmet az erősen ritkuló, aránylag hosszú, fekete hajra, amely az exhumáláskor még a koponyát borította.

Miklós Imre lefényképezte *Psota* Mór (Móricz) csontjait is annak előtte, hogy a Kerepesi temetőbe kerültek. Hogy kit tisztelhetünk benne? Erre vonatkozóan a sírtörténész a következőket jegyezte fel: „Budavára 1849. május 21-én történt visszafoglalásakor a tüzérek ezredese volt. A világosi fegyverletétel után őt is halálra ítélte Haynau. Az ítéletet azután tizenkét évi, nehéz vasban töltendő rabságra változtatták át. Psota 1863-ban szabadult Olmützből, majd kérvényt adott be, hogy az akkor létesített Déli vasút bécsi igazgatóságán díjnokként alkalmazzák. De Bécsben fény derült a múltjára, ezért a kérését elutasították. Az elkeseredett ezredes ezután felkereste elesett honvéd bajtársai sírját, valamennyitől elbúcsúzott, és 1863. január 3-án a Tabáni temetőben főbe lőtte magát. Innen vitték át 1886-ban a Rákoskeresztúri honvédtemetőbe, ahonnan 1937-ben a Németvölgyi temető emlékkertjébe került, a XIV/4-es parcella első sorának 3. örök sírhelyére. Ezen a helyen exhumálta és azonosította Miklós Imre 1963. június 13-án, déli 12 órakor. Az utolsó út a Kerepesi temető honvéd panteonjába vezetett a Temetkezési Vállalat 1742-es számú szállítólevelével."

Egy fénykép őrzi Psota Mór, *Zulavszky* Simon és *Czillich* Ede (Eduárd) egykori sírját a Németvölgyi temetőkertben.

Miklós Imre egy nappal a kiürítés előtt készítette a felvételt. A kép alá a következő megjegyzést írta: „Ezt a romantikus, szép emlékkertet szüntették meg..."

Czillich Edéről tudni kell, hogy az 1848–49-es magyar szabadságharc legbátrabb, az I. dunai hadsereg 1. hadosztályának irányítója volt. A tavaszi hadjárat kitűnő parancsnoka. Budán született 1813-ban. A magyar honvédségbe – mint annyi derék magyar érzelmű tisztünk legtöbbje – az osztrák hadseregből lépett át századosként, de azonnal őrnaggyá nevezték ki. Már ezredesként vett részt a tápióbicskei, az isaszegi, a nagysallói, a váci, a komáromi ütközetekben. Budavár bevétele után hadosztályparancsnokká nevezték ki. A szabadságharc bukása után halálra ítélték *Máriássy* János és *Dobay* József ezredes társaival együtt. Később mindhármukat az olmützi várba vitték. Czillich Ede halálbüntetését – kegyelemből – 18 évi, nehéz vasban letöltendő rabságra változtatták át. Amíg a börtönben szenvedett, a viszonyok is megváltoztak. Kiszabadulása után miniszteri osztálytanácsos lett a Honvédelmi Minisztériumban. 1872-ben halt meg.

A Vízivárosi katonai temetőből szintén 1937-ben került át a Németvölgyi sírkertbe, ahol örök sírhelyet kapott az emlékkertben. Innen távozott a Kerepesibe. „A Honvédelmi Minisztérium – írta Miklós Imre – nem volt jelen egyetlen percre sem a kihantolásakor, és nem is búcsúztatta el."

De hát tudták-e, ki volt Czillich Ede? Őrzi-e valami az emlékét? Szomorú, de még egy utca sem... Miklós Imre megjegyezte, hogy Czillich '48-as rabtársai, Máriássy és Dobay földi maradványai nem a Németvölgyi temetőben pihentek, de nem említette, hogy hol. Dr. *Újfalussy* Ödöntől, a Máriássy család leszármazottjától viszont tudjuk, hogy márkus- és batízfalvai Máriássy János Márkusfalván élt és halt meg, ott is van eltemetve a templom körüli családi temetőben, két tiszttársával együtt, akik a szabadságharcban estek el. (Márkusfalva Igló mellett található – ma Markusovice –, Batízfalva pedig a Tátra alatt.) Az a levél, amelyben *Dessewffy* tábornok arra kérte Máriássy Jánost, hogy halála után gondoskodjék a feleségéről, Újfalussy Ödön nagybátyjának, Újfalussy Tivadar lőcsei ügyvédnek a birtokában volt, de elveszett és valószínűleg megsemmisült, amikor a szlovákok a házát és az irodáját feldúlták, s őt magát arra kényszerítették, hogy Magyarországra meneküljön.

Máriássy János 1822-ben született Iglón. A magyar honvédségbe ugyancsak az osztrák hadseregből lépett át. 1848 szeptemberében a tiszántúli önkéntes sereg (2. gyalogezred) őrnagya lett. Később az aradi várat ostromolta, s innen vezényelték át a főserehez, *Görgeihez*. Egy hadosztállyal megrohanta és bevette Budavár falait. Hőstettéért – szuronyos puskával maga is a közlegények között harcolt – a II. Érdemrenddel tüntették ki. 1856-ban szabadult ki Olmützből. Ettől kezdve saját birtokán élt, majd nőül vette Dessewffy tábornok özvegyét. 1869-ben az új hadseregbe régi, ezredesi rangján léphetett be. 1878-ban lett altábornagy. 1887-ben vonult nyugdíjba. A budavári honvédemlékmű leleplezésekor sokezres tömeg éltette, köztük még élő honvédtársai.

Dobay József őrnagy a 31. zászlóalj parancsnokaként két ágyúval tartóztatta fel a dicső, bár szerencsétlen vízaknai csatában az ellenséget, miközben Bem kisszámú seregével elvonulhatott. Dobayt e hőstette s általában bátor és veszélyes magatartása Bem kedvenceinek egyikévé tette. Hősiességével tűnt ki a piski hídnál is, s mindvégig Bem hadseregében harcolt. 1852-ben amnesztiával szabadult az olmützi börtönből. Az új hadseregbe ő is ezredesként léphetett be.

A Németvölgyi temetőbe kerültek egy másik negyvennyolcas honvéd ezredes hamvai is, akinek a síremlékét – még az átköltöztetés előtt – Miklós Imre lefényképezte. Ez volt olvasható a márványtömbön: *„Szandi Sréter* Alajos 1848-as honvéd ezredes, országgyűlési képviselő, született 1813, meghalt 1875. márcz." Koponyáját két oldalról is megörökítette a sírtörténész, ahogy sokaknál tette, s kartonjára a következő megjegyzést fűzte: „Korai ifjúságában katonai pályára lépett. 1848-ban – a Nádor huszárok századosaként – századát Csehország legtávolabbi részéről vezette haza a magyar anyaföld védelmére. A hosszú és viszontagságos úton hősiesen küzdött az üldözőkkel. E fegyverténye után hamarosan ezredessé léptették elő, de Görgei visszavonulása után jobb karján olyan súlyosan megsérült – Mindschacht mellett –, hogy fel kellett hagynia a harccal. Világost követően külföldre menekült, távollétében ítélték halálra. Olaszországban egy magyar légió parancsnoka lett *Garibaldi* mellett. 1867-ben tért haza szülőföldjére. Szilárd jellemű ember volt, derék hazafi. A képviselőházban a Függetlenségi Párt soraiban küzdött haláláig."

Petrarca írja egy helyütt: „Ha már viharban s háborúban éltem, / haljak meg békén, és ha ittlakásom / nem volt dicső, legyen elköltözésem." A Németvölgyi temetőben pihenő negyvennyolcas hőseink esetében is így remélhettük. Csakhogy amíg például a rádió a '30-as években, Buda bevételének napján mindig megemlítette Máriássy János nevét, addig mára sok minden feledésbe merült. Sok minden? A százötvenedik évfordulón csak a *nevük* felemlegetéséért emelünk szót.

Kő András

Hegyaljai tiltakozók és a tokaji jó híre

Tüntetés, kilátásba helyezett polgári engedetlenség, feljelentés, ügyészségi óvás, fellebbezés, aláírásgyűjtés melette, aláírásgyűjtés ellene, állásfoglalás, felszólítás, csatlakozás, nyílt levél a miniszterelnöknek – röviden így lehetne összefoglalni az utóbbi napokban a monoki akkumulátorfeldolgozó üzem létesítéséről szóló híreit. Az utolsó esemény a szerda délutáni szerencsi tüntetés volt, ahová huszonhárom településről több százan érkeztek. A történet folytatása hétfőn várható, amikor az Észak-magyarországi Környezetvédelmi Felügyelőség előreláthatóan választ ad az üzem létesítéséhez kiadott környezetvédelmi engedély ellen érkezett fellebbezésre. Megfigyelők szerint a felügyelőség nem fogja visszavonni saját, április elején keltezett engedélyező határozatát.

Százmilliós tétel

Pintér István igazgató azzal jelentette be a döntést, minden körülményt alaposan mérlegeltek. Szinte biztosra vehető, hogy az ügy a másodfokú hatósághoz, a Környezetvédelmi Főfelügyelőséghez kerül. A tiltakozó a történelmi borvidék tiltakozó gazdái szerint valószínűsíthető, hogy még a Legfelsőbb Bíróságot is megjárja majd a feldolgozóüzem aktája.

Ha csak az üzemet létesítő Perion Rt. vissza nem lép. Ami nem túl valószínű. Részben azért, mert a monoki telephely kialakítása már eddig is több százmillió forintjába került a részvénytársaságnak. Részben pedig azért, mert a kétmilliárdos beruházáshoz kapott 660 millió forintos állami támogatást a monoki beruházás terveivel nyerték meg.

Más kérdés, hogy a 37-es főúton tartott első tüntetés után a Perion Rt. vezetői azt nyilatkozták: a lakosság akarata ellenére nem fogják megépíteni az üzemet. E nyilatkozat után kéttucatnyi település ajánlott területet a leendő üzemnek. A Perion vezetői néhány lehetséges helyszínt fel is kerestek, Kéri József vezérigazgató azonban lapunk érdeklődésére tegnap egyértelműen hangsúlyozta: Monokon kívánják megépíteni az üzemet. Hozzátette: a Perion minden jogszabályt betartva járt el, és ettől a jövőben sem kíván eltérni. Ha vissza kell vonulniuk Monokról, a beruházást meghiúsítók ellen kártérítési igénnyel lépnek fel, amelyet az elvesztett befektetések és az új helyszínen szükséges vizsgálatok, tanulmányok költségei határoznak meg. Ennek összege ma még nem ismert, a nagyságrendet jelző nullák száma azonban sejthető: százmilliós tételről volna szó.

Szerda délután, a szerencsi vár udvarán a „Hegyalja nem eladó, ólompénzre sem váltható" felirat alatt már a tüntetés első szónoka kilátásba helyezte, hogyha törvényes úton nem sikerül megakadályozni az akkumulátorfeldolgozó megépítését, a polgári engedetlenség eszközeitől sem riadnak vissza. A hallgatóság tapsolt.

Támogatók és ellenzők

Egy monoki fiatalember, Stumpf István arról nyilatkozott, hogy a faluban már 400 aláírást gyűjtött össze az akkumulátorfeldolgozó ellen. Amiben nem a tiltakozás ténye az újdonság, hanem az, hogy már a monokiak is megosztottak a kérdésben. Az első, még februárban tartott tüntetésen ugyanis az derült ki, hogy a monokiak támogatják az indulásnál 200, később pedig 500 munkahelyet jelentő üzem megépítését. A környező településeken élő, 15 ezer borosgazda és a nemzetközi piacon összességében milliárdos forgalmat elért borkereskedő cégek pedig a tokaji bor jó hírét (azaz piacát) féltik az évi 22 ezer tonna használt akkumulátort és háromezer tonna ólomhulladékot feldolgozó üzemtől. Februárban még tisztának tűnt a képlet: a monokiak akarják a beruházás megvalósulását – ezt korábban falugyűlésen is kinyilvánították –, a környező településeken élők ellenzik.

Stumpf István erre most Szerencsen azt mondta: az 1400 monoki választópolgár közül négyszázan aláírták a tiltakozó ívet. Hozzáteszi: a faluban az üzem mellett is gyűjtenek aláírásokat. Van olyan lista, amelyre az orvosi rendelőben, és van olyan, amelyre az ebédet kihordó embereknél lehet feliratkozni.

A tizenhét borforgalmazó céget tömörítő Tokaj Reneszánsz Egyesület főtitkára, Egyedi András szerint az ellenzők legfőbb érve még mindig az, hogy az üzem puszta léte is tönkreteheti a tokaji bor hírét. A várható ólomkibocsátással kapcsolatban azonban különféle adatok is napvilágot láttak: a burgonyát és a cukorrépát féltő gazdák is megmozdultak. A monoki önkormányzat szerint a környezetvédelmi hatástanulmány értékeit meghamisították, emiatt a polgármesteri hivatal a szerencsi ügyészségen feljelentést tett. Az ügyészség feljelentéskiegészítést kért, a rendelkezésre álló információkat sem az eljárás megindításához, sem a nyomozás megtagadásához nem találták elégnek.

Közben a Borsod-Abaúj-Zemplén Megyei Főügyészség helyt adott a Tokaj Reneszánsz Egyesület beadványának, és óvást emelt az Észak-magyarországi Környezetvédelmi Felügyelőség egy márciusi határozata ellen, amely az ügyben illetéktelen félnek minősítette a borforgalmazókat. Ennek a lépésnek a jelentősége abban állt, hogy megfosztotta a fellebbezés lehetőségétől a borkereskedőket. Az ügyészség óvása után a Tokaj Reneszánsz Egyesület mégiscsak illetékessé vált a monoki akkumulátorfeldolgozó ügyében, és azonnal megfellebbezte a környezetvédelmi engedélyt. A fellebbezéshez egyébként négy környékbeli önkormányzat (Bekecs, Legyesbénye, Megyaszó és Tállya), valamint a Levegő Munkacsoport is csatlakozott. Szerdán, a Föld napján négy további zöld szervezet fejezte ki tiltakozását az akkumulátorfeldolgozó megépítése ellen.

Távoli békekötés

A szerencsi tüntetés szervezőivel együttműködő Tokaj Reneszánsz Egyesület vezetői – akik ügyeltek arra, hogy a demonstráción ne politikusok nyilvánítsanak véleményt – találkozót kértek Horn Gyulától, hogy kifejthessék: véleményük szerint a borvidék 30 kilométeres körzetében miért nem szabadna hulladékfeldolgozó üzemet építeni.

Történt mindez április 17. és 24. között.

A szemben álló felek aligha számíthatnak közeli békekötésre.

Romhányi Tamás

sofa nyílászáró rendszer

Gyilkosság ítélet nélkül

Felmentésében bízik az etióp gyanúsított

A várakozással ellentétben mégsem hirdetett ítéletet Hailu Beteselase Etsegenet etióp diáklány 1992. szeptemberi meggyilkolásának ügyében tegnap Debrecenben a Hajdú-Bihar Megyei Bíróság. Dr. Balla Lajos bíró újabb soron kívüli szakértői vizsgálatot rendelt el annak megállapítására, hogy kié lehet az Etsegenet táskáján, illetve a gyilkosság helyszínén, a Kossuth Lajos Tudományegyetem parkjának kövezetén talált vérminta.

Dr. Balla Lajos bíró 1997 szeptemberében a gyilkosság körülményeit reprodukáló éjszakai, helyszíni tárgyalást is elrendelte. Akkori kérdésemre a bíró azt válaszolta, hogy a helyszíni tárgyalás nem szokatlan a bírósági munkában, az etióp diáklány meggyilkolásának ügyében pedig sorsdöntő lehet. Az 1997. szeptember 30-án lefolytatott éjszakai helyszíni tárgyaláson az 1992. szeptember 21-ről 22-ére virradó éjszakán szolgálatban lé-

VALÓDI ÁLHÍREK

Jelcin elnök fél sikernek nevezte tokiói útját, minthogy az ottani parlament nem szavazta meg Kirijenkót japán miniszterelnöknek.

Vladimír Meciar tegnap beleavatkozott saját belügyeibe.

Az Alkotmánybíróság alkotmányellenesnek találta dr. Vörös Imre alkotmánybíró szerénységét, hogy nem szeretné családjában örökletessé tenni a talárt.

Egy mátészalkai bírósági tárgyaláson a fegyőr elfoglaltsága miatt az unokahúga tartóztatta le a bírónő lánya által elítélt bűnöző jelenlevő sógorát.

Politológusok figyelemre méltónak tartják, hogy egy csütörtöki kampánygyűlésen Orbán Viktor két centivel hosszabbat ígért, mint Horn Gyula.

Dr. Kökény Mihály népjóléti miniszter sajtóértekezleten nyugtatta meg a lakosságot, hogy a Vészhelyzet csak a magyar TV 1-en szűnik meg, a kórházakban folytatódik.

Miután tudományosan bizonyított tény, hogy a szarvasmarhák által kibocsátott gázok metántartalma károsítja az ózonréteget, a hazai környezetvédők tüntetésen követelték, hogy Nemcsók János mondjon le.

A Stadler labdarúgócsapatának következő mérkőzésén az elsőfokú bíróság döntése alapján az esetleges tizenegyest kilenc évre mérsékelik.

Selmeczi Tibor

A tükeség dicsérete

A díszkút anyaga természetesen Zsolnay-porcelán MTI-FOTO

A tüke szó Pécsett azt jelenti: őslakos. Hogy pontosan mikor használták és mikor írták le először a pécsiek, azt eddig még senki sem derítette ki. Vélhetően a múlt században honosodott meg a fenti tartalommal ez a kifejezés Baranya székhelyén. Tüke – eredetileg – csak az lehetett, aki Pécsett született, és három generációra vissza tudta vezetni pécsi gyökereit. No és ráadásként „szőleje" is volt a városban.

Az, hogy egy tükének szőlője legyen, kijátszhatatlan követelménynek számított, hiszen a tüke szó a tőke pécsies kiejtéséből eredt. Ahogy a szőlőtőke belekapaszkodik a Pécs fölé emelkedő lejtők köves talajába, úgy kapaszkodik bele a pécsi őslakos családi gyökereivel a város múltjába, és e gyökereken keresztül magába szívja szűkebb hazája értékítéletét és elvárásait.

Egykoron a világ minden magára adó városában és falujában rangja volt a tősgyökerességnek. A jelenség magyarázata egyszerű: a tősgyökeres ember neveltetését, tulajdonságait, szakmai talentumát, anyagi helyzetét helybéli társai jól ismerték, és ez alapján építettek vagy nem építettek rá. Egy őslakos bármit tett, felelősséggel tette, neki volt ugyanis anyagi és erkölcsi vesztenivalója: ha rosszul sáfárkodott, nemcsak a vagyonát veszíthette el, de azt a bizalmat és megbecsültséget is, amelyet a famíliájának több nemzedéke szerzett magának egy település közösségének szeme láttára.

Persze ha valaki túlhangsúlyozta tősgyökerességét, abban volt kisebbségi komplexus is, hiszen évszázadokon át sokan azért maradtak valahol őslakosok, mert nem volt tehetségük, erejük, bátorságuk és lehetőségük máshová menni. A röghöz kötöttséggel sújtott emberek igyekeztek erényt kovácsolni hátrányukból. Az is érthető, hogy az őslakosok bizalmatlansággal fogadták a később betelepülteket, a „jöttmenteket", hiszen korábban nem lehetett tudni, hogy egy idegennek.miért kellett elhagynia előző lakhelyét.

Mozgékony társadalmunkban leértékelődött a tősgyökeresség. Ezért meglepő, hogy Pécsett épp most tartották fontosnak a tükeség dicséretét. Vasárnap felavatták a Tüke-díszkutat Pécs belvárosában. Az öttagú tervezőcsapat által megálmodott szökőkút kerek medencéjének közepén stilizált szőlőtőke emeli magasba gyümölcsfürtjeit. A kút anyaga – természetesen – Zsolnay-porcelán. A tükeség emlékhelyének ötlete a Pécsi Polgári Kör tagjaitól származik. Hogy a díszkút tízmillióból megépülhetett, ahhoz pécsi magánszemélyek és cégek adományai és felajánlásai kellettek.

Mostantól – akárcsak az avató napján – folyhat majd a bor a medence peremén csapra vert hordókból a város jeles napjain. E célból hordótartó idomokat szereltek a medence oldalára. Igaz, nem annyira pécsi bor folyik a tükekút szélére rögzített hordókból, mint inkább villányi és siklósi. A pécsi szőlők javát ugyanis a terjeszkedő város elnyelte, kiirtotta az utolsó évtizedekben. Így azt egy tükétől ma már nem lehet elvárni, hogy szőlője legyen Pécsett. Mellesleg azt sem várják el tőle, hogy pécsi nagyszülőkre hivatkozzék.

Kerényi János, a polgári kör alelnöke úgy véli, hogy az számít tükének, aki pécsinek vallja magát, és tenni tud a városért. Ha valaki nem tehet többet, csak annyit, hogy elsétál a kúthoz, leül a szélére, azután elméláz a város múltján, és hagyja, hogy átjárja őt Pécs varázsa, akkor azzal már megtette a magáét.

Ungár Tamás

Déja vu

Vannak korszakok, amikor az emberekből az eszményekért való lelkesedés, a társadalom közös érdekeinek tisztelete kiveszik. Mindenki a mának él, a holnappal nem törődik, csak az anyagi előnyökre gondol, közben a nemes törekvéseknek közönnyel fordít hátat. Sehol sem látunk jeles államférfiakat, politikusokat kiemelkedni, akik lelkesítenék a fáradt tömeget. Nincsenek tudósaink, akik föllyokat, durván bánnak az ügyfelekkel. És nem félnek a büntetéstől, hiszen magas protektorok állnak a hátuk mögött.

A korrupció olyan, mint a polip, a százkarú szörnyeteg. Ahová elér, mindent kiirt. Odáig jutottunk, hogy nem tudjuk megkülönböztetni a bűnt az erénytől. Veszedelmes az az út, amelyen ma haladunk, mert ez az út az örvényhez, a pusztuláshoz vezet. Friss, egészséges levegőre

Vallási ünnepek és népszokások februárban

Februárban már igencsak benne van a tavasz ígérete, reménye. Szép, archaikus magyar neve e hónapoknak böjt előhava. A meteorológiai elnevezése télutó, a csillagászati szerint pedig a halak hava. A római katolikusok és az ortodoxok február 2-án ünneplik az Úr bemutatását a templomban, e nap Gyertyaszentelő Boldogasszony, Szűz Mária megtisztulásának is ünnepe. A népi hagyományok szerint február 2-án szentelték meg azokat a gyertyákat, amelyek a bölcsőtől a koporsóig elkísérték az embert. Szalaggal átkötött gyertyát vittek a szentelésre, a szertartás után megtérvén otthonukba, kereszt vagy szentkép mellé akasztották a szentelt gyertyát.

A görög katolikusok február 2-án ünneplik meg Jézus találkozását Simeonnal. A népi időjósok e napon fürkésző, tágra nyílt szemmel figyelték a medvét, hiszen ha kicammogott a bundás koma a barlangjából, és a nap is sütött, bizony a koma megijedt az árnyékától és visszabújt alvó vackába.

A hiedelem szerint, ha ez így történik, akkor hosszú télre kell még számítani, a hideg, borongós gyertyaszentelő viszont korai tavaszt ígér.

Február 3-án van a balázsolás napja. Eredete a következő: a harmadik században élt Örményországban Szent Balázs püspök, aki egy özvegyasszony halszálkától fuldokló fiát mentette meg, ennek emlékére terjedt el a keresztényi világban a Balázsáldás szertartása. Hazánkban e napon érdekes szokás divott - itt-ott még ma is -, az almaszentelés. A megszentelt almákat a torokfájósok gyógyítására használták fel.

Február 4-e Veronika napja. A keresztjét cipelő Jézusnak e jámbor asszony nyújtotta kendőjét, Jézus hálából a kendőn hagyta arca lenyomatát. Veronika kendőjét a Nagyhéten felmutatják a Szent Péter Bazilikában.

Az angol-száz kultúrkörből terjedt el a Valentin nap, magyarul Bálint napja. Valentin napján a szerelmesek kis ajándékokkal lepik meg egymást, a kedves ünnep február 14-én van.

Február 24-én töri a jó Mátyás a jeget, ahogy a népi mondóka mondja: „Mátyás tör, ha talál, ha nem talál, csinál." A római katolikus híveknek Mátyás apostol ünnepe is e nap.

A báli szezon legemelkedettebb hangulatú napjai február végére esnek. A nagyböjti időszakhoz közeledvén sűrűsödnek a táncos mulatságok, hiszen rövid idő múlva igencsak tiltott gyümölcs lesz a táncos mulatozás.

Szüle Zsolt

Február vasárnapjai

A görög katolikus egyház a húsvét előtti nagyböjtöt sajátos módon készíti elő. Négy vasárnapot szán erre, s az idén mind a négy vasárnap február hónapra esett.

Az első vasárnap az ekkor felolvasott evangéliumi történetről: a vámos és a farizeus vasárnapja nevet kapta.

A második vasárnap neve: a tékozló fiú vasárnapja.

A harmadik vasárnap neve: vajhagyó vasárnap. A böjt fokozatos bevezetését szolgálja, mivel régen a nagyböjt idején nemcsak zsíros és húsos eledellel, hanem tejes étkekkel sem táplálkoztak.

A negyedik vasárnap neve: húshagyó vasárnap. (Nyugati elnevezés szerint ez a farsangvasárnapnak felel meg.) Az utána való hétfőn (és nem szerdán!) beáll a nagyböjt. Sok faluban éjfélig e vasárnapon még bál volt, ennek a ruszin neve: pusztenya. A szó magyar jelentése: megengedni, vagyis abban az értelemben, hogy most még lehet!

S. L.

Böjti étrend

A görög katolikus egyházban már február 23-án beköszönt a nagyböjt, két nappal korábban hamvazószerdánál, mely a római katolikusok nagyböjtöt kezdő napja. A nagyböjt régen igen szigorú volt, a görög egyház híveinek három böjti napot ír elő: hétfő, szerda és péntek. Sokan a többi napokon is böjtöltek. Vidéken még ma is akad néhány idős ember, aki egész nap semmit sem eszik vagy főtt ételt nem fogyaszt. A régi böjt szerint nem fogyasztottak zsíros, húsos, tojásos és tejes ételeket. Ma már csak a szerda és a péntek böjti nap a nagyböjti időben, hústól való megtartóztatással - a római katolikusoknál csak a péntek- s az igazán komolyan vett böjti rend csak a böjtöt kezdő hétfőre és nagypéntekre van előírva, a római katolikusoknál az egyik nap a hamvazószerda. Az is különbség, hogy a római rend szerint háromszori étkezés van egy jóllakási lehetőséggel, míg ilyen megkötést a görög egyház nem ismer.

A görög katolikusok körében vannak sajátos böjti ételek. Nézzük meg egy kedvelt ételnek az elkészítését: tisztán lisztből rántást pirítanak, savanyúkáposztalével felöntik, karikára vágott főtt burgonyát helyeznek bele. Szerepet kap a böjti étrendben egyébként a héjában főtt, meg az olajban kisütött krumpli. Rántott levest és bablevest is fogyasztanak. A tésztákat tojás nélkül készítik. Csemege gyanánt szerepel a pattogatott kukorica, meg a főtt, mákos kukorica. Eredeti böjti édesség a mézben főtt, dióval, aszalt gyümölccsel vagy mazsolával ízesített búza. Ennek érdekes a neve: kolliva. Benne rejlik a magyar kozösség szó. Némileg a régi ételáldozatra emlékeztet. Ma inkább halotti megemlékezéseken fogyasztják, de ez nem véletlen, mert a nagyböjt folyamán vannak a halottak szombatjai (melyek a nyugati eredetű halottak napjának felelnek meg).

dr. Sasvári László

A Rózsák terei Szent Erzsébet templom hírei

Február 12-én csütörtkön 14 órától várjuk idős és magányos híveinket a plébániára örömeik és bánataik megosztására, közös imára és énekre. Felkínáljuk szeretetünket minden jószándékú embernek. Az egyházközség farsangi összejövetele lesz 21-én, délután a kicsiknek, este a felnőtteknek az Evangélikus Kollégium Rózsák terei épületében. Hamvazószerdán, 25-én megkezdődik a nagyböjti idő. A szentmiséken hamvazkodás lesz. Hamvazkodni lehet majd a március 1-i, vasárnapi szentmiséken is. Szerettel várjuk a házasodni készülőket a plébánián. Felnőtteknek hittan van keddenként 18.45-től, szerdán biblia óra, ugyancsak a felnőtteknek. A templom énekkara szívesen lát új tagokat, jelentkezni a plébánián lehet.

Kóristákat keresnek

Bach: János passio, Handel: Messiás, Mozart: Requiem, Haydn: Teremtés, Pergolesi: Stabat Mater, Kodály: Missa Brevis.

Ezeknek a műveknek az éneklésére vár új tagokat a VII., Rózsák téri Árpádházi Szent Erzsébet templom Carmine Celebrat kórusa. Jelentkezés a próbákon, minden hétfőn és csütörtökön 19 órakor a Dob u. 107.-ben, a Kisebbségi Önkormányzat előadótermében, Zimányi István karnagynál.

TEREINK ÉS UTCÁINK NÉVADÓI

Vörösmarty Mihály

Köznemesi családban született Vörösmarty Mihály, 1800. december 1-jén, a Fejér megyei Pusztanyéken. Gimnáziumi tanulmányait Székesfehérváron és Pesten végezte. 1824-ben ügyvédi vizsgát tett. 1825-ben első nagy eposzával, a Zalán futásával a reformkor legnagyobb költői közé emelkedett.

1826-ban feladva nevelői állását, Pestre költözött, 1828-1832 között a Tudományos Gyűjtemény című folyóiratot és melléklapját, a Koszorút szerkesztette.

1837-ben Wesselényi Miklós és Kossuth Lajos perének idején írta meg híres költeményét a Szózatot. Hatalmas irodalmi munkássága, többek között szótár és nyelvtan készítéssel is foglalkozott, fordított, színműveket és könyvbírálatokat írt. 1837-1843 között a kor vezető kritikai és irodalmi folyóiratát, az Athenaeumot szerkesztette Bajzával és Toldyval. Tagja lett az 1841-ben megalakuló Nemzeti Körnek, amely a haladó politikai, irodalmi és művészeti mozgalmakat támogatta, Petőfi első felismerője, korai költeményeit, javaslatára a Nemzeti Kör adta ki.

1843-ban megnősült, Bajza sógornőjét, Csajághy Laurát vette feleségül. Nászajándékként 17 éves menyaszonyához írta a Merengőhöz című költeményét.

Vörösmarty lelkesedéssel fogadta március 15-én az ifjúság forradalmát, beválasztották a Közcsendi Bizottmány tagjának. Tagja lett a sajtó útján elkövetendő visszaélések, s kihágások megbírálására rendelt ideiglenes bizottságnak is.

A felelős minisztérium kinevezése után Eötvös József vallás- és közoktatásügyi miniszter felajánlotta a költőfejedelemnek a pesti egyetem irodalmi tanszékének vezetői tisztét, amit ő nem fogadott el.

Megválasztották képviselőnek, Bácsalmás liberális képviselőjeként vett részt az országgyűlésen. 1848. július 22-én megszavazta, hogy az ország katonai támogatást nyújt a király és az olasz nemzet közötti béke megteremtésében. Petőfi átlátta e lépés tragikus következményeit, verset írt Vörösmartyhoz címmel, amelyben kíméletlen véleményét mondta ki:

„Nem én téptem le homlokodról,
Magad tépted le a babért."

1849-ben Kossuth Lajos a kegyelmi törvényszék bírájának nevezte ki. A kormányt követte Debrecenbe, Szegedre, Aradra. A világosi fegyverletétel után Bajzával együtt Aradon, Szatmárban és Biharban bujdosott. 1850-ben Pesten jelentkezett a haditörvényszék előtt. Ügyének elrendezéséig szabadon engedték, néhány hónap múlva kegyelembe részesítették. Családjával visszavonult a Fejér megyei Baracskára, majd Pusztanyékre. 1855-ben kedélybetegen költözött vissza a fővárosba, ahol 1855. november 19-én elhunyt. Halála országos gyász volt, húszezer ember kísérte ki a Kerepesi temetőbe. Emlékét utcanév őrzi az Erzsébetvárosban.

Pilinyi Péter

Gólyák és az elektrotechnika

Az Erzsébetvárosi Helytörténeti Klub vezetősége 1998. február 11-én, szerdán 17 órakor a Kazinczy utca 21. szám alatti (Dob és Wesselényi utca között) Elektrotechnikai Múzeumba hívja a kedves érdeklődőket.

A múzeumban sok élményben, meglepetésben lesz részük.

Megtudhatják többek között, hogyan segítik a villamos művek a gólyák új fészekrakó szokásait. Arra is „fény derül", hogyan vált az elektromosság az emberiség közkincsévé, és ebben milyen kiemelkedő szerepe volt a magyar mérnököknek.

A múzeumot bemutatja: Iglódi Miklós tárlatvezető.

A látogatókat köszönti: dr. Jeszenszky Sándor, az Elektrotechnikai Múzeum igazgatója.

Kerámiával díszített épületek Erzsébetvárosban (I.)

A múlt század második felében változott az építészek szemlélete és elterjedt a vakolatlan, tégla homlokzatú házak építése, majd a polikrom, színes homlokzat is tért hódított. E két változás a kő helyett igényelte a mázatlan (terrakotta) és a mázas (majolika) kerámia díszítő elemeket.

Kezdetben a díszítő elemeket, a díszítő-épületkerámiát több budapesti épületszobrász készítette. A pécsi Zsolnay-gyár először 1875-ben szállított terrakota díszítő elemeket a Szkalnitzky Antal tervezte, Fechtig báró számára épült palotához (VIII., Bródy Sándor u. 2.). Nem sokkal ezután Pécsett készült a Várkert-bazár terrakotta és majolika díszítése. A kezdet után mind több építész alkalmazott terrakotta és majolika díszítést az épületen. Eleinte főképpen a középületeken alkalmazták a kerámia díszítést, de lassan-lassan a magánépíttetők is alkalmazták szerényebb mértékben. A mai Erzsébetváros területén is található Zsolnay-kerámiával díszített épület. Az erzsébetvárosi Zsolnay épületkerámiával díszített épületek sorát az Almássy tér 7. számú ház nyitja meg (1888). Az épület második emeleti ablakai alatt reneszánsz nőfejes tondók (tondo = kerek festmény, vagy relief (olasz)) és reneszánsz mintás majolika-mázas betétek vannak.

Jelentős munka volt a Szent Erzsébetről elnevezett plébániatemplom (1893-1897), melynek északi bejáratai feletti timpanonok az Utolsó ítéletet, Szent Erzsébet halálát, Szent Erzsébet csodatételét ábrázolják. A bejáratokat virágmintás terrakotta szegélyezi. A főbejáratok feletti rózsaablak, az azt körülvevő díszítés a négy evangelista szimbólumával és a felettük álló Magyarország Nagyasszonya Szent István és Szent László között, két oldalt egy-egy térdelő angyal, Budapest és a történelmi Magyarország címere a baldachinokkal. A templomban színezett majolika kálvária képek láthatók a gyár öttornyú jelével.

Mattyasovszki Tamás

A Rózsák terei Szent Erzsébet Templom egyik timpanonja

ZSOLNAY - KERÁMIA

Békebeli idők

Zsolnay-kiállítás az Ipaművészeti Múzeumban

Mintha ismét elölről kezdődne a történelem GÁRDI BALÁZS FELVÉTELE

Békebeli világot élünk. Budán Rónai, Pesten Zsolnay, Fülep Lajos biztosan találna a két tárlatban kifogásolnivalót, de legalább annyira örülne nekik, hiszen ifjúkora modernjeiben érezte leginkább a jövőt, s az Csontváry, Rippl-Rónai, Lechner volt – Lechnert pedig éppen olyan nehéz elképzelni a Zsolnay-féle pirogránit fal- és tetőborítás nélkül, mint Gaudit a maga kerámiája nélkül vagy Barcelonát Gaudi nélkül.

Békebeli. Erről a szóról gyerekkoromban – háború után – azt hittem, a második világháború előtti évtizedre vonatkozik. Nem is egészen értettem, miért neheztel az akkori „alaptanterv" azokra az időkre. Azóta megtudhattuk, hogy talán nem is volt már két világháború, csak egy, de az harmincéves, sőt kicsit még több is, abban az évszázadban, amely 1914 nyarától 1989 nyaráig tartott. Igaz, az előtte való évszázad meg a francia forradalommal kezdődött, együtt tehát éppen kijön a kétszáz év. Az időszámítást úgyis a pápák szokták eldönteni: a XX. század is vatikáni sugallatra kezdődött 1900 első napján, azért lesz vége 1999 szilveszterén. (Aki nem hiszi, olvassa el Karinthy Frigyes gyerekkori naplóját.) De a század a pápától függetlenül is akkor kezdődött, vagy az előző akkor kezdett hajrázni: 1900-ban jelent meg Freud *Álomfejtése,* lett világsiker Párizsban a szecesszió és a metró, Max Planck kifejtette atomelméletét, felrepült a Zeppelin – és az elhunyt Zsolnay Vilmos, a kísérletező örökségét átvette fia, Zsolnay Miklós, az új kor hőse, a „művelt üzletember..., aki a gyár termelését mindenek előtt a teljes kihasználtság, az elérhető legnagyobb nyereség szempontjából ítélte meg" (Hárs Éva). Mintha most, a millennium centenáriumán, ismét elölről kezdődne a történelem... Remélhetőleg nem egészen elölről.

A „békebeli minőség" tehát azt jelentette félszáz évvel ezelőtt, hogy valódi. Nem abban a korban készült, amikor a magányosan maradt patkány nem tud Pesten öngyilkosságot elkövetni, mert a patkánymérget is hamisítják (így írja Heltai Jenő kesernyés sanzonja ama harmincegy éves háború első nagy csatáinak idejéből). A Monarchia területén elhelyezkedő nagyvárosok építészeinek – nemcsak Lechner Ödönnek – és a híresen gyors tempóban fejlődő iparnak egyaránt sokat termelő Zsolnay-gyár nem megszállott, elképzeléseikért a nyomort is vállaló művészek csapata volt, hanem tisztes üzletembereké, akik e viszonylag kicsi ország viszonylag széles polgári rétegének minden ízlésbeli alrétegét készséggel kiszolgálták, mert valóban úgy vélték, mindig a vevőnek van igaza. Ezért gyártottak kissé unalmast, szokványost is – mint mondjuk a mai Zsolnay Rt. a maga kobalt-aranybarokk-modern edénycsaládját –, de, s ezért nem lehet őket eleget dicsérni, szívesen helyet adtak a zseniális műveknek is. Nem csupán Rippl-Rónainak, hanem más, ma már kideríthetetlen nevű művészeknek.

Az egyik vázába valósággal beleszerettem, olyan franciás, olyan színes, olyan korai gauguines, 1898-ból – csak tudná valaki, ki volt a dekorátor! De amit csinált, az az volt, ami „a modern ember szellemét betölti és idegeit izgatja". Így írt *A Hét* a korszerű művészetről. Rippl-Rónai biztosnak mondható és valószínűsíthető tervei is ilyenek – igaz, akkor ő még úgyszólván francia volt.

Annak persze aligha örülne a szigorú Fülep Lajos, hogy a jórészt magángyűjtemények anyagát – talán utoljára – közönség elé táró kiállításnak nincs katalógusa. Így nem csupán arról van szó, hogy Csengey Éva értő rendezésének nincs dokumentuma, hanem arról, hogy a jövő kutatói alig hasznosíthatják az eredményeket. Kiállítás katalógus nélkül olyan, mintha leforgatnának egy filmet, és nem volna pénz a „muszter" megvágására.

Székely András

A kialkudott polgárosodás

Tőkés Rudolf két magyarországi forradalomról

A könyvhéten jelenik meg Tőkés Rudolf A kialkudott forradalom című könyve. A testes munka, amelyet két esztendeje adtak ki először angolul a nagy tekintélyű Cambridge University Pressnél, most némileg kibővítve lát napvilágot a Kossuth kiadónál a Magyarország 2000 rendezvény támogatásával. Az 1956 óta Amerikában élő politológus professzor nem kevesebbre vállalkozott, mint az 1957–1990 közötti magyarországi változások értékelésére úgy, hogy a hazánk iránt érdeklődő külföldi társadalomtudományi szakemberek számára is érthetőek legyenek, egyszersmind újat mondjanak a magyar közönségnek. Hogy mit jelent munkájának címe, arról beszéljen a mű. Eszerint 1988 és 1990 között a különféle nemzetközi és itthoni változások nyomán két kialkudott forradalom is végbement Magyarországon. „Az első forradalmat a két szuperhatalom tette lehetővé, és ez adott lehetőséget a Szovjetunió visszavonulására a túlzottan kiterjesztett globális – és politikailag egyre tarthatatlanabb kelet-európai – hadállásaiból... A második forradalmat... Magyarországnak mind a hatalomból távozó, mind a hatalomba bekerülő elitje vezette és vitte eredményre."

Történelmünk alapproblémája a túlélés CZAGÁNY BALÁZS FELVÉTELE

– Az ön művének címe és tartalma egyaránt arra utal, hogy a magyar történelemnek megkerülhetetlenül fontos mozzanata az alku, a kompromisszum. Ebben az értelemben históriánk szerves részének tekinti a Kádár-rendszert is?

– Én úgy látom, hogy nem Mohács, netán Trianon óta, hanem igenis ezer esztendő óta alapproblémája a magyar történelemnek a túlélés kérdése. Ahhoz, hogy itt „magyar módra" élni lehessen, folyton alkudozni kellett. A magyar társadalom, és benne a mindenkori magyar elit, mindig arra várt, vagy azért küzdött, hogy a nemzet végre saját elhatározása alapján tudjon a sorsáról dönteni. Innen nézve Magyarország NATO-tagsága lehet az a garancia, amely ezt a millenáris bizonytalanságot megszünteti. Ez teszi lehetővé, hogy hazánk végre csakugyan beilleszkedhessék az európai közösségbe.

Nemzeti felelősségérzet

– Kérem, kísérelje meg röviden jellemezni azt a több mint három évtizedet, amely könyvének tárgya.

– 1956 történelmi vízválasztónak mondható. Mert a térségben csupán itt, Magyarországon történt meg az, hogy a nép összefogott az értelmiséggel, és mindent vagy semmit alapon szállt szembe elnyomóival. Egyszóval itt forradalom volt. Ennek a terhével kezdett politizálni Kádár.

– Ha jól értem azt, amit ön a könyvében ír, nagy a jelentősége annak, hogy Kádár magyar kommunista volt.

– A Kádár-féle ideológia roppant érdekes keverék. Van benne népiesség, nem voltak tervei egy piacgazdaság működtetésére. Hiszen a „népiek" a lelkük mélyén antikapitalisták. Képteleneknek bizonyultak a mindennapos kemény jogállami követelmények teljesítésére. A demokratikus ellenzék igyekezett ugyan beilleszkedni a polgári demokráciába, ennek az igyekezetnek viszont az lett a legnagyobb eredménye, hogy a Demokratikus Charta révén lehetetlenné tették az Antall-kormányt.

– Ha jól értem, az ön társadalomkutatói rokonszenvét az úgynevezett reformértelmiségi, más szóval reformkommunista réteg bírja.

– Mi tagadás, ez a helyzet. Olyan emberekkel, olyan társadalmi szereplőkkel rokonszenvezek elsősorban, akik nem nagyon ideologizálnak, hanem közgazdasági, jogi meg egyéb területeken igyekeznek előre vinni a társadalom sorsát. És akkor ki is mondom: nézetem szerint a mai Magyarországon a humánértelmiség nagyobbik részének a társadalommal kapcsolatos mondandója egyre inkább érdektelenné válik. Bizonyára elhamarkodva, de mégiscsak kijelentem: a mostani választások a szakértelmiségnek, a hivatásos politikai osztálynak a felértékelődését fejezik ki. Egyúttal a humánértelmiség leértékelődését, amely egyre kevesebbet tud kifejezni a mai magyar társadalom előtt álló problémák közül.

– Újból kérdezem: az úgynevezett reformszocialista csoportokat tartja a legjelentősebbnek a rendszerváltó erők közül?

– A Kádár-rendszer legnagyobb teljesítményének azt tartom, hogy ebben az

– Ön meglehetősen népszerűtlen szerepre vállalkozik. Könyvében Antall József eléggé kisszerű figura Kádárral szemben. A sok magyar problémát érintve, egyebek között azt hozza fel Kádár javára, hogy az MSZMP első embere soha nem akart tizenötmillió magyar első titkára lenni.

– Antall József a Homo Kadaricus vagyis a Kádár-rendszer által kinevelt polgár foglya volt. Ugyanúgy, ahogyan a Horn-kormány is.

– Vajon az új kormány is a kádárizmus foglya lesz-e?

– A legnagyobb mértékben. Amikor láttam a Fidesz választási programját, igen szimpatikus dokumentumot volt szerencsém üdvözölni. Kivéve a gazdasági programot. Bizony ez a legteljesebb demagógia. Hét százalék évi növekedés? Remélem, erről annak rendje-módja szerint elfeledkeznek. Az én reményem az, hogy a két nagy párt, tehát a Fidesz és az MSZP majd megfelelő helyen találkozik. Azt hiszem ugyanis, igen sok a közös érdekük. Rengeteg tárgyalás zajlik majd a két párt között. Diszkréten, zárt ajtók mögött, ahogyan az a polgári demokráciákban általában történik. Hiszen mindkét párt érdekelt abban, hogy az ország a Nyugathoz csatlakozzék. Az igazán nagy kérdés majd az lesz, miként tud ez a két nagy párt a Bokros II.-csomag kérdésében megegyezni.

Fidesz–MSZP páros

– Mit ért ön a Bokros II.-csomagon?

– Nehéz erről röviden beszélni. A dolog lényege: a magyar egészségügyben,

Zsolnay

Napi Magyarország

• 1998. augusztus 1., szombat

Az eozinmázas fajansz ma is világsiker

A zseniális Zsolnay

A múlt század vége kedvezett a nagy egyéniségeknek. Ezek közé sorolható a századfordulón elhunyt *Zsolnay Vilmos* is, aki sikeres nagykereskedőből képezte át magát kísérletező kedvű keramikussá és gyártulajdonossá. Persze, az a kor is tele volt buktatókkal, egyéni kudarcokkal éppúgy, mint általános gazdasági válságokkal. Mégis, bámulatos utólag eltűnődni azon, hogyan tudta Zsolnay előnyére fordítani még a hátrányokat is, vagy hányszor kezdte újra, fáradhatatlanul. Ebben rejlett sikerének egyik titka! A másik is szorosan összefüggött ezzel: a naponta megújuló, töretlen szorgalom, a szüntelen fejtörés, a törekedés a jobbra, a kitartó munka. A harmadik, talán a lépéstartás kora legfrissebb tudományos eredményeivel és gazdasági újításaival, amit egy szóval úgy is fogalmazhatnánk: a világszínvonallal. Bámulatos, ahogyan a földrésznyi Osztrák–Magyar Monarchia legtávolabbi városai mellett a kontinenst behálózza üzleti kapcsolataival, Londontól a Balkánig vagy a mediterrán vidékig. Elképesztő az is, hogy a nagyipari kerámiagyártástól az egyedi dísztárgyakon át a dinnyetermesztésig és bortermelésig, ezeknek külföldi forgalmazásáig, mi mindennel volt képes foglalkozni egyszerre, nem feledkezvén meg laboratóriumi receptkönyvének kiteljesedéséről sem.

Mindez az Iparművészeti Múzeum mostani kiállításán jutott eszembe, amelyet a szecessziós Zsolnay-kerámiáknak szenteltek, és szeptember végéig láthatja a közönség a háromszáznál is több műtárgyat az intézmény saját anyagából, valamint hazai és külföldi magángyűjteményekből. És azt – ugye? – nem is kell mondanunk, hogy a reprezentatív tárlatnak helyet adó épület külső és belső borítását, dekoratív díszét szintén a pécsi, családi manufaktúrának köszönheti. Hiszen a falburkolat fagyálló pirogránitból készült, a cseréptető majolikamázas – akárcsak a fedélzeti díszek plasztikus formái –, az előcsarnok pedig színjátszó eozinmázas, a millenniumi bíborlüszter borítja.

Az eozint egyébként német földön fedezték fel 1873-ban, és a sajátságosan színváltó festéket a görög „hajnalpírról" keresztelték el. Zsolnay Vilmos Pécsett a múlt század utolsó évtizedében dolgozta ki porcelánmázas alkalmazásait, és hamarosan Európa-szerte a szecesszió jellegzetessége lett. Attól nem kellett félni, hogy két egyforma tárgyat készítenek, mert ezt eleve lehetetlenné tette a kézműves munka, másrészt a mázak keverésének és felvitelének, valamint magas hőfokú égetésének sokfélesége.

A tipikusan szecessziós dísztárgyak reneszánsza évtizedek óta tart világszerte. A hajlított szalaghoz hasonló kecses fülek a vázák és a korsók oldalán éppoly kedveltek rohanó korunk emberének vitrinjében, akárcsak a törékeny, egymáshoz simuló tulipánkelyhek a száz évvel ezelőtti, másik századvégről. Ezért mostanában újra gyártják Pécsett – többé-kevésbé pontos hasonmások formájában –, és az aranykort idéző „Hajnal"-kollekciót sikerrel forgalmazzák a határon innen meg a határokon túl. Legalább ekkora a kereslet a már messziről szembeszökő – mert annyira karakteres – fali dísztálak iránt is, amelyek eredeti példányait annak idején a híres kaposvári mester – *Rippl-Rónai* – tervezte az Andrássy-grófok felkérésére. A Zsolnay-stílus folyamatos megújulási készségét a kortárs tervezőnő – *Nagy Márta* – falirelief-tervei igazolják tavalyról és az idei évből, mint variációkat tulipán-témára...

A műkereskedelemben fogalommá vált az eozinmázas Zsolnay-fajansz, amelyet rendszeresen viszontláthatunk a patinás bécsi Dorotheum árverésein éppúgy, mint a császárváros turistaattrakciónak számító régiségvásárán, minden hét végén, az Am Hof piacán. Grazban egy május végi licitáláson egy népviseletbe öltözött hímző lányka arasznyi figurája, aranylózöldes mázzal (8672-es modellszám) 15000 schillingről indult, míg egy zöld levelekből formált talpon álló piros tulipán kupa (*Kulcsár Brigitta* szignójával) – valamivel kisebb méretben – 4000-ről startolt, ugyanakkor, ugyanott. Ezzel egyidőben egy bécsi aukción egy 1950-es években készített sakkészletet 2000-ről indítottak, s végül 5500-ért értékesítettek. A határokon túl a Zsolnay-tárgyak iránt nemcsak nosztalgiázó, külföldre szakadt hazánkfiai érdeklődnek előszeretettel.

Budapesten legutóbb a Vígszínházban, a Kieselbach Galéria június 12-i képaukcióján szerepelt egy tucatnyi Zsolnay-kerámia – be-tétként –, amelyből néhány megmaradt ugyan az elsősorban festményre orientált közönség speciális érdeklődése miatt, de egy századfordulós „ökörszemes" vázát bíbor mázzal 220000 Ft-os kikiáltási áron értékesítettek, egy vele egyidős, arasznyi tulipánt *(Kopás Nagy Mihály terve)* 120000-ről 650000-re vitt fel a heves licitálás, míg egy kék-arany színű, hal formájú váza *Sikorszky Edétől* 350000-ről 380000-re értékelődött – ugyancsak az 1900-as évek tájáról.

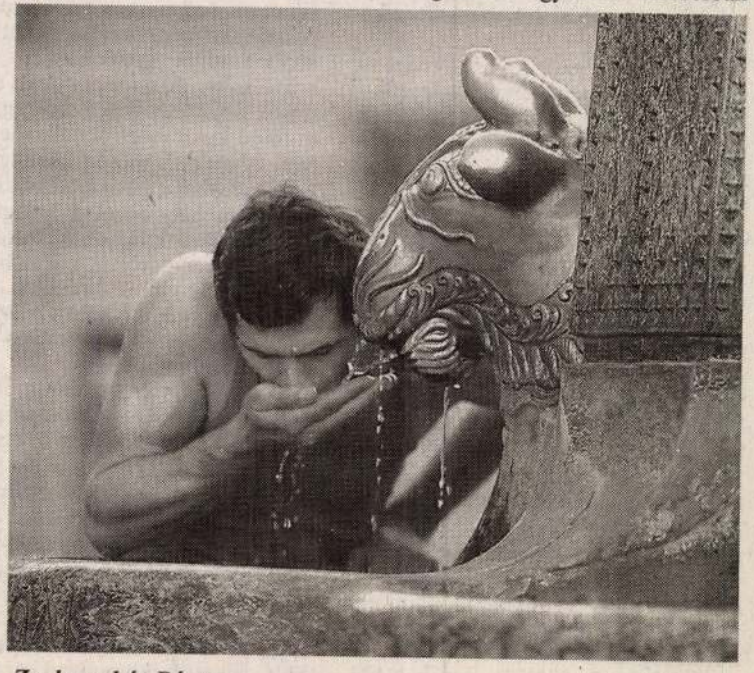

Zsolnay-kút Pécsett FOTÓ: ARCHIV

WAGNER ISTVÁN

Sci-fi és politika

A szétesés láncreakció

Váratlan ébredtem arra, hogy a science fiction nem olyan ártatlan, amilyennek hiszem. Meghökkentő felismerés volt. Először a remekül szerkesztett, spanyol Nueva Dimensionban, aztán a francia Fictionban, majd Bergier nemzetközi folyóiratában, a Planéte-ben találkoztam a közlem 1968 második felében. Két névsort közöltek azonos bevezetővel, s valószínű, hogy a hírt valamelyik fontos talán a SFWA, az amerikai SF írók szövetsége küldte szét a világba. A vietnámi háborúról volt szó Akkortájt, szinte a lázadás határán járó viták rázták meg az USA lakosságát, tüntetések követelték a kiv a katonák hazatérését. Ekkor szólaltak meg a kormánypárti science fiction írók, a „héják". Fizetett hirdetésekben kimondták, hogy Vietnámban kell maradni, folytatni a háborút. Hetvenketten írták alá, köztük Poul Anderson, Fredrick Brown, Hal Clement, Robert Heinlein, Jack Wi ismereteim szerint kiváló szerzők. Gyorsan választ kaptak. „Ellenezzük az Egyesült Államok részvé a vietnámi háborúban". Alatta nyolcvankét aláírás. Asimov, Bradbury, Delany, Dick, Ellison, Leiber, Silverberg, Wilson, tehát a „galambok", egyik jobb író, mint a másik.

A közlemény szemüveget biggyesztett szerkesztői orromra. Hiszen ezek politizálnak. És akkor ennek írásaikban is ott kell lenni. És ott is volt. A távoli jövő világűrben játszódó eseményei a Földön játszódnak és a jelenben. Tehát a Marslakó nem marslakó, az Andromeda-köd nincsen fényévekre, a XXVIII. század konfliktusai a Wall Streeten is történhetnek, idegen bolygók háborúi a földi atomháborút jelképezhetik.

Ezen gondolkodni kellett. Világossá vált, hogy a tudományos-fantasztikus irodalomra is érvényes, amit a történelmi, társadalmi regények mondanivalójáról gondolunk. A képzelet elképesztő messzeségekbe vihet, de a környező világ kemény valóságától elszakadni nem tud. Ott volt tehát a sci-fiben a politika. Elgondolkozóvá, izgatottá tett a felismerés. Erről, gondoltam, hallgatni kell.

Hallgattam is.

Csak később vált világossá, hogy ezt az összefüggést, fent, a „magasban", nálam korábban megsejtették, hiszen mindent gyanakvással figyeltek, éberebbek voltak, mint én. Különben a science fiction a három T-ből a tűrés és tiltás között lebegett, mint görög isten a vizek felett. Nem láttam a mélyből a magaslatokra, hírekért nem tudtam a csúcsokra mászni. Igaz, hogy a hallgatás olykor többet mondott egy politikai szónoklatnál. Végül a gyakorlat segített.

Külső szerkesztője voltam a kiadónak, én válogattam a Kozmosz sorozathoz a kötetek anyagát, ezt átadtam az illetékes szerkesztőnek, aki végül, több hónap után engedélyezte a megjelenést. Történt egyszer, hogy barátom, *Boglár Lajos*, a dél-amerikai indiánok életének kutatója és remek ismerője, hazatért Brazíliából, és elhozta az argentin *Jorge Luis Borges* fantasztikus novelláit. Tudtuk, hogy egy másik kiadó fiókjában ott vannak a kötetek, de a szerkesztő nem mer hozzájuk nyúlni. Akkor pedig kiadjuk, gondoltam, és munkához láttunk. Elkészült a terv a remek írások ismertetésével. Aztán egy napon a főszerkesztőhöz hívtak. Felkészültem. A megbeszélésen közölték, hogy Borges fasiszta, tehát kiadhatatlan. Erre elővettem batyumból a Világirodalmi Lexikon több kilós első kötetét, felolvastam a szerzőről írt elismerő szöveget. Ellenfeleim elnémultak. Borges „Körkörös romok" kötete megjelenhetett. Igaz, hogy később számos írónk lefasisztázta Borgest.

Hasonló történt az emigrált *Mircea Eliadéval*, a zseniális román íróval és vallástörténésszel, akit Bukarestben csak átkoztak. Érdekes volt a svéd írónő, *Karin Boye* „Kallokain" című könyvének esete. Az írónő fiatalon kommunista volt, a nemzetközi Clarté mozgalom főtitkára. A sztálini hamis perek hatására depressziós lett, 1940-ben megírta félelmetes antiutópiáját, majd 1941-ben öngyilkosságba menekült. Sikerült könyvének szovjet kiadásából példányt szerezn tattam, megjelenését jav szen antiimperialista írás egy kábítószerről szól, ar lam használ a gyanúsítottak kihallgatásakor. Mindent bevallanak, mint *Bucharin*. Később egyik fontos szervezet párttitkára ordítva követelte a megjelent szovjetellenes könyv betiltását.

Ötleteim nem mindig sikerült megvalósítanom. Moszkvában találkoztam a *Sztrugackij*-testvérekkel, megkaptam tőlük a Novij Mirben megjelent „A lakott sziget" című regényüket. Ebben egy földi ember idegen bolygóra kerül, és ez a bolygó tele van büntető lágerekkel. Javasoltam megjelenését. Hozzájárultak, fordítani a kiadó párttitkárnőjének adták. Közben a szovjet sajtóban több tábo meg a könyvet. Fordító felvette a honoráriumot, kesztői" jelentésben meg könyv kiadhatatlan, mert nes. Lehet, hogy hallott a A könyv nem jelent meg,

Fantázia-(b)

Néhány évvel ezelőtt kisebbfajta vitát kavart az és fantasy-irodalmat a hazánkban még csak éppen vadkapitalista viszonyai közé lökte, azzal a felkiá szüksége támogatásra, azt a kiadók saját üzleti e függvényében bocsássák a

Nem vitatható, hogy a döntésben volt némi ráció, bár, talán, mint az ilyen döntéseknél általában, nem ártott volna a finomabb disztinkció, mert sajnos az „utcai" irodalomban is működik a kontraszelekció. Arra azonban mindenképpen alkalmasak voltak ezek a viták, hogy egy röpke pillanatra az irodalmi élet fontos szereplőivé váljanak a science-fiction és fantasy-művek. Az előbbiről itt és most aligha kell bővebben beszélnünk, hiszen ma már a tudományos-fantasztikus irodalom nagy nevei ismerősen csengenek sok olvasónak. Nem ilyen kedvező a helyzet, ha a fantakülönböző népek mitológiájának elemeit sének szándékától egy

ZSOLNAY

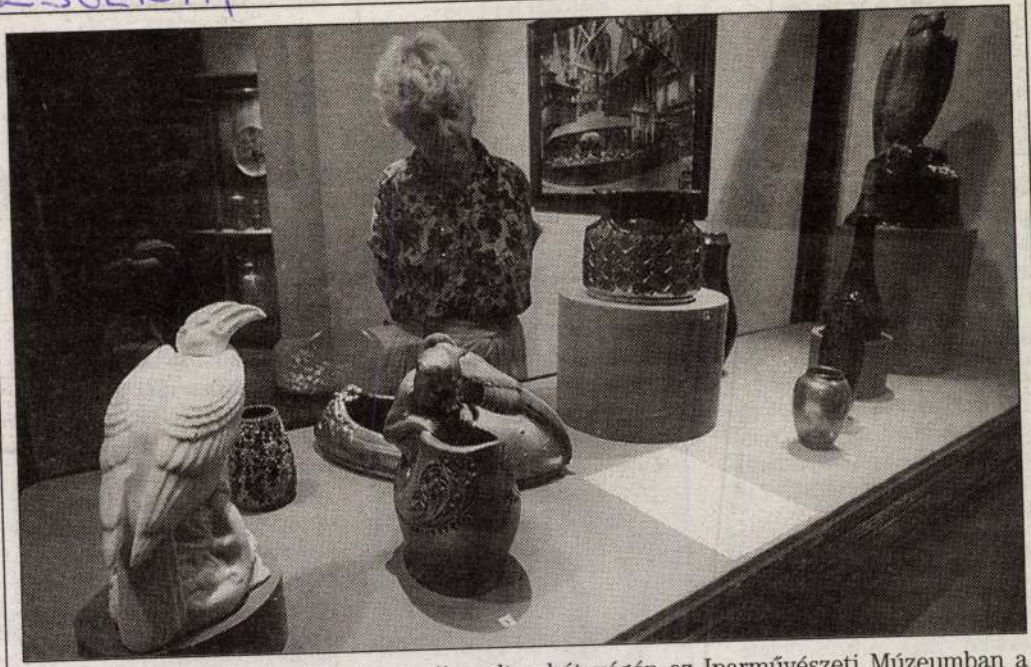

Porcelánkiállítás. Sok látogatója volt a hét végén az Iparművészeti Múzeumban a Zsolnay Porcelángyár termékeiből összeállított kiállításnak, amely az alapító, Zsolnay Vilmos születésének 170. évfordulója alkalmából várja a vendégeket. FOTÓ: FEB/KALLUS GYÖRGY

1998.08.17. Nógrád Megyei Hírlap

VEGYES

1 tonnás, új gépjárműre aug. 24-től munkát keresünk. (Munkásszállítás, áruterítés.) 06-32/312-214, 06-20/611-281.

Főiskolás hallgató külön bejáratú, bútorozott szobát keres Salgótarjánban szept. 1-jétől. Érdeklődni tel.: 06-1/376-93-66.

Kisbuszrendelés! 32/310-852.

Készítők, viszonteladók figyelem! Eladók, raktárkészlet felszámolása miatt egyben, rendkívül alacsony áron, rövidáruk. Érdeklődni: 06-32/312-214, 06-20/611-281.

Redőnyök, napellenzők árengedménnyel! 32/441-985, 32/312-141.

Szécsény vagy vonzáskörzetében sürgősen albérletet keresek. Tel.: 32/389-122 vagy 32/370-493.

Kútfúrás, kútásás! 32/442-768.

GAZDÁLKODÁSI-ELŐADÓI

munkakör betöltésére.

A pályázathoz csatolni kell:
- iskolai végzettséget igazoló okiratot,
- szakmai önéletrajzot.

A megbízás feltétele: min. középfokú végzettség.
Bérezés: a köztisztviselők jogállásáról szóló törvény szerint.
A pályázatot az önkormányzat jegyzőjéhez kell benyújtani 1998. augusztus 24-ig.
Az állás betölthető: 1998. szeptember 15-től.
Érdeklődni a fenti címen, munkaidőben a 32/450-450-es telefonszámon.

(50422)

Apróhirdetésekkel kapcsolatos információkkal készséggel állunk rendelkezésére.

32/416-455 *215-ös mellék*

lentést – mondta Miszori István. – Mivel hatósági jogkörrel

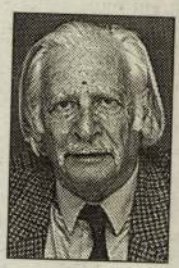

Lapo

A szilva-, a ringló-, az alma- és körtefákról idő előtt lehullanak a férges és a rosszul megtermékenyült gyümölcsök. Ezeket nem szabad a talajon heverve hagyni, mert belőlük sok kártevő rajzik ki és veszélyezteti a következő évi termést. A hullott gyümölcsöt fel kell szedni; ha valamennyire érett, akkor érdemes edényben összegyűjteni és cefrét készíteni belőle, amelyből később pálinkát lehet főzetni.

A cefretartályt tartsuk félárnyékos-árnyékos helyen és a felgyűlő anyagot olykor keverjük át az erjedés egyenletessége

készítették. A porcellánplasztika terén már bebizonyította az üzem abbeli képességét és akaratát, hogy valami újat hozzon a mázfeletti technikában. Csúcspontjára jutott gyártási fejlődésük, mikor Krog mester tanítványát, Thorkild Olsent kötötték le, aki teljesen a gyár emelésének szentelte talentumát. Ekkor áttértek a szürke porcellán előállítására. Kísérletezés közben rájöttek a szürke, krakelírozott porcellánra is, ami döntő volt a mázfeletti díszítés fejlődésére. Észrevették, hogy ezen az anyagon rendkívüli szépségű hatások érhetők el aranyfelrakás által. Fokról fokra annyira jutottak az anyag felett való uralkodásban, hogy tetszésszerinti finomságokban tudták kihozni a krakelírozást, amelyhez azután igazodott a művészi dekoráció. Fejlődésükben világosan látható a törekvés az egyszerűség és tartózkodás iránt, hogy dominálljon maga a porcellán, ami mint anyag olyan szép, hogy bátran nélkülözheti a tarka színekkel való pazar díszítést. Ekkor készült az első étkezőkészletük, amely a fehér porcellánmassza szépségét érvényesülni hagyó, nemes formájú, néhány arany vonallal és állatmotívummal tartózkodóan díszített remekmű lett. Ez — minden kritika kimondta — egyedüli joggal viselheti »A porcellánszerviz« egyszerű, de sokatmondó titulusát. 1925-ben elvitte Párizs Grand Prix-jét!

Készítik a kőedényt is, ami a fazekasművesség produktuma és a kerámiafajták rangsorában a porcellán és a faience között áll. Ezt az át nem tetsző agyagkészítményt nagyon szeretik a dán művészek, gazdag lehetőségei és a színes mázak felvételére alkalmas volta miatt. Minden kerámiai készítmény között a »Steinzeug« az, amely legkorábban lépett fel nemesített formákban. Krog és famulusa, Engelhardt mérnök fáradhatatlanul próbálkoztak, eleinte csak öblös edények készültek, később kezdtek foglalkozni a szobrászati lehetőségekkel. Megnyervén munkatársnak a nagyhírű Kund Khyn-t, nagyot lendült törekvésük. Khyn műveiből gyönyörű gyüjteménye van a gyár múzeumának. Még nagyobbszerű eredményeket értek el, mikor megnyerték Nordström keramikust, aki pár év alatt egy új masszát produkált; egy eddig ismeretlen, nagyszépségű és nagyrabecsült kőedényfajta lett az eredmény, az edények sima, nemes formája készült belőle, különféle színű mázzal, világosszürkétől a legmélyebb feketéig, hol foltosan, hol madártojásszerűen spriccelve, majd sötéten felhőzve. A művész főérdeklődése mégis a vörösmázak felé fordult s azoknak utolérhetetlen mestere. Az általa készített vázák, tányérkák, dobozok a drágakövek fényhatásaival vetekedvén, jött az idea azok nemes érebe való foglalására, ami szépségüket és hatásukat csak fokozná. Rögtön lekötötték a legkiválóbb fiatal aranyművesüket, Thylstrup-ot, aki gyorsan beleélte magát különleges feladatába.

Nagy érdeme a gyárnak, hogy soha semmi költségtől vissza nem riadva, igyekezett minden tehetséget megnyerni munkatársul, és a legpazarabb fizetés is a legnagyobb üzleti eredményeket érte, a könnyelműségnek látszó befektetés busás kamatot hozott.

A kőedény fejlesztése Bode Willumsen szobrásznak nemes ambíciója. Alakjai, vázái új felfogásukkal hatnak. Specialitása, hogy a homályos barna mázat fehérrel vonja át, amivel eddig nem ismert hatásokat hoz ki.

Új életre keltették a bisquit-et is, ezt a régi idők óta nagyrabecsült produktumot. A gyár alapításának idején Thorwaldsen műveit reprodukálták. A kemény, márványt imitáló anyag nem felelt meg és a gyártás abban maradt. Most sikerült új összetételben, mely lágy, színe gyöngén sárgás, kellemesen tompított fénye gyönyörű változatokban csillog. A gyüjtők érdeklődését erősen felköltötte.

A dán királyi porcellángyárban Clement és Engelhardt mérnökök már a nyolcvanas évek közepén tisztán tudományos célból kísérleteztek, hogy különböző anyagokat különböző hőfoknál kristályosodni hagyjanak. Érdekes eredmények szülték az ötletet, hogy effajta anyagokat a porcellánmázhoz vegyítsenek és kiderült, hogy az anyag a mázban kikristályosodott. Lassan olyan hatásokat értek el, amilyent eddig nem ismertek. A kristályok mint szeszélyes rajzú jégvirágok hatoltak a váza mázának felületébe és bontották ki színjátékukat. (Ezzel később nálunk Zsolnay is próbálkozott.) Természetes, hogy ezeket is csak korlátolt számban készítették, hiszen a gyár kémikusának jelentése szerint egy égetésnél 10—20 vázából (több nem férvén a kemencébe) a legjobb esetben 1—2 sikerül. Ezt a technikát forszirozva született az opál-, a macskaszem-, az egérbőr- és a kígyóbőr-máz. A két utóbbira, melyek közül az egyik szürkében, a másik kékben készül, jellemző egy bizonyos szín-krakelírozás, amely viszont önmagában összeolvad, annyira hogy a felület egyenletesnek és símának látszik. Ezeknek a mázaknak gyönyörű hatása tisztán technikai tünemény, de a gyár eredményesen törekedett arra, hogy amennyiben lehető, uralkodni tudjon ezeken a véletlen hatásokon és a műtárgy egy meghatározott helyén fejlessze s így díszül felhasználja.

Mindez azt bizonyítja, hogy a dánok világhíres gyára újabb fejlődési utakat keres, művészei a legelsőbbrangút produkálják, vegyészei eredményesen kutató elmék és az európai keramikusok között ők a vezető helyre küzdötték fel magukat.

ROZSNYAY.

súlyánál fogva legalább is az általános kép szempontjából le fogja tompítani a kisebb fülkék belső berendezésének esetleges fogyatkozásait.

A Budapesti Nemzetközi Vásár ugyanakkor, amikor a kiállítási anyag művészi elrendezésének szempontjait figyelembe veszi, nem fogadhatott el olyan általános kiképzést — nevezzük azt uniformizáltságnak vagy bármi másnak — amely ellenkezik a szakszerűséggel. Ezért döntött a decentralizálás elvének érvényesülése és a kis cégek egységbefoglalásának terve mellett.

KANICS MIKLÓS
műépítész,
a B. N. V. művészi előadója.

A KOPENHÁGAI DÁN KIRÁLYI PORCELLÁNGYÁRRÓL

A kerámia az utolsó évtizedekben nagy fejlődésnek indult. Az olasz Ginori, Kiel, Karlsruhe, a thüringiaiak csupa nemes árúkkal látják el a folyton emelkedő keresletet. De mindenekfelett vezet mostanság a Dán királyi porcellángyár. Érdekes, hogy a százados évfordulók ennek a gyárnak történeti fejlődésében milyen határvonalakat jelentenek. A XVIII-ik századdal lényegileg lezárult Müller és Luplau alapító munkája, az első ragyogó periódus; a XIX-ik század Schon és Krog letörülhetetlen bélyegét viseli. A XIX. század elején a Franciaországból importált empire formáira fektetik a fősúlyt, a XX-ik század kezdetén az anyag tanulmányozása az, ami a gyár termelésében a nagy eltolódásokra és új alkotásokra alkalmat ad. Még nem elég hosszú köztünk és a legutolsó művészi produktumok között lefolyt idő arra, hogy már végleges ítéletet alkossunk ez évek fejlődési útjáról; de nines kizárva, hogy a régi keramikus művészetnek, a távol Kelet- és Egyiptoménak átfogó ismerete nagyban hozzájárult ahhoz, hogy a dán művészek szemét felnyissa, milyen terjedelmes fogalom a kerámia, hogy milyen sokoldalú anyagot bírunk a porcellánban. A stúdiumok alapján a fejlődés eme fokára jellemző, hogy a gyár vezetői és művészei mindig közös törekvéssel és szoros együttműködéssel oldották meg feladataikat és ezt a tényt nem lehet elég magasra értékelni. A mostani direktor, Fr. Dalgas mondja egy levelében, hogy élénken emlékszik egy multszázadvégi diskurzusra, mely közte és a gyár egyik művésze között folyt és abban a megegyezésben végződött, hogy akkori termelésükkel — a mázalatti festés — még nem játszották ki utolsó kártyájukat. Ez a megállapodás visszhangzott benne akkor is, amikor 1902-ben igazgatója lett az üzemnek és azóta is folyton csak ezzel a problémával foglalkozik, küszködik. Egy évvel előbb már azon munkálkodtak, hogy új eljárásokat keressenek a kőedény gyártására. A nagyszerű Krog tanár és kémikusa: Engelhardt mérnök eredményesen próbálkoztak a grés-vel. Dalgas vezetése alatt céltudatosan kezdték a mázfeletti festésű porcellán készítését, melyre az igazgatót egy sèvres-i látogatása inspirálta. Ezzel a módszerrel régen is dolgoztak ők, igazi művészetet produkálva, de az lassan-lassan hanyatlott, egészen alacsonyrendű kézműáruvá fajult, nem volt bennük semmi a munkáskéz szeretetéből, az anyag megértéséből, amiknek pedig nyomát kell hogy viselje az igazi műalkotás. Első dolguk volt használhatóvá tenni az üzem első művészei által csinált modelleket. De amikor ezeket a régi módon mázfeletti festéssel akarták díszíteni, kiderült, hogy képtelenek kihozni a régi gyönyörű színeket, amelyek annyira jellemezték a gyár készítményeit egy évszázaddal azelőtt. Utánozták hát az ősök eljárását, az egyszerű alapanyagra azok receptjével készült festéket használtak és utánozták ugyanazt a primitív előállítási módot. Az eredmény csodás lett, sikerült a régi színeket minden ragyogó pompájukkal kihozni. 1906-ban rendezte a gyár első kiállítását új dolgaiból, kisplasztikai tárgyaik — Martin és Hansen mestermunkái — teljesen meghódítottak minden hozzáértőt. Ezek között volt egy sorozat, — dán nemzeti viseletű alakok — amely mint abszolút művészet és kultúrhistóriai dokumentum, nagyjelentőségű. Ebben az időben nyerte meg a gyár Henninget, a híres szobrászt. Még római tartózkodása alatt modellált egy kis figurát, melyet egy tanulmányúton járó művésze a gyárnak meglátott s rábeszélte Henninget, a reprodukálás jogát adja el nekik. A kis szobornak olyan sikere volt, hogy alkotóját lekötötte az üzem. Azóta egy egész sereg figurin került ki mintázófája alól, csupa apró műremek, mázfeletti festéssel. A nagy munka, mellyel előállításuk járt, magyarázza meg, hogy csak korlátolt számban

A pécsi Zsolnay-gyár.

Az Iparművészeti Társulat a pécsi műcsarnokban rendezett karácsonyi kiállításán porcelánvázákat állított ki.

Budapesti Hírlap, 1928. dec. 2.

a pécsi Zsolnay-gyár.

A régi Műcsarnokban rendezett Iparművészeti Társulat kiállítására elküldte tárgyait.

Magyarság, 1928. dec. 2.

durva deszkából készült kecskelábú

48. Ereklyemuz.

L és lábai megvasalvák.

asztalra könyökölve és fejét megtámasztva
~~ki~~ 3 alkezét csipőjére tette L Haja, szemöl-
barna. Nyakkendőjét csokorra kötötte, mel-
ján a gombok és gombházak ezüstből valók,
~~A durva deszkából készült asztal kecskelá.~~

3 cm.
rczi emlékek muzeumából (107/95. No 163).
-iki 14985 sz. leirat alapján (159/96).

612

Zsolnay-gyár

ÚJ KERÁMIA. Néhány igen finom edény, apró grés-szobrocska került a kezünkbe nemrégiben: a Zsolnay-gyár új modelljei, mellyel a kerámia barátait lepte meg ez a kitünő gyár. Markup, Lux és Zsolnay-Mattyasovszky kisplasztikai modelljei után égették agyagba e szobrocskákat, amelyeknek nemcsak kecses, teljesen anyagszerű elgondolása, hanem igen finom máza is a tervezők és a gyár szerető

gondosságának bizonysága. Mindez talán csak egy lépés a Zsolnay-gyár megújhodó tevékenységéhez, mely fiatal vezetőinek kegyeletes feladataiból fakad. Kiváltképen most lehet erre számítani, amikor szerte a világon egy új kerámiai reneszánsz van kifejlődésben. Ha csak a szomszédos Bécsbe tekintünk is, ott is a változatos és ötletes példák ezreivel találkozunk a különböző műhelyek agyagégető kemencéi körül. Nemcsak vitrinbevaló tárgyak, hanem egész a monumentálisig fokozott használati tárgyak is kerülnek ki ezekből az iparművészeti telepekből. Gyertyatartók, edények, vázák, szökőkutak s a kerti architektúrának mindenféle díszei egész az életnagyságú szobrokig — a színes kerámia ezernyi ötletességét tárják fel. Általában ezt az új porcellán- és agyagmunka-irányt a barok formagazdagsága, a színek és csillogó felülethatások festőisége teszi pompázatossá. Könnyű megjósolni, hogy a legközelebbi építészeti fellendülés is nagyon széles teret fog adni a polychrom épületkerámiának és így egy régi, nemes iparnak közeli feltámadásával kell számolniok azoknak a művészeknek, akik az égetésre szánt agyag szépségei iránt fogékonyak.

Magyar Iparművészet
1926. 126. l.

Eozin edények.
Készültek a pécsi Zsolnay-gyárban

Magyar Iparművészet

1899.

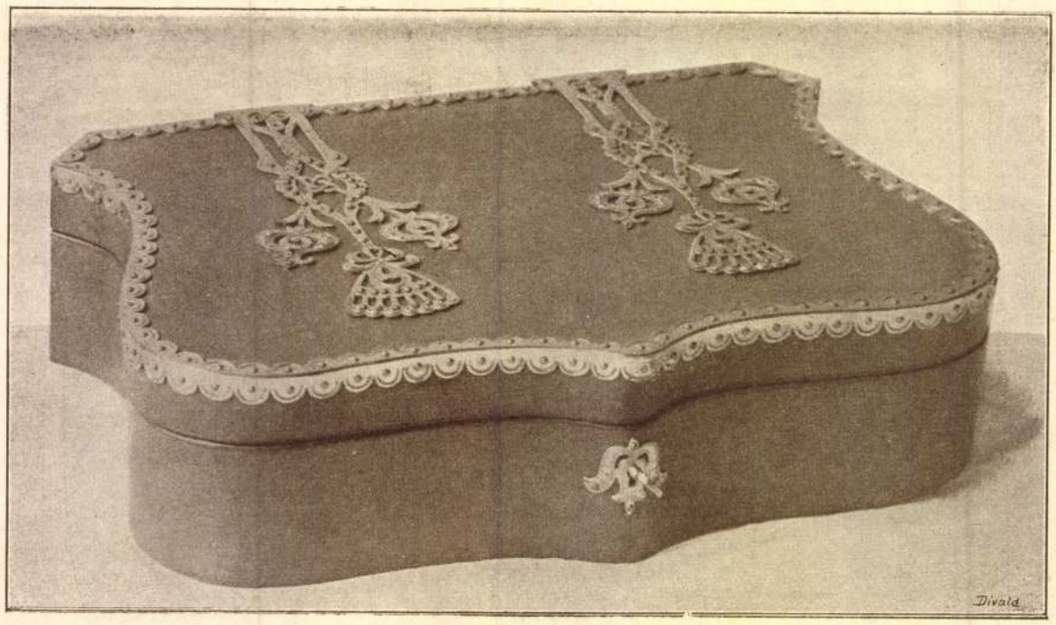

Ékszer-doboz.
Tervezte: Hirschler M.
Készítette: Wlček J. és Vandrák L.

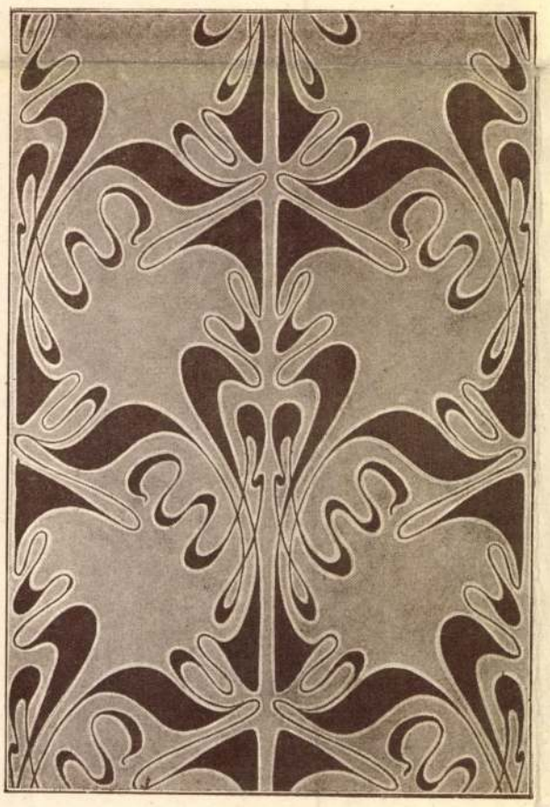

Kárpittervek Horti Páltól.

8. EOZIN-EDÉNYEK. KÉSZÜLTEK A PÉCSI ZSOLNAY-GYÁRBAN.

Zsolnay-gyár

10

10. BRONZ TÉNTATARTÓ. HARASZTI JÓZSEFTŐL.

11

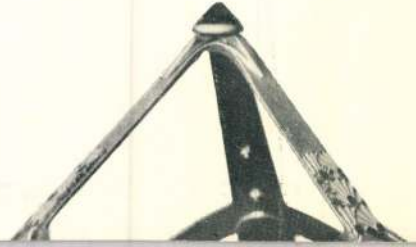

12

Zsolnay gyár

Magyar Müvészet 1925. 2. sz. 53. o.
B. L.: Magyarok Monzában

Pollack Mihály.

Tér és Forma. V. é. f. 1932. 249 l.

* dr. Bierbauer Virgil: Könyvek.

(Ládor Anna: L. Pollack és Pollack Mihály.)

Zsolnay - gós

Magyar Iparművészet, 1900

1/2. sz. 1-21. o.
Diener - Dénes József: A karácsonyi kiállítás.

Zsolnay - zsán

Magyar Iparművészet, 1901

1/2. sz. 1-21.o.
Diener - Dénes József: Az iparművészeti társulat karácsonyi kiállítása.

Zolnay majolika és porcellángyár

Pesti Hirlap. 1879. febr. 3. 4.

Művészeti hírek

Vajna Éva.

Lantos Magazin. 1930. II. évf. 4 sz.
296-300 old.

A Zsolnay-féle fayence-kandalló. (Zsolnay mellszobra Telcs Edétől: előtte cékkancsók fayence-ból.)

években elhunyt Scherres Károly német mesternek egy intim hatásu esti képecskéje, valamint egy Watteaunak attribuált bájos kompozició. A XVI. század levegőjét leheli egy bájos Madonna, mely nyilván egy firenzei mesterműve. Egy részletekben gazdag templominterieur De Witte Emanuel szignált műve. Vermeulentől egy pompás világitási hatást produkáló képet van módunkban bemutatni. Megemlitünk még Poussinre emlékeztető bájos kis gyermek-baccha-náliát és egy harci jelenetet ábrázoló pompás francia skizzet a XIX. század elejéről.

A modern idegenek közül Bayros Ferencnek és Putz Leónak egy-egy sikerült képét emeljük ki.

A grafikai dolgok közül — ezek között szines metszetek — most is sok minden szép került a falra. Ennek bővebb ismertetését a részletes katalogusra bizzuk. Szintugy azét a sok mindenféle iparművészeti antiquitását is, amelynek részletes ismertetésére már nincsen helyünk.

Ismételten hangsulyozzuk, hogy aukcióink jótékony hadicélu működése ezuttal sem szünetel. Ez alkalommal a Háborúban Megvakult Katonák Országos Segitőbizottsága bizott ránk értékes képeket értékesités céljából. Ezek közül kiemeljük Erzsébet királynénak és Őfelségének pompás technikáju nagyméretü kőrajzu arcképeit, nyilván esküvőjük esztendejéből, továbbá Zilzer Antal festőművésznek, kit magát is a világtalanság szomoru sorsa ért, megható ajándékát a vak katonák számára: egy öreg honvéd-veteránt ábrázoló tanulmányfejet, ezenkivül számos ötvösművészeti terméket és ékszernemüt: gyürüket, karkötőket, órákat stb. stb. Reméljük, hogy az ily célra szánt anyag nemcsak vevőre talál, de még gyarapodni is fog. Bármit, amit — akár az árverés alatt — ily rendeltetéssel kapunk, a beküldő által megjelölt célra elárverezünk. E tárgyak árverése az aukció harmadik napján, október 3.-án, vasárnap, déli 12 órakor lesz.

410—451. ZSOLNAY-FAYENCE-OK. — Fayencen aus der Fabrik Zsolnay, Pécs.
A Szent-György-Czéh XXIV. művészeti aukciójáról.

22. CZENCZ JÁNOS: Feketehaju nő. — Johann Czencz: Die Schwarze.
XXIV. Kunstauktion der Sanct-Georgs-Innung.

művészt nem kell bemutatnunk. Az ő finom izlésü dekorativ művészete ismeretes közönségünk előtt. Most csak mint nisi foglyot mutatjuk be őt, akinek azonban, hála Istennek, nem mehet nagyon rosszul a dolga, mert amint irja, módjában van szorgalmasan festegetnie, sőt — bármily csodálatosan hangzik, de ugy van — freskófestésre kapott megbizást a nisi székesegyházban. Most készülő képei bizonyára igen érdekesek lesznek, egyelőre azonban a falainkon levőket ajánljuk látogatóink figyelmébe, melyek a művész dispositiója folytán kerültek hozzánk.

Ugyancsak katonasorban van kiváló művészünk, Czencz János is, kinek ragyogó palettáját ismét több finom alkotás dicséri. A mellette levő falon Koszkol Jenőnek bravuros csendéleteiben, enteriőrjeiben, valamint egy hadi vonatkozásu képében gyönyörködhetünk.

Antik képeink közül fel fog tünni Palma Giovanének és Paolo Veronesenek egy-egy monumentális hatásu kompoziciója, mely utóbbiról a katalogus részben bővebb ismertetést adunk. Rendkivül finom qualitásu az utóbbi

A Gyüjtő. 1915. f. 7
XXIV. aukció

Zsolnay-cég K

A máriafalvi rk.
plébánia-templom
főoltárát, keresztelő
medencéjét, szónékét
Steindl Imre ter-
vei szerint fenti ké-
szítette majolikából-

Velics 1894

77. l-

nyékén ~~[illegible]~~ lévő Virág-
(Hegy~~[illegible]~~ ~~vidék~~ előterében
keresztbe ~~[illegible]~~. ~~Erel~~ Egyikén fiatal ~~[illegible]~~ fa-
a és kissé jobbra nézve. Rövid hajú fe-
, ingujra vetkőzött és nadrágja sötétszür-
két magánosan álló fa ~~között~~ és most fakadó kepez kár-
égboltot világos fehér felhők borítják.
ét sorban:

ZY · KÁROLY
. APRILIS
: 64 c/m.
,8 sz. leirattal. Ára 400 frt.
6633 sz. leirattal kiadatott a pétervári
(573/99), honnan 1900. IV. 9-én ékezett
9: IV. 6-án (14/99), az elszámolás tudomá-
n a 29855 sz. leirattal (277/99).

MDK

Zsolnay-cég

a máriafalvi rk. plébánia-templom főoltárát, keresztelő medencéjét, szószékét Steindl Imre tervei szerint fenti készitette majolikából

Velics 1894. 77.l.

M.D.K.

Zsolnay agyagipar

Erőteljes és jól kimunkált formáju, fehér alapon ultramarinkék mázu, diszkrét fémfényű diszedényeket állitott ki Torinóban.

Cikk: Külföldi lapszemle a torinói kiállitas magyar osztályán.

Magyar Iparművészet 1902. 231-36.l.

Zsolnay

Nagy J. cikke. Nagy.Ipa művészet 1910. 9. sz.

293 l.

műemlék: a földben
építmény, épületrész,
képzőművészeti, iparmü
Nálunk a §ek védelmé l

mak

Zsolnay

cozin kút Pécs

fénykép

Reismann-Örsi Kincses Baranya

Bp. 1963

131. L

MDK

Zsolnay, Pécs

Műcsarnok, 1900. 9.sz. 120-121. l.

L. és Györök kiáll.

MDK

Zsolnay

.

Györgyi K: Az iparm. a párisi kiáll.on. MI 1900.
233-240. l.

M.D.K.

Zsolnay

eozin edények

Györgyi Kálmán: Az Iparmüvészet a párisi kiállitáson
A világ iparmüvészete Párisban . 1900. Szerk. Fittler
Kamill ésGyörgyi Kálmán
Klny. a Magyar Iparmüvészet 1900. évi folyamából 22.1.

MDK

Zsolnay

Pécsett a Mecsekre Zsolnay szines pirogránit anyagból táncoló csoport szobra kerül.

Cikk: Uj szobrok Pécsett.

Pest, 1944.febr.28.

Dear Sir,

I beg to acknowledge receipt of your favour of the 25th inst.

Yours truly,

Feb. 26th, 1914.

LAPKIADÓ VÁLLALAT
SAJTÓFIGYELŐ SZOLGÁLAT
Budapest VII., Lenin körút 9—11
Telefon: 227—651, 221—285

Zsolnay

DUNÁNTÚLI NAPLÓ, PÉCS

1956 JANUÁR 29 NAPLÓ

610

Támogassuk népművészeinket!

Gazdag a mi megyénk. Gazdag — és nemcsak természeti kincsekben, szép tájakban, hanem művészetben is. Kevés olyan vidék van, mint Baranya, ahol ilyen gazdagon, szinte kifogyhatatlan forrásokból bugyogva, törne elő a nép alkotó művészete.

A népi díszítőművészet — fafaragás, szövés, fazekasművészet, — olyan kimagasló művelői élnek köztünk, mint a két Kapoli Antal (az öregebb: Kossuth-díjas), mint Maticsányecz Márkné alsószentmártoni szövőasszony, érdemes népművész, mint Kulutácz Mátyás mohácsi fazekas, a híres mohácsi feketeedények, bendisek egyik készítője. És kívülük hányan és hányan művészek, „névtelen" művészek, anélkül, hogy mások tudnának róluk!

Igaz, akikről tudunk, azokat is kevéssé ismerjük itt a megyében, talán még annyira sem, mint a fővárosban, vagy éppen külföldön. Egy kissé ezzel is úgy vagyunk, mint a Zsolnay porcelánokkal. Mikor a Káptalan utca kettőben a kiállítás megnyitása előtt egyik ismert budapesti múzeológusunk szemlét tartott a sok csodálatos Zsolnay kerámia, porcelán fölött, elmesélt egy történetet. A múzeológus nagybátyja Newyorkban járt a háborút megelőzően és ott a legelőkelőbb utca legdivatosabb üzletének egyik kirakatában egyetlen egy tárgyat látott: egy Zsolnay vázát fekete bársonyon. Ez az egy darab volt az egész kirakatban, más semmi. Alatta pedig egy tábla hirdette: „Ez valódi Zsolnay-porcelán!"

Nos, valljuk be, hogy mi közel sem értékeljük ilyen nagyra szűkebb hazánk fiának alkotását, csak egyszerűen tudomásul vettük: ilyen van. — Igy vesszük tudomásul azt is, hogy vannak remekmívű népművészeti tárgyaink, naprólnapra újabbak és újabbak születnek, hogy vannak neves és kevésbé neves népművészeink, de ismeretükre már nem törekszünk. Pedig elsősorban nekünk, a megye lakosainak kellene ismernünk és támogatnunk őket. Ez természetesen nem jelenti azt, hogy a baranyai népművészek nem élveznek semmiféle támogatást. Az országos kiállítások, a pályázatok ösztönzik őket, a jutalmak, rendelések biztosítják jónéhányuknak az anyagi alapot, a munkájukhoz szükséges nyersanyagot, eszközöket is megkapják.

Mindez azonban nem elég. Nem elég azért, mert a népművészeknek csak egy kiválasztott — bár kétségtelenül legtehetségesebb rétegét — érinti, nem elég azért, mert megyénknek kevés jut művészetükből, alkotásaikból és művészi továbbképzésük, fejlődésük sem biztosított.

Kiállítás, a megye festő- és szobrászművészeinek évről-évre megismétlődő kiállításaihoz hasonló kiállítás kellene sürgősen, hogy megismerjük népművészeinket és lehetőséget adjunk eddig magukbahúzódó népművészeink tehetségének kibontakozására is. — Kiállítás kell, hogy kultúrotthonaink és a magánosok is bőséges választékot találjanak művészi értékű szőttesekben, fafaragványokban és gelencsérárukban, és élve ezzel a választékkal, vásárolhassanak is.

Szükség van erre?

De mennyire! Mennyi gicscses, művészietlen kacat talál gazdára a vásárokon! Hány kultúrotthonunk berendezése ízléstelen vagy legalább is rosszul összeválogatott!

Olyan támogatás kell a kiállításokon felül a népművészeknek, mint amilyet a siklósi járás népművelési osztálya ad. Itt munkaközösséget verbuváltak a tanácson dolgozó népművelési munkások és kidolgozták annak a tervét, hogy a járás kultúrházait hogyan és mint lássák el népművészeti alkotásokkal.

De olyan támogatás is kell, mint amilyent a Háziipari Szövetkezet ad és ezentúl még fokozottabb mértékben kell, hogy adjon. A szövetkezet rendel népművészeinktől, főleg a szövőnőktől, de nem eléggé tervszerűen, nem eléggé igényesen. És a tárgyak „tálalása" sem eléggé igényes. Jó példa a Deák utcai bútorkereskedés arra, hogyan lehet kiállítani az árukat, hogy azzal egyúttal tanácsot adjon a bolt az ízléses felhasználásra is. A Háziipari Szövetkezetnek is egy népművészeti mintaszobát kellene berendeznie és a város egyik forgalmas helyén vagy a jelenlegi helyükön bemutatni azt mindenkinek. A népművészeti boltban (Bem utca) több és szebb baranyai tárgyat szeretnénk látni és nem bazárszerűen összezsúfolva, hanem kiállításszerűen összeválogatva. Ezt nemcsak a jóízlés, az egészséges lokálpatriotizmus, a népművészek megbecsülése, hanem a szocialista kereskedelem elvei is megkövetelik.

És végül: a népművelési osztályoknak, a helyi tanácsoknak is többet kellene törődniök népművészeinkkel. Nem volna [illegible] előfordulnia olyan szomorú esetnek, mint ami Kulutácz Mátyással történt Mohácson, akinek kemencéjét elvitte az ár — lassan már két éve lesz, — de a tehetséges népművész még a mai napig sem kapott segítséget, hogy nélkülözhetetlen kemencéjét újjáépítse és így újra munkához kezdjen. Igaz, a Népművészeti Intézet segített. De nem lett volna értékesebb segítség, ha a kemencét építik újjá, hogy otthon dolgozni tudjon? Ugyanígy értékesebb segítséget nyujthatna a Népművészeti Intézet valamennyi baranyai népművésznek, ha nem tervszerűtlenül, a megyei tanács népművelési osztályának megkérdezése nélkül, hanem jól megfontolt terv szerint segítené megyénk népművészeit.

Van hát mit tennünk népművészeink érdekében. Támogatásuk, továbbképzésük, fokozott megbecsülésük elsősorban megyénk érdeke. De ennél jóval több is: országos érdek!

...RŐrovat

...ányosztás

na ne volna! Merthát gyakorolna ő otthon is. A talajtornát egészen jól lehetne gyakorolni a díványon, vagy a rekamién. Persze, nem engedik.

— Neked viszont jó lesz a bizonyítványod, Jóska, — fordul a kis Farádihoz a tanárnő, kint a folyosón. — Látod, látod. Tudsz te tanulni még akkor is, ha néha a testvéredre kell vigyáznod.

— Nem vigyázok én a testvéremre! — ütődik meg Jóska.

— Nem? Hát a multkor azt mondtad az órán, hogy a testvéredre vigyázol...

— ... valamit kellett mondani!...

Vége a szünetnek. Ficsendesedik a Mátyás Király utcai általános iskola. A százötven éves falak között — ahol nagyapáik, apáik is tanultak — kis kócos gyermekfejek hajolnak a könyv fölé, figyelnek a tanár, a tanárnő szavára. Erős az elhatározásuk: év végén nemcsak Böhönyei Ida, Farádi Jóska és a többi jó tanuló, hanem valamennyien megörvendeztetik a szüleiket.

Szalai János

Megdicsérjük

...Gőbel Károlyt, a mohácsi belvárosi fiúiskola VIII. osztályának csapatnácselnökét, aki évek óta kitűnő tanuló, segített a selyemhernyótenyésztés, vasgyűjtés, valamint a rádiós- és lövészkör szervezésében. Már belépett a DISZ-be, de továbbra is vezeti úttörőcsapatát.

*

...az Istenkúti általános iskola VII. osztályának úttörőit, mert szép eredményeket értek el a számjátékban és segítettek az „Úttörőfal" díszítésében.

*

...Nagy Juliskát, a bári ált. iskola VI. oszt. úttörőjét, mert kitűnő tanuló és pajtásait sikeresen szervezi társadalmi munkára.

*

...Horel Magdolnát, a pécsszabolcsi általános iskola VII/b. osztályos úttörőjét kitűnő tanulmányi eredményéért, példás magatartásáért, kiváló úttörőmunkájáért és azért, hogy ebben az évben még egyetlen órát sem mulasztott.

Utazás a világűrbe

Napló 2056-ból

2055-ben indult első útjára a „Bumerang" nevű magyar űrhajó s az első expedició sikerei lehetővé tették, hogy a kutató szakembereken kívül meghívottak is részt vehessenek egy-egy „kiránduláson". A rádiók, televiziós adások, képes folyóiratok, sőt a napilapok is részletesen ismertették a Bumerang élményekben gazdag útját, így érthető, hogy nagy izgalommal várta az egész ország — ki lesz az a három szerencsés ember, akik mint vendégek beülhetnek a Bumerang kényelmes kabinjába és kirepülhetnek a világűrbe.

A Bumerang ezüstösen csillogott a több emelet magas hangárban. Alsó, szélesebb, hengeralakú részén, négy kormánylapát biztosította a kilövés utáni forgásmentes helyzetét, fent, az elkeskenyedő orrában helyezték el a műszereket, felszerelési tárgyakat, többek között egy terepjáró tankot és természetesen az utasok kabinjait is. Testében raktározták el a mintegy ezer tonna súlyú szerkezeti és hajtó-anyagokat, amelyre szükség volt az utazáskor. A Bumerang motorjait a Föld és az űrállomások között kémiai robbanóanyagok, s a bolygók között pedig atomenergia működtette.

2056. június 2.

Végre elérkezett a nagy nap! Ragyogó nyári hajnalon a sokszáz összesereglett néző jelenlétében hatalmas daruk tolták ki kilövőhelyére a Bumerangot. Felvettük utazóruháinkat. A nagy pillanat hatása valamennyiünkön látható volt. Idegességében ki vörös, ki sápadt

Zsolnay

MDK

A m. kiáll. Saint-Louisban. Uj Idők, 1904-5. XI. 2.sz. 47 l.

Zsolnay

MDK

Különfélék. Művészi Ipar, 1890, 234-236 l.

MDK

Zsolnay-család

Magyarországi fajansz és kőedényceserép művészet

Iparm.Muz. 1966.

MDK

Zsolnay

Művészi Ipar. Nemzeti Művészet 1906. 77.l.

Zsolnay

kerámiai munkáival kombinálta a Magy. Fém- és Lámpaárugyár szolid készitményeit.
/ Szorgalmas 4 pontos munka - csak az eredetiség hiányzik bennük!/

Megcsodáljuk Zs. eczin edényeinek gazdag csopertját, tökéletes technikáját, kár,h. régi formákra pazarlódik a minden kritikát kibiró, fényes technika.

Magyar
Az Iparmüvészet Karácsonya.
Magyar Iparmüvészet. 1897/98. 157-160.l. ?

eczin edényei bizonyitják, h. nálunk is megindult a mozgalom modern iparmüvészet fejlesztésére.

Dr.Meller Simon: A modern müvészi ipar.
MMKE Közlönye. 1901 249-280.l. XXXV. köt. 5. füzet

KDK

Zsolnay -

gyár mesterien készitett,irizáló majolikái föltünnek gaönyörü formáikkal: hamutartók,virágvázák, korsók,stb.

St.-Louei kiállitásunk.
Magyar Iparmüvészet.1904. 208-15.

MDK

Zsolnai, porc, gyáros

mint mindig - tökéletes hors concours. Itt-ott a rajzok nem tökéletesek, de ennek a legnagyobb majolika-művésznek minden munkáján megnyilvánuló sajátos báj elfeledteteti azt. Abt Bándor hatalmas tudása javára kell irni a Zsolnay munkák formai és szobrászati nemes tökéletesedését.

Diener Dénes József: A karácsonyi kiállitás.
Magyar Iparmüvészet. 1905 ?. 11-20.l.

Zsolnai Julia, festöm.

légyezö-festménye is szerepelt a kiállitáson.

Dalady Z.: A Mübarátok Köre 25 éves története.
Legyezö -kiállitás. Mües. 1891 márc.8.

ZSOLNAY MIKLÓS

a róla nevezett gyár alapitója

ai Iparmüvészeti Muzeum és a Hopp muzeum évkönyve
V. 1962. 32 l.

Zsolnai Miklós.

Művészet.1905.III.406.l.

Zsolnai Vilmosné Jertő
Kisalföld 1958 ápr. 20. 6 olvzl.-

MDK

Zsolnay

majolikák

Magyarok a monzai kiáll.on. Magyarság, 1925. máj.31. 7.l.

MDK

Zsolnay

Almási Balogh L: A kerâcsonyi kiáll. Magyar Iparmüvészet 1903. jan. 1. 1-28. l. képekkel.

MDK

Zsolnay

Külf. lapszemle. Magy.Iparmüvészet, 1902. 173.l.

MDK

Zsolnay

György K.: Az iparmüvészet a párisi kiállitáson.
Magyar Iparmüvészet 1900. 229.l.

MDK

Zsolnay

Különfélék. Magyar Iparművészet, 1902.

107. l.

MDK

Zsolnay

Magyar Iparmüvészet, 1902. 176. l.

MDK

Zsolnay

Ofels. iparmüv. vásárlásai. Magyar Iparmüvészet, 1899. ápr. pótfüz.

MDK

Zsolnay

Meller S: Az Ipm.Társ. karácsonyi kiáll. Magyar Iparmüvészet, 1901. 6.sz. dec.

Zsolnai

Részt vesz az Arcképfestők kiállitásán

8.6.u.93e.X.21.

Zsolnay

Alkotása a Nemzeti Szalónban a Magy. Arcképfestők Társ. kiáll.-án.

M.O.930.X.19.

MDK

Zsolnay

A porcelángyártás... Vas. Ujs. 1885. 28.sz. 450-52 l.

1964 MÁJ 12

1021

NAP

Kiállítás a Zsolnay-múzeumban

Vasárnap délelőtt a Káptalan utcai Zsolnay-múzeumban nyitotta meg Martyn Ferenc Munkácsy-díjas festőművész a budapesti Redő Ferenc festőművész és gobelin-tervező kiállítását. A kitűnő művész az utóbbi években készített grafikáit, gobelin-terveinek egy részét és néhány igen szép kész gobelint állít ki. A képen: az 1963-ban készült „Kakas a Vak-közben" című gobelin-kartont mutatjuk be a kiállítás anyagából.

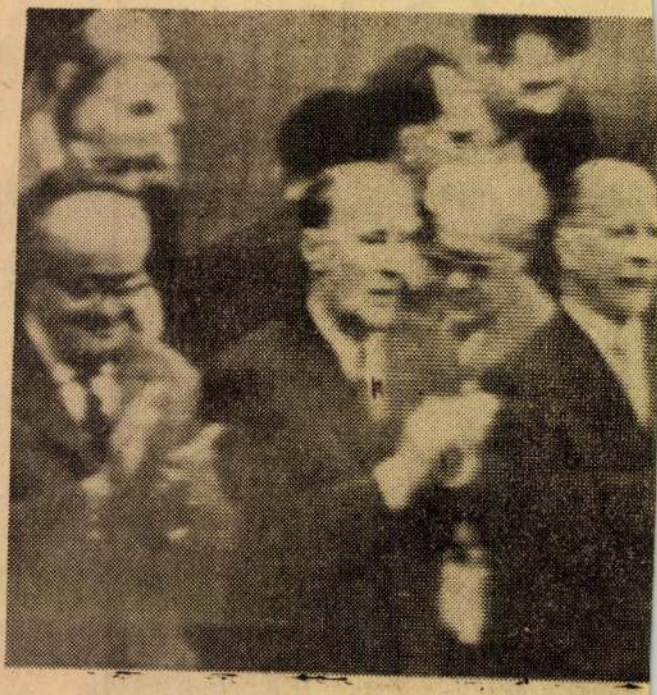

Ezeket dolgozó népünk ismeri, mert nem csinálunk titkot belőlük. De mindjárt le szeretném szögezni, hogy feladataink reálisak és megoldásuk feltételei adottak. Elsősorban azért, mert van harcedzett, a tömegekre támaszkodó, milliók bizalmát élvező pártunk, erős, szocialista államunk, van dolgos, szorgalmas munkásosztályunk, dolgos népünk.

Pártunkat munkásosztályunkat, népünket harcában, alkotó munkájában a marxizmus—leninizmus legyőzhetetlen eszméi, a tömegekben gyökerező és erősödő szocialista szemlélet és egészséges alapokon nyugvó szocialista népgazdaságra vezérli, szilárd államhatalomra támaszkodik. Népünknek eltökéltsége és ereje egyaránt megvan az építő munka nagy feladatainak a megoldásához. Im-

történelmébe a nagy tanulsá
got: Magyarország függet
lenségének és békéjéne
egyik feltétele ma a nyugat
német militarizmus felszá
molása, hogy soha többé n
fenyegethesse Európa és
világ békéjét.

A német militarizmus é
revansizmus veszélye azé
reális veszély még mindi
mert az Amerikai Egyesül
Államok és szövetségesei meg
szegték azokat a kötelezettsé
geket, amelyeket a másodi

A nyugatnémet poli

Igaz ugyan, hogy napjainkban a nyugatnémet kormány még veszélyes játékot folytat és agressziós politikája a világ békéjét, százmilliók életét fenyegeti. Az erőviszonyok azonban ma már nem olya-

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

VAS NÉPE

1968 MÁJ 5

Zsolnai

1021

Jubiláló kerámia

Száz éves a pécsi Zsolnay gyár. Mai nevén: Pécsi Porcelángyár. A név változott, de a márka nem. A négytornyú templom képe máig is megmaradt a készítmények jelzésében. És a „zsolnay", — így, kisbetűvel — már fogalommá vált.

A gyár korabeli bejegyzés szerint: Első Pécsi Czement Chamotte és Tűzbiztos Agyagáruk Gyára. Alapítólevelének dátuma: Pécs, 1868 május 5. A százéves gyárban azonban mindig hozzáteszik: nem ez az igazi kezdet. 1852-ben Zsolnay Vilmos, Kossuth iparpártoló mozgalmának hatására alapította keménycserép manufakturáját. Ez lett a későbbi gyár alapja.

A Zsolnay család vállalta a kerámiagyártás kockázatát. Mellékvállalkozásokba kezdtek — csontlisztgyár, fafeldolgozás, szénbánya — a gyár érdekében. Pedig a gyár még a világkiállítások, a virágzás időszakában is mindössze 1%-os hasznot hozott.

Zsolnay Vilmos lányai is a gyárban dolgoztak mint tervezők. Egyikük, Teréz elkezdte a gyár történetének megírását is. Hatalmas munka — legapróbb számláktól, jegyzetektől jelentős családtörténeti leírásokig, művészi elképzelésekig — oly átfogó kortörténeti, művészeti, családtörténeti dokumentum született, hogy egyik bírálója a magyar Buddenbrock ház-nak nevezte.

A Zsolnay lányok — Júlia és Teréz — a népművészet hagyományaiból merítettek.

Zsolnay Vilmos kísérletező ember volt. Semmilyen anyagi áldozatot nem sajnált a gyártól, külföldi szakembereket alkalmazott és új megoldást keresett a máztechnika fejlesztésére. Wartha Vincével a régi mór kerámiák mázait vizsgálták: Wartha vegyelemzett egy ilyen lüsztermázas tálat, s ennek alapján új, ragyogó fényű mázat állított elő, amely olyan rózsaszínesen derengett, mint a hajnal.

A százéves gyár legújabb termékeiből Török János alkotása — eosin-mázas kisplasztika.

A görög hajnalpír (eos) szóból eosinnak nevezték. És ez az eosin adja meg a modern Zsolnay kerámiának is sajátos fényét. Ma már széles színskálán alkalmazzák — még Zsolnay kísérletezte ki a zöld mázat, amely minden terméken más-más ragyogással jelenik meg.

Rippl-Rónai festőművész is dolgozott a gyárnak. Az építészek, Lechner Ödönnel az élen, a piregranit alkalmazásával kezdtek kísérletezni. És ez az anyag időtállónak bizonyult. Elviseli a nagy városok rossz levegőjét. Bizonyíték erre a kecskeméti városháza, az Iparművészeti Múzeum és sok más középület.

Ma a gyárban négy tervező dolgozik. Munkáikkal nemcsak a porcelánkészítmények között találkozhatunk; épületkerámiákat is terveznek, amelyeket a gyár kivitelez. Ezek díszítik például a pécsi ÁBC áruház belső terét, s az új klinikai tömb ebédlőjét.

Sokszor szemükre vetette a vásárló közönség, hogy a régi kerámiával nem foglalkoznak. Az évforduló alkalmával, — meglepetésül — régi formák felújítását kezdték meg. De készül már új formájú feketekávés készlet is.

A város becsüli gyárát. Bizonyíték erre az a remekül rendezett kiállítás, amelyet a múzeum mutat be, állandó kiállításként. A gyár történetének dokumentumai találhatók itt: tömegével az eosinos vázák, perzsa, mór, egyiptomi mintás edények, különleges, egy-egy külföldi megrendelő ízlését tükröző, de az eredetiség jegyét mindig magán viselő készlet...

Torday Aliz

A tapolcai Malom-tó.

(Zentai Pál rajza)

Hagyjuk meg
akítsuk át a szállót

zálló környékét című cikk-
szombathelyi születésű és
ismerősöm, valamint a
revételünket és állásfoglalá-

k korszerűsítése, a közleke-
mtése, továbbá a gépjármű-
ése szempontjából a parko-
iztosítása érdekében a Nagy-
átrendezésre feltétlenül szük-
uk, sőt a város érdekében

sokra. A presszóba, valamint
a bálteremből a bejáratot —
véleményünk szerint — a Már-
tírok tere felől lehetne a leg-
jobban kialakítani. Éppen
ezért idekívánkozik már köz-
lekedési szempontból is a par-
kírozóhely megépítése. Erre a
helyre pedig legcélszerűbb és
legmegfelelőbb lenne — néze-

váró házak helyén pedig, ép-
pen a Kőszegi utcai részen,
még 3—4 emeletes épületeket
is lehetne felépíteni mintegy
a meglevő emeletes épületek
folytatásaképpen, összhang-
ban velük és a Köztársaság
téren levő épületekkel. A
Nagyszálló lebontási tervével
ellentétben tehát mi is telje-
sen egyetértünk dr. Lő-
rincz István azon megállapí-
tásával, hogy „a Nagyszálló
jól megépített épület, nagy
értéket képvisel és a város
képéhez hozzátartozik. Lebon-
tása esetén a Savaria utat a
Patyolat épülete (a Vitalisz
ház) zárná, ha azt is lebon-
tanák — mert ez nem lenne
utcalezárás — akkor a Nagy
Lajos Gimnázium oldalának

guk részére. Vagy intézmé-
nyek, sportkörök, vagy sport-
szövetségek nem kaphatnának-e itt nekik megfelelő iro-
dahelyiségeket — mintegy
központosítva — azokból a
szállodai szobákból? De igen,
csak gondolnunk kellene rá-
juk is. Ami pedig az új szálló
helyét illeti, arra — véle-
ményünk szerint is — a legal-
kalmasabb hely lenne a Tol-
buhin út. Ott lenne ugyanis
elég hely — még a régi el-
avult épületek lebontása után
— egy igazán új, modern
szálló megépítésére is, ahogy
ezt nagyon helyesen dr. Lő-
rincz István is javasolta a
cikkében. Ugyancsak az új
mozit is a mostani mozi he-
lyén nagyobb átalakítással,
átépítéssel meg lehetne olda-
ni, mert ott is van még elég
nagy térség az új mozi cél-
jára, és talán kevesebbe is
kerülne. Ne bontsák le tehát
a Nagyszálló épületét, ezt kér-
jük mi, Szombathely szülöttei

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

NÓGRÁD
1968 JÚN 2

Zsolnay

1021

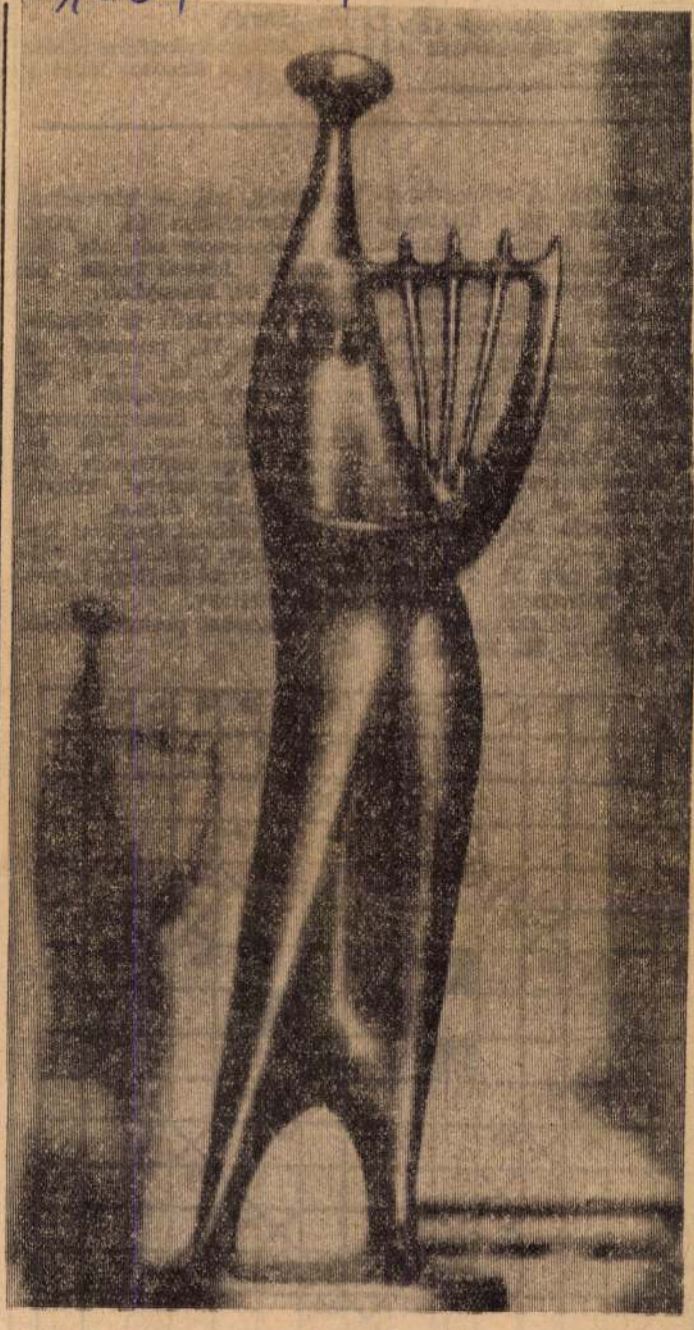

Százéves a Zsolnay kerámiagyár. Egy szép darab a nagymúltú üzem mai termékeiből

nints". Az első pesti vá
zászlós megmozdulás v
di, szociális rugóinak
tázásával még adósun
történetírás.

Hangszín. 25. A szipka h
ben. 26. IEH. 29. Vasárnap
például ez a nap (három
ző). 30. Bebocsátást kérő. 33.
Angol utópista szocialista
1771—1858) New-Lanark-i
ntézetében a termelőmunká-
nak a tanulással való egyesí-
ését alkalmazták. 35. Textil-
pari munkás (+'). 37. SB. 40.
Állóvíz. 42. Táplálja. 45. Fél-
ziget az USA-ban. 47. NDÉ.
3. Jelentős ipari nagyváro-
unk eleje. 50. „A" súlyt
egállapítható. 52. Szemmel
szleltek (—'). 54. KT. 55.
itka férfi név. 57. Település
z USA Wisconsin államá-
an (—r). 59. Betegség —
kezet nélkül. 61. Francia —
kedvesség, baj, — kimondva.
63. Szobakutya. 65. TOÉ.
66. Ékezetcserés női név. 68.
Egymást követő betűk az
abc-ben. 69. Mennybolt.

BEKÜLDENDŐ: a vízszintes 4., 34., 71., valamint a függőleges 1., 14., 18., és 33. számú sorok megfejtése.

A vasárnapi keresztrejtvény helyes megfejtése: Írók és olvasók nagy találkozója, Országszerte az ünnepi könyvhét. Benjámin. Simon.

Könyvjutalmat nyertek: Baranyi Sándor Salgótarján, Vallus Éva Pásztó és Nagy Lajosné Nagybátony.

A könyveket postán küldjük el!

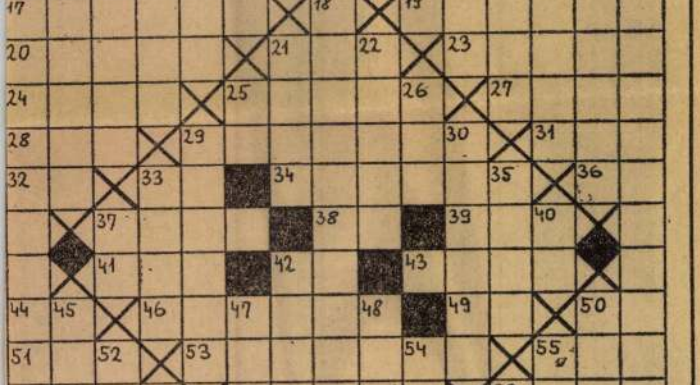

dott meg, a teknikájuk tökéletesbedett, úgy, hogy ez a szabad ég alatt termett sok virág dús ékességévé válik a legraffináltabb szalonnak is. A hosszú nevű egyesület kitűnő érzékkel valósítja meg azt a kívánalmat, hogy a magyarság körében

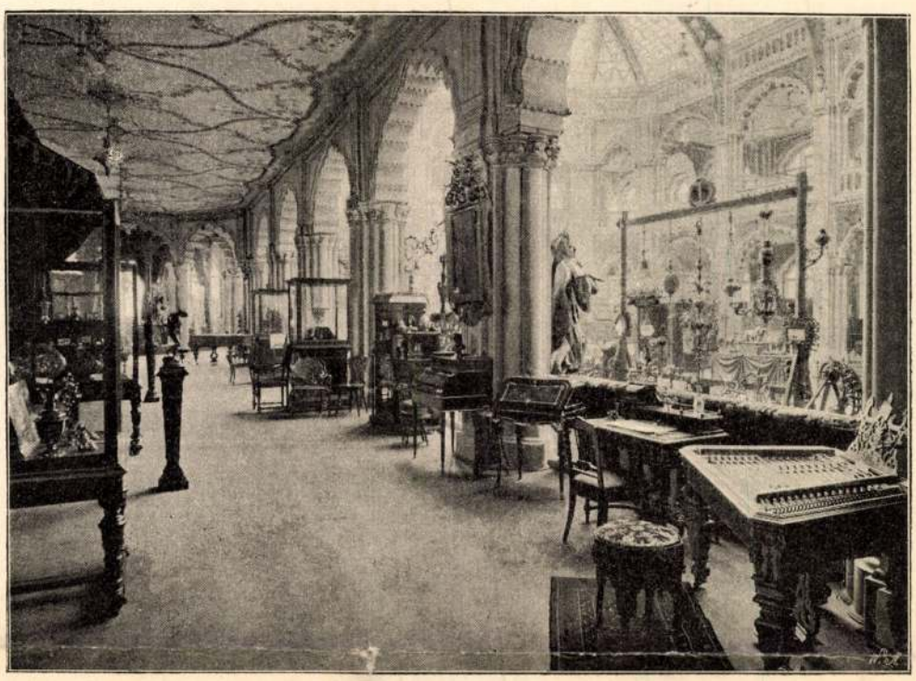

A M. IPARMŰVÉSZETI TÁRSULAT KARÁCSONYI KIÁLLÍTÁSÁBÓL.

magától nőtt művészet finom formát kapjon, kifejtse minden szépségét, földolgozásra nyujtsa valamennyi benne lappangó derék tulajdonságát. A mit itt egy egyesület a maga körében ilyen módon elért, azt érjék el a műiparosok is, kiki a maga szakmájában. Nagyon sok biztató, reményteljes kísérletet és sikerült munkát láttunk ezen a kiállításon, a melyet annyi gonddal állítottak össze a rendezők. Kívánatos volna, hogy még intenzivebbé fejlődjék ez a törekvés a magyarosság, eredetiség és szépség hármas jegyében.

Lyka Károly.

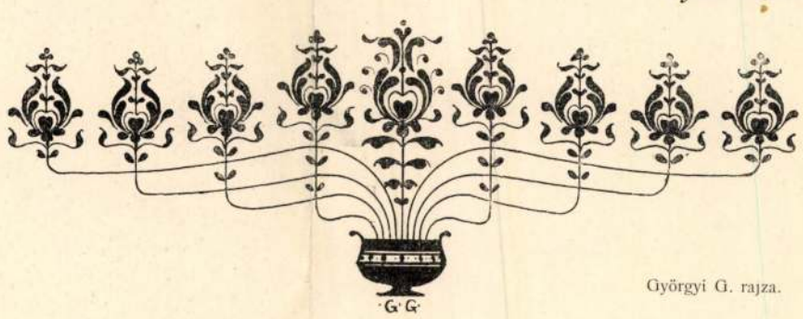

Györgyi G. rajza.

dékozták. Csakugyan csupa virág, szebbnél szebb, finoman hímzett párta, bimbó meg iszalag, patyolatfehér mezőkön: a legtisztább poézis e között a temérdek vasból vert, fából fűrészelt, bronzból öntött férfimunka közt. Ennél a csoportnál megszűnnek zsémbes kifogásaink: a hölgyek — úgy látszik — könnyebben megtalálták a magyaros elemet s az új formát az ő munkáikhoz, mint odaát a férfi-kollégáik. Valóságos magyar virágoskert az ő kiállításuk. Itt vannak *Gyarmathy* Zsigáné, *Kolozsváryné* és *Farkas* Gizella derekasan és ízlésesen stilizált varrottasai, *Kovalszky* Sarolta és *Istvánffy* Istvánné szőnyegei, a budapesti állami nőipariskola remek hímzései, és szintén jó dolgok a székesfővárosi III. ker. községi nőipariskolából. De valamennyi közt legjobban érdekel minket egy egyesület kollekciója, a mely igazán meglepő és értékes dolgokat produkált. Az egyesületnek kissé hosszú a neve (a dícsérete is ép oly hosszú legyen): „Ő császári és királyi fensége, Izabella főhercegnő védnöksége alatt a Pozsony és vidéke himzőháziiparának támogatására alakult nőegyesület"-nek hívják. A mit itt, e gyűjteményben látunk, valóban legracionálisabb módja a népies ipar művészi magaslatra való emelésének. Rendkívül finom ízléssel válogatták össze a kialakításra alkalmas motívumokat, szorgalmasan megtartották alapjellegüket, csak az előadásuk finomo-

EOZIN EDÉNYEK. Zsolnay-gyár.

Magyar Iparművészet
1897/98.

Zsolnay gyár

ÚJ KERÁMIA. Néhány igen finom edény, apró grés-szobrocska került a kezünkbe nemrégiben: a *Zsolnay*-gyár új modelljei, mellyel a kerámia barátait lepte meg ez a kitünő gyár. Markup, Lux és Zsolnay-Mattyasovszky kisplasztikai modelljei után égették agyagba e szobrocskákat, amelyeknek nemcsak kecses, teljesen anyagszerű elgondolása, hanem igen finom máza is a tervezők és a gyár szerető

gondosságának bizonysága. Mindez talán csak egy lépés a Zsolnay-gyár megújhodó tevékenységéhez, mely fiatal vezetőinek kegyeletes feladataiból fakad. Kiváltképen most lehet erre számítani, amikor szerte a világon egy új kerámiai reneszánsz van kifejlődésben. Ha csak a szomszédos Bécsbe tekintünk is, ott is a változatos és ötletes példák ezreivel találkozunk a különböző műhelyek agyagégető kemencéi körül. Nemcsak vitrinbevaló tárgyak, hanem egész a monumentálisig fokozott használati tárgyak is kerülnek ki ezekből az iparművészeti telepekből. Gyertyatartók, edények, vázák, szökőkutak s a kerti architektúrának mindenféle díszei egész az életnagyságú szobrokig — a színes kerámia ezernyi ötletességét tárják fel. Általában ezt az új porcellán- és agyagmunka-irányt a barok formagazdagsága, a színek és csillogó felülethatások festőisége teszi pompázatossá. Könnyű megjósolni, hogy a legközelebbi építészeti fellendülés is nagyon széles teret fog adni a polychrom épületkerámiának és így egy régi, nemes iparnak közeli feltámadásával kell számolniok azoknak a művészeknek, akik az égetésre szánt agyag szépségei iránt fogékonyak.

Magyar Iparművészet 1926. 126. l.

a folyosók falsíkját. A különböző korok viseletében ábrázolt s a magyarságot és a hazai nemzetiségeket jellegzetes típusaiban és foglalkozásaiban[46] feltüntető, előadásukban többnyire naturalisztikus szobrok, különösebb művészi igény és meghatározott stílus nélkül, a XIX. századvégi

44. Részlet a képviselőház folyosójából.
Couloir de la Chambre des Députés.

szobrászatunk tömegtermelésének alacsony színvonalát képviselik.

A társalgókban, egy-egy oszlophoz támaszkodva, de különálló talapzaton hármas, illetve a sarkokban kettős szoborcsoportok fejeznek ki egy-egy közös gondolatot.

E szobrok ellen emelt főkifogás, színességük, nemcsak a történelmi gótikának itt jól alkalmazott hagyománya, hanem szükségszerű következménye annak a színes és pompázatos környezetnek, amelyben állnak. Művészi hiá-

nyukon a méltán világhírű Zsolnay-gyár kitűnő kivitelezése sem segített.

*

A kupolacsarnokban az emeleti fülkékbe állított szobrokból tervezett Pantheon helyett, legújabban a nemzeti élet nagyjelentőségű eseményei, évfordulói a pillérek közeiben elhelyezett emléktáblákon nyertek megörökítést.

Az országgyűlés két vértanu elnökének: gróf Tisza Istvánnak és Návay Lajosnak, valamint a világháborúban hősi halált halt országgyűlési tagoknak, tisztviselőknek és alkalmazottaknak emlékezetét két tábla örökíti meg a delegációs folyosó falán. Az erőteljesen mintázott előbbi relief Damkó József műve, míg a hősi halottak emlékét konvencionális módon elismerő oklevél formájú domborműben Keviczky Hugó örökítette meg.

A képviselőház üléstermében a közelmultban elhúnyt három nagynevű politikusnak: gróf Tisza Istvánnak, gróf Apponyi Albertnek és Gaal Gastonnak ülőhelyét Beck Ö. Fülöptől, Ohman Bélától és Telcs Edétől mintázott egy-egy kisméretű művészi plakett jelöli meg.

Zámbory Ilona
A magyar Országház.
Budapest, 1937.

Zsolnay - gyár

az 1940. évi milánói
Triennalén Diploma
D'onore

MAGYAR IPARMŰVÉSZET
1940. 81. l

Zsolnay-gyár

A PÉCSI ZSOLNAY-GYÁR majolika és eozin oltárt készített Johnston nevű amerikai város görögkatolikus temploma számára. A bizánci stílusú oltárt Szabados Miklós magyar lelkész útján rendelték a világhírű magyar gyárban. Magassága 9.25 méter, oszloptávolsága 3.75 méter.

Magyar Iparművészet

1930. 209. l.

fáradhatatlan és eredményes munkásságáért.

CSORBA GÉZA készítette Pethes Imrének, a Nemzeti Színház kitűnő művészének Keresztemetőben felállított síremlékét.

Zsolnay

V. TEREM

ZSOLNAY-GYÁR KIÁLLÍTÁSA

Valamennyi tárgy a pécsi Zsolnay-gyár készítménye.

158. Szent Imre kép
159. Madonna. Dombormű
160. Stáczióképp
161. Angyal, majolizálva
162. Nürnbergi Mária
163. Krisztus. Pyrogranit
164. Nürnbergi Mária
165. Majolikalemez
Majolikalemez
Majolikalemez
166. Angyal
167. Padlólemez zománczozva
168. Krisztus
169. Krisztusfej. Eozin
170. Máriakép, eozin
171. Szószék-betét, majolizálva és aranyozva.
172. Szent Péter szobor, zománczozva
173. Krisztus, mufola technika
174. Krisztus majolizálva

Iparmův. Társ. egyházm. Kiáll. 1908.

175. Betét, apostol-alakkal. Égetett cserép ♥
176. Üvegszekrény, majolika és eozintárgyak.
177. Krisztusfej. Carraraí márvány ♥
178. Evangelista angyal. Majolizált alak, aranyozva ♥
179. Hit. Majolizált szobor ♥
180. Medaillon à la Lucca della Robbia, majolizálva ♥
181. Stáczióképek ♥
182. Krisztus. Eozin ♥
183. Padlólemez vaskeretben ♥
184. Nepomuki Szent János. Pyrogranit ♥
185. Krisztusfej. Mozaik kép ♥
186. Festett cserepek ♥
187. Oltár. Mozaik majolika gyertyatartókkal.
188. Angyal, fehér zománczozással ♥
189. Madonna. Égetett cserép ♥
190. Angyal. Fehér zománczozással ♥
191. Három evangelista. Mozaik friz ♥
192. Majolika cserepek ♥
193. Szent Margit, pyrogranitból ♥
194. Padlólemez, vasgyűrűben ♥
195. Szent Czeczilia. Égetett cserép és eozin.
196. Krisztusfej eozinból ♥
197. Majolikacserepek ♥
198. Angyal, zománczozva ♥
199. Nepomuki Szent János ♥

200. Majolikaoszlop
201. Pyrogranit
202. Toronyvégződés
203. Keramitlapok
204. Keramitlapok
205. Korlátoszlop, égetett cserép
206. Keresztrózsa, pyrogranit
207. Krisztus-szobor
208. Szent István szobor
209. Patrona Hungariae. Pyrogranit
210. Madonna. Pyrogranit
211. Majolikakép
212. Stáczió. Dombormű

VI. FOLYOSÓ

213. Nagyszebeni érseki székesegyház kupolafreskójának fényképe ♥
Festette: Smigelschi Oktáv ♥
214. Krisztus; Jézus születése ♥
215. Krisztus és a tizenkét apostol ♥
Ezüstözött bronzplakettek. Tervezte: Fürlinger Rezső. Készítették: Bódy Kálmán és Fürlinger Rezső. Eladók ♥
216. Galvano domborművek ♥
Készítette: Gunesch János. Eladók ♥
217. Szoborművek fényképei ♥
Az eredetieket mintázta: Lantay Lajos.
218. Gábor arkangyal ♥
Millenáris emlékműrészlete fényképe ♥
Mintázta: Zala György ♥
219. Csillártervezetek ♥
Kiállítja: Kulcsár Sándor ♥

Zsolnay-gyár

irod

=

Magyar Iparmüvészet

1911. 255. l. (A turini világkiállítás magyar háza.)

Beck Márta VII.

Bērényi Magdolna VII.

Fancsali Petronella VII.

~~XXXXXXXXXXXXX~~ 35

~~(Horváth Edith VII. (Guithou))~~

Jónásch Ilona VII.

5. Kovách Aladár VII.

Munkácsi Piroska VII.

~~XXXXXXXXXXXXXXXXXXX~~.

Somogyi Éva VII.

Bárdos László V.

Barta Klára Izabella

10 Bauer Jenő V.

Frőlich Klára V.

Bohár Gabriella V.

Haas Emma V.

Horváth Jolán V.

15 Kaszás Zsuzsanna V.

Zsolnay - gyár

cvod

Magyar Iparmüvészet

1911. 17. l.

Zsolnay-gyár

Magyar Iparmúzeét

1924. 37. l.

(Monza.)

Diszoklevél.

Zsolnay-Gyár

legjobb porcellánjai

1928.

Magyar Iparművészet

1928. 234, 235. l.

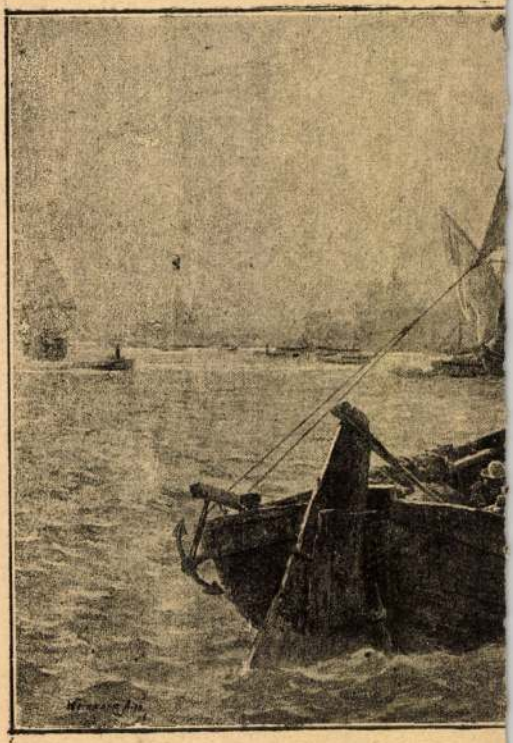

DILL LUDWIG. A

Zsolnay – majolika

I, Dery 1927

13, 41, 43, 102, 110 l.

OLVASD EL ÉS ADD TOVÁBB!

Loholsz, futsz új javak után...

Loholsz, futsz új javak után, kifúj a szél, megázol,
És a meglévő holmidra vajjon, miért nem vigyázol?
Még törekvő emberek is sokszor sárba ragadnak,
Hogy ha ezer dolgod is van, szakíts időt magadnak!
Biztosításod van már rég (jobbat nem is tehetnél),
De manapság **e kis pénzért** mondd, hogy mit is vehetnél?
Ezt az ügyet nem is lehet más oldalról szemelni.
Az értéket nagy sietve jó lesz ma felemelni!!

"Pátria" r.-t. Budapest — 435418

Zsolnay-gyár

Gyparisikiall

229. l.

A Magyar
Történe

Millenniumi

II.

MAGYARORSZÁG TŐ

Zsolnay-gyár

cikd

Magyar Iparmüvészet

1900. 127. l.

(Kerékkel)

A Magy

Tö

Millenn

A HU

Zsolnay-gyár

Nevezetes, hogy az *X*-lábu széket újabban mennyire fölkapták. Elvében ez az ősrégi szék mindenesetre igen szellemes valami; akár a Kolumbus tojása. De hát most minő ballet-szökésekre nem ösztökélik. Valóságos járvány ütött ki, melynek jellemző vonása, hogy a széknek hátulsó lába elül, első lába meg hátul van. Ezt a diagonalizmust tán ugy lehetne kifejezni, hogy a széknek két mellső-hátsó és két hátsó-mellső lába van. De ebből aztán következtetéseket is vonnak. Tovább képzik az állapotot, fölfelé és lefelé, előre és hátra, sőt keresztbe is. A mellső-hátsó lábakat megeresztik fölfelé támlának, a mi még jó volna (Van de Velde is gyakorolja), csakhogy néha e nyúlványok utközben egyszerre előre görbülnek és két fenyegető könyököt mutatnak a szerencsétlennek, a ki közéjök kénytelen ülni. Mortimer Mempes londoni műtermében is állnak ilyen kinzószékek, lásd a „Studio"-t. Alul pedig a keresztbe tett lábak mi mindent el nem követnek, csakhogy az egyenes uttól bármi kevéssé is eltérhessenek. Például a hátrafelé igyekvő elsőláb közepütt megszakad és egyszerüen az előre nyujtózkodó hátsólábra dülled. (Még Grassetnál is előfordul.) Vagy pedig a két egyszerü és minden körülmények között megbizható két „X" helyett a súlypontokat mesterségesen másüvé sanzsirozzák. Akárhová, de másüvé. Például a két „X"-et alul egy vizszintes pecekkel összekötik, s az ülést közepén egy rézsutos pecekkel erre a vizszintes pecekre peckelik. Ilyen fondor, intrikus módon próbálgatják egyre-másra kijátszani az ember természetes eszejárását. Valami rébusz legyen a dologban: azt akarják. Milyen kellemes meglepetés aztán, ha leül az ember abban a biztos várakozásban, hogy ez az ülő szerszám alatta föl fog bukni vagy össze fog roskadni — és aztán mégis állva marad. Az ilyen vexir-butor, sajna, nagyon is széles tért hódított magának vásárainkon.

∘∘∘∘ EOZIN VÁZÁK. ∘∘∘∘

KÉSZÍTETTE A ZSOLNAY-GYÁR.

Magyar Iparművészet
1900. 27. l.

Zsolnay-gyár

DDJ 1900

Zsolnay-gyár

vrod

Radisics Jenő: A magyar iparművészet Oroszországban. Magyar Iparművészet 1900.

36. l. 37. l.

Zsolnay-gyár

lásd

Bpest

kir. vár

163. l.

179. l.

Zsolnay - gyár

l

Szépművészeti

1942. 289. l.

BUDAPEST
42 I 14-8

Zsolnay-gyár

Lvod

Czakó Elemér dr.

A Magyar Ház Veneziában.

Magyar Iparművészet

1909. 151. l.

Zolnay - 9ai

Ojetti Ugo:
Corriere della
Sera. 1909. maj
15.

Venezia ai Veneziani

Zsolnay-gyár

Lásd

Magyar Iparművészet

1902. 118, 119. l.

(Képekkel.)

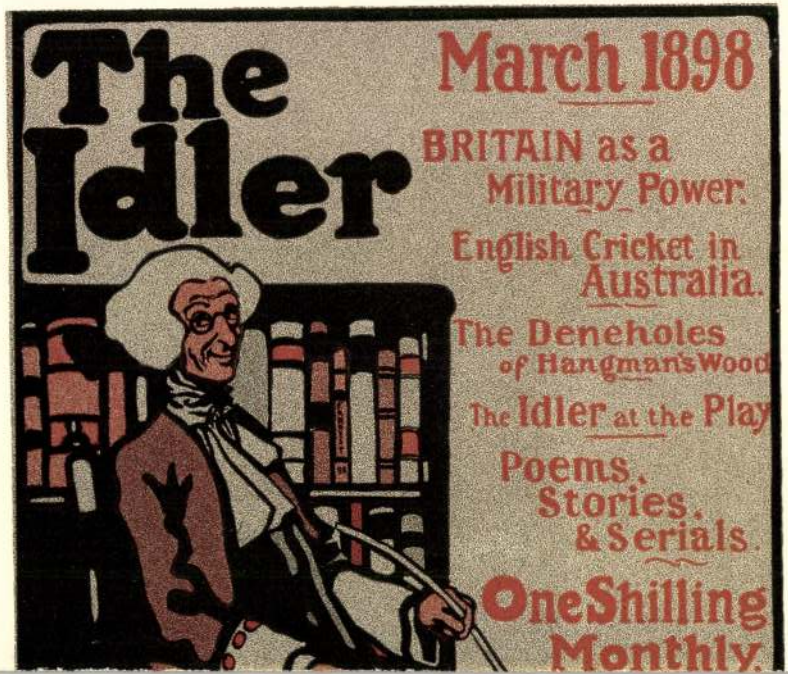
The Idler
March 1898
BRITAIN as a Military Power.
English Cricket in Australia.
The Deneholes of Hangman's Wood
The Idler at the Play
Poems, Stories, & Serials.
One Shilling Monthly.

rolják és külföldre szállítják a máris — sajnos — nagyon megfogyott művészeti kincseket, s ha idejekorán nem védekezünk ezek elkótyavetyélése ellen, nemsokára alig lesz számbajövő művészeti tárgyunk.

ÁLLAMI MŰGYŰJTEMÉNYEK ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA BAJORORSZÁGBAN. Ez a hosszú című bizottság körülbelül megfelel a mi Műemlékek orsz. bizottságának, ennél azonban jóval nagyobb hatásköre van. 6—8, három évre kinevezett tagból áll, s hatáskörébe tartoznak az állami műgyüjtemények csaknem összes ügyei, még a személyi és belső adminisztratív dolgok is. A gyüjtemények rendezése, konzerválása, beszerzése, múzeális építkezések, a látogatási idő megállapítása, katalógus, leltár, szolgálati szabályzat, fontosabb állások betöltése, mind ennek a bizottságnak, mint legfelsőbb indítványozó fórumnak, hatáskörébe tartoznak. Tagjait műtörténészek, művészek és műbarátok sorából jelölik ki s elnöke maga a miniszter vagy az általa kijelölt helyettes.

Az állami vásárlásokat hat szakbizottság intézi az uralkodó jóváhagyásával. Mindezekben a központi képtár igazgatója elnököl s tagjai mindenkor szakemberek, kik ezt a tisztséget 2 évig viselik. Különös alkalmakkor, midőn nagyobb gyüjtemények megszerzéséről van szó, megfelelő szakbizottság alakítható, mely a vásárlás tekintetében határoz.

AZ ÚJ ÉVAD AZ ORSZÁGOS MAGYAR IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM ÉS ISKOLA KÖNYVTÁRÁBAN. Az Orsz. Magyar Iparművészeti Múzeum és Iskola Könyvtára f. év szeptember hó 15-én nyílt meg. A könyvtár hétköznapokon (hétfő kivételével) d. e. 10—12 és este 6—8-ig; vasár- és ünnepnapokon d. e. 10—12-ig van nyitva. Bejárat nappal: Üllői-út 33. és este: Kinizsi-utca 31. sz. alatt.

A könyvtár az iparművészet minden ágában bő anyagot nyújt s mint szakkönyvtár egyedüli, mely felöleli az építészet, szobrászat, festészet, ornamentika és a régi és modern iparművészet ágait. A hazai és külföldi folyóiratok nagy száma a legmodernebb irányzatokat szakonként képviselik az iparművészetben. A könyvtár mindennemű használata: beiratkozás, ruhatár stb. teljesen díjtalan.

Az elmult 1908/9. évadban állandó látogatásra jogosító igazolványt 478-an váltottak, kik foglalkozásukra nézve a következőképen oszlottak meg:

Iparművészettel egyetemesen foglalkozó látogatók: műszaki rajzoló (24), mérnök (6), tanár (5), tanító (10), iró és hirlapiró (7).

Iparművészettel szakszerüen foglalkozó növendékek és hallgatók: iparművészeti iskolai növendék (105), más ipariskolai tanulók (66), műegyetemi hallgató (19), festőnövendék (1), mintarajziskolai és rajztanárképző-iskolai növendék (15), szak- és műhelyrajziskolai növendék (2).

Építészettel foglalkozók: építész (4), építész-gyakornok (2).

Szobrászattal foglalkozók: szobrászművész (14), szobrászsegéd (4).

Festészettel és dekoratív festészettel foglalkozók: festőművész (10), díszítő festő (7), szobafestő (3), szobafestősegéd (9), címfestő (2), címfestősegéd (3), üvegfestősegéd (2).

Grafikus- és sokszorosító-művészettel foglalkozók: nyomdász (1), nyomdászsegéd (6).

Textil-iparral foglalkozók: műhímző (2), szabó (1), szabósegéd (1), varrónő (2).

Faiparral foglalkozók: asztalos (2), asztalossegéd (10), kádársegéd (1).

Könyvkötészet és bőrmunkával foglalkozók: könyvkötősegéd (3), bőrdíszműves (1).

Nemes- és más fémekkel foglalkozók: ötvös (1), ötvössegéd (2), vésnök (2), vésnöktanonc (1), lakatos (3), kovácstanonc (1), rézöntősegéd (1).

Foglalkozásra nézve nem iparművészeti szakkal foglalkozó látogatók: ügyvéd (1), hivatalnok (28), gyáros (3), műszerész (3), hentessegéd (2), kőművestanonc (2).

Egyetemi hallgatók és egyéb fő- és középiskolai tanulók: joghallgató (9), bölcsészethallgató (16), orvostanhallgató (10), felső kereskedelmi iskolai tanuló (10), gimnáziumi tanuló (17), reáliskolai tanuló (13), polgári iskolai tanuló (3).

A könyvtárnak az 1908/9. évben 6764 látogatója volt.

A KERAMIKA A VENEZIAI KIÁLLÍTÁSON. A „Magyar Iparművészet" már foglalkozott a magyar művészetnek a velencei nagy nemzetközi kiállításon való szereplésével és foglalkoztak vele egyébütt is, nem annyira tartalma, értéke, mint inkább újonnan felépült, sok vitát provokált hajléka révén. A tartalma — a benne kiállított képek és szobrok — annál kevésbbé keltett itthon nagyobb érdeklődést, mert hiszen nem mondott semmi újat, valamennyi műtárgy régi ismerősünk, részben múzeumokból, részben tárlatokról. Ismerősünk az iparművészeti anyag is, és annak jelentékenyebb része, Zsolnay keramikai gyüjteménye. Ezzel a részlettel kapcsolatosan azonban mégis érdemes talán feljegyezni valamit, ami a magyar ház körül folyt vitában szinte elkerülte a figyelmet. Azt, hogy a Zsolnay-vázák révén olyan diadalt aratott a magyar keramika, amelyre büszkék lehetünk.

A velencei tárlat elsősorban a világ festőművészeinek, azután grafikusoknak, szobrászoknak találkozóhelye. Az iparművészet úgyszólván csak mint „térkitöltés" szere-

Magyar Iparművészet
1909.

pel és maga az olasz sajtó is csak másodsorban foglalkozott a magyar osztálynak a többihez képest esősebb kollekciójával, bár a teljes elismerés hangján. Meg lehet állapítani azonban, minden, a művészet terén mellőzendő nemzeti elfogultság nélkül, hogy a siker sokkal nagyobb, mint a milyenek külső jelei.

Zsolnay úr mindnyájunk mestere — mondotta egy olasz agyagipari gyáros. És aki érdeklődött a modern iparművészet ez egészen originális termékeinek hatása iránt, ugyanezt az elismerést hallhatta, Fradeletto úrtól, a kiállítás főtitkárától, kezdve minden nézőig, aki csak megállott a magyar kiállítás üvegszekrényei előtt. A Zsolnay-gyüjteményben természetesen a híres eozintárgyak dominálnak és az olaszok lelkes jelzőkkel adóznak a pompásan megformált és kifürkészhetetlen titkú fém-színekben ragyogó vázák szépségének. Hiszen igaz, olasz keramika is akad a kiállításon, de ez a dicsőséges multú művészet mai formájában egyáltalában nem tart igényt arra, hogy csak össze is hasonlítsák az egyenként múzeumi darabokból álló magyarral. A nagy csarnok hatalmas termeiben összesen két cég képviseli az olasz agyagművességet: a Firenze közelében dolgozó Chini és a velencei Vivante. Az előbbinek művészi igazgatója Galileo Chini festőművész, ugyanaz, aki a nagy csarnok kupolatermének pompázó, buja, nagy tudásra valló, de túlságosan bőbeszédű és nem eléggé egységes dekorációit tervezte. Vázái ellenben a szerényebb szobadíszek nivóján maradnak. Egyszerű agyag-edények, fayence-edények, fehérmázas, illetőleg többnyire szürkés, kékes, sárgás árnyalatú kőagyag-alapon, kék vonalas zománcdíszekkel.

Alakjukban nem törekszik a mesterük feltünő originálitásra és szerény többnyire a vonalas dísz is, bár sohasem ízléstelen. Vannak nagy, fémfényű dekorációval tarkított edényei is, sem nem eléggé preciz, sem nem eléggé disztingvált rajzzal és mázzal. A velencei Vivante büszkén nevezi saját specialitásainak kis fehér, mázatlan fayence-alapon, kevés sötétkék zománccal dekorált vázáit. Ez a két, igen egyszerű és igen ismert szín valóban egészen jól hat együtt, de az edények mázatlan volta semmi előnyt nem biztosít, az anyagnak vagy hideg, cukorszerű, vagy lágy, szétmorzsolással fenyegető külsőt kölcsönöz. Azonkívül sablonos formákat hoz létre Vivante korongja és ornamentikája is csupán a kézügyesség határát éri el. Vannak azután kiállításra alig való tanyérai, a másodkézből való szecessziójával veszedelmes próbálkozások, viszont egyszerű eszközökkel egészen jól kiállított falborító lapok.

Az olasz közönség előtt a Chini név nagyon népszerű, főképen az említett kupolateremdekoráció révén. A művész keze, illetőleg irányító ízlése, meg is látszik a vázákon, de hiányzik az apró tárgyakba való odaadással, szeretettel teljes elmerülés. Mindemellett sorra kelnek el a Chini-vázák, még pedig, a rájuk akasztott papirlapocskák tanusága szerint, tíz-húsz példányban. Meglepően olcsók ugyanis. Nem szabad a Zsolnay-vázákkal összehasonlítani, hiszen azok évtizedes kísérletek szülöttei és nyilván alig kaphatók a kiválóbbak másodpéldányokban is, nem hogy tucatszámra. Volt azonban alkalmunk megfigyelni idehaza, hogy a mi művészeink egyszerű és sokszorosítható munkákért, a tervekért, a forgalmi árak három-négyszeresét kérték — és a munka, a név ellenére, nem kelt. Az olaszok ellenben, akiket, manapság, nem lehet kiváló ízléssel megvádolni, kapkodnak az olyan cserepek után, mikre a megszokott, alacsony, hat-tíz-húsz lírás árakért, ráadásul a jól csengő Chini-nevet is megkapják.

A kiállítás főépületében ezzel le is zárul a majolikasorozat. A bajor pavillonban egy-két színes szobrocska — nem szorosabban vett iparművészeti tárgy. A szorgalmas kutató csak az angol pavillonban akad még valamire. Igaz, hogy itt aztán leveheti a kalapját. Mint ahogyan — legfőbb dicséret gyanánt — Signor Fradeletto mondotta: a magyarral egyenlő kis remekműveket mutatnak be a The Pilkington's és a Ruskin művek. Eozinszerű, fémfényű mázakkal és pompásan összehangolt tiszta színek tömegével dekorált majolikák váltakoznak. A legtöbbnek díszét nem az ornamentika, hanem maga a máz-technika, annak színe és anyaga adják. De ahol rajzolni kell, ott is mesterek. Végtelenül ötletes és az alakhoz kitünően alkalmazkodó például annak a vázának a rajza, amelyet szerencsés szemmel választottak ki a budapesti Szépművészeti Főiskola számára.

Egy sorban állani az angolokkal, akik már csaknem évszázados szervezett munkával és, ami a fő, óriási vagyonok árnyában fejlesztik a modern iparművészetet: ez az eredmény becses, megnyugtató és biztató. Azaz megnyugtató lesz, mihelyt tanulságokat vonnak le belőle. Mihelyt alaposan megvizsgáljuk — ennek ezúttal nem volna helye — mi emelte ki művészetünk egy ágát olyan magaslatra, hol, messzi vele egy helyről eredő társai fölött, a leggazdagabb, tehát a legerősebb országok művészetével együtt halad.

LENGYEL GÉZA.

Ötven évig kell a művésznek tanúlnia, míg megtanúlja, mire képes és további ötven évig, hogy megtanúlja mire nem képes és azután még ötven évig, hogy átvizsgálja és áttanúlja, hogy tulajdonképpen mit akar és végül még háromszáz évig dolgoznia, hogy mindazt, amit akar megvalósítsa: és ha megvalósította, akkor sincs se égen, se földön semmi érdeke, semmi haszna. (BURNE JONES.)

Az egység szempontjából az alkotásnál minden részlet egyaránt fontos, akárcsak a számtani feladatoknál, akár hozzáteszed, akár elveszed a legkisebb egységet is, az eredmény már hamis. (CONSTABLE.)

Kell, hogy a művészetben teljesen tudományos értékű szabályok is legyenek, mert ilyen törvények vannak a természetben is. (RODIN.)

Zsolnay-gyár (Pécs)

95. Mozaikkép tölgyfakeretben. 3900.
96. Oltár.
97. Gyertyatartó. 800.
98. Szentsír. 5000.
99. Mellszobor barna sómázas kivitelben. 500.

Nemzeti Szalon
Egyházm. kiáll.
1926.

1328

Mathijs en (Neven) Sz.

~~G.~~ Naiv ~~[illegible]~~ ~~(született~~ Leidenben 16

Nő képe.

Térdig, latható, ülve, ~~hétn~~ és
kezét, melynek kisúján ékk
balját térdén pihenteti. M
vállaira omlanak, fejéke
ujjú kék ruhája elöl szé
vetve. A háttérben félre
a kertre nyerünk kilát
~~vue Feci..~~ olvasható.

Olajfestés, vász
~~G. Naivne.~~ A

236

Ltfa. 13

280/94

ALAPÍTVÁNYOK FELEMELÉSE. Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat azokat az alapító tagokat, akik a régi alapszabályok értelmében 1000 koronán aluli összegű alapítvánnyal léptek be a Társulat kötelékébe, felkérte, hogy a mai viszonyoknak megfelelően emeljék fel alapítványuk összegét legalább 1000 koronára. Ennek a kérésnek több alapító tag meg is felelt és ezeknek a tagoknak áldozatkészsége folytán a Társulat alapítványi tőkéje több ezer koronával gyarapodott. Alább közöljük az alapítványukat felemelő tagok névsorát és azt az összeget, amelyet erre a célra a Társulat pénztárába befizettek: *Burger* A. 800 K, *Faragó* Ödön 500 K, *Beocsini Cementyyár Unió* r.-t. 800 K, *felsőludányi Kovách* Tibor 600 K, gróf *Hadik-Barkóczy* Endre 600 K, *Luczenbacher* Miklós 800 K, *Szmrecsányi* Lajos 1000 K, báró *Forster* Gyula 800 K, gróf *Csekonich* Endre 600 K, *Győri székeskáptalan* 800 K, *Nagycenki cukorgyár* r.-t. 600 K, herceg *Festetich* Tasziló 800 K, *Kiss* Lajos 500 K, *Hauszman* Alajos 1000 K, *Pesti Hazai Takarékpénztár* 1600. Alapítványuk évi kamatának kiegészítése címén befizettek: *m. kir. államnyomda* 30 K, *Nádler* Róbert 40 K és a *Soproni Takarékpénztár* r.-t. 40 K. Új alapító tagul belépett *Szmrecsányi* Miklós 1000 K alapítvánnyal.

SZAKOSZTÁLYI ÉLET. Az Orsz. Magyar Iparművészeti Társulat szakosztályainak munkásságáról lapunk hasábjain állandóan beszámolunk és ezzel is ébren akarjuk tartani az egyes szakmabeli érdekeltségek figyelmét a napirenden levő kérdések irányában. A szakosztályi élet fellendülése egyik nélkülözhetetlen előfeltétele a társulati tevékenység gyakorlati irányban való kialakulásának és ezért nagyon kívánatos, hogy a szakosztályok minél intenzívebb, szélesebb körű munkásságot fejtsenek ki. A napikérdések egész tömege rajzik ma a gondolkodó, tenni akaró emberek agyában, részint az iparművészetet általánosságban érintők, részint az egyes szakmák különleges érdekeibe vágók. A fontosabbnál fontosabb feladatok folytonosan táplálhatják a szakosztályok munkakészségét, csupán annak megértésére van szükség, hogy ma minden arra hivatottnak az összesség jól felfogott érdekében kell időt és erőt szentelnie a nemzetünk jövőjét megalapozó és ősi kultúránkat fentartó, továbbfejlesztő munkára. A Társulat szakosztályai közül legutóbbi referádánk óta az üvegfestő, a szobrász és kőfaragó, a bútorműves és faipari, a gyermekművészeti és a bőrműves és könyvkötő szakosztályok tartottak ülést.

Az *üvegfestő* szakosztály a jövő év tavaszára tervbevett üvegfestészeti kiállítás ügyével foglalkozott.

A *szobrász és kőfaragó* szakosztály ülésén megvitatták a síremlék-pályázat eredményeit és elhatározták, hogy a pályamunkák legjavát újból kiállítják, alkalmat adva ezzel a sírkő-készítő iparosoknak művészi értékű tervek vásárlására. A szakosztály elhatározta továbbá, hogy egy gazdasági szervet létesít, amelynek feladata lesz a szakma körébe vágó, a tervezőket és iparosokat közösen érdeklő gazdasági kérdések intézése. Ez a terv lenne a magva egy később alakítandó gazdasági kötéleknek, amely az összes szakosztályok képviseletét egyesítené magában. A gazdasági szerv munkaprogrammjának kidolgozására a szakosztály bizottságot küldött ki.

A *bútorműves és faipari* szakosztály foglalkozott a tervbevett lakásművészeti kiállítás ügyével, amelynek megoldását a margitszigeti kaszinóépületnek egyéb célra való igénybevétele következtében most már más irányban kell keresni. A szakosztály bevárja a dolog további kifejlődését és ehhez képest kíván gondoskodni arról, hogy a kiállítás addig is, mig a Társulat állandó helyiséghez jut, ideiglenes helyiségben legyen megrendezhető. A külügyminiszterium nagy tanácstermének berendezése ügyében a szakosztály aképen határozott, hogy a szakosztály tervezőtagjait felhívja, készítsenek erre a berendezésre terveket. Ezek közül azokat, amelyek a Társulat bírálóbizottságának döntése szerint a kívánt színvonalat megütik, a Társulat felterjeszti a külügyminiszterhez a megbízás kiadása céljából. Ezt megelőzőleg azonban a Társulat elnöksége lépéseket tesz, hogy a külügyminiszter a felterjasztett tervek szerzőit illő tiszteletdíjban részesítse. A *Faragó* Ödön lemondásával megüresedett társelnöki tisztségre a szakosztály *Menyhért* Miklóst választotta meg.

A *gyermekművészeti* szakosztály ülésein elhatározták, hogy a jövő év elején *művészi képeskönyvkiállítást* rendeznek. A kiállításnak retrospektiv és újabbkori termékeket magában foglaló csoportja lesz. Az előbbi csoport számára a hazaiakon kívül a külföldi művészek és kiadók itt található kiváló munkáit is meg akarják szerezni és összegyűjtve bemutatni, még az utóbbi csoportban kéziratnak tekinthető piéce-unique-k is kiállíthatók lesznek.

A *bőrműves és könyvkötő* szakosztály ülésein a tanoncnevelés kérdésével foglalkoztak, megkezdik a szakosztáry terv- és fényképgyűjteményének összeállítását, végül elhatározták, hogy felkérik a Társulat elnökségét, tegyen lépéseket a szakmabeli iparosoknak anyagokkal való ellátása érdekében.

MUZEÁLIS ÜGYEK

RADISICS JENŐ, az O. M. Iparművészeti múzeum néhai nagyérdemű igazgatójának emlékét, hozzáméltó, bronzból öntött, művészi emléktáblával örökítik meg barátai és tisztelői. A két éve elhunyt Radisics Jenő halála alkalmával Steiner Lajos, az Ernszt-aukciók vezetője, a régiségkereskedők körében gyűjtött összeget ajánlott fel oly célból, hogy abból az elhunyt emlékére egy értékes tárgyat vásároljanak a múzeum gyűjteménye számára. Később e gondolatot elejtve, egy emléktábla létesítésének eszméjét vetették fel, melyet dr. Delmár Emil, jeles műgyűjtő is magáévá tett. E két lelkes férfiú buzgalmának köszönhető, hogy a megkívánt összeg csakhamar együtt volt. Berán Lajos szobrászművész, ki az elhunyt 30 éves szolgálati jubileuma alkalmával, a tisztviselők részéről neki átnyújtott arcképes emlék-plakettet készitette, bizatott meg az emléktábla tervezésével. A művész Radisics Jenő franciás finomságú egyéniségét óhajtotta a Louis XVI. motivumok által kifejezésre juttatni. Képünk feleslegessé tesz minden további leírást. Az emlékmű leleplezése, ünnepség keretében, a jövő év elején lesz.

Csányi K.

ORSZ. MAGY. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM. A bécsi Iparművészeti Múzeum és a Hofmuseum hasznos újítást hozott be. Az előbbi helyen hetenként egyszer a múzeum gyűjteményeinek egy-egy csoportjában, egy-egy szaktisztviselő, magyarázó előadást (Führung) tart. Ezenkívül még kétféle előadás van. Olyan egyes előadások a művészet és az iparművészet egy-egy tárgyköréből, melyeket vagy a

múzeum tisztviselői, vagy meghívott szakemberek tartanak. Továbbá kurzusszerű (4 részből álló) előadások is vannak; itt az előadók a múzeum szaktisztviselőiből kerülnek ki. Mindezek az előadások beléptidíj lefizetése ellenében látogathatók. Az Iparművészeti múzeum is tervbe vette ilyen előadások tartását. A tél folyamán a fűtőanyag hiánya az akadály, a kedvezőbb idő beálltával azonban közzéteszi az előadások sorrendjét.

KRÓNIKA

AZSOLNAY-GYÁR budapesti raktára meglehetősen üresen áll, mert készletei az ú. n. tanácsköztársaság idejében egészen elfogytak és Pécs városának a jugoszlávok által történt megszállása óta alig lehetett újabb árút Budapestre szállítani. Nyilván ez adott okot különféle mende-mondákra, úgy hogy sokan már a gyár megszűnéséről is beszéltek. Erről szó sincs. A gyár a nehéz viszonyok ellenére ma is mintegy 400 munkást foglalkoztat. A Zsolnay-család ifjabb tagjai, kik újabban aktiv részt vesznek a gyár vezetésében, nagy súlyt vetnek arra, hogy a Zsolnay-gyártmányok hírnevét művészi kvalitásaik fokozásával még jobban megszilárdítsák s ezzel a magyar iparművészetnek megbecsülését mindenütt kivívják. A gyár most is nagyobb arányú külföldi megrendeléseken dolgozik és azon van, hogy budapesti raktárát ismét megtöltse, bár ebben akadályokat támaszt — bármennyire hihetetlenül hangzik is — a magyar kormány, mely a pécsi Zsolnay-gyár művészi majolikáit „külföldi" fényűzési árúnak minősíti s ezért megnehezíti behozatalukat. Ennek ellenére reméljük, hogy az O. M. Iparművészeti Társulat ezidei karácsonyi vásárján amatőrjeink ismét láthatnak újabb Zsolnay-majolikákat és meggyőződhetnek arról, hogy a hírneves gyár súlyos megpróbáltatásai ellenére most is büszkesége a magyar iparművészetnek.

IPARMŰVÉSZETI AUKCIÓK. Külföldön már évtizedek óta rendszeresítették a művészi tárgyak elárverezését s a legtöbb kulturállam maga alapított intézményeket, amelyek közönséges ipari tárgyaktól elkülönítve művészi munkák árverezését végzik. Így Párisban a Hôtel Drouot, Bécsben a Dorotheum nemcsak a zálogházakban visszamaradt, vasúti kocsikban stb.-ben talált gazdátlan tárgyakból rendez aukciókat, hanem elfogad magánosok birtokában levő művészi és egyéb tárgyakat is árverésre, bizonyos százalékos részesedés mellett. Nálunk a régebben bírósági és a régi rendszerű zálogházak nem kedvező emlékű árverésein kívül alig voltak számbavehető aukciók. Csak mióta a Szent György céh, majd pedig az Ernszt-múzeum rövid időközökben rendeznek aukciókat, azóta lehet szó magyarországi nagyobb arányú műtárgyforgalomról. Mindkét vállalat magánjellegű és az államkormányzat csak a törvényes engedélyezési és ellenőrző jog gyakorlására szorítkozott. Újabban azonban kereskedelmi kormányunk maga is alapított egy intézményt, a *vagyonmentő vásárt* (Budapest, IX. ker., Kinizsi-utca, Központi zálogház), melynek bevallott célja az, hogy megkönnyítse az értékesítésre szánt ipari és művészi tárgyaknak lehető legelőnyösebb eladását árverseltetés útján. Az első ilyen árverés meglehetősen tarka képet mutatott, mert a beküldött sokféle tárgyak tömege megfelelő válogatás, csoportosítás nélkül került árverés alá. De az intézmény vezetői csakhamar belátták a helyzet tarthatatlanságát és szakavatott tanácsadók közreműködésével teljesen külön választották a művészi értékű tárgyakat, melyeket most már külön helyiségekben állítottak ki és külön napokon bocsátanak árverésre. Az eddig elért milliós értékekre menő forgalom és a közönségnek egyre fokozódó érdeklődése bizonyítják, hogy erre az új intézményre nálunk is szükség volt és hogy a vezetés rászolgál a közönség bizalmára. Az árveréseken szereplő és a művészi ipar körébe tartozó tárgyak túlnyomó részben idegen eredetű régiségek voltak, most élő iparművészek alig éltek a kínálkozó alkalommal, hogy munkáikat értékesítsék. Ezért merült fel az O. M. Iparművészeti Társulat körében a terv, hogy maga a Társulat is rendezzen aukciókat, elsősorban hazai iparművészeti termékekből annál is inkább, mert mióta a Társulat kénytelen volt állandó bazárját az Iparművészeti Múzeum gyűjteményének terjeszkedése miatt beszüntetni, csak a néhány hétig tartó karácsonyi vásárján mutathatja be és értékesítheti a Társulat köré sereglő iparművészek újabb alkotásait. Fennállása óta négy aukciót rendezett a Társulat. Az 1900. évi párisi kiállításról visszakerült holmikból, majd pedig a forgó tőkéjéből beszerzett és kiállításain eladatlanul maradt iparművészeti munkákból, elárverezte továbbá a gödöllői és a kecskeméti szövőműhelyekben készült szőnyegeket is. A kereskedelemügyi miniszter már megadta az engedelmet a Társulatnak aukciók megtartására s így remélhető, hogy már a közel jövőben (valószínűleg a karácsonyi vásárja után, az 1921. év elején) megtarthatja a Társulat aukcióját, melyet időközönkint folytatni is akar. *Aki tehát a birtokában levő műtárgyat, mely lehet régi is, a Társulat aukciója révén akarja értékesíteni, előjegyzés végett jelentse be már most a Társulat igazgatóságának, hogy mi és mennyi az, amit elárvereztetni akar.*

A „CENNINI TÁRSASÁG" MEGALAKULÁSA. Míg a képfestés termékeinek előre el nem képzelt forgalmát hozta meg a konjunktúrák korszaka, addig a festészet hajdan oly virágzó ága, a díszítő festés vagy falfestészet teljes lehanyatlása áll be. Hogy miért nem fejlődhetett ki napjainkban számottevő murális piktura, annak részben természetes okait könnyű lenne megmagyarázni. Nálunk még mindig megvan a hajlam arra, hogy még a nem mindig nivós csendélet-festészetet is per „grand art" kezeljék s az esetleg az iparral is kapcsolódó falfestés a legjobb esetben iparművészetnek, azaz egy másodrangú művészetnek számít. Bizonyos, hogy e szó: falfestés, igen tág fogalom. A patronfestéstől (ami különben igen művészi is lehet) mondjuk Puvis de Chavannesig nagy a távolság. Vagyis a festőművészet legmagasabb fokán annak legünnepélyesebb formája még napjainkban is a falfestés, a freskó. Maurice Denis, Frank Brangwyn, Hodler, Axen Gallen vagy Klimt falfestményei tán még jellegzetesebb megnyilvánulásai nemzetük géniuszának, mint arc- vagy tájfestő-kollégáik munkái. Részben ezért is egyik főcéljának azt tűzte ki a nemrég megalakult „Cennini Társaság," hogy a díszítő festés iránt több érdeklődést keltsen. A társaság első kiállításán is meggyőző módon kívánja bemutatni azt, hogy azért az összegért, amit a megrendelő sokszor kétes értékű képért ad, pontosan az interiőrjéhez hangolt művészi munkát is kaphat; és hogy letűnt generációk műveinek aukciózása mellett a még élő művészek foglalkoztatása sem lenne egészen oktalanság.

Magyar Iparművészet

1920.

Zsolnay gár

wód

z

Magyar Iparmüvészet

158.

1897/98. 159. l

"Emlékezetes a nagy

tént 15-t 16-ig 1838 Pesten". /

/Acélmetszetben is megjelent/.

"Emléke nagy Áradásn

ban 1838-ik Esztendőbe Martius

"F.R.Collar". Főv.Muz.Lt.3617.

"Ofen und Pest währe

La Jahres 1838. - Stendr. v. C. M

grav." 194 x 151 m/m. - Főv.Muz

Buda és Pest a Viziv

Ofen und Pesth 1838" feliratta

v. H. Reichert". - Főv.Muz.Lt.

Zsolnay Gyár

irod
=
Éber László dr.

A karácsonyi kiállitás.
Magyar Iparművészet
1905. 4. l. 34 l.
(Képpel.)

Zsolnay-féle

fayence

A Gyűjtő 1916. 3-4. sz

(Kilenyi Pál gyűjte-

ményének katalogusa)

32. l.

Moggeród, ran

94, II r. 234,

MDK

Zsolnay, keramikus

Diener-Dénes: Magy. Iparm. Társ. karácsonyi kiáll. Magy. Iparműv. 1899.

16 l.

MDK

Zsolnay-gyár

nagydijat kapott

Filadelfiai kiáll. Magyar Iparmüvészet, 1927. 86 l.

Zsolnay gyár

MDK

A johnstowni gőr.kat.templom keresztelőkutja
szines fénymásolat.
A johnstowni gőr,kat templom szószék terve,
fénymásolat

Pécsi K.pzőművészek és Műbarátok Társa.
IX. őszi kiáll. 1931. dec.

Zsolnay
- gyár

MDK

Bp. X. Pataki István téri r.k. templom.

Lechner Ödön épitette 1892-1906 között.
A templomot befejezte és a belső diszt tervezte Tandor Ottó, a kerámiai munkákat készitette a pécsi Zsolnay-gyár.

Repr. 272. kép.

Zakariás G. Sándor : Budapest. Bp. 1961.
175.1.

MDK

Zsolnay,ip.művész

iparművészeti tárgyakal szerepel a Mübarátok Körének kiállitásán.

Női szoba illusztrációja a Mübarátok Körének kiállitásáról. -Uj Idők.1901 VII. 436.old.

MDK

Zsolnay iparm.

Sz.G: Iparművészetünk a wieni vadászati kiáll.
Magyar Iparmüv. 1910, 7.sz. 222-23 l.

MDK

Zsolnay-féle kerámikai gyár

A turini magyar ház két pavillonjában alkalmazott edényeket és disztárgyakat, valamint az épület grés- és eozin-lemezei a pécsi Zsolnay-féle kerámikai gyár szállitotta.

Cikk: A turini világkiállitás magyar háza.

Magyar Iparművészet, 1911.évf.253-257.l.

Isolnay nővérek

1874-ben magyaros és perzsa modorú divitményeket terveztek, meget a Isolnay Zerémiának 1880-as évet végéig legjellegzetesebb mintái voltak és a magyar Zerémiának kül és belföldön nagy hírt szerezték.

P. Brestyánszky Ilona, 1966, Ismerd meg a Kerámiát, Bp. 1965 l.

melk.

Zsolnay, Muzeum

Káptalan utca 2. (Pécs)
fénykép

Reismann-Örsi Kincses Baranya
127. l.

MDK

Zsolnay pécsi gyártulajdonos

A párisi kiáll. jutalmak kiosztása. Vas.Ujs.43.sz.
1910. 687 l.

MDK

Zsolnay Porcellángyár

Népműv. háziip. és ipm. kiáll. Rigában. M.Iparművészet 1936. 1.sz. 4.l.

Izolnay.

A régi Műcsarnok termeiben megnyílt a Szépművészeti Muzeum új magyar képtára, melynek első termében műve szerepel.

Nemzeti Ujság. 1928. Okt. 30.

Zsolnay

Műveivel szerepelt az Ernst-Múzeum jub. kiállí-
tásán.

N.U.932.V.31.

Zaofiney

Zsolnay

Részt vesz a Műcsarnok harmadik nemzeti képzőművészeti kiállitásán.

8 6.ujság 1935.III.24.

MŰVÉSZETI HETEK PÉCSETT

Az irodalom, a művészet, a tudomány szellemi kincseiből illő részt kell juttatnunk a magyar élet vidéki központjainak is! Ezzel az elgondolással alapította meg dr. Hóman Bálint kultuszminiszter a Művészeti Hetek intézményét. 1938. óta Székesfehérvár, Győr, Kassa és Nyiregyháza került sorra, az új esztendő első napjaiban pedig Pécs város tárta ki kapuját a múzsák előtt. A kultuszminisztérium lelkesen és lendületesen dolgozó művészeti ügyosztálya, továbbá a magyar kultúra színvonalának emelésére törekedő Országos Irodalmi és Művészeti Tanács nagyszerű munkát végzett ezúttal Pécsett a „Művészeti Hetek" megrendezésével. Magyar festők, szobrászok és iparművészek mutatják be kiváló alkotásaikat a Visnya-ház ma már Baranya Vármegyei Múzeum nevet viselő, intim barok palotájában. A magyar művészetek minden ágát felölelő gazdag és változatos programm — amely egy egész hónapon át gondoskodik Pécs városa művészetkedvelő közönsége szellemi igényeinek kielégítéséről — egyik kiemelkedő pontja volt a képzőművészeti keramikai kiállítás. Rendezésében az Országos Magyar Iparművészeti Társulat is közreműködött. Magáról a megnyitásról külön számolunk be. Itt csak a mi körünket érintő résszel, a kiállításon bemutatott kerámiai művekkel foglalkozunk. A szűkre szabott helyre való tekintettel csak csúcsteljesítményeket lehetett bemutatni. A történeti részben az anyag a XVI. századtól kezdve került bemutatásra. A modern részben három pompás név: Zsolnay, Herend és Gorka Géza szerepeltek nem nagy, de annál kvalitásosabb gyűjteményekkel.

A kiállításon különösen nagy szerep jut a kerámiának. Természetes ez, hiszen a Zsolnay-gyár európai híre megköveteli, hogy a pécsi ünnepléseken megillető szóhoz jusson a magyar agyagipar is. A Művészeti Heteknek az is célja, hogy az ország különböző részeinek tájjellegét világosan bemutassa. Erre pedig éppen a kerámia nyujt kellő lehetőséget, mert termékeit bőségesen fogyasztja falu, város, szegény, gazdag egyaránt. Pécs különösen méltó keretet is nyujt a kerámiai kiállításnak, külső-belső építészeti díszeiben léptennyomon szemünkbe ötlik a Zsolnay-gyár híres pyrogranitja. Az évszázados mult tiszteletére, a mai művészies agyagiparunk kellő megismerésére és helyes értékelésére a kerámiai kiállítás anyaga a történetiséget választotta irányelvül. Az Országos Irodalmi és Művészeti Tanács a Magyar Történeti Múzeum Iparművészeti Tárának kerámikai gyüjteményéből állíttatta össze a kiállítás ú. n. retrospektív anyagát. Napjaink művészetét: Herend és a Zsolnay-gyár modern alkotásait pedig az Országos Magyar Iparművészeti Társulat ízléses rendezésére bízta. Így két összenyíló teremben négy évszázad remekei tárulnak a szemlélő elé. Természetesen e hatalmas idő és aránylag igen csekély térbeliség fordított viszonya eleve megmagyarázza, hogy a kiállítás nem törekszik teljességre. Inkább csak ízelítő próbálkozás egy egész nemzetet, egész hazát átfogó általános kiállítás megrendezésére. Az első lépés a legjobb helyen történt. Pécs évezredes kultúrája érthetően követelhetné is, hogy falai közül induljon ki sok új gondolat abban a közös munkában, amelyet a Főváros és a vidéki központok együttesen vállalnak a Művészeti Hetek intézményében.

Minden alkalommal különös cél is érvényesült a Művészeti Hetek megrendezésében: Székesfehérvárott Szent István birodalmának kulturális fejlődéséről kellett számot adni; Győrött a zeneművészet emelkedett ki; Kassán a visszatért felvidék Rákóczi-kultuszát köszöntötte a nemzet; Nyiregyházán a Bessenyey kora támadt új életre és végül Pécsett a szabad Erdély eszméje örvendeztette meg az új esztendő küszöbén a magyar társadalmat. „Költészet, muzsika, festészet, építészet a nyelve annak a mélységes erejű üdvözletnek — köszöntött be Harsányi Zsolt — amelyet most Erdély és a Dunántúl váltanak egymással. A Helikon írói gárdája, a Kalotaszegi népi balladatársaság és Erdély művészetének jeles ismerője hozzák a hazatérő testvér egyéni színekkel ragyogó köszöntését. S az anyaország képpel, muzsikával, színházzal felel rá. De a maga külön válaszával felel rá a Dunántúl is: az iparművészettel." Ezzel nemcsak a tájjelleget kívánta kihangsúlyozni a város, hanem szimbolikusan a munkát, a mindeneket akaratban, erőben összefogó újjáépítést kívánta feltárni a rabságából alig menekült Erdélyország előtt. Meg is tehette, mert éppen Pécs falai között emelkedett világhírre egy sokat fáradó, rengeteget töprengő fazekasmester műhelye. Ma már Zsolnay-gyár az egykori robotos műhely neve, ma már a világtájak elismerése tölti meg a hajdani ős ábrándjainak színhelyét. Akkortájt született Zsolnay Vilmos, mikoriban magyar földön az első porcellánnal kísérletezgettek. Monarchiabeli életünkben nem sok babért termett a magyar iparoskodás. De akkor is voltak áldozatos emberek, akiket belső kényszer szólított sokszor reménytelen munkára. Ha a jövő ködös volt is, a mult bátorságot öntött szívükbe, erőt karjukba.

A mohácsi nagy csata után szétszaggatott országban lassacskán megindult az élet. Ha idegen hatalmak szabták is meg az élet napi útját, a pusztulás romjaiból mégis csak új élet eredt. Egy-egy táj népessége nekilátott a munkáséletnek és berendezte békés otthonát. Akinek telt, aranyat, ezüstöt míveltetett magának. A szegény ember bizony egyszerű cserépedényből étkezett. A nagy szükséglet minden vidéken kifejlesztette a népi agyagiparosságot. Felvidéken, Erdélyben, Dunántúl és az Alföldön egyaránt egész falvak éltek a fazekasságból. Agyag mindenfelé akadt, csak mestert kellett hozzá találni. Lassankint az elszigetelődés és helyi ízlés tájjelleggé erősödött és megrögződött a népi művészkedés hagyományos formakészlete és díszítőmódja. Ez a hagyományos szokás oly belső erővel járta át a népi rétegek ízlését, hogy minden átvett idegen forma és díszítőelem megszűrődött rajta, átstilizálódott a népi ízlésen. Ez a belső erő formálta népivé a magasabb körökből a néphez leszálló kerámiai műfajokat.

MAGYAR IPARMŰVÉSZET
1941. 1. 12.

A XVI. és XVII. században az olasz fajánsz Európa-szerte nagy hatást tett. Hozzánk a Dél-Tirolból északra szivárgó, majd anabaptista hitükért üldözött habánokkal került az olaszos díszű ónedény. Egykorú feljegyzések szerint a magyar fazekasok már jóval előbb ismerték az ónmázas edényt, de adatok hiányában be kell érnünk azzal, hogy a XVI. század fordulójától számítjuk az első ónmázas emlékeket. A habánok magyar földön is állandó üldöztetésnek kitéve, kisebb házközösségekbe tömörültek és az idő sodrában szétszóródtak az egész országban. Pozsony, Nyitra és Trencsén vármegye volt az első telepedésük, innen szivárogtak délre, keletre. Szobotist, Holics, Sasvár, az erdélyi Alvinc nyujt nekik otthont, innen később még Sárospatakra is elvetődnek. Műhelyeik nagy keresettségnek örvendenek. De a XVIII. század közepén nagy ellenfelük támad a holicsi gyárban. Lotharingiai Ferenc idegen birtokairól hozat az új gyárba francia, olasz mestereket, munkásokat és az idegen ízlésben, külföldi gyárak modorában művészkedő gyár kiszorítja a módosabb körökből a habán mestereket. Egy részük beállt a holicsi gyárba, más részük céhéletet élt, házközösségben maradt. Művészetük az alsóbb körök szükségletét elégítette ki, ízlésben is a megfelelő szintre szállt le. Holics mellett lassankint több kisebb gyár alakult a Dunántúl: Tata, Stomfa és Buda próbálkozott jelentékeny sikerrel. De új versenytárs közeledett veszedelmesen. Az angol keményczserép rohamosan hódította a közönséget. A holicsi gyár is áttért az új műfajra. Legott támadtak kisebb versenytársai: Kőszeg, Városlőd, Murány, Kassa, Körmöcbánya, Rozsnyó, Igló, Miskolc, Batiz, Pápa, Kolozsvár és egyéb l..ly.k igyekeztek környéküket az új edénnyel ellátni. Sikerük volt is, mert használhatóságban elsőrendű volt az új anyag. A habánok pedig közben uralkodói nyomásra katolizálva beolvadtak a nemzettestbe és egészen elnépiesedtek. A népi belső erő átjárta őket is és az egykori olaszos renaissance íz elveszett a magyar nép virágos, madaras, szarvasos díszítő elemei között. Napjainkban Gorka Géza kiváló ízléssel kelti új életre a habán-művészetet. Kiváló művészetét itt nem kell méltatnunk. Olvasóink jól ismerik azokat a nagyszerű teljesítményeket, amelyeket az ő tisztult ízlése jelent az újabb magyar iparművészet, a magyar kerámia számára. Legutóbb a társulat karácsonyi kiállításán volt nagy sikere.

A keményczseréppgyárak itt-ott porcellánnal is kísérleteztek. Legtöbb sikert Regécz ért el. A sárospataki várban és a tiszamenti kúriák vitrinjeiben még szép számmal maradtak fenn az egykori emlékek. A szabadságharc idején szünt meg munkássága. Helyét hamarosan pótolta az 1839-től működő Herend, amely ma már világhírre tett szert. Hogy ez a világhír mennyire indokolt, azt a legjobban igazolja az az országos érdeklődés, amelyet a „Herend 100 éves" kiállítás keltett a magyar szakkörök és közönség körében. A további eredményes fejlődésről pedig a Pécsett kiállított magas iparművészeti értékkel bíró művek tesznek tanúságot. A század második felében pedig Pécsett a Zsolnay-gyár ősi műhelye ragadta magához nagy munkával a vezetést. Herend a porcellánban, Zsolnay a fémfényű zománccal bevont riolit-porcellánnal vagy fajánsz porcellánnal vált fogalommá. Az eozin, az építészetben a pyrogranit és újabban a porcellán jelenti a gyár munkakörét. Kiváló szobrászok figuráris alkotásai díszelegnek mázalatti és mázfeletti festéssel, melletük egész étkészletek ragadják meg a figyelmet, amelyek eredeti magyar ízzel, kiváló művészettel hirdetik a Zsolnay-gyár kettős célját: a fejlődő ipart és a haladó művészetet!

Mindezt kiváló tárgyak mesélik el a szemlélőnek a pécsi Művészeti Hetek kerámiai kiállításán, ahol minden fennen hirdeti az évezredes magyar művészetet és kultúrát.

ROMHÁNYI GYULA

•KRÓNIKA•

DR. VITÉZ JÓZSEF FERENC KIRÁLYI HERCEG — ALEZREDES. Őszinte örömmel közöljük olvasóinkkal, hogy a Kormányzó Úr Ő Főméltósága a következő legfelsőbb kéziratot intézte társulatunk örökös elnökéhez, dr. vitéz József Ferenc királyi herceg Úr Ő Fenségéhez: „Kedves dr. vitéz József Ferenc királyi herceg! Kelet-Magyarország és Erdély egy részének a Magyar Szent Koronához történt visszacsatolásánál tanusított hazafias magatartásának elismeréseként királyi Fenségedet a magyar királyi honvédség szolgálatonkívüli viszonyában, a lovasságnál alezredessé kinevezem. Horthy s. k., vitéz Bartha s. k." Társulatunk ez alkalomból a következő üdvözlő sürgönyt küldötte Ő Fenségének: „A legmélyebb hódolattal tolmácsolom Fenségednek az Országos Magyar Iparművészeti Társulat minden tagjának legőszintébb szerencsekívánatát alezredessé történt kinevezése alkalmából. Adja a Mindenható, hogy Fenséged még sokáig végezhesse a legeredményesebb munkásságot hazánk javára. Szablya János ügyvezető alelnök s. k."

AZ ERDÉLYI MŰVÉSZETÉRT. Koós Károly, a kiváló erdélyi író és a kalotaszegi népművészet jeles ismertetője nemrég előadást tartott Budapesten, a Mérnök és Építész Egyletben az erdélyi műemlékekről. Felemlítette azt az eddig nem igen ismert tényt, hogy a románok a műemlékvédelmi törvényt a megszállás idején Erdélyben csak a saját műemlékeikre vonatkozólag alkalmazták, de a magyarokra nem. Koós kívánta tehát a városokra, sőt falvakra is vonatkozó műemlékvédelem intézményes biztosítását Erdélyben. Hóman Bálint kultuszminiszter megértő készséggel siet ennek az annyira fontos közkívánatnak támogatására. Már költségvetési beszédében bejelentette, hogy az erdélyi műkincsek lajtstromozására vonatkozó rendelkezéseket megtette. Az a fontos kulturális munka tehát, mely az utolsó húsz év alatt ezen a téren megakadt, most megfelelő folytatásra talál. Hozzájárul e nagyjelentőségű munkássághoz a kolozsvári

Az Iparművészeti Múzeum magyar kerámiái

Katona Imre írása – Gink Károly fotói

Herendi kakas. XIX. sz.

Herendi váza. XIX. sz.

BUDAPEST
Budapest
1970 JUL
SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAPTÁRSASÁG
BUDAPEST, IX., Üllői út 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

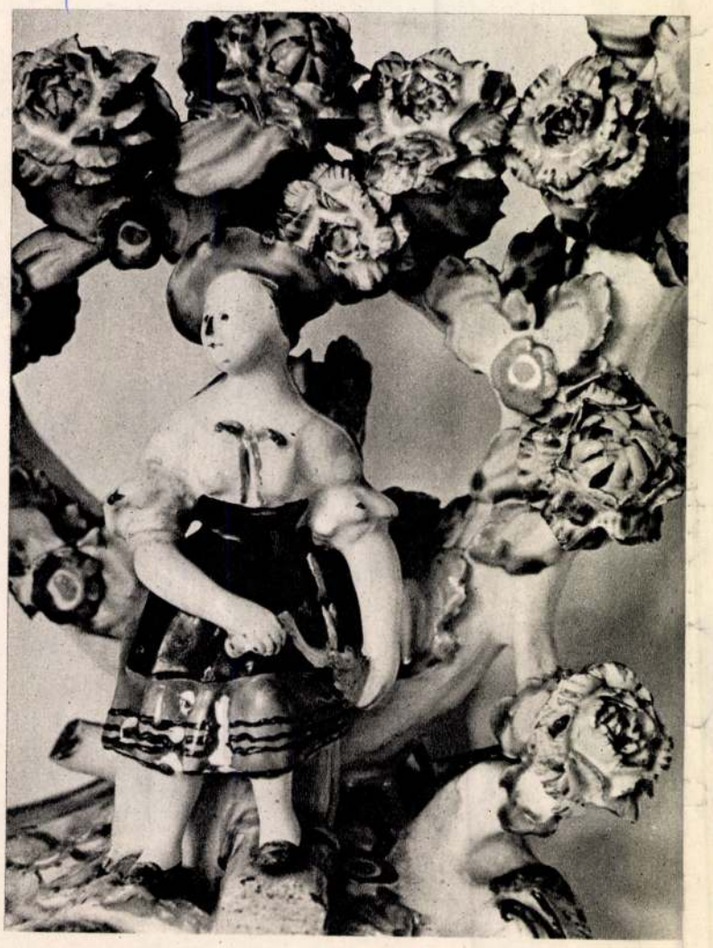

Vázafigura. Fajansz. Holics, XVIII. sz.

Kovács Margit: Szüret. Kerámia-falikép (részlet)

A magyar kerámia az e
alakult, fejlődött évszáza
azonban fejlődésünk eur
dően egyre nagyobb eltér
európai kerámia fejlődését
sőt, bizonyos vonatkozásb
haladtunk. A XVI. századb
mázas, plasztikus díszítésű
az itáliai ösztönzéseknek n
tettek a XV. század 70-es, 8
ban a két évszázados töröl
folytatásra sem találhatott,
egyszerűbben dolgozó népi
zad harcai, háborúskodásai k
kultúra.

A művészi magyar kerámiaművesség első igazi és tartós fellendítői azok a mai Svájc és Belgium területéről kommunisztikus vallási tanításaik miatt emigrálni kényszerült újkeresztények, vagy anabaptisták voltak, akik a XVI. század végén, a XVII. század elején nálunk, Magyarországon is megvetették az önmázas kerámiakészítés alapjait. E kerámiaművészet későbbi alkotásait gyűjtőnéven habán kerámiának nevezzük. A habán név a német „Haushaben"-ból keletkezett. Ilyen „Haushaben"-ekben, udvarokban folyt az anabaptista mesterek művészi alkotói tevékenysége.

Az Iparművészeti Múzeum habán kerámiagyűjteménye közel kétszáz darabból áll. Az első évszámos habán kerámiánk igen korai időből, 1606-ból való, de rendelkezünk 1609-es és 1610-es évszámmal ellátott darabokkal is. Különösen az 1610-es évszámú ovális tál figyelemre méltó. Pereme gyengén hullámos, közepében a virágos reneszánsz egyik közismert motívuma, az „olaszkorsó" áll. Az évszám és a felette levő monogram rendkívül díszes kalligrafiájú. Habán kerámiagyűjteményünk igen sok és változatos darabot foglal magában. A kis- és nagyalakú tálak különböző típusai mellett a korsók, bokályok és vázák széles skálájú változataival találkozhatunk. Alkotóik, az egyszerű habán fazekasok a magyar törvényhozás üldözöttei voltak, akiket hol a labanc, hol a török, hol idegen vazallusok pusztítottak. Ennek ellenére, a pusztító háborúk és üldöztetések közepette olyan kerámiaművességet hoztak létre, melyet a mai ember is megcsodál. Gyűjteményünk habán darabjai két csoportba sorolhatók: fehér és kék kerámiákra. Az első habán kerámiák fehér ólommázzal készültek, alapszínük a tejfehér volt. Később, a XVII. század közepétől a habán kerámiák egy másik típusa, a kék színű tűnik fel. Ezek múlt századi változatait alvinci, vagy erdélyi kerámiának is nevezik. A XVIII. század közepén a habán kerámia lehanyatlik, mert az alkotók a megújuló üldözések következtében megváltozott feltételek között folytatják tevékenységüket. Az edényeken túlteng a díszítés, s néhány oxidszín, mint a sárga és a zöld.

A manufakturális kerámia az 1743-ban létesült holicsi manufaktúra működésével indul el Magyarországon. Múzeumunkban számban és típusban is igen jelentős holicsi kerámiát őriznek. E gyűjteményrész Bubics Zsigmond hagyatékából került hozzánk a múlt század végén. Bubics Zsigmond a Felvidéken tevékenykedett, így érthető, hogy a holicsi készítményeket kedvelte, gyűjtötte. A holicsi tradíciókból táplálkozik második fajansz-manufaktúránk, a tatai is, melyet Esterházy József alapított 1758-ban. A tatai kerámiák közül különösen azok a rákos-tálak érdekesek, melyek a francia Palissy hatását tükrözik. Tata mellett Buda, Pongyelok, Dejte, Stomfa, Modor, Gács és Kisbér üzemeiből őrzünk néhány darabot.

A XVIII. század végén a fajansz mellett új kerámiaműfaj tűnik fel, a kőedény. Először a fajansz kiegészítő anyagaként készítik Holicson, Tatán, Budán stb., majd önálló alapítású gyárakban. Az 1801-ben Kassán és 1802-ben Pápán alakult első kőedénygyárak készítményeinek szép példányaival találkozhatunk a gyűjteményben. A legszebb magyarországi kőedény a Hunyad megyei Batizon készült, ahol D'Andre György alapított kőedénygyárat. Múzeumunk batizi kőedényeinek egyikén a gyáralapító portréja látható. Az északi országrész kőedénygyárai közül a telkibányaiból, hollóházaiból, körmöcbányaiból, rozsnyóiból, iglóiból, murányiból, apátfalvaiból, szilvásváradiból és a miskolciból őrzünk számban és minőségben egyaránt jelentős darabokat. Míg nyugaton a kőedény a porcelánt pótolta, Magyarországon a porcelán a kőedénnyel szemben támasztott magasabb igények kielégítését szolgálta. Az első hazai porcelángyárnak, a telkibányainak számos emléke maradt fenn múzeumunkban. Korsók, vázák, csészék, tálak és plasztikák képviselik a telkibányai porcelángyártás első készítményeit. Az 1840-ben megindúló herendi porcelángyárból is számos emlékkel rendelkezünk. Herend első készítményei Meissen, Sèvres, Capo di Monte és Bécs fénykorából származó formákhoz és díszítésekhez igazodnak.

Újabb kori kerámiagyáraink közül a Zsolnayak pécsi és Fischer Ignác 1895-ben megszűnt pesti fajanszgyárainak készítményeiből őrzünk szép darabokat. A Zsolnay-gyűjtemény darabjai túlnyomórészt a lelkes műgyűjtő és kerámiatechnológus Wartha Vince hagyatékából kerültek hozzánk. A múzeum ajándékozói között megtaláljuk Zsolnay Vilmos nevét is. A gyűjtemény kiemelkedő darabjainak tekinthetők azok a Mohács és Pécs környéki fazekasárukat imitáló korsó- és váza-formák, melyek a Zsolnay-gyár legkorábbi termékeiből valók. A Zsolnay-gyár által készített korai rouge flambe-k szintén szép példányait őrizzük.

Gyűjteményünk újabb kori darabjait Zilzer Hajnalka, Kovács Margit, Gádor István, Gorka Géza és az újabb kerámikusgenerációk alkotásai képviselik. Múzeumunk magyar anyaga méltóképpen reprezentálja kerámiánk történeti alakulását, fejlődését, művészi színvonalát.

Habán korsó, tállal. XVII. sz. közepe

A Duna növekvő szerepe az európai vízi úthálózatban

A szállítás és közlekedés irányát már kezdetben a vízi utak iránya és kapacitása határozta meg, amelyek – termékeny, békés korszakban a politikai határokat is figyelmen kívül hagyva – összefűztek közeli és távolabbi országokat, népeket. Így volt ez Európában és a földkerekség minden pontján; így a dzsunka, a bárka, majd a vitorláshajó korszakában; így folytatódott a gőz, a folyékony energiahordozók idején – és érvényes marad az atomenergia korában is.

Jóllehet, az utóbbi néhány évtizedben a repüléstechnika szédületes fejlődése tovább szélesítette szállítóeszközeink skáláját, a teherhajózás jelentőségét ez sem csökkentette.

A fejlődés iránya Magyarország jövőjére nézve feltétlenül kedvező. Az európai belvízi hajózás fellendítésére számos vízi út épült eddig is. Most további 12 új víziút tervein dolgoznak, hogy a kontinens csaknem valamennyi nagyobb folyamát és folyóját egységes vízi úthálózatra fűzzék fel. Igen jelentős szerepe lesz e kialakulóban levő hálózatban a Dunának, amely a Volga után Európa legnagyobb folyama: teljes hossza 2860 kilométer, s ebből az Ulm—Szulina-i 2600 kilométer hosszú útszakasz hajózható. A Duna nyolc ország területén hömpölyög át. Egész hosszából (mindkét partját figyelembe véve) az NSZK területére 22,6 százalék, Ausztriára 11,8, Csehszovákiára 3,4, Magyarországra 12,2, Jugoszláviára 16,6, Bulgáriára 8,2, Romániára 23 és végül a Szovjetunió területére 2,3 százalék jut.

Nemzetközi Duna-egyezmények a múltban

A Duna Európa történelmének során olyan vízi útnak bizonyult, amelyen a hajózás kezdettől fogva szinte az egész kontinens saját ügye volt, és amelynek hajózási feltételeit a civilizáció megfelelő fokán már nemzetközi egyezmények szabályozták. Az 1815. évi Bécsi Kongresszus a nemzetközi jog elvévé tette, hogy a hajózás kérdéseinek szabályozása a part menti országok joga és kötelezettsége, közös megegyezés alapján. Az 1856. évi Párizsi Kongresszuson megkötött államszerződés létrehozta az Európai Dunabizottságot (CED). A Bizottság feladatává tették a Duna torkolati szakaszának hajózhatóvá tételét; ennek érdekében felhatalmazták az áthaladó hajók utáni illeték szedésére. Ez volt az első Dunabizottság, amely már nemzetközi szerződés alapján hajózási szabályzatot alkotott a folyam torkolati szakaszára. Az első világháború kitöréséig is különféle egyezmények, államszerződések foglalkoztak a Duna hajózási kérdéseivel.

A Dunára vonatkozó végleges szabályzatot, az úgynevezett Dunastatutumot 1921-ben a Párizsban összehívott Nemzetközi Dunabizottsági Értekezlet alkotta meg, amelyet 1923-ban a magyar állam is törvénytárába iktatott.

A vízi úthálózaton a hajózás szabadságát két bizottságnak kellett szavatolnia: az Európai Dunabizottságnak (CED) és a Nemzetközi Dunabizottságnak (CID). Az előbbi hatásköre a Dunának Brailától a torkolatig terjedő szakaszára terjedt. Tagja volt Anglia, Franciaország, Olaszország és Románia. Az utóbbi hatáskörébe a folyamnak Ulmtól Brailáig terjedő szakasza és a vízi hálózat kiegészítő része tartozott. A CID tagja volt: Németország, Ausztria, Csehszlovákia, Magyarország, Jugoszlávia, Bulgária, továbbá Anglia, Franciaország és Olaszország.

A húszas évek során életrehívott új bizottság, a Dunai Vízügyi Műszaki Bizottság (CRED) feladata elsősorban a Duna-medence államai között a kétoldali vízügyi egyezmények megkötésének szorgalmazása volt. A CRED-ben Ausztria, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Magyarország és Románia kapott helyet.

A második világháború után az 1921-ben készült Dunastatutumot hatályon kívül helyezték. Megszűnt a CED, a CID és a CRED.

A Belgrádi Egyezmény

Bulgária, Csehszlovákia, Jugoszlávia, Magyarország, Románia, a Szovjetunió és Ukrajna a dunai szabad hajózás, a Duna menti országok érdekei és felségjogaik védelmére 1948. augusztus 19-én Belgrádban megkötötték az 1949. május 11-én hatályba lépett dunai hajózás szabályozására vonatkozó Belgrádi Egyezményt. Ausztria csak később csatlakozott az Egyezményhez, amelynek rendelkezéseit a Dunának Ulmtól a Szulina-csatornán át a Földközitengerig terjedő hajózható szakaszára alkalmazzák. *A dunai hajózás lehetősége minden ország állampolgárai, kereskedelmi hajói, árukiildeménye előtt nyitva áll. Az egyezmény tehát nemcsak a Duna menti országok érdekeit szolgálja, hanem mindenkiét, aki a Dunát szállítási útvonalként használni kívánja.*

A dunai államok az egyezmény értelmében vállalták, hogy saját Duna-szakaszukat hajózható állapotban tartják, és a szabad, zavartalan hajózást nem akadályozzák. *Ha pedig valamely part menti ország anyagi vagy műszaki és egyéb lehetőségét e feladat bármi okból meghaladná, hozzá kell járulnia, hogy a munkát a Dunabizottság végeztesse el, az egyezmény feltételének megfelelő módon.*

A dunai hajóút jelentőségének erős növekedéséről vall, hogy 1950-ben a folyamon 14 millió tonnát szállítottak, 1966-ban pedig a teljesítmény már 45 millió tonnára növekedett. A teherhajózás távlatát e két szám is beszédesen érzékelteti.

Nagyszabású tervek

Európában régebben megépült már a Canal du Nord, a Midland Kanal és a Duna—Tisza-csatorna. A most készülő mesterséges vízi úthálózat olyan nemzetközi teherszállítási lehetőség alapjait veti meg, amely a kontinensen Dün-

Zsolnay - család

(1)

kitüntetés

Wiener Weltausstellung 1873. Ehrendiplom. Verdienst-
medaille
Apatini Iparkiállítás 1874. Aranyérem
Nyíregyházi Iparegylet kiállítása 1875. Aranyérem
Weihnachtsausstellung des K. K. Österreichischen
Museums, 1875. Wien. Anerkennungsdiplom

Patay Dénesné: A Zsolnay kerámia, Bp. 1955.

17-o

Zsolnay - cvalád

(2)

Kitüntetések

Szegedi Iparkiállítás, 1876. Érdemérem
Exposition Universelle Paris 1878. Médaille d'Or
Exposition International des Sciences appliquées à l'Industrie, Paris, 1879. Médaille d'Or
International Exhibition, Syney, 1779 (?) First degree of merit

Pataky Dénesné: A zsolnay kerámia, Bp 1955.
17 o.

Zsolnay család (3.)

Kitüntetései

Sárosfehérvári Országos Kiállítás. 1879. Aranyérem
International Exhibition, Melbourne, 1880-81.
Second ordner of merit
Budapesti Általános Kiállítás. 1885. Jury-tag
Torontálmegyei Iparkiállítás. 1887. Aranyérem
Palánkai Általános Kiállítás 1887. Aranyérem

Patchy Olénné: A Zsolnay-Kerámia Bp. 1955.
17.o.

Zsolnay-csoládi (4)

Kitüntetések

Szolnok-Doboka vármegye kiállítása. 1887. Ezüstérem
Exposition Internationale, Bruxelles, 1888.
Diplôme d'Honneur
Magyar Szaszmüvéneti Társulat, karácsonyi tárlat,
1888. 400 arany frankos első díj
Ausstellung des Nürnberger Gewerbe Museums,
1889. Goldene Medaille

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia Bp. 1955
17.o.

Zsolnay - család (5)

Kitüntetések

Niederösterreichische Gewerbe-Ausstellung, 1889.
Ehrendiplom

Pécsi Országos Iparegyesület, 1889. Aranyérem

Aradi Ipari és Mezőgazdasági Kiállítás. 1890.
Díszoklevél

Temesvári Ipari és Mezőgazdasági Kiállítás. 1891
Díszoklevél

Pataky Dénesné: A Zsolnay Kerámia Bp. 1955.
17.o.

Zsolnay - család

(6.)

Kitüntetései

Pécsi Kereskedelmi és Iparkiállítás. 1891. Dicsérő-levél.

Belgrádi Mezőgazdasági és Iparkiállítás. 1892. Érdemérem

International Exhibition, Chicago, 1894. Gold medal.

Exposition Universelle. Anvers. 1894. Grand prix

Patachy Sándor: A Zsolnay-keramia Bp. 1955. 170.

Zsolnay Vilmos 7.

Kitüntetései

Californian Exhibition, San-Francisco, 1894
Gold medal
Académie Universelle de Sciences et des Arts Industriels Bruxelles, 1894. Diplôme de membre titulaire. Médaille de première Classe

Pataky Dénesné: A Zsolnay család Bp. 1955, 17-o.

Zsolnay cialád 8.

Kitüntetések

Exposition Nice, 1895. Grand prix d'Honneur,

Médaille d'Or

Ezredéves Országos Kiállítás, Budapest, 1896.

Nagy aranyérem

Exposition Internationale Bruxelles, 1879.

Diplôme d'Honneur

Pataky Dénesné: A zsolnay kerámia Bp. 1955.

17.o.

Zsolnay-család 9.

Kitüntetések

Jubileums Anstellung, Wien, 1898. Díszoklevél
Exposition Universelle, Paris, 1900. Hors Concours.
Győri kiállítás. 1900. Díszoklevél
Szakái kiállítás. 1901. Díszoklevél
Wemzetközi Kerámikai kiállítás, Szentpétervár,
1901. Aranyérem

Pataky Dénesné: A Zsolnay Kerámia Bp. 1955.
17.o.

Zsolnay cvalád 10.

Kitüntetések

Esposizione Internazionale Torino, 1902.
Diploma d'onore
Universal Exhibition, Saint-Louis, 1904
Grand Prize

Pataky Dénesné: A Zsolnay Kerámia Bp. 1955.
170.

Zsolnay - család

11.

Kitüntetések

Exposition Universelle, Liège, 1905. Hors concours, Membre du Jury

Román Szemle Kiállítás. 1906. Hors concours, Jury-tag

Esposizione Internazionale, Milano, 1906. Fuori Concorso, Membro di giuria.

Pataky Dénesné: A Zsolnay Szerámia Bp. 1955. 18.o.

K.

Zsolnay - czolád

Kitüntetések

Pécsi Országos Kiállítás. 1907. Versenyen kívül.
Hungarian Exhibition, Earls Court, London, 1908. Grand Prize.
Esposizione di Faenza, 1908. Gran Diploma d'Onore

Pataky Dénesné: A zsolnay kerámia Bp. 1955.
18.o.

Zsolnay cadód 13.

Kitüntetések.

Exposition Universelle, Bruxelles, 1910.
Grand Prix

Esposizione Internazionale, Torino, 1911.
Fuori Concorso

Moháczi kiállítás. 1926. Díszoklevél

International Exhibition, Philadelphia,
1926. Grand Prize

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia Bp. 1955.
18.

Zsolnay család 14.

Kitüntetései

Mostra Internazionale delle Arti Decorative, Monza, 1927. Diploma

Országos Magyar Iparművészeti Társulat jubileumi kiállítás, elismerő díszoklevél

Párisi nemzetközi Világkiállítás, 1937. Grand Prix

Az Országos Kerámiai Kiállítás, 1942. Művészi Aranyérem

Patay Éváné: A Zsolnay-kerámia Bp. 1955.

180

MDK

Zsolnay

~~xAxpyrogranitxésxplatx~~

Zsolnay-nál a pyrogranit és plutonit munkák kerámiai kivitelezését 1900-tól N i k e l s z k y Géza végezte, egy ideig S i k o r s z k y T á d é müépitész, majd fia, Sikorsky Zsolnay Mikó lós épitészmérnök ellenőrzése mellett.

51-52. o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay

MDK

kiállitás

a pécsi Janus Pannonius Muzeumban.

1955.

Dobrovits Aladár: Az Iparművészeti Múzeum 1955-1959.
Ip.műv.Múz.Évk. III-IV. 1960. 5-12.l.
6 és 7. l.

MDK

Zsolnay

a turini nemzetközi iparmüv.kiállitáson kitüntetést kapott , diplome d'honneur-t.

Kitüntetések. Müvészet, 1902. 254. l.

ZSOLNAY család

Új Mo. 1992. ápr. 15

HALÁLOZÁS

Szomorú szívvel tudatom fiai, menye, unokái és kiterjedt rokonsága nevében is, hogy alsómátyásfalvi Mattyasovszky-Zsolnay László Kossuth díjas vegyészmérnök, tartalékos huszártiszt Californiában 1992. február 17-én súlyos betegség után örökre itthagyta családját. Kiváló szakembert, szerető férjet, apát, nagyapát és rokont vesztettük el benne. Hamvait Magyarországon a bari családi sírboltban helyezzük örök nyugalomra. Az engesztelő gyászmisét Budapesten a Batthyány téri Szt. Anna plébánia templomban mutatjuk be április 30-án délután 6 órakor. Emlékét örökké megőrizzük szívünkben. Felesége szül. Bombicz Iréne. Cím: Mrs. L. M. Zsolnay: 152 Aspen Way, Rolling Hills Estates California, 90274 USA. * 105161/1k *

kiállításon *Csontváry*n és *Mednyánszky*n kezdve *B*
náth Aurélon át *Lossonczy* Tamásig és *Vajda* La
mindenki. Kállai azt írja, hogy tulajdonképpen *T*
Nagy Istvánnak, *Hollósy* Simonnak, *Ferenczy* Kár
*Iványi-Grünwald*nak, *Fényes* Adolfnak és *Rippl-R*
na, azonban helyszűke miatt kénytelen volt mege
Csontváry, Mednyánszky és *Gulácsy* Lajos egy-egy
a mentegetőzést elfogadjuk, azt azonban semmi
Czóbel Béla és *Bernáth* Aurél mellől miért mara
ván, *Márffy* Ödön és *Egry* József mellől *Szobotka*
Andor és *Diener-Dénes* Rudolf – hogy épp csak e
lítsünk. Ha azok új romantikusok, ezek éppúgy a
sokat bakafántoskodnunk, mert végeredménybe
szép és jó kép, legfeljebb azt említhetjük még me
a rendező elfogultsága kevésbé látszott volna me
fel kellett volna áldoznia egy pár kérdéses értél
hogy ezek nőttek leginkább szívéhez.

Az idősebbek képeit gyűjteményekből, kiállít
labbak közül *Ámos* Imre, *Domanovszky* Endre, C
vendetesen magaslanak ki.

Hrabéczy Ernő festményei (Alkotás)

Tapsolni szerettünk volna egyik-másik képe
mélabús gyengédség, az a halk borúlatú bensőség
hangját olyan rokonszenvessé teszi. Nincs ebben
ség, semmi divatos modernkedés, de szerénységé
művészi.

Hrabéczy Ernő körülbelül két év előtt tűnt fel
hallottunk róla. Pedig nem kezdő festő. Még Hol

ZSOLNAY család

Soproni Szemle
1992. 1. 94. p

tetemes része a „Gróf Széchenyi István hagyatékából" bélyegzőt viseli, de hogy miként kerültek a Storno család birtokába, azt ma már nehéz nyomon követni. Az azonban biztos, hogy Stornóék már a múlt század végén elkezdték gyűjteni a Széchenyi személyére vonatkozó emlékeket és nyomtatványokat. Az 1943-ban Cenkről felhozott ládák nem tartalmazták a teljes iratanyagot, s ezek a kastély 1945-ös feldúlása következtében szétszóródtak. Megmentésük jórészt Storno Gábornak köszönhető. Ezek egytől-egyig megtalálhatók a múzeumban.

A „Források a Vízügy Múltjából" sorozattal teljessé vált a Széchenyi-dokumentumok levéltári feltárása. Nincs többé akadálya annak, hogy komoly kutatómunka után napvilágot lássanak az eredeti, szöveghű iratok. A bizonyára vaskos kötetek sajtó alá rendezése egyik legsürgősebb teendője kell legyen a magyar történészeknek.

LEVÉLSZEKRÉNY

Katona Imre írja: A pécsi Zsolnay-gyárat alapító Zsolnay család az irodalom szerint Szombathelyről származott. Itt élő utolsó ősük, Zsolnay József szabó volt. Ezzel merőben szemben áll az a nekrológ-adat, melyet a Soproni Napló 1900. III. 25-i számában olvashatunk: „Zsolnay Miklós (sic!) a magyar agyagipar nagy mestere, tegnap Pécsett meghalt. Halála nagy veszteség a magyar iparra, melynek ő világhírű képviselője volt. Sopronban, különösen az öreg urak közt több jó barátja volt, kiknek elbeszélése szerint Zsolnay soproni születésű és iskoláit is itt végezte. Atyja városunkban volt gyakorló orvos." Ez az adat merőben újszerű. De ahogyan a lap összetéveszti az apát a fiúval: Zsolnay Vilmost Zsolnay Miklóssal, úgy többi adatában sem tűnik pontosnak. Vagy mégis?

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest, V., Petőfi Sándor-u. 17
Telefon: 188-296, 188-307

Isolnay.

DUNÁNTÚLI NAPLÓ
PÉCS

1957 OKT 6.

ZSOLNAYÉK „ÖRÖKSÉGE"

Ha egészen *pontosak akarunk lenni, akkor mindjárt elöljáróban meg kell mondani, hogy örökségről tulajdonképpen szó sincs, mert hiszen mi nem örököltünk Zsolnayéktól semmit. A gyárat legalábbis nem. Azt úgy vettük el tőlük. Ők ugyanis soha életükben le nem mondtak volna a javunkra a gyárról. Nem olyan természetű emberek voltak. Nem ám! Hiszen még maguk között is pereskedtek tizenhat éven át, hogy ki húzzon nagyobb sápot a gyárból. Kinek jusson több az 1933—38-as évek átlagos 40—60 ezer pengős nyereségeiből. Szóval ilyen emberek voltak ők. Se nem jobbak, se nem rosszabbak, mint a többi tőkés.*

Azon persze soha nem vesztek össze, hogy hová építsenek új fürdőt, vagy mondjuk új bölcsődét. Nem is volt a gyárban jóformán semmi, ami a munkások érdekében való lett volna. Amikor a gyár munkáslétszáma már meghaladta a hétszáz főt, még csak egyetlen fürdőhelyiség volt a gyárban egy zuhanyozóval.

Ez az egy tény is elég jellemző a Zsolnayék-korabeli gyári állapotokra. De még jellemzőbb talán a munkásfelvétel akkori rendszere.

Móninger Imre, a jelenlegi üb.-elnök 1942-ben került a gyárba.

— Akik akkoriban felvételre jelentkeztek, azoknak ide kellett jönniük, ahol most az üb. iroda van, — meséli Móninger Imre. — A felvételeket Zsolnay Márta intézte. Sorra végignézett mindenkit alaposan. Elölről, hátulról, megtapogatta az izmait, hogy bírja-e majd a nehéz fizikai munkát, aztán kiosztotta az embereket erejük szerint: maga égető lesz, maga az iparvágányhoz megy, maga ide, maga oda. Embervásár volt.

Mindezekből ma már jóformán semmit nem találni az egész hatalmas gyártelepen. Igaz, hogy még az épületek megvannak mind, csak legfeljebb más célt szolgálnak, mint tizenöt évvel ezelőtt. Megvan még a Sikorsky Zsolnay család néhai lakosztálya is. Itt van a gyári bölcsőde és óvoda. Itt élnek a porcelángyári munkások gyerekei olyan gyermekkort, amiről régen hiába ábrándoztak volna. A bölcsődések szép tiszta ruhácskákban, apró bútorok és nagyszerű játékok között élnek, amíg a szülők a gyárban dolgoznak. Az apró embereknél a csokoládé, a kávé vajaskenyérrel, vagy a sonka retekkel ma már legalább annyira megszokott élelmezési cikk, mint amilyen a húsz év előtti gyári munkás gyerekének a száraz kenyér volt. A gyerekek napi bölcsődei ellátása pedig egy forint ötven fillérbe kerül a szülőnek. Ehhez a gyár még hozzáad naponta öt forintot. Így jut midegyik csöppségre napi hat és fél forint ellátmány.

Nem tudom, él-e Pécsett még Zsolnay családtag, de ha él, tegye most a szívére a kezét, mielőtt válaszol. Ugye inkább hagyta volna a fogát kihuzatni, mint napi öt forintot fizetni munkásai gyerekei után a bölcsődében?

No de a Mattyasovszky-Zsolnay család lakosztálya sem hever parlagon, amióta voltak szívesek az előző tulajdonosok kiköltözni. Abban az épületben az üzemi étkezdét rendezték be. Igen. Ma már nem a regáloknak dölve ebédelnek újságpapírból a porcelángyári munkások, hanem az étkezdéjükben. Naponta 550 körül mozog a gyári étkezdében ebédelők száma.

A lakatlan, — csak bútorraktárnak használt — lakóépületből kultúrház lett, amióta nem a Zsolnay családé a gyár. Épült melléje még egy nagy tágas kultúrterem is. Most ebbe az épületbe járnak a munkások pihenni, szórakozni. Válogathatnak, hogy hová menjenek, hiszen van ott klubszoba csendes sarkokkal, van mozihelyiség, van büfé.

Sok baj volt a gyárban mindig az öltözőkkel és a fürdővel. Jobban mondva az volt a baj, hogy nem voltak. December végén már ez a gond is megszűnik. Az új hétszázszemélyes fürdő és öltözőépület felépült már, december végére remélhetőleg elkészülnek majd az öltözők szekrényei is és az öltözőhiányból is emlék lesz majd.

Valahogy így *néz ki ma a néhai Zsolnay-gyár. Talán rá sem ismernének a régi tulajdonosok. Ugyan hiába keresnék már például az iparvágánynál a 4—5 mázsás talicskákat nyögve toló iparvágányi munkásokat. Ott ma már szállítószalagok dolgoznak a talicskák helyett. Nézhetnének, hogy megnőtt a termelés. Ma három és félszer annyit termel a gyár, mint 1938-ban. És jó árut termel. Hiszen amióta Pécsi Porcelángyárnak hívják a néhai Zsolnay-gyárat, világrészeket hódított meg a szigetelőivel. Mert ezt is kell tudni: az államosítás egy csőd szélén álló gyárat vett el a Zsolnayéktól, és abból a munkáshatalom évei alatt lett ötvenmillió forintos beruházás árán világhódító porcelángyár.*

KURUCZ PÁL

tek 28-an, mintegy 140 hold saját és 130 hold bérelt földdel. Gyorsan virágzásnak indult e kis közösség. Igaz, rajtuk is segített a múlt évi osztalék, a termelőszövetkezettől hozzájuk került tehergépkocsi, az öntözéses kertészet, (ez utóbbi nem úgy sikerült, ahogyan szerették volna) és ezek átsegítették őket a kezdeti bajokon. Ma már melléküzemük van, gyümölcsös ládákat készítenek, beruházásokat végeznek a fűrésztelepen és az idén rosszul fizetett kertészeti eredmény ellenére is *50—57 forint körüli évégi jut egy munkaegységre.*

Három szakcsoport van már a községben: *hibridkukoricatermelő, juhtenyésztő, apró-magtermelő.* Ezek tagjai középparasztokból tevődnek. Többségük olyan, aki tagja volt a termelőszövetkezetnek, akik megízlelték a közös gazdálkodás előnyeit és nem szívesen mondanak le róla. Annyira nem, hogy földjüket is egy tagban kérték. A hibridkukorica-termelő szakcsoport egy tagban műveli földjét, nem szántanak mesgyéket, nem ragaszkodnak az egyéni gazdálkodás egyik jellemzőjéhez, hogy „ettől eddig az én földem." „Mi földünk"-ről beszélnek, ha beszélnek róla. Összefogtak, bár senki nem kényszerítette őket, megtanulták, hogy összefogásban nagy erő rejlik, nagyobb jövedelem.

Amikor arra kerül sor, hogy tagyjából kiszámítsuk, ez a hogy összeszedjen egy fora, kocsira való, felesége napszámba jár.

Erre az útra léptek legtöbben. Mit is tehettek volna? Négy, hat, nyolc hold föld nem elég a megélhetésre, különösen, ha hiányzik a fogaterő, a borona, az eke, a kocsi, a szerszám és tetejébe még 8—10 ezer forint adósság nyomja mindegyikük vállát.

Azért itt is megkapaszkodtak. *Senki sem hullott a nincstelenség porába,* mert nem hullhatott. Nehezebben, mint Csányoszrón, de fizetgetik a tsz-ből rájuk maradt adósságot. Sertésre, borjúnevelésre szerződtek, hizlalnak, napszámba járnak, csilléznek a bányában, páratlan lovaikat összefogják a szántáshoz — mindenbe megkapaszkodtak, hogy mielőbb kiheverjék a megrázkódtatást.

Életük milyen? Jobban, rosszabbul élnek, mint a tsz-ben?

— *Őszintén válaszolok* — mondja a tanácselnöknő, aki maga bőrén is érzi a kilépettek gondját, baját — *nem élnek rosszabbul. A föld is hoz, a bánya is hoz a házhoz, az állami gazdaság napszámjából is jut erre, arra... szóval nincs panasz. A termelőszövetkezet nem volt valami jó, amolyan közepes, meg a jövedelem is. Igaz, ruhát azt kevesebbet tudunk venni, mint egy évvel ezelőtt, de ez az adósság miatt van, amit fizetni kell, de mielőbb, hogy lefogyjon.* De

Szombaton
nya megyei
lat műszaki
letet tartotta
beszélték a r
a munkafegy
sával és a t
gosabbá téte
feladataikat.

Nemeskéri László, a vállalat igazgatója ismertette a vállalat eredményeit. Egyik legnagyobb eredményként könyvelte el, hogy a vállalat béralapgazdálkodása megszilárdult. Az elmúlt hónapokban még fennálló jelentős béralaptúllépést sikerült megszüntetni. Elmondta, ahhoz, hogy a jövőben is jó eredményeket tudjon a vállalat felmutatni, szükség van a munkaverseny feltámasztására és szükség van arra, hogy a verseny megszervezésében a műszaki dolgozók segítsék a fizikai munkásokat.

Elmondta Nemeskéri elvtárs, hogy a munkaverseny céljaként az elmúlt évekkel szemben nem a mindenáron való mennyiségi tervtúlteljesítést kell kitűzni, hanem a munkaverseny segítségével olcsóbban és minőségileg jobban elkészítve több lakást kell átadni. A munkaversenynek tehát a határidők betartását, a minőség javulását és a termelés gazdaságosabbá tételét kell segítenie.

A továbbiakban Nemeskéri elvtárs beszélt arról, hogy a munkaverseny értékelésébe fokozottan be kell vonni a fi-

kiváló munkásokat népszerűsíteni kell, eredményeikkel munkamódszereikkel minél több dolgozót meg kell ismertetni.

Felhívta a figyelmet arra is, hogy a munkaversenyt a pártal és a szakszervezettel együtt kell szervezni és végetvetve annak a vitának, hogy ki a munkaverseny gazdája, mindenkinek legjobb tudása szerint segíteni kell a verseny elterjedését.

Ezután arról beszélt Nemeskéri elvtárs, hogy a munkafegyelmet feltétlenül rövid időn belül meg kell szilárdítani. Sokan nem dolgozzák le a napi nyolc órát. Ezen kell sürgősen változtatni. A műszakiaknak biztosítani kell a munkaidő teljes kihasználásának a feltételeit. Emellett elsősorban a műszakiak feladata a munkahelyeken a rendetlenségek és a fennálló anyagpazarlás megszüntetése. Felhívta a műszakiak figyelmét arra, hogy tegyenek meg mindent az igazolatlan műszakmulasztások megszüntetése érdekében is, szigorúan büntessék meg a bumlizókat.

Ismertette Nemeskéri elvtárs az építkezések téliesíté

ZSOLNAY gyár - család

Magyar Nemzet 1990. márc. 14. 4.p.

Nehogy méltatlan termékre kerüljön a védjegy

Pert indítottak a Zsolnay-örökösök

(MTI) Pert indítottak a pécsi *Zsolnay Porcelángyár* névhasználata ellen a híres üzem névadó alapítójának leszármazottai. Öt Zsolnay-örökös fordult polgári peres keresettel a Pécsi Városi Bírósághoz, mert a névhasználathoz csupán egyetlen családtag, *Mattyasovszky-Zsolnay* Margit járult hozzá 1974-ben. A felperesek elődei 1938-ban alapították a Zsolnay kerámiaüzemet, amelyet 1948 márciusában államosítottak.

Az örökösök az után adták be keresetüket, miután tudomásukra jutott: a gyárat el akarják adni egy amerikai tőkebefektető cégnek. Attól tartanak, hogy a Zsolnay névhez méltatlan termékekre kerül majd rá a híres öttornyos márkavédjegy.

A gyár és a *Riverside Company* által novemberben aláírt adásvételi szándéknyilatkozat március 27-ig érvényes. A gyár vagyonának felmérését egy külföldi cég már megkezdte. A tulajdonosi jogokat gyakorló minisztérium a vagyonügynökséggel történt egyeztetés után dönthet az eladás feltételeiről.

8552. sz. jegyzék

32/128
ARANY János: Toldi. - Toldi szerelme. - Toldi estéje. [Elbeszélő költemények.] Bp. 1977, Móra K. 463 p. 20 cm.

/Diákkönyvtár./

33/112
ARANY János válogatott müvei. Elbeszélő költemények. (Sajtó alá rend. Barta János.) 2. köt. [Bp.] 1953, Szépirod. K. 427 p. 21 cm.

/Magyar klasszikusok./

34/113
ARANY János válogatott müvei. Kisebb költemények. (Vál. és sajtó alá rend. Barta János.) 3. köt. [Bp.] 1953, Szépirod. K. 430 p. 20 cm.

/Magyar klasszikusok./

Zsolnay-gyár

MDK

Zsolnay Vilmos 1865-től védjeggyel látta el gyármányait, ezeket a gyártási jegyeket a Nemzeti Vállalat is átvette.

81.o.

Repr: A Zsolnay -gyár védjegyei
/ összesen 33/

81-86.o.

NIKELSZKY GÉZA A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

MIK

Zsolnay

Margitay E: A Műhely kiállitása. Magyar Iparművészet. 1908.évf. 347-349 l.

MDK

Zsolnay
majolika

Margittay E: Lakásművészeti kiáll. Magy. Iparművészet
1912. 135 l.

ZSOLNAY

pécsi kerámia gyár

Zsolnay gyűjtemény kiállítása

Rajna Béla : Pécsi képeslap

Művelt Nép, 1955. VI. évf. 22 n. mágus 29, 6 l.

ZSOLNAY

Szamuvész

Dutza M.: Szamuvészeti diploma munkák.

Szodalmi Szigaj 1955 Mért. 28 n. jul. 9. 7 C

ZSOLNAY GYÁR

KOVÁCS Orsolya: Klein Ármin, a Zsolnay Gyár tervezőművésze a JPM Zsolnay gyüjteménye alapján (1876-83) - A Janus Pánnonius Muzeum Évkönyve, 35. 1990 (1991) 201 - 216.p. ill. G.

ZSOLNAY

Bura Péter: Egy régi ház a Duna utcában.
= Heti Budapest, II. évf. 8. a. 1990. nov. 9. 18. p. ill

Bp. V. Duna u. 3.

y a Földművelésügyi Minisztérium és
val kiadtuk a

védőszerek) 1991. c. kiadványt.

ágon kapható, engedélyezett ill. en-
erek, valamint fára alkalmas tűzvédő-
i adatait, a szerek gyártóját és for-

. tűzvédelemben szolgáltatást és kivi-
a faanyagvédelmi szakértők neveit és

megjelentetni. E témában ilyen könyv
Ára: 500.-Ft.

Országos Faanyagvédelmi Napok rendez-
zászólásokat tartalmazó könyv úgy a
er számára rendkívül hasznos, napra
tartalmaz.
orgatása nem csak azért fontos, mert a
rt minden előadás a maga szakterületé-

Zsolnay

A pécsi Janus Pannonius Múzeum Zsolnay kiállítása ismét megnyílt egy hónapos szünet után s várja a Zsolnay gyár 100 évfordulóján, ez év októberben rendődő ünnepségek vendégeit.
A gyűjtemény néhány új tárggyal gyarapodott: pl. a két éve vásárolt étrészletre, amelyet a 30-as években Hohenlohe herceg megbízásából készítettek egy belga fajanszkészlet mintájára. (A herceg hozzájárulásával tőtt példány is készült belőle)

A nap híre

Magyar Hírlap. 1968 szeptember 16. S.l.

Zsolnay gyár ismeretlen keramikus mestere

385. p. alatt egy Magyarországról pár mazott „Zsolnay" vázáról tesz említést, az egy párizsi mügyüjtő tulajdonában van.

Rheims Maurice: L'art 1900 ou le style Jules Verne, Paris, 1965.

274 l.

Zsolnay gyár ismeretlen keramikus mestere

390. sz. alatt említi, hogy a kiállított kígyós vóza magyar „Zsolnay" mu".

Rheims Maurice: L'art 1900 ou le style Jules Verne, Paris, 1965.

2751.

Zsolnay gyár ismeretlen keramikus mestere

müve: kigyós váza, fekete-fehér fény-kép reprodukció.

Rheims Maurice: L'art 1900 ou le style Jules Verne, Paris, 1965.

395 p.

Zsolnay gyár ismeretlen keramikus mestere

műve a 385. sz. alatt szereplő ki gyós váza ujabb fényképfelvétel változata; fehete-fehér reprodukció.

Rheims Maurice: L'art 1900 ou le style Jules Verne, Paris, 1965.

390. sz.

Zsolnay MDK

/unokák koraø

Zsolnay épületkerámiai munkálatai:

1930as és ~~1~~ø 40-es években

51.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay gyár müvészete.Pécs. 1959.

MK

Zsolnay

porcelánok

Csakó K: A torinói kiállitás. Magy. Iparműv. 1902.
166. l.

ZSOLNAY

KATONA tanre: A Zsolnay Pesten született?
= Heti Budapest, II. évf. 8. sz. 1990. márc. 9. 19-20. p. ill

- Fischer Mór i Ignácz
- Zsolnay

'UMEX MW tűzvédő anyagok

tum az Intumex MW tűzvédő kitt.
eznek: tűz, vagy magas hőmérsék-
y a szerkezeti réseket, házago-
ik.
tűzhatásnak ellenálló fal, födém,
ialakitásánál a legtöbb esetben

zolgáló habszerű képződmény
i hézagokat - egyben megakadályoz-
ázok és a toxikus égéstermékek
rkezet által védett oldalra.

nezen éghető laminátum, mely
leten eredeti vastagságnak mintegy
zad, és folytonos, lo bar túlnyo-
ellenálló záróhabot képez.
oldószernek ellenáll, nedves at-
károsodik. Festhető.
rű, utólag szerelhető, szellőző át-

ZSOLNAY

MATTYASOVSZKY Zsolnay Tibor: A zsolnai
Resten született? A válasz: nem! – Heti
Budapest, II. ér. 20. sz. 1990. junius 1. 16. p. ill.

→ válasz Katona Imrének

MÚZEUMI HÍRLEVÉL

XXIV. évfolyam 9. szám 2003. SZEPTEMBER

Tükör

Címlapképünkről, a pécsi Csukás-házról

A pécsi belváros egyik legszebb kapuzata található a Perczel utca elején. A tetőtől-talpig Zsolnay-majolikába öltöztetett díszportál máig is élénk színeivel, a történelem viharaival dacoló, szinte hibátlan állapotával már messziről felhívja magára a figyelmet. Ez nem véletlen, hisz egykoron nívós üzlet működött mögötte.

A díszes üzletportál építtetője *Hoffmann Lajos,* akinek bútorai nemcsak Pécsett, de szinte országszerte ismertté tették nevét. Apja – szintén asztalosként – az 1840-es években Pécsre települt *Hoffmann Károly* (1823–1890), 1869-ben e telken hozta létre és működtette – gőzerejű gépekkel is felszerelt – műhelyét. Nem sokkal halála előtt Ferenc József a gyártelep megalapításáért érdemkereszttel tüntette ki. Az ifjabb Hoffmann apja nevén 1890-ben gyárrá szervezte a műhelyt, ami nem sokkal később kinőtte régi telephelyét, így az üzemet a Siklósi út 33-ba helyezte át. A régi épületet mindazonáltal nemcsak megtartotta, de elegáns bemutató- és árusítóhelyként alakította át. *Kiss József* 1894-ben kiadott *Pécs és környéke* című ismertetője Hoffmann Lajos újonnan kialakított raktárhelyiségével kapcsolatban a következőket írja: *„A legegyszerűbb házibútortól a legpazarabb fényűzést kielégítő díszes, művészi kivitelű bútorokig feltalálhatni itt mindent. (…) A Hoffmann cég munkáját dicsérik… a székesegyházban található nagyszabású díszesebbnél díszesebb asztalos munkák, nemkülönben a királyi ítélőtábla, a posta és távíró igazgatóság, s többek között még az új megyei árvaház belső berendezései… a czégre bízták a készülő új nemzeti színház… ilynemű munkálatait"* vagy a Szerecsen patika belső berendezéseit is. A millennium körüli szépítő és a helyi ipart támogató tendenciájához csatlakozott akkor, amikor 1897-ben úgy döntött, hogy a nemrégiben megnyílt bemutató-árusító üzletéhez díszes portált készíttet. Az erre vonatkozó szűkszavú engedélykérelem tartalmaz egy csatolt vázlatos tervrajzot is, melyen Hoffmann Lajos aláírása szerepel. Nem tudni pontosan, hogy a terv kinek a nevéhez fűződik, annyi azonban bizonyos, hogy azt akár a bútorkészítő tulajdonos maga is megrajzolhatta a Zsolnay-gyár építészeti formakönyvének elemkínálatából az elemek elrendezésének vázlatszerű rajzával, a méretek és a fazonszámok feltüntetésével. A portál egyes részletformáinak előképei jelentős középületeken láthatók még, ezzel is mintegy pompájukhoz kapcsolva az amúgy szolid épületet. Így pl. a két szintet átfogó növényi indásmaszkos betétű pilaszterek hasonmásai a budapesti Műcsarnok apszis felőli oldalának vakablak-fülkéit díszítik. Hoffmann kapuzata nemcsak figyelemfelkeltő volt, de elrendezésében, megjelenésében és időtálló anyagával korszerűnek is számított.

Az épület mai nevét *Csukás Zoltán* bádogosról kapta, aki a házat 1912-ben vásárolta meg. A nevét feltüntető festett üveg mögött valószínűleg megtalálható az eredeti Hoffmann-féle majolika-felirat is.

Szerdahelyi Márk

Címlapképünk: *A Csukás-ház (Pécs, Perczel utca)*
A 2003. évi Kulturális Örökség Napjai Zsolnay házdísznéző sétájának egyik pécsi állomása

MÚZEUMI HÍRLEVÉL 2003. SZEPTEMBER
Kiadja a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal és a Magyar Nemzeti Múzeum. Megjelenik havonta, a NKA Múzeumi Szakmai Kollégiumának támogatásával

Lapzárta: 2003. augusztus 20.

Felelős kiadó: Varga Kálmán
Felelős szerkesztő: Marton Erzsébet

Szerkesztőbizottság: Szikossy Ferenc (elnök), Bajkay Éva, Bencze Géza, Bodó Sándor, Deák Ildikó, Káldy Mária, Nagy László, Sárközy Gabriella, T. Biró Katalin, Vásárhelyi Tamás

Szerkesztőségi titkár: Tóth Ágnes. **A szerkesztőség címe:** 1014 Budapest, Szentháromság tér 6. fsz. 39.
Postacím: 1250 Budapest, Pf. 6.
Előfizethető a szerkesztőségben igényelhető átutalási postautalványon. **Ára:** 2500 Ft/év
Tel.: 224-5571, **Fax:** 224-5574 **E-mail:** marton@ace.hu
HU-ISSN 1217-8209 **Megjelent:** 1250 példányban, 3,5 (A/5) ív terjedelemben

Nyomdai előkészítés: Intruder Kft. **Tördelő:** Kaposvári Franciska **Készült** a Mester Nyomdában

A folyóiratban megjelenő írások a szerzők véleményét tükrözik, amely nem szükségképpen egyezik a szerkesztők nézeteivel.

A Hírlevélben közölt képek az adott múzeumból és az Internetről származnak.

Internet: www.koh.hu

Fókusz

A KULTURÁLIS ÖRÖKSÉG NAPJAI

Százötven év – százötven műtárgy

Kiállítás az Örökség Galériában Zsolnay Vilmos születésének és a Zsolnay-gyár alapításának tiszteletére

2003. szeptember 16. – október 26.

2003. szeptember 16-tól október 26-ig minden eddigi hagyománytól és megszokottól eltérően, a Kulturális Örökségvédelmi Hivatal időközben Örökség Galéria névre keresztelt aulájában, a magyarországi magángyűjteményekből válogatva, védett Zsolnay kerámiákból rendezett nagyszabású kiállítás lesz látható. Az Örökség Galéria mint kiállítóhely 2003-tól kezdte meg működését, de a néhai Műemlékvédelmi Hivatal aulájában évtizedek óta rendeztek elsősorban építészettel és a műemlékvédelemmel összefüggő, tudományos igénnyel felépített, komoly kiállításokat a Hivatal szakemberei. A mostani kiállítás tisztelettel kíván adózni Magyarország leghíresebb „fazekasmestere" előtt, ahogyan magát Zsolnay Vilmos nevezte, az Európa Tanács által meghirdetett Kulturális Örökség Napjai keretében.

Zsolnay Vilmos sikerekben gazdag, kísérletező életútja – a visszatekintő megemlékező számára – sorskönyvszerűen előre elrendeltnek tűnik. Művészetekre fogékony tehetsége jól párosult racionális, előrelátó, nemes polgári vonásokkal rendelkező személyiségével. Rendkívüli teherbírása szellemi rugalmassággal és a zseni fogékonyságával. Szerelmi házasságot köthetett, és gyermekeiben továbbörökítette művészi vénáját. S bár a történelmi idő, amelybe beleszületett, semmivel sem volt kedvezőbb a vállalkozásoknak, mint ma, mindig megtalálta, vagy – az elrendelt sorskönyv metaforájánál maradva – mindig rátaláltak azok az emberek és élethelyzetek, amelyeket beleszőve saját sorsába, lépésről lépésre haladhatott előre nagyszabású terve megvalósításában.

A gyárat édesapja, *Zsolnay Miklós* testvérbátyjának, *Ignác*nak vásárolta és alapította 1853-ban atyai örökségül, ám Zsolnay Ignác az akkori helyzetben nem találta meg igazi helyét és szakmai számításait a kőedény manufaktúra kezdetleges keretei között, így egy családi megállapodás értelmében 1865-től Vilmos öccsének adta át a gyár vezetését és tulajdonjogát. Zsolnay Vilmos módszeres és megfontolt előrelátással fogott hozzá a gyár fejlesztéséhez. Az első időkben gyára igazgatói posztjára jónevű külföldi szakembereket fogadott fel. Így került 1870–71 között a gyár élére *dr. Alexander Schmidt*, a meisseni porcelángyár későbbi igazgatója és a berlini egyetem professzora, akivel később is tartott a szakmai kapcsolat. A jónevű külföldi szakemberek mellett, a gyár termékeihez szükséges nyersanyagoknak és energiahordozóknak a felkutatása és e területek tulajdonjogának megszerzése volt a következő fontos lépés a világhír felé. Újra feltárta és bérleti jogot szerzett azokra a Pécs környéki agyaglelőhelyekre és Ung megyei bányákra, amelyekből a szükséges nyersanyagokat lehetett kitermelni és előállítani. Vállalkozásait több szálon futtatta, a kereskedéssel mindaddig nem hagyott fel, amíg a kerámiaüzemét a lehető legbiztonságosabban nem tudta üzemeltetni. Kezdetben üzeme korszerűsítéséhez cementet, samottot és spódiumot is gyártania kellett. Üzleti érzékét és tájékozottságát dicsérte, hogy abban a pillanatban, ahogy érzékelte a piaci versenyben a helyzeti előnyt élvező vetélytársak felbukkanását, képes volt váltani, ha kellett azonnal elállni olyan termékek piaci forgalmazásától, amelyek nem voltak elég jövedelmezőek és versenyképesek. Így – bár az akkori Magyarországon mindössze Herenden volt porcelángyártás –, látva a cseh, osztrák és német porcelán olcsó piacát, nem porcelángyártásba fogott, hanem mázas edényárut, épület- és kertdíszítő terrakottát, közönséges agyagcsövet és samott-téglát gyártott, miközben folyamatosan

kísérletezett új eljárásokkal és technikákkal a kerámiagyártás területén.

A jónevű szakemberek megszerzése és a nyersanyaglelőhelyek biztosítása után a piac nemzetközi bővítését Bécsen keresztül látta megvalósíthatónak. *Franz Koscht*, a nagyszerű bécsi kémikust, a Kémia-technológiai Kísérleti Intézet akkori igazgatóját választotta üzlettársául, ettől a társulástól remélve egy bécsi lerakat létrehozását az európai piac meghódításához. A társulást az 1873-ban berobbant tőzsdekrach meghiúsította, és csak egy szűk évtized múltán tudott olyan külföldi társulást építeni, amelynek segítségével *Ernst Wahliss* bécsi kereskedőn keresztül sikerült exportüzletet létesítenie Európa más nagyvárosai felé.

Az exportlehetőségeket a világkiállításokon történő, tudatosan felépített bemutatkozásokkal készítette elő és alapozta meg.

Az első nagy sikert az 1873-ban, Bécsben megrendezett Világkiállításon aratta: a kiállított termékeit bronzéremmel díjazta a szakmai zsüri, és Zsolnay Vilmost a Ferenc József rend II. fokozatával tüntették ki. Az igazi világhírt öt év múlva a Párizsi Világkiállításon bemutatott különleges anyagú kerámia, az általa kikísérletezett porcelánfajansz hozta meg: a párizsi világkiállítás zsüritagjait, a kor kémikus szaktekintélyeit is dilemma elé állította: *„nem akarták elhinni, hogy a pórusos cserépen ólommentes, nagy hőmérsékleten olvadó máz van." (Grofcsik-Reichard: A magyar kerámiaipar története, Bp. 1973, 107)* Eredményeit a világkiállítás nagydíjával és a Francia Becsületrenddel ismerték el. Kísérleteinek másik fontos területe a kerámia díszítéséhez használt mázkülönlegességek tökéletesítése volt. *Petrik Lajos* és *Wartha Vince* kémikusokkal konzultálva, 1893-tól dolgozta ki az árnyalatokban gazdag, színpompás eozintechnikát.

A kiállításon bemutatott tárgyak legkorábbi darabját egy 1873-ból való, és legkésőbbi darabját egy 1941-re datálható porcelánfajansz szelence képviseli. Így a 150 év csak a megemlékezés szellemi intervallumát jelöli. A bemutatott tárgyak egy részét, 49 darabot vetített formában, míg 101 darabot az üvegtárlókban elhelyezve tekinthet meg a látogató. A kiállítással a rendezőknek egy olyan szellemi és tárgyi örökség bemutatása volt a célja, amelyet – nem lévén múzeumi és közgyűjteményi tulajdonban – szinte soha nem láthat a nagyközönség, és amely méltón képviseli mindazokat a szellemi és művészi értékeket, amelyeket a magyar és az egyetemes iparművészet történetében a Zsolnay márkanév fémjelez. Köszönet és elismerés illeti meg azokat a családokat, örökösöket, akik sorsuk viharos és nélkülöző idejében is ragaszkodtak e tárgyakhoz, mindannyiunk számára megőrizve otthonaik elzárt szekrényeiben e remekműveket. És akik most, e kiállítás idejére kölcsönadták, hogy mindannyian gyönyörködhessünk féltett családi kincseikben. A kiállítás műtárgyait a historizmus és szecesszió formavilága ihlette, gazdagon vonultatva fel azt a hatalmas formakincset, amely a Zsolnay kerámiát jellemzi. Nincs egyetlen egy ismétlődő darabja sem.

(A kiállítás rendezői: *Harangi Anna, Terei Márta* és *Tomanicz Anikó,* Kulturális Örökségvédelmi Hivatal. Látványtervezője: *Csonka András,* meghívott. Külső szakértője: *Csenkey Éva,* Iparművészeti Múzeum)

Harangi Anna

Új időszaki kiállítások

BUDAPEST

A századfordulók világa 1800 – Grafikai kiállítás

Szépművészeti Múzeum

2003. július 10. – november 30.

A Szépművészeti Múzeum Grafikai Osztálya 2001. október 25. és 2002. február 24. között rendezte meg a századfordulók európai grafikusművészetét bemutató kiállítás-sorozatának első tárlatát, *A századforduló világa 1900* címmel. A tervezett sorozat célja a századfordulók bonyolult művészeti képének bemutatása a Szépművészeti Múzeum gazdag rajz- és metszetgyűjteményének válogatott lapjain keresztül. A múzeum fennállása (1906) óta még nem került sor az 1800 körüli évek művészetének összefoglaló bemutatására. Az 1780–1820 közötti négy évtized a történelemben és a művészetben egyaránt markáns változások időszaka volt: az 1789-ben kitört francia forradalom nem csupán a fennálló rendet döntötte meg, hanem megváltoztatta a gazdasági életet, a társadalmi struktúrát és a kultúrát is. A forradalom hatása különböző mértékben és módon egész Európát érintette, és a művészetben a nemzetközi kapcsolatok révén a látókör kiszélesedését, tematikai bővülést és stílusbeli változásokat eredményezett. Korszakunk művészetét olyan nagy egyéniségek dominanciája jelzi a kiállításon, mint *Antonio Canova, Bertel Thorvaldsen, Jacques-Louis David, Jean-August-Dominique Ingrès, Théodore Géricault, Heinrich Füssli, Thomas Rowlandson, Daniel Chodowiecki, Angelika Kauffmann* és *Francisco Goya,* akik egymástól igen eltérő irányzatokat képvi-

Ifjúsági Nyomda 2008

Stolnay Gyó

PYROGRANIT

Tisztelettel meghívjuk a Kecskeméti Galériába

1988. október 14-én 16.00 órára

A ZSOLNAY GYÁR ÉPÍTÉSZETI KERÁMIÁI 1860—1920

című kiállításra.

Megnyitja:

SZILY IMRE BALÁZS

Bemutatja:

CSENKEY ÉVA

művészettörténész

Megtekinthető: 1989. január 29-ig; hétfő kivételével 10—18 óráig.

13.30-tól SZAKMAI BESZÉLGETÉS lesz a Galéria földszintjén

Témák:

HÁRS ÉVA: Zsolnay Vilmos mauzoleuma

MORAVÁNSZKY ÁKOS: A homlokzat megújítása. Kerámiaburkolatok a századforduló kelet-európai építészetében.

ROMVÁRY FERENC: A Vasváry-villa és a Vasváry-ház, Pécs.

SIMON MAGDOLNA: Zsolnay épületkerámia, Kecskemét századeleji építészetében.

HALMOS LÁSZLÓNÉ: A Zsolnay építészeti kerámia megújítása műemléképületeken.

A BESZÉLGETÉSRE ÉS A KIÁLLÍTÁSRA SZERETETTEL VÁRJUK!

ZSOLNAY
SZECESSZIÓS KERÁMIÁK

A különleges kivitelű kötet a világhírű – több világkiállításon nagydíjat nyert – Zsolnay-kerámiák leghíresebb korszakának tárgyait mutatja be: a kézműves munkával készült, egyedi kivitelezésű, nemes formájú, fémfényű, máig utánozhatatlan eozinmázas vázákat, kancsókat, tálakat, dísztárgyakat. Ezek az alkotások a nemzetközi műtárgypiacokon egyre keresettebbek, nemcsak egy életforma nosztalgiájaként, de valódi értékőrző műtárgyként is.

A 160 színes és 80 fekete-fehér fotót tartalmazó, album alakú (210 × 280 mm) könyv Csenkey Éva művészettörténész tanulmányainak, műtárgyleírásainak köszönhetően az eddigi legteljesebb összefoglalása Zsolnay szecessziós korszakának.

A művészetek iránt érdeklődőknek és a különleges könyvek gyűjtőinek egyaránt ajánljuk.

Megrendelhető a könyvesboltokban és a Helikon Kiadóban (1053 Budapest, Eötvös Loránd u. 8. Tel.: 117-4694)

Ára: magyar nyelven kb. 1280,– Ft, angol nyelven kb. 1800,– Ft.

N. S. Ny.

ZSOLNAY

pirogránit alkalmazva

GELLÉR Ferenc: Régi vármegyeháza rekonstrukciója. [Debrecen]. = Magyar Építőművészet, 1990.2.sz. 9-13.p. ill.

- Ex libriseк gyüjte
  tárlata/.
- Tombola.

November 29-én/csütörtökön/ 18,oo ó
/Hermann Ottó u.22./
előadó: Koós Judith
- Tombola.

December 2-án /vasárnap/ 17,oo óra
u 17./ Heil József
tását Horváth János
Közremüködnek a Lis
vendékei.
A tárlat december 1

December 5-én /szerdán/ 17,oo óra
kultúrtermében
- a BOCSKOR KÓDEX /
- Bemutatkozik Szab
régi magyar címer
- Tombola.

December 12-én /szerdán/ 17,3o órak
kultúrtermében
- Ciprustól Jeruzsá
képes előadása.
- Börzsönyi-Kollari
Kissné Börzsönyi Z
- Tombola.

ZSOLNAY gyar

Az MDF Pest megyei gyűlésének határozata

A Magyar Demokrata Fórum Pest megyei gyűlése támogatja a kormány erőfeszítéseit általában, különösen pedig a földtulajdon rendezése és a kárpótlási törvény, a szövetkezeti törvény, a társadalombiztosítási törvény, az oktatási törvény, a médiatörvény, a munkavállalók részvényszerzésének (MRP) elősegítését, és a bíróságok vezetésének megújítását, mind az előkészítésben, mind a végrehajtásban.

Támogatjuk a kormány igazságtétellel kapcsolatos törekvését, és azt a kormányhatározatot, mely szerint a mátyásföldi volt szovjet laktanyában kívánja elhelyezni az 56-os szabadságharcosok központját.

Úgy látjuk, a rendszerváltozáshoz szükséges és nélkülözhetetlen a személyi változások megfelelő mértékének elérése. Ezért kérjük a kormányt, hogy éljen törvényes lehetőségeivel és határozottan hárítson el minden akadályt, ami a rendszerváltozást lassítja.

Célunk az, hogy az 1994. évi országgyűlési és helyhatósági választásokon a Magyar Demokrata Fórum Pest megyei szervezetei a megyei és helyi sajátosságokat kifejező önálló arculattal jelenjenek meg a választóik előtt.

A tisztiorvosi szolgálat feladatai

Az ezredfordulóra várható a népegészségügy javulása

Magyarország népegészségügyi állapota rossz – állapította meg dr. Kerkai Pál, az Állami Népegészségügyi Tisztiorvosi Szolgálat vezetője a tegnapi sajtótájékoztatón, amelyen a Népjóléti Minisztérium szervezésében bemutatta a néhány hónapja alakult, s azóta az alapvető szervezeti, működtetési kereteket ki is épített testületet.

– Laboratóriumi ember voltam – kezdte személyes vallomással dr. Kerkai Pál. – Majd amikor a miniszter úr felkért, hogy vegyek részt az új állami népegészségügyi törvény kidolgozásában, elfogadtam a meghívást. Addig kívánok ezen a területen tevékenykedni, amíg rendbejön a szervezet, s megfelelő utódokat találok, akiknek átadhatom a stafétabotot – mondta szerényen a vezető munkatárs.

Dr. Kerkai Páltól megtudhattuk, hogy a tisztiorvosi szolgálat alapvetően a betegségek megelőzésében, a felderítésben kíván aktív szerepet vállalni. A prevenció ez esetben főként a másodlagos megelőzést jelenti: azt, hogy a ma már népbetegségként számon tartott szívkoszorúér, agyérelmeszesedés, a daganatok, a májzsugor kialakulását az alapvetően hibás életmódbeli, táplálkozási szokások megváltoztatásával is lehessen csökkenteni.

– Mert tarthatatlan – mondta a szolgálat vezetője –, hogy hazánkban e betegségek okozta elhalálozás az utóbbi években mértéktelenül megnőtt. S egyelőre nem látszik ennek a negatív tendenciának a vége: úgy érezzük, hogy a közeljövőben is súlyos problémaként jelentkező munkanélküliség, az elszegényedés, illetve a hazai egészségügyet terhelő nagy menekültáradat tovább rontja a magyar népegészségügyi állapotot!

Egy százéves, nagy hagyományokkal rendelkező szervezetszolgálat megújításáról van szó. Hogy helye és szerepe van ismét, napjainkban Magyarországában az egykori tisztiorvosi szolgálatnak, azt a fenti adatok is bizonyítják. De hogyan, milyen eszközökkel érhető el az a cél, hogy miként azt Kerkai doktor is kiemelte *az ezredfordulóra ne haljon meg hazánkban több ember, mint amennyi megszületik, sőt amennyire lehetséges, a túlzott mértékű elöregedést is megállítva, növekedjék a születések száma?*

A megoldási módokat itthon és külföldön egyaránt keresni kell. Útmutatást nyújthat ehhez például az az *„Egészség – 2000"* nevet viselő nemzetközi program, amelynek céljait némi módosítással ugyan, de magára vállalhatja a hazai népegészségügyi szolgálat is. Eszerint az évezred végére tíz százalékkal kell csökkennie a 65 év alatti lakosság körében tapasztalható szívhalálnak, öt százalékkal a daganatos megbetegedéseknek, mint haláloknak a mértéke. Ugyancsak mérsékelni kell az öngyilkosságok következtében beálló halálesetek számát, az idült légúti megbetegedések és a májzsugor okozta elhalálozások arányát is. *El kell érnünk 2000-re* – mondta Kerkai Pál –, *hogy az idő előtti halálozások számában ne haladjuk meg a fejlett Nyugatot!*

Hogyan és miből? – adódik rögtön a kérdés. Az elsőre a választ éppen a területileg és szervezetileg mára már kiépült tisztiorvosi szolgálat hálózata hordozza magában. Ezek az egységek ugyanis egyrészt zökkenőmentesen átvették a korabeli köjálok, s tanácsi egészségügyi osztályok munkáját, másrészt kiépítették a saját informatikai hálózatukat, számítógépes adatnyilvántartással, s olyan speciális szakképzettségű kollégákat vontak be az alaptevékenységekbe, akik az úgynevezett népbetegségek másodlagos megelőzésében tudnak a legtöbbet segíteni.

A második felvetés a *„miből?"*, a *„honnan van erre pénz?"*. Nos, erre már a vezető szakember is nehezebben válaszolt. Hiszen nem tudott milliárdokról beszámolni, csupán annyit sejtetett, hogy a fenntartáshoz elengedhetetlenül szükséges költségeket a Népjóléti Minisztériumtól kapja meg a testület, ám a fejlesztésre „felajánlott" 15 millió dolláros világbanki hitel kemény feltételek mellett érkezik majd.

– Ezért is kell keresnünk mind hatékonyabban a hazai lehetőségeket – ismételte dr. Kerkai Pál.

A Tisztiorvosi Szolgálat az egyelőre még rendezetlen helyzeteket leszámítva működik, s bár bravúros sikereket nem ért el eleddig, de fennakadás sem volt munkájában – összegezte a tudnivalókat dr. Kerkai Pál.

-mallár-

NAPTÉNY

• Az igazságügy-miniszter – megismételt pályázati kiírás alapján – április 1-jei hatállyal kinevezte a Pesti Központi Kerületi Bíróság elnökének dr. Ábrán Józsefet, a Csongrád Megyei Bíróság elnökének dr. Heidrich Gábort, a Hajdú Bihar Megyei Bíróság elnökének dr. Lázár Ottót.

• Városi címet adományozott május 1-jei hatállyal a köztársasági elnök a belügyminiszter előterjesztésére – Balatonföldvár és Lengyeltóti (Somogy megye), valamint Hévíz (Zala megye) községeknek.

• Öngyilkossági szándékkal benzinnel lelocsolta, majd felgyújtotta magát Kónyi László 42 éves pátyi személyszállító kisiparos hétfőn este 22.10 órakor a budapesti Kossuth téren. Az Országház kormányőrei siettek segítségére, s mire a tűzoltók megérkeztek, eloltották a tüzet két halonoltóval, ám a taxis életét már nem tudták megmenteni. Kónyi László búcsúlevelet hagyott hátra, amelyből egyértelműen kiderül, hogy rossz anyagi körülményei és megromlott idegállapota miatt lett öngyilkos.

Kertész N. László rajza

• Helyreigaz(?)ítás. Valamelyik előző számunkban sajnálatos félreértés, és -hallás folytán Orbán Viktor helyett a Torgyán Viktor nevet írtuk le. Az érintettek és az olvasó nagyközönség szíves elnézését és megértését kérjük!

• Az MDF Akadémia ma esti vendége Pető Iván lesz, aki Illyés Gyula költészetét, különösen az Égy mondat a zsarnokságról című versét elemzi.

• Bensőséges Beethoven-est keretében búcsúztatták Keleti György ezredest a Honvédelmi Minisztériumban. A Für Elise Für Lajosnak is tetszett Darvas Iván tolmácsolásában.

• Fa Nándor, a népszerű vitorlázó egy interjúban bejelentette, hogy emlékezetes világkörüli útja során úszó bőröndöket látott a Horn-foknál.

• Akira Kuroszava kelet-európai tárgyú film elkészítését tervezi. A világhírű japán filmrendezőnek megtetszett Haraszti Miklós: Darabbér című munkája. A forgatás a tervek szerint ősszel kezdődik az esztergomi Suzuki gyárban.

• Meg nem erősített vatikáni források szerint Őszentsége húsvéti áldásában ezentúl az Urbi et Gorbi megszólítást használja.

• A II. kerületi önkormányzat heves vita során fogadott el egy utcanév cserét. A Béla király utat ezentúl Király Béla útnak hívják. A döntésben szerepet játszott, hogy olcsón kivitelezhető a csere, elég ugyanis félbevágni a táblákat.

• A Bibó István Szakkollégium ma esti vendége Zalatnay Sarolta lesz, aki dedikálja Nem vagyok én apáca című könyvét és nagylemezét.

• Demokrata az, aki nem fél. Hanem egész.

• Hankiss esti imája:
Én Istenem, jó Istenem
Kész az Esti Egyenlegem.

• A Magyar Demokrata Fórum I. és XII. kerületi szervezete politikai fórumot tart április 2-án, 18 órakor a Testnevelési Főiskola aulájában (Budapest XII., Alkotás u. 44.) Meghívott előadók: Csurka István, Kónya Imre és Sepsey Tamás, házigazdák: Bánffy György és Horváth Béla országgyűlési képviselők.

A Blaha-tombola tegnapi nyerőszáma: 118

A közlekedési minisztérium a görög kamionos blokádról

A magyar fél kompromisszumkész, de...

Ez az ismételt görög kamionos blokád teljességgel elfogadhatatlan módszerrel korlátozza a szabad közlekedést – mondotta *Várhelyi András* a Közlekedési, Hírközlési és Vízügyi Minisztérium szóvivője kedden az MTI-nek.

A magyar fél mindent megtesz a jelenlegi tarthatatlan állapot megszüntetéséért, jegyzékkel fordult a görög szállítási minisztériumhoz és az Európai Közösség brüsszeli bizottságához. A konfliktus hátteréről a minisztérium szóvivője elmondta: miután az Európai Közösség és Magyarország között létrejött a megállapodás a tranzitfuvarozásról, a görög fél és az Európai Közösségek képviselői többször is kísérletet tettek a véglegesített megállapodás egyes pontjainak megváltoztatására, ami kifejezetten sértette volna a magyar érdekeket. Ezért nem léptek életbe eddig a szerződések. A görög kormány mintegy 400 millió forintnak megfelelő segélyt kapott az Európai Közösségtől a jugoszláviai helyzet által kiváltott közlekedési problémák megoldására. Ebből kellett volna fedeznie annak a több mint négyezer teljes árú tranzitengedélynek az árát, amelynek megadása a szerződésben is szerepelt. A görög kamionosok most azzal a követeléssel álltak elő, hogy még ezt a több mint négyezer engedélyt adja ki számukra a magyar fél, mielőtt a görög, illetve az EK-megállapodást véglegesítik.

A két minisztérium képviselői állandó kapcsolatban vannak. A magyar minisztérium szóvivője szerint a magyar fél minden értelmes kompromisszumra kész, de nem hajlandó a megállapodás magyar érdekekkel ellenkező módosítására. A legfontosabb dolog most az, hogy a görög blokád szervezői oldják fel ezt a mostani „túszszedési akciót".

Légy a tejben (de elefántnyi)

A porcelánboltban minden elefánt egyforma – hirdeti a Kurír humorosnak szánt melléklete minden hétvégén. Nos ezen állítással nem tudok egyetérteni, mégpedig azért nem, mert az átlagos elefánt véletlenül tudatlanul, bumfordiságában veri le a porcelánokat, míg a bulvárlap Elefántja mindezt nem válogatás nélkül, esetlegesen teszi, hanem nagyon is célzatosan, tudatosan, vagy ha mégsem, hát legalábbis remekül idomítva. Tévedhetetlen biztonsággal nyúl ormányával a legszebb, legértékesebb darabok után, vágja földhöz és tapossa ripityára őket, mi több, néha még oda is rondít a szilánkokra. Mondom: válogat és nagyon ügyesen mozog ama boltban, mert bizonyos fajanszokat még véletlenül sem legyint meg folyton mozgó, legyeket hajtó farka pamacsával sem.

Nemrég élő figura látogatott hazánk porcelánboltjába, s hogy, hogy nem, azokkal találkozott, akik tisztában vannak a műkincsek értékeivel, legyenek bár élők vagy élettelenek – azaz megadják a tiszteletet mindennek és mindenkinek, ami vagy aki értékeket hordoz.

A Kurír Elefántja által legutóbbb porrá zúzott porcelánfigura épp a jövendőbeli angol királynőt formázta, akiről egyéb külső és belső értékei mellett köztudott, hogy – talán óvónői múltjából is eredően – erősen vonzódik a gyermekekhez. Fontmilliókat ajánlott fel egy világhírű magyar kezdeményezés, a mozgás- és értelmi sérülteket gyógyító Pető Intézet kibővítésére. Az ünnepélyes alapkőletételre a helyi önkormányzat hibájából nem kerülhetett sor. Nem csodálkoznék ezek után, ha miként egyesek Csurka szellemét vélték látni múltkoriban a Szabadság téren, most mások egy bizonyos elefánt sziluettjét vélték volna kirajzolódni ama polgármesteri hivatal függönyei mögött. Egy örökké éhes ormányosét, amely nem kapott sem perecet, sem kiflivéget Lady Ditől, és ezen úgy felháborodott, hogy nemcsak lesöpörte figuráját a polcról, de kormánytagjainkkal együtt egészen a Rákóczi téri kocsisorig hajította a hercegnőt, s behemót talpával a flaszterba montázsolta darabjait.

Nagy-Britannia helyében én azonnal tiltakoznék mind az elefánt ketrecénél, mind annak az országnak a külügyminiszterénél, ahol egy ilyen gátlástalan jószág lakozik.

Angliában a királyi családot egy helyütt lehet szidni büntetlenül: a Hyde Parkban. A szabadság ott, egy talpalatnyi téren szelepeli ki magából a szabadosságot. Engedtessék meg, hogy a magam, valamint a jól nevelt többi elefánt nevében is elhatárolódjak a Kurír Elefántjától, s változatlanul higgyem: hazánkat nem Hyde Park Cornernak, hanem Magyarországnak hívják.

Szalai Attila

Köztársasági Őrezred

Milyen lesz a testőrdivat?

Rendhagyó divatbemutatóra kapott meghívót szerkesztőségünk. Szokatlan volt a helyszín is, ahol e parádét tartották. S bár itt nem bikiniben és monokiniben grasszáltak csábosan, nem kis- és nagyestélyiket mutogattak, a látvány nyújtotta élmény intenzitása, épp az említett különlegességeknek megfelelően, nem marad alul emezeknél, csupán természetében változott.

Az alkalmi manökenek itt fess kiállású katonatisztek voltak, valamennyien a Kormányőrség jogutód szervezetében, az újonnan létesített Köztársasági Őrezredben teljesítenek szolgálatot, s tisztük ez alkalommal az volt, hogy bemutassák az Őrezred új díszegyenruháját.

Lesznek talán hümmögők és fintorgók, lesz bizonyára olyan, aki korszerűtlenséget emleget majd, netán túlzó nemzetieskedéssel hozakodik elő e múlt századi huszárviselet láttán, de aki ezt teszi, annak vagy nem efféle hagyományai vannak, vagy egyáltalán nincsenek hagyományai. Az Őrezred új díszruhája ugyanis a Magyar Királyi Testőrség gyalogos testőreinek udvari öltözetét vette alapul. Az akkori egyenruha pedig a 19. század második felében kialakult huszárviselet jellegzetességeit mentette át, ötvözve ezt néhány 17. századi magyaros öltözeti elemmel. Az öltözet domináns színe a zöld, amely a magyar viseletben az előkelőséget, az ünnepélyességet, a hatalmat szimbolizálta.

A testőr sapkája Bocskai István hajdúinak süvegére emlékeztet. Atillája magyaros kabátfajta, ami a reformkorban alakult ki. Fehér, illetve szürke zsinórzata meggyvörös átszövésekkel megfelel a hagyományoknak. A pantalló zsinórozása újszerű, a fonott deréköv pedig a két háború között szolgáló testőr sajátos viselete.

Jellegzetes e ruházaton a vállfődísz, valamint a galléron a rendfokozati gomb.

Némiképp, főleg színezésében eltér a parancsnok és az őr viselete, de lényeges elemeiben nem változik.

Mindkettejük öltözetét díszkard egészíti ki, markolatánál zsinórbojttal.

A fintorgóknak azt is tudomására kell hozni, hogy a hagyományoknak az e téren (is) való tisztelete nem kifejezetten magyar specialitás. Az argentin Elnöki Testőrség, a belga Királyi Gárda, a brazil Elnöki Gárda, a francia Köztársasági Gárda, az olasz Carabinierik, a brit Testőrlovasság és Gyalogság – soroljuk még? – mind a múlt század eleji, közepi öltözetet viseli.

A díszőrség természetesen nem mindennapi; elnöki, kormányfői, nagyköveti, miniszteri fogadásokkor, kinevezésekkor és kitüntetések alkalmából teljesít szolgálatot.

(Képriportunk a 24. oldalon.)

Paizs Tibor

Mini tejüzem Izraelből

Nagyobb családi gazdaságok, vállalkozások, vagy farm tehenészeteibe szánt óránként 400 liter kapacitású mini tejfeldolgozó üzemet mutattak be kedden Hódmezővásárhelyen a térség érdeklődő gazdáinak. A gépsor – amely pasztőröz, leválasztja a tejszínt, hűt és zacskóba csomagolja a tejet – 5,5-6 millió forintba kerül. Az izraeli gyártmányú berendezés műszaki jellemzőiről a bécsi székhelyű ALTRO Élelmiszer Nagykereskedelmi és Technológiai Transzfer GmbH szakemberei tájékoztatták meg az érdeklődőket. A gépek ára számítások szerint 2-3 év alatt megtérül.

A bemutatónak helyet adó a Zafir Kereskedelmi Kft. képviselője elmondta: tervezik, hogy vásárolnak a berendezésből saját élelmiszer boltjuk ellátására; a tejet a hódmezővásárhelyi gazdáktól gyűjtenék be.

Elfogadható a felsőoktatási törvény

A felsőoktatási törvény legújabb, immár végleges tervezete számos, az elmúlt időszak vitáiban kikristályosult pozitív elemet tartalmaz – ismertette az Országos Felsőoktatási Érdekvédelmi Szövetség hét végi, Szombathelyen megtartott kongresszusának véleményét kedden Budapesten Schindler Árpád, az OFÉSZ elnöke.

Az OFÉSZ, amely a Magyarországon létező több mint 80 felsőoktatási intézmény hallgatói önkormányzatainak föderatív szervezete, a készülő felsőoktatási törvényről kialakított állásfoglalásában leszögezi: néhány apróbb változtatásra szoruló részletet leszámítva a tervezet teljesíti elvárásaikat. Magában foglalja azokat a követelményeket, amelyek által a törvény valóban keretet adhat a felsőoktatási intézmények tartalmi és szerkezeti megújulásához, a szélesebb hallgatói kör fogadásához, a nagyobb arányú minőségi szelekcióhoz, az egyetemek tudományos hivatásának helyreállításához. Ugyanakkor aláhúzza: a törvénynek a társadalmi esélyegyenlőség érdekében garantálnia kell, hogy a hátrányos helyzetű fiatalok továbbtanulásának anyagi terheit továbbra is az állam viseli. Ellenkező esetben – hívja fel a figyelmet a kongresszus állásfoglalása – félő, hogy a felsőoktatási intézményeknek a tandíjbevételekből kell majd előteremteniük a hiányzó összeget.

A tandíj bevezetésére a kongresszus csak azután lát lehetőséget, miután megindultak, illetve tartóssá váltak azok a folyamatok, amelyek a mainál lényegesen hatékonyabb, rugalmasabb felsőoktatásra adhatnak lehetőséget.

Melegszik földünk légköre

Akadémiai közgyűlés a környezetvédelemről

Környezetvédelmi kérdésekről tartottak sajtótájékoztatót tegnap, a Magyar Tudományos Akadémia meteorológiai tudományos bizottságában. Mint elhangzott, napjainkban világszerte a szakemberek és a kormányzati szervek érdeklődésének előterébe kerültek az éghajlatváltozás veszélyei.

Éppen ezért az ENSZ június első felében nagyszabású konferenciát szervez, mely elsősorban a kormányok értekezlete lesz, de bevonják a környezetvédelmi és társadalmi szervezeteket is. A légkörrel kapcsolatban három alapvető témát tárgyalnak meg: a savas eső, az ózon és a globális felmelegedés kérdéseit.

A környezetvédelem lesz a témája az Akadémia májusi közgyűlésének is.

– Gyakran valóban rémisztgetjük ezzel az embereket, de ennek az a lényege, hogy számítógépes modellkísérletekkel ki tudjuk mutatni, hogy az ipari fejlődéssel fokozottan kerülnek gázok a légtérbe, amelyből adódóan a jövő század közepére komoly környezetvédelmi problémák lesznek – mondták a szakemberek.

A globális középhőmérséklet az elkövetkezendő évtizedekben 0,2-0,5 fok/évtized értékkel emelkedik, a század végére 2-5 fokkal lehet majd magasabb a mainál.

G. A.

Élelmiszer Kárpátaljának és Lvovnak

Két nagy értékű élelmiszersegélyszállítmányt juttatott el márciusban a Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat, a hazai protestáns és ortodox egyházak, valamint magánszemélyek karitatív egyesülete Kárpátaljára – közölte a szeretetszolgálat kedden az MTI-vel.

Az első szállítmányt, a több mint 2 millió forint értékű családi egységcsomagokat a Kárpátaljai Református Egyház illetve, a helyi egyházközségek segítségével osztották szét a kárpátaljai városokban. A második hasonló egységet a lvovi görög katolikus, ortodox, és a baptista egyház illetve a lvovi Magyarok Kulturális Szövetsége kapta.

A Magyar Ökumenikus Szeretetszolgálat mindkét segélyszállítmányát a Svájci Protestáns Szeretetszolgálat (HEKS) finanszírozta.

Lőrinci határában

Földtéglából boltozott otthonok

Ahogy mindenkire, úgy az állami gondozottakra is nehéz idők járnak: munkanélküliség és hajléktalanság vár rájuk az intézet kapujában. Nyomósak tehát az érvek, amelyek létrehozták a Bioeco Alapítványt, hogy a több mint hetven, jobbára értelmiségi fogyatékos hatvani fiú élete révbe érjen.

Birtokukban van a kuratóriumban szerepet vállaló ecsédi építész, *Hegedűs Zsolt* jóvoltából egy cementtel stabilizált, földből préselt téglára alapozott olcsó, környezetbarát építéstechnológia, valamint szabadalmi védettséget élvező néhány lakóépület-tervrajz. Ennek segítségével a hevesi város, *Lőrinci* és a szomszédos *Nagygombos* határában, a megyei önkormányzat biztosította építési területen, jó idő lévén, elkezdhették egy *parányi falucska megvalósítását*. A boltozással kialakítandó egy nagy és nyolc kisebb házban negyvenen, tizennyolc, illetve huszonnégy év felett lévő fiúk *lelnek otthonra*. Sőt, maguk fogják préselni a földtéglát – kell belőle elég, hiszen a nagyobbik lakóépülethez szükséges mintegy nyolcvan köbméter tégla duplaannyi földből préselhető. Saját kezük nyomát fogja dicsérni a fűtető megépítése is, hogy biztosíthassák a napenergia passzív hasznosítását. *A téglagyártás mellett szeretnének majd biobrikettet sajtolni a meglévő gépekkel;* fűrészpor, faforgács és ágnyesedék kell hozzá, fűtéshez kiváló lesz.

Mindenesetre Lőrinci határában már áll a földtéglákból pár hónapja épített boltozat, az *Építésügyi Minőségellenőrző Intézetben* pedig rövidesen befejezik a tégla és a belőle készített falazat vizsgálatát, hogy igazolják a meglévő francia laboreredményeket.

Szép terveikhez persze sok pénzre van szüksége a hatvaniaknak: összesen *húszmillió forintra*. Százharmincezres alaptőkéjükhöz már mintegy négy és fél millió forintot adott a *Mezőbank*, a *Kereskedelmi és Hitel Bank*, a *Heves Megyei Önkormányzat* és a *Népjóléti Minisztérium*. Mégis csak nemrég sóhajthattak fel, amikor elnyerték a lokális szociális hálózatok fejlesztésére létrehozott *Jóléti Szolgálat Alapítvány* tízmillió forintos összegét.

Tehát elkezdődött az építkezés; az ifjúsági otthon igazgatója, *Sütő György* mégsem szabadulhat meg financiális terheitől, hiszen csak maga az ÉMI-vizsgálat közel hétszázezret vesz majd le számlájukról, nem beszélve a gyártáshoz és építéshez nélkülözhetetlen munkagépekről meg a dédelgetett álomról: a kilométerekre lévő falucskát mintegy „köldökzsinór" kösse össze az anyaotthonnal, vagyis mikrobusz és néhány kerékpár is kell.

Érdeklődők már vannak, akik téglagyártáshoz alkalmas földdel rendelkezvén, átvennék a gyártás technológiáját és a lakóépületek tervdokumentációját, szerte az országban. Természetesen nyitva áll az ajtó mindenki előtt, de egyelőre a saját maguk által felépített falucska a legfontosabb a hatvaniaknak.

Addig pedig közhírré teszik a címüket és számlaszámukat, hogy megalapozhassák az országos figyelemre méltó kezdeményezésük pénzügyi alapjait: *Bioeco Alapítvány, 3000 Hatvan, Ratkó József u. 14., József Attila Ifjúsági Otthon; telefon: 38/12-989, telefax: 38/12-064; csekkszámlaszám: OKHB Rt.: 353-10424.*

(lit)

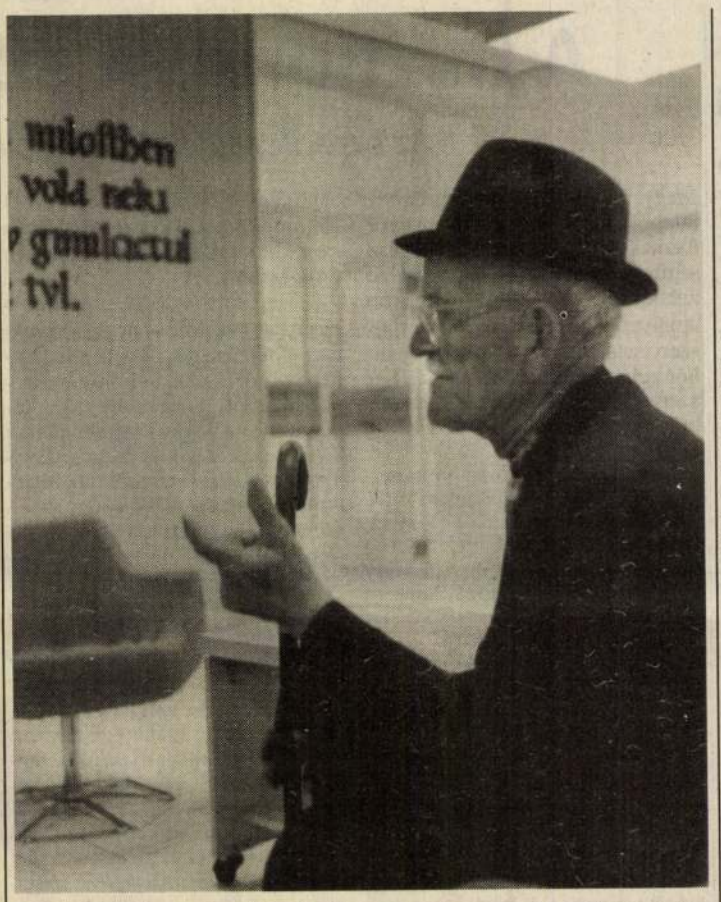

Látjátok feleim, szümtükkel, mik vogymuk... Fotó: Czakó Sándor

Élő beszéd

Az igazság közelében járván, kijelenthetem: nyolcszáz éves a mindmáig első magyar nyelvemlék, a Halotti beszéd. Az igazság közelségét a föltételezés határolja be – lehet, hogy eme harminckét írott sor februárban volt, avagy áprilisban lesz (tudósaink az 1192 és 1195 közötti időszakra állítják ki a „születési bizonyítványát"...) nyolcszáz éves, ily módon élőszóban bármikor megemlékezhetünk arról, amit az iskolai tanterv szerinti okítás rögzített valahány, az anyanyelv írott változatának lépcsőfokait végigjáró nebulóban.

Most az egyszer gondoljunk az élő beszédre (mely beszély, írás, szónoklat, hírmondás éppúgy lehet, mint a gondolatközlés más formája: Anna-kúti traccsparti, bekiabálás a felső-Tisza-parti pályán, ellenzéki hadjárat a „keresztény kurzus" megfékezésére...), mindennapi kenyerünkre. Tisztán tartjuk-e, úgy gondozzuk-e, mint saját gyermekünket, vagy talán vétünk örökölt szellemisége ellen? Egyértelmű válasz nem születhet – ahány ember, annyiféle viszonyulás érhető tetten. E nyelv jövőjét képlékenységében naponta alakítjuk. S föltétlenül beszámítandó: minden harmadik használója, az anyaországon kívül élvén, törvényszerűen két- (vagy három-) nyelvű; egy-egy szakterületen pedig, a tudatosság híján, netán gazdasági vagy egyéb kényszer hatására, könnyűszerrel elveszítheti a kapcsolatot az itteni fejlődéssel. Másrészt tragikus fejleményként rögzíthetjük: nyelvünk használóinak, éltetőinek egy jelentős csoportja újra megtanulta a háborús műszavakat, saját bőrén érezve a Halotti beszéd emlékezetből kilúgozott üzenetét.

Világunkban, a pillanatnyi helyzet alapján, a köznyelv legnagyobb hatékonyságú művelői a rádiós újságírók. Pallérozottságukon, leheletfinom avagy nyögve nyelős, bumfordi mondataikon múlhat a magyar nyelv eddig megőrzött egysége. Az élő beszéd napi menyegzője a valósággal, az egész magyar nyelvterület viszonylatában, e „vőfélyek" hagyománytiszteletén, újítókészségén, nyelvi tapintatosságán és nem utolsósorban: politikai hitelességén múlik. Ugyanis a ferdítés, a hazugság sohasem volt nyelvmentő, -művelő avagy -fejlesztő tényező. A pillanatnyi érdekek érdes szolgái sírásói közös örökségünknek. Egy történettel bizonyítom állításom – csak hasonló fogantatású példát fogadok el cáfolatként.

Leghitelesebb tanúm, édesapám a Kossuth rádió kora reggeli és késő esti adásainak a hű hallgatója – Romániában. Hetven esztendeje él egyazon anyanyelvi közösségben, amely annyira nyitott volt, hogy a szomszédos román és német falvak anyagi és nyelvi kultúráját cseregyerekként elsajátíttatta az arra kiszemeltekkel. Nos, legutóbb ezt kérdezte tőlem: – Hogyhogy éheztek ti Magyarországon? Elhűltem, válaszolni se tudtam. Folytatta: – Hallgatom a Kossuth rádiót. Éhezőkről, sztrájkolókról, munkanélküliekről, szeméttelepi harcokról, bűnözésről, rablásról, megölt csecsemőkről szól az adás. Az az érzésem, nekünk kell segédkezet nyújtani az éhezőknek. Találd ki a módját, miként tehetnénk!

Abszurd világ. Az én helyzetértékelésemet csak a Kossuth rádió hitelesíthetné – a Halotti beszéd nyolcszáz éves voltának esztendejében (1992-1995). Élő beszéddel!

Pataki Sándor

Katolikus középiskolai tagozat Veszprémben

A veszprémi önkormányzat az egyházzal kapcsolatos ügyekben mindig megelőzte néhány hónappal az ország más településeit. Most ismét történt valami újszerű a városban: február 14-én dr. Szendi József katolikus megyéspüspök és Dióssy László polgármester megállapodást írt alá arról hogy szeptembertől katolikus tagozatot indítanak a Kállai Éva Egészségügyi Szakközépiskolában. A döntés hátteréről Bors József alpolgármestert kérdeztük.

– Miért pont erre az iskolára esett a választás?

– Az előkészítés során megkerestük azokat a középiskolákat, amelyek egy ilyen tagozat indításánál számításba jöhetnek. Az egészségügyi szakközépiskolánál találtunk fogadókészséget arra, hogy az iskola struktúrájának lényegi változtatása nélkül hajlandók a tagozat befogadására.

– A teljes tantestület pozitívan fogadta a kezdeményezést?

– Természetesen a tanárokkal is megtárgyaltuk a kérdést. A pedagógusok túlnyomó része úgy nyilatkozott, hogy vállalják a munkát az így átalakuló intézményben. Az igazgató megfogalmazása szerint izgalommal és kíváncsian várják, hogy a tagozat működése jó hatással legyen az iskola hagyományos részére is. Mindenki továbbra is egy iskolaközösségben, egy tantestületben gondolkodik.

– Eddig évente négy új osztályt indítottak az iskolában. Szeptembertől milyen változás várható a csoportok összetételében?

– Eddig évente három szakközépiskolai osztály indult négyéves képzési idővel és egy szakiskolai osztály hároméves képzési idővel. A szakiskolai osztályokat már korábban is meg akartuk szüntetni, mert nem váltották be a hozzájuk fűzött reményeket. Ennek is köszönhetően szeptembertől a két felekezetsemleges szakközépiskolai osztály mellett egy általános gimnáziumi és egy szakközépiskolai osztály indul a katolikus tagozat keretében.

– Meddig marad fenn ez a fele-fele arányú megosztás az osztályok között?

– A megállapodás szerint minimálisan három évig az önkormányzat fenntartásában marad az iskola, ugyaneddig él a jelenlegi irányítási struktúra is. Legkésőbb négy év múlva az iskola eléri azt az állapotot, hogy az osztályok fele már az egyházi tagozathoz tartozik. A tervek szerint ebben az időpontban adnánk át a fenntartást és az épület tulajdonjogát a püspökségnek.

– Ki fizeti a tagozat indítása miatt felmerülő többletkiadásokat?

– A tagozat indításához szükséges egyszeri dologi beruházásokat a város biztosítja – mivel a könyvek, eszközök megvásárlásával az egész iskolát segítjük –, a tagozatot irányító igazgatóhelyettes státusának költségeit pedig a püspökség vállalta magára.

– Az intézmény teljes átadása azt jelenti, hogy ezzel megszűnik a felekezetsemleges egészségügyi szakképzés az iskolában?

– A megállapodás egyik pontja szerint a püspökség tekintettel lesz a város érdekeire ebben a kérdésben, tehát nincs kizárva, hogy a felekezetsemleges szakmai képzés a tulajdonjog megváltozása után is tovább folyik az intézményben. Ez függ persze a most formálódó szakképzési törvénytől és az igényektől is.

– Végül egy, talán nem is lényegi kérdés: Mi lesz a neve ezentúl a Kállai Éva Szakközépiskolának?

– A januári közgyűlés jóváhagyta az intézmény nevének a megváltoztatását, de ez csak a tavasz végén lép hatályba. Egyelőre Veszprémi Egészségügyi Szakközépiskola és Szakiskola néven fog szerepelni, szeptembertől pedig a név valószínűleg kiegészül még egy újabb szóval.

(gy. á.)

Kérdés helyett válasz

Nemrégiben, Csongrád megye egyik kisvárosában egy magas rangú személyiség előadóestjén csodálhattam meg, milyen a szónoki őstehetség. Az előadó nem hebegett-habogott ö(klöndö)zött – mint ahogy tették ezt elődei –, hanem közel két órán keresztül – egyetlenegyszer nem ismételve önmagát, szüneteket csak lélegzetvételre hagyott; gördülékenyen vezette végig hallgatóságát hazánk ezeréves történelmi buktatóin. A közönség nem sunnyogott ki a teremből, nem pilledt el (a magyarázat egyszerű: nem központilag vezényelték oda őket, mint ahogy tették „velük" az elmúlt negyven évben). Feszülten figyeltek – dagadtak a mellek, ropogtak a széksorok –, hiszen azt hallották, amit hallani akartak. Ha a természet nem oly kegyetlen, hogy hallószervünket két párhuzamos síkban helyezi el koponyánkon, talán többet is hallhattak volna, ám nekik annyi is elég volt, hogy megtegyék „nyúlfarknyi" kérdéseiket.

Rövidke kérdés, pregnáns válasz, dörgő taps. Pestiesen szólva „ez se semmi", ám ekkor csoda történt. Egy nyolcvanöt év körüli férfi jelentkezett szólásra. Korát elfelejtető energiával fűzte gondolatait, indítva az 1848-as szabadságharccal, a kiegyezés utáni fellendüléssel – árnyaltan megemlítve a Habsburg-ház szerepét nemzeti történelmünkben – szólt az antantnak tulajdonítható „eredményeinkről" (egoizmusukban megkótyagosodott főméltóságok hogyan dobták népünket a háborús „kártyaasztalra"), a trianoni Magyarország elherdálásáról, majd egy híg eszme jegyében fogant, politikai erőszakkal táplált ipari és mezőgazdasági tragédiánkról – melynek torzszülött utódja a napjainkban zajló „epimorfizmus" –, ebből eredően a gyárak és üzemek közösségi tulajdonának „átmentéséről". S mindezt alig három percben. Ő is gördülékenyen: pont, vessző, felkiáltójel (sóhaj) a helyén. Érthető volt, hogy Magyarország autonómiájáról, gazdasági megvalósulásának reményeiről, Európában való esélyeiről fog kérdezni.

Az előadó visszahuppant székére, egyre nagyobb tisztelettel figyelte az öregembert, tekintetével bátorítva időnként helyeslően bólintott.

A hallgatóság soraiban feszengeni kezdtek. „A kérdést mondja!" – kiáltott közbe valaki. „A kérdést! A kérdést!" – jött rá a kórus. Talán azt gondolták, az idős ember nagyot hall, egyre többen kapcsolódtak be a kórusba, mindaddig, míg az „alkalmi szónok" abba nem hagyta beszédét.

A pillanatnyi beállt csendben az öregember már nem folytatta és nem is kérdezett. Joviális mosollyal a hallgatóság felé fordult s csak ennyit mondott: ha ma élne Petőfi, talán módosítaná versének befejező mondatát, ugyanis *„Habár fölül a gálya, alul a víznek árja"* ... azért a VÍZFEJ az úr!

Tisztelettudóan fejet hajtott – jelezve, hogy nincs több mondanivalója –, a tömeg pedig halkan fölmorajlott, mint a tenger....

Nagy Péter

Hajnalpír a Zsolnay felett?

Két évvel ezelőtt pezsgett, forrt a levegő a *Pécsi Zsolnay Porcelángyár* körül. Két amerikai cég is jelentkezett, hogy megvásárolná a nagy múltú gyárat. A *Riverside Company*-val eljutottak a szándéknyilatkozat aláírásáig is, az üzletből azonban mégsem lett semmi, mert nem találták megfelelőnek a felkínált vételárat. Hozzájárult az akkori jó sajtóhoz a Magyarországon és a világ több országában élő Zsolnay család tiltakozása is a gyár névváltoztatásával kapcsolatban. Azóta csend van. *Otterbein Istvánt* a vállalati tanács választotta meg igazgatónak, 1968 óta dolgozik a gyárban, így jól ismeri annak gondjait is.

Zsolnay Miklós pécsi kereskedő 1851-ben vásárolt telket Pécsett azzal a szándékkal, hogy az ott lévő fazekasműhely és téglaégető kemence helyén kőedénygyárat létesítsen. Az 1853-ban elkészült üzemet fia, *Ignác* nevére íratta. Hozzájuk társult Miklós öccse: *Vilmos*, a kiváló kereskedő. Első ténykedéseként felkutatta a környék agyaglelőhelyeit és tőkét keresett. Ezért bekapcsolódott a helyi vasútépítésbe, a szénbányászatba és még cementet is gyártott, csak hogy legyen anyagi alapja a kerámiaüzemnek. 1868-ban történt meg a cégbejegyzés. Hazai és külföldi szakemberektől tanult.

A nagy sikerek nem maradtak el. 1873, Bécsi Világkiállítás: Ferenc József-rendet kap, számos megrendelést. 1878, Párizsi Világkiállítás: aranyérem, melyeket dísztárgyaikkal, porcelánvázáikkal értek el. Beindult a szigetelőgyártás is. Számos középületet díszítettek az itt gyártott fagyálló pirogránittal és kerámiákkal. A legközismertebbek a Parlament, a Mátyás-templom, a Műcsarnok s még hosszan sorolhatnánk. 1896-ban az ezeréves fennállását ünneplő Magyarország millenniumi ünnepségén jelentkezett a gyár új termékével, az *eozinnal*, mely nevét a görög eos (hajnal) szóból kapta az első edények hajnalpírhoz hasonló színéről.

Az utóbbi két évre visszakanyarodva csökkenteni kellett a létszámot 219 fővel, mert ugyancsak megcsappant a kereslet a szigetelő- és a porcelánfajansz iránt. Bizonyos mértékben nőtt a kereslet az olcsóbb tányérok, bögrék iránt, de a régi híres-neves dísztárgyakra továbbra sem találják az igazi piacot. Valószínűleg nagyobb reklámhadjáratra lenne szükségük, talán elsősorban az amerikai piacon. Január 1-jétől *részvénytársasági formában üzemelnek*, de nem tudják igazi gondjaikat így megoldani. Reménykednek, hogy még idén egy angol cég megveszi a gyárat és akkor csökkenthetnék a hitelállományt, és talán akkor a nyugati piacokon ismét megjelenhetnének gazdag formanyelvű dísztárgyaik, kerti bútoraik, épületkerámiáik.

(hárságyi)

HERÓDES – KRISZTUSI SZEREPBEN

Az 1992. március 10-én megjelent „Kígyót melengettem – Júdási csók a koliban" című, Kiss János nyugalmazott kollégiumi igazgatóval készült interjú elfogultan és egyoldalúan ismerteti a nyíregyházi Bessenyei Kollégiumban történteket. A cikk ferdítéseket és valótlanságokat tartalmaz. Ez az eljárásmód sérti szakmai és erkölcsi tisztességünket. Ezért az alábbiakban ismertetjük, mi igaz, és mi nem igaz a megjelent cikkben:

– Igaz, hogy Kiss János a nyíregyházi Bessenyei Kollégium igazgatója volt, s korábban az MSZMP marxista–leninista egyetemének tanáraként oktatott.

– Igaz, hogy az abból az időből származó autokrata és antidemokratikus vezetői stílusban „irányította" az intézményt.

– Igaz, hogy 13 nevelő kötelességének érezte fellépni ez ellen.

– Nem igaz, hogy feljelentettük a volt igazgatónkat.

– Nem igaz, hogy egy személy – Héczei József – volt a kezdeményező.

– Igaz, hogy 1991. okt. 28-án mi, fiatal nevelők beadványt fogalmaztunk, amelyhez később csatlakozott a négyből 3 részleg vezetője, így (hosszas töprengés után) Héczei József is. Ebben kértük igazgatónk nyugállományba helyezését (indoklás nélkül), majd decemberben bizalmatlansági indítványt nyújtottunk be az alpolgármesternőhöz (immár tényszerű indoklással).

– Igaz, hogy az evangélikus egyház átveszi a Béla utcai részleget.

– Nem igaz, hogy ez inspirálta a beadvány készítését, hiszen az még októberben megszületett, az egyházi átadásról viszont csak decemberben értesültünk.

– Igaz, hogy Kiss János nyilatkozatát egy hatalmától megfosztott kisember ártó szándékának tudjuk be, mellyel igyekszik lejáratni a kollégium és az ott dolgozók jó hírét.

A Bessenyei Kollégium három részlegének nevelői

EU: 2,2 százalékkal közelebb

Budapest már uniós szinten termel

2,2 százalékponttal közelebb jutottunk az Európai Unióhoz: a vásárlóerő-paritáson számolt magyar GDP 1998-ban még csak az EU átlagának 48,1 százalékára rúgott, ám egy évvel később már 50,3 százalékára emelkedett – jelentette be tegnap a KSH elnökhelyettese.

A bruttó hazai termék, azaz a GDP 1999-es területi megoszlásáról szóló adatokat mutatta be tegnap *Bagó Eszter,* a KSH elnökhelyettese. (A késeinek tűnő publikációt az magyarázza, hogy e számokat csak a teljes GDP ismeretében lehet kalkulálni. A magyar statisztikai hivatal még így is gyorsabban dolgozott az Európai Unió elvárásánál, a szerint ugyanis a tárgyidőszakot követően 24 hónappal kell előrukkolni a regionális adatokkal.)

A GDP folyó beszerzési áron 1999-ben 11 393 milliárd forint volt, e vagyon 42,8 százalékát Közép-Magyarország, 11,3 százalékát Nyugat-Dunántúl, 10,3 százalékát Közép-Dunántúl, 10,0 százalékát Dél-Alföld, 9,7 százalékát Észak-Alföld, 8,4 százalékát Észak-Magyarország, 7,5 százalékát pedig Dél-Dunántúl termelte meg. A régiók rangsorában nincs alapvető változás az egy évvel korábbi adatokhoz képest, ám a területek adatai közötti különbségek nőttek. A KSH elnökhelyettese ezt az akkori gazdasági nehézségekkel magyarázta, az orosz válság, a dekonjunktúra ugyanis éppen a kevéssé korszerű iparral rendelkező, jellemzően mezőgazdasági termelést folytató területeket sújtotta a leginkább.

Az egy főre jutó buttó hazai termék egymillió 132 ezer forint volt, ez 135 ezer forinttal több az egy évvel korábbi értéknél. Érdekes, hogy – bár a régiók helyzete nem változott – az e mutató szerint kialakított megyei rangsor teljesen átalakult. A „felsőházban" Győr-Moson-Sopron és Vas is lekörözte a lassabban növekvő Fejért, a KSH szakemberei ezt az ide települt multinacionális vállalatok üzletpolitikájának módosulásával magyarázták. Bagó Eszter ehhez hozzátette, hogy bár a megye bruttó kibocsátása (azaz termelése) komoly mértékben nőtt, az ezzel vetekedő ütemű gyarapodás azonban látszik a költségek terén is.

Helyet cserélt a két leginkább kedvezőtlen helyzetben levő megye is: 1999-ben már Szabolcs-Szatmár-Bereg állt a sor végén, Nógrád – csekély mértékben ugyan, de – megelőzte.

Kiszámították a GDP értékét vásárlóerő-paritáson, azaz a forintárfolyam és az árrendszer hatásait tükröző módon is. E szerint a magyar bruttó hazai termék 9,9 százalékkal gyarapodott az előző, 1998-as évhez képest. – Ez a növekedés az EU hasonló átlagszámának kétszerese – hívta fel a figyelmet Bagó Eszter. Lemaradásunk az uniótól így csökkent, a magyar átlag az EU-átlag 48,1 százalékáról 50,3 százalékára nőtt. A megyék és a régiók helyzete között jelentősek a különbségek, hiszen Budapest már EU-szinten produkál (az uniós átlag 95,9 százalékát termelik a fővárosban), Szabolcs azonban 27,5 százalékkal ennek a harmadát sem éri el. Bagó Eszter szerint nincs jobb helyzetben egyetlen, az unióba törekvő állam sem, Prága és a legrosszabb helyzetű cseh régió vagy Pozsony és a legrosszabb helyzetű szlovák régió között nagyobb (2,5-szeres) a különbség, mint a Budapestből és Pest megyéből álló központi régió és a legkedvezőtlenebb helyzetben levő észak-alföldi régió közötti 2,2-szeres differencia.

Ferencz Gábor

A Zsolnay túlél minden válságot

A száz éve készült szecessziós kerámiaburkolatokat cserélni kell

A Zsolnay Porcelángyár – és jogutódainak – elmúlt 12 éve nincs híján drámai momentumokban. Az 1853-ban alapított pécsi cég iránt a rendszerváltozás kezdetén multinacionális, szakmai és pénzügyi befektetők érdeklődtek. Számtalanszor biztosnak tűnt már, hogy a nyolcvanas évek végén még másfél ezer dolgozót foglalkoztató Zsolnay tőkeerős külföldi gazdasági társaság tulajdonába kerül, aki azután korszerűsíti és felvirágoztatja az elmúlt évtizedekben sok hányattatást megért nagyüzemet. Végül az üzlet mindig meghiúsult. A kudarc pontos okait sosem verték nagydobra, a kiszivárgott információk szerint azonban az állami vagyonkezelő kevesellte a porcelángyárért kínált vételárat.

1992-ben a Magyar Fejlesztési Bank vásárolta meg a Zsolnayt. A pénzintézet célja az volt, hogy stabilizálja a részvénytársasággá alakított állami vállalat gazdálkodását, majd nyereséggel eladja a céget. A terv megvalósítása eddig csak részsikereket hozott. A Zsolnay néhány nagyon nehéz évet zárt, a részvénytársaságot időnként csőd fenyegette, de végül a bank hitelei segítségével a porcelángyár kivergődött válságaiból. Az MFB ráköltött másfél milliárd forintot, ám osztalékot a cég mindmáig nem hozott a banknak.

1999-ben egy reorganizációs program indult a Zsolnayban, ennek kezdetén a céget négy részre osztották. Az alapanyaggyártás az 50 dolgozót foglalkoztató Zsolnay Porcelángyár Rt. dolga lett. Az üzem rangos tevékenységét a Zsolnay Porcelánmanufaktúra Rt. vitte tovább: ez a cég 430 emberrel edényeket, kézzel festett és eozin dísztárgyakat, valamint pirogránit burkolólapokat és cserepeket készít. Alakult egy közhasznú társaság, e kht. feladata, hogy keressen – állami és alapítványi – forrásokat a gyár műemlék épületeinek – milliárdokat követelő – felújítására. A Zsolnay ipari porcelánt gyártó részlegét eladták egy magyar–német kft.-nek, ott százötvenen találtak alkalmazást.

Jelenleg az egykori Zsolnay Porcelángyárból kiszakadt vállalkozásokban összesen 630-an dolgoznak. A létszámcsökkenéssel párhuzamosan a cég egy évtized alatt elkoptatott egy tucat vezérigazgatót. Tizenegy hónapja Kovács Gyula irányítja a porcelángyári részvénytársaságot, hat hónapja ő a manufaktúra vezérigazgatója is. A 47 éves mérnök-közgazdász elmosolyodik, amikor megemlítem, hogy őt válságmenedzsernek szerződtették a Zsolnayhoz, és az ironikus bölcselet szerint ahová válságmenedzser érkezik, előbb-utóbb lesz is válság.

– A Zsolnay már túl van leggyötrelmesebb korszakán – állítja Kovács Gyula. – Tavaly a porcelángyár és a manufaktúra 1,8 milliárd forint árbevétel mellett szolid nyereséget ért el. Egyébként meg kell állapítanom, hogy a cég túlélőképessége egészen fantasztikus. Sokszor elmondták, hogy ezt a gyárat a népi demokrácia tette tönkre. Ez igaz, ám nem árt tudni, hogy a Zsolnay már 1918 után is alaposan meggyengült, és nyomába sem ért a monarchikus évek teljesítményének. A gyár fénykora a XIX. század végén, a XX. század elején volt, és lám, a Zsolnay mégis talpon maradt, őrzi nimbuszát. Ezt bizonyítja, hogy egy felmérés szerint a Magyarországon jelen lévő hazai és külföldi márkanevek között a Zsolnay – ismertsége, megbecsültsége, egyedisége alapján – a nyolcadik a ranglistán.

A magyarlakta területeken könnyebben eladható a kézzel festett Zsolnay-porcelán FOTÓ: MÁRTON ANDRÁS

Kovács Gyula úgy véli, hogy a hazai piacon a manufaktúra dísztárgyai keresettek, a remélt polgárosodás pedig szaporíthatja azoknak a családoknak a számát, amelyeknek igényük van arra, hogy legyen legalább egy Zsolnay-készletük. – Ezért ebben a patinás üzemben a munkaigényes – a kézzel festett – termékeké a jövő – hangsúlyozza a vezérigazgató –, ugyanakkor az olcsó porcelánedények gyártását nem szabad erőltetni a Zsolnayban, mert e téren lehetetlen versengeni az ázsiai tömegtermékekkel.

Kovács Gyula nem bízik abban, hogy a cég jelentősen növelhetné dísztárgy-exportját Nyugaton, erre költeni kidobott pénz a vezérigazgató szerint. A Zsolnay a kilencvenes években márkaboltot nyitott Bécsben, de az üzlet veszteséges volt, bezárták. A pécsi üzem termékei alapvetően a történelmi Magyarország területén adhatók el, nyelvi határainkon túl ez a porcelán sosem hódított tömegesen.

Ugyancsak a történelmi Magyarország területén lehet jövője a manufaktúra által készített pirogránit burkolólapoknak. Száznál több szecessziós középület falát és tetőszerkezetét borítja Zsolnay-pirogránit. Cseréjük – mivelhogy a burkolólapok 80-100 éve készültek – már elodázhatatlan. A manufaktúra lajstromba vette – Erdélytől a Felvidékig – mindazon középületeket, amelyeket Zsolnay-pirogránit fed, és igyekszik felújításukban részt vállalni. Egy-egy ilyen rekonstrukció tízmilliós nagyságrendű munkát jelent a cégnek, és azért is hasznos, mert a közép-európai nagyvárosok műemlék házainak falát és tetejét borító Zsolnay-kerámia remekül reklámozza a céget. Egyébként a pirogránitüzem 2001-ben jól startolt, az idén 60-80 százalékkal több megrendelést nyerhet el, mint a múlt esztendőben.

A Zsolnay reorganizációja az idén befejeződik, addig még két felesleges ingatlanját eladja a cég. Az ebből befolyó pénz elegendő a porcelángyár 200 milliós hiteltartozásának kiegyenlítésére. – Lehet, hogy még 2001-ben is le kell építeni 15-20 dolgozót, de azután megáll a létszámcsökkenés – ígéri a vezérigazgató. – Ha a reorganizáció befejeződik, a Zsolnay egy korszerű, szervezett cég lesz – prognosztizál Kovács Gyula.

– Amint az lesz, a bank megszabadul tőle – jegyzem meg. – Akkor majd jön egy gazdag, külhoni befektető, aki megveszi, és esetleg bezárja. Merthogy már hallottunk ilyet.

– Nem úgy megy az – utasítja el aggodalmamat a vezérigazgató. – Egyrészt az ÁPV Rt.-nek aranyrészvénye van a manufaktúrában, és meggátolhatja vele a bezárást. Másrészt miért zárná be a Zsolnayt az új gazda? Itt nem lehet piacot venni, a Zsolnayt nem lehet kiváltani másik porcelánnal. Ez a cég még akkor is itt lesz, amikor sok, ma jól menő üzem már örökre eltűnik. Mint mondtam, a Zsolnay túlélőképessége fantasztikus.

Ungár Tamás

Csökkent az ország adóssága

Az előzetesen közzétettnél is kedvezőbb volt márciusban a folyó fizetési mérleg egyenlege: a hiány a végleges adatok alapján csupán 48 millió euró, az első háromhavi deficit pedig 339 millió euró lett. Bár a deficitet a tőkebeáramlás nem fedezte, az ország nettó adóssága tovább csökkent.

A Magyar Nemzeti Bank végleges adatai szerint márciusban 48 millió eurós hiánnyal zárt a fizetési mérleg. Az előzetes szám még 73 millió eurós deficitet jelzett, és ez utóbbi is jóval kedvezőbb volt az elemzői várakozásoknál. Tavaly márciusban a fizetési mérleg hiánya 145 millió euró, 2000 első három hónapjában 379 millió euró volt. Az idén az első három hónapban a deficit még a múlt évinél is kedvezőbb, annak ellenére, hogy a szakemberek egész évre jelentős romlást ígérnek.

A jegybank indoklása szerint a kedvező adat magyarázata az áruforgalmi hiány mérséklődése, valamint a szolgáltatások növekvő bevételei. A külkereskedelmi deficit az első negyedévben 571 millió euró lett, nem egészen 12 százalékkal több, mint egy évvel korábban. Eközben mind az export, mind az import csaknem húsz százalékkal bővült egy év alatt.

A szolgáltatások és a jövedelmek egyenlege az első három hónapban közel százmillió eurós többletet mutatott, ami ötszöröse a tavalyi első negyedévben mértnek. Az idegenforgalom többlete márciusig 456 millió euró volt, az egy évvel korábbi 391 millió euróval szemben.

A jegybank kimutatása szerint az adósságot nem generáló tőkemozgások egyenlege az első negyedévben 286 millió eurós forrásbeáramlást jelzett, ami gyakorlatilag megegyezik a 2000 első három hónapjában mérttel, de így is elmaradt a fizetési mérleg hiányától. Vagyis teljes egészében nem finanszírozta a deficitet. Márciusban az MNB adatai szerint mégis csökkent az ország nettó adóssága. A tulajdonosi hiteleket nem számítva a devizában fennálló nettó adósság a hónap végén 5,3 milliárd euró volt, 300 millió euróval kisebb, mint február végén, és egymilliárd euróval kevesebb, mint múlt év harmadik hónapjában.

A tulajdonosi hitelekkel együtt a nettó adósságállomány 12 milliárd euró, ami százmillió eurós csökkenést mutat egy hónap alatt, miután valamelyest mérséklődött a magánszektor nettó adóssága.

A jegybanki tartalékok eközben 12,2 milliárd euróra nőttek a hónap végéig, a februári 12,1, illetve az egy évvel korábbi 11,2 milliárd euróról.

R. R.

MAGYARORSZÁG DEVIZÁBAN FENNÁLLÓ NETTÓ KÜLFÖLDI ADÓSSÁGA
(milliárd euró, tulajdonosi hitelek nélkül)

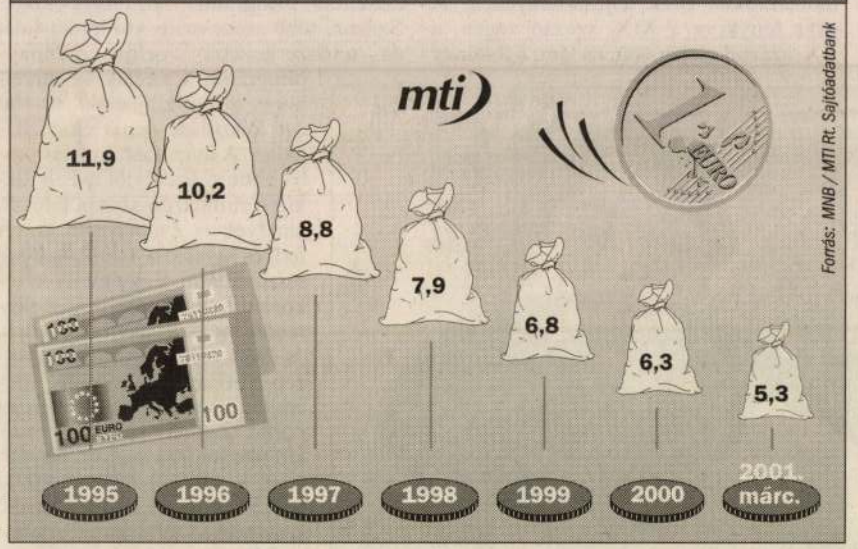

Forrás: MNB / MTI Rt. Sajtóadatbank

PÉNZ- ÉS TŐKEPIAC 2001. MÁJUS 18.

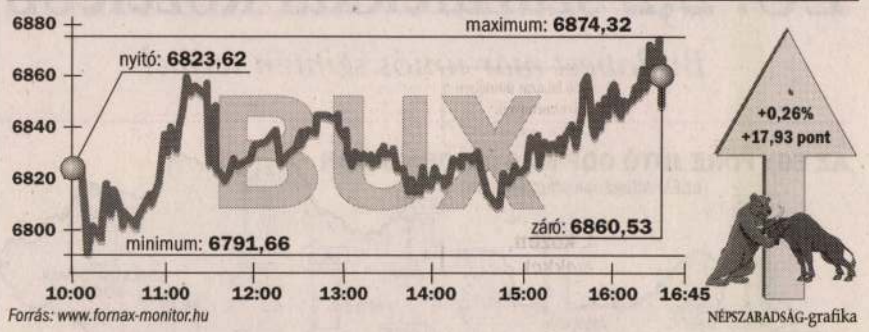

Forrás: www.fornax-monitor.hu NÉPSZABADSÁG-grafika

BUDAPESTI RÉSZVÉNYÁRFOLYAMOK

	Forgalom		Nyitó	Záró	Min.	Max.	Átlag-	Változás	
	Értéke	Darab	ára	ára	ára	ára	ára	pontban	%-ban
Agrimpex	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Antenna Hungária Rt.	2 428 740	762	3 165	3 185	3 155	3 200	3 187	-55	-1,70
Arago	7 123	17	419	419	419	419	419	-81	-16,20
Aranypók Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
BIF Rt	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Borsodchem Rt.	41 549 030	7 986	5 200	5 195	5 160	5 250	5 203	-5	-0,10
Brau Union Rt	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Csopak Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Danubius Rt.	36 484 050	9 352	3 900	3 900	3 900	3 925	3 901	0	0,00
Domus Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DÉDÁSZ Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
DÉMÁSZ Rt.	3 242 700	359	9 000	9 000	9 000	9 100	9 033	-250	-2,70
ECONET	-	-	-	-	-	-	-	-	-
EHEP	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Egis Rt.	255 101 530	31 251	8 185	8 200	8 000	8 325	8 163	185	2,31
Elmű Rt.	5 160 700	508	10 900	10 200	10 100	10 900	10 159	-800	-7,27
Emász Rt.	101 740	25	4 060	4 060	4 060	4 080	4 070	-15	-0,37
Eravis elsőbbségi	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Eravis törzs	4 500	1	4 500	4 500	4 500	4 500	4 500	-950	-17,43
Fotex Rt.	19 064 971	78 562	240	246	239	247	243	6	2,50
Gardénia Rt.	60 955	369	165	166	165	166	165	1	0,61
Garex Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Globus Rt.	3 772 785	1 617	2 295	2 400	2 295	2 400	2 333	120	5,26
Graboplast Rt.	2 500 675	1 431	1 710	1 750	1 710	1 760	1 748	0	0,00
GraphisoftNLG	17 576 740	14 244	1 220	1 240	1 205	1 240	1 234	15	1,22
HB Westminster Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Humet Rt.	30 473 762	231 114	135	134	123	135	132	-1	-0,74
Hungagent	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Ibusz Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Inter-Európa	1 200 995	1 466	860	815	810	860	819	-25	-2,98
Kartonpack	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konzum Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Konzumbank Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Kékkúti Ásványvíz	-	-	-	-	-	-	-	-	-
MOL Rt.	1 280 836 275	299 628	4 275	4 290	4 230	4 320	4 275	-15	-0,35
Matáv Rt	1 355 765 967	1 427 582	941	959	939	960	950	9	0,95
Mezőgép	5 060 350	3 265	1 595	1 530	1 530	1 600	1 550	-65	-4,08
Második Dev. Factory	-	-	-	-	-	-	-	-	-
NABI	20 299 255	5 341	3 800	3 755	3 755	3 820	3 801	-45	-1,18
Novotrade Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
OTP elsőbbségi	1 511 250	157	9 550	9 650	9 550	9 650	9 626	100	1,05
OTP törzs	2 479 035 710	165 561	14 795	15 050	14 700	15 120	14 974	250	1,69
Pannon Váltó Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Pannonflax Rt.	2 724 060	4 049	685	660	660	685	673	-25	-3,65
Pannonplast Rt.	25 206 875	7 139	3 595	3 500	3 420	3 595	3 531	-40	-1,13
Phylaxia Pharma Rt.	32 122 785	372 184	85	87	83	89	86	2	2,35
Pick Rt.	33 344 810	9 837	3 400	3 405	3 300	3 450	3 390	40	1,19
Primagáz Rt.	21 525 625	21 425	1 015	1 005	975	1 015	1 005	5	0,50
Quaestor	703 560	3 608	195	195	195	195	195	4	2,09
Richter	487 242 580	31 481	15 790	15 450	15 335	15 790	15 477	-240	-1,53
Rizikó Faktory	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Rába	50 840 900	29 559	1 755	1 695	1 685	1 770	1 720	-60	-3,42
Skála-Coop Rt. T	14 233 750	12 674	955	1 175	955	1 175	1 123	195	19,90
Styl Rt.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Synergon	31 086 030	39 092	790	800	780	805	795	10	1,27
Székesfehérvári Hűtőipari Rt	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Sz.-fehérvári Hűtőipari Rt bem.	-	-	-	-	-	-	-	-	-
TITÁSZ Rt	1 824 770	205	8 845	8 995	8 800	8 995	8 901	0	0,00
TVK	46 840 850	11 179	4 150	4 205	4 100	4 275	4 190	35	0,84
Zalakerámia	-	-	-	-	-	-	-	-	-
Zalakerámia Rt	53 497 970	23 755	2 230	2 225	2 220	2 260	2 252	-5	-0,22
Zwack Unicum Rt.	324 000	54	6 000	6 000	6 000	6 000	6 000	0	0,00
ÉDÁSZ Rt.	748 250	69	10 800	10 850	10 800	10 900	10 844	-100	-0,91
Kárpótlási jegy (A B)	829 715	2 302	362	360	358	380	360	-2	-0,55

NYÍLT VÉGŰ BEFEKTETÉSI ALAPOK

Alap neve	Dátum	Nettó eszközérték	Jegyenként
ABN AMRO Amerikai NZ RV Alap	05/18	135 021 111	0,9773
ABN AMRO Aranykosár Befek. A.	05/18	8 510 421 410	1,9950
ABN AMRO Cash Flow	05/18	497 987 594	1,1486
ABN AMRO Navigátor Alap	05/18	944 110 353	1,0041
ABN AMRO UNIO NZ RV Alap	05/18	3 220 985 029	1,1061
Adventum Arbitrázs	05/18	145 683 205	1,2877
Aegon Belföldi Kötvény	05/16	1 066 615 783	1,5407
Aegon Belföldi Részvény	05/16	131 557 094	1,0593
Aegon Nemzetközi Kötvény	05/16	874 326 546	1,0590
Aegon Nemzetközi Részvény	05/16	2 487 142 608	1,2753
Alpok Nemzetközi Részvény	05/17	101 385 379	1,0139
Alpok Nyílt végű Részvény Alap	05/18	525 658 412	1,1720
Alpok Nyílt végű Állampapír Alap	05/18	2 067 461 328	1,3417
Alpok Pénzpiaci Alap	05/18	286 811 598	1,0230
Alpok Tradíció Nyílt végű Bef. Alap	05/18	1 787 715 598	1,7883
Aranyhal Befektetési Alap	05/17	549 902 786	2,3830
BONUS II. Nyílt végű Bef. Alap	05/17	1 168 410 451	1,0325
Bonus Részvény Bef. Alap	05/17	415 092 642	0,9651

KÜLFÖLDI TŐZSDÉK

Index neve	Értéke	Változása
New York		
DJIA	11 217,50	-31,03
SP-500	1 285,67	-2,82
London		
FTSE	5 918,00	13,50
Tokió		
NIKKEI	13 877,80	-32,90
Hongkong		
HANG-SENG	13 459,20	-178,69
Párizs		
CAC-40	5 645,47	52,82
Frankfurt		
DAX	6 195,17	21,36
Bécs		
ATX	1 223,01	3,97
Közép-Európai index		
CESI	1 051,90	5,87

Gyorsuló építőipar

MUNKATÁRSUNKTÓL

Márciusban 8,6 százalékkal haladta meg az építőipar termelése az egy évvel korábbi szintet. A szezonálisan és a munkanapok számával korrigált adat februárhoz képest 4,7 százalékos visszaesést tükröz ugyan, az éves növekedés azonban igen kedvező, hiszen múlt év márciusában a termelés éves szinten még mindössze 2,5 százalékos emelkedést mutatott. Kiugró, egy év alatt 25,4 százalékos növekedést regisztrált a KSH a befejező építési munkálatokban, az alágazat termelésének háromnegyedét adó, tíz főnél kisebb létszámmal működő vállalkozások több mint 30 százalékkal növelték termelésüket.

Az év első három hónapjában a befejező építési teljesítmény is kimagasló ütemben, 35 százalékkal, az épületek építése 19 százalékkal nőtt az előző év azonos időszakához képest.

Az építőipar első negyedéves teljesítményének területi eloszlását nézve leginkább a dél-alföldi szervezetek növelték termelésüket, egy év alatt 33,3 százalékkal. A dél-dunántúli és a nyugat-dunántúli építési vállalkozások teljesít-

Megmentik a bécsi tőzsdét

Terv készül a részvénykibocsátások fellendítésére

A napi tapasztalatot alátámasztva gyenge bizonyítványt állított ki a bécsi tőzsdéről a Boston Consulting Group. A tanulságok és következtetések alapján a Wiener Börse Ag., az Osztrák Nemzeti Bank és a pénzügyminisztérium közös tervet készített a tőkepiac élénkítésének érdekében.

A neves nemzetközi tanácsadó cég összehasonlításából kitűnik, hogy a bécsi részvénykereskedelem a vizsgálatban szereplő európai tőzsdék között az utolsó helyen áll (Budapest kimaradt az összehasonlításból), ami pedig a piaci kapitalizációt illeti, Bécs az utolsó. A keleti tőzsdék közül a vizsgálatba bevont Varsó mindkét esetben megelőzi Bécset. Az okok között első helyen az ausztriai gazdaság szerkezetét említik a szakemberek, azt a körülményt, hogy európai mércével mérve nagy a tőzsdén nem jegyzett kis- és középvállalkozás aránya, de feltűnően sok nagyvállalat szintén nem szerepel a tőzsdén. Nem üti meg az európai átlagot az osztrák vállalatok teljesítménye, s csekély a kockázati tőke beruházása – annak ellenére, hogy e téren az elmúlt két évben nagy volt a fejlődés. A keresleti oldalon sincs sok vigasz: az osztrákok alig 7,5 százaléka részvénytulajdonos, és ha vásárol, akkor is külföldi papírba fektet.

AZ ATX INDEX ALAKULÁSA

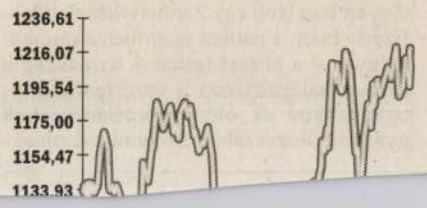

A bécsi tőzsde vonzerejének javításához a szakemberek elengedhetetlennek tartják több kis- és középvállalat bekerülését a tőzsdére. Nem szabad lemondani a soron következő privatizációk élénkítő hatásáról sem.

Karl-Heinz Grasser pénzügyminiszter ugyanakkor az ausztriai befektetések ösztönzésére helyezné a hangsúlyt. A miniszter a tanulmány és a bécsi tőzsde

ZSOLNAY

Szecessziós kerámiák • Art Nouveau Ceramics

június 2 - szeptember 27.
Iparművészeti Múzeum

2. June - 27. September
Museum of Applied Arts

1998. Budapest

Zsolnay

At this exhibition, staged in the Ceremonial Hall of the Museum of Applied Arts, more than two hundred objects recall the heyday of the Zsolnay Factory in Pécs, a city in the south-west of Hungary. The factory, which was founded in 1853, is still producing today.

In the late nineteenth and early twentieth century this family-owned business charted the highest peaks yet reached by the Hungarian ceramics industry. Its vessels, wall-plates and other objects were suitable as decorative pieces or as small sculptures. They were made for the citizens of a wealthy and art-loving age, and fitted in with the cult of individuality.

In the spirit of Art Nouveau, a new style which spread worldwide, the factory's inventive designers and accomplished craftsmen conveyed through these art works the pleasures of sophisticated life. Vitality, emotion, imagination, colour and creativity, as well as rapid and continuous development and adaptability, characterized the studio work which flourished under the supportive and protective wings of this giant concern. Between 1897 and 1918 more than 3900 designs for new shapes and 3000 new designs for decoration were created in the spirit of Art Nouveau and early Art Deco.

Because of handwork and the spontaneous colour-play of various paints and heat-sensitive glazes, almost all Zsolnay decorative objects differ from one another. This great diversity, which is truly remarkable, guarantees Zsolnay ceramics a special place in the decorative art of the period.

The art works produced in the factory run by the constantly experimenting Vilmos Zsolnay (1828–1900) and later by his son Miklós Zsolnay (1857–1922) achieved important successes at the international exhibitions of the age. Following a number of exhibitions abroad, the Museum of Applied Arts is now displaying its Zsolnay collection to the public within its own walls. Its material, augmented with treasures hidden away in private collections, recreates for the present the magic of exhibitions long ago.

The Museum of Applied Arts building, which was opened in 1896, is itself embellished with Zsolnay ceramics: the whole of the building's exterior is faced with frost-proof pyrogranite. The coloured floral inlay pieces, the roof embellishments and the roof tiles are covered with majolica glaze. On the other hand, the walls of the covered porch are coated with one of the renowned chatoyant "eosine" glazes, a lustrous purple developed to celebrate the 1000th anniversary of the Hungarian Conquest.

Budapest IX., Üllői út 33-37. Telefon: 217-5222, fax 217-5838

Nyitva tartás: 10–18 óráig, jegykiadás: 17.30 óráig,
dec. 15 - márc. 14: 10–16 óráig

Belépődíj: 200 Ft
Diákoknak, nyugdíjasoknak, sorkatonáknak: 50 Ft.
Az állami ünnepnapokon díjtalan

Tárlatvezetés: az időpontot előre egyeztetni kell.
Magyarul 25 főig: 1500 Ft, diákcsoportoknak: 30 főig: 800 Ft.
Idegen nyelven: 5 főig: 2500 Ft,
Minden további igénylő részére 25 főig: 200 Ft.
Tolmácsnál: 5 főig: 1500 Ft.
Minden további igénylő részre 25 főig: 150 Ft.

Megközelítés: M3 a Ferenc körútig, 4, 6 villamossal az Üllői útig

Budapest IX., Üllői út 33-37. Telephone: 217-5222, fax 217-5838

Opening hours: 10 am – 6 pm, December 15 - March 14: 10 am - 4 pm
Tickets are issued up until 30 minutes before closing time

Admission: Ft 200

Guided tours
Times must be agreed in advance.
In foreign languages: Up to 5 persons: Ft 2500
For every additional person (up to 25 persons): Ft 200
With an interpreter: Up to 5 persons: Ft 1500
For every additional person (up to 25 persons): Ft 150

Getting there: By Metro M3 (blue line). Alight at Ferenc körút
By tram: No. 4 or No. 6. Alight at Üllői út.

ZSOLNAY

SZECESSZIÓS KERÁMIÁK
ART NOUVEAU CERAMICS

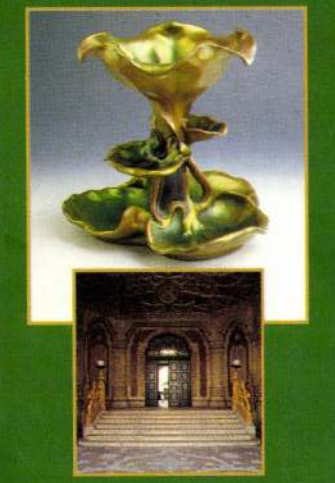

A Zsolnay szecessziós kerámiák bemutatása az Iparművészeti Múzeum Szecesszió, a XX. század hajnala című stílustörténeti kiállításához kapcsolódik

A kiállítást Csenkey Éva rendezte az Iparművészeti Múzeum és magángyűjtemények anyagából

Budapest Főváros Önkormányzata - Kereskedelmi, Turisztikai és Fogyasztói Érdekvédelmi Bizottsága támogatásával

Műtárgyfotó: Molnár Géza

This exhibition of Zsolnay Art Nouveau ceramics links up with "Art Nouveau, the Dawn of the Twentieth Century", an exhibition in the History of Styles series staged by the Museum of Applied Arts

The exhibition has been organized by Éva Csenkey, using material from the Museum of Applied Arts and from private collections

The Museum of Applied Arts would like to thank the Commerce, Tourism and Consumer Protection Committee of the Budapest Municipal Authority for its financial support in putting on this exhibition

Photographs of art works: Géza Molnár

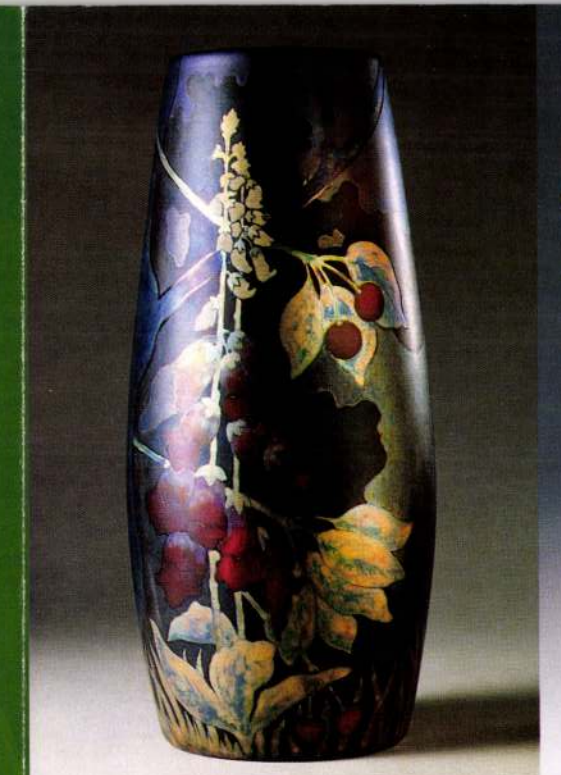

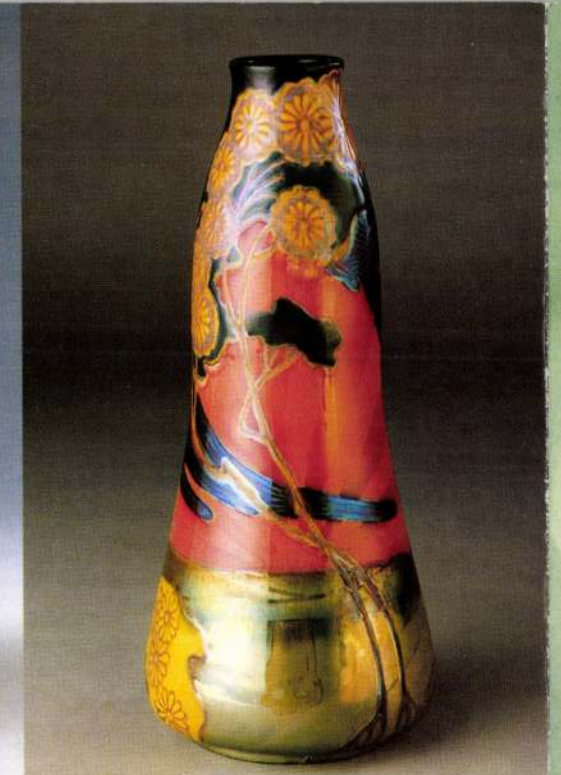

Az Iparművészeti Múzeum Dísztermében rendezett kiállításon több, mint kétszáz dísztárgy idézi fel az 1853-tól máig fennálló pécsi Zsolnay gyár fénykorát.

A családi manufaktúra a magyar kerámiaipar csúcsteljesítményét nyújtotta a 19.század végén és a 20. század elején. A dekoratív képnek, kisplasztikának is beillő edények, vázák, falitálak, ábrázolások egy gazdag és művészetszerető korszak polgárai számára készültek, az egyéniség kultuszának tárgyai.

A szecesszió, a világszerte hódító új stílus szellemében a gyár invenciózus tervezőművészei és a különleges technikákat kivitelező kézműveseі e műtárgyakkal a kifinomult élet élményeit tolmácsolták. Életerő, érzelem- és fantáziagazdagság, színesség, áradó alkotókedv és gyors, folyamatos átalakulás, változékonyság jellemzi a gyárónás keretében és védelmében virágzó művészi műhelymunkát. 1897 és 1918 között több, mint 3900 új formaterv, 3000 új dekorterv született a szecesszió, majd a korai art deco szellemében. A kézműves munka, a különböző festés és a tűzben kiégő mázak spontán színjátéka miatt szinte minden egyes Zsolnay

dísztárgy különbözik a másiktól. A már-már nyomonkövethetetlen sokféleség különleges helyet biztosít a korszak iparművészetében a Zsolnay kerámiáknak.

Az örök kísérletező Zsolnay Vilmos /1828-1900/, majd fia, Zsolnay Miklós /1857-1922/ gyárában készült művészi munkák a korszak nemzetközi kiállításain jelentős sikereket arattak. Az Iparművészeti Múzeum most - több külföldi szereplés után - saját falai között mutatja be a közönségnek szecessziós Zsolnay gyűjteményét, kiegészítve azt magángyűjtemények rejtett kincseivel - a jelenbe varázsolva régmúlt kiállítások élményét.

Az 1896-ban felavatott Iparművészeti Múzeum épületét magát is díszíti Zsolnay kerámia: teljes külső burkolata fagyálló pirogránitból készült, a színes virágos betétmezők, a tetődíszek és cserepek majolikamázasak, a nyitott előcsarnok belső falait pedig a híres színjátszó "eozin" mázak egyike, a millennium ünnepére kidolgozott bíborlüszter borítja.

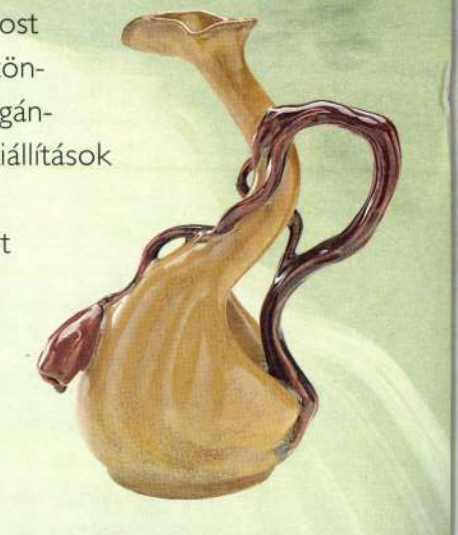

Metsó 2004. vsv. 9. kedd 1B

ELŐDÉS

MTI

MŰEMLÉK A PÉCSI ZSOLNAY-GYÁR

A védett műemlékké nyilvánított Zsolnay-gyár udvarának külső képe. A porcelánokat ma is kézzel díszítik a műhelyben. MTI

MEGELŐZHETŐ PEREK
A pécsi Egyesített Egészségügyi
mény telefonközpontjában rög
ügyeletre beérkező segítségkér
hívásokat. Ezzel ellenőrizhető a
színvonala.

rbetegségnek
kelet az oka

elváltozása az eredő

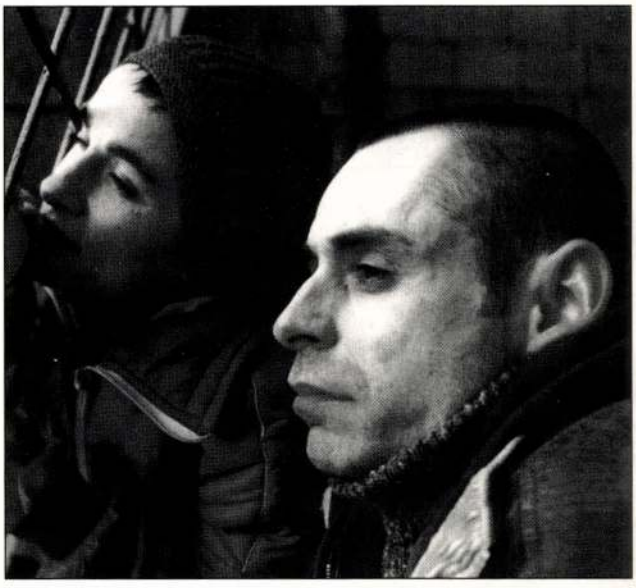

orvos, aki határozottan elhárítja kollégájának kegyes mellébeszéléseit. A tények ismeretében Tomasz fogódzót keres. Még abba a nevezetes kolostorba is ellátogat, ahol hajdanában az *Illumináció* Franciszekje értette meg az élet némely alaptörvényét. Ám a racionalizmus gyermeke, képtelen eljutni a hitig. A negatív bizonyosság, az egzisztenciális-kulturális csőd megértésének pillanatában a férfi keservesen zokogni kezd. (A főszerepet játszó emblematikus Zanussi-színész, Zbigniew Zapasiewicz ezúttal is kiváló.) Aztán elkövetkezik az utolsó stádium. Tomasz nem kér segítséget, hisz jól tudja: itt most senki sem segíthet. Rokonainak visszaadja a mobiltelefont – végtére is a mennyországot nem lehet hívni –, aztán hősiesen állja a haláltusát.

Zanussi művét mind külföldön (moszkvai nagydíj), mind odahaza a szakma és a közönség egyaránt jól fogadta. Változnának az idők, mégiscsak volna újra igény az intellektuális mozira is?

Fiatalok a kapuk alatt

A tavalyi gdyniai szemlén tizenkét elsőfilmes szerző mutatkozott be. A fiatalok csoportos debütálásának egyik közvetlen előzménye az volt, hogy a Lengyel Televízió beindította a „2000-es nemzedék" elnevezésű programot, amelyben számos fiatal kapott bizonyítási lehetőséget. Semmi kétség, még nem beszélhetünk olyan erőteljes nemzedéki hullámról, mint mondjuk a csehek esetében, a lengyeleknek még nincs Sverákja, Hrebejkje vagy Sasa Gedeonja, ám néhány vitathatatlan tehetség máris letette névjegyét. „Hiszek abban, hogy a lengyel film a fiataloknak köszönhetően néhány éven belül újjászületik. Nem vagyunk egységes nemzedék, nem rokonít bennünket közös filozófia, mindannyian magányosan dolgozunk. Ami közös bennünk, az az, hogy úgy próbáljuk bemutatni a valóságot, amilyen az valójában. Hosszú ideig a művieség uralkodott a lengyel filmben, s ez módfelett taszított. Ezért az élet felé fordulunk, az emberek valódi arcát akarjuk ábrázolni. Ez a tendencia a nemzetközi filmművészetben is megfigyelhető, s szerintem ez így van jól". Ezeket a szavakat a fiatal lengyel film egyik legnagyobb ígérete, Malgorzata Szumowska mondja, akit a nemrég elhunyt Wojciech Jerzy Has indított el a pályáján. Szumowska számos nemzetközi sikerű rövidfilm után 2000-ben elkészítette a *Boldog ember* (2000) című játékfilmjét, hogy aztán azonmód bevállasszák az európai filmakadémia tagjainak sorába. A *Boldog ember* cselekménye a város érdesebbik felén játszódik, szereplőit egyszerre sújtja munkanélküliség és betegség. A mama kórházban van, halálos beteg, segítségre szorul, ám harmincas éveiben járó fia még mindig csak keresi a helyét az életben. Ebben a helyzetben jelenik meg Márta, aki vonzódik a fiatalemberhez. Márta csúnyácska és esetlen teremtés, mintha minden tulajdonsága kudarcra determinálná, a kritikus pillanatban azonban képes felnőni a feladatához. Azért tud másokon segíteni, mert meg van benne az irgalom és a szeretet adománya. Szumowska az élet megtartó értékeiről beszél, a szintén elsőfilmes Artur Urbanski *Belissimája* (2001) pedig a hamis értékrend csődjéről.

A *Belissimá*ban a sorsát sikertelennek ítélő édesanya elhatározza, hogy a gyerekéből mindenképpen sztárt farag. Végtére is manapság csak a sikeresnek áll a világ, ezt szajkózzák a tévécsatornák reggeltől estig. Csakhogy a kamaszlányt taszítja ez az érvényesülési hisztéria, ő a saját formálódó értékrendje szerint akar élni. Urbanski szerint veszélyes ez a kontroll nélküli amerikanizáció, félő, hogy a felnőttek hamis valóságképe újratermelődik a következő nemzedékben. Legfeljebb egy kicsit másként, de a végeredmény ugyanaz: ők is sérültek lesznek. Urbanski színészetet tanult, mielőtt rendezni kezdett. Színészvezetése és drámai helyzetteremtő készsége jól kamatoztatja a tanultakat.

Míg Urbanski és Szumowska alkotásaiban a lélektanilag kifogástalan, pontos jellemrajzok ragadják meg a nézőt, Mariusz Front *Kettős portréja* (2001) a kánonokat tagadó, egyéni képvezetésével, bravúros vágástechnikájával, no meg stílusegységével lep meg bennünket. A történet hősei huszonévesek: egy színésznő és egy filmrendező. Most jöttek fel Varsóba, albérletben laknak, és a jobb idők eljöveteléig egy szupermarketben dolgoznak. A fiú szenvedélyes igyekezettel dokumentálja digitális kamerájával mindennapjainkat, mintha csak Kieślowski egykori amatőrfilmesének unok áját látnánk. A horizont gyakran megbillen, a képsorok zaklatottak, ám a drámai tét ugyanaz, mint régen: hogyan fogalmazható meg a világ? És kicsodák ők voltaképpen? Ne siessük el a választ, az idő majd úgyis megadja, Egy bizonyos, a lengyel film holnapja rajtuk múlik. Tanuljuk hát a neveket: Szumowska, Urbanski, Front és így tovább... ■

ZSOLNAY
EGY VILÁGMÁRKA

Jövőre két nevezetes dátumot is ünnepelhetnek a Zsolnay-kerámiák rajongói: 175 éve lesz, hogy a zseniális Zsolnay Vilmos megszületett, és apja 150 éve alapította azt a gyárat, ahol a világhírű kerámiákat tervezték, formálták, égették, és – végül, de nem utolsósorban – a mai napig titkos és *utánozhatatlan* eozinmázzal díszítették (ennek receptje végül is megfejthető, az igazi titok a készítés apró fogásaiban, az igényességben, a pontosságban rejlik).

A nevezetes, kettős évfordulóra készülve kerestük meg kérdéseinkkel Csenkey Éva művészettörténészt, az Iparművészeti Múzeum munkatársát, a Zsolnay-kutatás egyik legkiválóbb hazai művelőjét, a kérdéskör autentikus ismerőjét.

– Legjobb tudomásunk szerint már a gyáralapítás időpontját illetően is eltérő nézetek vannak.

– Valóban így van, ezért ünnepelhették 1968-ban a gyáralapítás centenáriumát, hiszen a kiegyezés utáni évben adta be az akkor negyvenedik évében levő Zsolnay Vilmos az Első Pécsi Czement-, Chamotte- és Tűz-Álló Anyagok Gyá-

Dísztál, 1855 körül

Tál, rákkal küzdő kígyóval
1902 körül

Kancsó, füllel
1900

Kulacs,
szecessziós
virágokkal
1900

ra alapítási kérelmét. A gyárnak azonban hosszú előtörténete van, amely helyenként olyan izgalmas, érdekes, mint egy fordulatos mese. Az első kezdetek a reformkorba visznek vissza. Az 1840-es évek végén Pécs 18 ezres lélekszámú szabad királyi város, 780 iparos működik benne, természetesen szigorúan céhekbe tömörülve, 45 kereskedő van bejegyezve, a négy legjobb közt említik Zsolnay Miklóst, akinek 1828-tól üzlete van a főtéren. Hat fia született, közülük a legidősebb, Ignác lelkes híve Kossuth Lajosnak, a szabadságharc idején pécsi nemzetőrként szolgált, akárcsak öccse, Vilmos. Egy másik testvére, Cölesztin Garibaldi seregében is harcolt Itáliában. Ignác elkíséri Kossuthot a törökországi száműzetésbe is, és ha az itthoni tetteiért talán nem kellene megtorlástól tartania, de mivel Kossuthtal menekült el, hazatérése után fenyegetett helyzetbe kerül. Hogy a gondos apa indítékát jól tudjuk méltányolni, felhívnám a figyelmet arra, hogy Zsolnay Miklós már 1851-ben vesz egy telket a rajta álló házzal az agyaggödrök mellett. Nem érdekes? Miért éppen az agyaggödröknél? És a rákövetkező évben, 1852. június 2-án miért ő folyamadik gyáralapítási kérelemmel az egyébként rendkívül szigorú kormányhatóságokhoz? Ne feledjük el, hogy a Bach-korszak legsötétebb éveiben vagyunk, amikor is egy rebellis magyar ilyen irányú kérelme nem sok sikerrel kecsegtetett volna. Csakis a vagyonos és politikai szempontból feddhetetlen apa lehet a kérvényező, miközben Ignác a Szigetvár melletti Lukafán kitanulja a kőedénygyártást, és apja az ott bezáruló műhely felszerelését Pécsre hozatja. Az 1853-tól működő pécsi manufaktúrában az első években összesen nyolc munkás dolgozott Ignác vezetésével. Ez már ipari üzem volt, ha úgy tetszik gyár, építészeti terrakottát, kőedényeket gyártottak benne, nem pedig egyszerű fazekasárut. S hogy mennyire „gyár" volt az első, 1854 tavaszától immár Ignác tulajdonában

Zsolnay Ignác 1860–62 között

lévő Zsolnay-üzem, azt mi sem bizonyítja jobban, mint hogy 149-féle épületdíszt gyártottak.

– *A gyár alapítása és első néhány éve tehát Zsolnay Miklóshoz és Ignác fiához kapcsolható. Hogy kerül a képbe Zsolnay Vilmos?*

– Úgy, hogy Ignácot mint vállalkozót nem kísérte szerencse. Igazi úttörő volt, helyes, de gazdaságilag megalapozatlan ideáit tükrözi rövid életű, 1862-ben Pécsi Iparlapok címmel indított újságja is. Vilmos viszont, akire atyai örökségként a főtéri üzlet várt, a bővülő kereskedelmi lehetőségeket kihasználva jól megállta a helyét, olyan jól, hogy 1863-ban meg tudta vásárolni adósságokkal küzdő bátyja ingatlanjait. 1864-től (ma ezt így mondanánk:) kivásárolta bátyjától az üzemet, „csendestársak" lettek. A további befektetéseket azonban már elkülönítve kezelte Vilmos, és 1867-ben, a kiegyezés utáni szinte első, szabadabb lélegzetvétel után a törvények adta lehetőségek szerint saját nevén jegyeztette be a céget. Mindezt azért is mondom, hogy lássuk: Zsolnay Vilmos üzleti zseni is volt, nemcsak a „legnagyobb magyar fazekas", az eozin megalkotója (vagy újrafeltalálója, ha úgy tetszik), ahogyan őt most az utókor látja. Pedig – és ezt kevesen tudják – élete végéig küszködött a tervek és a realitások közt őrlődve, és rá is érvényes volt a magyar iparosok és vállalkozók sorsát a mai nap is meghatározó tőkeínség. Mindig megragadta a kínálkozó lehetőségeket, és az 1870-es évek végétől egy ugyancsak nagyra törő és tehetségesen fejlesztő bécsi nagykereskedőre, Ernst Wahlissra bízta művészi munkáinak értékesítését, aki később a Zsolnay-áruk kizárólagos külföldi terjesztője lett. Jelentős és folyamatos megrendelésekkel látta el a Zsolnay-gyárat (a feljegyzések szerint az 1892. évtől heti 3000 koronát fize-

Zsolnay Vilmosné gyermekeivel: balról Júlia, jobbról Teréz, mögötte Miklós, 1873

Zsolnay Vilmos öregkorában

tett a Pécsről érkezett áruért, ami hihetetlenül nagy összeg volt akkoriban), de ugyanakkor a rapszodikus piac és a hivalkodó ízlés kiszolgálását is elvárta.

– Mivel lehetett betörni a külföldi piacokra?

– A Zsolnay-gyár termékei az 1873-as bécsi világkiállításon nyertek először díjat, és ez időtől indult Vilmos versenybe a kor legkiválóbb angol, német és francia díszkerámiáival. Márpedig aki az angol Minton cég „modern majolikáival", a sévres-i és a berlini királyi porcelángyárral akar konkurálni, annak a világszínvonalon kellett lennie. Zsolnay Vilmos, aki egész életében kísérletezett, és mindig újat és újat akart, 1874 és 78 közt egy új kerámiaféleséget dolgozott ki: finom, fehér, de porózus alapanyagra ólommentes, színes, úgynevezett lágyporcelán mázat égetett. Ezzel nyert a gyár aranyérmet 1878-ban, Párizsban a világkiállításon, Vilmost a francia becsületrenddel is kitüntették. A kor egyik legnagyobb szakértője, a meisseni gyár igazgatója (aki tíz évvel korábban rövid ideig Pécsett is volt igazgató), Alexander Schmidt nevet is adott a találmánynak: porcelánfajansz. A következő elismerő szavakat írta kiállítási jelentésében: „A pécsi Zsolnay Vilmos egy kollekció művészi agyagárut állított ki, amely annyira új és más, mint minden eddigi, hogy a legnagyobb érdeklődést váltotta ki, és technikája sokak számára rejtély. Az iparilag fejletlen Magyarország valóságos kerámiai újítást hozott Párizsba, ezt tanúsítja egy technikai probléma megoldása, e fajanszoknak egy új email fajtával történt díszítése". Zsolnay Vilmos tovább kísérletezett, 1884-ig a távol-keleti, kínai és japán porcelánok nyomán készültek a színes mázakkal bevont műtárgyak, melyeknek díszítményeit a gyár festőművészei és a „Zsolnay kisasszonyok", a briliáns tehetségű Júlia, a komoly és igényes Teréz tervezték, majd veje, Sikorski Tádé építész és iparművész. Az 1885-ből származó egyes tálakon, vázákon is feltűnik már a színváltó „Lüster" bevonat, de ez még „csak" egy filmszerű, áttetsző réteg, majd 1890-től kísérleteznek a redukált fémlüszter mázakkal. Közel ezer évvel korábban, a Közel-Keleten készítették az első vörös, azaz rézoxid és aranyos sárga színű, ezüstoxid bevonatos kerámiákat, Európába a hispano-mórok hozták el, amikor a mai Spanyolország területén megalakultak a mohamedán kalifátusok. Itt kell megemlíteni, hogy Zsolnay Vilmos mindig nagyszerű munkatársakat talált, éveken át tartó kapcsolat fűzte a magyar kémiai tudományok két korabeli nagyságához, Petrik Lajoshoz és dr. Wartha Vincéhez, akikkel közösen kezdte el az eozin néven ismert mázak kidolgozását.

– A Révai Nagy Lexikon szerint az eozin felfedezése egyenesen Wartha Vincének tulajdonítható, noha a szócikk szerint a professzor soha nem kötötte a nevét ehhez a találmányhoz.

– Az eozin egy komplex technika fantázianeve lett, rendkívül sokféle változata született az 1890-es évek során. Egyikük volt például az a fajta rubinfényű áttet-

Szegfű motívummal díszített váza, 1906 körül

Tulipánkehely, 1900 körül

Virágtartó edény lárvamintával 1904

Az Alhambra váza, 1897–98

Art deco váza, magyaros motívumokkal, 1908 körül

sző bevonat, melyet a reneszánsz itáliai mester, Giorgio Andreoli nyomán alkotott újra Wartha Vince és Zsolnay Vilmos. „Millenniumi Teknika" néven mutatták be az Ezredéves Országos Kiállításon, de az Iparművészeti Múzeum nyi-

Szivar alakú panorámaváza

tott előcsarnokának falán is ilyen betétcsempék láthatóak. Három különböző alapmáz felett ötvenkétféle festékanyagot alkalmaztak hihetetlen variációkban, és akkor még egy szót sem szóltunk a for-

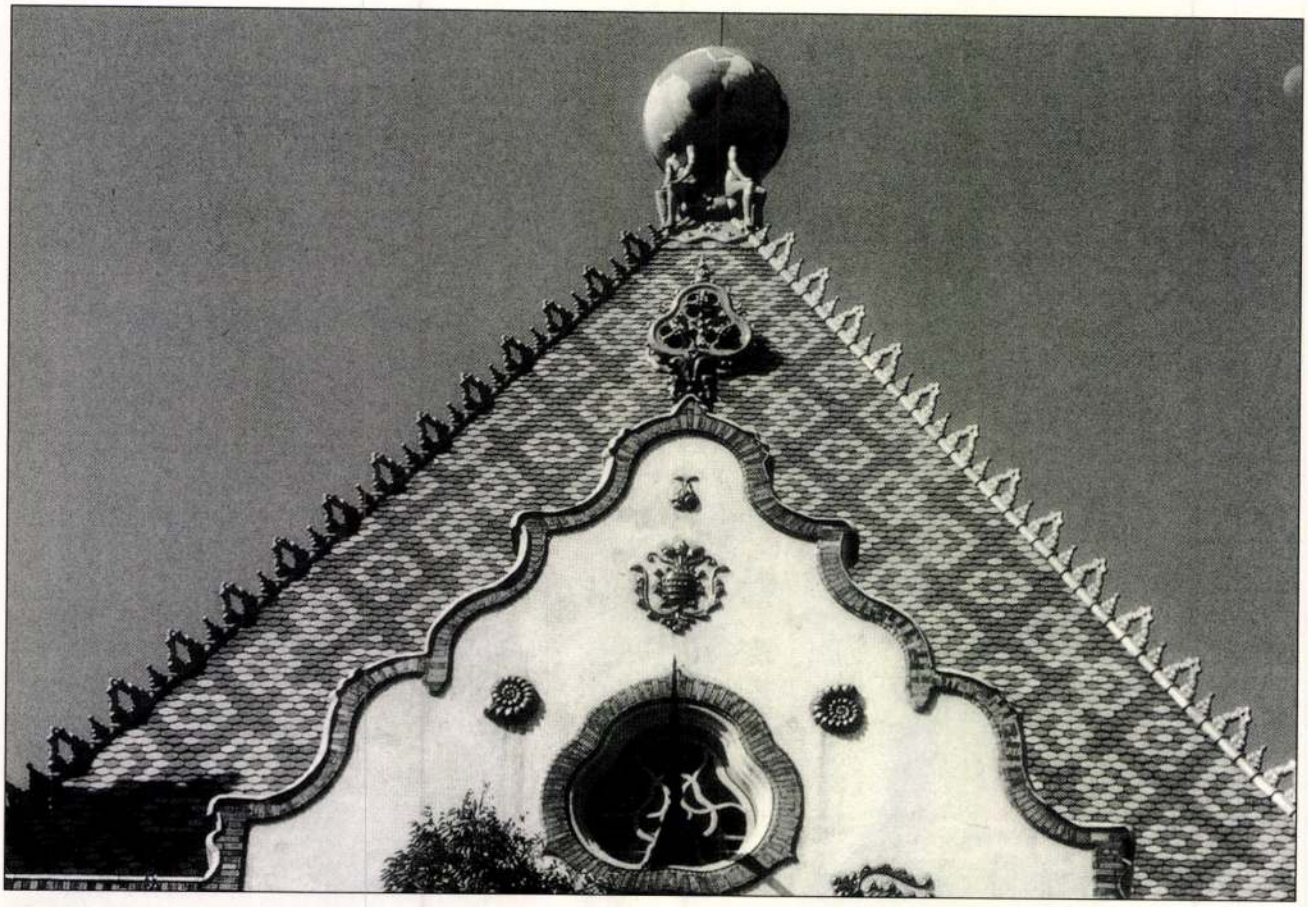

A Földtani Intézet oromzatának részlete

mák, a díszítmények változatos sokféleségéről.

– *Ha jól számolom, az európai és a magyar szecesszió áttörésszerű jelentkezésekor már készen állt ez a műszaki újdonság a forradalmian új formák díszítésére.*

– Valóban, az 1890-es években futótűzként terjedt el Európában és Észak-Amerikában az új művészeti stílus, a szecesszió, vagy más országokban, más nyelveken: Art Nouveau, Jugendstil, és az 1900. évi párizsi világkiállításon teljes diadalt aratott. Az 1890-es években a Zsolnay-gyárban 860 kézműves dolgozott, hogy kielégítse a Londonba, New Yorkba is eljutó díszműáru-rendeléseket, de a korszerű műszaki porcelángyártás és építészetikerámia-gyártás is egyre bővült, fejlődött. A neves bécsi építésznek, Otto Wagnernek éppúgy dolgoztak, mint a legjelesebb hazai építészeknek, Ybl Miklósnak, Steindl Imrének, Lechner Ödönnek. A XIX–XX. század fordulójára a Zsolnay-„gyárak" együttese az Osztrák–Magyar Monarchia legnagyobb finomkerámia-ipari komplexuma lett. A legnagyobb hazai vetélytárs, Fischer Ignác Dob utcai gyárának részvényeit is megvették, majd Zuglóba telepítve létrehozták a korszerű nagyüzemi csempe- és szanitergyárukat. Ez volt a későbbi Zuglói Porcelángyár az Öv utcában, ahol ma egy lakópark áll az egykori gyár helyén.

– *Mi történt a század utolsó évtizedében?*

– Zsolnay Vilmos 1890 és 1895 közt meghívást kap Steindl Imrétől a Parlament épületének építészeti kerámiákkal való díszítésére, korábban Lechner és Pártos a MÁV vezérigazgatóság épületdíszeit rendelte meg tőle, s utóbb Lechner az Iparművészeti Múzeum (1893–1896), majd a Földtani Intézet (1898–1899) és a Postatakarékpénztár (1900) épületének gyönyörű, orientális és magyar népi motívumokkal díszes épületkerámiáit, a Zsolnay-pirogránit dekorációt és a tetőcserepeket is Pécsről szerzi be.

Zsolnay Vilmosnak három gyereke született, s mindhárman nagyon tehetségesek voltak. A leányok nagyon szépen rajzoltak, már igen fiatalon igen sok szép tervet készítettek a gyári díszkerámiákhoz. Miklós, aki nagyapja után kapta nevét, művelt, világlátott „üzletkötő" lett, irigyei szerint csak a kártyázásban vesztett. A Zsolnay lányok még jövendőbelijük kiválasztásában is tehetségesek voltak. Júlia választottja egy Galíciából Bécsbe származott építész: Sikorski Tádé volt, míg Terézé egy geológus: Mattyasovszky László.

– *Mi volt ebben a tehetség?*

– A Zsolnay-gyár főként építészeti kerámiát gyártott, és a teljes termékcsalád alapanyaga a megfelelő agyaglelőhelytől függött. Az előbbihez építész, az utóbbihoz geológus kellett. Vagyis a véletlenek itt is szerencsésen összejátszottak. Minden családtag hozzájárult nem mindennapi adottságaival a gyár sikereihez. A párizsi világkiállításra

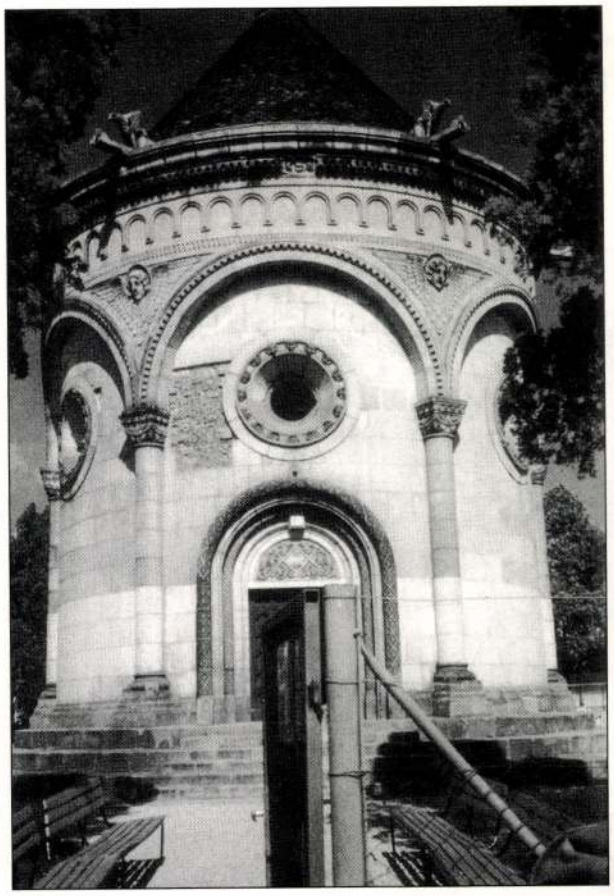

A pécsi Zsolnay Mauzóleum bejárata

készülve új tervezők is érkeztek a gyárba (Apáti Abt Sándor, Mack Lajos és mások), a továbbra is zseniális újításokkal foglalkozó Zsolnay Vilmos pedig 1897–98-tól kezdődően az üvegművészetben használatos savmaratást vezette be a díszítési technikák közé. A díszkerámiák felülete szinte üvegszerűvé vált. A máról visszatekintve tudnunk kell, hogy a Zsolnay-gyár nem a művészeti produktumokból, a díszkerámiákból és az egyedi megrendelésű építészeti munkákkal tartotta fenn magát, hanem az építőipari és műszaki cikkek, az elektromos szigetelők, a csempeáruk és tetőcserepek tömeges gyártásával, de a művészeti áruk szépsége és népszerűsége biztosította a cég számára a reklámot, a nemzetközi ismertséget és megbecsülést.

– Nem véletlen, hogy a magyar és a nemzetközi műkereskedelemben egyaránt az 1895 és 1920 közti díszkerámiákat becsülik a legtöbbre, a legutóbbi hazai árveréseken a legszebb darabok egymillió forint felett keltek el. Ez nem Zsolnay Vilmos géniuszának a nyilvánvaló elismerése?

– Valóban, és ezt az 1900-ban bekövetkezett halála utáni események is igazolják. Olyan tehetséggel és vaskézzel irányította a családi birodalmat, hogy annak hanyatlása és bomlása csak közel negyedszázaddal halála után következett be, bár ehhez az első világháború következményei is kétségtelenül hozzájárultak. A cég nemcsak a belső piacait vesztette el, hanem a nyersanyaglelőhelyei nagy részét is, amelyektől 1921-től új országhatárok választották el. Lehet, hogy ha hozzámérhető tehetség vezette volna a gyárat a két háború közti időkben, más lett volna a helyzet, a fiának, Zsolnay Miklósnak 1922-ben bekövetkezett halála utáni időket azonban az örökösök hosszú pereskedése is terhelte. Az új vezetés úgy döntött, hogy a művészeti termékek gyártását visszafogják, és inkább a nagyobb anyagi sikerrel kecsegtető ipari porcelángyártást fejlesztik. Ennek következtében a művészeti termékek aránya kicsiny, karaktere nosztalgikus, színvonala pedig egyenetlen lett. Megjelentek és túlsúlyba kerültek a figurális darabok, és noha ismert szobrászok voltak a tervezőik (Beszédes János László, Lux Elek), mégsem sikerült a korábbi színvonalat elérni. Csak 1939-ben csillant fel fény az alagút végén, amikor a New York-i világkiállításon újból nagy sikert arattak a Zsolnay-díszkerámiák, ezt a fényt azonban kioltotta a háború. A gyárat 1948-ban az elsők közt államosították, és a szó szoros értelmében új korszak kezdődött. Teljes tabula rasa következett: semmilyen díszműáru nem készült Pécsett, csak ipari kerámia.

– Az ötvenes évekből mégis fennmaradtak díszkerámiák. Ez hogyan lehetséges?

– Azt a furcsa történetet hallottam Kovács Istvánnétól (aki az egyik legkiválóbb pécsi mester özvegye volt), hogy az eozinmázas dísztárgyak feltámadása Rákosi Mátyásnénak, Fényicskának is köszönhető, aki a pécsi gyárba került Gazder Antalnak volt évfolyamtársa a budapesti Iparművészeti Főiskolán. A Zsolnay-gyárban évtizedek óta dolgozó egykori eozinfestő mesterrel, Kovács Istvánnal együtt ő hívta fel a figyelmét a gyár értékeire, és Fényicska ezek után segített. A régi szakemberek irányításával újrakezdték a díszkerámiák gyártását, de sem a formák, sem pedig a mázak nem voltak, nem lehettek olyan szépek, mint a századfordulón. Valószínűleg ekkor terjedt el az a közhiedelem, hogy a kisemmizett Zsolnay-örökösök magukkal vitték az eozin titkát. Ma mintegy 12 ezer műtárgy, tervrajz és dokumentáció őrzi a Zsolnay-gyár múltjának az emlékét a pécsi Janus Pannonius Múzeumban. A gyárban 1928–1948 között állt fenn múzeum. A fennmaradt iratanyag a Baranya Megyei Levéltárba került, feldolgozása 1985 óta folyamatos.

– Lesz-e valamilyen ünnepélyes megemlékezés a nevezetes időpontokban?

– A nagy múltú gyár jeles évfordulóira nagyon készülünk. 2002. július 17. és október 13. között reprezentatív Zsolnay-kiállítás lesz látható New Yorkban, a Bard Graduate Center for Decorative Arts Galériában, mely először ad áttekintést 150 év kiemelkedő eredményeiről magyar és amerikai gyűjtemények válogatott anyagával. A tudományos igényű, illusztrált katalógust a Yale University Press adja ki.

Kenessei András

Martinkó József

„ÖRÖK ÉPÍTÉSZET”

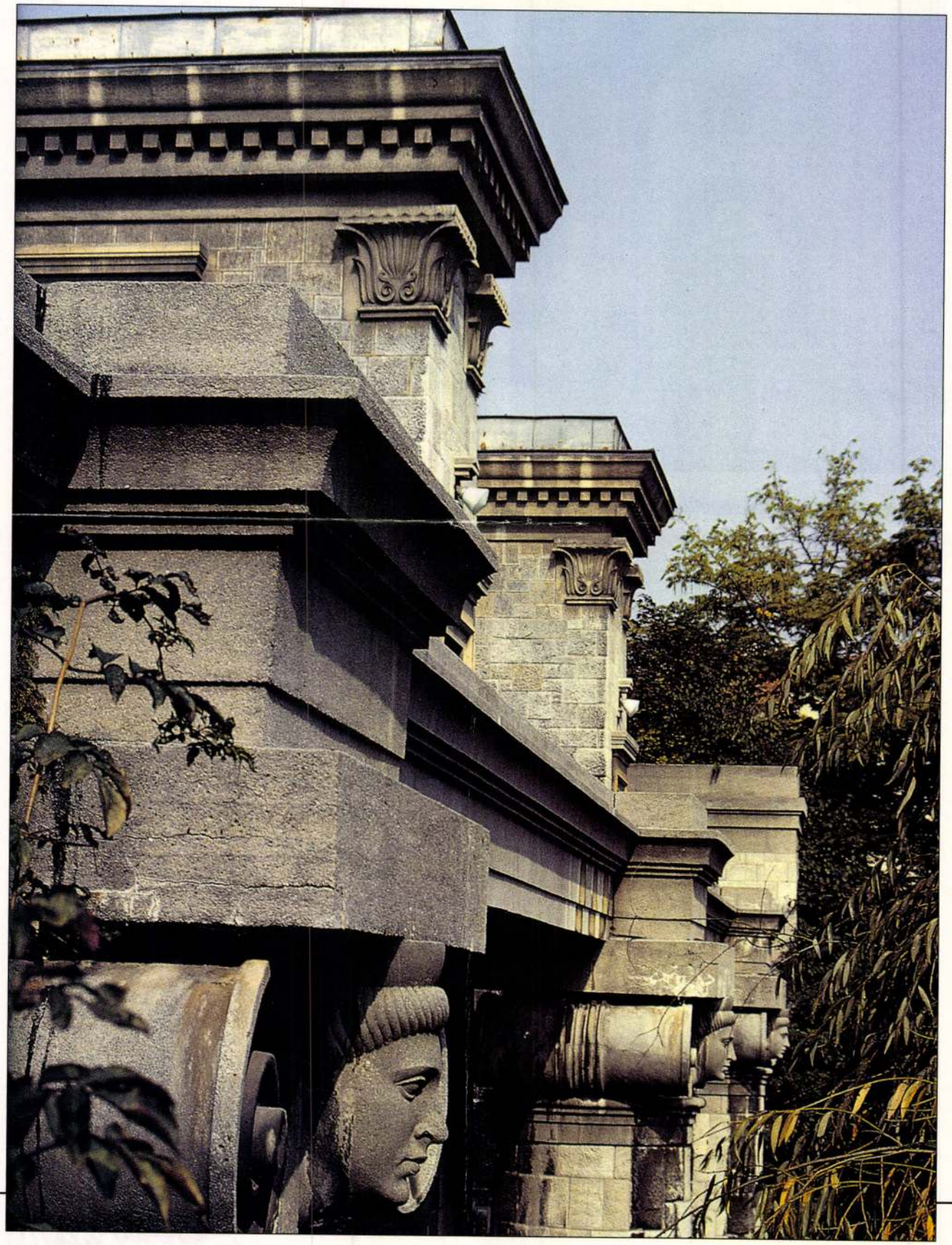

MÚZEUM
GALÉRIA
PÉCS, KÁPTALAN U. 4.

Tál
Zsolnay Júlia terve, 1881
Plate
designed by Julia Zsolnay, 1881

A Janus Pannonius Múzeum tisztelettel meghívja

a „Zsolnay nővérek"

című kiállítás megnyitójára
1997. április 25-én (pénteken), délután 5 órára
a Múzeum Galériába

Köszöntőt mond Hárs Éva művészettörténész
Közreműködik Sólyom Katalin színművész

Janus Pannonius Múzeum · Képző- és Iparművészeti Osztály · Múzeum Galéria
H-7621 Pécs, Káptalan utca 4. T.: +36(72) 324-822

Zsolnay Julia Teramitus

nove editve

Művészettörténeti Értesítő 1972

108. old.

Zsolnay Júlia (Likorska)

Művészet, 1941

VI. évf. 37. sz. címlap belül.

Grafikai és képző művészeti kiállítás Pécsett.

Zsolnay Julia

és Teréz

— **Kormányzói elismerés.** A kormányzó megengedte, hogy özv. *Mattyasovszky* Jakabné szül. ***Zsolnay*** **Teréz** és *Sikorski* Tádéné szül. *Zsolnay* Júlia pécsi lakosoknak a hazai művészet pártolásával szerzett érdemeikért elismerését tudtul adják.

Pesti Napló

1937 jul. 16.

Zsolnay Julia

Lásd

Sikorski Tádéné

Zsolnay Julia

alatt

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Zsolnay Teréz

1988. október 18., kedd Népszabadság

A Zsolnay nővérek néprajzi gyűjteményét mutatja be a pécsi múzeum

A pécsi Janus Pannonius Múzeum kiállítást rendezett a *Zsolnay nővérek* néprajzi gyűjteményéből. A híres gyáralapító, Zsolnay Vilmos lányai — Teréz és Júlia — ipari formatervezőként részt vettek az üzem munkájában. Az 1870-es években gyűjteni kezdték a népi használati edényeket, szőtteseket és hímzéseket azzal a céllal, hogy motívumaikat felhasználják. A baranyai magyar, délszláv és német falvakat járva különleges értékű tárgyakra tettek szert.

A páratlanul gazdag gyűjteményt sikerült csaknem teljes egészében megőrizni az elmúlt évszázad hányattatásai közepette is. Óriási anyagról van szó. A tárgyak egy részét a múzeum néprajzi osztálya gondozza: szám szerint 9576 textilt és edényt. A nővérek egyike, Júlia megfestette a magyar és nemzetiségi falvak korabeli népviseletét; a 60 képből álló sorozatot a múzeum képző- és iparművészeti osztálya őrzi.

A felszabadulás óta most először került közönség elé a Zsolnay nővérek néprajzi gyűjteménye, illetve annak válogatott darabjai. A tárlaton mintegy nyolcvan magyar, délszláv és német textil, illetve viselet látható: hímzésminták, abroszok, díszkendők és gyászkendők, övek és főkötők, női és férfiingek, kötények. Kiállítottak továbbá a népviseleti képsorozatból is egy tucatnyi festményt. Ott van a teremben a két jeles tervezőművész és műgyűjtő, Mattyasovszky Zsolnay Teréz és Sikorskyné Zsolnay Júlia fotóportréja is.

A kiállítás november 6-ig látható a pécsi Néprajzi Múzeumban. (MTI)

JOGI TANÁCSADÓ

A javító-nevelő munkáról

Sz. Istvánné budapesti olvasónk férjét a bíróság egyévi javító-nevelő munkára és munkabérének 15 százalékos elvonására ítélte. Levélírónk tudni szeretné, van-e mód ilyen helyzetben arra, hogy férje munkahelyet változtasson, ezt ugyanis már régen tervezik. Érdeklődik továbbá, hogy fizetett szabadságra jogosult-e, s a 15 százalékos pénzbüntetést minden juttatásból le kell-e vonni.

A javító-nevelő munka kettős hátránnyal jár. Egyrészt korlátozza az elítéltet a munkahely szabad megváltoztatásában, másrészt anyagilag sújtja munkabére meghatározott részének elvonásával. A javító-nevelő munka legrövidebb időtartama hat hónap, a leghosszabb pedig két év; halmazati és összbüntetés esetében munka ideje alatt nem változtathat munkahelyet, s nem mondhat fel a vállalat sem, hiszen a büntetés tartama alatt a munkaviszony szünetel. Ez az időszak utólag sem tekinthető munkaviszonyban töltött időnek.

Kimondja a jogszabály azt is, hogy az elítélt a javító-nevelő munka végrehajtásának ideje alatt nem részesülhet jutalomban vagy más hasonló juttatásban (jubileumi jutalom, hűségjutalom, törzsgárdajutalom stb.), megilletik viszont a munkaviszonyban álló dolgozóknak mindazok a jogai, amelyek a büntetés végrehajtásával nem ellentétesek. Így például a tizenöt munkanap alapszabadság, a fiatalkorú dolgozónak járó pótszabadság, a dolgozó nőt és

Zsolnay Julia

Zeitgenossin. Wir kennen von dieser Dame nur ein geschmackvoll zusammengestelltes Blatt, mit Schmuck und Ziergefässen aus Majolika, welche in der Fabrik ihrer Angehörigen zu Fünfkirchen erzeugt werden.

Wurzbach, Biogr. Lex. 1891-60. K. 284. l.
Die österreichisch-ungarische Monarchie in Wort und Bild Wien, I. K. (1888) 503. l.

Allgemeine Zeitung Augsburg. Beilage zu Nr. 272. 28. Sept 1880. Wiener Brief CXXIV" von V(incenti)

Zsolnay Sikorska
Julia
festő?

Nemzeti Szalon
1900. tav. kiáll.

216. ZSOLNAY SIKORSKA JULIA: Ave Maria (pasztell). Ára 1500 kor.

S. Zsolnay Julia

festő

Nemzeti szalon tavaszi
tárlat 1904.

Zsolnay Julia

lásd
Özv. Sikorski
Tádéné alatt.

S. Zsolnay Julia

festő

Lakik Pécs, Zsolnay-ház

Pécsi KMT művészi-
tagja 1933

Zsolnay Julia

(özv. Sikorski Tádéné)

fölegajapán és perzsa
diszitést alkalmázta
sikerrel cötöredeken át,
a gyár vázáim és dísz-
tárgyain. Jónevű fes-
tőnő volt, különböző
hazai és külföldi tár-
latokon szerepelt. Nehány
képe a pécsi városi
muzeumban van.

Nik Pécsképzm

11. l.

Zolnay Julia

Művészet 1911. 134.

Cserni Béla dr. VII. 140

Sukorski Zsolnay Julia

Csendéletei

a pécsi

muzeumban vannak

Ramváry Ferenc: Multnázadi festmények a pécsi Muzeumban

Jelenkor 1967 7-8 n 734

MDK

Zsolnay Julia és Zsolnay Teréz

Zsolnay Vilmos leányai a gyár elsö tervezöi. A dekorok nagy része az ö kompozicióikból valók.

Zs.J. festömüvészeti pályára készült s késöbb Sikorszki Tádéné lett, müépitész felesége, ki 1883-tól az elsö világháboru utáni idökig a gyár müvészeti osztályát vezette.

Zy.J. keleties, föleg japán és kinai edénydiszitései dessinjeivel aratott sikereket.

Nikelszky Géza: A Zsolnay gyár müvészei és kivitelezöi. Pécs. 1949. ápr. 12.

Zsolnay Julia

még az 1881 év elején ragaszkodott a szgoruan stilizált,keleti ormamentikához,etz később háttérbe szoritotta a könnyed,naturalisztikus stilus.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
Corvina 1974 **111.o.**

Zsolnay Julia

május közepéig Bécsben marad,sok szépet küld haza,sokat tervez.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay Cirvina 1974 74.o.

Zsolnay Julia

az 1878-as év elején Bécsben töltötte, itt készitette el a kiállitási látványosságnak szánt óriási váza tervét.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Cirvina 1974 72.o.

Zsolnay Julia
/Sikorski Táréné/

Zsolnay Teréz és Julia állitották be a "Tutankamen" egyiptomi figuralis rajzokat. E munkák felügyeletével Mattyasovszky Zsolnay László /Teréz fia/ volt megbizva.

46.o.

[redacted]: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

MDK

S. Zsolnay Julia

Mákvirágok, of.

Királyi vásárlások a Műcs. tárlatain. SzmKT 50-134.l.

MDK

S. Zsolnay Julia

A Pécsi Képzőm. és Mübarátok Társ. müvésztagjai 1938.

MDK

S.Zsolnay Julia festő, Pécs Zsolnay-gyár

Pécsi Képzőmüv. és Műbar. Társ. kiáll. 1957.máj.

S. Zsolnai Julia

Független Művészek Társaságának őszi kiállításán a Nemzeti Szalonban szerepelt.

EK. 929. X. 13.

Zsolnay Julia
Sikorski Tádéné

HERRE AUGUSZTA ÉS NŐVÉRE OLGA voltak a SIKORSKIné virágrájzos cozinvázáinak kifitelezői, s a "Flowing" technikája vázákat is ők készitették.

46.o.

NIKELSZKY GÉZA : A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

S. Zsolnay Júlia festő" MDK

Neve szerepel a kiállítók között.

„Gyházművészeti kiállítás".

Dunántúli Népszava. 1947. III. évf. szept. 23. 5. l.

Zsolnay Julia

MDK

Nikelszky Géza fedezte fel Zsolnay Julia munkáját egy eozin tálat, melynek jelzése:

//~~"Jlcsa~~//"Julcsa 1875 XI V "

holott az eozin születési éve 1893 /Wartha Vince kisérletei/. Minthogy Zsolnay Vilmos sokszor próbálkozott kölönböző festékekkel, anélkül hogy mi az a festék, Lehet hogy ő hivta fel Wartha figyelmét e technikára, mellyel érdemes volna közelebbről foglalkozni.

29-30.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Julia

a kerámiadiszitésről áttért a festésre, és hosszabb időre kiment Münchenbe, hogya mag yar származásu Leizen-Mayer festőművész irányitása mellett továbbképezze magát.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit :Zsolnay

Corvina 1974 186.o

Zsolnay Julia

két halászó japán nőket ábrázoló tálat tervezett, nagy vázát, amelyeket páva és a virágkelyhekben megbuvó madárkák dúszitettek.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 154.o.

Zsolnay Julia

/Sikorsky Tádéné/

Bécsben, München ben különböző mesterektől tanult festeni. Keleti motivumokkal diszitette a Zsolnay-vázakat és edényeket.

22.o.

NIKOLITZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Julia

Zs. Vilmos leánya . 1875 táján a szines vázamin-
ták tervezésében vett részt.

18.0.

NIKELSZKY GÉZA: A ZSOLNAY-GYÁR MÜVÉSZETE;
Pécs. 1959.

Zsolnay Júlia

Magyaros díszítésű váza
1878-79.

Fotó

Díszítél török hatás alatt készült mintával
1878.

Fotó

Váza. 1880.

Fotó

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
melléklet

Zsolnay Júlia, jszarművén

L: Zsolnay Vilmos

286

Kővágó, S. – B. Horváth Cs: Zsolnay-kerámián Pécsett

Élet és Tudomány, Bp. 1982 feld 26

XXXVII/9.

M.D.K.

Isolnay Julia
keramikus

1875-ben japán, perzsa-török mintáz
után, a japán ~~[illegible]~~ asszimetrikus elhelyezésű
diszítmenyeinek tervezését kezdi el.

Pataky Dénesné: A Zsolnay keramika.

8 l.

Zsolnay Júlia

a kakasmintát alkalmazta az 1880as években a
Zsolnay-kerámia díszítésére
Hellóházán is sokáig élt ez a minta.

44.7

MDK

S. Zsolnay Julia, festőmüv. Pécs

Pécsi Képzőmüv. és Műbarátok Térs. kiáll. Pécs, 1936, jun. 13 l.

, épült 1842-ben.

Zsolnay Julia festőművésznő: MDK.

A Műcsarnok tavaszi tárlatán szereplő egyik képét a király megvásárolta.

Uj Idők, 1897.III. 23. sz. 506.l.

S. Zsolnay Julia

A Mácsarnok 1897 évi tárlatán a királyi magánpénztár vásárolta meg Mákvirágok, c. olajf.-t.

Cikk: Vásárlások az orsz.magy.képzőm. társ.kiall.-ból.

Szm KT 50-134. 1.

Zsolnay Júlia

Szerepel a Független Művészek Társaságának Klubhelyiségében rendezett Karácsonyi Képvásáron.

Kiscs, 929, XII. 15.

EDK

Zsolnay Julia Sikorski Tádéné

Nikelszky G: Pécsi képzőművészek. Baranyai Magyarság, 1922. máj. 25.

MDK

Sikorski Zsolnay Julia
Vizimalmok, festm.

Megnyitották a vidéki képzművészek első nagy tárlatát. Dunántul, 1928. jan. 8. 2 l.

Zsolnay Júlia

Zs. Vilmos leánya, a gyárban dolgozott.

Tardy Ali: Jubiláló kerámia
Pest megyei Hírlap 1968. máj. 12. 9. o.

MDK

Zsolnay Julia /Sikorszkyné/

Dénes G.: Tutenkamen díszedényei a Zsolnay-gyárban. Dunántul 1924. nov. 9. 2.l.

MDK

Zsolnay Julia

A Zsolnay kerámia. Janus Pannonius Muz. Pécs 1966.

Zsolnay Júlia (Sikorszka Zs.)
festő

Major Iparművészet, 1897/98.

I. évf. 4. sz. 181. o. – Új művek.

MDK

Szikorszkyné Zsolnay Julia

Petóniák, festm.

Mimózák, "

Tavaszi bokor,"

Lakroma szigetm"

" " "

Nikelszky Géza: Tavaszi képtárlat a Vigadóban.
Dunántul, 1929. márc. 24. 7 l.

Zsolnay Julia

Zsolnay Julia egy lapos tálat tervezett kék,zöld és barna schmalzfestésü dísszel kerámiát.Zsolnay Terézia egy 8o cm magas magyarós mintáju vázát készitett amely kék,zöld,sárga és fehér majolika technikával készült.

Nay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
vina 1974

Zsolnay Julia

terve, óriás váza

Zsolnay Teréz, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Corvina 1974

Zsolnay Julia

terve, nag porcelánfajansz váza

Zsolnay Teréz, Zsolnay Margit:Zsolnay

Corvina 1974

Julia Zsolnay

Giant vase designed by
Julia Zsolnay, 1878.
(repr.)

Daily News, 1978. jun. 6.

MDK

S.Zsolnay Julia

Kakasteréj, olaj
Csendélet mályvákkal, olaj
Gliciniák, olaj
Vadvirágok, olaj
Nagykozári leány, olaj

Pécsi Képzőműv. és Műbarátok Társ. VII. kiáll.
193o. nov. 8 l.

MDK

S. Zsolnay Julia

Siklósi vártorony romja, olaj
Püspökbogádi leány, olaj

Pécsi Képzőműv. és Műbarátok Társ. VII. kiáll.
1930. nov. 8 l.

Zsolnay Júlia, keramikus

L: Zsolnay Vilmos

Izluka Emil: A kázötven esztendős Zsolnay 7.

Népszabadság, Bp. 1978. ápr. 19.

M.D.K.

ZSOLNAY ~~Zsolnay~~ Júlia keramikus

Zsolnay a pécsi gyár részére

Csánki 1954. 52. l. 116. l.

Zsolnay Júlia

valószínű munkáját / 1880 körüli porcelánfajansz váza / mutatja be képen és elemzi

Kiss Ákos: A historizmus a magyar iparművészetben.
Művtört.Ért.1972.2.sz.104-119.l.

108.l.

Zsolnay Julia

Zsolnay Terézia és Klein Ármin tervezték az edénydíszítéseket,.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Cirvina 1974

85.o.

Zsolnay Julia

tervezett védjegyet,középen öt torony,tőlük balra kézirással "Zsolnay Zsolnay Pécs",jobbra szép ivelésü hurokban hármuk névjegyének kezdőbetüje"T.J.M.".A védjegy mindig kék szinben készült.

Zsolnay Teréz:a,M. Zsolnay Margit:Zsolnay

Cirvina 1974 72.o.

Zsolnay Julia

pompás virágokat és arabeszkeket tervezett a mindig uj és uj formákon.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 91.o

Zsolnay Julia

változatos, széles perzsa bordürt tervezett a tálak és tányérok peremére.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Cirvina 1974

850.

Zsolnay Julia

Keleti művészet hagományait követő terveket készitett.

Zsolnay Terézia, V. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 90.o.

Zsolnay Julia

nagy Sella étkészlet kiegészitését készitette el.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 91.o

Zsolnay Julia

Zsolnay Terézia és Zsolnay Julia együtt dolgoztak, Julia rendkivüli tervezőkészségével tulszárnyalta testvérét.

Zsolnay Terézia, N. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974
54.o.

Zsolnay Julia

Zsolnay Vilmos és Julia egy nagy lótuszos dessertkészlet tervén dolgoznak.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina, 1974 98o.

Zsolnay Julia

1880-ban a százhárom uj forma és százharminckilenc dekor közül, az utóbbiak közül Klein Ármin Harminckilenc, Zsolnay Julia hu szonnégy, Zsolnay Teréz tiz munkár késnitett.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay Cérvina 1974

104.o.

ZSOLNAY Julia Veramus

Kovács = Népr. Ét. 1995 183-189.o

1330. Werner, Frank: Klassizismen und Klassiker. Tendenzen europäischer Gegenwartsarchitektur. Stuttgart, Deutsche Verlags-Anstalt, 1985 M. GYÖNGY Katalin = Magyar Építőművészet, 1986, 3.

Várostervezés, urbanisztika

1331. Az építészet szerepe Ráckeve fejlesztésében. Főszerk. Polinszky Károly. Bp., Budapesti Műszaki Egyetem, 1984 > 1984, 1571. **ism.** HAJNÓCZI Gábor = Hungarian Studies, 2, 1986, 1. 173-174.
1332. HORVÁTH F. Zoltán: A "körzeti építészi" tevékenységről. Mezőkövesd "Hadas" városrészének folyamatos átépítése kapcsán. = Magyar Építőművészet, 1986, 4. 43-45. ill.
1333. Meggyesi Tamás: A városépítés útjai és tévútjai. Bp., 1985 > 1985, 1752. **ism.** TÓTH Zoltán: Városépítési elméletek - és a valóság. = Népszava, 1986. május 17. 8.
1334. SZŐKE László: Újjáépülő középkori városnegyed Óbuda, Újlak. = Ipari Forma, 10, 1986, 6. 27-28. ill.

Szobrászat

1335. 101 tárgy, Bp., Óbuda Galéria, 1985 > 1985, 1763. **ism.** LÓSKA Lajos: Tárgyak, tárgyegyüttesek. = Művészet, 27, 1986, 1. 43-45. ill. MEZEI Ottó: Magyar objektművészet 1985-ben? = Magyar Építőművészet, 1986, 2. 58-59. ill.
1336. 1985-ben megvalósult köztéri alkotások. = Tájékoztató, No 36, 1986 58-68.
1337. CĂLIN, Dan: Nyíregyház - Villány [szobrász szim-

Zolnay Júlia

A Zolnay nővérek néprajzi gyűjteménye
marad be a pécsi múzeum.

Népszabadság, 1988. okt. 18.

Zsolnay Julia

bár betegeskedett,szorgalmasan dolg zott az orchideás kávés és étkészleten,mrt husvétra be akarta fejezni.A készletet Rotschild rendelte.A készlet a legkülönbözöbb alaku talpastálakból,kávés és teáscsészékből,kannákból, cukortartókból és evőeszköznyelekből állt.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay Corvina 1974

119.o.

Zsolnay Julia

nagy vázákra és tálakra madarakat tervezett

,főként fácánt és kakast tyukkal.

Zsonlay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay

Corvina 1974 127.o.

Zsolnay Júlia

— **Százéves Zsolnay-alkotás** került elő Pécsett: a tizenöt darabból álló kávés vagy teás készlet minden darabja tökéletésen ép. Ilyen teljes, különleges szépségű fajansz készlete ebből a fajtából még a híres Zsolnay Múzeumnak sincs. A bambuszdíszítésű edényeket a gyáralapító lánya, Júlia festette a múlt század hetvenes éveiben.

Magyar Nemzet 1984. 1. 3.

Zsolnay Julia

készitette 1881-ben a Sella étkészletet,a szegélydiszhez hat különböző rajzot tervezett.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
Cérmina 1974 104.o.

Zsolnay Julia

számos tervet készitett indiai fametszetek hatására.

Zsolnay Teréznia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 132.o.

Zsolnay Júlia, keramikus

Zsolnay Vilmos lánya.
Keleties díszítésű edényeket
készített.

Kovács Sándor: Az ezüst tükör M. 11.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. május 12.

ZSOLNAY JULIA, keramikus, tervező

Amig azonban a Zsolnay gyárban kitünő tervezők kerültek ki a család nőtagjai közül/Teréz, Julia/és külföldi festők is alkalmaztak, főleg a kiállitásokra való készülődések idején, addig a városlődi kőedénygyárban tervezőt sohasem alkalmaztak a gyár fennállásának több, mint egy évszázados ideje alatt. 284.old

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlődi kőedénygyár/1866-1950/ 275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971 Veszprém, 1971

Zsolnay Julia

1881-ben tervezte a remek,bronzba foglalt parzsos tálat a hozzá tartozó diszkorsóval. Tervezett ezen kivül egy sor disztárgyat is.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay

Corvina 1974

Zsolnay Julia, keramikus, festő

A múlt században dolgozott Pécsett. Kerámia tervei, képei vannak. 219.old

Romváry Ferenc: A Modern Magyar Képtár története
Uj szerzemények I. 219.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. 1967. Pécs, 1968

Zsolnay Júlia, keramikus

Zsolnay Vilmos leánya. Az üzem tervezőművésze. Kezdetben ka gazdag fantáziáju perzsa diszitésimódotkövette, majd áttért a könnyed ,naturalisztikuskinai és japán modorra. 375.old

Sarkadiné, Hárs Éva: Lüsztertényü kerámiák és a Zsolnay eosinmázas edények 369.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. 1962. Pécs. 1963

Mürvészet. ~~1940~~. 1941.
VI. é. 37 sz. 8. l.

S. Zsolnay Júlia: Vadliba vadjércével

ZSOLNAY JULIA /SIKORSZKY/, festő, iparművész

A "Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága" kiállításain résztvett helyi művészek közül főleg Gábor Jenő, Gebauer Ernő, Pécsi Pilch Dezső és a Zsolnay gyár tervezői, szobrászai: Nikelszky Géza, K. Nagy Mihály és Sikorszky Zsolnay Júlia voltak a kiállítások állandó és jelesebb résztvevői. 337.old

HÁRS ÉVA: Martyn Ferenc és a "Párizsi iskola" /1926.-1940./ Részlet az élet- és monográfikus feldolgozásából 331.old

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, XIV.-XV. évf. 1969.-1970. Pécs, 1974

MDK

Zsolnay Julia, Sikorsky Tádéné

Tearózsák, festm.

Barackok, "

Mályvatanulmány, "

Réti patak, "

Kora tavasz, "

Nyárfás ut, "

Nikelszky G: Pécsi képzőművészek őszi kiáll.
Dunántul, 1928. nov. 4. 9 l.

MDK

S. Zsolnay Julia pécsi festő

Pécsi Képzőm. és Műbar. Társ. kiáll. 1936. nov.

S.Zsolnay Julia, pécsi festő MDK

A Társaság tagja

Pécsi Képzőm. és Műbar. Társ. 23.kiáll.1938.jun.

Zsolnay Júlia

Zs. Terézzel együtt a gyár díszítményeinek zömét terveri

1875-ben kezdte el a japán és török-perzsa hatásra aszimetrikus díszítményeit terveni.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955-8.o.

Zsolnay Julia
munkája

Pávás vizsgtartó
a Zsolnay Múzeumban.

Népművelés 1973/4 23 old.

(Sikorska)

Zsolnay Julia, festőnő l. Sikorskiné

Zsolnay J.

Gyilkoltak a receptúráért: a titokzatos porcelán

A porcelán azóta érték, amióta létezik: amikor a XIV. században az első porcelántányér Kínából Nyugat-Európába került, aranyárban volt. A XVIII. században az ón-cink-cserép-ezüst étkészleteket váltotta fel – lévén igen drága –, az uralkodók háztartásában. De a luxus jeleként megjelent egy-egy porcelánfigura a nemesi udvaroknál is. A porcelán ma is lehet jó befektetés.

Koltay Judit

Egy anekdota szerint a XVIII. században egy magyar főúr porcelángyárat akart alapítani Kőszeg környékén: egy, a receptet ismerő munkást hivatott a bécsi manufaktúrából, akit azonban út közben meggyilkoltak. Bécs nem akarta a magyar konkurenciát.

Sokan próbálták megfejteni a porcelán titkát, ami végül a XVIII. század elején Meissenben sikerült, J. F. Böttger alkimista keramikus hosszas kísérleteinek köszönhetően. A gyár első porcelánjaira jellemző volt az aranyozás és a hideg lakkfestés is. A későbbiek sajátosságai a viszonylag kevés színnel festett, miniatúrára emlékeztető alakos jelenetek, folyóparti tájak, színes virágok. Napjainkban inkább meisseni nippek találhatók a régiségboltokban: egy tenyérnyi méretű, az 1900-as évekből származó szárnyas angyal 60 ezer forintért kapható. Egy 1800-as évekbeli illatszeres üvegcse ára 45 ezer forint.

A sèvres-i porcelángyár 1756-tól üzemelt, alapítója XV. Lajos francia király kegyencnője, Madame Pompadour. Róla nevezték el a gyárban kifejlesztett egyik alapszínt, a Pompadour rózsaszínt. E szín a királykékkel együtt általános szakkifejezéssé vált. A porcelángyár edényeit virágokkal, egzotikus madarakkal díszítették, melyek a rózsaszín, a borsózöld vagy a tojáshéj színű fénylő héttérből tűntek elő. Gyakori díszítő elem volt a pávaszem, a kavics minta vagy a halpikkely – mindezek apró aranyozott formában. A gyár készítményei hamar versenyre keltek a meisseni porcelángyár termékeivel. Magyarországon is felbukkannak a sèvres-i porcelánok: három évvel ezelőtt egy 1870-es, teljesen ép, arasznyi magasságú szárazvirágtartó 70 ezer forintért kelt el.

Igaz-e a meggyilkolt bécsi porcelángyári munkás esete vagy sem, mindenesetre – a köztudat szerint – 1839-ben, Fischer Mór már megalapíthatta a herendi porcelángyárat. Kezdetben a bécsi gyár egyszerűbb díszítményeivel jelentek meg a piacon. 1844-ben Esterházy Károly javaslatára kezdték meg a XVIII. századi nagy manufaktúrák termékeinek utánzását, részben régi nagy értékű készletek kiegészítése céljából. A gyár fénykora 1858–1868-ig tartott. Ekkor készült a pápai Esterházy-kastély számára a ma is e néven ismert paradicsomvörös alapból fehéren hagyott ún. fűmintával és kínai írásjegyekkel díszített készlet.

A herendi porcelánok három legismertebb mintája: a Viktória – melyet Viktória angol királynő megrendelésére készítettek, (egy 12 személyes készlet ára ma meghaladhatja a másfél millió forintot is), az Apponyi – egyebek közt zöld-, korall-, kék és ciklámen színekben- (egy tenyérnyi méretű 1938-as papucs ára közel 20 ezer forint, egy 25 éves desszertes tányér értéke megközelíti a 14 ezer forintot), illetve a Rothschild (egy 1890-es kb. 30 cm magas kancsó ára 120 ezer forint).

Az 1700-as évek porcelánjai a szakértők szerint ritkaságuk mellett azért is értékesek, mert különleges technikával készültek: egy-egy figura minden egyes testrészét külön mintázták meg, majd olyan ragasztóval rögzítették őket, ami az égetés során elpárolgott. Így egy-egy figurát akár hétszer is égettek: egy, az 1700-as évekből származó figura értéke több millió forintot is érhet.

A Zsolnay gyár alapját Zsolnay Miklós pécsi kereskedő rakta le 1851-ben. 1878-ban nemzetközi elismerést aratott a gyár ún. „porcelánfajansz"-a, amelyből ékszer finomságú szobrok, vázák készültek. Az alapító öccse, Vilmos találmánya volt az időjárásnak ellenálló épületkerámia anyag, a pirogránit, amelyet világszerte alkalmaztak. Az 1950-es években a gyárnak át kellett térnie a tömegtermelésre. E korszak tárgyai kevéssé értékesek: egy kisméretű fiúszobor, pöttyös labdával négyezer forintot ér. Ugyanakkor egy 40 éves 20x25 cm-es névjegykártyatartó 220 ezer forintot ér.

A fajansz-ón mázas cserép –, először a XVI. század végén, az itáliai Faenza városában készült, kevés színes festéssel díszített fehér mázú kerámiatípus. A fajanszok díszítményei igen változatosak, ábrázolásaik közt a gyümölcscsendéletek éppúgy megtalálhatók, mint a pásztoridillek, asztaldíszek, de kályhák is. Az európai fajanszművességre legnagyobb hatást gyakorló manufaktúrak között volt: Lyon, Montpellier, Liverpool, Delft, és Salzburg. Napjainkban – mivel igen könnyen sérülnek – egy hiányos készlet is értékes. Egy hatszemélyes századfordulós fajansz étkészlet ára elérheti a 150 ezer forintot is. Míg az angol fajanszok színvilágára jellemző a kék, a franciákra inkább az óaranybarnás árnyalat. Egy századfordulós angol fajansz tányér ára tízezer forint is lehet. A Zsolnay gyár selyemfényű eozin mázzal vonja be híres fajansz tárgyait, ezt a szivárványos mázat épületek díszítésére is használják.

Napjaink szenvedélyes porcelángyűjtői még az interneten is vadásszák a katalógusokat, melyeket a XIX. század elejétől készítenek a gyárak.

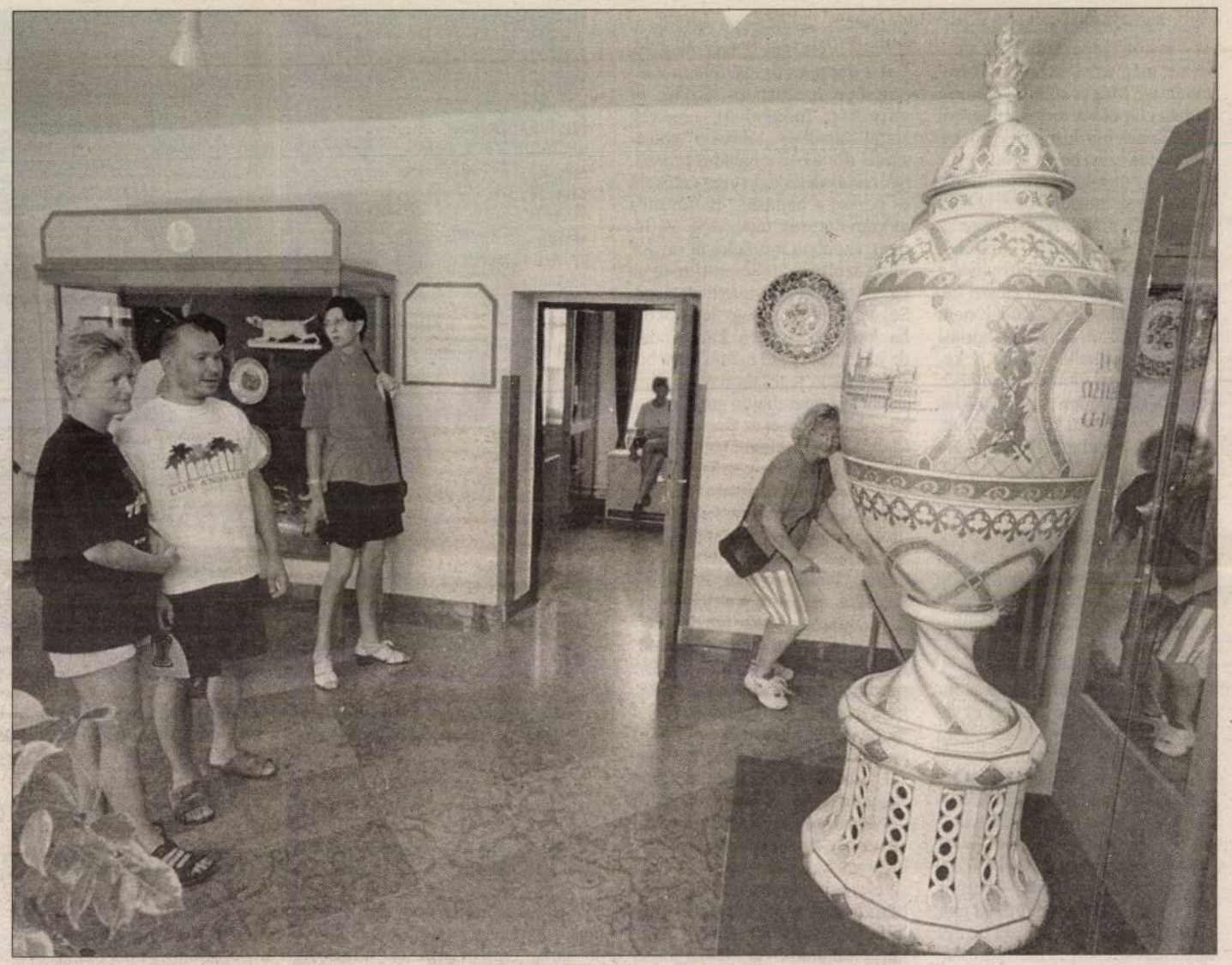

Megszületése óta érték: a herendi porcelán. Katalógusvadászat folyik az interneten is

Fotó: Habik Csaba

A Sotheby's porcelánaukciójának kínálatából szemezve

Műtárgy neve	*Licit állása (Ft)	Becsült értéke (Ft)
Meisseni porcelán urnapár	128 300	135 000
Meisseni Commedia dell Arte figura	148 500	216 000
Meisseni Kristalány figura	459 000	405 000
Meisseni női alak	128 300	162 000
Sèvres-i fedett urna	140 000	243 000
Sèvres-i teáscsésze tányérral	18 900	27 000
Meisseni tálca	54 600	94 500

* Még egy hétig lehet licitálni
Forrás: Sotheby's

ZSOLNAY MIKLÓS

EGÉRFOGÓ

Az okos mechanika százada

Ugyan mit kezdenénk a mechanika – tartók, gépek, szerkezetek – nélkül még az elektronika században is? Még a számítógép sem csupán chipekből meg szoftverből áll, kellenek hordozólapok, billentyűzet, tokozás, no és persze egér is (igaz, az utóbbit helyettesítheti a kurzor, csak meglehetősen nehézkesen). Ha a XX. század vége az integrált elektronika korszakát hozta, a XXI. minden bizonnyal a mechanika fontosságát éleszti fel. Ennek azonban igazi elődeit nem a XIX. század nehézkes, óriási gőzgépei, sokkalta inkább a kecses, felvilágosodott és szörnyűséges XVIII. finom, furfangos kis szerkezetei között kell keresnünk.

A mi századunk mechanikája persze egészen más, mint a 200-250 év előtti. Intelligens. Áthatja az elektronika, az „okosság" (smart, ahogyan angolszászék mondják). Manapság rendkívül gyorsan bővülő iparág a MEMS, vagyis a mikroméretű, egymással szorosan együtt élő elektronikai és mechanikai rendszerek fejlesztése, gyártása és alkalmazása.

Az a csodálatos szerkezet azonban, amelynek jelentőségét egyesek a kerékkel vetik össze, nem mikro-, hanem emberi méretű. Feltalálója nem holmi elkeseredett „világzseni", hanem milliomos üzletember, akinek több száz főt foglalkoztató gyára van (most épül a legújabb, csekélyke 7200 négyzetméteren), és aki – üzlettársaival együtt – több mint 100 millió dollárt fektetett a közel tíz éve tartó fejlesztésbe. A máris műszaki csodának kikiáltott, Segway nevet viselő szerkezet külsőleg elég szimpla, alig különbözik egy vaskosabb rollertől. Az a csodálatos benne, hogy szinte együtt él a rajta álló emberrel, arra megy – előre, hátra vagy éppen oldalt –, amerre a tulajdonosa mozdul, követi gazdájának szinte a gondolatát is, és soha nem borul fel. No persze tíz darab, három PC teljesítményét meghaladó mikroprocesszor bújik meg benne, meg egy sereg finom és drága, főként a repülésben használatos eszköz: öt giroszkóp (pörgettyű), amelyek stabilizálnak és „többségi" szavazással döntik el a haladás irányát, gyorsulásmérő, egy sereg érzékelő és persze a hajtáshoz motor meg akkumulátoros tápegység. A lényeg azonban a rendkívül ravasz, okos szoftver, ez teremti meg az egész szerkezet intelligenciáját. Segway fel- és lemegy lépcsőkön, ha kell, könnyedén kanyarodik, de hátrafelé is tud menni, nem borul fel síkos, jeges úton sem, engedelmesen végrehajtja gazdája legkisebb rezdülését is. Zseniális szülőatyja, az amerikai Dean Kamen álma, hogy már a közeljövőben a zsúfolt városok mindennapos közlekedési eszköze lesz, valahol félúton a gyaloglás és az autózás között. Nem helyette! Hogyan is merné bárki elvenni az amerikaiaktól imádott kultusztárgyukat, az autót, no meg harcba szállna a hatalmas autógyárakkal? Hosszú utakra, teherszállításra pótolhatatlan az autó, de egyébként tényleg nagyszerű lesz ez a modern elektronika és a mechanika házasságából született szerkezet, amely akár 27 km/óra sebességgel is „száguldhat" a zsúfolt belvárosban (autóval sokszor örül az ember, ha eléri a tízes átlagsebességet).

Egyelőre persze nem a mi zsebünkhöz mérhető a jelenlegi 8000 dolláros ára. Amerikában is inkább vállalatok – például a posta – érdeklődnek utána. Kamen és munkatársai azonban remélik, hogy nagyon gyorsan zuhanni fog az ára, hasonlóan a PC-hez, amely manapság töredékébe kerül a tíztizenöt év előttinek.

Egyre többen látjuk úgy, a mechanika reneszánsza következik. Igazunk van-e? Meglátjuk húszharminc év múlva…

Szentgyörgyi Zsuzsa

Késésben a harmadik generáció

A magas költségek és a technikai gondok miatt a jövő év helyett inkább csak 2004-re várható a harmadik generációs (mozgó kép közvetítésére is alkalmas) mobiltelefónia elterjedése Fotó: Archív

A programlicencek értékesítése csaknem harmadával zuhant vissza

Csökkent az Oracle szoftvergyártó profitja

Az új programlicencek eladásának csökkenése miatt 549,5 millió dollárra esett vissza az Oracle Corp. tiszta nyeresége a júniussal indult 2001–2002-es pénzügyi éve második negyedében, az egy évvel korábbi 622,8 millió dollárról. Az egy részvényre jutó profit így 10 dollárcent volt az egy évvel korábbi 11 dollárcent helyett.

A világ második legnagyobb szoftvergyártójának forgalma 2,4 milliárd dollárra csökkent a novemberrel zárult második üzleti negyedévben az egy évvel korábbi 2,7 milliárdról. Wall Street-i elemzők 2,5 milliárd dolláros árbevételt vártak. A vállalat fő bevételi forrását jelentő programlicencek eladása a vártnál meredekebben, 27 százalékkal esett vissza. A Redwood Shores-központú cég a folyó üzleti év első felében 1,06 milliárd dolláros nettó profitot ért el 4,6 milliárd dolláros forgalomból. Jeff Henley, az Oracle pénzügyi vezetője utalt a szeptemberi amerikai terrortámadások tragédiájára. – Az évtized legnehezebb negyedéve volt ez számunkra, ennek ellenére az Oracle 800 millió dolláros működési profitot könyvelhetett el – mondta Larry Ellison cégelnök.

Az Oracle részvényei 43 dollárcenttel 14,67 dollárra estek csütörtökön a Nasdaqon. A nem hivatalos kereskedésben további 40 dollárcentet gyengültek, de később 15 dollár fölé kúsztak, amikor a vállalat közétette bizakodó várakozását. *MTI*

A Napster és a RIAA ismét a bíróságon

(MH) Az ingyenes filecserélő rendszer a Napster és az amerikai lemezkiadókat tömörítő szövetség, a RIAA a hét elején újra a kaliforniai bíróság előtt találkoztak. Ez volt az első aztuán, hogy a Nasptert a bíróság a nyár elején arra kötelezte, hogy szűrje ki a rendszeréből a tisztázatlan szerzői jogú zeneszámokat. A Napster már több mint 5 hónapja nem elérhető, s mindaddig ez így is marad, amíg maradéktalanul nem takarítja ki rendszerét.
A tárgyaláson azt kellett volna a bírónak eldöntenie, hogy a filecserélő rendszer december elejéig legalizálta-e a zeneszámokat, és így újra megnyithatja-e kapuit az online-látogatók előtt. A bíró nem tudott dönteni, így a tárgyalás egy későbbi időpontban folytatódik majd.

Online-hójelentés

(MH) A napokban megindult az Országos Meteorológiai Szolgálat által üzemeltetett www.met.hu oldalon a friss hójelentések napi közlése. A honlapon a magyarországi adatok mellett hat európai ország legnépszerűbb síközpontjainak adatai is megtalálhatók: a szlovák, az olasz, az osztrák, a szlovén, a lengyel és a francia helyszíneken mért hóvastagsági információkat szintén naponta frissítik. A honlapot működtető Econet.hu Rt. közlése szerint az Országos Meteorológiai Szolgálat munkatársai hamarosan különleges együttműködésre invitálják a meteorológia iránt érdeklődőket a világháló segítségével.

MagyarOffice a boltokban

(MH) A Windows és Linux operációs rendszerek alatt is futó OpenOffice legfrisebb magyar nyelvű verzióját mutatták be fejlesztői a héten. A MagyarOffice irodai programcsomagot elsősorban kis- és középvállalkozásoknak ajánlják.

HIRDETÉS

Mikulások

Bochkor Gábor
és Boros Lajos
egészen Aranyszombatig

részt a közönség tájékoztatására. Megszervezték a kutató- és tervezőintézetek láncolatát, a kiállítási és tájékoztató-központok, szakmai szövetségek rendszerét, beleértve a JIDPO (Japan Industrial Promotion Organization, 1969) létrehozását, amely ma a különféle tevékenységek összefogója. Mindez összefüggésben volt az ipari aktivitás emelkedésével, és egyben a továbbfejlesztés alapjául is szolgált.

A világháború utáni japán design első periódusa az ötvenes évek közepéig tartott, és – külföldi, különösen amerikai hatás alatt – a minőségszint emeléséért folytatott küzdelem jellemezte. Ebben az időben még igen gyakori a konstrukciók és formák átvétele: a mosógépek és centrifugák kialakításában szobrászi-áramvonalas formákat, a rádiókon – az amerikai stylingnak erre az idejére jellemző – kónikus, csonka gúla formátumú dobozokat találunk. Egy-egy terméken azonban már feltűntek egyéni, sajátos megfogalmazások, s egyre határozottabbá vált egyes iparágak vezető szerepe. Az élen a gazdaságos anyagfelhasználású, precíziós előállítású, magas minőséget igénylő elektronika állt, de más területeken is jelentős előrelépést figyelhetünk meg. Ezek az ágazatok aknázták ki a legnagyobb sikerrel a lehetőségeket, és valósították meg a termelési-művészeti összenövés, a sajátos dualista iparosodás szimbóluma is az eldobható iparcikkek egyik első, bevált típusaként.

Japán vitathatatlanul legnagyobb, legszélesebb körű sikerei azonban az elektromos, majd elektronikus termékek területén születtek a Matsushita, Toshiba, Hitachi, *Canon* mellett nem utolsósorban a *Sony* révén. A Sony eredményeit a vállalat vezetői egyérielműen a következetesen folytatott vállalkozói politikának és tervezésnek tudják be.[21] Hatalmas fejlesztőgárdája foglalkozik kutatásokkal. Az amerikai *Western Electric* által 1950-ben szabadalmazott tranzisztorral, amely a kisrádiók gyártásának ötletét adta, 1952-ben ismerkedtek meg, amikor még csak a hadiipar használhatta azt. Jellemző a japán iparra és a Sony cégre, hogy rövid idő alatt közhasználatra és 10 centért állította elő. 1955-ben hozták forgalomba az első tranzisztoros rádiót, és ugyanezen évben bocsátották ki hatalmas példányszámban a *TR–610* készüléket, amelynek sikerét elsősorban ütésálló, fényes sztirolháza és fémszerelvényeinek célszerű, elegáns kialakítása eredményezte. Már 1960-ban kibocsátották a világ első tranzisztoros televízióját, mindmáig egyik legjelentősebb eredményüket. A Sony *8–301* drámai erővel tudatta a világ konkurenciájával, hogy a japán ipar nagy lépést tett előre a fogyasztói elektronika területén. A 8–301 típus nem volt túl

21

22

23

hagyományok, valamint a korszerű gyártás és használat egységét.

Az ötvenes évek második felére a gazdasági terjeszkedés, a gyors iparosodás mellett a lakás modernizálása a jellemző. A japán formatervezés legkorábbi sikereinek egyik létrehozója: *Yanagi Sori,*[20] a *Butterfly* elnevezésű – és az 1957. évi Milánói Triennálén nagy sikert arató – ülőke (1956) tervezője. A plywood technikával kialakított forma az alapelem tükrözésével, megfordításával jött létre – fém távolságtartók és szorítók segítségével. Vonala éppannyira ősi, mint amennyire teljes mértékben megfelel a tömeggyártás és a használat igényeinek. *Yanagi – Tange* Kenzóhoz hasonlóan – a nyugati, nemzetközi modern formatervezés bemutatásában és asszimilálásában is kimagasló eredményeket ért el, miközben a népi hagyományok kutatója volt. Tárgyformálása *Le Corbusier – Charlotte Perriand* személyes közvetítésű – szobrászi alakításmódjával rokonítható, és építészeti munkáin és grafikáin is felfedezhető.

A korai új szellemű tárgyalakítások közé tartozik az egyszerre nagyipari és manufakturális előállítású *Pentel toll,* amelyet 1962-ben vezetett be a japán Stationery Company. A rosthegyű toll, amely mindenféle anyagon – az üvegtől a papírig – nagyszerűen ír, rövid idő alatt világszerte népszerű lett. Vízben oldható tintáját, amely nem csomósodik és különféle színekben kapható, a rostanyag tárolja. A toll műanyag szára tömegtermeléssel készül, míg a rosthegy kézi előállítású. A Pentel toll a japán fejlődésre jellemző nagyipari-kisipari szép, de eredeti és mindenképpen tisztességes design volt. Nem akarták olcsón népszerűsíteni a hatalmas eredményt, mint ez a soron következő megoldásoknál látható. A következő évtizedekben folytatták a miniatürizálási kísérleteiket, és nagy sikerű rádiók, televíziók, magnetofonok, majd képmagnók sorát fejlesztették ki – köztük a *Trinitron* hordozható színes tévékészüléket (1968), a *V–Matic videokazetta játszót* (1972), a *színes videorendszert* (1980), a *digitális audio disc*-et (1980) s a filmet videokazettával helyettesítő *MAVICA fényképezőgépet* (1981), nem utolsósorban pedig a fiatalság körében hatalmas sikert arató *Walkmant* (1983), amelyek műszaki teljesítményükkel és sajátos formatervezésükkel egyaránt lelkesedést, elismerést váltottak ki világszerte.[22]

Ennek a designnak az a jellemzője, hogy egyre határozottabban egyéni arculatú és nemzeti hagyományokra épülő. A Sony – és vele együtt az egész elektronikai ipar – sikerrel alkalmazza az elemrendszer és standardizáció ősi elvét, a tervezőknek a részletek iránti fogékonyságát és tömörségre törekvését, a hordozható készülékek létrehozásának alapelveit. Fontos céljuknak tekintik a színek és a grafikai jelek összehangolt kialakítását.

A Sony cég designfilozófiája a legjobb minőség elérésére irányul, és az alap- és alkalmazott kutatások, a piaci, műszaki, fiziológiai és pszichikai ismeretek egymással összefüggő rendszerén alapul, egyben tekintettel van a világpiac – időben és térben – változó igényeire. Termékei tervezésé-

(Folytatás az 57. oldalon)

A SZECESSZIÓ A ZSOLNAY-GYÁRBAN

A szecesszió a Zsolnay-gyárban a festészetben és a grafikában bontakozott ki legelőbb, elsősorban a dekoratív elemeket alakította át a maga hasonlatosságára, és csak azután nyúlt a formák „áthangolásához" ott, ahol létrejöttek ehhez a feltételek. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy a gyár formaparkja évtizedek során jött létre, s bár állandóan újakkal is gyarapították, a régi formákat is változatlanul felhasználták, kezdetben az új stílus igényeitől függetlenül. Ebből adódott, hogy a szecesszió a századfordulótól kezdve nem robbanásszerűen, hanem csak lassan, alig észrevehetően hatolt be a gyárba.

1

1

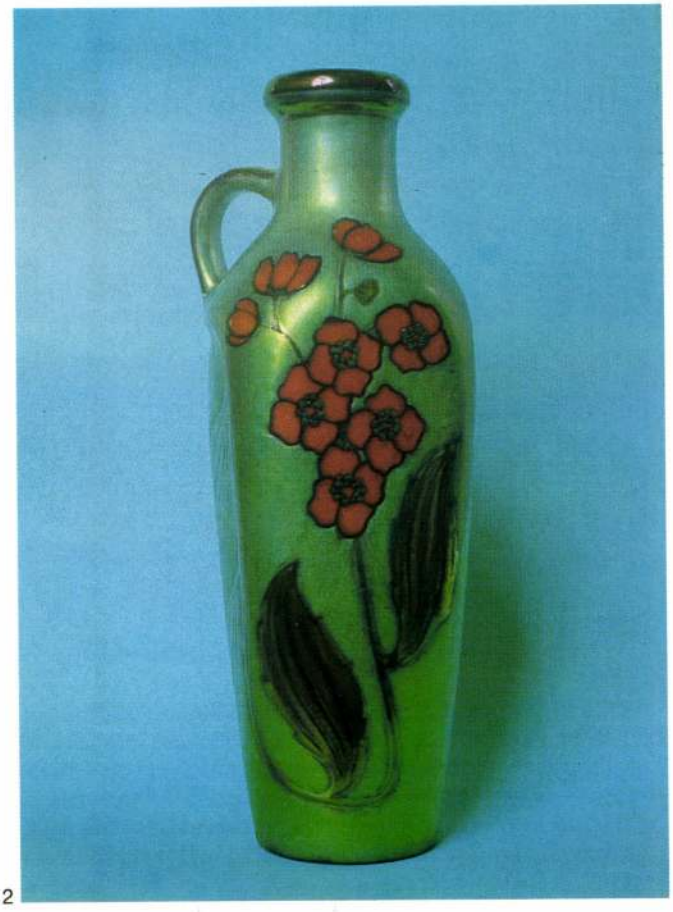

2

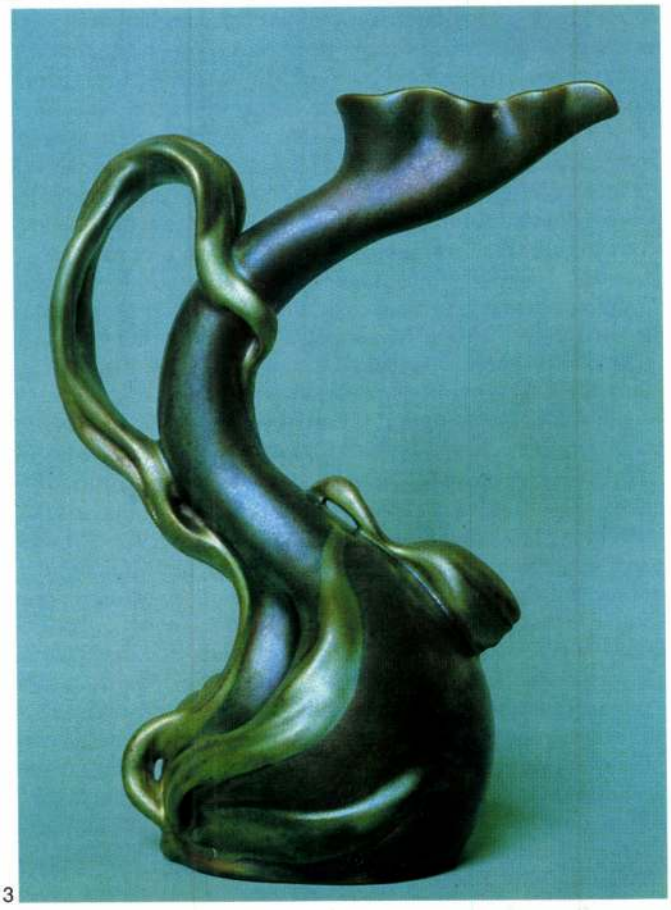

3

A szecesszió a XIX. század utolsó éveiben alakul ki Münchenben. 1892-ben már önállóan, a *Glastpalast* művészeitől függetlenül szerepelnek kiállításaikkal. Hat évvel később már Bécsben is alakul csoportjuk *Gustav Klimt* vezetésével. Az új művészet különösen az iparművészetben vált igen korán ismertté.

Míg építő- és iparművészetünkre a bécsi szecesszió, ornamentikánkra főleg *Otto Eckmann*-nak a müncheni Jugendben megjelenő rajzai hatottak. Kialakul az úgynevezett „Jugendstil", mely a legkülönbözőbb csatornákon szivárgott be Magyarországra és terjedt el meglehetősen gyorsan. Ez annak is tulajdonítható, hogy az „új stílus" nem kötötte meg a tervezők kezét, és lehetőséget adott a „magyar" vagy „nemzeti" stílus fellendítésére. Nem hagyhatjuk figyelmen kívül, hogy az 1896-os millenniumi ünnepségek konzerválták az erősen historizáló szemléletet. A historizmust nem szabad egységes stíluskorszakként felfogni, mert a legkülönbözőbb törekvéseket, irányzatokat foglalja magába a népies nemzeti törekvésektől a történeti stílusokon át Közel- és Távol-Kelet hatásainak átvételéig. A historizmus különös jelentőséget tulajdonított a nemzeti-történeti stílusok felélesztésének, újjáteremtésének. A népi, nemzeti felé fordulás a nemzeti romantika korában kezdődik Magyarországon (zenében *Liszt Ferenc;* építészetben *Feszl Frigyes Vigadója*, 1859–65). Ekkor kezdődik a magyar paraszti és pásztorművészet emlékeinek összegyűjtése és kiadása is *(Herman Ottó, Huszka József)*. A cél a mindeddig figyelembe nem vett és kallódó emlékek megmentése volt és ezen túlmenően azok felhasználása és továbbfejlesztése.

Míg a nemzeti romantika idejében ebben az érdeklődésben több az érzelmi, mint az értelmi komponens, az 1880-as évektől, amikor a népi-nemzeti jelleg ismét különös hangsúlyt kap, egyre inkább tudatosan fordulnak a népművészet eredményeihez. Ez az igény a 90-es években is megmaradt, mint ezt a Zsolnay-gyár egyes darabjai bizonyítják.

A Zsolnay-gyárban ekkor kezdődött el a belterjesebb művészeti élet. *Zsolnay Vilmos* szükségét érezte annak, hogy kövesse az újabban kivirágzott művészeti irányt. Zsolnay kerámiakészítési próbálkozásai a készítmények anyaga, stílusa alapján a historizmus szellemében fogantak, innen eredhet Zsolnay vonzódása a népművészet különböző műfajaihoz is. Magyarországon a millennium idején uralkodó történeti légkör alapvetően determinálta a szecesszió első próbálkozásait.

A szecesszió 1900-ig a Zsolnay-gyárban csak pár éves múltra tekintett vissza. Érthető, ha ez alatt az idő alatt mindössze néhány olyan érettebb alkotás került ki onnan, melyre a szecesszió vitathatatlan ismérvei jellemzők forma és dekor tekintetében. Annál több az olyan alkotás, amely a historizmusból a szecesszióba való átmenetet képviseli, és csak a leggondosabb vizsgálattal tisztázható, hogy még a régi vagy már az új stílus formajegyeit viseli-e magán. A szecesszió ugyanis nem máról holnapra alakul ki, hanem lassan, szinte észrevétlenül különült el a historizmustól. Még senki sem vizsgálta – pedig mint kutatási feladat is érdekes –, hogy ez az átmenet hogyan zajlott le, és melyek voltak e folyamat legjellegzetesebb mozzanatai.

A Zsolnay-gyár első szecessziós termékeit vizsgálva szembetűnik, hogy az új stílus kezdeti, bizonytalan jeleit a régi motívumok ritmusának oldódásában, átkomponálásában és hagyományos színük átalakításában ismerhetjük fel. Ez az újféle szerkesztőmód, a régi díszítőelemek minden eddigitől különböző látása valójában szintén a népművészet alaposabb vizsgálatából következett. Mindenekelőtt a régi

festett mennyezetdíszek motívumainak minden más népművészeti műfaj díszítőelemeitől eltérő ritmusa segítette elő a régi elemek újszerű csoportosítását, új ritmikai rendjének kialakítását. Nem véletlen, hogy az új művészet első hívei közé tartozó *Radisics* lelkesedett a mennyezetek festményein látható díszítőelemekért, s úgy vélte, felhasználásuk termékenyítően hatna népi-nemzeti iparművészetünk fejlődésére. Radisics álma beteljesedett, amikor az Iparművészeti Múzeum külső pirogránit díszét és belső mennyezetfestményeit ezekből a motívumokból alakították ki újszerű, konstruktív szerkezetben, az indák vonalaiban az új stílus feszítőerejével. Míg a házak belső beosztása alig változott, külsejükön hamar megjelenik a szecessziós díszítmény, mely főleg növényi elemekből szerkesztett. A homlokzaton az ablakközökben karcsú, vékony indák kanyarogtak hullámos rendben. Nagy, egyszerű szirmú virágokat tartottak kettesével, hármasával, mintha egy óriási herbárium valamely szépen préselt példányát ragasztották volna a falra, mivelhogy laposra, síkban mintázta őket a mester. E motívumok beköltöztek a lakás belsejébe is, megjelentek a bútorokon, függönyökön, terítőkön. Az ablakot, az ajtót hosszan lendülő ívben fogta körül a keret. Körülbelül ebben a nálunk leggyakoribb változatban ismerkedett meg közönségünk a szecesszióval. *Henri van de Velde, Olbrich, Hoffmann* belsőépítészeti alkotásai, tektonikusan szerkesztett bútorai – mint amilyeneket például a darmstadti Mathildenhöhe villáiban láttunk – kitűnő kivételek voltak. Hamarosan megjelentek azonban az utánzók, az iparművészeti „lesipuskások" népes hada, őket, miután a bécsi szecesszió nem annyira szerkezeti stílus, mint inkább díszítő eljárás – a könnyen utánozható külsőségek ragadták meg.

A Zsolnay-gyár szecessziós stílusára *Rippl-Rónai József* is hatással volt. Noha elsősorban mint festő vált országos és

4

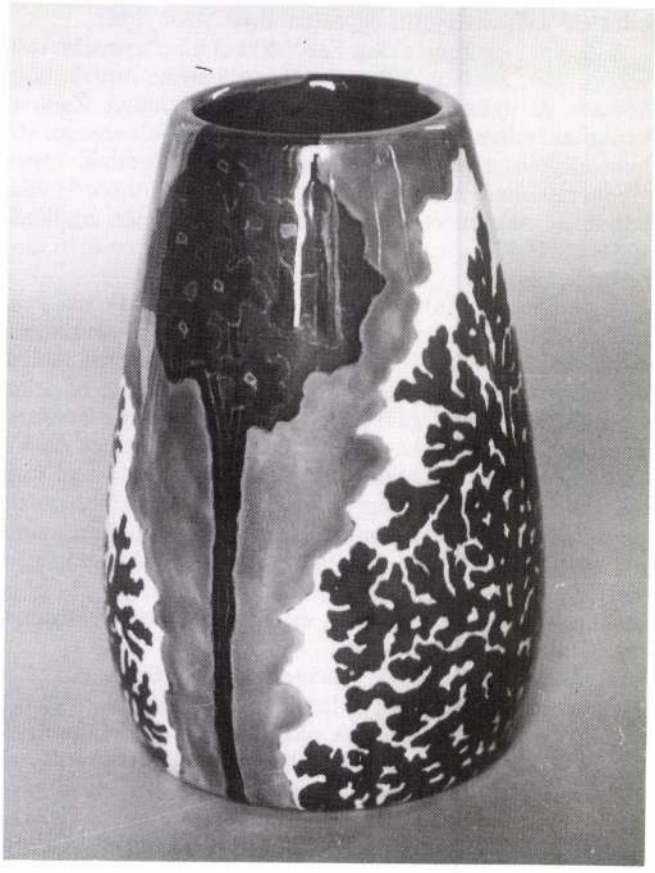

5

európai hírű művésszé, az iparművészet különböző műfajaiban is maradandót alkotott. Már az 1890-es évek elejétől foglalkozott iparművészeti tervezéssel – elsősorban faliszőnyeg-tervezéssel. Az első nagyszabású iparművészeti feladatot az Andrássy-ebédlő jelentette neki. Az Andrássyak családi fészke Tőketerebesen állt. Itt fogadták a *Honfoglalás* vázlatainak előkészítésére hazautazó *Munkácsy*t 1891-ben. Valószínűleg ő ajánlhatta a gróf figyelmébe Ripplt – noha ekkor már közvetlen kapcsolatuk megszakadt. Rippl-Rónai azt a feladatot kapta, hogy Andrássy Tivadarnak a budai Dunaparton álló palotájában alakítsa át az ebédlőt. Ilyen nagy jelentőségű erőpróbára kevés művésznek nyílt alkalma. Egy ilyen, a mennyezettől a majolikadíszítésig terjedő feladatsor páratlan lehetőséget nyújtott tervezőnek-kivitelezőnek, hogy a szecesszió egyik alapprincípiumát, az „egy stílusban tartás"-t, a „Gesamtkunst" elvét érvényesítse.

A tervek egy év alatt, 1897 októberére készültek el, és csak azután kezdődhetett meg a kivitelezés. A hímzések Neuillyben készültek, Rippl-Rónai felesége, *Lazarine* műhelyében, az üvegeket Wiesbadenben fújták, illetve (az opalescens üvegeket) hengerelték, az üvegablakokat *Róth Miksa,* a bútorok kivitelezését pedig az ugyancsak pesti *Thék Endre* végezte. A kerámiák elkészítését Zsolnay Vilmosnál rendelte meg. Már az első pécsi kirándulás mély nyomokat hagyott Ripplben; „Du. 5 óra felé betoppantam Zsolnayhoz Pécsett – egész egy házerdő az ő gyára, csudálatosan szép. 900 munkás (4-gyel kezdte) és az öreg alkimista kinézésű gazda fiával kitüntető fogadtatásban részesítettek – megmutatták hamarosan a gyár nevezetességeinek egy kis részét... Másnap folytattuk a nézegetést, míg végre én is elkezdtem dolgozni az ő legnagyobb bámulatára és gyönyörűségükre, megcsodáltam néhány műdarabot... Megajándékoztak több db gyönyörűbbnél gyönyörűbb edénnyel – úgy veszem észre, hogy azt szeretnék, hogy én dirigáljam náluk a művészi dolgokat."

Ha nem sikerült is Ripplt tartósan megnyerniük „művészi dirigensnek", azért számos olyan tálat és faliképet tervezett, melyet a Zsolnay-gyár legszebb alkotásai között tartunk nyilván. Bár 1898-ban már Rippl-Rónaitól függetlenül más csatornákon régen bejutott a gyárba a szecesszió, Rippl-

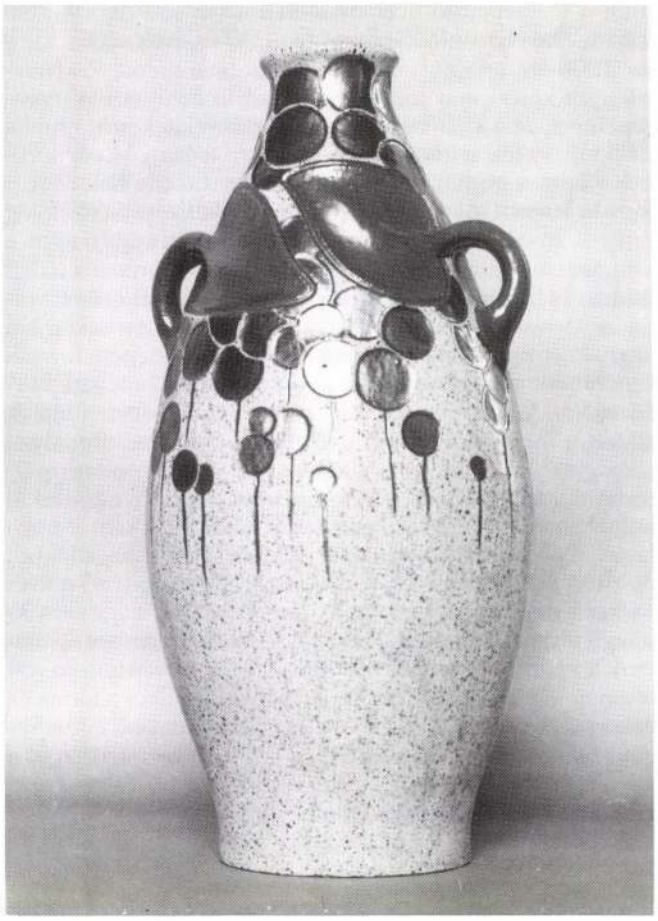

6

Rónai hatása mégis jelentős, bár tervei nem kapcsolódnak szervesen a Zsolnay-gyár szecessziós készítményeihez, idegen testként képviselik ott a szecesszió sajátos európai vonalát.

Rippl mint kerámiatervező is megmaradt festőnek, nem saját tervezésű tálra festi eredeti dekorjait, hanem olyanokra, melyeket – alacsony formaszámaikból ítélve – a gyár működésének első éveiben, 1874–75-ben terveztek. Sokan úgy vélik, Rippl táljait Zsolnay csupán az új stílus kedvelői felé tett gesztusnak szánta, és nem akarta folytatni szériagyártásukat. Ezzel szemben Zsolnay valódi célja az volt, hogy Rippl nevével és stílusával fémjelezve kiárusítsa korai tervezésű, egyszerű kivitelű táljait. Zsolnay besorolta Rippl dekorjait a *Dekor*-könyv 1530 körüli számai közé. Az új iránt fogékony Zsolnay „menet közben" megbarátkozott Rippl alkotásaival, amiben valószínűleg a Zsolnay-gyár művészeinek korszerű szemlélete is közrejátszott.

Andrássy gazdag, merész dekorativitású készlete mellett az itt-töltött hetek eredményeként Rippl még más terveket is készített Zsolnaynak. Számos darab jött létre, amelyek a művész legszebb alkotásai közé sorolhatók. Egyik kerámia táblakép a festőműhely vezetőjét, *Farkas Gyuláné*t ábrázolja, amint éppen tányért fest. Az érdes sárga alapon barna krómkrétával kivitelezett rajz az asszony finom vonalú profilját, tányértartó félalakját ábrázolja. Rajza olyan könnyed, mintha nem is súlyos kerámialapon, hanem egy papírlemezen lenne, melyre Rippl késői pasztelljeit rajzolta. Még a modell finom, kicsit zavart mosolyára is gondja volt, nemkülönben a semleges háttér dekoratív kitöltésére.

Rippl mindig fehér alapra tervezte táljait, s csak ritkán törekedett a felületek teljes kitöltésére, mivel inkább a vonalas-pontos megoldásokat kedvelte. Az ellipszis alakú tálon is megszokott megoldásait követte a szecessziós vonalvezetés ritmikája szerint. Barna színnel, vékony ecsettel festett, hullámzó vonalakkal rajzolta meg a dombos tájat, apró falusi templomot, a mezőn botorkáló két öreg alakját s az egész táj fölé boruló, nagy lombú fát. A ritmikus vonalak között a tárgyak, élőlények tömegét kobaltkék és zöld színű, lendületesen hullámzó foltokkal, rövid, széles ecsethúzásokkal jelölte. A tál peremén körös-körül díszes tollú pávák sétálnak, szemet szedegetnek. Talán még ennél is szebb kivitelű az a falicsempe kép, melyet az Iparművészeti Múzeum őriz.

Az új formák kialakításához új szemléletű művészekre volt szükség. Az új irányzat, új formanyelv első megszólaltatója *Apáti Abt Sándor* volt. Abt 1898-tól tíz éven át dolgozott a gyárban. Még előbb, 1897-ben lépett a gyár kötelékébe *K. (Kapás) Nagy Mihály*. Mindketten az Iparművészeti Iskoláról kerültek a pécsi Zsolnay-gyárba. Harmadiknak csatlakozott hozzájuk 1898 végén *Dařilek Henrik*, a bécsi szecessziós minták fő tervezője. Eredetileg éppen e stílus ellentétének és elődjének, a történeti iskolának híveként került Pécsre. A budai királyi palota elpusztult Szent István terme részére rendelt *Boskovits*-féle Árpád-házi királyképek kivitelezésére jött a gyárba. Azoknak mintegy felét el is készítette. E táblákra festett allegorikus ábrázolásai már átmenetet jelentenek a szecesszióhoz. Csak a pancsovai takarékpénztár homlokzatának nőalakjai és a pécsi országos kiállítás plakátja mutatják igazi szecessziós művésznek. 1906-ban lépett ki a gyár kötelékéből.

Nikelszky Géza is a szecessziót képviselte. 1899. május 30-án kezdte szolgálatát a Zsolnay-gyárnál. Ugyancsak a szecesszió reprezentánsa volt a gyárban *Makk Lajos* is, aki szintén 1899-ben került a Zsolnayakhoz. Makkot a kifinomult naturalizmus jellemezte, de a nagyplasztikai feladatokban is otthonos volt, amit a turini kiállítás bejáratának hatalmas ősmagyar szobrai is bizonyítottak.

Érdekes, hogy még az érett szecesszió is élhet együtt szimbiózisban a historizmussal. Ennek bizonyítására egy *gres* korsót mutatunk be példaként, amelyen a szecesszió kompozíció-rendszerében rendeződnek dekorrá a magyar népművészet jellegzetes motívumai: a szív, tulipán, levélvirág elemek, az alabástromszínű anyag, az érces fémszínű eozin és a vörös flambé szín. Zsolnay és kortársai alig érzékelték a dekorban időközben végbemenő változást, pedig 1897–98-ban a motívumok már lényegesen „elszecessziósodtak". Nemcsak a dekorok átalakulásában érezhető a szecesszió behatolása, hanem a formák átalakulásában is. A gyár készítményeinek egy részét a hagyományos forma és az új dekorok jellemzik, másokat – számban ugyan ez nem különösen jelentős csoport – a formák, a technika avat „szecessziossá". Ezek a formák az amerikai *Tiffany*-üvegek utánérzései. Az úgynevezett „üvegstílus" azonban nemcsak a Tiffanyéhoz hasonló sajátos formájú üvegeket jelentette, hanem annál sokkal többet. Ez a felfogás a 80-as évek rusztikus stílusának ellenhatásaként jelentkezett. Míg az üvegeket nehézkesebbé, rusztikusabbá, az edényeket – a kerámiát ugyanúgy, mint a porcelánt – áttetszővé tette olyannyira, hogy a csészetest teljesen tojáshéjszerűre vékonyodott. Ily módon anyagszerűségét annyira elvesztette, hogy a beleöntött meleg folyadéktól könnyen szét is hasadt. Ugyanebben a stílusban viszont a kőgyurma (gres) tárgyakat olyan vastag falúra tervezték, hogy egy-egy kisebb alakú kancsót, kannát vagy kézi edényt alig lehetett felemelni, ha folyadék is volt benne.

A szecesszió nemcsak a dísztárgyakra hatott, hanem a

kályhák, kályhacsempék formáira és díszeire is. Ekkor kerültek virág- és növénydíszek a kályhacsempékre, kerti vázákra, székekre, falikutakra, vízköpőkre és épületdíszekre. A reliefeken szatírok és faunok kergetőztek virágos, nádassásos berkekben. Olbrich, a szecesszió megindítója is a pécsi gyárban rendelte meg falmező-lapburkolat terveinek kerámiai kivitelezését.

Noha az új művészet már a 90-es évek elején megjelenik a Zsolnay-gyárban, igazi kiteljesedése az 1900-as évek utáni időre tehető. Említettük, hogy a stílust teremtő új technikák ellenére az új stílus nehezen hatolt be a gyárba. Ez csak a 90-es évek végén, főleg az említett iparművészek keze nyomán következett be a Zsolnay-gyárban. 1899-ben már *Wartha Vince* is üdvözli Zsolnayt az új stílus meghonosításáért: „Igaza van, hogy a díszítményekkel a modern irányzatot követi, hiszen úszni kell az árral! Remélhetőleg a közönség ízlésének kifinomodása hozzájárul majd a modern irányzat leszűrődéséhez. Részemről csak nehezen tudom megszokni az úgynevezett szecessziós művészetet, különösen a festészetben nem. Többre értékelem a természet való ábrázolását,

7

mint a lehetetlen formák és színek alkalmazását." Wartha felfogásához hasonló Zsolnayé is. A 90-es évek végén, főleg az 1900-as párizsi világkiállításon bemutatott Zsolnay-edények között már megjelennek ugyan az új stílus reprezentánsai, de a kiállításra készített edényeknek még mindig több mint a fele a historizmus jegyében fogant. Az edényeknek főként a mintái, a rajtuk alkalmazott technikák újak, a formák viszont túlnyomórészt még régiek. Ez bizonyos fokig érthető, hiszen a dekor megváltoztatása könnyebb, mint a formáké. A historizmus felfogásában egyes irányzatok a régi formán is bemutathatók voltak. A szecessziónál mások voltak az igények. Elsősorban azért, mert nemcsak a dekorokat akarták áttranszformálni, ugyanis a régi történeti formák legtöbbször alkalmatlanok az új stílus mintaelemeinek hordozására. Az új stílusra való áttérés nehézségét mindkét faktor, a forma és a dekor átalakítása jelentette. Egy ilyen nagy gyárban – amilyen a Zsolnay volt – nehéz volt megváltoztatni a dekorokat és a formákat egyszerre. Másrészt az új stílusban dolgozó festők kapacitását lekötötte a képi ábrázolások reprodukálása, így nem maradt idejük az edények díszítésének tervezésére. A Zsolnay-gyárban dolgozó művészekre nyomasztó teherként nehezedett a gyár nagy és sokrétegű történeti stíluskorszakának több ezer darabos forma- és dekorparkja. A régiből való kilépés talán kevés helyen volt olyan nehéz, mint éppen a Zsolnay-gyárban, ahol a forma és dekorparkban beálló kisebb változás a munkások egész régióit mozgósította a mintázótól, a festőn, a korongozón át a gipszkészítőig. A tervezői elképzelések valóra váltása számos technikai nehézségbe, problémába ütközött.

A szecesszió azonban nemcsak sajátos formákban és dekorokban jelent meg, hanem az anyag sajátosságaiban is. A lüszterek különböző fajtái mellett a szemcsés „gres"-szerű anyagokat is ugyanúgy igénybe vették, mint más fakturális lehetőségeket. A Zsolnay-gyárban is több lehetőséggel próbálkoztak a kedvező felület kialakítása érdekében. Nemcsak az anyag összetételének arányait változtatták meg a kedvező faktúra céljából, hogy a viszonylag magas olvadásfokú mázaikat használhassák, hanem a mázakat is az újabb felületkialakításnak vetették alá. Nemcsak a mázak színét variálták a megfelelő alapanyagokhoz alkalmazkodva, hanem ezek struktúráját is megpróbálták befolyásolni. Ezt szolgálták az úgynevezett kristálymázas kerámiák, amelyeket a gyár az eozinkorszak végén kísérletezett ki. Ezeket a kerámiákat kék vagy fehér színű, hópikkelyszerű kristályok borítják.

A kristálymáz előállítása során az átlátszó mázhoz kristályosodásra hajlamos anyagot (ón-oxidot) adagolnak. Ez a máz olvadásakor részben vagy teljes egészében feloldódik az olvadékban, lehűléskor nagy kristályosodó képessége révén finoman diszpergált formában kiválik a túltelítetté váló oldatból.

A kristálymáz – bár a modern kerámiai kultúra szülötte – nem találta meg a megfelelő kifejezési formákat a Zsolnay-gyárban. Megfigyelhetjük, hogy a kristálymázak fehér vagy kékes kivitelben mindig klasszikus és nagyméretű edényformákon találhatók. Főleg vázaformákon alkalmazták ezt a máztípust; tálakon – tudomásom szerint – nem fordul elő. A kristályosság a magas, karcsú vázaformákon érvényesül legjobban. E vázák formái egyszerűbbek, többnyire még az eozinkorszakban készültek, vagy előbb. Az alacsony, öblös szájú vázatípuson is előfordul kristálymáz. Ezek már a szecesszió formáit tükrözik, de még mindig sok bennük a tartózkodás, a klasszikus elegancia. A kristálymázak mellett alig alkalmaznak más díszítést, esetleg plasztikus aranydíszt, de csak oly

módon és mértékben, hogy az ne befolyásolja a felület kristályozottságát.

Mint láttuk, Zsolnayt már régóta foglalkoztatták olyan kerámiatechnikák, melyek kő- vagy kőzetimitáció benyomását keltik. Ilyen volt az éppen ezekben az években kikísérletezett jegecelt-mázas technika, mely az avanturinkőhöz hasonló máz előállításán alapult. Zsolnaynak ez is sikerült, s a következő esztendőben már ott díszlett vitrinjeiben a többi mellett a kékben és zöldben játszó, ragyogó labradortechnika eredménye.

Az 1890-es évek végén a fémmázas eozinok másik típusa bukkan fel: a márványimitációs változat. Említettük, hogy Zsolnayt – és kortársait – érdekelte a kőimitáció. Ezt szolgálta az avanturin és szerpentinmáz, de lényegében ehhez a sorozathoz kapcsolódik a márványos mázak itt jelzett típusa is. Több színváltozat készült belőle. Találkozhatunk zöldes, barnás, rozsdás változattal ugyanúgy, mint kék színűvel. Ezt az utóbbit hívják labradormáznak, mely az úgynevezett labradorkőt utánozza a máz eszközeivel. Ezekhez nem készültek eredeti tervezésű edények, hanem a régi darabokat használták fel hozzájuk. Arra lehetőleg ügyeltek, hogy nagyobb méretű darabokat használjanak fel erre a célra, melyeken a máz teljes egészében érvényesül.

Bár az alapanyagok forradalma már a historizms utolsó évtizedeiben megkezdődött, a szecesszió ezt is másként valósította meg, mint a historizmus. A historizmus a máz köpenyébe burkolta a tárgyat, így alkotóanyagából szinte semmi sem látszott. Ezzel szemben a szecesszió, ha az alapanyag faktúrája megfelelt kifejezési céljainak, kitakarta az anyagot, nem fedte be mázzal. A szecesszióban a kerámiában ismét az alapanyagokra, illetve a bennük rejlő fakturális adottságokra terelődik a figyelem. A szecesszió nem kedvelte a nagy, sima, egyenletes felületeket, ezért – ahol csak lehetett – megfolyatta a mázat vagy csillogóvá, illetve kristályossá tette a felületet. Ez a korszak a folyatott, ugrasztott, csillogó, kristályos mázak korszaka. Ez a kor hozta létre – sok mással együtt – a tetszetős külsejű alapanyagok iránti igényt is. A kőedény különböző finomságúra vagy durvára őrölt alkotórészek meghatározott arányú keveréke, melyek a tűzben – annak megolvasztó, egyenlítő hatására – összeolvadnak, egyes alkotórészek pedig – ugyancsak a tűz hatására – redukálódnak, a felületen és az anyagban apró, barnás-feketés szemcséket hoznak létre. Ezek a sárgás-szürkés felületben érdekes felülethatást mutatnak, és ha a kemencét rövid ideig redukáló láng hatásának teszik ki, szürkés-kékes felületet eredményeznek. Zsolnay is egy ilyen gres anyagot komponált az 1890-es évek végén, hogy az új stílusnak megfelelő kifejezési formát biztosítson. A gres anyag a 90-es évek közepe táján készen volt, de csak a 90-es évek végén, a szecesszió kibontakozásával kezdte felhasználni. Tálak és vázák egyaránt készültek ebből. Az első tálak, amelyek szimmetrikus és mélyített mintájukkal hívták magukra a figyelmet, 1895–96 körül készültek, a magyaros minták tobzódása idején. Ezekben szimmetrikus elhelyezésben egy-egy mélyített tulipánminta foglal helyet színes, eozinált mázas megoldásban. A minta alapján korábban szecessziósnak tekintették, pedig annak kivitele, szimmetrikus elhelyezése kétségtelenül mutatja, hogy még a historizmus stílusjegyeit viseli magán. A tál egyszerű konvex kivitele is korai, még a 70-es, 80-as évekre utal. *Klein Ármin* – a korán elhunyt fiatal tehetséges tervező – készített ilyen tálakat az 1870-es évek végén, a 80-as évek elején. A vázák egészen más képet mutatnak. E formák kialakítása már a szecesszió sajátosságait tükrözi. A legtöbb tárgy, váza, mely gres-ből készült, a tálakhoz hasonlóan plasztikus, illetve mélyített, rekeszelt kialakítású. Ezek az első olyan tárgyak közé tartoznak, melyeket már a szecesszió követelményeinek megfelelően és törvényszerűségeinek figyelembevételével mintáztak. A formák is bizarrok, alig van közük a korábbi évtizedek hagyományos formáihoz. Míg az előző stílus mindvégig megőrizte diszkrétségét, a mintakultúra intimitását, itt már a színezés harsány, az érceszöldtől az érceskékig, illetve liláig, majd az égőpirosig váltakoznak az eozinszínek.

Katona Imre

8

1 Váza, lapított, gömbtestű, hengeres nyakú, 20,5×11,6×10,5 cm, Nikelszky Géza terve
2 Füles váza, 25,3×6×4,5 cm, 1897–1905 k.
3 Füles váza, 22,4×8,7×8,4 cm, 1897–1905 k.
4 Lüszteres váza, 12,2×8,2×5,2 cm
5 Tányérok, Ø 24 cm, Rippl-Rónai József tervei nyomán
6 Gres váza, 33,2×10,7×5,6 cm
7 Váza, 23,2×7,2×2,4 cm, 1897–1905 k.
8 Váza, 29,4×8,2×5,3 cm, 1897–1905 k.
(fotók Katona Imre)

A pécsi képzőművészet száz... éve

Nem jár messze az igazságtól az az állítás, hogy nagy vállalkozása volt a pécsi Janus Pannonius Múzeumnak *A pécsi képzőművészet száz... éve* című kiállítás egyidejűleg három helyszínen történő megrendezése. Közvetlen előzménynek tekinthető az 1965-ös siklósi Pécs–Baranyai Képtár állandónak szánt, ám rövid időtartamú kísérlete, mely oly korban született, amikor a kirívó egyedi, úttörő vállalkozásoknak még nem jött el az idejük. S a dolog pikantériája, hogy nem is a hatóság szüntette meg, tiltotta be, számolta fel, hanem maguk a kiállító művészek voltak azok, akik apránként visszakérték képeiket, hogy részt vehessenek velük pályázatokon, országos tárlatokon. S hogy pontosan ezen képekre tartottak igényt, az talán abból a görcsös igyekezetükből fakadt, hogy ezek zsűrizett képek lévén, egyszer már sikerrel megmérettek, és remény volt rá, hogy sikerül bejutni velük fővárosi kiállításokra.

A vidéki létből fakadó bizonytalanság, a nagyfokú kiszolgáltatottság, az országos vérkeringésből való kiszorítottság ellenében ez az önfelszámolás azonban a saját erők összefogásának erejét gyengítette és hatását oldotta ki. Mert nagy küzdelmek folytak a puszta létért s a művészi rang külsőleges, felülről jövő elismertetéséért egyaránt. Mert a 60-as években csupáncsak egyetlen pécsi festő volt a Képzőművészek Szövetsége és a Művészeti Alap tagja. Pedig egyre izmosodott a helyi képzőművészek kis közössége. Kialakult egyéni hangvételük, önálló arculatuk, és kikerültek a Mester bűvköréből, vállalva azonban a primus inter pares viszony kölcsönösen termékenyítő függőségét. E kétségtelenül igen erős hatás alól egyedül tán a rendkívül erőteljesen karakteres *Simon Béla* tudta magát szinte teljességgel kivonni. E kis csapat (az úgynevezett *Pécsi Hatok*) az 50-es években sikerrel verte vissza az ideológiai vértezet mögé bújt agresszív dilettantizmust, melynek bajnokai és demagógjai azóta süllyesztőbe kerültek, és csak a temetői szobrászatban vagy a képkeretezők kirakataiban tűnnek elő itt-ott. No meg az újabb alkotóközösségek csoportjaiban reinkarnálódnak, példa rá az áruházak és bankok előcsarnokai, az utcai árusítások giccshapeningjei, a magángalériák akarnokai. Vajon miért van az, hogy a kilúgozott szellemiség, a vizuális közhely még mindig oly kelendő, sőt egyre kelendőbb? Miért van az, hogy manapság például egy köztéri szobor, egy emlékmű csak politikai indulattal közelíthető meg, s a jogos tagadások, a jogos újraértékelések egyúttal a valós értékrendet megkerülve az amatőrizmusnak, a dilettantizmusnak engednek szabad teret?

Weber Xavér Ferenc (1829–1887): Kislány arcmása, 1880 k.

1965-ben Siklóson megbukott a nagy kísérlet, így más irányba terelődött a tevékeny akarat. A véletlenek szerencsés összjátéka egy nagyszabású program megvalósítását tette lehetővé. Ma már köznapinak tűnik az akkori korszakos fölismerés. Első tétel: Nincsenek képtárak. Második tétel: Igény van képtárakra. Harmadik tétel, egyben konklúzió: Képtárat kell csinálni. Adva volt a mag, az 1957-ben alapított Modern Magyar Képtár. Szerény alap, de alap. Baranya kivételes helyzetben volt ekkor, vezetői aktívak és tevékenyek. Skanzent akartak. De az a szakemberek ellenében nem megy, ha azok csak kifogásokat keresnek, nem pedig a megoldásra törekednek. Hiátus keletkezett, egyfajta vákuum. Ugyanakkor nemzeti érdekű magángyűjtemények idős tulajdonosai várták a hívatást, a kezdeményező gesztust, a baráti kéznyújtást, hogy a köz javára adhassanak. Ma már szinte hihetetlen, Baranya, Pécs volt ekkor az egyetlen befogadó megye, város, múzeum. Jöttek a gyűjtemények, egymást kiegészítve. Pécs a XX. századi magyar művészet első vidéki fellegvára lett. Megismételhetetlen történt itt az elmúlt évtizedekben. Sorra születtek a „kis" múzeumok: *Csontváry, Vasarely* művei indították a sort. Nem provinciális ügyek ezek, hanem az egyetemes kultúra értékei. A képtár gyűjteményei egész Európát bejárták, mindenütt nagy szakmai sikert aratva. Miközben a képtár egyre gazdagodott, a lehetőségeket kihasználó tevékeny akarat egyesekből fanyar szirénhangokat váltott ki. Mind több lett az ellendrukker, házon belül is.

És most kanyarodjunk vissza témánk tulajdonképpeni taglalására, a pécsi képzőművészet hármas kiállításához. 1965 után megfordult a sorrend. Először a magyar gyűjtemény teremtődött meg, mely nemzetközivé tágult, majd a szisztematikus gyűjtőtevékenység eredményeként születhetett meg a pécsi képtár törzsanyaga,

Hárs Éva

ROMANTIKUS ÉS HISTORIZÁLÓ ELEMEK A ZSOLNAY KERÁMIÁBAN

A Zsolnay kerámia iránti érdeklődés fókuszába az utóbbi években a gyár szecessziós munkássága került. Méltán, hiszen ebben elért eredményei az európaival azonosak, időben és művészi színvonalban mérve egyaránt. A Zsolnay szecessziót megelőző historizáló korszak azonban több ponton bölcsője és szükségszerű előzménye volt a századvég nagy szemléleti változásának. Zsolnay Vilmos és munkatársai ebben a periódusban művelték ki a technikai és művészi eljárások úgyszólván minden lehetséges változatát, miközben maguk is a kor művészeti eszméinek részeseivé váltak.

A Zsolnay díszműgyártás felfejlődésének szakasza az 1870-es évektől számítható. Erre az időre a romantika hatásának már csak a végső hullámai eshetnek, ami a Zsolnay gyárban főként a nemzeti tudat, a népi-nemzeti hagyományok ápolásában jelentkezik.

A historizáló törekvések azonban betöltötték a gyári termelés úgyszólván teljes szféráját, a hetvenes évektől egészen a millenniumig. A termés hallatlanul gazdag és sok szálon burjánzó. A felmérő vizsgálódások e területen még épp csak hogy elindultak. Ezért e munkásság értékítélete ma még nem lehet alapos és pontos. Mégis, talán némi elfogultsággal megállapítható, hogy a Zsolnay gyár ez időben készült díszmű kerámiáinak nagyobb részére nem érvényes a historizmus általában elmarasztaló értékelése, s talán helyénvaló az a megállapítás, hogy Zsolnay Vilmos ebben az időszakban az európai keramikusok legjobbjaival haladt egy pályán. Ezt nemcsak az 1878-as párizsi világkiállításon elért sikere, a Grand Prix és a személyének járó becsületrend, vagy a többi, úgyszólván minden nemzetközi kiállításon elnyert díj bizonyítja, hanem maga a tárgyi anyag, amelynek technikai és művészi tökéletességéről ma is meggyőződhetünk.

A történeti múlthoz való fordulás a kerámia, vagy porcelánművészet területén talán más megítélést is megenged, mint a nagyművészetekben, a festészet, szobrászat, vagy az építészet területén. Vizsgálódásunk során figyelembe kell vennünk, hogy Zsolnay munkássága idején az európai porcelán még mindig erősen kötődött a kínai és a japán hagyományokhoz. A 19. század második felében távoli földrészek megismerése vált lehetővé, megindultak a régészeti kutatások, amelyek felszínre hozták a múlt kerámiaművészetének bizonyítékait. Ezek forma- és díszítőkincsének átvétele nemcsak kordivat, hanem a választékot gazdagító szükségszerűség is volt. Díszművekről, lakásdíszítő tárgyakról lévén szó, a használati funkció akár el is tűnhetett, s ez magyarázhatja a díszítés és a forma öncélúságát, időtől és történeti helytől való függetlenedését. Mindez természetesen nem jelenti azt, hogy a korszak kerámiaművészetét elkerülték a stílusfelújítások buktatói, melyektől a Zsolnay gyár sem volt mentes. A különböző előképek felhasználásában egyenetlenséget és eklektikus stíluszavart is látunk s a következetes hagyományőrzés mellett a nagypolgári vásárló modoros ízlésének kiszolgálása érdekében technikailag ugyan tökéletes, de a műszaki ízlés tekintetében szerencsétlen darabok is születtek.

E korszak munkásságában kezdődött és jelentősen felfejlődött a Zsolnay gyárnak az építészettel való kapcsolata. Fagyálló és majolika burkolólapjaival, díszítő térplasztikáival, figurális, freskóhatású falképeivel Zsolnay a hazai historizmus úgyszólván minden nagyobb építkezésében résztvett. E terület sajnos még teljesen feldolgozatlan és e rövid beszámoló keretébe még a számos épület felsorolása sem férne be, ezért csak arra utalok, hogy Zsolnay e munkákhoz olyan művészeket alkalmazott, akik önálló terveikkel az építészek értő és avatott társai lettek.

A Zsolnay kerámiában a kifejezetten romantikus elemek először a kerámiafestészet területén jelentkeztek. Elsőként 1874-ben maga Zsolnay Vilmos festett nagyméretű tálakra és vázákra romantikus ihletésű tájképeket, majd Kaldewey Kelemen és Klein Ármin követték példáját. Zsolnay vázaképei rajzosak, kobalttal és krómkrétával készültek. Hasonló technikájú Klein Ármin 1878–79-ből való tányérkáinak és magyaros kulacsainak egy sorozata. Szembetűnőbbek a romantikus festészet jegyei Kaldewey Kelemen munkáin. Középkori várakat, csatajeleneteket, vadászatokat ábrázolt bonyolult, színes kompozícióin, amelyekhez nagyméretű, lapos tálakat és lant alakú vázákat tervezett.

Az 1880-as évek elejétől a gyár festői – feltehetően Zsolnay Vilmos kezdeményezésére – ezt a technikát továbbfejlesztve, kerámia lapokra festettek színes mázakkal az olajfestményekhez hasonló táblaképeket. Ezeknek nemcsak a témája és stílusfelfogása sorolható a romantika körébe, hanem maga az a törekvés, a különlegesség keresése, hogy kerámia lapra az olajfestményhez megtévesztően hasonló, mintegy azt helyettesítő mű szülessen. E meglehetősen bonyolult eljárással készült képekhez azután díszesen faragott, színes kerámiabetétekkel, fémrozetákkal díszített kereteket készítettek, ezzel is hangsúlyozva értéküket.

A díszedénygyártás kezdeti éveiben először két erős hagyomány érvényesült egyidejűen. Feltehetően tudatos törekvésből, mindkét irány a hazai, részben a szűkebb pátria talajából fakadt. Az egyik a népi forma és díszítőkincs felhasználása, ami még a nemzeti romantika hatásából fakadt. Ennek egyik forrását a Zsolnay nővérek által évtizedeken át gyűjtött baranyai népi textíliák jelentették. A gazdag hímzésmotívumokat számtalan díszedényen felismerhetjük. A népi hagyomány másik forrásául a fazekasok termékei szolgáltak. Zsolnay Vilmos rendszeresen vásárolt a környékbeli és az ország távolabbi területein élő, jóhírű fazekasmesterektől, hogy a csali-korsók, tálak, bokályok formáit és eredeti díszítő motívumait a díszedénygyártásban felhasználja. Zsolnay Júlia férje, Sikorski Tádé a rutén népi fazekasság formáit alkalmazta gyári tervein. A népi motívumkincs gyűjtése és felhasználása – a korszak nemzeti törekvésein túllépve – számukra nem csupán a magyar anyagra korlátozódott. Valószínűleg Baranya színes etnikuma vezette el őket ahhoz az igényhez, hogy egyforma figyelemmel forduljanak a Magyarországon élő nemzetiségek népművészetéhez. Ezek felhasználása a legkülönbözőbb módokon történt. Legegyszerűbb és legautentikusabb az volt, amikor a mintát pontosan lemásolták. A leggyakrabban azonban szabadon használták fel az eredeti motívumokat, más, tetszőleges rendszerbe komponálva, a tervező elképzelésének megfelelően. Előfordult, hogy önkényesen bántak a népi forma és díszítőmotívum összehangolásával. Ilyenkor a pásztorkulacs formára – melynek eredeti díszítése szüreti jelenet, vagy gémeskutas táj volt – később reneszánsz figura, vagy japán modorú virágdíszítés került.

A bronzkori kerámiaedények példájára készült 1874-től az ún. „Pannonia sorozat". Ennek legkedveltebb, legtovább gyártott és többféle módon variált darabjai a vésett technikájú, engobbal díszített és a mészbetétes kerámiát utánzó edények. A római kori és antik görög edények formáit az 1876-tól gyártott, ún. „Vert Antique" vázák és különböző formájú díszedények példázzák. Ezek kékes és fekete mázzal készültek, a díszítést a klasszikus forma, a magas, karcsú fülek és az egynemű, sima máz pótolja. Mind a Pannonia, mind a Vert Antique edények előképeit többnyire a déldunántúli régészeti ásatások leleteiből választották, míg a magyar népi motívumkincs forrásául felhasználták a Nemzeti Múzeum gyűjteményanyagát is.

A történeti stílusok követésében jelentős helyet foglaltak el a reneszánsz modorban készült díszedények. A már említett Klein Ármin a népi motívumok mellett a reneszánsz figurák és ornamentikák kiváló művésze volt. Tányérkáira és dísztálaira amoretteket, faun és pán figurákat, díszes ruházatú lovagokat festett. Egészen más felfogásban értelmezte a re-

neszánsz hagyományt Sikorski Tádé. Vázasorozata nem a rátett díszítésben követi a történeti előképet, hanem a tárgyak dús felületi megformálásában. Sárkánygyík fül, áttört vázatest, türkiz, plasztikus gyöngysorok és igen gazdag aranyozás jellemzi edényeit.

A reneszánsz stílusának hódolt a gyár Palissy modorú díszedény-sorozatával is. Bernard Palissynak, a 16. századi francia természettudós keramikusnak sokoldalú munkásságából a naturalisztikus, állatalakokkal díszített edényeit tekintették példának és azokat számos változatban, igazi technikai bravúrral élesztették újjá.

A historizmus elemeit a továbbiakban a keleti kerámiától és porcelántól kölcsönzött motívum- és formaváltozatokban ismerjük fel. Ezek között a leggyakoribb a perzsa előképek felhasználása. Valószínűleg ebből volt a leggazdagabb a mintakincs, amelyet később még Zsolnay Miklós gyarapított, 1887-ben közel-keleti útjáról hozott több láda perzsa csempével és edénytöredékkel. Gyakoriak és igen kedveltek voltak a japán előképek után készült virág- és madárdíszítések, a kínai virágminták és áttöréses technikák, valamint a török formák és díszítőmotívumok. A keleti dekorokat többnyire Zsolnay Júlia rajzolta hallatlan könnyedséggel és biztonsággal. Sikorski Tádé a 80-as évek végén az elefántcsontfaragást imitáló bizánci modorú, plasztikus díszítést vezette be, egyidejűleg ő tervezte a mór stílusú, vésett arabeszkes és áttört díszű vázákat és tálakat. Kínai előképek után tervezte és mintázta a stilizált kakasforma vázákat és valószínűleg ő az alkotója a mexikói és török példákra, 1883–84-ben készült groteszk vázáknak, a férfi fejű, tigermázas tritónnak, madárfejű nagy korsóknak, amelyekhez hasonlók majd az art deco idejében jelennek meg újra az iparművészetben.

A Zsolnay gyári historizmus legfőbb forrásait valóságközelbe hozták a már említett népi fazekasmunkák és perzsa csempék mellett azok a kerámiák, amelyeket Zsolnay Vilmos gyűjtött és vásárolt külföldi útjain. Ebben a közel ezer darabot számláló gyűjteményben az akkor elérhető, belátható világ kerámiaművészetének igen gazdag mintaraktárát becsülhetjük. A vörösalakos görög vázától a francia Clement Massier redukált mázzal készült edényéig időben is széles skálát befogó mintagyűjtemény arról győz meg bennünket, hogy Zsolnay a világ kerámiaművészetének legjobb, eredeti példáiból tanult, s ezek hagyományait úgy használta fel, hogy egyúttal a továbblépésre, az önálló alkotásra ösztönzött. Az 1890-es évek elején a gyári historizmus a bécsi Wahliss kereskedő kényszerítő igényére elszomorító eklektikába fulladt, de készen volt már az új, nagyszerű technika: a redukált lüsztermáz, az eozin és a gyári formakönyvekben az agyondíszített Rózsa-sorozat rajzai mellett, azokból kibontva, megjelentek a szecesszió nemes vonalai és tiszta formái. 1897-ben Rippl-Rónai a Zsolnay gyárban kivitelezett Andrássy étkészlettel utat nyitott a gyári művészek számára az új stílus, a szecesszió kibontakoztatására, ami gyakorlatilag a historizmus végét is jelentette.

Éva Hárs: **Romantische und historische Elemente in der Zsolnay-Keramik**

Die volle Entfaltung der Zsolnay-Keramik lässt sich in den 70-er Jahren des 19. Jahrhunderts ansetzen, in einer Zeit also, in der nur die letzten Ausklänge der Romantik in die kleine Manufaktur im Südungarischen Pécs gelangen konnten. Diese Wirkung zeigte sich vor allem in der Förderung des nationalen Bewusstseins und der nationalen und volkstümlichen Traditionen. Eine der wichtigsten Quellen bedeuteten die Bauerntextilien, die von den Schwestern Zsolnay jahrzehntelang gesammelt wurden und deren Stickereimotive und Webmustern sie auf die Keramik übertrugen. Die andere Quelle boten die Arbeiten von Bauerntöpfern. Vilmos Zsolnay kaufte regelmässig die besten Arbeiten der volkstümlichen Meister, um deren Form- und Ornamentschatz für die Industrieproduktion zu adaptieren.

Die historisierenden Bestrebungen hatten von den 70-er Jahren an bis zur Jahrhundertwende sozusagen sämtliche Sphären der Industrieproduktion durchdrungen. Das Ergebnis war mannigfaltig, in der

technischen und küntlerischen Ausführung äusserst reich. Die bedeutenden Ergebnisse der Keramikkunst vergangener Epochen wurden in Pécs wiederentdeckt, und so wurden hier antike griechische und römische Vasen, alte türkische Gefässe, ägyptische Gravurtechniken, Schüsseln und Vasen mit persischer und japanischer Verzierung, reich vergoldete durchbrochene italienische Renaissancegefässe, plastisch geformte Blumenschüsseln, Vasen und Schüsseln nach französischen Vorbildern nachgebildet.

Die küntlerische Leitung lag in den Händen von Vilmos Zsolnay, der an der Arbeit auch persönlich teilnahm. Seine hauptsächlichen Mitarbeiter waren seine beiden Töchter Júlia und Teréz, sie malten die volkstümlichen und die orientalischen Muster. Daneben sind noch im Zusammenhang mit der Gestaltung und Verzierung der Prunkgegenstände aus der Zeit des Historismus folgende Namen bekannt: Ármin Klein, Kelemen Kaldewey, Tádé Sikorski und Claven.

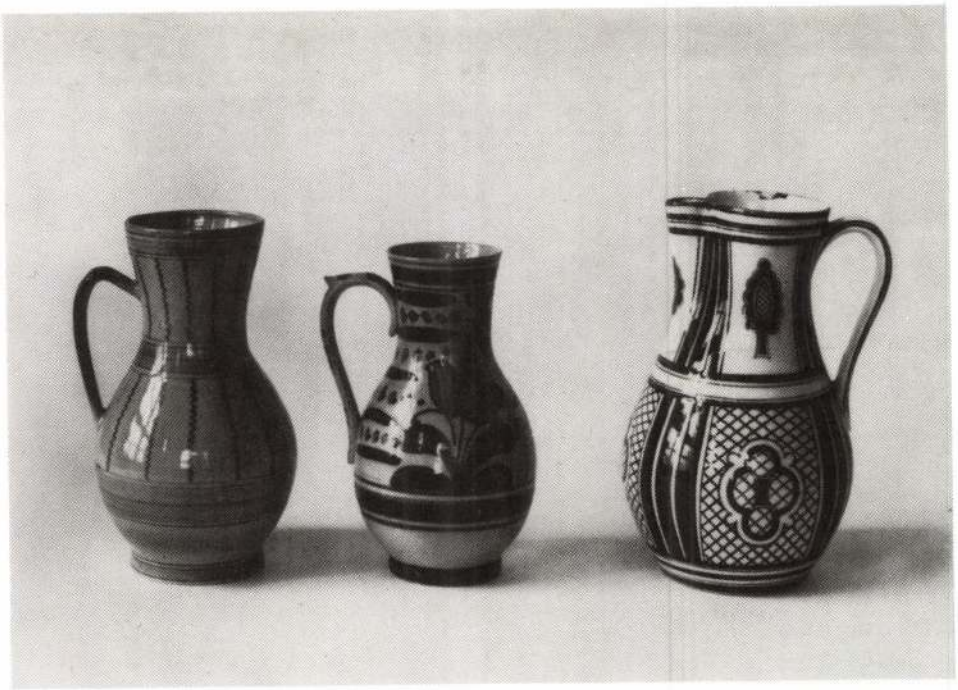

37. Népi korsók, 1873–74.

38. Ün. Corvin korsó, 1874. A Nemzeti Múzeumban lévő eredeti után.

39. „Pannonia edény", 1873–74.

40. Görög korsó, 1897.

41. Tál, reneszánsz fejábrázolással. Klein Ármin műve. 1882.

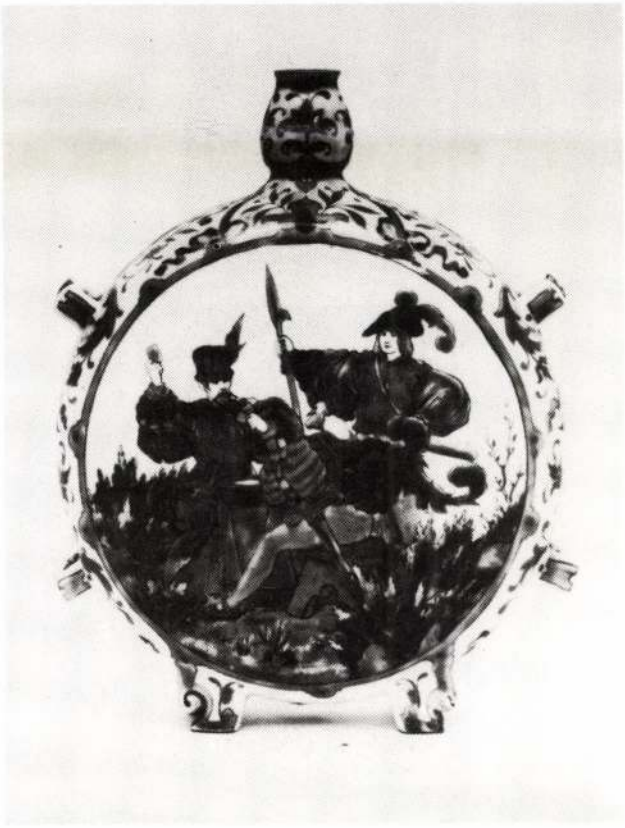

42. Kulacs, reneszánsz jelenettel. Kaldewey Kelemen műve, 1886.

43. Korsó, 1874. Zsolnay Vilmos műve. M. 41. cm. JPM. 51.845

44. Ün. Múzeum-tál, 1874–75. Eredeti erdélyi népi tál után. ϕ 30,5 cm. JPM. 51.910

45. Magyar korsó, 1879 k. Eredeti népi forma és díszítés felhasználásával. M. 20,5 cm. JPM 51.906

46. Tál, 1880. Klein Ármin terve. ϕ 32 cm. JPM. 51.1758

47. Csutora, 1880-82. Klein Ármin terve. M. 30 cm.
JPM. 51.1075

48. Kistányér, 1879. Klein Ármin terve. ϕ 21,5 cm. JPM. 51.1983

49. Tálka, 1878. Klein Ármin rajza az 1878. évi párizsi világkiállítás alkalmára. ϕ 17 cm.
JPM 51.998

50. Váza, 1881. Kaldewey Kelemen rajzával. M. 51 cm.
JPM 51.1188

Zsolnay-gyár
MDK
Györgyi K: A keleti vásár iparmüvészete. Magy.
Iparmüvészet. 1921, 35-38 l.

51. Díszkorsó, 1886. A Sikorski Tádé tervezte reneszánsz sorozatból. M. 28,5 cm. JPM 51.2685

52. Kakasváza, 1884. Sikorski Tádé terve, kínai forma után. M. 38 cm. JPM 51.2077

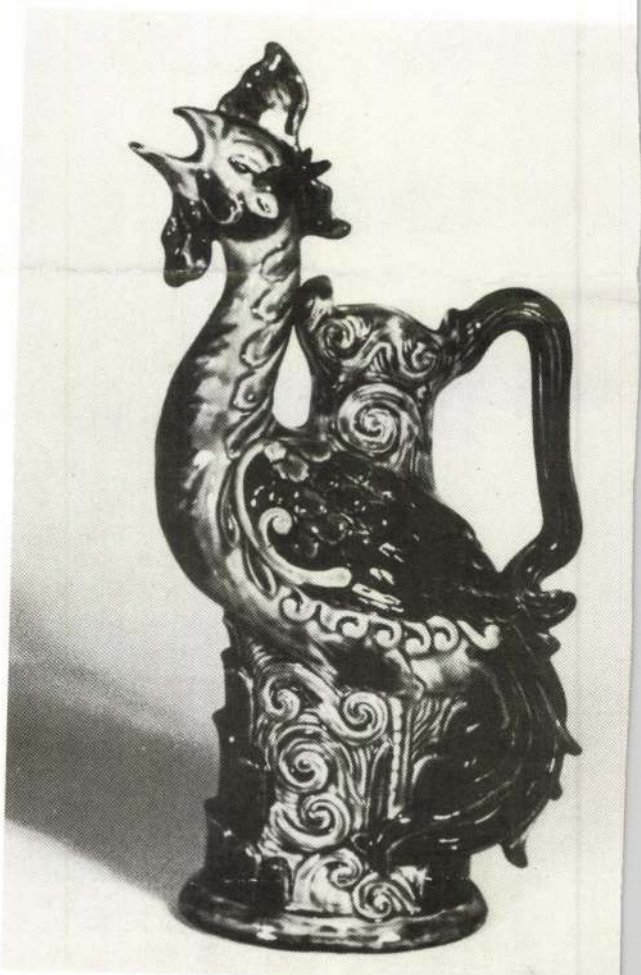

MDK

Zsolnay-gyár

György K: A keleti vásár iparművészete. Magy. Iparművészet. 1921, 35-38 l.

49. Tálka, 1878. Klein Ármin rajza az 1878. évi párizsi világkiállítás alkalmára. ϕ 17 cm.
JPM 51.998

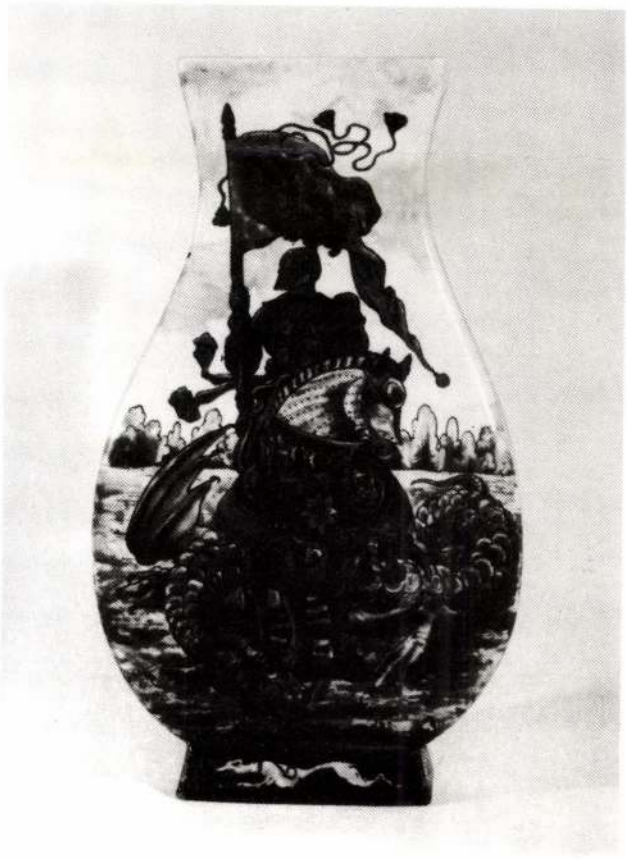

50. Váza, 1881. Kaldewey Kelemen rajzával. M. 51 cm.
JPM 51.1188

51. Díszkorsó, 1886. A Sikorski Tádé tervezte reneszánsz sorozatból. M. 28,5 cm. JPM 51.2685

52. Kakasváza, 1884. Sikorski Tádé terve, kínai forma után. M. 38 cm. JPM 51.2077

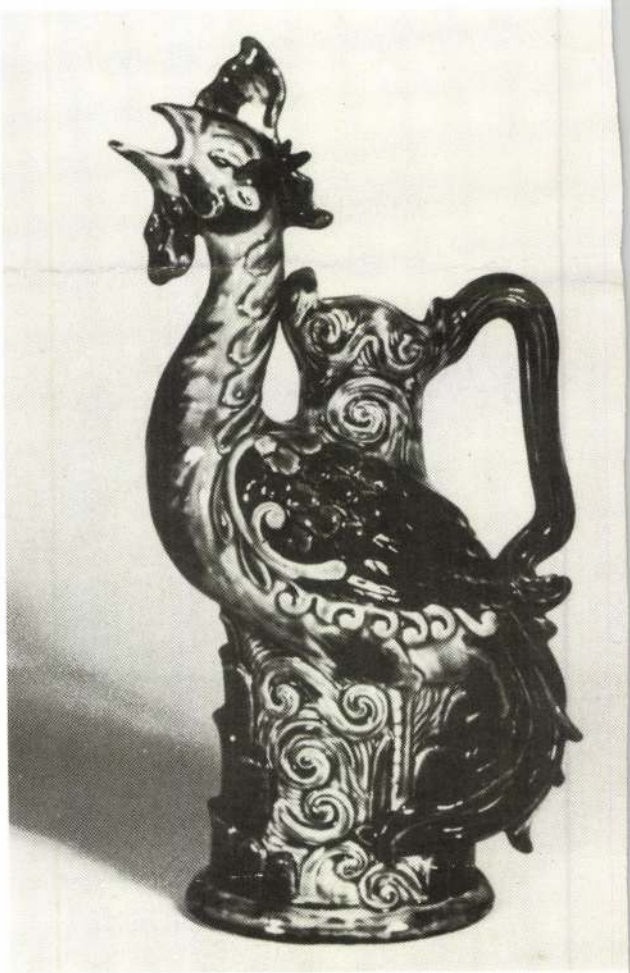

A KIÁLLÍTÁS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM,
A PÉCSI JANUS PANNONIUS MÚZEUM
ÉS A KAPOSVÁRI RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYÉBŐL JÖTT LÉTRE.

A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK
IGAZGATÓSÁGA
TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

ZSOLNAY

SZECESSZIÓS KERÁMIÁK

CÍMŰ KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁRA,
1991. DECEMBER 20-ÁN 16 ÓRÁRA,
A RIPPL-RÓNAI MÚZEUMBA
— KAPOSVÁR, FŐ U. 10. —

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA:

CSENKEY ÉVA
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ:
1992. ÁPRILIS 30-IG,
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA
10—18 ÓRÁIG.

A KIÁLLÍTÁS AZ IPARMŰVÉSZETI MÚZEUM,
A PÉCSI JANUS PANNONIUS MÚZEUM
ÉS A KAPOSVÁRI RIPPL-RÓNAI MÚZEUM
GYŰJTEMÉNYÉBŐL JÖTT LÉTRE.

A SOMOGY MEGYEI MÚZEUMOK
IGAZGATÓSÁGA
TISZTELETTEL MEGHÍVJA ÖNT

ZSOLNAY

SZECESSZIÓS KERÁMIÁK

CÍMŰ KIÁLLÍTÁSÁNAK MEGNYITÓJÁRA,
1991. DECEMBER 20-ÁN 16 ÓRÁRA,
A RIPPL-RÓNAI MÚZEUMBA
— KAPOSVÁR, FŐ U. 10. —

A KIÁLLÍTÁST MEGNYITJA:

CSENKEY ÉVA
MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ

A KIÁLLÍTÁS MEGTEKINTHETŐ:
1992. ÁPRILIS 30-IG,
HÉTFŐ KIVÉTELÉVEL NAPONTA
10—18 ÓRÁIG.

Néhány szó a Zsolnay-eozinról*

KATONA IMRE
Iparművészeti Múzeum, Budapest

A feledésbe merült s újra felújított kerámia-technológiai eljárások közül az eozin a legizgalmasabb. Felfedezése mindeddig Wartha Vince nevéhez fűződött. Az irodalmi utalásokban Zsolnay Vilmos neve is többször felmerült ugyan, mint társfeltalálóé az eozinnal kapcsolatban — a felfedezés dicsőségét azonban majdnem kizárólag Wartha Vincének tulajdonítottuk. Eddigi ismereteink szerint Wartha 1891-ben és 1892-ben többször járt Pécsen Zsolnayéknál. Valószínűleg ekkor született meg benne az elhatározás, hogy kikísérletezi azt a rubin és ezüst fényű fémmázt, melyet a Zsolnayak által gyűjtött közel-keleti kerámiákon látott.[1]

A fém-fénnyel irizáló, lüszteres máz már a XI. században ismert volt keleten. Zsolnay Miklós 1887—88-ban kisázsiai gyűjtőútjáról sok ilyen kerámia töredéket hozott haza. A lüszter technológiáját az arabok honosították meg Spanyolországban. Tőlük sajátították el az olaszok a XIII. század közepén. Itáliában Deruta műhelyében állították elő elsőízben a XV. században, majd a giubbiói műhelyben foglalkoztak ilyen kerámia készítésével. Az Iparművészeti Múzeumnak számos irizáló felületű spanyol—arab (hispano—moresk) kerámiája van. Gyűjteményünkben azonban ezek mellett két giubbiói tál is található. Egyiket Giorgio Andreoli,[2] másikat Francesco Xanto[3] készítette. Az utóbbi tál kartonjára feljegyezték, hogy Wartha erről pattintott egy paránykát a vegyelemzéshez. Ez azonban aligha igaz, mert a tálat csak 1893 második felében vásárolta az Iparművészeti Múzeum a párizsi Spitzer-féle aukción,[4] viszont Wartha — mint ezt az 1892 december 19-én B. Eötvös Lóránd elnöklete alatt megtartott akadémiai ülés jegyzőkönyve tanusítja — már 1892. évi december 14-én zárt borítékban helyeztette el az Akadémia irattárában „elsőbbsége megőrzése végett" a vörös fémlüszteres kerámiák készítésének leírását.[5] Wartha leírása a levél irattárban történő elhelyezése előtt egy nappal, 1892. december 13-án kelt. Eszerint a réz-, vagy ezüsttartalmú keverékkel bemázolt tárgyakat előbb oxidáljuk, majd redukáljuk. Ólommentes máz esetében pedig csak akkor mutatkozik eredmény, ha akkor vezetjük a kemencébe a redukáló gázokat, amikor a máz már simára olvadt. „Ha hosszabb ideig tart a redukáló láng hatása, akkor szép fémlüszterek keletkeznek."[6]

Eddig úgy tudtuk, hogy Wartha Vince csak 1893 július 5-én írt levelében közölte első ízben Zsolnayval eljárásának mibenlétét.[7] Ezzel szemben Wartha Vince már az 1891. évi karácsonyi kiállításon szerepelt általa készített fémmázas kerámiai készítményekkel, melyekért az Iparművészeti Társulat bírálóbizottsága által „elismerés szavaztatik".[8] Sőt, mint Petrik Lajos Diner Józsefnek a Pester Lloyd f. évi 140. számában megjelent cikkére írott válaszából kitűnik, „Zsolnay a sejtes díszfayence-okon kívül, melyeket már az iparművészeti társulat karácsonyi tárlatán is láttunk", az agyagipari tárlaton „mint újdonságot lüszteréket és domború aranyozással díszített edényeket mutatott be".[9]

A néhány soros adatból, megjegyzésből is kiderül, hogy 1893 nem az eozinok és általában a lüszterek megjelenésének dátuma, hanem csak a vörös színű fémlüszter első előállításának ideje. A Króm és Bismuth-lüsztert már 1891 novemberében említik a Zsolnayak receptkönyvei. A lüszterek után több esetben szerepel Wartha vezetékneve, de — és a továbbiak miatt ez sem lényegtelen — Petrik nevét is megtalálhatjuk az 1891—92-es receptkönyvekben.[10]

Wartha később, 1899-ben sem állította, hogy a vörös rézlüszteren kívül más kerámiai-technológiai eljárást felfedezett volna. Csak Massiernek Párizsban, 1889-ben kiállított lüsztereit látva ébredt fel benne az elhatározás, „hogy ezekhez hasonlókat minálunk is kellene gyártani." — „Megállapítottam — emlékszik vissza 1899-ben —, hogy Massier ólomtalan mázat használ és ezek felületét látja el ezüst-, vagy rézlüszterrel, és csakhamar rá is jöttem az égetés módjára is. Először kisebb méretű kapellás próbakemencében saját laboratóriumomban sikerültek a próbák és később alkalmam nyílt a módszert a Zsolnay-féle pécsi gyárban nagyobb mértékben kidolgozni. E célra a rezet már a mázban alkalmaztam és a világító gáznak a próbakemencébe való bevezetése által a redukciót könnyű szerrel lehetett végezni. Mihelyt megvolt az első siker, a diszítés változatai önként követték egymást. Az ezüst-lüszter egyidejű alkalmazása, a lüszterréteg részben való eltávolítása fluórsavval és számos más változatosság lehetővé tette a sokféle díszítés formáját, amit most a pécsi gyár oly szépen folytat. Engem azonban más is buzdított. Az volt a vágyam, hogy ugyanazon ólmos mázon ugyanazokat a színhatásokat is létrehozzam, mint aminőben a régi olasz majolikán gyönyörködünk. Törekvéseim sikerültek. Elhagytam az ezüst és réz vegyületek poralakban való alkalmazását és hasz-

* Hozzászólás dr. Grofcsik János ny. egy. tanár előadásához.

[1] Sarkadiné, Hárs Éva: Lüszterfényű kerámiák és a Zsolnay-eosinmázas edények. Janus Pannonius Múzeum évkönyve 1963. 369—378. 1.

[2] Leltári száma: 4402

[3] La Collection Spitzer I. pag. 179.

[4] Iparművészeti Múzeum Irattára, 64—1893, 99—1893. sz. akták La Collection Spitzer I. pag. 179.

[5] Akadémiai Értesítő. 1893 (IV. köt.) 47. 1.

[6] Iparművészeti Múzeum Adattára, Klt 370.

[7] Sarkadiné, Hárs Éva: i. tanulmány, 376. 1.

[8] Művészi Ipar, 1891. 211. 1., 189. 1.

[9] Művészi Ipar, 1891. 183. é.

[10] Zsolnay Vilmos receptkönyvei.

náltam fémek oldatait, melyeket a szükséghez képest higítani lehet. Használtam az ezüstnek és réznek gyantasavas és bóronsavas sóit, valamint a chlórezüstnek ammóniákban való oldatát is."[11]

Közismert, hogy a lüszter hatása különböző aszerint, milyen mázokon alkalmazzák. Az ónmázas edényeken (fajanszokon) a lüszterek fémfényűek, nem átlátszóak, ugyanúgy, mint a régi mór edényeken. Más azonban a lüszter, ha ólomboraxos edényeken állítják elő. A fémes színek helyett ezeken csak fémreflexeket konstatálhatunk, mint a derutai és giubbiói edényeken.

Wartha az 1891 karácsonyán rendezett kiállításon már szerepelt fémmázas edényeivel. Ezeket sem ekkor, sem 1899-ben, a kérdésről írt akadémiai expozéban nem nevezi eozinnak, hanem egyszerűen fémlüszternek. Az eozint csak technológiájának II. kiadásában (1905) említi először.[12] Ezzel szemben az eozin elnevezést már akkor használták, amikor még Wartha eljárása nem volt ismert. Zsolnay Vilmos receptjei közt már 1891-ben szerepel egy olyan színtelen átlátszó máz, melyet eozinhoz használtak. Petrik Lajosnak — mint forrásaink bizonyítják — döntő szerepe volt a fémmázak hazai előállításában és elterjesztésében.

Mindeddig kizárólag Wartha szerepelt a fémmázak hazai feltalálójául, Petrik nevét tudtommal Nikelszkyn kívül[13] a Zsolnay-gyár egyetlen felelősségre vonható dolgozója sem említette. A máz megjelenését ettől a 1893. július 5-én kelt levéltől datáltuk (még Wartha is!), melyben Wartha eljárását megírta Zsolnaynak. Ahhoz, hogy az eozin útját s ebben Zsolnay szerepét tisztán lássuk, figyelembe kell vennünk az 1893 előtti adatokat is.

A XIX. század 60-as, 70-es éveiben, a historizmus idején, az érdeklődés ismét a régi iparművészeti, elsősorban kerámia technikai eljárások felé fordul. A német Seger mellett a francia Deck és Massier, az angol Minton, valamint a spanyol Ros y Urgel a korabeli kerámiaitechnológia legnagyobbjai voltak. Th. Deck 1887-ben megjelent híres könyvében[14] Passeri után (Historie des pentures sur malique, 1758, Paris, 1858) elsőként közli a mór mázakasok különböző színű fémmázainak receptjeit. Noha az olasz kerámiagyárak — mint pl. a Cantagalli-féle — már az 1870-es évektől alkalmaztak fémmázt edényein, ezek sem színben, sem tartósságban nem hasonlíthatók a giubbiói és a mór fémmázakhoz. Deck receptjeit Massier és a spanyol Ros y Urgel váltotta valóra, akiknek edényei az 1889-es párizsi kiállításon feltűntek. Míg Ros y Urgel a régi spanyol—mór technikát elevenítette fel és a leginkább ismeretes régi mintákat, Massier fémfényű edényein átlátszó mázakat alkalmazott. A kiállításon szereplő másik máztechnikai újdonság az ún. kínai rézvörös (rouge flambé) szintén fémmázas eljárás. Mindmáig vitatott ugyan, hogy ki találta fel — a Sèvres-ben dolgozó Bünzli-e, vagy Seger —, azonban kétségtelen, hogy 1889-ben már a francia kiállítók egész sorának (Hache, Chaplet, Deck) sikerült rouge flambé-t előállítania. Petrik Lajos már 1888-ban ismerteti az eljárás lényegét.[15]

„A chinai rézvörös előállításával kísérleteket nem tettem, mivel a rendelkezésemre álló kemencében a láng minőségének szabályozása nem lehetséges és így kilátás a sikerre nincsen, azonban felemlítem, hogy egy égetés alkalmával, mikor véletlenségből redukáló gázak hatoltak a tokba, a rézzel festett máz vörös lett, s így azt hiszem, hogy kellő berendezés mellett ezen titok is megfejthető volna."[16] Petrik tehát már 1888-ban, vagyis mindenképpen évekkel Wartha előtt tisztában volt a rouge flambé előállításával. „Kísérleteimnél különben ólomboraxos máz helyett inkább ólomhíjas (ólommentes) mázt alkalmaztam, melyet magasabb hőfokra az olvadásig is fölhevítettem, mert ennek a máznak a redukáló tűz nem árthat. Ilyen magas hőfoknál a réz teljesebben oldódik a mázban, mint a rubinüvegben, a sárga színű ezüstlüszter pedig a redukált fémezüsttől szürke színűvé lesz, ami által felhős, vörösszürke színű edényeket nyertem. Sőt, ezen eljárás szerint porczellánon rouge-flambé-t is állítottam elő". Ezeket ugyan egyik 1891-ben írt cikkéből idéztük,[17] de a cikk egyik-másik bekezdéséből nyilvánvaló, hogy Petrik már 1889-ben ismerte a fémmázak előállítását:

„Wartha tanár úr, a kivel én már másfél évvel ezelőtt közöltem azt a tapasztalatomat, hogy a rézlüszter második égetéskor az ún. rouge flambéehez hasonló színnel oldódik a mázban, a karácsonyi tárlaton ezen eljárás szerint készített igen sikerült edényeket mutatott be."

Noha a lüszter-technika az üvegfestésben már évszázadok óta ismert, agyagedényeken Deck adataival sikerült először megvalósítani. „A sikernek első feltétele csak az, hogy a chlórezüst vagy a rézkénegű péppel beföstött tárgyakat redukáló tűzben égessük és hogy a láng mindenhol az edény fölületével érintkezzék". Petriket azonban nemcsak a francia Deck könyve (La Faïence) és tárgyai inspirálták a megfelelő lüszter-készítés elsajátítására, hanem a berlini Seger is, akinek már Deck-et megelőzően és általában a franciák előtt sikerült a rouge flambé-t előállítania.

Petrik Lajos az első Magyarországon, aki világosan látta — s erre 1889—90-ben Wartha figyelmét is felhívta —, hogy „a rézlüszter átlátszó mázakban rubinszínnel oldódik, sőt ólomtól mentes mázakban, magasabb hőmérsékletnél a rouge-flambé-hez hasonlóvá is lesz." „Eszerint teljesen lényegtelen, hogy milyen rézvegyületből indulunk ki, mert a lüszter sikere csakis az égetés módjától és a máz minőségétől függ". Wartha ugyan ta-

[11] Wartha Vince: Az olasz keramika remekművei a renaissance korában. Akadémiai Értesítő, 1899. 297—303. 1.
[12] Az iparművészet könyve. Szerk. Ráth György, Bp. 1905. 617. 1.
[13] Nikelszky Géza: A Zsolnay gyár művészete, Pécs, 1959, 28. 1.
[14] Th. Deck. La Faience, Paris, 1887, 232—34.
[15] Petrik Lajos: A Seger-porcellán összetétele. Művészi Ipar, 1888. 117. 1.
[16] Uo.
[17] Petrik Lajos: Az 1891. évi agyagipari tárlat. Művészi Ipar, 1891. 185. 1.

gadta, hogy „a vörös lüszter előállítása a Deck-féle eljárás szerint sikerül,[18] eljárásának azonban az akadémiai irattárban elhelyezett és az Iparművészeti Múzeum adattárában fennmaradt leírásából kitűnik, hogy Deck—Seger, illetve Petrik eljárásán nem tudott túlmenni. Az eljárással kapcsolatban vélt elsőbbséget úgy kívánta biztosítani, hogy az eljárás leírását zárt borítékban elhelyezte a Tudományos Akadémia irattárában s e tényt jegyzőkönyvileg rögzítette. Az eljárás nem minősült találmánynak, következésképpen, a találmányok, szabadalmak között nem is szerepel, mint ez a „Találmányok Leírása" c. értesítő 1883—1896. évfolyamaiból s a „Magyar Szabadalmi Közlöny" 1891—95-ös számaiból kiderül.

A fentiek alapján arra következtethetnénk, hogy a lüsztertechnika Petrik segítségével honosodott meg Zsolnay pécsi gyárában 1899—90-ben. Az első, ezeknek ellentmondó állítással Nikelszkynél találkoztunk:

„Mulasztás volna részemről, ha az eozin pályafutásával kapcsolatban meg nem emlékeznék egy különös felfedezésemről. Egyszer egy érdekes, régies dekoros-tál került a kezembe, amelyről az eozin-technikával kapcsolatosan soha nem esett szó. Az alacsony, talpas tál festett premdísze: kissé naív felfogású, magyaros hímzésminta, ércfényű, aranyos zöld színben. A tál fonákján, középen sötétbarna alapon, sárga betűkkel ez a felírat látható: „julcsa, 1875. XI. 5."

Eozin-tál 1875-ben! — holott a Zsolnay-eozin születési éve 1893. A tál a 19 éves Zsolnay Júlia munkája, apja csináltatta azt véle, számára is jelezni kívánta, hogy mikor bukkant először erre a technikára.

„Néhány pesti vegyészmérnök — Wartha Vince tanítványai — figyelmeztetett arra, — írja Nikelszky —, hogy az eozintechnikának e korai feltűnését hozzam nyilvánosságra, hiszen ez a tény nem kisebbíti Wartha világszerte ismert, Zsolnay által is nagyrabecsült érdemeit. Ekkor a gyár régi eozin szakértőivel is megvizsgáltattam a tálat, s írásba foglaltattam nyilatkozatukat arról, hogy kétségtelen eozintechnikájú, 1875-ben Zsolnay Júlia által készített tálról van szó."[19]

Miután Zsolnay ilyen összefüggésben — tudtommal — még nem szerepelt, joggal merül fel a kérdés, hihetünk-e Nikelszkynek, vagy az egész csak jóhiszemű félreértésen, tévedésen alapul? Nikelszky évtizedekig a Zsolnay-gyárban dolgozott, ismerte tevékenységét és múltját is. A pécsi Janus Pannonius Múzeumba került Zsolnay-anyag egy része az egykori gyári gyűjteménynek. Nikelszky azonban még a teljes gyűjteményt látta, ismerte, s a gyár idősebb dolgozóitól az egyes tárgyak keletkezési körülményeit is könnyűszerrel megtudhatta. Ennek ellenére ismert adataink alapján nem hittük és nem hihettük, hogy Zsolnay nevét az eozinnal kapcsolatban is az elsők között említhetjük. Ehhez olyan bizonyítékokra lenne szükség, melyek az említettek mellett Nikelszkyt támogatják. Reményeink realitását erősen csökkentette hogy Nikelszky adatának megjelenésétől napjainkig egyetlen olyan tárgy, vagy írásos adat sem került felszínre, mely Zsolnay Vilmos felfedezéséről tanúskodna. Az is szaporította a kérdések számát, hogy a kísérleti darabon kívül piacképes áruin is alkalmazta-e az eozint — s egyáltalán juthatunk-e a felfedezést bizonyító írásos, vagy tárgyi bizonyítékokhoz. Időközben viszont rábukkantunk az Iparművészeti Múzeum Zsolnay gyűjteményében több olyan tárgyra, melyeken egyéb mázakon kívül az eozint is megtaláljuk.[20] Viszont első pillanatra feltűnik, hogy a Nikelszky által említett, 1875-ös eozin-tál szintén ugyanúgy rézlüszteres, aranyos zöld fényű, mint az Iparművészeti Múzeum edénye. A múzeum korai eozinos készítményei között egy elefántcsont imitációjú kupát, egy poharat, egy vázát, egy korsót találhatunk, valamint ugyancsak eozintechnikájú a Lehel-kürt két pántja is. Nikelszky közléséből nyilvánvaló az, hogy ez az elefántcsont színű anyag és máz, mely az eozinos edényeken található, 1876 fővívmánya.[21] Ily módon tárgyaink keletkezésének alsó határa ab ovo nem tehető a Nikelszky által említett 1875-ös évszámú eozin-tál elé. A tárgyak fonákján különböző jegyek és számok találhatók. Egyiken szabad kézzel rajzolt öt tornyos, kettőskeresztes, a másikon a benyomott nagybetűs ZSOLNAY PÉCS szöveges, a harmadikon pedig a név alatt ovális keretben „MADE IN AUSTRIA—HUNGARY"-feliratos jegyet is találtunk. Ez utóbbi jegyet „valószínűleg az 1879-es Sidney kiállításra készült" darabokon alkalmazták, mint ez Nikelszky könyvéből kiderül.[22] Ugyancsak az ovális jegy előtti időből való a benyomott nagybetűs Zsolnay Pécs-szövegű jegy is.[23] Ezekkel közel egyidős az öt tornyos jegy, mely a Lehel-kürtöt imitáló darab felső belső részében található. Ez a jegy a gyári védjegyből alakult ki. Többnyire aranyozott edényeken aranyal rajzolva fordul elő. A gyár védjegyét Zsolnay Vilmos 1878 december 30-án lajstromoztatta. Ez a bélyeg (melyet Zsolnay Júlia tervezett): egymás mellett álló egyszerű csúcsalakban végződött öt torony, mindegyiken kettős kereszt van, melyektől jobbra Zsolnay Pécs 1878, balra pedig T. J. M betűk találhatók. Az eddigiekből is nyilvánvaló hogy az Iparművészeti Múzeum eozinos tárgyait — legalábbis a jegyek alapján — 1878—79-ben készítették. Ahhoz, hogy valóban 1880 előtt készült eozinos edényekre bukkantunk, szolgáljon bizonyságul a kolozsvári történeti múzeumban található eozinos váza, mely már az 1887-es dobokai ipartörténeti kiállításon is szerepelt. A váza fonákján dőlt nagybetűvel a masszába nyomva ZSOLNAY PÉCS olvasható. Ezt a jegyet viszont még 1885 előtt használták Pécsen, mint ez minden Zsolnay-jegyet ismerő szakember és laikus előtt ismert. Egyébként szükséges megjegyez

[18] Művészi Ipar, 1892. 67. 1.
[19] Nikelszky uo. 29. 1.
[20] Iparművészeti Múzeum. 56 543. 1., 21 351., 52 354 1., 52 353. 1., 54 170.
[21] Nikelszky uo. 17. 1.
[22] Uo. 83. 1.
[23] Uo. 83. 1.

nünk, hogy a tárgyak különlegessége már a leltározást, illetve a kartonozást végző Tasnádinénak is feltűnt és meg sem próbálta a tárgyak eozinos voltát vitatni, ellenkezőleg, a gépelt leírókartonokon olyan utólagos javításokat eszközölt, melyek kétségtelenül bizonyítják, hogy a gyár első eozinjait vélte felismerni bennük. Így például a kupa leírókartonján (52.353.1.) nemcsak azt találjuk, hogy a szájánál és alján „bevájt abroncsszerű öv" ugyanúgy mint „füle vöröses zöldes eozin", hanem utólag azt is aláírták, hogy nem az 1890-es évek végétől használt, hanem „őseredeti" eozinnal állunk szemben. Ugyancsak eozinként leltározták a Lehel kürtöt (21.351), a poharat (52.354), és a kancsót (54.170.1.) is. A tárgyak datálásában mutatkozó eltéréseket az eozin korai jelenlétével magyarázhatjuk.

Mindmáig tisztázatlan azonban, hogy miként jutott Zsolnay Vilmos a rézlüszter-technika titkához, kinek köszönhette az eljárás feltalálását. Azt már láttuk, hogy Zsolnay a hagyományos európai lüszter-technika elterjedése előtt ismerte és használta a rézlüszteres eljárást, de mindmáig kérdés, hogyan és kinek segítségével jutott ehhez. Abból, hogy 1879-ben már rendszeresen használja kombinált mázas tárgyain (agyag+ónmáz) a rézlüsztert, önként adódik a feltételezés, hogy korábban kellett ismernie az eljárást. A Zsolnayék számára igen kedvezően záruló párizsi világkiállítás legjobb és legszakszerűbb leírását annak a Schmidt Sándornak köszönhetjük (Die Keramik auf der Pariser Weltausstellung, 1878.), aki — mielőtt a berlini porcelángyár igazgatói székébe emelkedett — 3 évet töltött Pécsen a Zsolnay-gyár kötelékében. Ha valóban készült már 1878-ban Pécsen rézlüszteres edény, akkor lehetetlen, hogy mint újdonságot ne állították volna ki Párizsban s ne szerepelne Schmidt könyvében. Ezzel szemben Schmidt leírásában, így valószínűleg a kiállításon nem szerepeltek a Zsolnayak által készített fémmázas edények. Ez viszont bizonyítja, hogy a Zsolnayaknak csak 1878 után, 1879-ben sikerült megfelelő fémmázakat előállítaniuk.

Említettük, hogy a 80-as évek végén, amikor az európai érdeklődés ismét a fémmáz felé terelődik, Berlin szolgáltatott ösztönzést a kínai rézvörös előállításához.

Még egy sajátosságra következtethetünk az Iparművészeti Múzeum darabjaiból, nevezetesen arra, hogy Zsolnay évekig használta készítményein az eozint, tehát a kísérleti stádiumon sikerült túljutnia. Ez azért érdekes, mert a véletlen még számos olyan darabot hozhat felszínre, melynek alapján azt is megtudjuk, meddig használt saját készítésű eozint, miért hagyta félbe előállítását, valamint, hogy miért nem osztozott Wartha Vincével az eozin feltalálásának dicsőségében, miért engedte azt át Wartha Vince egyetemi tanárnak.

Eddigi adataink szerint 1875-től 1887-ig állítottak elő Zsolnay-féle eozint Pécsen. Noha az sem lehet közömbös számunkra, hogy meddig folytatták az eozin gyártását, mégis e pillanatban fontosabbnak látszik a feltalálás időpontjának tisztázása, melynek alapján választ kaphatunk arra a kérdésre, hogy mi vezette Zsolnayt az eozintechnika felismerésére. Nikelszky szerint az első eozinos tálat 1875. november 5-én készítették. E dátum helyessége mellett bizonyít, hogy olyan készítményeken alkalmaztak eozint, melyeket 1876-tól kezdtek gyártani. Első pillanatban arra gondoltunk, hogy az edényeken látható fémes zöldes-színt nem antik, hanem modern gyantás lüszterekkel állították elő. Az egyenetlenül érvényesülő fémes zöldes-szín azonban kétségtelenül mutatja, hogy redukciós úton — tehát antik eljárással és nem gyantás lüszterekkel előállított eozinnal állunk szemben. E véleményt a szakterület számos kiváló képviselője — közöttük dr. Grofcsik János ny. egy. tanár — is osztotta. Az első eozint ónmázon alkalmazták. Ennek tulajdonítható, hogy színe — legalábbis ahol a redukáló láng érte — fémzöld, és aranysárga. Az elefántcsont faragásra emlékeztető plasztikus kupákat, vázákat, diptochonokat, kürtöket, poharakat lüszterezték azokon a helyeken, ahol a foglalat fémességét akarták érzékeltetni. Érdekes, hogy a 80-as évek végén már nem ónmázon, hanem átlátszó bóraxos mázokon kísérleteztek a lüszterrel, mintha már az alacsonyabb hőfokot igénylő ónmázas kísérleteken túl lennének.

A 80-as évektől már ismerjük a fémlüszterek alkalmazásának egyes állomását, a 70-es évek második felének próbálkozásait azonban mindmáig homály fedte. Úgy látszik, hogy Petrik kísérletei és Zsolnay próbálkozásai, sőt eredményei közt szoros kapcsolat, összefüggés van, melynek tisztázása további kutatásokat igényel.

Katona Imre: **Néhány szó a Zsolnay eozinról**

И. Катона: **Несколько слов об эозине-Жолнаи**

Katona, Imre: **Kurzbericht über Zsolnay-Eosin**

Katona, Imre: **Some Words on Zsolnay's Eosine**

2 SOLWAY

Zsolnay

MDK

osztálya

az 1906-os Világkiállításon.

29-30.o.

Csakó : Milanoi. 1907.

MDK

Zsolnay

edény

Kormányvásárlások az Iparm. Társ. karácsonyi kiáll. Műcsarnok, 1899. 3.sz. 42 l.

Zsolnay
Vilmos

MDK

A Magyar Képzőművészek Egyesületének szobrászati szakosztálya megvitatta a Zsolnay emlékszobor pályázat ügyét, s átiratot intézett az illetékesekhez, amelyben tiltakozott az ellen, hogy a pályamüveket elbiráló zsüriben nem vett részt szobrászmüvész.

Szobrászmüvészek sérelme.
Mücsarnok.19o1.15.sz.21o.1.

Mücsar

MDK

Zsolnay gyár, Pécsett

diszoklevelet nyert.

"39 dijat nyertek a magyar iparművészek Milanoban."
"Nemzeti Ujság" 1940 jun. 29. 13.1.

Zsolnay , majolika-gyár tulajd.

Förk-kel közösen készitett pályatervet. A szarkofág szabadon áll. s föléje ivek, oszlopok, kupola emelkedik. Égetett és szines agyagot alkalmazott. Gondolni kellene többször is erre az anyagra.

A Kossuth-mauzoleum pályatervei.
Vasárnapi Ujság.1902. 14.sz. 49.évf. 221-2.l.

MDK

Zsolnay, Pécs.

Szűz Mária, cozin dombormű

Szent Oppörgy Cét M. Am. és Gyűjt. Egyes. 15. aukciós. - Katalogus.
330. l.

Zsolnay-gyár
múzeuma

1928. ápr. 17. a
Zsolnay-centenárium
alkalmából a Zsolnay-
Múzeumot felkereste
Hermann Miksa
kereskedelmi miniszter

Nikpkiall

(Zsolnai plébánia-
templom)

Paska István:

A ( ) egyhor és
most. 8 kép, 87 l.
Bp. 1890.

Gent (1771)

„B"

gyula feteroári szekes egyhai

…mál	Atvine az 1913 évre	
	Srb	Tárgy.
	2	Merő szallag
	3	Veder
	10	Talicska
	8	Lapát nyel
	30	faráspoly
	50	faráspoly lapos
	1	Ollo
	15	Kés reszelő
	15	elő reszelő
	10	△ reszelő
	—	furén reszelő
	1	Gyorlyu tartó
	—	Ivo lampas
	1	[illegible]

Zsolnay

A gyűjteményben értékes porcelánfajansz darabok vannak (bissztermázú stílus [1880-90 k.], korai mélyejt áttöréses díszedények, eozinmázas díszvázák, fedeles váza japán csurgatott mázas díszedények modorában, kelet-ázsiai szecessziós váza, Rippl szecessziós ornamenseit adó díszváza).

Viss Ákos: Hültl Hümérné gyűjteménye; Műgyűjtő, 1973/4. sz. 45. l.

állam rendelkezései döntötték el: 1938-ban minden orosz-ortodox egyházi tulajdont elkoboztak azzal, hogy átadják Berlin és Németország orosz-ortodox püspökségének. Ez ahhoz a monarchisztikus irányzatú, úgynevezett „orosz-ortodox külföldi egyházhoz" tartozott, amelyet sem a moszkvai, sem a konstantinápolyi görögkeleti ökumenikus pátriárka nem ismert el a mai napig. Stefirtza esperes halála után a „külföldi egyház" mint telekkönyvszerinti tulajdonos követelésekkel lépett fel a haszonélvezőkkel — a törvények értelmében a moszkvai pátriárkához tartozó, magát ażonban sokkal inkább a polgári beállítottságú orosz-ortodox párizsi pátriárkának alárendelő baden-badeni egyházközösséggel — szemben.

Akárhogy is végződik a vita, csak azt kívánhatjuk, hogy a változatos európai évszázad történelmét visszatükröző orosz-görögkeleti templom a jövőben ugyanazt a szerepet töltse be, mint amelyet az ötven éves évfordulón: még nagyobb missziót, mint abban az időben, mikor kevesek építtették kevesek számára. (A tanulmány németországi megjelenése óta az egyházközség elveszítette a pert. *Szerk.)*

Megjelent: Badische Heimat, 1982, 415—428.
Fordította: Pálos Emese

Papiler 8 (1993)

MATTYASOVSZKY ZSOLNAY TAMÁS

ADALÉKOK A ZSOLNAY DÍSZÍTŐ ÉPÜLETKERÁMIA KUTATÁSÁHOZ

Zsolnay

Az épületszobrászat, a díszítő épületkerámia a művészettörténészek és az építészettörténészek részéről ma még feltáratlan terület. Ezen hiány kis mérvű pótlására nem rég jelent meg egy gazdag adatgyűjtemény a budapesti eklektikus épületszobrászatról[1], amely szobrászonkénti csoportosításban több mint 300 épület építtetőjét, építészét, építőmesterét, kőfaragóját, színesüveg- és mozaikkészítőjét, valamint a díszítő elemek rövid ismertetését, jellemzését közli. Az adatok túlnyomórészt a korabeli sajtó ismertetőiből származnak, amelyek egyes esetekben csak következtetést tesznek lehetővé. Déry Attila több esetben a pécsi Zsolnay gyárban készült terrakotta és majolika díszítő épületkerámiákat Marhenkének[2] és más-más — nem gyári — szobrásznak tulajdonítja. A szerző munkája folyamán nem vette figyelembe a Zsolnay gyár épületkerámia-termékeire vonatkozó dokumentumait: a „terrakotta" (fazon) könyveket, mintalapokat és a gyár levelezését.

A rendelkezésemre álló dokumentumok segítségével megkísérelem felhívni a figyelmet a téma rendszeres kutatásának szükségességére.

Mattyasovszky Zsolnay Margit — édesanyja, Zsolnay Teréz[3] visszaemlékezései[4] alapján — egy esetben említi, hogy a gipszmodellek egy részét nem a gyári szobrász készítette: „A burgenlandi máriafalvi (Mariasdorf) templom restaurálása alkalmával Steindl Imre tervei szerint készült a pécsi gyárban az oltár, a szószék és a keresztelőkút". Az oltárhoz „a madonnát a kisdeddel, valamint a szenteket, evangelistákat Petrides[5] mintázta, az architektonikus díszek modelljét a gyár egy Rottermund nürnbergi szobrásznál rendelte meg".[6]

Zsolnay Teréz említett visszaemlékezése az 1885. évi Országos Általános Kiállítás Műcsarnokára vonatkozóan — amelyet M. Zs. Margit nem vett át — a következőket tartalmazza: „Marchenke is szenvedélyesen pályázott ezen munka kivitelezésére, és úgy látszik, hogy az építész vagy a bizottság

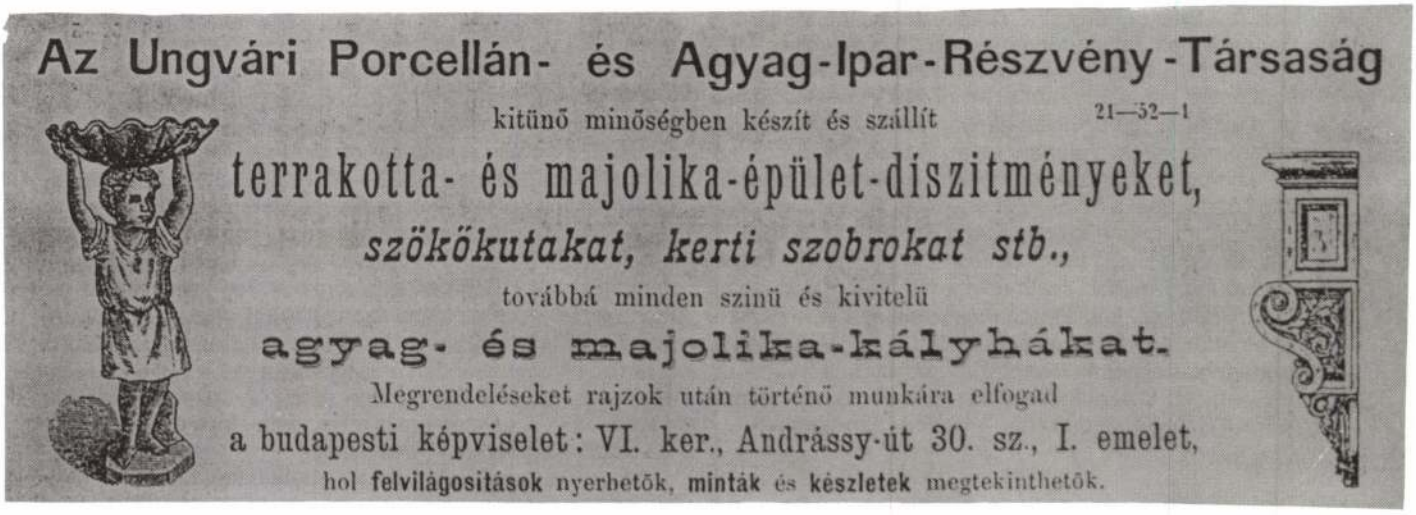

1. Az Ungvári Porcellán- és Agyag-Ipar Részvénytársaság hirdetése (Építő Ipar 1890. 5. szám, 50.)

Művei a templom falán Jézus életét ábrázolják. A déli oldalon a Születés, a Bemutatás a templomban, aztán nyugaton a Megkeresztelés, a Keresztrefeszítés a bejárati ajtó felett és mellette Krisztus a pokol tornácán, ezt követi északon a Feltámadás és a Találkozás az apostolokkal jelenete. Fönt a központi kupola négy sarkában az evangelisták alakjai vannak. Az oszlopok és az oltárrész előtti ív képei az épp trónra került XIII. Leo pápát (segítője volt a keleti egyházzal való egyesülési törekvéseknek), az apostolként tisztelt Vlagyimir herceget (az orosz egyház alapítója), Mária Magdolnát, Szent Zsófiát, Olgát, Anasztáziát, a nemzeti szenteket — Alexander Nyevszkijt és Szergej Radonyeszkijt —, valamint Máriát és a gyermek Jézust ábrázolják. Az ezektől az akadémikusan visszafogott színvilágú képektől szabadon maradt felületeket és sarkokat népi motívumokkal díszítették; ez alapjában véve az egész templom belső hangulatát meghatározza, és az öt masszív, nagy bronzcsillár fényénél az igazi orosz mesevilág varázsa tárul elénk.

Egy keleti templom különös hatását a szentély kialakítása adja, amely egy kicsit magasabban fekszik és az ikonosztázzal választják el a templom többi részétől. A középső „császárkapun" keresztül csak a pap közlekedhet, aki időnként ide húzódik vissza, hogy a szertartás alatt a jelenlevőkben várakozással teli érzést keltsen. Ellentétben a nyugati templomokkal, ahol minden figyelem közvetlenül az oltár felé irányul, itt az ikonosztáz leköti a figyelmet, és oly fontos szerepet tölt be a templomban, mint egy színpadi díszlet a híveihez lépő pap mögött. A kis oszlopokkal és ívekkel dekoratívan díszített oltárfal itt márványból készült, Vilmos herceg feleségének adományaként. A központi kapun, Gagarin herceg alapítványaként, a Gyümölcsoltó Boldogasszony és a négy evangélista képe található, a két oldalkapun Mihály és Gábriel arkangyalok. A kapuk között az Istenanya és az Üdvözítő ikonjait helyezték el.

Az ikonosztázt szintén Gagarin herceg tervezte, a kivitelező a baden-badeni Luigi Broggi szobrász volt. A művész 1849-ben Clivióban született, Como megyében. 27 évesen feleségül vette egy kőműves leányát, és a Friedhof-Weinberg utcai házában üzletet, és Tribergben egy leányvállalatot nyitott. Annyira eladósodott, hogy 1889 körül elárverezték házát, valószínűleg házassága is tönkrement, és aztán lassan elmaradoztak Broggiról a hírek. De az ikonosztáznál is hatásosabb, jelzett művei még állnak a központi temetőben. A legkitűnőbb Ala Ponzoni őrgrófnő sírköve (a milánói hölgy Baden-Badenben élt és halt meg). Luigi a 19. században Milánóban működő, jól ismert művészdinasztia tagja volt.

Végül belépünk az oltártérbe, amelynek falai stilizált pálmákkal díszítettek, és ez olyan benyomást kelt, mintha a paradicsomban lennénk. Valóban: az arany császárkapu kinyitásánál szimbolikus összeköttetésnek kell kialakulnia az ég és a föld között, ahol a hívek egybegyűltek. A terem közepén áll az oltárasztal, rajta a szentségtartó. A bársonyból, brokátból vagy selyemből való terítőt az ünnepnapok szerint cserélik. A hátsó falon további festmények láthatók: Krisztusnak, mint pantokrátornak különleges megformálása és az Ószövetség prófétái, akik az ikonosztáz fölött is láthatók. Alattuk egy szabadon értelmezett másolat látható az Utolsó vacsoráról, amely egy 12. századi, Oroszország legrégibb templomában, a kijevi Szófia-katedrálisban lévő kép után született.

Egy évszázad változásai

Mikor a baden-badeni orosz közösség az új, szép templomban újra és újra zavartalanul összegyűlhetett, a rendkívüli bizottság egyedüli feladata már csak az lehetett, hogy önmagát feloszlatja. 1884-ben, májusban felállították a gyülekezet 16 pontból álló szabályzatát. Az alapszabályokkal többek között azt határozták meg, hogy a templom továbbra is Vilmos badeni herceg feleségének védnöksége alatt marad, hogy az egyházi elöljárót a hazai orosz közösségből kell választani, és a templom belső díszítésének meg kell maradnia. 1893-ban aztán tisztázták a várossal a tulajdonviszonyokat: 10 ezer márka kártérítés ellenében a védnöknő megkapta a korlátlan tulajdonjogot, amelyet aztán az oroszországi szinódus kezelésére bíztak.

A templom fennállásának első évtizedében nyolc házasságot, hat keresztelést és 24 temetést jegyeztek be az anyakönyvbe. Az utóbbiak között szerepel Izmajlov pópa és az akkori presbiter, Barbara Gagarin. A nagy műveltségű arisztokrata hölgy a hazájától való hosszú távollét miatt különösen hajlamos volt a hazafias érzésekre, és közeli kapcsolatban maradt Oroszországgal. Választott hazájának is jót tett a cári hatalom felső rétegével kialakult számos kapcsolata. Nyitottságával és praktikus gondolkodásával az egész építkezés lelke lett, és súlyosbodó betegsége ellenére továbbra is az egyházközség képviselője maradt.

Röviddel az I. világháború kitörése előtt, 1914. február 16-án helyezték el a védnöknő földi maradványait a templom kriptájában. Ebből az alkalomból a kriptát mozaikfallal díszítették, melyet Max Laeuger (1864—1951) festő, építész, kertépítő és kerámikus művésznél rendeltek meg. Hat évvel később aztán Tatjana Gagarint is ide temették el, aki 1920. március 24-én halt meg az Augustusplatz 1. számú házban, ahol már fél évszázada tartózkodott. Ő volt az utolsó képviselője ennek az előkelő orosz társadalmi körnek, amely kezdettől fogva rányomta bélyegét Baden-Baden klasszikus korszakára. Földi maradványait ideiglenesen a baden-badeni templomban helyezték el, hogy aztán később a fejedelmi ház kriptájába szállítsák át. A gyökeresen megváltozott időkre, és a messzire kalandozó, de reménytelenséggé vált reményekre jellemző, hogy Tatjana Gagarin még ma is ugyanabban a sírboltban nyugszik Baden-Badenben.

Az orosz közösségben ezekben az években figyelemre méltó növekedés tapasztalható. De nyugalom helyett egzaltált arccal ült a kb. 250 hívő a templomban. Az 1921-ben kinevezett új pap, aki korábban hadifogoly volt, elsősorban azért imádkozott, hogy „hazájuk szabaduljon meg az istentelenektől" és bárányainak halvány reménysugárt szeretett volna mutatni, hogy egyszer, a boldog jövőben, megadatik talán nekik, hogy viszontlássák hazájukat. De mivel ez a jövő várat magára, miközben tombolt az infláció, egyre csökkent az itt lévő emigránsok száma. A pap mégis maradt: éppen 58 évig szolgálta Istent e templom falai között, és megpróbálta a városban már alig észlelhető orosz hagyományok ébrentartását. Michael Stefirtza (1883—1979) Besszarábiában született román volt, akit 1909-ben Ogyesszában szenteltek pappá, és végül a baden-badeni gyülekezet pópája lett. Ugyanakkor Baden és Württemberg tartomány orosz-ortodox egyházának gondnoka volt. 1926-ban a görögkeleti-román templom, az úgynevezett Stourtza-kápolna papja is lett, ahol nyugdíjba vonulásáig, 1968-ig szolgált. 1928-ban esperes lett. Lélekben az utolsó pillanatig rendkívül fiatal volt, agg kora ellenére emlékeit a maguk eredetiségében adta elő, így már életében legendává vált, és még ma is intenzíven élnek ezek a legendák Baden-Badenben — nem csak az egyházi közösségben.

Az egy fél évszázadon át általa betöltött papi hivatal megüresedése összekuszálta a templom körüli világtörténelmi szálakat: az egykori védnöknő tulajdonjogát ugyanis 1905-ben átruházta a cári-orosz államra, amelynek jogát aztán a Szovjetunió, mint jogutód követelte — az 1922 óta önállóvá vált badeni orosz közösséggel szemben. A vitát aztán a náci

MARHENKE VILMOS
szobrász
MŰIPAR-MŰHELYEI
BUDAPEST
VII., rózsa-utcza 20. X., ó-hegy 8181.

Ajánlja magát a t. cz. építészek, építőmesterek és építtető közönségnek szobrász-díszítési munkák előállítására különféle anyagban, u. m. kő, gypsz, terracotta, majolika és fában, minden stylirányban, úgy gazdag választékú minta-gyűjteménye, valamint külön rajzok után a legizlésesebb kivitelben.

Az eddig előállított számos munkák közül a következő budapesti épületek legyenek említve: Lloyd és tőzsde, új városháza, egyetemi könyvtár, műcsarnok, Weninger-féle nyaraló, vadászkürt-szálloda, m. k. állatorvosi tanintézet, m. k. operaház, lipótvárosi bazilika, m. k. államvasutak nyugdíjintézete, új kórház, Károlyi M. grófnő palotája, »Lancière« biztosító intézet, magyar országos bank stb.

2. Marhenke Vilmos hirdetése az 1885. évi Budapesti Országos Általános Kiállítás katalógusában

révén egyezség jött létre, mert Marchenke szállítja az építész tervei szerint a modelleket a terrakották számára, és ezért atyánktól (Zsolnay Vilmostól) 995.- forintot kap". Ugyanekkor a Terrakotta-könyv szerint egyes szobrokat a gyárban dolgozó Petrides János szobrász mintázott.

Zsolnay Teréz visszaemlékezésében apja 1885-ben írt egyik levelének ismertetésében olvasható: „április 11-én kelt levelében atyánk írja Miklósnak[7], hogy Stróbl-nál volt a szfinxek miatt, amelyeket Feszler szeretne. Strobl ezeket nem becsüli sokra, nem tartja jónak és a modelleket lomtárából darabonként 100.- forintért átadná". Ezek szerint Zsolnay Vilmos Stróbl Alajostól is vett gipszmodelleket sokszorosítás céljára.

Nikelszky Géza[8] megemlíti, hogy „... pirogránitból készült ... az Országház (Steindl) kerámia kiképzése: színes oszlopok, szobrok (11 szobrász 88 műve) ..."[9]. De nem említi meg a szobrászok nevét és műveit és azt sem, hogy az udvari felület díszítésére szállított a gyár pirogránit díszítő elemeket, és ezek gipszmodelljeit Marhenke készítette a gyár számára.[10]

Érdekes, hogy az említett esetek nem hívták fel a Zsolnay gyár történetével foglalkozók figyelmét arra, hogy a gyár szobrászai, formázói mellett nem gyári alkalmazású szobrászok munkái is sokszorosításra kerültek a pécsi gyárban.

3. Oroszlánfejes medailonos sarokdísz és oszlopfők, Budapest, VIII. Múzeum körút 6—8.

Figyelemre méltó körülmény, hogy terrakotta épületkerámia díszítő elemeket a Zsolnay gyáron kívül mások is gyártottak. Egyrészt több téglagyárban készült terrakotta díszítő épületelem (pl. Lechner-féle Téglagyár), másrészt az *1. képen* látható hirdetés szerint az „Ungvári Porcellán és Agyag-Ipar Részvénytársaság" is készített terrakotta és majolika épületdíszítményeket, szökőkutakat, kerti szobrokat.[11] A *2. képen* látható hirdetést Marhenke Vilmos tette közzé, „... ajánlja magát ... szobrász-díszítési munkák előállítására különféle anyagban, u. m. kő, gypsz, terrakotta, majolika és fában ... legízlésesebb kivitelben".[12] Déry Attila szerint Langer Ignác[13] is kísérletezett egyedi kerámia szobrok és domborműves díszek készítésével. Déry szerint Langer készítette Budapesten a Baross u. 27. szám alatti Szülészeti Klinika kapuja feletti timpanon leveles díszítésébe helyezett évszámos (1895) címerpajzsot, valamint pl. a Honvéd u. 10. szám alatti egykori Pallas Nyomda (1895) növényi motívumos kerámia betétmezőit a homlokzaton.

Déry Attila a téma feldolgozása során elsősorban két újság, a „Bauzeitung für Ungarn" és az „Építési (Építő) Ipar"

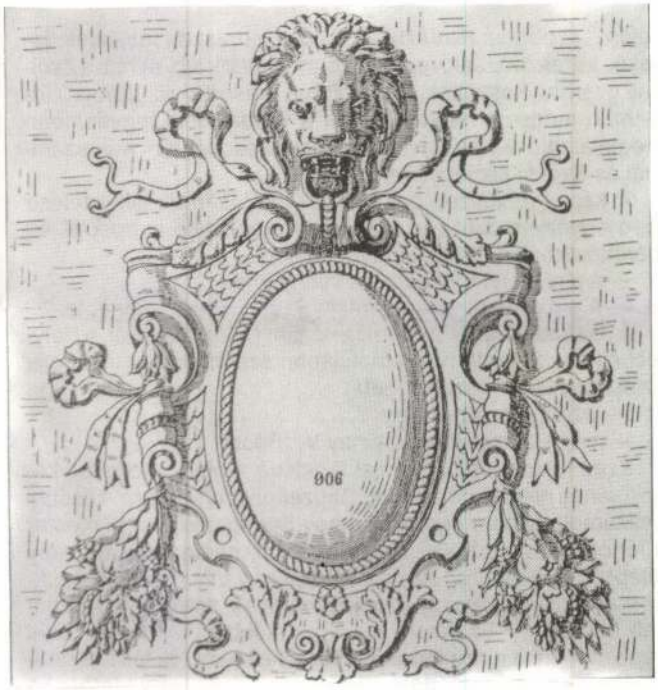

4. Oroszlánfejes medailonos sarokdísz a Zsolnay Mintakönyv 14. lapjáról

közleményeire támaszkodott. Az említett folyóiratok az épületek ismertetéseinél — az építkezéseken résztvevőkről — nem minden esetben közölnek részletes adatokat, ezért egyes esetekben a szobrászok alkotásaira, a kerámia díszítő elemek tervezőjére csak következtetni lehet.

A tervező, az alkotó és a kivitelező kérdése azért érdekes, mert van olyan szobor, amelyen megtalálható a művész kézjele, és ugyanekkor a szobor legalább két példányban készült. Nagy Virgil a budapesti belvárosi pélébániatemplom Steindl Imre által tervezett főoltárát részletesen ismerteti: „az oltár Szt. István, Szt. László, Szt. Erzsébet és Szt. Margit, Maria assumpta szobrait, valamint a predellán lévő négy domborművet Szécsi Antal[14] szobrász mintázta. Az oltáron lévő Péter és Pál apostol szobrait, Jézus alakját és az angyalokat Lantay

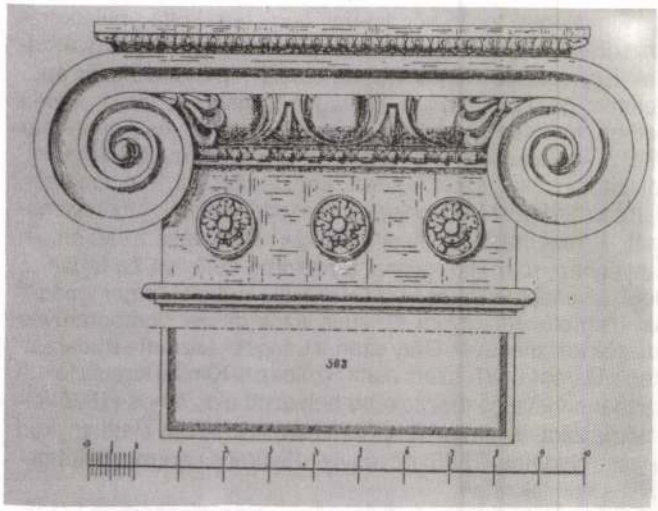

5. Ion-oszlopfő a Zsolnay Mintakönyv 19. lapjáról

Lajos[15] szobrász mintázta. A többi szobrászati részletek, levelek, keresztrózsák, rozetták, oromvirágok stb. mintái a Zsolnay gyárban készültek."[16] Az oltár a második világháború folyamán megsemmisült. Pécsett a Bártfa utcai templomban megtalálható a Szt. István szobor másodpéldánya évszámmal és Szécsi kézjegyével.

A képzőművészeti palota, az új Műcsarnok ismertetése még egyértelműbb: „az építésben sok kiváló iparosunk és iparintézetünk vett részt, nevezetesen ...

— a pirogránit munkát: Zsolnay Vilmos ...

— A pirogránit munka mintáit: Szabó Antal"[17] végezte.[18]

A „Bauzeitung für Ungarn" a József Műegyetemről, a Polytechnikumról szóló beszámolójában szakmánként felsorolja az építkezésen résztvevőket:

„— szobrász: Marhenke V. ...

— majolika munkák: Zsolnay V. (Pécs) ..."[19]

Ezen felsorolás nem teszi lehetővé a gipsz modellek készítőjének megállapítását. A „Bauzeitung für Ungarn" későbbi beszámolójában megemlítik, hogy Seenger kőfaragó mester a főhomlokzat, a triesti Sklamini & Co. pedig a műmárvány főlépcső kivitelezője, és a „pécsi Zsolnay Vilmos úr terrakotta és majolika munkája olyan teljesítmények, amelyeknek párját kell keresni".[20] Ezekben az ismertetőkben Marhenke által végzett munka nincs megemlítve. A beszámolók félrevezetően értelmezhető ismertetései következtében Déry Marhenke

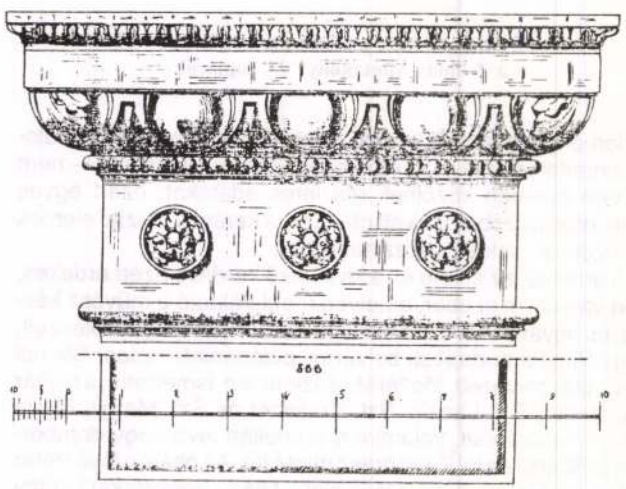

6. Oszlopfő a Zsolnay Mintakönyv 21. lapjáról

7. A loggiát díszítő váza és posztamense a Zsolnay Mintakönyv 58. oldaláról

Vilmos munkájának tulajdonítja a Múzeum körút 6—8. sz. alatti épület díszítő elemeinek egy részét. Az épület adatainak ismeretében a szerző közli, hogy „Marhenke Zsolnay Vilmossal együtt, ismeretlen munkamegosztásban készítette az épület díszeit", továbbá a 25. ábra szövegében „sarokdísz kerámia tagozatok között (Marhenke Vilmos)" és a 26. ábra szövegében „ívzúg szoborpár (Zsolnay gyár) Marhenke kerámia tagozatai között szerepel".

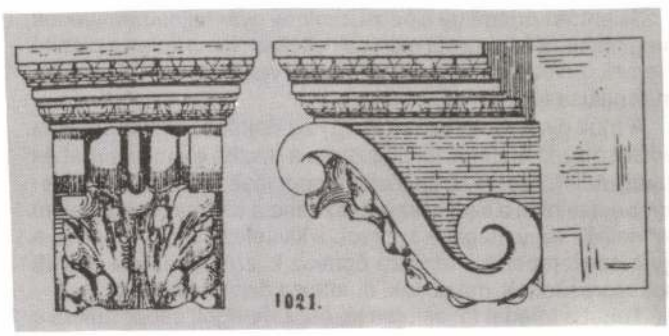

8. Gyám a Zsolnay Mintakönyv 30. lapjáról

Ney Béla „A József-műegyetemi építkezés és a Zsolnay gyár" című beszámolójában[21] közli, hogy a József Műegyetemen „a külső architektúra nemcsak méltónak, hanem bizonyos értelemben eredetinek is ígérkezik, mert concepciójában a fősúly a szín hatásra van fektetve, s anyagának legnagyobb része színes sajtolt téglából áll, megfelelő terrakotta és majolica díszítésekkel. Az utóbb említett díszítő műveket Zsolnay Vilmos pécsi, legelsőrangú majolica gyárunk fogja szállítani, a kinek gyárát a vallás és közoktatási miniszter úr megbízásából, az építésvezetőség tajgai a múlt hetekben meglátogatták éppen azon célból, hogy tapasztalás útján szerezzenek meggyőződést a gyár termelési képességéről: s nem habozunk kimondani, hogy látogatásukból a legteljesebb megnyugvást merítették, mert habár a nevezett gyár eddig inkább a kisipar terén mozgott, a mennyiben legnagyobb részt Európa szerte ismert és kedvelt edény-neműi gyártásval volt elfoglalva s az építési iparral kisebb mérvű kísérleteket tett, de mind művészeti, mind gyártási képessége oly magas fokon áll a fejlettségnek, a mely teljes biztosítéko nyújt arra nézve, hogy nagyobb szabású építési alkatrészek létesítésének föladatát is a legkielégítőbb eredménnyel fogja megoldani. Ha a gyárat a vallás és közoktatásügyi minisztérium részéről nyújtott ezen alkalom a tett nagykiterjedésű rendelés által sikerülni fog az építési iparnak is megnyerni, az igazán nagyszabású működés terére vezetni, ezáltal a műiparnak újból egy hálás ágazata lesz hazánkban meghonosítható úgy, hogy hasonló termékekért sem leszünk többé kénytelenek a külföldhöz fordulni...".

Steindl Imre pécsi látogatását Zsolnay Teréz is megemlíti. Steindl Imrének nagyon tetszett a királyi árkádok kazettás mennyezete, és ezért elhatározta, hogy a tégla homlokzatú épületet színes majolikamázas terrakottával díszíti, és 1881. június hó elején Pécsett volt elgondolása ismertetése céljából. Továbbá, hogy Zsolnay Vilmos június 9-én igen kedvező feltételek mellett megkapta a Polytechnikum majolika rendelését. Ezért a luxus- és használati tárgyak gyártásánál kifejtett megfeszített munka mellett még egy nagyszabású terrakotta rendelésnek kellett eleget tenni.[22] „A júniusban kézhezvett megbízás alapján a nagy figurákat az ablakzúgok számára és a portré domborműveket Klein Árminnak[23], a bécsi Iparművészeti Főiskola volt növendékének kellett megmintáznia. Klein monumentális felfogással oldotta meg feladatát. Ez volt sajnos az első és utolsó nagyméretű munkája. A nagy figurák teljes egészében, az ornamenseknek csak egy része lett majolika mázzal bevonva. Míg az előző évben Kleinnel együtt négy mintázó (modellőr) volt, ezzel szemben a bérlista szerint már hét mintázó volt és ezzel a terrakotta műhelyben is nagy volt a tevékenység."[24] Zsolnay Teréz szerint az ablakzúg figurák több példányban készültek, és többek között a kémia, vasútépítés, fizika, hajóépítés, mechanika stb. tudományokat jelképezik. Egy ablakzúg szoborpár még ma is díszíti a gyár területén lévő volt Sikorski lakás, a későbbi napközi otthon, bejáratát.[25]

Klein a Polytechnikum számára „medailonos frizeket" is készített, amelyek a Polytechnikum épülete északi udvarának falán vannak elhelyezve, 3—3 friz a keleti és a nyugati oldalon, ezek közül Leonardo da Vinci, I. Newton, J. Watt és Stephenson domborműveinek másodpéldányai ma is megtalálhatók a gyárban a volt tanonciskola helyén épült üzemépület falán is.[26]

Zsolnay Teréz megemlít még két gazdagon aranyozott címert is (amelyeket a pavilonépület két bejárata felett helyeztek el, a címert sajnos leverték) és a loggia számára posztamenssel egy nagy váza szállítását. A váza másodpéldánya Pécsett a gyári iroda előtti lépcsőnél áll.[27]

1881 novemberében és decemberében történt az első két tétel szállítása a Polytechnikum számára. A decemberi szállítmány 18 db ablakzúg figurát tartalmazott. Zsolnay Teréz visszaemlékezéséből, a számlák és egyéb gyári feljegyzések hiányos kigyűjtése következtében, hiányzik az 1881. évi, valamint az 1882. év januári és az első februári szállítás mennyiségi adata. Az 1882. évi szállítások Zsolnay Teréz feljegyzése alapján:

Február, második tétel	— láda		797 db
április	154	-"-	2665 -"-
május	103	-"-	1074 -"-
június	25	-"-	238 -"-
július	29	-"-	559 -"-
Összesen:			5323 db

Bizonyos, hogy a feljegyzés alapján megállapítható 5323 darabnál több mázas és mázatlan terrakotta készült a pécsi gyárban a József Műegyetem számára.

Ezek után nem valószínű, hogy az épület homlokzatát díszítő kerámia elemek egy részét Marhenke szállította volna. A Ney Béla[29] által említett bizottság csak a pécsi gyárat látogatta meg, és nem történik említés, utalás Marhenke munkásságára. Végül a Déry tanulmányában közölt fényképekről — helyszíni szemle és a pécsi gyár litografált fazonkönyve[30] segítségével megállapítható, hogy

— az oroszlánfejes, medailonos sarokdísz *(3—4. kép)*, fazonszáma: 906;
— a sarokdísz mellett jobboldalt lévő ion-oszlopfő *(3., 5. kép)*, fazonszáma: 363;

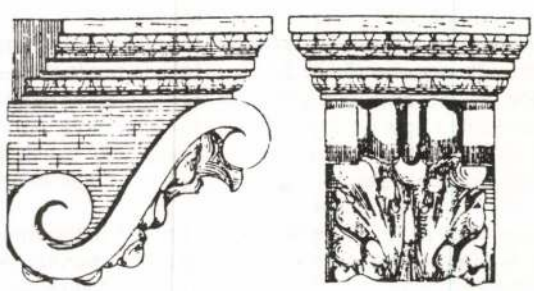

9. Gyám a Zsolnay Mintakönyv 30. lapjáról

10. A Budapest, VIII. Múzeum körút 6—8. pavilonépületének bejáratát díszítő konzol

— a sarokdísz mellett baloldalt lévő oszlopfő *(3., 6. kép)*, fazonszáma: 566;
— a loggiát díszítő váza és posztamense *(7. kép)*, fazonszáma: 579 és 580;
— az oroszlánfejes medailonos sarokdísz feletti gyám *(8. kép)*, fazonszáma: 1021;
— az első emeleti párkányzat alatti konzolok *(9. kép)*, fazonszámuk: 992;
— az ívzúgok figurái mellett lévő ion-oszlopfők *(5. kép)*, fazonszámuk szintén: 363;
— a pavilon bejárata mellett lévő konzolok *(10—11. kép)*, fazonszámuk: 907 — a pécsi gyár termékei.

Összefoglalóan, a rendelkezésre álló anyag szerint a Polytechnikum építkezéséhez 5000 darabnál több kerámiaelemet, medailonos táblákat és párkányokat, az oszlopok közötti szimbolikus táblákat, nagy reneszánsz vázát talapzattal, portré domborműveket, két címert a pécsi Zsolnay gyár szállított. Egyes díszítő kerámia elemek a gyár kurrens — mintakönyvében ajánlott — termékei voltak.

Az biztos, hogy az allakzúg figurák és a portré domborművek Klein Ármin tervei szerint készültek és az ő munkái. Az egyéb épületdíszítő kerámia elemeket a gyár szállította és arra sehol sincs utalás, hogy azok gipszmodelljeit Marhenke Vilmos készítette volna; különösen az szól ez ellen, hogy ezek rajzának nagy része megtalálható a pécsi gyár litografált mintakönyvében.

Jelentős körülmény a pécsi Zsolnay gyár teljesítményének megítélésénél, hogy ma még sok esetben ismeretlen a díszítő elemek tervezője. Téves megítélésre vezethet csupán az elemek stílusa alapján dönteni.

A múlt gyakorlata az volt, hogy az építész megtervezte az épület díszítő elemeit, kiválasztotta a díszítő elem anyagát és elkészítőjét; a tervező építész elgondolása, útmutatása figyelembevételével a szobrász elkészítette a szobor, díszítő elem modelljét, vagy magát a szobrot; a kivitelező szakemberek, a gyár szakemberei a tervező építész közreműködése mellett sokszorosították, mázazták, égették a díszítő elemeket.

Tehát a feladat teljesítése jól összehangolt csoportmunka volt. Ezért felmerül a kérdés: Kié a nagyobb érdem? Az érdem egyrészt a díszítést tervező építészé; másrészt a tervező szerinti gipszmodellt elkészítő szobrászé; harmadrészt a gipszmodell alapján a díszítő elemeket elkészítő dolgozóé, vagyis a pécsi Zsolnay gyáré.

Az épületkerámiai alkotások jövőbeni felméréséhez, művészi értékeléséhez, megőrzéséhez a művészettörténész, az építész és a keramikus jól összehangolt munkája szükséges, hogy az irattári, irodalmi adatokat felkutassák, és ezek ismeretében a díszítő épületkerámiai elemek alkotójának megállapítása, művészi értékelése a valóságnak megfeleljen, és a díszítő épületkerámia elemek a jövő számára megmenthetők legyenek.

JEGYZETEK

1. *Déry Attila:* Budapest eklektikus épületszobrászata. (Művészettörténet — Műemlékvédelem I.) Országos Műemléki Felügyelőség, Bp. 1991.
2. Marhenke Vilmos (1842—1915) szobrász, nevét Marchenkének is írták.
3. Zsolnay Teréz (1854—1944) Zsolnay Vilmos leánya.
4. Zsolnay Teréz visszaemlékezése, kézirat.

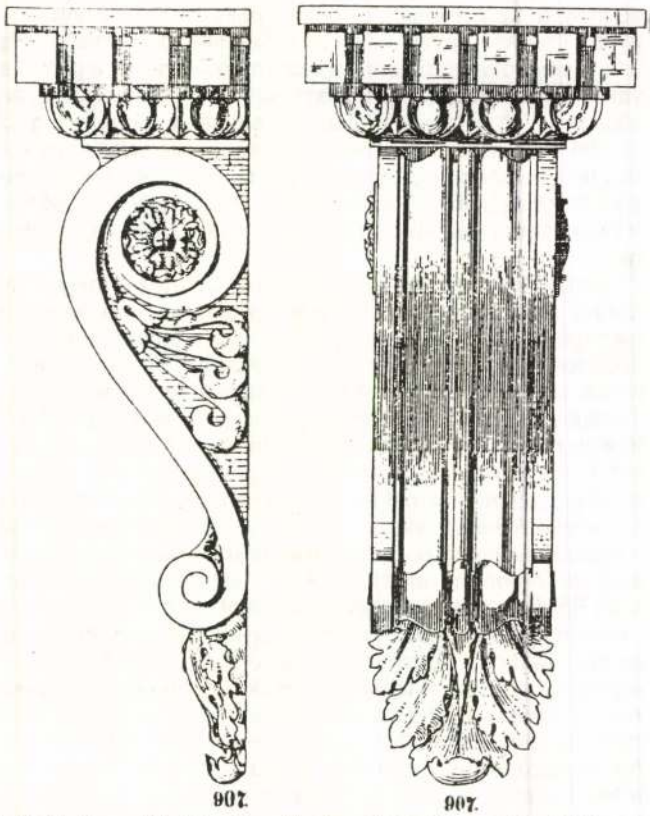

11. A 10. képen látható gyám a Zsolnay Mintakönyv 30. lapjáról

5. Petrides János szobrászművész, keramikus, a pécsi gyárban dolgozott 1884—1888 között.
6. *Zsolnay Teréz és M. Zsolnay Margit:* Zsolnay. A gyár és a család története 1863—1948. Corvina, 1974.
7. Zsolnay Miklós (1857—1922), Zsolnay Vilmos fia.
8. Nikelszky Géza (1877—1966) tervező festő, iparművész, a pécsi gyárban dolgozott 1899 és 1951 között.
9. *Nikelszky Géza:* A Zsolnay-gyár művészete. Pécs mj. Város Tanácsa VB. Művelődési Osztálya, Pécs, 1959.
10. *Steinhausz László:* Kapitélék és képszékek (fries) majolikából az országház épületén. Építő Ipar 1894. 7. szám.
11. — : Építő Ipar 1890. 5. szám.
12. *Mudrony Soma:* Az 1885. évi Budapesti Országos Általános Kiállítás Katalógusa. Budapest, Pesti könyvnyomda Rt. 1885.
13. Langer Ignác (1857—1927) épületszobrász.
14. Szécsi (Scheftsik) Antal (1856—1904) szobrász.
15. Lantay Lajos (1861—?) szobrász.
16. *Nagy Virgil:* A budapesti belvárosi plebániatemplom új főoltára. Építő Ipar 1894. 1., 2. szám.
17. *Szabó Antal* (1853—1939) szobrász.
18. — : A képzőművészeti palota (Az új műcsarnok). Építő Ipar, 1896. 19. szám.
19. — : Das neue k. u. Josefs-Polytechnikum in Budapest. Bauzeitung für Ungarn 1882. 31. szám.
20. *A. Hell:* Das neu k. u. Josefs-Polytechnikum in Budapest. Bauzeitung für Ungarn 1882. 35. szám.
21. *Ney Béla:* A József-műegyetemi építkezés és a Zsolnay-gyár. Az Építési Ipar, 1881. 27. szám
22. L. a 4. és 6. jegyzetben i. m.
23. Klein Ármin szobrászművész, a gyárban dolgozott 1874 és 1883 között.
24. L. a 4. és 6. jegyzetben i. m.
25. L. 9. jegyzetben i. m.
26. L. a 4. és 9. jegyzetben i. m.
27. L. 4. jegyzetben i. m.
28. L. 4. jegyzetben i. m.
29. L. 21. jegyzetben i. m.
30. — : Zsolnay-féle gyárak Pécsett (mintakönyv). Reisser Ágoton könyvnyomdája, Bécs. (évszám nélkül).

1992

A 3. és a 10. kép a szerző felvétele

DERY ATTILA

ÉSZREVÉTELEIM MATTYASOVSZKY ZSOLNAY TAMÁS ÍRÁSÁHOZ

Köszönöm Mattyasovszky Zsolnay Tamás hozzászólását könyvemhez. A 19. század vége, 20. század eleje egyenetlenül feldogozott korszak a magyar művészet történetében. Minden adat, adalék, helyreigazítás fontos. Állásfoglalásával „a téma rendszeres kutatásának szükségességét" illetően tökéletesen egyetértek.

Néhány megjegyzést azonban szeretnék hozzáfűzni írásához — nem vita, hanem az adatok pontosításának szándékával.

Általában:

— Az épületdíszek alkotóinak azonosításában valóban elsősorban a „Bauzeitung für Ungarn" és az „Építő Ipar" c. folyóiratokra támaszkodtam. Mindkét folyóirat közölt épületleírásokat, a kivitelezők névsorával együtt. A Bauzeitung ... „Locale Bau-Notizen" rovatában folyamatosan tudósította olvasóit az éppen folyó fővárosi építkezésekről. Eme írások fizetett hirdetéseknek tekinthetők. Nehezen hihető, hogy egy épület kivitelezői között ismételten említsenek valakit, aki a munkában nem vett részt.

— Szándékosan nem közöltem következetesen a szobrok anyagát. Sok olyan épületdísszel — negyedik emeleti konzolon álló, vakolt figurával, stb. — találkoztam, amelyről nem lehetett megállapítani, miből készült.

— A szobrok — különösen a sokszorosítható kerámia szobrok — gyakran készültek több példányban. Ezek sorsát ma már lehetetlen kikutatni. Jó példa erre a balatonfüredi Jókai-villa kertjében álló Flóra-szobor, amely a Budapest, V. Nagy S. u. 6., illetve Váci u. 79. sz. alatti épületek díszének ikertestvére. Vajon még több példányban létezik?

— Igaza van Mattyasovszky Zsolnay Tamásnak abban, hogy nagyobb feladatok általában csoportmunkában készültek. E tény nem is teszi lehetővé minden esetben, hogy az alkotókat azonosíthassuk, illetve határvonalat húzzunk egyes, hasonló feladatot vállaló kivitelezők között. Az egyik kritikus kérdés éppen egyes kerámiadíszek szerzősége. A fővárosi épületkerámia-anyag áttekintése alapján, úgy gondolom, hogy az 1870-es, 1880-as években a képzett szobrász Marhenke és Zsolnay Vilmos kapcsolata sokkal szorosabb volt, mint ahogy azt ma adatokkal bizonyíthatjuk.

— Az a tény, hogy valamely kerámiagyár, bronzöntő-, kőfaragó-, vagy fémkikészítő-műhely legyártotta egy művész mintáit, nem jelent közreműködést az alkotásban. E kivitelezők nevét fel sem jegyzi a művészettörténet.[1] E megállapítás természetesen nem vonatkozik azokra az épületdíszekre, amelyeket a Zsolnay gyár saját tervezőivel készíttetett, tehát a cég „szellemi tulajdonát" képezték.

Konkrétan:

— Jó lenne értelmezni Zsolnay Teréz idézett, 1885-ös levelét, Stróbl Alajos szfinx-szobrairól. Hogy értsük azt, hogy „... amelyeket Feszler szeretne"? Feszler Leó meg akarta ezeket venni — és ha igen, mi célból? Ha ő akarta megvenni az említett szfinxeket, akkor miért kínálta Stróbl Zsolnay Vilmosnak?

— Az Országház szobrainak névsora több könyvben olvasható. (*Csányi—Birchbauer ..., Zámborszky ...*) Az alkotók végleges névsora — a szerződésekkel együtt — a Parlament terv és irattárában található meg.

— Az Ungvári Porcellán és Agyag-Ipar Rt. nem tudott betörni a budapesti építési vállalkozók közé.

— A Baross u. 27. sz. házzal kapcsolatban Langer Ignác közreműködésének mértékét kérdőjellel említettem.

— Magam is azt írom, hogy a Műcsarnok pirogránit munkáit „Szabó Antal készítette a Zsolnay-gyár számára". (*Déry* 13. oldal)

— A Múzeum krt. 6—8. sz. alatti egyetemi épülettel kapcsolatban kérem az adatközlő Mattyasovszky Zsolnay Tamás elnézését, hibás névírásomért. E ház díszeit valóban nem Klein *Miksa* (1847—1908), hanem Klein *Ármin* (1855—1883) készítette. (*Déry* 80. oldal) Az idézett forrásokat tekintve azonban kénytelen vagyok fenntartani Marhenke Vilmos részvételét az épület díszítésében, miként írtam, Zsolnay Vilmossal „ismeretlen munkamegosztásban". Könyvem ide vonatkozó képeinek aláírásaiban azonban valóban helyesebb lett volna Marhenke nevét kérdőjellel írnom.

Nagy szükség lenne egy, a Zsolnay-gyár munkásságát tisztázó monográfiára. Reméljük, idővel éppen Mattyasovszky Zsolnai Tamás tollából olvashatjuk.

JEGYZET

1. Kit érdekel, hogy például Senyei Károlynak, az egykori Kúriát (Budapest, V. Kossuth L. tér 12.) díszítő Trígáját — sőt, évtizedekkel később, a tönkrement Tríga másodpéldányát is — a Steiner testvérek kivitelezték, avagy Stróbl Alajos egykor ezen épületben állott — és azóta eltávolított — Justitia-szobrát a carrarai Triscornia-műhely faragta ki?

1992. november

MURÁDIN-BEYER KATALIN

PÁKEI LAJOS KÉZIRATOS ÖNÉLETÍRÁSA

Kolozsvár egykori főépítésze, Pákei Lajos* (1853—1921) nem tartozott a vallomásos alkotóművészek közé. Írásos hagyatéka néhány kőnyomatos sokszorosítású tankönyvet számlál, s a kor sajtójában is csak ritkán fedezhetjük föl aláírását egy-egy szakközlemény, közügyi állásfoglalás alatt. Ideje, s talán ráérzése sem volt az írásra. Attól kezdődően, hogy külföldi tanulmányai után 1880-ban szülővárosába hazatért, megszakítatlan munkában, újabb és újabb feladatok lelkiismeretes fölvállalásában teltek évei. Az erdélyi részekben úttörő feladatok megoldása várt rá: a polgárosodó Kolozsvár kommunális igényeinek alapszintű átgondolása és megépítése, az első szakszerű építészeti fölmérések és lejtmérések (azaz topográfiai ábrázolások), maga a sokirányú tervező-építőmunka, s nem utolsó sorban az erdélyi műszaki oktatás megszervezése. Örökös munkában — mint vallja — így élt egy életen át, s a zene és képzőművészetek szeretetén túl más szórakozásra, társadalmi kapcsolatépítésre ideje nem maradt.

Élete utolsó hónapjaiban fogott csak tollat, hogy „míg emlékében tarthatja", számot adjon pályájáról. Nem irodalmi igénnyel íródott ez a számvetés, mondatai néhol csiszolatlanok, rövidítései következetlenek, ám izgalmas mégis amit ír, mert kor- és pályarajz egysége bontakozik ki soraiból.

Negyven évig szolgálta Pákey Lajos Erdély fővárosának épülését. Mikor pályára lépett, még „pallér foglalatosság" volt az építészet, s amikor „fegyverdurranások között" (egy rajzára így jegyezte fel) a sodró történelmi idők kivetették kezéből mesterségének eszközeit, egy polgárosult nagyváros nézett elébe a meg nem sejthetett sorsnak. Hogy olyanná alakult a város, amilyennek maradandó polgári értékeiben ma is ismerjük, abban neki műlhatatlan érdemei vannak. Értékeket mentett meg azzal is, hogy összegyűjtötte, megsemmisülni nem hagyta a lebontott házak köveit, reneszánsz ajtóit, ablakait. Utolsó éveiben a város műemlékeinek fölmérési rajzait kívánta közzétenni. Kolozsvári háza, az egykori Majális utcában ma is álló villa, ahol Fadrusz János is vendégeskedett, a reneszánsz faragványok, feliratos kövek múzeumi lapidáriuma volt. Itt vetette papírra önéletrajzát, mely később, hagyatékának egyéb dokumentumaival a kolozsvári levéltárba került. A feljegyzések kelte: 1921. január 12. A műemlékrajzait kiadásra készítő Pákei Lajos ugyanaz év március 23-án hunyt el tüdőgyulladásban.

A forrásértékű, kéziratos önéletrajzot teljes terjedelmében (csupán betoldott jegyzetei összevonásával) bocsátom közlésre. Nem változtattam eredeti írásmódján sem. Szövegében csak a közérthetőséget zavaró egy-két bonyolult mondaton stilizáltam. Az Országos Műemléki Felügyelőség Magyar Építészeti Múzeumának 1983—1984-es Pákei Lajos kiállítása után e szöveg közreadásával kívánom a kutatók figyelmét a Pákei-életmű monografikusan még föl nem tárt értékeire fölhívni.

*Bár ősei a *pákéi Tamás*, illetve a *pákéi Pákey* nevet használták, az építész (diplomáján, pecsétjén és aláírásain is) az i-betűs változattal (Pákei) élt.

1991

Pákéi Pákey Lajos műépítész életrajza.

Született 1853 (Márc. 1.) évben, Kolozsvárt, a hol atyja Pákei Lajos kir. Főkormányszéki valóságos titoknok volt. — Tanulmányait az unitárius főgimnáziumban 1872-ben végezte. 1870-ben Kriza János püspöksége idejében az Unitárius Egyh. Képviselő Tanács kinevezte az elemi osztályok rajztanítójának, mely megbízásban 2 évig működött.

Pályaválasztás szempontjából csakis a „technikai" pálya érdekelt, éspedig az *Építészeti szakot* választottam (noha ez az akkori időben, mert tanulmányaimat, a Gimnáziumban első lévén s mindvégig „kitűnő"-vel végeztem — családtagjaim kivételével — nem talált helyesléssel —, de nem csuda, mert akkoriban a „pallér" fogalma alatt ismerték e pályát — igazok volt, mert ezen pálya ismerésében ma is zavaros a fogalom).

Műegyetemi tanulmányaimat a budapesti Kir. József műegyetemen kezdtem meg 1872-ben. Az 1873-ik évben a Münchi Polytechnicumban folytattam s 1876 év végén a bécsi Képzőművészeti Akadémiára mentem és Cs. Kir. építészeti főtanácsos Báró Hansen Theophil iskolájába iratkoztam be, melynek 3 évi curzusát végeztem.

lyozhatóságot említve, aminek hiánya mostanában igen komoly problémákat okoz).

A *panelos lakóházak tartószerkezete még hosszú ideig biztonságos* – ezt a Magyar Építőipar 1994/7-8. számában ismertetett békásmegyeri robbanási eset is egyértelműen bizonyította. Nem mondható el ugyanez a megfelelőség sem a szakipari szerkezetekről, sem az épületgépészeti szerelvényekről és berendezésekről, amelyek a lakások rendeltetésszerű használata, a jogos komfortigények, esetenként pedig az alapellátás (fűtés, gázszolgáltatás) biztosítása érdekében a közeli jövőben teljes felújításra, illetve cserére szorulnak.

Az *épületgépészeti rendszerek cseréjét* – a panelos épületek sajátosságaiból következően – az egész lakóházban, a pincétől a legfelső szintig egyszerre, lépcsőházanként és strangonként szakaszolva lehet csak elvégezni. A cseréhez a *GEBERIT az adottságokat figyelembe vevő megoldásokat dolgozott ki,* amelyeknek előnyei:

- a lakott állapotban is megvalósítható felújítás,
- az energia- és víztakarékosság révén csökkenthető üzemeltetési költségek,
- az egyedi mérési csatlakozások,
- az üzembiztos, meghibásodásokat kizáró szerelvények beépítése az eltakart helyeken.

A volt *Kelet-Németországban* a GEBERIT négy és félmillió paneles lakás felújításában való közreműködéssel szerzett tapasztalatokat, amelyeket *Magyarországon is hasznosíthatónak tart.* (A keletnémet panelos lakóházak a magyarokkal összehasonlítva egyáltalán nem voltak különbek, sőt.. Kétségtelen viszont, hogy a mai lehetőségeink lényegesen szerényebbek.)

A panelos lakótelepeket lehet bírálni, lenézni, de *megszüntetni nem,* már csak azért sem, mert helyettük még jó ideig nincs más lehetőség ilyen tömegű ember rendezett, hazai viszonylatban komfortosnak mondható elhelyezésére. Világosan kell látni ugyanis, hogy ezek az épületek bizonyos előrelépést jelentenek azoknak a házaknak, lakásoknak a többségéhez képest, ahonnan a lakók idekerültek. A *tartószerkezet biztonsága* pedig – minden más híreszteléssel, feltételezéssel ellentétben – *összehasonlíthatatlanul nagyobb* az alulról bontásokkal „meglazított", felül ráépítésekkel terhelt, a közbenső szinteken átalakításokkal kizsigerelt, régi városi épületekénél, a vízvezeték-építéshez kapcsolódó „komfortosítással" károsított vidéki családi házakénál, sőt számos új, házilagosan, kalákában kivitelezett, a mindenáron való takarékosság jegyében a szakértő közreműködését – az anyagok és szerkezetek megválasztásánál – mellőző, esetleg mutatósnak tűnő új lakóházénál is.

3. ábra. Bemutató terem

4. ábra. A panelos épületek felújításához ajánlott előregyártott szerelvényblokk a bemutató teremben

5. ábra. Oktató-gyakorló műhelyterem a székházban

Az *épületvagyon* – a tulajdonviszonyoktól függetlenül – *a nemzeti vagyon része,* a működtetéséhez szükséges ráfordítások (pl. energiafogyasztás, vízfelhasználás) egyben *nemzeti kiadások.* A lakóépületek minősége, komfortja, gazdaságos fenntartása *közérdek,* mert az anyagi terheken kívül befolyásolja a lakosság egészségi állapotát, munkaképességét, a környezetet, végső soron akár az ország megítélését és ezáltal a gazdasági helyzetünket is. Mindezek miatt **foglalkozni kell a meglévő lakóépület-állomány felújításával,** korszerűsítésével, ami a lakótelepek esetében egyedi módszerekkel nem oldható meg hatékonyan. Így elismerést és támogatást érdemel a XI. kerületi Önkormányzat azon szándéka, amely szerint kísérleti felújítást végeztet az egyik kerületi panelos lakóépületen a GEBERIT cég által felkínált, Kelet-Németországban kipróbált, bevált megoldásokkal. *Az eredményről szívesen beszámolnánk a folyóiratunkban.*

A Zsolnay épületkerámia

MATTYASOVSZKY ZSOLNAY TAMÁS*

Az építészek és az építtetők minden korban törekedtek a homlokzatok díszítésére, az esztétikus, megnyerő külső megjelenés elérésére. A századforduló idején újból a vakolatlan homlokzatú téglaépítés jött divatba; a házakat a kőfaragványok és gipszelemek mellett mázatlan és mázas kerámiával díszítették. A téglagyárosok – felismerve az épületkerámia szépségét és a gyártásában rejlő üzleti lehetőséget – komolyan kezdtek foglalkozni az épületek díszítésére alkalmas elemek gyártásával. Az 1899. évben Németország és az Osztrák–Magyar Monarchia területén 43 üzemben gyártottak épületdíszítő kerámiát [1]. Az égetett agyag díszítőelem alkalmazását elősegítette, hogy aránylag könnyen sokszorosítható, olcsóbb, mint a faragott kő és a befestett gipsznél anyagszerűbb.

Az agyagból gyártott mázatlan, egyszer égetett kerámia elem, tárgy általános elnevezése a gyakorlatban *terrakotta* (terra cotta); mázas terrakotta esetén a gyűjtő elnevezés *majolika*. Az épület homlokzatát díszítő elemtől megkövetelt a méretpontosság, alakpontosság és színállóság mellett az igénybevételtől függően a szilárdság és az időjárásállóság. Az időjárásállóság fogalmát *Ernst March* vezeti be az 1840-es években [2]. March volt a tulajdonosa a Berlin melletti Charlottenburgi Agyagárugyárnak, ahol Frigyes porosz király és Stühler ösztönzésére időjárásálló terrakotta szobrok, vázák és szökőkutak készültek a kertek és épületek díszítésére és épületornamenseket minden színben, színes mázzal is gyártottak [1]. Ebből az üzemből származik a Magyar Tudományos Akadémia (1862–1864) homlokzatát díszítő hat terrakotta szobor [3].

Az időjárásállóság ellenőrzésére abban az időben megbízható eljárás nem volt, de tulajdonképpen még ma sincs – „a gyakorlat bizonyít". Az *Országház építésekor Steindl Imre* az udvarok ornamenseit Zsolnay-terrakottából kívánta elkészíttetni, de meg kellett vizsgáltatnia az anyagot Wartha professzorral, „hogy a kívánalmaknak megfelel-e" (1886). Feltehetőleg az volt Zsolnay Vilmos első érintkezése

1. ábra. Budapest, Bródy S. u. 2. A Fechtig-ház első emeleti erkélyét tartó konzolok, vastagon befestett terrakotta

Wartha Vincével [4], és ebből az időből származik Warthának az a (keltezetlen) levele, amelyre sokan hivatkoznak: „.A beküldött minták közül (ökörszem) 8% vizet, a másik (ornamenses tábla) 5,5% vizet vesz magába, tehát még kissé porózus. De én azt hiszem, hogy *az anyag versenyezhet a legjobb terméskővel,* mert hiszen az is porózus és sok esetben kevesebbet bír ki, mint a közönséges terrakotta. Ha tőlem függne a döntés, hát én nyugodtan használnám ezt az anyagot." Íme egy minősítés! [5]

A múlt század végén Budapesten több épületszobrász és üzem készített épületdíszítés céljára terrakottát. A pécsi Zsolnay-gyárban már kezdettől – 1853-tól – készült a jó minőségű fazekasáru mellett vízvezetékcső és épületdíszítő kerámia-elem. A gyár termékeit a pécsi és Pécs környéki polgárok vásárolták. Pécsett számos épületen található Zsolnay Ignác és öccse, Vilmos idejében gyártott terrakotta díszítő-elem – lefestve.

Zsolnay Vilmos felismerve a piaci lehetőségeket 1865-ben – Ignác bátyjától átvéve az üzemet – samott-téglát is kezd gyártani, mert „tűzálló gyártmányra minden kemencével dolgozó gyárnak és műhelynek szüksége van" [6]; folyamatosan végez massza- és máz-kísérleteket a terrakotta gyártmányok időjárás-állóságának növelésére is. A világ nyilvánossága előtt először az *1873. évi Bécsi Világkiállításon jelent meg,* ahol a dísztárgyak mellett részben színes mázú terrakotta, nőfejes tondók, oszlopfők, gyámok, párkányok és a nemzeti színekkel színezett magyar címer volt látható [7]. A kőagyag gyártását – melyet a művészettörténészek helytelenül kőgyurmának neveznek – 1873–1874-ben vezeti be, majd 1874–1875-ben a kályhacsempe következik. Az épületkerámia minőségének javítására tett kísérletek eredménye 1885-ben a *Steindl-massza,* 1888-ban a plutonit és 1895-ben a *pirogranit.* Ezek a közönséges tégla-agyagnál nagyobb tűzállóságú agyagból porcelán őrleménnyel vagy samottal (égetett agyag őrleménnyel) soványított termékek kis vízfelvevő képességűek, (a plutonit kivételével), nem kagylós törésűek, égetett állapotban megmunkálhatók és az időjárás hatásának fokozottan ellenállnak. Az *1888. évi Pécsi Kerületi Kiállítás* kritikájában olvasható: „Zsolnay Vilmos számos titkának egyike a kerámia területét nyomozó

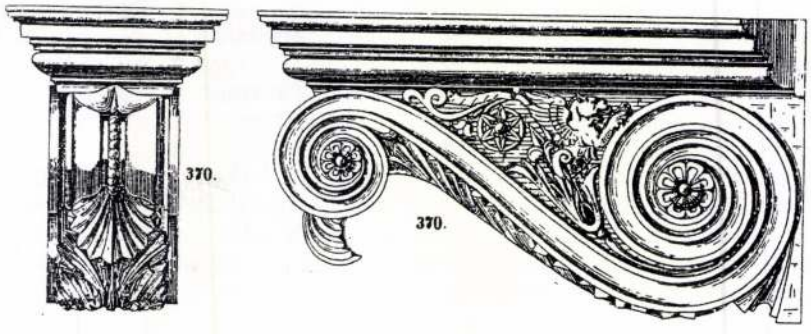

2. ábra. A Fechtig-ház konzoljának rajza, 1875

*okl. gépészmérnök

építész technikus számára, amely mindenütt elismerést fog találni, ami ezt teljes joggal megilleti. Ennek *a ragyogó épületkeramikai gyártmánynak* anyagösszetétele, keverési aránya a továbbiakban a keramikust érdekli, az építész technikust ellenben ennek az anyagnak a keménysége, szilárdsága, időjárás-állósága érdekli csak" [8]. (A pécsi Zsolnay-emlékmű talapzata plutonitból készült.)

A kőagyag, a kályhacsempe és az új épületkerámia termékek masszaösszetétele lényegében hasonló a samott tégláéhoz. A különbség az alkalmazott agyag tűzállósága, a soványító samott őrlemény szemcsemérete, tömörsége és keverési aránya, esetleg egyéb adalék alkalmazásában van, valamint az égetés eltérő hőmérsékletében. A gyártmányok lényeges jellemzője a tégláét meghaladó égetési hőmérséklet, aminek következtében nagyobb a termék szilárdsága. *Zsolnay Vilmos már 1875-ben tűzálló agyag felhasználásával készíti az épületdíszítő terrakottát* [9].

A gyárak a termékeiket fantázianévvel hozzák forgalomba. Ilyenek a *Steindl-massza, a plutonit és a pirogranit* is. (Itt utalni kell Vámos Ferenc azon téves következtetésére, hogy a Váci utcai Thonet-ház díszítésére alkalmazott terrakotta anyaga porcelán-fajansz [10]. A porcelán-fajanszból épületdíszítő elem nem készülhetett, mert nem fagyálló, porózus cserepű termék.) 1888–1889-ben már Steindl-masszából vagy plutonitból készült az épületdíszítő Zsolnay-terrakotta. Ebben az időben a konkurencia fokozottabban jelenik meg a piacon a hirdetéseivel, mert a *Zsolnay-gyár termékei kezdik kiszorítani a vetélytársakat.* A Péterhegyi Téglagyár Rt. „pirogranit- és terrakotta osztálya mindenféle építkezési tárgyak elkészítésére" vállalkozik [11]; Balló Ferenc „épület díszítményeket vállal terrakottából, pirogranitból és gipszből" [12]; a Szegedi Keramit- és Műtéglagyár Rt. [13] ajánlja terrakotta gyártmányait a pirogranit utánzatából. A példák azt mutatják, hogy a vállalatok a legkülönbözőbb eszközökkel igyekeznek a piacukat biztosítani.

Zsolnay Vilmos az 1873. évi Bécsi Világkiállítás után üzleti *kapcsolatot létesít Testoryval,* akinek elegáns porcelán és lámpa kereskedése van a Váci utca 25. (ma Váci utca 6.) számú, ún. Kristóf-házban. Az évek folyamán Testory több megrendelést közvetít, ezért Zsolnay Vilmos gyakran utazik Budapestre és alkalmanként felkeresi

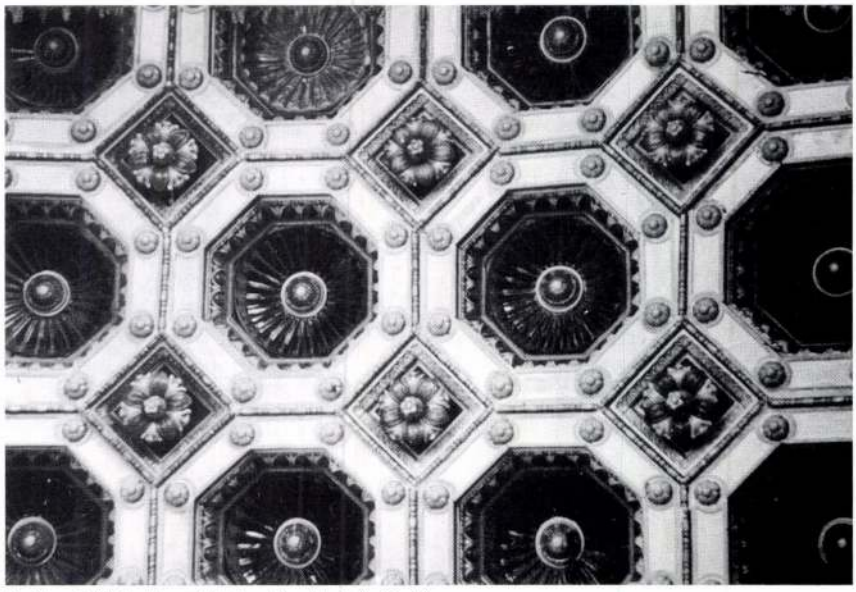

3. ábra. A Várkert-bazár boltozatának belső díszítése

4. ábra. József Polytechnikum, homlokzati részlet

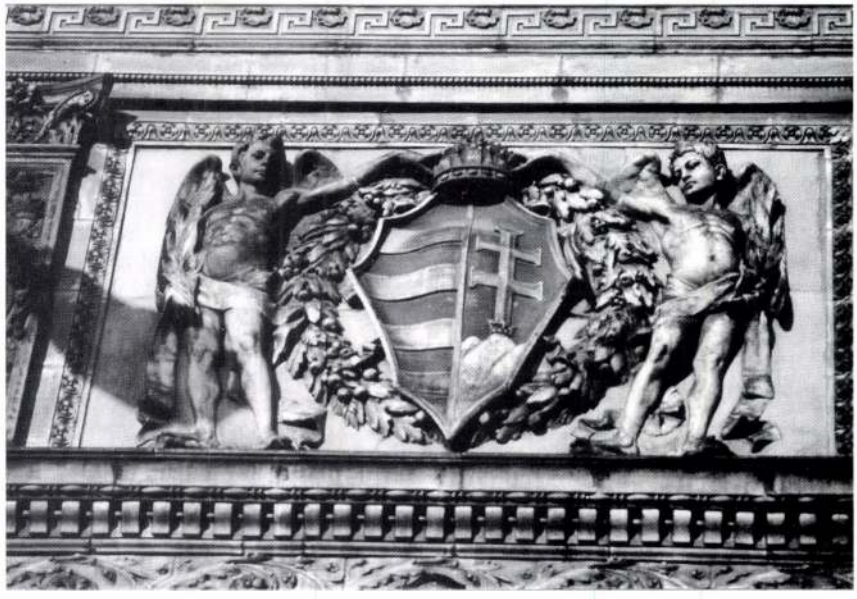

5. ábra. Műcsarnok, eredeti állapotú homlokzatdíszítés (lefestés előtt). Mintázta: Szabó Antal

6. ábra. Színes pirogranit relief a kecskeméti Városházához, 1896

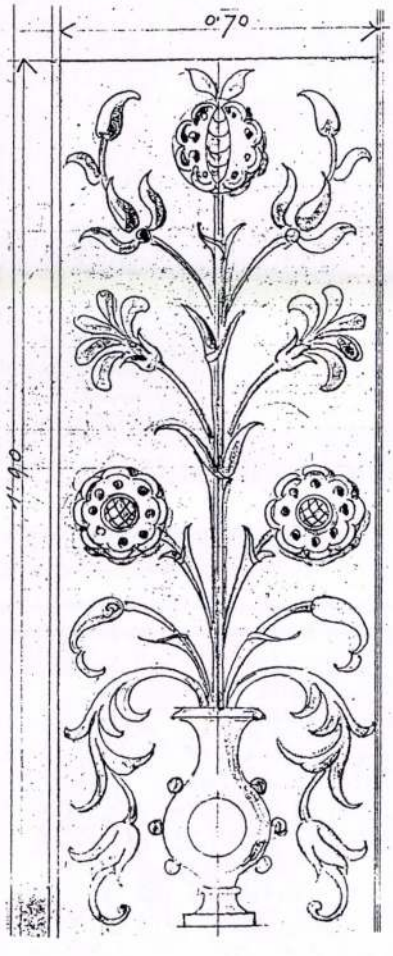

7. ábra. Kecskemét, városháza: színezett, virágmintás pirogranit betét rajza, 1896

Testoryt, akivel rövidesen baráti kapcsolat alakul ki [7]. 1874-ben rövid hír olvasható: *„Zsolnay Vilmos pécsi kőedény és terrakotta gyára újabban épületdíszítő elemeket is gyárt, minden tetszés szerinti rajz alapján. Az egyes elemek kivitelezése pontos és szolid, ezért az Ország út (ma Múzeum körút) és Sándor utca (ma Bródy Sándor utca) sarkán Fechtig báró új építkezéséhez a díszítő elemeket a fenti gyárból szállíttatja"* [14]. A megbízást Testory közvetítette. Fechtig báró házán *(építész: Szkalnitzky Antal)* az első emeleti erkélyt tartó konzolok a pécsi gyár első budapesti szállítmányai, az oszlopfejek valószínűleg szintén terrakottából készültek.

Zsolnay Vilmos szükségesnek tartja, hogy Testory üzletében mintaként virágágyás-szegélyelemek és kerti vázák legyenek, *mintakönyvet küld.* Testory ajánlja az építész, építőmester és építtető urak figyelmébe a Zsolnay-gyár épületdíszítő elemeit és építészműszaki tárgyait, raktárról vagy rajz szerint, művésziesen és azonnal elkészített tűzálló agyagtermékeit [8].

1876-ban „Zsolnay Vilmos pécsi terrakotta gyáros jelentős megbízást kapott ornamensekre, amelyeket a *Várkert-bazár* építkezésénél alkalmaznának" [15]. Zsolnay Teréz visszaemlékezéseiben megemlíti, hogy *Ybl Miklós volt az első magyar építész,* aki egy tér gazdag díszítése alkalmával majolika-mázas terrakottára gondolt. 1877 nyarán *Zsolnay Vilmos személyesen ellenőrzi a Várkert-bazár boltozatképzésénél a kazetták elhelyezését,* ennek során kerül kapcsolatba Ybl Miklóssal. Az 1885. évi Országos Általános Kiállítás alkalmával a *királypavilon* Ybl Miklós tervei alapján – a hazai iparosok ajándékaként a földkent király számára – épül meg. Ezzel kapcsolatos látogatásáról Ybl Miklósnál Zsolnay Vilmos így számol be: „Yblnek csak 300 guldenje van a pavilon építésére, a melyet csak ideiglenesnek terveznek és 600 gulden kiadást jelent. Thék felajánlotta a berendezést és 40 000 forintot áldoz. Ybl a padlóhoz a *vajdahunyadihoz hasonló csempéket* szeretne a gyárból. Ybl reméli, hogy a pavilon állandó lesz; a kiállítás után Budapest városnak el tudja adni és a vétel árából a gyárosokat és iparosokat részben vagy egészben ki tudja elégíteni. Yblt nagyon érdekli a Steindl-massza" [7]. A kapcsolat azonban nem tartós, mert az Operaház loggiáját díszítő mázatlan és mázas terrakottákat és a két vázát *Marchenke Vilmos* szállítja [16].

1881-ben a *Múzeum körúti József Polytechnikum* (ma ELTE) építése alkalmával (1881–1882) *Steindl Imre* és az építésvezetőség tagjai a Vallás- és Közoktatási miniszter megbízásából meglátogatták Zsolnay Vilmos „majolica gyárát azon célból, hogy tapasztalás útján szerezzenek meggyőződést a gyár termelési képességéről"; „.s nem habozunk kimondani, hogy látogatásukból a legteljesebb megnyugvást merítették, mert habár nevezett gyár eddig inkább a kisipar terén mozgott, a mennyiben... kedvelt edényneműivel volt elfoglalva s az építési iparral csak kisebb mérvű kísérleteket tett, mind művészeti, mind gyártási képessége oly magas fokán áll a fejlettségnek, a mely teljes biztosítékot nyújt arra nézve, hogy na-

8. ábra. Iparművészeti Múzeum, díszes homlokzat-részlet

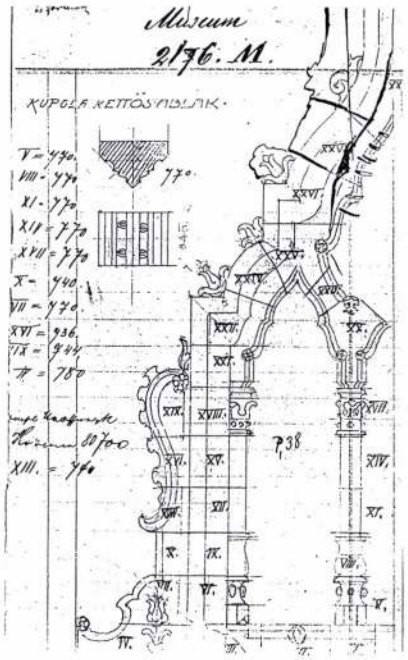

9. ábra. Iparművészeti Múzeum, kupola kettősablaka, 1896

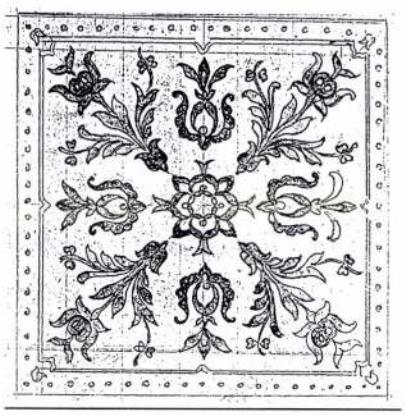

10. ábra. Iparművészeti Múzeum, színes, mázas, virágmintás betét, 1896

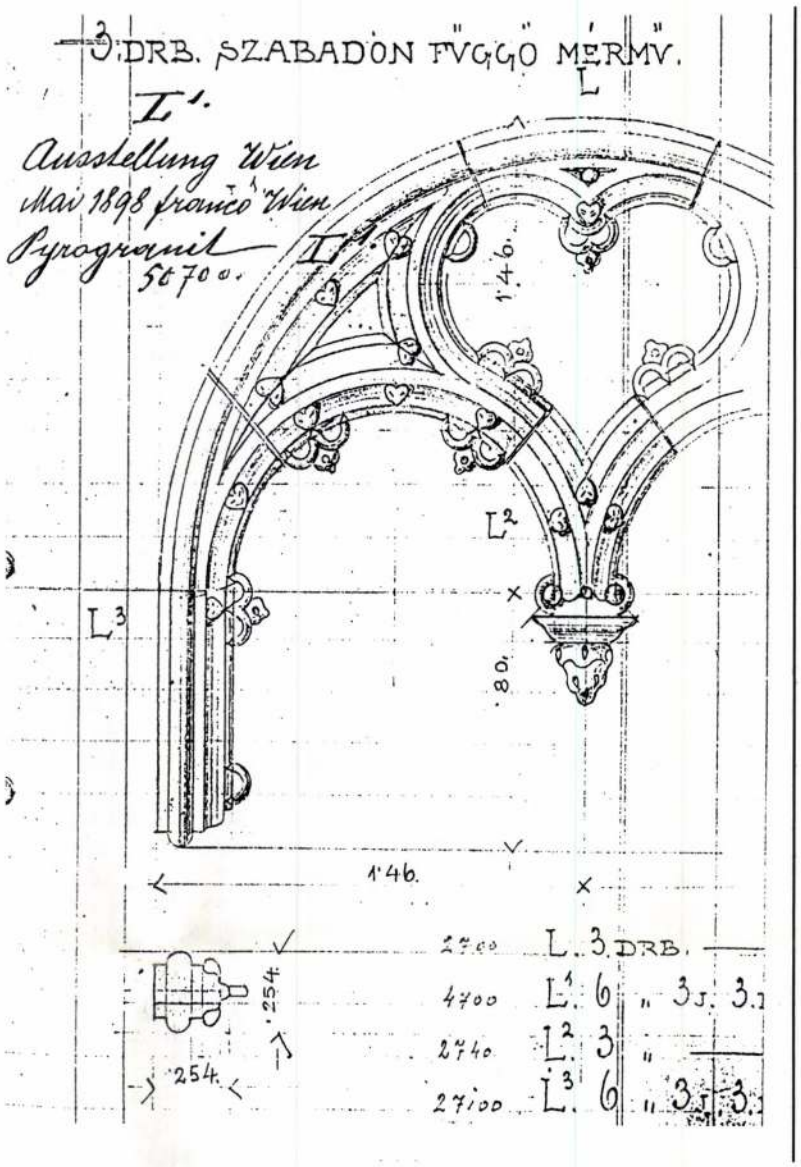

11. ábra. Budapest, kőbányai Szent László templom bejárati előcsarnokának szabadon függő pirogranit mérműve, 1896

gyobb szabású építési alkatrészek létesítésének feladatát a legkielégítőbb eredménnyel fogja megoldani". A gyárat a „megrendelés által sikerülni fog az építési iparnak is megnyerni, az igazán nagyszabású működés terére vezetni, ez által... a műiparnak újból egy hálás ágazata lesz hazánkban meghonosítható úgy, hogy hasonló termékekért nem leszünk kénytelenek a külföldhöz fordulni." A kritika szerint „a külső architektúra nemcsak méltónak, hanem bizonyos értelemben *eredetinek is ígérkezik,* mert koncepciójában a *fősúly a színhatásra van fektetve* s anyagának legnagyobb része színes sajtolt téglából áll, megfelelő terrakotta és majolika díszítésekkel" [17]. Ezek után a sajtóban felelősségre vonják a Vallás- és Közoktatási Minisztériumot, hogy a korábban kiírt pályázat nyertese, M. A. Steinbach mellőzésével a pécsi majolikagyárost, Zsolnay Vilmost szólították fel a terrakottamunka elvállalására [18]. (Az M. A. Steinbach cég a Wienerberger Ziegelfabriks- und Baugesellschaftot képviselte 1884 januárjáig [19].)

Steindl Imre nemcsak a Múzeum körúti építkezéshez tervez kerámiát, hanem a már épülő *Állatorvosi Főiskolához* is terrakottát és mázas terrakottát; pécsi látogatása alkalmával ismerteti elgondolásait és megbeszéli a kivitelezés módját. Így *Steindl Imre volt az első budapesti építész, aki Pécsett járt a Zsolnay-gyárban.* Ez a találkozás volt a kezdete Zsolnay Vilmossal való barátságának.

A pécsi gyár évről évre nőtt, változott. A gyári lakás, az iroda és az üzemi épületek kertre néző homlokzatait finom színezésű és mintájú csempékkel burkolták. A díszítést Zsolnay Vilmos azért készítette, hogy az ország minden részéből és külföldről a *gyárba látogató építészeknek* szemléltesse a külső burkolás szépségét, célszerűségét. Az épületek kívülről igen sajátságosan néztek ki. Amikor Steindl Imre egy alkalommal Pécsett járt, megállt a felső udvar lépcsőjén és a fejét csóválva mondta: „micsoda stílus, micsoda stílus, no, de azért szép" [4].

1883–84-ben *Hauszmann Alajos* tervei szerint épül a *Budapesti Királyi Főtanoda* a Markó utcában. Ezzel kezdődik a kapcsolat Hauszmann Alajossal, aki ezután számos épületén alkalmaz Zsolnay-gyári terrakottát.

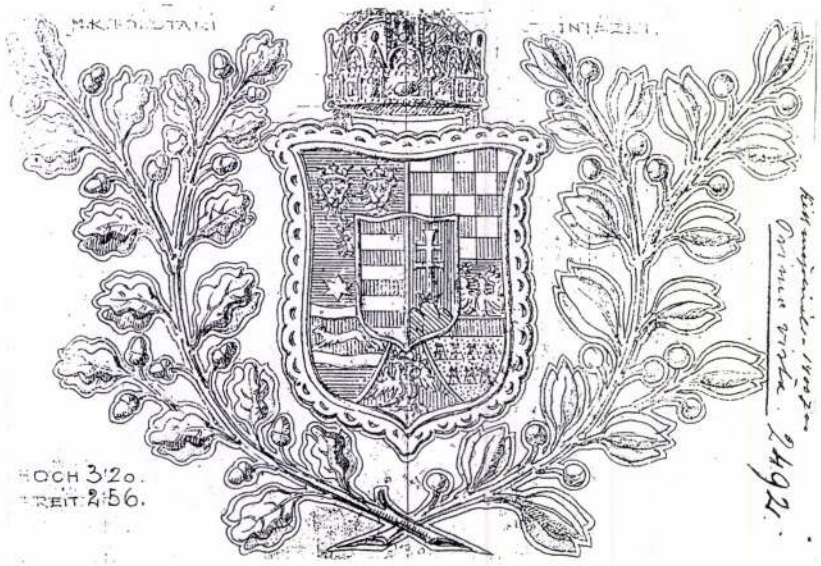

12. ábra. Kék mázú pirogranit magyar címer a Földtani Intézet homlokzatához

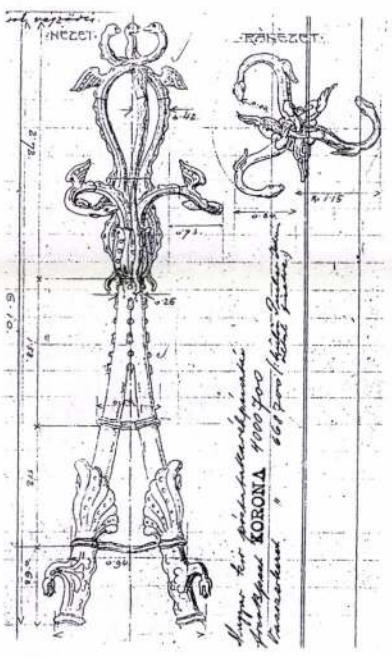

13. ábra. Budapest, Postatakarékpénztár, sárga mázú pirogranit tetősarok-fedő elem

Ugyanebben az időszakban épült a *Lechner Ödön és Pártos Gyula tervezte MÁV Nyugdíjintézet bérháza.* A bérház építéséhez a Zsolnay-gyár terrakotta díszítéseket gyárt: Stephenson és Watt portré reliefjeit, az attika, a mellvédek és részben a földszinti árkád terrakotta elemeit [19]. Ezzel a munkával kezdődött a Lechner–Pártos páros és Zsolnay Vilmos barátsága [20].

A Zsolnay-gyár egy 1884 szeptemberében kelt számla szerint a Mátyás-templom építésvezetőségének 25 918 darab mázas cserepet szállít. Ez az első tétel a *Schulek Frigyes* által vezetett építkezéshez. A kapcsolat Schulek Frigyessel az 1883–1884-es években jöhetett létre.

Az 1885. évi Országos Általános Kiállítás alkalmával épül a Műcsarnok (építész: Pfaff Ferenc): „nyers sajtolt tégla építkezés, színes majolika díszítményekkel és együtt formában, mint színben a legjobb hatású. A majolika díszítmények Zsolnay Vilmos világhírű gyárából kerültek ki. Egészben véve az épület megkapó és a kiállításban készült legszebb épületek közé tartozik." Az épület még ma is áll.

1887-ben *Alpár Ignác* a Herkules-fürdőbe tervezett szökőkútjával kapcsolatban megjegyzi: „Ilyen föladatok megoldására különösen képes a Zsolnay-gyár azért, mert az anyag melyet feldolgozik, annyira egyenletes, hogy az ilyen nagyobb tárgynak aránylag jelentékeny méretű alkatrészei is a legpontosabban illeszkednek. A tervező építész föltétlenül számíthat a Zsolnay műhelyéből kikerült alkatrészek hajszálnyi pontosságára, a mi nélkül ilyen művek majolikából lehetetlenné válnak" [22]. (A gyárban az elemeket szállítás előtt összeillesztették és ha kellett, megfaragták.)

Az említett nagy építészeket még sokan követik; számos építész keresi a kapcsolatot a Zsolnay-gyárral. Egyre többen használnak a homlokzatok díszítésére vagy a belső tér hatásának növelésére reneszánsz, szecessziós, lechneri stílusú Zsolnay-féle épületkerámiát – pirogranitot, mázas pirogranitot, eozin-mázas csempét. Az *utókor feladata,* hogy értékelje és megőrizze

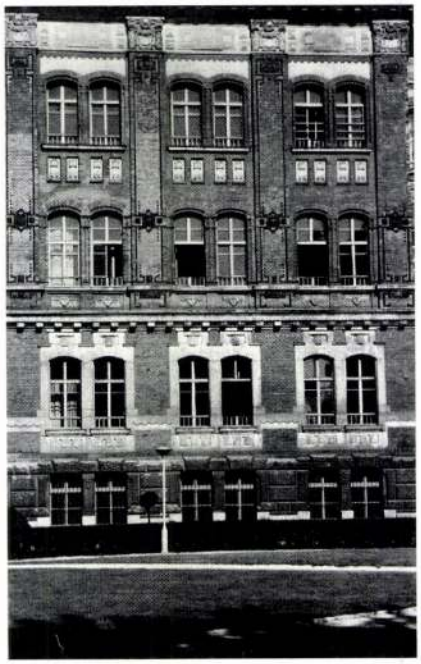

14. ábra. Budapesti Műszaki Egyetem, homlokzatrészlet

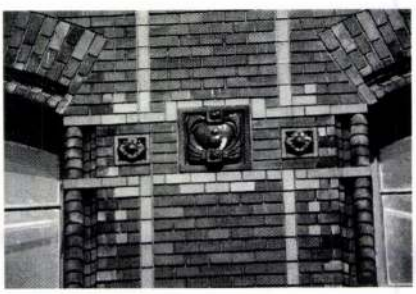

15. ábra. Pirogranit díszítő elemek a Műegyetem homlokzatán

a századforduló építészeinek, szobrászainak, keramikusainak gondos munkával készült alkotásait, ne semmisítsék meg, ne *fessék be, ne színezzék* a tégla, terrakotta díszítő elemeket. A festéssel elvész a díszítő elem kerámia jellege, megsemmisül az alkotók elképzelése.

Irodalom

[1] Adressbuch der Keramischen Industrie in Deutschland und Oesterreich-Ungarn. Müller u. Schmidt, Coburg, 1899.

[2] Singer, F.: Die Keramik im Dienste von Industrie und Volkswirtschaft. Vieweg u. Sohn, Braunschweig, 1923. pp.364.

[3] Divald, K.: A Magyar Tudományos Akadémia palotája és gyűjteményei. Budapest, 1917. pp.25.

[4] Zsolnay, T.–M. Zsolnay M.: Zsolnay. A gyár és a család története. Corvina, Budapest, 1974.

[5] Katona, I.: Zsolnay szemtől-szem-

ben. Gondolat, Budapest, 1977. pp.128.
[6] Ua. mint 5, pp.30.
[7] Zsolnay Teréz visszaemlékezései, kézirat
[8] Buck, J.: Von der Fünfkirchener Ausstellung. Bauzeitung für Ungarn, 1888. szeptember 1.
[9] Hirdetés. Budapester Bauzeitung und Wohnungs-Anzeiger, 1875. március 21.
[10] Vámos, F.: Lechner Ödön a keramikus. Építőanyag, 1967. pp.301.
[11] Hirdetés. Vállalkozók Lapja, 1901. november 6.
[12] Hirdetés. Vállalkozók Lapja, 1900. február 7.
[13] Hirdetés. Vállalkozók Lapja, 1896. augusztus 11.
[14] Bauornamente. Budapester Bauzeitung, 1874. december 20.
[15] Von Burggarten-Bazar in Ofen. Bauzeitung für Ungarn, 1876. május 21.
[16] A királyi pavilon. Magyar Ipar, 1885. szeptember 30.
[17] Ney, B.: A József-műegyetem építkezése és a Zsolnay-gyár. Az Építési Ipar, 1881. június 3.
[18] Terrakotta-Arbeiten für den Bau des Josef-Polytechnikums. Bauzeitung für Ungarn, 1884. 2. szám
[19] Rövid hír. Bauzeitung für Ungarn, 1884. július 20.
[20] Mendöl, Zs.: Lechner Ödön és a Zsolnay-gyár kapcsolata, Lechner Ödön 1845–1914. Katalógus, OMF Magyar Építészeti Múzeum, Budapest, 1985. pp.64.
[21] Az országos kiállítás. Az Építési Ipar, 1885. május 24.
[22] Alpár, I.: Szökőkút majolikából. Művész Ipar, 1887, pp.17.
A rajzos ábrák forrása a 631. számú OTKA-kutatás.

A felvételeket a szerző készítette.

Zöld homlokzatok

NAGY GYÖNGYI*

A munkavégző gazdaság megalkotta „saját jogú" városát, mely azonban már sem nem ember-, sem nem növényjogú. A csupasz technika – mint a város látszatlogikája – irracionális, alkalmatlan elvnek bizonyult, mivel mindig minden technika éppen a növényekre, állatokra, emberekre és a természeti körfolyamatokra alapoz. Ha a természeti rendszer – mint alap – hiányzik, a „technikai város" nem tud emberjogúvá válni. A természet végül sehol sem nélkülözhető. Az automatizálás, mely a természettel összefonódott embert meg akarja „szabadítani" a természettől, az ember ellensége. A technika utópiája a természeti szövetség felbontása – az automatizálás javára.

Tudunk-e a technikai városokból ismét természetes városokat építeni?

Ez az út járhatónak látszik: városaink házait „növényzethordozóvá" kell tennünk, miközben mi is ezen házakban élünk. Növényhordozóvá, mely soksok növénnyel benépesített. Növényekkel, melyek a „lakóedényből" nőnek ki. Szükségünk van – már amennyire lehetséges – növényekre a városban, melyek oxigént termelnek és a természetes klimatizáláshoz saját élő vizüket párologtatják. Így aztán nem lesz szükségünk a környezetvédelmi hatóságra és környezeti kutatásokra ahhoz, hogy egészségesebbé tegyük környezetünket, hanem elegendőek lesznek falaink, kezeink és a fejünk – valamint egy kevés civilkurázsi –, ugyanis a házainkat borító növények nem hogy károsítják, de éppen védik és óvják az épületet, s ezáltal további lehetőségeket kínálnak.

A város házai adják azt a felületet, mely zölddé tehető. Azt tapasztaljuk, hogy ezáltal a város olyanná válik, mint egy kert, mely állandó, tartós oxigénesőt termel.

Ökologikusan és biologikusan építeni = bioépítészet

A hulladékok áradata, a maradékanyagok felhasználatlansága, sőt ezek vizekben, földben és levegőben való „deponálása" nagymértékben veszélyessé válik a mai lakótelepek zsúfoltságában. A 3. világháború akár „hulladékháború" is lehet. A szemét elpusztítja erdeinket, az ivóvizet, a bolygó termoburkát, az elkövetkező nemzedékek életbázisát. Ezzel szemben az ökologikus és biologikus építés megmutatja, hogyan lehet – a természetes körforgást kihasználva – okosan építeni, biokomposztálót víz és szag nélkül üzemeltetni, az esővizet megszűrni, a növényekből esővizet nyerni, hogyan lehet a meglévő faállományt bio-logikusan megújítani zöld tetőkkel, napkollektoros házakkal, hogyan lehet a hőveszteséget, illetve a túlzott felmelegedést biológiai szigeteléssel csökkenteni, hogyan lehet értelmesebb életvitellel és ruházkodással energiát megtakarítani.

A városok még soha nem voltak olyan nagyok és tömöttek, mint napjainkban. A növényi élet csaknem minden fajtáját teljesen kiszorították a nem élő építmények és utcák. A vízfelületek ritkák és „a forgalom terhére vannak". Építőanyagok tonnamilliárdjait kell kifuvarozni, felépíteni majd lebontani. S a forgalom ehhez óriási mennyiségű port, kipufogó gázt termel, veszélyeztetve a friss levegőt.

Télen az épülethalmaz sok hideget, nyáron forróságot raktároz el. Így minden város felett tehetetlen gőzharang áll, s a szükséges klíma csaknem teljesen hiányzik. Több száz kilométerről kell csöveken városainkba szállítani az ivóvizet, melynek biológiai minősége ezután szintén kérdéses. Elfogadható-e az, hogy az emberek ebben a környezetben tizenegy hónapot dolgoznak, csak azért, hogy utána a kapott pénzen egy hónapra elmenekülhessenek?! Miért nem tesszük a városainkat pihenésre, üdülésre alkalmas-

*építészmérnök, YMMF MATEI

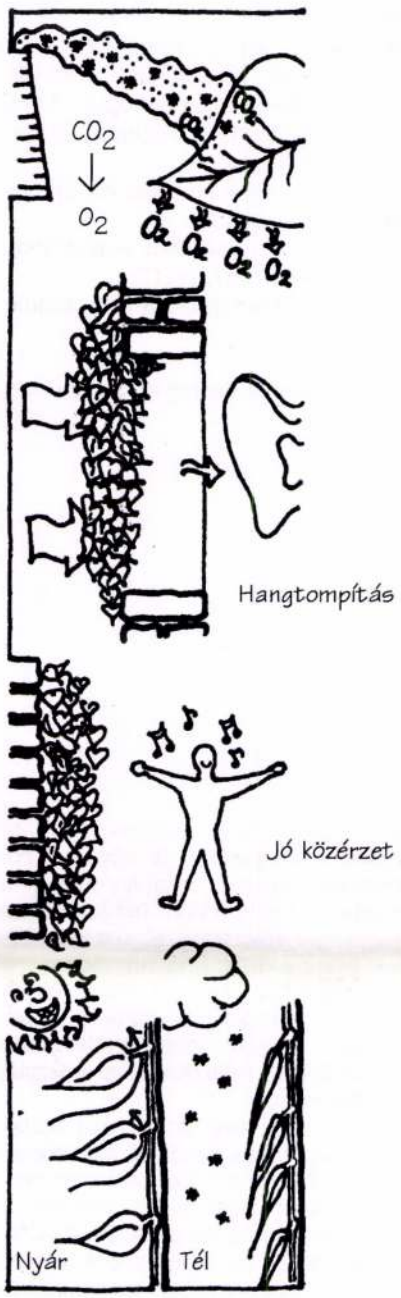

1. ábra. A zöld homlokzatok hatásai

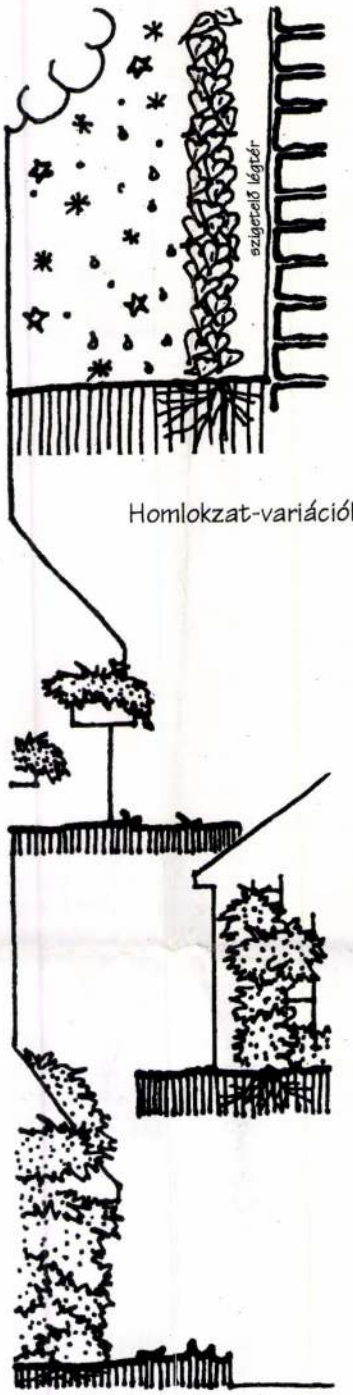

2. ábra. Homlokzat-változatok

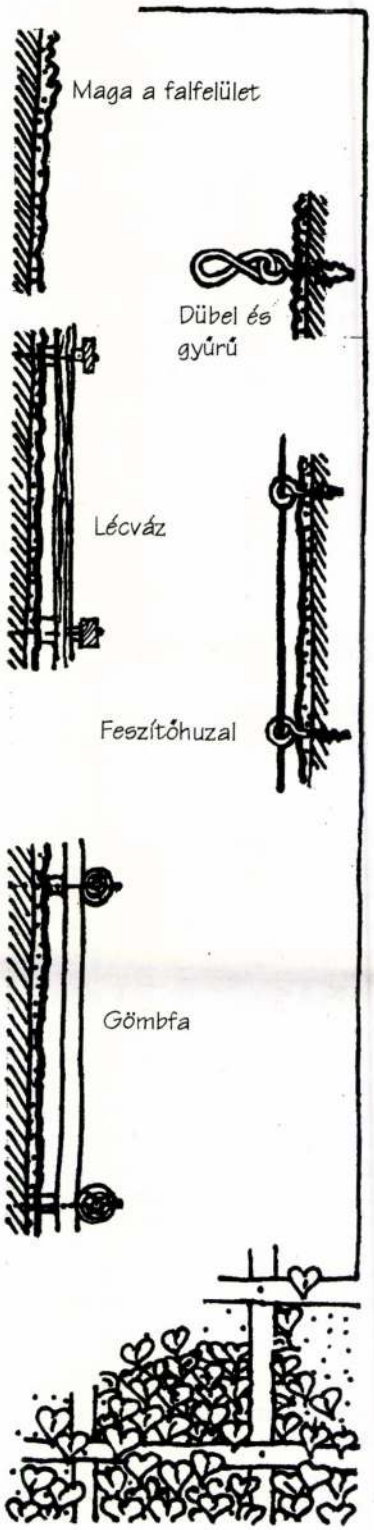

3. ábra. Kapaszkodók

sá?! Nőhetne lomb a homlokzatokon, tetőkön, erkélyeken, udvarokban,... egyszóval mindenütt. Egy emberbarát városhoz növényekre van szükség: növényekre a kertben, s növényekre, melyek a házakat felruházzák, körbefonják.

Egy ősi kultúra – a növényhomlokzatok – újjászületését éli napjainkban, miután sikerült bebizonyítani, hogy az épületkárokat nagyon ritkán okozza a zöld. A növénytakaró inkább véd – sőt a tulajdonos felújítási költségeket takarít meg általa. S ez a zöld burok nyáron hűt, télen energiát spórol, hangelnyelő, valamint a levegőt tisztítja – csak hogy néhány előnyös tulajdonságot említsünk, melyek alapján a növényekkel kötött barátság valóban kifizetődőnek látszik.

Az épületek élő „ZÖLD ruhája" magától növekszik és „pozitív teljesítményű". Egy erős tartószerkezetre felvitt növénypolikultúra bekerülési költsége egyes becslések szerint kb. 1600 Ft/m², házilag kivitelezve pedig valószínűleg jelentősen kevesebb. Ezért az összegért semmilyen „technikai öltözéket" nem kap ma egy ház; olyat pedig végképp nem, amely oxigént termel, gyümölcsöt ad és örömet szerez – örömet a gondozónak és a szemlélőnek egyaránt. Az énekesmadarak, amelyek a költési idő alatt na-

Magyar Nemzet 1997 október 25.

ZSOLNAY

Herendi és Zsolnay a Dorotheumban

Ha hétfő, akkor menetrendszerűen porcelán, üveg, valamint „kisművészet" (Kleinkunst) kerül árverésre *Bécsben* a Ludwigstorff teremben, délután kettő és négy között. Történik pedig mindez a Hofburgra nyíló utcában, az I. József császár által alapított *Dorotheumban*, annak is a századelőn épült, neobarokk palotájában. Itt a világ egyik legrégebbi és legnagyobb aukciósháza öt szinten működik. A hét minden munkanapján van legalább egy árverés, de többnyire kettő is (a Theresien teremmel megosztva), sőt, olykor három, ha beleszámítjuk a Wielandgasse 6–8-as helyszínt is, továbbá a nyolc vidéki filiálét. (1992-ben az első külföldi iroda is megnyílt, Prágában és a távoli Japánban is van már képviseletük a Toshi International cég révén.) Így jön össze az a meghökkentő adat, hogy a Dorotheum évi árveréseinek száma az ezret is megközelíti, de ebből „csak" száz az olyan, nagyobb rendezvény, amelyhez színpompás katalógus is készül.

Emellett az auciós palotának mind az öt emeletén állandó kiállítások is vannak – tulajdonképp folyamatosan változó anyaggal –, az ékszertől kezdve a szőnyegeken, képeken, bútorokon, dísztárgyakon keresztül a könyvekig és a hangszerekig, az ásatási és távol-keleti egzotikumokig, avagy épp a technika vívmányainak matuzsálemi példányaiig. (Kuriózumként rendkívül büszkék arra, hogy rendeztek már árverést gépjárművekből is a közelmúltban, mégpedig sikerrel.) Félezer dolgozó fáradozik azon, hogy az 1707-től működő intézmény minden igényt kiszolgáhasson: az ingyenes műtárgybecsléstől kezdve a szerény százalékért vállalt árverési képviseletig, amelyik történhet írásos felhatalmazással, de lehet telefonos megbízás is. A színvonalat a kínálatban mintegy nyolcvan szakértő garantálja. Nem véletlen, hogy a jó nemzetközi hírnévnek örvendő árverési ház törzsközönségében az osztrákok mellett németek és olaszok is szép számmal akadnak…

Az árverési kalapácsot – házi specialitás – tenyérrel lenyomható, régi rézcsengő helyettesíti, olyan, akár a békebeli panziók portáján. Az elkelt tételek átvétele azonnali és folyamatos a főpult jobb oldalán, és ez még licit közben fura, börzeszerű nyüzsgést eredményez, mégsem okoz zavart. Ennek megfelelően cserélődik a jól öltözött közönség is menetközben. A nyugodt gyakorlatiasság a patinás bécsi aukciósház legfőbb sajátossága.

A legutóbbi hétfői aukción a mintegy kétszáz tételből négyet vontak vissza. A pergő ritmusú árverés másfél óra alatt lezajlott, a kisebb méretű dísztárgyaknak több mint a fele új gazdára talált, a kurblis gramofontól (3400 schilling) a rámázott képekig vagy régi postaládáig (kétezer schillingért kínálták és 2 200-ért ment el). Visszamaradtak viszont orosz szamovárok (1500–1800 között), ezüst, hatszemélyes étkészletek (1 500–2 400 között), cseréppipa (1 000) és a talpas, asztali órák sorából az ezerért kínált. Árán ment el egy kétcsengős óra (2000-ért), míg 1500-ról kétezerre, illetve 2200-ra tornázta fel magát két másik példány. Átlag ezerért kínált, színtelen vagy színes, metszett vagy festett üvegpoharakból is sikertelenül startolt egy sorozat, de közülük is akadt kapós és tetszetős. A nálunk nem nagyon „menő" bronz kis-

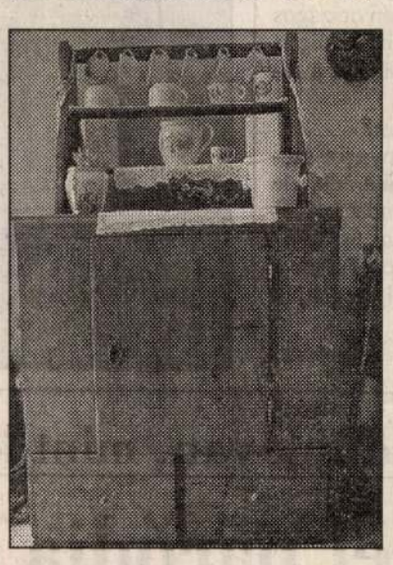

plasztikák kereslete is megoszlott: a farkas vagy a sasmadár nem kellett 1500-ért, az egér viszont igen (1000-ről 1200-ért), a bőgő szarvasok közül pedig a nagyobbik elment árán (ötezerért), viszont a kisebbik kétezerért sem talált új tulajdonosra. Ki érti ez? *Ferenc József* fém büsztje árán (1400-ért) cserélt gazdát, profilja kerámiakorsón 1500-ért nem keltett érdeklődést.

A Rosenthal márkájú festett porcelántányérok sorából 1200-as kikiáltási árat 1400-tól 2500-ig követett ajánlat, a világhírű bécsi manufaktúrából egy Augartin márkájú porcelánpohár párra 800-ért sem volt érdeklődés, de egy váza ára 2700-ról 9000-re ugrott ebből a műhelyből. Ehhez képest egy herendi tarka virágos porceánváza árán ment el ezerért, egy másik, nagyobb méretű (húsz cm magasságú), fehér alapon zöld virágmintás társa szintén árán cserélt gazdát 1800-ért. Azonos áron ment el – kikiáltási értékén – egy festetlen, táncoló lány. A német nyelvterületen olyannyira népszerű Hummel-figurákból árán vették 800–900-ért a nippek darabját, egy pedig visszamaradt 1200-ért. Nem kelt el egy múltszázadi, festett herendi táncoló juhász 1500-ért, mint ahogy a Zsolnayakból sem egy ázsiai nő figurája 800-ért. Egy zöld mázas váza viszont azonnal elment árán ugyanennyiért, és látványos sikert aratott egy nagyméretű kaspó, amelyiket mélytűzű, indigókék alapon, dúsan aranyoztak szecessziós növénymotívumokkal: kétezerről háromezerkétszáz schillingre ugrott ennél a tételnél a mérce. Körülbelül ennyit ér jelenleg az osztrák császárvárosban a porcelán, ha magyar.

A rendszeressé és lassan már tömegessé váló magyar árverések közepette talán nem tanulság nélkül való egyik bécsi kirándulásunk programjába iktatni egy Dorotheum-aukciót is.

Wagner István

Mennyiért kelt el?

Az Első Budai Árverezőház képeslap-aukciója, október 21.

	kikiáltási ár	leütési ár
Budapesti zsinagóga 1910 k.	500	1700
Budapesti Redőny- és Faárugyár 1910k.	500	1200
Budapesti lóvasút 1910 k.	300	1000
Rákoscsabai vasútállomás 1912	300	1400
Ceglédberceli vasútállomás 1914	200	1800
Gyanafalva (Burgenland) 1902	300	4000
Felső Eör (Burgenland) 1902	300	3000
Kisbér (kőnyomatos) 1900 k.	800	1900
Szombathelyi pu. étterme 1930k.	200	6000
Mucha szecessziós (kőnyomatos) 1900k.	3500	5000
Hegedűs G. Richard (kőnyomatos) hónap képeslapja	1500	3000
Faragó Géza: Erkölcseink sorozat, judaica lapja	2000	7000

A Honterus Antikvárium XXIV. könyvárverése, október 21.

	kikiáltási ár	leütési ár
Balbi Adorján egyetemes földrajza ... 1–4 kötet, Nagybecskerek, 1893	8 000	38 000
Bársony István: Víg világ. Mulattató történetek Bp., 1897	3 600	11 000
Karl Emil Diezel–Mika Károly: Az őz és a nyúl természetrajza és vadászata Bp., 1910.	1 200	4 200
Fazekas Mihály: Lúdas Matyi (Divéky József fametszeteivel) Békéscaba, 1917	6 000	30 000
Gárdonyi Géza: Az a hatalmas harmadik Bp., 1903, Első kiadás, védett.	1 200	31 000
Márki Sándor: II. Rákóczi Ferenc 1–3. köt. Bp. 1907–1910	7 000	24 000
Molnár Ferenc: Égi és földi szerelem Bp., 1922. Aláírt, számozott, védett	10 000	42 000
Németh László: Készülődés. A Tanú előtt. 1–2. köt. Bp., 1941. Első kiad., dedikált, védett	2 400	22 000
Scheiben-Schützen almanach... 1830. Pesth, 1830. Védett.	5 000	14 000
Szabó Zoltán: A Vaskapun túl Bp., 1937. Dedikált, védett	1 000	11 000
Vályi András: Magyar országnak leírása. 1–3. köt. Budán,1796–1799	20 000	63 000

abban, hogy valóban az kerüljön a lemezre amit szerettem volna.

– A dalok mennyiben tükrözik a korábban megszokott D. Nagy-stílust s mikor lehet élőben hallani a színpadon?

– Mióta megszűnt a Bikini, több levelet kaptam, hogy a lírai számokat nagyon igényli a közönség. A lemezen a tízből öt ilyet hallhatnak az érdeklődők, míg a másik öt szám mondhatni gyors, de azért mindekképpen köthető hozzám. Decemberben már indul a Monokini-turné, majd az év elején országos fellépésre indulunk a Frakcióval is. Addig is a most megjelenő lemez kárpótolhatja a rajongókat.

– Mikorra várható újabb lemez?

– Először a most elkészült anyagot szeretném, ha mind többen megismernék, de mint korábban említettem, már most két lemezre való nóta áll stúdiókészen, úgyhogy utánpótlásban nem lesz hiány. Most fusson a Monokini, majd a jövő tavasszal meglátjuk hogyan tovább.

(kovács)

nak az „elítélt" zenészek és rajongóik. Legutóbbi születésnapi bulijukon a külsőségekben is teljesen azonosult a zenekar a nevével. A színpad egy hatalmas börtön rácsos összeviszszaságait szimbolizálta, míg a zenészek rabruhájukból kivet-

be. Ez olyannyira jól sikerült, hogy május elején már az aranylemezt is átvehettük. Május 24-től szeptember 13-ig minden szerdán a Petőfi Csarnok sörkertjében zenéltünk, majd a maradék szabadidőnkben, június 15-től augusztus

tosan.

Idén is megrendeztük Tokajban a Tisza kempingben augusztus 24-28 között a II. országos Sing Sing-tábort, ahonnan mindenki csak nagyon jó emlékekkel és kellemes élményekkel távozott. Jövőre is várjuk feltétlen híveinket, akik közül idén is több mint ezren vertek sátrat, hogy együtt lehessenek velünk.

Ezenkívül karácsonyra egy maxi-CD-vel jövünk ki, majd február 12-én kiadjuk legújabb lemezünket a *„Tettes vagy áldozat"* címmel, s március 8-tól ezzel is országos turnéra indulunk a Petőfi Csarnok-beli nyitókoncertet követően. A zenekarban mindenki ép és egészséges, úgyhogy semmilyen változás nem várható a Sing Sing háza táján – hallottuk végezetül Hangyától.

Kovács Zoltán Tamás

„Több bőröndünk van, mint hangfalunk"

Könnyűzenei paródia felsőfokon

viseli, és számos magyar sikeres elődó nótáit lehet hallani sajátos szöegvilágban. Sípos Péter találkozáunkkor hangsúlyozta: nagyon fonos, hogy zeneileg a legtökéletesebben adják vissza az eredeti dalt, mind hangszerelésében, mind énektónusában. S ha ez sikerült tökéletesre begyakorolni, akkor a számok kifigurázása már a könnyebb részéhez tarto-

zik a munkának. A repertoár nagyon széles. Megtalálható az *EDDA*-tól, *Hevesi Tamáson* keresztül a *Manhattan*-ig mindenki, de a *Rocklady* és a *Sing Sing* sem maradhat ki az előadásból. Megjelenik a színpadon *Hobó* csakúgy, mint *A mester és tanítványai* zenekar.

A teljesen átdolgozott anyagok száma 35 fölött van, a műsoron azonban most 23 nóta szerepel. Az Irigy Hónaljmirigy formáció készül második nagylemezére, melyen már nem csak magyar, hanem külföldi sztárok is helyet kapnak majd. Jelen pillanatban az országot járják a legkisebb kluboktól a legnagyobb sportcsarnokig mindenhol fellépnek, hogy minnél többen megismerjék őket. A fővárosban csökkentették fellépéseik számát, hogy mindig újat és élményt nyújtsanak, ha színpadra lépnek s ne haladjon túl rajtuk az idő. Sípos Péter szerint: „több bőröndünk van, mint hangfalunk. Egy-egy előadás alatt több tucatszor öltözünk át, hogy megjelenésünkkel is az előadó megjelenéséhez közelítsünk. Mára letisztult és kialakult gyakorlattal öltözködünk, van, hogy egyszerre három szerep jelmeze van rajtam, hogy minél hamarabb az új egyéniségnek megfelelően álljak a színpadon – avat be a kulisszatitkokba, majd így folytatja: „szeptemberben volt egy búcsúkoncertünk, ami több mint kétórás volt, de általában másfél órás programra készülünk. No nem kell félni, mi is csak megszokásból búcsúztunk el, mint ahogyan ez a nagyon menő vagy annak hitt bandáknál is előfordult már. A színtársulatban játszik *Ambrus* Zoltán gitár, *Papp* Ferenc gitár, *Uszkó* László billentyű, *Kabai* László dob, *Molnár* Imre basszusgitár s jómagam énekelek, valamint van két háttértáncos *gidánk*: *Sípos* Tamás és *Varga* György személyében. Két technikus szenvedi még végig programjainkat, melyben a jövőben előfordulnak olyan képi megjelenítések, mint a *Dallas* vagy a *Szomszédok* felés átdolgozása. Ötletekből egyelőre nincs hiány, úgyhogy mindenkit várunk a bulijainkon – búcsúzott el az Irigy Hónaljmirigy énekese.

(koko)

Bohemian textiles: Flowered
pieces -

492.

Magyar Iparművészet

1913. 424. l.

Zsolnay Miklósné

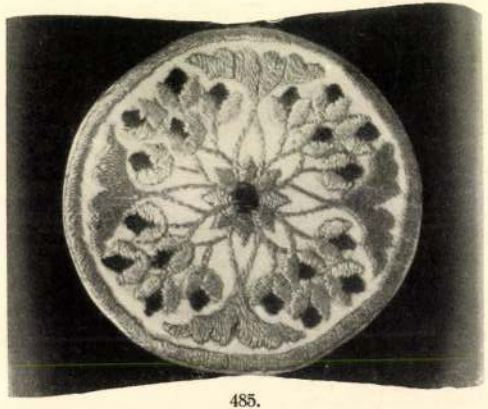

485.

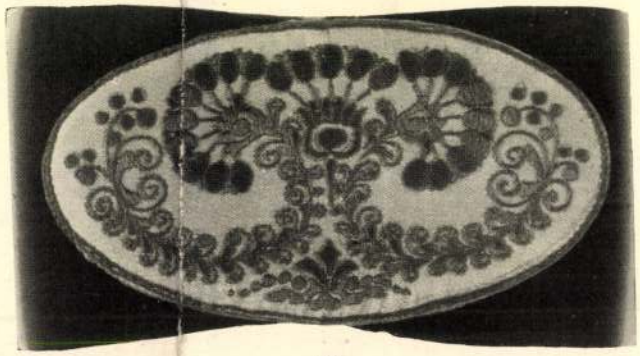

486.

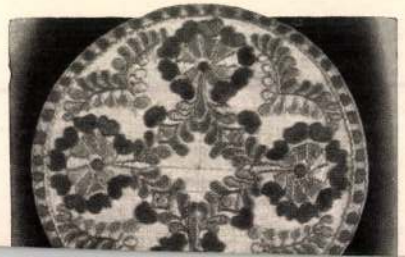

Zsolnay Miklósné

Ezüst és aranyhimzéssel díszített láda, repr.

Magyar Iparművészet

1913. 425. l.

ANATOLE FRANCE: „LA ROTISSERIE DE LA REINE PÉDAUQUE" CÍMŰ MŰVÉNEK EGYIK LAPJA. (E. PELLETAN KIADÁSA.) A FRANCIA TIPOGRAFIÁNAK JELLEMZŐ PÉLDÁJA.

PAGE EXTRAITE DE „LA ROTISSERIE DE LA REINE PÉDAUQUE" DE Mr ANATOLE FRANCE. IMPRIMÉ MODERNE FRANÇAIS.

honnête homme, & je crois vous avoir déjà vu. Faites-moi l'honneur de monter. Il y a céans un souper préparé. Vous m'obligerez d'y prendre part avec M. l'abbé qui vient de recevoir une potée d'eau sur la tête & qui se secoue comme un chien mouillé. Après souper, nous jouerons

MDK

Zsolnay Miklósné, ip.müv.

496. Ezüst- és aranyhimzással diszitett láda.
Repr.

A Mükedvelök kiállitása.

Magyar Ipamüvészet. 1913. 425.l.

Zoolnai Rajesánye

István

Győr 1693–1696.

l.

Yankó Ötvös-apródok

7. l.

lásd

Rajesánye István alatt is.

EÖLLÖS
HIRLAPIRODA
KARCAG

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Visegrádi-utca 36.

ZSOLNAY könyv

A Magyar Nemzet galériája

Zsolnay Miklós 1888-ban Kairóban

Ismételten rá kell döbbennünk, hogy hazánk félmúltja hány regényes életutat kínál még feldolgozásra a mai és elkövetkező nemzedék okulására. Különösen izgalmas, ha egy-egy tehetséges család többgenerációs, egymásra épülő történetébe nyerhetünk bepillantást. Szemünket nem szükséges külföldi példákra függesztenünk, történelmünkből megismerhetjük a mi Buddenbrook-családjaink példaértékű cselekedeteit. November közepéig látogatható a Nemzeti Múzeumban az Egy ismeretlen orientalista című kiállítás, amely a Zsolnay-család tagjának, Miklósnak 1887–88-ban tett közel-keleti útja során vásárolt, ez ideig feldolgozatlan kerámiagyűjteményére irányítja figyelmünket. Ezen a címen valószínűleg Zsolnay Miklós (1857–1922) csodálkozna a legjobban, hiszen a legkevésbé sem tekintette magát Kelet kutatójának. Vásárlásaiban józan iparos-kereskedő szemlélete befolyásolta, amikor gyáruk részére tervező nővéreinek sikerült hiteles mintaképeket beszereznie. A több ezer darabos gyűjtemény a Zsolnay-múzeumban várt mostanáig arra, hogy érdemi, szakszerű feldolgozást és bemutatást kapjon. Ezenközben kiderült, hogy az összefoglalóan „perzsának" elfogadott, nagyrészt töredékeket tartalmazó anyag, ha nem is számszerűségében, de minőségét, sokrétűségét tekintve egyenrangú a londoni és a berlini keleti múzeum anyagával. Emiatt érdemelte ki Zsolnay Miklós az utókortól az orientalista titulust, még ha őt elsősorban a gyárukban előállított díszítő- és burkolóanyagok építészeti felhasználása, elterjesztése foglalkoztatta is. **(kótai)**

S

Sokan b
véget
lencvenes
riájában a
Viktor fris
egy zsidó
sett fel. I
nem ideol
tással, han
értés és a n
tusával. P
mindenkin
korszakvál
De nagyon
venni a kes
értelmiségi
nyi főváros
máló – kih
tűzni egy k
minden más
szorít az eg
közbeszédbe
dig – a meg
szándéka ell
háború köz
vészkorszak
idézi. Külö
generációk
tudatában a
szóba hozása
idézi fel. A
nak a rendsz
meg, hogy v
titásához, ho
lási és kultur
közösségeit,
szolja saját
szembenézze
megadatott
akar-e nemz
létezni.

Az egyérte
utasítás
tudomásul k
úgynevezett
vannak a zsi
csoportjainak
lyeket meg k
önerőből, rés
mi támogatás
kolák, egyes
(és persze sz
nyek, s ki-ki
hová csatlak
csatlakozik. H
téseknek volt
núi, és persze
táknak, akár a
egyháznál, kul
nél. Ezek meg
nem lehet és
siettetni. Nem
hogy a holokau
emlékét morális
lásos kötelessé
közösség bármi
másnak engedje
sem, hogy racio

lenyomta a részvényárakat

ycserék a Mol Rt.-ben

egy eddig nem létező posztra kerül e. Feladata lesz a töltőállomás-hálóományos szolgáltatásait felfejleszteni szíteni olyan módon, hogy nemzetzehasonlításban is versenyképes laximilian Dielacher eddigi pályafun több nagy olajtársaságnál töltött be ozíciót. Legutóbb Frankfurtban, a terhouse Coopers Europe and Ger az energiaipari marketingért volt fe Molnál az informatikai hálózat fejt fog felelni.

zemélycserékkel egy időben a társai aktivitását is látványos akciókkal ja. A héten bejelentett részesedés a TVK-ban további találgatásokra kalmat a tőkepiacon. Ma még nem mű, hogy a bejelentett, mintegy 19 kos részesedést a vegyipari cégben szándékozik-e a Mol. Tegnap mintre a TVK volt a kevesek egyike, emelni tudta árfolyamát, a papír tois a spekuláció első számú célpontja. tolsó tőzsdenapját a nemzetközi piabegyűrűző pesszimizmus határozta meg. A japán jen változatlanul erős a dollárral szemben, s ez mind a japán, mind a tengerentúli részvényárakat lenyomta. A Wall Street irányadó indexe, a Dow Jones ipari index a héten kétszer zárt kétszáz pontos veszteséggel, s már csak 318 ponttal haladja meg a tízezres határt.

A Bux tegnap több, mint száz ponttal a csütörtöki értéke alatt nyitott. A kereskedés első órájában állt legmagasabban – 6820 ponton –, mélypontját pedig délután kettőkor érte el, amikor megközelítette a 6700-as szintet. A mutató a nap végéig erős veszteségben maradt, s 6779 ponton fejezte be a hetet. A kis likviditású papírok közül a Globus, a Human, az Inter-Európa, a Skála, valamint az OTP elsőbbségi részvénye nyereségre tett szert. A sztárpapírok többsége olcsóbb lett. Az OTP törzsrészvénye az utolsó órában félszázalékos nyereségbe fordult, a TVK 2,5 százalékkal drágult. Matáv és a Mol több, mint két százalékot, a Richter három, a Rába négy százalékot esett. Hosszú idő után újra ötszáz forint alatt áll a kárpótlási jegy, mert tegnap 5,4 százalékkal leértékelte a piac. **(zelei)**

sít

ési jegy, 6500
40 ezer darab
részvény, to-
bbségi, Era-
és Pannon-

a részvények
zleti titokként
eg *Török* Mi-
elő vezérigaz-

ajánlataikat
etik meg. Az
edményhirde-
őzsdei részvé-
a tőzsdén, a
apírok értéke-
iacon kerül le-
Z. B.

Inter-Európa ki, Synergon be

Változik a Bux kosara

A Budapesti Értéktőzsde titkársága közzétette a BUX-kosár október elsejétől változó, új összetételét. A legnagyobb súllyal továbbra is a 25,17 százalékot képviselő Matáv rendelkezik, míg a Mol 21,28, az OTP 16,27, a Richter pedig 11,97 százalékot tudhat magáénak. Eszerint a négy legnagyobb súlyú papír együttesen 74,69 százalékot tesz ki. Nem pusztán a kosár összetétele, hanem a számítási módszer is változik. Megszűnik a jelenlegi 15 százalékos plafon, ami megakadályozta, hogy egy részvény áralakulása ennél nagyobb hatást fejtsen ki az indexre. Az is újdonság, hogy a Bux számításánál a jövőben nem a teljes, tőzsdére bevezetett mennyiséget veszik figyelembe, hanem az úgynevezett közkézhányadot, azaz a társaság szakmai befektetőinél lévő pakettet – ami gyakorlatilag nem forog a tőzsdei kereskedésben – figyelmen kívül hagyják. Az új kosárban már nem szerepel majd az Inter-Európa, viszont bekerülnek a Synergon részvényei, 1,56 százalékos súllyal. **(z.)**

BUX-index (záró):
6779,71 pont (–113,62)

BUDA

	Nyitó ár
2. Deviza Factory	–
Agrimpex n.	22000
Antenna Hungária	4200
Aranypók	–
BÁV	1100
BorsodChem	6820
BIF	590
Brau Union Hungaria	3310
Cofinec	2400
Csopak	–
CUG	–

DŐ 1%
ztelt Ügyfeleink!
yar Nemzet október 22-én

BOLCSESSÉG

"Mi Atyánk, Aki a Mennyekben vagy,
dicsértessék a Te Neved....és szabadíts meg a gonosztol.
Ámen.

özv. Mattyasovszky Zsolnay Tamásné, Dr. Vécsey Esther Borbála,
mélyen fájo szívvel tudatom, hogy szeretett Uram,

Mattyasovszky Zsolnay Tamás Tibor,

Arany Diplomás Gépész Mérnök; Podmaniczky díjas Budapesti Városvédő, stb.

2008. február 1-én, életének 93-dik évében, hosszú betegség után, visszaadta nemes lelkét a Mindenható Jó Istennek.

Temetése: február 21, csütörtök, 12:45 órakor, a Makovecz Ravatalozóban.

A **Gyász Misét** a temetés után d.u.13:30-kor, a XII. ker.-i **Farkasréti Plébánia Templomban** (Hegyalja út 139) tartjuk; A Pesti IX. kerületi, **Ferencvárosi Bakáts téri, Plébánia** Templomunkban a héten tartjuk az engesztelo Gyászmisét; Továbbá, feb. 26-án, kedd d.u. 17:15 kor a Pesti, V. ker. Szervita téri Szent Anna Templomban;

Március 7-én, (Acquinói Szent Tamás), 18 órakor pénteken, a II. ker.-i Pasaréti téri Páduai Szent Antal Templomban;

Március 13-án, 18 órakor, Pécsett, a Belvárosi Templomban tartunk Szent Misét drága halottunk lelki békéért!

Emlékét szeretettel őrzi özvegye, Dr. Vécsey Esther, a Vécseyek, Maléterek, és a szűk Családja: gyermeke, unokái, déd-unokái; unokanővére Ágnes, öccse Tibor és Eszter - fiai Canadában; az USA-ban: Gábor és Carol, András és Edith; Zsigmond Barna és gyermekei, sógornője, Ybl Miklósné... Sikorski Zsolnay Antónia, István; és az egész világban szerte-szort rokonság, mind a munkatársai, kollegái, fotóstársai; múzeum, könyv-és levéltári dolgozók, építészek, építészettörténészek, kutatók, Zsolnay gyüjtok És azok, akik szerették, tisztelték, megbecsülték Őt!

Nyugodjon örök békében, a Jó Isten Szeretetében.

MATTYASOVSZKY Zsolnay Tamás

HÁTTÉRINFO A ZSOLNAY NŐVÉREK CIMŰ KIÁLLITÁSHOZ:

"Zsolnay nővérek" Teréz, 1854-1944 (Mattyasovszky Jakabné)
Júlia, 1856-1950 (Sikorska Zsolnay Júlia)

Zsolnay Vilmos leányai a korszakban szokatlanul szabadszellemű nevelésben részesültek, igy módjuk volt a művelődésre, önképzésre. 1870-ben kezdték meg a népmüvészeti tárgyak gyüjtését. Gyüjteményük a Janus Pannonius Múzeum Néprajzi Osztályát gazdagitja.

A tervezőmunkát az 1870-es évek közepén kezdték meg, a népmüvészeti motivumkincs felhasználásával. önképzés, utazások, kutatómunka révén jutottak olyan szintre, hogy munkájuk a Zsolnay kerámia historizáló eklektikus stilusának kialakitasaban meghatározó jelentőségüvé vált.

Különösen Júlia bizonyult rendkivül fantáziagazdag tervezőnek, dolgozott a korszak jellegzetes iparmüvészeti izlésének megfelelően török, perzsa, japán modorban és a formatervezés területén is megállta a helyét, nevéhez fűződik a népszerüvé vált "lótusz"-sorozat. Életmüvét festészeti munkássága egészíti ki, amelyből a kiállitás ízelitőt ad.

Tutenkamen király díszedényei a Zsolnay-gyárban

Matyasowszkyné: Zsolnay Teréz uj kompozíciói

Pécs, nov. 8. — Pécs város kulturájáról, életéről és létezéséről vajmi keveset tudott a világ mindaddig, amig több mint ötven esztendővel ezelőtt Zsolnay Vilmos, a halhatatlan emlékezetü „fazekas-mester", a nagy müvészek, a zsenik és Isten jókedvében teremtett alkotók emlékviváló reprezentánsa először tányérjaira és azóta világkörutat megtett edényeire rá nem vezette az öttemplom városának cimerét. Azóta angol főnemesek, kényes, fehérkezü francia komtesse-ok, finnyás és dusgazdag amerikai pénzfejedelmek, nyugodt és előkelő német gyárosok asztalainál, mindenütt ott ragyognak Zsolnay Vilmos edényei és mindenütt tudnak az öttemplom városáról. Nem tökéletes és nem teljes értékü az a vitrin, amelyből hiányzanak a majolika tálak és az eozin vázák. Pécs és Zsolnay, ez a kettő egyet jelent és nagyon sokan vannak, akik csak együtt ismerik a kettőt, akik egyebet nem tudnak Pécsről, csak azt, hogy itt készültek a világhires majolikaedények.

De hát nemo propheta in patria sua, és a nagy fazekas mivel sem törődve, porrá váltan pihen a sarcofag bronzfényü eosin boltozata alatt. Sok minden megváltozott az ötven esztendő alatt. A csendes, sötétlombu fagenyefák és juharfák sokat tudnának mesélni a Zsolnay-parkban a küzdelmekről és harcokról, melyeket egyedül vivott meg a Mester s csak a sikerben, hirben sietett osztozkodni a város, Janus Pannonius kacér szépségü városa.

Bécsben a császár, Párisban a Grand Prix tette világhirüvé a Zsolnay-gyár alkotásait, amelyeknek minden darabjában a Mecsek sárga földje is lüktet és él. A Zsolnay-gyár fénykorához azonban nemcsak a forró, alkotásokra vágyó férfilélek produkciói járultak hozzá, hanem két asszonynak, két halk, nemes lelkivilágban élő hölgynek szerény és csendes munkássága is. Már-már ötven esztendő távlatában ez a munkásság fakó és csak nagyon keveseket tud megdöbbenteni a csodálatosság kinyilatkoztatásával. Az élet nagy dolgai véletlenekből indulnak ki, mondják és vallják igen sokan a nagyok közül. Lehet, hogy igazuk van, lehet, hogy minden szeszélyes apróságokon mulik, de mindenesetre ezek az apróságok, amelyek gyakran generációk életét képesek irányitani, valami magasabbrendü végzetes célból erednek, nem lehet rá épiteni a könnyelmü szerencselovagoknak.

Zsolnay Teréz és Zsolnay Julia bizonyára maguk sem tudták, micsoda hatalmas segitőtársai örök emlékezetü édesatyjuknak. Igaz, hogy a majolika, de főleg az eozin az ő nevéhez füződnek, de vajjon vásárolta-e volna az előkelő izlésü közönség, ha nem a magyar népmüvészet, az erdélyi szőnyegszövés motivumaitól látja ragyogónak a vázákat, tálakat, diszedényeket és csészéket? A színek és a vonalak a magyar néplélek nagyszerü és kibányászhatatlan kincsei voltak, melyek érvényesültek 50 esztendővel ezelőtt a párisi világkiállitás káprázatos pompájában. A vásárló és biráló közönség szemét nem az a csoda kapta meg, hogy a földből, a puszta paraszti földből látott maga előtt fantasztikus és csodálatos szépségü disztárgyakat, hanem elkáprázott a tulipánok, tölgyfalevelek, himestollu madarak és egyéb mesebeli ornamentikák alkalmazásától. A magyar népmesék naiv, tiszta szépségü virága volt az, amely meghóditotta a büszke nyugat népét. Ezek a virágok keleten sarjadtak, a mi népünk lelkéből szakadtak s csak a mi vérünkből valók tudhatták azt ugy megcsinálni, ahogy Zsolnay Teréz és Zsolnay Julia édesapjuk alkotásaira ezt alkalmazni tudták.

Mindez nagyon messzi, távoli dolog s csak odakint a mauzoleum tövében a nagy német ipartelepekre emlékeztető hatalmas keramikai gyár körében az emlékek halhatatlan életében tudott törhetetlen maradni az elfutó félszázad története és munkája. A Sikorszkyak és a Mattyasovszkyak villájában, a káprázatos mükincsek között ma is élénk minden, ami ezelőtt ötven esztendővel megindult az örök müvészet jegyében. Ott nincs fölbomlott világrend, nincsenek tülekedések és törtetések, politikák és pártharcok, és Matyasovszkyné, Zsolnay Teréz, régesrégi magyar nagyasszony-tipus, ma: hófehér hajával, fekete ruhájában, remegő, finom kezeivel frissen és üdén hajol iróasztala fölé és a nagy fazekas mester portrait-jára nézve Tutankámen király diszedényeinek rajzait tervezi a most készülő uj eozin vázákra. Merev, komoly vonalak, sötét tónusu girlandok, lágyszáru lótuszok ébrednek életre a papiron a négyezer esztendős mult minden méltóságos bájával.

A gyárban bugnak a gépek, halomszám döntik magukból a szigetelők és piaci vásáredények szürke ezreit. A majolikára és az eozinra, mint diszedényre rossz idők járnak. A pénz hütlen lesz azokhoz, akik otthonukba vitték és vinnék a szépet. Azonban Matyasovszkyné, Zsolnay Teréz kezeit nem tudja guzsba kötni a megváltozott világrend, ő tud dolgozni egy élet szenvedései után is és amire a magyar intelligencia ujból gondolhat egyébre is kenyérnél és kopott ruhánál, addigra elkészülnek és a világ elé kerülnek a Zsolnay-gyár uj tipusu készitményei, a nagy egyiptomi király korának feltámadt, bámulatos kulturájával és müvészetével.

Dénes Gizella.

Megjelentek és már kaphatók a közkedvelt és szép kiállitásu
Méhner-féle képesnaptárak 1925. évre.
Viszonteladrusitók eredeti kiadói engedménnyel kapják a
Dunántúl könyvkereskedésében Pécs,
Telefon 5-50. Széchenyi-tér 9. Telefon 5-50.

Az **APOLLO** jövő heti szenzációja
Radius–Paramount világattrakció:
COVERED WAGON
Éposz az amerikai honfoglalásról.

Az orosz emigránsok tiltakozása a szovjetkormány elismerése ellen

Páris, nov. 8. — A Franciaországban élő orsz emigránsok tegnap tiltakozó iratot küldöttek a miniszterelnökhöz a szovjetkormány Franciaország részéről történt elismerése ellen. A tiltakozó irat megállapitja, hogy az orosz emigránsok szolidárisak a francia közvélemény tekintélyes részével. Az emigránsok végül annak a reményüknek adtak kifejezést, hogy a francia kormány rendezni fogja a Franciaországban élő orosz polgárok személyes helyzetét és megfogja teremteni számukra annak lehetőségét, hogy törvényes jogaikat megvédhessék.

—

Külföldi bizalom a magyar pénz iránt

Budapest, nov. 8. — A magyar korona iránti bizalomnak a jele, hogy a kölcsön az amerikai, a londoni piacokon jelentős emelkedést ért el. Kedvezően itélik meg a magyar korona helyzetét a svájci piacon is s legujabban a párisi tőzsdén ujból jegyzik a magyar valutát.

A tajtékpipa

Irta: *Szabó Géza.*

Öreg Balajthy István bátyánk megette már a kenyere javát, az élettől rá kiszabott munkát is becsülettel elvégezte. Ugy vélekedett tehát, hogy a még hátralevő idejét nyugodtan a pihenésre szentelheti. Ez a megnyugtató érzés kisérte a multba vissza-visszamerengő, csendes pihenéseit az udvari nagy eperfa alatt, vagy a ház előtt a kopott köpadon. A szobája és e két emlékekkel teli hely közt levő távolság volt az egész, amelyet becsoszogott naponta. A külvilág nem érdekelte. A jelennel akkor leszámolt, mikor az első oláh csapat betette a lábát a faluba. Tudta mi történt. A jövőről se mert álmokat szőni, mert mit várhat a jövőtől az olyan ötödik kerék forma ember, aki már a sir felé közeleg. Csak a mult maradt a számára. A mult emlékei kisérték, hogy simább legyen az utja a temetőig.

Csak egy szenvedélye maradt. A pipa. A szép pirosra szivott tajtékpipa, ősapáktól örökölt családi kincs. Ez volt a fegyvertársa, öreg napjaiban is hü kisérője. Még éjszakára is az ágya mellé tette. Ha csendes merengései között ott ült a ház előtti köpadon és a gomolygó füstkarikákba tekintett, ugy érezte, hogy a mult emlékképei elevenednek meg előtte. Aztán a jelen szomoruságainak az elhessegetője is volt az az áldott tajtékpipa, amelynek előrészére a koronás magyar cimer volt kifaragva, amint két szárnyas angyal feltartja a két karjával. Ezt a cimert nézegette lopva-titkon és simogatta tekintetével. Ki látná meg a magyar érzésnek ezt a csendes megnyilatkozását. Ki tilthatná meg, hogy a cimer ne hirdesse a multat és a — jövendőt?

Egyszer azután akadt ilyen merész valaki. Amint öreg *Balajthy* István csöndes pipaszó mellett elmerengve üldögélt a ház előtt, valaki megszólitotta:

— Szép pipája van öreg.

Az öreg felütötte a fejét és csendesen ráfelelt:

— Annak szép az, aki szivja.

Az idegen visszafelelt:

— No, akkor magának se lesz sokáig szép a pipa, öreg.

Az megsimogatta a pipát és szomoruan igy szólt:

— Hát biz' a sirba nem viszem magammal. Tudom, nem sok van már vissza.

Az idegen hangosabb lett:

— Ej öreg, nem csak a sirba, hanem be se viszi ezt a pipát, mert hogy én azt ezennel lefoglalom.

Az öreg nagyott nézett.

—Lefoglalja? Ezt a pipát? Lefoglalja? Aztán miért.

Az idegen most már gorombán válaszolt.

— Ne prézsmitálj, öreg. Ez a pipa sérti a román nemzet önérzetét.

— Ez a pipa-e? — kérdezte csendes mosollyal az öreg.

— Igen, sérti, mert rajta van a magyar cimer. És én ezt a pipát elkobzom a román törvények értelmében.

A magyar cimer említésére az öreg ijedten kapta magához a pipát. Erre nem gondolt. Ránézett merően az idegenre. A szemeiből vad tüzet látott lobogni. Megremegett és önkénytelenül eltakarta kabátja alá a féltve őrzött kincset.

— Elkobozza ezt a pipát? A magyar cimerért?

Az idegen indulatosan rátámadt.

— Ha sokat okoskodol, öreg, le is csukatlak. Majd adok én nektek hazafias tüntetést!

Az öreg szemeiben szokatlan tüz gyuladt ki. Lassan felállt, közelebb lépett az idegenhez és a szeme közé nézett. Mint amikor két szikra ér össze, villant egybe a két szempillantás.

— Ezt a pipát akarjátok elkobozni, ezt az ősöktől hátramaradt ereklyét, az egyetlen vigasztalóját a multamnak? És ha én azt mondom, hogy nem adom?

Az idegen felkacagott.

— Nem adod? Ugyis jó, elveszszük erővel.

Azzal fenyegető arckifejezéssel eltávozott. Az öreg pedig — mintha kergetnék — besietett a házba, előkereste a baltát és visszatérő ifju erővel millió darabokra törte.

— Igy ni, most már vihetitek.

Azzal ismét kiballagott a kapu elé és leült. Bensejében nagy megnyugvást érzett. Ugy érezte, hogy ennek igy kellett történnie. Ugy érezte, hogy nem szabad sajnálnia a pipát, mert annak a darabjai most már nagy nemzeti feladatot teljesitenek. Ami rom, ami pusztulás, ami fájdalom és keserüség, minden, de minden az ujjáépülő, boldogsággal teli szép magyar jövő utját hirdeti ezen a szomoru magyar földterületen, az mind, de mind iszonyu vád a bitorlók ellen.

Mire a román őrség a ház elé ért, az öreg már mosolygott is.

— Hol a pipa, öreg?

Az kinyitotta a kaput és a közelben ezer darabban a földön széthullott darabokra mutatott.

— Ott van, ni. Most már vihetitek.

És amint maga is széttekintett a féltve őrzött drága kincs romjain, ugy érezte, hogy azokról az eljövendő jobb magyar jövő reménysugarai simogatják a szivét.

XIV. évfolyam. 257 szám. Ára 2000 korona Pécs, 1924. november 9. Vasárnap

DUNÁNTÚL

Előfizetési ár házhoz szállítva vagy postán
Egy hóra — — — 32.000 K

Egyes szám 1000, 8 oldal 2000 oldalas 2000 2400 K

Kéziratokat visszaküldés

Szerkesztőség: Lyceum-utca 4. szám.
Szerkesztőség telefonja: 850. szám.
Kiadóhivatal: Lyceum-utca 4. szám.
Kiadóhivatal telefonja: 223. szám.

Hirdetés dijszabás szerint.

DUNÁNTÚL
7 Nagyságos
Dr. Szőnyi Ottó urnak
Bu
V., Állatkert-u. 1. Szépm. m

A magyar kisebbség

elnyomása, az elfojtott panaszok törnek elő fájdalmasan most, amikor a genfi népszövetség kisebbségi szakosztályának vezetője Colban Erik ur, akinek neve nagyon is ismeretes a magyar közvélemény előtt, Budapesten van. Nyilvánvalóan érintkezést keres a kormánnyal s reméljük, hogy ez alkalommal illetékes körök figyelmébe fogják ajánlani Colban Eriknek mindazokat a jelenségeket, amelyeket a kisebbségek „érdekében" tett körutja alkalmával nem vett szemügyre — az elnyomó impériumok bankettes ünneplése — miatt. Emlékezetes ennek a jeles férfiunak erdélyi utja, mely alatt az elnyomatást szenvedő magyarságnak, de a szászságnak épugy, még csak egyetlen egy képviselőjét sem óhajtotta látni és kihallgatni, hanem megelégedett az őt informáló román közhatóságok utmutatásaival s nyugodtan haza utazott Genfbe, hogy jelentésbe foglalja: Erdélyben a kisebbségeknek semminemü panaszuk sem merült fel. De nem akarunk rekriminálni, sőt hajlandók vagyunk inkább könnyelmü tévedésnek minősiteni Colban Erik tapasztalatait, amelyeket revideálnia, ha vissza akarja szerezni presztizsét, még bő alkalma nyilhat azzal, hogy jóváteszi előbbi magatartását.

Colban Erik ur Budapesten van s igy legalább tudomást vehet arról a felháborodásról és elkeseredésről, amelyet a közvéleményből csupán nevének hallása és személyének megjelenése akaratlanul is kivált. Fültanuja lehet a parlamenti támadásnak, amelyet részben az ő működésének rossz hatása miatt a magyar kormány mellének szegeznek s amellyel felelőssé teszik a népszövetséggel szemben tanusitott lojális felfogásáért. Látnia kell a népszövetségi kiküldöttnek, hogy saját könnyü lelkiismerete, mellyel eddig a kisebbségi ügyeket kezelte, minő káros hatással van arra a viszonyra, amelyet az egyes nemzetek a genfi népszövetségi központtal létesiteni kivántak. Vegye csak elő Colban Erik ur a világsajtónak akármelyik utóbbi időben megjelent lappéldányát, lehetetlen, hogy ne találjon benne hiradást arról a küzdelemről, amelyet a megszállott Baranyában, Bácskában, a Felvidéken és Erdélyben az elnyomott magyar népkisebbségeknek kulturájáért és nyelvének szabad használatáért kell állandóan folytatnia. Egyetlen biztositékot sem valósitottak meg azokból az igéretekből, melyeket a kisebbségekről adtak. A magyar kisebbség a békeszerződésben körülirt biztositékait követeli magának. És ezzel szemben szenvedi a politikai és kulturális elnyomatásnak minden ördögi eszközét és kénytelen látni, hogy mint foszt-ják ki anyagilag és szellemileg akkor, amidőn a népek testvériségét programmjába irt Nemzetek Szövetsége a kisebbségi sérelmek felülvizsgálata tekintetében a legkényelmesebb álláspontra helyezkedik. Tegye félre Colban Erik ur ezt a hivatásához nem méltó kényelmet és vegye a fáradtságot magának, hogy személyes érintkezést találjon az üldözött kisebbségek tagjaival s ha ott az eddigi forrásból nyert értesüléseivel szemben homlokegyenest ellentétes helyzetképet szerez, ne átaljon az észlelendő különbség mélyére és okaira tekinteni.

Egy őrült merénylete a miniszterelnökségen

Pál Lajos gazdatiszt 6 lövést adott le Barty Aladár miniszteri tanácsosra — A golyók célt tévesztettek

Budapest, nov. 8 — Ma délben ½1 óra előtt pár perccel a miniszterelnökségi palota csendjét revolverlövések zaja verte fel.

A miniszterelnökség II-ik emeleti hivatali helyiségében ma délben *Barty* Aladár dr. miniszteri osztálytanácsos hivatali szobájában megjelent *Pál* Lajos nyug. gazdatiszt, aki már többször felkereste a miniszteri tanácsost, hogy mint Kossuth rokona támogatását kérje. Barty tanácsos volt ugyanis az, aki Kossuth Lajos Tivadar hagyatékát rendezte. A kérésre már korábban Barty elmondotta, hogy a hagyatékból csupán adósság maradt vissza, amelyet a magyar kormány egyenlitett ki. Ekkor Pál azt kérte pártfogolja őt abban, hogy a földbirtokrendező bíróságtól földet kapjon. Barty dr pártfogolta a kérelmet. Ma azután azzal jelent meg Pál, hogy kérelmét az OFB elutasitotta s igy más uton kéri Barty támogatását. A miniszteri tanácsos sajnálattal közölte vele, hogy ez nincs módjában.

Egyszerre csak Pál, aki az egész beszélgetés alatt közvetlen az osztálytanácsos iróasztala mellett állt, hirtelen megfordult és egy-két lépést tett a szoba közepe felé. Majd hirtelen visszafordult, közben előrántotta revolverét és *gyors egymásutánban 3 lövést adott le az osztálytanácsos felé. Szerencsére a golyók nem találtak.* Az egyik lövés Bartynak közvetlen a füle mellett süvitett el, a falon levő Szent István-képbe furódott. A másik 2 golyó a menyezet sarkába furódott. Az osztálytanácsos nem vesztette el lélekjelenlétét, hirtelen rávetette magát a merénylőre és lefogta karjait. A revolvert azonban nem tudta kezéből kicsavarni és igy sikerült neki a merénylőt kituszkolni a folyosóra, ahol az kirántotta jobb karját Barty kezei közül és *még 3 lövést adott le, amelyek a folyosó menyezetébe furódtak.*

A merénylőt ezután ártalmatlanná tették és a rendőrök elő-állitották. Amikor a rendőrök elvezették ezt kiáltotta:

— Éljen a köztársaság! Éljen Horthy Miklós a kormányzó!

Kihallgatása során elmondotta, hogy állás nélkül van, rokona a Kossuth és Kisfaludy családoknak. Nem akarta Bartyt megölni. A rendőrorvos megállapitotta, hogy *Pál köz- és önveszélyes őrült s ezért beszállitották az angyalföldi elmegyógyintézetbe.*

A bíróság elitélte a Karácsonyi ügyészt bántalmazó rendőrt és a rendőrorvost

Budapest, nov. 8. — A bíróság ma délután 2 órakor hirdette ki az itéletet Tóth (30) József rendőr ügyében, aki Karácsonyi Bálint dr. királyi ügyészt bántalmazta. A bíróság bünösnek mondotta ki Tóth (30) József közrendőrt hamis tanuzásra való rábirás, sulyos testisértés büntette és személyes szabadság megsértésének vétségében. Ezért **három esztendei fegyházbüntetésre itélte.** Bünösnek mondotta ki továbbá **Gunhardt** Tibor dr. **rendőrorvost** gondatlanságból kiadott hamis orvosi bizonyitvány vétségében és ezért őt **6 heti fogházbüntetésre itélte,** mig Óberle Márk rendőrt az ellene emelt vád alól felmentette.

Uj kir. főigazgató

Budapest, nov. 8. — A kormányzó **Mátray** Rudolfnak, a székesfehérvári ciszt. főgimnázium igazgatójának a kir. főigazgatói cimet adományozta.

4 uj román hadtest parancsnokság

Bukarest, nov. 8. — Madarescu hadügyminiszter törvényt készit elő 4 uj hadtestparancsnoki állás létesitéséről. Prozan tábornokot tábornaggyá nevezik ki.

Hirek néhány sorban

Bethlen miniszterelnök vadászatra Mezőhegyesre utazott. — **Londoni magyar követté** Rubidó Zichy Iván bárót nevezték ki. — **A Szentszékhez Rómába** Bornemissza Gyula bárót nevezték ki követté. — **A min. tanácsosi** jelleget kapta Danilovics Pál a külügyminiszteriumban. — **Konstantinápolyban** női detektivek ügyelnek az erkölcsre s feladatuk az asszonyokat és lányokat megfigyelni. — **Róma** utcáin a kommunista évforduló alkalmából elkobozták a vörös zászlókat és jelvényeket. — **Elhunytak:** Szabóné Nogáli Janka irónő, Király Pál egyetemi tanár Bpesten, Kammerloher Oszkár dr. hadbiró alezredes Bpesten, báró Hiller Adél Temesváron, Peisner Ignác a Neues Pester Journal szerkesztője, Dobos József a dobostorta feltalálója Bpesten, Fejérpataky Tiborné Iváncsán, özv. Dicső Béláné Marosvásárhelyen, Hans Thoma német festőművész. — **A párisi** tőzsdén ismét megkezdték a magyar korona jegyzését. Százezer K = 26 frank. — **A soproni főiskolán** végleges helyreállt a rend. A hallgatók aláirták a rend és fegyelem biztositásáról szóló nyilatkozatot. — **Szatmáron** 58 magyar tisztviselőt bocsátanak el állásukból. — **Bécsben** a kenyér 200 K-val drágult. — **Jugoszláviában** febr. 8-án kezdődnek a választások. — **Kaposvár** városa 100 milliót adott a 44-esek hősi emlékére. — **Makón** az egyesült csonka vármegyék közgyülésén ma leplezték le Tisza István arcképét. — **A kézmüves kamara** ankét véget ért azzal, hogy bizottságot küld ki a miniszter az ipartestület reformjáról szóló javaslat elkészitésére. — **A szász országgyülés** feloszlatását 53 szavazattal 43 ellenében leszavazták. — **Időjárás:** Változékony hüvös idő, esetleg csapadékkal. — **A mohács-pécsi vasut** alkalmazottaira is kiterjesztette a kultuszminiszter a polgári iskolai tandijkedvezményt. — **A bécsi** tavaszi árumintavásár márc. 8-tól 14-ig lesz. — **Lengyelország** a francia és szentszéki képviseletét nagykövetséggé fejleszti ki. — **A bécsi gyorsvonatok** közlekedését a Máv. felfüggesztette a forgalmat ezen a vonalon két gyorsvonat bonyolitja le. — **Gasparri** biboros levelet irt P. Tomcsányihoz, amelyben közli, hogy a pápa nagy örömmel fogadta Az egyházi vagyon a püspökök joghatósága alatt c. munkáját. — **Megmérgezte** ujszülött testvérét Csikereken Szencei István felnőtt fiu. — **Világrekordot** teremtett Bonnet francia aviatikus, aki egy óra alatt 380 km és 890 méter utat tett meg. — **Prágában** katonai diktatúrát terveznek a kommunisták ellen. — **Északeurópában** erős havazás volt tegnap.

Zsolnay Teréz

MAGYAR MŰVÉSZET

1930. 232

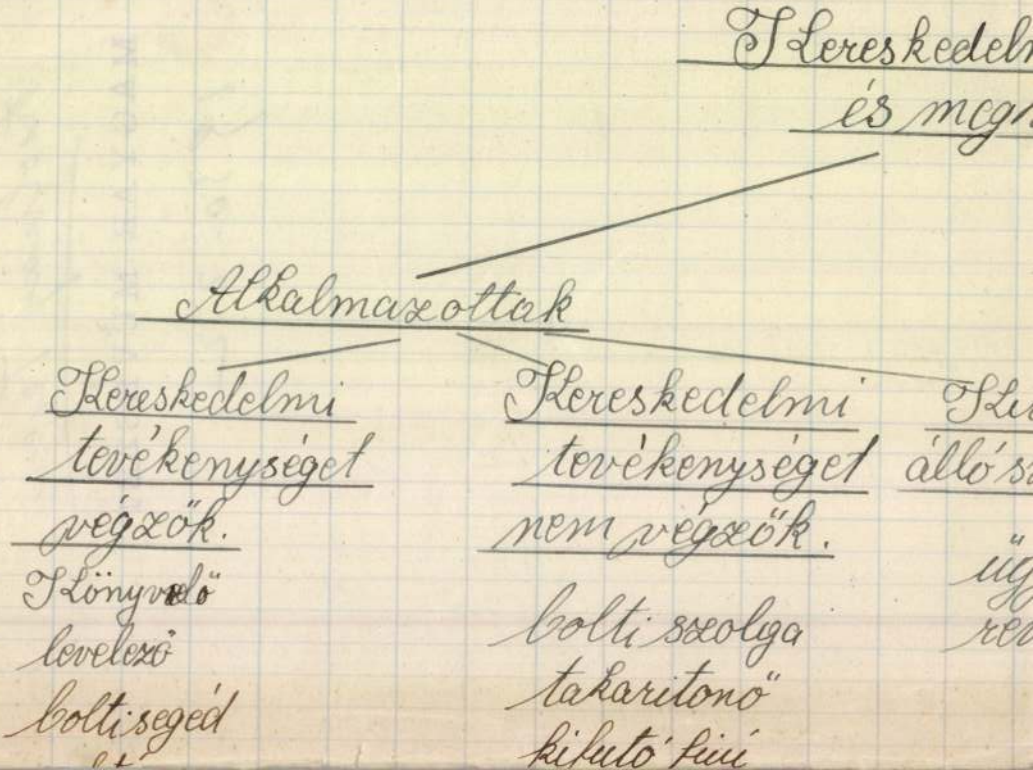

Kereskedelm

és megh

Alkalmazottak

Kereskedelmi tevékenységet végzők.

Könyvelő

levelező

boltiseged

Kereskedelmi tevékenységet nem végzők.

bolti szolga

takaritonő

kifutó fiú

Ki

álló s

üg

rev

Zsolnay Teréz

MAGYAR MŰVESZET

1930. 232-233.

Zsolnay Teréz pécsvidéki szőtteseiből és hímzéseiből álló gyűjteményének kiállítása 1880-ban.

Zsolnay Teréz

(Mattyasovszky Jakabné)

a magyar diszitémé-
nyes muntárat kedvelte a Zsolnay-
gyar keramiáinak
festésénél -

Nik Pécs Képzm

11. l.

Nagyságos

Dr Szentiványi Gyula úrnak
az Országos Műemlék Bizottság titkára

Budapest.

Van szerencsém az 1939 évi február, már-

Zsolnay Terék

Laisd
=
Matthyasovszky
Jakabné

Zsolnay Terék

42 VL 1½ 22
62½

Zsolnay Teréz +

férjezett Mattyasovszky Jakabné

+ Pécsett 1944. máj: 21.

90 éves Erdőban.

Mattyasovszky Zsolnay László ezdesanyja volt.

Közvetlenül atyjának Zsolnay Vilmos gyárának munkásságában. Ez a munkásság főleg magyar iz lésű munkásnak a Zsolnay düzedényekben való alkalmazásában nyilvánult. A gyár világhíres mu-zeumának egyedül alló művészeti anyagát fo fordít

éves Eosában gyűjtette
egybe és rendezte fiá-
val, Mattyasovszky Zsol-
nay László-val együtt.
Megértéssel viseltetett
mindan pecsi vonat-
kozású kulturmeg-
mozdulás iránt

Nikelszky Géza:
Meghalt Özv. Mattya-
sovszky Jakabné.
Dunántúl
1944. máj. 17

Zsolnay Teréz, keramikus

Zsolnay Vilmos lánya.
Magyaros díszítésű edényeket
készített.

Kovács Sándor: Az ezüst titka · M. 11.

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. május 12.

Zsolnay Terézia

kedvelt volt[ak] lepkéi.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Corvina 1974 127.o.

Zsolnay Teréz

Budapesten él és még ekkor is ujabb terveket küld edények mintázásához és polychrom ornamentálásához.

Zsolnay Teréz in: M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 140.o.

Zsolnay Terézia

résztvett az Östereichusches Kunstgewerben muzeum karácsonyi kiállitásán.Különösen a tulipános és rózsás perzsa vázájával arat sikert.

Zsolnay Terézia,V. Zsolnay Margit:Zsolnay
Corvina 1974

7o.o.

Zsolnay Terézia

k sebb tálkákat és tányérokat diszitett
reneszánsz stilü és perzsa-rhodoszi rajzokkal.

Zsolnay Terézia, M. Zsinay Margit: Zsolnay
Corvina 1974

91.o

Zsolnay Terézia

tányérokat, vázákat, aprolékos magyaros motivumokat, néhány erőteljes pálmatartót tervezett.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 91.o

Zsolnay Terézia

1880-ban a százhárom uj forma és százharminc-kilenc dekor közül, az utóbbiak közül Klein Ármin Harminckilenc, Zsolnay Julia hu szonnégy, Zsolnay Teréz tiz munkár készitett.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay Cérmina 1974

104.o.

Zsolnay Teréz, festőné l. Mattyasovszky-né Zsolnay T.

Kandalló, XVII. sz.-beli a
nemesváraljai kastélyban
VI. 247

Mattyasovszkyné
Zsolnay Teréz

Magyar Művészet
1928. 378. 380

Zsolnay Terézia

Zsolnay Julia, Zsolnay Terézia és

Klein Ármin tervezték az edénydiszitéseket.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Cirvina 1974 85.o.

Zsolnay Terézia

az 1876-os szegedi kiállitáson szerepelt majolikavázája.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974
65.o.

Zsolnay Terézia

készitett egy magyaros korsot, amelyet
ebben az időben, mázolás előtt ő diszitett.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 60.o.

Zsolnay Teréz

Zsolnay Terézia és Zsolnay Julia együtt dolgoztak, Julia rendkivüli tervezőkészségével tulszárnyalta testvérét.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974
54.o.

Zsolnay Terézia

Két saját tervezésü és készitésü magyaros rajzu tányérkával lepte meg Zsolnay Vilmost.

Zsolnay Teréz, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974

54.o.

Zsolnay Teréz

terve, porcelánfajansz korsó

Zsolnay Teréz, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Corvina 1975

Zsolnay Teréz, keramikus.

L.: Zsolnay Vilmos

Kluka Emil: A százötven esztendős Zsolnay 7.
Népszabadság, Bp. 1978. ápr. 19.

Zsolnay Terézia

magyaros motivumu terveket készitett.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974

91.o

Zsolnay Terézia

Zsolnay Julia egy lapos tálat tervezett kék,zöld és barna schmalzfestésü disszel kerámiát.Zsolnay Terézia egy 8o cm magas magyarós mintáju vázát készitett amely kék,zöld,sárga és fehér majolika technikával készült.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
vina 1974

Zsolnay Teréz

Zs. Júliával a gyár díszítményeinek zömét tervezi

Pataky Dénesné: A Zsolnay Kerámia. Bp. 1955.
8.o.

Zsolnay Teréz,keramikus

1925-ben az ő tervei alapján kés zült egy nagyszerü sorozat"Tut Enoh Amun"ábrákkal.Az egyiptomi előképek elegáns harmóniáját viselik magukon 377.old

Sarkadiné,Hárs Éva: Lüszterfényü kerámiák és a Zsolnay eosinmázas edények 369.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve.1962.Pécs.1963.

Zsolnay Teréz.keramikus

Tervezéseiben néha elkalandozott Kelet felé,de mindig visszatért kedves kincsestárához, akimerithetetlen gazdagságú magyar népi motivumokhoz. 375.old

Sarkadiné,Hárs Éva: Lüszterfényü kerámiák és a Zsolnay gyár eosinmázas edények 369.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve,1962 1962-Pécs. 1963

ZSOLNAY TERÉZ, keramikus, tervező

Amig azonban a Zsolnay gyárban kitünő tervezők kerültek ki a család nőtagjai közül/Teréz, Julia/és külföldi festőket is alkalmaztak, főleg a kiállitásokra való készülések idején, addig a városlődi kőedénygyárban tervezőt sohasem alkalmaztak a gyár fennállásának több, mint egy évszázados ideje alatt. 284.old

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlődi kőedénygyár/1866-1950/
275.old

A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 10. 1971
Veszprém, 1971

ZSOD

M.D.K.

Zsolnay Teréz, keramikus

a pécsi Zsolnay család tagja s a gár egik terveröje Rippl-Rónai 1897-évi látogatása, s az ott készített nagméretü vázájának hatása alatt maga is nem eget ug terveczett, hog „...azok sokszor megtévesztő módon hasonlítanak az ő darabjához ci leltári megnevezésük is az, hog, Rippl-Rónai modorában".

Ivánfyné Balogh Sára: Rippl-Rónai József iparművészeti elvei és tevékenysége kiadatlan levelei nyomán Müv.tört.Ért.,Bp.1964.XIII.évf. 4.sz. 267. old.

II. r.

Zsolnay Teréz, festőnő l. Mattyasovszky-né Zsolnay T.

Különlenyomat
A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve
XXVIII. (1983. évi) kötetéből

Pécs, 1984

A ZSOLNAY GYÁRBAN KÉSZÜLT KERÁMIA KÖZKUTAK, SZÖKŐKUTAK

MENDÖL ZSUZSANNA

A technikai kor embere számára a víz lakásának természetes tartozéka, komfortjának mutatója. A mindenki számára biztosított vezetékes vízhasználat háttérbe szorította a városi közterületeken a víz reprezentációs, szimbolikus alkalmazását. A városlakónak kevés alkalma van arra, hogy életterületén a vízzel, mint természeti elemmel érzelmileg szembesüljön, s hozzá fűződő viszonyát láthatóvá tegye. Pedig az ember ősi igénye, hogy a közvetlen vízhasználaton túl is biztosítsa környezetében a víz optikai-fizikai jelenlétét: tükröző-hőszabályozó felületek, vízmedencék formájában, vagy dinamikus elemként: csobogó, zuhogó vagy lövellő vízsugarak kompozíciójával. Minél inkább elszakadt az ember a természettől, a városi civilizáció kialakulásával a víz természeti tényezőként való használata az épített környezetalakítás tudatos, művészi szándékkal alkalmazott elemévé, összetevőjévé lett. Milyenségét, elterjedtségét a klimatikus, természeti körülményeken túl a gazdasági-technikai lehetőségek, kulturális igények szabályozzák.

A mindennapos vízhasználat tárgyi kellékeinek előállítója főként a kerámiaipar, s már egy évszázada, hogy a köztéri csorgó és szökőkútállítás területére is behatolt.

Míg a barokk stílus idején a szökőkutak voltak a kor plasztikai művészetének legreprezentatívabb példái[1], a 19. század utolsó évtizedeire a vezetékes vízhasználat általánossá válásával jelentőségük és jelentésük megváltozott.[2] Az épített környezetnek rendelődtek alá, azt díszítették, hangsúlyozták vagy dekoraív-formai ellenpontjaként szolgáltak.

Az urbanus környezet bővülésével mennyiségi szükségletük megnőtt, s e tömeges igény kielégítésébe egyre alkalmasabb anyagaival a kerámiaipar is bekapcsolódott. A historizmus időszakának akademizmusa és naturalizmusa a köztéri szobrászatból is száműzte a monumentalitást. A századvég kerámiakútjai újabb bizonyítékai a monumentalitás elvesztésének, a dekorativitás, az iparművészeti jelleg erősödésének. Felnagyított dísztárgyként hatnak, a víz emlékműveinek, vagy csöpögő csorgóikkal a kutak paródiájaként. A kerámia már anyagánál fogva dekoratív megoldásokra ösztönöz. Intim hatású terekbe kívánkozik, könnyen formálhatósága, közeli szemlélete a forma részletezésére, elaprózására csábít, a szín és mázlehetőségek bő kiaknázására. A kerámia plasztikában hagyomány a zsánerszerű, anekdotikus ábrázolás, a divat és a megrendelő kívánalmait a legrugalmasabban követő műfaj. Éppen ezért a szobrászati szakirodalom a kerámiából készült, gyári előállítású kutakat – mint művészeten kívüli dolgot – nem tartja témakörébe illőnek. Mégis, úgy véljük, a Zsolnay-gyár a századfordulón készült kerámiakútjai között születtek művészi teljesítmények is. A szecesszió képlékeny tömegkezelése, lágy vonalvezetése, a különleges színek és effektusok iránti vonzalma megfelelő anyagát, kifejező eszközét lelte meg a kerámiában: a Zsolnay-gyár eozin kútjai méltó reprezentálói voltak koruknak, hiszen a századelőn a kor vezető építész-szobrász gárdájával volt kapcsolatban a gyár, akik környezetükkel együtt tervezték meg a kutakat, ezek kivitelében a gyár dolgozói méltó partnerek voltak.

A múlt század végétől egyre gyakoribbá váló világkiállítások, termékbemutatók tereinek elengedhetetlen tartozéka volt a szökőkút, falikút. A gyógyfürdők, strandok építése együtt járt kerámiacsor-

[1] A barokk szökőkutakban nemcsak a vízzel kapcsolatos allegorikus perszonifikáció változatosságát, a vízsugár-vezetés ötletességét, hanem az építészi-szobrászi résznek a víz plasztikus kezelésével megvalósult összhangját csodáljuk.

„Sok barokk kastélyban és kertben a díszkutak, vízi létesítmények az építészet és a társadalmi tevékenység középpontjai voltak. A víz művészi megformálása egyrészt azt a megdöbbentő technikai lehetőséget szemléltette, amellyel a nemesség a kútépítés terén rendelkezett, másrészt a nemességnek a víztől, mint szükséges életelemtől való függetlenségét, pompás életmódját tette láthatóvá." Manfred Pawlik: Brunnen in Linz. Selbstbesinnung und Möglichkeiten. Kunstjahrbuch der Stadt Linz, 1980. S. 46–48.

[2] „Az ember azt hinné, hogy most már vége van a nyilvános közkutak állításának, hiszen nincsen rájuk szükség. A tények azonban mást mondanak, mert Budapestnek ma több a kőkútja, mint volt valaha. Nem is egy jeles szobrászunk gondoskodik, hogy egyre művészibb kutakkal gyönyörködtesse a járókelők szemét. Az az érdekes stilisztikai eset ez, hogy valami, ami egykor hasznos és szükséges volt, ezen szükség elmaradásával nem válik feleslegessé, hanem tovább él, most már csupán mint esztétikai érték. Ezért helyes a ragaszkodás ehhez a szobrászi feladathoz." Lyka Károly: Budapest szobrai, Bp. 1955. 15. old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve (1984) 28: 329–352. Pécs (Hungaria), 1984.

gók, falikutak, szökőkutak létesítésével. A két világháború közötti időszak tovább élő eklektikája sokáig életben tartotta a historizáló elemekre támaszkodó Zsolnay kerámiakút-terveket is.

A víznek csupán technikai vezetéséből adódó esztétikai hatásait aknázzák ki újabban számos új lakótelepen: a lövellő vízsugár, vízoszlop megkomponálására szorítkozik ilyenkor csak a művészi alakítás. Az ebben rejlő hatáslehetőségek azonban nálunk épp technikai akadályok miatt nem eléggé kihasználtak. Csupán alacsony vízoszloppal, vagy csővégből ernyősen vezetett vízzubogókkal megmozgatott vízmedencéket alkalmaznak.

A víz megjelenítésének ötletes, változatos, a kor művészi törekvéseivel összehangzó megformálását ma is igényli a városi környezet, annál is inkább, mert a víz bőségével, monumentális tömegével a vízkészletek korlátozottsága és előállításuk költségei miatt egyre kevésbé reprezentálhat. Ez a körülmény a kút hagyományos formáját meghaladó plasztikai alakítás, a víz hely- és mennyiségtakarékos, mégis hatásos megjelenítése irányába hat. A víz tehát optikai, klimatikus tényezőn túl, természeti elemként humanizálhatja a városképet, annak gazdag plasztikus járulékos elemévé lehet, ugyanakkor ma is számít a csorgó- és ivókutakként a közösségi használatra is: fürdőkben, iskolákban, piactereken, sportlétesítményeken.[3] Természeti környezetbe, parkokba kerülő kutak a víz természetes eredetére utalva forráskörnyezet idézésére törekedhetnek. Játszóterek, óvodák járható, megmászható, játszókutakat igényelnek. A sétáló- és üzletucákon a víz plasztikus befoglalásával, megjelenésével a környezet dinamikájához kapcsolódhat.

E feladat mai megoldásának szép példája Essenben például a vásárlóutcában a járószint felpúposodó halmaiba szúrt, embernagyságot meghaladó magasságú üveghengerekbe foglalt vízoszlopok együttese. A hengerek falán kívül finom fénytöréssel és vonalrajzzal csorog alá a hengerekből túlfolyó víz, amely a tövénél lévő kis gyűrűben elnyelődik. A látványban egyszerre adott a szabályos formába kényszerített, szelídített roppant tömeg, a túlfolyó víz finom, felületi borzolódásának op art játéka, fénytörő és környezetátíró hatása. A közöttük való átjárás sokirányú szemléletüket, változatos együttlátásukat teszi lehetővé.

A víz művészi és korszerű megjelenítése a városképben nem zárja ki a szilikátipar, a gyáripar közreműködését. Csupán a hagyományos kútforma sémáitól kell a kerámiaiparnak is jobban elszakadnia, s a tipizálás helyes arányának eltalálásával a környezet egyedivé formálásában hatékonyan fog tudni közreműködni.

E tanulmány azt vizsgálja, hogy a Zsolnay-gyár kiváló épületkerámiai anyagából, a pirogránitból készült kutakkal hogyan próbált hozzájárulni, milyen részt vett a különböző időszakokban a környezet vízhez kapcsolódó plasztikai alakításában?

Felmérésünk főként a gyár fazonkönyveiben és a Janus Pannonius Múzeum gyűjteményében szereplő tervekre támaszkodik, mivel a kutak többsége az ízlés változásával eltűnt vagy megsérült.

A Zsolnay-gyárban készült régi kerámia kutakat két csoportba sorolhatjuk. Az egyik típus, amikor a kút építészeti része és szobrászi dísze egyaránt kerámiából készül, a pirogránit önhordó szerkezeti formálást igényel.

Az újabb kutaknál a medence el is maradhat, a kerámia plasztika a víz ki- és elvezetését megoldja.

A másik típus, amikor a kerámia burkolat, járulékos elem az architektúrán: betonból van a medence, a központi pillér, amelyet mázas vagy reliefdíszű csempével burkolnak be, vízköpőkkel, rátett plasztikával, edénnyel konkretizálják az architektúrát. A városi terek, parkok, interieurök falikútjai ugyancsak a reprezentáció eszközeként is szolgáltak.[4]

Éppen a historizmus korának a díszítés iránti fogékonysága, s mintaképválasztása, a neoreneszánsz stílus hívta életre a kerámiaipar kútmegrendeléseit.[5] A kerámia a 19. században a régi korok remekeinek reprodukálására, az „idézésnek" alkalmas anyagaként is szolgált. Zsolnay valószínűleg a világkiállításokon látott, ott sikerrel bemutatott angol gyárak szökőkútjainak hatására e termékfajta gyártására is vállalkozott. Az 1873-as bécsi világkiállításon Brown Westhead Moore and Co. cég „egy ízlésesen felépített kerámia kutat" állított ki, 1878-ban a párizsi világkiállításon Doulton and Watts in Lambeth gyermekalakkal díszített Steinzeug (kőagyag) szökőkutat mutatott be. Gibbs and Canning in Tam-

Lásd még: Norbert Kricke, Wasserwald. Düsseldorf 1965. Fotója in: Udo Kultermann, Neue Dimensionen der Plastik. Warmuth Tübingen, 1967. 274. p. (280. kép)

[3] A szökő- és díszkutakról lásd: Der Aufbau, 32 Jhg. 1977/4. sz. S. 105–137.
A mai kútalakításra a városképben lehetőségeket sorol fel Manfred Pawlik: Brunnen in Linz Selbstbesinnung und Möglichkeiten. Kunstjahrbuch der Stadt Linz, 1980.

[4] „... a falikutak néhány típusából még kiérződik a természeti eredet, sőt ezt gyakran még művészileg is hangsúlyozzák. Az antik forrásistenek barlangjában vagy a sziklafalak közül előszökő víz, amelyet később művészileg befoglaltak, lett előképe a falikutak művészi formájának. Gyakran már csak egy rusztikázott talpazat utal a falikutaknál a sziklafal természeti képződményére" – írta a falikutak keletkezéséről Gabriele Gubitzer: Brunnen in Wien. In: Der Aufbau, 1977/4. S. 127. (a szerző fordítása).

[5] Az olasz kora-reneszánsz híres majolika falikútjaira utalnak az osztrák Iparművészeti Múzeum maszkos vízköpőjű kerámia falikútjai, amelyeknek jelentős a szerepük az épület reneszánsz stílushatásában. V. Teirich munkája, 1873-ból.
Lásd: Gabriele Gubitzer: i. m. és R. Feuchtmüller: Kunst in Österreich, Wien, 1937. 109. Ab.
A jegyzet után említett angol cégek világkiállítási szerepléséről lásd: Grundriss der Keramik in Bezug auf das Kunstgewerbe von Friedrich Jaennicke, Stuttgart, 1879. Verlag von Paul Neff. S. 861–862.

worth; C. Philips in Weston super Mare John Matthews vezetése alatt 1870 után ugyancsak gyártott kerámia díszkutakat is.

Láng Adolf, a Sugárút Építési Vállalat vezetője a Zsolnay-gyártól rendelte számos épületének – többek közt a régi Műcsarnoknak (Budapest, Népköztársaság út 71.; 1874) terrakotta díszítő elemeit, tagozatait, s egy delfines falikutat (2. terrakotta fazonkönyv, 634–638). Vázákkal tűzdelt, tört vonalú timpanonnal zárt keretelésű mező középtengelyében fejjel lefelé elhelyezett delfin vízköpőből áll, alatta akantuszlevélből kiemelkedő kagyló fogja fel a vizet. A delfin vízköpőként és ornamentumként az ókortól napjainkig a kutak kedvelt motívuma. E falikút mázas, csillogó felületével feladatának elegánsan, reprezentatívan felelt meg (télen a szabadban szétfagyott).

Pilaszterekkel tagolt kerámia hátfallal kerámia kézmosók magánházakba is készültek, még az első világháború után is: Neuschloss Kornél megrendelésére szállították a 16. terrakotta fazonkönyv 4355. számú, 1914-ben bejegyzett tervét.

A reneszánsz idején kialakult forma: kerek vagy sokszögű medence közepére állított pilléren vizet köpő szoborral, vagy a központi tengelyre fűzött kisebbedő tálakkal – szinte napjainkig a szökőkutak alaptípusa maradt. Tulajdonképpen ehhez a felépítéshez kapcsolódik Alpár Ignác Herkulesfürdőre a fürdőház halljába tervezett majolika szökőkútja (1882)[6] (2. terrakotta fazonkönyv, 672). Jelenleg Pécsett már pirogránitból két példányban látható: a Zsolnay-gyár udvarán és a Vasváry-villa (MTA-székház) előtt. A Zsolnay-gyár későbbi szökőkútterveinél is alkalmazta e kút vájatolt oldalú, golyósor szegélyes medencéjét. A 3,2 m átmérőjű medencében 4 m magas a több szintre tagolt, gazdag ornamentikájú építmény. A vízi élővilágot reliefben ábrázoló hasas törzs körül három díszes balluszter egy-egy vízfogó kagylót emel. A középtengely posztamenséhez három oldalról volutás gyámkő kapcsolódik. E posztamens egyetlen díszes testű balluszter emel, amelynek lábazati gyűrűit delfinek kapcsolják a posztamenshez. A balluszter tetején lévő golyón derékig ruhátlan – eredetileg kezében nyilat és vesszőt tartó –, eléggé vértelen mintázású Ámorgyermek áll. A főalak az ornamentikával egyenlő hangsúlyt kapott, elaprózottan díszes, vibráló felületű a natúr színű részletek a zománcosokkal együtt kellemesen hatnak.

Az oroszlánlábakon álló, neoreneszánsz, maszkos posztamensre állított gyümölcsfüzéres, puttófejes kehely kerti vázát – amelyet a terrakotta fomrakönyvben talált bejegyzés szerint Klein Ármin tervezett 1886 körül – gyöngyös szélű medencébe állítva szökőkútként is alkalmazták. Az 1920-as években majolikamázas pirogránitból készítették többek között a pécsi klinikák megrendelésére, közülük egy a Rét utcai Ideg- és Elmeosztály kertjében ma is működik. (3. terrakotta fazonkönyv, 769). Olyan alapformává vált, amelyet csúcsdísszel – többnyire figurális plasztikával ellátva századunkban újjáéledő eklektika tett szökőkúttá. A kehelyformájú tartó peremén lévő gyermekfejek méltó hangulati előkészítésül szolgáltak a kút vízköpőként funkcionáló csúcs-szoboralakjához. A gyár tulajdonosai előtt ismert volt az a kereskedelmi alapszabály, miszerint „a vásárlónak személyiségét érvényesítő alternatívát kell nyújtani". Nos, e kutacska megrendelhető volt delfint szorongató szárnyas gyermekalakkal (2. terrakotta fazonkönyv 862/a), amely pontos mása volt Verrocchio ismert, a firenzei Palazzo Vecchio udvarán álló kútja főalakjának.[7] Ma egy példánya Pécsett a 3. sz. Bölcsőde halljában látható (Kilián u. 2.). Kezében halat fogó, vagy hattyú nyakát szorongató gyermekalakkal is megrendelhető volt. (8. terrakotta fazonkönyv 3131. és 2548. számok). Éppen a Verrocchio figurával való összehasonlítás leplezi le plasztikai erőtlenségüket, keresettségüket. Tervezőjük nevét nem ismerjük, feltehetően mintaátvételek voltak s az eklektikus módszerrel összeálló kútelemként a két világháború közötti időszakban Nikelszky Géza által rajzolt Zsolnay-gyári kúttervajánlatok között is szerepeltek.

Felépítésében az előbbiekkel azonos a pécsi Szerecsen (egykor Sipőcz) gyógyszertár neorokokó berendezéséhez illő rocaille-os díszű ivókút, amelyet Zsolnay Gyula tervezte indián öltözékű szerecsenfigura díszít (1883 körül, 6. terrakotta fazonkönyv, 1958. sz.).

A Zsolnay-gyár kútterv-ajánlatai között szerepel egy kígyókkal körülfogott virágdíszes váza, amely alatt gyerekek játszanak, levágott sarkú hasáb talpazatra állítva kétféle típusú medencével. (Terrakotta fazonkönyv, 2441.). Az eklektikus, neorokokós-naturális elemeket kissé szecessziós ízzel ötvöző csoportozatot Korb Flóris és Giergl Kálmán építészek rendelték meg 1901-ben. Feltehetően épületplasztika volt, s Nikelszky tervén lett kútdíszítő szoborrá.

Igényesebb, önálló megoldások e témában a Zsolnay-gyárban a századforduló után születtek, mikor a Zsolnay családtagokról mintázott portrék révén a kor vezető szobrászával: Strobl Alajossal kerültek kapcsolatba, s a gyárnak sikerült a tervező munkára megnyernie a mesternek két, hasonló szemléletű

[6] Alpár Ignác: Szökőkút majolikából Herculesfürdőre, in: Művészeti Ipar, II. évf. 1887. 1720. old.

[7] Fotóját lásd: Enciklopedia Italiana, Treves, Trecconi Tumminelli Milano, 1932. XV. köt. CXXVII. képtábla.

Ugyancsak e kútfigura másolata kerámia kúton: Fontana in maiolica delle Premiate Fabbriche Riunite di Ceramiche Faenza. Lavoro delle Fabriche Cavina. in: Giacomo Mazzotti: Le Maioliche d'arte all'esposizione di Faenza. Agosto-ottobre 1908. Firenze Ufficio della „Rassegne Nazionale", 1909.

tehetséges növendékét: Apáti Abt Sándor (1870–1916) szobrász a gyár alkalmazottja lett, Ligeti Miklós (1871–1944) egyes feladatoknál működött közre. A gyár a századfordulóra annyit fejlődött, hogy az ország legjobb művészei, építészei voltak megrendelői, s használták termékeit. A legszebb, legjelentősebb Zsolay eozin kutak a századforduló és az első világháború közötti időszakban születtek, többségüket épületbelsőbe tervezték, s tervezőjük maga az építész, vagy az épület szobrászati díszét kialakító művész volt. A kerámia itt többségében nem elszigetelten, csak a kút formájában, kútdíszítő plasztikaként volt jelen, hanem a belső képében is domináló elem volt.

A milánói világkiállítás (1906) Zsolnay kerámia díszű nagy csarnokában szépen érvényesült Maróti Géza (1875–1941) kacsás szökőkútja.[8] A kacsák változatos beállítása, „a hulló víz érintésére válaszoló, vagy vízbe készülő mozdulataik" pontossága eleven zsáner szobrászat, amit az eozin gazdag árnyalatai tettek hatásosabbá. E kút egyik példánya a közelmúltban pusztult el Pécsett.

Ugyanezen a kiállításon szerepelt Ligeti Miklós Nimfás falikútja (10. Terrakotta fazonkönyv, 3114.).[9] A téma, a vízhez kapcsolódó mítikus figura, az impresszionisztikus mintázás a századforduló művészi gondolkodásmódjából, szemléletéből ered, a szecesszió erotikus témaválasztásaihoz kapcsolódik. A víz itt is járulékos elem, mint tükröző felület s a téma konkretizálója vesz részt a kompozícióban. Épp a Zsolnay-gyár avatta ezt is dísztárggyá kis méretű sokszorosításával, éppúgy, mint ahogy jónéhány más kútterv is dísztárggyá, vitrin-nippé válhatott (Zsolnay-emlékkút újabbkori zöld eozin souvenírként!).

Ligeti Miklósnak 25 szobrát vette fel a gyár gyártmányai közé. Ezek közül való a Bivalyon ülő pogány leány szobra[10], amely kútfigurának készült a torinói világkiállítás (1911) magyar házába. Ma egy példánya látható Pécsett a Balokány-fürdőben (1935. mázas gres.).[11] Tömbszerű, zárt formálás, nyugtalan, lágy felületkezelés jellemzi.

Maróti Géza finoman stilizáló felfogásban két kerámia falikutat készített a torinói kiállítás magyar házába, amelyet tervezői Tőry Emil és Pogány Móric „Attila palotájaként" szerkesztettek meg. Maróti kerámia falikútjain a plasztikai kiképzés nem vesz részt a kút funkciójában, de motívumával utal rá: az egyiken kacsák láthatók, a másik szarvasokat ábrázoló lapos relieffel díszített (3317. fazonszám).

Apáti Abt Sándor két szecessziós, plasztikus díszű vázájából lett kútfigura. A milánói világkiállításon már mint virágtartó edény látható a 7493. formaszámú vázája (1903-as terv), amely gyümölcsfa alatt körben összekapaszkodva táncoló női aktokat ábrázol.[12] Nikelszky-féle kútterveken kútdíszként szerepel éppúgy, mint Abt másik, 1907-ben készült, 7970. formaszámú vázája. Ez utóbbi növény- vagy víztartó edényének tartója faragott székely kaput vagy galambdúcot imitál, amely alatt két, népviseletbe öltözött pár táncol. Az egyik férfi mellényének virágdíszei között olvasható az 1907. évszám. Az 1911-ben felépült kaposvári színház (Magyar Ede) elé állították fel kútként e szoborcsoportot (3915. formaszámú medencével, valószínűleg 1913-ban. Plasztikai motívuma kora építészetének a székelyföldi és népi hagyományokat a városi környezetbe beépítő kísérletéhez kapcsolódik.

A szecessziós Zsolnay Vilmos emlékkutat Pilch Andor (1877–1936) építész tervezte 1907–1912-ben. Jóllehet 1913-ra a kút elkészült, csak 1930-ban állították fel Pécsett az Irgalmasok temploma előtt.[13] Szürkés, felhős gres mázával, zödesarany eozin plasztikájával, díszítésével kora iparművészeti és ideológiai törekvéseit jól reprezentáló alkotás. Koncepciója valószínűleg a gyárral rendszeres kapcsolatban álló művészek hatása alatt alakult, végső soron megrendelőjétől, Zsolnay Miklóstól származik. Az emlékműszerűséget a középső mag, az architektúra obeliszkszerű tömeghatása biztosítja, vésett ornamentikájának a népi díszítőkincsre utaló egyszerű motívumai, az ökörfejes vízköpők a nemzeti művészet megteremtéséért munkálkodó Zsolnay Vilmos emlékét hangsúlyozzák.[14] Ennek a gondolatnak kézenfekvő demonstrálása volt a nagyszentmiklósi aranylelet ivóedényei ökörfejes motívumának átvétele. A századfordulón ugyanis a millennium szellemiségének hatására e motívum roppant népszerű volt, hiszen az aranyleletet Hampel József régész 1885-ös kutatásai alapján Attila kincsének tartották. Huszka József hun–magyar rokonságot elemző, hagyomány- és motívumkutató munkájának ösztönzésére e kincslelet ivóedényeinek szépen stilizált állatfejét a mítikus nemzeti múltra, kultúrára utaló szimbólumnak tekintették. Különösen azután, hogy Lechner Ödön kezdeményezésére a Zsolnay-gyár kivitelezésében a századforduló építészeti díszítménykincsébe is bekerült. Lechner ugyanis ezzel a motívummal díszítette Munkácsy ravatalát 1900-ban (Strobl Alajos és Fadrusz János szobrászokkal közösen). Később a budapesti Takarékpénztár (V. Rosenberg házaspár u.) tetővégződéseként használta fel, de Kallós Edével közös kút-pályatervükre is rá-

[8] Magyar Iparművészet, 1906. IX. évf. 169. old. 179. kép és 175. old. 185. kép.
Budapesten a Nemzeti Múzeumban felállítva: Magyar Iparművészet, 1909. 177. old.

[9] Magyar Iparművészet, 1906. IX. évf. 176. old. 186. kép.

[10] Magyar Iparművészet, 1911. XIV. évf. 266. old. 227. kép.

[11] Romváry Ferenc: Pécs szobrai, 1982. 141. old.

[12] Magyar Iparművészet, 1906. IX. évf. 186. old. 201. kép.

[13] Romváry Ferenc: Pécs szobrai, 1982. 137–140. old.

[14] A torinói világkiállítás Tőry–Pogány tervezte pavilonja központi tömegének hatása is látható Pilch Zsolnay Vilmos emlékkútján.

került. 1901-ben a Millacher-kút pályázatra készített szecessziós kútterv vízköpői[15] Fellner Sándor az egykori Pénzügyminisztérium (budai várnegyed, Szentháromság tér) neogót épületének esővízköpőit alakította e szerint[16], Maróti Géza a már említett milánói 1906-os kiállításon a magyar pavilon galambos udvarában a vörösrézből domborított virágtartó edényeken alkalmazta.[17] Strobl Alajos a Zsolnay-gyár részére elkészítette ez ivóedény kerámia másolatát, amely azt Attila-serleg néven zöldarany eozinban gyártotta (2760. szám, terrakotta fazonkönyv). Mindezzel a felsorolással valószínűleg nem merítettük ki e motívum alkalmazási körét,[18] de érzékeltetni tudjuk, hogy az ideológia és a gyári előállítás lehetősége hogyan kommercializált egy alapjában véve ötletes és jó megoldást, átvételt.

A falikutaknak szinte kimeríthetetlen variációs lehetőségét adták a csempeminták, a háttérfal különféle díszítése, a vízköpők, medenceformák változtatása. A vízfogó medencéket olykor virágtartókkal kapcsolták össze, sokszögű vagy íves alakúra formálták.[19] Mack Lajos (1876–1940?) tervezte a 4341. és a 4338. formaszámú eozin kivitelű női maszk betéteket, az ő munkája volt a két pisztráng keretelte női arc vízköpő, amely 1913-ban került be a gyár fazonkönyvébe (4303. számmal). Pécsett az 500. Ipari Tanonciskola (Pécs, Rét u. 41.) főlépcsőházi pillérén látható még ma egy példánya, már csak díszként (1928-ban állították fel.)

A kecskeméti főreáliskola fali ivókútjai (Zaboreczky Ferenc építész rendelésére) ülőpados, eozincsigás betétdíszű burkolattal készültek 1914-ben (4351. fazonszám a terrakották fazonkönyvében).

Értékesek a század első évtizedében fellendülő fürdőépítkezések megrendelésére készült kutak.

A pöstyéni Irma-fürdő (ma Piestany, Csehszlovákia) és szállodaépület részére, amelyet Hegedüs Ármin és Bőhm Henrik tervezett, 1911-ben két falikutat készítettek a Zsolnay-gyárban: azonos felépítésűek (260×78 cm), csak a felső rész plasztikai díszében térnek el: az egyiken gyermekalakok fognak közre egy vizet csorgató kagylót, a másikon madarak állnak őrt a víz kifolyásánál. A vízfogó medencéket stilizált hippocampusok reliefje díszíti. (Terrakotta fazonkönyv 4118.)

Karlsbadba (ma Karlovy Vary) 1913-ban készült a „Schlossbrunnen". (Architekturáját Friedrich Ohmann (1858–1927) tervezte.) Széles, tagolt talpazatán felirat és címerpajzs tünteti fel a kút nevét és megrendelőjét. Csúcsfigurája egy szarvas (15. terrakotta fazonkönyv, 4302.), mintázása gyári tervező, Mack Lajos vagy K. Nagy Mihály (1863–1943) munkája lehetett.

A budapesti Gellért-fürdő (Hegedüs Ármin, Sebestyén Artúr és Sterk Izidor, 1911–1918) gazdag, Zsolnay kerámiaburkolatú belsőjében Ligeti Miklós tervezte falikutak ismét mint e műfaj legjobbjai érdemelnek említést. Mindkét kezében vizet köpő teknősbékát tartó fiúcska fülkében álló körplasztika, a másik gazdag háttéralakítással készült kútján a főalak: vizet köpő teknősbékán kuporgó, azzal játszó két gyermek zsánerszobra. (4498. és 4470. fazonszámmal, 1915–16-ban készültek.)[21] A Gellért-fürdő többi, Zsolnay-gyárban készült figurális szobordísze (Neptun-fejes vízköpők, virágfüzért és virágkosarat tartó puttók stb.)[22] a mintázás erejében, ötletességében elmaradnak a Ligeti Miklós által tervezettektől.

A szerényebb megrendelőknek szánt, a meglévő – historizáló részletekből – komponált kútajánlatok közül a 3311. számmal jelzett típusú – sokszögű, vagy körmedencében gombos záródíszű, ötszöges központi hasábra applikált vízköpő maszkokkal és felettük palmettákkal mértéktartó egyszerűségű[23] (1913-ból). Az 1920-as évek továbbélő eklektikája biztosította a keresletet a Zsolnay-gyár antikos ízű, vájatolt kehellyel, oroszlános vízköpővel készült falikútjának (6725. és 4092. fazonszám). A pécsi Kereskedelmi Szakiskolába egyenes, ornamentális frízzel zárt hátlapburkolással állították fel (elpusztult), Kaposvárra a vízköpő és kehely formájához jobban illő íves faliképzésbe foglalták be 1928-ban (Kossuth u. 22.).

A két világháború közötti időszakban készült Zsolnay-gyári kutak általános formájává válik a hosszúkás vagy kör alakú medence szélére állított szobordísz, amely alól külön vízköpőből, vagy szabad csővégből víz csordogál.[24] A medence peremére helyezett, a vízhez gyűlő állatalakok ismét kedvelt téma, magánvillák halljába, belső terébe készült kutak között igényesebbek, sikerültek is akadnak. Wälder Gyula 1922-ben Gyöngyösre a Grüssner házba (17. terrakotta fazonkönyv 4549.) tervezett állatplasztikával díszített kutat.

[15] Liber Endre: Budapest szobrai és emléktáblái, Bp. 1934. 114–115. old.

[16] A Zsolnay-gyár 9. sz. terrakotta fazonkönyve 2854. vízköpő, 1904.

[17] Magyar Iparművészet, 1906. IX. évf. 191. old. 208. kép.

[18] Lásd még e motívumot: Telcs Ede: A budapesti polgári és népiskolai tanulóknak adott sportdíja – plaketten. In: Magyar Iparművészet, 1914. 484. old. 390. kép.

[19] „Macska" vízköpővel (4311. és 4489. fazonszám) készült a budapesti Fiume szállodába 1914-ben, falikút, (8602.).

[20] Terve: Zsolnay-adattár: 61.275., 1912. Wien.

[21] Magyar Iparművészet, 1918. 151. old. 144. és 145. kép.

[22] A 4554. fazonszámú, több színben zománcozott csoportozatot Bezerédy Gyula tervezte, 1918-ban.

[23] A Sáros fürdő, Hungária fürdő, Széchenyi fürdő felújításához is szállított a gyár kerámia burkolatot, plasztikus elemeket, vízköpőket.

[24] K. Nagy Mihály mintázta, vízköpő-hattyú szoborral díszített kút a kútterv-ajánlatok legszélsőségesebb példája.

Említésre méltó Kőszeghy Gyula építész–Sinkó András (1901–1976) szobrász Szent Ferenc kútja, amelyet a Zsolnay család ajándékaként állítottak fel Máriagyűdön 1938-ban. Barna mázas pirogránitból készült mind a medence kávája, mind az ahhoz kapcsolódó szoborcsoport (4733. terrakotta fazonkönyvben) Sinkó András átszellemült, mértéktartóan stilizáló realista formanyelve itt is a feladat művészi megoldását hozta: a szent égnek fordított arccal áll, kezében tálkát tart, amelyből galambok esznek. Mellette kétoldalt a megszelídült farkas és bárány. A talpazathoz kapcsolódva: Istenem, mindenem!" felirat olvasható.

A gyár államosítása után (1949) csaknem tíz évvel készül az első kútszobor a gyár kőszerű hatású pirogránit anyagából a harkányi gyógyfürdő gyermekmedencéjébe: Liszkai Kováts Zoltán (1898–) tervezte, 1957-ben a törülközőjét maga mellé eresztő, fürdőbe készülő álló női akt szobrot, amely két, egymásba helyezett, növekvő átmérőjű, karéjos peremű medence tengelyét hangsúlyozza. A tányérokról körben alácsorgó víz optikailag szélesíti a szobor talpazatát. Tömegében, arányaiban, s jó elhelyezésével kellemes hatású alkotás. Egyetlen darabból mintázott a figura, szándékában, szemléletében a kor nagyszobrászatához igazodik, annak naturalista és patetikus túlzásaitól mentes realista alkotás.

Hasonló szemlélettel, de kevesebb szobrászi invencióval és biztonsággal készült Török János (1932) pirogránit kútja a harkányi Bányász étterem kerthelyiségébe (1959). A csaknem négy méter átmérőjű kör alakú medencében türkízkék mázas nyolcszöghasáb talpazaton életnagyságot meghaladó méretű, kőhatású pirogránit guggoló leányszobor kezében tálkát emel. A talpazat oldallapjain zöld mázas kecske- és ördögmaszkok váltakoznak, minden második vízköpőként szolgálva Harkány keletkezésének legendájára utalnak. A talpazat színe meglehetősen harsány. A főalakot a póz, a típus kora köztéri szoborsémáihoz kapcsolja, s ehhez hozzájárul a személytelen mintázás is. A nagy méret, s az anyag sajátságai is közrejátszhattak abban, hogy a figura statikája bizonytalan, a láb elhelyezése, illetve azon a testsúlyelosztás tisztázatlan.

Az építész társtervező hiánya érződik számos, újabb kerámiakutunknál, így a pécsi Tettyén felállított (1961) szökőkútnál is, amelyet Török János tervezett 1958-ban.[25] Lépcsős bázis befejezettebbé, hangsúlyosabbá tehette volna. Még az ötvenes évek sematikus művészetszemléletével készült. A két egymásba helyezett kúppalást medencemellvéd a város címerszíneit: a sárgát és a kéket hordozza. A felső medence oldalát díszítő reliefen a víznek örülők, a kutat használó dolgozók képviselői: hármas-négyes csopotrosításban, a takarás csaknem teljes mellőzésével, kimélyített kontúrokkal, a legnagyobb felületek törvénye szerint, patetikus tipizáltsággal. Ugyanakkor a csőszerkezetet, a vízsugarak forrását plasztikailag nem foglalta be, ez a körülmény bármily hasznos a műszaki szerelvények meghibásodásakor, a kút esztétikai hatásában nem előnyös. A medence relief virágdíszeivel, színességével felnagyított kerámia dísztárgyként hat. A műszaki zserelvényeknek a kerámia-plasztikától ilyen mértékben történő leválasztása alighanem a korszak kivitelezési színvonalának reális felméréséből adódott.

Török Jánosnak harmadik kútmegbízásával még kevesebb szerencséje volt: Jászapátiba készített (1975) sellős díszkútjának kétméteres figurája víz és medence nélkül maradt. A mezőgazdasági szakközépiskola raszteres homlokzata előtti pázsiton az a két kerámia „vízhullám" hordozza – partra vetett halként –, amely a téglány alakú medence két szemközti oldaláról belelövellő vízsugarak íveit volt hivatva plasztikailag folytatni. Török formanyelve a 70-es évekre karikírozó hangvételűvé változott, főleg a részletek léptékváltásából keletkező groteszkséggel alakítja figuráit. E kútszobor ötlete, plasztikai elképzelése – bár a kútfigura szokványok körén belül marad –, jó, a nagy méretből következően is – plasztikai megoldása nem kifogástalan. Az anyaghangsúlyos formakezelése a figura humoros, karikírozó hatásának egyik eszköze.

A gyár mai tervezőgárdájából mindenki készített megbízásra kerámia kutat, ezek a gyár korábbi hagyományaitól eltérően legtöbbször egyedi alkotások maradtak. Újabb kútjaink a beruházói kompromisszumok, a kútsémákhoz kötődő megrendelői gondolkodás értékvalóságának kifejezői. Kerámia kútjaink, a vízzel kapcsolódó plasztikák mégis a modern lakókörnyezet művészi jellegűnek szánt beruházásaként jöttek létre, így azok a használati cél és a művészinek szánt gesztus hibridjei. Különösen az újabb emlékkutaknál szorult háttérbe a használhatóság szempontja (Zsonay-centenáriumi kút Pécsett, vagy Budapesten a főváros centenáriumi kútja). Bár Gazder Antalnak a Zsolnay-gyár centenáriumára készített csorgókútjának a rátett reliefek kissé barbár megjelenést kölcsönöznek, a geometrikus betétdíszek kellemes kontrasztjai a kút hengeres, forgástest-architektúrájának. Szűk medencéje inkább talpazatnak hat, öblösödéssel nem nyúlik a beléhulló vízsugarak elébe, gyérvízű csorgói nem is igényelnek nagyobb medencét (1968. Pécs, Jókai tér).

A madarak régtől fogva kedvelt plasztikai motívumai a kutaknak. Nádor Judit (1934) geometrikusan stilizált, karakteres állatszobrok tervezője madarakkal díszített szökőkutat készített 1974-ben Kaposvár modern lakónegyedének parkjába. A nagy, szögletes vízmedencébe plasztikus kifolyónyílásokkal tagolt lépcsős hasábon két, egymással szembe

[25] Romváry Ferenc: Pécs szobrai. Pécs, 1982. 142. old.

forduló madárból áll. A plasztika architektonikus hatású. A főfigurák ezáltal nem csupán a kútarchitektúrával vannak összhangban, hanem a természeti környezetben annak művi ellenpontjaként a park terét a lakótelep geometrikus formavilágához kapcsolják. Az egyszerűsített, tipizált formák hangsúlyozzák ipari eredetüket. A kerámiaanyag puha, lágy alakíthatóságával ellentétes, rideg, túlhangsúlyozott szögletességével, a technikai civilizáció képviselője. A lírai lehetőségű téma ilyen puritán, ugyanakkor az élőlény karakterét is érvényre juttató értelmezésével a kerámiakutaktól idegen monumentalitáshoz jut el.

Fürtös György (1939), a pirogránit-részleg vezetője tervezte a legtöbb szökő- és csorgókutat.

1966-ban Kaposváron a Szabadság park nagy vízmedencéjébe a vízfelületből fokozatosan kiemelkedő szalagot készített. Kőszerű felülettel, s egyszerű motívumával a minimal art gesztusával értelmezte feladatát.

Budapest város születésének centenáriumára Pécs és Baranya megye ajándékaként Budán, a Tóth Árpád sétányra kutat állíttatott a Zolnay-gyár, amelyet Fürtös György tervezett[26] (1971). A járószintre állított alacsony, kerek medence centrumában álló, turbánnal zárt oszlop Pákolitz Istvánnak és Csorba Győzőnek az alkalmat köszöntő soraival, négy vízköpő tárcsával, valamint Pécs és Budapest címerével díszített. Formája a török csorgókutakra ill. síremlékekre való utalással egyszerre idézi fel a kutakban egykor oly gazdag ajándékozó várost, s a hely történelmének egy epizódját. Kibarnuló mázas felületén a baranyai ácsolt ládák vésett vonaldísze, és rozettái jelennek meg.

Fürtös a köztéri kút témájában a kerámia önálló műfajú válaszát fogalmazta meg, amikor a fazekas gondolkodásával kialakított formákkal értelmezte feladatát. A szigetvári szálloda belső udvarában álló, nőalakkal díszített karcsú csorgókútja báját, humoros karakterét a fazekas-korongozott elemtől, azok összeépítésétől nyerte: a technika, a készítés hogyanjának – korunkban annyira értékelt – megmutatásával az iróniát, a karikatúraszerűséget, humort hozza be e területre. Az egyszerűsített, kézműves jellegű formák kapcsolásával személyessé, egyedivé avatja az építményt. A lezáró forma épp úgy üreges és azonos szemlélettel alakított, mint a kút funkcionáló részei, architektúrája. A pozitív formáknak negatívokkal történő értelmezése (a figura keblei – tálak), a félreérthetetlen (tányér, tál, köcsögre visszavezethető) részletformákból való építkezés korszakunk kész használati tárgyakat formai asszociációval új összefüggésbe helyező munkamódszerére is szellemes utalásnak tűnik. A mértani testekhez közelítő formálás szigorát ugyanakkor aszimmetriákkal és hullámos, egyéni szalagrátétekkel oldja.[27]

Az ipari előállítást formájával egyértelműen közvetíti Fürtös Barátság-forrás plasztikája (1975) a pécsi kertvárosban. Azóta már utolérte a kerámia plasztikák gyakori sorsa: megsérült, törött. A megrongálás oka talán a művészi elgondolás kompromisszummal történt megvalósításának kihívása volt: nagy, kerek medencébe kellett volna kerülniök az orsós elemekből összeálló, különféle magasságú kerámia oszlopoknak. Ezek, mint felkiáltó jelek hívják fel már messziről a figyelmet a vízre, amely az oszlopok közt alacsony vízoszlopként bugyog elő. A víz nem tölt ki medencét, hanem csenevészen elcsordogál, elnyelődik. A medence földdel teli, mert a magas házak, parkolók, utak közötti kis park nem adott lehetőséget ekkora vízfelület kialakítására. Így az impozáns, felszökő vízoszlopok játékára utaló hullámos konturú formák legalább utalnak a vízre, ha nem is tükröződhetnek a medence vizében: így groteszk felkiáltó jelei, plasztikai pótlékai maradtak a vízoszlopoknak. A közöttük lévő vízsugárral játszani kívánók mozgásának gátjává válván meg is sérültek. A tisztán ipari forma sorolásából alakult plasztika a XX. századi szobrászat végtelenbe nyúló geometrikus alapmotívumú oszlopainak sorához kapcsolódik.

A feladat tisztán technikai értelmezésével a kerámiával és az ipari előállíthatósággal összehangzó formájú a barcsi bevásárlóközpontba került vízzubogós alkotása. A medencében három, különféle magasságú hengert lépcsős elrendezéssel fordított kúpcserepekkel fedte le. Ezzel nemcsak a cserepek íveiből alakuló rajzolat dekorativitását aknázta ki, hanem a víznek egyik szintről a másikra vezetését is megoldotta[28] (1980).

Fürtös csorgókútjainak felépítése a funkcióból következően is hagyományos: medence, közepén pillérrel, amelyből több irányban víz csorog. Ez a központi tengely a kút egyedivé tételének, díszítésének legfőbb területe. Esztergályozottnak tűnő, vaskos formák, az egész kúttest egyetlen plasztikaként, tömegként formált. A megrendelések következtében e medencék csak az elfolyó víz felfogására, elvezetésére szolgálnak, nem tárolására.

Székesfehérvárra, a Technika Háza elé tervezett kútja medencéjén körbefutó hornyokba helyezett zöld-eozin gömbökkel díszes. A középtengely két orsó alakú elem közé fogott pogácsaforma, amelyre vízköpő tárcsák kerültek. A medence golyódísz-sora a lezáró gömbön megismétlődik. A kút hengeres, legömbölyített formáival építészeti környezetének kihívó ellenpontja (1978–79).

[26] Közli: Koczogh Ákos: Kerámia-porcelán-üveg. Képzőművészeti Alap Kiadóvállalat, Bp. 1975. 73. old. 34. kép.

[27] Közli: Zsolnay Teréz–Mattyasovszky Zsolnay Margit: A Zsolnay-gyár és család története 1863–1948. Sikuta Győző: A gyár története 1948–1973. Corvina, 1980. Utolsó előtti képtábla.

[28] Ugyanide Gazder Antal is készített kerámia kutat.

A tervező az azonos típusú megrendeléseknél – az ökonómikusabb munka érdekében hasonló formaelemekkel, felépítéssel dolgozik. Nyíregyházára az északi érintő úti lakótelep parkjába készített (1980-ban) kútja a székesfehérvári és bizonyos mértékig a margitszigeti Thermal szálló halljába készített ivókút (1979) rokona, csupán a központi oszlopot itt – a Nyírség kincsére utalva – egy alma koronázza.[29]

Az esztergályozottnak tűnő elemekből való összeépítettséget variálja 1982-ben Celldömölkre készített kúttervén is: az egyházi kegyhely régi kútjának pótlására szánták, ezért a kúthoz fűződő mítosz jelképeként a csodában szereplő kődarab imitáció a kegyképpel került a kút csúcsára. E központi tengelyre fűződnek a medencék. Az egykori barokk kútházra kíván utalni, amikor négy csavart oszloppal kijelölt térbe állítja kútját, amely a korábbi kőfelülethez hatásában közel álló agyagmázas pirogránitból készül. Úgy tűnik, Fürtösnek ezek a kútjai plasztikai formák, amelyeknek használati funkciójuk is van: a víz járulékos elem, eléggé alárendelt szerepű a látványban.

A városkép esztétikai elemei az utcabútornak számító nyomós ivókútjai, amelyek éppen organikus formáltságukkal próbálnak a design forma-sterilitásától eltérni. Bár színe, formája kedvező, felső részének dimenziói nem jól hasznosítottak, mivel a belső öböl a visszafolyó víznek a formán belüli elvezetését nem oldja meg, a két részből összeálló forma kivitele, szerelése sem kifogástalan (Pécsett a Szalai András úton és a Rózsakertnél állnak, 1981).

Fürtös György tervezte és készítette el 1982-ben a törökországi Kütahya-ba a Kossuth-emlékház közelében lévő szűk utácska „Magyar kútjának" új, plasztikus befoglalását. (A régi falikutat a vízkifolyó cső felett kis majolika betétlap díszítette.) Fürtös a fali vízkifolyót 2,4×1,3 m méretű szimmetrikus ornamens reliefbe foglalta, amelyhez rozetta motívumos, homlokoldalukon élvágott hasábos ülőkék közé fogott medence kapcsolódik. A kutat ajándékozóra, illetve a kút készülési helyére azzal kívánt utalni, hogy egy baranyai női ködmönhát virágcsoport motívumát nagyította fel[30] stilizálta a feladathoz. A népművészeti motívumkölcsönzés, kiindulás, régi hagyomány a Zsolnay-gyárban készült művészi munkáknál, rátett díszként az épület-homlokzatalakítás színes, hangsúlyelemeiként is használatos volt. Itt elsősorban a motívum méretei meghökkentőek, amely önállósulva, mintegy cserépből (a vízmedence) felszökkenő, vitális, virágban tobzódó, dús nedvű növényként hat, amelynek szárából, a virágtőnél kibuggyan a nedve. Minden stilizálás ellenére eléggé természetközeli hatású. A négy hatszirmú virág szerkezeti elemként jelöli ki a rögzítés pontjait. Fénylő és matt mázas felületei, mértéktartó színessége révén a népi hagyományra, motívumkincsére hivatkozó emblematikus plasztikai megfogalmazást kulturáltan valósítja meg, ez a formálás korunknak a dekoráció, a díszítmény iránt újjáéledő érdeklődésének jele is.

Mivel az államosítás után a kerámiakutak egyedi megbízásra készültek, tervüket a fazonkönyvbe nem vették fel, így számuk ma már nehezen rekonstruálható.

Keramikusaink, ha vízhez kapcsolódó köztéri plasztikai megbízást kaptak, terveik kivitelezését többnyire a Zsolnay-gyárban valósíthatták meg, hiszen maga a feladat is ipari feltételeket, technikai hátteret igényel.

Csupán kettőt említünk most ezek közül: Ambrus Éva (1941) kibarnuló fehér mázas játszó, taposóivókutat készített Szombathelyre a Joskar Ola városrész Schönherz Zoltán utcai óvodájába (1979., M: 60–45–30 cm, ∅ 180 cm). Az íves, cakkos peremű medence egyik oldalán csoportosított különféle magasságú, gerezdesen tagolt hasábok közül a két magasabbikból folyik a víz állandóan, egyik mélyebben lévő szelvényükből a következő elemre, majd onnan a pancsolóba. Ez a kút is a design mércéjével mérhető: jól funkcionáló – bár meglehetősen kicsi –, ennél többet formájával nem közlő alkotás. Duzzadó, legömbölyített formáival kissé emlékeztet a műanyagból felfújható gyermekmedencékre, annál azonban nagyobb biztonságérzetet ad stabilitása, a napon átmelegedő sima formáival kicsiny használói számára hamar meghitté válhatott. A pancsoló aljának vékonyodó, sűrűsödő vonaldísze nemcsak a medence formáját ornamensben visszajátszó megoldás, hanem az alácsorgó víz keltette hullámgyűrűk interferenciájának kinetikus hatására is számít.

Benkő Ilona (1937) a hagyományos medencés-kút-képlettől eltérő pirogránit gömbplasztikát készített Nyíregyháza északi lakótelepére (1982-ben). Felső részén érdesebb, szinte eróziót idéző lyuggatott felületű gömb féltekéjének átlósan szemben lévő negyedei hiányoznak. A metszésfelületek is természeti erők által alakítottnak tűnnek. Ezt a formálást teszi hitelessé a gömb középpontjában felbugyborékoló víz, amely a szobor tövénél elnyelődik. Mintha a víz marta volna szét, s vájná tovább a formát. A plasztika a vízzel kapcsolatban nyer értelmet, foglalata is a víznek, s a művészi közlés esz-

[29] Ezúton mondok köszönetet a Nyíregyházán felállított Benkő Ilona és Fürtös György kerámia kútjáról küldött fotókért azok küldőjének: Fodor Géza osztályvezetőnek és Dalanics Györgynek, Nyíregyháza Városi Tanács V. B. művelődési osztálya dolgozójának, valamint a fotók készítőjének: László Gyulának, a nyíregyházi Városi Központ előadójának.

[30] Baranyai női ködmön háta, in: Hofer Tamás–Fél Edit: Magyar Népművészet, Corvina, 1975. 524. kép. A motívum variánsát lásd még: Ködmön rátétes dísze, Szilágy, Baranya megye, In: Művészet '78 Évkönyv, Corvina, 1979. 88. old.

köze. A szabályos külső forma és az organikus belső ellentétére épül hatása.

A kavicságyra helyezett, vizet kis sugárban bugyborékoltató mázas vagy mázatlan kerámiagömbök egyre gyakrabban lesznek a kis városi terek, parkok díszítő elemévé (Budapesten a Kálvin tér Ráday utca felé eső részén).

Sajnálatos jelenség azonban, hogy a keramikus, a kút tervezője szerepe már a tervezésnél is korlátozott, s egyre kevesebb a beleszólása abba, hogy munkáját hogyan használják, állítják fel. A félreérthető forma is ludas abban a furcsa kútképződményben, amely Pécsett a Bikali halbisztró környezetében (József Attila u.) látható: pihenőpadokkal határolt kis teresedés járószintjébe mélyesztett szögletes medencében betondombra ültetett ívelt, négyágú, különféle magasságú kerámiahasábok tengelyéből kiálló csővégekből szökik fel alacsony vízsugár. Ha kissé magasabb az íve, már enyhe légmozgás is túlsodorja a medencén, ha alacsonyabb, a kerámiáról fröcsög a medencén kívülre. A kerámiaformák magasságukkal, alakjukkal a nyomós ivókutakra emlékeztetnek, ezt az értelmezést erősítik a medencébe helyezett, a kerámiához vezető szabad vízfelületet alig hagyó kőlapsor „zebrák", amelyek tipegőként vezetnek Móker Zsuzsa kerámiájához (1981). A beruházó és kivitelező értetlensége, ügyetlensége, a terv és a megvalósítás disszonanciájának egyik jellemző esete.

A kút pedig művészi jellege révén összetéveszthetetlen meghatározója lehet a városi térnek, ahol emberek találkozhatnak, pihenhetnek, beszélgethetnek.

E néhány mai példa ismertetése is meggyőzhet arról, hogy városi környezetben a víz ötletes, korunk technikai, művészi nívóján álló megjelenítésének, használatának módjáért még van elég tennivalója művészeinknek.

Die in der Zsolnay-Fabrik hergestelleten keramischen Zier- und Springbrunnen

ZSUZSANNA MENDÖL

Die Spring- und Trinkbrunnen und die mit Wasser gekoppelten Plastiken blieben auch nach der allgemeinen Verbreitung des Wassernetzsystems wichtige Elemente der städtischen Umgebung mit sozialen und ästhetischen Funktionen. Der Befriedigung dieser massenhaft gewordenen und letzten Endes künstlerischen Ansprüche schloß sich am Ende des 19. Jahrhunderts die Zsolnay-Fabrik an.

Die Studie überblickt die in der Zsolnay-Fabrik hergestellten keramischen Brunnen und Brunnenplastiken.

Die ersten Projekte entstanden als Zubehörteile der Neorenaissance-Bauten des Historismus; die Keramik war gut dafür verwendbar, die klassischen Beispiele der Renaissance zu vervielfältigen, zu zittieren, und dies ermöglichte auch am Ende des 19. Jahrhunderts die industrielle Produktion, bei den Ansprüchen der Gebraucher mit alternativen eklektischen Entwürfen entgegenkam.

Auch die von Ármin Klein entworfenen Gartenvasen im Neorenaissancestil – mit Verrocchios Puttofigur mit Delphin, mit der Kinderfigur, die einen Schwan umarmt oder einen Fisch hält – wurden als Springbrunnen produziert, indem sie in eierstabrändige Becken gestellt wurden.

Jedoch entstanden unter den detailreichen Spingbrunnen von deokrativen Charakter nur dann einige von künstlerischem Wert, wenn sie von den bedeutenden Bildhauer- oder Architektenpersönlichkeiten entworfen und mit hoher Qualität ausgeführt wurden, wie es in der Zsolnay-Fabrik der Fall war. Die in der Zsolnay-Fabrik hergestellten Brunnen lassen sich in zwei Gruppen einteilen: bei der einen wurde auch der architektonische Teil aus Pyrogranit geformt, wobei die Keramik eine selbsttragende Funktion erhielt. Beim anderen Typ wurde das Becken, ewtl. auch der zentrale Pylon und Plastiksockel aus Beton gebaut, und die Keramik diente nur als Umhüllung, als Schmuck.

Der überwiegende Teil unserer Beispiele gehört in die erste Gruppe, für die zweite dienen meist nur Wandbrunnen als Beispiel.

Die in den ersten Jahren unseres Jahrhunderts in den ungarischen Pavillons der Weltausstellungen in Milano (1906) und in Torino (1911) vorgestellten Eosinbrunnen sind der Mitarbeit der namhaften Künstler der Epoche zu verdanken. (Géza Maróti: Brunnen mit Ente, 1906; Miklós Ligeti: Brunnen mit Nymphen; Auf dem Büffel sitzende Heidin, 1911) Vilmos Zsolnays Gedenkbrunnen im Sezzessionsstil (Projekt von Andor Pilch, 1907–12) zeugt nicht nur über die ausgezeichnete Glasurenkultur und die hohe Qualität ihrer Produkte, er läßt auch

die Anteilnahme und die wichtige Rolle Vilmos Zsolnays bei der Schaffung eines nationalen Stils verspüren. Auch die Brunnenbestellungen vom Ausland beweisen die hohe Qualität der baukeramischen Tätigkeit der Zsolnay-Fabrik: zum Projekt von Hellmer und Fellner in Karlsbad wurde der vom österreichischen Bildhauer Ohmann entworfene Schloßbrunnen in der Zsolnay-Fabrik hergestellt (1913).

Der weiterlebende Eklektizismus der Zwischenkriegszeit hielt die historisierend naturalistischen Brunnenangebote der Zsolnay-Fabrik am Leben, als mit verhältnismäßig bescheidenem materiellen Aufwand realisierbare künstlerische Kleininvestionen.

Nach der Verstaatlichung der Zsolnay-Fabrik wurden für Privat-bestellungen, mit der monumentalen Bildhauerei verbunden Keramikbrunnen hergestellt, diese waren hauptsächlich Bestellungen aus der näheren Umgebung (Harkány, Pécs), um die Verwendung des Pyrogranit für künstlerisch-plastische Zwecke widererleben zu lassen.

Die Projekte der ab 1960 in der Fabrik angestellten Keramikkünstler (János Török, Antal Gazder, György Fürtös, Judit Nádor, Zsuzsa Móker) wurden meist wegen Kompromisse mit den Bestellern bei Vernachlässigung oder gänzlicher Vermeidung der originalen künstlerischen Vorstellungen verwirklicht. Die keramischen Brunnen der letzten 20 Jahre versuchten sich von der Betrachtung der Brunnen als handwerkliche Gegenstände losreißend, die Möglichkeiten der industriellen Herstellung in der Form gelten zu lassen, die materialgerecht spezielle Formen der Keramik zu finden. Die wechselreichen Lösungen von György Fürtös und die Brunnen von Judit Nádor aus diesem Material verdienen einer besonderen Aufmerksamkeit, sowie die Objekte von zwei eingeladenen Künstlern: Éva Ambrus' Spielbecken und Ilona Benkős Keramikplastik in Nyíregyháza.

Die fehlenden Wassermengen, die technischen Liederlichkeiten der Wasserleitung können jedoch durch keinerlei, zwar unter dem Vorwand des Wassers verselbständigten keramischen Brunnenplastik ersetzt werden. Diese Übersicht strebt auch gerade eine Einsicht der künstlerisch-ästhetischen Mangel auf diesem Gebiet an.

1. Zsolnay Gyula 1883 körül készült szerecsen szobrával díszített ivókút Pécsett, a Sipőcz-féle gyógyszertárban.

2. Alpár Ignác: Herkulesfürdőre tervezett kútjának egyik példánya a Zsolnay gyár udvarán, 1882.

3. Alpár Ignác: Herkulesfürdői kútja Pécsett, a Vasváry villa kertjében.

I. TÁBLA

1. *Klein Ármin tervezte váza, 1886 k. Kút Pécs, Ideg- és Elmeklinika udvarán.*

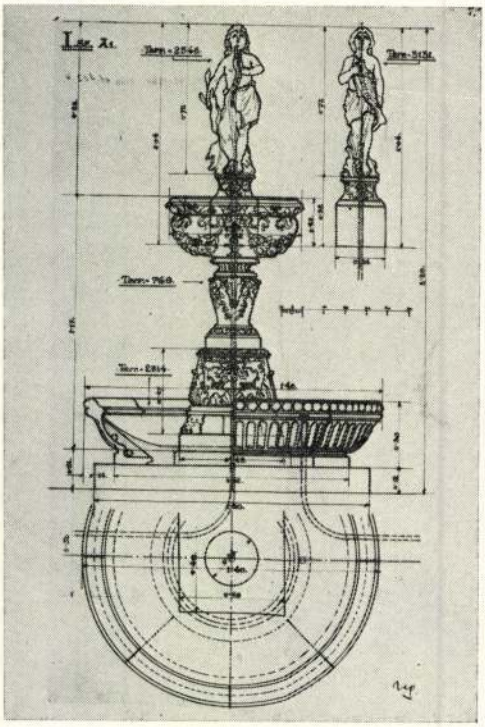

2. *Kúttervek Klein Ármin vázájával, Nikelszky Géza rajzán.*

3. *Díszkút Pécsett a 3. sz. Bölcsőde (Kilián u. 2.) halljában, a Verrocchio-féle delfines putto szoborral.*

4. *Verrocchio: Delfines putto, bronz, 1470-es évek. Firenze, Palazzo Vecchio udvarának kútján (repro).*

II. TÁBLA

1. *Korb Flóris–Giergl Kálmán: tervezte szobor vázával, töredékes mai állapot, Pécs, Jurisics u. 46. fotomontázs.*

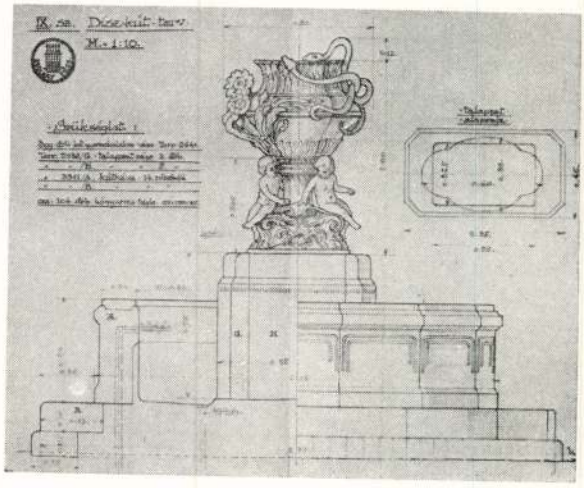

2. *Kút-terv Korb és Giergl szoborcsoportjával, 1901–1913.*

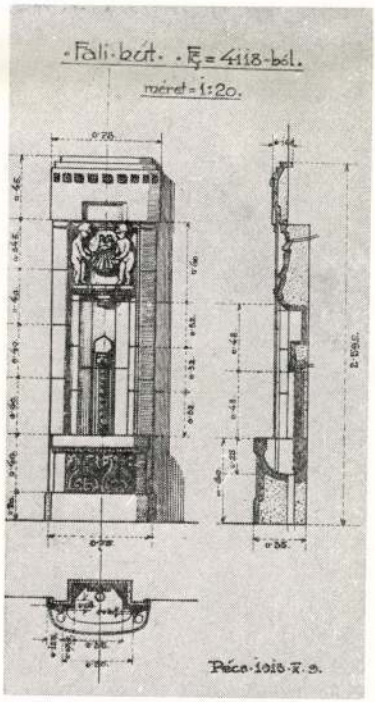

3. *Falikút, Piestany, Irma fürdőben, 1911–1913.*

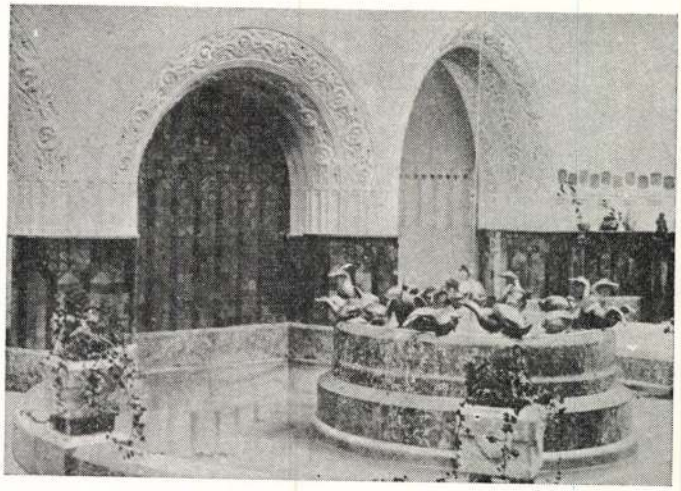

4. *Maróti Géza: Kacsás szökőkútja 1906. A milánói világkiállítás magyar pavilonjában (reprodukció a Magyar Iparművészet, 1906.)*

III. TÁBLA

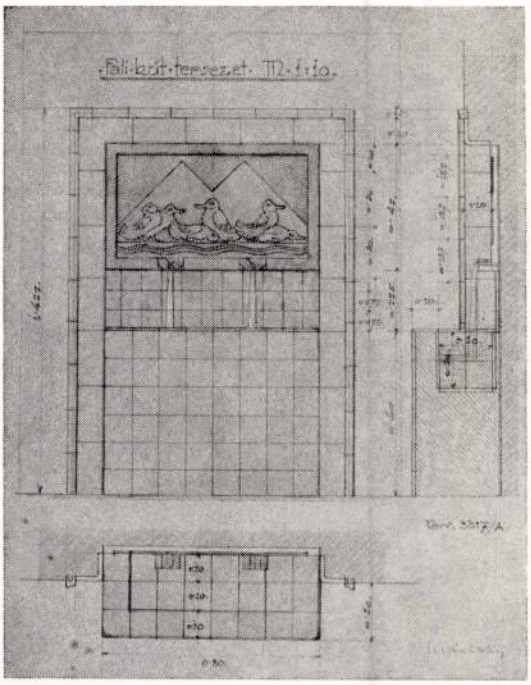

1. Maróti Géza: Kacsás falikút, 1911.

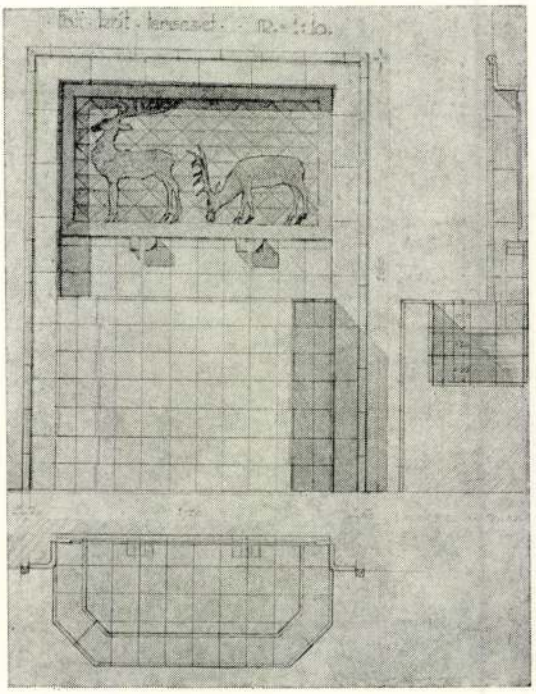

2. Maróti Géza: Falikút, 1911.

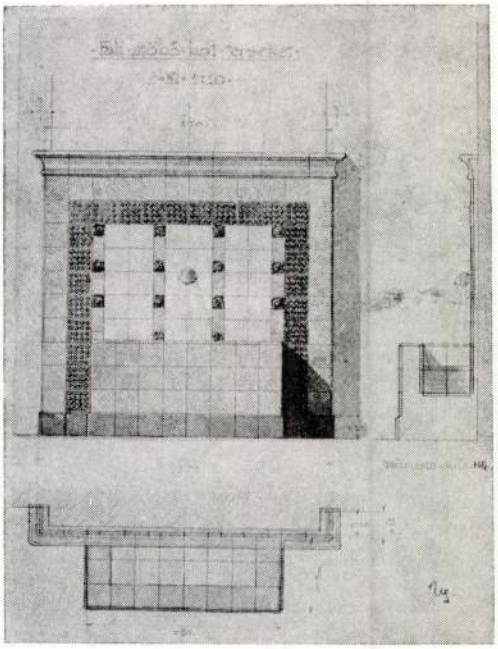

3. Falikút-terv, 1913.

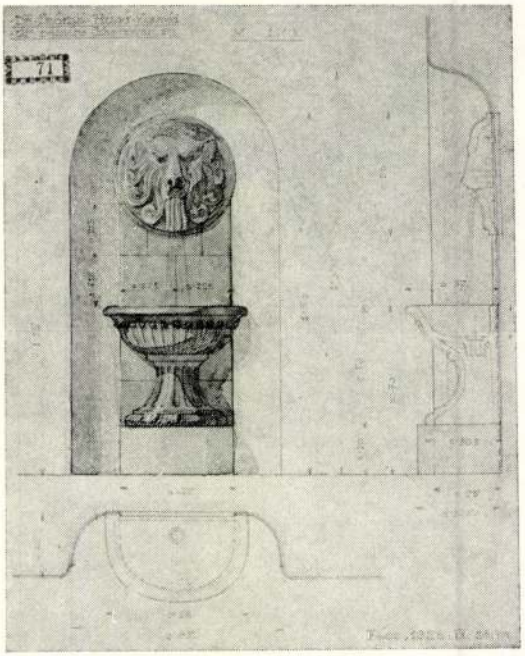

4. Falikút-terv Kaposvárra, 1928.

IV. TÁBLA

1. Apáti Abt Sándor plasztikájával díszített szökőkút, Kaposvár, 1913 k.

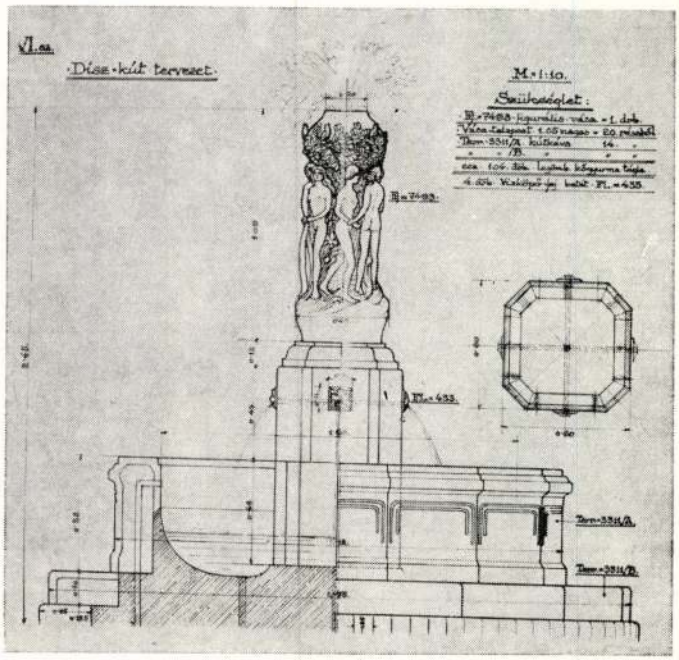

3. Apáti Abt Sándor vázájával díszített tervrajza. szökőkút-terv.

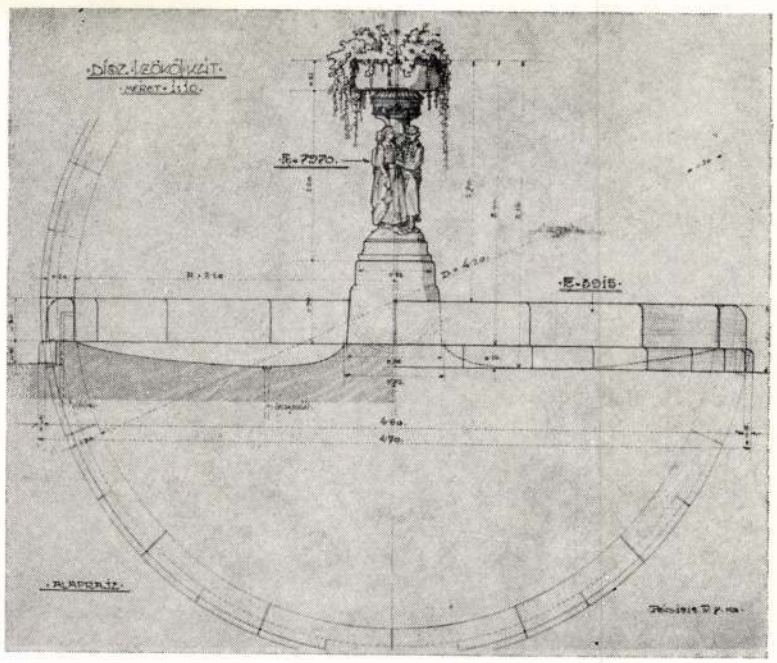

2. A kaposvári színház előtti szökőkút

V. TÁBLA

1. *Pilch Andor: Zsolnay Vilmos emlékkút Pécsett, 1907–1912. (részlet, fotó: Tillai Ernő)*

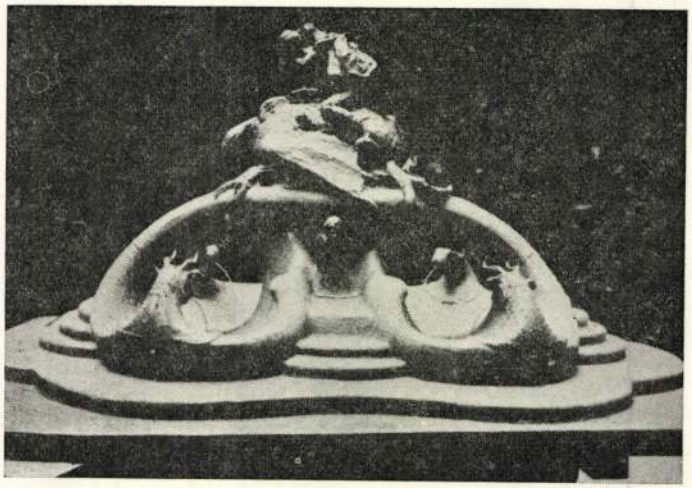

2. *Kallós Ede–Lechner Ödön Millacher-kút pályázatra készített terve (1901).*

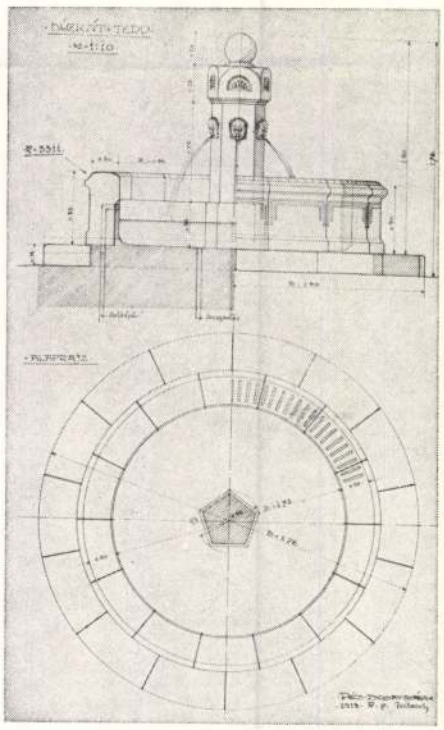

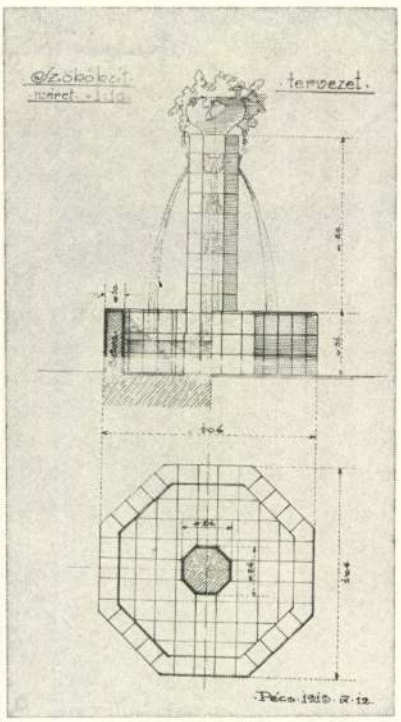

3–4. *A Zsolnay gyár díszkút-terv ajánlatai, Nikelszky Géza rajzai, 1913.*

VI. TÁBLA

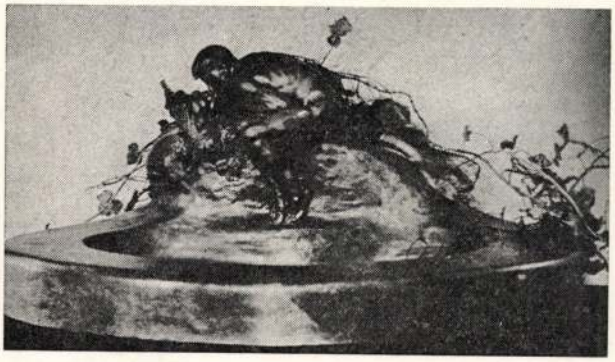

1. Ligeti Miklós: Nimfás falikút, 1906. (repro).

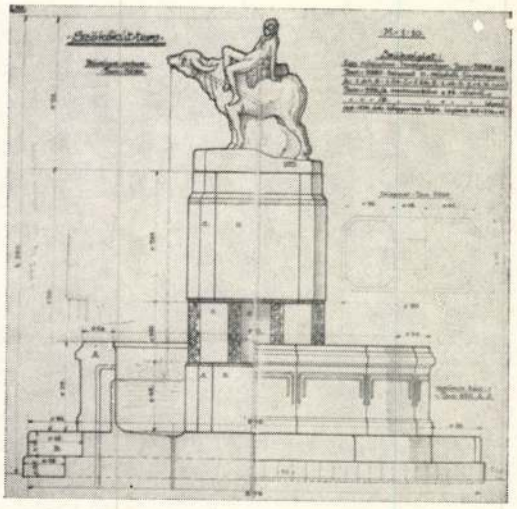

2. Ligeti Miklós: Bivalyos kút terv, 1911. Torinó, Világkiállítás, magyar pavilon.

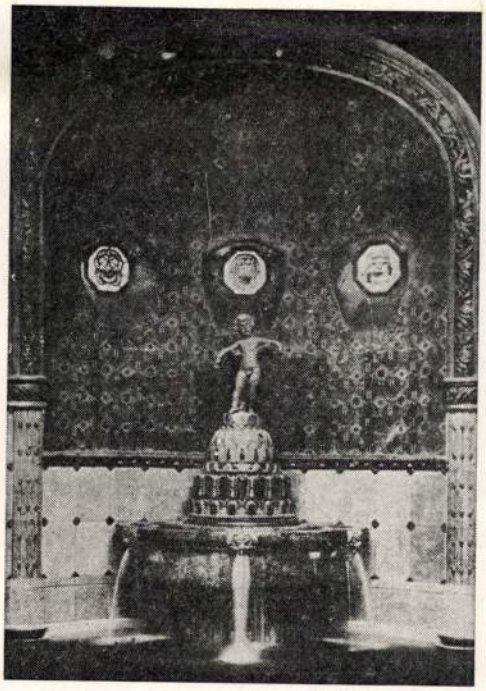

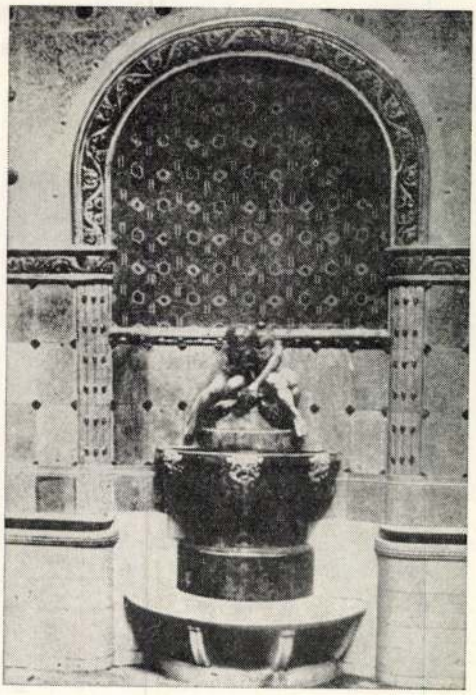

3–4. Ligeti Miklós: A Gellért fürdő fali kútjai, Budapest, 1916. (Reprodukció a Magyar Iparművészet című folyóiratból, 1918. 151. old.)

VII. TÁBLA

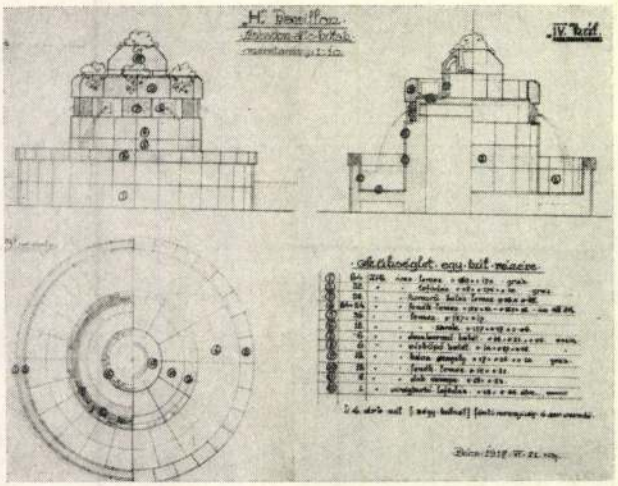

1. Karlovy Vary-ba tervezett díszkút, 1917.

2. Kőszeghy Gyula–Sinkó András: Szt. Ferenc kút, Máriagyűd, 1938.

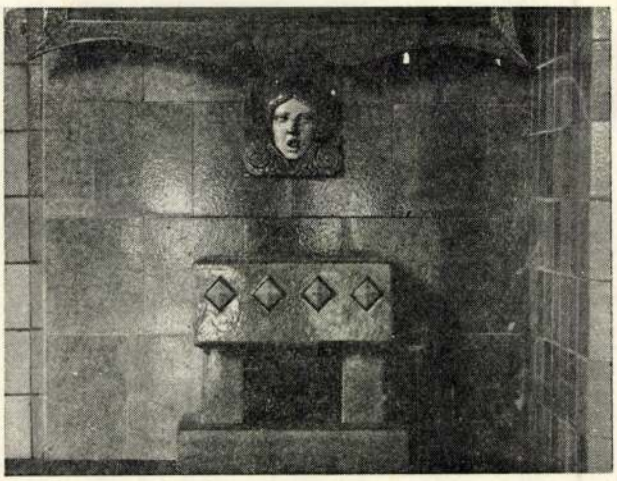

3. Falikút Mack Lajos tervezte vízköpővel, Pécs, 500. Ipari tanonciskola, 1928 körül.

1. *Liszkai Kováts Zoltán: A harkányi fürdő gyermekmedencéjébe tervezett szökőkútjának másodpéldánya Pécsett, a Zsolnay gyár udvarán, 1957.*

2. *Török János: Szökőkút, Harkány, Bányász étterem kerthelyisége, 1959.*

3. *Török János: Szökőkút a Tettyén, Pécs, 1958–1961.*

IX. TÁBLA

1. *Török János: Szökőkút-plasztika, Jászapáti, 1975.*

2. *Gazder Antal: A Zsolnay gyár centenáriumi emlékkútja, Pécs, Jókai tér, 1968.*

3. *Fürtös György: Díszkút, Szigetvár, a szálloda díszudvarán, 1978. k.*

4. *Fürtös György: Ivókutak Pécsett, a Szalay András úton.*

X. TÁBLA

1. *Fürtös György: Budapest, centenáriumi emlékkút, 1971. Budapest, Tóth Árpád sétányon..*

2. *Fürtös György csorgókútja Székesfehérváron, Technika Háza, 1978.*

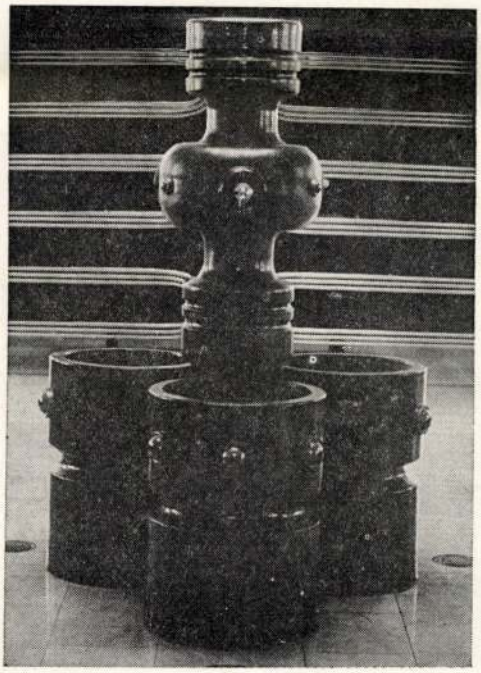

3. *Fürtös György: Díszkút Budapesten, a margitszigeti Thermal szálló halljában, 1979.*

4. *Fürtös György: Csorgókút Nyíregyháza, Északi érintő lakótelep, 1982. László Gyula)*

XI. TÁBLA

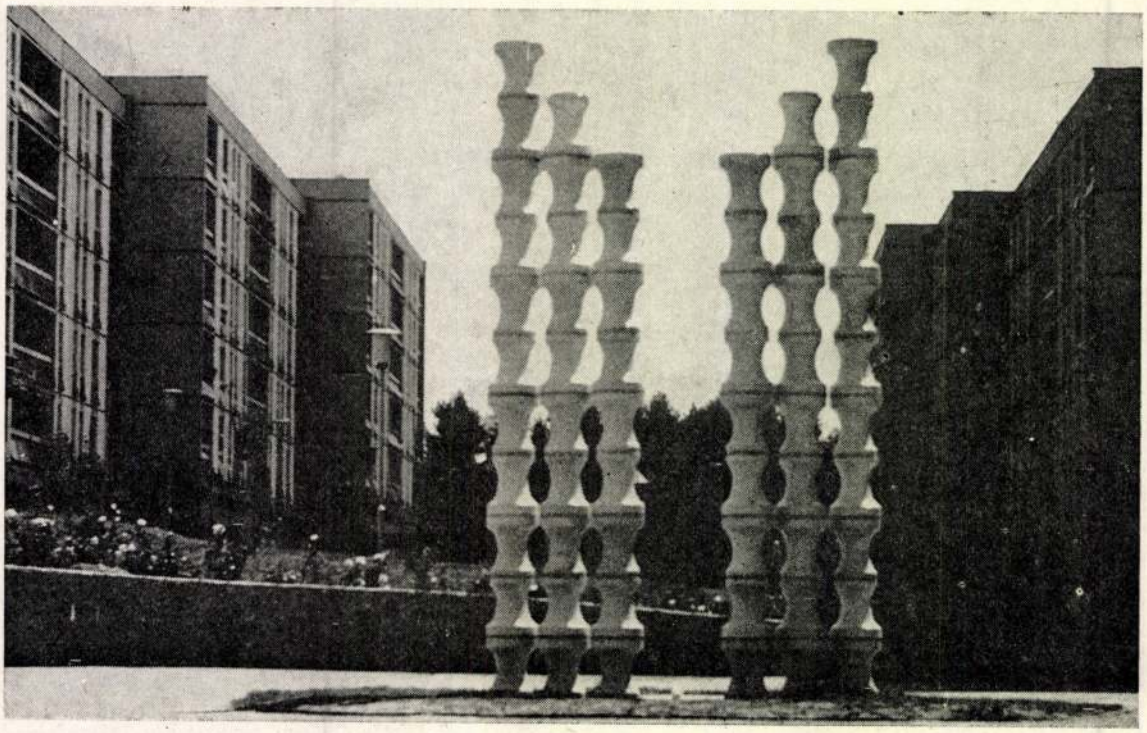

1. Fürtös György: Barátság forrás, Pécs, Lvov-Kertváros, 1975.

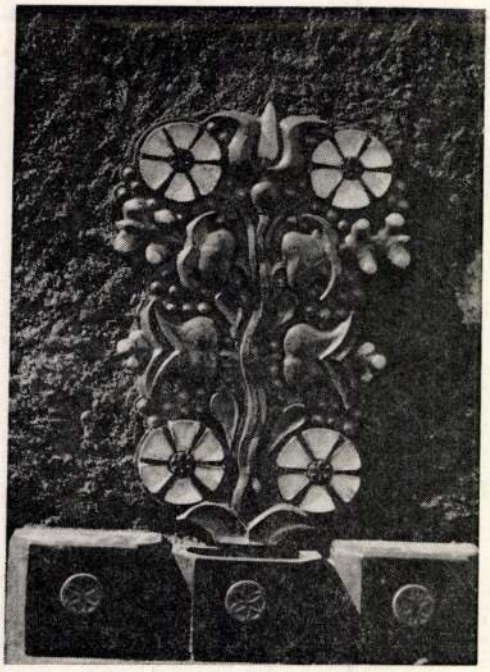

2. Fürtös György: Falikút Kütahyaban (Törökország), 1982.

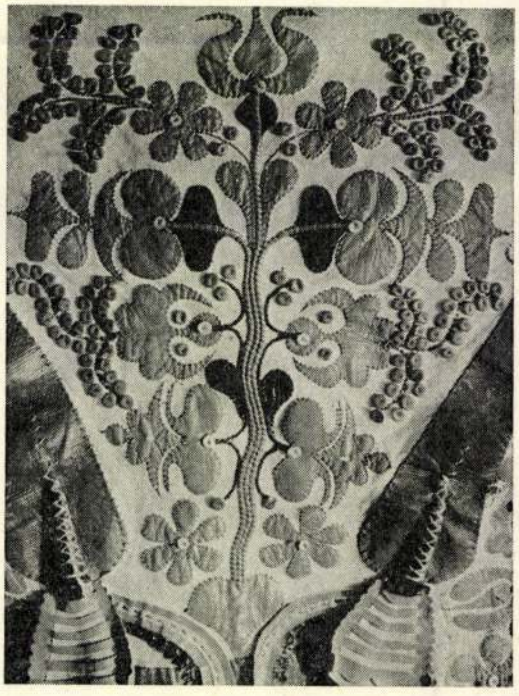

3. Baranyai női ködmön háta, reprodukció Hofer Tamás–Fél Edit: Magyar népművészet, Corvina, 1975. 524. kép.

XII. TÁBLA

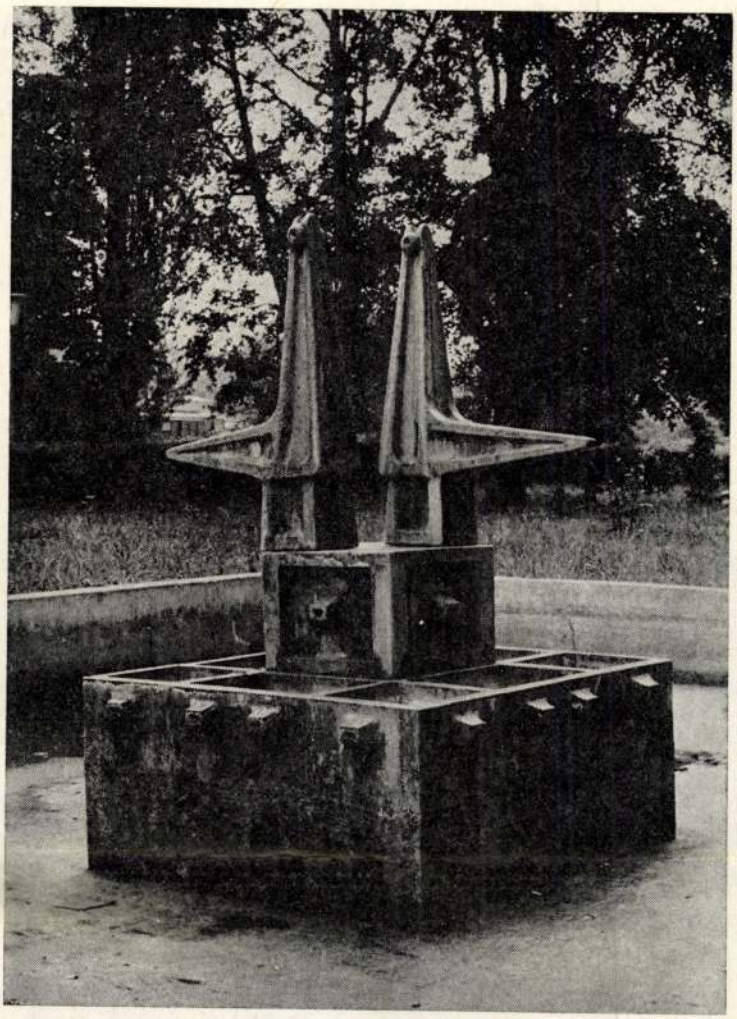

1. Nádor Judit: Szökőkút, Kaposvár, 1974.

2. Ambrus Éva: Ivókút és taposó, Szombathely, Schönherz Zoltán utcai óvodában, 1979.

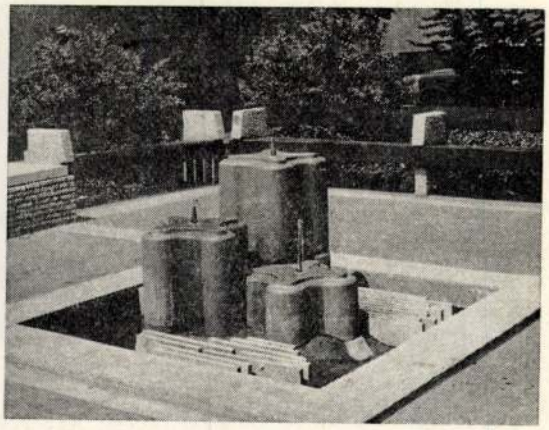

3. Móker Zsuzsa: Szökőkút és ivókút Pécs, József Attila u., 1982.

XIII. TÁBLA

- Azt mindenki tudja és ha jön ezt nem hagyhatja ki ezt a kiállitást, ahol a Zsolnay Gyár alkotásait láthatja. Azon kivül egész biztos az is hozzájárul az érdeklődéshöz,

Zsolnay Vilmos kerámikus-
szövész

1981. IV. 12. URH. 20.23 / Kinéf.
Séta a pécsi Múzeum utcában.

a kerámia, a porcellán talán egy kicsit közérthetőbb, mint az elvont képzőmüvészet alkotásai. Közelebb állhat a legszélesebb érdeklődő rétegekhez.

- Hogy őszinte legyek ez a szoba kicsit távol áll a mai ember izlésétől.

- Nehogy azt gondolja bárki is, hiszen a mai ember izlése nosztalgikus izlés, gondoljunk csak a nosztalgikus zenére, filmre. Pontosan abban ateremben vagyunk, ahol a maga korában is bizonyos nosztalgiát tükrözött. Láthatunk olyan müveket is, amelyek középkori kerámiára utalnak vissza, például ez a kigyós békás tál ami előtt talán egy kicsit borzongva áll meg a látogató, de mégis egy ilyen visszakivánkozó romantikus izlés Parissinek egy francia keramikusnak a modorában készültek.
Lehetséges, hogy ma talán jobban tetszik, mint tiz évvel ezelőtt tetszettek

- Ez tulajdonképpen a nagyon kiterjedt Zsolnay család gyüjteménye volt ?

- Inkább azzal a céllal készült, hogy a gyárnak legyen egy minta kollekciója. Már Zsolnay Vilmos minden fontosabb darabból félretett egy-egy olyan példányt, amely számára részben a továbbtermeléshez részben az üzleti akciókhoz részben pedig a megőrzés igényével szükséges volt.

A második helyiség 1878 évi párizsi világkiállitás korszakának a gyüjteményét látjuk, azokat az alkotásokat, amelyekkel Zsolnay Vilmos az első, talán mondhatjuk világsikerét aratta, megnyerte a Grand priet.

- Az eseménnyel kapcsolatban őrzünk hang archivumunkban egy emlékezést, melyet egy évtizeddel ezelőtt az azóta már elhunyt Zsolnay Margit, Zsolnay Vilmos unokája mondott el.

- A nagyapám nem ért rá kimenni, fiát küldte ki, aki 19 éves volt, de ugy nézett ki mintha 15 éves lett volna.
Egy roppant temperamentumos volt.. Nem akarta elhinni neki a zsüri, hogy ezek ólommentes mázak. Mert ugye az első volt az anyag maga se nem porcellán, se nem fajansz. A második volt egy gyönyörü elefánt csont máz és a harmadik is magas tüzön égetett zománcok. Nem akarták elhinni, hogy ólommentes . Idáig ezt csak eltürte, hogy nem hisznek neki, de aztán földhöz vágott egy darabot képzelje hogy mulatott a zsüri és azt mondta, tessék, vegyelemezzék. Igy kapta meg akkor a nagyapám rögtön nemcsak az aranyérmet, hanem a ....

- Lépjünk át az eozinok világába azt javaslom. Születési dátumuk van- e ?

- Egy évhez kötni valamilyen felfedezést nagyon nehéz. Zsolnay Vilmos hosszu éveken át kisérletezett ennek a különleges máztechnikának a felfedezésén, nem is egyedül, a kiváló kémikus tudóssal Barta Vincével együtt folytattak kisérleteket, külön-külön folytatott kisérleteikről konzultáltak, míg végül Barta Vincének sikerült megfejteni a titkot, ennek a szép fényü máznak a titkát, amelyet Zsolnay Vilmosnak átadott, aki továbbfejlesztette különböző szinü és diszitésü változatokban gyártotta.

Ez a szoba már a XX. század. Tudjuk a második világháboru után az ipari porcellán gyátás, szigetelő gyártás volt a gyár fő profilja. Azután pacra gyártott étkészleteket sorozatgyártásban készültek kis porcellánfigurák, az egyedi müvészi gyártás nagyo kis szerepet kapott a gyár életében

- és nagyon keservesen indut meg a disz porcellánok készitése.

- Ehhez sem anyagi, sem személyi feltételek nem voltak meg a háboru után. Az utóbbi években azonban elég nagy lendülettel történik a régi formák felujitása, de persze egyedi gyártásuak.
Ebben a vitrinben bemutatjulazokat a tárgyakat, amelyek a régi formák és diszitésmódk felujitásával készit a gyár. Ezen kivül a gyár fiatal iparmüvészei terveznek sorozatgyártásra készülő figukat, amelyek a mai izlésnek, mai szellemnek felelnek meg.

Zsolnay Vilmos, keramikus

Fürtös György keramikusművész a Zsolnay gyárban dolgozik iskolái elvégzése óta. — Vonzotta az ipar, az épület kerámia, ami a gyárnak nagyon kámoly hagyománya, a századfordulót megelőző években Zsolnay ezt a tartós homlokzat díszítésre alkalmas pirogránitot fölfedezte és alkalmazta Lechner Ödön építésszel. A kerámia nemes anyag ebben a változatában, ahogy Zsolnay ezt kialakította, alkalmas a mi éghajlatunk alatt is arra, hogy tartós burkolata legyen az épületeknek.

A „Zsolnay" kerámikusa.

1980. X. 8. URH 20.30 /Dné/.

Zsolnai

Kiállítás Pécsett

Népszava 1985. IX. 2.

Zsolnai Vilmos iparművész
(kerámia-üveg)

emlékés

bsd → Róth Miksa üvegm.
Művészet 1985/3/16 l.

Zsolnay Vilmos, keramikusművész (1828-1900).

Pécsen a páratlan kulturális értékeket őrző patinás városrészben láthatóta a Zsolnay kerámiák, a Vasarely-kiállítás, az Ulitz Béla-tárlat és néhány hét óta a Csontváry Múzeum.

Szilvássy József: A pécsi Csontváry-Múzeumban.
Új Szó, 1983. aug. 11. 6-old.

ZSOLNAY Vilmos

84

Oltványi 1991

449.
Az agrár socialismus megoldá

2. Aixinger István-Salusinsz
tárolása é[illegible] szállitá[illegible]a. Bp,

518.
Akimov,G.V.ä Fémek korrózió
módszerei. Bp, 1951, Nehézip

548.
Alapy Victorä A munkásbiztos
Bp, 1922, Hellas

337.
Alekszejev-Baumstejn: Elket
1953, Nehézipari K.

893.

Zsolnay Vilmos 25, 36, 41, 80, 83, 92, 122 - 123
(in: Déry Attila; Budapest eklektikus épületszobrászata
/Művészettörténet-Műemlékvédelem I. /OMF kiad. Bp. 1991.

ZSOLNAY Vilmos

épületkerámia

KESERŰ Katalin: Az angol tradicionalista (prganikus) modernizmus utjai Magyarországon a századforduló művészetének tükrében. = Régi és uj peregrináció, I. Bp. - Szeged, 1993 116.

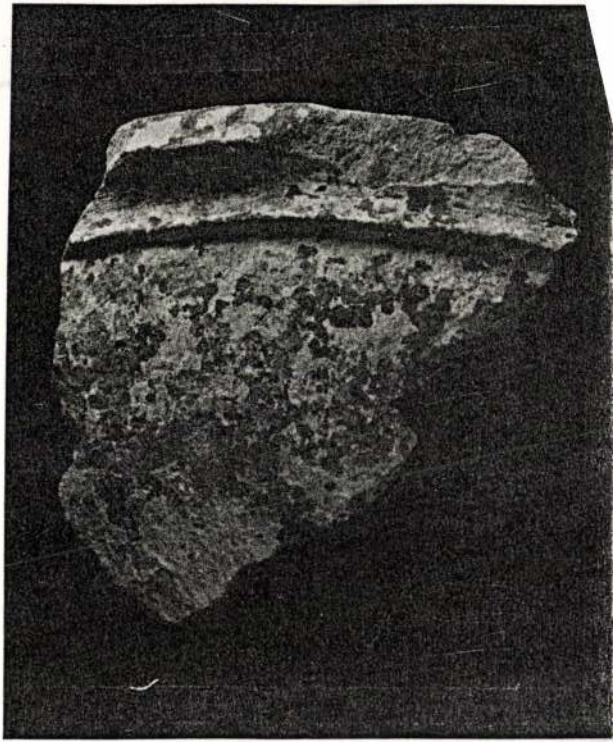

15—16. Kúttál töredéke Pi

ZSOLNAY VILMOS

A legfényesebb Zsolnay-korszak

Egy világraszólóan szép szecessziós palotában, egy szecessziós kiállításban egy tematikus szecessziókerámia-kiállítás. Nem is lehetne stílusosabb helye a szeptember végéig nyitva tartó Zsolnay szecessziós kerámiák című bemutatónak, mint az Iparművészeti Múzeum. Lévén hogy a múzeum épületét fénylő Zsolnay-kerámia díszíti kívül-belül. A teljes külső burkolat a kísérletező kedvű Zsolnay Vilmos által előállított anyagból, fagyálló pirogránitból készült. A színes, virágos betétmezők, a tetődíszek és a cserepek majolikamázasak, a nyitott előcsarnok falait pedig a gyárnak világhírt hozó pompás eozinmázak egyike, a millennium ünnepére kidolgozott bíborlüszter borítja.

Az Iparművészeti Múzeum az európai stíluskorszakokat bemutató több évig nyitva tartó nagy tárlatait rendre azzal frissíti fel, hogy a témához kapcsolódó részkiállításokat fogad. Így láthattunk már az 1996-ban megnyitott szecessziós kiállításban egy belga vendégtárlatot. S így idézi fel most a múzeum saját gyűjteményét hazai, valamint külföldi köz- és magángyűjteményekből kiegészítve háromszáz dísztárggyal a Zsolnay-gyár legfényesebb korszakát is. Aktualitást ad az eseménynek, hogy az idén van a gyár legnagyobb hatású művész-tulajdonosának, Zsolnay Vilmosnak a 170. születésnapja. Igaz, ő már nem érhette meg a szecesszió virágkorát, 1900-ban meghalt. De az a számtalan technikai kutatási eredmény, amely Zsolnay Vilmos nevéhez fűződik, igen hangsúlyosan jelen van a szecessziós Zsolnay-kerámiákban is. Legismertebb találmányát, az eozinmázat előszeretettel alkalmazták a gyár, a család művészei. Folytatva azt a sikersorozatot, amelyet a kis kőedénygyárból elindulva Zsolnay Vilmos produkált.

Egy szecessziós váza

. A pécsi gyár története az 1850-es évek elejéig nyúlik vissza, amikor Zsolnay Miklós megalapította manufaktúráját. Alighogy 1864-ben fia, Zsolnay Vilmos átvette az üzemet, rövid idő alatt európai színvonalúvá fejlesztette. A gyár első nemzetközi sikere az 1873-as bécsi világkiállításhoz fűződik, ahol is a kerámiák bronzérmet nyertek, Zsolnay Vilmost pedig a király Ferenc József-renddel tüntette ki. Ennek a kitüntetésnek a II. fokozatát az ezredéves kiállításon szereplő eozinmázas kerámiákért kapta meg az akkor már pécsi díszpolgár Zsolnay. S ami a két Ferenc József-rend között volt – az egy újfajta, magas tűzű zománctechnika előállításáért az 1878-as párizsi világkiállítás Grand Prix-je, a francia kormány Becsületrendje, a tiger máz, a terrakotta lapokra festett kerámiakép, a fagyálló, különböző mázakkal színezhető pirogránit és a gyár hallatlan fejlődése, termékeinek külhoni piaci és múzeumi sikerei.

Korábban is, de a szecessziós és art decós kollekció kialakításában számos jó nevű művész, tervező működött közre. Mattyasovszky Zsolnay Margit írta emlékiratában, hogy a pécsi gyárban Rippl-Rónai József indította meg a szecessziós virág alakú csészék és vázák sorozatát. És hogy milyen változatos formájú, díszítésű, színezésű vázák, tálak, tányérok, kelyhek, virágtartó edények, falitálak, teás-, kávés-, süteményes- és étkészletek, dísztálak, díszkancsók és más dísztárgyak készülhettek a századforduló éveiben a pécsi gyárban, abból most ízelítőt kaphat a közönség. Irizáló fényű kék és zöld mázak, kecsesen hajladozó virágok, indák, levelek, máskor festett vagy dombormű hosszú hajú lányalakok, szerelmespárok a díszítésben. Csak 1897 és 1918 között több mint 3900 új formaterv és 3000 új dekorterv született a szecesszió, illetve az art deco szellemében. Mivel minden darab kézművesmunka volt, eltérő festéssel, égetéssel, a sorozatok is egyedivé lettek. Mára valamennyi múzeumok, magángyűjtők féltve őrzött kincse.

Hajdú Megyei Nap
1998. 08. 18.

dai dolgozói létszám közel nyolcvan fő. A cég szabad kapacitást keres Eger környékén női felsőruházat gyártására, kizárólag magyar tulajdonú vállalkozással.

Cím: Material Flex-Tex Kft. 2500 Esztergom, Árok u. 44. Tel.: 33/415-588, fax: 33/415-154. Kontaktszemély: *Komoróczki Éva.*

*

Élelmiszer tárolására alkalmas fémdobozgyártókat keres Magyarországon német cég. A doboz lehet különféle alakú (kerek, ovális, szögletes), több darabos szett is, melyek oldalára minta kerül. Éves igény. 1–2000 db/év. GSR International Ltd. Her Christopher AST. Tel./fax: 49/7832/4731.

*

Cégek hagyományos és internetes megjelenésének kialakításával, angol nyelvű prospektusok, ismertetők összeállításával, kiállítások belsőépítészeti tervezésével, üzletberendezéssel és polckölcsönzéssel foglalkozó budapesti cég együttműködő partnereket keres. Navi Kft. Mobil: 30/745-552, fax/üzenet: 1/213-6531, E-mail cím: stoth. md@mtsz.hu.

19/1998. (VII. 7.) KHVM rendelet a belföldi postai szolgáltatások legmagasabb hatósági díjairól szóló 35/1997. (XII. 21.) KHVM-rendelet módosításáról

*** 18/1998. (VI. 25.) KTM-rendelet a területfejlesztési koncepciók, programok és a területrendezési tervek tartalmi követelményeiről**

Kamarai állásfoglalás az üzletek nyitva tartásáról

Helyes tendencia, hogy nemzeti ünnepünket az üzletek zárva tartásával ünnepeljük meg, illetve tartsuk tiszteletben, hiszen ezt az akaratot fogalmazta meg a parlament akkor is, amikor augusztus 20-át állami ünneppé nyilvánította. Általános szabályként érvényesül a Munka Törvénykönyve szerint, hogy a munkavállalónak nem kell munkát végeznie a törvényben meghatározott munkaszüneti napokon, melyek között augusztus 20-a is szerepel. A Munka Törvénykönyve ugyanakkor kivételes esetben lehetőséget ad arra, hogy a munkáltató a munkavállalót rendkívüli munkaidőben történő munkavégzésre kötelezze. A rendkívüli munkát éppen jellegére való tekintettel a törvényben meghatározott követelmények fennforgása esetén lehet elrendelni, illetve valamely törvényi korlát megléte esetén kell annak elrendelésétől tartózkodni. Fontos követelmény, hogy a munkáltatók a munkaszüneti napon elrendelt munkát a Munka Törvénykönyve vonatkozó szabályai szerint díjazzák.

A fentieket összegezve nem kifogásolható tehát, ha a munkáltató munkaszüneti napon – így augusztus 20-án – rendkívüli munkavégzést rendel el, feltéve, hogy betartja a munka elrendelésére, díjazására vonatkozó szabályokat. Ezzel szemben kihangsúlyozandó, hogy a munkaszüneti napra elrendelt munkavégzés kivételes lehetőség, ezt nem lehet általánosan alkalmazni, még kevésbé e joggal a munkavállaló hátrányára visszaélni.

A munkavállalók érdekét, valamint a versenytársakkal szembeni etikus magatartás követelményét szem előtt tartva, állásfoglalásunk egyezik a Kereskedelmi Alkalmazottak Szakszervezete véleményével, miszerint minden munkáltató saját elhatározásából tartson zárva augusztus 20-án.

Új szabályozás a villamos term

Az Európai Unió 73/23/EEC irányelvének, az úgynevezett „kisfeszültségi direktívának" a hazai bevezetésével megszűnt a villamossági termékek kötelező előzetes államigazgatási ellenőrzése és megfelelőségük tanúsítása. Az új rendelkezések szerint a termékek megfelelőségének ellenőrzését, ennek dokumentálását – kizárólagos felelősség mellett – a gyártók és az importálók is elvégezhetik. Ha ezek a cégek nem ismertek, akkor a termék valamennyi forgalmazója kötelezett a megfelelőségértékelési eljárás elvégzésére és annak megfelelő dokumentálására.

A villamossági termékek vizsgálata, megfelelőségük igazolása nem szűnt meg, ezek elvégzése, a megfelelőség-értékelési eljárás eredményének dokumentálása továbbra is kötelező és a piacfelügyeleti hatóságok ennek megtörténtét ellenőrizhetik. A jogszabály lehetővé teszi, hogy a megfelelőségértékelési eljárások, a vizsgálatok elvégzésére fel nem készült gyártó, vagy importáló cég egy arra kijelölt vizsgáló és tanúsító szerv közreműködését igénybe vegye.

ZSOLNAI VILMOS

NÉPSZABADSÁG

Egy polihisztor sikere

Amikor Zsolnay Vilmos éppen száz évvel ezelőtt – 72 esztendős korában – örökre lehunyta szemét, a pécsiek pontosan tudták, kit veszítettek, s a kortársak a halálhír perceiben azon meditáltak, hogy miképp állíthatnak méltó emléket a kerámia fejedelmének. Zsolnay nevét már 1905-ben utca, később iskola és múzeum vette fel Pécsett, a mester belvárosi szobrát 1907-ben leplezték le. A polgári kaszinó az évente megrendezett Zsolnay-serlegünnepéllyel tisztelgett a nagy férfiú előtt. A család mauzóleumot emelt a gyáralapító földi maradványainak, s a dombon álló, ezer talánnyal és jelképpel felruházott neoromán épület tervezője – Sikorski Tádé, Zsolnay veje – Napóleon síremlékének formájából merítette az ihletet. (Egyesek szerint a mauzóleum a pharosi világítótornyot idézi.) A pécsiek úgy látták, Zsolnay Vilmos állja a történelem legnagyobbjaival az összehasonlítást.

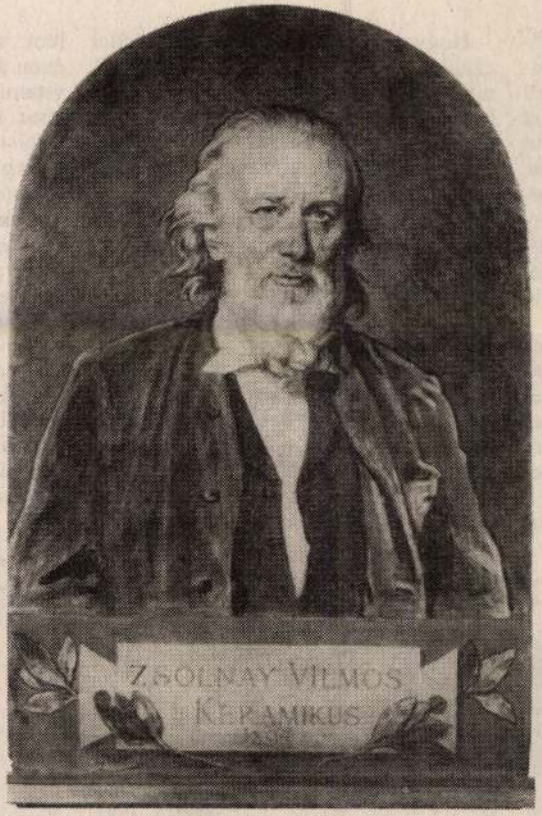

Száz éve halt meg Zsolnay Vilmos

Zsolnay valóban hatalmas egyénisége volt a hazai ipartörténetnek. Bátyja vegetáló fazekasműhelyét a múlt század hatvanas éveiben vette át a kereskedőnek tanult férfi, s az alig néhány embert foglalkoztató manufaktúrát a monarchia legjelentősebb, 700 embernek munkát adó kerámiaüzemévé fejlesztette. A gyár árukínálata elképesztően gazdag volt. Az üzemben egyaránt készültek fagyálló burkolólapok, elegáns cserépkályhák és csempék, puritán edények, kézzel festett dísztárgyak, exkluzív étkészletek, egyedi szobrok és elektromos szigetelőelemek. A gyár termékei 1878-ban kiérdemelték a párizsi világkiállítás nagydíját, Zsolnay pedig átvehette a francia becsületrendet. Zsolnay Vilmos sikerét pályájának elemzői a mester polihisztori képességeivel magyarázták. Több tucat könyv szól Zsolnay képzőművészeti tehetségéről, átfogó stílusismeretéről, kiváló ízléséről, s arról, hogy mennyire elmélyült a kerámiakészítés tudományos alapjaiban, majd a nagyüzemi termelés technológiai újdonságaiban. Zsolnay remek szervező és irányító volt, megbecsülte és bölcsen ösztönözte a dolgozóit, gondoskodott a gyár szakmai utánpótlásáról, s üzletemberként is tálentumos volt. (Ma úgy mondanánk, hogy remek menedzser, humánpolitikus és marketingszakember volt.)

Pécsett mindmáig az egyik legismertebb egyéniség Zsolnay Vilmos. A porcelángyár ma is létezik, bár mehetne jobban, a Zsolnay utca megvan (igaz, egy ideig másképp hívták), a szobor áll (sokak kedvenc randevúzóhelye), a mester életművét bemutató múzeum az egyik leglátogatottabb gyűjtemény a városban, a Zsolnayról elnevezett iskola elvesztette, de készül visszavenni egykori nevét. Zsolnay-serleg nincs, gazdája, a kaszinó is eltűnt. A varázslatos mauzóleum a kirándulók célállomása, ráférne azonban 200-300 millió forint.

A héten Zsolnay Vilmos halálának századik évfordulóján emlékülést rendeztek Pécsett. A pécsiek nem engedik, hogy a gyáralapító ismertségi és tetszési indexe a városban ne közelítse meg a 100 százalékot.

Ungár Tamás

Pártházak és üg

Orbán Viktor miniszterelnök a Vigadóban elmondott februári beszédében olyan benyomást igyekezett kelteni, mintha vége lenne a „több mint kormányváltás" lassan két éve tartó időszakának, s eljött volna a békés, nyugodt építőmunka ideje. A kormánypárti frakciók és maga a kormány azonban cáfolja a miniszterelnök állítását. Tovább folytatódnak a politikai erőviszonyok átrendezésére irányuló erőszakos akciók.

Erre irányul például a Fidesz-kormány törvényjavaslata a pártingatlanok használatának újraszabályozásáról. A kormány – úgymond – annak az igazságtalanságnak a felszámolására törekszik, hogy az MSZP négyszer annyi állami ingatlant használ, mint a többi párt együttesen. Ezért olyan törvényjavaslatot nyújtott be, amely szerint minden parlamenti párt legfeljebb harminc állami ingatlant használhat, a többiről pedig le kell mondania. Amely párt használatában nincs, vagy nincs ennyi állami tulajdonú ingatlan, az pedig kap – a Fidesz-kormány ezzel mindenekelőtt a MIÉP segítségére siet.

A szocialisták arra hivatkoznak, hogy állami tulajdonú ingatlan ugyan valóban sok van az ő használatukban, a többi párt viszont az önkormányzatoktól kapott irodákat, és ha a kettőt együtt vesszük

Hogyan is jött létre egy évtizeddel ezelőtt ez az aránytalanság? Az MSZP, mint tudjuk, jogi és gazdasági tekintetben az egykori állampárt utódpártja, amely állami erőforrásokból kiterjedt országos infrastruktúrával bírt. Amikor azután 1989-ben megszűnt az MSZMP politikai monopóliuma, és létrejött a többpártrendszer, infrastruktúrájának nagyobb részéről a párt lemondott. Az ingatlanok egy részét átadta az államnak, illetve az önkormányzatoknak, másik részét pedig megtartotta. Az új pártok az állami kézbe került ingatlanokból tulajdonba kaptak egy-egy központi székházat, helyi szervezeteik pedig többnyire az önkormányzatoktól kaptak névleges bérleti díj fejében helyiségeket. Az egykori MSZMP-ingatlanok sorsának lent, mint egy tíz évvel ezelőtti, tíz éven át senki által (a Fidesz által sem) vitatott konszenzus egyoldalú felborítását. A szándék az, hogy olyan új rendezést vigyenek keresztül, amely a jelenleg ellenzékben levő szocialisták számára hátrányos, a mai kormánypártok és különösen az őket kívülről támogató MIÉP számára pedig előnyös. Amíg gyenge volt a Fidesz, készségesen elfogadta az erősek nagyvonalú gesztusait, most viszont, amikor erőpozícióba került, maximálisan él vele. Az állami ingatlanok használatának újrarendezését egyszerű parlamenti többséggel, a kedvezőtlenül érintett szocialisták leszavazásával kívánják a kormánypártok érvényre juttatni. Mint annyiszor, a Fidesz ezúttal is az egyszerű többséget szándékozik érvénye-

Zsolnay Vilmos térdén

Végre egy festő, aki nem csodálkozott rá a korai kubizmusra Párizsban. Olyannyira kötelező életrajzi adattá vált ez a századelejei rácsodálkozás – „a festő ezután Párizsba utazott, ahol életre szóló hatással volt rá a kubisták (Cézanne, legrosszabb esetben a Fauves) művészete" –, hogy szinte üdítő különlegesség az olyan biográfia, amelyből ez a fordulat hiányzik. Mattyasovszky Zsolnay László 1912-ben utazott Párizsba, és nem vált a kubisták, de még Cézanne követőjévé sem. Sőt. A kubistákat leveleinek tanúsága szerint egyenesen utálta. Gyanítható ugyan, hogy a Párizs-járó közép-európai művészek között (is) azok voltak túlnyomó többségben, akik hozzá hasonlóan nem kötelezték el magukat a legújabb izmusoknak, de ezekről olvasható kevesebb monográfia és tanulmány, és ezeknek nyílik meg jóval ritkábban és jóval később az emlékkiállítása.

Mattyasovszky Zsolnay László az impresszionizmus művelőjévé vált már korábban, Párizs előtt (*Fiú szabadban, 1907)*, s ebbéli hajlama és tudása mélyült el a francia fővárosban. Bocsássuk előre, hogy kitűnő impresszionista festő volt. Bocsássuk előre, mert a mostani pécsi emlékkiállítása előtt *(Múzeum Galéria)* erről úgyszólván senki sem tudott, aminthogy Mattyasovszky Zsolnayt, a festőt talán a szűkebb szakma sem ismerte. Kerámiaműveit, kicsit frivol, nagyon esztétikus, art decósan álmatag vázáit az utóbbi tisztelettel méltányolta, néhány Zsolnay-kutatón kívül azonban legfeljebb csak úgy tartottuk számon, mint a hatalmas és sokszorosan talentumos család egyik szintén talentumos bedolgozó tagját. Anyjáról, nagyanyjáról, azaz Zsolnay Terézről és Zsolnay Vilmosnéról készült rajzai és portréfestményei gyár-, azaz iparművészet-történeti dokumentumként bukkantak fel, akárcsak a barna üzemi fényképek, csendéleteinek, pompás aktjainak azonban már sohasem jutott hely a káprázatos Zsolnay-kerámiák mellett a publikációkban.

Egy teljes bizonyossággal megállapítható hátrány az előnyök ellenében –, hogy tudniillik Zsolnay Vilmos unokája volt és a Zsolnay család tagja lehetett. Pedig a portrék dús, életet szerető festőiséggel, eleven vibrálással és igen mély, szokatlanul mély jellemismerettel telítettek, és a gyümölcs- és virágcsendéletek is dúsan, zubogó színpompával teremtik meg az impresszionista kettősséget. Azt az erős művész ecsetjére valló ambivalenciát, amely a lilák, zöldek és fehérek színes önfeledtségét és a tárgyak csaknem megfogható érzéki realitását egyaránt kínálja, de egyaránt nem adja egészen egyiket sem. Mattyasovszky Zsolnay képei érettek, hibátlanok és titokzatosak. Legalábbis azok – nincsenek harmincasával, negyvenesével –, amelyeket az emlékkiállításra sikerült összegyűjteni. *Horgoló nője* köntösének finoman kígyózó, fehér prémszegélyével, kihívóan piros ajakával maga a nagyvilági, a mondén könnyedség, egyszersmind a cselekménye, hangulata révén egészen a polgárnő komoly apoteózisa 1913-ban. Francia tengerparti tája könnyed és tartalmas: a felzendülő vörös tetők, kék-fehér

Pigneyi táj a tengerparttal, 1913

egek és házfalak s kivált a fekete-zöld lombok csak eszünkbe juttatják, hogy Cézanne művészete is az impresszionizmus tanulságai nyomán indult. A legszebbek azonban késői, a harmincas években készült aktjai. Dúsak, gyönyörködtetőek és telten plasztikusak, még mindig az impresszionizmus szabályai szerint, még mindig a festői lágyságnak és a rugalmas asszonytest keménységének varázsos vibrálásában. A halála előtti évben, 1934-ben elkészült *Vetkőző nő* aztán fáradt-szép színeivel – olyan komoly a háttér szürke-kékje, mint egy katonai szállítóláda –, fanyar témakezelésével – a modell arca nem látszik – tökéletesen magyarázza, miért volt a festő megbecsült társa és jelentős figurája a Szinyei Társaság nem akármilyen tagságának.

Rövid ideig élt és régen meghalt. 1935-ben végzett vele az agytumor, ötvenesztendős korában. Hogy pályájára, életére és utóéletére miként hatott a családi meghatározottság, nehezen kibogozható. Zsolnay Vilmos térdén ül az egyik első fényképén – lehet vagy tízesztendős –, majdani festő pályaindulásához nem éppen előnytelen pozíció. A Zsolnay-gyárban unokának lenni, tervezőművészek, tervező családtagok, az ország képzőművész- és építésznagyjai között felnőni bizonyára nagy előnyökkel jár. A gyár küzdelmes történetét ismerve – éppen a festő felnőtté válása idején torlódtak fel a nehézségek – bizonyára súlyos kötelezettségekkel is. Jó volna tudni, miből mennyit kapott ez a kitűnő művész, aki valamennyi fotográfiáján és kilencszázharmincas, elegánsan lírai önarcképén is úgy néz ki, mint egy nagyon komoly vízügyi szakaszmérnök.

Mint egy tiszteletet parancsoló kismester – tisztességes ez a fogalom, mert pontos. Méltánytalanság nem is történt Mattyasovszky Zsolnay Lászlóval, csak a pécsi múzeum most méltányosságot szolgáltat neki. Kifinomultan art decós vázái, vázatestre aléló fehércserép aktjai és rózsaszín, kövér medvebocsai után – ő a Zsolnay-kerámiák art deco-korszakának legizgalmasabb tervezője is – most méltó figyelmet kap a festészete. Továbbá az a gondolat, hogy talán nem mindig az a legfontosabb, mit tanul meg a közép-európai festő Párizsban a századelőn, hanem az, hogy milyen színvonalon.

Rózsa Gyula

...ni, meddig lehet elmenni

...lengyel filmrendező életéről és Az árulás idejéről

– Politikai okból, természetesen. A filmet gyűlölték Lengyelországban, mert a gyerekek ideológiai elvadításáról, családjukkal való szembefordításáról szólt. Csak éppen az ötvenes évek nyilvánvaló tényein alapult a cselekménye – magam is megéltem hasonlót, ha nem is olyan mértékben, mint filmem gyerekhőse –, úgy hogy igazából nehéz volt támadni. De ahol csak lehetett, megpróbáltak ártani a filmnek. A berlini fesztiválon részt vett a film...

– Ezüst Medvét nyert.

– Igen, de előzőleg megpróbálták kitiltani a fesztiválról. Csak hát a németek ügyesen csinálták. Azt válaszolták a lengyeleknek, hogy már nem vehetik ki a programból, mert kinyomtatták a katalógust, nem téphetik ki azt a lapot. Amellett egy német forgalmazó már megvásárolta, kópiákat készítetett belőle... Ugyhogy a lengyel fél visszakozott.

– Első mozifilmje Galíciában játszódott. Milyen kapcsolat fűzi ehhez a vidékhez?

– Galícia nagyon fontos tájegysége Lengyelországnak. A kétszáz éves országfelosztás idején alighanem csak azért tudott megmaradni a lengyelség, mert itt – az osztrák fennhatóság alatt – liberális nyelvi-kulturális törvények voltak érvényben, s fennmaradhatott a lengyel kultúra. Az osztrák Galícia maga volt a paradicsom a porosz vagy az orosz fennhatóság alatt sínylődött lengyel vidékek életéhez képest. Engem személyes kötelékek nem fűznek Galíciához, de apám, aki végzettsége szerint történész volt, mint amatőr festő sokat járt festeni Galíciába, Krakkóba, s engem meg a fivéremet is mindig elvitt magával – én is festegettem.

– Hova valósi a családja?

– Lódzban születtem, a második legnagyobb lengyel iparvárosban. Gyerekkoromban ez egy műveletlen és provinciális város volt. S ahova onnan elvágyódtam, az természetesen Galícia volt.

– Azt mondja: provinciális. Mi számít igazán nem vidékinek Lengyelországban? Varsó? Krakkó? Gdansk? Wroclaw?

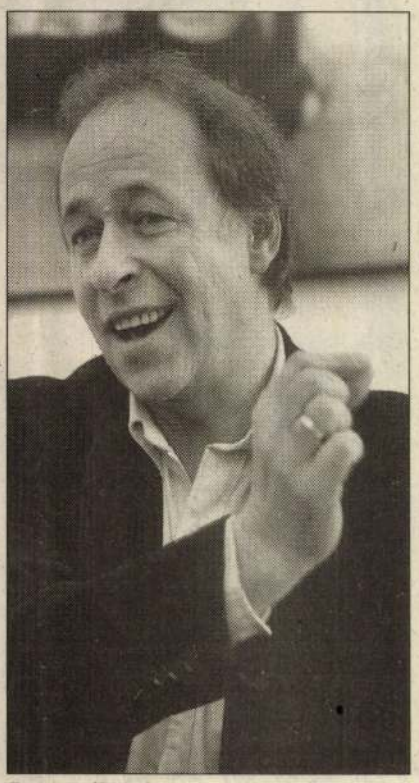

Szeretnék még naiv maradni

SZABÓ BARNABÁS FELVÉTELE

– Én mindig hangsúlyozom, hogy vidéki vagyok, és nagyon sokat köszönhetek vidékiségemnek. De egyáltalán azon a véleményen vagyok, hogy egész Lengyelország provinciális. Tehát igenis vidéki jellegű. S amikor Közép-Európát emlegetik nagy hangon, én mindig tiltakozom. Kapok is érte a fejemre eleget. Állandóan fölemlegetik, hogy milyen mediterrán kulturális hagyományból, reneszánszból, miegymásból nőtt ki a lengyel kultúra. Ebben van igazság. Csakhogy Lengyelország akkor is határvidék Európa és Ázsia, Nyugat és Kelet között. A keleti kultúra hatása igenis látványos nálunk, és számomra kiolvasható életünkből. Ostobaságnak tartom, hogy el akarjuk törölni ezeket a kapcsolatokat, hogy ki akarjuk tépni ezeket a gyökereinket. Csak azért, hogy erőnek erejével közép-európaiaknak álcázhassuk magunkat. Mi tagadás, a lengyelek szeretnek arrogánsak lenni. És megy is nekik.

– Apja, mint történész, miként vélekedett erről?

– Apám nagyon jól látta mindezt. Ő az átmenetiséget, a határjelleget, a keveredést a nemzet erejének fogta föl, nem gyöngeségének. Mindig is azt hangoztatta, hogy a korcs kutyák okosabbak és erősebbek, mint a fajtiszták.

– Politizálni is az apjától tanult?

– Légmentesen igyekezett elzárni a gyerekeit a politikától – mert ő maga eléggé belekeveredett. Csakhogy a politika belelépett az életembe, amikor azt láttam, hogy apámat letartóztatják, mert a Honi Hadsereg tagja volt a háború alatt, aztán kiengedik, majd újra letartóztatják, újra kiengedik. De filmkészítőként mindig – mindmáig – óvakodtam és óvakodom attól, hogy „politikai filmet" készítsek. Nagyon könnyű politikai publicisztikát űzni emberábrázolás, drámai összecsapások, lelki változások megmutatása nélkül a moziban. Erre nem vagyok hajlandó.

– Mi az oka, hogy viszonylag ritkán forgat filmet? Külső tényezők, vagy inkább belsők határozzák meg ezt?

– Pár év óta luxuriózus helyzetben vagyok Lengyelországban, akkor csinálok filmet, amikor akarok. Forgatókönyveket hoznak, ajánlatokat kapok, győzködnek, hogy lássak hozzá, pénz is van rá elegendő. De hogy is mondjam? Szeretnék még naiv maradni. Szeretném továbbra is kalandnak fölfogni a filmkészítést. És csakis olyan filmeket rendezni, amelyek nekem fontosak. Szeretem kipróbálni a lehetőségeket, hogy meddig lehet elmenni. Forgatni is így forgatok: ha mindig csak azt csinálnám meg egy-egy film készítésekor, amit előre ki lehet számítani, amit precízen le lehet írni a forgatókönyvben, akkor hamar elveszíteném az érzékenységemet. Anélkül pedig nem érdekel az egész, mert hiszen anélkül nem érnénk semmit, sem én, sem a filmjeim.

Csala Károly

...cében

...jei

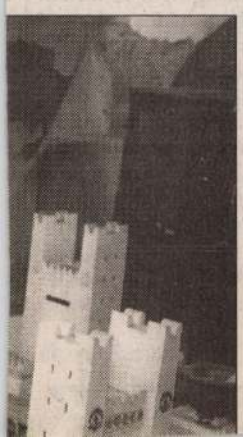

K&H BANK

Kereskedelmi és Hitelbank Rt.

(Székhely: 1051 Budapest, Vigadó tér 1.)

HIRDETMÉNY

A Kereskedelmi és Hitelbank Rt. Igazgatósága értesíti a Tisztelt Részvényeseket, hogy

Zsolnay Vilmos

36. évf. 63. sz. 2003. márc. 17.

Zsolnay Vilmos-emlékkiállítás

Zsolnay Vilmos, a „legnagyobb magyar fazekas" születésének 175. évfordulója alkalmából nyílik emlékkiállítás szerdán az Iparművészeti Múzeumban. A tárlat a magyar kerámiaipar megteremtőjének életét, munkásságát mutatja be. Az érdeklődők a kiállításon Zsolnay Vilmosról és családjáról fennmaradt ábrázolásokat, írásos emlékeket, kiállítási díjakat, s az általa feltalált úgynevezett eozinmáz megszületését illusztráló dokumentumokat is megtekinthetnek. A június 1-jéig látható tárlaton nyomon követhető a budapesti és pécsi Zsolnay-gyár technológiai fejlődése. A magyar honfoglalás ezeréves évfordulójára rendezett millenniumi országos kiállításon szereplő kollekciót még 1896 decemberében Zsolnay Vilmos ajándékozta az Iparművészeti Múzeumnak. Zsolnay Vilmos 1828. április 19-én született Pécsett. 1864-ben vette át bátyjától a Terracotta és Kőedénygyárat, amelyet aztán világhírűvé tett. 1874–78 között „magastűzű zománctechnikát" dolgozott ki, amely „porcelánfajansz" néven vált ismertté. Ez a találmánya az 1878. évi párizsi világkiállításon aranyérmet nyert, Zsolnay Vilmost pedig francia becsületrenddel tüntették ki. 1900. március 23-án hunyt el Pécsett. *(MTI)*

Szemi

Évről évre növekszik a látásproblémákkal küszködők száma. Ma mintegy kétmillió honfitársunknak kellene szemüveget viselnie. A feltételes mód azért indokolt, mert a szakemberek becslése szerint legalább tíz százalékuk hiúsági okok vagy fel nem ismert betegségek miatt hanyagolja a látásjavító eszközök alkalmazását. S egyre többen vannak, akiknek azért romlik a látásuk, mert benzinkutaknál, hipermarketekben vagy kóklernek számító optikusoktól vásárolnak okulárét.

Amíg 1990-ben egymillióan, ma már mintegy kétmillióan kénytelenek szemüveget viselni. Számtalan okot lehet felsorolni a környezeti ártalmaktól kezdve az egyre hosszabb számítógépes munkavégzésig, ami közrejátszhatott a növekedésben.

Gerő Rudolf, a Magyar Optikus Ipartestület elnöke szerint mindemellett egyre több honfitársunknak azért romlik a látása, mert benzinkutaknál, hipermarketekből vagy kóklereknek számító optikusoktól vásárolnak látásjavító eszközöket. Vagyis olyan helyekről, ahol nem vagy kevésbé számít az, hogy a látászavarokkal küszködők minden szempontból megfelelő szemüveget kapjanak, sokkal inkább a minél több bevétel elérése az irányadó. Ma az op-

az idő dönti el, de a kapcsolatok építésében nem célszerű rövid távon, négyéves kormányzati ciklusokban gondolkodni. S kormányváltásonként nem lehet fenekestül felforgatni mindazt, amit tudatos munkával addig felépítettek. Hídverés jelszavával pedig nem szabad felégetni a hidakat, azt kiabálva, hogy a gyújtogatót kizárólag a másik oldalon kell keresni.

Az egyetemüggyel a magyar külpolitikának is feladták a leckét. Csakhamar kiderül, győzhet-e a józan ész a hevesség és a sértődöttség felett. Meglátjuk, hogy a probléma megoldását kereső hozzáállás lesz-e a jellemző, vagy a dühös, Budapestről üzengetés.

A lépéseket árgus figyelemmel kísérik Bukaresten kívül Pozsonyban és Belgrádban is. Sokan vannak, akik ugrásra készek – még akkor is, ha a támadási felületet ők maguk szolgáltatják nacionalizmusukkal.

Nem kellene önként, dalolva begyalogolni a zsákutcába.

SZERDAHELYI CSABA

Arról nem beszélve, hogy kifutópályájának rövidsége miatt nem alkalmas a modern utas- és teherszállításban fontos szerepet betöltő jumbók fogadására. Vagyis a tengerentúlra az olaszok eddig a római Fiumicinóról, vagy Frankfurtból, Zürichből, Londonból, Párizsból, tehát az egyéb nagy európai légikikötőkből – s többnyire idegen légitársaságokkal – utaztak. A számok magukért beszélnek. Az Olaszországban eladott repülőjegyek 74 százalékát az ország északi részein vásárolják meg. Ezen belül a Milánó–Frankfurt, a Milánó–Zürich és Milánó–London já-

---

A szerző újságíró

– Bizonyítékom van, hogy szexuálisan zaklatott...

KAJÁN TIBOR RAJZA

Zsolnay Vilmos, a vállalkozó

Zsolnay Vilmosra emlékezik az a nagyszabású tárlat, amelyet születésének 170. évfordulója alkalmából rendeztek a kerámiamanufaktúra legszebb szecessziós tárgyaiból. S bár a szám kereknek nem mondható, a tisztelgésre minden oka megvan az utókornak, főleg a dicső hagyományaihoz viszonyuló gyárnak.

Zsolnay Vilmos ideális üzletember volt. Nem pusztán azt ismerte fel, hogy a nemzetközi színtéren kizárólag akkor számíthat sikerre, ha technikai újdonságokkal – egyedülálló bravúrokkal – lepi meg versenytársait; tudta azt is, hogy az innovációnak a technológiai teljesítmény mellett szerves része a művészi megformálás – mai szóval a design – is.

Tudnia kellett, hiszen a Zsolnay-gyárban sok tervező dolgozott. Zsolnay Vilmos mellett két lánya, Teréz és Júlia, továbbá Apáti Abt Sándor, Darilek Henrik, Kapás Nagy Mihály, Mack Lajos, Nikelszky Géza, Sikorski Tádé. Ezek a művészek – kár volna tagadni – a publikum számára szinte ismeretlenek, de van, jobban mondva volt valaki, akinek neve annál jobban cseng, és aki – most, ezen az emlékező tárlaton válik nyilvánvalóvá – annak idején döntő hatást gyakorolt a gyárra, Rippl-Rónai Józsefről van szó.

Rippl festő volt. Az összművészetet hirdető szecessziónak a neveltje, aki az elsők között ismerte fel, hogy az új korszak új művészének a teljes környezet – az ezt alkotó tárgyak harmonikus összképének – megformálása lesz a feladata. Ezért is fogadta lelkesen, amikor Andrássy Tivadar gróf megbízta palotájának belső berendezésével, amelynek részeként bútorokat, üvegablakokat, falikárpitot, továbbá különféle üvegtárgyakat és majolikaedényeket tervezett. Így – e munka révén – került kapcsolatba 1897 végén a Zsolnay-gyárral, ahol ezt követően hosszabb időt töltött.

Zsolnay szecessziós kerámiák
Iparművészeti Múzeum
Megtekinthető:
szeptember 27-éig

Az Andrássy-ebédlőbe Pécsett készültek az étkészletek. De emellett – láthatóan – Rippl kedvet kapott a gyárban arra, hogy a maga számára is tervezzen. S minthogy őt nem kötötték sem kereskedelmi, sem technológiai szempontok, fantáziája – az első, még kissé konzervatív, a kész formákat látványosan dekoráló vázákat követően – elképesztően merész darabokat produkált. Legszebb talán az a kávécsésze, amely a funkció tiszteletben tartása mellett is olyan, szeszélyesen szabálytalan formát kapott, amire csak a legnagyobb tehetségek képesek. Minden valószínűség szerint ugyancsak az ő keze alól kerültek ki a Zsolnay-gyárban azok az első szecessziós tulipánvázák, amelyeket ezután hasonlók sora követett.

Példálózni mindig veszélyes, mert félrevezethetjük az olvasót. Ez a helyzet most is. Zsolnayék kivételes minőségét ugyanis nem utolsósorban a bőség tanúsítja. Jó tíz év terméséről a kiállításon nem kevesebb, mint háromszáz gyönyörű tárgy ad számot. És nemcsak a mennyiség lenyűgöző: legalább ennyire az is, hogy ahány darab, annyiféle. Még hasonló is alig akad köztük.

• Vadas József

SZÍNHÁZMŰSOR

SZ: szombat, V: vasárnap, H: hétfő

Budapest Bábszínház: SZ: Pinokkió (fél 11). Rajkó Együttes műsora (8). V: Mi újság a Futrinka utcában? (fél 11). Rajkó Együttes műsora (8). H: Rajkó Együttes műsora (8). **Budapest Bábszínház Játszó-tér:** H: Jómadarak (fél 3). **Bárka Színház:** SZ: Hat szereplő szerzőt keres (3). **Buda Stage:** SZ: Bonbon matiné. Reneszánsz és kora barokk muzsika (11 – Karamell-bérl., 5. ea.). **Budapesti Kamaraszínház a Tivoliban:** SZ: Az utolsó tangó Párizsban (7). V: Holle anyó (11). Szegény Lázár (7). **Budapesti Kamaraszínház Ericsson Stúdió:** SZ–V: Bereniké (7 – SZ: bemutató ea.). **Budapesti Kamaraszínház Shure Stúdió:** V: Rose (fél 8). **Fővárosi Nagycirkusz:** SZ–V: Káprázat és csoda (SZ: fél 11, 3, 7, V: fél 11, 3). **Játékszín:** SZ: Gázláng (7). V: Édes bosszú (7). H: A Napsugár fiúk (7). **József Attila Színház:** SZ: Csákányi-Kulka (7 – Szemes Mari-bérl., 3. ea.). V: Csákányi-Kulka (3 – Káldi Nóra-bérl., 2. ea., febr. 14-i bérletek és jegyek érv.). **Karinthy Színház:** SZ: Bolond vasárnap (7). H: A női szabó (7). **Katona József Színház:** SZ: Hedda Gabler (7). V: Távoli vidék (7). **Kamra:** SZ: Stella (7). V: Top Dogs (6, 9). **Kolibri Színház:** SZ: Padlásmesék – variációk musicalre (3). V: Csimpi szülinapja (10). **Kolibri Fészek:** SZ: Tenyérbe zárt mese (fél 11). **Lézerszínház:** SZ: Enigma (7). **Magyar Állami Operaház:** H: Parsifal (5). **Millenáris:** H: Fabatka Bábszínház bábjátéka (11). **Madách Színház:** SZ: Egy, kettő, három. Az ibolya (7). **Madách Kamara Színház:** V: Sors bolondjai (7). H: Jelenetek egy kivégzésből (7). **Merlin Színház:** SZ: Magánélet (7). V–H: Lüzisztraté (7). **Merlin Kamaraterem:** SZ: Grimm-mesék (11). V: Murphy törvényei (7). H: Csodálatos vadállatok (7). **Mesevár/ Kamaraszínház a Hadtörténeti Múzeum Dísztermében:** SZ: Sicc (fél 11). **Nemzeti Színház:** SZ: Bánk bán (3). **Nemzeti Táncszínház:** SZ: Romantiáda (7). V: Ezeregyév (7 – ExperiDance-produkció). **Radnóti Színház:** SZ: Störr kapitány (7). V: Három nővér (7). H: Bástyasétány 77. (7). **R. S. 9. Színház:** SZ: Algebra (7). **Thália Színház Új Stúdió:** SZ: Az ötödik Sally (fél 8). V: Ég és Nő között (fél 8). H: A Vagina Monológok (fél 8, 10). **Thália Színház Régi Stúdió:** SZ: Shopping and fucking (fél 8). H: Shopping and fucking (fél 8). **Új Színház:** SZ: Bolha a fülbe (7). **Városi Színház:** V: Önnek mi számít? (7). **Vidám Színpad:** SZ: Az ördög nem alszik (3). **Vidám Színpad Kellér Színpad:** SZ: Mennyből a ... hulla (3). **Vígszínház:** SZ: Egy csók és más semmi (7). V: Egy csók és más semmi (fél 3). Furcsa pár (8). **Vígszínház Házi Színpad:** SZ: Liliom (3). V: Pájinkás János (8). **Pesti Színház:** SZ: A dzsungel könyve (7). V: A dzsungel könyve (fél 3).

Patkolt tojást a komakosárba

Húsvétkor életre kelnek a népi hagyományok, készül a szagos víz, a komakosár, a viaszolt és a patkolt tojás. Az otthoni nagy készülődésbe azért beiktatható egy-két ünnepi program is, pláne ha ennyi rendezvény várja a családosokat. A húsvéthoz köthető tradíciókból legtöbbet a szentendrei skanzenben ismerhetnek meg a gyerekek, és a fővárosban is több múzeumban, valamint művelődési házban tartanak ünnepi találkozókat.

Az idei húsvétot a legváltozatosabb programokkal a szentendrei skanzenben, vagyis a Szabadtéri Néprajzi Múzeumban (Szentendre, Sztaravodai út) ünneplik. Az intézmény három tájegységét jelölte ki rendezvényei helyszínéül: vasárnap a Felső-Tisza-vidék, a Kisalföld, valamint a Balaton-felvidék tájegységek népesülnek be, a látogatók itt fedezhetik fel ezeknek a vidékeknek a húsvéti hagyományait. A kézművesprogramok között szerepel a tojásfestés, a tojáspatkolás, a mézeskalács-díszítés és persze a locsolkodás. A húsvéti mulatság vasárnap délelőtt tizenegy órakor istentisztelettel kezdődik, a misét követően egész napos kézműves-bemutatókkal várják az érdeklődőket. A Kisalföld tájegységet a gyermekek szórakoztatására rendezik be, egész nap lesz tojásjáték, sőt a Kolompos Együttes is koncertezik tizenegy órától. Utánuk pedig a Bartha Antal Bábszínház előadását nézhetik meg egy órától. A néptáncbemutatókon a Kalász Táncegyüttes lép fel, a lettországi Via Stella kórus pedig ünnepi dalokat énekel.

Húsvéthétfőn szintén egész nap láthatnak bemutatókat a látogatók az ősi kézművesmesterségekről, ahogyan a hagyományok feleleventése szintén műsoron lesz. A kicsiknek játszik a Ládafia Bábszínház társulata, a szülőknek a Kis Kurázsi Táncegyüttes, valamint a Lajta Táncegyüttes.

Aki nem vágyódik el a fővárosból a szabadba, hanem csak pár órára vinné el gyermekét egy kis húsvétolásra, az is talál kedvére valót. A Millenáris Fogadóban (II., Fény u. 20–22.) délelőtt tíz órától a Húsvéti Játszóházban szórakozhatnak a kicsik, sőt még a Hatytyúdal Színház előadásait is látogathatják. Hétfő délelőtt tíz órakor nyílik *Bakó Ildikó* pápai tojáskarcoló népi iparművész kiállítása. A Fabatka Bábszínház A báránnyá változott királyfi című előadását tűzte műsorra, utána a Fakutya Zenekar táncháza következik.

A művelődési házakban főként a gyermekek részvételére számítanak, az ünnepi programjaikat is e szerint szervezték. A Budafok-Tétényi Művelődési Házban (XXII., Nagytétényi út 35.) vasárnap délután háromtól rock and roll muzsikát játszanak az óvodásoknak. A Cserepesházban (XIV., Vezér utca 28/B) az egész család rophatja vasárnap délelőtt tíz órától a magyar táncházban. A Műcsarnok Gyermekstúdiójában (XIV., Hősök tere) kreatív képzőművészeti foglalkozást tartanak vasárnap délelőtt tíztől, a tojásfestés minden technikáját elsajátíthatják az érdeklődők. Az angyalföldi József Attila Művelődési Házban (XIII., József Attila tér 4.) vasárnap tíz órakor kezdődik a Nyuszifesztivál. A rendezvényen nyuszifuttatással, húsvéti játékokkal, kiállítással, valamint az alkalomhoz illő kézműves-foglalkozásokkal várják a családosokat. A Ferencvárosi Művelődési Központban (IX., Haller utca 27.) hétfőn, a locsolás napján, délután négy órakor történelmi játékok és táncok kezdődnek a Garabonciás Együttessel. A Fővárosi Művelődési Házban (XI., Fehérvári út 47.) pedig a Greenfields ír együttes táncházában lehet kikapcsolódni hétfő este hét órától.

Azoknak, akik szervezett túrázásra vágynak a három szabadnapon, ugyancsak több választási lehetőség adódik. A Budai-hegységbe vasárnap délelőtt kilenc órakor indul a Moszkva téri 56-os busz megállójából a Gyopár Barátok Természetjáró Szakosztálya. Hétfő reggel hétkor az Árpád hídi Volán-pályaudvarról pedig a Vágtató Csigák Természetbarát Szakosztállyal vághatnak neki a Pilisnek.

H. D.

Az I. BUSSZ végállomása: a világháló

Virtuálisan rendezik meg az idei Budapesti Színházi Szemlét (BUSSZ) – derült ki a minap egy sajtótájékoztatón. Goda Gábor fesztiváligazgató és Imre Vé Zoltán művészeti vezető elmondta: az eddigi Alternatív Színházi Szemle megújult, átstrukturált változata a BUSSZ. Mivel nem kaptak elég anyagi támogatást ahhoz, hogy tényleg megrendezhessék május 16–25. között a fesztivált, a szervezők célkitűzéseivel és a tervezett programokkal csak az esemény honlapján (/www.bussz.hu) találkozhatnak az érdeklődők.

Az Alternatív Színházi Szövetség korábbi vezetősége meghirdette az alternatív színházi szemle rendezési jogát. A pályázatra ketten jelentkeztek. A szövetség *Goda Gábort,* az Artus Stúdió vezetőjét és *Imre Vé Zoltán* művészettörténészt bízta meg a szervezéssel. Goda Gábor a sajtótájékoztatón elmondta: az alternativitás nem strukturális, hanem gondolkodásbeli kérdés. Az BUSSZ olyan előadásoknak adna nyilvánosságot, amelyek nyitott, korszerű alkotói hozzáállásból születtek – függetlenül attól, hogy a hivatalos struktúrán belül vagy kívül jöttek létre. A fesztivál négyféle eseményből áll: fő-, verseny-, off- és kísérőprogram.

A főprogramba hét színházi és ugyanennyi táncszínházi csapatot hívtak meg; előadásaikat – már erről is megállapodtak – a Nemzeti Színházban játszották volna. Ide hívták meg – többek között – a Radnóti Színház Medea-előadását, a Szentkirályi Színházi Műhelyt, a TranzDanzot, a Krétakör Színházat, a Bozsik Yvette Társulatot és a H.U.D.I. társulatot.

A versenyprogramba tíz színházi és tíz táncszínházi produkciót válogatott *Halász Tamás* tánckritikus és Imre Vé Zoltán. Versenybe hívták például a Napszínházat a Parazitákkal, a Közép-Európa Táncszínházat a Barbárokkal, a Duna Táncműhelyt A tizedik vőlegénnyel, A Stúdió K-t A görény dalával és az Újvidéki Színházat a Páccal. A szakmai zsűribe *Máté Pétert,* a Budapesti Őszi Fesztivál volt igazgatóját és *Antal Csaba* látványtervezőt kérték fel.

Az off-programokban a BUSSZ-ra jelentkező társulatok, előadók és színházak szerepelnek, ha helyet találnak maguknak. A virtuális offban van – mások mellett – a Térszínház, a Holdvilág Kamaraszínház, a Picaro, a szegedi Pinceszínház, Duda Éva csapata és az Orkesztika Mozdulatszínház.

A kísérőprogramokban a kortárs magyar színházról szóló előadások, kerekasztal-beszélgetések, kiállítások, akciók és koncertek lettek volna; a fesztiválközpontot a Merlin Színház előtti térre szánták.

Goda Gábortól tudjuk: a BUSSZ költségvetése huszonhárommillió forint volt. Mikor kiderült, hogy biztosan nem jön össze ennyi, lefaragták a költségeket. Ezzel együtt is kevés lett a pénz, a pályázatokon mintegy két és fél millió forintot nyertek. A tervezett program megtalálható a fesztivál honlapján. A szervezők szerint ez a lista is bizonyítja: jövőre érdemes finanszírozni a megújított fesztivált.

Szemere Katalin

A BUSSZ-t támogatja az Alternatív Színházak Szövetségének új elnöksége is. Godáék tájékoztatóján ezt megerősítette *Hudi László* elnök, *Szögi Csaba* alelnök és *Regős János* elnökségi tag. Hudi az új vezetőség szándékairól elmondta: fontosnak érzik a szövetség szakmai-művészi megújulását, az érdekvédelem, a strukturális változások előmozdítását, valamint a magyar és a nemzetközi színházi kapcsolatok megerősítését.

A világ leghíresebb fazekasa

Zsolnay-kerámiák Ybl Miklós, Lechner Ödön, Schulek Frigyes századfordulós fővárosi épületein

Zsolnay Vilmos Pécs díszpolgára természetesen. A százhetvenöt éve született mesternek Budapesthez csak annyi köze van, hogy gyárának termékei, külső és belső burkolóelemei megtalálhatók minden századfordulón épült nagyszabású épület tetőcserepei, homlokzatdíszei között. S miközben a vakolat száz év alatt elenyészik, a színes mázas Zsolnay-kerámia a városnak stílust adva idézi fel az épületdíszítő-művészet virágkorát, a főváros századfordulós dicsőségét.

Zsolnay Vilmos Pécsett született 1828. április 19-én Zsolnay Miklós és Ballay Teréz második fiaként. Művészi ambíciói ellenére kereskedőnek tanult, testvérei közül megbízhatóságával tűnt ki. Pécs belvárosában vezetett rövidáru-kereskedése biztos jövedelmet nyújtott számára, így amikor Ignác bátyjának nehézségei támadtak az általa vezetett fazekasüzem működtetésében, csendestársként a vállalkozásba beszállva segítette ki. Zsolnay Ignác balszerencsés kézzel nyúlt az üzlethez. Egy év múlva végleg feladta, és Romániában telepedett le. Vilmosra maradt az agyagbánya, a fazekasüzem és a sok-sok adósság. Először úgy döntött, hogy bezárja a kapukat. Nem értett a fazekassághoz, és pénze sem volt, amit a vállalkozásba invesztáljon. Két év telt bele, míg annyi tőkét tudott felhalmozni, hogy fejlesztésre gondolhatott. Megalapította az Első Pécsi Cement, Chamott, és Tűzálló-agyagáruk Gyárat, amivel elsősorban a kemencékben használatos téglák és az építőanyagok piacán igyekezett a lábát megvetni.

Elkezdett tanulni, felmérni az agyagáruk piacát; járt Bécsben és Londonban, leányának, Zsolnay Teréznek visszaemlékezése szerint hat hónap alatt nyolcvannál több kísérletet végzett a környék anyagaival, agyaggal és kvarchomokkal, majd távolabbról is hozatott nyersanyagot. Az edények gyártását tökélyre fejlesztette. Új anyagok és eljárások segítségével megbízható minőséget produkált, amelyet a helyi piac értékelt is. Zsolnay ambíciói azonban ennél nagyobbak voltak.

Az 1873-as bécsi kiállítás áttörést hozott számára. Bár tudta, hogy termékeiben majd egy évtizedes kitartó munka fekszik, ekkora sikerre ő sem számított. „Kiállításunk nagy feltűnést kelt – írta Miklós fiának –, annyi a megrendelésünk, hogy képtelenek vagyunk valamennyinek eleget tenni. Angliából, Franciaországból és Oroszországból, sőt Amerikából futottak be jelentékeny megbízások. Elsősorban mégis a bécsi piac jelent számunkra nagy lehetőséget. Éjjel-nappal dolgozom."

A kezdetben tucatnyi munkást foglalkoztató üzem több száz fős gyárrá nőtte ki magát. Zsolnay azonban nem állt le a kísérletezéssel. Az 1878. évi párizsi világkiállításra már kész volt nagy műve, a Zsolnay-féle porcelánfajansz, amelyet szárítás után alacsony tűzön égettek ki, és csak a mázolás után kerültek erős tűzbe. Párizsban Miklós fia képviselte a céget. A készlet remekül fogyott, így az apa otthon aggódni kezdett: „Csak az aggaszt, hogy a vevők a zsűri bírálata előtt széthordják az anyagot. Ha gyártmányaink megnyerik egy szakember tetszését, igyekezz őt társulásra bírni, hogy egyesült erővel és kellő tőkével még jobbat, még szebbet tudjunk alkotni. Nagyon hasznos lenne, ha összeköttetésbe kerülnénk a külföldi tőkével. Nem szabad túlbecsülni magunkat, de megfelelően kell értékelni teljesítményünket. Meggyőződésem, hogy kevesen vannak, akik annyit küzdenek, fáradnak az előrejutásért, mint mi." Megkapta a világkiállítás nagy aranyérmét és ráadásul a francia Becsületrendet. Ez a siker világszerte ismertté tette nevét és gyártmányait.

A XIX. század nyolcvanas éveiben terjedt el az épületkerámiák alkalmazása. Az első megrendelés Ybl Miklóstól érkezett még 1878-ban, aki a Várkertbazár majolikamennyezetének elkészítésével bízta meg Zsolnayt. Hauszmann Alajos a Várpalota átépítésekor használt Zsolnay-kerámiát. A kerámia díszítőelemként való alkalmazásában rejlő lehetőségeket azonban leginkább a fővárosi szecessziós építészet aknázta ki, Lechner Ödön elsősorban. 1889-ben az Iparművészeti Múzeum, majd 1900-ban a Postatakarékpénztár épületénél. Schulek Frigyes a Mátyás-templom rekonstrukciójához rendelt tetőcserepeket és padlólapokat. „A belvárosi templom majolikaoltáraival pedig megmutatta Zsolnay, hogy a magyar agyagművesség a műépítész legmerészebb eszményét is megvalósíthatja és nincsen technikai nehézség, melyet le nem győzne" – értékelték a kortársak.

„A gyár úgy nőtt, mint egy állandóan

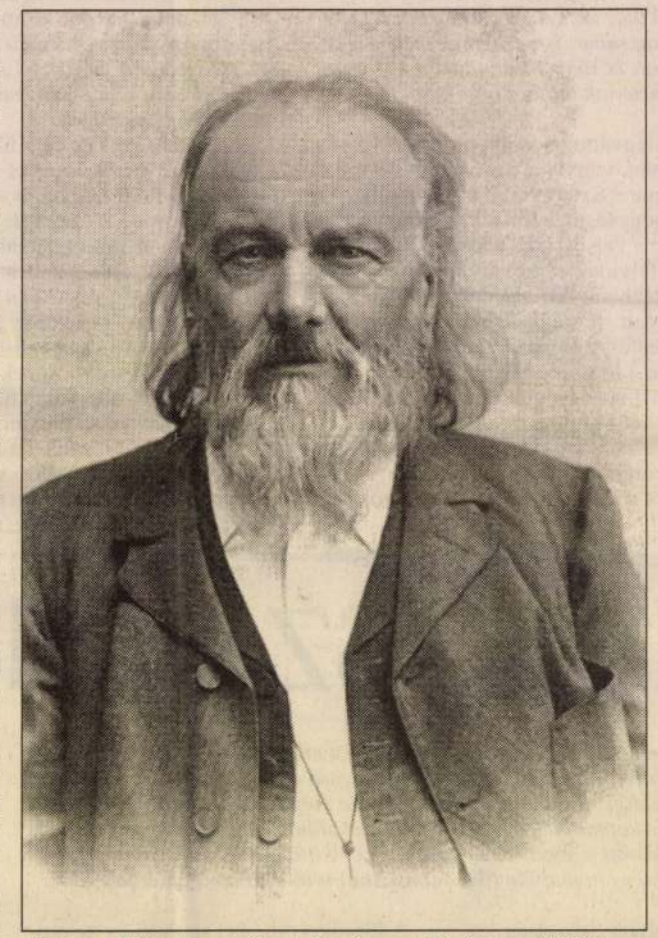

Zsolnay Vilmos portréja a Vasárnapi Ujságban (1900)

FORRÁS: FSZEK BUDAPEST GYŰJTEMÉNY

Pirogránit toronydíszek a Postatakarékpénztár tetején

FORRÁS: A PÉCSI ZSOLNAY-GYÁR TÖRTÉNETE

változó élő test, éppoly zegzugos volt, mint a mi különös lakásunk, ahol helyenként felső világítást kellett alkalmazni, mert nem maradt hely az ablakoknak – írja Zsolnay Teréz. – Amikor Steindl Imre professzor először járt nálunk, megállt a felső udvar lépcsőjén és fejét csóválva mondta: Micsoda stílus, micsoda stílus, no, de azért szép." A hírneves építészek egymásnak adták a pécsi gyár kilincsét.

„Nálunk laktak – folytatódik a visszaemlékezés. – Leggyakoribb vendégünk Schulek Frigyes és Lechner Ödön volt, ekkor kezdődött mindkettőjük holtig tartó barátsága atyánkkal és az egész családdal. Lechner bácsi többek között csodálatos cicát, mókust tudott formálni asztalkendőből, ezért a gyerekek el is nevezték Cica bácsinak. Schulek bácsi minden húsvétot nálunk töltött. Ilyenkor nagy csomag édességgel érkezett, személyesen rejtette el a finomságokat a kert bokraiba, és módfelett élvezte a felfedező gyermekek üdvrivalgását. "

Zsolnay kiérdemelte a Vaskoronarendet, 1896-ban a belga Lipót-rend lovagkeresztjét és a Ferenc József-rend középkeresztjét, 1897-ben pedig Pécs díszpolgárává választották. Még életében bekerült a Pallas-lexikonba: „jelenleg vagy 700 munkás dolgozik gyárában és hírnevet szerzett a magyar díszfaiencenak a külföldön is, hol Fünfkirchner Faience vagy magyar faience név alatt ismeri a művelt világ. A pécsi faience jellemző technikája abban áll, hogy a rendesen elefántcsontszínű alapra átlátszó, színes zománcokat festenek, mely zománcok olvadási pontja az alapmázéval azonos. Mivel a festett tárgyak a kemencében ugyanannak a hőfoknak vannak kitéve, mint amelyben az alapmáz megolvad, azért máz és festék oly bensőleg forrnak össze, fényük oly egyformává lesz, hogy a pécsi faience harmonikus egyöntetűsége csakis ennek tulajdonítható."

Zsolnay Vilmosnak szerencséje volt: Miklós fia és vejei tovább vitték a céget. A család összetartásában soha el nem fáradó pátriárka így 1900-ban azzal a megnyugtató tudattal távozhatott az élők sorából, hogy pergő homokból és törékeny agyagból tudott maradandót építeni.

Szatucsek Zoltán

Zsolnai Péter

A pécsi Janus Pannonius Muzeumban Fekete Nagy Béla festő szeptember 18.-tól, a bátaszéki Házasságkötő Teremben Végvári I. János festő október 1-ig, a miskolci Szőnyi Teremben Mágor Ágnes festő október 5.-ig, a Makói Kiállitóteremben Lapis András szobrász szeptember 24.-ig, a Studió Galériában Marosits István szobrász szeptember 28.-ig, a székesfehérvári Ifjusági Házban Jankovszky György fotóművész október 2.-ig, a Fiatal Művészek Klubjában Tar Zsuzsanna szeptember 28.-ig, a Ferencvárosi Pincetárlaton Wahorn András szeptember 27.-ig, a szentendrei Művelődési Központban Egyed László, Végh Alpár Sándor és Zsolnai Péter október 14.-ig mutatja be alkotásait,-közli a lap kulturális eseményeket ismertető rovata.

Élet és Irodalom, Bp. 1978. IX. 23. XXII. évf. 38. sz. 8. lap.

Zsolnay nővérek

1874-ben kezdték el tervezni a magyaros és
perzsa (modorú) díszítményeket.

1880 az évek végéig jellegzetes motívumai a
Zsolnay kerámiának.

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története
Bp. 1966.

105.-

ZSOLNAY Vilmos

M. Tudáslexikon A-tól Z-ig
Bp. [19]94 901-902.

ZSOLNAY VILMOS

Magyar Szemle.
2003/2.

11. old.

1479

Zsolnay Teréz,keramikus

8.Váza.Tut Ench Amun sorozat.Eosin,Zsolnay Teréz műve,1924-26.36 cm.Zsolnay,Pécs.J.P.M.gyűjt.ltsz. 51.5202.1. Fekete repr, VIII.tábla

Barkadiné,Bárs Éva: Műszerfényű kerámiák és a Zsolnay eosinmázas edények 369.old

A Janus Pannonius Múzeum évkönyve.1962.Pécs.1963.

Zsolnay Teréz

terve:

Tál, magyaros díszítésel 1874-75.
Estó

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
melléklet

Zrobnay Terén

jelzése

P. Brestyánszky Ilona,
Ismerd meg a Terénmiát, Bp. 966, 305 l.

Ujra be kell mutatni: ..... n.....

Magyar királyi állan

Iktató-szám..... 19 ...

.....osztály.

A beadvány { száma.....
kelte .....
beérkezése .....

Tárgy:

.....db melléklet .....csomag .....súly

MDK

Zsolnay Teréz Mattyasovszky Jakabné

Nikolszky G: Pécsi képzőművészek. Baranyai Magyarság, 1932. máj. 25.

MDK

Zsolnay Teréz
/Mattyasovszky Jakabné/

Zsolnay Teréz és Julia állitották be a "Tutankamen" egyiptomi figuralis rajzokat. E munkák felügyeletével Mattyasovszky Zsolnay László /Teréz fia/ volt megbizva.

46.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Teréz

Zs. Vilmos leánya. 1875 táján a színes vázaminták tervezésében vett részt.

18.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Teréz /Matyasovszkyné/

Dénes G.: Tutenkamen diszedényei a Zsolnay-gyárban. Dunántul 1924. nov. 9. 2.l.

MDK

Zsolnay Teréz

A Zsolnay kerámia. Janus Pannonius Muz. Pécs 1966.

Zsolnay Julia és Zsolnay Teréz

Zsolnay Vilmos leányai a gyár első tervezői. A dekorok nagy része az ő kompozicióikból valók.

Később férjezett Mattyasovszky Jakabné főleg a magyar motivumu terveivel tünt ki.

Nikelszky Géza: A Zsolnay gyár művészei és kivitelezői. Pécs. 1940.ápr.12.

Zsolnay Terézi

Zs. Vilmos leánya, a gyárban dolgozott.

Tardos Aliz: Jubiláló kerámia
Pest megyei Hirlap 1968. máj. 12. 9. o

MDK

Zsolnay Vilmos

Magyar Iparművészet 1908. 161.l.

MDK

Zsolnay Vilmos pécsi Keram.Gyár.

Kiosztották a m.nyerteseknek a Berlini Nemzetk. kézműv.ip. kiáll dijait. Pesti Hirlap, 1939,márc.25.

MDK

Zsolnay Vilmos

Zsolnay szobra Budapesten.
Magyar Iparművészet 1904. 42.1.

M.D.K.

Mathias Zündt, grafikus

Szigetvár ábrázolásánál mutatható ki az egykori valóságos állapotott rögzitő tendencia, de az egyes várak belső térségének felépitésénél a helyszini ismeretek hiánya észrevehető. 211.o. 42.jegyz.

Kováts Valéria: Sziget várának kutatástörténetéhez 207.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1966. Zöcs. 1967
Somogymegyei Nyomdaipari Váll. Kaposvár

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus
(Pécsett)

aranyérmet nyert
a Párisi Világkiállításon.

Bauzeitung für Ungarn, Bp.1878. VII.évf. 45.sz.
328. old.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus

Készítette az ~~Erzsébet~~ Országos kiállításon Ibl. tervei szerint felépült Király-pavillon nagy szelonjának kandallóját és az egyik bejárati rész mesteri padlóburkolatát.

Budapester Ausstellungs-Zeitung, Bp. 1885.

10. sz. 78. old.

Kereszti Ujság, 1928. Máj. 12.

Zsolnay Vilmos.

— **A Zsolnay-centenárium ünnepségei Pécsett.** Pécs szabad királyi város közönsége és a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara nagy ünnepélyességgel üli meg május 17-én, Áldozócsütörtökön az első magyar keramikus, *Zsolnay* Vilmos születésének centenáriumát. Az ünnepségekre nagy számban érkeznek Pécsre a politikai és társadalmi élet reprezentánsai. Meg fog jelenni a centenáriumon *Herrmann* Miksa kereskedelemügyi miniszter, akinek tiszteletére május 16-án este 9 órakor Pécs város, a Pécsi Nemzeti Kaszinó helyiségében estélyt rendez. A tulajdonképpeni ünnepség csütörtökön reggel 9 órakor kezdődik a Zsolnay-mauzoleumban, ahol misét mondanak a nagynevü keramikus lelkiüdvéért. Ezen a misén csak a kormány képviselői és a család tagjai vesznek részt. Délelőtt 10 órakor a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara ünnepi diszközgyülésen áldoz *Zsolnay* Vilmos emlékének a pécsi városházának közgyülési termében. Délelőtt 11 órakor pedig Pécs városa rendezi diszünnepélyét a Zsolnay-szobornál, mely után az egyes intézmények megkoszoruzzák a szobrot. Délután fél 2 órakor a kormány képviselőinek és a vendégek tiszteletére a Kereskedelmi és Iparkamara a Pannonia-szállóban diszebédet ad. Délután 4 órakor *Klebelsberg* Kunó gróf vallás- és közoktatásügyi miniszter ünnepélyes keretek között fogja felavatni a Zsolnay Muzeumot, utána pedig a vendégek a Zsolnay-gyárat fogják megtekinteni. A rendezőbizottság ezuton is kéri az ünnepségekre utazó vendégeket és testületeket, hogy az elszállásolás céljából Pécsre érkezésük idejét legkésőbb május 13-ig a Pécsi Kereskedelmi és Iparkamarával közöljék.

N.U. 928. V. 12.

MDK

Zsobnay Vilmos

Az Ipm. Társ. választmánya... Műcs. 1900, 336 l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Sirját megkoszorúzták a Pécsi Müvészeti Hetek megnyitása alkalmával.

Cikk: Kiállitások.

Szépmüvészet 1941. 45.old.

MD K

~~Nikelszky Géza: A Nemz. Szal. 1901. elsö~~

Zsolnay Vilmos, halhatatlan
emlékü magyar keramikus.

Walter Crane, ki 1900-ban Pécsett járt, föleg, h. Megkoszoruzhassa Zs. sirját. /Rozsnyay Kálmán hozta Magyarországra W,Crane-t.

Nikelszky Géza: Nemz.,Szal. 1901. elsö pécsi képkiállitása. - Dunántul. 1926. jan. 31. 2.1.
"Most, h. a Pécsi Képzőművészek Társasága megalakult ..." (Ez a pitk visszaemlékezés). -

MDK

Zsolnay Vilmos, gyáros.

"Fazekas" feljegyzéseiből tudjuk, h.első szakmunkásait Németországból hozatta. Nevük nem maradt fent. Az első tanácsadók közülDr.Schmidt nevét emlitjük, ki az 1878-iki párisi világkiállitás előtti időkből ismert. Kerámiára ő tanitotta meg Zs.V.-t.

MAbban a kezdeti időben,mikor még nem értette a kerám tudományát, a gyár felügyeletét egyik legidősebb munkására bizta. - Maga mellé vette később Zs.I. fiát Gyulát.

Nikelszky Géza: A Zsolnay gyár müvészei és kivitelezői. Pécs. 1949.ápr.12.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus/1828-1900/

A Zsolnay gyár egyes készitményei a szecesszió jegyéb
en készültek.81.o.Warta Vincével az eczinlüsztert
találta fel.a pirogránit is az ő találmánya.Magyar
iparmüvészeti stilus kialakitására törekedett.138.o.
178-o-184-o-

M.Kiss Pál: Müvészetről mindenkinek,Corvina,Buda-
pest,1966

Zsolnay Teréz

/Mattyasovszky Jakabné/

Fazekasminták, baranyai szines szőttesek, hímzésmustrák alapján diszitette a "solnay vázákat és edényeket.

22.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Teréz, iparművész

L. Zsolnay Vilmos

286

Kővágó S. – B. Horváth Cs: Zsolnay-kerámiák Pécsett.

Élet és Tudomány, Bp. 1982. febr. 26.

XXXVII/9

A kialkudott polgárosodás

Tőkés Rudolf két magyarországi forradalomról

A könyvhéten jelenik meg Tőkés Rudolf A kialkudott forradalom című könyve. A testes munka, amelyet két esztendeje adtak ki először angolul a nagy tekintélyű Cambridge University Pressnél, most némileg kibővítve lát napvilágot a Kossuth kiadónál a Magyarország 2000 rendezvény támogatásával. Az 1956 óta Am[illegible]ában élő politológus professzor nei[illegible] mint az 19[illegible] zá[illegible] ir[illegible] d[illegible] t[illegible] j[illegible]

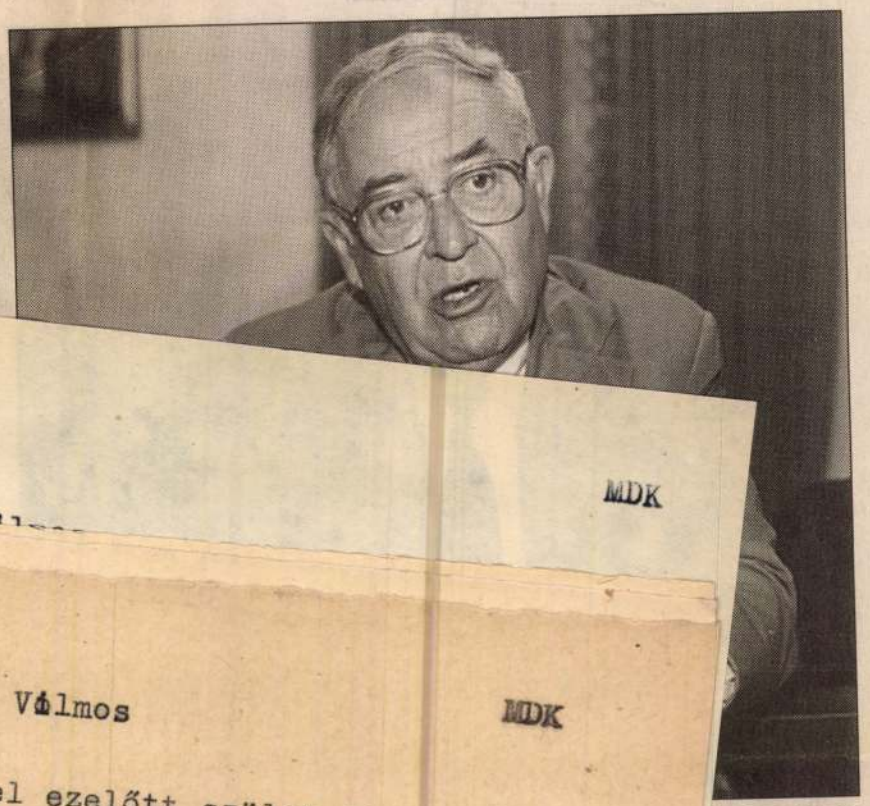

BALÁZS FELVÉTELE

*épszerűtlen sze-
ében Antall Jó-
igura Kádárral
problémát érint-
hozza fel Kádár
P első embere so-
illió magyar első*

Homo Kadaricus
szer által kinevelt
Jgyanúgy, ahogyan

mány is a kádáriz-

mértékben. Amikor
álasztási programját,
dokumentumot volt
ölni. Kivéve a gazda-
zony ez a legteljesebb
ázalék évi növekedés?
nak rendje-módja sze-
rint elfeledkezik. Az én reményem az, hogy a két nagy párt, tehát a Fidesz és az MSZP majd megfelelő helyen találkozik. Azt hiszem ugyanis, igen sok a közös érdekük. Rengeteg tárgyalás zajlik majd a két párt között. Diszkréten, zárt ajtók mögött, ahogyan az a polgári demokráciákban általában történik. Hiszen mindkét párt érdekelt abban, hogy az ország a Nyugathoz csatlakozzék. Az igazán nagy kérdés majd az lesz, miként tud ez a két nagy párt a Bokros II.-csomag kérdésében megegyezni.

garancia, amely [illegible] lanságot megszünteti. Ez teszi lehe[illegible] hogy hazánk végre csakugyan beilleszkedhessék az európai közösségbe.

Nemzeti felelősségérzet

– Kérem, kísérelje meg röviden jellemezni azt a több mint három évtizedet, amely könyvének tárgya.

– 1956 történelmi vízválasztónak mondható. Mert a térségben csupán itt, Magyarországon történt meg az, hogy a nép összefogott az értelmiséggel, és mindent vagy semmit alapon szállt szembe elnyomóival. Egyszóval itt forradalom volt. Ennek a terhével kezdett politizálni Kádár.

– Ha jól értem azt, amit ön a könyvében ír, nagy a jelentősége annak, hogy Kádár magyar kommunista volt.

– A Kádár-féle ideológia roppant érdekes keverék. Van benne népiesség, [illegible] daságl, jog[illegible] igyekeznek előre vinni a társad[illegible] sorsát. És akkor ki is mondom: nézetem szerint a mai Magyarországon a humánértelmiség nagyobbik részének a társadalommal kapcsolatos mondandója egyre inkább érdektelenné válik. Bizonyára elhamarkodva, de mégiscsak kijelentem: a mostani választások a szakértelmiségnek, a hivatásos politikai osztálynak a felértékelődését fejezik ki. Egyúttal a humánértelmiség leértékelődését, amely egyre kevesebbet tud kifejezni a mai magyar társadalom előtt álló problémák közül.

– Újból kérdezem: az úgynevezett reformszocialista csoportokat tartja a legjelentősebbnek a rendszerváltó erők közül?

– A Kádár-rendszer legnagyobb teljesítményének azt tartom, hogy ebben az országban megszülethetett egy igen jól

Fidesz–MSZP páros

– Mit ért ön a Bokros II.-csomagon?

– Nehéz erről röviden beszélni. A dolog lényege: a magyar egészségügyben, szociálpolitikában iszonyatos a pazarlás.

Békebeli idők

Zsolnay-kiállítás az Ipaművészeti Múzeumban

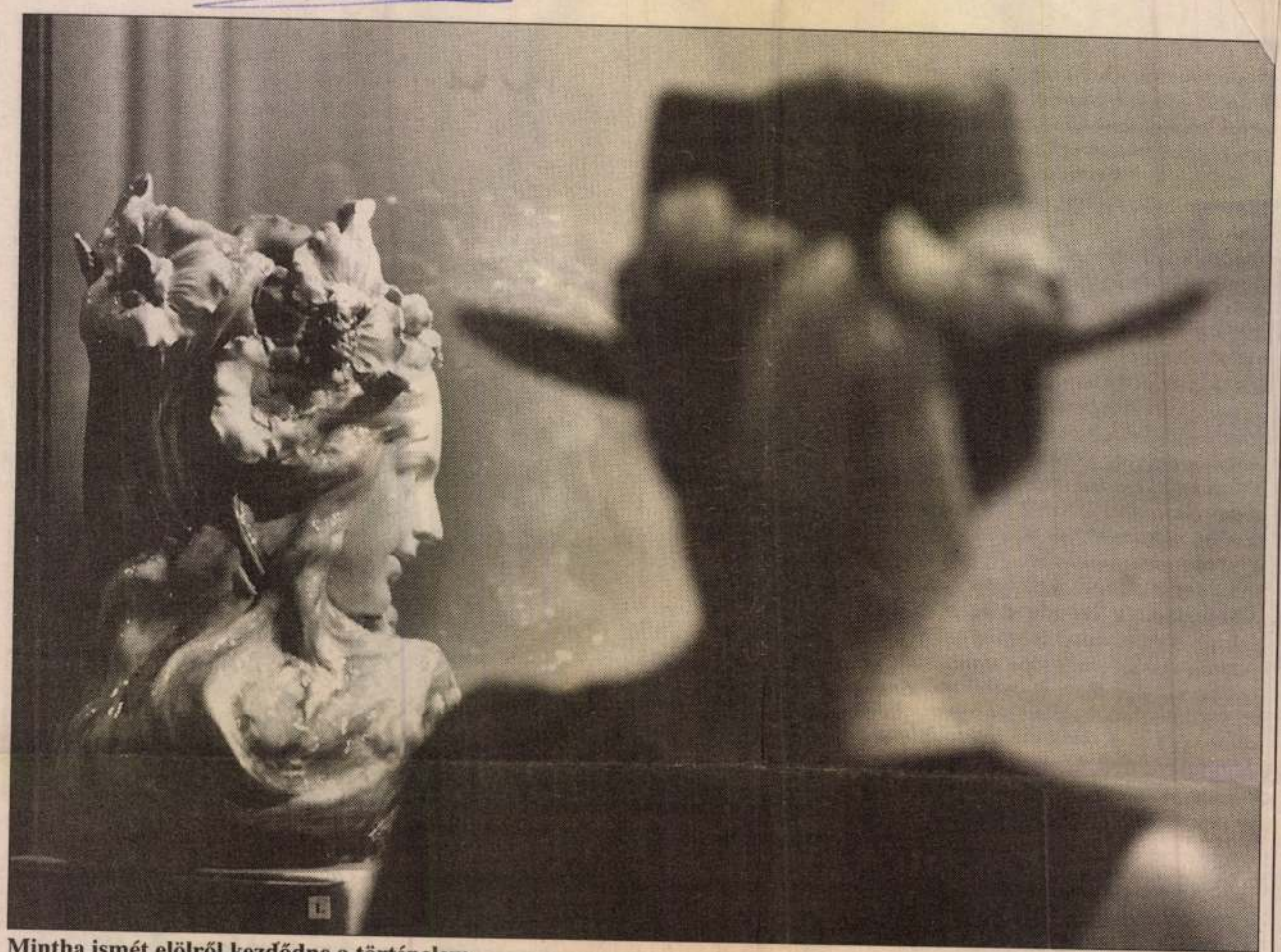

Mintha ismét elölről kezdődne a történelem

GÁRDI BALÁZS FELVÉTELE

Békebeli világot élünk. Budán Rónai, Pesten Zsolnay. Fülep Lajos biztosan találna a két tárlatban kifogásolnivalót, de legalább annyira örülne nekik, hiszen ifjúkora modernjeiben érezte leginkább a jövőt, s az Csontváry, Rippl-Rónai, Lechner volt – Lechnert pedig éppen olyan nehéz elképzelni a Zsolnay-féle pirogránit fal- és tetőborítás nélkül, mint Gaudit a maga kerámiája nélkül vagy Barcelonát Gaudi nélkül.

Békebeli. Erről a szóról gyerekkoromban – háború után – azt hittem, a második világháború előtti évtizedre vonatkozik. Nem is egészen értettem, miért neheztel az akkori „alaptanterv" azokra az időkre. Azóta megtudhattuk, hogy talán nem is volt már két világháború, csak egy, de az harmincéves, sőt kicsit még több is, abban az évszázadban, amely 1914 nyarától 1989 nyaráig tartott. Igaz, az előtte való évszázad meg a francia forradalommal kezdődött, együtt tehát éppen kijön a kétszáz év. Az időszámítást úgyis a pápák szokták eldönteni: a XX. század is vatikáni sugallatra kezdődött 1900 első napján, azért lesz vége 1999 szilveszterén. (Aki nem hiszi, olvassa el Karinthy Frigyes gyerekkori naplóját.) De a század a pápától függetlenül is akkor kezdődött, vagy az előző akkor kezdett hajrázni: 1900-ban jelent meg Freud *Álomfejtése,* lett világsiker Párizsban a szecesszió és a metró, Max Planck kifejtette atomelméletét, felrepült a Zeppelin – és az elhunyt Zsolnay Vilmos, a kísérletező örökségét átvette fia, Zsolnay Miklós, az új kor hőse, a „művelt üzletember..., aki a gyár termelését mindenek előtt a teljes kihasználtság, az elérhető legnagyobb nyereség szempontjából ítélte meg" (Hárs Éva). Mintha most, a millennium centenáriumán, ismét elölről kezdődne a történelem... Remélhetőleg nem egészen elölről.

A „békebeli minőség" tehát azt jelentette félszáz évvel ezelőtt, hogy valódi. Nem abban a korban készült, amikor a magányosan maradt patkány nem tud Pesten öngyilkosságot elkövetni, mert a patkánymérget is hamisítják (így írja Heltai Jenő kesernyés sanzonja ama harmincegy éves háború első nagy csatáinak idejéből). A Monarchia területén elhelyezkedő nagyvárosok építészeinek – nemcsak Lechner Ödönnek – és a híresen gyors tempóban fejlődő iparnak egyaránt sokat termelő Zsolnay-gyár nem megszállott, elképzeléseikért a nyomort is vállaló művészek csapata volt, hanem tisztes üzletembereké, akik e viszonylag kicsi ország viszonylag széles polgári rétegének minden ízlésbeli alrétegét készséggel kiszolgálták, mert valóban úgy vélték, mindig a vevőnek van igaza. Ezért gyártottak kissé unalmast, szokványost is – mint mondjuk a mai Zsolnay Rt. a maga kobalt-arany-barokk-modern edénycsaládját –, de, s ezért nem lehet őket eleget dicsérni, szívesen helyet adtak a zseniális műveknek is. Nem csupán Rippl-Rónainak, hanem más, ma már kideríthetetlen nevű művészeknek.

Az egyik vázába valósággal beleszerettem, olyan franciás, olyan színes, olyan korai gauguines, 1898-ból – csak tudná valaki, ki volt a dekorátor! De amit csinált, az az volt, ami „a modern ember szellemét betölti és idegeit izgatja". Így írt *A Hét* a korszerű művészetről. Rippl-Rónai biztosnak mondható és valószínűsíthető tervei is ilyenek – igaz, akkor ő még úgyszólván francia volt.

Annak persze aligha örülne a szigorú Fülep Lajos, hogy a jórészt magángyűjtemények anyagát – talán utoljára – közönség elé táró kiállításnak nincs katalógusa. Így nem csupán arról van szó, hogy Csengey Éva értő rendezésének nincs dokumentuma, hanem arról, hogy a jövő kutatói alig hasznosíthatják az eredményeket. Kiállítás katalógus nélkül olyan, mintha leforgatnának egy filmet, és nem volna pénz a „muszter" megvágására.

Székely András

Mattyasovszkyné Zsolnay Teréz, festőnő

Zsolnay Vilmos leánya.

Zsolnay Vilmos

Egy kis korsot készitett, amelyet maga diszitett magyaros tulipánnal, és hátul a fül alatt Z.V.1874 jelzéssel látta el, ma a pécsi Janus Pannonius Muzeum tulajdona. Ezt a sárgás cserepü korsót vastag, lágy, fehér cinkmázzal vonta be, gyenge égetés után kobaltironnal rajzolta rá a mintát, majd a fényarany szegélyt mufolában égette ki.

Zsolnay Teréz, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974 53.o.

Az Iparművészeti Múzeum
tisztelettel meghívja Önt a

Zsolnay szecessziós kerámiák

című kiállítás megnyitójára,
1998. június 2-án 12 órára.

A megjelenteket köszönti
dr. Páva Zsolt,
Pécs megyei jogú város polgármestere.

A kiállítást megnyitja
dr. Keserű Katalin
művészettörténész.

A megnyitó napján a helyszínen
alkalmi posta működik.

A kiállítás 1998. szeptember 27-ig látogatható
az Iparművészeti Múzeumban
(1091 Budapest, Üllői út 33-37.)

M.D.K.

Zsolnay Terés és Julia
kerámikus

Ők-hirvették a magyaros és perzsa díszit-
mények zömét.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia.

8l.

A.G.M

Zsolnay Teréz

Z T.

1875 - 1876

Z W. PÉCS

jegye

P. Brestyánszky Ilona,
Ismerd meg a Zsolnaiát, Bp. 966.

ZSOLNAY Teréz Keramikus

Kovács = Népr. Ét. 1995 183-189. ll

nes: Illúziók nélkül. = Magyar Nemzet, 1986. június 28.
9. MOLNÁR Zsolt: Csodára várva - Velencében. Gegek, hangsúlyok, kötődések. = Magyar Hírlap, 1986. október 7. 5. P. NÁRAY Éva: Képzőművészet mankón. = Híd, 50, 1986, 10 1298-1301. RÓZSA Gyula: Velencei jelentés. Művészetről, aktualitásról - és részben a biennáléról. = Népszabadság, 1986. szeptember 6. 18. SZOMBATHY Bálint: Művészet és tudomány - művészet és technika. = Új Symposion, 22, 1986, 11-12.
1283. WAGNER István: A képzőművészeti közízlésről [beszélgetés Tóth Pál Istvánnal]. = Magyar Hírlap, 1986. december 24. 12.
1284. WAGNER István: Otthon voltam - Prágában. Magyar kultúra a Vltava partján. = Magyar Hírlap, 1986. június 9. 6.
1285. WEHNER Tibor: Képzőművészeti krónika. Komárom megye, 1985. szeptember, október. = Új Forrás, 18, 1986, 1. 58-62.
1286. WEHNER Tibor: Képzőművészeti krónika. Komárom megye, 1985. november, december. = Új Forrás, 18, 1986, 2. 77-79.
1287. WEHNER Tibor: Képzőművészeti krónika. Komárom megye, 1986. január, február. = Új Forrás, 18, 1986, 3. 57-60.
1288. WEHNER Tibor: Képzőművészeti krónika. Komárom megye, 1986. március, április. = Új Forrás, 18, 1986, 4. 70-73.
1289. WEHNER Tibor: Képzőművészeti krónika. Komárom megye, 1986. május, június. = Új Forrás, 18, 1986, 5. 59-62.
1290. WEHNER Tibor: Képzőművészeti krónika. Komárom megye, 1986. július, augusztus. = Új Forrás, 18, 1986, 6. 64-66.

Zsolnay Vilmos

kezemunkája valószinüleg egy magyaros motivummsl diszitett lapos tál, bár nincs szignálva.
A próbákat rendszerint maga készitette.A tál cserep durva,homokkal v. samottal vegyitett szürke massza , a hátlappon valósággal szemcsés,festett oldala ugyan lesimitott.

Zsolnay Teréz,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
Corvina 1974 31.o.

Zsolnay Nővérek

ÚJ MŰVÉSZET - SIPKOVITS PÉTER
FAX.: 131-6702

Tisztelt Cim !

Kérem, hogy az alábbi információt közölje megfelelő időben
és helyen kulturális rovatában.

A Janus Pannonius Múzeum tisztelettel meghivja
1997. április 25-én, pénteken 17 órára
a "ZSOLNAY NŐVÉREK" cimű kiállitásra
A kiállitás Zsolnay Júlia és Teréz terveit és a tervek alapján
készült kerámiákat mutatja be.
Megnyitja: Dr. Hárs Éva művészettörténész
Közreműködik: Sólyom Katalin szinművész

A kiállitás helyszine: MÚZEUM GALÉRIA (Pécs, Káptalan u.4.)
Rendezője: Kovács Orsolya művészettörténész
(Információ: 72/324-822-es tel.)

A kiállítás

A médiák ke

A Zsolnay-centennárium pécsi ünnepségei

Pécsről jelenti a *Magyarság* tudósitója: A magyar kerámia megalapitójának, *Zsolnay* Vilmosnak centennáriuma pompás ünnepi külsőségek között zajlott le áldozócsütörtökön a magyar Heidelberg falai között. A város közönsége, valamint a *Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara* által rendezett ünnepélyen a kormány képviseletében *Herrmann* Miksa kereskedelemügyi miniszter jelent meg.

A kereskedelemügyi miniszter résztvételével csütörtökön délelőtt 9 órakor csendes mise volt a Zsolnay-mauzoleumban, amely után a miniszter és kisérete a Kereskedelmi és Iparkamara diszközgyülésére vonult át. A diszközgyülést 10 órakor nyitotta meg *Hamerli* József alelnök, majd *Baumann* Emil vázolta *Zsolnay* Vilmos munkásságát és müködésének jelentőségét.

Baumann szavai után *Herrmann* Miksa kereskedelemügyi miniszter emelkedett szólásra, aki többek közt a következőket mondotta:

— A nagy alkotóknál — ez volt mindig a meggyőződésem — az előretörő akarat és a tudás mellé még egy kellék is szükséges, amely utolérhetetlenül megvolt Zsolnay Vilmosban: ez az idealizmus, amely még a legreálisabb pályákon is az az ösztönző, amely a nagy sikereket megteremti. Ebben látom én számunkra Zsolnay Vilmos egyik példaadását. A magyar nép viseli a nehéz keresztet, le-leroskad, ujra talpraáll, küzködik az élet realitásával. Tudja, hogy az élet realitásának felismerésével, a felismerésnek az alapján a rideg következtetések levonásával tudjuk csak megküzdeni az élet nehéz küzdelmét, de a végső percben nem csüggedhetünk, ha megvan bennünk az az idealizmus,

Zsolnay Vilmos.

keramikus.

(M. 928. IV. 21.)

* **Zsolnay centennáriumának előkészitése.** Pécs városa országos jellegü ünnepségek rendezésével készül szülöttjének, *Zsolnay Vilmosnak*, a világhirü keramikusnak, születése századik évfordulója megünneplésére, amelyet áldozócsütörtökön fognak megtartani, előreláthatóan a kultuszminiszter és a kereskedelemügyi miniszter részvételével. Az ünnepségeket a kereskedelmi és iparkamara diszközgyülése vezeti be, külön ünnepélyt tartanak a Zsolnay-szobornál, délután pedig felavatják a *Zsolnay-muzeumot*, melyet a család a gyártelepen akként rendezett be, hogy a magyar keramika fejlődését a gyár alapitásától a mai napig bemutassa.

Magyarság, 1928. ápr. 21.

1

Magyarország, 1928. máj. 12.

Zsolnay Vilmos keramikus

— Zsolnay Vilmos emlékünnepe Pécsett. Pécs város közönsége és a *Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara* nagy ünnepélyességgel üli meg e hó 17-én Áldozócsütörtökön Zsolnay Vilmos az első magyar keramikus, a magyar müipar megalapitója születésének centennáriumát. Az ünnepségekre nagyszámban érkeznek Pécsre a politikai és a társadalmi élet reprezentánsai. Megjelenik a centennáriumon *Herrmann* Miksa kereskedelemügyi miniszter, akinek tiszteletére május hó 16-án este 9 órakor Pécs város, a Pécsi Nemzeti Kaszinó helyiségében estélyt rendez. A tulajdonképpeni ünnepség csütörtökön reggel 9 órakor kezdődik, a *Zsolnay*-mauzoleumban, ahol szent misét mondanak a nagynevü keramikus lelkiüdvéért. Ezen a misén, csak a kormány képviselői és a család tagjai vesznek részt Délelőtt 10 órakor a *Pécsi Kereskedelmi és Iparkamara* ünnepi diszközgyülésen áldoz *Zsolnay* Vilmos emlékének a pécsi városházának közgyülési termében. Délelőtt 11 órakor pedig Pécs városa rendezi diszünnepélyét a *Zsolnay*-szobornál, mely után az egyes intézmények megkoszoruzzák azt. Délután fél 2 órakor a kormány képviselőinek és a vendégek tiszteletére a Kereskedelmi és Iparkamara a Pannonia-szállóban diszebédet ad. Délután a közoktatásügyi miniszter ünnepélyesen felavatja a Zsolnay-muzeumot, majd a vendégek körsétát tesznek a Zsolnay-gyárban.

M 928 V 12

MDK

Zsolnay Vilmos

Az ezévi velenczei kiállitás. Művészet 1912. 41o.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Leuser, Dr. Wilhelm: Die Kunst in Oesterreich-Ungarn. II. Jahrg. Wien, é.n. 143,158.1.

MDK

Zsolnay Vilmos

Czakó E.: Iparművészeti kiáll. Aradon. Magyar Iparművészet 1905. 212.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Zsolnay Vilmos emlékezete. Magyar Iparművészet 1907. 31o.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Nikelszky G.: Pécsi oltár Amerikában. Dunántul
1930. aug. 31. 5.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Rózsa M.: A Nemzeti Szalon uj palotája. Budapesti Napló 1907. 59. sz.

Zsolnay Vilmos, keramikus

szobrát Horvai János készíti el a pécsi Zs. szobor másolatként.

Különnyélék.
MIP. 1904. 42.1.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus

Pécsi kerámiagyárában a népi diszitényekkel készült edényeivel teremtett divatot és magasra fokra emelte kerámiaiparunkat. 209.o.

Mihalik Sándor: A városlődi régi kerámia. 193.o.

Folia Archaeologica. VII. 1955. Bp. "Művelt Nép" tudományos és ismeretterjesztő Kiadó. Bp. 1955

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus

1867-ben alapította a pécsi porcelán és fajansz gyárát, ahol Wartha Vince jeles vegyészünkkel együtt, a világhírű Zsolnay cozinmárat találta fel.

Information Hungary. Szerk. Erdei Ferenc,

Akadémiai Kiadó, Bp.1968. 974. old.

+ Egy Zsolnay váza képe 973. "

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus
(1828-1900)

pécsi keramiai gyárában az
Eozin mázas technikát fejlesztette
ki, melynek szecessziós ízlésben
készült kitűnő darabjai külföl-
dön is nagy sikert arattak.

Information Hungary, Szerk. Erdei Ferenc,
Akadémiai Kiadó, Bp.1968. 942. old.

MDK

Zsolnay Vilmos

Mai magyar kerámia kiáll. Siklósi várban, 1968.
Janus Pannonius Muz. füzetei 14.sz.

Zsolnay [Vilmos]

Munkássága technológiai és formaképzésbeli szempontból forradalmi értékű, még a korabeli jeles alkotóművészek iparművészeti tevékenységét is messze túlszárnyaló /Farayó Ödön, Rippl-Rónai, Horti Pál, Körösfői Aladár, Edni Illés Aladár, Wigand Ede kerülnek említésre a művészek közül./

Ipari Művészet, Cikkgyűjtemény, 1963. 1. sz., 7. l.

Isolnay Vilmos
épanmüvész

Maga is formáiott és lerverett pécsi gyárában. Szabad óráiban romantikus tájképeket és csendéletet festett.

Hárs Éva: Baranya képzőművészei a Magyar Művészet (1969. Október - 43 kap.

MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
DOKUMENTÁCIÓS KÖZPONT
Budapest, XIV. Dózsa György ut 41.

Zsolnay Vilmos

Két zseniális kerámikus társult Lechnerhez: Wartha Vince és Zsolnay Vilmos. Együttes munkájuk reális eredménye volt az „eozin". Külön cikkbe kívánkozik Lechner, Zsolnay és Wartha közös munkájának eredményében: az eozin születésének történelmi pillanata Budapesten és Pécsett.

Vámos Ferenc: Lechner Ödön emlékezete

Új Irás VII. évf. 1. sz. 1967. jan., 112. l.

Iktatószám:
Ügyintéző:
Tárgy:

Zsolnay Vilmos

A magyar iparművészet, melynek létrehozásán, nemzeti jellegének kialakitásán Radisics Jenő hosszú ideig fáradozott, a Zsolnay gyár produkcióiban öltött testet. A követendő példát Zsolnay mellett olyan iparművészek jelentették, mint Róth Miksa, Sovánka István, Toroczkay Wigand Ede, Horti Pál stb.

Kotona Imre: Radisics Jenő az iparművészeti kultúráért. /Művtört.Ért, 1969. 3. sz., p. 212-224./

p. 218.

Zsolnay Vilmos

A Wartha Vince által az Iparművészeti Múzeumnak adott kisérleti darabok között olyanok is találhatók, melyeket Wartha Zsolnay Vilmos pécsi gyárában talált, mint Zsolnay Vilmos kisérleti darabjait.

Katona Imer: Radisics Jenő az iparművészeti kultúráért. /Művtört.Ért. 1969. 3.sz. p. 212-224./

p. ~~218~~ 222.

Zsolnay

A Zs. eosinmázához közelálló fémfényű mázak 1927-ig voltak használatban Faenzában.

Dr Pataki Dénesné: Modern faenzai bemáriahiállítás az Iparmüvészeti Múzeumban; Ipari Müvészet, 1963. 4. sz., 86. l.

Zsolnay Vilmos

pécsi kerámia - üzeme és Fischer Ignác budai majolika - műhelye állta csak a versenyt a beözönlő osztrák, cseh, német porcelánnal szemben. - Radisics Jenő a Zsolnayak alkotásaiban - mintán az alkalmazott technika még a korábbi formákhoz tapad - helyénvalónak tartotta az idegen formaelemek követését; kifogásolta ezek öncélú, részleterő átvételét (1880 az évek). - A gyár az 1889. évi párizsi világkiállítás után kezd foglalkozni a fémmáz (eozin) technikával.

Katona Imre: Radisics Jenő az iparmüvészeti kultúráért. /Müvtört.Ért., 1969. 3.sz., p. 212-224./

p. 214, 216, 217-218.

Zsolnay Vilmos

1852-ben alapította Pécsett kemény-cserép manufaktúráját.

Leányai is a gyárban dolgoztak

Júlia és Teréz

Tordayné Aliz: Jubiláló kerámia
Pesti Hirlap 1918. máj. 12. 9. o.

Zsolnay Vilmos

M.D.K

Száz évvel ezelőtt jegyezlette
be gyárát Pécsett Zsolnay
Vilmos, a Zsolnay gyár meg-
alapítója

Vékám Rajosné: Művészi Zsolnay kerámiák kiállítása...
Művészet, 1968. október - 40 lap

ZSOLNAY VILMOS /gyár/

Magyar Nemzet 1990. ápr.3.6.p.

Eladó a Zsolnay gyár?

Március 14-i számukban beszámolnak arról, hogy a Zsolnay porcelángyárat, amelyet 1948. márciusában „államosítottak" (elvettek a jogos tulajdonosoktól, úgy is mondhatnám: erőszakkal eltulajdonították), a gyár mai vezetősége el kívánja adni egy amerikai tőkebefektető cégnek. Időközben jelentkeztek a Zsolnay gyár örökösei is, tehát a nagyhírű gyár nem kerülhet az „ebek harmincadjára". Kérdésem: milyen jogon árusítják a kártérítés nélkül elvett gyárat a mai vezetők Nyugaton? Ki adott nekik erre megbízatást? Jogi alapjuk semmiképpen sincs erre, hiszen kommunista „törvények" alapján tulajdonították el 1948-ban — sok száz egyéb középipari vállalattal a nyugati példa előttünk van: az ipari középvállalatok azok, amelyek egy országban a magánszorgalom, a magántőke, a vállalkozási kedv (és kockázat) alapján az általános jólétet megteremtik.

Dr. Gosztonyi Péter
Bern

10/21

ACTA GEODAETICA, GEOPHYSIC
MONTANISTICA
ACADEMIAE SCIENTIARUM HUNG
Bp. - 24 om.

Egységár: köt. 160.-
soksz. 60.-

— tulajdonosaiktól az üzemeket, amelyeknek birtokviszonyát az új demokratikus magyar kormánynak törvényerejű rendelettel mielőbb rendezni kell. Ezt kívánja a történelmi igazságszolgáltatás és mindannyiunk érdeke, hiszen

Zsolnay Vilmos

1021

Szombat, 1968. május 4. Magyar Nemzet

Száz évvel ezelőtt indult a világhír felé

A PÉCSI PORCELÁNIPAR

Kerek száz esztendeje, hogy — 1868. május 5-én — a pécsi törvényszék cégbíróságán *Első Pécsi Cement, Chamotte és Tűzbiztos Agyagáruk Gyára* néven bejegyeztette cégét *Zsolnay* Vilmos pécsi születésű iparos, aki néhány évtized alatt a megvett kis terrakottaműhelyből világhírű, nagy kiterjedésű gyártelepet fejlesztett. *A gyár neve ma is fogalom világszerte.* Védjegyében jelenleg is a régi motívumot használja, a Pécsre (német nevén Fünfkirchenre — öt templomra) utaló öt torony jelképes rajzát. *Ma a pécsi gyár a Finomkerámiaipari Országos Vállalathoz tartozó nyolc gyár egyike, amely Pécsi Porcelángyár néven működik.*

A gyár százéves fennállásának méltó megünneplésére *külön bizottság alakult.* A tervek szerint gyártörténeti kiállítással, szilikátipari tudományos szimpozionnal és más rendezvényekkel kívánják az ősz folyamán az évfordulót megünnepelni. A hazai iparnak kétségkívül egyik nagyszerű fejezete fűződik Zsolnay Vilmos nevéhez, akinek emléke ma is él Pécsett. A gyárteleppel szomszédos egyik utcát róla nevezték el. Ma is ott áll a pályaudvartól a város felé vezető sugárút emelkedő részén az 1907-ben felállított Zsolnay-emlékmű. Ez volt az első olyan szoboravatás Magyarországon, amikor nem államférfi, hadvezér, költő emlékét örökítették meg, *hanem szobrot kapott az ipar egyik kiemelkedő alakja.* Az emlékmű építészeti főrészét *Schulek* Frigyes tervei szerint, a nagy keramikus egyéniségének megfelelően az időnek ellenálló kerámia alapanyagból állították elő. Az ötszögletű alapidomon álló, bronzból öntött főalak Zsolnay Vilmost munkaruhában ábrázolja. Az alapidom ötszögletén ülő mellékalakok pedig a főalak egyéniségében összpontosult tevékenységi kör öt főirányzatát személyesítik meg: az ipart (fazekasmesterséget), a tudományt (vegyészetet) és a képzőművészet három ágát (a szobrászatot, festészetet és építészetet).

A Zsolnay-emlékmű sokat sejtet meg a pécsi fazekasmester sikerének titkából, akinek *kezében hódító fegyver volt az agyag.* Kezdetben a téglaégetőjében készült téglákat maga használta fel kisebb műhelyek építésére. *Szerelmese volt a mesterségének, amelyet tudományos és művészi szintre emelt.* Miklós fiát és két leányát, akik első iparművészei voltak, munkatársaivá nevelte, s mikor leányai férjhez mentek, vejei is munkatársaivá váltak.

Nemcsak kiválóan tanulta meg mesterségét Zsolnay Vilmos, aki eredetileg festőművésznek készült, hanem jó kereskedelmi érzékkel is rendelkezett. A nyugat-európai államokban, de Amerikában és Ausztráliában is, a századforduló éveiben *keresett cikkek lettek a magyar stílusú ékítményekkel díszített Zsolnay-féle kancsók.* Díszműtárgyaiban a keleti — főleg perzsiai és indiai —, valamint a modern stílust kultiválta. Vállalatában kezdettől fogva kitűnő szakembereket foglalkoztatott. *A szakmunkások képzésére 1886-ban Pécsett ipari tanonciskolát kezdeményezett.*

A gyár, amely eredetileg egy téglaégető kemencével kezdte meg üzemét, eleinte samott és kőcserép részlegből állt. Évek múltán Zsolnay Vilmos *kikísérletezett egy új porcelánanyagot, az úgynevezett Zsolnay-féle porcelánfajanszot és egy magastüzű mázfestési eljárást.* Ez a porcelánfajansz az 1878. évi párizsi világkiállításon megalapozta a Zsolnay-gyár világhírnevét, amely csak fokozódott akkor, amikor bekapcsolódott a gyár munkájába *Wartha* Vince, a magyar kémiai technológiai oktatás megalapozója, a Műegyetem tanszékvezető tanára. Laboratóriumban kikísérletezett eozin-eljárását a pécsi gyárban alkalmazták. Az 1900. évi párizsi világkiállításon bemutatott díszműtárgyak már nemcsak a Zsolnay-gyár hírnevét öregbítették, hanem *világszerte ismertté tették Wartha Vince nevét is.* A kiváló műegyetemi tanár egyik tanítványától, a ma nyolcvanéves *Korach* Mór akadémikustól tudjuk, hogy amikor az olaszországi Faenzában megnyílt *Toricelli*nek, a barométer feltalálójának, *Galilei* nővendékének jubileumi évfordulója alkalmából rendezett kiállítás, és ott a tudomány eszközein kívül a művészek alkotásait is — a többi között *Rodin* szobrait — bemutatták, milyen *nagy feltűnést keltettek a Zsolnay-gyár eozin-kerámiái.*

A gyár fejlődésében új korszakot nyitott az úgynevezett *pyro-gránitanyag* előállítása. Ez az anyag tartóssága miatt, de főleg a légbeli változások hatásával szemben tanúsított ellenállósága miatt különösen alkalmasnak mutatkozott a terrakotta díszítmények pótlására. A Zsolnay-gyárban készült építészeti majolikát egész sor épület díszítésére, burkolására használták. Így például az Iparművészeti Múzeumot, a Földtani Intézetet, a budavári Mátyás-templomot, a kecskeméti Városházát ezekkel díszítették.

A Pécsi Porcelángyár ma elsősorban műszaki porcelántermékeket állít elő.

— Nagy exportot bonyolítunk le ezekből a termékekből — hallottuk *Loósz* Lajostól, a gyár termelési osztályának vezetőjétől. — Főleg Törökországba, Görögországba, Pakisztánba, a baráti államok közül Jugoszláviába és Lengyelországba exportálunk. *A gyár évi termelése százhatvanmillió forint.* Különösen nagyfeszültségű távvezetéki szigetelőket gyártunk. Ez a fő termék ma. Emellett háztartási edényeket, továbbá kályhákat gyártunk. A gyár ezerötszáz dolgozót foglalkoztat.

— Mennyire becsülhető azoknak a beruházásoknak az összege, amelyekkel az államosítás után a gyárat továbbra is korszerűsítették?

— *Több, mint kétszázmillió forintra.* Új gázkemencék létesültek, gyártó csarnokok épültek.

— Vannak-e saját iparművészei a gyárnak?

— A régebbi iparművészek közül *Szomor* Lászlót és *Sinkó* Andrást említem. Jelenleg négy fiatal, főiskolát végzett iparművészt foglalkoztat a gyár: *Török* Jánost, *Fürtös* Györgyöt, *Nádor* Juditot és *Gazder* Antalt. Tizenöt mérnökünk van, főleg vegyészmérnökök. Ezek jórésze fiatal, huszonöt-harmincéves, *ők már a Veszprémi Vegyipari Egyetemen végeztek.*

A gyárban tett látogatásomkor figyelmemet megragadta a bejárat közelében egy új épület, amelynek homlokzatát néhány jellegzetes Zsolnay-kerámia dombormű díszíti. *Ez az üzemrész* — olvasom a homlokzaton elhelyezett feliratról — *1967-ben épült, és helyén már a gyár alapításakor is épület állt, amelynek falát díszítették az itt elhelyezett, Stephenson, Watt, Leonardo és Newton arcképét ábrázoló domborművek.*

A haladás és hagyomány szerencsés találkozásának hangulata fog el lépten-nyomon e gyárban. Hiszen Zsolnay Vilmos *már 1868-ban állította üzemébe az első gőzgépet és a lábbal történő korongozás helyett erőgéppel forgatták a korongot.* Ugyanakkor hagyományszeretete megnyilatkozott abban is, hogy *kezdettől fogva valóságos kis múzeumi gyűjteményt állított össze az ott gyártott díszműtárgyakból.* Ez a gyűjtemény ma a Janus Pannonius Múzeum kezelésében van.

— A centenáriumi ünnepségek alkalmával *szeretnénk tudományos konferenciát rendezni az agyagművészettel kapcsolatos művészettörténeti, elméleti és szilikátipari kérdésekről* — mondotta *Romvári* Ferenc, a múzeum művészettörténésze. — Legkedvesebb tervünk mégis az, hogy szorgalmazzuk Zsolnay Vilmos Pécsett élő unokájának, a nyolcvan év körüli *Mattyasovszky-Zsolnay* Margitnak gondozásában a gyáralapító életéről írt monográfia megjelentetését. Ezt az alapos és a hazai ipar és művelődéstörténeti szempontból oly egyedülálló értékes munkát Mattyasovszky-Zsolnay Margit édesanyja, *Mattyasovszky* Jakabné *Zsolnay* Teréz, a gyáralapító leánya írta emlékei alapján.

Környei Elek

RÓNIKA

— **A »hidrop«**, dr. Lévárdi Ferenc nehézipari miniszter találmánya értékesítésére több ország, illetve külföldi cég után egy francia nagyvállalattal is megállapodást kötött a Dorogi Szénbányák, valamint a Nikex. A francia partner kívánságára a víz alatti ásványi anyagok, homok, kavics, továbbá ércet tartalmazó hordalékok kitermelésére szolgáló »hidrop« kicsinyített, működő modelljét a május közepén nyíló párizsi nemzetközi kiállításon is bemutatják.

KAMERA

— **Az egyetemi és főiskolai hallgatók** második budapesti konferenciáját pénteken tartották a Buzogány utcai Felsőfokú Pénzügyi és Számviteli Szakiskolán. Huszonhét felsőoktatási intézmény 28 000 hallgatójának szószólói vettek részt a tanácskozáson. A vitaindító referátum az egyetemi és főiskolai KISZ-szervezetek elmúlt évi tevékenységéről és a soron következő feladatokról szólt. A KISZ budapesti bizottsága a programban arra szólítja fel a fiatalokat, hogy méltóan készítsék elő és ünnepeljék meg a KMP, a KIMSZ megalakulásának, valamint a Tanácsköztársaság kikiáltásának közelgő 50. évfordulóját.

— **A Magyar Földrajzi Társaság** pénteken a Magyar Tudományos Akadémián tartotta meg 92. rendes évi közgyűlését. A közgyűlés úgy döntött, hogy a Kőrösi Csoma Sándor halálának 125. évfordulójára alapított emlékéremmel első ízben Shiba Prasad Chatterjee professzort, az Indiai Földrajzi Társaság elnökét tüntetik ki. A vezetőségválasztás során elnökké újból Kádár László debreceni egyetemi tanárt, társelnökké Láng Sándor és Radó Sándor egyetemi tanárt, főtitkárrá Simon Lászlót, az Akadémia Földrajztudomá-

Borsodi krónika

Egy portré vázlata

Dr. Énekes Sándor a diósgyőri *Lenin Kohászati Művek* vezérigazgatója. 1964 elején kapta meg kinevezését, előző évben a gyár deficites volt, nyereségrészesedést sem osztott. Négy év alatt rendbehozta a gyárat, a tavalyi eredmények lehetővé tették, hogy a maximális összeget, huszonhat napi nyereségrészesedést fizessenek, össztermelésük értéke először érte el az évi ötmilliárd forintot, a selejtet 2,59 százalékról 1,30-ra szorították le, s ami a legáltalánosabb csodálkozást, elismerést váltotta ki közvetlen munkatársai és szakmabeliek táborában: 1967-ben 44 000 rendelésből az LKM mindössze 26 tételt nem tudott kielégíteni. Amit selejtcsökkentésben és programszerűségben, a vállalt határidőre való gyártásban és szállításban produkáltak, azt két évvel ezelőtt még a gyárrészlegvezetők, főmérnökök sem tartották elérhetőnek, akik pedig az első két évben megismerhették az új igazgatót és vezetési módszereit. Hogy mi a helye az LKM-nek a mai magyar nehéziparban, érzékeltetésére néhány adat: a tavaly előállított nyersvas 31, az acél 34, az ötvözött acél 80, a hengerelt áru 30 százalékát ők termelték.

Ha egyetlen szóval kellene jellemeznem Énekes Sándor vezetési stílusát, azt hiszem, a *korszerű* a legtalálóbb. Korszerű, mert dinamikus, gyors, hatékony, gondolkodó és gondolkoztató, a cselekvő, a tehetséges, a tevékeny emberre építő. Egy mérnök azt mondta róla: olyan, mint egy virtuóz karmester; hihetetlen teljesítményre képes összefogni az együttest. Pedig az LKM vezető együttese ma is ugyanaz, mint öt esztendővel ezelőtt volt, mert Énekes az őt megelőző hírek, találgatások szinte minden mondatára rácáfolt. Sokan természetesnek vették volna, hogy az új vezérigazgató hozza magával előző helyén megszokott munkatársait, saját embereit. Egymagában állított be, az első napokban mindenkinek tudtára adta: senkit sem kíván kicserélni, mindenkivel együtt dolgozik, aki képes jól ellátni munkakörét. Működése ötödik évébe lépett, de csak egyetlen fiatal mérnök nevét hallottam, akit más munkakörbe helyezett. Őt is azért, mert nem tudott kielégítően bánni a hozzá forduló munkásokkal.

Vezetési módszerét jellemzi még a közvetlen kapcsolat. Ez őnála annyit jelent, hogy teljesen másképpen alakította ki vezérigazgató és termelőegységek együttműködését. Míg az LKM korábbi, és más vállalatoknál máig is általános irányítási apparátusban a vezérigazgató egy piramis alakzat tetején áll, alul helyezkednek el a termelő üzemek, közben a különféle főmérnökségek, igazgatók, osztályok, titkárságok nagyszámú hálózata, ami gyakran bénító-szigetelő réteggé formálódik át, Énekes Sándor minden közvetítőt kikapcsolva közvetlenül a gyárrészleg-vezetőkkel, a termelést asztalhoz, mindenről tudnia kell, ami munkaterületén az előző napon történt, és ami a következő huszonnégy órában rájuk vár. Nála nincs mellébeszélés, mesélés, mindig a lényegeset kérdi, és arra vár választ. És röviden, néhány mondatban, pár perc alatt. Elég volt két-három gyári nagyságot kiküldeni a reggeli megbeszélésről, vissza az üzembe, hogy pontosan tájékozódjék, csoportvezetőtől igazgatókig, azóta íratlan törvény: hiánytalanul ismerje munkaterületét, mindenről tudjon, és mindig az igazat tudja. Ő maga sem beszél sokat, kurta kérdései vannak, minden választ megköszön, mindenről véleményt mond. Ha szükséges, a gyár vezetőstábja ott nyomban megvitatja a problémát, és határoznak is, az aztán mindannyiukra kötelező. Nincs aktázás, napokig, hetekig tartó levelezgetés. A felelősséget mindenkinek vállalnia kell, és nem jegyzőkönyvekkel, papírhegyekkel körülbástyázni magát.

Nem akarja és nem is hajlandó átvenni senki munkáját, mindenkit önállóságra szoktatott. A környezetéből annyira kiemelkedő, legalább is módszereivel, stílusával érdekes-izgalmas újdonságot hozó emberről sok mindent beszélnek. Mondanak róla is olyat, hogy hajlíthatatlanul célratörő, s hogy néha fensőséges, hiú. Egy hét alatt, miközben napokon át tanulmányozhattam a munkáját, őt magát, egyszer-egyszer órákig is beszélgettünk, ötször tartotta szükségesnek hangsúlyozni: amit négy év alatt elértek, nem egyedül az ő érdeme, hanem valamennyiüké, vezetőké és munkásoké együttesen. Van, aki csak a feladatának élő, s abban meg nem alkuvóan kemény embert látja benne. Egyik főosztályvezető barátom így jellemezte: »érti a szakmáját, és mindannyiunkat megtanított új módon dolgozni, de egyáltalán nem rideg ember. A szíve akkora, mint ő maga«.

Nem tart fogadónapot, de hozzá minden reggel nyolc és kilenc között bejuthatnak a munkások bejelentés nélkül. Igaz, hogy csupán perceket juttathat egy-egy embernek, akik órákig mesélnének életük pillanatnyilag óriási gondjairól, lakásról, családról, fizetésről, de az azonnali segítséget vagy legalább a helyes útbaigazítást nála megtalálják. Mániákusan érzékeny arra, hogy minden munkás megkapja a neki járó pénzt, hogy egy ünnepségen a jutalmazás bejelentése mellé a vele járó összeget is kifizessék a kitüntetettnek. Reggeli panaszosai között volt egy sürgős segítségre szoruló munkás. A kilencórai értekezleten, a műszaki ügyek után, már is szólt a munkaügyi igazgatónak, vizsgálják meg az illető helyzetét és jelentsék, mit tehetnének érte. Az alaposságot, gyorsaságot ilyen esetekben követeli meg legszigorúbban. S a lehetséges bőkezűséget is csupán a nagyon rászorulók érdekében tartja megengedhe-

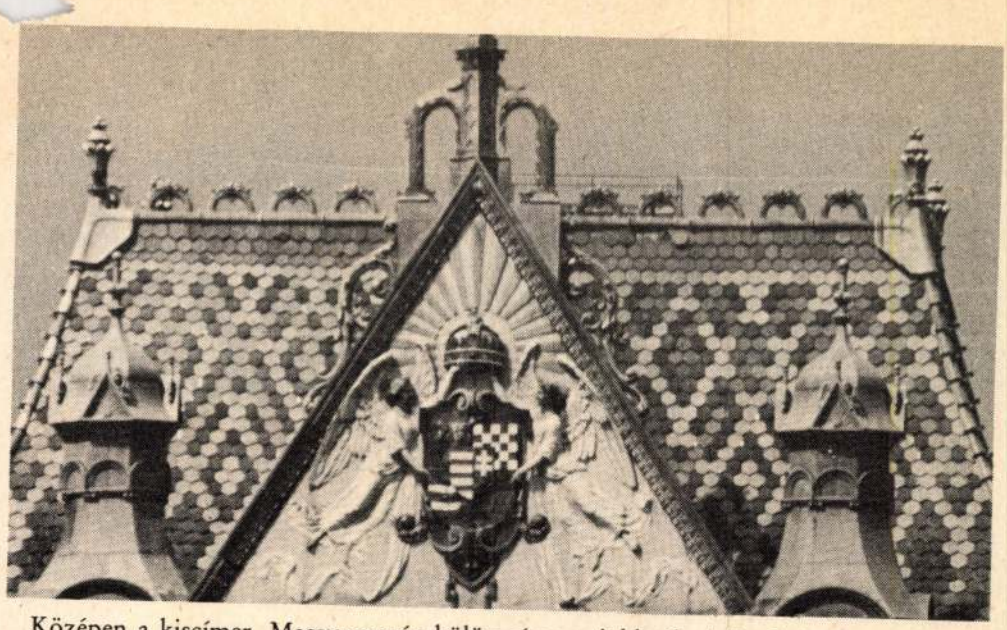

Középen a kiscímer, Magyarország külön címere, jobbról vörössel és ezüsttel hétszer vágott mező, balról kiemelkedő ezüst, talpas kettős kereszt és zöld aranykoronás hármashalom vörös mezőben. A nagypajzs felső jobb negyedében Dalmácia címere: kék mezőben három koronás arany leopárd- vagy oroszlánfej; alatta Szlavóniáé látható: kék alapon két ezüst, hullámos pólya, közöttük vörös mezőben természetes színű nyest fut, fölöttük hatágú, arannyal keretezett vörös csillag. A bal felső negyedben Horvátország: váltakozva huszonöt ezüst és vörös négyzet; alatta Erdély címere: arany mezőben hét vörös bástya, fölötte fekete sas, balján ezüst hold, jobbján aranyló nap kék-vörös mezőben, s az ékben Fiume címere látható: vörös mezőben koronát tartó kétfejű fekete sas, bal karmát urnán tartja, amelyből ömlik a víz a sziklára.[3] (1. számú kép és a rajz.)

Az 1915-ös címerszabályozás során került a külső pajzs alsó ék jobb mezejébe Bosznia–Hercegovina címere Fiume mellé, aranyban a bal szélén ezüst felhőből kinyúló, könyökben hajlított, vörös ruhás kar, kezében aranymarkolatú, kivont görbe szablya.[4] Ha megfigyeljük a palotán levő címert, abban nem találjuk Bosznia–Hercegovina ábrázolását. Valószínű, hogy a pécsi Magyar Királyi Posta- és Távirdaigazgatóság 1904. május elsején[5] átadott épületén fent volt a címer, ami a korabeli középületek sajátossága volt,[6] az államilag használatos jelképek egyikével. Az első rajz 1905-ből való a postapalotáról, amely készülhetett egy időben az építéssel, utólag is, leggyakoribb azonban az előre tervezés.

Magyarországon 1918–1919-ben alkalmazták a koronázatlan Kossuth-címert, a Horthy-rendszer az 1848-as (koronás) kiscímert választotta, egyben felújította az 1915-ös egyesített magyar középcímert. Tudomásunk szerint 1937-ben volt a postapalota első felújítása, amelynek során pirogránitelemeket cseréltek az épületen. A felszabadulás után jobbára a Kossuth-címer (koronázatlan kiscímer) volt használatos, majd 1949-ben vezették be az újabb államcímert, amely nem tartalmazott címerpajzsot és a nemzeti érzést is sértette.[7]

Ebben az időben érte a „támadás" a palotán levő magyar középcímert. Két megoldás kínálkozott: a leverése vagy más módon való „eltüntetése". Az ezzel kapcsolatos huzavona –

---

[3]Budapesti Közlöny, 1896. december 31-i sz.

[4]*Berténvi Iván:* Kis magyar címertan. Gondolat, 1983. 85. old.

[5]Pécsi Napló, 1904. május 1., május 18-i számok 5. és 4. old.

[6]Sajnos a címerre vonatkozó eredeti mintakönyvleírás a Zsolnay-gyár tulajdonából eltűnt. A palotán levő kerámiadíszek dokumentációja 1905-ben jelent meg. A postaigazgatóságon megvannak a vászonra készített alaprajzok, a homlokzaton szerepel a középcímer. Elemekből áll a pirogránitöntvény és acélkapcsokkal rögzítették a tetőberendezéshez.

[7]*Berténvi Iván* i. m. 90. old.

amelynek kezdeményezője a helyi ÁVO parancsnoka volt – 1951 őszén kezdődött, utasították az igazgatóság vezetőjét a címer eltüntetésére. Gyorsan kellett cselekedni. 1952 kora tavaszán egy délután, szürkületkor a tűzoltóság eszközeinek a segítségével Faubri József, Ács József, Kalmár József – az igazgatóság dolgozói – este tizenegyig tartó munkával befedték a címert. A négy sarkot átfúrták, tőcsavarokkal egy léckeretre falcolva fémpengőket használtak alátétként és rárakták a horgonyzott lemezt, amit zöldre mázoltak. A kupolára vörös csillag került. A mentésről kevesen tudtak, a posta néhány dolgozója és az ÁVO helyettes vezetője, aki pécsi lévén megértést tanúsított az utasítás kivédésével kapcsolatban.[8]

A bebádogozott timpanonon meglepő a korábbi köztársasági címer búzakoszorúja kétoldalt és ezen belül a mai népköztársasági címer nemzetiszínű pajzsa (2. számú kép, kb. 1981-ben készült.)

A palota felújítása 1981-től 1986-ig tartott, s a Pécsi Postaigazgatóság századik évfordulójára, jórészt önerőből, elkészült. Az első évben az épület udvar felőli részét, oldalait, majd a homlokzatot rekonstruálták. A régi középkori várfalon belüli épületek felújításának keretében a homlokzat és a színezési munkákat a PÉCSITERV végezte a postaigazgatósággal karöltve. A feltételek között az eredetiség szerepelt első helyen, s a címer kibontását illetően találkozott az épület használói és a rekonstrukciót végzők elképzelése. Az országosan is megindult jelkép- és épületrehabilitálás közepette 1985. tavaszán Barics József, Tóth Ernő, valamint Kistelegdi István kíváncsian várták az eredményt.

A kibontást ismét Kalmár József végezte, aki több mint három évtizede a mentésben is részt vett. Fél óra alatt sikerült a munkát elvégezni, s az óvatos lebontás után a címer mindenki csodálkozására teljes eredetiségében került elő. Kisebb sérüléseit, pl.: az egyik angyal lábának a repedése,[9] a Zsolnay-gyár restaurátora, ifj. Sipos Géza néhány nap alatt elvégezte, s megtörtént a címer tisztítása. A kibontás a helyi rádió és sajtó útján riportok és újságcikkek formájában kapott nyilvánosságot.

A mai államcímer[10] az épület rezalitjára került az első és második emelet közé, ugyancsak a Zsolnay-gyárban készült pirogránitból. A címer elhelyezése a postaigazgatóság kérésére történt, nem üt el a pirogránit színétől, így kevésbé feltűnő, csak a figyelmes néző fedezheti föl. A régi jelkép várta a fényt, a jobb kort, amikor már megfér a mai népköztársasági címerrel a homlokzaton, utóbbi kevésbé feltűnően, mégis méltó szerepkörében. (3. számú kép.) Hiszen olyan korban élünk, amikor szükségünk van múltunk minden darabjára, jelképeink-

---

[8] *Kalmár József* szóbeli közlése. 1934-ben született Dél-Franciaországban, 38 éve az igazgatóság dolgozója. (Az igazgatóság vezetője 1950-től Garamvölgyi Miklós.)

[9] *Kalmár József* szóbeli közlése, valamint: *Barics József:* A pécsi postapalota, POSTA 1987/4. 20. old.: *Barics József:* A postapalota új köntöst kapott. – POSTÁS HÍRADÓ (A pécsi Postaigazgatóság híradója) 1985. IV. sz. december 3. old. (1975-től az igazgatóság vezetője Varga Sándor.)

[10] A Kossuth-címer rövid idejű alkalmazása után 1957-ben alkotta meg Légrády Sándor

[11] *Püspöki Nagy Péter:* Régi és új magyar városi címerek (Legfőbb gondolata: Őrizzük meg címereink sokéves, bevált heraldikai szabályait, ne rontsuk el szimbolikájukat az uniformizált modernizálásukkal.) História 1984. 1. sz. 27. old.

re, amelyek jelenünk megértésére is tanítanak. Az ötvenes évek elején erre nem mindig volt lehetőség, de azokat igazolta az idő, akik mégis megóvták, s most újból szemünk elé idézték a maga szépségével, eredetiségével, üzenetével.[11] Nem „csak" műemlékszeretet ez, hanem értékeink megóvása, átörökítése.

Kell-e mindenáron bizonyítani valaminek a létjogosultságát azzal, hogy a megelőzőt elfeledjük, kicseréljük? Minden kérdésre ott a postaépületünkön a válasz: ne hagyjuk elveszni a lehetőséget, amely múltunk, ezáltal jelenünk megismerésére tanít. Tegyük tisztává városaink, s a körülöttünk levő jelképek „levegőjét", adjuk tudtára társainknak, a hozzánk jövőknek, hogy honnan vagyunk, hová tartunk.

Szávai Ferenc

Borsavölgyi társadalomtudományi kutatások

A Kolozsvártól északnyugatra húzódó Borsa patak völgyének apró falvait az 1920-as évekig elkerülte a társadalomtudományok művelőinek érdeklődése. A hol Szolnok–Doboka, hol Kolozs megyéhez tartozó peremvidék magyar falvainak jelentőségére akkor figyeltek fel, amikor világossá vált, hogy itt összefüggő, XII–XV. századi művelődéstörténeti és szakrális emlékanyag tanulmányozható, továbbá a magyar–román nemzetiségi kérdés vizsgálatának minden szempontból megfelelő terepet jelent. A középkori háborúktól viszonylag kevéssé pusztított dombvidéket az iparosítás is elkerülte. A hagyományosan önálló önellátó gazdálkodást folytató (szántóföldi gabonatermesztés, istállózó állattartás) magyar és román lakosság több évszázadon keresztül szervesen élt egymás mellett a kishatárú falvakban.

Az „erdélyi fiatalok" társadalmi érdeklődése és báró Bánffy Ferenc birtokos anyagi segítsége tette lehetővé, hogy a két világháború között Kolozsborsán és környékén megindulhjon D. Gusti professzor módszerét követő részletes adatfelvével. Az anyag egy részét Mikó Imre (1911–1977) publikálta, aki az erdélyi falu- és a nemzetiségi kérdés történeti összefüggését mutatta be és annak jövőjét vázolta. Az 1932-ben megjelent könyv vizsgálati szempontjai, adatainak hitelessége révén a későbbi etnikumtörténeti és társadalmi–önismereti kutatásoknak egyik meghatározójává vált. Másrészt e vizsgálat hatékonyan illeszkedett az alföldi és dunántúli falukutató „mélyfúrások"-hoz.

A Kolozsvárott 1940 őszén megalakult Erdélyi Tudományos Intézet (ETI) új lendületet adott a Borsa-völgyi kutatásoknak. Néprajzi, régészeti, történeti, nyelvészeti, irodalmi, földrajzi és embertani osztályain erdélyi kutatók és egyetemi hallgatók dolgoztak, 1941 őszétől pedig magyarországiak is bekapcsolódtak a munkálatokba, hiszen az ETI a budapesti Teleki Pál Tudományos Intézet részévé vált. Az 1945 tavaszáig működő intézet feladatának tekintette nemcsak a magyarság, hanem a magyar–román kulturális kapcsolatok és a románság történeti és recens anyagának vizsgálatát. Az intézetnek volt évkönyve, s Borsa-völgyi kutatások címmel könyvsorozatot is adtak ki.

A Borsa völgyében végzett kutatás és publikálás több tudományág képviselőjének jelentett új, komplex módszertani kísérletet, monográfikus igényű munka elkészítésének lehetőségét. Terepmunkát főként négy kutatóponton végeztek: Bádok (Bădeşti), Csomafája (Ciumafăia), Kide (Chidea) és Kolozsborsa (Borşa). A tágabb kutatási terület a Válaszút (Răscruci), Bodonkút (Vechea) és Nagyesküllő (Aschileu Mare) háromszögben, esetenként további tíz kutatópontot jelenthetett.

A Borsa-völgye nem néprajzi csoportot vagy egységes kulturális tájat jelent, hanem földrajzi meghatározás Kalotaszeg, Mezőség és Szilágyság között. E terület jelentősége abban van, hogy több lezárt és kiadott könyv, illetve tanulmány származási helye, sok jegyzetben és kéziratban meglevő anyag kincsesbányája, végül befejezendő, továbbkutatandó témák terepe lehet(ne).

A megjelent publikációk közül – a teljesség és rangsorolás igénye nélkül – a következőkre hívjuk fel a figyelmet. Méri István (1911–1976) a középkori templom körüli temetők feltárásának módszertanát a kidei tapasztalatok alapján írta meg, ahol lehetősége volt

XII–XIX. század közötti anyag vizsgálatára (újabban megjelent ásatási naplója is). A szakrális és művészettörténeti emlékekről Entz Géza és Kabay Béla számolt be.

A nyelvészeti és névtani vizsgálatok eredményei rendkívül sokoldalúak. Megjelent Szabó T. Attila (1906–1986) Borsa-völgyi helynév-monográfiája (a korán elhunyt Gergely Bélával közös munkájuk), amiben történeti-levéltári és recens-verbális földrajzi névanyag egyaránt szerepel térkép-lokalizálással együtt. A terület állatneveiről és az igealakok szerepéről Márton Gyula (1916–1976), a keresztnevek becéző alakjairól Gálffy Mózes írt.

Faragó Ferenc tanulmánya, Kide egészségügyi helyzete, prózai címén messze túlmutat. Kérdőíves módszerrel gyűjtött anyaga a falu mindennapjainak, életvitelének és lusztrációs szokásainak[1] objektív vetületét adja olyan válaszokkal, mint a helyiségek száma családonként, a szobanagyságok, az ablakok száma, a szobák meszelési rendje és gyakorisága stb. Néprajzi szemléletű monográfia Vajkai Aurél (1903–1987) munkája, aki a népi orvoslás anyagát gyűjtötte össze példát adó részletességgel. A kidei magyarság világi zenéjéről Járdányi Pál (1920–1966) publikált monográfiát a zene és az ember, a zene és a társadalom viszonyának mélyreható megismerésére. Kisebb közleményt tett közzé K. Kovács László a tejvarázslás szokásáról.

Több olyan néprajzi gyűjtésről tudunk, aminek anyaga elkallódott vagy közgyűjteményben van (hozzáférhető vagy hozzáférhetetlen helyen). Szűcs Sándor (1903–1982) a Borsa völgyében 1941–1942-ben jelentős anyagot gyűjtött a természetfeletti erők szerepéről és a népi hiedelmekről (a gyűjtés további sorsáról nem tudunk). Gönyei Sándor (1886–1963) a kendermegmunkálás, a gyapjú- és a fonálfestés témáit kutatta 1940–1942 között (jegyzetei a Néprajzi Múzeumban találhatók: EA 5335, 5405 és 5407). Balogh István a Borsa völgye településtörténetére vonatkozó vizsgálatot végzett 1941-ben (anyagát az ETI-nek adta le).

Nagyobb léptékű rendezett jegyzet-, fotó- és felmérési anyag Vargha László (1904–1984) népi építészeti gyűjtése, ami szintén az ETI kutatási programjához kapcsolódott. 1941–1943 között összesen hatvan napot töltött négy Borsa-völgyi faluban: Kidén 28, Kolozsborsán 17, Csomafáján és Bádokon 6–6 napot. Az ellenőrző gyűjtésre 1943 augusztusában került sor. Kisebb összehasonlító gyűjtést végzett a Szolnok–Doboka megyei Dobokán. A munka eredményeként hét nagyméretű vázlatkönyv telt meg, összesen 282 lap. „1–1 nap átlag 10–11 rajzot tudtam elkészíteni" – írta jegyzetei között.

Vargha László az építész műszaki pontosságával és a néprajzkutató tárgyak iránti tiszteletével rögzítette adatait. A vázlatkönyv lapjain jelezte az épületszerkezeti elemek és a bútorok magyar és román nevét. A szükséges adatokat úgy rajzolta be, hogy abból megszerkeszthető legyen a pince, illetve a lakószint alaprajza és a fontosabb bútorok helye, továbbá a hossz- és keresztmetszet, végül a négy homlokzat. Több portáról készült az építmények elrendezését mutató alaprajz is a kertek és a kerítések részletezésével. A tüzelőberendezésekről, a tetőszerkezeti elemekről, a falépítési technikákról gyakran emlékeztető részletrajzok készültek. A lakóházak építési idejét, a különböző elemek hozzá-, át- és újjáépítésének időszakát, a kiváltó okokat is feljegyezte a rajzok mellé.

A 130 felmért építményt úgy válogatta össze Vargha László, hogy bemutathassa a négy kutatópont másfél évszázadának paraszti építéstörténetét (27 lakóház és 36 gazdasági épület), továbbá a szakrális építményekkel (öt templom és sírjelek) a középkori falusi építészettörténet emlékeit is dokumentálja. Vizsgálati módszerének erénye, hogy az átalakításokat és változásokat, de a gyűjtés időpontjában készülő új objektumokat is rögzítette: tehát ötvözte a néprajzi, a történeti és a szociográfiai szempontokat.

A felmérésekkel párhuzamosan több mint 1200 db fekete-fehér fényképfelvétel készült. A 6 x 6, valamint a 9–12 cm-es negatívok a falu- és utcaképeket, a szakrális és közösségi épületeket dokumentálják, nagyobb részük a kutatás céljának megfelelően a parasztportás építményeire vonatkozik. Pótolhatatlanul értékesek a természetes fény mellett készült belső, enteriőrfelvételek. Vargha László fotóinak színvonalát ugyanaz a legapróbb részletek iránti fogékonyság és pontos adatolás jellemzi, amit felmérő–gyűjtő módszeréről ismertettünk.

A Borsa-völgyi népi építészeti anyag felmérési részét Vargha László 1957 és 1961 között munkatársai és a Néprajzi Múzeum anyagi segítségével 1:50-es léptékben is megszerkesztette. Egy-egy objektumról 6–8, a kisebbekről 1–3 db rajz készült. A fotónegatívok rendezését,

[1] lusztráció = engesztelő áldozattal történő megtisztítás, a klasszikus latinból származó kifejezés (Szerk.)

LNAY Vilmos
Honismeret 1989.1.

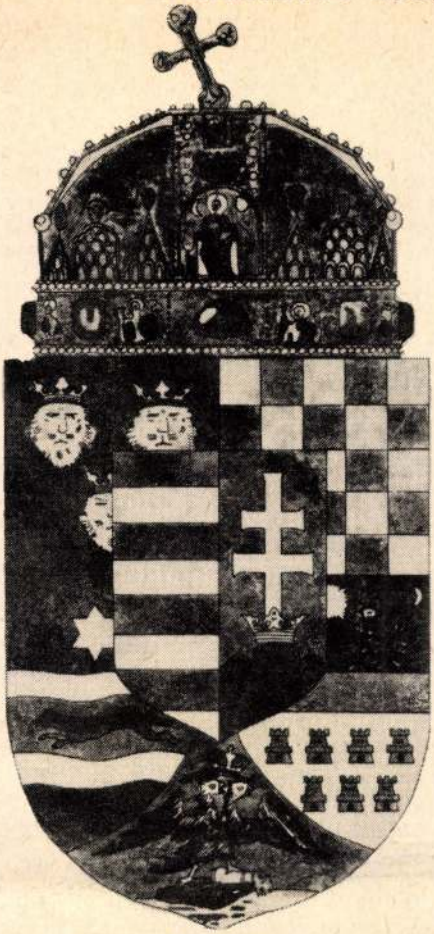

A pécsi postapalota címerének története

Bethlen Zsolt rajza

Velünk élő jelképeink között öröm, ha olyanra bukkanunk, mint a pécsi postapalotán levő egykori magyar középcímer. Az oromzat timpanonján megjelenő címeregyüttes a Zsolnay-gyár falszobrászati alkotása és a palota egyike azon kevés pécsi építménynek, amelyen gazdagon jelennek meg a Zsolnay-gyár pirogránit-díszítményei.

A Pécsi Postaigazgatóság első vezetőjének, Opris Péternek[1] működésében az egyik legnagyobb eredmény az új postapalota felépítése volt. A várossal folytatott tanácskozások eredményeként Pécs városa 2 ezer m^2 területet ajánlott föl a postakincstárnak, ami a szomszédos telkek megvétele után 3067 m^2-re bővült. Az új kétemeletes, központi légfűtéses, ma is korszerű postapalota a régi püspöki kert telkén épült. Balázs Ernő tervezte, építője pedig Schlauch Imre, a századforduló jeles pécsi építőmestere volt.[2] Az eklektikus stílusú, gyönyörű palota 1902 végétől 1904 áprilisáig épült.

A homlokzatot díszítő címer heraldikai bizonyítványát, rövidítve, a következőképpen adhatjuk meg. Egy kisebb és egy nagyobb címerből áll, pajzstartója két lebegő angyal, ruhájuk fehér, bő ésráncos, hajuk vállig ér. A címeralkotás fölötti magyar királyi koronát is az angyalok tartják.

---

[1] *Opris Péter* (1848–1913) kinevezéséről: Posta-Távirda Rendeletek Tára, 1887. 34. sz. július 27. Eredetileg ügyvéd volt. 25 éves szolgálat után halt meg 1913. március 27-én.

[2] Pécsi Napló, 1904. április 17-i sz. 5. old. Az új épület berendezéseiről, használatáról ír, közli, hogy minden ünnepség nélkül tervezték az átadást, s májusban kívánnak beköltözni.

topalovkai jegyző leánya írta, kinek édesanyja Devics János tiszttartónak a leánya és így a Visen elesett hősnek testvére.

Leveléhez mellékelte Devics János tiszttartó levelét, melyben értesítette gyermekeit *Muki* fia (így becézték családjukban) haláláról. A levél idevágó része így szólt:

„Kelt Pázmándon X-ben 27-iki 1848.

Kedves Gyermekeim! – Szívfájdalommal és könnyező szemekkel tudósítlak benneteket, hogy Kedves Muki Fijam október 11-én Sopron megyében Salamonfa és Viss helységek határában levő csatában az ellenség által elesett és elvérzett. Az ellenség ágyúgolyóbisa éppen az Fejét találta úgy, hogy azt a levegőbe széjjel vitte és széjjel hányta úgy, hogy azt soha meg nem találhatták. Kedves elfelejthetetlen gyermekemnek teste a vissi temetőben vagyon eltakarítva. Az Tisztjei és Kedves barátjai tisztességesen eltemették. Az Isten áldja meg őket!

De – ti az egészet nem is tudjátok még. Szegény Muki ezen zavaros időben beállott Tüzérnek, ki is a Pákozdi ütközetben igen kimutatta magát szeptember 29-én. Utána azonnal Főágyúsnak emeltetett. Október 10-én hadnagynak volt Gandidálva és október 11-én volt azon szerencsétlen napja." – A levél további része családi dolgokról szólt. Aláírás: „Szomorú Atyátok Devics János."

Ezzel a levéllel egy időben jött ugyancsak Grozócról a keresztelő bizonyítvány is, mely igazolások alapján az emlékbizottság szívesen teljesítette a család kívánságát és József helyett *Hejdéri Devics János* nevet vésette az emlékkőbe.

Ezen előzmények után kerülhetett sor a síremlék felavatásának ünnepségére, 1899. október 11-én, a nemesvisi csata 51. évfordulóján. E nap reggelére ünnepi díszt öltöttek Nemesvis, Káptalanvis és Zsira községek házai. Az összesereglett lakosság a káptalanvisi plébánia udvarán sorakozott fel és innen indult el istentiszteletre a magaslaton épült templomba, melyet zsúfolásig megtöltött az ünneplő közönség. A szabadsághős családja részéről *Devics Emerika* és *Devics Ferenc*, az elhunyt testvérei, valamint *Markovics Győző* és *Markovics Jenő*, a hős unokaöccsei jöttek el az ünneplésre.

A szentmise után lengő zászlók alatt vonultak át a nemesvisi temetőbe a megjelentek. A síremléket még lepel takarta. A Himnusz eléneklésével kezdődött el az ünnepség, majd *Widder Cyprián* megnyitója következett: „Kicsi kis jószág az emberi szív, mégis kimondhatatlanul sok, nemes és mérhetetlen érzelem fér el benne. E nemes érzelmek közt a legelső helyek egyikén áll a kegyelet és ez a kegyelet hozta létre a mai ünnepünket. Amikor a visi ütközet 50. évfordulóját ünnepelve bejártuk a harcteret, szomorúan tapasztaltuk, hogy a csatában elesett hősöknek semmi emlékük nincs, sőt sírjuk is jeltelen maradt. Ezt az elhagyatottságot látva, nagyot dobban a kegyelet érzésében megsértett szív. Ebből pattant ki, ami a szíveket bántotta, azt kiáltva: »Emléket, emléket a hazáért elvérzett férfiaknak!«

Nem kellett több és íme, ma készen áll előttünk a kegyelet szülte emlék. Tudom, ezért a hazafias érzelem köszönetet nem vár, mégis szívem késztet, hogy ez ünnepélyes alkalommal köszönetet mondjak mindazoknak, akik e kegyeletes és hazafias ügyben támogattak."

A megnyitó szavak után *Csontos Ferenc*, a csepregi járás főszolgabírája mondott ünnepi beszédet, majd *Rábel László*, a Soproni Hírlap főszerkesztője leplezte le a síremléket. Amikor lehullott a síremléket takaró lepel, ezeket mondotta: „Vitéz Devics János, tekints körül! A sír, melyet most drága testvéreiddel együtt e vidék hazafias lakossága áll körül, sok időn át volt jeltelen. De nevednek emlékét falvaink népe híven megőrizte és most felékesíti a szeretet virágaival és büszke gránitkövet állított hamvaid fölé, hogy az utódoknak is átadhassuk neved hősi emlékét! Édes legyen álmodásod *vitéz Devics János!*"

A síremlék leleplezését koszorúzás követte. Amikor a családtagok helyezték el koszorúikat, a hős nővére zokogva borult a sírhalomra és csókjaival illette testvérét takaró hantokat. A koszorúk elhelyezése után Widder Cyprián esperes megfogadta, hogy ezután minden év október 11-én és halottak napján virággal ékesítik fel a hősök sírját.

A két Vis község lakossága azóta is virággal ülteti be és egész éven át gondozza a hősöket takaró sírhantot, a községben pedig utcát is neveztek el róla. Az egymást követő nemzedékek ezzel is megmutatják, hogy szívükbe zárták községük temetőjében nyugvó hősök emlékét.[1]

Szabó József

---

[1] A forrásanyagban szereplő községneveket és Devics János rokonságához tartozó személyneveket teljes egészükben igyekeztem feltüntetni azzal a céllal, hogy a ma élő, Devics családból származókhoz is eljusson hős elődük megbecsülésének híre és tovább ápolhassák annak emlékét, aki lakosságunktól el nem feledve nyugszik a nemesvisi temetőben. **Forrásaim:** A káptalanvisi plébánia iratanyaga. – A Soproni Napló 1899. október 15-i számában megjelent A szabadságharc ünnepe Nemes-Visen című cikk.

ZSOLNAY Vilmos
Ip. Művészet 1975. 1.

ÜVEG PORCELÁN KERÁMIA

ZSOLNAY VILMOS

1900. március 23-án, idén 75 éve halt meg a modern magyar kerámia világhírű úttörője, Zsolnay Vilmos. Pécsett, 1828. április 19-én született. Autodidakta volt, a századvégi liberalizmus nagy nemzedékéhez tartozott, akik a technika és a tudomány kitárult lehetőségeitől áthatva egy-egy terület tudósaivá képezték át magukat. Zsolnay Vilmos fanatikus hittel párosult ernyedetlen szorgalommal, művészi készséggel a kerámia nemzetközi szaktekintélyei közé küzdötte fel magát, és műveivel világhírre emelte a magyar kerámiát.

A pécsi Zsolnay-gyár magvát 1852-ben Zsolnay Vilmos atyja, Zsolnay Miklós vetette meg, amikor Ignác fia számára megvásárolta a lukafai kis keménycserép-manufaktúra berendezését. Zsolnay Vilmost vágyai ugyan a festészet felé vonzották, atyja kérésére azonban kereskedőnek készült. 1864-ben társult öccsével, majd 1868-ban átvette az üzem vezetését, amely ekkor a pécsi piacra egyszerű fazekas edényeket, mázas kerti díszkerámiát gyártott.

Zsolnay Vilmos kedvvel, rátermettséggel, szorgalommal, nagy szervező erővel, évtizedes munkával a kis gyárat korszerű, világhírű kerámiai üzemmé fejlesztette. Először tőkéjét sokszorozta meg, majd ezzel párhuzamosan szisztematikusan gyártmányai alapanyagának és minőségének javításához fogott. Nendtvich Tamással végigkísérletezte a környék, később az ország összes anyagfajtáit – összesen 300-at –, hogy a legmegfelelőbb nyersanyagot megtalálja. Így a különféle technológiai eljárások mestere lett. Újra felébredt művészi ambíciói is sarkallták, szakkönyvekben és folyóiratokban egyaránt figyelemmel kísérte a kerámia századvégi technológiai és művészi forradalmát. Határainkon túltekintve, Magyarország akkori társadalmi, gazdasági adottságainak következtében először a monarchia fővárosa, Bécs vonzotta. Több éves felkészülés után, 1873-ban a bécsi világkiállításon, az európai kerámia seregszemléjén mutatta be munkáit. Gyártmányai ekkor már felvették a versenyt a monarchia nagy múltú kerámiagyárainak termékeivel. A 70-es években a közép-európai kerámiában mindenütt a művészetek általános összképének megfelelően a történeti stílusok utánzása folyt. Ez a Zsolnay-gyártmányokon a rajnai modorú söröskorsókban, a naturalisztikus díszítményű virágos, levonóképes vázákban, a máz alatti kék mosdófelszerelésekben jelentkezett. Gondosan kivitelezett edényei iránt Bécsből, Franciaországból, Angliából, Oroszországból, sőt Amerikából is jelentkezett kereslet. A siker szárnyakat adott Zsolnaynak. Jó kereskedői ösztönével, mindenekelőtt pedig nagy hasznot hajtó vállalkozásokkal, 1872-ben a csontlisztgyárral, 1877–78-ban erdőkitermelő és fafeldolgozási vállalattal, az 1885-ben felállított cső- és kályhagyár termékeivel, 1892-ben falicsempékkel, 1891-ben pedig a villamosszigetelő-gyártással teremtette elő a sok kísérletezéshez és a magas színvonalú díszedénygyártáshoz szükséges tőkét.

Friss, minden újra reagáló érdeklődésével, finom ízlésével, töretlen energiával küzdötte fel magát az európai élvonalba. Előrelátását mutatja, hogy már kezdetben sem sajnálta a pénzt a művészektől. Gyárában, családjának művészi érzékű tagjai mellett, a kor színvonalán álló akadémikus festőket foglalkoztatott (Klein Ármin, Kaldewey Kelemen). Ez akkor nemcsak Magyarországon, de Közép-Európa sok kerámiagyárában is forradalmi újítás volt, mert a kapitalizálódás következtében csak a legnagyobb porcelán- és kerámiagyárakban működtek művészek. Éppen ez volt a XIX. századi kerámia és porcelán színvonala hanyatlásának egyik fő tényezője. Zsolnay fő célja a művészi szépségű, kiváló anyagú és technikai kivitelű, európai színvonalú, korszerű, nemzeti jellegű kerámia megteremtése volt. Gyártmányai a századvégi kül- és belföldi kiállítások során finom anyagukkal és kivitelükkel magastüzű mázaikkal és kézi festésükkel fokozódó sikert arattak, bel- és külföldön egyaránt utánozták őket.

1876-ban technológiai kísérleteinek eredményeként vezette be a keménycserép és porcelán között álló, földpátos mázú, magastűzben égetett, Zsolnay-féle keménycserép (ún. porcelán-fajansz) gyártását. Ez a rendkívül nemes, lágy csillogású, csontszínű alapanyag különleges tulajdonságai révén művészi készítményekre kiválóan alkalmas volt, kiemelte a pompás díszítmény gazdag hatását. Mintáinak gazdagságát fokozta az aranyozás. A gyár termékein az 1873-as bécsi kiállítástól kezdve a kor minden uralkodó áramlatának hatását megtaláljuk: a történeti és keleti stílusok felújítását (historizmus), a gótikus modorú jeleneteket, a reneszánsz modorú figurális díszítése-

den gondolatot közösen megvitattunk és esetenként több alternatívát javasoltunk ugyanarra a témára. A kialakult elképzelések és tervek a legváltozatosabb formákban jelentek meg – rajz, szöveg, fotó, film stb. –, semmiféle megkötés nem volt, mindenki a magához legközelebb álló formát választhatta. Az elkészült anyagot kiállítás keretében bemutattuk. Az egész anyagot az ACID publikálásra előkészíti és kiadja, majd valamennyi tagszövetség számára megküldi.
Az „Interdesign '74 Ontario" iránt nagy érdeklődés nyilvánult meg. Több újság is foglalkozott az elképzelésekkel, tervekkel. A CBS televíziós hálózat két alkalommal készített riportot az interdesign munkájáról. Az interdesign igen hasznos és eredményes munkaforma volt mind a rendezők, mind a résztvevők számára. Egyöntetű volt a megállapítás, hogy beváltotta a hozzá fűzött reményeket, és feljogosít arra a következtetésre, hogy a további interdesignok jelentős eredményeket tartogatnak számunkra.

NÁDAS LÁSZLÓ

BOZZAY DEZSŐ SÍRJÁNÁL

(1974. XII. 2.)

Milyen fiatal lehet az a művészet hazánkban, melynek legidősebb alkotója, nesztora hatvankét éves volt?! Búcsúzni gyűltünk ide, köréd. Bozzay Dezső, barátok, szakmabeliek, s még sokan olyanok is, akik diplomákkal s egyéb kötelezettségekkel nem eljegyzettek, akik álltak monumentális lámpáid alatt, felszálltak villanyosodra, hallgatták rádióidat, s megírták előadásaik szövegét barátságos étkezőkocsidban, névtelen hősei tehát a mindennapoknak, de, hogy emberek tudtak lenni, maradni, azt talán neked is köszönhették, mert környezetük kialakításában tevékenyen részt vettél. Megszoktuk, észre sem vettük, hogy mennyire kezünk ügyébe esett rádiónk kereső gombja, megszoktuk a kétcsuklós villamos tágas kényelmét, de ez a megszokás, a törvénnyé, rendszerré vált, előbb egyszer való nem jelentheti azt, hogy megfeledkeztünk arról, aki fizikai jó közérzetünket a maga módján, a maga eszközeivel, az ipari formatervezésnek nevezett alkotómódszerrel biztosítani tudta, próbálta, s élete utolsó leheletéig akarta. S ami most az embert illeti: ez előtt az akarat előtt kell meghajolnunk, melyet életében sokszor éreztünk akaratosságnak, de most végre értsük meg, hogy egy tizennyolc évig élőhalott ember elszántsága volt ez: mások örömében, jó közérzetében biztosítani a saját élete értelmét – melynek különben és azóta semmi más értelme nem lehetett. Türelmetlenek voltunk Bozzay Dezsővel szemben, ő is türelmetlen volt, így igaz. Se ő nem tud már más lenni, se mi nem tudjuk jóvátenni értetlenségünket. Művészeti folyóiratunk meghajtotta zászlaját előtte, halála előtt, ennyivel tartoztunk neki. Elég lenne ez? Nem elég. Sohasem tudjuk jóvátenni, hogy partnerként nem álltunk mellé, a vitatkozó szót kellő tartalommal töltve, s megbecsüléssel is. Sokat hadakozott életében Bozzay Dezső, a szó szoros értelmében, Don Quijote-i módon: ideálnak vélve a valóságot, valóságnak az ideákat. Erős ember volt Bozzay Dezső. Nemcsak a szíve, hogy túlélte a halódó testet, s hogy a fél teste egészebb volt sok másénál, de erős volt a hite és meggyőződése abban, hogy ha már életre születtünk, adjunk értelmet ennek az életnek. Félő, hogy családja áldozatos önmegtagadásán, egy-két barát jóakaratán kívül, nem háramlott vissza őrá semmi abból, ami életben tartotta. Az emberi élet, az emberi áldozat, odaadás, alkotóképesség, teremtő akarás, megvalósult látomások és hamvában holt álmok nem az adokveszek oly egyértelmű alkalmai. Adok és nem kapok – sokkal inkább természetes ez így. „Jaj, de sokat adtam, adtam, amíg ennyire elfáradtam" – Ady szavaival élve. Az élet nem kereskedelem, nem alku tárgya. Valahányszor ennek hitte Bozzay Dezső, ráfizetett. Maga sem tudta volna kiszámítani – várva és joggal elvárva a főbólintást –, hogy mi minden túléli majd anélkül, hogy az anyagiakon túl az erkölcsi járandóság már életében kijárt volna értük. Mi lehet legszebb elégtétel az áldozatért? Ha nem feledkezünk el róla, s megpróbálunk mi is odaadással élni meggyőződésünkért, mint tette az, akinek már csak a példája él.

KOCZOGH ÁKOS

ket, a japán ízlésű virágmintát, a Palissy-kerámiát utánzó saláta-, káposztalevél formájú és fatörzsből képzett edényeket, a Pannónia típusú edénysorozatot, amellyel a Dunántúlon kiásott bronzkori kultúra mészbetétes edényeit népszerűsítette Zsolnay. Ezeknek az eklektikus díszítményeknek egyike-másika a század végén az egész európai kerámiára jellemző volt, a zsúfolt gazdagsággal és a keleti meséket idéző színpompával együtt.

1874-ben kezdték tervezni a Zsolnay-nővérek a magyaros és perzsa modorú díszítményeket, melyek a Zsolnay-kerámiának az 1880-as évek végéig legjellegzetesebb mintái voltak, és a magyar kerámiának külés belföldön nagy hírt szereztek. A 80-as évek végén az összes magyar keménycserépgyár a Zsolnay-díszítményeket utánozta.

Az 1878-as párizsi világkiállítást követően a Zsolnay-gyár rohamosan fellendült, munkáslétszáma évről évre növekedett. Jó minőségű és szép kivitelű díszedényei meghódították a külföldi piacot, ipari áruival pedig a hazai keresletet elégítette ki. Vevőköre elsősorban a fejlődő városi polgárság köréből adódott.

Zsolnay haláláig állandóan kísérletezett, új kerámiaanyagok és mázak után kutatott, 1885-ben feltalálta a cserépalapra alkalmazott olajfestés technikáját, amellyel nagyméretű festményeket festett, 1891-ben az építészeti díszítményekre kiválóan alkalmas plutonitot, 1893-ban pedig a plutonit tökéletesebb változatát, az időjárás viszontagságainak és a fagynak ellenálló pirogránitot, mellyel több hazai és külföldi középületet is díszített (Bp. Iparművészeti Múzeum, Vakok Intézete stb.).

Az edények formaadásában 1883-tól kezdve Sikorszky Tádé mór hatás alatt készült formái az uralkodók. Új díszítő technika a pâte sur pâte festés és az összeugró máz, mely az edények felületén lencse vagy borsó nagyságú rücsköket képez.

1886-ban Sikorszky Tádé, a kínai „áttört rizsszemek" mintával díszített porcelán hatására, méhsejtszerűen áttört edényformákat tervezett. A Zsolnay-gyár díszítményei ez időben csipkeszerűen finomak, dúsan aranyozottak, a keleti mesék világát idézik. 1886-ban a kínai előképeket utánzó, kettős falú, áttört teáskészletek és vázák aratnak sikert. Az áttört, áttetsző mázas edények technikáját is továbbfejleszti Zsolnay oly módon, hogy a szabályos áttörések helyett szabálytalanokat alkalmaz. Az 1889-es év új technikája az elefántcsont-faragásra emlékeztető, bizánci modorú dombormüves díszítés volt. A 80-as évektől kezdve Zsolnay is a kor kerámikusait foglalkoztató, folyatott, redukciós tűzben égetett mázakkal kísérletezett, amelyyel itthon Wartha Vince műegyetemi tanár és Petrik Lajos, a magyar anyagtechnológiai kutatás nagy nevű mesterei kísérleteztek. Az első magas hőfokon égetett, ún. lüszter edények még nem színjátszóak. 1891 szeptemberétől kezdve Wartha Vince Zsolnay Vilmossal együtt kísérletezett. 1892-ben állították elő a piros redukciós mázat, amelyet Zsolnayval együtt a görög hajnalpír (eos) szóról eozinnak neveztek el. Az eozinkészítés titkát Wartha Vince átadta Zsolnaynak, aki azt Petrik receptjeivel együtt továbbfejlesztette, váltakozó színhatásban alkalmazta.

Az első rubinfényű darabok után Zsolnay az alapmázzal bevont felületre eozinpéppel festett.

Az eozinos edények gyártásával a Zsolnay-kerámia legjelentősebb korszaka kezdődött meg. A Zsolnay-gyár a korabeli európai kerámia élvonalába került. A kezdeti eozin halványpiros, még nem fémes fényű. A színes eozin a magyar kerámia nagy értéke, amelyyel világsikert aratott. Később sokan utánozták ekkor már fémfényű mázát. Zsolnay, az örök kereső, azonban nem pihent meg, tovább kísérletezett. 1892-ben az eozint maratott apró díszítéssel látta el, 1894-ben megjelent a sárgás és a zöld eozin színárnyalat. 1895-től kezdve az eozint általában dúsan díszítik. 1897-ben találja fel Zsolnay a kék márványozott eozinmázat, 1900-ban pedig a kék labradorkövet utánzó mázat, az eozin legszebb változatát.

1897-ben, a szecessziós stílus térhódításaként a díszedények anyaga a porcelánfajansz helyett a finomított kőcserép, s grés, amelynek formáit és mintáit a gyárba került új művészkollektíva tagjai, Apáti Apt Sándor, Makk Lajos, Nikelszky Géza, Darilek Henrik és Sikorszky Tádé tervezik. A szecessziós díszítménykincs is megjelenik az új anyagon az eozinban is. Zsolnay Vilmos halála után a gyárat fia, Miklós vezette tovább.

Zsolnay Vilmos kereső, kutató egyénisége, tehetsége, rátermettsége a magyar kerámiát az európai kerámia élvonalába emelte. Utódai alatt az első világháborúig ez a hírnév még megmaradt, a két háború közötti időszakban azonban a Zsolnay-gyár az európai fejlődés élvonalától lassan elmaradt, majd új életet kezdett a második világháború után.

P. BRESTYÁNSZKY ILONA

HOLLÓHÁZI PORCELÁN

Porcelántervezők munkáit láthatták a kiállításnézők 1974 november utolsó, december első napjaiban Budapesten, az Iparművészeti Múzeumban.

A tárlatot az Iparművészeti Tanács rendezte.

Négy művész: J. Seregély Márta, N. Szonntag Éva, Torma Istvánné, Veress Miklós tárgyai mutatták, mint képzelik a modern formatervezők a ma – és a holnap – emberének praktikus háztartási edényeit, s otthonába illő porcelán díszeit. A tárlókon új vonalú teás-, mokka-, fondue-, bár-, dohányzó-, fagylaltos-, tésztás-, boros-, halászlé-, reggelizö- és általános étkészletek. Tálak, fűszertartók, söröskriglik. S korszerűen dekoratív vázák, maszkok, gyertyatartók, falburkolók mintadarabjai, rajzai.

Valamennyi munka a Finomkerámiaipari Művek Hollóházi Porcelángyára kész vagy készülő terméke. Mind a a négy tervező Hollóháza Iparművészeti Főiskolát végzett, diplomás művésze, Borsos Miklós és Gádor István tanítványai.

Jakabné Seregély Márta az elmúlt esztendőkben már kiállított az Ernst Múzeumban, a pécsi kerámiabiennálékon, a Műcsarnokban, Ljubljanában, Prágában, Pozsonyban, Linzben. Díjat nyert az Iparművészeti Tanács pályázatain, a pécsi kerámiakiállításon, s az építészetikerámia-kiállításon.

N. Szonntag Éva munkái ott voltak a pécsi biennálékon, a Műcsarnok edénykultúra kiállításán, a pécsi kerámiaszimpózionokon, továbbá a moszkvai, prágai, ljubljanai, ankarai magyar iparművészeti bemutatókon. 1963-ban reggelizőkészlete kiérdemelte az „Év legszebb terméke" címet. Használati edényei, dísztárgyai több díjat kaptak az Iparművészeti Tanács pályázatain.

Torma Istvánné használati edényeit, építészeti falburkoló elemeit bemutatták az edénykultúra, a fiatal iparművészek tárlatain, a pécsi biennálékon, továbbá a ljubljanai, prágai, ankarai iparművészeti kiállításokon. A III. kerámiabiennálé különdíjával tüntették ki, és az építészetikerámia-pályázaton is díjazták.

Veress Miklós porcelánjait kivitték a brüsszeli, bécsi, moszkvai iparművészeti kiállításokra. Bemutatták a magyarországi kerámiabiennálékon és a műcsarnoki edénykultúra-tárlaton. Köztéri szobra áll a mezőtúri múzeum előtt, a figura a fazekasok tiszteletét hirdeti. A Parlament tárgyalótermeibe 130 centiméter nagyságú padlóvázákat készített. Az „Év legszebb terméke" pályázat első három díját nyerte népművészeti karakterű tárgyaival. Állatalakjai, István király kisplasztikája ugyancsak kitüntetést érdemelt.

A hollóházi üzem két esztendő híján kétszáz éves. Még mielőtt kőedénygyár lett, már üveghuta volt. Okirat bizonyítja: „Rolly József tekintetes úr 3 évvel ezelőtt – 1777-ben – üveghutát emelt, amely épület becslés szerint 230 Rhenus forintot ér." Az üveghutát 1831-ben kőedénygyárrá alakították át. A tulajdonos a Károlyi-család. A manufaktúra bérlői: 1842: Schätz János Frigyes; 1846: nemes Martiny Sámuel, keramikusa a híres Gerlicze Rafael; 1852: Bähr Károly.

Hollóháza gyártmányai kezdetben kőedény asztalkészletek, korsók, kulacsok, gyertyatartók, komatálak, paraszttányérok, később imakönyv alakú pálinkásbutykosok, vízhordó edények, kannák, köcsögök, falra akasztható dísztányérok. Az edényeket erős, élénk színekkel díszítették. Kedvelt minták voltak a rózsa- és a mezeivirág-csokrok, búzakalászok.

Az első kerámiajegy Bähr utóda, Istványi Ferenc idején került a termékekre. A kitűnő szakember, Istványi érdeme sok technikai és technológiai újítás. Tökéletesítik a nyersanyagot, a mázat, finomítják a festékeket. A színek hibátlanabbak, a máz szép, üveges, repedezéstől mentes. Istványi porcelángyártással is kísérletezett! Külön vegyi laboratóriumot építtetett, rendezett be a főépülettel szemben, a patak partján. A hollóháziak reprezentatív munkája: rozettás dísztál, kék és bordó csillagos szegéllyel ott volt a párizsi világkiállításon. A gyáriak budapesti, millenniumi sikere virágos peremű, búzakévés és a miatyánk egyes soraiból egész imádsággá összeálló tányérsorozatok kettős kereszttel, a hit, remény, szeretet szimbólumaival, továbbá hazafias változatok: „Éljen Kossuth!" felirattal.

Istványi fia, utóda a század elején az üzemet villamosította. Az első világháború után viszont senki sem akarta vállalni a bérletet. A Horthy-világban különböző kereskedelmi akciók ráfizetéssel végződtek. 1927-ben nyolc hónapig, 1939-ben fél évig szünetelt a munka.

1939 szeptemberétől Szakmáry Károly lett a vezető. Növelte a kapacitást, javította a minőséget. Új technikai megoldása: az agyagfestést utánzó színes alapmázon fehér, plasztikus virágminta, különböző alapszínekkel.

A felszabadulást követően Hollóházán csak nyolcvan munkás dolgozott. Kezdetben csupán a fatüzelésű

Vagy a szobrász *Sass Vale-* | szetéből adódóan teljesebb, | tesu *Horvay János* meg jel-

Mattyasovszky Zsolnay László (1885–1935): Fiú szabadban, 1907 (fotók Nádor Katalin)

után a barátta lett Zsolnay Vilmost is megfestette. A másik *Rippl-Rónai József*, aki a Zsolnay-gyárban készíttette az Andrássy Tivadar számára tervezett ebédlő étkészletét, és közben örökítette meg – kerámialapra égetve – a vázafestő Farkasnét. No és *Madarász Viktor*, aki családi kapcsolat révén szorosabban is kötődött a városhoz. Miként Zsolnay leánya, *Sikorski Zsolnay Júlia*, remek vázatervek alkotója, aki festőként is igen termékeny volt. A család másik ágából származott *Mattyasovszky Zsolnay László*, az unoka, aki posztimpresszionista festőként ismert. Különösen korai korszaka számít maradandó értékűnek. Munkássága Párizshoz és Budapesthez kötődik, pécsi tevékenysége inkább gyári tervezéseire korlátozódott.

A két világháború közötti

ZSOLNAY Vilmos

24

óriás csendélet,1850 Müvészet 1990.3.24.

Zsolnay Vilmos, keramikus (1828–1900).

Varga Vera: a Róth Miksa üvegmúzeumról.

Róth Miksa különleges technikájú mozaikjain lüsztert is alkalmazott, ismeretesek Zsolnay Vilmossal közösen készített, a LOETZ-féle PAPILLON-ácsórokra emlékeztető lüszterkísérleti üveglapjai is. Üvegmozaikjainak alapanyaga muranói mozaik (Salviati & Co.) és üvegfestményein is gyakran alkalmaz préselt muranói üvegbetéteket.

Az „Élet Fája", gránátalmás mozaik, színes muranói mozaik, illetve lüszteres Zsolnay-kerámia, üvegbetétekkel, 110×71 cm, 1900 k. (repr.)

Művészet, 1989., január, 16-old. – 20-old.

ZSOLNAY Vilmos

jó barátja Fischer Ferenc épitész

GERLE János - KOVÁCS Attila - MAKOVECZ Imre: A századforduló magyar építészete. Bp. : Szépirodalmi, 1990

47.p

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

KELET-MAGYARORSZÁG

Zsolnay Vilmos

1968 MÁJ 5

1021

Jubiláló kerámia

Százéves a pécsi Zsolnay gyár. Mai nevén: Pécsi Porcelengyár. A név változott, de a márka nem. Az öt tornyú templom képe máig is megmaradt a készítmények jelzésében. És a „zsolnay", — így, kisbetűvel — már fogalommá vált.

A gyár korabeli bejegyzés szerint: Első Pécsi Cement Chamotte és Tűzbiztos Agyagáruk Gyára. Alapítólevelének dátuma: Pécs, 1868. május 5. A 100 éves gyárban azonban mindig hozzáteszik: nem ez az igazi kezdet. 1852-ben Zsolnay Vilmos, Kossuth iparpártoló mozgalmának hatására alapította keménycserép manufaktúráját. Ez lett a későbbi gyár alapja.

A Zsolnay család vállalta a kerámiagyártás koczkázatát. Mellékvállalkozásokba kezdtek — csontlisztgyár, fafeldolgozás, szénbánya — a gyár érdekében. Pedig a gyár még világkiállítások, a virágzás időszakában is mindössze 1 százalékos hasznot hozott.

Zsolnay Vilmos lányai is a gyárban dolgoztak, mint tervezők. Egyikük, Teréz elkezdte a gyár történetének megírását is. Hatalmas munka, — legapróbb számláktól, jegyzetektől, jelentős családtörténeti leírásokig, művészi elképzelésekig — oly átfogó kortörténeti, művészeti, családtörténeti dokumentum született, hogy egyik bírálója a magyar Buddenbrook háznak nevezte.

A Zsolnay lányok, — Júlia és Teréz — a népművészet hagyományaiból merítettek.

Zsolnay Vilmos kísérletező ember volt. Semmilyen anyagi áldozatot nem sajnált a gyártól, külföldi szakembereket alkalmazott és új megoldást keresett a máztechnika fejlesztésére. Wartha Vincével a régi mór keremiák mázait vizsgálták: Wartha vegyelemzett egy ilyen lüsztermázas tálat, s ennek alapján új, ragyogó fényű mázat állított elő, amely olyan rózsaszínesen derengett, mint a hajnal. A görög hajnalpir (eos) szóból eosinnak nevezték. És ez az eosin adja meg a modern Zsolnay kerámiának is sajátos fényét. Ma már széles színskálán alkalmazzák — még Zsolnay kísérletezte ki a zöld mázat, amely minden terméken más-más ragyogással jelenik meg.

Rippl-Rónai festőművész is dolgozott a gyárnak. Az építészek, Lechner Ödönnel az élen, a pirogranit alkalmazásával kezdtek kísérletezni. És ez az anyag időállónak bizonyult. Elviseli a nagy városok rossz levegőjét. Bizonyíték erre a kecskeméti városháza, az Iparművészeti Múzeum és sok más középület.

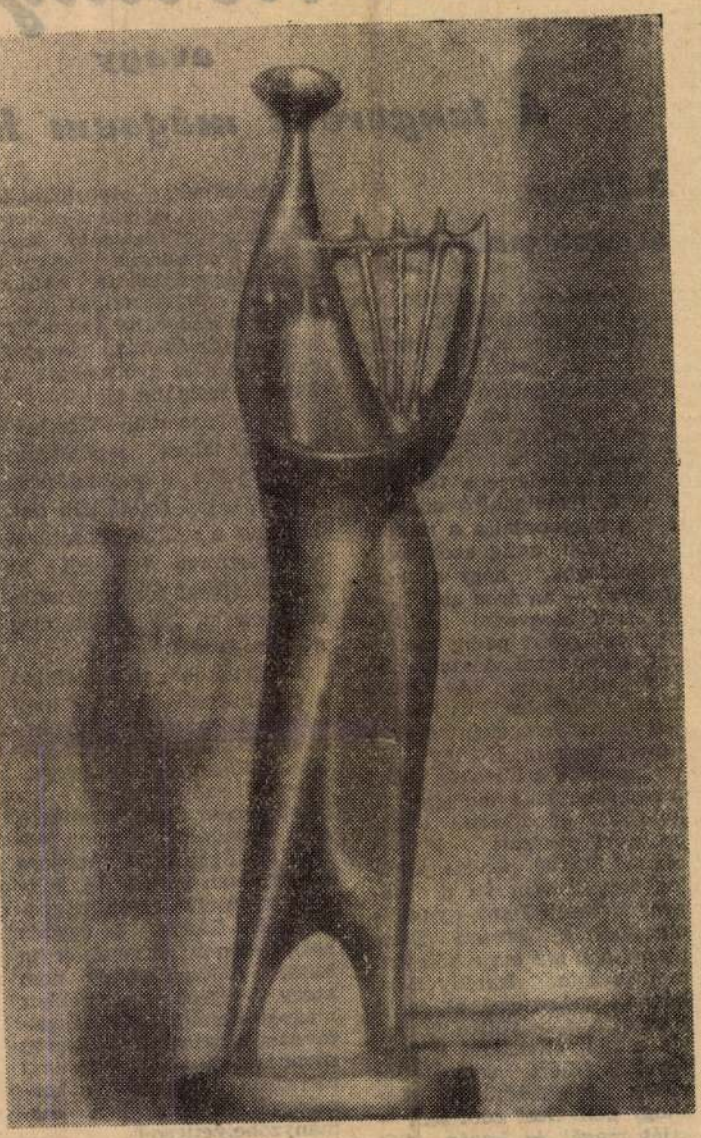

A 100 éves gyár legújabb termékeiből Török János alkotása, — eosin-mázas kisplasztika.

Az óriási gyár, a nagyüzem most múltjának ünneplésére készül. Októberben több napos ünnepségsorozatot rendeznek, tudományos ülésszakot vegyészek, történészek részvételével, s kerámiai biennálét az ország kerámikusainak nagy kiállításával.

Ma a gyárban négy tervező dolgozik. Munkáikkal nemcsak a porcelánkészítmények között találkozhatunk; épületkerámiákat is terveznek, amelyeket a gyár kivitelez. Ezek díszítik például a pécsi ÁBC áruház belső termét, s az új klinikai tömb ebédlőjét.

Sokszor szemükre vetette a vásárlóközönség, hogy a régi kerámiával nem foglalkoznak. Az évforduló alkalmával, — meglepetésül — régi formák felújítását kezdték meg. De készül már új formájú feketekávés készlet amelyet a régi mintakönyv alapján kézzel festenek! A város becsüli gyárát. Bizonyíték erre az a remekül rendezett kiállítás, amelyet a múzeum mutat be. Állandó kiállításként. A gyár történetének dokumentumai találhatók itt: tömegével az eosinos vázák, perzsa mór, egyiptomi mintás edények, különleges, egy-egy külföldi megrendelő ízlését tükröző, de az eredetiség jegyét mindig magán viselő készlet...

Tordai Aliz

Pintér István:

Ez volt Horthy Miklós

avagy

A tengerész mégsem lett király

Nyitótánc az aratógazdával

A kenderesi uradalom a [illegible] születésekor már 1737 katasztrális hold. Horthy Miklósnak sikerült a kunhegyesi főszolgabíró segítségével koldusbotra juttatott kisparasztoktól annyi földet összevásárolnia, hogy a törzsbirtok elérje a 761 holdat. A főszolgabíró adókkal addig nyomorgatja a szerencsétleneket, amig azok szinte boldogok, hogy a kormányzó — ha áron alul is — hajlandó megvenni földjüket, őmagukat pedig cselédnek alkalmazni. A szolgabíró kitüntetést kap. A többi Horthy Szabolcs és Horthy István hagyatékaként száll a család tagjaira. Horthy felvirágoztatja a birtokát. Állami pénzen 1933-ban egy 90 holdas, s mindössze 87 000 pengőért vásárolt birtokrészre 180 000 pengős jelzálogkölcsönt vesz fel a Magyar Nemzeti Bank nyugdíjalapjától. A Nemzeti Bank igazgatója, aki ezt a kölcsönt megszavazta, Imrédy Béla, későbbi miniszterelnök, majd a kormányzóhelyettes választás esküdt ellensége. Horthy egyetlen fillért sem fizet vissza a kölcsönből. Mint ahogy nem fizet adót sem — saját magát és István fiát vitézzé üti, s a vitézi birtokok adókedvezményt élveznek.

A kormányzó gyakran szerepel a nyilvánosság előtt, mint kiváló gazda, s mint jótevő kenderesi földesúr. Esztendőnként egyszer Horthy meghívja ebédre a község bíráját. A főméltóságú pár minden esztendőben részt vesz a kenderesi aratóbálon is: a nyitótáncot a főméltóságú asszony járja el az aratógazdával. A kabinetiroda gondos tisztviselői előbb hatósági felügyelet mellett természetesen megkérdetik az aratógazdát, s a kabinetiroda, vagyis az állam költségén vásárolt vadonat új ruhadarabokba bújtatják, nehogy valami kellemetlen „illata" legyen a főméltóságú asszony partnerének...

Ily asszony, aki a kormányzói unokával együtt szintén Kenderesen tölti a nyarat, Ily asszony, aki a kormányzóval együtt ünnepli a kenderesi aratóbálon a gazdát

Zolnay Vilmos

Népszabadság, 1989. febr. 4.

ZSOLNAY VILMOS

emlitve ld. Körösfői Kriesch Aladár

Sárnány Ilona: A Zeneakadémia
UJ TÜKÖR, 1980/XVII/44. sz. 24-25. o.

um. qua talis.
de facili patet, per religionem
;um deducí perfectam cum Deo ho-
ommunitas seu coniunctio hominis
cultum. Ius naturale pauca de his
;antum. Determinatio particularis
vel collectiva, deducendo conclu-
el determinando in particulari ea,
)eranda, aut in cultu Ipsius agenda
s determinandis de facili errare
aturae purae conveniens, nonnisi
; cum admixtione multorum errorum
um fundatum, quod homines de his
antur, quod homines de his per
r, quod infellibiliter nonnisi
t. Cum autem haec instructio per
, modo tantum supernaturali fieri
l Deus hominem gratum habeat et ad
rit, concludere possumus, summe

ZSOLNAY Vilmos

WEILER Ferenc: A századforduló épitészete és
a szecesszió Pécsett és Baranyában. = Baranya
Müvelődés, 1987.1.sz. 44 - 45. p.

Zsolnay Vilmos

„gyurma, agyag és terracotta gyára Pécs" 1876 április 20-án Zelt ajánlatában „elvállalja 10324 Ft 44 kr-ért a felmerülő valamennyi terracotta munkát" a Várbazárban.

Gombos Zoltán: Budavári Zeitel
Bp. Natura 1969 152. old

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

A Pécsi Modern Magyar Képtárban képei vannak. Az 1850-es években festett képei romantikus szemléletűek, a biedermeier hangulatát árasztják. Idealizált festmények. De megörökitette Pécs néhány jellegzetes figuráját is.
220 old

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története
Uj szerzemények I. 219. old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1967. Pécs, 1968

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Pécsett a múlt században dolgozott. Kerámiatervei és festményei vannak, a Pécsi Modern Magyar Képtárban. 219.old

Romváry Ferenc: A Modern Magyar Képtár története Uj szerzemények I. 219.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1967. Pécs, 1968

Zsolnay Vilmos, festő, keramikus

Az 1850-es években megörökitette Pécsnek több jellegzetes figuráját. Igy az Amtmann Prosper fuvolást, Weidinger Imre fagottost, a vak Hanselt és az öreg virslisárust. Képei a Pécsi Modern Magyar Képtárban. 220.old 10-17.jegyz

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története Uj szerzemények I. 219.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1967. Pécs, 1968

Zsolnay Vilmos, keramikus

Naturalisztikus, ritkábban geometrikus motivumokat alkalmazott saját tervezésü munkáin. 375.old

Barkadiné, Hárs Éva: Lüsztorfényü kerámiák és a Zsolnay eosinmázas edények 369.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. 1962. Pécs. 1963

Zsolnay

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

1965-ben a hekyi hagyományok ápolása jegyében került a Pécsi Modern Magyar Képtárba Zsolnay-nak 17 darabból álló festői hagyatéka. 224.old

ROMVÁRY FERENC: A Modern Magyar Képtár története
Uj szerzemények I. 219.old

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, 1967, Pécs, 1968

Zsolnai Vilmos

A Szilikátipari ankéton az egyik előadó, Simó József A hazai kerámia- és porcelántervezés eredményei és problémái c. előadásában úttörő érdemeit méltatta.

Ipari Művészet, 1967. 2. sz., 75. l.

Zsolnay Vilmos

1885. Feltalálója a cserépalapra ~~festett~~ alkalmazott olajfestés technikájának

P. Bretschneider Ilona: A Zsolnay és a porcelán története
Bp. 1966.
105.o.

Zsolnay Vilmos

1891-ben feltalálja az építészeti dísztárgyakra alkalmas pirotonitot.

1893-ban a -"- tökéletesíti: pirogránit (időjárásnak, fagynak ellenáll)

P. Bertyándy Ilona: A Zsolnay és a porcelán története
Bp. 1966.

106.0.

Zsolnay Vilmos

1878-as párizsi világkiállításon is reszven.

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története
Bp. 1966

105 o.

Zsolnay Vilmos

1863-tól a műhely vezetője, ettől számítjuk a Zsolnay gyár fellendülését.

P. Breštyánszky Ilona: A kerámia és a pavatban története
105.o Bps. 1966.

Zsolnay Vilmos

1873. bécsi világkiállításon nagy sikere van.
Kereslet Bécsből, Oroszországból, Franciaországból,
Angliából, Amerikából

P. Brestyánszky Alonz: Akerámia és a porcelán tarténeté.
105.o. Bp. 1966.

Zsolnay Vilmos

1885-től erő- és kályhagyárat indít
1891. A szigetelők gyártását kezdi meg

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története
Bp. 1966
165.o

Zsolnay Vilmos

1895-ben megvásárolja Fischer Ignác bp-i kemény cserép gyárát. Új neve: Budapesti Zsolnay Porcelán-Fajance rt. Felszabadulás után: Bp-i Porcelángyár.

P. Brestyánszky Ilona: A. kerámia és a porcelán története
Bp 1966
107. s.

Zsolnay Vilmos

Halála: 1900. március 23.
A gyárat fia, Zs. Miklós veszi tovább

p. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története
106-o. Bp. 1966

Zsolnay Vilmos

Wartha Vincével kísérleteket folytat: az eozinnt
1892-ben előállítják az eozint.

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története
106.o. Bp. 1966.

Zsolnay Vilmos.

1892. Az eozin halványpiros sünben
kísérletei nyomán:
1892. eozint maratott ~~[illegible]~~ apró díszítéssel
látja el.
1894. sárgás és zöld eozin sünárnyalat
1895-től általában díszítik az eozint.
1897-ben feltalálja a kék márványozott eozin-
mázat.
1900-ben a kék labradorkövet utánzó
eozinmázat.

P. Brestyánszky Ilona: A kerámia és a porcelán története
Bp. 1966
106. o.

Zsolnay Vilmos

1886-ban gyárának munkáslétszáma: 460
1890-ban -"- -"- 619

Külföldi piacon: a bécsi Wahlisch Ernő kereskedő-ág helyezi el termékeit (Ausztria, Németország, Franciaország, Oroszország, Anglia, Amerika, Ausztrália).

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
9.o.

Zsolnay Vilmos

1885. vörös cserép alapú, olajfestéű tájképeket utánzó eljárás

1891. plutonit: építészeti díszítményekre alkalmas

1893. Pyrogranit: a plutonit tökéletesebb változata.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955

9.0.

Zsolnay Miklós

(1.)

Sikereit az épületkerámiával aratta:
pl: a budapesti Ormágos Iparművészeti Múzeum
Vásárcsarnok
az egykori Honvédelmi Minisztérium
Mátyás templom
Ormághoz
Hunyadi téri Vásárcsarnok.
Lóbányai templom
Királyi Vár

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia
Bp. 1955

13.o.

Zsolnay Vilmos

Fiatalkori festményei:
Amtmann Prospekt pektrájo (eml.)
Weidinger Lucka " "
Hansel virsliárus " "
a pécsi Muzeumban vannak

Rovináry tekeni: Multnázadi festmények a pécsi Muzeumban

Jelenkor 1967 7–8 n. 734 old.

Zsolnay Vilmos

1876. „vert antique"-nak neveztt kékeszöld mázú edénysorozat

1878. Párizsi világkiállítás

Pataky Dénes né: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

8.

Zsolnay Vilmos

1888. Kettős falú, átiárt teás-készletek és vázák
Kínai hatás

1889. Elefánnosztnerű, bizánci modorú, domború
díszítés

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

9.o. 10.o

Zsolnay Vilmos

Wartha Vincével kísérletenk új, folyatott redukciós mázak előállításával.

1892. Piros redukciós máz - Eozin előállítása.

1892. Az eozint maratott, apró díszítésekkel látja el.

1894. Sárgás és türkizes zöld eozin árnyalat

1895. Díszítményei közt gyakoribb: a nagyobb minta, perssa, remaissance, magyaros díszítés

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

10.o

Zsolnay Vilmos, keramikusművész (1828/1900).

szept. 1-ig Lélek és forma Cép. fant és T.em.

Magyar művészet 1896–1914.

A századfordulós művészetét MNG-ben bemutató tárlaton láthatjuk Horti Pál és Tarján Oszkár által tervezett ékszerek mellett koronázási díszruhákat és a pécsi Zsolnay-gyár első kivitelezett darabjait.

Magyar Nemzeti Galéria,
1986. ápr.

Zsolnay Vilmos, keramikusművész (1828-1900).

Pécs legrégebbi épületében, a Káptalan utca 2. szám alatt található a Zsolnay-kiállítás.

Népújság (Tolna), 1984. szept. 29.

Zsolnay Vilmos

lásd: Komor Marcellnál
(Szecesszió a Bácskától Belgrádig)

Népszabadság, 1988. júl. 23.

Zsolnay Vilmos

1895-től a necesnió
Először a Lechner Ödön tervezte Iparművészeti
Múzeum számára készített falidíszekben

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
11.o.

Zsolnay Vilmos

1897-es újdonságain a mintak
Rippl Rónai Józsefei.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
12 o.

Zsolnay Vilmos

gyárában 1897-ben a következő necesszios művének dolgozták, akik a finomított kőcserepet alkalmazták: Apáti Abt Sándor, Mack Lajos, Nikelszky Géza, Danilek H. Henrik, Sikorszky Tádé

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

12.o.

Zsolnay Vilmos

1900. márc. 23. Halála.

Fia, Zs. Miklós vezeti tovább a gyárat.

Patakyné: A Zsolnay család. Bp. 1957. 12 o.

Zsolnay Vilmos

1895-ben megvásárolja a Fischer Ignác-féle kerámiagyárat.
Ezzel gyeduralkodóvá vált a magyar kerámiában.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia Bp. 1955.
14.o.

Zsolnay Vilmos

1853. Házossága.
Megkapta apja Fő tér üzletét

1864. Ignác bátyjának kis, pécsi piacra dolgozó
kemény cserép gyárába társult.

1865. Átvette az üzem vezetését.

1867. A Pécs-~~[illegible]~~ barcsi vasút építésekor a Pécs-
- üszögi vonatnakon megépítésére vállalkozott.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

5..

Zsolnay, Vilmos

1868-ban kérvényt nyújtott be Pécs polgármesteréhez gyáralapítás ügyben.

1868. Szénbányászati vállalkozása

1872. Spódium-gyár (csontliszt)-ra

1877-78 Erdőkitermelési és fafeldolgozási vállalat a mohácsi szigeten

Pataky Dénesné: A Zsolnay kvázimia

5.0

Zsolnay Vilmos

Zs. Miklós fia,
Zs. Ignác öccse
1864-ben társult öccsével a lukafai üzem
vezetésében

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia Bp. 1955.
4.o.

Zsolnay Vilmos

szül. 1828. április 29., Pécs
Apja kérésére kereskedő lesz
Tanulmányait a bécsi Polytechnicum kereskedelmi
osztályán végezte, majd belépett apja divat-
és norimbergi (rövidáru-, játék) ám. üzletébe

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia Bp. 1955.
4.o.

Zsolnay Vilmos

1874-től bevezette a porcelán gyártást is.

P. Bretyánszky Ilona. A kerámia és a porcelán története
Bp. 1966.

213.o.

Zsolnay Vilmos

Nendtvich Tamástól tanul geologiai, kémiai-technológiai ismereteket.

A pécsi és környéki agyagfajtákat tanulmányozza

Kb. 70 pécsi és 300 hazai agyagfajtát vizsgáltát.

Pataky Dénesné: A Zsolnay Mérnia. Bp. 1955.

5.0

Zsolnay Vilmos

Gyárának kezdetben a nyersanyagot
a Tettyevölgy, Bánom-völgy, Letics dűlő
beli agyag szolgáltatta.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

5.o.

Zsolnay Vilmos

1873. bécsi világkiállítás meghozza a vért sikert
Stílushatások Zsolnayra: historizus
kelet (chinoiserie), Hokusi fametszetei, grès mozgalom
arab, perzsa és hispano-moreszk hatás is.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia Bp. 1955.

6.6.

Zsolnay Vilmos

legtöbb vetélytársa a Monarchiában Cili-beli
L. Schütz volt.

Pataky Dénesné: A Zsolnay család. Bp. 1955.
7.o.

Zsolnay Vilmos

1885. Cső- és kályhagyárat állított fel.
1891. Megkezdi a szigetelők nagy mértékű gyártását
Teljesen fedezte a magyar Posta és MÁV távíró és szigetelő szükségletét.
1892. Fabrikoló lemezek gyártását kezdi.

Pataky Dénesné: A Zsolnay harámia. Bp. 1955.
7.o.

Zsolnay Vilmos

1876-ban a Zsolnay féle kemény cserép feltalálása magasfüzü Mánal bevont.

1874-től Zsolnay kis mennyiségben porcelánt is gyártott.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.
7. s.

Zsolnay Vilmos

1874. a Zsolnay gyár első készlete: a gödöllői királyi kastély számára készített vadászkészlet

A Flowingnak nevezett festői eljárás: magas tűzön beégetett tek virágminta körvonala a máiba beleolvad.

1874: Az első „Pannónia" típusú edénysorozat

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia. Bp. 1955.

8.o.

ZSOLNAY Vilmos

Magyar Nemzet 1990. febr. 21. 4. p.

A pécsi Városszépítő és Városvédő Egyesület alapítványt tett a város porcelángyárának világhírét megalapozó Zsolnay Vilmos mauzóleumának helyreállítására, életművének gondozására, népszerűsítésének és a Zsolnay-család által létrehozott művészeti, ipartörténeti és építészeti értékek védelmére. A Zsolnay-alapítványhoz bármely hazai és külföldi magánszemély vagy jogi személy csatlakozhat.

mm

künk néha király, néha zsarnok. — Íme, a két állítmányi kiegészítő : *rex* és *tyrannus*. Most már megállapíthatjuk, hogy az állítmányi kiegészítő megegyezik az alannyal esetben és számban ; *animus* nominativus, *rex* és *tyrannus* is nominativus ; egyesszám, tehát az állítmányi kiegészítők is egyesszámban vannak. Nyissuk csak ki Plautust ; egyik vígjátékában (Aul. 564) ezt mondja valamelyik szereplőjéről : *ossa ac pellis totus est* = az egész ember csont és bőr. — Első pillantásra látjuk, hogy a két állítmányi kiegészítő : ossa és pellis ; látjuk azt is, hogy a *pellis* egyesszámú és megegyezik az alannyal esetben és számban. (Az alanyból itt ugyan csak az alany jelzője van, a *totus*, azonban tudjuk, hogy ez névmás, tehát helyettesíti a névszót, amely ebben az esetben ez volna : homo (ember) ; igen ám, de az *ossa*, mint ragja mutatja, többesszám ; egyesszámú nominativusa : os = csont ; tehát ossa = csontok, vagyis többesszámú semleges nominativus. Itt tehát kiderül, hogy az egyik állítmányi kiegé-

Zsolnay Vilmos

Emlétre

Székely András: Huszonyot év iparmuvészete

Népszabadság, Bp. 1970. jún. 6.

Zsolnay Vilmos

1828 — 1900

nobra Pécsett Horvaytól

A mellékalakok. Abt

Sándortól.

Szö Pécs. 28. b.

K

mdk

Zsolnay Vilmos a zsolnay kerámiai gyár alapítója

alkotó művész "vénáju s felelősségerzettel átlatott "ember volt"

Nagy Tibor: Kuzsás Lajos: A Pécsi Zsolnay-gyár történnete
Népművelés, 1955. 2 évf. 1 sz 61–62 l.

M. D. K.

ZSOLNAY Vilmos keramikus

(1828–1900)

A pécsi kerámiagyár alapítója

(1865)

1896. az eozinmáz feltalálása

Wartha Vincével

Müvészettörténeti Á B c Bp. 1961. 118, 442, 519, 523, 566. e.

1 M.D.K.

ZSOLNAY Vilmos Keramikus
(1828-1900)

Pécsi porcelán-fayance gyárában szüntelen kísérletezés és újat alkotás között tevékeny redett.

Díszvázák (repr.)

Díszedények (repr.)

Benthon-Németh-Végvári-Záder: Magyar művészet 1800-194
p. 1962. 356, 354.

ZSOLNAY VILMOS
keramikus XX. század

Iparmüvészeti Muzeum Évkönyve V. évf. 1962. 41. 1

SZOLNAY

MDK

Zsolnay Vilmos

Dunántul. 1925. okt. 13. 7.1.

Zsolnay Vilmos, keramikus M.D.K.

a pécsi Zsolnay dinasztia és kerámiai gyár megalapítójáról hegyeletes, de ugyanakkor szakmailag is alapos megemlékezést tartott Wartha Vincre, az elhúnyt leghőrelebbi barátja és munkatársa.

Vállalkozók Lapja, Bp. 1908. XXIX. évf.

márc. 11. sz. 7. old.

MDK

Zsolnay Vilmos

Áldozócsütörtökön tartják meg Zsolnay Vilmos centennáriumának ünnepségeit. Dunántul. 1928. ápr. 19. 3.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

A Zsolnay-szobor müszaki ismertetése. Dunántul 1928. jan. 1. 7.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Müvészet 1903. 220.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Magyar Iparmüvészet 1899. 61.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Virágcsendélet festménye az 1860-as években, repr.

Dömötör I.: Zsolnay-centennárium. Magyar Művészet 1928. 367-374.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Zsolnay családja körében. Vas. Ujs. 1900. 13. sz. 200.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

N. P. : Zsolnay. Magyar Iparmüvészet 1935. 1-2. 62.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Lyka K.: Zsolnay Vilmos. Magyar Iparmüvészet 1900. máj. 3. sz. 93-101.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Az Irányi Dániel-téren, vagy az alsó-sétatéren állitják fel a pécsi hősök emlékmüvét. Dunántul 1929. jul. 28. 4.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Zsolnay szobra. Vas. Ujs. 19ol. 424.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Felvinczi Takács Z.: Keleti és magyar formák a Zsolnay-kerámikában. Magyar Művészet 1928. 375-386.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Brisits F.: Gondolatok a Zsolnay-muzeumban. Magyar Művészet 1929. 577-581.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Zsolnay készitette az összes majolika-diszitéseket az új Országházon.

Galgóczy István: Az épülő új országhaz fóbb vállalkozói.

Ország-Vilag, 1894. 19.sz. 318.l.

Z solnay Vilmos M.D.K.

/ 1828-1900/

A pécsi Z solnay-gyár alapitója.

Váza. repr.

Genthon István: Magyar müvészet századforduló idején. Bp. 1962. 52.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Majolika dísztárgyak

Magyar Iparmüvészet 1901. 29o.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Vasárnapi Ujság 1900. 13. sz. 205.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Zsolnay Vilmos születésének loo-ik évfordulóját országos ünnepséggel ülte meg Pécs városa. Dunántul 1928. máj. 19.

MDK

Zsolnay Vilmos

Dénes G.: Tutenkamen diszedényei a Zsolnay-gyárban. Dunántul 1924. nov. 9. 2.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Zsolnay családja körében. Vas. Ujs. 1900. 200.l.

Kitüntetések

Diplome d'honneur a torinoi
nemzetközi iparművészeti
kiállitáson:
- Zsolnay /Vilmos?/

M Ű V É S Z E T
I.évf. 1902.
354.
"A turini nemzetközi.."

Veraniks - Majolika és fayence.

Zsolnay gyártmányok.

Magyar Iparművészet, 1900

1/2. sz. 1-21.o.
Diener-Dénes József: A karácsonyi kiállítás.

Faiencok — Zsolnay

Revue des Hongrie

1911. IV. a. VII. I. 228–229. l.

Művészotthon kiállítása.

Zsolnay gyár

Iparmüvészet 1896-ban 299.

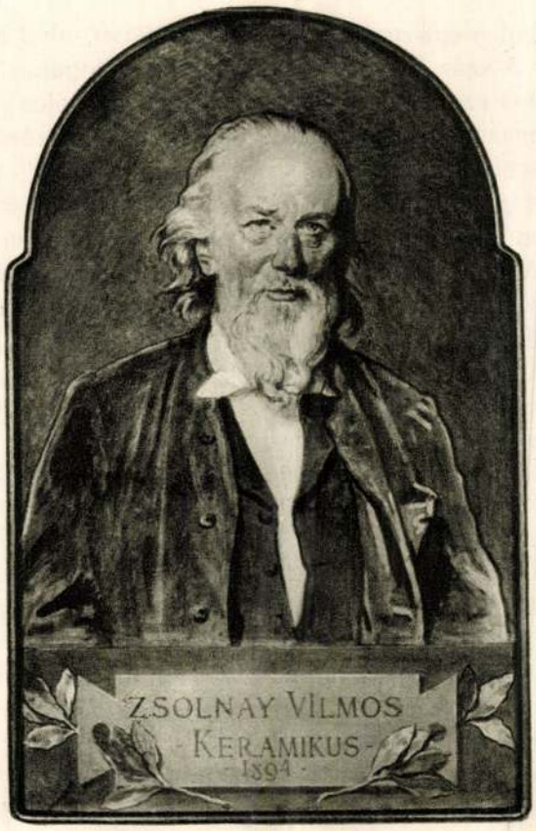

SZÉKELY BERTALAN FESTMÉNYE. 1894
Székely ezt a képet sajátkezüleg festette a pyrogranit lemezre

ZSOLNAY-CENTENNÁRIUM

1828—1928

Mostanában sűrűn köszöntenek reánk százéves dátumok, amelyek mellett az egész nemzetnek illik megállni, emlékezni és ünnepelni. Nem véletlen ez a centennárium-sorozat. Önként következik annak az egész lázas és minden téren alkotómunkát kezdő időszaknak százéves fordulójával, amely a postakocsinak hadat izenő első mozdony, a Lánchíd képében elindítja Magyarországot a modern fejlődés országútján. A mult század első fele, főleg utolsó három évtizede jelenti ezt a korszakot, amikor egymásután születnek vagy befejezik pályájukat azok a magyarok, akik a modern fejlődés tempóját diktálták, nagy céljait kitűzték s eredményeit elérték. Centennáriumaik más körülmények között, az integer ország esetében is nevezetes dátumszámba mennének. Még inkább azok a mostani, a trianoni atmoszférában. Úgy tűnnek fel, mintha ezek a rég élt és rég elmúlt magyarok haláluk után is szolgálatot akarnának tenni nemzetüknek, hasonlóan a székely népmonda hercegéhez, Csaba királyfihoz, aki hadainak élén megjelent a tűzpiros égen, valahányszor visszamaradt népét, a székelységet veszedelem szorongatta. Ők ugyanis a földünk és létünk rovására alakult utódállamokkal szemben ma annyiszor hangoztatott kultúrfölény cölöpépítői. Felidézve alakjukat, a világ emlékezetébe hozva munkájukat, a mai nemzedék tehát kulturális fegyverként használhatja nevüket és érdemüket, a népek szakadatlanul tartó életküzdelmében.

Legutóbb Zichy Mihály, a grafikai lángelme, Vajda János, a bécsiektől egykor magyar Beethoven-nek nevezett tüneményes hegedűs, Bihari János centennáriuma volt soron. Most itt van egy pécsi magyaré, aki a finom formáktól átnemesedő, a művészi

MAGYAR MŰVÉSZET
1928.

ízlés és képzelet erejétől megtermékenyülő ipar diadalmas hőse. A száz évvel ezelőtt született Zsolnay Vilmos ez a pécsi mester, aki szinte máról holnapra megteremtette azt a kerámiát, amely egyenrangú versenytársa a hosszú fejlődéssel és gazdag tradíciókkal rendelkező német, angol, francia, olasz agyagművészetnek. A naív bájú, ősi, de kezdetleges technikákban megmerevedő népművészet szintjéről felemelte kerámiánkat a legtökéletesebb színtre. Az előtte többkevesebb szerencsével, inkább balsorssal küzködő kis gyártelepek, a tatai, a stomfai, a holicsi műhelyek helyett megcsinálta azt a nagyszabású gyárat, amely nemcsak viszonyaink közt volt amerikai méretű vállalkozás. A világpiacnak dolgozott ez a pécsi telep, portékái eljutottak a szélrózsa minden irányába, s ahol megjelentek majolikái és eozinjai, ott a magyar név és a magyar genie számára termett nemzetközi babér. Szerepét és jelentőségét tekintve el lehet mondani Zsolnay Vilmosról: ő volt a magyar iparművészet Munkácsy Mihálya.

*

Pécs ódon híressége a dóm, modern híressége a Zsolnay-gyár. A Mecsek alján épült baranyamegyei székváros egyike azoknak a városoknak, ahol erős a lokálpatriotizmus s ezt a patriotizmust semmi sem élesztette jobban, mint Zsolnay Vilmos műve, ma már legendássá vált emléke. Nincs benszülött pécsi gyerek, aki ösztönszerűen ne tudná, hogy égbeszökő kéményeivel ez a gyártelep, melyért messzi földről is eljöttek Pécsre idegenek: valami mást is jelent, többet és különlegesebbet, mint amit rendesen jelenteni szokott az ipari munkának egy-egy nagy és hibátlanul funkcionáló üzeme.

Széles, öblös kapun lehet bejutni a Zsolnay-dominium területére. Ugyanazon a régi kapun, amelynek boltozata alatt annyiszor álldogált a pécsi mester, elnézve pihenni térő munkásait azzal a pillantással, amely valósággal családi viszonyt teremtett közte és mindenrendű dolgos embere közt. A kert virágágyainak mentén, a gyárépületekhez vivő úton még találkozhatunk azokkal az öreg fákkal is, amelyeket Zsolnay Vilmos ültetett, árnyékukban tervezgetett és álmodozott. Az artisztikus lakóházban alig van szöglet, ahol ne emlékeztetnének szép holmik, válogatott kerámiák a csillogó és jellegzetes Zsolnay-zománcok feltalálójára. Az egyik falmezőről magas homlokú, erős nézésű, jóságot és csupa szellemet sugárzó arc tekint le: maga a mester, úgy amint emberi mivoltában hatott, életének alkonyán, de munkásságának zenitjén. Mellette a felesége, Bell Teréz. Az előbbi portrait, pyrogránitra festve, Székely Bertalan ecsetjének remeke. Családjának férfitagjaival, akik a gyár mostani vezetői, itt él egy halk léptű, finom profilú és fehérhajú asszony, aki korát megcáfoló frisseséggel érdeklődik minden iránt, ami történik s szavaiban úgy rezdül meg a nagy mult kultusza, mint valami szent láng. Zsolnay Vilmos leánya ez a nagyasszony, özvegy Mattyasovszkyné Zsolnay Teréz, akinek magának is része van egy sereg Zsolnay-kerámia művészi köntöse körül. Nővéréhez Sikorsky Tádéné Zsolnay Júlia festőművésznőhöz hasonlóan (annak idején műcsarnoki kiállító volt), egész sor tervet készített egykor díszedénycélokra, a magyar népornamentikát tanulmányozva, annak szellemében, de egyéni alakítással. Zsolnay Vilmos azzal is honorálta két leányának, valamint Miklós fiának munkatársi minőségét (halála után tudvalevően Zsolnay Miklós vezette a gyárat), hogy a gyár védjegyébe a szülővárosát szimbolizáló öt torony mellé belevette keresztnevük kezdőbetűit.

Végigjárva a hatalmas területet, a rengeteg műhelyt, ahol a sárból, a vizes agyagból érckeménységű porcellánok, majolikák születnek: Zsolnay Vilmos alakja úgy rajzolódik elénk, mintha egy Jókai-regény lapjairól lépne le. 1865-ben ugyanis, amikor a városnak ezen a távoleső pontján megveti lábát, csak vad fű nőtt a mostani park helyén s egy szegény téglavető húzódott meg, amelyben szokványos módon készültek fazekak, egyszerű terracották. Bátyjától vette át Zsolnay Vilmos ezt a fazekasműhelyt, aki bár mindenképp igyekezett, nem tudott boldogulni vele. Tíz év sem telik el azonban s a szegény téglavetőre nem lehet ráismerni, produktumait és mesterüket a bécsi kiállításon (1873) kitüntetik éremmel, díszoklevéllel, a Ferenc József-rend lovagkeresztjével. De ez csak első foka,

kezdő fejezete az emelkedésnek, a sikernek. Hat év mulva, a párisi bemutatkozással (1878, aranyérem és becsületrend) Zsolnay neve már világmárka, hogy azután végig az maradjon, egyre újabb és még jelentősebb diadalokat könyvelve el, az európai szakkörök és műpiacok mellett a tengerentúl is.

A meglepő, a regényszerű pécsi mester œuvre-jében nem az, hogy a kis fazekasműhely nagyszabású gyárteleppé növekedik, hogy alig egy tucat munkással indul s a kilencvenes évek végén már ezer munkás dolgozik a pécsi gyárban, csak festőt százhetvenet foglalkoztatnak a különböző kerámiák s ezenkívül Budapesten is van egy kizárólag technikai irányú agyagholmikat előállító Zsolnay-gyár. Tagadhatatlanul ez is rendkívüli energiára vall, a tudásnak és kitartásnak, az organizációs képességnek ritka példája. De föltételezhető, hogy ugyanez a vidéki fazekasműhely más kézben szintén csinálhatott volna hasonló karriert, ha pusztán a méreteket tekintjük, a dimenziók eltolódását, a kezdetleges berendezésű kis műhellyel szemben a modern színtű nagy gyárüzemet. Viszont amit mindezen felül elért, azt egyedül Zsolnay Vilmos kezében, teljesen az ő személyéhez kötötten csinálhatta meg, lévén ez már különleges adomány dolga. Három és fél évtized alatt ugyanis, amelyre Zsolnay keramikus-munkássága esik, a téglavetőből kigubózódó Zsolnay-gyár egyszersmind új szépségekkel, egyéni eredményekkel beírta nevét az agyagművészet egyetemes történetébe. Miként volt ez lehetséges olyvalaki részéről, aki harminchét éves koráig mindennel foglalkozik, csak azzal nem, aminek ő a magyar kultúrában Palissy-, Böttger-, Wedgewood-szabású mestere?

Választ keresve, innen mutatkozik Zsolnay Vilmos alakja a romantika, élete munkája az izgató érdekesség színeiben. Csakugyan, kívülről nézve egyenesen úgy fest Zsolnay vállalkozása, mintha a véletlen indítaná el, mintha deus ex machina-ként a váratlan külső körülmény sodorta volna Zsolnayt a kerámiához. Átveszi bátyja fazekasműhelyét, hogy ne vegye át más, nyilván érdeklődésből is a kerámia iránt, de átveszi a nélkül, hogy rendelkeznék a szükséges ismeretekkel és alapos gyakorlattal. (Mint ifjú, kereskedelmi iskolát végzett, Bécsben technikát.) Amikor ez a családi transakció történik, Zsolnay Vilmos atyja főtéri üzletében működik, egy bazárban, ahol mindenfélét lehet kapni. Szóval: boltos. Pár hónap mulva azonban már különös láz kapja el, s találó ösztönnel arra az útra lép, amelyen nagy eredményei később bekövetkeztek: Pécs környékén egyremásra kutat megfelelő agyagok után, mert valami nemesebb fayence-anyagot szeretne előállítani. Fenmaradt egy jegyzőkönyve 1866-ból, amelynek lapjain hetvenhárom különböző agyagnemmel folytatott kísérleteiről számol be. Az újdonsült keramikusnak egyszerűen nincs szabad ideje, mert minden szabad idejét műhelye foglalja le, ahol nappal lesz az éjszakából. Mindent elsajátít, ami elsajátítható, részben a telepén alkalmazott szakemberektől, könyvekből, de főleg szüntelenül tartó saját kísérleteire támaszkodik. Azzal a kettőzött hévvel töri magát előre, mint amikor valaki korábbi éveit, amelyeket elszalasztott esztendőknek ítél, a legrövidebb idő alatt akarja behozni. A "boltosból", egyre souverainebb módon így alakul ki Zsolnay Vilmos másik énje: a művész, aki fiatal korában meglepő festői érzékre valló képeken árulja el hajlamait. A Zsolnay-házban ma is megvannak ezek a már patinás képek, arról beszélve, hogy Zsolnay Vilmos festő akart lenni, de a szülői rábeszélés és a viszonyok nyomása alatt művészi becsvágya visszavonulásra kényszerült. A becsomagolt ecset azonban csak szünetelését és nem megszűnését jelenthette ebbeli hajlamainak, a művészi alkotóerőnek: a főtéri üzletben töltött idő csupán álcát rakott rá, hamu alatti parázsként az továbbra is égett benne, hogy azután kirobbanjon az agyag-poémákban.

Annak, hogy pályája az erkölcsi diadalok és anyagi boldogulás folyvást felfelé ívelő útja: kétségkívül kulcsa az is, hogy szerencsés harmóniaként egyesültek benne bizonyos ellentétes tulajdonságok. Egyfelől az álmok birodalmában élt, művész volt. De másfelől praktikus érzékkel, az apai üzletben töltött éveket kamatoztatva, szilárd és reális bázist vetett ezeknek az álmoknak. A főtéri bazártól végleg csak a hetvenes évek végén szabadul, amikor kerámiai tevékenységére már nagyon is ballasztként nehezedik.

ZSOLNAY—PÉCS. 1874—1876-ból származó legrégibb ónmázú edények

RIPPL-RÓNAI JÓZSEF által Gróf Andrássy Gyula részére festett service. 1897. ZSOLNAY—PÉCS

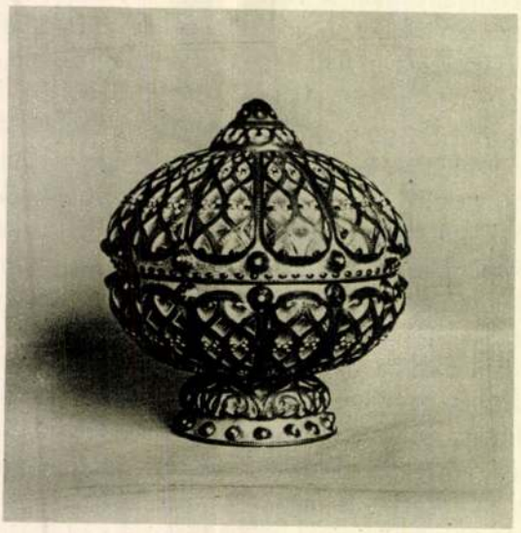

ZSOLNAY—PÉCS. Áttört és áttetsző
zománccal bevont porcellán-fayence. 1886

Addig azonban tartja, hogy a jövedelemmel, amit hoz, műhelyeit fejlessze, nagyobbítsa s hasonló célt szolgálnak másfajta, hosszabb-rövidebb ideig tartó mellékvállalatai (cementgyártás, erdőirtás és faértékesítés Mohács szigetén, spódiumgyár). Küzdelmeknek és nehézségeknek természetesen ő sem volt híjával. A hazai közönség például csak akkor hitte el, hogy a Zsolnay-vázák a legnemesebb külföldi termékekkel rivalizálnak, sőt bizonyos ponton (eozin) különbek: amikor a láncolatos külföldi sikerek a fülekbe ezt már valósággal beledobolták. Zsolnaynak azonban az ilyesmi éppúgy nem szeghette kedvét, mint ahogy sohasem jutott eszébe állami szubvencióért kérvényezni a minisztériumban. Az erős hitű és erős akaratú emberek módjára, csak önmagában kereste a támaszt, amit meg is tehetett, mert képességei, minden iránt való érdeklődése alkalmassá tették, hogy egyszemélyben lehessen gyárának tervező művésze és igazgatója, vegyésze és korongozója, festője és könyvelője.

Az szintén emberi és művészi portraitjához tartozó vonás, hogy amikor a különböző kitüntetések, érmek és díszoklevelek már halomra gyűltek fiókjában s egész munkáshadseregnek volt a gazdája, változatlanul így nevezte és írta alá magát: Zsolnay Vilmos fazekasmester. Nem iparművész, nem gyáros, nagyiparos, hanem fazekasmester. Ez nem a túlzott szerénység gesztusa volt tőle, amely póznak is tetszhet. Egyszerűen következetesség volt ahhoz a multhoz, amelyet világhírnévtől környékezve nemhogy tagadni lett volna oka, hanem épp ellenkezőleg, büszkélkedhetett vele. Összefügg puritán jellemével s világot vet arra a gondolkodásra, ahogyan Zsolnay gondolkodott hivatásáról: a legmagasabbrendű kerámiai szépségekhez is innen visz az út, az ősi fazekaskemence lángja mellől. A régi, nemes értelemben vett mesterember megtestesülése volt Zsolnay, azé a szellemé, amely egyforma szeretettel nyúlt kis és nagy dolgokhoz, amelynél a mesterség iránti respektusból fakad minden remeklő tudás. Vallotta a közösséget a népi sorban élő kézművesekkel, a gölöncsérekkel s a legraffináltabb finomságait varázsolta elő az agyagnak. Az archaikus korok céhmestereinek erényei éltek benne, s másrészt minden idegszálával korának fia volt, frissen és rugalmasan reagált arra, ami a haladást jelentette. Párhuzamosan a kényes ízlés számára kevés példányban készülő artisztikumok mellett, a legkülönbözőbb közszükségleti célok szolgálatába állítja műhelyeit: gyártott porcellánszigetelőket, műköveket, csöveket, konyhaedényt, burkolólemezeket, kályhafiókot s ezzel a tömegtermeléssel azt érte el, hogy annál nagyobb becsvággyal áldozhatott művészi céljainak. Oly szépségek és értékek mellett, amelyek a kéz munkája nyomán születnek, igénybevette a technikai haladás új vívmányait, a gőzgépet, a villanyerőt, a tökéletesített sajtolók, zúzóművek, nagykemencék apparátusát. A kerámia teljes billentyűsorán játszva, hogy miként gondolkodott arról a munkáról, amely életét szinte állandó mámorként töltötte be, erre néhány vallomásszerű sorát idézhetjük. A Zsolnay-névnek már erős csengése volt, amikor bátyjához intézett egyik levelében ezt írja: „Életemet csak a cselekvés és alkotás vágya tölti ki. Éjjel-nappal dolgozom és máris sokat értem el. Ha itt megállhatnék, boldog, gondtalan életet élhetnék, de így még sokat kell küzdenem, amíg elérem a célt."

*

Az anyag lelkét fürkészte, az anyag titkait ostromolta a pécsi mester kezdettől fogva. Az egyéni hangot, amelyet a kerámiába hozott, elsősorban ezen az úton érte el: nem a formákon, papíron tervezett díszítő feladatokon keresztül igyekezett újat alkotni, hanem magán az anyagon, annak problémáin és effektusain keresztül. A műhelykísérletek végtelen sorát jelentette ez a kutatómunka, amely azonban nem pusztán spekulációs számításon alapult, nem laboratóriumi receptszerkesztés indította el, hanem a művészi képzelőerő. Kerámiáinak csillogó fénye és színjátéka, mélytüzű lüszterei előbb a képzeletben jelentek meg s azután következett lépésről-lépésre, makacs és izgalmas experimentumokkal történő megvalósításuk.

Zsolnay a porcellán terén is elhelyezte riolit-porcellánjaival a maga névkártyáját, de állandó és szenvedélyes kísérleteinek célpontja a fayence, a majolika volt. A párisi világkiállításon tűnt fel első nagy és döntő eredményével: magas tűzben (1800 C hőfok)

ZSOLNAY—PÉCS. Eosin vázák1897 körül

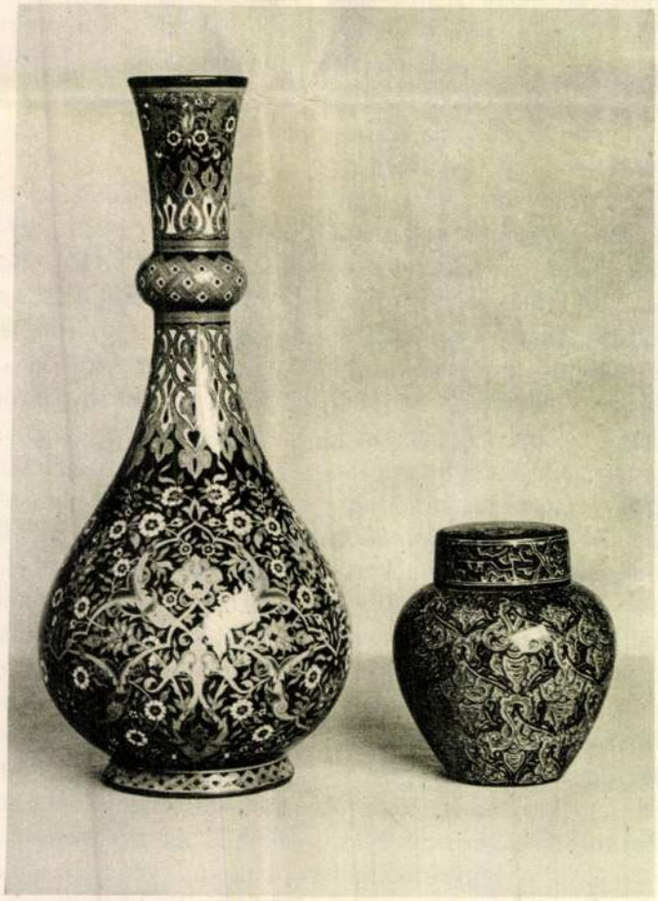

ZSOLNAY—PÉCS. Eosin 1900 körül

zománcozott s a gyengéd elefáncsontszín sajátos bájával rendelkező díszedényekkel. A szakkörök rejtélyként állottak szemben ezzel az új fayence-nemmel, a finom porcellánmázzal bevont, kissé áttetszőnek tűnő földpátanyag fortélyával, amelynek ólommáztól való mentességét a mester temperamentumos fia, Zsolnay Miklós a tamáskodó párisi urak előtt azzal bizonyította be, hogy egy remek példányt a szemük láttára földhöz csapott. Miután azt az eljárást, ahogyan ezek a díszedények készültek, nem lehetett beskatulyázni az eddigi fayence-technikák közé, új szót szerkesztettek a megjelölésére, elnevezték porcellán-fayence-nak. Másik felfedezése az építészeti célokat szolgáló kerámiában hozott sikert és vált felkapottá. Ez az idő behatásainak keménységével rendkívül ellenálló, színezésekre alkalmas kőanyag, a Zsolnay-féle pyrogranit. (Az építők közül, akik a pécsi majolikát és pyrogranitot beiktatták építményeik formanyelvébe, főleg Lechner Ödönt említjük, akinél e matériáknak stílusalkotó szerep jutott. Ezenkívül hosszú volna elsorolni azokat az építményeket Budapesten, a vidéken, Bécsben, Prágában, Karlsbadban, a romániai Jassyban, Constanzában, amelyeknek homlokzatán és belső díszítéseinél Zsolnay gyártmányait alkalmazták.)

Télbeborult fejjel, de fiatal szívvel Zsolnay Vilmos már közeljárt a hetvenedik évéhez, amikor kerámiai munkásságának ormára érve valóban osztatlan ámulatra késztette a világot. Ama fémfényű majolika rég keresett titkának meglelése, visszahozatala és továbbfejlesztése volt ez, amely a XVI. század első felében Pesaróban s még inkább Gubbióban virult, ahol Georgio Andreoli nevű mester remekelt vele. Zsolnay az ismeretlen bűvös recept rejtélyét Wartha Vincével, a tudós és művészlelkű professzorral egyetemben kutatta. Az Iparművészeti Múzeum egyik gubbiói gyártmányán végeztek vegyelemzéseket, fémoxid-redukciókat s ami másoknak nem sikerült, azt náluk siker koronázza: egy napon a hazai földből égetett agyagholmin előtűnik az, amit geniális szívóssággal kerestek, a híres „gubbiói lüszter". A görög hajnalpírról nevezve, eozin nevet kapott az eleinte rubinpiros színben tündöklő, fémfényű zománc. A meglelt titok birtokában, Zsolnay azután egyedül dolgozik tovább, fejleszti az új agyagművészeti technikát s az eredmény, hogy eozinjai díszítő skála és tartósság dolgában a gubbiói majolika fölé kerekednek. A színek árnyalatfinomságainak végtelen variációival pazar művészi hatásokat ér el, ezeregyéjszakai mesehangulatokat lopva edényeire.

A gyár múzeumában, válogatott példányok gazdag sorozatain kísérhető végig Zsolnay Vilmos agyagművészi fejlődése. Aki átvizsgálja ezt a nagyszabású mintagyüjteményt, forma és dekoráció szempontjából sokféle változatot, különbséget állapíthat meg. Viszont a sokféleségben könnyű észrevenni azt a tendenciát, amely uralkodó, azokat a vonásokat, amelyek a Zsolnay-kerámiákat úgy fűzik össze, mint egyetlen nagy familia tagjait. Ily vonás a dekorációnak az a pompája, amely Zsolnay vázáit, dísztálait, kulacsait úgy borítja el, mint valami dús folyondár, ilyen a színek felfokozott intenzivitása. Zsolnaynak azonban mindez még nem dönthette volna el különleges agyagművészi rangját, ha nem jár együtt a matériának azzal a megjelenésével, amire senki mással össze nem téveszthető módon ő kényszerítette az agyagot. Ezen fordul a Zsolnay-kerámiák tőrőlmetszettsége, egyszersmind magyarsága a modern európai agyagművészetben.

Fenn a domboldalon, ahonnan le lehet látni a műhelyablakokra, a gyár szomszédságában áll a Zsolnay-mauzoleum s benn a városban a szobor. Pécs városa szép példát mutatott, amikor sietve életrehívta ezt a szobrot, érezve a hálát, amellyel tartozik fiának, akinek híre-neve elválaszthatatlan a pécsi domboktól, aki a Mecsek alján megcsinálta a magyar Sèvres-t.

DÖMÖTÖR ISTVÁN

Zsolnay Vilmos virágcsendélet festménye az 1860-as években

ZSOLNAY—PÉCS. A magyaros füles kancsót Zsolnay Teréz tervezte,
a többit perzsa minták után Zsolnay Julia
1880-as évek. A második díszedény az 1878. évi párisi világkiállításon szerepelt

Zsolnay Vilmos, Keramikus MDK

Lékesfehérvárott „A századfordulós művészete"
c. kiállításon bemutatásra kerülnek
híres, ma is szép eozin rázási.

Rózsa Gyula: Jegyzetek kiállításokról 8

NÉPSZABADSÁG, bp. 1965. jún. 3.

8

10

MDK.

Zsolnay Vilmos

Eozin vázái a Századforduló művészete c. kiállitáson

Népszabadság 1965 juni.3.lap -

MDK

Zsolnay Vilmos

Szana Tamás: A Szt.István-tpl. királyképei. A Szegedi Képzőm.Egyesület őszi kiáll. tárgymutatója Szeged, 1900.

MDK

Zsolnay Vilmos

Uj Idők 1904. X. 41. sz. 355.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

szobra Pécsett, repr.

A Kor. 1907. 96.1.

MDK

Zsolnay Vilmos

a pécsi Zsolnay gyár alapitója

E. G. II. 635.l.

Zsolnay Vilmos Keramikus

Magyar Iparművészet, 1900

3. sz. 93 - 101. o.

Lyka Károly: Zsolnay Vilmos.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Lámpaernyő, üveg, eozinos. M.: 16 cm. Ltsz.: 51.5776.1.
Janus Pann. Múz. Pécs. LXXXVII. tábla. Fekete repr.

M.D.K.

Zsolna-y Vilmos, keramikus, festő

Üvegváza. Eozinos, szinkisérlet. M.: 20.5.cm.
Ltsz.: 51.5821.1. LXXXVI. tábla. Janus Pann. Múz. Pécs.
Fekete repr.

Mattyasovszky, Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek.
Kül.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958.-Pécs. 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos keramikus, festő

Illatszeres üveg. Eozin festésü. M.: 12 cm. xxxxxxx
Ltsz.: 51.5816.1. Janus Pann. Múz. Écs. LXXXV. tábla.
Fekete repr.

Mattyasovszky, Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek.
201.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958.-Écs. 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Virágcsendélet. Olaj, ~~vászon~~ fára festett. 69.5+47.5 cm. Fekete repr. LXV. tábla. M. Zsolnay Margit Tul.

Parkadinó, Bára Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197.o.

A Janus Pannonius Múz Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Gyümölcscsendélet".c képe. Olaj, vászon: 130+106.5 cm.
Fekete repr. LXVI. tábla. M. Zsolnay Margit tul.

Barkadiné, Nárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197.o.

A Janus Pannonius Múz Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Folyóparti Nyirfák" c. képe. Olaj, vászon. 31+37 cm. Feket
te repr. LXVII. tábla. Ivánka Andrásné tul.

Barkadiné, Bárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197. o.

A Janus Pannonius Múz Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Örögi rét a Makár heggyel"c.képe.Olaj,vászon.44+53 cm.Fekete Repr.LXVIII.tábla.M.Zsolnay Margit.tul.

Barkadiné, Bárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Erdőrészlet" c. képe. Olaj, vászon. 34.5+32 cm. Fekete rep
repr. LXIX. tábla. Ivánka Andrásné tul.

Sarkadiné, Hárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197. o.

A Janus Pannonius Múz Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő
cccccc--

"Alpesi Táj"c.képe.Olaj,vászon.48.5+54 cm.Fekete repr
LXX.tábla.M.Zsolnay Tamás tul.

Barkadiné,Mária: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Havas táj"c.képe.Olaj,vászon.31+35 cm.Fekete repr.
LXXI. tábla. M.Zsolnay Margit tul.

Garkadiné,Hárs Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

"Csendélet rákkal"c.képe.Olaj,vászon.45+58 cm.Fekete repr.LXXII.tábla.Ismeretlen helyen

Sarkadiné,Hárs Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.1-6cs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Dinnyék" c. képe. Olaj, vászon. 55+75.5 cm. Fekete repr. LXXIII. tábla. Ismeretlen helyen

Sarkadiné, Hárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197. o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

"A művész nagyanyja"c.képe.Olaj,vászon.44+38 cm.
Fekete repr.LXXIV.tábla.M.Zsolnay Tibor tul.

Sarkadiné,Hárs Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

A vak Hansel"c.képe.Olaj,vászon.63.5+48 cm.Fekete repr.LXXV.tábla. M.Zsolnay Margit tul.

Markadiné,Mars Éva: Zsolnay Vilmos,a [illegible].197.o.

..Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.-6os,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Virsliárús" c. képe. Olaj, vászon. 69.5+47.5 cm. Fekete repr. LXXVI. tábla. M. Zsolnay Margit. tul.

Barkadiné, Múrs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197. o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Tanúlmányfej/A ferences quardian/"c.képe.Olaj,vászon.59+46 cm.Fekete repr.LXXVII.tábla.M.Zsolnay Margit tul.

Markadiné,Mára Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnai Vilmos, keramikus, festő

Tanúlmányfej" c. képe. Olaj, vászon. 58.5+45 cm. Fekete
repr. LXXVIII. tábla. M. Zsolnay Margit tul.

Barkadiné, Mára Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197. o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

"Weidinger Imre vak fagotművész" c. képe. Olaj, vászon. 49+45 cm. Fekete repr. LXXIX. tábla. M. Zsolnay Margit tul.

Sarkadiné, Hárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197. o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Amtman Prosper fuvolamüvész"c.képe.Olaj,vaszon,
42.5+24 cm.LXXX.tábla.Fekete repr.M.Zsolnay Margit tul

Markadiné,Nagy Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Csak vasárnapjain dolgozhatott. Tizenhat-tizennyolc képéről tudunk. A müv. tört szempontjából és keramikus sokoldalusságából is jelentősek. 198.o.

Barkadiné, Hárs Éva: Zsolnay Vilmos, a Festő. 197.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Weber Xavér Ferenc,festő

Pécsről indúlt ki.München-ben tanúlt és az ottani akad
démia tanára lett.Zsolnay Vilmossal való kapcsolata
nem szünt meg. 197.o.

Barkadiné,Hárs Éva: Zsolnay Vilmos,a Festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Weber Xavér Ferenc, aki Pécsről indult, jó barátja volt
De ez Weber müncheni útja előtt volt. Nem tanúlhatott
tőle. 197.o.

Markadiné, Mars Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Első képeit gyermekkorában készitette. Valószinüleg apja házában járt vándorfestőtől kapott kedvet a festéshez. 197.o.

Markadinó, Kárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Legelső munkái közé tartozik Amtman Prosperről a pécsi zenetaletumról készitett kiváló jellemábrázolású és kifejező portréja. LXXX. tábla. 198.o.

Barkadiné, Bárd Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958, Évf. 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Legelső munkái közé tartozik Weidinger Imréről,a pécsi zenetalentumról készitett kiváló jellemábrázolású és kifejező portréja. LXXIX.tábla. 198.o.

Barkadiné, Mária: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958,-6os,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Első munkái közé tartozik fiatalkori önarcképe is.Ezt a család kétségbe vonta,de nincs adat,hogy más festette volna.Mattyasovszky Zsolnay Margit tul. 198.o.

Barkadiné,Mára Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958,Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Balay Györgyné, Knapp Erzsébet, a művész nagyanyjának képén az arc határozott vonásai, a csipkeszerü ruhadarabok festüien megoldott részletek. LXXIV. tábla. 198.o.

Barkadiné, Bárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958, Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Kitünő emberábrázolás,a realizmus erejével ható portréábrázolás a "Virsliárús",fején cilinder,vállán cifraszür és pipázik.LXXVI.tábla. 198.o.

Sarkadiné,Hárs Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958,Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Kitünő emberábrázolás, a realizmus erejével ható portréábrázolás, az életből vett alak a "Vak Hansel" c. képe az elmaradhatatlan ovoájával. LXXV. tábla. 198.o.

Sarkadiné, Háre Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197.o.

Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Kitünő emberábrázolás,a realizmus erejével ható portréábrázolás a "Ferences guardian"c.képe.LXXVIII. tábla.198.o.

Barkadinó,Máro Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.-6os,1959

M.D.K.

Zsolnay
~~Zsolnay~~ Vilmos, keramikus, festő

Kitünő emberábrázolás, a realizmus erejével ható portréábrázolás a "Hosszú, fekete szakállú, nagyhajú férfi" képe. Ezt rippl-Rónai meg akarta szerezni. LXXVII. tábla. 198. o.

Sarkadiné, Hárs Éva: Zsolnay Vilmos, a festő. 197. o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Kiemelkedő tájképe a hazai vidéket megörökitő"Folyóparti nyirfák"c.képe.Formai megoldása,oldott festőisége kiváló.LXVII.tábla.198.o.

Barkadiné,Mária éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.-ócs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Az"Ürögi rét a Makárheggyel"c.képe jellegztes pécsi részlet.Ma is kedvelt témája a festőknek.LXVIII. tábla.198.o.

Barkadiné,Kárp Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.-60as,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Alpesi táj"c.romantikus alpesi vidéket ábrázoló kép
pén szignatúra:846 Juni am 20.LXX.tábla.198.o.

Barkadiné,Hárs Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.-6os,1959

M.D .K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

A fára festett "Virágcsendélet" c.képe kiváló festői készségről tanúskodik. LXV.tábla.198.o.

Barkadinó,Márta Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.-ócs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

"Gyümölcscsendélet"c.képe épp oly kiváló,mint a "Virágcsendélet"c.képe,de talán valamivel keményebb. Ez volt utolsó festménye. ~~xxxx~~ LXVI.tábla. 198.o.

Sarkadiné,Hárs Éva: Zsolnay Vilmos,a festő.197.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Kulacs. Üveg eozin festésse. M.: 28.5 cm. ~~Ltsz.: 51.5829.1~~
Ltsz.: 51.5829.1. Janus Pann. Múz. Pécs. LXXXII. tábla.
Fekete-repr.

Mattyasovszky Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek. 201.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. Pécs, 1959

M.D.K.

Zsolnya Vilmos,keramikus,festő

Talpas pohár.Üveg eozin festéssel.M.:21 cm.Ltsz.:
51.5788. Janus Pann.Múz.Pécs.LXXXL.tábla.Fekete repr

Mattyasovszky Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek.
201.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve. 958.pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Az eozin korai idejében egy üvegbőgrét különböző szinü eozincsikokkal befestett és kiégetett.Nélkülözik a fémfényü csillogást,egyes szinek megváltoznak,de apir ros tüzesen ragyog.De az egyes szinek egyenletesek.
201.o.

Mattyasovszky,Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek.
201.o.

A Janus Pannonius Muz.Évkönyve.1958.-60s.1959.

Mattyasovszky, Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek.
201.o.

A Janus Pannonius Mdz.Evkönyve.1958.-6cs.1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos,keramikus,festő

Szögletes üvegváza.Eozin festésü.M.:12 cm.
Ltsz.:51.5815.1.Janus Pann.Múz.Pécs.Fekete repr.
LXXXIV.tábla.

Mattyasovszky Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek.
201.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve.1958.Pécs,1959

M.D.K.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

Üvegváza virágmintával. Eozin festéssel. M.: 26.cm
Ltsz.: 51.5772.1. Janus Pann. Múz. Pécs. Fekete repr.
LXIII. tábla.

Mattyasovszky Zsolnay Margit: A Zsolnay eozin üvegek.
201.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve. 1958. pécs, 1959

MDK

Zsolnay Vilmos

szobra Pécsett Horvay Jánostól. A mellékalakok Abt Sándortól

SzőPécs. 28.1.

Zsolnay Vilmos, Keramikus

Iparművészet 1895-ben. 106.

Zsolnay Vilmos

MDK

Zsolnay pécsi gyárában készült majolika főoltár, Steindl I. tervezte, Szácsi A. mintázta

Pálinkásbelvtempl. 4o6 l.

3

Zsolnay Vilmos

pécsi gyárában készült majolika fóltár, melyet Steindl Imre terveret, s melynek szobrait Szécsi Antal mutárta, Budapest, 1945 iki ostroma alkalmával tönkrement.

Pálinkásbelvtempl.

406. l.

K

750.

nézoc. Feje elől kopasz; ~~[illegible]~~ rövid haja,
~~[illegible]~~ galambősz, szemöldöke öszbevegyült s sze-
[illegible]hajtott, kettős csokorra kötött szürke nyakken-
[illegible]kete.

[illegible]zonra, méretei 70.8 : 57.8 Gm.
[illegible]iki ereklyemuszeumból. 107/95. № 143.

107/95 : 143

M.D.K.

Zsolnay Vilmos ?

Sziklás vizparti jelenet festői megfogalmazásban. Zsolnay kézjeggyel a fenekén, de kétséges, hogy az ő műve.
Kerámiakép, 1880-85. II/a tábla. Fekete repr.

Hárs Éva: Festőművészek a Zsolnay kerámigyárban 296.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, 1965, Pécs, 1966

M.D.K.

Zsolnay Vilmos

A II/b táblán szereplő kép jelzése a tál fenekén. "Die Gräber der Kalifen bei Kairo 1885". Az ő keze irása. 4.kép.297.o. Fekete repr.

Hárs Éva: Festőművészek a Zsolnay kerámiagyárban. 297.o.

A Janus Pannonius Máz. Évkönyve, 1965. Pécs, 1966

R.S.V.P.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos

Színes kép mázakkal készült kép. A kairói kalifa sirok. 1885. II/a tábla. Szöveg: 296.o. Hátán felirat: "Die Gräber der Kalifen bei Kairo 1885."
Fekete repr.

Hárs Éva: Festőművészek a Zsolnay kerámiagyárban. 296.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve, 1965. Pécs, 1966

B. d. A.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos

Kerámiakép.1892-ből.Hátoldalán leánya,Teréz felirata:"Von unserem lieben Vater Wilhelm Zsolnay gemalt Probe.1892." I/a tábla. Szöveg295.o. Fekete repr.

Hárs Éva:Festőművészek a Zsolnay kerámiagyárban. 295.o.

A Janus Pannonius Máz.Évkönyve,1965.Pécs,1966

M.D.K.

Zsolnay Vilmos ?

Sziklás vizparti táj egy kerámiaképen.1880-85. Fenekén Zsolnay kézjegye."Zsolnay W Burgruine gem.von E.Weingarten 1886. N II." Fekete repr. 5.kép. 297.o.

Hárs Éva:Festőművészek a Zsolnay kerámiagyárban. 297.o.

A Janus Pannonius Múz.Évkönyve,1965.Pécs,1966

M.D.K.

Szolnay Vilmos

Fiziklás vizparti táj egy keramiaképen. 1880-85.
Jenekén Szolnay kézjegye. "Szolnay v Burgruine
gem. von K. Weingarten 1886. N II." Fekete repr.
5. kép. 297.o.

Nagy Sva-Fontosmuvészek a Szolnay keramiagyárban.
297.o.

A Janus Pannonius Mez. Évkönyve, 1960. Pécs, 1966

M.D.K.

Zsolnay Vilmos ?

Egy a gizehi piramist ábrázoló terrakotta lap hátoldalán Pécs,1890 jelzet között az ötttornyú te templom razja. Alatta: Zsolnay.W. Lehet,hogy csak a védjegy szignatúrája a név. 297.o. 6.kép. Fekete repr.

Héra Éva:Festőművészek a Zsolnai kerámiagyárban. 297.o.

A Janus Pannonius Múz. Évkönyve,1965.Pécs,1966

M.D.K.

Zsolnai Vilmos

Kerámiakép, próba. 1892. Hátoldalán saját jelzése: "May 892." Zs. Versuchstück der neuen Technik." I/b tábla. Szöveg: 295.o.

Hárs Éva: Festőművészek a Zsolnay kerámiagyárban. 295.o.

A Janus Pannonius Máz. Évkönyve, 1965. Pécs, 1966

Zsolnay Vilmos

1865. ben állott a Lukafáról Pécsre átkerült családi üzem élere. Ő alakitott a ki a Zsolnay-gyárat.

Bp. Szarvas vénéti dúzeum: Magyarországi fajcsum és kemégcserép művészet. Kiállítás. 1965. Bev. Katona Imre, Kiss Ács

16.o.

Zsolnay Vilmos, [iparművész kerámikus]

MDK

A pécsi kerámia ipar egyik megteremtője. (100 esztendős a Pécsi Porcelángyár.)

Medveczky László: Zsolnay Vilmos utódai
Közöt 11

Népszabadság, Bp. 1968. júl. 27.

Zsolnay Vilmos, [igazgatóvén]

MDK

Szár esztendeje jegyezte be az alapító Zsolnay Vilmos a gyárak jegyzékébe a Pécsi Porcelángyárat.

— : Hír

8

Bp. 1963. júl. 3.

MDK

Zsolnay Vilmos

A Zsolnay kerámia. Janus Pannonius Muz.Pécs 1966.

Magyar Hirdető
SAJTÓFIGYELŐ
Budapest V., Petőfi Sándor u. 17.
Telefon: 188-296, 188-307

VAS NÉPE

Zsolnay
Vilmos

Napló

ÉVFORDULÓ NAPTÁR

1024

140 éve, 1828 március 23-án született Zsolnay Vilmos kerámikus, a művészi ipar nagynevű magyar úttörője. Bécsben szerzett mérnöki diplomája. Atyja által, közvetlenül a szabadságharc után létesített szerény pécsi kőedénymühely helyén 1868-ban nagyobb üzemet építtetett és azt világhírű, művészi termékek előállító kerámiagyárrá fejlesztette. Találmányát, a ragyogó színekben pompázó fagyálló pirogránitot, díszítőelemként sűrűn alkalmazták a kor nagy magyar építészei. Két nagy vegyész, Wartha Vince és Petrik Lajos közreműködésével sikerült a három és fél évszázada feledésbe merült, csodálatos szépségű fémesfényekben színjátszó máztechnikát, az eozint újra feltalálniuk, s ezzel a Zsolnay-kerámiák híre világviszonylatban is az élvonalba került.

Kőszegen, Ra-
kóczi u. 124. szám alatt levő ötszobás családi ház megosztva is eladó. Érdeklődni lehet a fenti címen, lehetőleg a délutáni órákban.

(1706)

Vas megye — Püspökmolnári községben, Dózsa Gy. út 29. alatti, azonnal beköltözhető kétszobás családi ház sürgősen eladó. Érdeklődni a szomszédoknál.

(1720)

Révfülöpön 150 négyszögöl háromévés szőlő víkend-

Adás-véte

Biztos hat
„DROHOKA" ny
szemtapasz 3.60-é
Kapható, Horv
drogériában, Szc
Lajos utca.

Rózsatőújdons
gok: Kardvirá
hagymák, díszn
vények. Kérje
gyenes árjegyzé
met. Koller K
rály dísznövén
kertészete, Buc
pest, III. Pf:

(10

Pianinó áron. a
eladó. Érdeklő

Zsolnay Vilmos

M.D.V.

1848-ban az ~~[illegible]~~ oroszlói
híd védelmére rendeltek
ki mint nemzetőrt.

Vörös Márton dr gyűjteményéből: Zsolnay Vilmos Ó'Hallon,
Dunaújtuli Napló, 1956. jul. nis 17 – 3 lap.

Ischnay Vilmos

M.D.K

Pyrogranit anyagból (az általa feltalált) készítette a Ischnay mauzoleumot.

Dr. Harcos Ottó: 6000 évés Pécs

Dunaintelé Napló, 1957-ápr 7-5 lap

Ivsolnay Vilmos

Haláláig Zirisleterett, 1885-ben feltalálta a cserépalapra alkalmazott olajfestés technikáját, amellyel nagyméretű festményeket festett, 1891-ben a építészeti dísítményekre kiválóan alkalmas plutonilot, 1893-ban a plutonit tőréletes váltoratát, a fapnak is ellenálló pirogránilot, mellyel több hazai és külföldi középületet is díszített. (Bp. Iparm. Múzeum, vakok Intézete stb)

P. Breslyánszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp. 1966,

106 l.

Isohnay Vilmos

1900. márc. 23-án halt meg.
Halála után a pázot fia,
Miklós vezette tovább.

P. Breslyánszky Ilona,
Ismad meg a Vámiát. Bp. 1966,
106 l.

Isolnay Vilmos

1874-től kezdve a porcelánszárlást is bevezette gyárába, de csak kis mennyiségben szárlott p. kénleletet, amelyet a 80-as években fölef Japán hatás alatt álló mintákkal (Imari) díszített.

P. Breslyánszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp.
1966, – 213 l.

Zsolnay Vilmos

1863-ban társa lett öccsének, Ignácnak a Zsolnai gyár vezetésében. Átvette a műhely vezetését és különféle agyag- és mázmintákkal kísérletezve, törhetetlen akarattal az ország első művészi kerámiát gyártó üzemévé fejlesztette.

P. Brestyánszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp. 1966, 105 l.

Zsolnay Vilmos

1892-ben az eozinos edényes gyártását továbbfejlesztette. 1892-ben az eozint maratok apró díszítéssel látta el, 1894-ben 1894-ben megjelent a sárgás és zöld eozin színárnyalat. 1895-től az eozint általában díszítik. 1897-ben találja fel a két márványosott eozinmázat, 1900-ben a tér lapradorkövet utánzó mázat, eozin legszebb változatát.

P. Breslyánszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp. 966,

106 l.

Isolnay Vilmos

Az áttört, áttelsző mázas edényes technikáját továbbfejlenti, a szabályos áttörések helyett szabálytalanokat alkalmaz. 1889-ben uj technikája az elefántcsont/arogás a emlékezhető, bizánci módu domborműves díszítés volt.

P. Brestyánszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp. 1966,
106 l.

Isolnay Vilmos

A 80-as évektől kezdve a folyadott, redukciós tűzben égetett mázakkal kísérleteztett Wartha Vince műegyetemi tanárral. — — —

— Warthától átvette az eozinkénítés lit-kát, azt tovább fejlesztette, váltakozó minhatásban alkalmazta.

P. Brestyánszky Ilona,
Ismerd meg a kerámiát, Bp. 1966,

106 l.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos

A kiállításon láthatjuk Zsolnay Vilmos sajátkezűleg készített mázolatti festésű váráit.

Sarkadiné Hárs Eva. Nekányszó a Zsolnay keramina kiállítással
Dunantúli Napló, 1956. jan. 29-3 lap.

A PÉCSI KÉPZŐMŰVÉSZEK

A mult évben megalakult Pécsett a »Pécsi Képzőművészek és Műbarátok Társasága« Török Lajos pécsi államrendőrségi főkapitány elnöklete alatt. A céltudatosan működő művésztársaság áprilisban harmadszor állott ki képeivel egy anyagban gazdag, értékben nivós szép kiállítás keretében. A társaság vezetősége és tagjai meg akarják szólaltatni a baranyai művészeken keresztül a speciálisan baranyai értékeket. A cél lassan a megvalósulás felé közeledik. Tudják már országszerte, hogy van baranyai és pécsi művészet. Budapesten a Nemzeti Szalonban január elején bemutatott kiállításuk nagy sikert hozott a pécsi művészeknek. Baranya és Pécs közönsége megértette ennek a kultúrtársaságnak a feladatát s a legnagyobb szeretettel támogatja.

ÚJ MŰVÉSZETI ÁRVERÉS A POSTATAKARÉKPÉNZTÁRNÁL

Június 11—23-ig szezont zár a Magyar Királyi Árverési Csarnok is. Mozgalmas és érdekes, sok tekintetben tanulságos aukciós anyaggal zárja le mostani évét is, mely üzleti és erkölcsi eredményeiben egyaránt sikeresnek mondható. Bár csak elrendezetlen mivoltában tekinthettük át anyagát, így is alkalmunk volt látni, hogy a vezetőség nagy buzgalma általában jó anyagot, a gyüjtők érdeklődésére is méltó tárgyakat szedett össze. A képek sorában ezuttal kevés a külföldi, de annál több a magyar mester. Sorra vonulnak fel a mult századi festészet legkiválóbb nevei, amelyek közül feljegyeztük *Bihary*, *Brodszky* (két nagy tájképpel), *Kimnach*, *Markó* Ferenc, *Szemlér*, *Mednyánszky*, *Vastag* neveit, míg az újabbak közül kitünő darabokkal szerepel *Rudnay*. A klasszikus festészet több jeles alkotása közt *Seghers* csendélete emelkedik ki. Kvalitásban nagy emelkedést mutat a régibb aukciókhoz képest a bútoranyag. Sok jó barok használati darab közt egy-két valóban nagy műbeccsel bíró renaissance-darab tünt fel Ugyanezt mondhatjuk az ezüstökre is, melyek közt gyüjtőink kedvvel fognak válogatni. A szőnyegek kiválogatásában is a praktikus és művészi szempontok érvényesülnek. »Békebeli« minőségekkel találkozunk ezek sorában is, mint ahogy a vagyonmentő egész tendenciája az, hogy az ötletszerű vásárlók megcsappanásával inkább egy megbízható ízlésű törzsközönség igényeihez igazodjék.

MOZART-OPERA PORCELLÁN FIGURÁKKAL.

Nemrégiben szó volt róla a Műgyüjtő hasábjain (1928 : 125 l.), hogy altonai műbarátok Mozart-dalok kiséretében porcellánfigurákat vonultattak a színpadra emberi nagyságban. Ezzel kapcsolatosan most *Ybl* Ervin dr., az ismert műtörténeti író arra figyelmeztet bennünket, hogy ennek az ötletnek a bölcsője a budapesti Operaházban ringott. Még a háború előtt játszották itt — írja Ybl dr. — Mozart bájos balettjét az »Ámor játékai«-t és ebben történt először, hogy Bánffy Miklós gróf, az akkori intendáns és Hevesi Sándor igazgató, akitől a szöveg is származott, a nagy zeneszerző muzsikáját rokokó porcellán-figurákkal házasították össze. A színpad egy vitrint ábrázolt, melyben Mozart muzsikájára megelevenedtek a meisseni figurák. Örömmel nyugtázzuk itt tehát, hogy ennek a stílusos ötletnek két finomízlésű magyar volt a megteremtője.

A Huldschinsky-aukció katalógusa, hatalmas folio-alakú rendkívül díszes könyv, a Műgyüjtő olvasóinak megtekintésül rendelkezésre áll lapunk kiadóhivatalában.

KITÜNTETETT IPAROS

Csöndben, szerényen, de művészek s műbarátok százaitól méltányolva dolgozik négy évtizede Handelsmann Arnold. Finomízlésű, modern üvegek s porcellánok megválogatása mellett, szép keretek készítésével szolgálja a magyar otthonok művészibbé tételét. Ezt a tisztes ipari és kereskedelmi munkát a cég negyvenéves jubileuma alkalmából azzal honorálta most az Országos Iparegyesület, hogy Handelsmann Arnoldnak adományozta ezidei ezüstérmét. Bizonyára sokak szerencsekívánata párosul a szép elismeréssel.

PÉCSI MÚZEUMOK

A Zsolnay-centennárium alkalmából az egész ország figyelme ráterelődött a nagy dunántúli egyetemi városra, mely régi török s keresztény emlékeivel, jelentős iparművészeti multjával műkincsekben is fontos pontja az ilyenekben nagyon megfogyatkozott csonka országnak. A most felavatott Zsolnay-múzeumban kizárólag e nagy fazekasmester remek kerámiai munkáit foglalták össze az utódok, képet adva a nagy fazekasmester Wartha Vincével folytatott kísérleteiről s a régi Zsolnay-vázák színbeli s formai gazdagságáról. Ezenkívül még egy múzeummal dicsekedhetik Pécs városa. Ez az úgynevezett Pécs-baranyamegyei múzeum, melyet épen mostanában, huszonhét évvel alapítása után megteremtőjéről neveztek el Majorossy-múzeumnak, a néhai pécsi polgármester nevéről. Ottani lelkes múzeumbarátok, számszerint háromszázhatvanöten karolták fel s tartják benne ébren a kultúrát. Huszonhétezer darabból álló régiségtára, közel tizennégyezer darabból álló néprajzi tára s harmincezer kötetes könyvtára imponáló gazdagságot jelentenek a magyar vidéki életben. Tavaly nyáron, mikor az orvosok és természetvizsgálók gyűléseztek Pécsett, külön kis patikakiállítást rendeztek régi anyagukból, azonkívül felolvasóüléseket tartanak s képvásárlásokkal szolgálják a művészet ügyét. Az egyesület folyóirata tíz évi szünetelés után újra megjelent, dr. Fejér György szerkesztésében egy békésebb kultúrélet hajnalhasadását köszöntve.

GLÜCK FRIGYES HETVENÉVES

A magyar gyüjtők nesztora, minden művészeti törekvés és nagy emberi gondolat lelkes támogatója csendben, de a szeretet figyelmességétől elhalmozva, ünnepelte meg hetvenedik születése napját. Teljes testi és lelki frisseségben, a fáradhatatlan emberek kedves mosolyával fogadta tisztelőinek s barátainak gratulációját. Ezek közt elsősorban az Idegenforgalmi Szövetség küldöttsége kereste fel a magyarországi propaganda egyik legbuzgóbb támaszát s *Némethy* Károly meghatott szavai kíséretében nyujtotta át neki azt a művészi bronz-plakettet, melyet Csillag István szobrászművész készített róla. A magyar művészeti gyüjtők összessége a legjobb kívánságokkal gondol a nagy magyar műbarátra, akinek példás szelleme és tevékeny élete ezen a jelentős állomásán is belevilágít a nagy magyar éjszakába.

MAGYAR SZOBA

Az Iparművészeti múzeum vezetősége egy modern magyar szoba berendezésének terveivel foglalkozik. A kultuszminiszter tudvalevőleg tízezer pengőt utalt ki az Iparművészeti Múzeumnak abból a célból, hogy azon tetszése szerint vásároljon mai magyar iparművészek munkáiból. A múzeum főigazgatója legcélszerűbb megoldásnak azt találta, hogyha egy modern magyar szoba berendezésével interieurszerű keretet ad a megvásárolandó tárgyaknak. Mint halljuk, ezirányban már megbízást is adtak Kozma Lajos iparművésznek, Gádor István keramikusnak s azonkívül néhány iparművészeti műhelynek, művészi tárgyak készítésére, amelyek együttesen méltó módon fogják a mai magyar tervező-szellemet képviselni.

A Műgyüjtő 1928. 6-7 sz.

Zsolnay Vilmos

Zs. 2. *Vilmos* (1828—1900). a pécsi Zsolnay-gyár alapítója, a legnagyobb magyar fazekasmester. Egyik felfedezése a pyrogranit, mely építészeti díszekül szolgál. Wartha Vincével együtt 1892 táján készítenek először eozinmázú edényeket. Ezek révén a gyár világhírre tett szert.

E-G II.635 l

Abacourt Károly:

Mellig, szem közt nézo
körüli szakála vörösbarna, sz
prémes mentéjé zsinóros. S

Olajfestés, vászon
Az 1848-diki er

Z s o l n a y /Vilmos?/ keramikus

M Ű V É S Z E T
I.évf. 1902.
354.
" A turini nemzetközi kiallitason"

Zsolnay (Miklós?) Vilmos

Kereskedő

Revue de Hongrie

1911. IV. a. VII. F. 228–229. l.

Művészotthon kiállítása.

Zsolnay Vilmos forekasmester

Budapesti Szemle, 1891.

LXVII. 105.-133. l. Telkes Simon:

Agyagipari tárlatunk.

Zsolnay.

Manapság, amikor a Wilde Oszkárok olyan szenvedélyesen állítgatják feje tetejére az örök érvényűnek tartott igazságokat — a legtisztesebb korú közmondások és szállóigék is hitelöket (vagy ami még szörnyűbb: divatjokat) kezdik veszteni. Avagy nem volna-e nagy igazságtalanság azokra a panaszos szókra fakadnunk, amiket olyan rendületlen hittel szokás idézni úton-útfélen, hogy: senki sem próféta a maga hazájában. Zsolnay Vilmos példája nem elsőnek cáfol reá erre a közkeletű szólamra. A legnagyobb magyar műiparos, akinek ércszobra ott áll immár szülőföldjén, a Dunántul legszebb városában, hírét, nevét idehaza szerezte. Az ő alkotásainak utolérhetetlen művésziességét, azt a lehelletszerű finomságot, azokat a szivárványból lelopott gyönyörű meleg színeket, Magyarországon is megértették és teljes mértékben méltányolták. Országos neve volt már, amikor az 1878.-i párisi kiállítás őt felfedezte s hírét világszerte elterjesztette.

*

A napjainkban forrongó modern eszméknek soksok ellensége van a maradiak táborában. A hagyományokért, hadi erényekért, a társadalmi osztályokat és felekezeteket (!) egymástól elválasztó éles korlátokért s más ilyes koros és korhadt ideákért és intézményekért hevülők millióival nehéz harcot folytat egy kicsiny, de egyre erősbödő lelkesült sereg, amely a természettudományos világfelfogás hivévé szegődött. Annak a világfelfogásnak, amely szakítva a tegnap ezer meg ezer előítéletével, az egyéni érték súlyához képest kívánja megszabni kinek-kinek helyét a társadalomban.

Ennek a fiatal, egészséges korszellemnek a térfoglalásában örvendetes lépést jelent az a felemelő ünnep, ami a napokban folyt le Pécs városában. Egy olyan embernek emeltek itt szobrot, aki nem foglalkozott sem kardforgatással, sem politikával, aki nem harcolt a tollnak fegyverével s tudtunkkal még csak oklevele sem volt a művészetből. (Mert azt a hatalmas gyűjteményt, amely egy-egy példányát foglalja magában az összes Zsolnay-féle világhírű agyagipari gyártmányoknak — ezt a csodaszép múzeumot csak nem fogadhatjuk el diplomának!?) Egy olyan férfiúnak az emlékszobrát leplezték le országos ünnep keretében, aki hihetetlen munkásságával, kiváló tehetségével, rendkívül finomult ízlésével a legtisztább művészet színvonaláig tudott fejleszteni egy mesterséget.

Szülővárosa hálás tisztelettel örökítette meg Zsolnay Vilmos nemes alakját.

Egyszerűségében megható ez a szobor. Munkászubbonyában állítja elénk a munka emberét. Horvay János, a szobor alkotója, igazi művészettel oldotta meg feladatát. Hatásos összhangzásban van az emlékművel a gyönyörű talapzat, amelyet Schulek Frigyes tervezett.

*

A szakirodalom feladata Zsolnay világraszóló sikereinek az ismertetése és méltatása. Mi csak reá kívántunk mutatni a jelentőségére annak a példának, amiben Pécs városa íme megelőzött: hogy az igazi érdemek méltánylásában nem szabad elavult tekin-

Zsolnay szobra Pécsett.

tetek szerint különbséget tenni aközött, hogy milyen utakon át szerezte azokat valaki. Ha van különbség: Zsolnay külön érdeme, hogy töretlen úton küzdötte ki a dicsőséget magának és hazájának.

H. Gy.

Az élet e köznapi tragikuma egyszerre kiváltotta e két ember igaz lelkületét. A férfi izzadt arcát az asszony felé fordította, ajka szélén mély, gúnyos, csaknem megvető ránc képződik és hangja élesen, sértően vágódott az asszony szívébe.

— Isten verése? Mi haszna e vén züllött korhelyből az emberiségnek? Egyébként menjen, hívjon valakit, legalább meglátnak együtt. Még öt percig bírom talán.

A vén ember most hátravetette magát, dereka kétrét görbült, de az ág oly alacsony volt, hogy a kötél feszülése csak fizikai kínokat okozott. Ez, mint annyiszor történni szokott, kegyetlenebb volt a haláltól való irtózásnál. A kötél a sok hánykolódásban felhorzsolta nyakát és bevérezte a kezét is. A vér látása kijózanította. Most már ő kapkodott az ág után, de előre látható volt, hogy gyenge karjával nem képes magát fentartani. Az asszony szelíd nyugalommal érintette meg a férfi vállát.

Nem Tamás — nem hívok senkit — most már ez a szegény ember is menekülni akar, nyugodtabban viseli magát. Én tartom addig, míg maga levágja a kötelet.

Nem kerülte el figyelmét az az önkéntelen pillantás, melyet lovagja kifogástalanul kivasalt nadrágjára vetett. Sírni szeretett volna, de mosolygott, miközben megragadta a sovány, csontos lábakat.

— Siessen kérem. A törzs ferde és maga híres atléta volt.

Az atléta megemberelte magát és óvatosan felkúszott a fára. Hamarosan elérte az ágat és míg lehajolt a kötélhez, tekintete találkozott az asszony felfelé néző szemével. És most ő látott benne mérhetetlen mélységet, ebben a kékes, tiszta, bájos fényű tükörben, valamit, amit sohasem keresett asszonyban és amit sohasem érthetett meg. Valami jóságát és szomorú fenséges nemességét a szívnek, mely kívül van, felette van a test szépségének, azt a titokzatos talányt, melynek megfejtése csak hű, derék és igaz férfiaknak adatott. Es míg a vastag kötél kibogozásával vesződött, elnézte azt a halálosan verejtékező, dúlt,ráncos arcot, az összecsapzott hajat, a vérző nyakszirtet és valahogyan ő is nyomorúságosnak, üresnek találta az életet.

A kötél kibomlott, a test lecsúszott az asszony erős karja közt és ájultan vágódott hanyatt a földön. Az asszony letérdelt mellé és kis acéltáskájából illatszeres üveget véve ki, dörzsölgette a hideg homlokot. A férfi leszállt a fáról és pár percig szótlanul állt meg az asszony mellett. Pompás termete most még jobban érvényesült, összegyűrődött szoknyája alól kilátszott apró, barna cipője és valamennyi az áttört selyemharisnyából is, de mozdulatának gyengéd bája nem a szerelmes asszonyé volt többé, hanem a nőé, ki tisztaságának tudatára ébredt.

— Menjen Tamás — szólt oda hozzá oly hangon, melynek csengése még hosszú ideig kísérte a férfit a maga tekervényes útain — menjen és küldjön embereket. Nem bánom — tette hozzá őszinte nyugalommal — ha meg is tudják, hogy együtt voltunk.

És a férfi megértette azt is, amit nem mondott. Többé úgy sem fognak együtt látni. Kissé meghajtotta fejét, mint gyermekkorában a szent szobrok előtt — és ment lefelé a hegyoldalon, arra, a merre a vendéglő teteje látszott. A lenyugvó nap fénye izzó vörös színbe vonta a vidéket — s az asszony nézte a vörös világításban tovatűnő sötét alakját, — nézte, míg csak el nem nyelte a messzeség és mintha maga a nagy Kísértő tűnt volna el életéből a semmiségbe.

Zsolnay Vilmos

Magyar Müvészet 1925.128-129.o.
Lyka Károly:Az Iparmüvészeti Társulat negyven éve.

Budapest.

Tér és Forma. IV. é. f. 1931. 24-40 l. 33 ábra

Györgyi Dénes: Az O. M. K. iparmüvészeti iskola épitészeti szakoktatásy.

tári épületnek. Ó-fóliánsok mellett új tankönyvek állanak az ifjúság rendelkezésére, mely a reggel kilenctől este tízig nyitvatartott olvasótermet sűrűn látogatja. S ha az *Egyetemi Könyvtár* régi püspöki termeiben egy pillanatra megállunk s végig tekintünk a könyvállványokon elhelyezett, gazdagon aranyozott, ódonkötésű könyvek sorain és a nagy egyházatyák, a régi filozófusok, klasszikus költők, kiváló jogászok és történetírók, hírneves orvosok és természettudósok művei mellett ott látjuk a modern irodalom termékeit, a legújabb tudományos műveket és a használatos egyetemi tankönyveket, úgy éreznünk kell, mint szövődik itt egybe mult és jelen, hogy gazdag tanulságával és serény szándékával érleljen egy szebb magyar jövőt.

DR. BALOGH KÁROLY

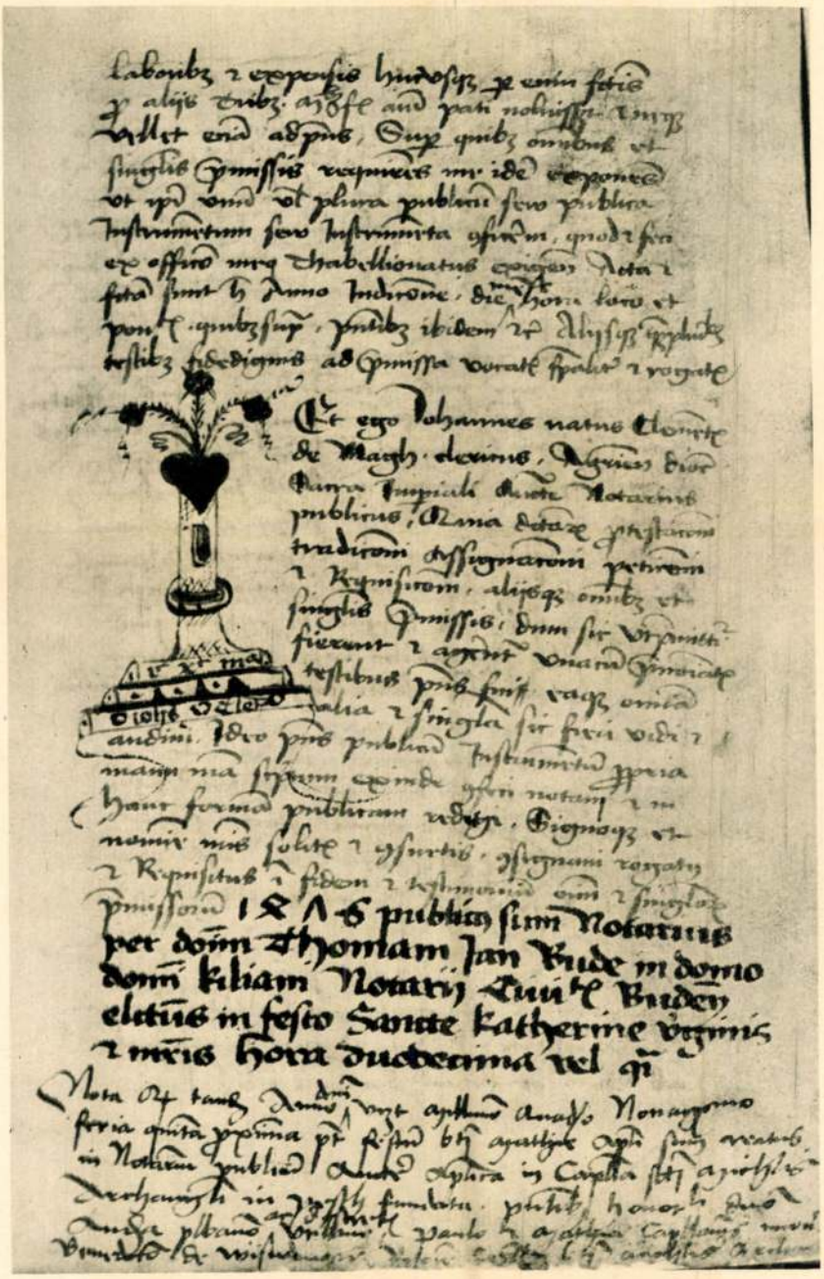

MAGHI JÁNOS JEGYZŐI JELZETE A NYÍRKÁLLÓI-KÓDEX 419. LAPJÁN. 1476.

A pécsi egyetemi könyvtár Klimó György — püspöki osztályában

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. 1874—75., 1877.

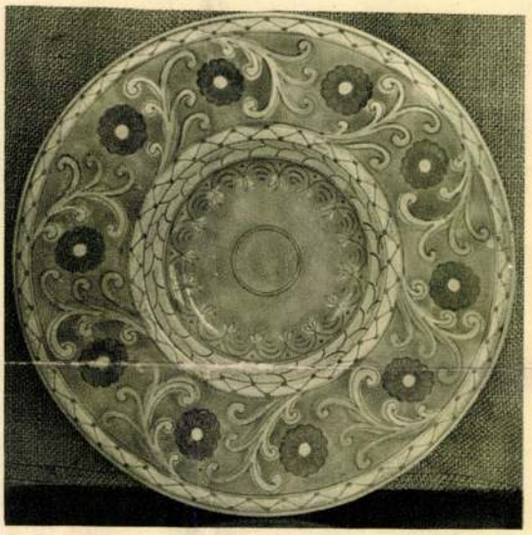

MAJOLIKA TÁL
Báró Lipthay Béla részére 1874-ben készült

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. 1874. Kőgyurma

GONDOLATOK A ZSOLNAY-MÚZEUMBAN

Pécs kultúrájának állandó folytonosságából fénynyel ragyog ki Zsolnay Vilmos művelődési valósága és hatása. Hozzátartozik az ő saját ihletében égő arculata ahhoz a történelmi lélek-sorozathoz, mely Pécs életét jelenti a magyar földön s amely a magyar művelődés diadalmas útja is egyúttal. Eozinjainak szinte átszellemített anyaga, a fény és színek világába átderített élete önmagából kiemelkedően hirdeti Zsolnay XIX. századát, mely Pécsett oldotta meg a század legnagyobb kínját: az anyag és szellem, a gép és az ember, a szociális új világ és evangéliumi örök hagyományok problémáit. Művészetének derűs távlatában állva éppen úgy, de talán boldogabban és megnyugtatóbban képviseli Pécsett a XIX. századot, mint ahogy jelenti itt Janus Pannonius antik bájú költészete a renaissance-ot s Dudith András püspök nyugtalan geniálitása a kétlelkű humanizmust.

Zsolnay Vilmos művész volt. Amint a századvég egyetemes lélekrengése, kiábrándultsága, eszménytelensége közepette elém tűnik alakja, ahogy a Mecsek-hegység szépségei között keresi az anyagot, mely majd elbírja és kifejezze a lelkét s fölötte száll a pécsi székesegyház harangzúgása, a messze időkből egy szerzetesnek, az ifjú Michel Colombenak mondott szavai jutnak eszembe: Travaille, petit, regarde tout ton saoul et le clocher à jour de Saint-Paul, et les belles oeuvres des compagnons, regarde, aime le bon Dieu, et tu auras la grâce des grandes choses. Nagy, dolgok kegyelme![1] Mi lehet egy művésznek nagyobb kegyelem, mint a saját tehetségének megsejtése, eszméinek fájdalmas terhe, mely nyugtalanul űzi, hajtja a kifejezés nagy kibékülése, megnyugvása felé. Zsolnay művészetének egyénisége nemcsak az anyag-feltalálásban és a technikában nyilvánul meg. Ugyanakkor, amidőn kezdve a használati edényeken eljut a pazar pompájú díszvázákig, kifejezésre jut az anyagszerűségen kívül, sőt ezen túl — edényeinek alakjain egy páratlanul dús formai gazdagságú és ornamentális készségű művészi képzelet ereje is. Itt kezdődik Zsolnay Vilmos művészete. Máskép így is lehetne nevezni az ő művészetét: az anyag művészi életvágyának kifejezése. Csodálatos világ! Külsőleg rubinpiros zománcban égő porcellán-fayence, telefuttatva, átszőve,

[1] M. Rilke: Rodin. Lipcse, 1922. 9. l.

Mintázta Mattyasovszky-Zsolnay László. 1913.
Porcellánban máz alatti színezéssel készült 1927

Mintázta Mattyasovszky Zsolnay László 1911.
Porcellánban készült 1926

Magyar Művészet
1929

Mintázta Izsó Miklós. Porcellán máz feletti színezéssel 1927

Mintázta Markup Béla. Porcellán máz alatti színezéssel 1926

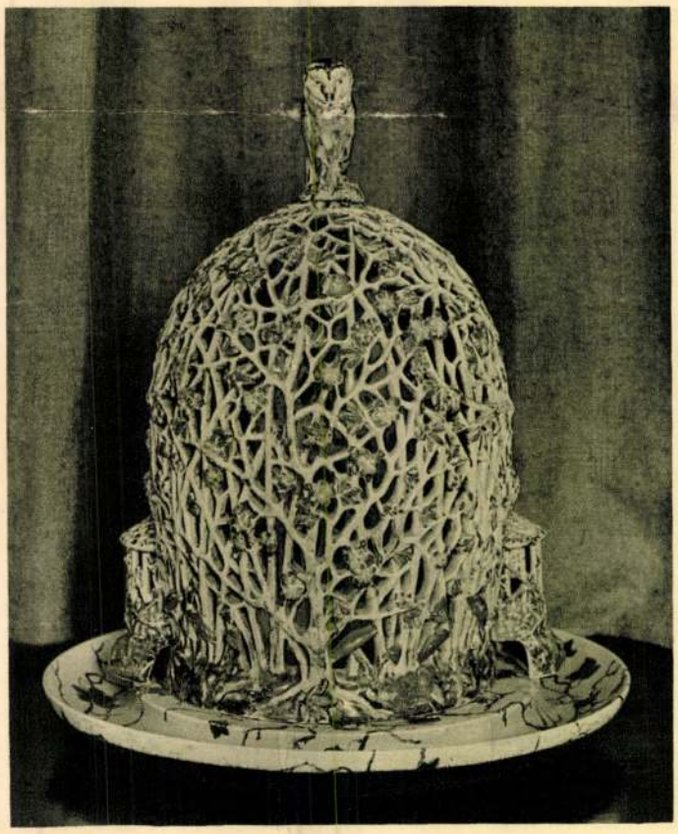

MADÁRKALITKA. A gróf Erdődy család részére 1887-ben készült. Magas tűzű zománcokkal

csipkekönnyedségig átlehelve antik, magyar és keleti motívumokkal és mintákkal. A zománcok aranyosan káprázó reliefjéből alakok lépnek elő, kecsesen, könnyen, majd méltóságosan, valamennyien a keramia zsolnayas hermelinjében és brokátjában. Fölöttük eozinban ég a levegő. Mögöttük pedig lángol az alkotó lélek teremtő pillanatainak csodálattól felhevült, örök hajnala. Ki keresné e formák, ez alakok fejlődésében Zsolnay művészi idejének történetét!? Ki ne sejtené, hogy itt legelőször is nem technikával, hanem lélekkel, Zsolnay géniuszával találkozunk, mely a minták mögött él és mindig egy! Ki ne érezné, hogy ahogyan ez a lélek alkot, az több, mint l'art pour l'art, az az élet szép csodálatában fogant szintézise a világnak. Ez a keramikus színplasztika nem önmagában éli le az életét, mint a szobrok bronz- vagy márványélete. Közénk jön, hozzánk tapad, velünk él, feldíszíti életünket s napjaink fáradt, kopott, csalódott eltüntével ránk sugározza a művészet lényegét: a boldog időtlenséget. Az anyag fel van benne oldva, belső láthatatlan magasság csupán, mely arra jó, hogy ráférjen a színek napkelte, ahonnan el lehet látni a lélek kelete felé, ahol kezdődik s ahonnan való minden művészet . . . Zsolnay Vilmos is.

„Idealizált anyag!" — ez Zsolnay művészetének tartalma és élet-látásának szintézise. Az anyag uralma, mely ránehezedett az irodalomra, a természettudományi, a szociálpolitikai gondolkodásra a mult század második felében, kezd lazulni. Meunier éppen úgy, mint Rodin áttöri az anyag erejét s a lélek fenségét sugároztatja ki rajta. S mialatt az orosz pesszimizmus szomorúan és kétkedően írja, hogy mi értéke lehet a csalitnak és a napsugárnak, Zsolnay mint egy középkori mester, „souverain tailleur d'images" kemencéje mellé ül s eozincsokorba köti a napsugarat, a növényi élet ezer pompáját, az egész természetet legünnepélyesebb és legtermékenyebb pillanataiban, hogy szebbé, derűsebbé, finomultabbá értelmezze velük az emberi világot. Amíg pedig ezt tette, örült. Mikor elkészített egy új vázát, egy darabig a szobájában tartotta s mintha még lelke derűjének zománcát akarta volna ráadni, csak azután bocsátotta útjára. Ki ne hajolna meg ilyen művészet előtt, mely örömre való nevelése a világnak!? . . .

Ennek a művészetnek a lelkiségéből szükségképpen következik, hogy művészetté avatott maga körül mindent. S miközben egész Európán a gépek és gyárak nyomában járt Marx és Lassale tanítása, mely nyugtalansággá dúlta fel a munkások életét, Zsolnay Vilmos munkásainak nemcsak atyai kenyeret ad, hanem művésztársaivá neveli, ihleti őket. Úgy tett, mint William Morris mondta önmagáról: „Igyekeztem, hogy minden munkásomból művészt csináljak és amikor művészt mondok, egész embert értek."

Így lesz Zsolnay Vilmos nemcsak nagy művészi újszerűség, hanem művészetre, művészi közízlésre nevelő hatalmas géniusz is. Művészetében sehol és soha nem árulta el a természetet és a természet jogát úgy tisztelte, hogy nem bántotta meg soha a művészetet. Azért teremtett oly szép színeket, hogy az emberek kedvet kapjanak a természet mélységében még több titkot keresni és csodálni. Mintha csak Wilde őróla írta volna ezt a nagyszerű művészi paedagogiát: „Ne legyen egyetlen virág sem mezőiken, amely indáit nem fonja párnáik körül; ne legyen egyetlen kis falevél sem titáni erdeikben, mely nem kölcsönzi alakját a rajz céljaira; ne legyen a vadrózsának vagy tüskebokornak egyetlen legörbülő ága sem, amely nem él örökké faragott boltozaton, ablakon vagy márványban. Ne legyen egyetlen madár sem levegőjükben, amely színeinek ragyogó csodájával, röpülő szárnyainak finom ívelésével ne tenné az egyszerű díszítést még becsesebbé." [1]

Bármennyire empirikus volt is az út, melyen művészetéhez eljutott, a nagy tudatosság sehol sem bénította meg képzeletét. Alakformáló és vizuális képzelete nem bágyadt és nem merült ki soha. Nem érte el az a tragikus sors, mely legtöbb művész hanyatlását jelenti, hogy képzelete erősen intellektualizálódott. Sőt minél mélyebbre szálltak élte napjai, annál jobban mélyültek alak- és színproblémái. Ezeken a színeken és ékességeken azonban nem a képzelet őszének verőfénye rajzolta meg az ornamentikát. Művészete folytonos emelkedésben ifjította és termékenyítette meg önmagát. Övé volt

[1] O. Wilde: Tanulmányok. Ford. Hevesi S. Budapest, 1923 209—210. l.

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. EOSIN. 1895–96

ZSOLNAY-DÍSZEDÉNYEK. EOSIN. 1895–96

a legszebb művészi sors: életének művészete volt a legszebb magassága s amikor arra a pontra ért, ahol a művészet sejteti a végtelenséget, akkor kezdődött el az örökkévalósága.

És mindenek fölött magyar ez a művészet. Magyar nemcsak anyagában, módjában, motívumaiban, hanem elsősorban művelődési súlyában és értékében. Nagyon kevéssé él a magyar köztudatban, hogy Zsolnay eozin-kultúrájában tulajdonképpen Széchenyi szellemének ma is eleven élete lobog és világít. Ignác fivére Széchenyi hatása alatt kap kedvet a magyar keramiához és őtőle veszi át ezt a programmot s fejleszti éppúgy iparrá, mint művészetté öcscse Vilmos. Valahogyan tehát ő is Széchenyi új nemzedékéből való. Ennek a nemzedéknek pedig az volt a jellemző vonása, hogy „nem fért el benne a lélek". S nem kibékítő-e Széchenyi gondolatának sorsára, hogy mialatt a magyar jog harcol a maga igazáért, s egy döblingi szoba éjszakájában Széchenyi önvádló elsötétülése az utolsókat írja naplójába: Verzweifelt! Bin verloren... ugyanakkor a magyar parlagra az ő programmjából fogamzott Zsolnay-kultúra fakad s a magyar rög a történelem kétségbeeséséből a hit és a munka verőfényével átvilágítva lép a történelem holnapjának vigasztaló szántásába.

Zsolnay géniuszának esztetikai teljességéhez tartozik az a mélységes erő, amellyel hitt művészetének igazságában s amellyel igyekezett azt át is élni. Művészete volt világnézete. Csakhogy ezt a művészetet harmonikus, boldog emberség táplálta. S hogy élete mennyire volt művészete s művészete mennyire volt életének oszthatatlansága, mutatja az a pár szó, mellyel egyszer előtte a legszeretettebb névnapra így küldte el köszöntését: A kemencétől jövök és ismét oda is térek vissza. S amikor most forró szívvel küldöm jókívánataimat, megvalósulásul azt óhajtom, hogy életed hasonlítson fényes lángoláshoz, amely ha egyszer életeddel benned kihül, ami utánad marad, tiszta és ragyogó szín legyen!

Erre az életre igazán ráillenek, amit Emersonra mondtak halála után: The example of a good, great man untempted and unspoiled by the world, which he made nobler while in it, and left the richer when he went.

BRISITS FRIGYES

A MECSEK

Rejtelmesen mély az Élet, az Örök Változás, az Idő. Sok milliószor kelt föl már a nap és nem volt szem, mely lássa sugarát, sok millió évig bámultak komoran a hegyek a tavakba, mígnem a patak a fövenynyel tele nem hurcolta a tavat, ki nem oltotta tükrözését, a hegyek is elkoptak a vizek járásától és a Föld mélyébe süllyedtek saját vénségük súlya alatt. Az évmilliók kábító mélységében szárazföldek és tengerek küzdenek egymás ellen. A hullám zengő harcot vív a sziklával. Vajjon mi lehet e harcnak benső titkos oka? A legegyszerűbb, a Nyugalom! Erre törekszik az egész természet, de e törekvés halála a nyugalomnak. Nyugalom nincs, csak érte való viadal. A hegy ellensége a tónak, orvul öli meg, patakjával táplálja, de a patak mélyén görgetett kaviccsal megfojtja, betemeti. Viszont a hegy e munkában egyre alacsonyabbá kopik le. Volt távol idő, midőn a Magyar Alföld helyén hegyek emelkedtek és a Kárpátok területe volt a halak birodalma. Azután a Föld kérge helyileg meglazult, megrokkant a vén hegy, súlyával belefeszült a kéreg alatti plasztikus magmába és köröskörül fölemelte, felgyűrte a Kárpátok ívét. A régi hegy pedig egyre süllyedt, rányomult a tenger, majd a szigetként emelkedő Kárpátokról lemosott kavics és homok e tengert is betemette. Így lett temetője az öreg hegynek a Magyar Alföld és szemfedője a kalászos róna, koszorúja pedig az Erdős-Kárpátok. Hiába süllyedt el a Hegy, az Alföld helyén nyugalom, kiegyenlítődés nem lett, új hegy és új tenger keletkezett. Az Alföld tengere már meg is halt és eljön a százezer év, midőn Kárpátok sem lesznek.

A Föld felszínének örök változásával együtt gördül az Élet változása is. Az Élet a vízből származik, származásának ősfeltételét, mint-

egy eredetének bizonyítékát hurcolja magával, mert víz nélkül nincs Élet. A test alkalmazkodott a szárazföldhöz, de leglényegesebb eleme maradt a víz. A szárazföldek és tengerek rengeteg időt betöltő lassú területváltozása lehetővé tette az Élet számára az alkalmazkodást a megváltozott viszonyokhoz. Az életfentartás vágya és követelménye a sejtek társulását váltotta ki, magasabbrendű lények keletkeztek, mint a fa, hol a gyökér millió sejtje az őselemmel, a vízzel maradt kapcsolatban, viszont a lomb sejtjei a levegő természetéhez kapcsolódva rendezkedtek be. Az életfentartás követelménye adott a szárazra kerülő féregnek szárnyat és fegyvereket. Sok idő életfejlődése kellett ahhoz, míg megszületett az első sas.

A szárazföldek és tengerek változása kapcsán és kozmikus erők következtében szüntelenül változik az Éghajlat is. Az éghajlatnak voltak évszázezredeket betöltő változásai, melyek szintén megkövetelték a szerves élet alkalmazkodását. Úgyhogy a szárazföld, vízfelület és éghajlat szüntelen változása adja a táj, a rajta levő milliófóle élet és tevékenység értelmét.

Tisztelettel álljon meg az ember a Hegy előtt, mert minden darab kőnek nagy multja van, minden darab kő történelme nagyobb, mint az ember históriája. Jöjjünk és hallgassuk, amit a kövek beszélnek.

A geológiában tulajdonképpen nincs év, az időszámítás támpontja, hogy mi volt előbb és mi következett reá. A hatalmas kőzetrétegekből és a beléjük zárt életmaradványokból csak annyit tudunk, hogy ha években kellene kifejeznünk a táj kialakulásának egyes időszakait, akkor millió évsorra is szükségünk lenne. Az ember eltörpül az Idő teljessége előtt.

Ha a Mecsek tájképének röviden akarom megírni a kialakulási történetét, képeket kell bemutatnom, melyek az egyes geológiai korokban a tájképre jellemzőek voltak. Nem indulhatok ki a mai tájképből, hanem a mult képei nyomán a mai kép kialakulási folyamatát iparkodom világossá tenni.

1. A permi időszak a geológiai ókor végét jelenti. Tompa, fekete gránithátak emelkednek ki a sivatag homokjából. Szinte élettelen a táj, csak a szél fodrozza a homokot. Elvétve a hegyek lábánál forrás fakad, mellette sudárerdő, fája a fenyő őse, az araucarites. A táj öregszik, a gránithátak egyre alacsonyabbak lesznek, egyre inkább a homokba, törmelékbe burkolódznak. Lassan, de feltartóztathatatlanul sikér strandpartot alkotva nyomul elő a sós tenger. A táj süllyed.

Miben maradt nyoma a permi időszaknak? A gránit Pécs, Pécsvárad, Püspöknádasd vonaltól dél felé mindenütt jelen van, vékonyabb-vastagabb homokréteg fedi be. A Mecsektől északra szintén jelen van a homokdombok alatt, de itt már mélyebben, E gránithegyek tulajdonképpen régebbiek, mint a permi időszak, összetört darabjai annak a lesüllyedt őshegységnek, mely a Magyar Alföld helyén, illetve a Kárpátok ívén belül volt. A gránithegy mállása, porlása szolgáltatott anyagot a permi rétegekre jellemző vastag homoktakaró keletkezéséhez. E homokrétegekre fiatalabb kőzetek telepedtek, a homok homokkővé cementeződött össze, a táj ismételt süllyedése és emelkedése folytán e rétegcsoport részben lesüllyedt, részben magasan maradt fenn. Magasan maradt része a Jakab-hegy. A jakabhegyi homokkő alsó rétegeiben megtaláljuk az araucarites-fenyő sivatagi éghajlat következtében megkovásodott tuskóit. A felső rétegeiben pedig a kovás araucarites-darabok már a hullámok által kavicsformára görgetve találhatók, ami egyik jele a tenger előnyomulásának, a táj süllyedésének.

2. A süllyedés új korszakot nyitott meg. A futó homok helyét a kék tenger foglalta el. Sötét gránithátakat ostromolt a hullám, mígnem a gránithátak is eltűntek, a táj egyre süllyedt, a tenger mélyült, szigetlen egyhangúság vált uralkodóvá. Az ember piciny életkorával mérve az évek rengetege suhant el a triasz-tenger hullámai felett. Az apró állatkák milliárdjainak a halála kellett ahhoz, hogy szervezetük és házikójuk mésztartalmából kétszáz méter vastag mészkőréteg alakuljon ki, mely mészkő a mai Mecsek legfőbb hegységalkotó kőzete. Hang nem hallatszott, csak a hullámok hangja, melyek alatt titkon készült a hegy.

Már nem mélyült tovább a tenger, egyre sekélyebb lett. Az erők iránya megfordult. A táj emelkedni kezdett. Az emelkedés a

Zsolnay

MAGYAR IPARMŰVÉSZET

III. ÉVFOLYAM.
1900. MÁJUS HÓ.
3. SZÁM.

HORTI.

ZSOLNAY VILMOS.

Az agyag legnagyobb magyar mestere örökre lehunyta szemét, Zsolnay Vilmos, a pécsi „fazekasmester“ meghalt március 23-án. Meghalt legújabb diadalának friss emlékével. Csak nemrég történt, hogy az Iparművészeti Múzeumot valóságos ostrommal fogta körül napokon át a közönség és rendőrszakaszoknak kellett a kiállításra tóduló tömegeket visszatartani. Mind látni akarta a palotában elhelyezett párisi próbakiállítást. Ott pedig Zsolnay mesterművei képviselték a magyar művészi ipar legnemesebb alkotásait. A sok száz versenyző között őt illette ott az első hely. Csodálatára tódultak az emberek és a hirlapok hasábokat írtak róla. Mert amit ez a művész égett agyagból formált, az olyan bűvészkedés, amiben senki sem utánozhatja. A pécsi ezermester, mesés lüszterrel új atmoszférát teremtett azoknak az edényeknek, valami különös, tőrülmetszett, egészen egyéni zománcot. Az ő eozinját akkor testet öltött szivárványnak nevezték. Megcsodálták azt a finom magyar kultúrát, amely azokban a cserepekben rejlik. Gyönyörködtek a formált agyag felületén hullámzó szinekben, amint azok egymásba kapnak, ölelkeznek, szemmel látható dallamot föstenek. Egy váza: bordáin a lila átfut a lapisz lazuliba, az ultramarinba, az emeraldzöldbe, a tenger simuló, ingadozó, egybeföstött szineibe. Egy másik: gazdag akkordjai a zöld szinnek, amely átfutja a könnyedén odalehelt formákat, a virágbogok hol erősebben kiemelkedve, hol szorosan, majdnem csókosan odatapadva az alaphoz. Egy harmadik . . . istenem, csupa tavasz, csupa derült, mosolygós, formába gyúrt szivárvány . . .

A mesterük nem él többé. Nem érhette meg az örömöt, hogy tehetségének gyermekei újabb diadalt arassanak Párisban, ahová egy pár héttel ezelőtt kiküldték. Szinte azt mondanók, hogy azok magukkal vitték a lelkét. Mert úgy szerette őket, mintha élő személyek, dédelgetett bébék volnának. A mikor a nehéz asztma az ágyba döntötte a hetvenes öreg urat, akkor odaállíttatott az ágyfőhöz egy asztalkát s rá az ő legkedvesebb eozin-munkáit. Rajtuk csüngött a tekintete, de nem érte be vele: öreg kezeivel megsimogatta, becézte. Játszott velük, mint a nagyapa az unokáival. Ilyen az igazi művész: a lelkéből szakadt lélek a munkája.

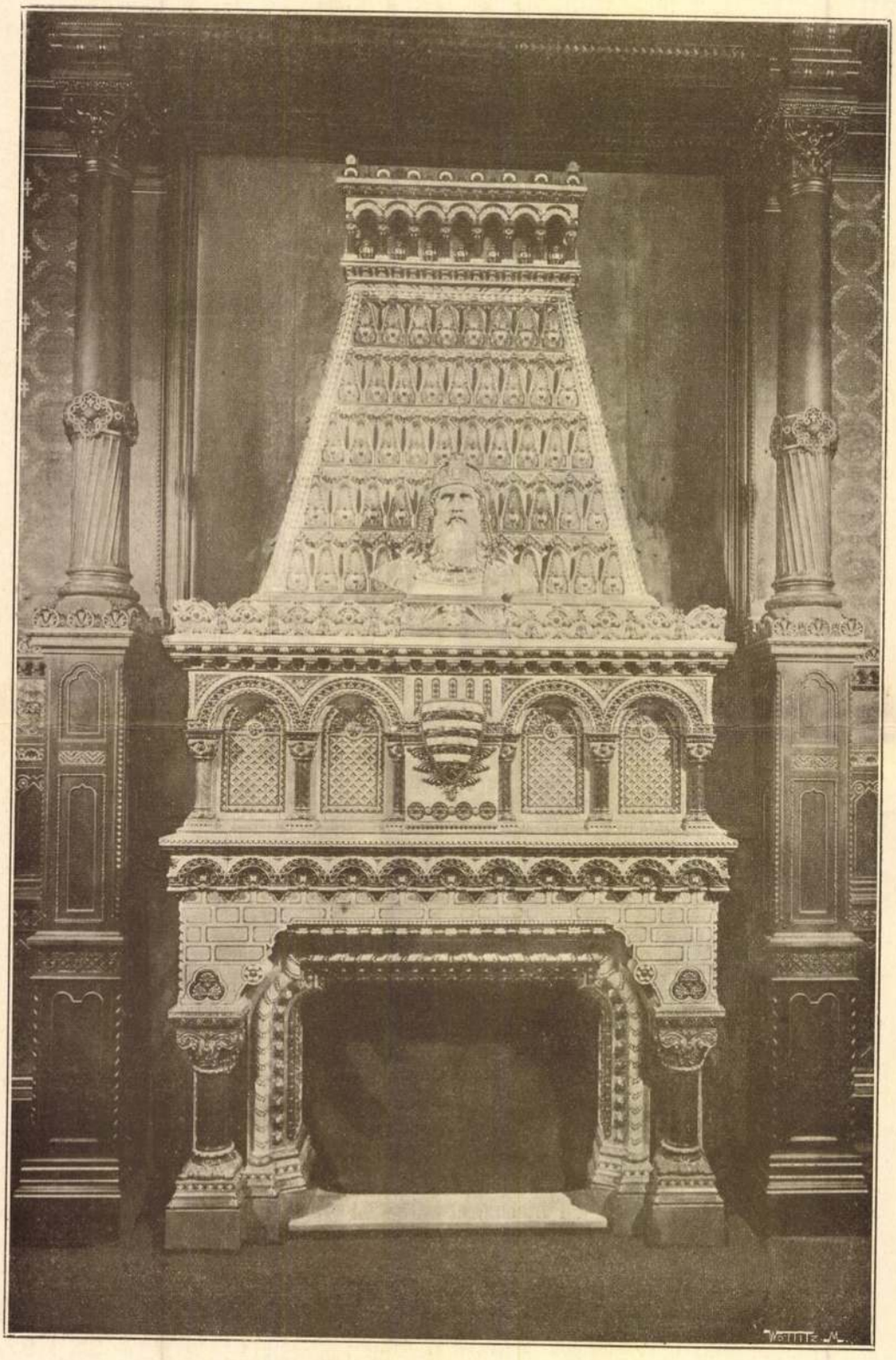

∘∘ *Budai* ∘∘
kir. várpalota.

A SZENT ISTVÁN-SZOBA KANDALLÓJA.
∘∘∘∘∘∘∘∘∘ TERVEZTE ∘∘∘∘∘∘∘∘∘
∘∘∘ HAUSZMANN ALAJOS TANÁR. ∘∘∘

∘ *Készítette* ∘
a Zsolnay-gyár.

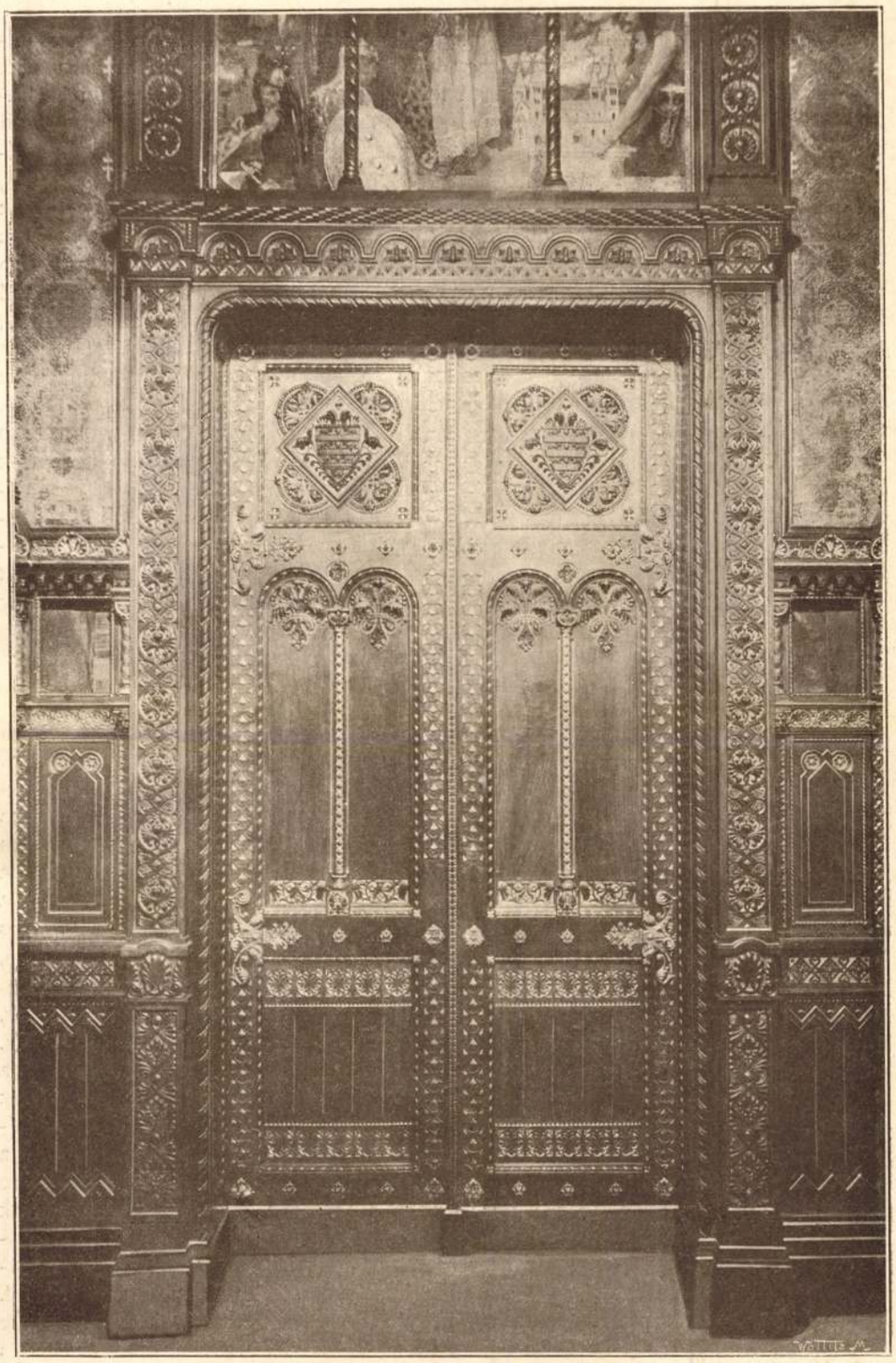

∘∘*Budai*∘∘
kir. várpalota.

A SZENT ISTVÁN-SZOBA AJTAJA.

∘ *Készítette*
Thék Endre.

Egyet mindjárt itt meg kell jegyeznünk. Zsolnaynál a művész szó nem jelent exkluzivitást. Ő hasonlatos volt azokhoz a nagy középkori és renaissance mesterekhez, akik egyforma buzgalommal fogtak minden munkához, nagyhoz, kicsinyhez, monumentálishoz és házi aprósághoz. Amit csak az ő kedvenc anyagából elő lehet állítani, azt mind előállította. A csodás eozin-díszedények csak mintegy virágai voltak egyéb művészkedésének. Csinált ő azonfelül konyhaedényt, táviródrót-izolátort, alagcsövet, kályhafiókot, építőkövet. Megcsinálta lege artis és éppen mert így minden formájában idomította az agyagot, tökéletesen kiismerte minden rejtélyét és úrrá lett felette. Ez jellemzi az ős-művészt: néki az anyag az első és az anyagával való megbirkózás a legmagasabb atléta-gyönyörüség. A napról-napra való viaskodásban szemenszedett fegyvereket talál ki magának. Zsolnay is a modern kémia-, a kipróbált teknológia-, a fizika-, az arkeológia-, a konstrukció-tan összes fegyvereivel rukkolt ki az agyag ellen. És legyőzte minden ponton. Az engedelmes lett kezei közt és szinte egy intésére bármily formát öltött, a mérnöki, építészeti, szobrászati kellékektől a legköltőibb drágaságokig. E hosszú, szivós, ravasz és fáradhatatlan harc közepette egymásután fedezte fel ennek az anyagnak titkos tulajdonságait, bájait, erősségeit s a nagy nemzetközi kiállítások mindegyikén el lehettünk készülve arra, hogy Zsolnay ismét egy agyag-leleplezéssel áll elő. Ilyen munkára természetesen csak oly ember képes, akinek semmi egyéb hiú becsvágya nincs, aki hajthatatlanul csak éppen a mesterségére pazarolja minden szeretetét és tudását. Azért mintaképe Zsolnay az igazi mesterembernek, a szó ősi értelmében vett mesterembernek. Ezt érezhette s azért irhatta a királyi udvarnak küldött munkáira a nevét imigyen: Zsolnay Vilmos fazekasmester.

* * *

Amde Zsolnay mégsem volt a középkori konzervativ mesterembernek egyszerű kópiája. Modern volt abban az értelemben, hogy minden munkája a modern élet szükségletéből nőtt ki és hogy felhasználta hozzá a mai napig kitalált összes tudományos segédeszközöket. A század legjellemzőbb ipari tényezője, a gép, a műipar sok ágában helyet kért és nincs rá lehetőség és ok, hogy bizonyos készítményeknél a gép munkája igénybe ne vétessék. A határt a művészi érzék adja meg: vannak korlátok, amelyeket a gép sohasem fog áttörhetni. De vannak területek, amelyeken a gép ignorálása nevetséges volna. Zsolnay művészi érzékéről képet ad a pécsi gyártelep, ahol a három nagy gőzgép, a két zúzómű, az őrlőmalmok, víznyomású sajtógépek, a villamos telepek modern arzenálisa közelében a kéziipar gyönyörűsége, virágai nyilnak. A műkövek, épület-tagok, dísztéglák és lapok szomszédságában teremnek azok a pompás vázák, kulacsok, tálak, amelyek utolsó ízükig a kéz formáló talentumának köszönik életüket. Amazokban a modern nagyiparos kormányozó, szervező tehetsége nyilatkozik meg, ezekben a művész képzelete. De még művészi teremtményeinél is hű munkatársa volt a vegytan, segédeszköze a kutató mikroszkóp és a kémlelő cső. A tudomány összecserdül bennök a művészettel s már eredetük révén is modern alkotásokat ad. Szükség van manap erre a műipari váltógazdaságra. Mert éppen a keramia terén és éppen nálunk ugyancsak becsukhatná a műhelyét az, aki tisztán művészeti portékával foglalkoznék. A gép munkája, a tömegárú, a nagyipar adja a kenyeret, az ad időt, kényelmet, anyagi függetlenséget arra, hogy a művész-tehetség szabadon koncipiálhassa magasabb rendű műveit. Újabb statisztikáink szomorún mutatják, hogy aki ezen a téren egyoldalú, az sikerre nem juthat. Zsolnay azért bővítette, fejlesztette nagy gonddal a gyárat, hogy táplálja és gazdagítsa vele a műtermet. Az agyagtelep e vegyes teremtményei körülbelül a szerint

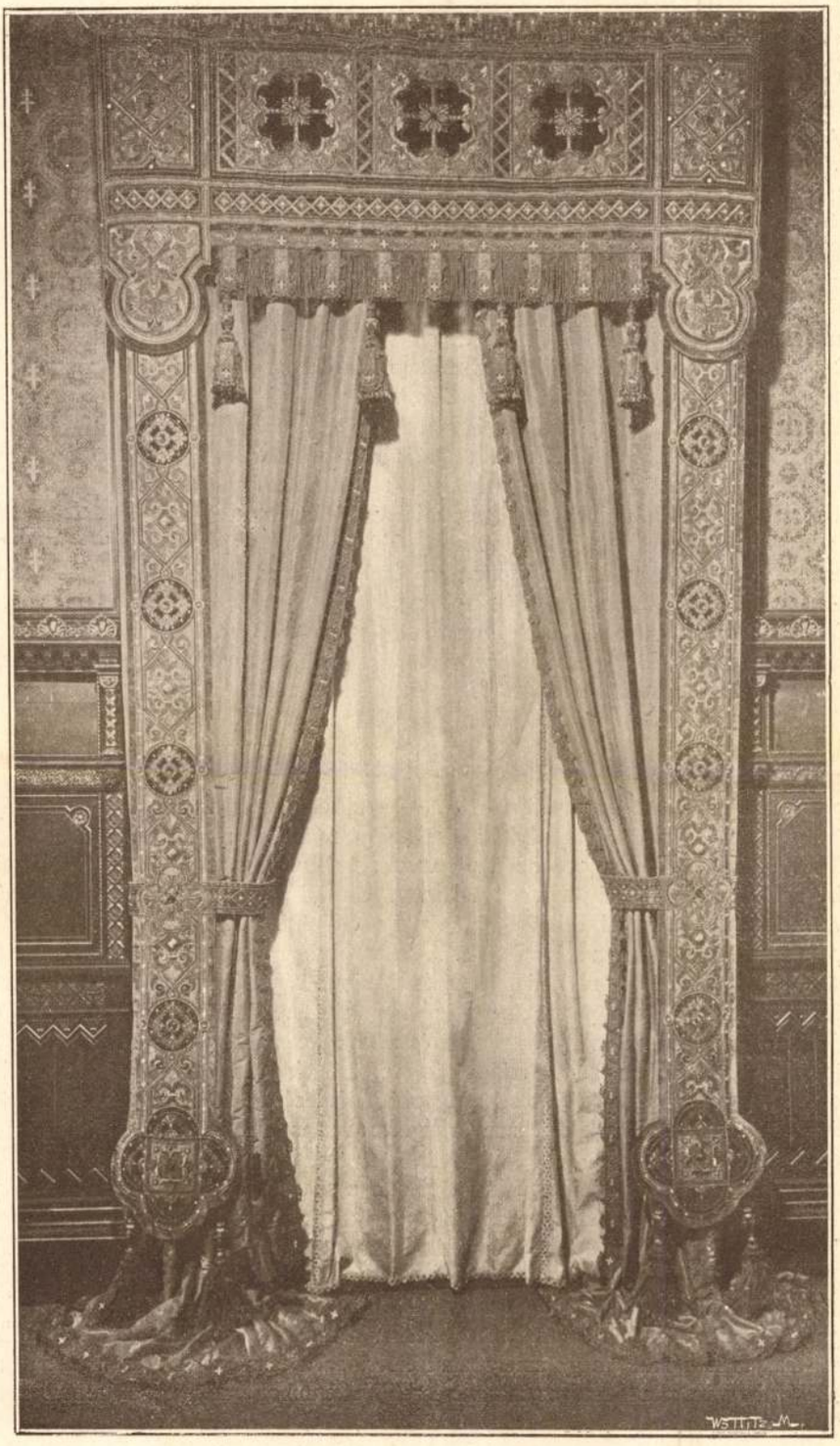

Budai kir. várpalota.

A SZENT ISTVÁN-SZOBA ABLAK-FÜGGÖNYE.
TERVEZTE
HAUSZMANN ALAJOS TANÁR.

Készítette Gelb. M. és fia.

való elárusítás és terjesztés jogát a bécsi cégre ruházta, miáltal megszabadult a kommerciális gondoktól s kettőzött szorgalommal folytathatta kisérletezéseit.

Ezzel új korszaka kezdődik a Zsolnay-gyárnak. A nyolcvanas évek elején részben, hogy megrendeléseinek eleget tehessen, részben, hogy új agyagipari ágakat honosítson meg, erősen megbővítette gyárát, új, 60 lóerejű gépet szerzett s a műhelybe mintázókat, szobrászokat szerződtetett. Egyik célja volt új, tartós és szép építési anyagok előállítása, s ebben a törekvésben oly siker érte, hogy nemcsak itthon, de Bécsben is igénybe vették munkáját, ahol a Kärnthnerstrasse híres porcellánházának burkolatát nagyobbrészt Zsolnay telepéről hozatták. A nagyobb fogyasztás számára hozzáfogott az alagcsövek és porcellán-szigetelők gyártásához, s az utóbbiakkal nemcsak a magyar s részben az osztrák táviróhálózatot látta el, hanem tengerentúli kivitelre is dolgozott.

De ez a szorosan vett ipari munka nem tartóztatta a további kisérletezésekben. Fajánsz-gyártmányai bejárták az egész világot, az 1885-iki budapesti országos kiállítás új diadalokat szerzett neki, két évvel utóbb pedig ismét új teknikával lepte meg a keramikusokat. Egyesíteni iparkodott ugyanis az üvegteknikát az agyagteknikával és a gyöngyház változó, átfuttatott, opálos hatásához hasonló mázzal vonta be készítményeit. De belátta, hogy ez inkább mesterfogás, mintsem az agyag veleszületett tulajdonságainak racionális felhasználása és nem sokat törődött utóbb ezzel a fogással. Annál bővebben szegődtette a nyolcvanas és kilencvenes években az agyagot a műépítészet szolgálatába. Az első műépítészeti diszítményt, amely tiszta majolikából való, a vasmegyei Máriafalván állította fel: egy Steindl Imre tervei nyomán készített gótikus oltárt, szószéket és keresztelő medencét. Ugyancsak egy hatalmas, tizenhárom méter magas gótikus oltárt készített 1893-ban a budapesti belvárosi plébániatemplom számára, amely tompa, fénynélküli szinével előkelően illeszkedik be a templomba. A majolikadiszítés nagy felvirágzásához hozzájárult, hogy Lechner Ödön építész az ő magyaros ízű épületeihez nagyban felhasználta ezt az anyagot, vele készült az Iparművészeti Múzeum palotája, a kőbányai templom s nagy szerep jut neki azonkívül az új országházban is, amelynek céljaira mintegy fél millió forint értékű építési diszítményt rendeltek meg Zsolnaynál.

Egyik új felfedezése, a pirogranit, ugyancsak építészeti és diszítési célokat szolgál. A pirogranit a zsugorodásig hevített kőanyag, ellenáll az idő hatásának, sárgásszürke s oly kemény, hogy acéllal szikrát lehet belőle csiholni. Ma már sokfelé használják, főképp mert igen alkalmas a szinezésre is. A budavári Mátyástemplom főbejáró-oldalának timpanonja ebből való. A romániai Jassy és Krajova városokban restaurált templomok részére a francia építészek 364 életnagyságú szentképet rendeltek meg Zsolnaynál pirogranitból. Ebből készült az új országház és a műegyetem diszítményeinek jó része is.

De a művészi iparban, amely mindvégig szeretetének dédelgetett tárgya volt, a kilencvenes évek elején, 1892 táján jutott legnagyobb felfedezésére Zsolnay. Akkor találta ki az eozin-diszítést, amelynek ma már világhíre van s amely Zsolnay legsajátosabb különlegessége.

Az agyagkészítmények fémfényű lüszterét már a spanyolok is ismerték a mór művészet révén. De titkát nem adták tovább, azt úgy kellett újra felfedezni. Az olaszországi Gubbióban főképp Giorgio Andreoli remekelt piros, gyöngyházas fémfényű majolikáival a XVI. század első felében. Miképpen készítette, titok maradt. Sokfelé próbálták utánozni, de kevés sikerrel. Többnyire úgy utánozzák, hogy valamely fémoxidot zsíros kötőanyaggal kennek az edényre, amelyről égetéskor a zsír-anyag elillan, vagy letörölhető korom alakjában marad meg, amely alatt előcsillan a fémfény. De ez a lüszter nem tartós. Wartha Vince, az Országos Iparművészeti Múzeumban őrzött egyik gubbiói gyártmányon vegyelemzést végzett s közelebb jutott a rejtély nyitjához. Az így elért eredményeket aztán Zsolnay nagy szorgalommal tovább kutatgatta s praktikusan alkalmazni

Négy óra után tehát a herczeggel és nevelőimmel a Pozsony felé vivő úton voltunk. Jó negyedórai kocsizás után a vadaskerthez érve, kapujánál leszálltunk, hogy vadászkocsin folytassuk útunkat a vadaskerti vadászszal elől lovagló erdőmester nyomában.

Soká kocsikáztunk a fasorok mentén; több szarvast, dámvadat, őzet, stb., láttunk, míg végre a nagy vadászkastélyhoz értünk, a honnan szép kilátásunk nyilt a Fertő tóra, mely csaknem a vadaskert faláig terjed. Láttuk innen a nehéz fekete felhőket is, melyek a *Hóhegy* felől záporral fenyegettek bennünket. A vadászkastély közelében fekvő erdőrészt ponyvafalakkal készíttette el a herczeg, s az oda beszorult nehány szarvast és dámvadat felhajtatta; egy állást az én számomra keszíttetett, nevelőim részére másokat, és mindegyikhez ügyes puskatöltő vadászt állított több fegyverrel, hogy minden lövés után újra töltött puskát adjanak kezünkbe. Az elkerített területhez érve, sok embert láttam a bejáratnál, kik részint nézők, részint pedig hajtók és vadászok voltak. Emezek sorba állottak, havasi kürtjeiken felhangzó vadász-dallammal fogadva bennünket. A herczeg most előnyös ponton levő állásomra vezetett, közlé parancsát az erdőmesterrel, a ki mindjárt elvágtatott, a ponyvakerítés mellett végiglovagolt és mozgásba hozta vadászaival a hajtókat, kik félkört képezve az erdőben, felénk riasztották a vadat. Megharsant a vadászkürt is s hallottam már a zajt, a mit a hajtók botjaikkal és kiáltásaikkal okoztak. A felriadt vad előrontott már a sűrűből, — s a herczeg még mindig velem foglalkozott és mindent elkövetett első vadászkisérletem sikeresítése érdekében. Csakugyan az ő utasításainak köszönhetem, hogy lövésem egy szarvast mindjárt leterített, a min a herczeg jobban örült, mint magam, a ki kezdetben el sem hihettem, hogy lövésem talált. A próba sikerült s a siker új bátorságot adott. Még három szarvast ejtettem el, nem is számítva azokat, melyeket lövésem talált ugyan, de le nem terített. A herczeg többet lőtt, nevelőim is. 21 esett összesen. Mikor így együtt láttam az áldozatokat, látásuk nem az öröm, hanem a részvét érzetét keltette fel bennem.

Az eső, mely vadászatunkat némikép megzavarta, csakhamar megszűnt és mi visszatértünk egy fiatal gesztenyésen keresztül, melyben kerek nádkunyhó vonta magára a figyelmünket. Betérve, kellemes meglepetés várt reánk. Csinos pavillonban találtuk magunkat s a terített asztalon mindenféle frissítőt. A herczeg felszolgáltatván az ozsonnát, utóbb a közeli fáczántenyésztőhöz vezetett át bennünket, a hol mintegy ezer fiatal fáczánt láttunk. Öröm volt látni ez apró szárnyasokat, mily mohón estek neki az eléjök szórt hangyatojásnak.

Élvezve e délután változatos örömeit, visszatértünk Kismartonba.

Szobámban maradtam itt, míg a herczeg szives volt értem jönni, — megint hangversenybe vitt. A mai konczerten Thoma hegedült igen szépen s a két énekesnő, az altista meg a kondásleány, tüntek ki ismét előnyösen. Ez utóbbi az «Ombra adorata» nehéz áriáját csodaszépen énekelte.

Azalatt terítettek és mi asztalhoz ültünk, a mely fölött mindig jó kedv uralkodik, kivált ha a herczeg vezeti a társalgást és elbeszél valamit. Wickerhauser úr, a ki a herczeg meghivását, venne részt a vadászaton, nem fogadta el, megjelent úgy a konczerten, mint az estebédnél és a vadászat elmulasztott örömnyilvánulásait bőven pótolta most, mert lelkéből és nagyon sokat nevetett.

Souper után visszakisért a herczeg lakásomra és közölte velünk, hogy intézkedett már másnap reggeli 8 óra felé tervbe vett fraknói kirándulásunk felől.

Meghitta erre Wickerhauser urat is, a ki ennek igen megörült, mert ritkán kinálkozik alkalom a Fraknón őrzött sok ritkaságnak megtekintésére.

Hétfőn, június 28-án reggel hét óra előtt még a kertbe mentünk, hogy mielőtt Kismartont elhagyom, még egyszer lássam és élvezzem annak szépségeit. Egy ideig a hatalmas nagy vízesésnél tartózkodtunk s a mellette emelkedő kolosszális körtemplomnál, mely a görög és római remekek mellé sorozható. Innen még egyszer körültekintettünk Kismarton kies vidékén; aztán az üvegházakba mentünk, a hol a

KISMARTON.

Háry Gyula rajzai.

A KISMARTONI KATONAI ALREÁLISKOLA.

túlsó félteke növényzetét nem győzi az ember eleget látni és csodálni. Itt találkoztunk a mi Bredemeyerünkkel, a ki, mint első füvészeink egyike, újra végig vizsgálta a növényeket és egykori tanítványával, Niermayer úrral, a herczeg rendkivül ügyes, magyar születésű kertészével épen abban a helyiségben járt, a hol a ritkább növényeket dugványokról szaporitják.

Nem szivesen távoztunk ebből a nevezetes kertből, de ideje volt haza sietnünk, hogy reggelizzünk és a herczegnél látogatást téve, köszönetet mondjunk neki sok szivességeért.»

*

Eddig tart Ferencz Károly főherczeg följegyzése, melyet 17 éves korában írt.

A herczegi várkastély és közvetlen környéke ma is külön politikai községet képez Kismartonban: a *Várallyát*.

Kelet felöl *Kismarton* szab. kir. város, nyugatról *Alsó-* és *Felső-Kismartonhegy* községek veszik körül. Ez együtt ötezerkétszáz lakossal biró négy községnek összesen mintegy ötszázötven lakóháza, azonban az egységes telep kedves hatását teszi úgy a Bécsujhelyből, mint a Sopron vagy Pozsony felől érkező idegenre. Felső Kismartonhegyet Esterházy Pál nádor által 1701-ben épitett híres kalváriája látogatott búcsújáró helylyé tette. Alsó végében emelkedik az irgalmasoknak Pál Antal herczeg által alapított temploma, kórháza és gyógyszertára. Ehhez csatlakozik az Alsó-Kismartonhegynek nevezett zsidó-község, 44 katholikus mellett mintegy 500 izraelita lakosával. Aztán következik a mindössze húsz házból álló Várallya és a keletről hozzá épült szabad királyi város, melynek négy párhuzamosan futó utczája, bár régies, de csinos házaival, a herczegi park alatt húzódik meg s a park alsó kapujánál elterülő Trefort-térre nyilik, melyen a m. kir. állami polgári iskola új épülete áll. Innen egy új utcza vezet a város határának éjszakkeleti szélén fekvő katonai alreáliskola impozáns épületéhez.

Dr. Merényi Lajos.

A HELIOGRAF.

Az angol-boer háború folyamán igen gyakran lehetett hallani a *heliograf*-ról, melynek nagy hasznát tudták venni az angolok két oly hadállás között az összeköttetés fentartására, melyeket ellenséges csapatok választottak el egymástól. Azt azonban, hogy mi tulajdonkép a heliograf, milyen a szerkezete s hogy működik, kevesen tudják s így időszerű lesz, ha az alábbiakban röviden megismertetjük olvasóinkat, ez alapjában véve igen egyszerű készülék szerkezetével.

A heliograf tulajdonkép a táviratozás legrégibb módszerének, az optikai távirónak tökéletesítése, a mely igen nagy fényerővel és nagy távolságokra működik. Leglényegesebb alkotó része egy homorú tükör, háromlábú asztalkára állitva. Ez a tükör fogja föl és veri vissza tetszés szerinti irányban a nap fénysugarait. A nap helyzete azonban folyton változik az égbolton s így a tükörben minden pillanatban más szög alatt esnének a sugarak; de ép ennek ellensulyozására szolgál egy a tükörrel összekapcsolt óramű, a mely a tükröt a nap mozgásával egyenlő sebességgel forgatja, még pedig természetesen a nap mozgásával ellenkező irányban.

A tükör nyilása a felé a hely felé van fordítva, melylyel közlekedni akarunk. Ha most már a tükröt egy kulcs segítségével gyöngén elfordítjuk s rögtön utána visszaállítjuk eredeti helyzetébe: két fénysugár esik a másik állomásra, melyeket egy pillanatig tartó árnyék választ el egymástól. Eredeti irányba fordítva adja a tükör a fényt, ebből eltérítve az árnyékot. Az árnyék tartamának hosszúsága által adják meg a távirati jeleket, a melyek a telegráfnál használt Morse-féle jegyekre vannak alapítva: a hosszan tartó árnyék adja a *vonal* jelzést, a rövid árnyék a *pont* jelzést. A vonal és a pont különböző kombinácziói adják meg azután az abc betűit.

A heliografhoz lényegében hasonló készülék a *heliostat*; a kettő között az a különbség, hogy az utóbbin a tükör nem mozog, hanem egy mozgatható fényfogó készülék idézi elő a hosszú és a rövid árnyékokat.

A távolság, melyre a heliograffal izeneteket lehet küldeni, igen nagy s a tükör nagyságától függ. Algir déli vidékén a francziák is tettek e készülékkel kisérletet s a legnagyobb távolság, melyen hasznát tudták venni, 270 kilométer. A legnagyobb sikert azonban egy amerikai tiszt, Glassford kapitány érte el e téren, a ki az utahi Mount Ellen hegyről a coloradói Ucompahgre hegyre birta vetíteni a fénysugarakat, vagyis 300 kilométernyi távolságra.

A francziák 1885-ben kezdtek a heliograffal kisérletezni s oly nagy hasznát látták, hogy négy év múlva minden ezredet két ily készülékkel láttak el. Az angol hadseregben hasonlóan minden csapattestnek megvannak a maga heliografjai. Az aldershoti táborban külön iskola van az e készülékekkel való gyakorlatokra, melyben a legénységet hatvan nap alatt megtanítják a heliograffal való bánásra s a tanitást akkor tekintik befejezettnek, a mikor a legénység perczenként tizenkét szónyi izenetet tud küldeni, vagy fölvenni.

A heliograf használatát csak egy dolog nehezíti meg: az, hogy napfény és derült idő szükséges hozzá. Ezért bizonyos, hogy a drót nélküli táviró, a mely éjjel nappal, jó és rosz időben egyaránt működik, ki fogja szorítani a katonai használatból, ha sikerül annyira tökéletesíteni, a mennyire remélik.

HAJÓHADAK.

A mostani politikai viszonyok közt különösen érdekes az a kérdés: mekkorák s mily arányban vannak egymással az európai nagyhatalmak hajóhadai. Alábbi összeállításunkban annak az öt európai államnak tengeri haderejét veszszük számba, a melyeknek legnagyobb érdekei vannak a tengeren s melyeknek ép ezért legerősebbek a hajóhadai is. Hozzávesszük még az amerikai Egyesült-Államokat, mert a spanyol háború óta Amerika is belépett a tengeri hatalmak sorába.

A készen álló, vagy most készülő pánczélos hadihajókból Anglia dicsekedhetik legtöbbel: nem kevesebb, mint 70 nagy pánczélosa járja a tengert. Utána Francziaország következik 36, ezután Oroszország 24, majd Németország 23, Olaszország 19 és Amerika 16 pánczélos hajóval.

Ezek közt azonban számításba vannak véve azok az ócska hajók is, melyeket most, békében ugyan használnak, háboruban azonban már nem sok hasznukat vennék. Ilyen a «*Bellerophon*» angol hajó, a mely 1865-ben készült. A francziák legrégibb pánczélos hajója az 1873-ban készült «*Richelieu*». Ez és mégnéhány régi franczia pánczélos hajó azonban fából készült s ezért a mai majdnem csupa vasból épitett hadihajókkal szemben nem sok katonai

Morelli Gusztáv tanár fölvétele után.

ZSOLNAY VILMOS ÉS CSALÁDJA A PÉCSI TELEP PARKJÁBAN.

értéke van. A legrégibb ma is használatban levő orosz páncélos hajó a «*Peter Veliki*» (Nagy Péter), a mely 1872-ből való, míg a német hajóhadban két 1874-ben épült hajó a legrégibb.

A legnagyobb páncélos hajóik az olaszoknak vannak; a «*Lepanto*» 15,549 tonnás, nem sokkal kisebb az «*Itália*» sem, holott az angolok öt legnagyobb páncélos hajója nem haladja túl a tizenötezer tonnát. Az Egyesült-Államok az egyedüli hatalom, melynek hadihajói mind modernek, nincs köztük egy sem elavult.

1890 óta az angolok nem kevesebb, mint harmincznyolcz új hajót bocsátottak tengerre, illetőleg hat ezek közül mostanában fog elkészülni. Hatalmas, nagy alkotmányok mind; a legkisebb is 10,500 tonnás köztük.

Francziaország csak 17 páncélos hajóval szaporította az utolsó tiz év alatt tengeri haderejét s ezek is többnyire kisebbek az új angol hajóknál, tonnatartalmuk 6,691 és 12,012 közt ingadozik. Szövetségeseik, az oroszok, 1890 óta 18 új páncélos hajót építettek, melyek közül 11 már is a tengeren van. Általában nagyobbak a franczia páncélosoknál, három közülük: a «*Borodino*», «*III. Sándor*» és «*Orel*» 13,304 tonnásak.

Ugyanannyi új hajót, mint a franczia köztársaság, építettek a németek, csakhogy ezeknek egy része nincs nagyobb három-négy ezer tonnánál. Legújabb három hajójuk ellenben megközelíti a 12,000 tonnát.

Legócskábbak az olaszok hadihajói. Új szerkezetü, modern hajójuk nincs is több négynél. Ezek közül az 1897-ben tengerre bocsátott kettő egyenkint 9,645 tonnás. Van egy pár óriási hajójuk, mint emlitettük, de ezek igen régi rendszerüek s alig tudnának helyt állani sokkal kisebb hajókkal szemben is, melyeknek a mai hadi tekhnika haladásának megfelelő szerkezetük és berendezésük van.

A czirkáló hajók számát jóval nehezebb összeállítani. Angliának összevéve 136 czirkáló hajója van, melyek közül 14 van páncéllal borítva. A többi államokban a czirkáló hajók száma ez: Francziaország 50, Oroszország 26, Németország 43, Olaszország 23, Egyesült-Államok 32.

Anglia tengeri hatalma tehát nemcsak hogy felülmúlja a többi hatalmak bármelyikét, hanem nagyobb, mint bármely két európai államé együttvéve.

ZSOLNAY CSALÁDJA KÖRÉBEN.

A magyar faïence mestere abban is hasonlított nagy olasz elődjeihez, hogy művészetének szeretetét bele tudta oltani környezetébe, s legbuzgóbb, legtehetségesebb munkatársait saját gyermekeiben találta. A Zsolnay-család minden tagjának van valami része azoknak a majd előkelően kecses, majd leleményesen bizarr formájú s a szivárvány-szinek teljes varázsát visszatükröztető edényeknek tervezésében, melyek a külföld legelső majolika-gyárainak készitményeit messze túlhaladva, több mint két évtized óta oly sok gyönyörűséget szereznek a finom izlésü amateuröknek.

A pécsi mester leányai már évek óta nagy sikerrel végzik az edények virágokkal s más népies motivumokkal való dekorálásának munkáját, s ezen a téren Sikorskáné Zsolnay Julia nem műkedvelő többé, hanem valódi művész, ki életet lehel pompás növénydiszitményeibe. A művésznőnek már nem egy képét láthattuk a Nemzeti Salon tárlatán, s a szép mályva-lombok még ma is élénken élnek emlékezetünkben. Zsolnay Miklós, a gyárnak új vezetője, nagyhirü atyjának ambiciójával annak kiváló formaérzékét is örökölte. Az ókor és a renaissance nem egy bájos formáját ő honosította meg a pécsi gyárban és sohasem tér vissza külföldi útról a nélkül, hogy onnan valami új eszmét, új reformot ne hozzon magával. Nem kis előnye az is, hogy a mivel az öreg mester nem dicsekedhetett: ő már praktikus üzletember, ki jól tudja értékesiteni a pécsi hires gyár újabb és újabb vivmányait. Bizonysága ennek a párisi telep s bizonyságai az általa létesitett külföldi összeköttetések.

Képünk a világhirü gyártelep parkjában ábrázolja a Zsolnay-családot. Az öreg mester jobbján fia: Miklós áll; baloldalán hü élettársa, e mellett pedig a leányok: Julia, Sikorskáné, és Teréz, Matyasovszkyné foglalnak helyet.

EGYVELEG.

* **A legnagyobb női kézimunka** a világon a normandiai, bayeuxi városi könyvtárban van. Matild, Hódító Vilmos felesége csinálta udvarhölgyeivel a 65 méter hosszú és mintegy ¾ méter széles hímzést. Az idők folyamán megsárgult finom vásznon Normandia meghódítása van ábrázolva hetvenkét részben. 623 személy, 202 ló és öszvér, 55 kutya, 505 más állat, 37 épület, 41 hajó és csónak és 49 fa van ez óriás hímzésen, tehát összesen 1512 különféle tárgy.

* **A legdíszesebb kerékpárt** nem régiben Franciaországban készitették egy indiai fejedelem számára. Azok a részei, melyek a rendes kerékpárokon nikkelből valók, aranyból készültek, a a kerék kerülete pedig türkizekkel és rubintokkal gazdagon kirakott aranylemezekkel van bevonva. A nyerget drágakövekkel odaerősített piros posztó borítja.

* **A zsebórát** nagyon egyszerűen alkalmazhatjuk iránytűnek is. Ha a kis mutatót a nap felé állítjuk, az a déli irányt mutatja, s mivel a látóhatár 24 részre felosztható, az órán egy órajelző vonás a láthatáron két órának felel meg. A kis óramutató iránya tehát mindenkor fél akkora számú vonással esik távol déltől, mint a hány óra van 12-ig. Jobban megérthetjük ezt egy példából. Reggel 6 órakor dél a 3-ik vonás irányában van, tehát a 9 órát jelző vonás helyén. Természetes, hógy ez az irányjelzés csak nagyjában áll, de turisták számára teljesen elegendő.

* **Különös szokás.** Tibetben az udvariasság megkívánja, hogy az egymással találkozó ismerősök egyik kezüket fölemelve, nyelvüket kiöltsék.

* **Fogfájás a magas hegyen.** Különös tapasztalatot tettek a Jungfrau-hegyi vasúton dolgozó munkások. Mikor nyolcz-tíz napig tartózkodtak a 2600 méter magasságban, valamennyinek rettenetesen kezdett a foga fájni s az inyük is nagyon megdagadt.

Morelli Gusztáv tanár fölvétele után.

ZSOLNAY PÉCSI GYÁRÁBÓL. — Majolika tárgyak szinezése.

Zsolnay Vilmos

ZSOLNAY VILMOS EMLÉKEZETE. Abból az alkalomból, hogy a magyar iparművészet világhírű atyamesterének, Zsolnay Vilmosnak szobrát Pécsett leleplezték, a M. Iparművészeti Társulat választmánya elhatározta, hogy nagynevű alapító tagjának emlékére ünnepélyt rendez. Az emlékünnepen, amely 1908 február havában lesz, dr. Wartha Vince miniszteri tanácsos, műegyetemi rektor méltatni fogja az elhúnyt jeles mesternek működését, és kiválóbb alkotásait vetített képekben, valamint valóságban mutatja be. E helyen megemlítjük, hogy az Országos Iparegyesület október 18-án is tartott emlékünnepet, amelyen Gelléri Mór kir. tanácsos, egyesületi igazgató lendületes emlékbeszédet mondott Zsolnay Vilmosról.

Magyar Iparművészet
1907 - 310 l.

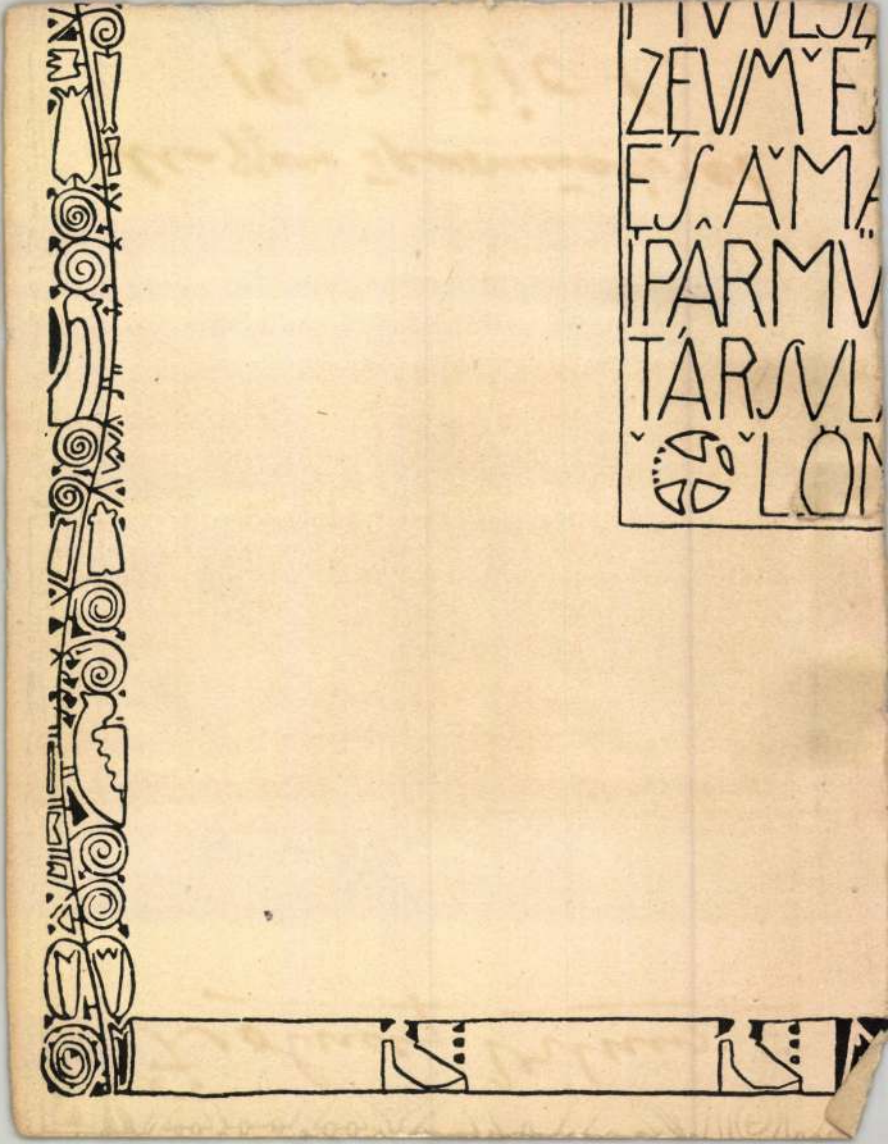

Zsolnay Vilmos

Magyar Iparművészet

1935. 1–2. 62. l.

ZSOLNAY. Az Iparművészeti Társulat történetének legszebb ünnepnapjai szorosan egybefonódnak a nagy pécsi keramikusnak, Zsolnay Vilmosnak emlékével. Hatvanöt évvel ezelőtt vette át az apja által alapított kőedénygyárat, amelyben csakhamar a díszedények gyártására tért át. A perzsa, kínai s egyéb orientális díszű keramiai munkák először az 1873. évi bécsi kiállításon keltettek nagy feltűnést. Öt évvel később már újabb s újabb technikai eljárásokkal és népies fajanszainkra emlékeztető motívumokkal vonta magára a párizsi kiállítás közönségének figyelmét. Később a Wartha Vincével együtt tökéletesített eozin-edények csodás lüsztere előtt álltak elragadtatással a kül- és belföldi kiállításlátogatók. Negyven év óta ezek a fémfényű edények a világpiac minden táján dicsőséget szereznek a magyar névnek. Oltárokat, kutakat, épületdíszeket készítettek Zsolnay kerámiai díszanyagából s a Lechner-féle magyaros építészet virágzása idején nevét az úttörő nagy építész munkásságával együtt emlegették. A Pécsett lévő Zsolnay-múzeum a gyár egész munkásságát tanulságos módon szemlélteti és bemutatja a nagy mester két leányának, Sikorszkyné Zsolnay Júliának és Mattyasovszkyné Zsolnay Teréznek díszes munkáit is, amelyeket apjuk segítőtársaiként hoztak létre a nagyhírű üzemben.

N. P.

[illegible]

[illegible] lelkének szárnya megmaradjon különleges magyarnak és nemzetinek. Ezt várja tőle a külföld is, amely benne éppen a máshol nem található magyaros formanyelv kifejezéseit várja. Így nemcsak kultúrteljesítmény lesz iparművészetünk, hanem egyszersmind igen jelentékeny nemzetgazdasági tényező is.

És ami a fő: csináljunk az iparból művészetet és ne pedig a művészetből ipart!

SZENGER BÉLA

A kilencszázas évek első felében nagy volt a forrongás a fiatal iparművészet berkeiben. Az elégedetlenkedő fiatalság körülbelül ugyanazon célelveket kiáltozta, vetette az iparművészeti társulat vezetőségének, választmányának szemére, mint amit az azután következő forrongók.

Alulírott nagyon bátor legény hírében álltam, mert az elégedetlenek engem választottak be a társulat választmányába, hogy az iparművészfiatalság érdekeit képviseljem az ott helyet foglalé öregurakkal, közömbösökkel, meg nem értőkkel szemben.

Beállítottam az ülésekre és árgusszemekkel kerestem az „ellenséget".

Az öreg urak kedvesen fogadtak, bekapcsoltak a munkába és minden józan propozícióimat [illegible]

Zsohay Vilmos

MAGYAR RÉGÉSZETI MÜVÉSZETTÖRTÉNETI
ÉS ÉREMTANI TÁRSULAT
IPARMÜVÉSZETTÖRTÉNETI SZAKOSZTÁLY
Budapest, Üllői-ut 33-37.

M E G H I V Ó

a Szakosztály 1954. május 31-én, hétfőn d.u.5 órakor az Iparművészeti Főiskola /Kinizsi-u.39./II.em. 216.sz.

tantermében rendezendő ülésére.

Tárgy:

Sümeghy Vera: Adatok a Zsolnay-kerámia fejlődéséhez.

Vendégeket szivesen látunk.

Budapest,1954.május 24.

SZAKOSZTÁLYTITKÁR.

Zsolnay Vilmos

erod

z

Gallwitz Ferenc:

Zsolnay – keramia.
Bp. 1948 –
Doktori értekezés
a Pázmány-Péter
egyetemanni érvettör-
téneti tanszékén
Kézirat, nyom-
tatásbanazem
jelent meg.

Zsolnay Vilmos

l

Csányi 1954

51, 52 l.

Zsolnay Vilmos

Egyházm. Lap

1885. 224. l.

ezideig rendezést nem nyert.

Ennélfogva arra kérem: sziveskedjék alan

137 ko

összegű esedékes járandóságomat a mellékelt be

Ennek vártában ajánlom magamat tovább

Számla esedékesség:

1908 OKT. 31.	SZÁMLA	K.	1372
	FIZETÉS	"	1235
	FENMARADT KORONA		137

1 befizetési lap.

Zsolnay Vilmos

wód

Rad 1943

119. l. arck.

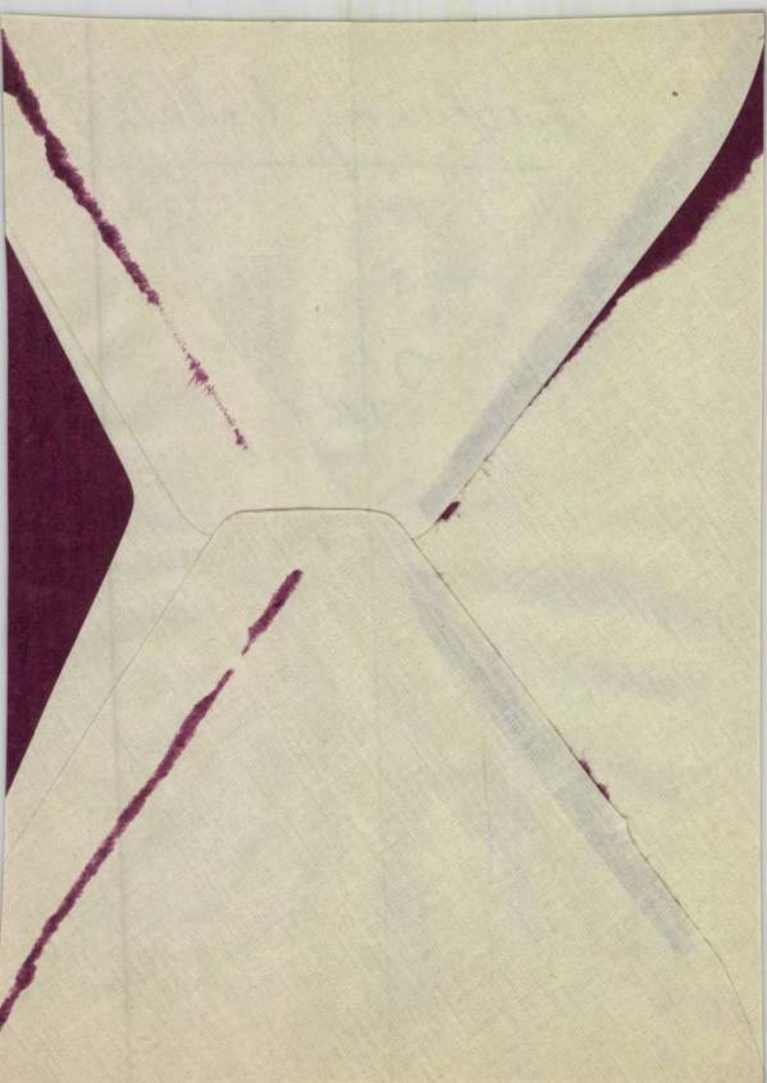

Zsolnay Vilmos

Lázd ökv

Pécsi muzét

1941

91 és kv. ll.

Zsolnay Vilmos

vród

z

Maszlaghy Ferenc

Levelek az országos kiállitásról.

Uj Magyar Sion

1885. XVI. 685. l.

Magyarad 1886

Zsolnay Vilmos

Tandor Ottó épitész és Marchenke Vilmos szobrász tervei és mintái után készítette a bpesti-kőbányai rk. pléb-templom majolika oltárait, szószékét és keresztelő medencéjét

Horvtempléj

44. l

T.

EUROPA

film-, könyv-, lapterjesztő és könyvkiadó rt.

Budapest, V.,

Rothermere-utca 12. III. 2.

Zsolnay Vilmos

ired

Ludwig Ferenc dr

Wéber Xavér Ferenc emlékezete. A Pécs-Baranyamegyei Múzeum-Egyesület Értesítője. XI. évf. 1930. 74. 77. l.

Zsolnay Vilmos

l.

Magyvienivadkiáll

90. l

Budapest, 1939.juni.16.

a tekintetes Igazgatóságának

B U D A P E S T.

a ur b.intézkedésére mellékelten tisz-
jukat az előírásszerü nyugtával ellát-
mindenkor készen

kiváló tisztelettel

FISCHER SÁNDOR
Könyvkereskedés
VILMOS CSÁSZÁR-UT 58.
Telefon: 20-1-05.

Fischer Sándor

Zsolnay Vilmos

Schulek Frigyes:

A Zsolnay-szobor Mussaki ismertetése. Kny. Épitő Ipar. 8. r. 6 kép 14 l. Bp 1908.

Gent (2001)

9214
9809
9714
13211
14050
17274
20180
20138
26252
29380
24142
34468
32096
40999
16924
18620
16481

493013

Total.

Zsolnay Vilmos

1828–1928

8-r 40 kép

20 C. Pécs

1928-

Zsolnay Vilmos

Gellért Mór: Zsolnay Vilmos emlékezete. 16-r. 45 l. Bp. 1907.

Gent (747)

asta: Eseri 1

40 | VI/10.

Nagyméltóságú
Vallás- és Közokt. Miniszteriumnak

Budapest.

A Nagyméltt. Mininszterium f. évi március hó 5-én kelt 15.776/1940. III. sz. rendeletével a Müemlékek Orsz. Bizottságának 1939/40. évi javadalmából a szegedi ferencrendi templom gótikus sekrestyéjének helyreállításához való hozzájárulás címén 500 P-t engedélyezett.

Tisztelettel kérem, hogy ezt az összeget elszámolás kötelezettsége mellet P. Schneider Vencel házfőnök kezeihez

Zsolnay Vilmos

Keramikus

Gensammelt.

53, 82, 84. 124,
128. l.

nyozása alkalmával igenybe
Tizenöt pengőt a 127.690. s
jon ki.

Őnagysága

N á v a y E m i l n

úrnőnek,

P é c s

- - - - -

Tudomás végett másolat
ban azzal közlöm, hogy a kiutalt
összeg a m. kir. postatakarékpénz
utján fog Nagyságod kezéhez kifi
tetni. Budapest, 1931. december

Kertész K. Róbert s.k. h. állam
A hiva

Zsolnay Vilmos

rod

Ybl Ervin: Zsolnay Vilmos emlékezete. Budapesti Hirlap 1938. máj. 7.

59/Ény /1907. számhoz.

Műemlékek

Felkérem (évi

kozva), hogy a szerencsi ev. r

1907. évi augusztus hó 16

keresésemet mielőbb teljesitse, vagy közöl

Kelt Szerencs 1907. évi

Körjegyzői ny

Zsolnay Vilmos

Zsolnay Vilmos

1828 – 1928.

Pécs, 1928, Dunántúl egyetemi nyomdája. 8-r, 20 l, számos képes táblával. Fűzve.

I. 4. p. h.

3-60

Zsolnay Vilmos

rvód

Pécsi Figyelő 1900. márt. 22. (Zs. betegsége.)

Pécsi Figyelő 1900. márt. 25. (Zs. halála.)

Nikelszky Géza: Zsolnay Vilmos (1828–1900) A Mecsek Egyesület jelentése az 1900-ik évről, Pécs 1901–

Zsolnay Vilmos

vrod.

Nikelszky Géza:

Zsolnay Vilmos-
ne halála.

Pécsi Napló

1918. máj. 4.

86 éves Lorí-
ban Pécsett
halt meg.

Zsolnay Vilmos

írat

Nikelszky Géza:
Árpádházi kirá-
lyok. Pécsi Figyelő
1899. szept. 23-ei
24.

Roskovics király
képei után a
Zsolnay-féle
pyrogranit lapok
a budai kir.
palota szerze

Zsolnay Vilmos

vod

Nikolszky Géza:

Zsolnay Vilmos
Pécsi Napló
1928. ápr. 15

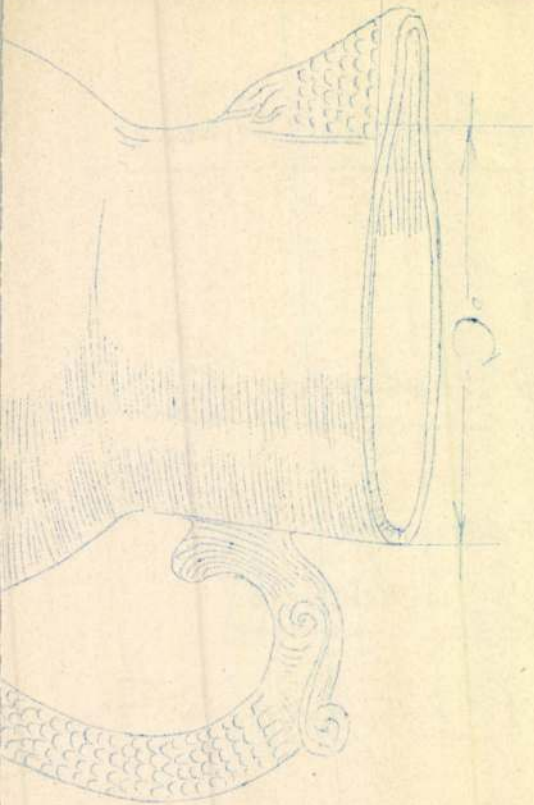

Fig. 4870.

C

c/m 9 c/m ~ 1 LITER

" 10 " ~ 1 1/4 "

" 10 1/2 " ~ 1 1/2 "

Zsolnay Vilmos

U. 868

~~16430/1939. szám.~~

III.

Pécsi Napló
1913. okt. 15. (A
Zsolnay-mauzoleum
felavatása.)

Dr. S z

kek Országos Bizottsága tit
március hó 30-ig terjedő i
tént hivatalos kiküldetése
napidijairól kiállitott és
érvényesitett utiszámláját,

és vissza történt hivatalos kiküldetése
ltségeiről és napidijairól kiállitott és
egy pengő és 77 fillérrel érvényesitett
rszágos Bizottsága rendes javadalma ter-
tt, csatoltan a tek. Elnökségnek tiszte-

t, 1939. évi április hó 28-án.
iniszter rendeletéből:
r. vitéz Haász Aladár s.k.

miniszteri osztályfőnök.

Zsolnay Vilmos
miniatűr

Festette Amtmann
Prosper pécsi zene-
művész arcképét 1849(?)
-ben. olaj-

Rónaky Kálmán dr.
Amtmann Prosper
fuvolája. A Pécs-Baranyamegyei Múzeum Egyesület Értesítője. 1913. 106. l.

Müv.

f. 30.

1 köt. 8°

Venturi,

A.

A budapesti ornágos képtár
olan képei.

(Különlenyomat az Archaeologiai Értesítő
1900. évi 4-5. füzetéből.)

Zsolnay Vilmos

irőd

Martyn Ferenc.

A festő Zsolnay Vilmos.

Pécs nab. kir. város „Majorossy Imre Muzeumának" 1942. évi értesítője. [Pécs 1942]

80-81. l. XII. tábla

A MAGYAR MÉRNÖK- ÉS ÉPÍTÉSZ-EGYLET KÖZLÖNYE.

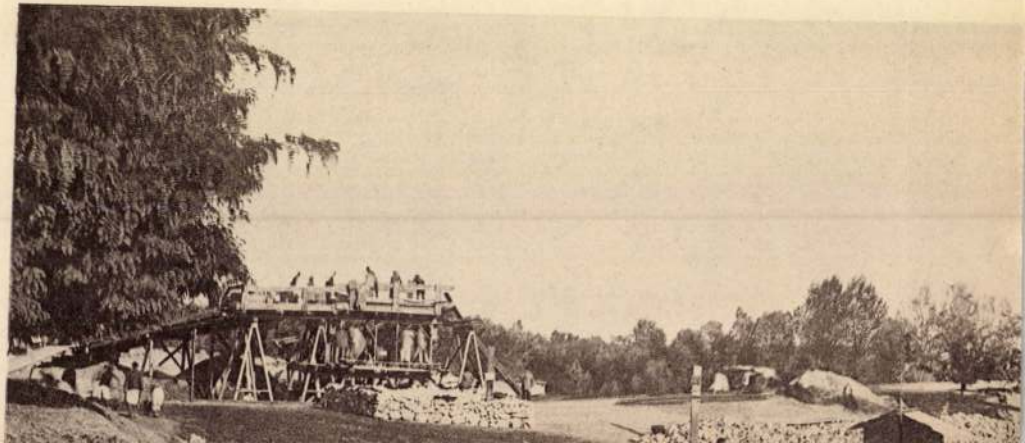

Zsolnay Vilmos

röd
2

A Pécs-Baranyamegyei
Muzeum Egyesület Évkönyve. Pécs 1928. 2-3. füzet. (Zsolnay Vilmos. 1828-1928. Arcképpel és Képekkel.)

Zsolnay Vilmos

mint festő.

Amtmann Prosper

fuvola művész és

Weidinger Imre a

pécsi zenei élet ki-

magasló alakjának

archepci fentitől.

Nik Pécs képzőm

7 l.

penészedni és hullani kezdett. A vako
melyre a freskó festve van, hullása a
sürgős gondoskodás nem történik a még
hány hónap mulva teljesen leválik. Az
már régebben is beázott, s hogy tönkr
ti időkben megkezdődött, nem helytáll
tében esetleg már régebben is beázott
kü, hogy a freskóban kárt okozott vol
ben is láttuk, s azon akkor a beázásn
ben az 1938 évi hatalmas beázás után

Ad. II. és III. A fr
tése szerint jelenleg 3.200 P.-ért ha
vállalni, amihez az állványozás költs
nyujtott költségvetés szerint 690 P.
Pengő. Minél később történik gondosko
kább növekedik a kár végösszege. A je
és idecsatolt fénykép mutatja.

Zsolnay Vilmos

irod
tr

Reéh Győrgy: Emlék-
beszéd Mattyasovszky
Zarab választmányi
tag felett.
A Pécs-Baranyamegyei
Muzeum Egyesület Év-
könyve. 1928-29. 4. füzet.

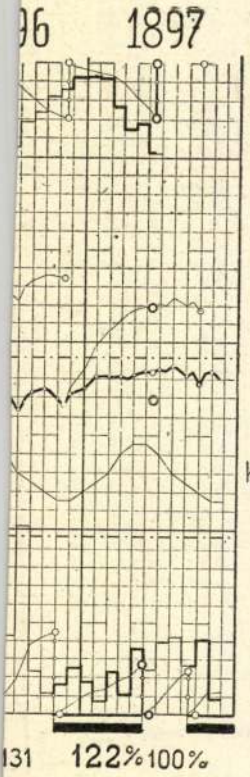

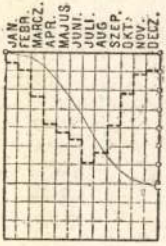

1a. ábra.

A párolgás
5½ évi középértéke.

2a. ábra.

Keszthelyi esőmagasság
24 évi középértéke.

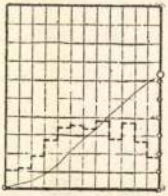

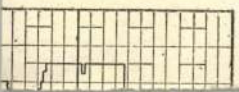

Zsolnay Vilmos

mint festő

(1828 – 1900.

l.

Pécsi kiáll. 1927, márc

13 sz. 23. l.

Kérelem a me

1. Felkéri a bizottság a résztvenni akarókat, hogy az ünnepélyen való részvétüket folyó évi október hó 8-ig a szoborbizottság titkáránál Dr. Tróber Aladár városi főjegyzőnél okvetlenül jelentsék be, hogy megfelelő elszállásolásról gondoskodhassunk. — Testületek s hatóságok szíveskedjenek azt is bejelenteni, hogy hány taggal és névszerint kikkel kívánnak résztvenni az ünnepélyen.

2. Akik a szobrot megkoszoruzni kívánják, e szándékukat szintén közöljék és a koszoruk feliratait küldjék be.

Öltözék: díszmagy

MŰ [illegible] ORSZ. BIZOTTSÁGA
666 – 1907. sz.
Érkezett: október 4.

ghivottakhoz!

3. A társasebéden való részvétel szintén előre bejelentendő.

4. Az ünnepély előestéjén az esteli, valamint reggelén a reggeli vonatoknál karszalaggal ellátott rendezők várják az érkező vendégeket, akik őket lakásaikra kisérik és utbaigazítják. Felkéri a bizottság a résztvevőket, hogy az érkezés idejét bejelenteni szíveskedjenek.

5. A kordonnal elzárt területre csak igazolvánnyal lehet belépni, melyet a szoborbizottság titkársága fog a jelentkezőknek megküldeni illetőleg átadni.

ar vagy szalonruha.

9	28.000	39	7.500	69	11.000	95	20.000
10	100.000	40					
11	28.000	41					
12	75.000	42					
13	75.000	43					
14	75.000	44					
15	15.000	45					
16	15.000	46					
17	25.000	47					
18	30.000	48					
19	10.000	49					
20	15.000	50					
21	15.000	51					
22	8.000	52					
23	13.000	53					
24	20.000	54					
25	225.000	54a					
26	25.000	54b					
27	20.000	54c					
27a	12.000	55					
27b	34.000	56					
27c	43.000	57					
28	35.000	58					
29	80.000	59					
30	25.000	60					

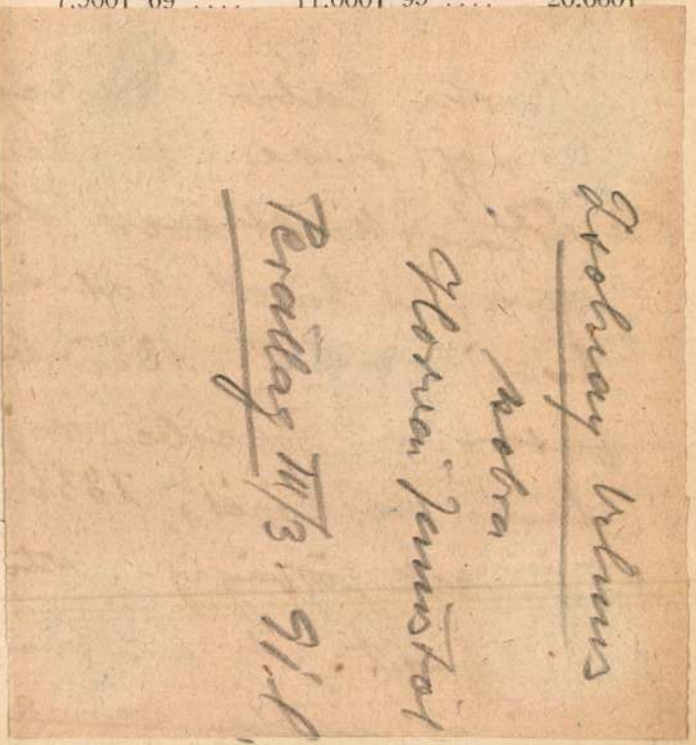

146a	4.000	196	300	246	90.000	281f	2.500
147	12.500	197	2.000	247	50.000	281g	15.000
148	12.500	198	2.000	248	20.000	281h	18.000
149	75.000	199	2.000	249	25.000	282	90.000
150	25.000	200	2.000	250	120.000	282a	9.000
151	3.000	200a	2.000	251	75.000	283	90.000
152	3.000	201	15.000	252	55.000	283a	9.000
153	5.000	202	15.000	252a	35.000	284	240.000
154	8.000	203	7.500	252b	3.000	284a	23.000
155	4.000	204	15.000	252c	8.000	285	65.000
156	200.000	205	5.000	252d	5.000	285a	5.000
157	200.000	206	5.000	253	5.000	286	40.000
158	60.000	207	5.000	254	2.000	286a	6.000
159	18.000	208	500	255	2.000	287	7.500
160	55.000	209	5.000	256	5.000	287a	3.000
161	40.000	210	1.500	256a	500	288	40.000
162	20.000	211	1.000	257	5.000	288a	2.000
163	25.000	212	5.000	257a	3.000	289	20.000
164	12.500	213	2.500	258	1.000	289a	1.500
165	12.500	214	2.500	258a	3.500	290	10.000
166	5.000	215	2.500	259	7.500	290a	6.000
167a	40.000	216	2.500	259a	5.000	291	150
167b	40.000	217	5.000	260	10.000	291a	7.500
168	5.000	218	500	261	2.500	292	300

Zsolnay Vilmos

lásd

Várady Baranya

I. 611. és kv. ll.

620-ig, archeppel

Zsolnay Vilmos

l.

Műcsarnok

1901. 236, 237 l.

VINA

O - UNGHERESE

e: Budapest, IV., Egyetem-u. 4.

ORSZÁGOS BIZOTTSÁGA

BUDAPEST. IX.,

Mógyes Endre-utca 10.

Isolnay Vilmos

l.

Műcsarnok

1901. 42, 43. l.

~~Gorani Sándor~~

~~VI. Eötvös u. 23~~

~~Műcsarnok~~

~~1919 – 20 tél~~

~~Perzsa háborúk~~ V. 245.

Zsolnay Vilmos

tetlenül megújítandó, hogy
valy nyár folyamán Foerr
szakilag is felvétetett. Míg a
nék – a fedelek megújításá
jük a m. t. Bizottságot, hogy
szerinti megfedését engedély

Mivel ezen elkerülh
terhelzetéssel jár, melyet egy
kérjük a m. t. Bizottságot
állapítani s a magas Rormán
méltóztatsék. –

Kérésünk megújít

1 db mell.

Dés, 1914. j

Honegszerű
fögondnok.

Iza
eg

Zsolnay Vilmos MDK

Zsolnay Vilmos 1865-től védjeggyel látta el gyármányait, ezeket a gyártási jegyeket a Nemzeti Vállalat is átvette.

81.o.

Repr: A Zsolnay -gyár védjegyei
/ összesen 33/

81-86.o.

NIKELSZKY GÉZA A Zsolnay-gyár müvészete.
Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Vilmos, gyáros

kit a divatos fayence kivitelezésének finomsága s igazi müvészi feldolgozása folytán az elsöség illeti Láng Mihály és Fischer Ignác mellett.
A tolna-baramegyei háziipar diszitményeit szerencsével alkamazzák leányainak müvészkezei.

Szalay Imre: A müvészi ipar az Országos Tárlaton. Müvészi Ipar.1885/86 évf. 149.l.

MDK

Zsolnay Vilmos

Az Iparművészeti Muzeum majolikamázas anyagának kikiserletezését Lechner Ödön Wartha Vince professzorral végezte és Zsolnay Vilmos pécsi porcelángyárában gyártatta le.

Dr. Kismarty-Lechner Jenő: Lechner Ödön. Bp. 1961. 62.lap.

Zsolnay Vilmos

Meghalt 1900. III. 23. -án 72 éves korában.
Pécs város diszpolgáraként temették

75.o. 27. jegyz.

Walter Crane festő és iró pécsi látogatása során megkoszoruzta Zsolnay Vilmos sirját és emlékül egy vázát festett a gyár mutermében.

35.o.

NIKELSZKY GÉZA: ZSOLNAY-GYÁR MŰVÉSZETE.
Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos MDK

Zsolnay Vilmos halála /1900/ után fia Miklós vette át a gyár vezetését. Miklós a Zsolnay-szobrot és a mauzoleumot állíttatta fel apja emlékezetére.

A Polgári Kaszino megkezdte Zsolnay-serleg-ünnepélyeit.

A serleget Darilek /Henrik/ tervezte,

35.o.

NIKELSZKY GÉZA: AZSOLNAY-GYÁR MŰVÉSZETE.
Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos

Zsolnay -pyrogranitból készültek a pécsi Nemzeti színház külső díszei, szobrai és belső színes korlát-mellvértje. /Steinhardt és Lang 1893-94/

37.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos

MDK

A Zsolnay gyár kerámiai munkái 1894-ben

A kecskeméti városházán /Lechner Ö/.
Az uj Országházán /Steind/
A budapesti Közp. Vásárcsarnok /Pecz S./
külsü diszei
s~~t~~ szines oszlopok, szobrok /11 szobrász
88. müve./

37.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete.
Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Vilmos

A Zsolnay-gyár főművei az épületdíszítésben:
A pécsi Központi Takarék /Korb és Giergl 1898/
A budapesti Földtani Intézet és a Bakteriológiai Intézet /Lechner 1898-99/
A budai vár Mátyás temploma /Hauszmann 1899-1900/ belső majolikái, árpádházi királyképei /Rauscher/
A budapesti Postatakarékpénztár homlokzati mázas-pyrogranitdíszei /Lechner 1899-1900/

37.o.

HIRSCHLER GÉZA: A Zsolnay gyár művészete.

Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos

MDK

A Zsolnay gyár főművei az épületdíszítésben:
Budapesti Iparművészeti Múzeum /Lechner/
" uj Mészárnok /Schickedanz 1894-95/
A földalatti villamos megállóinak majolikái.
A Czernyeczky- és Lechner -féle budapesti épületek.
A budapest-kőbányai templom külső díszei szobrai és majolika fájansz oltárai/Lechner és Tandor./

Az erzsébetvárosi templom külső és belső kerámiái. /Steindl/
37.o.

HIKELAKZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos MDK

Zsolnay /Vilmos/ felállitotta az épitészeti osztályt és 1881-ben meghivta müszaki vezetőül S t e i d l M i h á l y szobrászt. aA forma öntők és gipsz-szobrászok osztályát S z l á - v i k vezette, mellette müködött J u r á n F e r e n c szobrász is.

38.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos

Wartha Vince dr.

MIK

Zsolnay /Vilmosβ-ról tartott emlékbeszéde.

/Magyar Iparművészet 1908. III. 2. sz./

75.o. 28. jegyz.

HIKELENKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos

1865-ben harminchét éves korában vette át [illegible] testvérbátyjától /Ignáctól/ a "terrakotta és kőedény" gyárat.

12.o.

Ifjukorában - a bécsi Polytechnikum elvégzése után festő akart lenni.

13.o.

[illegible]: A Zsolnay-gyár [illegible].
Pécs . 1959.

Zsolnay Vilmos

Az 1873 évi bécsi Világkiállitáson először szerepel diszkancsokkal, vázakkal stb.

16.o.

1874. "Pannonia " edények.
1878 . Párizs Világkiállitás, ahol nagy aranyérmet nyert.

17.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete.
Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos MDK

Weber Xav Ferenc /Zsolnay Vilmos barátja/ egy Nachod nevü festőtől tanulta meg a mesterséget és tudását Zsolnaynak tovább adta.

26.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs 1959.

Zsolnay Vilmos

Az eozin diszitő eljárást Wartha Vince 1893-ban a müegyetmi laboratoriumban kezdett ~~kisérletei~~ a Zsolnay-gyárban folytatott kisérletei alapján majd Zsolnay Vilmos és Petrik Lajos kutatásainak eredményeként Pompár Gyula osztályán alkalmazták először.

28.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár művészete. Pécs. 1959.

MDK

Zsolnay Vilmos

Nikelszky Géza fedezte fel Zsolnay Julia munkáját egy eozin tálat, melynek jelzése:

//~~[illegible]~~//"Julcsa 1875 XI/V"

holott az eozin születési éve 1893 /Wartha Vince kisérletei/. Minthogy Zsolnay Vilmos sokszor próbálkozott különböző festékekkel, anélkül hogy mi az a festék, Lehet hogy ő hivta fel Wartha figyelmét e technikára, mellyel érdemes volna közelebbről foglalkozni.

29-30.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete. Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos

MDK

Szül 1828 ápr. 19-én Pécsett.
Apja Zs. Miklós pécsi kereskedő
Anyja Ballay Teréz /Ballay György gimn. Tanár leánya.

75.o. 2. jegyzet.

NIKELSZKY GÉZA: A ZSOLNAY-GYÁR MŰVÉSZETE;
Pécs. 1959.

Zsolnay Vilmos

Zsolnay gyár.

Zsolnay Vilmos születésének 10o. évfordulója /1928/ alkalmából diszas vasrács készült "1862-1928" évszámma Pedig Vilmos bátyja 1852-től tizenkét évig vezette a gyárat. Zsolnay Ignác müködését is a gyár története hez kellene számitani.

14-15.o.

NIKELSZKY GÉZA: A Zsolnay-gyár müvészete.
Pécs . 1959.

MDK

Zsolnay Vilmos

Magy. Iparművészet. 1900.

109 l.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
keramikus

1874-től a szalad végéig porcelánt is gyártott.
Japán hatás alatt Ismári porcelán modorában di-
szítette porcelánját és kenényszerép munkáit. —
A kor mindenuralkodó ananilatát megtaláljuk
alkotásain

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia

7 l.

N.D.M.

J.F.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
keramikus

Uj keramikai anyagok és mázak után hutatott, ez sikerült is neki. — 1888 teáskészletelet, és vázákat mutat be, amelyek kettős falnak, áttörtek voltak.

Pataky Dénesné: A Zsolnay keramika

9 l.

re. D. K.

ZSOLNAY Vilmos megh. 1900

1865-ben birtokába kerül a pécsi gyár

és ő fejlesztő eredményekben gazdag

nagy üzemmé

Csányi 1954. 48., 51., 52., 95. l.

MDK

Zsolnay Vilmos
fajánsz virágedény, 4oo frankos első dij

Beszámoló az 1889.évi müködésről. Müvészi Ipar, 1889.
44 l.

Zsolnay Vilmos, kerámikus MDK

Schulek Frigyeshez irt levelei.
177-178.o.
"Zsolnay kancsó 1894" Schulek-gyüjtemény.
177.o. (repr.)
"Zsolnay-tál a Schulek-féle emlékmü tervével."
Schulek gyüjtemény. (repr.)
178.o.

HÉJJNÉ DÉTÁRI ANGÉLA: Tallézás egy magánygyüjteményben.
Müv. Ért. 1956. V.évf. 2-3. sz. 176-180.o.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
keramikus

1876-ban feltalálta a magostini mázzal bevont kerény cserepet, a Zsolnay kerámiát.
1885-ben csőgyárat és kályhagyárat állított fel. — 1891-ben kezdte a szigetelő szükséglet fedezést.
1892-ben áttért a falburkoló lemezek gyártására is.

Potoky Dezső: A Zsolnay kerámia.

7 l.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
kenaukus

1873-ban anyagával a bécsi világkiállításon szerepelt. — Ettől az időtől fogva kitűnő stílusváltozatok szerepelnek kerámiai alkotásain.

Pataky Dénné: A Zsolnay kerámia.

6l.

Zsolnay Vilmos
keramikus

M.D.K.

1864-ben tárult öccse műhelyébe és annak
vezetését vette át. —

Potoky Dénesné: Zsolnay Kerámia.

5 l.

M.D.V.

Zsolnay Vilmos
keramikus

1874-ben Palissy modorú természet utánzó alkotásai az ujdonságok. — 1874-ből való a gyár első készlete is. — Ugyancsak 1874-ben készíti a Pannonia tip usz. edényszorozatot.

Pataky Denésné: A Zsolnay kerámia 8 l.

M.D.V

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
keramikus

1900-ban előállította a kék balradázkövet utánzó márványos eozinmázat. — 1900 márc. 23-án halt meg.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia

12 l.

N.C.M.

Zsolnay Vilmos
keramikus

M.D.K.

1896-ban az eozinos minták nagy válto-
zata volt. A Millenneumi ki állitáson teljes anyagá-
val szerepel. 1897 a kik márványozott eozin és Rippl
Rónai József festő művész munkai voltak a-ujdonsá-
gok.

Postaky Dénesné: A Zsolnay keramia.

12 l.

Ц.С.М.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
Keramikus

1895-től sok az eozinos minták között a perzsa, a magyaros motivum. — Ebben az évben jelentkezik a secessio az Iparmüvészeti Museum faldiszen.

Pataky Dénésné: A Zsolnay kerámia.

11 l.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
keramikus

Wartha az ezüstkészítés titkát átadta Zsolnaynak, aki ezt tovább fejlesztette és ezzel a kerámia egyik igen jelentős korszaka kezdődött meg. 1892-ben az ezüst maradott apró díszítéssel látta el. 1894-ben megjelent a sárgás-türkizes gránátmyalat.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia.

11 l.

M.S.V.

M.T.

M.D.K.

Zsolnay Vilmos
keramikus

A párizsi világkiállításon nagy sikert aratott.

Pataky Dénesné: A Zsolnay kerámia

S.P.

M.D.

Jeanne Duval
Baudelaire

Ce passe entre [illegible] Jeanne Duval et

Portrait Présumé : Jeanne Duval

31

MDK

Zsolnay Vilmos

Ybl E: A budai várpalota épitése. MüvtÖrt. Dok. Közp. Évk. 1954-55. 1957, 253-277 l.

Zsolnay Vilmos keramikus M.D.K.

Pécs, kéchenyi tér, Zsolnay kut
1900 körül.

Gentl. hüeml. 1959 I. 265

Zsolnay Vilmos MDK

A müvész pécsi emlékszobrára az első dijat nem adták ki. A második dijat Farkas Miklósnak, a harmadik dijat Holló Barnabásnak itélték.

A Zsolnay szoborpályázat.
Mücsarnok.1901.14.sz.207.1.

ZSOLNAY VILMOS EMLÉKEZETE.

DR. WARTHA VINCE ELŐADÁSA AZ ORSZ. IPARMŰVÉSZETI MÚZEUMBAN 1908. MÁRCIUS 6-ÁN.

1907. évi október hó 13-án, közvetlenül az 1907. évi pécsi országos kiállítás bezárása előtt és nyolc évvel Zsolnay halála után, leplezték le Pécsett a magyar keramia nagy mesterének szobrát. A leleplezés napja a magyar iparművészetnek is jelentős ünnepe volt, amelyen részt vett a hazai iparművészetnek minden számottevő tényezője. Az ünnepséget követő legközelebbi ülésén, a M. Iparművészeti Társulat választmánya egyhangulag elhatározta, hogy a maga körében is megünnepli Zsolnay emlékét és felkéri elhunyt nagynevű tagtársának volt jó barátját és munkatársát, a m. kir. József-műegyetem tudós rektorát, Dr. Wartha Vince miniszteri tanácsost, hogy külön előadáson méltassa Zsolnay Vilmos működését s a magyar keramia terén elért nagy sikereit. A rendkívül érdekes és tanulságos előadás, mely f. évi március hó 6-án volt az orsz. iparművészeti múzeumban, közel ezer főnyi közönség hallgatta és gyönyörködve nézte a remek munkákat, melyeket az előadó ez alkalommal valóságban, részben pedig vetített képeken mutatott be.

Az előadásról gyorsírói feljegyzések nyomán a következőkben számolunk be:

Alpár Ignác, a M. Iparművészeti Társulat alelnöke e szavakkal üdvözölte a megjelent közönséget:

Tisztelt hölgyeim és uraim! Amikor a messze idegenbe, sőt az Oceánon túlra is küldjük iparművészetünk termékeit abból a célból, hogy nemes versenyre keljenek a külföld termékeivel, hogy megmutassuk azt a gondolatot, amely bennünket művészi munkásságunk közben vezet, akkor mindig első sorban a Zsolnay művészi alkotásai voltak azok, amelyek fényt árasztottak hazánkra. Évtizedeken át Zsolnay munkáiból ismerte meg a külföld a magyar díszítési motívumokat, színben és formákban, évtizedeken át alig tudtak másról, mint azokról a híres pécsi gyártmányokról, amelyek innen messzemessze kivitték a magyar ipar dicsőségét. És amikor az öreg mester munkássága megszünt és közülünk elköltözött, szinte természetesnek látszott, hogy ő az első iparos, akinek ez az ország szobrot emelt. Hogy ez így történt, biztatóul szolgál a jövőre, mert bizonyítja azt, hogy már a mai korban, napjainkban is ott tartunk, ahol elismerjük az igazi munkát, különösen azt a munkát, amely művészettel párosulva, szívünkből fakad és amikor ennek hivatása az, hogy nemesítse, kedvessé, művésziessé tegye otthonunkat. Nagyon természetes, hogy az Iparművészeti Társulat kötelességét teljesíti, önmagát tiszteli meg azzal, amikor az elhunyt nagy mester emlékezetére ünnepélyt tart. És abból a nagy érdeklődésből, amelyet íme itt konstatálhatok, látom azt, hogy társadalmunk szélesb rétegébe már-már utat tört magának a magyar ipar szeretete. Látom azt, hogy a Zsolnay névnek mily csodás vonzóereje van, mert hiszen e nagy és díszes közönség jelenléte azt bizonyítja és arra enged következtetni, hogy Zsolnayt jobban megismerni akarja. Azért jöttünk ide, hogy leghivatottabb magyarázójának, Wartha tanár úrnak előadását meghallgathassuk. (Élénk éljenzés.) Az Iparművészeti Társulat jóleső örömmel veszi tudomásul a közönség érdeklődéséből azt, hogy a magyar közönség már megérti Társulatunk törekvéseit és hogy megbecsüli a magyar iparművészet munkásait. Betegen fekvő elnökünk, gróf Hadik-Barkóczy Endre ő nagyméltóságának megbízásából szívből üdvözlöm a tisztelt közönséget ebből az első alkalomból, hogy hívásunkra oly nagy számban megjelent. Felkérem a mélyen tisztelt előadó urat előadásának megtartására. (Élénk éljenzés.)

Dr. Wartha Vince: Igen t. hölgyeim és uraim! A Magyar Iparművészeti Társulat megtisztelő meghívása folytán arra vállalkoztam, hogy a magyar ipar nagy mesterének, Zsolnay Vilmos ipari munkásságának műszaki jelentőségéről itt e díszes körben jelentést tegyek. A pécsi ünnepélyek lezajlása után, amelyeken, sajnos, nem lehettem jelen, annyival is inkább éreztem annak szükségét, hogy nyilatkozzam a nagy mesternek működéséről, mert hiszen egy ideig munkatársa voltam és a régi kémiai laboratórium füstös és sötét helyiségeiben sok élvezetes napot töltöttünk együtt. Nevezetes

Magyar Iparművészet
1908. 2. szám

ember volt Zsolnay Vilmos. A valódi művésznek jellegével bírt. Örülni tudott, mint egy gyermek, a legegyszerűbb dolognak; egy új forma, új szín annyira lelkesítette, mint egy gyermeket, ha a legkedvesebb játékszere a kezébe kerül. Együtt élveztünk, együtt dolgoztunk, de sokszor együtt disputáltunk is, nevezetesen a régi művészetnek emlékeiről és hátrahagyott termékeiről. Előadás után méltóztassanak majd megnézni a híres Georgio Andreolinak tányérját, amelyet sok ezer frank árért az iparművészeti múzeum megszerzett. Ezt a tányért bámultam, tanulmányoztam, sokszor kezemben volt, de a nagy mester nem volt vele megelégedve. Mindig azt hangoztatta, jobbat kell csinálni, szebbet kell csinálni, megfogadta, hogy csinál ő majd szebbet és jobbat. És hiába volt az én küzdelmem, hivatkozva ezeknek a megmaradt relikviáknak nagy jelentőségére, ő megmaradt amellett, hogy a réginek utánzása, megbámulása nem helyes.

Hogy Zsolnaynak működéséről, gyárának tevékenységéről tiszta képet kapjunk, engedje meg a t. közönség, hogy egy ideig Schulmeister legyek, — ez a hivatásom — és egy pár általános megjegyzést tegyek azon nevezetes egyszerű anyagokról, amelyekkel a praxis dolgozik és amely egyszerű, igénytelen, a természetben előforduló anyagokat képes a művészet átalakítani oly ragyogó termékekké, mint amilyenek itt vannak kiállítva. Ez az egyszerű anyag az agyag és ennek az agyagnak ismét egyes alkotórészei. Itt feküsznek egyes válogatott példányok alakjában, mondhatnám a kerámiának szentháromsága: a kaolin, a kvarc és a földpát.

Ez az egyszerű három anyag szolgáltatja a nyers anyagot. Annak különböző keveréke és módosítása képezi azt a becses anyagot, amelyből a művészi alkotások keletkeznek. Az a szép, kristályos, csillogó földpát elmállik azáltal, hogy a levegő vize, szénsava megtámadja, megmarja s akkor ebből a kemény kőből keletkezik egy puha, földnemű fehér anyag. Ez a puha, földnemű fehér anyag a kaolin. A kaolin szó Kínából származik, ahol egy hegységet Kao-ling-nak neveznek, amelyben ez az anyag előfordul és amely nevet átvittünk magára az anyagra; ez képezi az alapját minden agyagnak. Az a hófehér, hótiszta, de hófehér tisztaságában ritkán előforduló anyag, amely rendesen vasoxid-hidráttal, vörös vasoxiddal és fekete bitummal és mindenféle más fémoxidokkal keverve fordul elő, képezi a közönséges agyagot, amelyből a fazekas egyszerű edényeit formálja. Ez a három anyag: a földpát elmállásából keletkezett kaolin, a kvarc, valamint a még ép, el nem mállott földpát, mely sok kristályos kőzetnek, p. o. a gránitnak alkotórésze, képezik a természetben előforduló agyagféléknek alkotórészeit. Hogy fogalmunk legyen ezen anyagoknak számarányáról, felírtam egy pár számot a táblára. A legtisztább fehér, tűzálló anyag maga a kaolin és hogyha szétbontjuk elemeire, azaz keressük ennek a három keveréknek arányszámát, látjuk, hogy a tűzálló anyag majdnem tiszta kaolin. Hogyha ehhez a kaolinhoz hozzácsatlakozik csak $2^1/_2$% kvarc és 1·2 % földpát, keletkezik egy keverék, amelyből kvarc hozzáadása által az úgynevezett finom angol fayence készül.[1] Ez majdnem tűzálló anyag. Ha most egy lépéssel tovább megyünk és tovább apasztjuk a kaolin arányszámát 72-re, majd 54-re, és emeljük a kvarc arányszámát, akkor ismét egy új anyag keletkezik, amely a legközönségesebb tárgyak készítésétől kezdve a legfinomabb művészeti tárgyak előállítására való. Ez itt az úgynevezett kőanyag, amelyből a közönséges ásványkorsók készülnek, de készülnek egyidejűleg a legfinomabb művészi tárgyak is. Egy időben még a Zsolnay-gyárban is ilyen kőanyagtárgyakat készítettek.
Ez az anyag már kemény, a törése kagylós, a vizet át nem ereszti és a nyelvhez nem tapad többé. Ha még egy lépéssel tovább megyünk és a kvarcot nem, hanem a földpátot szaporítjuk, s lemegyünk a kaolinnal 54-re és a földpátot szaporítjuk 26 %-ra, akkor keletkezik a mi legnemesebb anyagunk, a por-

[1] Példaképen felemlítek egy belga finom-fayence masszát, melyben 58·56 % kaolin, 30·36 kvarc és 11·8 földpát foglaltatik.

cellán. A kaolin megolvaszthatatlan. A kvarc is az, de ha hozzákeverjük a földpátnak bizonyos mennyiségét, akkor a tömeg meglágyul a legnagyobb tűzben és a legbecsesebb anyagot szolgáltatja, a tiszta, olvasztott porcellánt. Kénytelen vagyok ezeket felemlíteni, mert különben előadásomban minduntalan ismétlésekbe kellene bocsátkoznom. Láttuk, hogyha a kaolin lemegy 54%-re és a földpát százaléka emelkedik 26-ra, akkor az anyag azt az átlátszóságot kapja, amely a fayence és a porcellán közti különbséget képezi. A fayence alapanyaga egy földnemű, kemény, likacsos, nyelvhez tapadó anyag, míg a porcellánnál ezek a tulajdonságok nincsenek meg. Ha most a japáni porcellánt nézzük, látjuk, hogy az lényegesen különbözik az európai alkotású porcellántól. Míg az európainál a kaolin 54%-ra, a japáninál 24%-ra sülyed. Emelkedik ellenben a földpát 26-ról 30-ra és a kvarc 43-ra. Ez a porcellán könnyebben olvad, a színek nem állannak el a magas hőnél, de mégsem konkurrálhat az európai porcellánnal, mert sokkal kevesebbet áll ellen a temperaturának, művészi díszítésre azonban első sorban alkalmas. Most ezek az anyagok, ezek a keverékek, amelyekről szóltam, be lesznek vonva üvegréteggel és ezt mi közönségesen glazurának nevezzük. Ez különféle színű lehet. Ha a finom fayencet akarjuk bevonni glazurával, akkor oly fajta üveget használunk, amely sokkal könnyebben olvad mint maga az anyag. A kőagyagárúkat nem vonjuk be üvegréteggel a szokott módon, p. úgy hogy beporozzuk és égetjük, hanem hogy úgy mondjam, brutális módon bánunk el vele, amennyiben egy marék konyhasót dobunk be a kemencébe, amelyben a bevonandó edények izzíttatnak. Ez megolvad, elszáll, a só találkozik vízgőzzel és natriumoxidot képez, és végre a kovasavval egyesülvén azt a fényes réteget képezi, amely a kőanyagon szokott lenni. A legnemesebb eljárás a porcellánmáz készítése. Méltóztatnak látni, hogy a porcellánmáz ugyanabból az anyagokból áll, mint maga az alapanyag, csakhogy más arányban tartalmazza azokat. Itt van az európai porcellán, amelynél 54% a kaolin, míg a máznál 8·9%-ra sülyed. A földpát a porcellánban mintegy 26%, a mázban ez felemelkedik 64%-ra. A kvarc pedig, mely 20%-át képezi a porcellánanyagnak, a máznál 26%-ra emelkedik. Tehát a porcellánmáz összetétele magyarázza meg azt a nevezetes körülményt, hogy a porcellánon nincsenek repedések. A porcellánnál majdnem mesterségesen kell iparkodni egy oly kéreg előállítására, amely hajszálrepedéseket mutat. Minden porcellán repedésmentes, mert ugyanazon anyag a massza és a máz. A porcellán azáltal van karakterizálva, hogy a második tűzben, vagyis a magas hőfoknál, teljesen a kezdő olvasztásig vagy meglágyulásig hevítik. Azt a masszát, amelyben 96%, 97% a kaolin, nem vagyunk képesek megpuhítani. A porcellán azonban megolvad. Csináljunk metszetet, csiszoljuk finomra és vizsgáljuk meg, akkor azt tapasztaljuk, hogy abban az üvegszerű anyagban kristályok úsznak, jeléül annak, hogy az egész porcellánedény meg van olvasztva. És innen van ez a kellemetlen tulajdonsága a porcellángyártásnak, hogy sok százaléka elvetődik, amíg a fayencenél ez sohasem történik meg. Átmegyünk most ennek a három anyagnak a tűzben való magaviseletének vizsgálására. Hogyha mi ezeket az anyagokat, első sorban a fajencét, a tűzbe tartjuk magas hőfoknál, akkor nem igen változik az alakja, kevéssé összehúzódik, keményebb lesz mint eredetileg volt, de nem nagyon változtatja alakját, mert csak a zsugorodásig volt égetve, de ha kőanyagárut rakunk a tűzbe és hevítjük, akkor óriási differenciák keletkeznek. Méltóztatnak látni, ez a két edény teljesen egyformára készült és az egyik térfogata majdnem a felére leapadt. Nincs az a mekanikai erő a világon, amelyen sajtolás, préselés útján olyannyira össze lehetne szorítani az agyagot, hogy felényire redukálódjék és íme a tűz megteszi ezt. Feltűnő a porcellánoknál is ez a dolog. E két edény egy és ugyanazon formában készült és egyazon tűzben gyengén hevíttetett, a másik, miután rájött a földpátos máz, a nagy tűzben átalakult, összezsugorodott, összeolvadt, áttetszővé vált és sokkal kisebb lett. Hasonlóképen e két csésze közül is az egyik gyenge tűzön égetett állapotban van, a másik pedig a glazurával van ellátva s az utóbbi majdnem

harmadával kisebb. Ez karakterizálja az egész világon előforduló gyártmányoknak magaviseletét a tűzben. Most arra akarok rámutatni, hogy a Zsolnay-féle anyag ezektől eltér. 1878-ban a párisi kiállításon először feltűnést keltett ez a nevezetes anyag és Schmidt ismeretes német író és keramista azt ajánlotta, hogy ezt az új anyagot, amelyet ő a párisi kiállításon jelentésében először leírt, nevezzék porcellán-fayencenak. Ez az elnevezés karakterizálja az anyagot; valóban jól választott név. Hangsúlyoztam, hogy a fayence tűzálló anyag, amely csak a kemence legmagasabb hőfokán változtatja alakját. De alacsonyabb temperaturánál glazurával, rendesen ólomüveggel van beborítva. Az alapanyag a Zsolnay-féle.[1] Ez csakugyan olyan tűzálló anyag, mint az angol finom fayence, de kezelése és mása porcellánszerű. Ez látszik is. Méltóztatnak látni, ez a nyers anyagból készített korsó, ha vízbe tenném, egy pár perc alatt szétfolyna. E második darab már, úgy mint a porcellán, égetve van, de alacsony temperaturánál likacsos lesz. A harmadik ugyanolyan nagyságú, csakhogy festve van, földpátos mázzal bevonva. Most jut csak a nagy tűzbe és akkor keletkezik ez a kisebb korsó, amely ugyanolyan formában került ki, tehát úgy viselkedik, mint a porcellán. Alapanyaga olyan mint a fayenceé, glazurája és kezelése olyan, mint a porcelláné. Nincs rajta repedés, megkapta a finom, lágy, fényes felületét a porcellánnak, de a belseje kemény, nem olvadt meg, hanem csak összezsugorodott. A porcellán átlátszósága nem is szerepel tulajdonképen, hanem csak akkor, ha vékony tányérokról, csészékről van szó. Ilyen nagyobb tárgyaknál az áttetszőség nem szerepel. Egy roppant előnye van a porcellánfayencenak, hogy csak kis hányada romlik a tűzben, mert akármilyen hőfokra hevítjük, nem változtatja meg alakját. Tudjuk, hogy a porcellánnak — máz alatt — csak zöld, kék és fekete színét lehet a legmagasabb tűznek kitenni. A többi magasabb temperaturánál elszáll, ellenben a porcellánfayence alacsonyabb temperaturánál kezelhető.

Ezzel megadtam ennek a sajátságos anyagnak keletkezését és most a díszítésre térek át. Ezt a finom fayencet megelőzte a régibb időkben az úgynevezett durva fayence, vagyis az ón-ólomüveggel zománcozott edények. Ezeknek előállításával kísérletképpen talán foglalkozott Zsolnay, de ezeknek a tárgyaknak készítésével, mint törékeny, lágy anyagokkal, nem szeretett foglalkozni. Míg ellenben tudjuk, hogy újabb időben, éppen Németországban, a régi durva fayence, vagyis a valódi olasz majolika az, amelynek újjászületésével foglalkoznak. Lássuk pár szóval, hogy mit nevezünk mi régi olasz majolikának. Hogyha az az alapkeverék, a kvarc, földpát és kaolin nem tiszta, hanem vas vagy más ásvány van benne, akkor vöröses, sárgás lesz és hogyha erre fehér áttetsző üveget rákenünk, vagy pedig egy ón- és ólommázat, akkor fehér lesz, de ha nem teszünk bele meszet, akkor az a fehér réteg idővel lepattog. Ezt azért említem fel, hogy rámutassak arra, hogy ez a sorsa azoknak a terményeknek, amelyek ónmázzal vannak bevonva; ha nem meszes az alapanyaga, akkor lepattogzik a máz. Ezt az anyagot használták az olaszok a híres olasz majolika készítésénél. De nem az olaszok voltak az elsők, akik ezt alkalmazták és használták, hanem valószínűleg a perzsáktól tanulták az egyiptomiak utódai és így került a mórok útján Spanyolországba, ámbár bizonyos, hogy már 1100-ban találtak egy ma már nem létező városban, Fostat-ban, amely a jelenlegi Kairó helyén állt és ahol egy német tudós évek óta ásatott, a földrétegekben perzsa írásokkal díszített cseréptöredékeket, amelyekben a fémlüszter észlelhető. Ez a fémlüszter egy sajátságos valami, t. i. színes és reflektált fényben ezüstre vagy aranyra vagy rézre emlékeztet. Azt leírni nem lehet, hanem látni kell, hogy fogalmával tisztába jöjjön az ember. Az említett város helyén találtak aranysárga és vöröses színben játszó díszítéseket, amelyek régi, valószínűleg a perzsáktól odahurcolt tárgyak. Így tudták meg a mórok és alig létezik nagyobb gyüjtemény, amelyekben a mórok iparművészeti termékeikből egy-

[1] A Zsolnay-féle massza tartalmaz: 58·25% kaolint, 33·65% kvarcot, 8·10% földpátot. Ezen anyag kőkeményre égethető, de áttetsző nem lesz, nem lágyul meg a tűzben, mert kevés benne a földpát.

EOZIN VÁZÁK.

Athenaeum r.-t. nyomása.

egy ilyen lüszteres tál vagy edény ne maradt volna. Ezen lüszterek készítése átment már az olaszok birtokába és főleg Andreoli Georgionak sikerült sajátságos vörös lüsztert előállitani, amelyet rubin-lüszternek neveznek és ezt a legszebb, legragyogóbb szinnek tartják, amellyel a keramika rendelkezik. Georgio Andreoli titokban tartotta eljárását. Igaz, hogy a később megjelent Picolpasso munkájában meg vannak emlitve olyan eljárások és olyan rajzok is fel vannak tüntetve, amelyeken látni, hogy az az illető, aki ezeket a rajzokat csinálta, tudta, ismerte Andreoli Georgionak eljárását. Sokáig nem tudták, hogy mi is okozza ezt a sajátságos vörös szint. De már régebben, már a 60-as években egy francia gyárban kisérleteket tettek és azt tapasztalták, hogy az a sajátságos vörös fémszerű szin a kovasavas rézoxidultól származik. A rézoxid gyengén festi az üveget kék vagy zölddé, de ha én azt a rézoxidot valami füstölgő, vagy redukáló gáz segélyével le tudom redukálni oxidullá, akkor erősen fest és keletkezik egy vérvörös szin. Itt egy kisérleti eredményt méltóztatnak látni. Ha oxid a réz, akkor zöld szinü lesz, ha redukáljuk, akkor bíborvörös lesz s még a réz is kiválik belőle, de ha levegőt fuvunk rá, akkor ismét zöld szinüvé válik. Ezt az eljárást egész a rézkiválasztásig lehet forszirozni. A rézoxid többféle módon festi meg az üveget, amely a fayenceon a mázat képezi. Ha sok szódát olvasztunk bele, akkor kék lesz, még pedig olyan, mint a kobaltkék, jóllehet nyoma sincs ebben a kobaltnak. Ha e tányért például szétmetszem és redukáló tűzben égetem, akkor rézoxidul keletkezik és ebben az esetben a fémrész kiválik, ellenben, hogyha egy bizonyos időben a fémréteg csak véghetetlen vékony réteg alakjában kezd kiválni, tehát alatta van a vörös szin, felette pedig a réz, akkor az ú. n. vékony hártyák szivárványszine mutatkozik. Ezt konstatálom és előre megjegyzem, hogy parancsolatra bizonyos lüsztert megcsinálni abszolute képtelenség. A szinek megjelenése mindig a véletlentől függ. Azt lehet szabályozni, hogy bizonyos nagyobb térben nagyobb számú edények egyenlő temperaturának alávetve, egyenlő minőségü felületet mutatnak, de előre megmondani, hogy milyen szine lesz az oxidulos üvegnek, lehetetlen.

Maga Andreoli kijelentette, hogy az ilyen módon sikerült tányérok, mint ez, amely a Spitzer-gyüjteményből került ide és amelynek 13,000 frank volt az ára (ez volt a legolcsóbb példány, egy drágábbat egy amerikai vett meg 60,000 frankért), a ritkaságok közé tartozik és maga mondja, hogy nagy dolog volt már az is, ha 100-ból hat darab sikerült, a többi vagy teljesen eladhatatlan volt vagy olcsó áron kellett vesztegetni.

Ezzel a kérdéssel foglalkoztam már egynéhány év óta és sikerült a kérdést gyakorlatilag is keresztülvinni. Az elv már ismeretes volt, de ezt a gyakorlatban keresztülvinni nehéz volt. Picolpasso leirásából kitünik, hogyha mi vasrozsdát kénezüsttel vagy kénrézzel keverünk és vastag pép alakjában rárakunk az ólomtartalmú fayence felületére, tűzbe rakjuk s füstöljük, de csak oly hőfokon tartjuk, hogy az emlitett tapasz az edény felületéhez ne ragadjon, azaz a glazurával össze ne olvadjon, akkor a kihülés és a réteg lekefélése után az edények a legszebb lüszterszinekkel vannak boritva. Ezeket a kisérleteket utánoztuk Zsolnaynál, de a létrejött szin bizonytalan volt. Kerestünk módot az eljárás egyszerüsitésére és találtunk is. A rézoxidot közvetlenül a glazurába lehet keresni oly csekély mennyiségben, hogy az oxidáló tűzben csak gyenge kékes vagy zöldes színezetet mutat, ellenben redukálva gyönyörű szép vörös szinü lesz. Ez a vörös szin lehet tiszta, fémreflexnélküli, lehet skarlátvörös, lehet a vörös minden nüánsza, de előre megállapitani, hogy melyik edény milyen szinü lesz, abszolute lehetetlen. Újabban a Zsolnaygyár ugyanazt a szép szint tudja előállitani, mint amely itt látható a porcellánon is. Ezt a vörös szint most már úgy kell előállitani, hogy a kemencébe bevezetjük a világitógázt. Azt hiszem, hogy már régebben jöttek arra a gondolatra, hogy a redukálást gázzal végezzék, hanem bizonyos félelem volt elterjedve, hogy nem jó a világító gázzal az izzó kemencében tréfálni. Megtörtént nálunk is, hogy négyszerötször a levegőbe röpült a kemence, de kisebb terjedelmü lévén, nem okozott kárt. Nagyobb

kemencénél azonban óvatosság szükséges. Mindazáltal mindjárt az első kísérlet sikerült. Három hüvelykes vascsövön kiömlő gáztömeget bevezetünk az izzó kemencébe és pár másodpercig bennhagyunk és utána rögtön elzárjuk a külső levegő betódulását: akkor a kemence kihülése után ezeket a vörös anyagokat nyerjük. A következő lépés az, hogy csak helyenként legyen vörös, tehát lehessen díszíteni is, mustrákkal és rajzokkal. Nevezetes, hogy az a rézoxid, amely behuzódik a mázba, redukálás következtében nem támadtatik meg a rendes savak által. Csak egyetlen sav van, amely a rézoxidult is legyőzi és ez a fluor-sav, amelyet az üvegmaratásra használunk. Ha egy egész vörösre festett edényt helyenként hígított vagy koncentrált folysavval kezelünk, úgy azokon a helyeken eltünik a vörös szín és hátramarad az alap színe, amelyet megint különféle módon lehet kezelni. Az egyszerű tény az, hogy a folysavval fel lehet olvasztani a felsőbb rétegeket és akkor a rézoxidul eltünik és mutatkozik a rézoxid gyenge zöld vagy kékes színe. A folysavmaratás mellett még egy másik módszert is lehet alkalmazni, t. i. amikor szép sárga vagy vörös fényhatásokra törekszünk. Ezt pedig úgy érjük el, ha az ezüstöt, akár klórezüst, akár ezüstnitrát vagy kénezüst alakjában, valamely indifferens porral rákenjük a felületre és az említett módon kezeljük, akkor a leggyönyörűbb színhatásokat lehet kapni. Ezt a módszert ma is használják az üvegfestésre. Némelykor azonban az ezüst úgy redukálódik fémmé, mint a réz, és azokban a végtelenül vékony rétegekben a legszebb violaszínű lüsztert lehet látni. Ha nagyobb ezüstmennyiséggel telitjük, akkor az ezüst, 1100 fokon felül hevítve, a megmerevedésnél kihül és kristályosodik, amivel szintén szép hatásokat lehet elérni. Nem mindig csinálták ezeket az edényeket a Zsolnay-féle gyárban, de már a legrégibb időben, az első párisi kiállítás alkalmával feltüntek sajátságos gyártmányai, amelyek eleinte a legközönségesebb agyagból készültek. Addig emelkedett egyre jobban a gyártás, míg végre azon magas fokra jutott, amelynek tanujeleit most is itt látjuk. Igen érdekes dolog és ez is 1878 óta datálódik, amikor először tünt fel Deck francia keramistának munkája. Ő volt az első, aki először készítette nagyban azokat a gyönyörű képeket, melyeknek előállítására sajátságos módszert használt. Félig reliefszerüen festett, nyers fayence alapra glazurával kevert fémoxidokkal. Erre alacsony temperaturánál olvadó mázt borított és ez behatolt az oxidos masszába és olyan hatásokat létesített, amelyeket nem lehetett még eddig olajfestékkel elérni. Ezt is Zsolnay javított kiadásban nagyban csinálta ólommentes, földpáttartalmú glazurával és ezáltal teremtette azokat a mondhatni örökké tartó anyagokat.

Az itt lévő munkák között látunk egy olyan képet, amely egy még tartósabb anyagra lett festve, az úgynevezett pirogranitra. Ez joggal viseli ezt a nevet, mert oly szilárd, hogy tényleg gránittal mérkőzhetik. Ez a festés már régebben használatban volt. Itt látunk egy képet, amely az engobe festési módszerrel van csinálva. Itt a színek azzal az alapanyaggal lesznek keverve, amely anyag az egész kép tömegét képezi. Képzeljünk egy nagy területet, kiégetett agyagtáblát, erre mostan ráfestjük az illető képet úgy, hogy az alapanyaghoz keverünk különböző színü fémoxidokat, de a festő nem látja a színeket, mert azok csak a tűzben alakulnak ki. Mi tehát azt előre valami mulékony anilinfestékkel keverjük, hogy a festő lássa, mit fest. A tűzben ez a festékszín elég és a máz áthatja az oxidos tömegeket, áttetszővé teszi és oly hatásokat létesit, amikre a festő sokszor nem is gondol. Ez egyike a legszebb műtermékeknek, mert ez örökké tart. Kár, hogy festőink nem igen foglalkoznak vele. Látjuk, hogy ezt a módszert illetőleg csakugyan bevált Zsolnay állítása, hogy t. i. szebbet fog csinálni mint az olaszok csináltak, és ha megnézzük ezeket a rendkivül nemes díszitésü edényeket, úgy a formákat, mint a mázakat, amelyek rajta vannak, ha pl. megnézzük a gyönyörü tárgyakat, amelyeket Zsolnay Miklós úr szives volt ezen előadásra bemutatásra átengedni, akkor bátran mondhatjuk, hogy Zsolnay Vilmos, az öreg fazekasmester beváltotta ígéretét, szebbet és tartósabbat csinált mint a régi olasz mesterek. Foglalkozott a gyár régeb-

Zsolnay Vilmos

Zsolnay Vilmos és Julia egy nagy lótuszos dessertkészlet tervén dolgoznak.

Zsolnay Terézia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina, 1974 98o.

Zsolnay Vilmos

Az első bécsi kiállitás meghozza a sikert számára. A zsüri nagy bronzéremmel és elismerő oklevéllel , király pedig Ferencz József-renddel tüntette ki Zsolnayt.

Zsolnay Teréz, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974
46.o.

Zsolnay Vilmos

készitetteD Degenfeld grőfmő részére készült étkészlet diszitését,laza mezei virágcsokorból álló.

Zsolnay Terézia,M. Zsolnay Margit:Zsolnay
Corvina 1974

54.o.

Zsolnay Vilmos

részt vett az Iparegyesület pesti kiállitásán
és ezüstérmet nyert, az apatini kiállitáson
pedig az "Érdem Jutalma" éremmel tüntették ki.

Zsolnay Teréz, M. Zsolnay Margit: Zsolnay
Corvina 1974

56.o.

Zsolnay Vilmos, keramikusművész (1828–1900).

A századforduló magyar művelődésének legille-
tékesebb képviselői a sikeresség híveinek, művelőinek
vallották magukat, a kor szellemiségét olyan
kiválóságok személyesítették meg, mint az építész Lech-
ner Ödön, a keramikus Zsolnay Vilmos, a költő
Ady Endre, Babits Mihály és sokan mások.

Pogány Ö. Gábor: Batthyány Gyula művészetéről.
Élővíz Szemle, 1984. jún. 2–4. old.

Zsolnay-Múzeum, Zsolnay Vilmos és Gyrác, keramikusművészek

Pécsett, a Káptalan utcából a múzeumok utcája lett. Itt a Zsolnay Múzeum, közvetlenül mellette az Ütő-Múzeum, a dóm felé a Martyn-ház, a másik oldalon a Vasarely-kiállítás.

Garami László: A szobrok és a város lelke.
Magyar Hírek, 1983. szept. 17. 34-35 old.

Zsolnay Vilmos

a francia becsületrendet kapta és kitüntették

Párizsban aranyéremmel /1878-ban/

Zsolnay Teréz ia, M. Zsolnay Margit: Zsolnay

Sirvins 1974

82.o.

Zsolnay Vilmos, keramikus, festő

A Pécsi Janus Pannonius Múzeumban rendezett művészeti kiállitások 1945-1974 között:

1959-ben rendezett kiállitás: Zsolnay Vilmos festményei nyei, emlékkiállitás 384.old

Sarkadi Eszter: A Jan.Pann.Múz.Évk. XIX. 1974. Pécs

Vázlatos története a felszabadulástól napjainkig 37?.old.

A Jan.Pann.Múz. Évk. XIX. 197?. Pécs.

Zsolnay Vilmos, keramikus

L. Martyn Ferenc

Szluka Emil: „Múzeumi uka" Pécsett 7.

Nepszabadság. Bp. 1978. jan. 11.

Zsolnay Vilmos, keramikus

rálja. A *Szemtől szemben* sorozatban, *Katona Imre*, az agyag kiváló művészének, *Zsolnay Vilmosnak* a pályáját, életútját mutatja be, fotódokumentációkkal.

–: Új Gondolat – könyvek

21.

Népszabadság Bp. 1977. nov. 20.

Zsolnay Vilmos, kerámikus

Zsolnay Vilmos születésének 150. évfordulója alkalmából a nagy kerámikus kevésbé ismert festményeit mutatták be Pécsett április 19-től május 28-ig. — A Zsolnay-gyár a jubileum alkalmából államosításának 30. évfordulójáról is megemlékezett.

– : A Jelenkor krónikája 576.

Jelenkor, Pécs, 1978. jún. XXI/6.

elekszomszédai is így
ı jövünk ki kártyázni,
ıagyobb hidegben is.
ást, ha sokáig vagyunk
nak a többiek.
ilőben vagy százötven
nagyobbak, olcsóbbak,
bb tulajdonos név sze-
at, de itt annak is kö-
vben csak egyszer jön
ága idején, és tán még
t senkinek.
rmányzat hivatalosan
külterületként tartja
zakaszt, és a zártkerti
gfelelő beépítést enge-
rminc négyzetméter-
erületű házat itt nem
ni. Szabó Zsigmond
r azt mondja: hivata-
en bejelentett lakója
dűlőnek, és a hosszú
vükben sem szerepel,
ülőövezetté alakítsák.
st és a rendőri, mező-
gszervezték, de a köz-

szobás házba

gatólagos egyezség született az állampol-

li" telkén. Szabályozzák a magasságot is:

het arról: hol és hogyan él.

Örökké a panelban – megőrülnének

világítás kiépítése, az utak burkolása, netán csatorna vagy gáz bevezetése nem feladatuk – mondja Szabó Zsigmond.

– Abba nem szólhatunk bele, ha valaki huzamosabb ideig kint él ezen a területen, de a kevésbé komfortos körülményekért senki sem teheti felelőssé az önkormányzatot. Mindenkinek magának kell eldöntenie, hogy a vízpart, a természet közelsége megéri-e az egyéb kellemetlenségeket – teszi hozzá a polgármester.

A szolnoki önkormányzat már nem húzhatja ki magát ilyen nagyvonalúan a kötelezettségek alól: a Holt-Tisza-ág város felőli részén egy csaknem másfél kilométer hosszú szakasz ma is lakóövezetként szerepel a város nyilvántartásában. Itt korábban kültelki tanyák épültek, és ma is sok a téglából épített családi ház. A néhány tucat házból álló lakóövezeten túli terület viszont részben üdülőövezetként, részben zártkertként szerepel. Radócz Zoltán szolnoki alpolgármester szavai szerint a lakóövezet karbantartásáról gondoskodnak: ott nemrégiben burkoltak utakat, kiépítették a szennyvízhálózatot, ide jár a postás, van helyi járat, és a közvilágítás is működik. Távolabb, az üdülőövezetben azonban hiányzik az alapvető infrastruktúra.

– Az állam nem támogatja az üdülőövezetek csatornázását, az önkormányzatnak pedig nincs erre pénze – mondja az alpolgármester.

Szolnok önkormányzata nem tud arról, hogy a vízparti nyaralók egy részében állandó jelleggel élnek családok. Bejelentett lakcímük itt nincs, a város gondoskodására nem számíthatnak.

Az üdülőövezeti Labda utca egyik házában immár öt éve él egy nyugdíjas házaspár: a hetvenéves Papp Imre és hatvanhat éves felesége, Erzsike a nyolcvanas években települt át Nagyváradról Szolnokra. A férfi korábban a nagyváradi Fáklya című lapnál dolgozott főmunkatársként, ám amikor húga kivándorolt az Egyesült Államokba, a férfit éjszakai műszakba helyezték, és újságíróból korrektor lett. Az asszony egy moziüzemi vállalatnál volt filmelosztó, majd ötvenévesen váltott, és gépi ruhakötő lett. Nagyváradhoz csak a munkájuk kötötte őket: gyerekeik nincsenek, rokonaik máshol élnek. Így, amikor elérték a nyugdíjkorhatárt, elhatározták, hogy Magyarországra költöznek.

– Vettünk Szolnokon egy belvárosi házat, de ott szinte egyetlen napig sem tartózkodtunk – meséli az asszony. – A vízparthoz közeli nyaraló a férjem családjáé, és nekünk adták, hogy használjuk. Ez a ház pontosan megfelel nekünk: az alsó szinten elférünk egy szobában, a fenti két hálószobát nem használjuk.

– Nyáron benépesül a part, akkor élénk társasági életet élünk, kerti sütést rendezünk a szomszédokkal vagy horgászunk – folytatja. – Télen nagy itt a csend, ilyenkor mi is halkabbak leszünk: egész nap csak elmélkedünk, olvasgatunk.

– Annak idején a megtakarított pénzünkből el-elutaztunk a tengerhez, most már oda sem vágyunk – veszi át a szót a férfi. – Rengeteg könyvet vettünk korábban, azokat most végre van időnk elolvasni. Az udvaron áll a vén autónk, azzal bemegyünk a városba, ha kell valami. Áram szerencsére van, a fagyasztóládát ősszel megpakoljuk, így boltban vett élelemre sincs mindennap szükségünk. Legfeljebb az hiányzik, hogy nem tudunk reggelente friss újságot olvasni, azt ide nem hozzák ki.

A nyugdíjas házaspárral átellenben egy fiatal házaspár lakik. Ők egy évvel ezelőtt költöztek ki a „világ végére", de itt végre – mint azt az asszony megjegyzi – a saját fészkükben lehetnek.

A harmincöt éves fiatalasszony gömbölyödő pocakját simogatja. A babát júniusra várják, addig a házat igyekeznek teljesen otthonossá tenni.

– Tizenhat évesen kellett elköltöznöm otthonról, azt mondták, álljak a saját lábamra. Nem kezdtem el inni, kábítószerezni, hanem jelentkeztem egy céghez, ahol műhelymunkára felvettek. Férfiakkal dolgoztam együtt, tiszta lappal indultam. Tizenhat évig dolgoztam ott, a végkielégítésből megvettük ezt a házat – mutat körbe az egyszobás ingatlanon. A ház hatszázezer forintba került. Több pénzük nem volt, hitelt nem kaptak. Az asszonynak nincs munkahelye, közmunkából próbált eddig megélni. Férje is épp munkát keres, hivatásos katona szeretne lenni.

– Sosem volt saját lakásunk, pedig a párommal mind a ketten dolgoztunk, de a tartalékainkat mindig elvitték az albérleti díjak. Az volt az egyik legboldogabb napunk, amikor ebbe a házba beköltöztünk, és azt mondhattuk: ez a miénk. A felújításhoz szükséges pénzt pedig apránként félretesszük – mondja az asszony.

Egyetlen vaskályhával tüzelnek, a fát a szomszédoktól kapják, ha segítenek a kerti munkákban. A kályha melege nem tart ki reggelig, van úgy, hogy hajnalban négy fokban ébrednek.

Nyaranta könnyebb az élet, olyankor nem kell fűteni a nyaralósoron. Így csak arra kell vigyázniuk az itt élőknek, hogy idejében hazaérjenek, mert közvilágítás nélkül este már koromsötétek az utcák. De aki itt lakik, az nem panaszkodik. Zseblámpát úgyis mindig visznek magukkal, ha a városban akad dolguk.

Zsolnay

Népszabadság
2004. jún. 31.

Zsolnay aranyalbuma

Csenkey Éva; Hárs Éva; Weiler Árpád: Zsolnay

Van énnekem Zsolnay-kiadványom belga is, osztrák is, olasz is, amerikai is, de ilyen tökéletes reprodukciókat még nem láttam. Nem a színek: a színek varázsosak voltak már a korábbi magyar könyvekben-katalógusokban is, hát még mostanában, hanem a kerámiai igazság. A felületek, amelyek tapinthatók, a mázak, amelyek simogathatók, a kraklé finom hálója, amelybe, szinte érzem, hogy beleakad a tenyerem durvább része. Nem hiszem, hogy a fotográfusok váltak időközben félistenné, ha azok, azok voltak ők már korábban is, merthogy nagyjából ugyanazok jegyzik a képeket, akik jegyezték tíz éve, tizenöt esztendeje is. Rajtuk akkor sem múlott. Hanem könyvtervező, képfeldolgozó, gépmester és egyéb olvasóra nemigen tartozó mesterek is úgy dolgoztak most, hogy pompásan, már-már taktilis gyönyörűségeket nyújtva válik el a parasztos kerámiát követő matt Zsolnay a gyönyörűen lefolyó lávás-érdestől, a kifinomult csillogótól, és a hűvös eozintól, amelynek a fémes hidegét is *látni* az album oldalain.

Nagy kár, hogy a tervező nem elégedett meg ennyi nemes fémmel, s a technikai lehetőségeknek ellen nem állva bőségesen rakott arany nyomdafestéket a drága művek alá és a borítóra. Az új Zsolnay-album e nélkül is aranyalbuma lenne az alkotásnak, sőt akkor lenne igazán az a régi idők, a Zsolnay-kor aranyalbumainak értelmében. A két művészettörténész-szerző, Hárs Éva és Csenkey Éva évtizedek óta kutatja a Zsolnay-kerámiát, könyvek, tudományos publikációk sora mutatja fel azt a rendcsinálást, amelyet szenvedéllyel folytatnak a formák, dekorok, mesterek, családtagok, gazdasági válságok és technikák hatalmas halmazában – természetes, hogy szép és használható kalauzt adnak ezúttal a gyűjtőknek a kiadó akaratából. Rendre ismertetik a gyárnak nevezett manufaktúra és a családnak nevezett alkotóműhely díszkerámia-életművét, azt az art decóig tartó három stíluskorszakot, amelyben ez a mű elhelyezkedik, s tovább növelik a rejtélyt, hogyan lehetett az, hogy a Zsolnay-család minden tagja valamiben tehetséges volt, s hogy mind éppenséggel szakmába vágón volt tehetséges.

Váza (festett, stilizált virágtövekkel, 1899)

A gyűjtő, az értő fogalmát felnőttként értelmezve az album helyet talál az építész Weiler Árpád épületkerámia-történetének is, de nem ez az egyetlen írás, amelytől a Zsolnayak kerámiatörténete egyszersmind egy százhuszonöt évvel ezelőtt felfénylett korszak, egy gazdaság-, ipar-, technika-, művészet-, és építészethistóriai aranykor monográfiájává is válik.

Ne legyenek illúzióink, a művészettörténészeknek sincsenek: a komplex sikertörténet az art decóval befejeződik, az pedig Magyarországon is legkésőbb hatvanhetven éve véget ért. *(Corvina, 270 oldal, 9900 forint)*

RÓZSA GYULA

Zsolnay Vilmos, keramikus

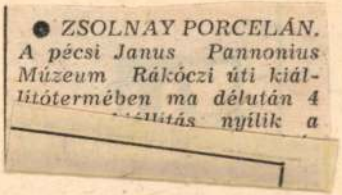

● ZSOLNAY PORCELÁN.
A pécsi Janus Pannonius Múzeum Rákóczi úti kiállítótermében ma délután 4 [illegible]állítás nyílik a

- Zsolnay porcelán

12.

Esti Hírlap Bp. 1978 ápr. 18.

Zsolnay Vilmos, keramikus

Anyaga fajansz, márkája Zsolnay

ARANYÉREM, BECSÜLETREND

Száz éve, hogy az 1878-as párizsi világkiállításon aranyérmet nyert és gyártójának a francia kormány *becsületrendjét* hozta a pécsi Zsolnay-fajansz. A magastüzű technikával készült, krémszínű alapon kidomborodó, színes és arany mintákkal díszített vázák, tálak, készletek nagy feltűnést keltettek és egyben *megalapozták a gyár nemzetközi hírét.*

A porcelánfajansz különleges értékét az adja, hogy művészi munkával, *kézzel díszítik-színezik*, mégpedig nem festékkel, hanem színes mázzal. Ezt ráégetik, így a színezés használat közben sem, kopik, *megőrzi eredeti szépségét.*

Mivel mindig luxus cikknek számított, keresletére hatottak a háborús idők, gazdasági válságok. Fél évszázados szünet után csak a gyáralapítás centenáriuma tiszteletére, a hetvenes évek elején *újították fel* a különleges termék készítését. Ehhez akkor kedvező feltételt teremtett a gyárfiatalító rekonstrukció is.

Azóta évente *nyolc-tíz világkiállításon* szerepel a Zsolnay-fajansz. Érdekes párhuzamosság: akárcsak a száz év előtti párizsi siker után, most is *angol cégek a legnagyobb vevők.* Hárommillió forint értékű fajansz dísztárgyat rendeltek 1978-ra. Sláger a 40—50 centiméter magas váza és a nagy átmérőjű *fali dísztál.* Egy-egy váza értéke Angliában megegyezik *egy kisebb autó* árával.

A Zsolnay-fajansz iránt nemcsak a külföldi, *a hazai érdeklődés* is nő. A Hiltoné után a margitszigeti Thermál Szálló sok ezer darabos gálaedénye is ilyen lesz.

Hajnal Irén

-: Anyaga fa
Esti Hír

2.

és műemlék jellegű épületek visszakapják eredeti szépségüket, s a lakásokban teljes komfortot teremtenek.

Az idén a város fejlesztésére mintegy *negyedmilliárd forintot* költenek. A terv szerint — célcsoportos beruházásként — 514 lakást adnak át, s egyúttal 689 építését kezdik el.

[illegible] iskola.

Mód nyílt arra is, hogy *terven felül* kisegítő iskolát építsenek.

Megkezdődött a dél-zalai áruház háromezer négyzetméteres bővítése: ez lesz Dunántúl legnagyobb szövetkezeti áruháza.

A belvárosban befejezik a kilencszáz négyzetméteres ABC építését.

ZSOLNAY VILMOS 11

A Zsolnay Vilmos alapította gyár évről évre fejlődik, a közelmúltban 250 millió forintot fordítottak korszerűsítésére. S a megújulás — a vállalati tervek szerint — a hatodik ötéves tervben folytatódik. A Zsolnay-porcelán ma olyannyira virágzik és olyan támogatást kap, amellyel az iparteremtő névadó is elégedett lenne. S a mai-holnapi sikerek az ő emlékét aranyozzák tovább.

Földes Tamás

MAGYAR HIRLAP 1978-91-6

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS 10

nay-porcelánt ma is egyedivé, kelendővé teszi. A jelenleg hozzávetőleg kétezer embert foglalkoztató gyár — a leszármazottak hozzájárulásával és egyetértésével — a közelmúltban ismét felvette Zsolnay nevét. A nyolc gyárból álló Finomkerámiaipari Művek termelésének 11 százalékát adja (évi termelési értéke csaknem 350 millió forint), s az exportja is fellendülőben van. Igaz, a pécsi nagyüzem ma műszaki porcelánjairól és háztartási edényeiről is nevezetes, de a — gyűjtőnéven — Zsolnay-kerámiák gyártása új reneszánszát éli. Néhány hete a frankfurti kerámiakiállításon kaptak magas elismerést.

-91-6

örökség

ZSOLNAY VILMOS 9

Porcelán-fajansz, pyrogránit, eozin: Zsolnay-specialitások, melyeknek titkát a kívülállók azóta is hiába kutatják. A fémfényű mázak készítésének módját ma is féltve őrzik a pécsiek, apáról fiúra, mesterről tanítványra szálló műhelytitok ez, amely a Zsol-

MAGYAR HIRLAP 1978-91-6

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS &

Az első személyű fogalmazás indokolt: Zsolnay Vilmos maga is formázta-festette a dísztárgyakat, minden kemencebontásnál jelen volt, a kísérleti darabokat magához vette és megőrizte. Lakása valóságos múzeummá vált (a pécsi Janus Pannonius Múzeum látta ennek hasznát a későbbiekben).

MAGYAR HIRLAP 1978-91-6

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS 7

samott-téglák és díszedények készültek Pécsett. Majd az alapítást követően tíz évvel a világhírnevet is megszerezte: porcelán-fajansz díszedényeivel a párizsi világkiállítás nagydíját nyerte el.

MAGYAR HIRLAP 1978-91-6

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS C

Huszonkét esztendeje volt tehát arra, hogy maradandót alkosson. S ehhez segítőtársul hívta az ipar, a tudomány és a művészetek legkiválóbb alkotóit. Alapításkor a gyárnak nem volt határozott profilja; mázas cserépedények, épület- és kertdíszítő terrakotta tárgyak, később

MAGYAR HIRLAP 1978-91-9

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS

délykérelmében. Nem volt fiatalember tehát; érett férfikorban, 40 évesen vállalkozott a pályamódosításra, megalapítván az „Első Pécsi Cement, Chamott és Tűzálló agyagáruk" néven bejegyzett gyárat. S ettől kezdve, haláláig — 1900. március 23-ig — a kerámiaipar világszínvonalúvá fejlesztésén munkálkodott. Művészi tehetséggel, gyárvezetési és kereskedelmi készséggel

MAGYAR HIRLAP 1978-91-9

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS 4

„Az a szándékom, hogy az alsó országút mentén, a nagyközönség által jól ismert fazekasműhelyem és kereskedelmi kertészetem helyén olyan gyárat létesítsek, amely minden tekintetben megfelel a mai követelményeknek... Elsősorban tűzálló agyagárukat, samottot és cementet állítanék elé... A gyár közhasznú lesz azért is, mert tekintélyes számú munkaerőt foglalkoztat majd, így sok nélkülözőn segít" — írta egyebek között, a város tanácsának 1868-ban benyújtott enge-

978-91-9

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS 3

nác bátyjának kicsiny kőedény-üzemét. Ismerkedett a fazekas-szakmával, beállt a korongok és agyagtömegek közé, kutatta az új lehetőségeket.

MAGYAR HIRLAP 1978-91-9

Földes Tamás:Zsolnay örökség

ZSOLNAY VILMOS 2

Tizenhat évesen kezdte meg tanulmányait a bécsi politechnikumban, majd ugyancsak Bécsben, egy kereskedőcégnél helyezkedett el — de a szabadságharcnak már szülővárosában vált részvevőjévé. A függetlenségi eszméket magáénak vallotta, s 1848-ban nemzetőrnek állt. Huszonöt esztendős, amikor apjától kapott örökségéből rövidáru- és játékáruboltot nyitott Pécs főterén, amelyet 30 éves korára háromemeletes „Bazár"-rá fejlesztett. Rangos, megbecsült polgára volt a mecsekalji városkának, ám nem elégedett meg ennyivel — másra: többre vágyott. Tanult, vasutat építtetett, üzlethálózatát a legkorszerűbb bútorokat kínáló raktárral bővíttette, majd 1864-ben — válságos helyzetben, kockázatot vállalva — átvette Ig-

1978-91-9

solnay örökség

ZSOLNAY VILMOS 1

Kortársai feltekintettek rá — világhódítónak, munkásművésznek, diadalmas embernek mondották —, s bár némi vargabetű után, az utókor is kijelölte helyét. A legnagyobbak közé sorolta, akik a múlt század második felében tettek is — és nemcsak áhítoztak — a magyar ipar fellendítéséért, nemzetközi megismertetéséért. Pedig a ma 150 esztendeje — 1828. április 19-én, Pécsett — született Zsolnay Vilmos ifjú éveiben nem gyáralapításról álmodozott. A művészetek vonzották: ecsettel, rajzceruzával szeretett volna maradandót alkotni — ám a jómódú kereskedő-apa nem nézte jó szemmel fia eme igyekezetét. Egyik örökösének, kereskedőnek szánta.

078-91-9

olnay örökség

Zsolnay Vilmos

Zsolnay Vilmos születésének
150 évfordulója alkalmából
emlékkiállítás nyílt Pécsett.

— Emlékkiállítás.
Ujtükör, 1978. április 30 - 43 lap.

Zsolnay Vilmos

A magyar kerámia világában
Mester: Zsolnay Vilmos

Bretyánszky Ilona: Márok és formák
Nők Lapja, 1976. ápr. 24–27 oldal.

Zsolnay Vilmos, keramikus.

Bajkóné Révész Zsuzsa

Esti Hírlap

2.

ZSOLNAY VILMOS:

„Nem ösztökélt soha nyerészkedés"

150 ÉVE SZÜLETETT A GYÁRALAPÍTÓ

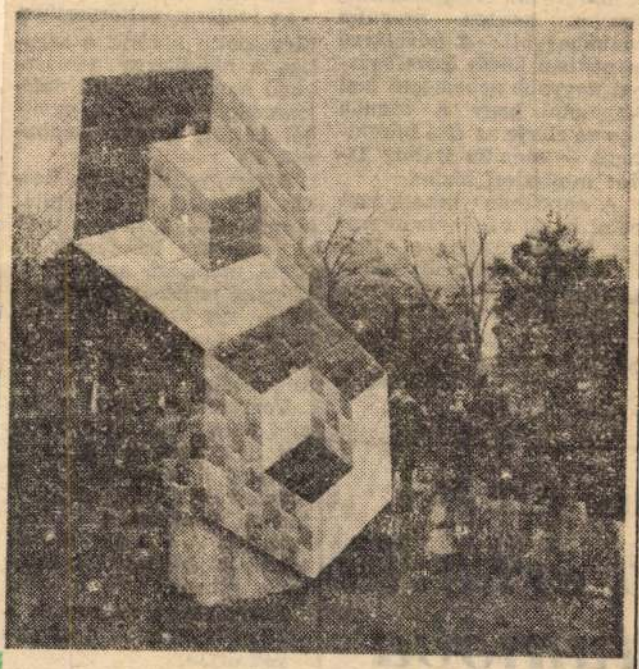

Vasarely Pécsett felállított térplasztikáján mutatta be a Zsolnay gyár új színárnyalatainak kísérleti eredményeit. A térplasztika kivitelezése Kovács István mester munkája.

(MTI Fotó — Kálmándy felv.)

Ma százötven éve, 1828. április 19-én született *Zsolnay Vilmos*, a világhírű pécsi Zsolnay Porcelángyár alapítója. Festőnek készült, szülei kereskedőnek nevelték. Tanulmányait a bécsi Polytechnisches Institutban folytatta. Az 1848-as szabadságharc idején már Pécsett élt és atyja rövidáru üzletében dolgozott. Ezekben a viharos időkben a polgárőrség tagja volt.

Okmányok bizonyítják, hogy a porcelángyárhoz az első telket Zsolnay Vilmos atyja, *Zsolnay Miklós* 1851-ben vásárolta. Még ebben az esztendőben további telkeket vett, majd nyilvános árverésen megszerezte a várostól az agyagbányát is. Ehhez még megvásárolta az éppen megszűnt lukafai manufaktúra berendezéseit és szekéren Pécsre szállíttatta. Ezek voltak az első lépések a gyáralapításhoz. 1865-ben Zsolnay Vilmos — 37 éves korában — minden előképzettség és szaktudás nélkül átvette a vezetést.

1868. május 5-én beadvánnyal fordult a város tanácsához: *„Az a szándékom — írta —, hogy az alsó országút mentén fekvő fazekasműhelyem és kereskedelmi kertészetem helyén olyan gyárat létesítsek, amely minden tekintetben megfelel a mai követelményeknek. Ezért tisztelettel kérem a tekintetes városi tanácsot, adjon nekem engedélyt az Első Pécsi Cement, Chamott és Tűzállóagyagáruk név alatt bejegyzendő gyár létesítésére."* Az engedélyt megkapta. Hamarosan nagy tétel samott-téglát rendelt tőle például a Duna Gőzhajózási Társaság, a Pécsi Gázgyár és a hidasi Üveghuta. Pályája mind feljebb ívelt. Teljes odaadással dolgozott a technika tökéletesítésén, behatóan foglalkozott vegytannal és kísérleti laboratóriumot szervezett.

Az évek során sikerült minden színben és minden árnyalatban előállítani magastűzű zománcait. Már 1907-ben egy szaklap arról számol be, hogy Zsolnay Vilmos olyan szép, elefántcsontszínű fajanszot talált fel, amelyre 1500 Celsius foknál ólommentes porcelánmázt égetett. Edényeit — szintén az ő találmánya — kidomborodó festékkel díszítette. Fontos találmánya még a *Wartha Vincével* együtt kikísérletezett zöld és vörös eozin. Épületkerámiáit a századforduló nagy építészei, *Ybl Miklós, Lechner Ödön, Steindl Imre, Schulek Frigyes, Alpár Ignác* és mások is felhasználták. Nagy kiállításokon ért el világsikert. Párizsban aranyérmet és becsületrendet kapott. Magáról így vallott: *„Nem ösztökélt soha nyerészkedés vagy becsvágy. Nem vágyom sem pénzre, sem egyébre. Belső kényszer sarkall munkára és alkotásra, mindig ez jelentette számomra az életet."*

A Pécsi Porcelángyár tisztelettel, szeretettel őrzi az alapító emlékét.

Bajkóné Révész Zsuzsa

Kicserélik a dilatációs szerkezeteket:

szigetelése.

Tervszerűen halad a Jászai Mari téren és a Frankel Leó úton a gyalogos aluljáró építése. A pesti oldalon elkészült az alaplemez, hamarosan állványoznak. A 600 négyzetméteres aluljáróban több üzletet is építenek.

Szervezetten dolgoznak a közművállalatok a Mártírok útján.

Épül az új főgyűjtő, fektetik a 800 milliméteres vízvezetéket.

A Margit-híd felújításán és a Mártírok útja átépítésén jelenleg tíz vállalat mintegy 450 munkása dolgozik. A Margit-híd északi oldalának felújításával július 15-re, az egész munkával novemberre kell elkészülniük. (MTI)

IKAI ÁLLÁSPONT

a érkezik tunióba

nyek sajátos összejátszása következtében az elnök végül is merevebb álláspontra kerülhet a SALT-tárgyalások ügyében, mint ahogy azt eredetileg maga vagy Cyrus Vance tervezte.

A szovjet—amerikai tárgyalásokkal foglalkozik kommentárjában *Gennagyij Geraszimov*, az APN politikai szemlelrója, s egyebek között megállapítja:

Moszkvában azt várják, hogy a hadászati támadó fegyverrendszerek korlátozásáról folytatott tárgyalásokon tanúsított amerikai magatartástól eltérően, Vance nem lesz határozatlan és következetlen.

Utazásának ugyanis csak akkor van értelme, ha pontosan megfogalmazott javaslatokat visz magával.

Carter új különmegbízottja

Carter amerikai elnök tegnap *Henry Owent* nevezte ki különmegbízottjának a gazdasági csúcstalálkozókra és a nemzetközi gazdasági tanácskozásokra. Owen 1969-től a *Brookings* intézet külpolitikai tanulmányokkal foglalkozó részlegét igazgatta. Carter egyidejűleg nagyköveti rangot adományozott *Lawrence D. Weilernek*, hogy az ENSZ-közgyűlés rendkívüli leszerelési ülésszakán *Andrew Young* amerikai ENSZ-képviselő mellett különleges tanácsadóként működjék.

KÉTELYEK A TERRORI KAPCSOLATBAN

Eredménytel Moro holtt

Róma, április 19.

Gino Pallotta telefonjelentése:

Ma reggel a Rómától autósztrádán alig egy órányira fekvő *Rieti* közelében, a Duchessa tó térségében folytatták a kutatást *Aldo Moro* holtteste után. Feszült, drámai órák jellemzik az olasz politikai életet, s a reggeli lapokban megjelent kommentárok és nyilatkozatok kétségbe vonják a terroristák legutóbbi, tegnap délben az *Il Messaggero* című laphoz eljuttatott üzenetének hitelességét.

Többen feltételezik, hogy a Vörös Brigádok netán a nyomozó hatóságok félrevezetésére közölte: a meggyilkolt politikus holtteste a jelzett tóban található.

Az 1600 méter magasan fekvő tavacska teljesen befagyott, körülötte szinte

Zsolnay Vilmos, keramikus

A SZÁZÖTVEN ESZTENDŐS ZSOLNAY

Százötven éve, 1828. április 19-én született Pécsett Zsolnay Vilmos, a „pécsi kerámia" megteremtője. Ki volt Zsolnay? A kerámiaipar és a kerámiaművészet ismerői a világon mindenütt tudják, hogy ez a név, melyet a pécsi porcelángyár alapítójának emlékére cégtábláján megtartott, egy eredeti, nagyon szép pécsi kerámiatermék-családot fémjelez a porcelán, fajansz étkészlettől a díszkerámián át az épületkerámiáig.

Első személyes sikereit az 1873-as bécsi világkiállításon barna és kék mázú reneszánsz korsóival, kobalt díszítésű magyar és antik vázáival érte el, maga indította, végezte el az új kerámiafestési eljárásokkal kapcsolatos kísérleteket mint tehetséges kerámiafestő és -díszítő, felújítva a Dunántúlon feltárt bronzkori mészbetétes kerámia formáit és díszítésmódját. És mint további útján mindenkor, miután az általa technológiailag, művészileg kifejlesztett új alkotásokkal sikere volt, rögvest tovább lépett, átadva a terepet művésztársaknak, akik a témát kiteljesítették. Ő maga pedig szüntelen a kerámiaalapanyag finomításán és a magas tüzű zománctechnika javításán fáradozott.

Sikerült is olyan „félporcelán", azaz fajanszalapanyagot készítenie, melyre igen magas hőfokon tudta ráégetni az ólommentes mázat. Egyesítve a porcelán és a vajszínű fajansz technikai előnyeit, a Zsolnay-termékek díszítése gazdagabb, plasztikusabb hatásokkal hódított olyan korszakban, amikor a tárgyformáló és díszítő művészetekben a megformált anyag szinte költői képekben, elvarázsolva szólal meg.

De Zsolnayt — bár kora uralkodó, bonyolult stiláris eszközeivel könnyedén él — inkább a technológia és így az anyag megújítása izgatja. Ő az, aki újfajta kerámiaanyagokat ad kora nagy művészegyéniségeinek, Székely Bertalan, Rippl-Rónai József kezére, s rajtuk kívül — testvérhúgait, Júliát és Terézt sem kifelejtve — seregnyi neves festőnek, szobrásznak. A pécsi gyár kerámikus alkotóműhelyében dolgozva, ők hozzák napfényre a Zsolnay-féle új anyagok lelkét, míg a mester a tudománnyal — a híres technológus Wartha Vince professzor személyében — szövetkezve lép tovább.

Magas hőfokon égetett reliefzománcát a párizsi világkiállításon (1878) nagydíjjal és aranyéremmel tüntették ki, míg Zsolnay Vilmos a francia kormánytól a legmagasabb állami kitüntetést, a Becsületrendet kapta meg. Zsolnay azonban nem pihent meg e babérokon, s a költséges díszedénykészítés mellett foglalkozott épületkerámiákkal is. Újabb találmánya — melyet máig, a műanyagok koráig sem múltak még felül — a fagyálló és mázakkal tartósan színezhető kerámia, a pyrogránit volt. Sok hazai és külföldi épületen ma is láthatók ezek a színes, a környezet szennyezésének ellenálló tetőfedő kerámiák, épületdíszek és burkolólapok, utaljunk most csupán a budapesti Mátyás-templomra és az Országházra.

Ne felejtsük el közben, hogy Zsolnay ezzel a lényeget megragadó, tartalmi fejlesztő munkával először a cseh és az osztrák, majd más európai porcelángyárakat, a versenytársakat hívta ki, s minthogy azok sem aludtak, ez őt is rendre újabb technikák és eljárások felfedezésére serkentette. Ebből az indítékból született meg Wartha Vince és Zsolnay Vilmos *eozin* mázkészítménye. Ez az irizáló fényű máz világsiker volt, s új utakat nyitott a Zsolnay-örökség pompás kiteljesítéséhez, melyhez fogható csak kevés van a világon.

Egy életműre emlékezünk, amely — noha a mai Zsolnay Porcelángyár felújította a díszkerámia- és étkészletgyártás hagyományos iskoláját is — megismételhetetlen. Zsolnay alkotó szellemét kell ma már jobban megérteni, átvenni és tovább éltetni. Emlékét Pécsett nagyméretű köztéri szobrai és a híres Zsolnay-kiállítás idézi a Janus Pannonius Múzeum jóvoltából. De az életéről, tevékenységéről megjelent újabb monográfiák azt is jelzik, hogy életműve ipari kultúránk, művészetünk szerves része, melyet jelentős szellemi értékeink között kell számon tartanunk és megbecsülnünk.

Szluka Emil

7.

A segítők kö
friss ruhát, s
szabadított h
téket a hajnal
ra.

ört és Pacsu
lytállásáért a
gi Vízüg
nú sárospatak
e napokban -
ár elsejei ha
forint rendk
el jutalmazt
elismerése. A
demelt kitün
t felterjesztil

örgy Attila

(7). **Madách Kamaraszínház:** Kései találkozás (K/1. bérlet, 7). **Vígszínház:** Valencia bolondjai (C. bérlet, 3. ea., 7). **Pesti Színház:** Utazás az éjszakába (7). **Fővárosi Operettszínház:** Kabaré (7); Ó meg Ó (a Zsebszínház ea., fél 8). **József Attila Színház:** Nagytakarítás (7). **Thália Színház:** Bal négyes páholy (7). **Vidám Színpad:** Velencei kékszakáll (fél 8). **Radnóti Miklós Színpad:** Minden másképpen van (du. 4). **Mikroszkóp Színpad:** 60. Szimfónia (7). **Várszínház:** A kisfiúnak két meséje volt (fél 8). **Egyetemi Színpad:** Simonyi Imre-est (7). **Budapesti Gyermekszínház:** Az aranyember (du. 3). **Állami Bábszínház:** Gulliver az óriások földjén (Népköztársaság útja 69., du. 3); A pagodák hercege (Jókai tér 10., de. 10). **Fővárosi Nagycirkusz:** Cirkuszvilág (fél 8).

ce időjárásának is. Ennek az átmeneti zónának nyugati és keleti oldalán különböző hőmérsékletű, jobbára nedves léghullámok örvénylenek. Jelenlétüket Nyugat-Európában és Kelet-Európa fekete-tengeri vidékén kiterjedt csapadékzóna jelzi.

Hazánkban kedden változóan felhős, szeles, hűvös idő volt. Már csak elszórtan fordult elő kisebb eső, egy-két helyen havas eső, havazás. A kora délutáni órák hőmérséklete 6 és 11 fok között alakult.

Várható időjárás ma estig:

Az ország északkeleti-keleti felében jobbára erősen felhős idő, többfelé ismétlődő esővel. Máshol változóan felhős ég, egy-két helyen átfutó záporral, esetleg zivatarral. Az élénk északi-északkeleti szél fokozatosan to vább mérséklődik.

A legmagasabb hőmérséklet 8— fok között.

A Duna vízállása kedden Budapes nél 340 centiméter volt; mára 320 cen timéter várható.

kedd 13 óra.

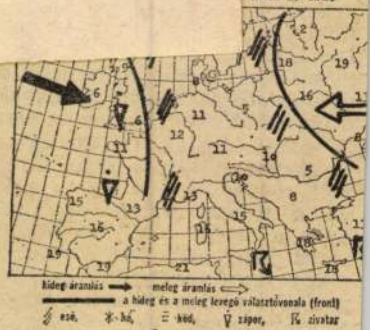

Zsolnay Vilmos. kéziratos

Az eozinmáz titka

Az 1867-es kiegyezés után meggyorsult magyar ipari fejlődés a vegyiparban, és ezzel összefüggésben a vegyészek képzésében is nagy fordulatot hozott. Szinte jelképesnek tekinthető, hogy éppen ebben az évben tért haza az — akkor még — budai (várbeli) *József-nádor Műegyetem* hívására Zürichből egy fiatal magyar vegyész, aki Svájcban szerzett diplomát, és Németországban bővítette tudását.

Hazája hívására azonban *Wartha Vince* otthagyta szépen induló karrierjét (akkor már magántanár volt, és néhány tudományos dolgozata is feltűnést keltett), hogy átvegye a műegyetem ásvány- és földtani tanszékének vezetését.

Wartha és a Műegyetem

Wartha Vince működésének hatását nehéz volna túlbecsülni. Az akkor alig 23 éves fiatalember a mérnökképzésben, a közművelődésben — a TIT előjében és folyóiratának állandó szerzőjeként — és a kutatásban hallatlan ütemet diktált saját példájával is. A műegyetemet tanárkodása első éveiben szervezték át, és Wartha új tanszék, a kémiai technológiai tanszék élére került. Ebben a beosztásában nemcsak hallatlanul sokágú tudomány oktatását vezette be és fejlesztette tovább, hanem szinte áttekinthetetlenül sokféle kutatásban vett részt.

1867-tel, amikor a Műegyetem tanára lett, nemcsak az ő életében kezdődött új szakasz, hanem az egyetemében is, amely a Bach-korszakban, sőt egészen a kiegyezésig valósággal tengődött, nem tartottak mérnöki vizsgákat, okleveleket sem adtak ki.

Wartha korszakában — amely egészen az első világháború küszöbéig terjedt — a változás óriási volt. Kinevezésének idejére gondolva ne a mai Műegyetemet képzeljük magunk elé: az akkori egyetem különböző pesti házakban bérelt helyiségekben működött. A kilencvenes évek vége felé épült fel a — ma az Eötvös Loránd Tudományegyetemhez tartozó — *Gólyavár*, az akkor 600 hallgatót befogadó előadóterem. Wartha azonban mint a millennium évében a Műegyetem rektora, első beszédében már *új, korszerű műegyetemről beszélt* — és megadatott neki, hogy 1907-ben újra rektorként a már a Lágymányoson — a mai helyén — épült Műegyetemen nyithassa meg a tanévet.

Találkozás Zsolnayékkal

A fáradhatatlanul és sok sikerrel dolgozó Wartha professzor egyebek között meglátogatta az 1878-as párizsi világkiállítást, ahol szép sikert arattak egy akkor fejlődő magyar gyár, *a pécsi Zsolnay-gyár porcelán-fajansz termékei*. Wartha megismerkedett a gyáros fiával, majd kapcsolatba került a családdal.

Warthát a kerámiaipar nemcsak mint tudományának, a kémiai technológiának egyik legrégebbi ága foglalkoztatta, hanem a szép, a művészetek iránt érdeklődő emberként *szerette is* a termékeit. A Műegyetem kémiai technológiai tanszékének kerámiagyűjteményét ő alapozta meg és fejlesztette; utóbb ez a gyűjtemény — ezernél több darab! — múzeumokba került.

Warthát a Zsolnay-gyárnak a magyar gyárak többségétől sok mindenben eltérő jellege is megragadta. Több találmány segítségével fejlődött, független maradt, azonkívül hazai nyersanyagokkal dolgozott. Wartha az addiginál nagyobb érdeklődéssel fordult a kerámiaipar felé, és olyan eljárást dolgozott ki, amely világhírűvé tette a Zsolnay-gyárat, öregbítette Wartha hírnevét is. Az 1900-as párizsi világkiállításon az *eozinmázas Zsolnay-porcelánok* átütő sikert arattak.

A két kiállítás között, de már sikeres kísérletei idején (1892-ben) jelent meg *Az agyagipar technológiája* című könyve, és ebben Wartha elmondja, hogy a párizsi világkiállításon látott gyönyörű, fémes csillogású, úgynevezett *lustre-edényeket* (magyarosan *lüszternek* nevezik) vizsgálva és gyártásuk titkát keresve kezdte meg kísérleteit. Az ilyen díszítések már a reneszánsz idején ismertek voltak, de egyedül a gubbiói *Giorgio Andreoli* mester volt képes a hozzá küldött majolikatárgyakra ilyen bevonatot fölrakni. A sikerült darabokért ugyanolyan súlyú aranyat kapott.

Azok az edények, amelyeket Wartha a párizsi világkiállításon megcsodált, *Massier* francia gyáros üzeméből kerültek ki.

Előadás a hajnalpírról

A Magyar Tudományos Akadémia 1899-i ünnepi közgyűlésén Wartha Vince így mondta el, hogyan oldotta meg a (görög „hajnalpír" jelentésű szóból alkotott néven) *eozinmáznak* nevezett csillogó bevonat titkát: „Megállapítottam, hogy Massier ólomtalan mázat használt és e máz felszínét látta el ezüst- vagy rézlüszterrel, és csakhamar rájöttem az égetés módjára is. Először kisebb méretű kapellás próbakemencében saját laboratóriumomban sikerültek a próbák: később alkalmam nyílt a módszert a Zsolnay-féle pécsi gyárban nagyobb mértékben kidolgozni. E célra a rezet már a mázban alkalmaztam, és a világítógáznak a próbakemencébe való bevezetése által a redukciót könnyűszerrel lehetett végezni. Mihelyst megvolt az első siker, a díszítés változatai önként követték egymást. Az ezüstlüszter egyidejű alkalmazása, a lüszterrétegnek részben való eltávolítása fluorsavval és számos más változatosság lehetővé tette a sok díszítés formáját, amit most a pécsi gyár oly szépen folytat."

Ez az előadás volt az első alkalom, amikor Wartha nyilvánosságra hozta az eljárás — nyilván még ekkor sem valamennyi — titkát. Helyesen döntött az Akadémia, amikor 1891-ben *Than Károlynak*, a nagy kémikusnak az ajánlására az 1873 óta levelező tag Warthát rendes tagjai sorába választotta. Ezzel ugyanis — amint Warthárról szóló monográfiájában *dr. Móra László* találóan állapítja meg — a kémiai technológia Wartha személyében bevonult az Akadémiára: „Wartha — írta Than Károly — a tudományos kutatás, valamint a gyakorlat feladatainak helyes megoldására használja kiváló észlelőképességét, olyan területen működve, amely hosszú ideje nem volt képviselve az Akadémia tagjai sorában".

Nemcsak kiváló tudóst, hanem ritka puritán jellemű embert is nyert vele az Akadémia. Találmányát ugyanis Wartha minden anyagi ellenszolgáltatás nélkül engedte át Zsolnaynak. Mindössze annyit kért, hogy az általa kiválasztott darabokat a gyár engedje át neki, nem a saját, hanem a műegyetemi hivatalos gyűjtemény számára. Tudományos elsőbbségére persze adott Wartha: 1892 végén eljárása lényegét zárt borítékban az Akadémia könyvtárában helyezte el.

„Tudományos alap nélkül ipar sem létezhetik"

A Zsolnay-gyár eredményeit és sikereit tehát önzetlenül figyelte és támogatta. Jellemző, hogy még is ezt írta: „... ha azt kérdezzük, kinek köszönheti a gyár nálunk olyan szokatlan fejlődését, bizony pirulva kell felelnünk: a külföldnek; mert a pécsi mester törekvéseit leginkább csak a külföld támogatja. Sajnos, nagyon sajnos, de úgy van: minálunk a művész munkáját nem becsülik... Ehhez járul még az az érthetetlen körülmény, hogy a külföldi gyártmányért nem sajnáljuk a pénzt, a belföldi munkát pedig, bár legyen az ugyanolyan jó, vagy még jobb, mint amaz, alig becsüljük".

A dokumentum Mattyasovszky Zsolnay Margit pécsi magángyűjteményéből: Zsolnay Vilmos kézirata, kerámiatervekkel és technológiai leírásokkal.

Zsolnay művészi termékeinek gyártási hagyományai az utóbbi időben már nem feleltek meg a tömeggyártás követelményeinek, ezért a gyár alapos rekonstrukcióra szorult. Erre a legutóbbi években mintegy félmilliárd forintot fordítottak. A rekonstrukció megőrizte, sőt megnövelte a klaszszikus Zsolnay-termékek gyártását. A Zsolnay-hagyományok másik értékesítési területe az építőipar, amely Zsolnay-pirogránit falburkolókat és csempéket alkalmaz. Közöttük értékes művészi termékek is találhatók, legújabban *Vasarely-motívumokkal* is készülnek már pécsi csempék és falburkolók.

Munkájával — legbeszédesebben talán éppen az eozinmáz föltalálásával — támasztotta alá Wartha Vince azt a nézetét, amelyet a tudomány és a gyakorlat viszonyáról vallott, és amelyet ma is érdemes megfontolnunk: „Az elvont tudomány teszi alapját a tisztán műszaki tudományoknak; ő az, ki lelket lehel a holt tömegbe. Tudományos alap nélkül ipar sem létezhetik, és maga a föld is csak a tudomány varázsvesszejének érintésére szolgáltatja ki kincseit... Kézzelfoghatóan látjuk, hogy egy nemzet fejlődésében minő szerep jutott a tudomány ápolásának. Valóban életrevaló ipar csak ott fejlődhetik, ahol a tudományt fejlesztik."

Pető Gábor Pál

A televíziótól
a mai valóság r
belőle. Szükége
latni néhány m
tosító megjegyz
helyeket. 1. Ne
el a televíziótó
ság nem egyenl
helyzetekkel é
Ezek gondtalan
rögzítésével a
gedhetnek meg
a művészi célza
3. Fokozódik ér
mai valóság kif
vül a *magyar*
gyakrabban kel
zal a csodatétel
hogy az is mai
tűnjék, ami távo
meg. Magunkra
a jelmezekről
sodjék, hogy ál

Messzire vinn
ogatnánk a héjazatát ennek a je-
enségnek, hiszen végső elemzés-
ben (ennek eléréséhez nem is kell
hasonlatossá válnunk valami má-
niákus hagymatisztítóhoz) oda ju-
tunk, hogy minden mai és min-
den valóságos: egy felidézett, te-
hát tudatunk elemévé vált törté-
nelmi esemény éppúgy, mint a
fantázia bármilyen különös, de
csak tapasztalati elemekből ösz-
szekombinálható torzalakja. A
„mai magyar valóságon" értsük
most azt, ami, amit ez a három
szó mond. Önmagunkat, minden-
napjainkat, és azt a nyilvánvaló-
ság-érzetet, ami elfog, ha egy-
egy olyan művel kerülünk szem-
be, ami a valóságunkat ábrázol-
ja. Ami az — ami. Önmagunk,
mindennapjaink.

A múlt hét végének főműsorai
„innen" merítették témáikat —
s ez egyáltalán nem természetes
jelenség. Megérdemli az elemző
és méltányló közfigyelmet. Ezút-
tal nem vezetett el bennünket a
kamera se egy operettnagyher-
ceg papírkastélyába, se markáns
aranyásók csapszékébe, se a ka-
barémúzeum lomtárába, nem kel-
lett tolmácsokat szerződtetni és
nem volt szükség történettudó-
sokra. Azt láttuk, ami van: ami-
nek örülünk, és amiről szívesen
lemondanánk. Aminek láttán azt
mondhatjuk: „Igen, valahogy így
élünk ma..." Vagy: „Hogy mik
vannak mámá!" Nyelvhelyességi
szempontból természetesen a *ma*
szóalak a pártolandó, de újra be-
bizonyosodott, hogy a valóság kü-
lönbözőfajta ábrázolatait (a mű-
vészit, a szociografikusan rögzí-
tőt, a csak szórakoztatni akarót
stb.) is minősíthetjük ezzel az
ellentéttel: *ma* vagy *máma*.

Mai volt *pénteken* a *Blanka* cí-
mű tv-játék. A mai szó itt behe-
lyettesítendő a rokonszenves, ka-
rakteres, üdvözlendő, tisztességes
stb. jelzőkkel. A zseni lángjegyét
ugyan nem viselte homlokzatán.
De nem is próbálta hamisságok-
kal ezt a benyomást kelteni. Szín-
vonalasabb párbeszédek elhang-
zottak már a televízióban is,
ugyanitt láttunk már árnyaltabb
alakokat és szembekerültünk
megszívlelendőbb élethelyzetek-
kel is — mindazonáltal pozitívan
kell minősítenünk az író *(Juhász
István)* és a rendező *(Karinthy
Márton)* erőfeszítéseit. Ha nem is
a legszakszerűbb esztétikai érve-
kkel, de azt mondhatjuk, ma-
unkra ismerhettünk, gondjaink-
al és lehetőségeinkkel találkoz-
hattunk — művészileg megemelt,
elménnyé nyomatékosított formá-
ban.

Szombat este kiderült, hogy
Második otthonunk — A bíróság.
Könnyen felejthető epizódokból
állt össze — mégis kellemes szó-
rakozást nyújtott. Szokatlan, de
rokonszenves elegyet alkotott itt
az interjú és a villámtréfa. Arany
János és a burleszk. A túlzás és a
realitás. Nem akarta magát
másnak mutatni, mint ami, s ép-
pen ezáltal keltett jó benyomást.
Mértéktartó volt és ízléses. Túl-
zásaival is magunkra ismerhet-
nénk. Ha nem is mindig, de sok-
szor. Ez a műsor is a mai valóság
egy darabkáját mutatta meg.

Ritkán fordul elő, hogy egy
műsor ennyire megossza a közön-
séget, mint a *Második otthonunk*.
Ritkán fordul elő, hogy egy mű-
sor ennyire megossza a kritikát.
Ritkán fordul elő, hogy egy mű-
sor ennyire megossza a közönsé-
get és a kritikát. Ritkán fordul
elő, hogy egy műsor ennyire
megossza a közönséget, a kritikát
és a műsorvezetőket. Ritkán for-
dul elő, hogy egy műsor ennyire
megossza a közönséget, a kritikát,
a műsorvezetőket és a műsorve-
zetőket. Ritkán fordul elő, hogy
egy műsor ennyire megossza a
közönséget, a kritikát, a műsor-
vezetőket, a műsorvezetőket és a
műsorvezetőket. Ritkán fordul
elő, hogy egy műsor ennyire
megossza a közönséget, a kritikát,
a műsorvezetőket, a műsorve-
zetőket és a műsorvezetőket. Rit-
kán fordul elő, hogy egy műsor
ennyire megossza a közönséget, a
kritikát, a műsorvezetőket, a mű-
sorvezetőket, a műsorvezetőket és
a műsorvezetőket. Ritkán fordul
elő, hogy egy műsor ennyire
megossza a közönséget, a kritikát,
a műsorvezetőket, a műsorve-
zetőket, a műsorvezetőket és a
műsorvezetőket. Ritkán fordul
elő, hogy egy műsor ennyire
megossza a közönséget, a kritikát,
a műsorvezetőket, a műsorve-
zetőket, a műsorvezetőket, a mű-
sorvezetőket és a műsorvezetőket.
Ritkán fordul elő, hogy egy mű-
sor ennyire megossza a közönsé-
get, a kritikát, a műsorvezetőket,
a műsorvezetőket, a műsorvezető-
ket, a műsorvezetőket és a műsor-
vezetőket. Ritkán fordul elő, hogy
egy műsor ennyire megossza a
közönséget, a kritikát, a műsor-
vezetőket, a műsorvezetőket, a
műsorvezetőket, a műsorvezető-
ket és a műsorvezetőket. Ritkán
fordul elő, hogy egy műsor ennyire
megossza a közönséget, a kritikát,
a műsorvezetőket, a műsorve-
zetőket, a műsorvezetőket, a mű-
sorvezetőket, a műsorvezetőket és
a műsorvezetőket. Ritkán fordul

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

A zsolnay-féle uj művészi megfogalmazásu díszedények a hazai polgári közönség felsőbb rétegei előtt váltak elsősorban keresetté. Pár év alatt azok egyszerübb, provinciális abb formája megjelent a kőedénygyárak termékei között, igy Városlődön is. 283.old.

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlódi kőedénygyar /1866-1950/
275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971
Veszprém, 1971

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Zsolnay különösen és Fischer Ignác is irányt változtatva, a magyar díszítmény mellett nagy mértékben alkalmazták a kelet, indiai, perzsa, török motivumokat, majd a millenium idején uralkodóvá vált az eklektika formában és díszítményben egyaránt. Ez városlődön időben és minőségben később jelentkezett. 283.old

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlődi kőedénygyár /1866-1950/
275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971
Veszprém, 1971

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Az 1880-as években a hazai művészi kerámia készitésben ekkorra már európai szintre emelkedett a pécsi Zsolnay már gazdagon diszitett, keleti hatásokat tükröző, csillogó porcelán-fayance edényeivel és diszmüveivel.
285.old.

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlódi kőedénygyár/1860-1950/
275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971
Veszprém, 1971

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Különösen sikeres volt az 1878-as párizsi világkiállításon való szereplése, ahol Zsolnay valóban egyedülálló sikert ért el európai viszonylatban, egy időre megelőzve a világhírű és nagyultu porcelángyárakat és jelentős kerámia mütermeket. 283.old. 17.jegyz

MOLNAR LASZLO: A városlódi kőedénygyár/1866-1950/ 275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971 Veszprém, 1971

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Kétségtelen, hogy a Zsolnay edényeknek az uj létrejöttében volt szerepük, de az, amit Pécsett létrehoztak, a kerámiaművesség más kategóriájába tartozó és más társadalmi igény kielégitője, mint a városlódi. 295.old

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlódi kőedénygyár/1866-1950/
275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971
Veszprém, 1971

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

A hazai művészi kerámián a magyar népművészeti ornamentiká alkalmazásában a Zsolnay gyár járt az élen, de figyelemre méltó volt a pesti Fischer Ignác-féle gyár tevékenysége is. Ők tervezőket is foglalkoztattak és magas szintet valósitottak meg azt, amiért Huszka és mások propagandát fejtettek ki. 283.old

KOLNAR LASZLÓ: A városlődi kőedénygyár/1866-1950/ 275.old

A Veszprém Megyei Muzeumok Közleményei, 10. 1971 Veszprém, 1971

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

A millenium utáni statisztikai felmérésekben a pécsi gyár termelése több százezer korna volt ebben az időszasszakban. Ez vonatkozik a pesti gyárra is. 265.old

MOLNÁR LÁSZLÓ: A városlődi kőedénygyár/1866-1950/
275old

A Veszprém Megyei Múzeumok Közleményei, 10. 1971
Veszprém, 1971

Isolnay Vilmos
farekas

Méltatus.

Fedor Isolnay hagyomány és jelen.
Nők Lapja, 1974. szept. 7 - 14 lap.

Zsolnáy Vilmos

„A pécsi kiállitás és Zsolnay" c. /G—a./ ir:
A pécsi fazekas mester "az agyag ötvös művésze volt...kezén minden anyag csodás formákat öltött. Konyhába való ibrik, vizvezetékcső, cserépkályha, a legkülönfélébb edények, használati cikkek mindegy volt neki."Ugy játszott az agyaggal, mint a Teremtő, aki előtt nincs titok." Szivárvány szineket varázsolt az agyagra.„Egymásba olvasztotta a lilát a zölddel, az ultramarint a lapis lazulival, emezt a napsütötte tenger rezgő szineivel."
Fia, Zsolnay Miklós mos kiállitást rendezett Pécsett apja müveiből.
A HÉT, Bp. 1907. május 19. XVIII. évf.
2o. sz. 33o-331. lap.

Zsolnay Vilmos

neve emlékére

„Európai Verseny"

Pesti Napló 1969 október 26
8. old.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

A tapolcai agyaot Zsolnay is fel akarta használni, de tárgyalásai a munkácsi püspökkel nem jartak eredménnyel. Ekkor vegyelemeztette a püspök az agyagot. 131. old

KATONA IMRE: Ujabb adatok a miskolci kőedény-és porcelángyár történetéhez 115. old.

A HERMAN OTTÓ MUZEUM ÉVKONYVE, X. 1971. Miskolc

Zsolnay Vilmos
ipasművén

~ tól: Pataky Dénesné: A Zsolnay-kerámia (Bp. 1955)
Nikelszky Géza: A Zsolnay-gyár művészete (Pén 1959)

A magyarországi műv. tört. I, 481.
Corvina 1971.

Zsolnay Vilmos
iparművész

Secessziós művei.
1828 - 1900. Porcelán - fajánsz gyár.
Megismételhatatlan új eljárást fe-
dezett fel /eozin/

A magyar iparművészet tört. I. 478.
Corvina 1971.

Zsolnay Vilmos [illegible]

71 éve halt meg

Nógrádi 1971 március 23
4. old.

Isolnay Vilmos
iparművész

Isolnay rátermettséget számos hitűnő festménnyel bizonyította. Később egész életműve merész művészi vágyait igazolják

Romváry Ferenc: Pécsi képzőmüvészeti élet a hét....

Müvészet, 1973.szeptember - 14.oldal

Zsolnay Vilmos

Előtte nemigen volt, ahi az erdélyi nyersanyagokat olyan szisztematikusan analizálta volna, mint D'André Ferenc, a Batizi kemény cserép gyárs.

D. Brestyánszky Ilona: Bünta Magdolna - Gyulai Pál: Batiz; Ipari Művészet, 1973/2. sz. 29. l.

Isohnay Vilmos

Isohnay Vilmos híres találmányat a porcelánfayance-ot, a gyár 100 éves fennállásának ünnepén nyitottak fel.

-----: bükkösdi - : Hagyományok és vivmányok.
Művészet, 1973.szeptember - 41.oldal

Zsolnay Vilmos

1868-ban a Pécs kiilvárosá-
ban működő edénykészítő
farkasműhelyt gyarra fejlesz-
tette.

— : bükkösdi — : kagyományok és vívmányok..
Művészet, 1973. szeptember – 41 oldal.

Zsolnay Vilmos, kerámikus

Munkásságának rövid ismertetése.

Kovács Sándor: Az ezzin titka M. 11,

NÉPSZABADSÁG, Bp. 1974. máj. 12.

Zsolnay Vilmos

Pécsi gyárával egyidőben élte virágkorát a Cili-beli Schütz-gyár. Ez utóbbi készítményeinek mása a Zsolnay-gyárénál is kevésnyebb volt. Ugyancsak a Zsolnay-gyárral azonos időben működött Fischer Ignác pesti gyára.

Katona Imre: Bemutatjuk Nagy Mártha gyűjtemények; Műgyűjtő, 1970. 4. sz. 17. l.

Zsolnay Vilmos, [Kerámikus]

Kecskemét városközpontjának „legjellegzetesebb épülete a millennium ünnepére befejezett Városháza. Lechner Ödön és Zsolnay Vilmos egyik monumentális kísérlete a magyar építészeti formanyelv kialakítására..."

Antalffy Gyula: Kecskemét 1894–1899.

Élet és Tudomány, bp. 1970. okt. 2. XXV/40.

Zsolnay Vilmos

Zsolnay-fajanszok szerepelnek Nagy Márton (Budapest, Népszínház utca) gyűjteményében.

Katona J.: Bemutatjuk Nagy M. gyűjteményét; Műgyűjtő, 1970. 4. sz. 17. l.

Zsolnay Vilmos Terácsúlyos

141 éve született

Nápszava. 1969 április 27
10. old.

Zsolnay Vilmos

gyárának termékeit emlitik

Katona Imre cikke: Az Iparművészeti Múzeum anyagának bővülése. - Budapest, 1970. 7.sz. 23-25. l.

Zsolnay Vilmos, keramikus

l.: Németh János

Tüskés T.: Képzőművészek 539-546,

Jelenkor, Pécs, 1976. június XIX/6.

Zsolnay Vilmos, kerámikus

L.: Kovács István

Szluka E.: A diszkerámia ... 6.

Népszabadság, Bp. 1970. aug. 17.

Isolnay Vilmos

életművét méltatja

Kiss Ákos: A hisztorizmus a magyar iparmüvészetben.
Müvtört.Ért. 1972.2.sz.1o4-119.1.

108.l.

404

Zsolnay Vilmos, kerámikus

W. Crane meghívta londonba.
(Nem mehetett el.)

Türkös Tibor: Képzőművészeti krónika
– Walter Crane Pécsett
920-926.

JELENKOR, Pécs, 1972. október XV/10.

Zsolnay Vilmos

"A pécsi mester" egyik legszebb müvét mutatja be a lap. "Közel egy méter magas, nemes ivü ez az edény, burkolata az eosin összes szivárvány szineiben csillog. A fantasztikus vidék lakója egy magányos strucz, környezete pedig ibolyaszin, ezüst, mályvaszin, aranysárga és skarlátvörös fák, cserjék, árnyak..."
Repr.

A HÉT, Bp. 1901. aug. 11. XII. évf.
32. sz. 505. lap.

Zsolnay Vilmos

Roskovics Ignác festményei nyomán készitett a müvész képlemezeket a vár Szent István szobája részére. "Izlése és müvészi tudása a várban méltó helyet talál"-irja "A budai királyi várpalota" c. cikk.

A HÉT. Bp. 1900. dec. 23. XI. évf.
51. sz. 831. lap.

Zsolnay Vilmos

"Nincs annyi jelző, amennyi kevés ne volna" kerámiáira, az uj eosin-technikára, melynek mély tüzü, szivárványos zománca "elragadóan szeszélyes, titokzatos és müvészi"-irja:I-s /Ignotus/ "Iparmüvészeti kiállitás" cimmel.

A HÉ . Bp. 1900. dec. 23. XI. évf. 51. sz. 818-820. lap.

Zsolnay Vilmos

"Ami Róth Miksa az üvegmüvészetben az Zsolnay Vilmos az agyagban, -irja Laureatus: "Az uj Erzsébet-városi templom" c. beszámolójában a templom épitőjéről, a berendezést végző müvészekről.
A "világhirü" müvészt "magyar Prometheus"-nak hivják, mert az agyagba is szikrát tudott önteni." Az Erzsébet-városi templom terracotta diszeit tervezte és készitette.

A HÉT, Bp. 1900. nov. 25. XI. évf.
47. sz. 750-751. lap.

Zsolnay [ ], [keramikus]

□ ZSOLNAY-KERÁMIA címmel nyílik kiállítás holnap délután fél 6-kor Kaposvárott, a Somogyi Képtárban. Megnyitja: dr. Katona Imre, az Iparművészeti Múzeum osztályvezetője.

— : Hallottuk 2.

Esti Hírlap, Bp. 1978. aug. 25.

Zsolnay [ ], kerámikus

„Zsolnayaknak a magyar népi mintákat jölhasználó első edényei...."

(L.: Sáfrány Géza.)

Hallama Erzsébet: Népművészet vagy ... 130-141

Jelenkor, Pécs, 1979. Jebonár XXII/2

Zsolnay Vilmos, keramikus

L. Gulácsy kajos

(Dgy): Új ismeretterjesztő filmek. 1662.

Élet és Tudomány, Bp. 1978. dec. 29. XXXIII/52.

Zsolnay Vilmos, Kerámikus

L.: Lechner Ödön

Kálmán Anikó: Az agyagszögektől.... 1103-1106.

Élet és Tudomány, Bn. 1948. szept. 1. XXXIII/35.

Zsolnay Vilmos, keramikus

L: Uik Béla

7.

Rózsa Gyula: Uik lappangó nagysága

Népszabadság, Bp. 1979. jan. 26.

Zsolnay Vilmos

- festményeiből emlékkiállítást tartott
- 1960-ban a Jan. Pan. Múzeum.

A Jan. Pan. Múz. kiállításai

Jan. Pan. Múz. Ért. 1974. XIX.

Zsolnay Vilmos, keramikus

L: Uitz Béla

-: Telavatták az Uitz-múzeumot Pécsett 9

Népszabadság, Bp. 1978 okt. 7

Zsolnay Vilmos, kerámikus

Művészeti s' ipartörténeti jelentőségének gyára sorsának, hagyatékának értékelése, ismertetése a cikk címének szellemében.

Szluka Emil: A Zsolnay-márka feltámasztásáért 4-5.

Népszabadság, Bp 1972. nov. 14.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Székely Bertalan az 1894-es év husvétját Pécsett Zsolnaiéknál töltötte. Feltételezhető, hogy a J.P.M. kiállítá-sán látható 1894-es évszámú, engóbbal késszült Zsolnay Vilmost ábrázoló, székely Bertalan által festett arckép ezen látogatás alkalmával készült.- 317.old.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz. 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII.-1968. Pécs, 1971.-

Zsolnay Vilmos, keramikus

Wartha Vince és Zsolnay Vilmos kapcsolatáról, az 1892-es sikerekről: az eozin feltalálásáról és alkalmazásáról szól a hozzászólás.

Szalóky Béla: Kedves Élet és Tudomány! 1298. és 1329. old.

Élet és Tudomány, bp. 1972. júl. 14. XXVII/28.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

A terrakottaára engóbbal festett képeknél a müvésznek azzal a nehézséggel kellett megküzdenie, hogy a felrakott szineket nem láthatta, mert azok nyers állpotban szürkés kék pépek és valóságos szinüket, gazdag árnyalataikat csak az égetés után kapták meg. -315.old.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Az 1878-as párizsi világkiállitáson aratott nagy sikert majolikáival Fischer Ignác budapesti majolikagyárával egyetemben. 67.old.

KATONA IMRE: Korai meisseni márkautánzatok Magyarországon a XIX.sz.második felében. 51.old.

Az Iparmüv.Múz.Hopp Ferno múz.Évkönyve. XIII. 1970. 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Az 1870-es évek elején megpróbálkozott Pécsett a porcelán készitással, de hamar belátta próbálkozásainak veszélyes voltát. 61.old.

KATONA IMRE: Korai meisseni márkautánzatok Magyarországon a XIX.sz.második felében. 61.old.

Az Iparmüv.Múz.Hopp Ferno múz.évkönyve. XIII. 1970. 1971.

Zsolnay Vilmos, festő,
kerámikus

Hamar felismerte, hogy a szecesszió
a díszítő kerámiában új lehetőségek
kibontakoztatását jelenti.
„Kivirágzott a szecesszió az építkezési ontályon
zbb-ívja Nikelszky béza.
— : A pécsi képzőművészet kistükre (6)
573-576.

JELENKOR, Pécs, 1971. június XIV/6.

Zsolnay Vilmos, [festő, kerámikus]

1885-1900 között a kerámia-festmények érdekes sorozata készült a pécsi gyárban. Aki nem tapintja, olajfestménynek véli a terrakottára vagy pyrogránitlapra kerámia festékkel és mázzal készült, kiégetett képet. Zsolnay maga irányította a munkát s két saját próbadarabja is megmaradt.

— : A pécsi képzőművészet kistükre (5)

475-478.

JELENKOR, Pécs. 1971. május XIV/5.

Zsolnay Vilmos, Jestő,
kerámikus 1

Részlet díszpolgári okleveléből,
és kerámia archépe Székely Bertalantól
(1894) : Repr.

—: A pécsi képzőművészet kistükre (5.) 475-478.

JELENKOR, Pécs, 1971. május XIV/5.

Zsolnay Vilmos, festő,
kerámikus (2)

A pécsi gyáros: Zsolnay Vilmos maga is festő szeretett volna lenni. Weber Xavér Ferenc volt egyik tanítója. A bécsi Politechnikum elvégzése után apja pécsi üzletének lett társtulajdonosa lett. „Fiatal éveinek festői kísérletei azonban megmaradtak, s tanúsítják, hogy Zsolnaylól épp oly kiváló festő lehetett volna, mint amilyen nagyszerű kerámikussá vált."
— : A pécsi képzőművészet kistükre (5) 475–478.

JELENKOR, Pécs, 1971. május XIV/5.

Zsolnay Vilmos, festő, kerámikus

3

Fiatalkori festői kísérletei megmaradtak, s tanúsítják, hogy kiváló festő lehetett volna.

Tájképek, csendéletek mellett lefestette városa néhány jellemző egyéniségét: Amtman Prosper fuvolaművészt, Weidinger Imre fagottművészt, egy öreg virsliárust, egy rak furulyást stb.

—: A pécsi képzőművészet kistukre (5) 475-478

JELENKOR, Pécs, 1971. május XIV/5

1978. április 14. Televizió 2. 21,o5 VGné

TV-Hiradó 2.

- A kicsiny kerámia oszlopfő, amely törött csipkéivel és csaknem egy évszázad szennyeződését viselve, oly annyira elüt friss en készült hasonmásairól, a Parlament épületéről került visz sza szülőhelyére, a Pécsi Zsolnay Porcelángyárba. Külön üzemrész működik a gyárban, ma is az eredeti kézmüves technológiát alkalmazva, ahol az Országház és más müemléképületek restaurálásához ujrateremtik a megsérült diszitő és burkolóelemeket. Minden darab egyedi módon készül, ez a munka szinte iparmüvészi képességeket kiván a dolgozóktól. A Parlamenthez gyártott elemek többségét festéssel, szines mázakkal is diszitik, természetesen ugyanugy kézi munkával, mint hajdan Zsolnay Vilmos korában. Aztán az utolsó égetés következik. Ezek a kisméretü kemencék sok évtizede szolgálnak már, meglehet, hogy a ma készülő darabok némelyikének is eredetije itt a fahasábok tüzétől nyerte el végleges szépségét. Hat millió forint értékü müemléki kerámia készül az idén a Zsolnay Gyárban. Bár az egyes elemek önmagukban is mutatósak, teljes szépségükben megujuló épitészeti értékeink részeként gyönyörködtetnek majd bennünket.

1976. I. 28. TV, 21.30, V bud
Mitvészeti Magazin

Zsolnay Vilmos

- Hogyne, jártam, természetesen! De nyaranta a zenei tábor fiatal muzsikusai szoktak hangversenyt adni, mindenféle muzeumokban, többek között itt is egyszer, a Barbakan mellett, szabadban terveztünk egy hangversenyt, rossz volt az idő, beszorultunk ide, akkor kezdődött tulajdonképpen ez az egész sorozat.

- Ismétlem, hogy nem teljesen szándék nélkül kérdeztem mindezt, meghivjuk abba a Muzeumba, amit Önök amugy is nagyon jól ismernek, de talán kedves nézőink nem annyira, bemutatjuk tehát most a Zsolnai Muzeumot.

Pécs kétségtelen egyik legnagyobb nevezetessége a Zsolnai gyár, és a Zsolnai Muzeum. Itt a Muzeum falai között beszélgetünk most Hárs Évával, a Baranya megyei Muzeumok igazgatójával. Mikor rendezték meg először ezt a kiállitást?

- Az első kiállitást 1955-ben rendezték meg, közel husz esztendeig állott ez az első kiállitás, amelyet 1974-ben rendeztünk ujjá. A kiállitás végigvezeti a látogatót az 1870-es évektől napjainkig, a gyár mai munkásságáig. Ezen közben a gyár különböző alkotói, periúdusait bemutatja, és a gyár nevezetességét, az eozénmáz technikáját, a legszebb csillogó, sokszinben játszó fémfényü tárgyakon.

- Tudom azt, hogy általában véve az ilyen porcelántárgyak azok mindig valamilyen egyéni technikával készülnek. Mi az, amiben elüt a Zsolnai készitmény a világon másutt gyárott ilyen jellegü tárgyaktól?

- Hát ez két dolog, ami jellegzetese erre a gyárra, a gyár munkásságára, az egyik az alapanyaga. Ugyan a mai termékeken, a mai ipari porcelánon ez már nem jelentkezik, de a müvészi kerámiákon még igen. Az alapanyag, ami a procelán és a fajansz között áll, azért is nevezte el Barta Vince porcelán-fajansznak. Ez azt jelenti, hogy a porcelánéval azonos finomságot tudtak elérni, de anál a porcelánon megjelenő szineknél gazdagabb szinskálával tudtak dolgozni. A másik, ami ennek a gyárnak afő jellegzetessége, amire az imént utaltam is már, hogy a kiállitás bemutatja, legszebb tárgyaink mutatja be, az eozénmáz. Ez a fémfényü, irizáló, lsizteres máz, amit sehol másutt nem készitenek, kivéve Olaszországnak egy-két olyan mesterét, Gobioban és Fajanzában, akik saját kis mühelyükben néhány müvészi tárgyakat ezzel a technológiával állitanak elő.

- Ezeket a tárgyakat honnan gyüjtötték össze?

- Ezeket még a gyárban, a család, a tulajdonosok kezdték gyüjteni, maga Zsolnay Vilmos, aki a legszebb darabokból egy-et -egyet félretett, a gyárban elkészült a család jubileumi Muzeuma, amelyből aztán itt a városban, a Muzeum együttes munkájaként nyilott meg 1955-ben ez a kiállitás, valójában a gyüjtés már korábban befejeződött.

- Azt hiszem, hogy maga a környezet is hozzájárul ennek a Muzeumnak a sikeréhez, hiszen Pécsnek az egyik legöregebb épülete, sőt az országnak az egyik legöregebb épületében állitották ezt ki. Magára az épületre hogyan találtak, hogyan bukkantak rá és hogyan párositották ezzel a kiállitással?

- Hát az épület állott, rábukkanni nem kellett, a város segitségével bontakozott ki végeredményben ebből az épületből mindaz az épitészeti szépség, ami ma látható, ugyanis átadta Muzeum céljára 1954-ben ezt az épületet a város és a Müemléki Felügyelőség kutatási munkái szinte azonnal elkezdődtek. A müemléki mükutatások és feltárások során előkerültek gótikus részletek, amelyekből sejteni lehetett, de biztos tudomást csak akkor lehetett szerezni róluk, amikor a vakolat leverésével azok előbukkantak. No már most az müemléki helyreállitás szempontjai olyanok, hogy mindent, amit előtudnak egy épületből varázsolni, azt be is mutatjuk. Igaz, hogy az előző kiállitás a szorosabb, zártabb elrendezésével néhány ilyen részletet eltakart, most azonban az volt a célunk, hogy lehetőség szerint az épület épitészeti szépségeit is bemutassuk, ezért még a vitrinek elrendezésével is arra törekedtünk, hogy gótikus ablakok, freskómaradványok, faragott kövek bemutatásra kerülhessenek a Zsolnay kerámia mellett.

/ 1021

Zsolnay Vilmos

A PÉCSI KÉPZŐ-MŰVÉSZET KISTÜKRE

5

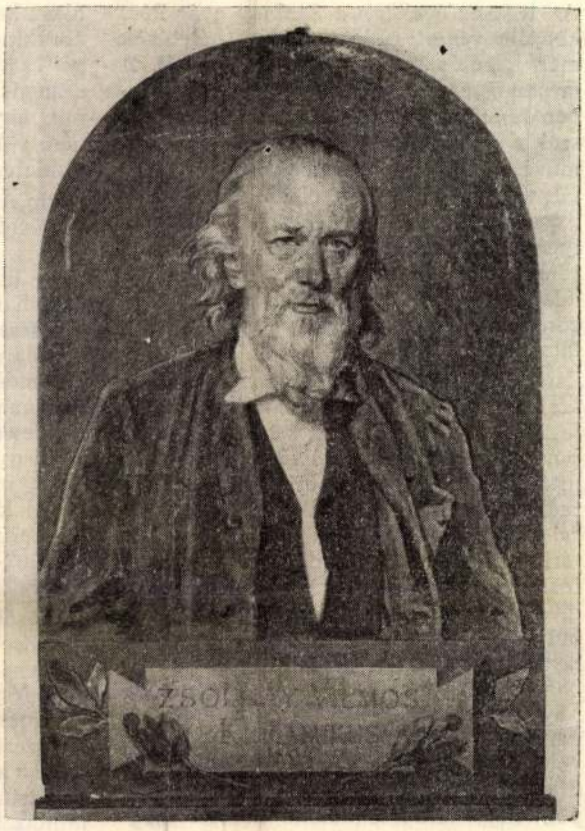

Székely Bertalan: Zsolnay Vilmos arcképe. Kerámia, 1894

„Mi Pécs szab. kir. város polgármestere, tanácsosai és törvényhatósági tagjai ezen oklevelünkkel ünnepélyesen bizonyítjuk, hogy midőn dicsőségesen uralkodó

Iső Ferencz József

kegyelmes királyunknak szolgálatját, a közjót és városunk egyéb dolgait érdeklő tárgyaknak folytatása és elintézése végett a mai alulírott napon egybegyülekezvén közgyűlést tartottunk volna, ekkoron:

Nagyságos Zsolnay Vilmos Urat

a Ferencz József rend középkeresztesét, a vaskorona rend lovagját, a török császári Medjidir rend commendátorát, a franczia becsület rend és a Belga királyi Lipótrend kiskeresztes vitézét, a hazai művészi ipar egyik legzseniálisabb kitűnőségét, városunknak világsikert hozott a mily lángeszű ép oly nemtesen gondolkodó polgárát, közügyeinknek mindenkor lelkes bajnokát, a jó hazafit és emberbarátot, az igazi polgári erényeket meghálálni és elismeri mindenkor készséges szívvel és lélekkel városunk Diszpolgárává egyhangúlag megválasztottuk.

Pécsett MDCCCXCVII. évi Boldog Asszony hava 25-ik napján."

(Részlet Zsolnay Vilmos díszpolgári okleveléből.)

Az 1880-as években a Zsolnay gyár Pécs képzőművészeti és iparművészeti életének már jelentős szellemi központja volt. A mesterségüket Pesten, Bécsben, Münchenben tanult festők, szobrászok, iparművészek a gyár kötelékében dolgozva is saját művészi, alkotói egyéniségüket élték s adták vissza a dekoratív feladatokban. Zsolnay Vilmos tehetsége és magas művészi igénye a gyári alkotásoknak nemzetközi rangot biztosított. A díszítőipar napi feladatai mellett számos önálló értékű, a képzőművészeti alkotás fogalmába tartozó mű látott napvilágot.

Zsolnay Vilmos eredetileg maga is festő szeretett volna lenni. Gyermekkori barátja, Weber Xavér Ferenc, s talán a szülők portréit készítő vándorfestő voltak első tanítói a titkon áhított mesterségben. Apja reálisabb pályát szánt fia számára s a bécsi Politechnikum elvégzése után pécsi, főtéri üzletének társtulajdonosává tette. A festegetés vasárnapi szórakozássá vált s az elvesztett álmokért később a kerámiaüzem művészi gyártmányaiban keresett kárpótlást. Fiatal éveinek festői kísérletei azonban megmaradtak s tanúsítják, hogy Zsolnayból épp oly kiváló festő lehetett volna, mint amilyen nagyszerű keramikussá vált. Érdeklődésére vet fényt, hogy a kor divatja szerint művelt romantikus tájképei, vagy virágcsendéletei mellett megfestette városának néhány jellemző egyéniségét: Amtman Prosper fuvolaművészt, Weidinger Imre fagottművészt, a Széchenyi tér öreg virsliárusát és a vak furulyást, a közkedvelt „Blinde Hansel"-t. E korai festmények Zsolnay Vilmos tehetségét a müncheni akadémiát megjárt festők szintjén mutatják.

Nyilvánvaló, hogy a gyárvezető művészegyéniségének sajátos érdeklődése teremtette meg azt a légkört, amely a gyárban a művészi alkotás lehetőségét és folyamatosságát biztosította. Már az első tervezők túlléptek a könnyebb feladatot jelentő virágmotívumok, vagy stilizált díszítőelemek alkalmazásán. Így Klein Ármin, a tehetséges, fiatal művész az 1878–80-as években figurákat rajzolt tálaira: kobaltkék, játszadozó amoretteket, gazdag aranyozású, reneszánsz arcképeket. Az 1878 évi párizsi világkiállításra festett tálkáján ábrázolása az olasz reneszánsz kerámia finomságával vetekszik. Klein Ármin volt az első, aki a pécsi gyárban – a középkori olasz kerámia példáin okulva – figurális ábrákkal díszítette tálait és vázáit. Arcképei és kompozíciói mindig festői hatásúak s mégis, Klein mindenkor figyelt a kerámia anyagának követelményeire. Rajzai nem váltak öncélúvá, megmaradtak a kerámiafestés sajátosságainál.

Klein Ármin mellett az osztrák származású Kaldewey Kelemen alkalmazott többalakos, mozgalmas kompozíciókat festett díszű tálain. Ábrázolásai többnyire középkori harci jelenetek, romantikus ihletésű lovascsaták, várostromok. Nagyméretű, téglalap-alakú tálai, gazdag ornamentális peremdíszítésükkel, kobaltkék rajzukkal már-már a táblakép igényével lépnek fel. Kaldewey kitűnő rajzoló volt s ha nem a pécsi gyárban keresi megélhetésének forrását, minden bizonnyal rézkarcok, metszetek készítésével foglalkozott volna kedve szerint. Így azonban Pécsre kerülésétől – 1882-től haláláig mint a gyár festője működött.

A később Amerikában híres szobrásszá vált Zsolnay Gyula (Zs. Vilmos bátyjának, Ignácnak fia) cigány-életképeket mintázott. Modellje volt a jakabhegyi kisbőgős és cigányprímás, s figuráin már ekkor életszerűségre törekedett. Emellett kedvelte a kosztümös alakokat: szerecsenfejeket, tritonokat, allegorikus ábrázolásokat mintázott, bizonyára saját kedvtelése mellett a kereslet kielégítésére. Még a hetvenes évek végéről ismerjük néhány olyan festő nevét, akik gyári műveiket többnyire nem jelezték, így: Meisenthal, Schuller, Heinrich, Elchinger. Ez utóbbiról úgy tudták, hogy a gödöllői vadászkastély mosdókészletének kobaltkék tájképeit festette Unger Ferdinánddal, az erdei állatvilág ábrázolójával együtt. Lunacsek Viktorról annyit jegyzett meg a hagyomány, hogy 1880-tól hét esztendőn át a figurális díszítésekben tűnt ki. Azután Amerikába vándorolt s onnan visszatérve, a hajón meghalt.

Az 1885–1900 közötti években a „kerámia-festmények" érdekes sorozata látott napvilágot a pécsi gyárban. Aki nem tapintja – olajfestménynek véli a képet, amely pedig terrakottára, vagy pyrogránit lapra kerámia festékkel és mázakkal készült, kiégetett mű. Ezzel – a feljegyzések szerint eléggé bonyolult – eljárással számos tájkép született. A kerámia festékek ugyanis nyers állapotban egészen

Klein Ármin arcképe. Fénykép.

Zsolnay Vilmos: Vízparti táj.
Kerámia, 1892

Rippl-Rónai József: Farkasné tányért rajzol.
Kerámia, 1898

más színűek, mint égetés után – íg
művésznek ún. színtabella alapján kel
a sokszínű, árnyalatokban gazdagon moti-
vált tájat megfestenie. Csak az égetés után
– amikor a korrekció már kizárt – váltak
láthatóvá az alkotó előtt a kép elképzelt
és valóságos színei. A kísérlet – s maga
a módszer tehát minden bizonnyal felet-
tébb izgalmas volt. A munkát Zsolnay Vil-
mos személyesen irányította. Sajnos a
kész művek között alig egy-két jelzett da-
rab van (Weingarten, Hoczman L. nevé-
vel), de ismert és megmaradt Zsolnay Vil-
mos két próbadarabja, amelynek stílusá-
ból egyéb, általa készített kerámiaképre
is következtethetünk.

A Zsolnay gyár alkalmazott, állandó mű-
vészgárdája mellett többször találkozunk
a gyárban vendégként, időszakosan dolgo-
zó művészekkel is. Ezek egyrésze a város-
ban élő, esetleg rajztanárként működő fes-
tő, másrésze pedig alkalmilag itt tartóz-
kodó, megbízásaival foglalatoskodó mű-
vész. Ilyen volt egyrészről Irinyi Sándor
festő, a főreáliskola rajztanára, vagy Holló
Zsigmond, Benczur és Lotz tanítványa.
Dolgozott a gyárban Arnhold Nándor és
Mücke József Ferenc, ez utóbbitól néhány
arcképpel díszített falitál – pl. a Múzeum
kiállításán szereplő Kossuth-tál – szárma-
zik. Ő rajzolta Zsolnay Vilmos ifjúkori
portréját is barna brómkrétával a kerámia-
máz alá. E műveket és alkotóikat messze
túlszárnyalja néhány olyan alkotás, ame-
lyet országos hírű művészek – épp a Zsol-
nay gyár kitűnő eredményeinek elismeré-
seként – a gyári technológiával, az itteni
művészeti légkörben hoztak napvilágra.
Elsőként ezek között a múltszázadi ma-
gyar festészet egyik legjelesebb alakjá-
nak: Székely Bertalannak Zsolnay Vilmos-
ról készült arcképét említjük. Székely Ber-
talan a székesegyház 1882-ben megindult
restaurálási munkálatainak során a Mór
és a Mária kápolna freskóinak elkészítésé-
re kapott megbízást városunkban. Ezen-
közben minden bizonnyal jó barátságba
került Zsolnay Vilmossal s maga is meg-
próbálkozott a kerámia-festés izgalmas,
különleges technikájával. Biztos tudással
kerítette hatalmába a kerámiamázak for-
télyait: a szívó hatású fajanszot a kápol-
nák falaihoz hasonlóan kezelte. A kép
olyan lett, mint a legtökéletesebb freskó.

1971
5
JELENKOR
Pécs
SAJTÓFIGYELŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 61
Telefon: 138-068, 337-748, 340-726

A
s.
R
m
Ti
buc
sét
kivi
A kc
korat
Rippl
...got tett arról az érdeklődés-
ről és vonzódásról, amely a gyárban járt
festőt – úgy látszik mindenkor – meg-
ragadta. A kerámiára portrét rajzolt, a fes-
tőműhelyt vezető Farkas Gyulánéról,
amint tányért fest – bizonyára épp a
Rippl-tervezte készlet egyik darabját. A
sárgás alapozású, érdes felületű terrakot-
ta-lapon a barna krómkréta-rajz nagy biz-
tonsággal vezetett, érzékeny vonalai oly
frissek, mint Rippl akármelyik, papírlap-
ra hirtelen felvázolt rajza. Úgy kezelte a
súlyos kerámialapot, mint a sárgásbarna
lemezpapírt, amelyre később pasztelljeit
festette. Gondja volt a modell kedves,
kissé zavart mosolyára, a háttér kitöltésé-
re. Rippl egy „tájképpel" is megajándé-
kozta a kerámiaművészetet. Ezt a tájat –
dunántúli falucskát – ellipszis alakú pe-
csenyéstálra festette. Sajátos, apró foltok-
ban felrakott technikája itt a szecessziós
vonalvezetés ritmikus hullámzását segíti.
A Zsolnay kerámiagyár és a képzőművé-
szek kölcsönös vonzása – bár sajátos, de
nem egyedülálló. Az anyagformálás szob-
rászi feladat: tömegek térelosztása, ugyan-
akkor festői, díszítő problémákat is felve-
tő, évezredes technika. – S talán éppen ez
évezredes kultúra máig élő, folytonos
megújításában rejlik a vonzalom, amely
festőket, szobrászokat e mesterség gyakor-
lására hív. Zsolnay Vilmos és kortársai-
nak művészi alkotásai napjainkig ösztön-
ző erejűek.

Zsolnay Vilmos, [keramikus]

A Múlt magyar tudósai sorozatban megjelent a Wartha Vince munkásságát ismertető kötet. A foglalkozik Wartha és Zsolnay együttműködésének eredményeivel.

— : Új könyvek 1487.

XXIX
31.

Élet és Tudomány, Gy.: 1974. okt. 2.

Zsolnai Vilmos (keramikus)

1900. márc. 23-án halt meg.

Népszava, 1975. márc. 23. 103. elj. 70n. 12p.

Zsolnay Vilmos, keramikus (4)

Vízparti táj.

keramika, 1892. ! Repr

–: A pécsi képzőművészet története (5)

475-478.

JELENKOR, Pécs, 1971. május XIV/5.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

A Zsolnay által festett mázatlan képek tökéletesen utánozták a freskókészitést. Ezzel a technikával festette Székely Bertalan Zsolnay Vilmos kitünő portréját is. E portré festésének körülményeiről nem tudunk közelebbit, de a Tud. Akad. Székely hagyatékában van két levél, amely erre választ ad. 315. old.-11. jegyz.

KÖHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz 315. old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Érdekes kezdeményezése volt a majolika, majd az engobbal festett falikép. Az első ilyen terrakotta lapokra festett képek 1884-85-ben készültek. Ezeknél inkább a rajzosság, a kevés szín használata jellemző. Később a képek színesebbekké váltak, az olaj, pasztell-technika hatását érték el. 315.old.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Schulek Frigyes a Magyar eklektikus építészet legkiemelkedőbb képviselője. Ő tervezte a pécsi Zsolnay emlékművet. 317.old.-17.jegyz.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele székely Bertalanhoz 515.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Székely Bertalanhoz 1894.II.9-én kelt levelében az általa ajánlott /Székely Bertalannak/, eljárásról ir. A Székely által készitett lapot Zsolnay kiégette. A fehér vastag volt, lerepedezett, fesse újra át, az egész festményt is újra festheti. 317.old.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Székely Bertalan 1887 és 1889 között a pécsi székesegyház Mór-és Imre kápolnáinak freskóit festette. Zsolnay ekkor ismerkedett meg vele és egy életre szóló barátságot kötöttek. 315.old.9.jegyz.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két level Székely Bertalanhoz 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, xxxxő keramikus

Két levelet irt Székely Bertalannak portréja megfestése ügyében. A válaszlevelek nem kerültek elő, de a szöveg a meglévőkből nagyjából rekonstruálható. 316.old.

KÖHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalannoz 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Zsolnay 1894.II.9-én kelt levelében, melyben örül annak hogy Székely Bertalan húsvétkor Zsolnay vendége lesz, említi, hogy Schulek Frigyes tanár ur is megigérte ezen időben látogatását. 517.old.

KÖHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz 515.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

1890 körül már fáradhatalan munkával és kitünő művészgárdával a gyár készitményeit lassan-lassan világszinvonalra emelte. Alkalmazottai és ő is az alapanyagok tökéletesitésén, új technikák és mázféleségek feltalálásán fáradozott, sokszor sikerrel. - 315. old. 10. jegyz.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz. 315. old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve. XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Székely Bertalanhoz 1894.III.9-én kelt levelében irja "Nagyon örültem a hírnek, hogy húsvéti szünidejét arra szánja, hogy nálam fog szórakozni és egyúttal a kiégetésre alkalmas festési technikát teljesen elsajátitani fogja."-317.old.

KÖHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

ZSOLNAY VILMOS, keramikus

Zsolnyay Székely Bertalanhoz 1894.III.9-én kelt levelében új festési eljárásról irt. Többek között azt ajánlotta, hogy akvarell módon tessék festeni, világostól a sötétre és akkor teljesen helyes árnyékokat fog nyerni. 317.old.

KŐHEGYI MIHÁLY: Zsolnay Vilmos két levele Székely Bertalanhoz 315.old.

A Janus Pannonius Múzeum Évkönyve, XIII. 1968. Pécs, 1971.

Zsolnay Vilmos, ipartűrvén

L: Lotz K.

Palkó S.: Siklós és Harkány ....

Népszabadság, Bp. 1981. jún. 12.

6.

Zsolnay Vilmos, keramikusművész

Horvay János készítette a „pécsi fazekas", az ezzel feltalálója, Zsolnay Vilmos szobrát. /említve/.

Pusztai József: Horvay János halálának 35 évfordulójára. Dunántúli Napló, 1979. nov. 18.

Zsolnay Vilmos, keramikusművész

Kocs Judit könyvbeli könyvében bemutatja az új irányzat magyar úttörőit: a kerámia és porcelánművészet terén az új törekvések néhány jelentős gyári köre csaptosultak. A legfontosabb a pécsi Zsolnay gyár volt. Az 1878-as párizsi Világkiállításon Zsolnay Vilmos elnyerte a nagy aranyérmet és a francia Becsületrendet

Néhány szó zene körben.

1979. VII. 4. Petőfi 10.15 /N/

ZSOLNAY VILMOS (Pécs, 1828 – Pécs, 1900)

A Gelléri Mór által ezermester agyagbűvésznek nevezett, világhírű keramikus festői tevékenységéről csak ritkán esik szó. A festészet iránti ifjúkori vonzalmát – melynek később is csak szabad óráiban, legtöbbször vasárnaponként engedhetett – néhány szép, tehetségét bizonyító festménye tanúsítja. (Legtöbbje a pécsi JPM tulajdonában). A kerámia gyár egyre növekvő feladatai miatt a festéssel élete derekán felhagyott. Képeit kézjeggyel, évszámmal nem jelölte, így időben való elhelyezésük – mert lassan és sok megszakítással festett – nehéz feladat.

Irod: Katona I.: Zsolnay Bp. 1977.

425. Virágcsendélet *108.*

o., fa, 69x48 cm
Pécs, JPM Itsz. 71.363. Vétel Mattyasovszky Zsolnay Margittól, 1974.

Feketére fényezett fára festett, öblösödő, talpas vázában kerti és mezei virágokat – dália, viola, nárcisz, stb. – ábrázoló csendélet. A festmény középterében lévő virágok és a mintás majolika képzetét keltő váza tömörebb felületei kivételével vékony ecsettel és festékréteggel megoldott, nagy gondosságot mutató, természetszeretetről és kiváló festői készségről tanúskodó kép.

Zsolnay Teréz feljegyzései szerint édesapja utolsó képe egy kaktuszt, barackokat, szőlőfejeket és sütőtököket ábrázoló, nagyméretű csendélet (ma a JPM birtokában). Szintén tőle tudjuk, hogy legkésőbb 1870 körül Zsolnay felhagyott a festéssel. Mivel a két kép festői szemlélete igen közel áll egymáshoz, valószínű, hogy egyik utolsó munkája lehetett. Keletkezési idejét az 1860-as évek második felére tehetjük.

Irod: Sarkadiné Hárs É.: Zs. V., a festő.JPMÉ 1958, Pécs, 1959.

Cs.M.

Művészet Magyarországon 1830-1870
MTA MKCS - MNG Bp. 1981.

FOLYÓIRAT ILLUSZTRÁCIÓ
I. 1830–1848

AMERLING, FRIEDRICH VON (Bécs, 1803 – Bécs, 1887)

A XIX. század egyik legtekintélyesebb osztrák arcképfestője. A bécsi Akadémián, majd Londonban és Párizsban tanult. Főleg a bécsi udvar, valamint az osztrák és a magyar arisztokrácia foglalkoztatta. Széchenyi Istvánról festett arcképe a Magyar Tudományos Akadémia tulajdona.

426. Széchenyi István arcképe, 1833.

rézm., 162x134 mm
Jelezve b.l.: Amerling után rajz Manielli; j.l.: K. m.
Metsző: KOHLMANN
Felirata: Gróf Széchenyi István
Regélő. III. évf. II. félév, 53.sz. 1835. július 2 (A 428.l. – tévesen az 54. sz. után kötve)
OSZK H. 8.551

Az 1830-as évek derekán számos arckép készült a népszerűsége csúcsára érkező Széchenyiről. A *Regélő* társlapja, a *Honművész* 1835. december 24-i számában (III.évf. 103. sz. 822) sorraveszi a zömmel sokszorosított ábrázolásokat: „1, aczélba metszve Bajza 1835-ki Aurórájában, 16-od rétben. – 2, Rézbe metszve az 1835-ki Regélő 53-dik száma mellett 8-ad rétben. – 3, Ismét kőre edzve az 1835. Rajzolatok 53 számában 4-ed rétben. – 4, Ismét kőre edzve 1835. júniusban folio nagyságban Schoefft festő által kiadva, Pesten. – 5, Ismét kőre edzve egy ívre Bécsben 1835. augusztusában Tomola pesti műáros úr által kiadatva. – 6, Lefesté őt (miután már 1833-ban is lefestette Ammerling) Pesten 1835. nyáron Schoefft úr. – 7, Ugyan Pesten azon évi nyáron Einsle úr, mellyről Tomola úr kőbe metszette. Életnagyságú képet rendelt Széchenyiről Hont, Nógrád és Bihar vm. valamint az akadémia." A *Regélő* mellékleteként közölt metszet a szerkesztő [illegible] legelső másolása Amerling jeles bécsi festő eredetijének". A metszetet

425

415

Zsolnay Vilmos, keramikus

Pécsett látható a Zsolnay-gyár világhírű porcelánkiállítása.

Mikus Sándor: Victor Vasarely állandó tárlata Pécsett.
Új Szó, 1971. szept. 1.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HÍRLAP
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 138-068, 337-748,340-726

Könyvvilág

1979 MÁJ

Zsolnay Vilmos,
keramikus

1021

Zsolnay-váza. 1894. A Művészi Ipartól az Ipari Művészetig c. kötetből (Corvina)

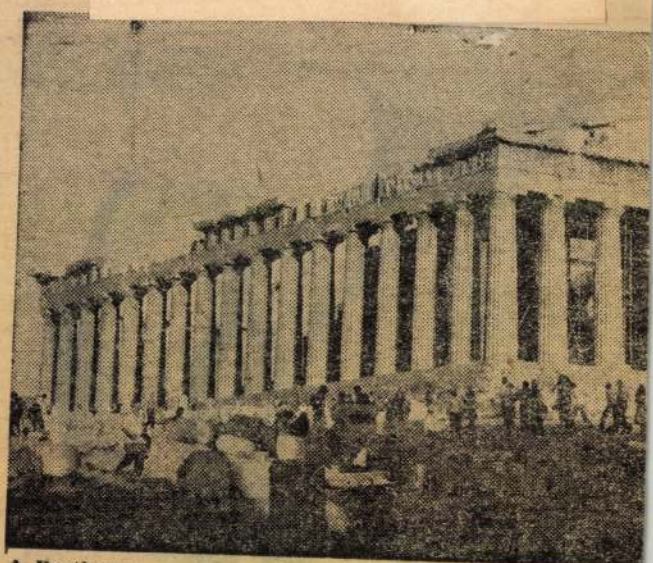

A Parthenon az Akropoliszon. Illusztráció a Művészet '78

„A fákat vegyük pé

— Csorba Győzőről két új könyve kapcsán —

Több, mint negyven esztendeje, 1938-ban jelent meg Csorba Győző első kötete, két újabb könyvét pedig a közelmúltban vehettük kézbe. Ha lírájának korai korszakát összevetjük a maival, első rátekintésre is szembetűnő az az állandóság, amely vers-témáit jellemzi. Gondoljunk az olyan folytonosan visszatérő motívumokra, mint a táj, a kert, a szerelem, vagy éppen a gyermekvilág iránti tartós vonzódása. Mondhatnánk:

kötetében jelent meg a vers. A kinyilatkoztatásra így felel vissza a máról: „S a fa tovább terem azért is csak tovább terem / agyonpusztítva sértve csontig / maradandóan sérthetetlenül / csak táplálja a hozzá járulókat" („Tovább terem").

Az elmúlt néhány esztendőben végre nagyobb visszhangra találnak Csorba Győző munkái. Nem akarom a megkésett (mert valóban az!) odafigyelés

Zsolnay Vilmos gyárműve

ZSOLNAY-KERÁMIÁK PÉCSETT

A patinás város legrégibb — már egy 1324. évi oklevélben megemlített, gótikus, reneszánsz és barokk elemeket is őrző — lakóháza ma a *Zsolnay-kiállítás* otthona. A híres gyűjtemény legelső darabjai *Zsolnay Vilmosnak* az 1868-ban bejegyeztetett *Első Pécsi Czement Chamotte és Tűzbiztos Agyagáruk Gyárá*ból valók, a tulajdonos válogatta ki legkülönb termékeit, hogy megmaradjanak az utókor számára. Az unokák 1928-ban, az alapító születésének 100. évfordulóján hozták létre a *gyári múzeum*ot. Annak mindegyre gyarapodó anyaga 1951-ben került a *Janus Pannonius Múzeum* birtokába, hogy aztán 1974-től már a mai elrendezésében várja a Káptalan utcában járó érdeklődőket.

A legelső teremben vannak egyebeken kívül Zsolnay Vilmos alkotásai: romantikus ihletésű, dús őserdei növényzetet elénk idéző kék-fehér vázák és tálak. Ugyanott sorakoznak a Zsolnay-lányok, *Teréz* és *Júlia* tervezte dísztárgyak *(képünkön az utóbbinak egy 1880-ban készített vázája látható).*

Már a legelső időszak termékeinek áttört, csipkézett felületei, zsugorított, repedeztetett, a nemes kőzeteket utánzó mázai is a mesterség titkainak tökéletes ismeretéről tanúskodnak — méltán kapott a gyár nagydíjat az 1878. évi *párizsi világkiállításon.*

1892-től Zsolnay *Wartha* Vincével együtt fémfényű díszedények előállításával kísérletezett — fáradozásukból egy év múltán megszületett az *eozin* (eos görögül hajnalpírt jelent). E szivárványos tűzű dísztárgyak nagy sikert arattak 1896-ban, a *millenniumi kiállításon.*

A kiállítás képet ad a gyár XX. századi históriájáról is. A legkülönfélébb rendeltetésű dísztárgyak tervezői között olyan művészeket is találunk, mint *Rippl-Rónai* József. A folyosón fotók mutatják azokat az *épületeket,* amelyeket Zsolnay-kerámiák ékesítenek. S ezeknek az épületeknek a száma nem kicsi. Csak példának említve: a budapesti Szépművészeti Múzeum és a Mátyás-templom, a kecskeméti városháza, a debreceni Aranybika szálló meg jó néhány régi és új pécsi épület. Mindezeken kívül figyelmet érdemelnek *Gádor* Istvánnak a múzeumon kívül, az utcán, parkokban, tereken felállított — különféle gyári porcelán szigetelőkből megálmodott — plasztikái.

Kővágó Sarolta—B. Horváth Csilla

Kővágós Élet

Az ember régóta vágyik arra, hogy legyen egy olyan géprabszolgája, amely elvégzi helyette a munka nehezét, kellemetlen vagy unalmas részét. A megálmodott robotok ma már hovatovább valósággá válnak, s egyre nagyobb a szerepük elsősorban a *sorozatgyártás*ban. Ezek az úgynevezett *ipari robotok* azonban csöppet sem hasonlítanak a fantasztikus irodalom robotembereihez vagy a kiállítások ember formájú, magnetonról reklámszöveget ismételgető, ide-oda guruló dobozaihoz. Az [illegible] megfelelően sokoldalú mozgatószerkezetre [illegible]ndezéssel ellátott [illegible]ó fej. Ami valóban [illegible]önállóságra módot

[illegible] gyors árcsökkenéi robotot készített. [illegible]ly néhány száz an[illegible]l kilót képes meg[illegible]n-es — pontosság[illegible] kis motorja van. [illegible]ez: emel—leereszt, [illegible]apján körbeforog. [illegible]ragadó befogószer[illegible]edig a befogószer[illegible] közül egyszerre [illegible]gásra is képes. Ha [illegible]*ítógép*, az sem ke[illegible]S ebben az árban [illegible]ógépekhez csatla[illegible]nesszalagon rögzí[illegible]

[illegible]nként is megvásá[illegible]ámítógéppel együtt [illegible] szemléltetőeszköz[illegible]: a gyártósorba is [illegible] ipari robotok leg[illegible]elkülit utánozza. A [illegible]rveikkel a beprog[illegible]éréseket észlelik, s [illegible]ényekhez igazítják

tani, hogy a szöveg minden ország saját nyelvén jelenhessen meg. (Például a Magyarországon működő számítógépek nyomtatói közül egyre több „ismeri" már a legfontosabb ékezetes betűket: az *á*-t, az *é*-t az *ö*-t és az *ü*-t. — *A szerk.*)

Az arab írás ugyan betűírás, mégis különösen nehéz leckét ad a nyomtatók tervezőinek. Ennek nem az a fő oka, hogy az arabban jobbról balra kell írni, hanem hogy az arab írásnak nincs igazi nyomtatott változata. *Nyomtatásban is kötött írás* használatos, tehát a betűk alakja nem független a szomszédos betűktől.

A louisville-i (USA) egyetem kutatói tavaly bejelentették, hogy elkészítették egy nagy sorozatban gyártott nyomtatónak az arab írásra szabott változatát. Ez az arab írás 28 betűjét négy-négy változatban képes írni, a saját belső logikai áramköreivel választva ki minden helyre a betű megfelelő változatát. *(V. Gy.)*

„Vegyi" mikroszkóp

Az Oxford Egyetemen olyan *mikroszkópot* készítettek, amellyel az anyagok vegyi összetétele és szerkezete egyaránt vizsgálható. Az új mikroszkóp az anyagból kilépő fotoelektronokat* használja fel: ezek mozgási energiája ugyanis utal kötési energiájukra.

A szokásos fotoelektronos színképelemzőkkel szintén vizsgálják ezeknek az elektronoknak az energiamegoszlását, de az eredmény az egész minta *átlagára* jellemző. Ellenben a fotoelektron-mikroszkóppal *helyi* elemzés végezhető, tehát az mintegy feltérképezi a különböző kémai összetételű helyeket 2 μm helyfelbontással (pontossággal).

A fotoelektron-mikroszkópban a tárgyat egyszínű fénynyel, egy héliumlámpa fotonjaival világítják meg, s az 1—20 atomi rétegből kilépő fotoelektronok *nagyított képét* széttartó, de az eredeti energiamegoszlást megőrző mágneses térrel hozzák létre. A kép foszforeszkáló ernyőn jelenik meg, videokamerával is megfigyelhető, és számítógépben is tárolható.

A fotoelektron-mikroszkópra különösen a biológiában és az anyagtudományok területén vár nagy jövő. *(New Scientist)*

Zsolnay Vilmos iparművész

Wartha Vilmos vegyészmérnök segítségével az épületkerámia hazai előállítása révén hozzájárult a magyar szecessziós építőművészet kifejlődéséhez

cikket l. „Lechner Ödön építőművész" címszó alatt

Kalmár Anikó „Kerámiaburkolat az építészetben" c. cikke
Élet és Tudomány 1978 IX. 1

Zsolnay Vilmos, ~~építész~~, keramikus

Zsolnay Vilmos és Lechner Ödön sokáig dolgoztak együtt, az tehát, hogy az építész és az iparművész együtt alkosson, nem új találmány; mondja Fürtös György, keramikus művész.

Kampis Péter: Bemutatjuk Fürtös György keramikus művészt.
Kisalföld, 1979. szept. 1.

SAJTÓFIGYELŐ
MAGYAR HIRDETŐ
BUDAPEST, IX., ÜLLŐI ÚT 51
Telefon: 337-748, 340-726
1979. FEB. 7.
DUNÁNTÚLI NAPLÓ
Zsolnay Vilmos
kerámikusművész

1021

Színpaletta százhúsz festékből

A dekorált eozin díszítés-technikája

Magasfényű, fémes színhatás

Kobalttartalmú kék mázzal díszített topf

Kobalt-, vas-, mangán-, réz-, titán-vegyületek

Zsolnay Vilmost tudatos törekvések vezették, amikor megvalósította azokat a kísérleteket, amelyek végeredményeként született meg a nálunk eozinnak nevezett kerámiafáleség. E technikai megoldáshoz hasonlót már a IX. században alkalmaztak az arabok, később olasz és spanyol közvetítéssel jutott el Európába, amit Zsolnay Vilmos és Wartha Vince tökéletesített.

Az eozin elnevezés többféle technikai eljárás gyűjtőneve. Abban azonban megegyezik, hogy előállítására speciális mázakat, a mázak felületének festésére különböző fémvegyületeket használnak. Ezt viszonylag alacsony hőmérsékleten, redukáló atmoszférában égetik. A redukció hatására az alacsony hőmérsékleten is fellazuló máz felületi rétegeibe bediffundálnak a fémvegyületek, így igen változatos irridáló, fémes színhatásokat lehet elérni.

Az eozin technikát vagy technológiát ma sem lehet befejezettnek tekinteni. Számtalan változatát a pécsi Zsolnay Porcelángyár műszaki gárdája továbbfejleszti és tökéletesíti. Ha az eozin termékeket rangsorolni kellene, akkor első helyre a dekorált (kézzel festett) termékek kerülnének művészi értékük, a ráfordított munka mennyisége és a technológia bonyolultsága miatt. A díszítés szempontjából nagy jelentősége van annak, hogy milyen mázakat használunk fel. Az eozin termékek igen magas fénye a mázak összetételétől függ, elsősorban a benne lévő ólomoxidtól. Ugyanilyen jó irányba befolyásolja a mázat a bórsav, mely a máz olvasztásakor bórtrioxiddá alakul.

Például türkizzöld

Az eozin mázak összetételüknél fogva a színképződést is alapvetően befolyásolják. Kobaltoxid esetében nagyon szép kék, rézoxid esetében igen finom türkizzöld színű lesz a máz. Ezek a fémoxidok a máz alumíniumoxid tartalmával is reakcióba léphetnek, ebben az esetben ugyancsak élénk színű, úgynevezett aluminátok keletkeznek.

Az eozingyártás különböző változataihoz jelenleg 20—25 féle mázat használ a Zsolnay Porcelángyár.

Az elkészített alap- vagy színezőmázak valamelyikével úgynevezett „púderozó" eljárással 1—1,5 mm vastagságban mázréteget kell a dísztárgyak felületére felvinni. Ezt a technikát azonban már előzőleg 1020—1040 C fokon kiégetett eozin cserépre lehet alkalmazni. Itt kell megjegyeznem, hogy eozinálni, azaz eozin mázzal, vagy mázakkal és festékekkel nem csak a sajátos összetételű eozin cserepet lehet, hanem minden finom és durvakerámiai terméket, sőt speciális üveget is.

Tehát a megfelelően kiégetett eozincserépre felvitt mázat 1000—1020 C fokon semleges, vagy enyhén oxidáló atmoszférájú kemencében kell égetni. Ezután következik a dekorálás.

A díszítésnél jelentős szerepe van a helyes arányok jó kialakításának.

Évszázados dekorminták

A motívumok megválasztására a gyár fennállása óta vezetett fazon- és dekorkönyvek állnak rendelkezésre, bennük több ezer mintával. Ugyanekkor a gyár iparművészei mellett külön dekorcsoportok foglalkoznak egy-egy elképzelés megvalósításával. Az így elkészült és elfogadott rajzok ugyancsak a dekorkönyveket gazdagítják.

A korábbi gondolatsort folytatva, az alapmázasra kiégetett termékekre minden esetben kézirajzolással minta, díszítés kerül. A felrajzolt motívumok pontossága mellett az eozinfestő sajátos elképzelései, rögtönzései is érvényesülnek. A termékek egyedi jellege már itt mutatkozik. A rajzolás után, mely egymásra kétféle festékkel történik, kettéválik a munkafolyamat. Eszerint különböztetünk meg egytűzű és két- vagy többtűzű eozint.

Egytüzes terméknél az elnevezést az adja, hogy mázégetést már nem alkalmazunk: a festők a megrajzolt minta szerint eozinfestékkel festenek. A festékek összetétele eltér mindenféle kerámiafestéktől. Elsősorban fémvegyületeket tartalmaznak: kobaltot, vasat, mangánt, rezet, titánt, ezüstöt...

A fémvegyületek kromátok, szulfátok, oxidok, stb. formájában fordulnak elő. A fémvegyületek hordozóanyagaként finomra őrölt kaolint használunk. A festékben a kaolinnak technológiai és nem díszítő szerepe van. Az eozin színpalettája jelenleg, mintegy 100—120 féle festékből áll. Az egytüzes dekorált eozin termékek esetében is komoly jelentősége van annak, melyik eozin mázzal alapozták a cserepet. A korábban már említett 20—25 féle máz mindegyike másképpen viselkedik a festékkel szemben. Ennek értelmében már az egytüzes termékeknél is változatos, gazdag színskála alakulhat ki.

Technikai bravúr

Kettő- vagy többtüzes eozinnál az alapra kirajzolt minták, vagy azok egyrészét újra mázzal díszítik. Ezt követően 20—30 C fokkal alacsonyabbra kell égetni a korábbi mázégetésnél. A módszert 2—3 alkalommal ugyanerre a termékre meg lehet ismételni a változatosabb színhatások elérése végett. A mázak összetétele az alacsonyabb égetési hőmérsékletre van beállítva, így a dekormázak is igen magas fénytörésűek. A következő technológiai lépésként ugyanazzal az eozinfestékkel festenek, dekorálnak, mint az egytüzes változat esetében.

Ezzel még korántsincs kimerítve az eozin díszítési lehetősége. Technikai bravúrnak számít az az eljárás, amikor a mázégetések után, de még a festés előtt a változatosság fokozása érdekében az egész terméket, vagy annak egyes mintáit egy fluortartalmú, igen maró hatású anyaggal „mattítják". Ezáltal az eozin magas fénye finom, bársonyossá, vagy ha kell egészen mattá alakul.

Angol exportra készült, többszörösen égetett és maratott egyedi váza

Fémréteg a mázon

Újabb kutatások eredményeként a késztermék alapszínét különleges eljárással az eredeti máz alapszínére vissza lehet maratni. Ezt a gyakorlatban úgy hajtják végre, hogy a dekorációt erre a célra alkalmas lakkréteggel letakarják. Ez megvédi a maróanyag hatásától, így csak az alap nyeri vissza eredeti színét.

Minden eozintermékre igaz, de különösen a dekoráltra érvényes, hogy az eozingyártás legkényesebb szakasza az égetés. A megfelelően előkészített termékeket kisméretű (0,5 m^3-es) muffola rendszerű kemencében kell égetnünk. A kemence felfűtése egyenletes ütemben 500 C fokig öt óra alatt megy végbe. Ezen a hőmérsékleten redukciós atmoszférát kell teremteni mintegy 10—15 percig, ami biztosítja a fémvegyületek mázhoz kötődését kémiai úton. Azaz igen vékony (0,001—01 mm között) fémréteg válik ki az eozin máz felületén a legkülönbözőbb színárnyalati változatokban. Az így kialakult gazdag színvilágot azonban az égetés körülményei jelentősen befolyásolják. Az égetés, majd hűtés után a kemencéből kiszedett termékeket az eozinfestékből visszamaradt kaolinréteg takarja. Ez a redukciótól szürkés hamuszínű. Csak e réteg lemosása után tűnik elő az a csodálatos színgazdagság, amit korábban a festő, vagy a művész álmodott, elképzelt.

Mosonyi Attila
a Szilikátipari Tudományos Egyesület tagja

LÁGBAN

Japán és Kína

A japán—kínai tárgyalások eredményeit helyi megfigyelők úgy összegezik, hogy azok a felek „lényeges nézetkülönbségét" hozták felszínre az ázsiai helyzet értékelésében, és hangsúlyozzák, Japánnak a jövőben is meg kell őriznie külpolitikai önállóságát — mutat rá I. Latisev, a Pravda tokiói tudósítója a lap pénteki számában.

A japán közvélemény — nem indokolatlanul — aggódva figyelte Teng Hsziaoping tokiói tárgyalásait, amelyeken a kínai vendég mindent elkövetett annak érdekében, hogy Japánt bevonja a Peking által összekovácsolandó „szovjetellenes egységfrontba". Teng egyetlenegy alkalmat sem mulasztott el arra, hogy éles kirohanásokat intézzen a „szovjet hegemonizmus" ellen. Annál figyelemreméltóbb, hogy egyik japán lap sem támogatja Teng szovjetellenes kényszerképzeteit. Az Aszahi azt emeli ki, hogy a tárgyalásokon „nagy távolság választotta el a feleket a külpolitika és a nemzetközi stratégia kérdéseiben".

Negatívan reagált a japán sajtó Tengnek a „regionális hegemonizmusról" mondott, nyíltan a Vietnami Szocialista Köztársaság ellen irányuló kijelentéseire. A Vietnam ellen intézett leplezetlen katonai fenyegetésen túl Teng azt követelte vendéglátóitól, hogy szakítsák meg gazdasági kapcsolataikat Vietnammal és támogassák a kambodzsai nép által megdöntött, immár nem létező Pol Pot rezsimet.

Egyelőre nem lehet pontosan tudni, hogyan reagáltak a japán kormánykörök a pekingi unszolásra. Egyfelől Szonoda külügyminiszter azzal nyugtatta kínai kollegáját, Huang Hua-t, hogy „nincs lényeges különbség az indokínai helyzetet illető" japán és kínai felfogásban. Ohira miniszterelnök ugyanakkor, mint arra a japán sajtóban megjelent több közlés rámutat, nem ült fel a kínai nyomásnak, elhatárolta magát Peking kardcsörtető politikájától és „józan megfontolásra" hívta fel tárgyalópartnerét — írja a Pravda tokiói tudósítója.

●

✦ *BELGRÁD: Jugoszlávia ellenzi a háborús bűncselekmények elévülését. A belgrádi lapok pénteki számukban, az európai parlament e kérdésről folytatott vitája kapcsán ismertették a jugoszláv külügyminisztérium állásfoglalását, amely szerint a háborús bűnök elévültnek nyilvánítása ellentétes a nemzetközi joggal.*

Fock Jenő látogatása Békés megyében

Fock Jenő, az MSZMP Politikai Bizottságának tagja kétnapos látogatást tett Békés megyében. A vendéget csütörtökön a párt megyei székházában fogadta Frank Ferenc, az MSZMP megyei bizottságának első titkára és Gyulavári Pál, a megyei tanács elnöke. Frank Ferenc tájékoztatta őt a megye politikai, gazdasági és társadalmi életéről.

A program további részében Fock Jenő a megye vezetőinek társaságában ellátogatott a Fékon Ruházati Vállalat békéscsabai gyárába, ahol tájékoztatták a profilváltás eredményeiről és a gyár export-termeléséről.

Fock Jenő a látogatás első napjának délutánját Orosházán töltötte, ahol a párt városi székházában Gonda József, az MSZMP városi bizottságának első titkára tájékoztatta a város fejlődéséről, az ipari és mezőgazdasági termelésről. Ezt követően a helyi Új Élet Tsz életével ismerkedett. Majd az Orosházi Üveggyárat tekintette meg.

A látogatás második napján, pénteken Fock Jenő a békéscsabai Agráripari Egyesülés vezetőivel találkozott és tájékoztatót hallgatott meg az egyesülés tevékenységéről. Ezután az 1,4 milliárd forint beruházással tavaly üzembe helyezett Gyulai Húskombinátot kereste fel.

Fock Jenő kétnapos Békés megyei látogatását a szarvasi Vas-fémipari Szövetkezetben fejezte be.

Korom Mihály Várpalotán

Korom Mihály, az MSZMP Központi Bizottságának titkára pénteken Várpalotára látogatott. A vendéget az Inotai Alumíniumkohó Béke Művelődési Házában Pap János, a megyei pártbizottság első titkára fogadta.

Korom Mihály a megye és a város több vezetőjének társaságában részt vett a csaknem 10 ezer hektáron gazdálkodó várpalotai Jószerencsét Tsz zárszámadó közgyűlésén. A több mint 500 tag részvételével megtartott közgyűlésen Leitold László, a szövetkezet elnöke elmondotta, hogy a közös gazdálkodás újabb sikereket hozott az itteni, mezőgazdasági hasznosításra csak részben alkalmas termőtájon: a tsz-ben egy esztendő alatt 16 százalékkal növelték a termelési értéket.

A közgyűlésen Korom Mihály is felszólalt: méltatta az iparváros peremére épült szövetkezet sikereit, valamint azt a törekvést, amellyel sikerült összhangba hozni a népgazdaság és a közösség érdekeit.

A Központi Bizottság titkára délután meglátogatta a termelőszövetkezet több üzemegységét.

Visszhang Teng látogatása nyomán

Helmut Schmidt véleménye és az albán pártlap vezércikke

Helmut Schmidt nyugatnémet karcellár óvatosan bírálta Carter amerikai elnököt Kínával kapcsolatos politikájáért és leszögezte: az NSZK számára a Szovjetunióhoz fűződő kapcsolatok egyértelműen előnyt élveznek.

Schmidt szerint az Egyesült Államok elsőrangú világpolitikai eseményként kezelte a látogatást és szemmel láthatólag azon igyekezett, hogy Kínának a világpolitika színpadán elismert szerepet biztosítson. „A Carter-kormány igyekszik egyensúlyban tartani Pekinghez és Moszkvához fűződő kapcsolatait és ez a (Teng-) látogatás idejére úgy tűnik, sikerült is. Az azonban, hogy Amerikának a jövőben is sikerül-e fenntartani ezt a kényes egyensúlyt, döntő mértékben Peking magatartásától függ" — hangsúlyozta Schmidt.

„Már a quadeloupei csúcstalálkozón is azon a véleményen voltunk, hogy a Kínához fűződő kapcsolatok nem mehetnek a Szovjetunióval való enyhülési politika rovására" — jelentette ki Schmidt.

Az Albán Munkapárt napilapja, a Zeri I Popullit pénteken vezércikket szentelve az Egyesült Államok és a Kínai Népköztársaság kapcsolatainak, Teng Hsziao-ping kínai miniszterelnök-helyettes egyesült államokbeli látogatásának, egyformán elítéli a két érintett felet. A cikk címe: „A kínai—amerikai szövetség — komoly fenyegetés a népek szabadságára, függetlenségére, és biztonságára."

A Teng-látogatás eredményeit összegezve az albán lap megállapítja: „A tárgyalások nyomán újabb sötét felhő kerekedett, a hidegháború és a forró háború szele erőteljesebbé vált. A kínai miniszterelnök-helyettes attól az eszmétől vezérelve utazott az Egyesült Államokba — írja az albán lap —, hogy „Amerikát magával ragadja saját háborús úszító röppályájára".

A Washingtonban elhangzottakkal kapcsolatban az Albán Munkapárt lapja megjegyzi: „Az amerikai imperialisták bátorítják és ösztönzik Kínát, hogy fenntartsa szovjetellenes irányvonalát... Kína bebizonyította, hogy az amerikai érdekek legbuzgóbb bajnoka és képviselője Európában, a Közel-Keleten, Afrikában és Ázsiában" — állapítja meg a továbbiakban a lap.

A terjedelmes cikk egyértelműen rávilágít: albán értékelés szerint a pekingi politika és Teng amerikai körútja nyíltan a Szovjetunió ellen irányul, ugyanakkor a Zeri I Popullit megismétli jól ismert szovjetellenes kijelentéseit is.

ejlesztés

létre. A vegyszerek és biológiai vegyszerek kutatásában a katalizátorok, az enzimek, a műanyagok és a szintetikus gumi jelentik a fő programot, hogy ezek segítségével gyorsítsák a gépipar, az építőipar, a mezőgazdaság és a könnyűipar korszerűsödését. A lézertechnológia fejlesztésére már korábban volt kormányprogram, most ennek gyorsabb végrehajtása a cél.

A felsorolt kutatási fő célok mindegyikében azt várják, hogy a gazdasági szervezetek a megnövekedett pénzügyi önállóságuk nyomán az eddiginél több eredménnyel valósítják meg feladataikat.

K. J.